
3 1761 08116809 8

62

710

I

KVĚTY.

Redaktor a vydavatel:

SVATOPLUK ČECH.

Spoluredaktor:

Dr. SERVÁC HELLER.

Majitel a nakladatel:

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XI.

KNIHA XXII.

PRVNÍ POLOLETÍ.

„**Květy**“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásylkou **2 zl. 50 kr.**, jednotlivé sešity po **90 kr.** Adressa: »Květy« v Praze, Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA.

1889.

OBSAH.

Strana

KROJ MORAVSKÝCH SLOVÁKŮ.

Van času.

Znáš větru běsa? Odněkud on vpadá
z drah vzdušné prostory nám v luh i lada
  i krouží, jak by povětrný had
kol šíje ovíjel i rdousil zemi;
  pak mžiknutím se ztrácí — k výším snad,
kde křídlem vráží v nesmírnosti lemy;
  snad ustal? Ne, on věčně v nový chvat
kams víří v dál a třiská perutěmi.

Znáš běsa času? Vítr jest to z dáli,
jenž letí závratný a neustálý;
  tu snímá závoj s krásných nebe hvězd,
tu čelem tluče v zem, již prachem chmuří;
  jak vějíř houpá květnou ratolesť,
zas hloubá v moře propastech, jež zuří,
  zas tichne, spí snad — divíš se, kde jest?
V tom zařve znova vzteklosť jeho tuří.

Čas, vichr vichrů, despot jest to divý,
vždy ukrutný — však někdy spravedlivý!
  Tu soptě pomstou volá soudný den
a shání chmury, strašné svými blesky;
  tu všecky květy jara sdírá v plen,
tu proudy mrazí dechem v ledné desky;
  tu kvílí, zelených jak hříchů sten,
tu šepce čarný nápěv ponebeský.

Kde vítr času záhadné má zřídlo?
Kol věčnosti se motá jeho křídlo
  jak pozemská zde plachta třesavá,
s níž rejdí okruh víru nebezpečný;
  však nikdy křídlo času nezavá
v tu prohlubeň, v taj onen nekonečný;
  čas míjí, hyne — chvilka prchavá;
nic nemře rychleji — a přec je věčný.

Čas křídlem v rodících se slunci kraje
a v starce vlas, jenž bělá, druhým vlaje;
tam v popel světů dmychá žití dech,
tu šíří požár v ničující zlobě;
tu paběrkuje s pole slámy věch
a věnec bláznů z něho svíjí sobě;
tu snáší hudbu sfér — tu vzdýmá měch
a k pitvornému tanci pištídobě.

Dnes času van dme k nebi prapor skvělý
a zítra dolů v kal jím zachumelí;
dnes láme duby, žene loďstva v let —
a zítra v bahně ani třtinou nehne;
tu výzev moru vleče v dusno běd,
tu v mlhy shnilé zdravým rázem šlehne;
štve, převrací tak starý, líný svět;
sám někdy mdlí, však nikdy neulehne.

A vždy mně jest, když slouchám větru hlasu,
že tepá mohutná v něm peruť času,
i vzývám chvíli, kdy se odváží
sklát machem hněvným troucheň křivdy charé,
věž násilí, jež letu překáží,
lží baldachýn a výsad křeslo staré;
kdy řetěz běd jak mečem zpřeráží
a rozsije nám volnosť v lány jaré!

Ta chvíle přijde — přišla nastokráte!
Vždyť zřím ty cesty, listím pozaváté,
jež vedly v chrám, kde božstvem svoboda
a spravedlnosť hlasem jejím byla!
Ty cesty hybná času pohoda
zas očistí, byť zátopa je kryla.
O kéž by kroku mého národa
též jeho cestu zniklou odhalila!

Duj, vichre času! Jak tvé bouřné vání
i nejpyšnějších stromů hlavy sklání,
tak vše, co žije, roste, v čem je ruch,
tvým dotknutím se uchváceno chvěje;
tvým rozmarům se vzdává země duch,
a po tvé vůli s nebes obličeje
chmur padá smutek, a sám bouře bůh,
když tvá to libosť, jásavě se směje.

Ó bouře krásná! dobo krasší! zaduj
z niv naděje a teskná srdce zraduj
svým poselstvím! Změň chmurný osud náš;
vždyť není kletby, jíž bys neodvála!

Los není skalou, kol níž marně vláš;
a zdivočíš-li strašně znenadála,
jen jedno najdeš, čeho nezdoláš:
toť právo naše, jež tu ční co skála.

To právo, skála vrostlá v ledví země,
ční nepohnuto ve tvých běsů sněmě –
a bude čnít, byť sterý časů proud
kol valil pěny vln a mraky černé,
byť trhal vírem vzhůru na svůj soud
prach našich hříchů, jehličí jich perné
nám v oči hnal — i křivých přísah troud
a všecko býlí, smetí malicherné.

Duj, čase, bičuj své i naše viny!
Zvrať vše, co chabé; vypuď z domoviny
nám šašky ničemné, jižto duší
nám umělkují cizí mam i trety!
Duj, vyčisť rázně české ovzduší,
ať jasno kol té skály, naší mety:
toť práva velebnost! Ji neskruší
ni všemohoucí čas, jenž hraje světy.

Eliška Krásnohorská.

P. Eustach.

Od Aloisa Jiráska.

(Věnováno Dru. Zigmundu Wintrovi.)

Novicové a klerikové jednoho kláštera pražského, z jehož oken je utěšená podívaná na Vltavu i ruch Karlova mostu nad ní, na Malou Stranu, Petřín i královské Hradčany s ušlechtilým milohrádkem královny Anny, zaměstnávali se co rok horlivě tím, jak by pronikli tajemství patera Eustacha.

Sice také jeho bratří řádoví, starší kněží i sám převor, byli z počátku dosti zvědavi a toho žádostivi, aby zvěděli, proč se P. Eustach tak podivně chová; než časem vidouce, že marno jest jejich snažení, ochabli ve všelikém zvídání, a také proto, že svému podivínskému bratru řeholnímu již přivykli.

U noviců však se zvědavosť co rok obnovovala, neboť P. Eustach rázem vzbudil podivení každého z těch mladých mužů, do klášterní samoty se uchýlivších. Každý z noviců se jistě zarazil, když poprvé spatřil dlouhou, vyzáblou jeho postavu, s hlavou do předu nachýlenou, v černém řeholním rouše, beroucí se zvolna a jakoby mdle dlouhou chodbou klášterní, když

se mu událo pohleděti do kněžovy tváře jako vosk žluté, zrovna pergamenové, vpadlých tváří a mdlých, šedomodrých velkých očí, jež pod husté obočí hluboko zapadlé, měly výraz tak zvláštní.

Novicům se to ještě nejspíše podařilo. Těch si P. Eustach, když je na chodbě potkal, ani nevšiml, ani jejich pozdravení. Jako by jich ani nebylo. Za to když měl potkati některého z kněží, ihned, nemoha se již obrátiti, ustoupil do výklenku okenního, a tu maje hubené ruce v klerice zastrčené, hleděl ven na nádvoří, obklopené budovami klášterními, a stál tu s šíjí do předu pozahnutou, neodvracuje zraků svých s několika stromů, jakoby kdož ví co na nich viděl. A tu zůstal tak dlouho, až ten, kterého měl potkati, na dobro zašel. Tak učinil každému i samému převorovi. Jen u tabule nebylo možná společnosti se vyhnouti. Do refektáře mezi ostatní musil. Ale ani tu si nikoho nevšiml. Přišel nejposlednější, před samou modlitbou, usedl po ní na své krajové místo a pak už jen na talíř hleděl. Jinam skoro zraků svých ani neobrátil. Na talíř sice hleděl, ale talíře samého si málo hleděl. Jedl skrovně, nejedno jídlo vynechal, jsa patrně neduživ, jak žlutěpopelavá barva jeho tváře svědčila. Po jídle vstal, zašel rovnou cestou do svého bytu o dvou pokojících a zavřel za sebou dveře. Po druhé hodině odebral se do klášterní kanceláře, kdež, jak mu jako knězi deficientovi uloženo, konal rozličné lehčí práce, jmenovitě přehlížení účtů a dopisů ze dvorů klášteru patřících. Seděl tam vždy až do soumraku a v práci své pokračoval opět dopoledne. Tak se dálo den co den. Byl-li ve svém bytě, byl jako v pevnosti, či v doupěti raději. Vždycky tam meškal při zavřených dveřích, a nikoho nevpustil, pranikoho. Ani ne starou pradlenu klášterní, kdykoliv si přišla pro prádlo. Ta jak na dveře zaklepala a on přesvědčil se, že to je ona, pootevřel jen něco málo dveře a rychle podav pradleně prádlo, v uzlík už zavázané, opět dveře nakvap zavřel.

Zrovna tak vždycky pochodil starý Cyterák, jenž pánům v klášteře šaty prášil a boty cídil. Byla to stará vojna, ale jako mravenec, svěže zardělý a chytrých, živých oček. Tomu vždy P. Eustach boty přede dveře postavil a šatstvo podal zrovna tak, jako staré pradleně prádlo. Tak se také dálo, kdykoliv Cyterák přinesl v kornoutě tabák. P. Eustach totiž šňupal. To byla jeho jediná vášeň.

To všecko Cyteráka dosti hnětlo, neboť byl by tuze rád zvěděl, proč se ten podivín a mrzout tak zavírá a co snad tajemného ve svém bytě chová, že tam nechce nikoho pustiti. Bylť klášterní sluha, ač starý voják, náramně zvědavý; pak dychtil po domnělém tajemství nejen ze zvědavosti, ale také proto, aby mohl přece něco pověděti a o tom vypravovati. Vykládalť tuze rád a vypravoval zrovna tak chutě, jako vášnivě kouřil. Byla to skoro ostuda, tak alespoň on pomýšlel, že nemohl o P. Eustachovi nic zevrubnějšího pověděti. Kdyby bylo alespoň jen jednou možná do toho záhadného bytu se podívati, a třeba jen nahlédnouti, jen mrknouti!

Ale to se P. Eustach pokaždé, když mu šatstvo nebo tabák přinesl, do dveří jen málo, skoro na skulinu pootevřených tak postavil, že nebylo do pokoje viděti, a tak si čerstvě vzal tabák nebo šaty, jako by byl Cyterák morovou ranou nakažen. To všecko klášterského sluhu velmi

mrzelo. Kdyby se ho alespoň nevyptávali! A to co rok bylo první nově přibylých pánů do noviciatu, aby se ho vyptávali na P. Eustacha, jak to tam ve svém bytě má, tají-li tam něco, či ukrývá. Co měl pověděti? Nic jiného, než co tisíckrát byl už pověděl. Říkal to již skoro pokaždé stejně, drže dřevěnou dýmku za hrdélko v dlani mezi palcem a ukazovákem a šermoval jí za řeči, jak se živě rozpovídal. Když to posledně novicům a klerikům vypravoval, to již byl nějak mrzut.

„Co bych řekl," začínal Cyterák. „Mnoho toho není. Před lety poslali velebného pána z Prahy ven, na klášterskou faru, za faráře. Pak ho odtamtud zase vzali. To byl jako defecient." (Tak Cyterák vyslovoval.)

„Tenkráte jsem byl už v klášteře, a dobře se na to pamatuji. Přijede, přiklátí se kočár, zelený, odřený okroč s tmavomodrým polštářem, na vysokých pérách, takový staromodní, že na něm Eva jezdila k ouvodu, zastaví se u nás, jako před klášterem, a z něho vyleze v tmavomodrém, límcovém plášti pan farář, jako pan páter Eustach. Měl čepici s ušima; bylo na podzim. Už tenkráte byl divný. Pozdravil jsem a ostatní také, ale on sotva odpověděl, a zrovna k panu převorovi. Pak přijel ještě vůz a na tom ho přistěhovali. Něco starého nábytku, něco knih, odnesli to do jeho pokoje, a od těch dob tam lidská noha nevkročila, kromě něho samého. Od těch časů také ven nevyšel, jako z kláštera, ani na krok, ani v zimě, ani v letě. Ani jednou nebyl venku, co já pamatuju. To co dojde do kostela, pak do kanceláře, k obědu do refektáře a pak odpoledne zas do kanceláře, to je celá jeho procházka. Inu podivín — podivín." To řekl před novici, ale v duchu si pomyslil:

„Protiva, co pak mu kdo udělal, že je tak nelidský, takový mrzout."

„Tak tam u něho nikdo nebyl?" ptal se jeden z noviců, nemoha patrně pochopiti a uvěřiti.

„Nikdo, prosím, nikdo —"

„Ani ne pan převor?"

„A co by tam dělal? Co s takovým pavoukem?"

„A jak pak s uklízením, vždyť přece —"

Cyterák se zasmál.

„Ano, ano, s uklízením!" zvolal. „To by slavný konvent se něco naplatil, jedno panství by na to padlo, na samá košťata, kartáče a smetáky, kdyby jich každý pán tolik spotřeboval, jako pan páter Eustach."

„Tak si snad nedá ani poklidit?!"

„Za všecka ta leta v jeho pokoji nebylo, prosím, ani štětiny, neřku-li smetáku. Nic — ani prach si utřít nedá, ani vymést, ani podlahu umýt."

„To ono to tam pěkně vypadá —"

„Také říkám, že tam je jako v poušti. Sic jsem žádnou poušť neviděl, ale tam je jistě poušť —"

Když ho mladí páni nabádali, by se vynasnažil, aby do pokoje aspoň nahlédl, bránil se sice pokaždé a říkal:

„To je marné. To je marné. To je jezevčí doupě. Kdož by se tam dostal!" Nicméně se dosti namáhal; pozoroval P. Eustacha, číhal u dveří, zrak napínal, když se pootevřely, a večer vlezl také pod okna bytu knězova i pozoroval je, když k nim přímo a do nich nemohl nahlédnouti.

Nikdy však nic zvláštního nepřinesl a oznámil jen, že viděl světlo, ale stín v něm žádný.

„A bylo to v obou oknech?“

„Ne, jen v jednom. U předního pokoje. Ve druhém byla tma.“

Než asi dvakráte spozoroval, že zář z prvního okna se ztratila a že pak proskočila v sousedním okně. To přešel kněz samotář z prvního pokojíku do druhého; omeškal se tam pokaždé za drahnou chvíli, jak bylo lze souditi dle záře v okně.

A více nic: až tu posledně Cyterák všechen vzrušen zastavil mladé pány na chodbě, patrně již netrpělivě na ně čekaje.

„Něco mám!“ ohlašoval. „Něco mám!“

Tušili hned, že něco o podivínském, mrzoutském P. Eustachovi, a již se skupili kolem starého sluhy, jenž živě jal se vypravovati:

„Šel chodbou, z kanceláře — kýv' na mne a šel. Ale ani slova; on nic, já také nic. On napřed, já za ním. Pak otevřel dveře a vešel do pokoje. Pro peníze, na tabák. A nezavřel za sebou, račte považit! Jen přivřel a nezavřel. To asi myslil, že se hned vrátí. Já stál venku a čekal. Myslím si: „Kdybys se jen trochu omrkl.“ A již se krčím a dívám; ale nic — Skulinka byla malá. V tom slyším, že otvírá nějakou skříň a v tom už také sahám po dveřích, pootevírám je pomaloučku, polehoučku — Krčím se, oči vyvaluju — Ale tu máš — bouch, bác — už je přirazil, klíčem zarachotil, a zavřel mně zrovna před nosem, a já stál venku. Chvíli čekám, že snad spustí, ale ono nic, ani hlásku. Čekám ještě — ono zase nic. A tak jsem šel. Ale pro tabák už ne. To se nějak tuze rozehřál. Ani už tabák nechtěl! Není-li pak to — —“

„A co jste přece uviděl?“ ozvalo se dychtivě z několikerých úst najednou, a zraky všech upřeně tkvěly na starém sluhovi.

„Co jsem viděl. Poušť. Jak jsem říkal, poušť. Jen se mně to mihlo, neboť velebný pán hned mne postihl. Byly tam: stůl, staré kanape, židle, skříň, všecko nějak šedé, popelavé; všecko v pokoji, i podlaha, ale tu, drazí páni, tu bylo něco divného — Sem tam nějaké černé kopečky — Bůh milý ví, co to bylo. Když jsem se nemohl ani trochu rozhlédnout. Tak jen vím, že tam je všecko nějak šedivo, jistě od prachu; jak by ne, jako v poušti, a pak ty černé kopečky — —“

To bylo vše, co proniklo u širší známosť o tajemném bytě P. Eustacha. Ale smělec, jenž se na ten výzkum odvážil, také to zaplatil, odpykal.

Vícekráte nešel P. Eustachovi pro tabák, aniž směl přijíti si k němu pro boty a šaty. Ty vždycky stará pradlena odnesla, obdrževši je ovšem podobným způsobem, jako prádlo dostávala.

Novicové a klerikové i kněží dlouho o tom případě si vypravovali a hádali, co jsou asi ty černé kopečky „v poušti“ P. Eustacha, a mnozí také znovu hádali, proč všecko to divné chování. „Nezdravý člověk,“ mínil jeden. „Zklamaný život,“ myslil druhý. „Bolestné zkušenosti.“ A třetí krčil rameny a děl: „Kdož ví? Jen to je jisto, že ho nic netěší, že pro nic nemá citu a že je mrtvý pro svět.“ Když poprvé po té zase vstoupil mezi bratry do refektáře, zraky všech se bezděky po něm obrátily a na něm utkvěly. Ale P. Eustach nic, jakoby nepozoroval; usedl, pojedl

a odešel pak opět mlčky, nikoho si nevšimnuv, do své celly a po té po svém obvyklém pořádku do kanceláře.

Nedlouho po té o P. Eustachovi ještě živěji rokováno.

Bylo jednou odpoledne, na podzim, an Cyterák vyrazil z klášterské kanceláře všecek vyjeven. Za chvilku spěchal do kanceláře převor a za ním několik starších bratří řádových. Ostatní hned ze dveří vybíhali, an Cyterák všechno poplašil, pak se ozvaly na schodech, vedoucích s hořejší chodby na dolejší, chvatné, hlučné kroky a hlasy. To novicové a klerikové chvátali dolů, to také na Cyterákovu novinu.

P. Eustach byl mrtev! Umřel náhle v kanceláři. Mrtvice ho ranila. Cyterák ho našel v černém křesle, jak v něm obyčejně sedával přehlížeje účty a došlé dopisy ze dvorů. Zpráva, že zemřel, vzbudila veliký ruch, ale malé účastenství. Nikdo kněze-podivína nepolitoval, nikdo ho neželel. Co všechny vzrušilo, nač každý hned pomyslil, bylo, že se otevře teď záhadná cella jeho, a že se vyjeví tajemství, má-li jaké.

A Cyterák mezi kleriky opakoval:

„Ty kopečky! Ty černé kopečky! Teď uvidíme, co to je.“

Nejprvé převor, otevřev klíčem u P. Eustacha nalezeným, vstoupil; za ním starší bratři. Cyterák se s nimi do pokoje promykl, na výpomoc, kdyby ho bylo snad třeba. A jak vstoupil, žasl a trnul jako všickni. Opravdu poušť!

Na všem nevalném nábytku, na skříni, na stole, na knihách a papírech, všude vysoká vrstva hustého šedého prachu. Bylo ho, jakoby se nachumelil. Ležel všude hladce, netknutý, vyjma několik míst. Prachu nebylo, alespoň ne tolik, na malém stolku, na židli, na starém, odřeném křesle a místem na podlaze. Tam byly ve vrstvě prachu cestičky prošlapány. Každý hned viděl, že měl P. Eustach i v pokoji kroky své vyměřené, své stezky a že jinudy nikdy nechodil, a mimo nekročil.

Tak měl cestičku vyšlapanou ke skříni, ku křeslu, ke stolku a k umyvadlu; všude jinde byla šedá, nerušená, netknutá plocha prachová. Ani směrem k oknu nebylo znáti šlépěje. Nechodil se tedy dívat na skvostné divadlo za řekou, na řeku samu, krásnou za dne i v noci, aniž kdy okno otvíral. A podél těch cestiček v pravo, v levo černé kopečky, Cyterákovi tak předivné.

Sotva že vstoupil, už se k nim shýbl, aby se přesvědčil. — Sklamání! Fi! Hrubé špetky tabáku, který nevlídný samotář trousil, přecházeje tu zamyšlen a šňupaje. Za léta se toho štiplavého, černého prachu nakupily ovšem kopečky.

Prohlíželi stůl, skříň — Cyterák otevíral, bral všecky papíry do rukou; oprašoval jen z hruba a tu již vyvstal mrak prachu z knihy nebo ze svazku listin, hnul-li jimi poněkud silněji. Ale nic v nich kromě toho prachu, nic; alespoň nic takového, čeho se snad každý nadál, nic neobyčejného, co by vysvětlilo chování se nebožtíka podivínského patera.

Zbýval ještě druhý pokoj. Tam se již docela ničeho nenadáli, když v tomto prvním neuhodili na něco závažného. Co by tam bylo, když nenalezli ani ve stolku nic, kdež byly všechny úřední listiny nebožtíkovy a vysvědčení. Ale cestička do druhého pokoje vedla, jen jedna jediná, prošlapaná hustým prachem přímo ku dveřím. I vydali se jí, napřed

převor, ostatní za ním. Někteří do země hleděli jako na šlépěje ve sněhu. Cyterák si toho povšiml, že černých kopečků bylo u té cestičky méně a ve druhém pokoji žádných.

Tam však shlédli ještě větší spoustu. Nábytek skoro žádný a ten byl jakož i skoro všecka podlaha jedna vrstva šedého, hustého prachu. Jen uprostřed byl ušlapán kolem staré židle a u veliké truhly. Na těch také neležel téměř žádný prach, leda ve skulinách a rýhách kulovitých noh u staré truhly.

Všickni žasli. Co to? Stará židle, starší ještě truhla a to taková staročeská, vesnická, kdysi pěkně světlemodře omalovaná, na pole v rámečkách rozdělená. A v těch polích na víku, po stranách i v boku samý květ a samý pták, sice ze štětce truhlářského, ale dosti řemeslného a zručného. Nač to měl? Nač starou tu truhlu tady choval? A patrně k ní sem chodil, u ní sedal, tu na staré židli. Tam bude snad to tajemství.

Převor a kněží rychle se skupili kolem truhly a schylujíce hlavy, již čekali, co se namítne jejich zrakům, jaké tu uzří poklady.

Cyterák pozvedl víko. — Ah!

Jeden se podíval na druhého; ten se mrzel, onen se usmál. U všech to byl výraz sklamání.

Šaty! Ženské šaty! Starodávné, vesnické, dávno, dávno již z mody vyšlé! Po kom to měl? Kněží se tázavě na sebe podívali. Cyterák kus po kuse pozdvihoval:

Střevíce nízké s kokardami z vybledlých teď pentliček, mezulánku, plachetku bílou, po kraji vyšívanou, takový čepec, jak ho nosily staré ženy, kabátek s varhánkami, a tu, hle, starou modlitební knihu s usmolenými rohy! Převor ji vzal chvatně do ruky. Bylo v ní několik obrázků svatých, muškátový, polosetlelý list, dva rozmarinové, skoro rozdrobené věnečky, pak dvě psaní, psaná neumělou rukou, adressovaná jemu, nebožtíku pateru Eustachovi, když byl ještě studentem. Psaní byla od jeho matky. V zadu, v knize našel převor ještě složený, starý křestný list, také nebožtíkovy matky. — —

Všecko tu po ní, malovaná truhla, šaty, modlitby —

A k těmto památkám chodil ob čas nevlídný, nemluvný kněz, jenž se lidí štítil, sedal na židli, otevřel truhlu a díval se na šat po nebožce matce, prohlížel snad její modlitby a četl její psaní, sprostná co do formy, plná však mateřské starostlivosti a lásky —

Snad mu nedal život nic jiného, nebo po mnohém snad bolestném sklamání nezachoval si nic tak čistého, posvátného a nezkaleného rmutem života nežli upomínky na mládí a matku svou. — —

Kdož se prve usmál spatřiv starosvětskou truhlu a šat prosté, vesnické ženy, ten nyní přestal, a všickni, když Cyterák víko spustil, brali se z celly vážně a divíce se. —

A novicové, klerikové a všickni, kteří pak přistoupili ku otevřené rakvi P. Eustacha, kteří prve bez pohnutí, ano pro to jeho domnělé tajemství dost rádi vyslechli zprávu, že zemřel, s účastenstvím teď pohlédli na žlutou, voskovou tvář nebožtíkovu, přísného výrazu i po smrti, a neodříkávali za něj modlitbu jen tak, aby ji odříkali.

Dvě balady symbolické.*

Od Jaroslava Vrchlického.

Cissus.

V ruce thyrsus, v hlavě růže,
před oltářem Baccha v rej
hoch se pustil, tygří kůže
hahla jen zpola jej.

Jednou rukou rozhrnuje
pestré její záhyby;
zdálo se, že vzduchem pluje
a že v letu nechybí.

Byl to tanec etherický
v spiralu a z ní zas ven,
hlavy sladkým sklonem vždycky,
jako vůně, jako sen.

Řekl bys, že lilje bílá
náhle vzkvetla v prostoru,
červánků tříšť zahalila
tancující amforu!

Nyní nadzveď půl, teď zcela
kropenatý tygří háv,
blýskl chvilkou úběl těla,
kde hrál zlatých vlasů splav.

Viděls mžikem, jak se krouží,
splývá a zas rozvijí,
s ňader k bokům jak se ouží,
štíhlých údů linii.

Tady stíny a tam světlo
střídaly se v přeletu,
v tanci božské tělo květlo
ve vln stálém propletu.

Stále výš a divočeji,
věru, křídla má ten jun!
Flétny výskly k tomu reji,
cymbal třísknul v zlato strun.

* Ze sbírky k tisku uchystané.

Řekl bys, teď v opojení
dotýká se čelem hvězd,
stanul, teď se rythmus mění
v melodickou lásky zvěsť.

Tak se sklání z nenadání
hoch nad spícím děvčetem,
by jí zlíbal žilky skrání,
šij i s ňader poupětem.

Jistě takto k spící Psyche
Amor s kahancem se krad'
patře v duše sny jí tiché
jak v rozkvětlý růží sad.

Fléten hlas jak vánek v listí
zmírá, cymbál rázem stich,
barbiton jen slabě svistí
stlumený jak dívčí smích.

Hlubé ticho! Zas v rej divý
hoch se pustil, v nový ples,
jak blesk Zevův letí v nivy,
thyrsus mih' se vzduchem, kles.

Tak hřmí Ares boře davy,
v ruce oštěp obrovský,
zlato kštic mu kolem hlavy
plá jak purpur královský.

Thyrsus však byl léčkou zrady,
klopýt' oň a v pádu zlém
klesaje jun zalkal mladý
k Dionysu mroucím rtem:

„Otče radosti a plesu,
jemuž v oběť milerád
mladý, šťastný život nesu,
nedej, aby tento pád

Byl mně k hanbě, ku výsměchu,
aby z mého nadšení
šklebný sok moh' těžit v spěchu,
smát se mému umění!“

Zalkal, pad — však sotva noha
tkla se země netečné,
v tom se zjevil zázrak boha
ve účasti srdečné.

Místo těla břečťan plazí
se kol thyrsu v nový rej,
svlačec tam své zvonky sází —
Flétno zni a struno hrej!

Básníku, jenž s vírou v duši
čteš zde starý příběh ten,
když k tvé písni všichni hluši,
obětuj dál bohům jen!

Padni třeba, na rtu mroucím
modlitbu však dechni v sled
s unaveným srdcem vroucím
v světa lhostejnosť a led:

Otče radosti a plesu,
jemuž v oběť milerád
celý tento život nesu,
nedej, aby tento pád

Byl mi k hanbě, ku výsměchu,
že jsem sloužil umění,
by sok šklebný těžil v spěchu,
otče, z mého nadšení!

A bůh, věř, že tak se stane,
jistě zázrak učiní,
z hrobu dílo tvoje vstane,
pád tvůj slávou zastíní!

Stíny.

Vyschlého kol vodometu
v hravém letu,
v matném svitu měsíce,
jako svadlé květu pýří
tančí, víří
divných postav směsice.

Zrovna jak tu chodívali:
Abbé malý
s velkým rudým deštníkem;
správčík, jenž týl k zemi klonil,
v hněvu zvonil
holí s žlutým knoflíkem.

Kavalír, jenž vždy se dvořil,
dámám kořil
ve zlatý koš kordiska
noře bezúhonnou ruku
v srdce tluku,
kde šla mladá markýzka.

Karabáčník, baron starý;
vášně žáry
s děvčat přešly na koně,
bičem v posled plný hrůzy
stínal v chůzi
květy aster v záhoně.

S mopslem baronka, pak za ní
v usmívání
stín tučného lokaje,
v ruce flakón nebo knihu,
v okamihu
paní v pomoc hopkaje.

Gouvernantka rozpačitá,
stále skrytá
za vějířem z pavích per,
vychovatel dlouhovlasý,
básník asi,
stále ve jhu cizích sfer.

Starý lesní, za ním chvátá
boubelatá
šafářka, pak mušketýr,
dál houf, bůh ví sám čí dětí...
Amoreti
tak se točí v rej a vír.

Vyschlého kol vodometu,
v hravém letu
míhají se jako dřív;
ale rozdíl — jsou to stíny,
jež svět jiný
posýlá sem z duchů niv.

Rozdíl velký! — Sadem, polem
jak šli kolem
jedni s věčnou úklonou,
druzí sotva hnuly rety
z etikety
za vějíře záclonou.

Teď se snášejí tu svorně,
    málo dvorně,
to je pravda, křepčíce
bez rozdílu stavu, stáří,
    pokud září
siné světlo měsíce.

Baronku chyt malý abbé
    v chvíli slabé
kolem pasu a s ní hřmí
v divý rej a správčík mžourá,
    blíž se šourá,
kde se starý Neptun tmí;

Svedenou tam ctností vzorem,
    praeceptorem,
guvernantku v stínu stih',
jako křídla netopýří
    vzduchem víří,
modrý frak se v temnu mih.

Starý baron bez přetvářky
    u šafářky
stavil se a v tvář ji štíp,
s komtessou se lokaj baví
    dál, kde tmavý
stín se táhne starých lip.

Kol fontánu rozvaliny
    stíny, stíny . . . .
druž se točí bezhlasá,
luny svit jak šlehne ostrý,
    v šatech kostry
zříš a tváře bez masa.

Takto v hbitém, pestrém reji
    kolem spějí
v přeletu a poskoku,
paruky a šosy v změti
    větrem letí,
jako druhdy v rokoku!

S čím dřív druh se tajil druhu,
    v rosném luhu
v záři luny zjevno jest,
bezmasý ret divně mlaská,
    šepce: láska!
v cudné záři věčných hvězd.

Tak se točí v divém spěchu
bez oddechu,
jako svadlých listů shon,
fontán vyschlý v této chvíli
lká a kvílí,
z dálky zní sem flétny tón.

Fontan kvílí, pláče, stená,
ozařená
okna zámku svítí mhou,
v mramornou co stéká škebli
mezi stebly,
bože, kalné slzy jsou!

A rej tento fantastický
víří vždycky,
v úplňku jak měsíc plá,
v sad jeseně kropenatý
vůně máty,
balšámu a routy vlá.

Po ránu však ticho zase,
v bezehlasé
v poušti dřímá park i les,
nevyzradí ani němá
chrysantema
stínů oněch divný ples.

Notturno.

Napsal **Felix Téver.**

ovoluji sobě odporučiti vám tuto jemnou tkaninu síhru" — a zdvořile se ukláněje, rozložil jsem před mladou comtessou a její vychovatelkou hedbáv matným leskem se třpytící.

„Jak že se to jmenuje?" ptala se vychovatelka v tom nosově hrčivém, táhlém tonu, jímž mluvívá naše šlechta, a jímž mluviti se snaží všichni, kdož kolem ní žijí.

„Surah il a voulu dire, mademoiselle; oh un drôle de commis, il ne sait pas le moindre français."

„Mon dieu, mon dieu!" vzdychla slečna a změřila mne pohledem skoro pohrdlivým, kdežto mladá comtessa ukázala celou řadu krásných svých zoubků v nelítostném nade mnou výsměchu.

Pak obě dámy prohlédly skoro všechny drahé látky s francouzskými i nefrancouzskými jmény, a nekoupivše ničeho, odešly s hrdým kývnutím hlavy.

Nerozuměl jsem slovům, jež mladá comtessa nade mnou vyřkla; rozuměl jsem jen velmi dobře tomu, že se mi vysmívá. Po jejím odchodu můj pán, který sedě u malého comptoirního stolku, celý tento výstup byl pozoroval, několik těch francouzských slov mi přeložil a k nim přidal poznámku: „Jste sice přičinlivý člověk, Bobku, ale té trošce frančiny jste se přiučiti mohl — je to fatální, když první commis v tak elegantním obchodě, jakým je náš, neumí dobře vysloviti názvy francouzských látek a nedovede přečíst obchodní list v řeči té psaný.“

Tu jsem cítil, jak se mi hrne teplý proud krve do tváře, a jak se v mé duši velká mrzutosť vzmahá. Můj pán měl pravdu; byl jsem přičinlivý člověk, ale náležel jsem k těm lidem, kteří domluvu těžce a výsměch vůbec nesnášejí. Nepříjemně dotkla se mne domluva pána mého, mnohem však nepříjemněji výsměch mladé comtessy. Nebyl jsem zvyklý výsměchu mladých dam, byť i byly comtessami; byl jsem si toho velmi dobře vědom, že mou hlavu krášlí celé množství zlatorusých přirozených kadeří, byl jsem si tím úplně jist, že nikomu kabát nepřiléhá tak bezvadně na vzpřímené štíhlé postavě jako mně; mimo to jmenoval jsem se Arthur a přimýšlel jsem si maně k neobyčejnosti svého jména i neobyčejnosť celé své bytosti.

Zasmušile, s onou zasmušilostí, která se nás zmocňuje v mládí s velikou silou pro malé příčiny, vracel jsem se toho večera domů, a tiše, beze slova seděl jsem později u velkého stolu v kruhu svých sester a bratří.

„Co pak je ti dnes, můj hochu?“ oslovila mne matka, dávajíc na můj talíř objemnou částku omaštěných zemčat. „Ani jsi se neusmál na ty pěkně omaštěné brambory — a jsou přece tvým zamilovaným jídlem — co pak se ti jenom stalo?“

Vyprávěl jsem hlasem dosud rozechvěným celou tu malou, pro mne však dosti závažnou událosť a dodal jsem ke konci dosti rozdurděně: „Ano, pán můj snadno může rozkazovat, kde pak vzíti peněz na učení! Což není dost hladových krků, které my dva živiti musíme?!“ a starostlivým okem změřil jsem při tom četný kroužek svých dosud nedospělých sourozenců.

„Ano, ano, je to pravda!“ odvětila matka smutně. „Dáš nám vše, co vyděláš, obětuješ se pro nás, nic ve svém mládí neužiješ. Pravda, svatá pravda.“

A matička řekla tato slova hlasem tak stísněným, že se mi hned zželelo mé poznámky, a že jsem počal zapomínat na nepatrnou důtku svého pána; — jen výsměch comtessy, ten zlomyslný výsměch nechtěl mi vyjíti z mysli a pronásledoval mne toho dne až do prvních snů.

Druhého večera, když jsem se domů vracel, vyběhla mi matka s usměvavou tváří vstříc.

„Už jsem to navlekla,“ zvolala; „bude z tebe Francouz, můj hochu, a naučíš se frančině bezplatně. Nebudou se ti smět více vysmívati,“ dodala vítězně — „pojď jen dále, abych ti vše vypověděla.“

A matička vyprávěla — ubohá matička! Živila se pracně posluhováním v domech, namáhala se od rána do večera, aby těch svých šest hladových krků doma uživila.

Posluhovala mezi jinými též jednomu učiteli francouzské řeči — byl prý to jinak dosti urputný a přísný pán — osmělila se však přece vyprávěti mu o mně, poprositi ho, zda-li by mne nemohl trochu frančině přiučiti, že mu bude za to posluhovat za poloviční cenu. A francouzský učitel nad očekávání přívětivě to slíbil, řka, že mne bude vyučovati zdarma, a zvláště proto že tak učiní, poněvadž jsem podporou rodiny. Dodal prý, že chce učiniti také nějaký dobrý skutek.

Druhého již dne spěchal jsem představiti se panu Goutièrovi — tak jmenoval se totiž francouzský učitel, kterému se mimochodem řečeno též říkalo „professor".

Pan Goutière přijal mne velmi blahosklonně, posadil mne vedle sebe na starou pohovku, a hovořil se mnou přívětivě. Toto jednání mne hluboce dojalo; představoval jsem si — a má skrovná dosud životní znalosť dodávala této představě váhy zkušenosti — představoval jsem si, že mají lidé, kteří dávají, jakési právo býti hrdými i urputnými proti těm, kteří přijímají. Ale můj pan Goutière byl ke mně laskav, jako bych byl žákem, který mu bude štědře platit, a tato nezištná přívětivosť vyloudila ve mně pocit oddanosti i vděčnosti ke starému muži ještě dříve, nežli jsem mu k díkům byl zavázán.

Za několik dnů seděl jsem v odpolední hodině s několika jinými žáky za stolem páně Goutièrovy učební síně, hmoždě se neunavně výslovností nosovek. Pan Goutière seděl v čele stolu a opravoval buď špatnou výslovnosť jednoho, aneb zase gramatické chyby jiného ze svých žáků. Zdálo se mi, že ho to jaksi unavuje — neboť chvílemi zakryl ústa rukou, aby zastínil nepovolané zívnutí, a v jeho černém, hluboce zapadlém oku bylo lze viděti zvláštní výraz unavenosti neb těžkomyslnosti. Posléze, když nám již asi po desáté byl naznačil rozdíl ve výslovnosti trojího francouzského è, é, ê, natáhl unaveně ramena za hlavu, vstal a řka, že se vrátí ihned, odešel do druhého pokoje. Za malou chvíli na to vyšel náš pan professor ze druhého pokoje, ale byl ku podivu změněn a osvěžen. Jeho vysoká, hubená postava nesla se nyní přímo, ostrý, orličí nos čněl jaksi vyzývavě z vráskovité tváře, kolem úst pohrával jakýsi zlovolný úsměv a oči svítily ve hlubokých důlkách jako dva rozžavené uhlíky.

„Jakého znamenitého léku užívá as pan Goutière, že jej okamžitě tak osvěžuje i změňuje?" pomyslil jsem sobě.

Náš učitel sedl nyní na své místo v čele stolu a pokračoval ve vyučování. Výklad frančiny stal se nyní také jiným — ta tam byla všechna unavenosť; osvěžený pan Goutière mluvil ostře i jasně, a svým zvláštním jiskrným okem, svými slovy, která mu nyní vytryskovala z úst případně a vtipně jako déšť ohnivých jisker, působil i na nás. Chápali jsme ku podivu rychle, a když na nás hluboké oko pana Goutièra utkvělo, věděli jsme téměř pokaždé na otázku jeho pravou odpověď.

Za krátkou dobu učinil jsem ve svém studiu jazyka francouzského pokrok značný, a nemohl se ani dočkat okamžiku, kdy opět jednou krásná comtessa vstoupí do našeho skladu, okamžiku, kdy se budu moci před ní vytasiti se svými novými vědomostmi, a po straně družila se k tomuto přání touha spatřiti zase jednou tu vznešenou mladou dámu, tu malou

komtessu, jejíž oko jindy s tak dětinně otevřenou zálibou na mně utkvívalo.

Ale comtessa se neukazovala; vždyť nastalo jaro, doba konvalinek a fialek, a mladá dívka zajisté uprchla ze stěn tísnivého města a trhala tato útlá kvítka v parku svého rodného zámku, toho nádherného zámku, majícího vysokou věž a balkon břečťanem hustě porostlý.

„Bože můj, Bože, jak krásné musí to býti, je-li člověk bohat a vznešen!“ vzdychl jsem sobě často, sedě podvečer v chudobné naší jizbě u malého kahance, který kmitavým světlem ozařoval tváře rodiny, shromážděné k večerní práci. Malé ruce mých sester mihaly se nad ručními pracemi, které pro výdělek zhotovovaly; bratři seděli tiše se skloněnými hlavami nad školními sešity, a šíje mé matky bývala obyčejně též hluboce skloněna nad nějakým kusem starého oděvu, jejž pilně spravovala. Aby se z práce nevyrušovali, bylo štěbetání dětem zakázáno, a v polotemné jizbě při tomto tichu, přerušovaném toliko cinkáním drátů neb skřípnutím jehly o náprstek, seděl jsem já jediný nečinně a snil jsem. Sny mé zanášely mne obyčejně daleko od chudého mého okolí, v ovzduší vznešeného světa. Myslíval jsem na ty aromatem jemných voňavek naplněné komnaty šlechtické, ve kterých jsem často vykládal látky, mým pánem na ukázku zaslané; myslíval jsem na ty tajemně pološeré pokoje, kdež opony z těžkého hedbáví zabraňovaly vnikati smělému světlu dennímu, na ty stěny, po nichž byly rozvěšeny krásné obrazy, na ty řezané skříně s krásným bronzovým kováním, v nichž se skrývaly sošky nejkrásnějších barev i tvarů, skřínky, fayansové vázy a talíře, na těch tisíce krásných věcí, které oku lahodily. Vzpomněl jsem na vznešené dámy, které tyto místnosti obývaly a kolem nichž vanul zcela jiný vzduch než kolem nás obyčejných smrtelníků. „Bože, Bože můj, jak krásné musí to býti, je-li člověk bohatý a vznešený!“ vzdychl jsem znovu.

„Podívej se, Arthure, ta kazajka Karlíkova, jaká byla děravá — nikdo by byl neřekl, že snese tolik záplat.“

Byla to mnohdy taková aneb podobná poznámka mé matky, která mne vytrhla z mých snů a uvedla nazpět do skutečnosti, do chudobné naší jizby, ve kteréž při kmitavém, matném světle jediné svítilny hemžilo se tolik pracovitých rukou.

A tiše, neslyšitelným téměř krokem přešlo nad klidným naším životem jaro, doba čerstvých květů a mladých snů, i nastalo léto, — léto se svým parnem a s olověnou únavou, kterou vlévá do krve měšťáka, žijícího v těsných ulicích.

Jednoho parného odpůldne šel jsem znova k panu Goutièrovi; palčivé slunce vysílalo ono bílé, všechny předměty ostře ozařující světlo, kterýmž oko tak velice umdlévá, lesknoucí se dlažba ulic i světlé stěny domů vydávaly žár jako kamna prosincově vytopená. Vlekl jsem se pozvolna po lidu prázdné ulici, přemýšleje o tom, jak příjemný musí býti v takovém vedru spánek ve stinném pokoji. Když jsem vstoupil do jizby páně Goutièrovy, shledal jsem, že se moji soudruzi asi vesměs oddali příjemnosti takového odpoledního spánku — nebyloť tu nikoho.

Pan Goutière vyšel mi ze zasklených dveří, které vedly do druhého pokoje, spěšně vstříc.

„Pane professore,“ oslovil jsem ho, „jste dnes zajisté také unaven a když tu nikoho není mimo mne —“

„Já — já nesmím být nikdy unaven,“ řekl na to spěšně a v jakémsi ostrém, sípavém tonu můj starý učitel — a jako blesk po temné obloze mihl se úsměv po zažloutlé jeho tváři.

Chtěl jsem odporovati, bylo mi to nepříjemné, že mám já sám obtěžovati starého, ke mně vždy tak laskavého muže; ale pan Goutière přinutil mne, abych si usedl ke kulatému učebnímu stolu, a vyučování začalo obvyklým způsobem. K nemalému svému žalu spozoroval jsem však, že právě toho dne nemohl jsem přemoci nevysvětlitelnou roztržitosť. V komnatě panovalo dusné teplo, které se mi neodbytně kladlo kolem skrání, a tomuto parnu jsem přičítal, že se ve mně vzmáhal odpor nejen ku předmětu, ale — netroufal jsem si to ani domysliti, považuje to za úkaz černého nevděku — i proti tomu, který jej vykládal.

Pan Goutière mluvil o svém předmětě jako vždy, avšak jeho slova zdála se mi býti ostrá — ostrá jak šípy, které se bodavě vrážely do mého sluchu, a z jeho očí jako by chvílemi vyšlehly dva modravé zlověstné plaménky. Snad má pan Goutière horečku? pomyslel jsem sobě. Jak by bylo jinak možno, aby se ta jeho dobrácká, lenivá tvář takto změnila? Ano, pan Goutière je churav — a při této myšlénce cítil jsem, jak i ve mně horečnatě, nepokojně proudí krev žilami, jak mi srdce úskostně tluče a jak umdlené čivy mé hlavy vypovídají poslušnosť vůli mé, která mne nutila k pozornosti. A vždy, kdykoli hluboké, pronikavé oko páně Goutièrovo na mně spočinulo, cítil jsem, jak moji celou bytosť proniká a sobě jaksi podmaňuje pocit nepřekonatelného odporu.

Přemáhal jsem se celou silou a chtěje se tomu vyhnouti, aby se mé oči nemusely setkati s plamenným pohledem učitele patrně churavého, dovolil jsem jim blouditi komnatou. Touto poutí nebyly arci okouzleny: dotkly se několika nástěnných stojánků s knihami, tmavé dubové skříně, několika dřevorytin sotva viditelných pod zaprášeným, dávno nečistěným sklem, a utkvěly konečně na podlouhlém, dosti velikém zrcadle, jež bylo na stěně proti mně pověšeno, a jež v sobě obráželo stěnu druhého pokoje, kterou bylo viděti skleněnými dveřmi. A tu mé oči zůstaly pojednou zděšeně vězeti na jednom bodě, — u stěny druhého pokoje stála pohovka, černou koží potažená, a na této ležel pan Goutière, můj učitel, pohřížen — jak se zdálo — ve hluboký, klidný spánek, kdežto druhý pan Goutière seděl proti mně a četl povznešeným hlasem nějakou báseň, které jsem se naučiti měl nazpaměť.

Uchvátilo mne udivení zároveň s dojmem příšerným; ale když jsem v tom pohlédl na pana Goutièra čtoucího a když jsem spozoroval, jak se vpíjí jeho zrak se slídivostí hladového dravce do mé tváře, zaryl jsem oči před sebe do učebního stolu, tisíci a tisíci inkoustovými skvrnami pokrytého. Nebyl jsem bojácný — dvojí postava pana Goutièra mohla se také vysvětliti způsobem zcela přirozeným; nebyl bych se však odvážil žádati vysvětlení.

Proč jsem neměl tehdy k tomu odvahy, nedovedl jsem si vyložiti; nepřekonatelná slabosť a tíseň mne sklíčila a neopustila mne až tehdy, když jsem si oddechl na jasném, parném letním vzduchu.

Po cestě k domovu, když se celé okolí na mne dívalo ve staré obyčejnosti — musel jsem se usmáti svému chvilkovému, pověrečnému strachu. Doznával jsem, že byla podobnosť mezi oběma postavami, které jsem toho dne spatřil, přímo báječná — dnešní pan Goutière byl zajisté bratr mého pana Goutièra, a dnešního pana Goutièra neviděl jsem zajisté ponejprv; byl to on, který nám mnohdy na místě svého bratra tak poutavě a živě vykládal. Ode dneška rozeznám je zajisté — podoba zevnější je sice podivuhodná, rozdíl však ve mluvě, v živosti pohybů a hlavně ve výrazu tváře je přece jen značný.

„Za tím vězí zajisté nějaké tajemství," dodal jsem. Ale jakýsi tajný hlas v mém nitru mi bránil, že neřekl jsem o tom ani matce, ani panu Goutièrovi, jehož jsem nějaký den po této události opět spatřil leního, s tím výrazem nesmírné těžkomyslnosti kolem úst, který se nyní často v jeho tváři objevoval.

Čas míjel a já jsem poznenáhlu na zvláštní událosť parného odpoledne zapomínal.

Nastala doba prázdnin. Když jsem se v poslední hodině s panem Goutièrem loučil a jemu za všechnu laskavosť děkoval, spozoroval jsem, že můj učitel zdá se býti velice churav, že jeho vysoká postava počíná se shrbovati, a že se na jeho zelenavě žluté tváři množí počet hlubokých, ostrých vrásek.

„Děkuji vám, pane," pravil jsem, tiskna vřele podanou mi pravici. „Jsem chudý, nepatrný člověk a nebudu vám moci nikdy odplatiti, co jste pro mne učinil. Vám však postačí vědomí, že jste vykonal dobrý skutek."

„Dobrý skutek!" zvolal pan Goutière potěšen — „vám zdá se, mladý muži, že mám o vás zásluhu dobrého skutku?"

„Zajisté, pane," odvětil jsem. „Budu na vás vděčně vzpomínati až do smrti, a nezapomenu také, že jste ke mně, nejchudšímu ze svých žáků, byl téměř nejlaskavějším."

„Toť krásné, věru krásné," řekl pan Goutière jako pro sebe. „Avšak hleďme, mladý muži, nejste ještě dokonale vyučen v mé mateřštině i přemohu svou pohodlnosť a budu vás vyučovati dále i ve prázdninách. Chci dokonati svůj dobrý skutek," dodal s bolným úsměvem.

„Ne, ne, pane, nechci, abyste se namáhal — potřebujete oddechu, nevypadáte zdráv."

„Ano, necítím se zdráv a proto právě — času je na krátko."

„Smím-li vám radit, pane professore, užijte zdravého vzduchu, ubytujte se na venkově!"

„To mi nepomůže! Co platen zdravý vzduch, když je mysl tak neklidná. Co platno, když mne to mučí, stále mučí," dodal pak tiše jako pro sebe.

„Nemůžete-li mi svěřiti, co vás trápí," oslovil jsem ho měkce, cítě s ubohým panem Goutièrem, jehož oči se úzkostlivě na mne upíraly, největší soustrasť, „snažil bych se dle svých slabých sil, abych vás alespoň potěšil, jestliže bych vám pomoci nemohl."

„Pomoci nemůžete, potěšiti také ne. Nedovedete ničeho smazati z dlouhého toho života, který nashromáždil tyto hluboké vrásky na mé

tváři a hlubší, palčivější výčitky v mé mysli. Avšak máte tak soucitné oko, mladý muži, a hleďte — soucit, který se mezi lidmi tak zřídka nalézá, je věru vlastností andělskou.

Zdali pak jste pozoroval, jaký výraz umělci maně vkládají do tváře andělů? Je to výraz úplného soucitu, výraz sladkého žalu nad námi ubohými lidmi, kteří nemáme křídel, abychom se povznesli, kteří úpíme pod tíží své tělesnosti a konečně jí podléháme. Když je člověk stár, zmocní se ho často směsice divných myšlének, probírá své žití jako listy velké, objemné knihy, a tu najde mnohý list prázdný, na kterém by měly býti psány věci závažné, a na mnohém listě vepsány čitelným, nesmazatelným písmem věci, nad nimiž se stará duše zachvěje. A pročítá-li celou knihu svého žití, tu shledává, že jedna vlastnosť jeho mysli plazí se jako jedovatý dlouhý had každým tím listem, že by nemusely jedny býti prázdné a druhé popsány ohavným tím černým písmem, kdyby nebylo té vlastnosti, tohoto jedovatého hada, ovíjejícího celé bytí člověka. A hleďte — tím mým hadem byla ohromná, nepřekonatelná lenivosť. Nebyl jsem nikdy zlý — byl jsem však líný, líný i k dobrému. Měl jsem snad i snahu pracovati, ale nepřekonatelná pohodlnosť tížila mou hlavu, vlévala se jak olovo do každého mého údu. A s touto vrozenou pohodlností učinila ze mne příroda chudého hocha, který toliko prací svých rukou anebo námahou své hlavy může sobě opatřiti slušnou existenci. Vidíte, kdybych se byl narodil jako princ, neb aspoň jako bohatý synek, byl bych býval zajisté výtečným člověkem; neboť lidé, kterým je do vínku přidáno požehnání bohatství a skvělého postavení, bývají pokládáni již za velmi hodné, nejsou-li jen zlí.

Takto plynulo však mé žití bez dobrých skutků, a co bylo horšího, lenivá mysl je jako stojatá voda, v jejíž hlubinách se rodí protivný plaz i jedovaté rostlinstvo; a kde není snahy, silné snahy k absolutnímu dobru, tam vtírá se pozvolna zlo. A nyní, kdy mou hlavu kryje šedý vlas, a kdy mé údy prochvívá slabosť stáří a předtucha blízké smrti, nezbývá mi, nežli litovati — a protož, mladý můj příteli, dopřejte mi, abych alespoň na vás provedl jeden dobrý čin.“

Byl jsem v hloubi duše dojat tímto vyznáním starého muže a chodil jsem k panu Goutièrovi dále.

Ve večerních hodinách, které jsem nyní samojediný u něho míval, spozoroval jsem často, s jak velikým napjetím své vůle přemáhá pan Goutière přirozenou pohodlnosť svou, jak si dává se mnou práci, jak důkladně a svědomitě mi vše vykládá. Přes to však, že velmi se namáhal výklady své zajímavými učiniti, přece nepozoroval jsem na něm nikdy toho ostrého pohledu, těch případných, mysl zrovna elektrisujících řečí, jaké sálaly z očí a plynuly z úst páně Goutièrových ve společných našich hodinách. A maně vzpomněl jsem sobě na zvláštní své vidění a na toho druhého pana Goutièra, který mi kdysi byl tak odporným, a kterého jsem viděl před sebou, když tento můj dobrý lenivý pan Goutière spal.

Plné žhavé léto rozložilo se nad Prahou. Ti, kdož jen poněkud mohli, opustili již město, a ve skladě mého pána objevovali se kupci řídčeji než jindy. Nad městem svítilo slunce asi po tři neděle nepřetržitě, a v liduprázdných ulicích panovalo nesnesitelné dusno. Můj pán shledával,

že vyhlížím churav a rozčilen. Letní vedra v tomto roce na mne hůře působila než kdy jindy; cítil jsem stále jakousi tíži v hlavě, a často potácel jsem se jako v závrati. Můj chlebodárce nyní často zaujímal mé místo ve skladě a posílal mne ve večerních hodinách na procházku za bránu města. Brával na mne vůbec laskavější ohled, věda, že jsem k životnímu zaměstnání s loktem v rukou určen nebyl.

Můj otec pocházel z dosti vznešené rodiny pražské; ale pojav za ženu matku moji, chudobnou dívku služebnou, uvalil na sebe hněv svých rodičů a pohrdání, ba často i nelítostné osočování vznešeného příbuzenstva. Přijal místo hospodářského úředníka, když přísní rodičové uznali jej za nehodna, aby převzal statek rodinný. Žili jsme ve skrovných, spořádaných poměrech na venkově; toliko já, jsa nejstarším synem rodiny, byl jsem poslán do Prahy na studie. Příbuzní otcovi chovali se k mé matce urážlivě, pronásledovali ji svou nenávistí a slýchával jsem často, jak se otec zapřisahal, že by nikdy, ani v době největší bídy, nepřijal podpory od nesrdečných, krutých těch lidí. Spatřoval v tom svou chloubu, že rodinu živil bez nejmenší pomoci svých rodičů, poctivě a slušně sám, a když jako hromová rana s jasného nebe zasáhla nás smrť otcova, zůstala tu matka bez pomoci, bez příbuzných, s malou jen částí pracně nastřádaných peněz, a s námi šesti nevzrostlými dětmi.

Bylo mi tehdy patnácte let, a matka v zoufalém svém postavení chtěla se obrátit na příbuzné otce mého s prosbou, aby se alespoň o mne postarali a mně svou podporou další studie umožnili.

Opřel jsem se s celou polodětskou ještě zmužilostí této myšlénce matčině. Nebyl bych od těch lidí, kteří matku uráželi a otce pro ni zavrhli, přijal ničeho, a bylo to snad poprve a naposled, kdy jsem se z této příčiny dostal do prudké hádky s matkou, s tou jinak vřele milovanou matkou.

Z této hádky vyšel jsem jako vítěz. Přestěhovali jsme se do Prahy, já opustil dráhu studijní a jsa nedostatkem, jenž se počal u nás citelně ukazovati, nucen hledati výdělku co možná rychlého, přijal jsem místo ve skladě nynějšího pána svého. Pán můj byl dávný známý otce mého a znaje mé poměry, přijal mne laskavě, platě moji práci snad štědřeji, než by to byl činil v jiném případě. Matce toto mé rozhodnutí vyloudilo mnoho slz; byla by ze mne tak ráda měla učeného pána, a těžce to nesla, že její nejstarší, její miláček musí se obětovati ostatním mladším, kteří chtěli jísti a se šatit. Sama neštítila se žádné práce, žádného namáhání, a tak jsme my dva, ona slabá žena a já, sotva dorostlý hoch, živili celou rodinu.

Bolelo mne to sice více, než jsem ukázati chtěl, když opustiv studia, která přede mnou otvírala životní dráhu čestnou i důstojnou, musel jsem se přidržeti kupeckých účtů a oháněti se loktem po skladě — ale myšlénka, že živím svou rodinu, že jsem se nepokořil a nežebral u bezcitných příbuzných, činila mne hrdým a rozlévala záři vnitřního míru a spokojenosti na život plynoucí v obyčejném, jednotvárném zaměstnání.

V této letní době, když mne churavosť skličovati počala, poznával jsem znova, že pán můj má se mnou soucit pro oběť, kterou jsem své rodině přinesl. Jakmile počal se večerní chlad skláněti nad ulicemi praž-

skými, posílával mne laskavými slovy ze skladu, abych na čerstvém vzduchu poněkud se osvěžil.

Na tyto své večerní procházky nechodíval jsem však nikdy sám; rychlým krokem prošel jsem několika ulicemi a stoupal pak na temné schody starého domu, ve kterém bydlel můj francouzský učitel, a téměř každého večera šel pak tento starý muž zavěšen na mé rámě ke bráně městské. Pan Goutière volil téměř vždy za cíl našich procházek zahradu Kanálskou. Tiše kráčel po mé straně a s bolným úsměvem naslouchával tomu, co jsem mu vyprávěl — a já ve vznětu oné důvěrnosti, kterou v nás někteří lidé bezděky vzbuzují, vyprávěl jsem mu vše. Vyprávěl jsem o denních malých příhodách svého života, o osudech své rodiny i o mladistvých, ctižádostivých svých snech. Pan Goutière odpovídal i dával mi rady s tou přátelskou příchylností, která tak lichotívá lidem mladým, je-li projevena člověkem starým, zkušeným; a třeba že se v každé větě pronesené starým mužem, v každém jeho názoru zračila nedůvěřivá, bolná zádumčivosť, která často rozestírala i kolem mne jakoby závoj smutku, rostla přece má příchylnosť ke starci každým dnem, aniž bych to sám byl spozoroval.

Jednou — bylo to již za teplého podzimního dne — dovlekl se pan Goutière, který se stále více shrboval a stále více slábl, skoro již s námahou na oblíbené své místo k zadní zdi zahrady Kanálské.

Podzimek po parném létě zahajoval svoji vládu zlovolným malým větrem, jenž nemilosrdně trhal se stromů rudé i žluté listí.

„Hleďte," řekl mi pan Goutière. „Hleďte, to žluté listí! Jsou to šedé vlasy stromů — bude brzy zima, přijde brzy chlad."

Po těchto slovech podepřel se o zeď zahradní a díval se chmurně před sebe. Přes zeď bylo viděti krovy hrobek a vrchole křížů z nedalekého hřbitova Volšanského. Večerní záplava vznášela se lehounce jako průzračný violový závoj nad rozsáhlými strništťaty, po cestě slabé nemocné stromky jako hladoví žebráci vztahovaly polonahé větve do vzduchu a nad červenou střechou kostelíka Volšanského plížilo se první šero noci. Sem tam po stezce objevila se kráčející postava muže neb ženy v sedraném šatě, s unaveně shrbenou šíjí. Přes to však činila krajina dojem úplně mrtvý; vždyť i to množství do šera trčících křížů jakoby dokazovalo, že zde převládá valná většina světa mrtvého proti té menšině unavených, těžce se vlekoucích postav, které tu zobrazovaly život.

Mně bylo úzko dívati se směrem, k němuž se obracel pan Goutière. Když jindy jsme tu sedávali, odvrátil jsem se obyčejně, pohlížeje ke městu, a tak učinil jsem i dnes. Klidně, jako by pohřížena ve spánek staletí, ležela tu Praha — tichou krajinou nedozníval z ní ani zvuk, štíhlé její věže pnuly se k šedé obloze, a jako strážcové věčného jejího míru objímala ji návrší kolem se pnoucí. A nad spícím městem i jeho okolím ležel ohromný, nelítostný klid šedé podvečerní přírody. Byla to doba, v níž se člověku zdá, že slyši kráčet pevným, závažným a jistým krokem velikého obra — čas — jehož jedinou úlohou jest kráčeti v před, stále jen v před, bez odpovědi na úzkostnou otázku člověka, a bez péče o to, přináší-li jednomu radosť, druhému bol.

Ale když jako bludičky nad bařinou počala žlutavá světla prokmitávat večerním šerem nad městem, když začala matným svým leskem naznačovat, v jak tisícerých různých tvarech tam dole proudí život, tu začalo cosi ve mně víti tajemným vířivým ruchem; vše, co mi tento večer pod šedou svojí rouškou skrýval, zdálo se mi zajímavým, dosud nepoznaným tajemstvím. Ano, tam dole, to byl život. — Život? Představa těch dlouhých ještě let, jež mi do budoucnosti kynula, představa všeho toho, co mi bylo ještě poznati, procítiti, vykonati. A jako by utkána z dechu tisíce neviditelných dobrých duchů, počala kolem mne prouditi zlatá naděje, našeptávati mi zlaté sny o tom, že to krásné, to slávonosné i v mém dosud tak tichém, bezbarvém životě teprve přijde, že to přijíti musí.

Jakým však způsobem by to přijíti mělo — tuto otázku jsem si ani nekladl — rozevřel jsem toliko v náhlém rozradostnění ramena, jako bych sílu jejich svalů zkoušeti chtěl, jako bych ji zkoušeti chtěl k boji proti všemu zlému, hnusnému, aneb jako bych vše najednou chtěl obejmouti a na mladá prsa přitisknouti, co bylo krásného, šlechetného, láskyhodného pod tou velikou modravou oblohou!

Stál jsem takto dlouho v němé blaženosti a toliko bolný zvuk, který pojednou od zahradní zdi k uchu mému zabloudil, dovedl mne z ní vyrušiti.

„Půjdeme?“ optal jsem se starého muže.

„Ovšem, ovšem, půjdeme!“ odvětil slabým hlasem a obrátil se ke mně.

Ulekl jsem se, pohlédnuv do jeho tváře. Změnilať se za tu dobu, kdy byl pan Goutière ke hřbitovu pohlížel, strašlivě; zdálo se, jako by se skládala toliko ze sítě hlubokých, šedých vrásek, a upomínala více na kus setlelé, šedé látky než na tvář lidskou. Ústa byla zapadlá, rtů nebylo viděti, do dolejší čelisti se jen křečovitě zatínaly dva žluté, dlouhé zuby; oči byly označeny tak silným, černým kruhem, že se zdálo, jako by pan Goutière ani očí neměl, nýbrž jen oční důlky.

„Vám není dobře!“ vykřikl jsem poděšen.

„Dostanu se ještě k východu,“ zastenal nebohý pán slabě — „tam dojdete pro kočár.“

„Pro Bůh, pane Goutière, zůstaňte zde seděti; dovolám se pomoci — nemůžete jíti. Vyhledám někoho, kdo nám kočár najde.“

„Ne, ne!“ zaúpěl, „nezůstanu zde sám!“

A pan Goutière, zavěsiv se křečovitě na mé rámě a stenaje při každém kroku, vlekl se v bolestech po úzké stezce dále.

Když jsme dospěli do dolejší části zahrady — tam, kde velké, mohutné stromoví bránilo posledním paprskům světla proniknouti, usadil jsem nemocného na lavičku, a nyní chtěl jsem se z blízkého domu dovolati pomoci.

„Nezůstanu ani chvilku sám,“ pravil znova pan Goutière, „ani chvilku — mohl bych tu zemřít!“

A slyšel jsem, jak nemocnému cvakají zuby v ústech strachem. Temno téměř úplné bránilo mi zříti panu Goutièrovi do tváře, jen moje rámě, kterým jsem ovinul tělo nemocného, cítilo, jak těžce zápasí jeho plíce o vzduch.

Začalo mi býti nevolno; mé zraky objímala tma, a můj sluch mrtvé ticho, časem jen přervané bolestným stenem nemocného, aneb vzdáleným zavytím psa.

„Poslyšte," promluvil po chvíli trapného ticha urvaně, stísněným hlasem, „poslyšte: netíží svědomí vaše žádný velký hřích?"

„Velký hřích?" opakoval jsem udiven. „Nikoli, pane Goutière, jsem slabý člověk; ale velkého hříchu si nejsem vědom."

„Nemáte nikdy strach, nejste bojácný?" ptal se znovu nemocný.

„To nejsem," řekl jsem určitě. „Ale je vám poněkud lépe, pane? Zdá se mi, že vaše plíce již tak křečovitě nepracují."

„Ano, je mi volněji."

„Pak musíme pomýšleti na zpáteční cestu," dodal jsem spěšně.

„Ještě jen chvilku!" prosil pan Goutière a tiskl mou pravici do svých horečně žhavých rukou. „Mám k vám prosbu."

„Slibuji napřed, že každou splním," řekl jsem konejšivě, pozoruje, že pronešení té prosby činí nemocnému obtíže. Pronášel svá slova ve slabém, bojácném tónu jako dítě, které se matce zpovídá z trestuhodného kousku.

„Domýšlím se," pokračoval zajíkavě, „že ke mně chováte pocit přátelský."

„Pane professore, chovám k vám pocit nejčistší vděčnosti a úcty."

Pan Goutière projel svojí rukou mými vlasy, pohladil mne po tváři, a konečně uchopil mne znovu za ruku.

„Hleďte, jak to je zvláštní — dnes ještě strpíte, aby moje ruka přejela vaši tvář, a přátelsky tiskla vaši pravici; zítra nebo pozejtří bude tato má ruka chladná a nehybná a vy pocítíte nepříjemný záchvěv zimy, dotknete-li se mého těla."

„Pane můj, neoddávejte se tak trudným myšlenkám, zítra bude vám opět lépe.

„Ne — zítra nebo pozejtří budu tuhou mrtvolou. Avšak na tom mi nezáleží; kdyby mně ve smrti kynul klid, spěchal bych radostně do jejího náručí — ale mně hrozí smrť jako dlouhá, černá noc, v níž nenaleznu spánku. Ó, mám strach, mám strach!" vzkřikl pronikavě nemocný. „Strachem se tetelí ve mně každá krůpěj krve — ó, milosrdenství se mnou, ubohým! Zhřešil jsem, velice jsem zhřešil; ale původem všech mých hříchů bylo, že jsem v žití hledal klidu, kterého poskytuje toliko smrť!"

Obával jsem se, že pan Goutière zšílel; pustil moji ruku a v temnotě, kterou nyní pronikal můj zrak, viděl jsem, jak si rve prošedivělé sporé vlasy.

Po chvíli utišil se, vzal mne znova za ruku a řekl mrtvě klidným hlasem: „Odpusťte mi, že vás takto děsím; budu nyní na vás žádati velkou oběť: Neopouštějte mne více, pokud budu ještě mezi živými. Musím hleděti na vás, pokud mi hleděti vůbec popřáno — umírá se to lehčeji, hledíme-li ve mladou, dobrou tvář, a pak, pak... řekl jste, že nejste bojácný, a přece mi pronesení mé druhé prosby činí obtíže. Až zemru, uložte moji mrtvolu, pokud ji bude ještě hostit můj příbytek, do druhého z mých dvou pokojů, sám pak" — a pan Goutière vyslovoval tato slova s dojemnou bojácností — „sám pak, můj mladý příteli s duší dosud ne-

poskvrněnou, učiňte pro mne z milosrdenství věc zajisté velice těžkou i nepříjemnou — po ty tři noci, kdy moje mrtvola bude tiše spočívati v pokoji druhém, zůstaňte — a to samojediný — spáti v pokoji prvním. Svou vlastní těžkou vinou zvolil jsem samotu v žití a nyní — hleďte — nyní se děsím té samoty ve smrti! Zda prosbu moji splníte?“ ptal se úzkostlivým hlasem.

Zachvěl jsem se — nebyl jsem bojácný, ale zvláštnosť páně Goutièrovy prosby mne zarazila. Zamlčel jsem se chvíli neodpovídaje, a cítil jsem, jak se obě ruce nemocného chvěti počínají, nepochybně strachem, že jeho přání nevyplním. Pociťoval jsem hrůzu, mysle na vykonání úlohy, kterou na mne skládal starý muž, jehož bázeň patrně sahala až za život; ale když nemocný stísněným hlasem zalkal: „Nechcete mou prosbu vyplniti!“ tu řekl jsem rychle:

„Vyplním, můj dobrodinče, zajisté že vyplním; zde moje ruka!“

„Díky, díky,“ řekl pan Goutière jako šeptem, pak s namáháním povstal, a opíraje se těžce o mne, dal se téměř dovléci k východu zahrady.

Na silnici vzkřikl jsem na hocha kolem jdoucího, aby rychle běžel pro kočár, a v půl hodině na to vynášeli jsme pana Goutièra, polo-umírajícího, do jeho bytu. (Dokončení.)

Z písní Adolfa Heyduka.

Buk.

Jak pod rouškou jsou dálné kraje,
jak v páře tone luh i les,
buk hnědé plody setřásaje
zve na bukvice blízkou ves.

Jak mladí čápi před odletem,
vsi pestrý hašteří se rod,
buk nedbá však a hází dětem
svůj z ostnů vybavený plod.

Jen vážnou hlavu někdy skloní
a chví se — dojemný to zjev —
mně zdá se, že s tím plodem roní
ve zrudlé listí svoji krev.

Léčivý spánek.

Co zbylo z květů, Jeseň plení
a líbá zemi chladným rtem,
pták prchá, roste noci snění,
a mlhou oddychuje zem.

Mne jímá žal, má duše kvílí,
že vše, co vzchází, musí mřít,
a zděšen volám: „Ustaň chvíli!“
a Jeseň chladně: „Nech mne být!

Či chceš mít věčně jaro v hrudi,
by jiní měli věčný mráz?
Čas všecko uspává i budí,
snad ve spánku ti bude snáz!“

Těžké umírání.

Ej, žalno věru není
umírat při jeseni,
leč mříti v čase růží,
to krutě srdce úží.

Tož listí zřím-li padat,
i mně jest snadno strádat
těch zdob, jež sprchnout musí;
hůř těm, kdo jinak zkusí.

Kdo, kadeř plnou záře,
mrou v růží vábném jaře,
když plane květ a voní,
leč oni hlavu kloní.

Když skřivan v slunci zpívá,
a jejich zrak se stmívá,
a v srdcích není plání —
Toť hrozné umírání!

Spod listu.

Jak ránu stromu kyprý list,
tak píseň pěvce bolesť skrývá,
kdož může na tváři mu číst,
co hloubku jeho ňader zrývá?

On písněmi je ovinut,
a halí žal v ty nejsvěžejší,
a za prutem jich žene prut,
leč rána zeje v jejich skrejši.

Tu přijde jeseň; v jeden ráz
list — píseň — všecko dolů mete
a ránu jeví na úžas. —
Jest šťastným, koho pěvcem zvete?

Resignace.

Zvony mého nadšení,
přání mladé lvice,
zavzníváte stále míň,
slábnete vždy více;
co vzlet ondy v duši psal,
jeseň žití stírá;
v srdce divný stesk a žal
stále víc se vtírá.

Písně zastřel blud a klam —
mnohé chvíle klaté —
šílená jak oblaka
nebes hvězdy zlaté;
dozpíval jsem, dotoužil,
nelze více míti,
hrstku trávy na hrob jen,
v trávu hrstku kvítí!

Písně na litevské motivy.

Od Julia Zeyera.

Jaro.

Ženilo se slunce s lunou,
s nebes dcerou jedinou,
večerní a jitřní hvězda
byly jejich družinou.

Večernice lože stlala,
svítila jim v komoru,
jitřenka až do úsvitu
stráží stála v obzoru.

Odhrnula zlatotkanou
koltru ráno, s úsměvem
vstalo slunce, naplnilo
září blaha celou zem.

A ten úsměv jeho blahý
zemi prvním jarem byl,
růžový lesk vdechl břehům,
v modré vody stříbro lil.

Vonné květy volal v luhy,
sluneční ten blahý svit,
lipám vplítal kolem skrání
zlatých korun vzácný kmit,

Dubům též, těm zasmušilým,
v jejichž koších soumrak vláď,
čelenky jak z diamantů
na dumavé hlavy klad,

A když pnuly bledé vrby
slunci ratolesti vstříc,
prstýnky jim navlékalo,
perle na ně sypajíc.

Červánky.

Touhou chorá bloudí luna bledá
sinou poušti nebes nezměrnou,
láska k hvězdě jitřní klidu nedá,
s lůžka slunce pudí nevěrnou.

Marná touha! Místo s hvězdou, s mrakem
setkala se, úsvit když už mdlý
svítat začal, na ni hrozným zrakem
z temna mraku osud hledí zlý.

Blýskavice kmitají mu v hloubi,
rachot hromu z dna se ozývá,
sudba neodvratná, plná zhouby,
tato slova zahřmí, pomstivá:

„Marna na vždy zradná tvoje snaha,
všechna tvoje touha nehodná,
nikdy lásky nedosáhneš blaha,
slunce bledá ženo podvodná!“

Zároveň s tím slovem z temna mraku
vyšleh' blesk a zasáh nešťastnou
hvězdu jitřní, jež podobna ptáku
perutí se nesla stříbrnou.

Tryskla krev jí mocným valem z hrudi,
bolem nad tím shasla luny zář,
východ ale, hvězdnou krví rudý,
slunce vítal usmívavou tvář. —

Dívčí žalosť.

Zazářila ranní zora,
vyšlo milé, jasné slunce,
v dvorci ruch už, v polích zpěvy,
na svém loži dcera domu,
mladá, sebou nehnula.

Vešel otec do komory,
pravil stařec: Drahé dítě,
ráno už, a ještě ležíš,
za tebe kdo bude pleti
v zahradě dnes pestrý mák?

Ještě ležíš a s tvou matkou
radíme se od úsvitu,
máme-li tě na ves provdat,
v panský dvůr na slunném kopci
nebo v město veselé.

Mlčí dívka, vejde matka,
stará, věrná, plná něhy,
zvolá na ni: Aj mé dítě,
ještě spíš? Kdo bude chystat
výbavu tvou, nevěsto?

Ozvala se dívka bledá:
Nevstanu už, drahá máti,
připraveno už mé věno,
věnec z routy, bílý příkrov,
rubáš dlouhý, řasnatý.

Otče milý, nač se radit
od úsvitu s matkou věrnou?
Neprovdáš mě ani na ves,
ani v dvůr na slunném kopci,
ani v město veselé.

Matka moje sprovodí mě
tam, kam srdce moje touží,
na ten vrch, kde lípa stojí
vonných květů, sladkých šeptů,
která žal můj celý zná.

Pod zem vlhkou uloží mě,
plakat bude, vím, ach vím to,
celou zimu bude plakat,
přijde však zas slunné jaro,
horké slzy usuší.

Bratři moji koně pásti
budou zas a navštíví pak
nízký rov můj, plný květů,
vrátí též se z cizí země
ten, pro něhož láskou mru.

Řekněte mu, bratři moji,
pod rovem že srdce dříme
v úzkém domku z bílých desek,
srdce ranou skrvácené
zradné jeho nevěry.

Mrtvá že tam leží dívka,
zahalená v bílé plátno,
vyšívané zlatou nití
jeho vlasů, slzami pak
skropené jak perlami.

Stydnou nohy, ruce, srdce,
ještě jednou na mne hleďte,
světlo než z mých očí prchne,
blíže pojďte, blíže, blíže,
poslední ten slyšte vzdech:

Vyzkoumat kdo tajnost lásky
dovede? Spíš v hlubém lese
spočítáte všechno listí,
vyčerpáte spíše moře,
na dno než jí přijdete!

Zmírám krutou jeho rukou,
přece po něm v touze volám...
Dole tam v té černé zemi
nebude mě nic, ach, bolet
než že on zde nestojí!

S vámi že mě neuložil
v úzký dům, že nezaplakal
nad mým rovem s otcem, s matkou,
naposled že nepohlédl
s pláčem v zrak můj hasnoucí...

Zimni obrázek.

Kreslil Karel Liebscher.

Z mých mladých let.

Prosté i romantické upomínky. Od **Serváce Hellera**.

I.

V záchvěvu pohnuté doby.

oje rodiště bylo před třicíti lety „hnízdo“ ještě velmi tiché. Snad jest jím dosud — ani sám nevím; neboť nemaje tam již dávno co hledati, neviděl jsem je mnoho let. Však vzpomínám na ně tím častěji, čím více let mi přibývá a čím vyspělejším se duch můj stává. On revient toujours à ses, premiers amours — staré lásky se vždy zase vracejí. A také staré upomínky! Kdož by toho z vlastní zkušenosti neznal!

Moje upomínky nesahají dále, než do roku 1848, ač i z té doby utkvěly mi v paměti jenom kusé obrazy, jako potrhané mlhové vidiny. Pamatuji se pouze, že nastal v našem městě — mé rodiště má od sta let již hodnosť obce městské — po svatodušních dnech pražských neobyčejný ruch, že se pojednou všude začaly noviny čísti a schůze konati, že lidé všude hlavy sestrkovali a tajemné věci si šeptali, že do knížecího zámku naproti našemu obydlí jízdní poslové z Prahy přijížděli, ba že mnohdy dvakráte až i třikráte za den „zvláštní pošta“ s nějakým velkým pánem do zámecké brány zatáčela, anebo před okresním úřadem zastavovala, ale co to všechno znamenalo, pochopil jsem teprve později, když už vše zase bylo minulo a v městě opět bývalý klid zavládl. Posledním živým a do jisté míry uchvacujícím obrazem mé paměti z té doby jest slavnosť svěcení praporu národní gardy mého rodiště. To byl pro mne den veliký, neboť toho krásného, slunného jitra uzřel jsem téměř všechny mně známé měšťany v nových vojenských uniformách s lesklými zbraněmi po boku i v rukou, a tato metamorfosa měšťanstva naplnila malého uličníka nevýslovnou rozkoší. Vojáci byli tehda nejvyšší pastvou mých očí, a proto i největší touhou mé duše, a tu pojednou proměnila se mi Vlašim ze soboty na neděli v jediný lesklý vojenský tábor!... Zvony slavnostně zvučely, za kostelem vypalovali dva kováři s několika tovaryši hmoždíř za hmoždířem a městem procházela turecká muzika s prvním velkým bubnem. Totiž s prvním tureckým bubnem při hudbě, neboť jinak byl velký buben mému rodišti od dávna již předobře znám jakožto nástroj, kterýmž biřic s „valů“ před zámkem robotníky do práce svolával. Tento biřicův buben uložen do „historického“ haraburdí v zámecké věži a jeho místo zaujal vítězný turecký buben gardové kapely.

Tedy slavnostní zvonění, střelba z hmoždířů a hřímavá hudba otřásaly ranním vzduchem toho krásného, velkého dne. Cechové čili počestní pořádkové řemesel vyzdvihli z kostela své těžké korouhve a mohutné mosazné svítilny, jež na dlouhých černých žerdích se houpaly, a doprovodili s čestnou stráží národní gardy duchovenstvo pod baldachýnem na

východní náměstí čili dolejší rynk, kdež „polní mše“ pak byla sloužena. Nikdy snad nebylo ještě na rynku takového lesku a takové slávy. Majestátní zvuky Haydenovy „korunovační mše“ střídaly se s jásavě vířivými interadami, nesmírným to „hlaholem trub a kotlův“, s celým sborem drobných ministrantských zvonečků a občasným houkáním hmoždířů. Zda-li po obvyklých církevních obřadech garda obvyklou „dešarž“ střílela, ani již nevím, ale soudím, že se tak dělo, neboť mám dosud dojem, jakoby se bylo toho dne mnoho střílelo. Co dále se dělo, vytratilo se mi docela z paměti. Pamatuju se toliko zcela jasně, kterak v roce 1849 vycvičená již garda v neděli a o velkých svátcích kolem školy, našeho bydliště, do kostela chodila a kterak setník její, barvíř a městský radní pan Toula, jda v čele kompanie, s obzvláštní zálibou po zpátku kráčíval, jakoby chůzi a celé „držení“ svého mužstva takto kontroloval.

Potom přišel jednoho méně krásného dne od podkrajského úřadu rozkaz, aby zbraně národní gardy do tolika a tolika dní a hodin byly odvedeny a uniformy gardistův zrušeny. Rozkaz ten vyslechnut a vykonán — pokud se pamatuji — bez nejmenšího odporu, ba zcela tiše: národní garda mého rodiště zemřela tiše, jako beránek do vyšší vůle a moci oddaný. Mrákota jakási rozložila se nad městem a mně, tehda ještě malému klučkovi, zdálo se, že chodí lidé doma i na ulicích po špičkách, aby posvátného, úředně předepsaného ticha nerušili.

Jenom můj otec přecházel velkými, hřmotnými kroky po světnici a lámal si dlouho čímsi hlavu. Posléz dospěl však k pevnému rozhodnutí a pravil mi: „Pojď nahoru, do školy, budeme vylepovat almaru!“ . . . Můj otec byl totiž učitel a spolu také ředitelem kůru, nahoře pak, ve druhé třídě nalezala se veliká starobylá skříň na hudební nástroje, na staré katalogy a školní knihy. Zaprášené, stářím sešedivělé, ba namnoze již setlelé, foliantové sepisy školních dítek odpočívaly tu klidně vedle neméně ctihodných, buď docela aneb jen na čas z praxe vyňatých nástrojů, jakož byly: viola di gamba, viola d'amour, cembalo, triangle, hoboje, fagoty, tak zvané římské pozouny, pikoly, klarinety staré soustavy a tak dále, a po levé straně narovnán stoh školních knih pro děti chudých rodičů. Ctihodná tato „halměř“ — jak na Klatovsku říkají — otevírala se jen málo kdy, a romantický její obsah vzbuzoval ve mně vždy jakousi posvátnou úctu.

Nuže tuto skříň měli jsme vylepovat, to jest já měl jsem se jít na to dívat. Rozumí se, že jsem byl ihned připraven, ačkoli jsem nechápal, proč se to děje — kdež pak přemýšlí o příčinách tak nepatrných zjevů malý klouček? Avšak vyvalil jsem přece oči, když otec dále nařídil, aby mu přinesly do druhé třídy také starou, již odstavenou „plentu“, na níž moji starší bratří již v útlém mládí názorně studovali historii „napoleonských válek“, a když pak otec z dřevěné, rozkládací pohovky vyňal silný balík novin, kterýž pod paždím stiskl a vážně do školy odnesl. „Tedy novinami to budeme polepovat, a nikoli obrázky?“ . . . pomyslil jsem si, ale neříkal jsem nic, neboť otec vypadal mi na široké hovory příliš vážným.

Nahoře vybrali jsme ze ctihodné almary, kus po kuse, její už zrovna velebný obsah a rozložili jej opatrně po školních lavicích. Pak přinesen zdola hrnec řídce uvařeného škrobu, a vylepování začalo. Ale bylo to nějak divné: otec prohlížel každé číslo novin po obou stranách, rozřezával jednotlivé archy a nalepoval půlky, jednu po líci a druhou na rub vedle sebe, jakoby to bůh ví, jaká vzácnosť byla, ba vykrajoval tu a tam větší nebo menší „okýnka" z novin a nalepoval je na jiné, už přidělané archy, a tak to chodilo několik hodin, až celá skříň i s plentou vylepena byla. Smyslu této zvláštní operace porozuměl jsem teprve po několika letech: otec zachoval si takto noviny, kteréž po opětném zavedení absolutismu vycházeti přestaly, a kteréž uschovávati přísně bylo zapovězeno. Běda člověku a zejmena učiteli, o němž by se bylo úřadům doneslo, že má uschovány Havlíčkovy noviny nebo jiné potlačené „revoluční" časopisy! Ale míti školní skříň nebo plentu na půdě starými novinami polepenou, nemohlo býti ani tehda žádným přečinem, ba nemohlo dojíti ani povšimnutí, když se o tom nemluvilo. A takž zachoval si otec aspoň nejzajímavější čísla „Prostonárodních Novin", „Pražského večerního listu" a tak dále. Havlíčkovy „Národní Noviny" tímto spůsobem „zvěčniti" nebylo radno, neboť veliké písmo jejich hlavice bilo příliš do očí a konfidentům čili udavačům byl zrovna tento list nejvíce znám a na srdce vložen. Krom toho nebylo ani tolik místa, i musilo se tedy při nich na jiný spůsob uschování pomýšleti. A spůsob ten nalezen takřka sám sebou.

Večer téhož dne, když jsme zrovna u večeře seděli, zadunělo cosi za dveřmi a do světnice vešel známý hudebník, kterýž u nás častým hostem býval. „Pane učiteli," pravil, „pan setník — či pardon — už ne setník, pan Toula dává se poroučet a posílá vám ten turecký buben, budete to míti hezkou památku na národní gardu! Ale co si s ním počnete, věru nechápu — škoda pětky, kterou jste prý za něj dal!" . . . „Uschovám jej na lepší časy," odpověděl otec s ironickým úsměvem, „příští národní garda dostane jej hned do vínku!" Muzikant usmál se také trpce, povzdychl si a ohlednuv se ustrašeně, zda-li ten jeho povzdech nikdo neslyšel, dal „dobrou noc" a odešel. Sotva že byl dvéře za sebou přibuchl, povstal otec a pravil vesele: „Ten buben přišel mi jako na zavolanou — do toho uložíme knihy a zbylé ještě noviny! Na půdě pověsíme jej na hambalek, a kdyby nějaký slídič až tam pronikl: v bubnu jistě revoluci hledat nebude!"

A tak se i stalo. Svrchní kůže z bubnu stažena, a když zapovězené tiskopisy do vnitř pečlivě uloženy byly, namočena a natažena zase umělou rukou otcovou, i uzamkla poklad bubnu svěřený téměř hermeticky.

Toť vše, co mi z dob naší „velké revoluce" v paměti uvázlo; na dále mám ve své „historické paměti" dojem veliké prázdnoty a naprostého, idyllického ticha. Nebylo již žádných slavností, žádných schůzí, žádných parád, ba zdá se mi, když si tak obraz svého rodiště z té doby představuju, že lidé toho času i mluvit přestali. U mého otce scházeli se však i potom ještě dva tři sousedé pod večer „na taroky", a tu slyšel jsem jednou vypravovat, že zřízena v Rakousku nová vojenská

stráž bezpečnosti, tak zvaná „žandarmerie“, a že nám to dal „Rus do péra“. Více se o „politice“ ani u nás, při zastřených oknech nemluvilo.

„Tedy nový druh vojska, a přijde také k nám, a zůstane tu!“ pomyslil jsem si, zalézaje do své postýlky a těšil jsem se již napřed, jak to bude hezké. A vskutku objevila se za krátko na jednom domě nedaleko nás podivná dlouhá tabule se dvojím nápisem, německým a českým, a po celém městě šeptali si lidé: „Už jsou tu „žandáři!“ Slovo „četníci“ přišlo teprve později do zvyku — v prvních letech neříkalo se, pokud vím, nikde jinak, než „žandarmové“ čili „žandáři“. A zvuk tohoto slova provázela jakási posvátná úcta, ať nedím hrůza, neboť vědělo se obecně, že jest moc žandarmerie veliká, a že nová tato vojenská instituce úkol svůj s neúprosnou přísností provádí — „docela po rusku“, říkali si potichu sousedé.

Mého otce rozmrzelo nejvíce, když se byl úředně dověděl, že četnictvu také dozor nad školami přísluší, a že má velitel četnické stanice právo, posílati četníka v plné zbroji do školy, aby vyučování kontroloval, a objeví-li se nějaké nepřístojnosti, těmto ihned přítrž učinil aneb je aspoň úřadu oznámil. Mladší učitel čili „pomocník“, jak se tehdá říkalo, nechtěl tomu nikterak věřit, ale přesvědčil se záhy.

Já navštěvoval jsem již první třídu, a poněvadž mi „pomocník“ dole chvílkami napomáhal, začínal jsem už pomalounku čísti. Na škole mého otce učilo se čtení již tehda dle nové „hláskovací“ methody a my, nadějní školáci první třídy, nevěděli jsme už nic o bývalém „slabikování“. Na velkém věšáku mezi kathedrou a tabulí viselo asi dvacet z lepenky zhotovených a pěkně napsaných „hláskovacích tabulek“, dle kterých jsme se čísti učili v ten spůsob, že učitel vždy jednu z nich na černou tabuli zavěsil a při výkladu aneb cvičení jednotlivých žáků rákoskou od slabiky k slabice ukazoval. Tak dělo se i jednoho krásného odpoledne, když tu dvéře hřmotně se otevřely a jimi žandarm v plné zbroji do třídy vstoupil. My děti povstaly jsme uctivě a pozdravily obvyklým tehda „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!“

„Až na věky amen!“ odpověděl vážně žandarm a posadiv se zvolna na židli, kterouž mu byl učitel blíže k tabuli postavil, pokynul nám blahosklonně, abychom se opět posadili a pravil učitelovi: „Tak pokračujou! Mně se zdá, že se slabikovalo — no nic neškodí, uvidíme, jak to chodí!“

Učitel vyvalil oči, ale neřekl nic; pověsil na černou tabuli novou hláskovací tabulku a ukazuje rákoskou, vyvolával hochy a děvčata, aby hláskovali. Četník naslouchal chvíli a zavrtěl hlavou, pak poslouchal znovu a potřásl opět hlavou, na níž se mosazí okovaná přílba zářivě třpytila, a nemoha posléz úžas svůj na uzdě udržeti, zvolal:

„Ale jak pak to ty děti slabikujou, to jsem jak živ ještě neslyšel! Ty se naučejí pěkně číst! . . . Dovolejí, pane učitel, já to sám s některým zkusím!“

Po těchto slovech odložil rukavice a přílbu, povstal a přistoupiv k tabuli, napsal na ni křídou dosti úhlednými literami slovo „Nabuchodonosor“. Pak obrátil se a vyvolav si jednoho z nejstarších žáků pravil: „Umíš slabikovat?“

Žák odpověděl ovšem, že umí, načež četník spokojeně doložil: „No tak přeslabikuj nám to slovo!“

Žák přehlednuv rychle celé slovo, četl pevně a jasně: „Na — bu — cho — do — no — sor.“

„Špatně!“ zvolal četník. „To není žádné slabikování; neumíš to jináč?“

„Milostpane, neumím!“ odpověděl srdnatě hoch.

„Tak já ti, a taky těm ostatním ukážu, jak se pořádné slabikuje!“ pravil důrazně četník a ukazuje prstem, na němž těžký pečetní prsten se blyštěl, na jednotlivá písmena a označuje potom vždy celou slabiku, četl slavnostně: „En - á na; bé - ú bu, Nabu; chá - ó cho, Nabucho; dé - ó do, Nabuchodo; en - ó no, Nabuchodono; es - ó - er sor — Nabuchodonosor.“

Ještě nebyla poslední slabika tohoto slavného jména pronešena a již rozlehl se školní světnicí hlučný, nevázaný smích. Prosím vás: děti od šesti do devíti let zapomínají snadno na povinný respekt a jsou vůbec známy jakožto nezřízení smíškové. Myslely, že to dává pan četník něco k lepšímu a spustily na celé kolo. Učitel zbledl jako stěna a okřiknuv nás, hleděl ustrašeně na ozbrojeného dozorce. Ale tento zachoval se mimo nadání velkodušně, jako Prokop Velký před Naumburkem: zamračil se spočátku přísně, ale vida pak naši upřímnou, nevinnou veselosť, usmál se sám a pokrčiv jaksi pohrdlivě rameny odstoupil od tabule, otřel si o houbu prsty a otázal se učitele:

„U kterých pak dříve sloužili?“

Učitel náš usmál se a odvětil uctivě: „Odpusťte, pane četníku, já jsem bohužel na vojně nebyl!“

„A jak pak se tedy stali učitelem?“ podivil se četník.

„Chodil jsem do škol — také do varhanické — a udělal jsem zkoušku na učitelství.“

„A tak,“ prohodil četník, „to voni jsou jako už studovanej učitel! A co pak jejich starej?“

„Můj principal chodil také jenom do škol a nebyl nikdy vojákem.“

„Není možná, vždyť je mu už přes padesát let!“ namítal zase četník. „A vyučuje už taky podle nového spůsobu?“

„Zajisté,“ odpověděl učitel, „on přišel sem z velké městské školy, byl podučitelem nebo snad učitelem na hlavní škole v Jihlavě.“

„Tak?! No to jsem žádostiv!“ zvolal obřadně četník, oblekl rukavice, nasadil přílbu na hlavu, vzal pušku na rameno, podal učitelovi ruku a pravil odcházeje:

„Na to slabikování pozor! A pak ať se ty hloupé děti po druhé nesmějou, když jim někdo něco nového ukáže! — Mají se hezky!“

My děti povstaly jsme opět uctivě a pozdravily plným chorálem jednoho sta a pětatřicíti hlasů — tolik nás měl podučitel v jediné třídě, kluků a děvčat, pohromadě!

Četník odešel do třídy mého otce. Co tam se událo, nevím; ale pamatuju se, že následujícího dne otec ráno ke mně pravil: „Umej se čistě a požádej matku, aby ti dala čerstvé prádlo a sváteční šaty — půjdeme do Louňovic!“

Louňovice jsou malé městečko, na úpatí staroslavného Blaníku rozložené a tamější farář P. Antonín Sklenář byl tou dobou vikářem čili dozorcem našeho školního okresu. Bylo tedy zjevno, že chce otec ve školských záležitostech s ním pojednat. Mně bylo ostatně lhostejno, jaký účel ta cesta má, nedověděl jsem se také nikdy, o čem tehda otec s panem vikářem jednal; vím jenom, že potom už nikdy žádný četník k nám do školy nepřišel a soudím z toho, že bylo tehda na louňovické faře asi smluveno velmi důvodné ohražení proti takovémuto druhu školního naddozoru, a že toto ohražení, kteréž nepochybně ve formě petice od vikariatu podáno bylo, na příslušných místech také náležitého povšimnutí došlo.

Starý Pokorný.

Z cyklu studií povahopisných z našeho venkova od **Otakara Červinky**.

Byl skoro již sedmdesátník, když jsem ho poznal, vzrůstu vysokého, hlavy trochu ku předu nachýlené, prsou širokých, mohutných. Měl i jako stařec pěkný obličej a býval za mládí zajisté krasavec. Tvář jeho byla obdélná, čelo klenuté, nos silný orličí, ale souměrný, ústa též souměrná; kulatá brada trochu povyčnívala, což mu přidávalo výraz jakési neústupnosti, přísnosti. Vlasy, vždy krátce střížené, měl již prošedivělé, ale oči jeho, černé a pěkné, byly bystré jako jiskry. Obličej měl vždy hladce holený, jak to bývalo zvykem u dragónů Windischgrätzových, mezi nimiž za mládí sloužil. Tvář jeho, nepříliš vráščitá, byla barvy osmahlé, skoro bronzové. Kdyby byl vzal přes levé oko pásku a na hořejším rtu si nechal státi kníry, mohl malíři dobře posloužiti za model tatíka Žižky.

Býval chalupníkem, zdědiv čís. 42. ve V . . . Toto číslo koupil i s poli k němu příslušnými později od něho majitel velkostatku kníže T . . . a Pokorný si vymínil pouze výměnek, skládající se z bytu a malého deputátu v naturáliích až do smrti.

Byl dvakráte ženat. Z prvního manželství měl syna, který neznámo kde ve světě se živil.

Oženil se po druhé již v pozdních letech a měl s druhou ženou syna a dceru, tehdy ještě nedospělé, as 8 a 10 leté. Poněvadž deputát jeho nevystačoval na výživu rodiny, přiživoval se při velkostatku. Pro pokročilý věk nemohl již později s potahy zacházeti, ani orati. Bývala mu tedy přidělována nejlehčí práce, totiž buď kopání a rovnání polí podle cest anebo dělání znamení na poli, kam mrva neb kompost měly býti složeny, aby byly hromady stejně od sebe vzdáleny a pole dobře pohnojeno.

Při této práci, kterou v posledních letech života svého téměř výhradně konal, bývalo viděti starého Pokorného často na poli. Jeho vztyčená mohutná postava byla daleko znatelna.

Tu jsem se s ním také, jda za svou povinností, blíže seznámil. Jeho bystrý úsudek o hospodářství, o povětrnosti, jeho vypravování z mládí, zvláště z doby, kdy při dragónech sloužil a v Uhřích ležel, poutaly svou přesností výrazu a mnohdy též oním nádechem humóru, kterým se vyznačovali téměř všickni staří vojínové z doby před rokem 1848 a který se prýštil z mnohých zkušeností v cizích zemích.

Býval navzdor svému stáří dobrý společník a rád se zmiňoval o příhodách, které zažil v Uhřích se svým rytmistrem, jistým hrabětem K . . ., jemuž k posluze přidělen byl. Byl asi za mlada zvlášť veselý hoch.

Při tom dřevěnka v jeho ústech, ač měl již zuby valně prořídlé, téměř ani nevyhasla.

Bylo to jednou na podzim; řepy byly již sklizeny, oziny zasety a na polích činěny přípravy pro jaro; zima vysílala již své předchůdce od severu: sychravý vítr a časté deště.

Tu, jakoby ještě na chvíli slunce svoji moc chtělo osvědčiti, utišily se větry, nebe se vyjasnilo; jen chvílemi se přeháněly po něm lehké chmury. Pouze k jihozápadu, kde Praha ležela, bylo nebe tmavší a jako mlhou na obzoru pozakryté.

Bylo ticho; sluníčko hřálo, sem tam některý chocholouš se ozval, aby po krátkém vzletu zase do pole zapadl. Z blízkých lesů „Hluboké“ přeletaly krákorajíce vrány neb havrani a zapadali na řepnišťata, kde nejvíce potravy nalézali.

Ve žlutavé trávě na výsluní zachřestěl časem koníček, jako nesmělý dozvuk léta.

Byl snivý den; vzduchem prolétala dlouhá bílá vlákna malého pavoučka, zachycujíce se na stromy a na oděv. Něco teskného budila odumírající příroda v prsou člověka, jakoby hluboce nahlížel do vzdálené perspektivy, kde na něho samotného podobné odumírání čeká; něco teskného, co vyvolává živě vzpomínky zašlé mladosti a budí pocit, že jdeme vstříc neodvratnému konci, jako ta příroda vůkol.

Vyšel jsem do polí. Daleko široko bylo jasně vidět; na sever kopce kolem Housky, Vrátenská hora, dvojhlavý Bezděz, Ralsko, Ještěd a mlhavé obrysy Krkonoší. A z prostoru mezi nimi a mnou vyčnívaly kostelní věže osad. Ba i větrníky u Mšena tři hodiny cesty a více vzdálené bylo dnes jasně viděti. Nejbližší osada, Vtelno, na rovině mezi rolemi malou hodinku vzdálená, zdála se blízko, co by kamenem dohodil. Zmocnil se mne těžkomyslný jakýsi pocit, vyluzený náladou podzimní; pohlížel jsem po obzoru a po polích, kam se dlouhé řady vozů sjížděly, rozvážejíce kompost.

Zaměřil jsem tam; bylo to na IX. honu; prostřed pole stála vysoká postava o širokou motyku tak zvanou kracli opřená, z dýmky pokuřující a též zamyšleně do dálky hledící.

Bylo to před polednem; potahy s práskáním a pokřikem chasy odjížděly do dvoru.

Přiblížil jsem se k osamělému muži. Byl to starý Pokorný.

Pozdravili jsme se navzájem.

„Jak se vede, starý?“ táži se.

„Když bůh dá,“ odvětil, silně pokašlávaje, „dobře. Trápí mě kašel; mnoho jsem dělal prostředků, nic to nepomáhá. Tak se dívám — je to s námi jako se vším na světě; přichází zima a s ní se všecko ukládá k odpočinku — ku spánku. — Tak i člověk si jednou odpočine v zemi —“

„No, no, starý, na takové myšlenky máte ještě času dost; jste jako skála.“ —

„Kdybych byl mlád jako vzácný pán, ničeho bych se nebál. Ale tak — Jen kdybych věděl, kde ten můj Josef se toulá; šel bych k němu, abych si odpočinul.“

„Josef — váš syn —?“

„Ano; víte, je z mé krve; já býval prudký a neústupný a on je po mně; nebožka — dej jí pán bůh lehké odpočinutí — byla tichá a mírná. Víte, chtěl jsem, aby se dobře oženil a chalupu a grunty po mně převzal; ale on — zamiloval si v Praze chudé děvče — a ne a ne od něho pustit. Byl studovaný a zdejší děvčata mu nebyla po chuti. Řekl jsem mu, jestli si ji vezme, aby se ke mně nehlásil. Prosil, prosila má nebožka — já se nedal uprosit. Tu on si to děvče vzal. Byl nějaký čas živ u Brandýsa, kde sloužil. Potom najednou zmizel do světa — kde je, bůh ví. Jednou neb dvakráte mé nebožce psal z Ruska. Přišly též nějaké úřední poptávky po něm z ciziny. Jedni říkají, že je velkým pánem v Americe, jiní, že je v Rusku při vyslanectví —“

„Ale to snad nemůže být; to by přece v novinách muselo něco o tom stát,“ dím na to; „bylo by divné, kdyby se k rodičům nehlásil —“

„Jak pravím, je někde velkým pánem; moje stará po jeho zmizení postonávala, až jsem ji pochoval. Stál jsem potom sám a sám ve světě — inu — oženil jsem se podruhé“ — a máchnul rukou, v níž držel vyhaslou dřevěnku.

„Chcete-li, poptám se, mám známosti —“

„Nic platno, vzácný pane, a potom —“ tu se zamlčel — „když je takový,“ pravil náhle a černé oči se mu zajiskřily mladickým ohněm, „ať si tam je, kde je.“

Nastalo zamlčení; viděl jsem, že zde dvě tvrdé, neústupné povahy na sebe narazily.

„Čas k obědu,“ dodal po chvilce starý, zdvihaje motyku na rameno, „nepřijde již asi žádný potah.“

Rozešli jsme se. Starý Pokorný od té doby již nikdy se tak důvěrně nevyjádřil. Nastala krutá tehdy zima. Pokud mohl, zastával Pokorný práci jemu přidělenou, stávaje pokaždé ráno, když se úkoly pro denní práci rozdělovaly, tiše mezi ostatními dělníky. Nikdy neprosil o práci jako druzí a nebyv přijat, odcházel vždy mlčky domů. Přečkal tu zimu.

Na jaře koncem dubna setkal jsem se s ním jednou dopoledne opět na poli.

„Nu, máme tu zase nové jaro,“ dím k němu, opřenému o motyku a držícímu v ústech dýmku.

„Ano, jaro,“ odvětil hlasem přerývaným. „Bude letos, dá-li bůh, ourodný rok.“

„Podle čeho tak soudíte?“

„To tak“ — a máchnul rukou — „no já šotva již letos sklizně se dočkám. Cítím to ňák v těle; rád bych si odpoledne trochu odpočinul, nepřijdu do práce. Rád bych se vzácným pánem pár slov promluvil, kdyby se chtěl navečer u mne zastavit.“

Svolil jsem; on se odebral pomalým krokem do vsi; já ještě chodil po polích a vrátil se teprve v poledne domů.

Byl pěkný jarní den; sluníčko hrálo, první vlašťovky poletovaly švitoříce vzduchem.

Bylo po šesté hodině; potahy se vracely do dvoru s křikem, do něhož se mísil skřípot plužních koleček a rachot vozů.

Chystal jsem se navštívit Pokorného.

Nebylo to daleko, nejbližší, polodřevěná chalupa u dvora.

Nedošel jsem ještě, když zazněl ze vsi umíráček.

U dveří chaloupky vyšla mi žena a dvě dítky plačíce vstříc. Vstoupil jsem za nimi do světnice. Na peci ležel, oblečen, starý Pokorný, jakoby spal. Dýmku vyhaslou posud měl v ústech.

„Tak jsem ho našla,“ vyprávěla Pokorná, „když jsem přišla z práce. Děti myslely, že táta spí a hrály si venku. Chci ho budit — Starý, vstávej — je večer — ale on se nehýbe — byl mrtev.“

Tak jsem se s ním naposledy sešel. Poslední slovo, které mi říci chtěl, zůstalo nevysloveno.

Rodinné drama.

Román od **Jana Vítovce.**

široké, mělké kotlině, kterouž vede železná dráha, před nedávnem vystavená, rozkládá se malá, nenápadná víska.

Kdyby v ní nebylo velkého statku, k němuž byl před rokem přistaven vkusný letohrádek a velká zahrada upravena v park, nelišila by se víska ta skoro ničím od nejchudších dědin českých.

Velkou náves s rybníčkem obklopují samé baráky a chatrče, a kolem vísky rozkládají se malé i větší zahrady. Prostý kostelík, uprostřed malého hřbitůvku, jednoduchá farní budova a taková též škola — toť vše, co možno nazvati výstavnějšími budovami.

Ostatně ani letohrádek neliší se v podstatě od stavení toho druhu. Naleză se na mírném návrší a je z něho volná vyhlídka do kraje.

Jinak jest v něm postaráno o všechno možné pohodlí obyvatelů, aniž by bylo plýtváno prostředky. Vše jeví vkusnou jednoduchost, nikde není ani stopy po okázalé nádheře.

Za to působí nejen budova se svým okolím, nýbrž i vnitřní její zařízení jako příjemný útulek šťastných lidí, kteří žijí jen sami sobě, nestarajíce se o svět a rozčilující snahy nespokojených lidí.

Na všem jest pozorovati, že zde hlučné zábavy, jakýmiž bohatí statkáři snažívají se aspoň občas zapuzovati démona dlouhé chvíle, buď nikdy nebo zřídka kdy rušívají příjemný klid. Bez mála na dvě hodiny v okruhu není totiž dědiny, v níž by žil někdo, kdo by měl dosti času a zároveň i dosti dobré nebo zlé vůle, aby obyvatele letohrádku obtěžoval návštěvami.

A přece právě v den, kdy vypravování naše počíná, očekávají zde návštěvu z nejbližšího, jen jedinou stanici vzdáleného okolí.

Přes to neučiněno v letohrádku téměř pražádných příprav, leda že krátce před příjezdem vlaku do nejbližší, asi půl hodiny cesty vzdálené stanice poslán kočár, aby hosty, kteří byli před několika dny písemně ohlásili, kdy přijedou, dovezl až před letohrádek.

I v saloně, jenž bývá před každou návštěvou z pravidla hlavním předmětem starostlivé péče, nebylo učiněno pranic nežli v kterýkoli jiný, praobyčejný den.

Salon jest dosti prostorná místnost s dvojími dveřmi. Jedny — velké, zasklené a žaluziemi opatřené, jsou právě do kořan a vedou do parku, do něhož se schází po několika pohodlných schůdkách. Druhé dvéře, malé, jsou zavřeny a vedou na chodbu — především ku komnatám domácí paní a ostatních členů rodiny.

Čtyřmi vysokými okny, která jsou taktéž žaluziemi opatřena a jimiž jest viděti do parku, vniká světlo do salonu pouze ze strany východní. Jiným, menším oknem, nalezajícím se naproti malým dveřím a obráceným směrem k severu, jest viděti do krajiny až k nádraží a dále, jakož i na celou cestu vedoucí ve velkém oblouku od nádraží ku vjezdu do parku.

Nábytek v saloně jest vkusný, ale nikoli drahocenný. V koutě poblíž osamělého okna stojí piano; o něco dále dva stojany s exotickými květinami. V koutě na druhé straně je stolek s alby, několika knihami a příručním zvonkem. O něco dále před stolkem tím, skoro uprostřed salonu stojí velký kulatý stůl o jediné vyřezávané noze. Kolem stolu jest několik židlí a poněkud do popředí pošinuté křeslo.

Přimyslíme-li si k tomu nehrubě drahocenný koberec a obvyklé okrasy po stěnách, jako velké kývadlové hodiny, několik nevalně vzácných obrazů, sošek atd., můžeme si aspoň přibližně učiniti představu o místnosti.

Do salonu toho vešla asi padesátiletá dáma, provázená mužem jen o něco málo starším.

Dáma jest vysoké, statné, skoro možno říci majestatní postavy. Pravidelná tvář téměř antických rysů jeví sice doposud stopy někdejší sličnosti, ale zároveň nevylíčitelnou unavenost — neklamný to symptom choroby.

Na první pohled lze poznati, že to žena, která se do nedávna těšila závidění hodnému zdraví. Líce i rty zdají se býti doposud svěží; ale pleť a přede vším matný lesk černých očí, z nichž jen občas šlehne horečný blesk, prozrazující přestálé mírné záchvaty apoplektické.

Přes to jeví tvář její něžnou, ale zároveň snivě starostlivou laskavost, cosi, co bychom snad mohli nazvati odleskem nejněžnější duše, která o jiném nesní, nežli jak by oblažila bytosti, s nimiž ji osud sloučil.

Oblečena jest dáma ta v prostý, ale elegantní šedý šat staršího střihu. Také účes havraních vlasů jest prostý, nemodní, ale vkusný.

Provázející ji muž jest rovněž vysoké, statné, marcialní postavy a takového též vzezření.

Avšak souměrná, sluncem do hněda ožehnutá tvář jeví klid skoro až mrazivý. Pěkně vyklenuté čelo, šedé oči s drobnými pupillami, orlíčí nos, úzké rty, hnědé kníry a takový též, krátce přistřižený vlas — vůbec celá fysiognomie prozrazuje povahu neoblomnou, přísnou a ráznou.

A přece — kdybys chladnou, skoro možno říci mramorovou tvář tu pozoroval bedlivě dále, postřehl bys v ní občas odlesk vzácného srdce. Každý, ovšem řídký a z pravidla sotva pozorovatelný úsměv jeho byl důkazem, že muž ten dovede milovati jako málo kdo: vřele, ba něžně — ba že jest nejen mužem v pravém slova toho smyslu, nýbrž i nejlaskavějším manželem, vzorným otcem a lidumilem vůbec.

Dáma popošla několik kroků ode dveří a rozhledla se po saloně, jako by se chtěla přesvědčiti, je-li vše v pořádku. Muž ji mlčky následoval, ale nevěnoval ničemu pozornosti.

Náhle zaznělo z dáli táhlé zapísknutí lokomotivy.

Dáma pohledla k hodinám na stěně, kde rafie ukazovaly právě sedm minut po jedenácté hodině, a přerušila mlčení poznámkou:

„Vlak vjíždí právě do nádraží."

Muž pravil na to ledabylo, ale přece s mírným důrazem na posledních slovech:

„Host do domu, praví přísloví — štěstí do domu" —

„A nebo z domu!" odpověděla živě dáma. „Bojímť se, aby nám nepřišla návštěva ta draze."

„Ale vždyť to přece jen někdejší věrná a upřímná přítelkyně z mládí," namítl muž.

„Pravda; ale já se domnívám, že jest návštěva její účelná."

„Já naopak soudím," ujímá se slova muž, „že to pouhý akt zdvořilosti. Vždyť pak se teprve před nedávnem jako vdova v sousedství zakoupila."

„Nic nevadí," míní dáma. „Má však dvě dcery — krásné a svůdné prý jako sirény. Není tudíž vyloučena možnost, že má namířeno na našeho Mansveta."

„O Mansveta buď, milá Marie, bez starosti!" zvolal muž přitlumeným tonem, ale přece jaksi hrdě. „Jako matka znáš přec srdce Mansvetovo nepoměrně líp než-li já — otec."

„Zdá se," namítla starostlivě Marie, „že podceňuješ rafinované úklady na srdce mladíka."

„Neboj se ničeho!" chlácholí manžel. „Mansvet jest povahou, náklonnostmi a vůbec ve všem podoben mně. Jeť klidný, chladnokrevný, rozvážlivý" — —

„A přece snivý, hloubavý," vpadla matka o svého syna starostlivá, „a proto schopen vášně — snad tiché, ale zžíravé a nezkrotitelné."

„Ne, ne, duše milá!“ ozval se rozhodně otec. „Tys přece jen zbytečně tak úzkostlivě starostlivá. Trvám, že by se náš Mansvet dovedl chladnokrevně dívati i v ústí revolveru.“

„Svůdné oči dívčí však bývají nebezpečnější,“ namítla paní.

V tom veběhlo otevřenými dveřmi z parku do salonu asi dvanáctileté černooké a černovlasé děvčátko v krátkých sukýnkách — radostně volajíc: „Už jedou matinko! Už jedou!“

I kdyby nebylo dítě svým voláním prozradilo, kdo je jeho matkou, byl bys to poznal na první pohled z podoby.

Je to zdravím kypící děvčátko jako diblíček a patrně matčin miláček. Matka sleduje je mlčky nejlaskavějším, nejněžnějším pohledem.

Dítě však, nedbajíc matky, běží jako laňka k oknu a dívá se upřeně k nádraží.

V něžné, poněkud osmahlé, smavé tvářince s kyprými rtíky a sněhobílými zoubky značí se právě dětinská napjatost a radostné vzrušení mysli. Pro okamžik nemá dítě pro jiného smyslu než-li pro přijíždějící hosty, jež bylo právě ohlásilo. Dívať se oknem do dálky tak napjatě, jako by odtamtud očekávalo nejradostnější překvapení.

Matka upírala chvíli zrak svůj na dítě s vroucí zálibou a pak otázala se manžela: „Nevyjdeš hostům v ústrety?“

„Není ani jinak možná,“ odtušil manžel a pohlednuv na hodiny dodal: „Ale posud jest dosti času. I úprkem ujíždějící povoz potřebuje k nám nejméně deset minut.“

„Ale kde pak je Mansvet?“ optal se po chvíli.

„Patrně ještě ve své studovně,“ odpověděla paní.

„Možná, že přeslechl zapísknutí lokomotivy,“ podotknul ledabylo muž. „Musíme jej dát zavolat.“

Zazvoniv zvoncem na stolku, obrátil se znovu k manželce:

„Já uvítám hosty u vjezdu do parku, ty pak je s Mansvetem uvítej před salonem.“

Paní dívající se snivě k oknu, u něhož stojí její dítě, jen lehynce hlavou přikývla; ale dítě zaslechnuvši poslední slova otcova, obrátilo se ruče oď okna a upřevši tázavě jiskrná očka na matku, zvonivým hláskem zvolalo:

„A co pak já mám dělat, matinko!“

Tvář matčinu přeletl lehynký úsměv.

„Ty jen zůstaň tichá, Anuško, a buď — až hosté přijdou — způsobná!“ poučuje matka nejlaskavějším tónem své dítě, jež se k ní dívá s výrazem úplné oddanosti. „Chceš-li, dívej se zatím oknem! Až uvidíš kočár zahybat k parku“ — —

Slova její přerušil příchod obstarožného sluhy. Pán domu poslal jej pro Mansveta a vyšel volně ze salonu.

Marie sledovala jej zrakem, až zmizel. Po té popošla ku křeslu, usedla a zastřela si oběma rukama tvář.

Po několika vteřinách otevřely se postranní dvéře poznovu a na prahu stanul asi pětadvacetiletý mladík, štíhlé a přece statné postavy.

Jediný pohled nás poučuje, že to Mansvet. Jeť nápadně podoben otci. Rysy tváře jsou pravidelny, skoro možno říci bezvadny. Pěkně

vyklenuté čelo, řecký, u kořene poněkud zahnutý nos, ušlechtile modelované rty a především temně modré oči dodávají mužně klidné tváři výraz skoro až snivé ženskosti.

Kaštanový, krátce přistřižený vlas jest nad skráněmi trochu přikudrnatělý, ale nedodává tváři ani dost málo výrazu šelmovského — nejspíše z té příčiny, že svaly kolem úst zřídka kdy se stahují k úsměvu. Z pravidla mívá tvář výraz snivě zadumčivý, někdy i vážný, ba přísný.

Celý zjev mladíkův prozrazuje onen druh ušlechtilé mužnosti, jakou dívky i ženy pokládají za ideal muže i tenkráte, když představitel její jest nepoměrně méně sličný než-li Mansvet.

Podobně jako otec jest i syn oblečen v prostý, ale elegantní šat, lišící se od šatu otcova, kterýž jest hnědě kávové barvy, toliko světlostí barvy a nejmodernějším střihem.

Stanuv na prahu, rozhledl se mladík po salonu. Spatřiv Anušku u okna a matku se zastřenou tváří v křesle, popošel po špičkách několik kroků a šeptmo pronesl jen jediné slůvko: „Matinko!“

Matka spustila obě ruce, nadzvedla k prsům nakloněnou hlavu a zadívala se vážně, ba skoro smutně synovi do očí.

„Proč jsi tak smutna, matinko?“ optal se syn tónem starostlivým.

„Ani sama nevím,“ odtušila krčíc ramenoma. „Pobolívá mne hlava; nespalať jsem již po dvě noci.“

„Vím, vím!“ syn na to. „Stěžuješ si již po několik týdnů, že's rozčílena. Proč nepošleš pro lékaře?“

„Však to zase přejde, jako vždy jindy. Dle všeho jest to jen čivní affekce. Patrně si připouštím příliš mnoho starostí.“

„Naopak, matinko!“ vykládá syn. „Úzkostlivá starostlivost, nepokoj, dráždivost a vůbec všechny symptomy mimořádného duševního stavu jsou následkem a nikoli příčinou.“

„Možná,“ vzdychla matka smutně. „Někdy se mi zdá, jako by předtucha nějaké nehody, nějakého neštěstí“ — —

„Ach, toť pouhý přelud podrážděných, citlivých čivů,“ vpadl syn.

„Obzvláště když si připomenu,“ pokračuje matka, „jak směle a odvážlivě otec spekuluje. Poslední koupě Rybařovského statku — před týdnem“ — —

„V tom vzhledě můžeš býti, matinko, úplně bez starosti,“ konejší syn. „Otcův klid, jeho rozvaha a chladnokrevná vypočítavost“ — —

„Pravda, pravda,“ přerušila zase matka syna. „Ale což naplat, když mu jednou může přece selhati. Sázíť, jak víš, začasté všechno na jednu kartu. Přes noc můžeme se jednou probuditi jako žebráci.

„Ah, tak zle asi nebude!“ konejší syn. „Zapomínáš ostatně, milá matko, že — dokud bude otec i ty na živě, nebudeme žebráky nikdy, poněvadž výslužné otcovo i tvoje vždy ještě stačí na slušný život. Nicméně i vzhledem ku spekulacím otcovým můžeš býti úplně klidna. Pravda — otec je smělý, ale zároveň nad míru opatrný a obezřelý. Jakmile byla koupě Rybařovského statku uzavřena, pravil, že dá stavení a zásoby bez odkladu pojistit.“

„Toť ovšem obezřelé,“ přikývla matka sledujíc zrakem Anušku, která nevšímajíc si, co se mluví, od okna se odvrátila a salon opustila.

I Mansvet sledoval zrakem odcházející sestřičku, až v parku zmizela. Po té obrátil se zase k matce, řka:

„Věru, před lety jsi se zajisté, milá matko, nenadála, že stane se z otce — vojáka“ — —

„Tak vzorný hospodář a ještě vzornější otec, není-liž pravda?“ vpadla matka a po malé pomlčce pokračovala:

„A přece se povaha jeho v podstatě valně nezměnila. Klid jeho působí sice i nyní ještě skoro mrazivě; leč kdo mu zvykne, musí vyznati, že to muž s klidným, začasté mračným čelem, ale že muž ten má zlaté srdce; nebo-li jinými slovy: muž, jenž klid a spokojenost svou na nepříznivém osudu přímo vyvzdoroval . . . Ach, kdyby's milý Mansvete, věděl,“ končila s příznakem zadumčivé trpkosti, „jak často posměch a úsklebek brousívaly si s nestoudnou drzostí své zuby o otcovo srdce a hlavu!“

„Jsem však jist,“ připomenul syn hrdě, „že stoický klid s tváře jeho nikdy nezmizel.“

„Pokud vím, ani na okamžik,“ dotvrdila matka. „I když před lety pukalo mně hořem srdce, stál otec tvůj u chladnoucí mrtvoly mladšího bratra tvého v němém hoři a oko ani nezavlhlo.“

Matka sklonila hlavu, jako by se hroužila v nejbolestnější vzpomínky.

Mansvet na ni chvíli soucitně pohlížel, po té se sklonil a políbil jí ruku.

Matka, hladíc syna po tváři, ujala se po chvíli zase slova:

„Duševní rovnováha otcova nebyla nikdy nápadně vyrušena. Byl a zůstal laskavým k jiným, ale přísným na sebe — neoblomným, nezdrtitelným.“

„Jinak by byl přestal býti vzorem muže,“ doložil Mansvet. „A proto — milá matinko, zapuď veškeré starosti!“

V tom vběhla Anuška opět do salonu jásavě volajíc:

„Už, matinko, vystupují z kočáru!“

Matka za přispění Mansvetova namáhavě vstala.

„Snad ještě nikdy nebyla mi návštěva nějaká tak nemilá jako tato,“ připomenula šeptem.

„Jen trochu trpělivosti, trochu sebezapření!“ povzbuzoval Mansvet. „Možná, že se dlouho nezdrží!“

„Kdož ví?“ pokrčila matka ramenoma. „Přítelkyně z mládí — dlouholetá spolužačka, kterou jsem po celé čtvrt století neviděla“ — —

Nedořekla, jako by další za dopovědění vůbec ani nestálo a popošla pomalu až na práh dveří vedoucích do parku, kde se zastavila.

Mansvet ji váhavě následoval. U dveří opřel se o veřeje a díval se jako matka do parku. I Anuška přišourala se ku dveřím a napolo za Mansvetem ukryta pohlížela zvědavě týmže směrem jako matka a bratr.

Z pozadí parku zaznívá již rupavý šum, jejž působí po písčitých stezkách se blížící lidé.

Po chvíli zahnul v dáli asi třiceti kroků kolem hustého křoví hostitel, jenž byl, jak víme, hosty u vjezdu do parku uvítal, s obstarožnou dámou téhož asi stáří jako jest jeho choť a s dvěma mladistvými dámami.

Všechny tři dámy jsou oblečeny co nejelegantněji dle nejnovější módy.

Chování jejich nasvědčuje, abychom tak řekli, vzorné „salonní dresuře“. Uhlazená nenucenost jest znakem hlavním. Každý krok, každý posuněk, každé slovo, ba každý pohled jest důkazem, že pohybovaly se nepoměrně častěji v parfumovaném ovzduší salonů, nežli ve zdravém, svěžím vzduchu pod širým nebem — že jsou na hladkých, začasté i kluzkých parketách a měkkých kobercích zdomácnělejší, nežli na podlaze, cestách a stezkách, po kterýchž tak zvaní obyčejní smrtelníci chodívají nejčastěji.

Na pohled mohlo by se skoro říci, že jsou to tvorové exotičtí, kteří strávili větší část života v umělých společenských sklennikách, v kterýchž s obdivuhodnou rafinovaností pěstují se duševní a tělesní nedochůdčata, by přes osvěžující a začasté uzdravující vlivy přírody zůstala navždy tím, čím je nerozum míti chce: politováni hodnými ubožáky, kterýmž jest hladce vypulérovaná slupka nepoměrně milejší zdravého jádra, kteří nejraději žijí v ovzduší konvencionelní frásovitosti a kterýmž myšlenka a bezprostřední cit naprosto neimponují.

Opakujeme však s důrazem, že tomu bylo tak — pouze na pohled. V pravdě byly to, jak se v brzku přesvědčíme, dámy zcela jiné, než-li jakými se býti zdály.

Obstarožná dáma byla oblečena v černý hedbávný šat, ovroubený kolem šíje a rukávů drahocennými bruselskými krajkami.

Postavy jest prostřední, kostnaté. Tvář jest podlouhlá a ostrých rysů; vlas kaštanový, ale silně již prokvětalý; oči sivé, nazelenalé a pohled bystrý, sebevědomý.

Celek prozrazuje ženu ráznou, i v intrice nikoli neobratnou. Kolem pouvadlých rtů pohrává skoro neustále onen zvláštní úsměv, o němž nikdy nelze uhodnouti, znamená-li laskavost nebo impertinenci.

Jinak není tvář její neslíčná; naopak — z mládí, jak se zdá, bývala to najisto kráska, která mnohým popletla hlavy. Nyní ovšem již musí bráti útočiště k prostředkům kosmetickým, aby zahladila stopy pokročilosti věku, vždy více ku svému právu se hlásící.

Obě mladistvé dámy naproti tomu jsou skutečné krásky salonní: štíhlá, libellovitá tílka, drobné tvářinky, hladká, přirozeně svěží pleť, žhavé rtíky a především okouzlující úsměv činí je v pravdě nebezpečnými každému mladému muži, jenž nedovede ještě hnutí srdce svého ovládati.

Obě jsou oblečeny v jasně modré atlasové šaty s drahocennými krajkami bledě žluté barvy. Naušnice a ostatní šperky, jimiž dámy jejich rázu z pravidla se ozdobují, svědčí o závidění hodném vkusu.

První pohled tě sice poučuje, že jsou to dcery obstarožné dámy a přece se jedna od druhé nápadně liší.

Která jest starší, nelze na pohled uhodnouti. Ale jedna jest modrooká blondynka s nyjícím výrazem ve tváři skoro až dětinské, druhá černovlasá brunetka s výrazem zádumčivé, ale přece jaksi trpké něhy.

Za hostitelem a dámami ubírá se ještě dívka téhož asi stáří jako obě slečny, asi dva nebo třiadvacetiletá v prostých, světle žlutých kartonových šatech a s jemně pruhovaným modrým hedvábným šátečkem na hlavě.

V ruce nese příruční vak cestovní — dle všeho tedy služebná.

Postavy jest dívka ta prostřední, štíhlé a přece statné. Podlouhlá tvář její poněkud přihnědlé pleti jest ostrých tahů a připomíná trochu podobu obstarožné dámy, ale liší se od dámy té klidným pohledem jasnomodrého oka a havranním vlasem, jenž ze spod šátečku jen povykukuje.

Dívka ta ubírá se několik kroků za damami a nevěnuje ničemu kolem sebe pozornosti.

Všickni blíží se k otevřeným dveřím salonu, kde je domácí paní se svým synem a dceruškou očekává, chvatným krokem.

Když se břiblížili asi na deset kroků, obstarožná dáma rychle popošla a s radostným výkřikem: „Marie — drahá Marie! Jaké to shledání!“ — otevřela náruč.

Domácí paní nezbylo, nežli sejíti se schůdků a dáti se obejmouti.

Učinila tak s přátelskou srdečností. Obě dámy se objaly a políbily; po té vzala cizí dáma domácí paní důvěrně pod paží a vedla ji do salonu. Ostatní: hostitel i obě mladší dámy, jakož i dívka s příručním vakem je následovali.

Jakmile obě starší dámy postoupily směrem k salonu, Anuška ode dveří odskočila a šourala se podle stěny až do kouta k menšímu stolu, kde usedla, vzala se stolu jedno album a tvářila se, jako by je prohlížela. Za tím však pokukovala zvědavě po příchozích.

Mansvet ustoupil však jen o krok na levo, by měli vstupující hosté volnou cestu, a každé dámě, když se ubírala podle něho, mlčky se uklonil.

„Budiž mi srdečně vítána, milá Klementino,“ ujala se slova domácí paní, když s přítelkyní přestoupila práh salonu. „Odpusť však, že nevyšla jsem ti dále v ústrety.“

„Ah, to přece nevadí!“ odpovídá paní Klementina s přízvukem salonní nonchalance. „Kdož pak by, prosím tě, milá Marie, dbal v našem věku etykety úzkoprsých kruhů společenských.“

A po chvíli dodala:

„Leč jak se pořád vedlo, dobrá, předobrá Marie?“

Zároveň zadívala se jí zkoumavě do tváře a připomenula:

„Pozoruji, že jsi se přece jen změnila — nápadně změnila.“

„Čtvrt století, co jsme se neviděly, jest slušná řada let,“ odvětila domácí paní.

„Ale šťastna, blažena jsi byla, jak pozoruji,“ pokračovala paní Klementina.

„Poslední dobu poněkud churavím,“ posteskla si Marie.

„Ah, to přejde!“ těší Klementina živě. „Zajisté jen lehynká indisposice . . . Patrně nervy — nervy! Bývalas přece druhdy příliš živého temperamentu, než abys nyní v pokročilejším věku nepocítila přirozené toho následky.“

Za této řeči byly obě dámy došly až do prostřed salonu.

Také ostatní vešly: obě dcery postoupily do popředí, kdežto hostitel, vešed za nimi, zůstal v pozadí státi.

Dívka s vakem vešla poslední. Rozhlednuvši se plaše po salonu, jako by byla vešla do místnosti, do které nepatří, zastavila se těsně u dveří po pravé straně. Po chvíli zahledla Anušku u stolu v koutě a

vidouc, jak vážně a opravdově se tváří, lehynce se pousmála — a od toho okamžiku věnovala pozornost skoro výlučně jen dítěti.

Mansvet, stojící na druhé straně dveří, taktéž nevěnoval pozornosti skoro ničemu, co se v saloně dálo. Jen občas pohledl k dívce s vakem; ale dívka si ho nevšímala, jako by vůbec ani nebyl přítomen.

Obě obstarožné dámy v rozmluvě pokračovaly.

„Máš pravdu, milá Klementino," dotvrdila domácí paní. „Bývala jsem druhdy skutečně povahy skoro prudké — —"

„Slovem cholerického temperamentu," vpadla živě Klementina, načež s jemným sarkasmem podotkla: „Za jiných poměrů mohla z tebe býti pravá amazonka."

Po té, jako by si byla náhle připomenula věc nad míru důležitou, pravila tónem srdečně omlouvavým:

„Odpusť však, prosím snažně, že opomenula jsem ti představiti své dcery."

A nečekajíc odpovědi jala se ihned představovati.

„Zde Adela, mladší," pravila něžně, ukázavši na blondynu blíže stojící, „a tamo starší — Arnoštka!" — a ukázala na brunetku stojící o několik kroků dále.

„Andělské bytosti!" zašeptala domácí paní uklánějíc se zdvořile mladým dámám, které úklony se vzornou elegancí opětovaly.

Ale hned po té poohledla se domácí paní poněkud na zad a tvář její jevila zdvořilou zvědavost.

Přítelkyně porozuměla.

Pohodivši ledabylo hlavou směrem k dívce v pozadí pravila suše:

„A tamo Eliška — dcera po nebožce sestře — naše společnice. Jela s námi, aby se jí doma nestýskalo. Odpusť!"

„Jste mi všechny srdečně vítány," odpověděla domácí paní s nelíčenou upřímností, načež se obě dámy na několik okamžiků odmlčely.

Pomlčky té užila paní Klementina k rozhledutí se po saloně.

Učinila tak s nonchalancí vznešené dámy; ale výsledku svého pozorování dala přece jen výraz tónem obyčejné měštky, řkouc:

„Ty's milá Marie, prakticky — chci říci vkusně zařízena."

Leč hned po té jako by žádný myšlenkový záblesk nedovedla rozpřádati, optala se se srdečnou a zároveň nápadnou zvědavostí:

„A což dětičky? Kde pak ty máš své andělíky? Promiň, prosím, že se ptám."

Domácí paní otočila pomalu hlavu na zad a se rtů splynulo jí skoro šeptmo slovo „Anuško!"

Anuška sledujíc každé hnutí a každé slovo, vyskočila jako laňka od stolu a pospíšila k matce.

„Přeješ si něčeho, milá matinko?" řekla tiše Anuška zvonivým hláskem a tulila se k matce.

Matka však neměla z příčin étyketních času zabývati se svým dítětem. Hladila mu jen vlásky a dívala se na přítelkyni, která s líčenou něžností dítě chvíli bedlivě pozorovala.

„Roztomilé děvčátko! Učiněný andělíček!" pochlebuje paní Klementina matce; ale hned po té obrací zase pozornost k vlastní své rodině.

„Nemyslíš, Adelo,“ obrací se ku své plavovlasé dceři, „při pohledu na toto roztomilé děťátko na některého andělíčka od nesmrtelného Quida Reniho!“

Blondynka pokynu tomu porozuměla.

„Připomínám si právě jeden z nejkrásnějších obrazů,“ odpověděla s nejsladším, vlastně nejkoketnějším úsměvem; „ale nemohu se právě upomenouti, kde jsme jej viděly: zda v Římě nebo ve Florenci.“

Paní Klementina však zase odbočuje od původní řeči.

„Moje Adela,“ vykládá chlubně, „zabývá se totiž vášnivě uměním a přede vším malířstvím. Letošní zimu strávily jsme na cestách po Italii. Adela — —“

A opět přerušuje svou řeč a obtěžuje domácí paní novým dotazem, ačkoli dobře ví, nač se právě ptá.

„Odpusť však, že se ptám,“ praví s líčenou dychtivostí. „Jen jedno — jediné děťátko máš?“

„Mám ještě syna,“ odpovídá domácí paní s přízvukem mateřské pýchy a obrací poněkud hlavu na zad.

Mansvet, zaslechnuv navzdor své nevšímavosti, o čem jest řeč, byl již před chvílí postoupil trochu do popředí a učinil nyní jen ještě několik kroků, načež se nejen matčině přítelkyni, nýbrž i oběma jejím dcerám mlčky uklonil.

Všechny tři opětovaly úklony s graciesností dam na parketách úplně zdomácnělých.

„Račte, milostivá paní, prominouti,“ ozval se Mansvet omlouvaným tónem, „že neodvážil jsem se dříve vyrušiti. Matčino přátelství ukládalo okovy i etyketě.“ —

„Jak to míníte? Nerozumím vám úplně,“ vpadla paní Klementina pozapomenuvši na úkol salonní dámy, jejž uměla jinak výborně hráti; ale nečekajíc odpovědi nahnula se trošku k domácí paní a zašeptala jí do ucha:

„Věru — švarný to mladík! Závidím ti!“

Tvář matčinu přeletl lehynký úsměv uspokojení, kdežto Mansvet pozoruje, že věnuje matčina přítelkyně pozornost svou zase jen matce, couvnul uctivě opět do pozadí.

Zatím byla jedna z dcer paní Klementiny — brunetka — postoupila ku stojanu s květinami a utrhnuvši jeden květ oškubává lístek po lístku.

Druhá dcera — blondynka — poodstoupila k oknu, kterýmž se byla před příjezdem hostí Anuška dívala, a jevíc nonchalanci salonní nudy pohlíží občas koketně k Mansvetovi, který si jí však nevšímá.

A teprve nyní si domácí paní připamatovala, že opomenula přítelkyni nabídnouti židli.

„Prosim!“ pravila k ní ukázavši na židli proti křeslu a sama vsedajíc do křesla dodala: „Odpusť, milá Klementino, že jsem tak neučinila hned. My jsme zde uvyklí životu naprosto jednoduchému.“

„Věřím, věřím,“ odtušila Klementina usedajíc schválně později nežli domácí paní. „Není také jinak ani možno. Venkov není Praha, tím méně Paříž“ . . .

„Ah, Paříž!“ dodala po kratinké pomlčce s koketním přídechem na citoslovci „ah.“ „Tam zase — my tam byly před loním — měla největší potěšení Arnoštka... Mysli si, milá Marie — zahrady Tuillerií, Palais royalu — Bois de Boulogne“...

Náhle se zarazila a pohledla na Arnoštku, oškubající právě již poslední sněhobílé lístky květu.

„Jakou pak květinu právě rozškubáváš, Arnoštko!“ oslovila dceru s líčenou zvědavostí.

Arnoštka pohledla významně k matce a pronesla pološeptmo botanický nějaký název, kterému však nikdo z přítomných nerozuměl.

Matka však již opět nedbá dcery a ostatních; pokračujeť v řeči k domácí:

„A především Jardin des Plantes!... Pozoruješ přec, milá Marie, co tím míním? Arnoštka totiž vášnivě botanisuje.“

Na to se poznovu zarazila a upírajíc zrak svůj pátravě na tvář domácí paní, váhavě připomenula:

„Ale dovol — ty's nějak zachmuřena?...“

„Ah, to nic neznamená, milá Klementino,“ odpověděla Marie stísněným hlasem, přemáhajíc se. „Zdá se mi, jako by na mne šly mrákoty.“

Na ta slova paní Klementina se vztýčila a jevíc úzkostlivou starostlivost, zvolala:

„Arnoštko, Arnoštko! Podej mi, prosím, svou lahvičku s „eau de Cologne!“

„Ne, ne — díky!“ brání se domácí paní. „Však to přejde — jako vždy — —“

Arnoštka však vyzvání matčina přece uposlechla. Postoupila blíže, ale náhle bolestně vzkřikla, skřivila tvář a rozhlíží se po podlaze.

„Co to?“ optala se prudce matka.

„Ah — já na něco šlápla,“ odtušila dcera couvajíc a pátravě před sebe pohlížejíc.

„Rozšláplas třešňovou pecku!“ vyložila matka, jejíž bystré oko postřehlo na podlaze příčinu dceřina bolestného vzkřiknutí. Nedbajíc však více dcery, obrátila se s dalším výkladem k přítelkyni.

„S Arnoštkou mám, milá Marie, potíž. Máť na chodidle nepatrné kuří očko, jako hrášíček a musí nosit botky s podešvy jako papír tenkými, tak že každé zrnéčko... Ale proto přece tančí jako libella — lehce, graciésně, jako když zefír vane.“

Usedajíc pak opět na své místo, pokračovala, jako by byla na indisposici přítelkyně úplně zapomenula:

„Ah, ano, ano, tys druhdy také ráda tančívala — pamatuješ se? Také ti to slušívalo... Ale teď zavládla i v Praze jiná móda. Je-li mladík tak něco přes čtyřiadvacet roků star, netančí již... A po tancích tak poetických jako byla „Varsovienka“ nebo „Esmeralda“ — pamatuješ se ještě? — není už ani památky. Teď panuje nenáviděný druhdy valčík, jejž nazývá nynější mládež opojným...“

Ale domácí paní žvatlající přítelkyni již dávno neposlouchala. Tvář její zbledla, ba zesínala, rty se jí konvulsivně chvěly, oči byly upřeny do prázdna.

Přítelkyně si toho všimla teprve, když byla pronesla poslední slova.

„Probůh, co to?“ vzkřikla ustrašeně.

Domácí paní však neodpovídá, nýbrž namáhavě vstává a obrací se ku dveřím, vedoucím do parku.

„Vzduch — vzduch mne osvěží,“ vydralo se jí temně ze stísněných ňader.

Nenadálé vyrušení mělo na každého z přítomných jiný účinek.

Ve tvářích paní Klementiny a její dcer jevil se onen druh pseudosoucitu, jakýmž se v salonech maskují nepříjemné a odporné pocity.

Tvář Mansvetova jevila zděšení; Anuška pronikavě vzkřikla a jenom manžel ubohé paní nejevil nejnepatrnějšího hnutí mysli. Tvář jeho byla jako z mramoru.

Však dříve, nežli se kdokoli z připomenutých osob jen pohnul, přiskočila ruče z pozadí Eliška, aby přispěla ubohé domácí paní ku pomoci.

„Račte dovolit, milostivá paní,“ zašeptala, berouc ji ostýchavě a opatrně pod jedno paží.

V bezprostředně následujícím okamžiku přiskočil i Mansvet a pomohl vrávorající matku vyvésti do parku.

Manžel i Anuška je následovaly.

V saloně zůstaly jen cizí dámy.

Sledovaly odcházející s označeným již výrazem ve tvářích, až zmizeli.

Hned na to však se fysiognomie i veškeré chování jejich změnilo.

„Kam's nás to, matko, zavlekla?“ zahučela nevrle Adela.

„Do útulného hnízda, v němž může býti některá z vás výhodně zaopatřena,“ odpověděla matka se schytralým úsměvem. „Vždyť jsme v tom až — —“

Při tom učinila rukou významný vulgarní posuněk, kterýmž se dává na jevo, že vězí člověk v dluzích.

Po té rozpředl se mezi matkou a dcerami následující charakteristický dialog.

„Mohovití, jak se zdá, jsou v pravdě,“ připomenula Arnoštka.

„Ale nebyli, nebyli,“ jala se vykládati matka. „Starý byl jako dítě chuďas — sirotek — a sám bůh ví, čemu děkuje kariéru svou u vojště.

„Z pouhé gáže však nezbohatli,“ ozvala se Adela.

„Toť se rozumí,“ šeptala matka. „Jinak by byla stará složila kauci a nebyla by si dala po dvacet roků líbit úšklebky, že žije s vojákem v divokém manželství.“

„Ale jak tedy — prosím tě —?“ optala se Adela.

Matka pokrčila rameny.

„Nesnadno říci,“ pravila pak tajemně. „Jedni praví, že starý vyhrál v loterii, jiní že v kartech . . . Jakmile byl jmenován plukovníkem, šel do výslužby, dal se se svou starou legalním způsobem oddat, koupil tento statek a teď — —“ (Pokračování.)

Václav Živsa.

Hexametrem napsal **Svatopluk Čech.**

Vstup.

éto ku konci se chýlilo již, duma podzimu táhla
do kraje přes požatý všude lán a zryté nově brázdy,
když cestou hochu povědomou od Karlova Týna
jsem po letech zase šel, muž skráně prošedlé,
k úvalu pod Mramorem, kde zlaté mi zkvétalo dětství.

Již vynořil se chumáč domkův i malý v předu zámek,
dvůr se sadem, kostel s filigránskou na střeše vížkou,
již kroky mé stanuly před stavbou na dvoře nízkou,
již krášlil jediné štít po straně, práce barokní,
věnci vypuklých zdob. V ten mžik, jako náhle se řítí
včelky na chodce valem, směle k úlu když se přiblížil,
tak do duše z těch zdí mně snesla se houšť upomínek.
Práh tu šedý, kde večer my družně sedavaly dítky,
když poletem bzučivým do stěn domu vráželi chrousti
a v soumrak teplý zvonu zazněla hymna velebná
a v zámek zakletý nás vnášela chůvy pohádka.
Vedle pokoj „zelený“ jasnými mě pozdravil okny,
jenž svatyní byl nám přístupnou zřídka, tajemnou,
kam cinkot blažené pod strůmek štědrovečerní
dítky volal, zvuče jim jako hudba harfy nebeské,
a kde poklad bájný ve skříni se do stropu výšil,
pro mne malého zavřen — žel! — pevně na sedmero zámků:
knih to byla skříň obrovitá, skvost otce milého,
jíž proti ručce dětí vše kazící pečlivě bránil,
jim leda příhodnou z ní někdy vybíraje četbu.
Však proti touze divé zněly na zmár zákaz i hrozba:
jáť mnohokráte chodem tam krad se potajmu zlodějským,
se stromu zápovědi plod rozkoše lámal opojné;
knih tamo pohltaných obsah zpola chápaje pouze,
z gótických jsem oken stíhával půtky rytířů,
jež pestrým vírem Jan z Hvězdy přede mne vykouzlil,
neb s šumařem Tylovým jsem křížem po kraji bloudil;
jindy novella cizí mě unesla v zázrak Alhambry;
Ésop dnes mě bavil, s lampou Aladin zase zítra —
vše jsem čítával, co mi náhoda pod ruku nesla.
Ó horizonty zlaté, ó postavy líce čarovné,
jež mlhavým tuch rozvlněním prosvítaly luzně,
rajská vesna citů, ty strasti a slasti dětinské —
kam se děly? — Jsou navždy ty tam. Teď již kniha žádná
do hrudi sestarlé máj zvadlý nesvede více.

Tam za rohem v okně, jdoucím v sad zámku nevelký,
mých spádů knihových skrýš bývala nejmilenější;
avšak někdy rekům tu romantickým nenadálé
nastalo zápolení s odpůrcem v pravdě nehodným,
zejmena letní bouř když venku dobouřila právě,
a v sadě s rozlehlých větví dštily krůpěje velké
jak diamantů blesk na vzešlém poznovu slunci —
tu hle! ve trávě kypré, blyštící perlami vláhy,
větrem setřesené veliké loudívaly hrušky
růměncem skvostným a pletí jak ze zlata zářnou,
deštěm čistě mytou. Děv hradních tvář čarokrásná
bledla tu pozvolna, v dál míjelo vidmo románu,
až knihu pustila dlaň, noha v okno se lehce vyhoupla
otvořené — skok svižný pak — hledu výzvědy vůkol —
a plody přesvůdné již v mé se ocítily kapse.
Když pomním chuti jich, té božské, rajsky lahodné,
v ústech mých doposud se sbíhává slina často,
často pravím sobě též: Což chtěl bych předraho koupit
hrušku jedinkou jen té sorty — Ó tužba daremná:
hrušně plodů takových rostou jen v Édenu dětství.

Takto požitky těla s duše slastmi družně se mísí
v jitru žití; hmota, duch nepřátely ještě si nejsou,
ladnou harmonií ve spolku se prostupujíce,
on jí nezhrdaje, v jeho zář ona volně se hroužíc:
ještě tu jedna, živá duši dětskou příroda jímá.

Snad směšnou jest vám upomínka taká malicherná,
mně však stejně drahá těch let minulých ceta každá,
že skoro důstojnou epopéje vidí se mi látkou
výpravy oknem v park, jenž bájnou byl hochu říší,
kouzla plnou. Tam v zátočkách mezi houštmi šeříku,
brslenu, jasmínův a jiného křoví sadového,
někde horem srostlého, se kroutily cestky tajemné;
tam tulipány v odiv, tam pyšné kvetly kosatce;
záhonu pestrou směs tam stínily slívky zakrslé;
po stěně zámecké lupením prohlédaly broskve;
v jednom koutě lesík tvořily v řadě mišpule nízké;
síť shora lesklopeřých kryla v ohradě hejno bažantů;
leč vrcholem všeho byl altán z dubu obrovitého —
stářím bezkorunný kmen šírý v nitru vydoupnal
a skrýš upravena z něho lehce pro zábavu panstva:
zub času po straně sám vyhlodal v něm branku podlouhlou,
nezbylo nežli pokrýt jej stříškou shůry lehounkou
a březový s lávkou stůl dáti do nitra dutého.

I draka měl strážcem škaredým sad tento čarovný.
Byl to pan inspektor. Titulem tím pyšně hlaholným

příbuzný daleký jest obdarován dvoru pánem,
myslím jen, by titul vůbec nějaký se mu dával.
Střed jeho inspekcí pivovar býval s vinopalnou,
kde skoro z rána po noc svém v úřadě horlivě trávil.
Však za to nad šarlat kulaté jeho zářilo líce
růměncem věčným; uprostřed v nádheře trůnil
nos jeho bambulatý, v nachu královském plana kolkol
a v lescích měnavých, jsa hrbolky hojně ověnčen,
jak by na bedrách nes mláď četnou, plémě nosíčků,
spíše nosů to sbor valný — jak oříš, ona houba,
jež hub drobných sta v rozlehlém souboru jímá.
Nos ten důstojný se těšil něžné, věru, péči,
obsluhován stále z kulaté, veliké tabatěrky,
jíž inspektor náš čile k inspekcím zraky bystřil.
Ještě dodám, bezmála že šíř předčívala výšku
postavy důstojné; s šátkem ruka třímala modrým
hůl s baňatou hlavicí; v uchu leskly se kroužky mosazné.

Možná jest, že paměť v té lícni mě mýlila leckde,
neb že i dětská zášť rys někde přimítla bizarní:
vždyť mezi dětmi a jím byl rozpor nesmiřitelný.
Chvíle ty, jež mu nechal volné pivovar s vinopalnou,
inspektor věnoval ve zvláštní zálibě hříchům
nás dítek neblahých, park zejmena hlídaje pilně.
Tam jak zvěř škodnou stíhával všechno maličké,
marně nohou těžkou sice, leč bakulí hroze aspoň
a strašným pokřikem, s žalobou též chvátaje k otcům.
Ač nejčastěji já zlé nástrahy slídiče přelstil,
přec vynořil se také několikrát z houštiny náhle
vstříc mně nosů všech král, hoře peklorodý jako přízrak,
uprchlému potom doma důtku způsobil ostrou
a chlebodárci, myslím, že nejednu padanku zachránil.
Dávno pokoj věčný má jistě po úřadě trudném,
záslužném: bylť práva hajič proti přehmatu chásky,
jíž právní cit nezkalený v duši ještě nevyspěl. —

Kdes kolo též bylo obklopené stromy rozložitými,
pro mne památné tím, že druhdy besídky pěvecké
tam kroužek míval, jehož údem býval otec můj;
často za léta večer, když kolkol stříbro měsíce
krášlilo listy a zem, tam znívaly písně domácí
v oblibu tehdy vešlé, zvlášť nápěvy na sloky pěkné,
jež v duchu národním svém v Ohlase pěl Čelakovský,
a kraji na Mži milá dvojnásob Růže Tetínská.

Tehdy reakce řetěz svíral šíji národa těsně,
němčina vládla jenom; četník, byrokrat byli pány,
duch svobody klet byl, snaha národní byla hříchem.

Vlastenců věrných povyřídlé vojsko porůzné,
jak členové trestné a propadlé posměchu sekty,
heslo tajit museli, svůj prápor pečlivě krýti;
však za to, sešlo-li se dvé jich, jak vroucně si tiskli
přátelské ruce pak, což leskly se líce radostně!
Zavřena pevně veřej, přitlumen hlas pro sluchy zrádců,
a slova tehdy kletá zaznívala v rozmluvě tajné:
v rok volnosti mladé upomínka se zářivě nesla,
stesk ulevil srdcím v úpadku vlasti trpícím,
druh druha víru tužil, povznášel náděje kleslé
a v slibu věrnosti stálé zrak nadšeně zářil.
Srdce celé můj oddal otec té légii věrné
a mně linul v duši dětskou již svých zář ideálů,
vypravoval hochu rád o předků síle a slávě,
líčil vlasti děje; dva vzácné obrazy často
zdvíhal před zraky mé z nejhlubší skříně přihrádky,
v nížto epištoly též reka brixenského ukrýval
výzvědu žandarmů: obraz Husa byl to a Žižky.
Zvláště vřelý paladýn byl vzájemnosti slovanské
a mně jevil mnohokrát, kterak od věčné zimy pólu
po stálý jihu máj ohromné plémě se šíří
pokrevních bratří, děti velké Slávie matky.
Věštec Tatranský mu byl proto srdce miláček
a v duchu často slyším, jak nadšeně, hlasně mi čítal
verše jeho slavné, jak stesk jeho žalně pronášel:
„Aj, zde leží zem ta před okem mým smutně slzícím —“

Jak blaze míjel čas v tom hnízdě milém pod oteckou
péčí neskonalou, pod křídlem lásky mateřské!
Chvíle tu každičká, jíž pomním, zdá se mi jarním
kvítkem přespanilým, rozkošné záře a vůně,
jichž jediným věncem blaživým mé bývalo dětství.
Jízda do vísky jiné neb na dvůr pod lesy s otcem;
návštěva přátelská u správce na statku poblízkém;
návrat pozdě večer, když hvězdami obloha plála;
pes jen lál tišinou, chlum v dáli šeřil se tajemně;
pouť na Skalku, v lesích ztajenou, do Karlova Týna;
výlet s velkými v bory blízké za zpěvu, zábav,
k jeskyni na Mramoru, k místům, kde vyhlídka malebná
kraj široký jevila, v pozadí hrad krále milého;
příjezd panstva, malých slečinek, jež zdály se chlapci
vílkami z říše divů, zakletým jak báje palácem
sídlo jejich, zámek, v jehož útrobu jedva nahlédl
zrak můj osloněný, ve vrchních nádheru komnat;
někdy peřestý ruch jarmarku neb zábavy vesské;
oslava vesny mladé, kdy vztýčena máj starodávná,
fábory, šátky rudé v zeleném jí vlály vrcholku,
kol ní tančila mláď, ji zlézala po kmenu hladkém.

Též obžinky čilé, kdy žnečky se věnčily charpou,
správce povříslem pak žertovně upoutaly, otce,
až vyplatil se, načež ples po dvoře bujně zavířil;
jindy večer božský, když do vsi zavítaly loutky;
jednou — rozkoše té! — až do Prahy jízda do konce,
v Mekku tužeb vroucích, v ohnisko snů čarolesklých,
jež novotou dojmů hlubokých zastíněny ještě —
toť veliké udalosti byly, z nichž čerpala dlouho
fantasie hru milou, rozprávka i látku blažící.
Tím den ke dni pořád měnavé se províjelo pásmo
her dětských v lučinách, sadu, na dvoře, humnech —
rozkoše rovné těm neskytne ni komnata králů.

Jednou v létě na čas přetrhla ty zábavy dětské
pilná práce ducha. Však právě to léto nevolné
ke svým vděčně řadím upomínkám nejmilenějším.
Pro mne a sestru našel tehdáž učitel se domácí,
na krátký sice čas. Čekatel snaživý učitelství,
otci byv odporučen, z Prahy jednou pěšky zavítal,
prázdniny trávil u nás, drobný uče horlivě párek.
Zjev ten prostomilý, skromný, blahovolný
chlapce okouzlil v ráz. Ku štíhlé postavě mládce
uctivě já vzíral, vznešený kol upřádaje nimbus, —
vždyť hostem z Prahy byl, z dumné jeho líce mi zářil
svět divný a nový poznání, krásy duševní.
Sotva že červánkem nebe z rána se zardělo prvním,
jižtě probouzel nás a vodíval v sad za obydlím,
pod košatým kde stromem stůl s lávkou nás očekával.
Tam kniha Bíbova nám otvírala mluvnice bránu,
brk po papíru letěl, verš Jablonského zazníval. —
Ó, jak rád, jak dychtivě já lpěl na rtech učících,
jak rád v les, do polí též Mentora svého provázel,
přírody písmo živé kde mi laskavě, prostě vykládal —
Klas hojný zrn ušlechtilých mně to léto přineslo
a vděčnou pamětí k jich původu ještě zalétám.

Tvář též vráskovitou zřím starce přívětivého,
pod čepicí huňatou, v ruce píku — byl obce ponocný —
muž prostý sice jen, leč knih měl zásobu pěknou,
z nichžto nejedna divým tehdáž mne opřádala kouzlem:
Ó kolikrát jsem tam šťasten pana Prášila čítal,
s účastí přeživou sledoval jeho honby podivné,
v pevnosť obleženou s ním chytře na půmě zalétal,
po vzponkách fazolí hračkou do měsíce vylézal.
Rád též rozmanité vyřezával ze dřeva hříčky
a stroje sestavoval prosté důvtipně ponocný,
hojné zábavy zdroj, terč obdivu pro mne hošíka,
ač ze všech jediná v mé paměti zůstala hříčka:

Na stěnu pod hodiny zhotovil dva z lepenky panáky,
s kývadlem ruce jich sepjal, že zdálo se, jakby
pilně si drát visutý bez konce podávali sem tam —
pro mne to byl tehdáž nevystihlý důvtipu zázrak.
Dceř jeho, panna čilá, zas mívala zásobu hojnou
průpovědí veselých, bez počtu pohádek a písní —
leckdy posud v duši mé smích švarné dívčiny cinká.

Dále a dále nové v mém nitru se postavy křísí:
Vlídné tváře farář, kmet dobrý, žertu milovný;
rozšafný učitel, jenž marně mi prsty netečné
oblamoval smyčcem, přes klávesy pilně honíval;
představený šedivý; lesník veselý vždy a sládek —
dále jiné velkých podoby. K tomu mládeže drobné,
chásky druhův a družek, jichž líčko jaré v upomínce
září jasně posud, neb jen jako ve snu se míhá — —
Ze všech těchto podob co proud učinil času valný?
Jedny leží v hrobě as, některé k němu blízko se chýlí,
šťastny či bídny jiné; leč z těchto by nikdo nehádal,
že chmúrný cizinec, jenž po dvoře dumně se dívá,
druh je mladých jeho let, snad jméno i dávno zapomněl —
Vždyť poprvé dlím zas po letech tu třicíti a více.

Mrtvi otec, sestra. S matkou a bratrem v upomínkách
já jen ještě nosím ten dům, z něhož obraty sudby
dávno vyhostily nás, let dětských hnízdo miloučké,
dávno cizích obydlí, kde po nás každá stopa zašla —
Ještě co vrak minulosti tu dlíš, prázdný sice pro mne,
však přece zasvěcený hojnou duchu mému památkou;
ještě tu dlíš — však možno, že den tvé záhuby blízek:
lhostejná ruka dělníků krov rozmete vetchý,
dům poboří, v němž srdci je drah každý stěny kámen,
pak snad, domku milý, jen v mé potrváš upomínce,
neb budu dávno mrtev, kdy nikým neželeu v rumy klesneš . . .

Soused tvůj, libosad, změny již hojné všude doznal:
Rozložité hrušoní nestíní trávu vrcholky,
tam, kde keřů byla houšť, v šíř po vkusu módy nynější,
trávníků zelených zrak volně koberce přehlíží,
mišpule marně hledám i bažantův ohradu pestrých.
Stezkou jdu změněnou. Zrak darmo po záhoně dávném
pátrá zasmušilý. Tu zahradník vstříc mi přichází
obstárlý, statný doposud, vzhledu přívětivého.
I zjevuji starci, kteraké v sad kouzlo mě táhne.
„Aj!“ vece on překvapen. „Znal jsem pana otce — ta léta! —
Správcem když tuto byl, já právě dosáh' tady služby
a zde ženil se potom. Ach, což vody odtud uběhlo!
Jak moji choť potěší váš příchod! Vždyť byla dobře

známa vaší s rodinou. Prý hrávala s vámi hošíkem,
neb v dům váš chodila mnohokrát, moje tehdy nevěsta.“

K zámku zašel. Po chvíli malé s ním vyšla panička
tváře milé, jíž rydlo roků se nedotknulo příliš,
postavy též pružné dosavad; krok urychlila ke mně.
Ach! jak povědomou tato dobrá tvář se mi zdála,
jak známým pohledem zraku záře mi v ústrety letla,
jímž obhlížela teď vlasy prokvetlé, čela vrásky,
v sestárlých tvářích hledajíc rysy hoška jarého.
Vzkřísila náhle paměť obraz děvy dávno zapadlý,
a mně zdálo se teď, samo dětství mé, že to sladce
z dálky volá, kdy paní maně z úst zahleslo: „Svatíčku!“
Vyvřela v ráz citu tůň, až srdce se ve mně zatřáslo,
zachvěla hruď se celá, na tváře mi vláha vytryskla
nezdolným ručejem, má vůle ji poutala darmo.

Stud mne pojal tehdáž, jak i teď z toho pláče se hanbím;
než co na plat! Slzy prýštily dál v tom stesku nemužném.
Vždyť probudil hlas onen struny ňáder dávno utichlé,
rázem rozhlaholil zvony jitřní vesny životní,
dětství všechnu radosť, tuchy rajské, rozkoše čisté,
z dálky mladosť ztracená poslední mávla mi pozdrav,
navždy s bohem! Tak jasně celá mou mihla se myslí,
a vše, co přišlo za ní, pak v pustém víru přeletlo:
Tříšť nadějí zklamaných, rozprchlé v dým ideály,
rozplynulé chmúrou ty zlaté hrady illuse čarné,
hvězdy vidin vznešených do prachu všednosti zapadlé,
ztráta milých mně duší, dnů těžkých strasti a péče,
temné pásmo bludů, vin mátohy, vášně otravné,
do staroby trudné, do sklonku truchlého vyhlídka —
Všechno mi létlo duší, bezmezná bouře žalosti
vírně mi prochvěla hruď, v líc deštila krůpěje hořké.

Já podanou ruku jal, však ret se nadarmo namáhal
řeč vypravit volnou, zrak stále mi slzami temněl,
jakmile pohleď opět v oko té, jež znávala děcko,
neb zaletěl v okno, kde mněl jsem zříti hošíka,
an pozvedá z knihy zrak, snivě na stromy parku pohlíží...
Prudký bol mně nedal v těch místech déle prodlíti,
již ni dutého dubu, kruhu ze stromoví nehledal jsem.
Bol ten ještě žehal, když jsem pak od luhu dětství
podzimní krajinou zpět bral se ku Karlovu Týnu. —

Ještě po cestu celou mi steskem strádalo srdce,
však ponenáhlu tupěl bolu hrot, jemnou se ovíjel
lehce melancholií, až zvítězil útěchy důvod:
Nech stesků marných! Všeho na světě sudba to věčná,

odkvétá vše časem, vše stárne, mění se a míjí,
číši žití dopij spokojen, nechť ke sklonu hořkne.
Pravda, že vesnu mladou věk dále ničím nevyváží,
však svoje má vděky přec, své lidský podzimek astry.
Bouř vášní minula, kruh obzoru klidně se jasní,
dále přehlédáš svět, duše hloub v jeho nitro noří se;
kdež's opojen hýřil, tam střídmým douškem užíváš;
květ nejeden skromný, jejž druhdy pohrdlivě deptal's,
teď zdvíháš s oblibou, ceně moudře ty půvaby prosté;
lékem i práce je nám — a její vnadu zúplna pozná
muž teprvé klidný, když tužby utichnuly burné.
Též upomínky mladé, ač leckdy bolem duši protknou,
jsou spolu k útěše nám, máj prchlý v útrobu loudí;
čím života sklon blíž, tím jasněji v nitru se křísí,
v sníh kadeří kmetských nám ještě vinou jara věnce,
jak zima, kraj když kol bez kvítku i lístku truchlívá,
v náhradu krystalová nám poupata v okno vykouzlí.

I mně dětinství vzkaz teď častěji do hrudi dýše,
ve ztracený ten ráj mou vábí mocněji píseň.
Jakž odolat! Sic dobře to vím, zlá důtka že padne
na vzdychavý ten verš, ten thrén o mladosti uprchlé.
Vždyť kritikus kdesi kýsi — tuším, že dokonce německý —
ostře tepal nemrav sestárlých Musy milenců,
Parnas prý že plní nářkem po mladosti nemužným —
a kde co za hranicí kdos řekne, a zvlášť po německu,
to vždy u nás zákon svěcený a pravda nemylná.
A zle u nás tím víc, jelikož po letech mnohochvalných
teď v modu vešlo patřit na domácí shůry pisálky
a kde kdo s potupou je tepá, čím právě hodí se —
Vždyť různých je tolik praporů, škol, mód se měnících
v říši umění: Nuže, idealistu tepej realismem,
kaž realistu opak; toho, jenž bere látky domácí,
úzkoprsým tituluj, opaku však přezdi cizáků;
jednomu vytkni, že vlasť básní jeho nikdy nezáří,
vlastenský zase verš klinkáním fráze nazývej;
chtěj, by kozelce metal duch vážný, lkal humorista;
vzor tu cizí doporuč, tam původnosť zase ve všem;
neb výtek nehledej, než krátce s patra jej odbuď,
pošklebkem laciným, vtipné po manýře semitské.

Jsou též soudci taci, jenž odsuzují bez okolků
všechno, co právě napříč jich vlastní náladě trčí.
Lyriku, jenž's utonul ve sladkém víru milosti,
nech rokotů slavičích, nech hymny na líce milenky,
neb proti mysli je nám rozšafným verš erotický;
sklála-li choť milenou neb dítko ti sudba ukrutná,
nech vzlykavých nářků, neb kdož rád nářky poslouchá!

Taj vlastní hrudi cit, jenž sám chce v písni vytrysknout,
a lži jiné city radš, jež publiku lépe se líbí.

K Indie kejklířům druh tento je možno přirovnat;
Stužkami lesklých slov kolkol sobě turban opestří,
jichž esthétiky krám za grešli na lokte prodává,
na trhu sedne si pak, svou píšťalu vezme kritickou:
Ej, hadi, tančete již, jak píšťala má hude právě,
by krotiče zručnosť dav chválil vděčně potleskem! — —
Jen že je tíže krotit hady Parnasu, jim i vytrhnout
zub jedový, jímž leckdy potom sama hlídače uštknou.

Duch jsem i já, jenž nechce cizí podle píšťaly tančit.
Co v duši mé se hraní, nechť vhod komu jest to či nevhod,
z nitra vynáším tak, jak v něm samo formu si našlo.
Stůj proto příběh i ten, jak v nitru mi prostě vyklíčil
v tom kraji Brd ladných, protkán tu a tam připomínkou
z let zašlých, odlesky podob, obrazů minulosti —
stůj zde ve formě, jaká k němu bezděky přimkla se volně,
ať třeba nevhodným nazvou jeho verš staromódní.

Dávno ukončen je boj, kdys lítě po vlasti zuřivší,
jak I s Ypsilonem, V s W když válčilo děsně;
Přízvuk prostoduchý učenou porazil Časomíru,
s Parnasu ji svrhnuv jen někde do koutku katedry,
a mne dalek záměr, boj dávný poznovu nítit
a snad vyrvati zas samovládné vítězi žezlo.
A přec, nechť cokoliv hlas rozvahy moudře namítá:
daktyly rychlonohé časoměrně po archu mi tančí,
spondéjů vážných s nimi krok rozšafně se míchá.
Sám neumím povědít, proč rythmus tento mě vábí:
Snad že maní se druží ku představě otce nebožce,
jenž miloval ten verš — vždyť zdá se mi teď, že do taktu
nad mým šestiměrem skrání šedivou mile kývá
jak v době, metrické kdy Polákovy řádky mi čítal;
snad můj duch, z ruchu přítomna v čas hrouže se prchlý,
bezděky k rytmům též staromódním zpátky se chýlí,
příhodným době té, jíž poklidněj' bila tepna;
snad mě i choutka pudí, zpupnému Přízvuku jednou
mrkvičku strouhat, jenž poutá ve jho tyranské
nás veršovce nové, jeho řád rozbíti na krátko,
řeč ztrnulou v jinaké na chvíli promíchat obrazce,
v poskoku antickém jemu v líc vysmát se pedantu.

Vím, že nevalný kruh s tou formou shodne se — Buď si!
Ať třeba hrstka jenom řídkých toho rozměru přátel,
když večerem zimním sníh v temném oknu se víří,
v kamnech oheň praská, duch zemdlen ustane prácí,

četby jiné nemajíc po ruce, spis tento rozevře,
a v mé šestiměry se poklidnou zapřede myslí.
Však nehledejte, prosím, bohaté v nich přízdoby trópů,
okrasných epithet, květných metafor, podobenství,
brkotavý tu a tam chod veršů přísně nesuďte,
nevhodných caesur, sledu slov zmateného poklesky,
ni hříchů proti těm neb oněm regulím časomíry:
jáť sobě na svůj vkus přistřihal trochu volně pravidla,
nechtěje klassických podat odlesk metriky mistrů,
než rouškou zahalit obstárlou děj doby zašlé,
veň položit ledacos, co jsem kdys myslil a cítil.

I.

Víska tichá dřímá ve hvozdném věnci pahorků.
Jak pastýř nad ovec družinou své témě vypíná,
červenavé dům Páně šedý ze stáda chaloupek —
a věrný jako pes — zda smím doplnit podobenství? —
krov k němu šindelový stavení farního se tiskne
s lip košatých družinou. Nízké tam ze dřeva sloupce,
nátěrem ozdobené zeleným, prostou k tomu řezbou,
před stavením skromným filigránskou květnici vroubí;
leč bohatý půvab v tom sebrán prostoru těsném:
tu zpeřenou zelení plá v šarlatu růže pivoňky
velkolepá; tulipán pestrý soused tu komonky
nádherné, zlatové; blíž září zvonky bělostné;
modré s ostruhami květy chýlí vedle orlíček;
nad macošek skromných pitvorné tvářky, peřesté,
očka blankytová něžné zdvihají nezabudky.
Srstky, ryvíz hustou zelení lemují všade cestku,
pískem jasně žlutou, jež pásá v půli zahrádku, —
od vrátek mřežových, jež po straně zřízena jedné,
sádkem v déli vedouc v roh opáčný tam, kde besídka
z růže jerišské stínuplnou skrýš hustě upřádá.

Stůl tamo prostičký, březová k němu lavka se tiskne.
Muž kadeří bílých, jež nad temenem kryje temná,
okrouhlá z hedbávu čepička, sedí tu na lávce,
hladce holou tvář, mírně plnou, opíraje na dlaň
a zraky jasnořasé v širou knihu bedlivě brouže,
jež vetché svoje listy na šíř klade na stole před ním,
okraje desk tlustých zjevujíc, sponky k tomu těžké.

Muž to boží jest, vísky farář. Teď přes knihu zírá
přívětivým, modrým tam okem, kde stezka bělostná
stínem lip košatých vlnivá jak stužka se táhne;
zrak jeho stíhá tam veselé snivě zábavy dítek,
míč pestrý s povykem chytajících, jejž vymetává

rozpřažená mrštným ramenem nehorázně palestra,
kdežto kolem travkou zelenou hus zástupy bílé
s housátek hejnem zlatokřídlým pěkně se mísí.
Rázem oživla mu líc; kněz povstal a kráčeje volně
k zahradním vrátkům, s temene sňal rychle čepičku,
zatřepetal jí pak, milené z daleka zdravě hosty,
jimž přede vrátka, rukou pozdrav kyna, v ústrety bral se.

Též hosté z daleka smekli, kroky zrychlili vážné.
Byl tě jeden z nich pán šedivý, však postavy přímé,
tváře sivé sluncem, vous prokvětavý jemu vroubil:
druh jeho, muž mladší, třicet as let bys jemu hádal,
byl podoben jemu sic, ponuré však líce, pobledlé,
jež vousův i vlasů mrak rozčeřený obejímal,
svědčily, venkovský že vzduch je pořídku ovívá.
Když oba přišli poblíž, kněz paždím tiskna čepičku,
ke rtu zdvíhaje dlaň pravice své, ve tvaru trouby
válečné stočenou, s veselým ozval se posuňkem:
„Et tuba horribili sonitu: tara tantara! dixit!“

Vstříc na to mladšímu z hostí ruce vlídně napřáhl,
přívětivým pohledem staršího i vítaje hosta.
Pak mladšího chopiv ruce, lehce ho k sobě přitáhl
a přátelsky pohlížeje naň, vece laskavě takto:

„Aj, po letech zase můž' učitel přec uvítati žáka.
Ovšem, již to není útlý jinošík, snivolící,
jenž z duhových kdysi mlh žádostivě do světa zíral;
všakť učitel daň též hojnou zaplatil času zlému:
V leb sněhovou závěj mu žití zima širo navála
a v čele rydlo pečí přemnohou přikreslilo vrásku —
Heu fugit interea, fugit irreparabile tempus.“

Povzdechl a s tváří zase úsměvnou vece takto:
„Dále, milí hosté — Či snad bude vám tuto lépe
ve vzduchu vůněplném, než v dusném tamto salóně —“
při slově tom se farář usmál — „kde tuším k tomu právě
čistoty géniové věchtem vládnou a pometlem,
mne z domu též neboha — však znáte potíž! — vypudivše.
Nuž tedy laskavě sem v zelenou si usedněte jizbu
a prozatím tuto Mathiolův si prohlédněte herbář —
ten starožitný lov namanul se mi v Lužci nedávno.
Já pak z orgie tam smetavé vyruším domu Lary,
by zde pohostinství příjemný převzali úkol.“

(Pokračování.)

Břeh lázeňský v Blankenberghe.

Bruges a Ostende.

Cestopisná drobotina.

Nerad opouštěl jsem vlasť větrných mlýnů, nejlepší cibule, nejvzornější čistoty a nakládaných slanečků; líbiloť se mi Nizozemsko jak náleží a kdybych byl nalezl tam lidi jen o trošičku mnohomluvnější a pivo jen o poznání lepší, tvrdil bych nyní na úkor své výborné vlastenecké pověsti, že Nizozemsko ještě krásnější jest, než jsou Čechy.

Však čtyřnedělní dovolená chýlila se ke konci a zlato ze sáčku mého ztrácelo se s rychlostí tak povážlivou, že nezbývalo mi nic jiného, než v amsterodamském Oranjen hôtelu zapraviti účet, vsednouti do vlaku a ujížděti na jih do vlasti belgické, do Antverp a odtamtud ku břehu moře. Neboť stálo v cestovním mém plánu, že do Ostende podívati se musím stůj co stůj. Nevím proč to tam stálo, poněvadž ale zvyklý jsem vykonati, co jsem si byl usmyslil, neváhal jsem ani na okamžik a přes to, že výborně vykoupal jsem se již v Ševeningách, spěchal jsem do světového lázeňského místa ve východních Flandrech, abych také tam se přesvědčil o účincích mořské vody na rozrušené čivy člověka-novináře a o nestydatosti lazeňských sluhů, již v každých mořských lázních jinak zbarvené mají kazajky, ale všude stejnou spůsobilost franky, či marky, či holandské zlatníky aportovati z ruky.

Zastaviltʼ jsem se, jak přirozeno, na cestě své v Antverpách, leč toto město líčiti nebudu. Od té doby co uspořádali tam výstavu, zná je každý u nás tak důkladně jako Plzeň nebo Pardubice.

Však přes to o Antverpách učiniti musím malou zmínku. Při odjezdu svém z toho velezajímavého města, jež v komercionelním boji se starým slavným Amsterodamem úplného dobylo vítězství, setkal jsem se v železničném voze se společností velmi interesantní: s damou asi padesátiletou a její dcerou, kvítečkem asi dvacítiletým, však kvítečkem již podlomeným, s bílou růží vadnoucí již, sotva že vypučela z poupěte.

Pocházely — jak jsém se od matky choré dívky byl dozvěděl, z Hamburgu a cílem cesty jejich bylo Ostende. Osmělil jsem se osloviti též dívku, však odpovědí nepříliš laskavou byl mi stesk na správu belgických drah, jež strká dámy a pány do společného kupé. — — —

Obyčejná episoda cestovní, ze kteréž nezvěděl jsem ani tolik, jakou chorobou mladá dáma vlastně trpí.

Zatím ujížděli jsme západními Flandry, krajinou rovnou jako stůl, bohatou, hustě zalidněnou, po níž rozsety byly vesničky a samoty tak úpravné, že z vozu železničního vypadaly — připomínám, že cestu svou konal jsem na počátku léta — jako na zeleném květovaném koberci rozestavené skupiny známých norimberských domečků.

Bruges! Bruges! — zvolal pojednou průvodčí vlaku otevřev dvířka kupé; lokomotiva hvízdla a vlak po chvilce stanul na krytém perronu starého města, plného zajímavých památek a architektonických zvláštností a jehož úzkými ulicemi jako zpozdivší se fantomy z dávné minulosti vzná-

Rybáci z okolí lázeňského místa Ostende.

šejí se upomínky na doby, kdy hlavní město západních Flander mělo více než 200.000 obyvatelů a vévodilo co obchodní emporium celému evropskému západu.

Vzdáleno jsouc sotvá 15 kilometrů od břehu mořského a spojeno nejen drahami, než i pohodlnými průplavy s největšími městy západní Belgie, s intelligentním, vypočítavým a při tom podnikavým obyvatelstvem, povzneslo se v dobách dřívějších na vysoký stupeň komercialní slávy. Hromadilo poklady na poklady a upevňovalo tím zároveň politickou posici svou oproti městům ostatním.

Však ve vírném vlnobití a ve proudu dějinném, v němž jedna říše klesá, druhá se povznáší, jedna země mohutní, druhá pustne, jedno město bohatne, druhé chudne, stalo se ze slavného emporia, v němž místo bylo druhdy pro 300.000 lidí, provincialní město s 50.000 obyvately. Antverpy nad Brugesem zvítězily.

Bruges stihl týž osud co vlašské Benátky. — — —

V dvouspřežném, velice elegantnim voze — čím menší město, tím slušnější má z pravidla fiakry a drožky — dal jsem se zavézti z nádraží do hôtelu. Spláknuv se sebe patinu železničného kouře a upraviv si poněkud pošramocenou toilettu, octl jsem se ihned v labyrinthu širokých i úzkých brugeských ulic a uliček. A učinil jsem to v plné důvěře, že pranic nepříjemného se mi nepřihodí. Seznalť jsem jednak, že obyvatelé Brugesu jsou lidé velice hodní a zdvořilí, kteří nemají ve zvyku posmívati se falešnému přízvuku francouzskému a potom viděl jsem před sebou, ať octnul jsem se kdekoli, ohromnou věž brugesské tržnice, proti níž i příští věž Eiffelova, kterouž v okamžiku tom vykouzlila si má fantasie, zdála se mi býti poněkud nízkou. Nemohl jsem tudíž ani při nejlepší vůli zablouditi. Když tázal jsem se bodrého občana brugesského, jenž na hlavním náměstí brugesském má knihkupectví a v něm téměř výhradně jen samé fotografie brugesských pamětihodností a ostendských krásek, proč ctihodní předkové statečných Flandrů vystavěli si v hrubší poněkud gotice na svou tržnici věž tak vysokou — řekl mi, že musili tak učiniti, aby nahoře stráž přehlednouti mohla aspoň na pět mil v okolí celou krajinu i moře. „Neboť brugeššti jen jednou rukou mohli pracovati, druhou po celé věky brániti se musili proti nepříteli.“ — — Byli v tom tedy asi tak, jako my dosud.

Čím déle procházel jsem se ulicemi zajímavého města, čím déle jsem do sebe ssál onen teplý vlhký vzduch, jenž věští blízkosť moře a člověka tak úžasně osvěžuje, čím déle bloudil jsem motanicí průplavů, přes něž vede v Brugesu dobře spočtěných 54 mostů — tím vážnější stávala se nálada má.

Pozoroval jsem, jak se mne padá znenáhla, čím ověsil mne moderní svět a cítil jsem zřetelně dech minulých století, jenž na potulce vstříc mi vanul.

Bloudil jsem městem uprostřed štítových domů, z nichž každý zdál se mi býti skamenělou architektonickou myšlenkou — bloudil jsem plné tři hodiny pod arkadami, v nichž úpravné nalezaly se krámy a pod nimiž procházela se krásná pleť brugesská v moderních pařížských toiletách, však připomínající přes to až příliš nápadně známé krásky nizozemských

Estacada v Ostende.

mistrů roztroušené, všech možných malířských galleriích — a navzdor tomu byl bych chodil ještě déle, kdybych nebyl zpozoroval zlatý lesk na lomenicích domů a v oknech arkýřů růžovou záři zapadajícího slunce, tak že zdálo se, jakoby tabule arkýřů těch ze skla rubínového byla sestavena, kdyby nebyla se ozvala s věže tržnice ve klid večerní zvonková hudba podobající se naší zvonkové hře loretanské. Nechci po zvyku tuctových cestovatelů vypisovati pamětihodnosti brugesské, nenapadá mně šířiti slov o znovuzřízené radnici, v níž nalézají se sochy devětatřiceti hrabat flanderských; o justičním paláci, v němž nalezá se světoznámý ze dřeva řezaný krb, krasný to pomník vyspělého výtvarného umění středověkého. Nebudu mluviti též o pomnících, jež „vděčný lid" zbudoval svým pánům Maxmillianovi, Karlu V., Ferdinandu Arragonskému a Isabelle Kastilské, však zmíniti se chci o kostelíčku sv. Blažeje, v němž ve skřínce uschovány jsou známé relikvie svaté Voršily, jež zbavila se, aby zúplna oddati se mohla ženichu nebeskému, toho co na ženě jest nejkrásnějšího. Zůstatky této svaté uloženy jsou ve skříni, kterouž sochař Memling opatřil haut-reliefem, jenž představuje martyrologii jedenácti tisíců panen Kolínských, nešťastné to družiny svaté Voršily, jež s průvodem svým, ve kterémž nalezalo se oněch nešťastných jedenáct tisíc panen, vracejíc se z pouti římské, byla u Kolína nad Rýnem od Hunův utracena.

Spěchal jsem směrem, kde tušil jsem, že můj hôtel, abych pochutnal si na turbotu, jejž znají právě v Brugesu výborně upravovati a abych zvlažil jej lahvičkou nesfalšovaného Chateau-Lafitte, jež v Belgii bezmála o dvě třetiny levnější jest, než u nás — tu pojednou zjevil se zraku mému obraz, jenž hluboce utkvěl my v mysli.

Obraz jakoby přímo přenesený z pohádky: po lesklé hladině vodní, večerním vánkem mírně zčeřené, v níž zrcadlil se poslední nach zapadajícího slunce, plulo několik labutí. V domech, táhnoucích se podél průplavu, zjevovaly se sem a tam světla a z otevřených pavlánů slyšeti bylo přitlumený šepot a s některých též prostičkou večerní píseň. O nízkou ballustrádu jednoho z četných arkýřů opírala se mladá dívka s havranními vlasy, krásná jako Julia, a házela labutím dolů z perleťového košíčku drobty . . . Jen Romeo jí scházel. A tam v dálí, kde ztrácely se již ve večerní mlze silhouetty domů, tam ve stromoví zefír pohrával si s lístky sotva vypučelými a šeptal jim o jaře a o lásce . . . .

„Jak krásný to obraz" — zvolal jsem všecek unesen.

Na slova ta, hlasně pronesená, dostalo se mi odpovědi.

„Krásné je to zde" — za mnou městský strážník — „jenom že se zde nejraději brugští kluci topí a mne nutí po celou noc zde se courat. Ostatně jest to zde, pane, v zimě, kde vše samý led a sníh, ještě hezčí."

Požádal jsem jej, aby mi ukázal cestu do hôtelu, kterémužto přání vyhověl galantní strážce veřejných zájmů tím, že mne doprovodil až ke vratům.

Druhého dne ujížděl jsem do Ostende.

Jízda z Brugesu do světoznámých mořských lázní netrvá ani půl hodiny, a přece jaký rozdíl mezi hlavním městem západních Flander a mezi lázeňskou kolonií na břehu kanálu!

Vzdálenosť sotva patnáctikilometrová a přece dva zcela různé světy. V Brugesu pověstný nizozemský klid s dobrou dosí šosáctví, pustota

a jednoduchosť a onen zvláštní clair-obscur, s jakýmž setkáváme se ve všech městech se středověkými tradicemi — v Ostende jasný, zářivý život velikého světa, rafinovaná noblessa, šum a rej, přepych a bohactví, jedním slovem na mořský břeh přenešená Paříž . . . .

Nebývalo vždycky tak v Ostende jako nyní. Jest to lázeňské místo, vynořivší se ku nynější slávě teprve v době novější. Blízkosť Francie i Anglie, pohodlné spojení po lodi i po dráze na všechny strany, zvlášť výhodné položení v moři se vzhledem k účelům lázeňským, především ale odvaha, obratnosť a prozíravosť podnikatelů učinily z Ostende průběhem nemnoha let nejproslulejší mořské dostaveníčko, ne zrovna tak nedužilého, nýbrž spíše elegantního světa z celé Evropy i ze zemí zámořských.

Při příležitosti té pokládám za povinnosť vyvrátit nepěknou pověsť, kterou má Ostende, o němž rozhlašuje se, že jest vedle Trouvillu nejdražším lázeňským místem. Popírám to. Lázeňské taxy jsou ovšem o něco vyšší než v našich lázeňských místech, však nejsou o nic vyšší, než v německém Taunusu, v Emži, ve Wiesbadenu, v Herrburgu atd. A v kterémkoli pensionatě druhé třídy dostati lze elegantní logis s celým zaopatřením, a sice výborným zaopatřením, za 60—70 franků týdně . . .

Toť se rozumí, že první návštěvu učinil jsem velikolepému domu lázeňskému.

Imposantní budova zevně i uvnitř jest vzorem nádhery, elegance a dobrého vkusu. Rozdělení, architektonika, dekorace, nábytek: vše připomíná charakteristický výrok rybáře ostendského, který, když spatřil, co všechno pro p. t. lázeňské hosty připraveno, zvolal: „A když všechno tohle mají, chtějí se povalovat na břehu v písku a v mořské vodě se bryndat? Blázni!“

Ano, milý rybáři, ty ovšem nevíš, co znamená šněrovačka společenských ohledů, do níž sevřen ubožák, jenž po celou zimu potiti se musí v divadlech, v restauracích, v kavárnách a lokati do sebe zkažený vzduch, plný prachu a plynových výparů, sice bys chápal, co znamenají tři měsíce mořského vzduchu. — Což ty víš, hloupý rybáři ve své loďce, co je nervosa, jinak bys pak soudil o účincích mořské vody — poctivý rybáři, jenž od rána do noci namáhati se musíš, abys živobytí své uhájil, ty ovšem ponětí o tom nemáš, co je nuda; kdybys měl ponětí o tom, však měl bys také smysl pro pikanterii lázeňského domu, který právě při moři nezbytnou jest potřebou, poněvadž tam každou chvíli prší a každou chvíli slunce svítí.

A kde bylo by možno stavěti na odiv elegantnímu světu toiletty, na nichž pracovaly po celou saisonu vynikající umělci ve svých atelieřích a nejdovednější pařížské tailleurky ve svých dílnách, kdyby nebylo saisony v mořských lázních?

Doprovodíte mne, prosím, na břeh.

Zde máte v lázeňských kostymech rendez-vous vznešené společnosti celé Evropy. Na první pohled rozeznáte Pařížana od Angličana, od Němce a od Rusa. Pozorujete dámy nepříliš vábivých tvarův v lázeňských kostymech z drahé látky, ověšených samými tretami, ale nevkusných. To jsou Němkyně. Vizte na druhé straně v písku koketně rozloženou společnosť několika dam, jich zvonivý smích mísí se v cinkot zvonků, jež na krku zavěšeny má opodál

Nábřeží mramorářů (Le quai des Marbriers) v Brugesu za doby zimní.

stojící mezek, zapřažený v ambulantní kabinu. Každá má kostym z jiné látky. Jednoduchý dessin sice, avšak střih a úprava při vší jednoduchosti tak roztomilá, že oko s poutavým obrázkem ani rozloučiti se nechce. — Pařížanky! Alabastrová průhlednosť Angličana; jadrnosť Rusek s onou zvláštní elegancí, jež výhradně ruskou je specialitou; rozkošná nedbalosť Polek atd. atd.; to vše zde na písčitém břehu, kde v jednom chumáči děti se škeblemi si hrají, ve druhém zapřádá se nit společenského románu, jehož poslední kapitola skončí bůh ví kde, a kde dále s pravou nonchalantností pověstného bavlnáře leží na bříše syn Albionu a studuje svého „guida", aby věděl, jak se zachovati a aby nikdo ho neošidil. —

Čím vysvětliti si tu zvláštní přítažlivosť lázní mořských?

Domnívám se, že onou krajní volností, kterouž skytají tyto lázně, v nichž padají s člověka nejen starosti a útrapy všedního života a konvencionelní okovy, nýbrž kde padá s něho do jisté míry i jeho — šat.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Pobyl jsem celý týden v Ostende, však bledou usýchající dívku, s níž sešel jsem se ve vagoně v Antverpách, jsem nespatřil. Domníval jsem se, že uchýlila se s matkou svojí do blízkého Blankenberghe.

Na své zpáteční cestě do Antverp byl jsem však z příjemného klímání vyburcován dámou, jež seděla v kupé sousedním a jež vraziviší ke mně, pro živého boha prosila, bych ku pomoci jí přispěl. Matka bílé růže! Již zvadlé mrtvé růže.

Ubohé dítě, pro smrť zajelo si do šumných mořských lázní. Zemřelo při návratu domů v náručí matky své ve voze železničním.

(Dokončení.) *Vilém Ryba.*

Berta Mühlsteinova.

Literarní studie.

Různé jsou osudy těch, jež příroda uměním obdařila. Jedněm jest studnicí neskaleného blaha, zdrojem cti a slávy, jiným pramenem nevýslovné hořkosti, bolu a ponížení a opět jiným číší útěchy, z níž dychtivě sladkosť zapomenutí pijí. K posledním řadíme cituplnou básnířku a nadanou vypravovatelku Bertu Mühlsteinovu. Jako fialka, vykvetší v stínu, libým hlasem podobná pěničce žila, básnila a povídky své skládala, nemajíc jiné náhrady za nepřízeň osudu, za odepřené radosti žádoucímu srdci než péro své, jsouc od mladosti tělesní vadou sklíčena. Jí bylo umění útěchou. Když měkké srdce bolesť sevřela, utíkala se k němu, píšíc básně dojemné, když idealů plná hlava narážela na drsnost života, sklánělo se k ní, otevírajíc blouznivému zraku říši obraznosti, v níž poesie a skutečnosť dle citu a názoru jejího v libé harmonii zářily. Z tohoto zřídla čerpala latky k arabeskám, povídkám a novelkám svým, vedle bystrého pozorovacího talentu idealně romantickou mysl prozrazujícím. Berta Mühlsteinova narodila se 30. července roku 1841. ve Velvarech,

tehdy ještě městě hraženém a čtyřmi branami: pražskou, slanskou, roudnickou a chřínskou opatřeném, v čís. 134. Královské Velvary čítaly té doby toliko 193 domů s 1449 obyvateli. Den a rok narození, vzaty z křestního listu, opravuji udání Fr. Urbánkovo v „Doplňcích Naučného Slovníku" na str. 429., kladoucí narození na 26. července roku 1844., což chybou, jíž většina nekrologů při udání stáří podlehla. Otec Bertin, Linhart Mühlstein, c. k. okresní inženýr, pocházel z Andělské Hory, kamž prý předkové jeho, páni na Milšteině, potomkové někdy panů Berků z Dubé, po bělohorské bitvě se utekli a tu po mnohé generace úřad učitelský zastávali. Matka Johanna, rodem Čermáková z Budyně, zemřela souchotěmi záhy po porodu, takže Berta vlastní matky ani nepoznala. Po nebožce zůstaly kromě Berty ještě dvě děti, syn Josef, zemřelý co c. k. berní kontrolor v dubnu r. 1887 a dcera Anna, industrialní učitelka v Svaté Dobrotivé, posud žijící. Roku 1843 oženil se Linhart Mühlstein podruhé s Annou Mužíkovou z Knovíze. Tato byla Bertinou pravou matkou. Z manželství toho pocházejí čtyři dítky a sice syn Linhart, kněz řádu augustianského, klášterním jménem Methoděj, nyní farář v Ročově a dcery Zdeňka, Leontina a Milada, žijící u matky. Svůj dětský věk ztrávila Berta ve Velvarech, kdež otec až do r. 1847. zůstal, jsa na to přesazen do České Lípy a po půl letě dále do Jiřetína (Georgenthal) nevelkého města při hranicích saských blíže Rumburku, kdež rodina čtyři leta ztrávila. Zde v ryze německé krajině dostalo se Bertě prvního vzdělání. Jsouc od narození slabá do školy mnoho nechodila, učíc se ponejvíce doma. Z dojmů Jiřetínských neutkvěl jí žádný vážněji, neb nic, ani v básni, ani v prose neupomíná na toto místo. R. 1852. přesazen znovu a tentokrát trvale, otec do České Lípy, kdež rodina, žijíc tu nepřetržitě dvanácte let, takměř zdomácněla. Zde prožila Berta svá nejkrásnější dívčí léta. Do školy chodila tu málo přes rok, neb dospěvši dvanáctého roku přestala býti školačkou. Vzdělání její další utrpělo nemilé přerušení, neb tělesní vada, jež následkem přirozené slabosti se ponenáhlu vyvinula, přiměla pečlivé rodiče, že ji v třináctém roce do tehdy slynoucího ústavu Dr. Spotta v Praze vypravili, doufajíce v uzdravení milého dítěte, které se však vzdor tříletému pobytu nedostavilo. Jinak měla Praha a ryze česká rodina Spottových na živou a již tehdy dosti sečtělou dívku vliv nemalý. Tu otevřel se ji, posud mezi Němci žijící, téměř nový svět. Zde nabývala vědomí o své národnosti a učíc se dychtivě jazyku českému, pochopovala české snahy, s nimiž sympatisovala brzy vřele. Leželoť v její povaze i v jejím neštěstí přilnouti k utištěným. Tou dobou setkala se u tetky své, radové Svobodové, s vynikající později spisovatelkou Karolinou Světlou, která si pro poesii zaujatou, idealní dívku zamilovala. Tato, paní Podlipská a rodina Spottova mají asi největší zásluhy, že Berta Mühlsteinova stala se spisovatelkou českou. Vrátivši se do Lípy, snažila se s neblahým osudem jakž takž smířená dívka doplniti vzdělání své, učíc se pianu, zpěvu a vedle toho jazyku francouzkému, v čemž našla výbornou učitelku ve Františce Schleglové, k níž pro její ušlechtilou povahu a idealní mysl srdečně přilnula a s níž do poslední chvíle si psala. Další vzdělání její nevedl nikdo, bylať již dospěla v pannu, doplňujíc mezery svých vědomostí svědomitě

sama. V Lípě počala též psáti, zkoušejíc se zároveň ve verši a v prose. První tištěná práce její, báseň „Boženě Němcové“ vyšla v Ladě r. 1862. (roč. II.) na str. 18. Ač ji básnířka později odsoudila, nepřijavši ji do svých „Pohrobek“, měla báseň pro ni význam nemalý, ana ji k pracem pobádala, z nichž v Ladě r. 1863. (roč. III.) uveřejněno čtvero a sice dvě básně: „Zvuky srdce“ str. 37. a „Píseň“ str. 142. a dvě skladby prosou: „Zakletý slavík“, allegorie, str. 137. a humoreska „Poklad“ str. 105—107 a 115—116. Vzniknuvší tím přátelský styk mezi Bertou a redaktorkou Lady, paní Melišovou-Körschnerovou, přiměl tuto k delší návštěvě Mühlsteinových v Lípě, čímž se mladé spisovatelce živého povzbuzení a o literarních snahách a úkolu vlastenek českých mnohého poučení dostalo. S posledním zdá se jaksi souviseti dopis „Fotografie vlastenek“, uveřejněný Ladě r. 1864 (roč. IV.) na str. 171—174, jenž jest zároveň poslední prací Bertinou v Lípě, neb již na podzim téhož roku ocitla se rodina v Praze, kamž se otec hlavně k vůli studiím mladého Linharta na odpočinek odebral. Zde, v metropoli duševního ruchu a vlasteneckých snah českých zmohutnělo a slibně se rozvíjelo nadání v Bertě dřímající. Různé práce, v „Lumíru“, „Zlaté Praze“ a v „Ladě“ r. 1865. uveřejněné, o tom svědčí. V milém kroužku u paní Karoliny Světlé, Žofie Podlipské a později v četnějším kruhu dam amerického klubu, jehož některý čas též jednatelkou byla, nalézajíc srdce sdílná a nadšená, okřívala dívka mimoděk a s chutí a vážností přisedala k práci, jež se jí znenáhla jediným úkolem životním stala. Že na své vzdělání nezapomínala, nýbrž rozšíření jeho v každém směru pro dráhu svou za nutné považovala, dokazuje kromě hojné četby literarní a vědecké zvláště neumorná píle, kterou z počátku za návodu slečen Machotkových, později sama na přiučení se jazyku anglickému věnovala, z jehož bohaté literatury často pak povznešení a poučení čerpala. První její pozoruhodná práce prosaická, jež jaksi ukončení duševních bojů a zahájení pevného, názoru jejímu odpovídajícího směru značí, zajímavá a originalní črta „Asrael“, vyšedší v Ladě r. 1866. (roč. VI.) na str. 3., 10.—11. a 17. zanikla téměř bez povšimnutí. Však již o rok později dostalo se jí odvety, neb týmž romanticko-idealním duchem držaná skizza „La dame au coeur d'or“, přinesená jinak vybíravými „Květy“ (roč. II. Pololetí 1.) str. 220.—223. vzbudila všeobecnou pozornosť, což dílem vysvětlitelno i tím, že „Lada“ r. 1866., v kterémž i zašla, jen málo byla čtena, kdežto se neillustrované „Květy“ r. 1867. veliké oblibě čtenářstva těšily. Téhož roku 1867. komponoval Kavan na její „Dětské písně“, vyšedší nákladem amerického klubu, nápěvy. Později uvedeny i jiné básně její v hudbu jako zejména: „Moje láska“ s nápěvy od Kavana a Vacka, „Lidumil“ s nápěvy od týchž, „Měj blahý sen“ s nápěvem od Pauknera, „A dal-li Pán Bůh stromu květ“ s nápěvem od téhož, „Otázky“ s nápěvem od Knitla a pod titulem „Podivné věci“ též od K. Bendla a „Pozdrav lesu“ s nápěvem od Vašatého. Dále plynul v Praze spisovatelčin život tiše mezi vzděláním ducha, prací a skromnými společenskými zábavami, které ji po některý čas zvláště k domácnosti Rüfferových poutaly. Berta Mühlsteinova zajímala se o sympatického spisovatele velmi a nalezla v něm oddaného přítele, jakož v mladistvé paní Rüfferové přítelkyni nad jiné

vzácnou. Takovou byla jí v České Lípě a později v Praze též paní Kubová. Největší lásku chovala však k milé, nevlastní své sestře Zděnce, s níž malé své tajnosti a literarní bolesti sdílela. Zřídka u vlastních sester nalezne se taková srdečná shoda, takové vroucí přilnutí, s jakým tyto dvě citné a ušlechtilé duše k sobě se přivinuly. R. 1872. vydala spisovatelka nákladem F. Urbánkovým své „Pohrobky“, sbírku to básní lyrických, líbezností formovou a jemností citu mile se zamlouvajících, což také kritikou uznáno. O rok později zabývala se horlivě myšlénkou vydati almanah vynikajících básnířek všech národů v převodu českém. Četná korrespondence, zachovalá z té doby, svědčí o její píli a úsilovné k tomu snaze, však podnik, jenž ji nejspíše s Addou Christenovou seznámil, v nivec se rozplynul, čehož upřímně želeti. Následující léta, najmě rok 1874., r. 1877. a 1878. až do r. 1880., v kterém vroucně milovaného otce svého ztratila, patří k jejím nejplodnějším. Neobyčejného povzbuzení dostalo se jí zejména od horlivého nakladatele a novináře českého Františka Šimáčka, jenž upřímně zaujat pro ni a uznávaje nevšední nadání její zejména pro povídku a novelu ze života městského, někdy až nerozumně od všelikých jiných pokusů ji zrážel, o čemž se v rukopisné pozůstalosti zajímavá poznámka, tužkou psaná, zachovala. Prvně vešla s ním v styk r. 1877., napsavši pro feuilleton „Posla z Prahy“ povídku „Poslední hostinská „U tří zvonků“ a zůstala vzdor různým neshodám v přátelském s ním poměru až do smrti jeho. U Františka Šimáčka vyšly všecky prosaické publikace její a sice r. 1880., nepochybně ještě před smrtí otcovou „Povídky, novely a arabesky“ v svazku prvním, r. 1882. zajímavá novela „Na březích Nežárky“, rok na to „Nové povídky“ a r. 1886. román dívčího srdce „Vlasti a tobě“. Kromě „Povídek, novel a arabesek“, samostatně vydaných, vyšly ostatní publikace v „Libuši“, matici zábavy a vědění. Vedle toho byla spisovatelka, vyjma rok 1884., v kterémž, pokud víme, nic neuveřejnila, až do své smrti stále činnou, přispívajíc do různých časopisů, novin i kalendářů, buď prosaickými, buď poetickými pracemi. Najmě „Pražský kalendář pro lid hornický a hutnický“ vykazuje od ní v letech 1885.—1887. pozoruhodné příspěvky prosou. Poslední prací její byla novela „Kus románu ze zámku Vlčínského“, určená pro „Kalendář paní a dívek českých“ na rok 1888. (Roč. I.), kdež také nedlouho po smrti její na str. 83.—91. vyšla. Dokončivši práci tuto o neocháblé svěžesti ducha netoliko komposicí děje zajímavého, ale i výbornou povahopisnou kresbou a hlavně v dialogu výraznou dikcí svědčící, ulehla chorobou ledvinovou, k níž se přidala též plicní a vada srdce, a zemřela po delším utrpení dne 24. srpna r. 1887. v sedmačtyřicátém roce věku svého. Poslední dobou toužila po venkově, k němuž co v Praze zvykla, jinak nelnula, myslíc na své zotavení a na nové práce. O urovnání svých rukopisů slyšeti nechtěla, každý projev v tom směru zdál se jí narážkou na smrť, v niž nevěřila. Teprv když se jí přitížilo, určila jistou část své korrespondence ohni, což svědomitě vyplněno. Byla to nejspíše tajemství srdce. Poslední den ráno loučila se se Zděnkou prostými, však výrazem slábnoucího hlasu a tklivým, bolným pohledem významnými slovy: „S bohem Zdenko!“ Pozdě na noc, když již všickni spali, přišly na ni mrákoty. Ošetřova-

telka, která u ní bděla, zavolala paní Mühlsteinovou. Stařičká matka přišla rychle a sklonivši se k nemocné tázala se s rozechvěním: „Co jest ti, Berto?“ „Nic!“ pronesla tato dosti slyšitelně a ve chvíli skonala. Dne 27. srpna za krásného, slunečného odpoledne odvezena z domu čís. 14. v Lipové ulici na hřbitov volšanský.

Jakkoli co básnířka a spisovatelka z míry skromná, byla Berta Mühlsteinova povahy velmi citlivé a vůbec živé, o čemž velké hnědé její oko svědčilo. Již u třináctileté dívky byl paní Karolině Světlé zanícený, blouznivý výraz oka nápadným. Obrážela se v něm, mocněji snad tehdy, ač nikoli věrněji než potom, jako v zrcadle obraz vznětlivé, idealně nadšené, k romantičnosti se přichylující duše Bertiny. Její mysl neznala klidu, srdce těžce zkoušené pokoje. Byla sanguiničkou plamenných tužeb a ohnivé obraznosti. Proto libovala si ve společnosti a živě a ráda se bavívala. Polemiky její, ať s ženami, ať s muži, bývaly duchaplné a nezřídka jemnou satirou kořeněné. Postavy byla malé, obličeje podlouhlého pleti bledožluté, ruce měla subtilní, prsty tenké, poněkud delší. Slíčnou ozdobou hlavy s pěkně vyklenutým čelem, byl kromě oči zvláště bohatý, tmavohnědý vlas. Oděv nosila nejraději modrý, milujíc nejvíce tuto barvu. V klidu byl výraz tváře hlavně kolem úst poněkud trpný, při psaní oživovala a obličejem rozstíral se lahodný jas. Pokuď víme, psávala rychle a bez opravy, spíše hotovou práci opravovala a nečitelné archy přepisovala. Nezřídka dávala též práce své opravovati jiným k vůli jazykové přesnosti, neb v tom ohledu si nikdy z plna nedůvěřovala. Písmo její bylo sympatické, tenké a drobné, prozrazující ruku ženskou, celkem dobře čitelné. Vzdor své tělesní vadě cítila se povždy svěží a dosti zdravou, trpíc toliko časem prudkou bolestí hlavy, jež ji od psacího stolku odháněla. Nepíšíc, četla nejraději a to po výtce knihy vědecké, stále jsouc žádostiva poučení, čímž též vysvětlitelno neobyčejné, všestranné vzdělání její, kterýmž co dívka nezřídka imponovala.

Četné nekrology, o nichž zmíniti se záhodno, drženy celkem vřele, což důkazem, že Berta Mühlsteinova těšila se hojně sympatiím, postrádajíce však dílem správných, zvláště pak obšírnějších dat životopisných a literarních, nemají pro nás ceny, jakou bychom jim rádi přiřknuli. Ku charakteristice spisovatelky přispěl „Ruch“ po stránce negativní, co povídky její nejsou, několika málo slovy a „Ženské listy“, po stránce positivní, proč oblibily si povídky její zvláště dívky, několika řádky. „Zlatá Praha“ přinesla konečně drobnou zinkografii, pořízenou dle fotografie. Celkem z chudých nekrologů vysvítá, že Berta Mühlsteinova ani co básnířka, ani co vypravovatelka čelné místo v literatuře naší nezaujala, v čemž ovšem postihují pravdu, z kteréž však nenásleduje, že by i při skrovnějším svém nadání nebyla duší posvěcenou a pro umění nadšenou.

Již vzácná její snaha po dokonalosti a pokuď šlo i po samostatnosti umělecké o tom svědčí. Vyvíjelať se ponejvíce sama, bez vzorů a rovněž bez návodu, přestávajíc na životě svém duševním, z jehož bolestmi zmítané hloubi tu látku k tklivé básni, tu popud k dojemné povídce, neb arabesce čerpala. Že k romantismu přilnula, vysvětluje jednak idealní povaha její, poněkud i tělesní vada, jednak ovzduší literarní v letech 1860—1870, kdy právě umělecky dospívala. Podávajíc

se směru, jenž mysli její nejvíce odpovídal, nezapřela individualitu svou, naopak snažila se co nejvíce, ji umělecky k platnosti přivésti. Ani v povídkách ani v poesii její neshledáváme se proto s imitacemi, byť sebe skvělejších vzorů, na nejvýš ještě s ohlasy a i to poskrovnu. Příčiloť se samotné povaze Bertině, živiti se odleskem záře cizí, jí bylo milejší vlastní, byť slabší, světlo.

Co básnířka vystoupila, jak řečeno, poprvé v „Ladě“ r. 1862., kamž až do zaniknutí časopisu toho r. 1866. výhradně své poetické práce zasílala. Od r. 1867. až do 1872. nalezáme básně její roztroušené, dílem v časopisech „Praze“, „Květech“ a příloze těchto „Ženských listech“, „Světozoru“ a „Osvětě“, dílem v almanahu „Ruchu II.“ a píseckých „Zlatých klasech“. Nečetná jich řada pojata většinou r. 1872. do první a jediné básnické sbírky Berty Mühlsteinové, již zmíněných „Pohrobek“, tištěných u Rohlíčka a Sieversa v Praze, jak podotknuto na náklad Fr. Urbánkův. Jakkoli podivné názvem, jakoby básně po zemřelé, knížečku malou kapesního oktavu o '64 stranách tvořící a jakož při prvotinách ani jinak nebývá, vedle dokonalejších plodů i méně vyzralé obsahující, jsou „Pohrobky“, jak ze střízlivějšího zření doby nynější, tak zvláště vzhledem k své době zjevem literarně pozoruhodným a z nejedné příčiny vzácným. Vyzírať z nich ač nevelké, nicméně opravdové, krásné nadání lyrické, jehož citový ráz pro řídkosť svou vážně se cení i v literaturách bohatších, dosti samostatné a sympatické svým elegickým přídechem. Ušlechtilá mírnosť, znak pravého umění, a dojemná něžnosť, odpovídající povaze dívčí, charakterisují je hlavně. Obě vlastnosti patrny tu v ovládání překypujícího citu, tu v tlumeném vzletu myšlenek, v slohu prostém umělkování, obrazech případných, nehledaných, konečně ve formální veršové uhlazenosti, jejíž rozmanitosť rytmická a pěkný rým poukazují k vzorné pečlivosti a cviku. Cit sám, jenž v „Pohrobkách“ výrazu došel, převahou bolný, truchlivý, jsa ryzím ohlasem strádající, tklivé duše, jeví opravdovosť a vroucnosť. I věcný obsah myšlénkový není bez zajímavosti. Kromě erotických, srdečných výlevů a životních tužeb a stesků, opěvá básnířka přírodu, lásku, vlasť, dotýká se též humanismu, toliko hlas o svobodě do plného souzvuku schází. Na příchylnosť k romantismu okazuje vedle některých ohlasů Heineovských především báseň „V bouři“. Sbírkou touto povznesla se Berta Mühlsteinova do řady lepších, citových lyriků českých. Však ona nevyčerpává veškerou její básnickou činnosť. Četné, od r. 1873. až od r. 1886. porůznu tištěné básně i rukopisná pozůstalosť dokazují, že zůstala i později, kdy zřetel svůj hlavně k belletrii obracela, poesii věrna. V zmíněných letech, sahajících až po rok smrti její, uveřejnila, pokud víme následující, většinou krasné poetické práce: „Prosbu“, „Závidím vám“, „Když luzné jaro“, „Smutné chvíle“, „Jsouť srdce“ (Ženské listy. R. 1873.), „Předtuchu“, „Píseň“, „Paprsek“, „Klášterní zahradu“, „Mezi nebem a zemí“ (Ruch III. V Jičíně. R. 1873. Str. 168.—175.), „Tak neopouštěj mne“ (Tetín. Ženský kalendář. R. 1874. Str. 12), „Pohled do budoucna“ (Světozor. R. 1876. Str. 586), „V šeru“ (Lumír. R. 1877. Str. 75.), „Píseň“, „Pravé jaro“, „Vzdal se“ (Koleda. R. 1877. Str. 88., 257. a 309.), „V Chuchli“ (Světozor. R. 1877. Str. 387.), „Vdovec“ (Domácnost. R. 1877. Str. 57—59.), „Obraz pravé ženy“

(Koleda. R. 1878. Str. 139.), „Ukolébavku“ (Kytice. Almanah. R. 1878. Str. 138.), „Romanci“ a nejspíše i „Popěvky I.—II.“ pod pseudonymem Splítek (Domácnost. R. 1878. Str. 36. a 63.), „Půlnoční stíny“ (Koleda. Roku 1880. Str. 504.), „Český študent“ (Kytice. Almanah. R. 1881. Str. 160.—161.), „Nad čerstvým rovem“ (Slavia. Almanah ve prospěch Slovanů záhřebských. R. 1881. Str. 87.), „Lesní ritornelly“ (Domácnost. R. 1881. Str. 17.), „Pozdrav lesu“, „Veselé putování“ (Kytice. Almanah. R. 1882. Str. 114 a 115.), „Markétka před obrazem Bohorodičky“ (Ruch V. R. 1883. Str. 84.) a „Jaro přišlo náhle“ (Lumír. R. 1886. Str. 171.)

Rukopisná pozůstalosť dostala se nám v chaotickém stavu do rukou. Odlišivše čistopisy od makulatury a také poesii od prosy, nalezli jsme na různých lístkách, obsahujících jednotlivé básně, číslice, z čehož se jaksi na rudimenta nové sbírky souditi dalo. Našedše věnování, ač bez titule, nabyli jsme plného přesvědčení, že se básnířka skutečně k druhé sbírce chystala, jejíž upravení překazila neočekávaná smrť. Vše jest posud nehotové, lístků pro tisk málo a čemuž se opravdu diviti, opisy básní uveřejněných scházejí naprosto, takže rukopis vykazuje veskrz básně neznámé, staršího i novějšího data. Ač jich slušná řada, samotné ku sbírce nepostačují, s tištěnými vzrostly by nepochybně v knihu, na co asi myšleno. Obsahem jsou pozůstalé básně nejvíce erotické, jako na př. „Upomínka“, „Neceluj“, „Maně“, „Jemu“, „Tvůj úsměv postrádám“, „Když jsem šla kolem“, „Tvůj hlas“, „Nehezký“, „Vítaná“, „Ty — jediný“ a „S bohem buď!“ Však i jiné motivy nacházíme, zejména k vlastnímu životu tihnoucí, lyricky popisné, motivy lásky, motiv vlastenecký, touhy po svobodě a bachantický. Také jednu romanci a erotické aforismy vykazuje rukopis, z něhož ukázkou klademe zde dvě, nahodile volené básně, z kterých jaksi na ostatek cenné pozůstalosti souditi možno:

Otázka.

Za těmi horami zmizel,
po této cestičce šel,
skřivánek nad žitným polem
na rozloučenou mu pěl.

Řekni mi malinké ptáče,
jemný a bystrý máš slech,
zpíval-li veselou píseň
aneb z hluboka si vzdech?

Řekni mi vysoká horo,
daleko přehlížíš kraj,
zda-li se ohleď v tu stranu,
láskou již proměnil v ráj?

Povzdech.

Já též, mé dívky, dívala se v svět
tím okem vroucím, plným svaté víry,
já též mu nesla srdce svého květ
vstříc důvěru, bez podmínky a míry.

A nikomu též, Bůh je svědek můj,
jsem úmyslně nezkřivila vlasu,
já s palmou míru cíl hledala svůj:
žít snivou chrpou vedle plodných klasů.

A přec mne žlutá stihla nenávisť
a provází mne na každém mém kroku,
jsem jako větrem štvaný, svadlý list
a zbraní nemám — mimo slzy v oku.

(Dokončení.)

V zimním spánku.

Črta přírodopisná **Boh. Bauše.**

dyž tuhý mráz, únava a nedostatek na člověka dorážejí, zmocňuje se ho jakási svůdná, neodolatelná touha po spánku: — „usnout

Nic více? říci že ukončen spánkem
bol srdce, ústrkův tisíce vrozených,
dědičných tělu — ba vytoužený
byl by to vřele cíl —“

avšak z osudného tohoto spánku není pro člověka, nepřijde-li pomoc od jinud, více probuzení. Marně vzpírá se v takové situaci duch proti únavě těla, jsa si vědom hrozícího nebezpečí. Krev ustupuje z povrchu těla, vědomí se ztrácí a tělo zkřehlé bez vlády kácí se ve věčný spánek.

Bujarý duch ovšem mnoho zde zmůže; stateční plavci, oživeni touhou spatřiti neznámé končiny severního pólu, vydrželi na živu při teplotě ku podivu nízké 40—50° R pod nulou. Zmalátnělosť, sklíčenosť ducha urychluje zkázu. Když vojsko francouzské v neblahé pro ně válce r. 1812 ve stavu zuboženém ustupovalo z Ruska, hynulo na tisíce strádajících vojínův za okolností, jinak nikoli valně nebezpečných.

Příroda jinak se postarala o celou řadu zimních spáčů, jimž řádky tyto věnovati chceme. Zdaž mnohý již nezáviděl jezevci, syslovi, svišti dlouhý, tuhý jich zimní spánek, z něhož na jaře po pěti až šesti měsících probouzejí se hladoví, zdrávi a čilí? Čas pro ně neexistoval, hodiny, dni, měsíce míjely nepozorovaně, tak jako srdce jejich tlouklo sotva znatelně.

Věru zaspati svízele zimy, bály, sbírky, novoroční přání a podobné radovánky, mnohý již živočichům záviděl. Avšak v zimě aspoň ve městech jest pravá saisona na vzájemné oblažování se a potírání. Vždyť nelze ani u nás nápodobiti zahálčivé buddhisty, kteří vrhají se v prach před svou Nirvanou, věčným oním nic, v jehož bezedno klesnouti považují za největší štěstí, jediné pravé blaženství. Dost jsme prospali, když kolem nás všechno bdělo. — Než opusťme na čas hlomoz města a ohledněme se ven po kraji: kam poděl se život v přírodě?

Život utuchl, ale nezmizel. Někde každý živoch zimu přečkává, přizpůsoben a utužen poměry krajiny. Jen horkokrevní ptáci, nenalezajíce zde výživy, táhnou v teplé krajiny, ostatní tvorové zařizují se u nás jakž takž. Zima sebe tužší neškodila by živočišstvu, jen kdyby bylo od čeho žíti! Jsouť housenky polovyrostlé, jako motýle přastevníka listu dubového, které přezimují volně, přitisklé na plocho na větvičku výživné rostliny, pevně se držíce nožkami a panožkami. Jsou zmrzlé na kosť, takže se dají rozlámati na kusy, a přece zimou nezahynou.

Byloť zjištěno, že larvy hmyzu volně, to jest bez úkrytu přezimující, mohou zmrznouti a nezahynou, kdežto hmyz, který na zimu do skrýší zalézá, bývá usmrcen, dostane-li se náhodou na mráz.

Hlad způsobuje všeobecnou lethargii. Bejlí, které mnohým potravu poskytuje, zamrzá: rostliny jednoleté hynou, víceleté přezimují stuhlé. Následkem toho bejložravci nuceni jsou k odpočinku. Zalezou-li ale vegetariani do bezpečných úkrytů, jsou též masožravci nuceni hladověti.

U nás vše zalezá do země, tím hloub, čím tužší jest zima. Užovka svine se v kotouč a stuhne; někdy i celá společnosť užovek splétá se v klubko k zimnímu odpočinku. Takto společensky přezimují i mnozí brouci, hlemýždi, ryby, zmije, netopýři. A když tak

„všechen život v mraznou stuhnul plíseň,
bol i radosť v kámen stuhly spolu“ —

shledají se nezřídka v témž brlohu, v bahně neb děrách pobřežních i různé rody a třídy, které se navzájem nenávidí; tak žáby s úhlavním svým nepřítelem užovkou přespávají klidně vedle sebe, jakoby smrť je byla vyrovnala.

Temný a záhadný jest dosud zjev zimního spánku teplokrevných ssavců. Mnozí badatelé věnovali velikou péči pozorování spících zvířat, vždyť uspokojivé vysvětlení objasnilo by děj a postup spánku vůbec, oné záhady fysiologické, zakryté očím kojence tak jako zrakům starcovým. Účinkuje zima, uzavřený vzduch aneb snad tuk, který si zvířata za tučných dob pod kůží nahromadila?

Netopýři hodí se nejlépe k pokusům. Netopýr může totiž pozorován býti na svobodě, an nezalezá jako sysel, svišť nebo plch hluboko do země. Jako houby visí netopýři ojediněle neb pospolitě za drápky zadních noh hlavou dolů a teplota těla klesá z 32⁰—36⁰ C až na 12⁰ C mezi spánkem.

Přinesli jej do laboratoře. Dýchání za spánku zimního děje se tak pomalu, že někdy i na několik minút ustává. Počet souvislých výdechů, jakési serie, střídají se s přestávkami, které až 15 minut trvají. Dýchání děje se lehce a povrchně. Žaludek a zažívací roura vyprazdňují se úplně a stěny se scvrkají. Celé tělo jeví necitelnosť. Při dotknutí neb otřesení zvířetem přerušují se pausy a následuje několik vzdechů. Dotkneme-li se zvířete několikráte, zrychlí se pohyby dýchací, až následuje úplné probuzení. Po probuzení stoupá teplota zvířete neobyčejně rychle.

Když nádoba, v níž netopýr spal, smíšeninou chladící ochlazena byla až na 21⁰ mrazu, zastavilo se dýchání docela. Po půl hodině zdálo se zvíře býti zmrzlé, počalo však opět dýchati, když v ruce bylo zahřáto. Zevrubná měření okázala, že byla-li snížena teplota až na 8 stupňů mrazu, vylučování kyseliny uhličité dýcháním o 29 procent se zmenšilo.

Ze ssavců jsou ježek, sysel, svišť a plch spáči dokonalí. Uměle podařilo se ve studeném sklepě uspati sviště. Svišťovi v zimním spánku pohrouženému uťali hlavu, a srdce tlouklo ještě po třech hodinách. Teploměr okazoval na čerstvě zabitém svišti jen 10⁰ C, kdežto obyčejná teplota jeho krve jest 35—38⁰ C. Teplo na tyto spáče účinkuje zhoubně, takže umělého probuzení více než jednou nesnesou.

Křeček pospává jen v nejstudenějších dnech, jinak tráví jako pravý mrzout přes půl druhého metru hluboko pod zemí, kdež nahromadil si zrní a luskovin; maje zde své „v suchu“, žere a spí střídavě jako pravý šosák. Jezevec přece někdy opustí brloh svůj a jen týdny prospává ne-

přetržitě. Též medvěd tak činí, jenž z lože svého ob čas vylézá, málo žere, ale za to mnoho a často pije — pravý Falstaff, jenž v krčmě byl dlužen za jídlo pramálo, ale za sekt mnoho, velmi mnoho.

A což veverky, opičky našich lesů? Ty jsou proti zimě citlivé. Pozorovalo se, že čím tužší má nastati zima, tím hojnější snášejí zásoby. I houby suší v korunách stromů. Před bouřkou jeví podobný nepokoj, který zvláštním hvízdáním dávají na jevo. U nás leží někdy po celé dni ve hnízdech vlastních neb po vranách a kavkách sděděných, až hlad je zase pudí k zásobám. Špatný podzim jest jim zhoubný, neboť v zimě umoří je pak hlad. Klesajíť mnohdy mrtvé se stromů nebo stávají se snadnou kořistí kuny lesní.

Tato předtucha blížící se zimy u živočichů a počínání jejich v čas, když není ještě vnějšího popudu, kdy ještě jest pohoda teplá a potravy dostatek, jest výjev podivný a nevysvětlený.

Hlemýžď zahradní uzavírá skořepku svou ku spánku zimnímu, kdy po mrazech ještě není památky a o potravu ještě není nouze. Totéž pozorováno u jiných zvířat, že táhnou do zimních bytů, když výživy ještě hojnosť.

Sem spadá též výjev pudu stěhovacího u ptáků, jevící se nepokojem jejich i v teplém pokoji. Starý ornitholog Nauman soudil z neklidu, který zmocnil se uvězněného slavíka v kleci již v únoru, že létají slavíci asi daleko do Afriky, když tak záhy se chystají na cestu zpáteční. Pozdějším pozorováním domněnka tato se potvrdila.

Filosofové vykládají za nepovědomé v organickém tvoření, že psi, koně a zvěř hustší dostávají kožich, má-li prudší dostaviti se zima, kterážto změna v ponebí horském přestává. „Nerozumíme řeči přírody,“ pravil kdosi, „ona je příliš jednoduchá.“

Stará německá filosofie přírodní teprve zmotané pronášela náhledy. Kladu zde několik ukázek dle Marschala. V druhém a třetím desítiletí počali mluviti o vnitřních příčinách lethargie tvorstva a nedostatku sil základních, který zvířata méně energická činí neschopnými zimě odolati.

Filosofující lékařové hledali výjevy obdobné spánku zimnímu u člověka. Tak měla cholera býti zimním spánkem jeho a jiný zase skorbut prohlásil za stav podobný. Obojí choroba zakládá se prý na isolování, uzavření jednotlivce od světa zevnějšího, klesnutí do sebe, ochromení života. Příčina lethargie zimní jest prý čistě idealní, změna „v životní ideji“ tvorstva „an und für sich“, jehož zmocní se snaha od planety se odděliti a do sebe klesnouti. Příčina životní ideje zimního spánku jest planeta. Tvorové nespí, nýbrž planeta spí v nich a sice právě tehdy, když sama jest méně samostatná, což u nás jest v zimě, v horkých krajinách v letě.

Nuž takovýchto zašmodrchaných nauk šťastně jsme ušetřeni dnešního dne. Badatelé kladou si dnes zajímavější otázky, které zodpověděti se snaží přímým pozorováním.

Živočichové cítí tedy napřed blížící se zimu. Tisíceré příklady toho dají se uvésti. Vajíčka pavouků, která mají přezimovati, potahuje pavouk tuhým předivem a přes to teprve pavučinou řídkou. Zimní kukly jistého lumka mají tužší obal nežli pupy téhož lumka, které již na podzim se líhnou. Odkud vědí zvířata, že zima se blíží? A bývalo vždy tak, že život výročně na mraznou dobu se zastavoval?

Jsou ještě místa na zeměkouli naší, na vysočinách tropické Ameriky a některých ostrovech asijských, kde panuje věčné jaro. Strom nese tam květy a plody vedle sebe, ptáci líhnou se ve všech dobách roku, a motýle nalezáme tu ve všech stadiích vývoje vedle sebe. Krajiny ty upomínají na dávno minulou dobu naší země, když tato plna vnitřího žáru neznala ještě změn ročních počasí, neboť vedle vlastního tepla vysílalo i slunce ještě paprsky žárnější.

Však tato kontinuita životních podmínek přestala znenáhla po celé souši od pólu po rovník; všude mění se roční časy změnou teploty, vlhka a pohybem vzduchu. Co u nás zimním spánkem se jeví, jest v tropech spánek letní, jemuž propadají rostlinstvo tak jako plazi, ryby, měkkýši a vše nižší tvorstvo. I v tropických pralesích s tak bujným vzrůstem klesá energie životní v době bez dešťů.

Jen nesmírné moře nezná změny ročních časů. V zimě, když všechen život na souši uhasl, vytahuje síť z moře nejbohatší poklady. Na pustém severu, kde není rostlin a souš jenom sporé stopy živočišstva jeví, nalezla Vega v ledovém moři sibířském ještě plno živočišstva. Voda jest vůbec příznivějším živlem pro organický život nežli vzduch. V moři pak docela jsou výhodné podmínky života. Není pochybnosti, že moře bylo kolébkou života. Pramoře poskytovalo vznikajicímu životu poměry, jaké nyní asi panují v mořích kolem rovníku aneb jaké lůno mateřské poskytuje zárodku. Ještě nyní, když už četné dítky okeanu původní lůno matky své opustily a v podobě různě proměněné nebezpečím života vzdušného vzdorují, chová moře nevyčerpatelné bohatství života. U nás mnohá zvířata prospávají třetinu života v zimním spánku.

Nestejné zahřívání povrchu moře v různých pásmech jen příznivě účinkuje na pomalý, ale jistý pohyb, jímž teplota vody se vyrovnává. Vždyť i v nejteplejších mořích v hloubce 2000 metrů panuje teplota 0^0 až 3^0 C. Též nemrzne voda mořská pro slanosť svou, leč v pohybu teprve při — $3{,}17^0$ C, v klidu při — $2{,}55^0$ C, což jest teplota, která jen někde a někdy v moři se vyskytuje. Ve dne v noci, v zimě v letě rozvinuje se v hlubinách bohatosť tato, známá ovšem jen badateli, neboť na povrchu svém zdá se moře pustým a neúrodným.

Avšak vraťme se k naší drobotině, jak v zimě si vede. Mluvili jsme dříve o dokonalých zimních spáčích, jsou ale také ssavci, kteří se jakž takž i pod sněhem uživují. Tu jest na příklad drobounký rýsek, který přes všechnu svou žravosť zůstává čilým. Myši také se uživují, jsouce v pravdě všežravé; mnoho jich sice hyne a malá jen část dočkává se jara, ale co škodí, příšerná jich plodnosť vyplní zase všechny mezery. Naše myš domácí má tři až pětkráte do roka aspoň čtyrčata, někdy osmičata a může se tedy v desíti měsících státi prababičkou!

Krtek také nespí, nýbrž táhne se v zimě za svými pondravami hloub do země.

Což plazi a obojživelníci, ti stávají se již při teplotě osmi stupňů R línými a klesne-li teplota ještě více, i lethargickými. V mozku jejich mísí se krev okysličená a spotřebovaná; nazýváme je sice „studenokrevnými“, ale oni jsou vlastně s t ř í d a v o k r e v n í — poikilothermální — takže dle podnebí, času ročního neb denního teplota jejich se mění.

Klesne-li kol nich teplota, proniká tvory tyto zima, která všechny výkony životní zastavuje a ochromuje.

Najdete ještěrku, která zalezla do dutých stromů aneb do děr, jež sama v kypré zemi si vyhrabala, a zde stuhlá přespává; jest do kruhu stočená a narovnáte-li ji, stahuje se opět do kola, aniž se při tom probouzí. Polohu takovouto, kterou nazvali „embryonalní“ zaujala většina spáčů: pavouci, hmyz, stonožky i vosy skládají křídla pod břicho mezi nohy, zahýbají oba konce těla k sobě, stahují nohy a tykadla pod tělo a dávají všem částem těla polohu, jakou měly v kukle. Ssavci podobně se stáčejí, takže upomínají svou zimní polohou na plod v lůně mateřském. Staří filosofové nedali si ujíti příležitosť, označiti spánek zimní za „svrhnutí ve stav embryonalní“ a domnívali se, že pronesli bůh ví jakou hlubokou myšlenku. Věc ale má se prostě takto: zvířata krčí se, aby studenému okolí co nejmenší povrch poskytovala, a tudíž co nejméně tepla ztrácela, jehož bez toho mají na mále.

Každému známi jsou hlemýždi zahradní, „ulmské šneky“, pocházející z Čáslavi nebo z Kutné Hory, když o vánocích v zimním spánku se zalepenou skořípkou se prodávají. Odpadne-li víčko vrchní, vápenité, pozorujeme mezeru a pak teprve blánku, za níž zvíře se kryje. Tedy dvojitá okna, neprodyšná, chránící výborně zimomřivé zvíře.

A nedivme se! Vodnaté tělo hlemýžďovo teplotu menší nežli 5° C pod nullou nesnese. Proto výborně se skrývá v kypré zemi, pod mechem i pod listím opadaným. Víčko u některých jest jen slabá blánka, někdy ale dvě i tři následují za sebou.

Důležitosť víčka byla dokázána pokusem. Hlemýždi, jimž odňato bylo víčko, umrzli již při jednom neb dvou stupních zimy, jedinci téhož druhu, když se byli víčkem uzavřeli, vydrželi ale zimu i přes 6 stupňů zimy.

U vodních plžů, plovatek a okružáků pozoruje se zimní spánek tehdy, když voda, ve které žijí, pokryla se pevnou kůrou ledovou; jakmile tato roztaje, obživnou i plovatky. Zde máme případ, kde příčinou lethargie není ani zima, ani nedostatek potravy, ale nedostatek oživujícího kyslíku, neboť hlemýžďové tito potřebují vzduchu k dýchání, dýchajíce plícemi, takže občas vystupují na povrch vody. Je-li voda příliš mělká, vyhledávají vody hlubší, neb opouštějí vodu a lezou na místa příhodnější; podobně potápníci, vírníci a jiní brouci v době zimní raději pod kameny neb do mýtě lesní zalézají.

Nejrozmanitější přizpůsobení na zimu nalezáme u členovců; čím jest kde změna ročních časů ostřejší, tím určitější jeví se periodicita ve vývoji jejich. Některé druhy jsou věru neúmorné, i nalezáme u nás někdy ještě při 19° C mrazu malého broučka, vrtavce bylinářského (Plinus fur), po stěnách lezoucího. Přezimování děje se ve všech stadiích vývoje, tak že přezimují vajíčka, larvy, pupy i hmyz. Nic divného tedy, že vyburcujeme někdy náhodou tu babočku žahavkovou, tu živého chrousta nebo čmeláka v únoru či v březnu. Jsou to známé zjevy, jež noviny z přepjaté ochoty k naivním zasílatelům rok co rok zaznamenávají.

Než pohledněme ještě jednou zpět na různé zjevy zimního spánku. S přetržením neb bez přetržení přespávají většinou živočichové naši sta-

rosti zimní, v různých stadiích a okolnostech, jednotlivě i společensky, jak právě ochrana jejich vyžaduje; jedni volně v sebe krutějším mrazu, jiní pečlivě chráněni před dotíravou zimou. Kdo naučil je tušiti, strádati, chrániti, opatřovati a hájiti se proti mrazům?

Zpytatelé nazývají zjev ten jednoduše „přizpůsobováním“. Toto vyvinulo se ale teprve prodlením dlouhých, dlouhých dob, má své dějiny tak jako pud stěhování, spolčování, združování se a všechny pudy k zachování jedince i druhu směřující. Nechceme zde mluviti o původu pudů živočišných vůbec, přírodní věda vždy hledí nejprve dané zjevy vzíti jak jsou, a pak teprv z reelních příčin hledí je vysvětliti. Účinkuje zde ve tvorech vědomě tvůrčí síla či jest pud následek náhody, která vše neprospěšné sama vymýťuje? Nevíme zatím.

Skutečný zjev spánku myslíme si (dle Marschalla) takto vzniklý: „Před dávnými, dávnými dobami, tak dávnými, že vymykají se všem letopočtům, v době, kterou nazýváme tertiérní, změnily se poměry ponebí na naší zeměkouli. Vždy větší a větší zima postupovala od obou polů pozvolna, ale jistě směrem k rovníku. Zima nebyla nepřetržitá, ale dostavovala se v periodické změně dle polohy země k slunci. Mráz postupoval vždy něco dále k rovníku, dostavoval se vždy dříve, a ustupoval vždy později. Doba zimní rostla nepozorovaně prodlením mnoha tisíciletí vždy dále k rovníku a trvala vždy déle. Velmi pozvolna děl se tento přechod, takže předkové našich zimních spáčů prodělali zcela zvolna velkolepou změnu v celé své ústrojnosti a mohou nyní po měsíce vydržeti bez potravy, ba skoro bez výměny látek. Zvláště u ssavců není-liž s podivem, když letoun jako jest netopýr, teplokrevný a čilý, jehož puls tluče 200kráte za minutu, klesne do lethargie, při níž sotva 50krát tepna se ozve, oběh krve ve vlásečnicích přestává, ano dýchání po čas úplně se zastavuje, takže starý Spallanzani († 1799 v Pavii) netopýra v zimní spánek ponořeného beze škody delší čas v plynech nedychatelných choval!

Mnohé generace netopýrů nepotřebovaly spáti, pokud u nás panovalo klíma, jaké jest v jižní Italii; potrava přestala jim třeba jen na několik dní, ale čím dále, tím více psota rostla a od rodu k rodu měnily se s ponebím fysiologické a anatomické poměry živočichů. Spánek zimní stal se dědičným, částí jejich bytosti, takže pud spánku dostavuje se, přijde-li jeho čas, i u zvířat v teplém pokoji chovaných, tak jako pud stěhování u ptáka v kleci.

O zvířata jest tedy postaráno v krušný čas zimní, a což člověk, kdo o toho se stará? Nuž v tom záleží právě převaha jeho, duševní pohyblivosť, která zvířatům chybí. Zvířeti chybí škola vlastních pokusů a proto intelligence jeho nepokračuje. Dostaví-li se nějaká potřeba, počne obyčejně zvíře ihned jednati mechanicky, nejprospěšněji, následkem zvláštní disposice a praeformace, která v celém organismu a zvlášť v nervstvu jest založena. Člověk dosahuje cíle svého teprve dlouhými oklikami, pokusy různého způsobu, tím vyvinuje se u něho dar kombinace, která činí jej schopným na vnější dojmy způsobem nejrozmanitějším reagovati. Prospíme bez toho denním spánkem čtvrtinu až třetinu života, těšme se tedy tomu, že našli jsme prostředky, dlouhou dobu zimní pro duševní svůj život získati.

Z oboru Jägerianství.

Napsal **Bedřich Katzer.**

Ať jinak o něm soudí jak chce, toho professoru a lékařství doktoru Gustavu Jägerovi ani největší odpůrce popříti nemůže, že náleží k osobnostem dnes po světě nejznámějším. Ba co více: Jägera nutno vřaditi do hloučku těch mužů, kteří dovedli si zjednati hezkou četu přívrženců, hotových s mistrem svým státi a padnouti.

Už před desíti lety, když vystoupil se svým objevením duše, kterou na rukou a nohou spoutanou předvésti chtěl areopagu učenců, obrátil na sebe obecnou pozornost tou měrou, že se kolem něho skupil malý tábor hájitelů jeho ideje. Ovšem byli to z části lidé, kteří vždy zastávají to nejnovější a z druhé části přívrženci, kteří hlásili se k jeho učení jaksi na povel neurčitého vnitřního popudu jen se vší opatrností a reservou, protože se obávali, že věc dojde brzy konce. Ale když Jäger ze své theorie odvodil praktické důsledky a vědu podvrhl zájmům obchodním, hlučně zavířil na buben reklamy a bezohledně jal se bouchati do svých protivníků, tu bylo široké obecenstvo uchváceno a hrnulo se k jeho praporu tak, že každým dnem vzrostl počet jeho věrných a „republika vlněných“ se rozšířila po celém civilisovaném světě.

Však kdo by myslil, že všichni stoupenci Jägerovi jsou Jägeriáni z přesvědčení, zle by se mýlil. Těch jest jistě menšina, ačkoli jsou podkladem a jádrem celé republiky. Nepoměrně četnější jsou ti Jägeriáni, kteří sice žádného přesvědčení nemají a jimž ostatně také na pochopení theoretických podkladů věci pranic nezáleží, ale kteří by rádi z braku ostatních smrtelníků nějak vynikli. Tudy lepí se na muže, jehož sláva není ještě tak zajištěna, aby býti přívržencem jeho, nebylo nápadno. Z jejich řad rekrutují se nejhorlivější apoštolové a šiřitelé vlněného učení a jim hlavně děkuje Jäger své hmotné úspěchy, které, jak doslýchám, jsou tak stkvělé, že mu přesnadno dají oželeti ztracenou professuru Stuttgartskou. Vždyť vědeckou kapacitou zoologickou, i kdyby celé učení jeho bylo přehmatem, zůstává nezmenšeně takovou, jako dříve býval.

Ale celé učení jeho jistě není planým a mylným, a aspoň ta zásluha mu přísluší, že poznovu obrátil pozornost na význam látek čichových. Pravím poznovu, protože už půl století před Jägerem tak učinil medicinalní rada Vogel, jehož zajímavé výklady chceme poněkud blíže sledovati.

Celá příroda snad netají předmětu, kterému by nepříslušel zvláštní zápach. Lidé, zvířata, rostliny, kameny, kovy atd., vše zapáchá, často každý jednotlivý úd téže přírodniny voní svým zvláštním způsobem. Ale jakkoli přerozmanity zápachy jsou, přece některé všeobecně pokládají se za příjemné, jiné za nepříjemné. Příjemnost vůně záleží z části v jisté jemnosti. Zápachy tuze slabé nedotýkají se čichu, příliš silné jsou odporny. Ostatně vše, co zapáchá, musí vydávati těkavé látky, pročež vše, co v ohni těká, má vůni. Ani páry vodní nejsou bez zápachu a i ty

věci, o kterých se obecně praví, že vůně nemají, přece vydávají pro jemné nosy postižitelný zápach. Na př. Indiani peruanští rozeznávají v noci prý dle čichu rozličné bělochy, domorodce a černochy. Kalmukové ve stepích i ve tmavé noci prý poznávají po čichu, po čem šlapou a kde jsou. Vůdcové mezi Smyrnou a Babylonem na poušti prý po zápachu písku poznávají, jak daleko ještě od Babylonu jsou vzdáleni. Jemnost čichu jest ovšem rozličná. Jak vysokého stupně může dostoupiti u zvířat, to snadno bylo by doložiti četnými příklady na psech, opicích, koních i nižších živočiších. Však i mnozí lidé mají čich velice jemný. Vogel pro to uvádí řadu dokladů, z nichž uvésti chci jen dva nejpodivnější, za něž ručiti arci mu zůstavuji. Zkušený lékař Jäschke v Berlíně prý druhého dne choroby již poznal po čichu, jaká těžká nemoc vypukne, a mnozí slepci prý čichají bouřky dlouho napřed, ba čichají prý i známé, kteří je přijdou navštíviti. K tomu chci doložiti, že o jednom výborném lučebníkovi se povídá, že rozezná několik set látek beze všeho zkoumání prostě čichem. To vše jest ovšem jen možno proto, že každá věc, každá osoba, každý stav atd. má svou osoblivou vůni.

U člověka jest tato zvláštní látka čichová arci náramně rozmanita, neboť nejen celí národové mají svou specielní vůni, nýbrž i rozličné stavy, lidé různého věku a pohlaví maji svůj zvláštní zápach. Rusové voní jinak než Francouzi a tito zase jinak než Angličané, Češi, Němci atd. Křesťan voní jinak než mohamedán a tento zase jinak než žid, jehož „vůně“ stala se příslovečnou. Rolník páchne jinak než měšťák, sluha jinak než pán, krejčí jinak než obuvník atd. Ženy voní povšechně jinak než muži a v každém zvláštním svém stavu zase jinak než jindy. Dítě voní jinak než jinoch, jinoch jinak než panna, žena jinak než stařena, muž jinak než stařec. Avšak nejen člověk povšechně má svou zvláštní vůni, nýbrž každý úd má svůj zápach, jenž podle okolností může se změniti.

Okolnosti ty jsou zevnější, jako větší neb menší čistotnost, způsob života, podnebí, roční doby, den a noc, anebo také vnitřní, jako rozrušení mysli, temperament, povaha. A toto jest bod, kde připojuje se Jäger, aby z dávno známých fakt odvodil nové důsledky. Osoblivý zápach, nebo vlastně ony látky, které úplnou zvláštnost výparův a u zvířat i chuť masa podmiňují, jmenuje duší.

Duše jest tedy dle Jägera jistá látka buď sama voňavá, anebo přece na voňavé produkty se rozkládající. Vyslovení a odůvodnění tohoto náhledu vyneslo mu označení čichatele duší, ve smyslu více méně posměšném a vzbudilo v některých kruzích vědeckých veliký odpor. O sjezdu přírodozpytců německých, kdež Jäger mathematicky spoutanou duši chtěl předvésti, nebyl připuštěn ke slovu a spis jeho „Die Entdeckung der Seele“ setkal se s mnohými odmítavými posudky. Však doznal také zevrubných rozborův a věcných úvah, jimiž hlavní obsah jeho stal se tak známým, že bych asi zbytečnosti se dopustil, kdybych se tu nechtěl uskrovniti pouze na několik krátkých poznámek, kterých pro výklad dalšího vývoje Jägerianství nemohu pohřešiti. Ostatně jest spis zmíněný v širokém obecenstvu neodborném valně rozšířen, jak nasvědčuje okolnost, že od r. 1878 vychází už ve třetím rozmnoženém vydání po sešitech.

Látka duševní, jak si ji Jäger představuje, musí býti absolutně specifická, pro každý druh naprosto zvláštní; ale ovšem budou míti příbuzné rody také příbuzné duše, z čeho jest vysvětlitelno, že rozkladem duševní látky dvou spřízněných druhů, může vzejíti tentýž výplod: jedinci obou druhů voní podobně. Páchnoucí produkt však není duší sám, nýbrž jen produktem rozkladu duše, jenž konečně i u druhů velmi rozdílných rodů může býti stejný. Vždyť víme, že velmi rozličná zvířata páchnou mošusem. Tenť sám není jejich duší, nýbrž pouze výplodem rozkladu jejího. Duši čichati není tedy jen tak práce snadná, nýbrž pravidlem nemožná, protože přečasto ani není možno specifickou vůni vymeziti. Na př. Jäger sám přiznává, že přes dlouholeté manželství dosud neví, jak mu jeho žena voní. Přece si ji vzal z lásky a láska po jeho výkladě není nic jiného, než sympathie specifických zápachů. Mladík i dívka jsou obdáni sférou svého specifického zápachu. Setkají-li se a je-li jim vzájemně jejich vůně sympathickou, zamilují se do sebe.

Než o rozpředení nauky o čichání duše nám nejde. O to se starají někteří filosofové moderní, jako obzvlášť důsledně O. Zimmermann, který ve své knize „Die Wonne des Leids“ (2. vyd. 1885) k vysvětlení smíšených pocitů používá venkoncem Jägerovy theorie, podobně jako ku výkladu dějův a stavů, kde jsme zvykli býti odkázáni na psychologické nebo fysiologické zkušenosti. Na to všechno stačí Jäger, který ale na konečném výsledku knihy přece jest dosti nevinen. Výsledek jest černý až běda: idealem života jest smrt! — Nám stačí uvážiti: Je-li tvrzení Jägerovo správno, že duše jest jistá látka chemická, pak není pochyby o tom, že také musí podléhati zákonům výměny látek právě tak jako ostatní součásti těla. Duše v tom případě by se stále vyměňovala a obrozovala, a byla by přirozeně tím dokonalejší, čím přiměřeněji obnova její by se děla.

Tím jest docílen přechod od duše k v l n ě. Neboť žádoucímu nejlepšímu zdaru duše může a musí člověk napomáhati; což nejlépe docíliti může určitým šacením svého těla. Oděv musí držeti duši pohromadě tak, aby nepáchla, neboť člověk prý cítí se tím spokojenějším, čím méně vůně vydává a aby toho docílil, má se šatiti jen látkami ze z v í ř e c í v l n y, které vydávání vůně co nejvíce zabraňují.

Jäger sám v sobě postavil vlněný vzor a uchvátil široké obecenstvo vlastně dosti lehce, protože mnohému chladivé plátno beztoho dávno už se nelíbilo, tak že s potěšením uchopil se příležitosti proti starému zvyku postaviti nový výsledek vědy. Tudy a z příčin hned úvodem vzpomenutých, rozšířila se vláda vlny dosti rychle, tím spíše, protože původcem svým i horlivými apoštoly dovedně a vydatně byla fedrována. Nejhravěji šla věc v Němcích, kde Jäger moudře vytěžil národní hrdost a odkazoval k vlněnému oděvu jako k národnímu kroji. Organisace záhy byla provedena, některé spolky Jägeriánů se sestoupily a členové jejich vrhli se střemhlav do agitace, která záplavou inseratů, dosud všechny noviny plnících, úžasně byla podporována. Výkony jednotlivých horlivců převyšují všechnu představu a zprávy o nich vypadají velmi málo pravděpodobny. Na př. předseda drážďanského spolku Jägeriánův oznámil jednou, že konal na různých místech přednášky 2 až $3^1/_2$ hodiny trvající, při nichž nejen všechno obe-

censtvo s největším napjetím jej sledovalo, nýbrž také personal z kuchyně přiběhl a tak horlivě poslouchal, že shledáno po přednášce, když shromáždění chtělo večeřeti, že nic uchystáno není. Přednášející v 5 hodin odpůldne byl ještě v Drážďanech, kde celý den učil. Ve vagonu odbýval malou přednášku pro spolucestující. Pozdě do noci přednášel pak na místě, kam ho byli povolali, pak zodpovídal jednotlivé otázky, chvíli si poseděl, spal asi 4 hodiny, jel zpět do Drážďan a zase celý den chodil za svým zaměstnáním. Toť výkon, jehož pouze „vlněný“ beze škody jest schopen. Jaký div, že drážďanský předseda z plného přesvědčení doporučuje komu a jak může normalní Jägerovy košile, podvlékačky, životy, punčochy, deky, svrchní šatsto atd. atd., samé čistě vlněné, normalní zboží, chránící proti všem nepohodám, proti dráždidlům i nakažlivinám a vyráběné normální krejčovinou!

Však i jinde než v Němcích, zvláště v Rakousku, Švýcarech, Anglii a Americe „regime vlny“ hojně jest rozšířeno, o čem prof. Jäger každého měsíce vydává zprávy, v nichž zároveň svým věrným připomíná, co ještě nutno učiniti, aby — obchodu vždy lépe se dařilo. Při tom nevyhýbá se přezdívkám od protivníků přívržencům Jägerovým uděleným, čímž chytře dociluje, že odnímá jim posměšného a urážlivého nádechu. Na př. rozlišuje „polovlněné“, t. j. osoby jen z části vlněným šatstvem se odívající, od „cele vlněných“, kteří od hlavy až do paty vězí ve vlně; oněm říká také prostě „unterjäger“, těmto „oberjäger“. Roku 1885 napočítal takových „myslivců“ v Němcích asi 100.000, v ostatních státech méně, při čem i rozvržení cele i polo vlněných bylo nestejné. V Němcích bylo tehdy více oberjägerů než unterjägerů. V Rakousku byl poměr opáčný tak, že vždy teprvé na 200 „spodních jägrů“ připadl jeden „svrchní jäger“. Na př. v Praze, dle statistických zpráv mu zaslaných, tenkrát žilo a bylo asi 50 cele vlněných vedle 10.000 polovlněných, dohromady všech vlněných asi 6 procent obyvatelstva, což se prof. Jägerovi zdálo býti dosti málo. Kdežto pak na pevnině evropské vlněná republika sestávala převahou z mužů, uchopily se v Anglii ženy Jägerianství. Ale tu i tam zle to dopadalo s vlněnou mládeží, neboť na 100.000 obyvatelů neshledal ani 25 vlněných kluků. To prof. Jägera bolelo; neboť co s budoucností národa, neuvykne-li záhy oděvu budoucnosti!

Dnes jest vlněných, ne-li zcela, aspoň trochu vlněných, na světě jistě počet ohromný, protože pomalu už nikdo neodvažuje se ani za humna, aby si neopatřil k tomu „jägrovku“. Ale vynálezce duše a vlněný prorok nemůže z toho míti radosť nezkalenou, protože zlí lidé vložili se mu do obchodu a těží z něho ve svůj prospěch. Vykřikujíť po světě, že jsou právě tak nadšení přívrženci vlny jako Jäger sám, ale že důrazně musí se ohraditi proti tomu, jako by Jäger sám jediný měl patent na čistou vlnu. Vlna zůstane vlnou, ať ji zpracuje továrna Jägerem autorisovaná nebo kterákoli jiná. Jägerovou neupíratelnou zásluhou jest, že se energicky zasadil o uznání výborných vlastností vlny. Ale vlny nevynašel, nemá tedy práva osobovati si jediný rozhodnutí, je-li čista čili nic. To uznávají kupující pravidlem tím raději, čím laciněji nepravé jägrovky se prodávají. Kam za takových okolností poděje se pravé, čisté a nezkalené Jägerianství?!

Původce jeho snažil se zavésti je i do mediciny a do kuchyně, což počátkem znamenitě se mu dařilo, až tu a tam vysoké vlády proti dalšímu šíření jeho léčiv a přísad kuchyňských položily rozhodné veto. Vůni vlasů poznal totiž Jäger jako nejlibější vnadidlo lidské a tuk vlasový za prostředek v nejlepším slova smyslu léčivý, protože jím prý lze přenésti všechny dobré vlastnosti od jedné osoby na druhou. Neboť vůně vlasová jest prý pouze částí vůně individuelní, a sice částí dobrou. Původně arci pojímal věc sám trochu volněji, uče, že vlasy obsahují vůni duševní, která, přenesena byvši na jiné osoby i v nejnepatrnějším množství, způsobuje, že tyto osoby nabývají čili si přidušev ňují hlavní vlastnosti individua původního. Avšak věc v tomto vymezení mohla se státi nepohodlnou. Na př. ptal se jeden z učňů mistra, kdo mu za to ručí, že pilulky s tukem vlasovým, které mu proti neduhu plicnímu zaslány byly, pocházejí od člověka, u něhož zdravé plíce byly hlavní vlastností? Což kdyby osoba, jejíž vlasů k výrobě pilulek bylo užito, byla měla dobré plíce jen tak zpolu, ale jiné hlavní vlastnosti pranezvedené, což kdyby byla bývala pijákem a rváčem, anebo což kdyby professor Jäger sám se zmýlil a nedopatřením člověku ze slušné rodiny a pořádně vychovanému poslal pilulky, k nimž použito tuku z vlasu nějakého zloděje nebo vraha? — Jäger na otázky ty dal vyhýbavou odpověď, že by se každá zvlášť a zevrub musela prozkoumati, než by se k neomylnému výsledku došlo.

Své pilulky vlasové čili anthropinové uvedl prof. Jäger roku 1884. na trh a sprovodil je poučnou brožurkou, která vyvolala pravou bouři posměchu a ošklivosti. Ale proti nájezdům denních i odborných listů celého světa, které v podniku pilulkovém nechtěly viděti leč hrozný humbug, vytasil se Jäger s deštěm odmítek, oprav a vyvrácení, kterými docílil, že mu na konec zůstalo poslední slovo. Tudy domnívá se, že zvítězil.

Ošklivost, která v obecenstvu pochopitelně vzešla, když mu odporučováno pojídati něco, co z lidských vlasů jest připraveno, hleděl Jäger přemoci vůči širokému obecenstvu výkladem, že v jedné pilulce není tuku vlasového více nežli v Bodamském jezeře, kdyby do něho jediný vlas upadl. Proti svým někdejším kollegům byl v téže věci mnohem neurvalejším. Nediví se prý nic, že i mezi učenci jsou os — osoby, které ze svých školských dob ani tolik mathematiky si nezachovaly, aby dovedly pochopiti, že trilliontė rozředění vůně vlasové není svinstvo.

Proti posměchu veřejnému uvedl Jäger, že jest velmi spokojen s výsledkem bouře, která se nad vůní vlasovou rozehřměla, neboť bouře ta vyčistila mezi Jägeriany vzduch. Kdo nauce látek čichových nerozumí a ničeho neví o samojedu v šatstvu z vláken rostlinných, jakož i o samoléku ve vlastní vlně — t. j. ve vlasech — a ve vlněném oděvu, ten při vší horlivosti věci vlněné spíše uškodí než prospěje. Anthropin toho dokázal, že v táboře Jägerianů ti se dostali na vrch, kteří věc tu řádně chápou, a on také přivedl prý do tábora hojnou posilu.

Ku posile té nepochybně včítán byl také známý pěvec Mierzwinski, který v pohostinské hře ve Stuttgartě, stižen byv indisposicí, konsultoval prof. Jägera, jenž poradil mu, aby si dal udělati pilulky ze svých vlast-

ních vlasů. Večer krátce před početím představení (Hugenottů) zpěváku hotové pilulky doručil a po představení ujištěn byl i pěvcem i jeho impresariem, že účinek pilulek byl velkolepý, jelikož zprostily Mierzwinského indisposice, proti niž od rána bojoval. — Jeden list, který tuto zprávu přinesl, připojil kormutlivý pohled do budoucnosti zpěváků, kteří často trpí indisposicí. Chudáci budou museti ponenáhlu všechny vlasy si vyškubati, což jest na konec vždy ještě přiměřenější, než aby si je trhali posluchači nad falešným jejich zpíváním.

Pilulky anthropinové doporučeny byli proti nejrozmanitějším nemocem částečně jako diétický, částečně jako kosmetický prostředek, a byly by dosáhly nepochybně jako podobné jiné „léky" náramného rozšíření, kdyby se do věci nebyli vložili úřadové. Dali ť vyhlášené pilulky vlasové zkoumati, při čem shledáno, že skládají se pouze z obyčejného cukru, jemuž jsou přimíseny sotva postižitelné stopy cukru mléčného. Jiných látek nebylo lze ani na suché, ani na mokré cestě nalézti. Přes to, že pilulky žádného účinku léčivého míti nemohou a z bezcených látek jsou vyrobeny, jsou velmi drahé (malá lahvička za 65 kr.). Úřadové tedy, nemohouce léčiva, v pilulkách prý obsaženého, ani poznati, ani kontrolovati, zapověděli u nás prodej jich. Plnokrevní Jägeriani mohli by je tedy pro případnou potřebu dostati leda odněkud podloudně.

Tolikéž, pokud vím, museli se Jägeriani odříci jiného požitku, na kterýž byla naděje oprávněna, když vlněný prorok a čichatel duše ucházel se u c. k. patentního úřadu o patentování způsobu, kterým všechny potraviny a lahůdky mohly by býti impregnovány „vůní vlasovou ženských osob", která by je učinila chutnější a rozrušivější, nervy osvěžující. Pomádou mastiti pokrmy Jäger jistě nemínil a ženských vlasů do krmí nasekati také nebylo jeho úmyslem; ale přes to mnohý se otřásl, když slyšel o jídlech vůní ženských vlasů napuštěných. V skutku zlí novináři označili věc jak vyšší výplod methodické blbosti, ale nemohli se uzavříti obavě, že dočkají se otevření restaurace, kde všechny pokrmy se zárukou budou napuštěny pravou ženskou vůní vlasovou, kterou Jäger bez pochyby snažil se vystihnouti vliv tajemného fluida ženských vnad na naše trávení. Však dosud, pokud vím, k otevření pravých normálných jägerovských hostinců nikde nedošlo, tak že snad v budoucnu jako dosud vlna zůstane hlavním odborem Jägerianství.

Básně v prose.

Ještě jedna vesna.

Všecky myšlenky, všecky vášně bouřící nitrem naším, jsou otroky lásky. *Coleridge.*

Ještě jedna vesna — ještě jedna rosy kapka zachví se v kalichu mém hořkém a skane z něho jako slza.

O mládí mé! Rozkoše tvé pomrzly pod polibením času, ale bol tvůj přetrval čas, udusiv jej na ňadrech svých!

A vy, jež propřádáte se hedbávem žití mého, o ženy! Byl-li kdo zrádcem v mém milování, tím nebyl jsem já, byl-li kdo zrazen, tím nejste vy!

O jaro, ty malý tažný ptáčku, hosti doby krátké, jenž tklivě tak na dubu větvích pěješ!

Ještě jedna vesna — ještě jedna májového slunce zář na čelo mladého básníka v širém světě, na čelo starého dubu v širém lese!

Aloisius Bertrand.

Záchvěv zimy.

Ty hodiny saské, jež se opozdívají a spod andílků a květin třináct hodin tlukou — čí byly as?

Víš, že přivezeny byly po dostavníku z dalekého až Saska — kdys?

(Tak divné stíny visí na slepých sklech.)

A zrcadlo tvé benátské, tak hluboké jako chladná studánka, kdo zhlížel se v něm as? Jistě to vím! Tak mnohá žena své krásy hřích v něm koupala — ba snad, hledě dlouho, bych nahý uzřel zjev. —

Zlý! Tak ošklivé často vypravuješ události . . .

(Zřím pavučiny nad velkými okny.)

A truhla naše, ba věru stará jest; hleď, jak oheň nachově sbarvil její sešlé dříví; a záclony vetché a lenošek zvětralé vyšívání a rytiny staré na stěnách; zde u nás vše staré jest. Ba nezdá se ti, že i ti naši ptáčkové, ten červený a modrý, časem vybledli?

(Nech ty pavučiny chvějící se nad velkými okny.)

To vše ty miluješ, a hleď, já proto u tebe dlím rád. Či nebylo přáním tvým, má sestro s pohledem dávných dob, by v básni mé ta stála slova: půvab věcí sešlých? Ty nemiluješ co nového jest; ty též se nových věcí hrozíš i smělosti jich křiklavé a cítíš nutnost opotřebovati jich — což nesnadno pro ty, kdož činnost nemilují.

Pojď, zavři již ten starý almanach, v němž tak pozorně čteš, byť starý více než sto let a králové, jichž jmena uvádí, již dávno mrtví jsou — pojď, na starém leže koberci, hlavu opíraje o kolena tvá vlídná ve vybledlých šatech, o mé klidné dítě, chci hovořiti s tebou dlouhé ho-

diny; pole nekvetou již a ulice jsou prázdné; pojď, budu ti vypravovati o našem nábytku . . .

Tys roztržita?

(A pavučiny se stále chvějou tam nad velkými okny.)

Stéphane Mallarmé.

Zvony.

Před chrámovým portálem sešli se dva průvody: dvě dlouhé řady vozů. Onen tryskem příbylý, jenž vesele se blýskal v jasu slunečním, jede ku křtinám; tento, krokem volným postupující za vozem, tajícím mrtvolu malé dívky — ku pohřbu.

Zde i onde bílé závoje a vonné květy, jásající vstříc slunci: zde i onde skupiny přátel, sestupujících s vozů, živě hovořících a účelu, za nímž byli přišli, snad již zapomenuvších —

Z dokořan otevřených dveří lze nazříti do chrámu hlubokého, chladného, plného stínů a světel. Nad portálem, na zlaté půdě zářící v slunci, dlí modlící se byzantinská madonna, velkých, nehnutých očí, upjatých kamsi do neviditelna, tváře bledé, strýzněné jakýms tajným utrpením. A zatím s hůry, se čtyř věží čnících nad zlatou klenbou chrámovou, se čtyř zvonic, jež zdají se viseti v prázdnu — a kol nichž chvěje se vonný jara vzduch, sezvánějí čtyři velké zvony.

Kdo naslouchal jim, tomu se srdce súžilo: tak s jedné zvonice k druhé vlnily se stony: bol při každém novém nárazu se obnovující, se opakující — vzdechy utajené, urvané — nekonečné, bezútěšné.

A v chrámu byl novorozenec, a v chrámu byla mrtvá dívka.

A nikdo neví, pro kterého z obou ty zvony lkaly. Haydée.

Přel. *Marie Kalašova.*

Pas Diavolezza a Piz Morteratsch.

Výprava na velehoru švýcarských Alp. Sděluje **Eug. Mir. Rutte.**

„Přírodo! zde o samotě
mezi ledy, mezi sněhy,
kde jen červánkům a hvězdám
odhaluješ svoje ňadra
ozdobená křišťály:
nezhrdni zde mojí písní!“
Jar. Vrchlický.

I.

adumán stál jsem před hostinečkem, vystavěným na kraji velikého ledovce Morteračského, jenž se skupiny Berninských velehor splývá dlouhou, nádhernou vlečkou do údolí, ústícího v Pontresině, nejproslulejší to turistické stanici kantonu Graubündenského.

Jak velebné to shromáždění vznešených alpských olbřímů!

S prava i s leva nahé stěny skal jsou důstojným, tmavým rámcem skvělému pozadí obrazu, v němž širokým, obloučitým pruhem zasedají

nejvznešenější bohatýři z družiny pyšné vládkyně Berniny. Tuhé krunýře stříbrných ledů zdobí skalná prsa a mohutné plece, vysoké štíty trčí po boku, bílé přilby se sněhovými chocholy lesknou se a třpytí v záplavě sluneční, s beder splývá kment i hermelín nádherného tvaru ku podnoži kamenných trnožů, a sněhová roucha v bohatě nakasaných třásních shrnují se u pat úctyhodného sboru Titanů, pnoucích vysoko hlavy své nad linii věčného sněhu.

Skvostný to věnec velehor, jejichž obrysy, tu v krásných, úbělových vlnách, tu v nádherných kopulích, tam v smělých hrotech, vysoko ční k obloze, odrážejíce a zabodávajíce se v modro klenby nebeské.

Strmé štíty, ploské útesy, hluboké propasti, příkopy ve sněhových spoustách a rozšklebené trhliny v ledovcích: vše z dálky na pohled splývá v jediný, bezmála hladký celek. Oko neozbrojené nepostřehne velikosť jednotlivostí. Rýhy ledovců zdají se prostému oku pouhými vlasovými nitkami, skalné věže a brány jenom nepatrnými výstupky. Hrozné jámy máme za malé důlky nevinnosti, pruhy a hrany táhlých hřebenů za několik nahodilých vrásek na bledé tváři přírody. Zrak tak nás klame, že chtěli bychom kamenem dohoditi k vznešenému polokruhu hor a dotknouti se po několika kročejích jejich hrdých čel.

A přec — rozměry měří se tu na desítky, sta, ba tisíce stop! Hlavy obrovských štítonošů pnou se ve výšiny, kam ani kamzík lovcem zaplašený se neodvažuje, kam sotva kdy orel vznáší se, aby si obhlednul království svoje.

Po nekonečnou řádu dní, jež člověk věky nazývá, velehory Berninské pyšnily se tu v nedotknuté kráse.

Hrdě shlížely dolů na hemžící se lidské trpaslíky, kteří jen s povinným holdem pozírali jim v tvář, ani pouhou myšlénkou neodvažujíce se sejmouti závoj s panenské jejich hlavy. Jen slunce smělo líbati je v čelo, jen vzcházející den směl pokochati se jejich vděky. Ale člověku kouzelné taje a čarokrásy jejich zůstaly uzavřeny zámkem devaterým.

Šlépěj lidská dlouho netknula se panenské nevinnosti. Avšak nadešly dnové, kdy poháněna jsouc pružinou vědy a činorodou vůlí, smělá odvaha slabého člověka překonala vzlet orla, mrštnosť a obratnosť kamzíkovu!

Monte Rosa pozbyla neposkvrněné pověsti, Bernská Panna přestala býti kráskou nepřístupnou — — — a rok od roku vzrůstal seznam oněch, jež se své nedostupné výše dostaly se v oblasť lidského konání a zapadly v sítě jeho snahy.

Sice pozdě, ale přec — došlo i na velehory Berninské. Některé krátko se vzpouzely a podlehly v letech šedesátých; některé dlouho vzdorovaly, ničily pokusy a vytrvale zamítaly nástrahy všech nápadníků, ale na konec v letech osmdesátých — celkem tedy asi 65—90 let po prvním slezení Montblanku (4810 metrů), jež stalo se r. 1786, podaly se i nejnepřístupnější hrdopýšky.

Piz Bernina, trůnící ve středu velikolepého cirku velehor, tuto před námi rozestavených, dostoupen byl bezmála nejprvnější, ač jest nejvyšší (4052 *m*), a sice Jindřichem Coazem dne 13. září 1850. Piz Palü, jemuž do číslice 4000 pouze jednoho metru se nedostává a kterýž

tu zakryt je horou Munt Pers, slezen byl roku 1863, rovněž tak Pizzo Cambrena, jenž za ním se ukrývá. I soused „Ztracené hory“ (Munt Pers), cípatá Bellavista a dále Piz Zuppo, téhož roku poprvé ucítily lidskou nohu na své zpupné šíji. V letech následujících zvítězeno i nad obry, nejbližšími ku pravému boku Berniny, jež slovou: Piz Argient a Crast Agüzza (3872 m). Za to Piz Morteratsch (čti Morteráč), jenž dostupuje výše 3754 m, již 13. září 1858 dostal se na rejstřík „přemožených“, kdežto jeho soudruh Pizzo Bianco (3988 *m*), s nímž společně řadu po levici Berniny zakončuje, teprvé r. 1876 podlehl.

Jako s těchto velehor, tak i s ostatních hor skupiny Berninské, kteréž tu z části zrakům našim jsou zakryty, setřen nimbus nedostupnosti. Ba čirá nevinnosť některých poskvrněna stopou lidskou teprvé na konci lét osmdesátých. Tak na příklad nejmenší z tří špicí velehory Roseg (čti Roséč), kteráž teprvé 1878 ztratila panenství.

Ti kdož poprvé vztýčili vítězná znamení na temenech, do té doby nedostupných, nezůstali bez následovníků. I jiným zachtělo se vavřínů. Avšak dosíci jich nebylo snadno.

Každý z těchto velikánů pyšně shlíží na pidimužíky z plemene Pygmaeovců, kteří po jeho přízni baží, po jejichž návštěvě však a bližší známosti on pranic netouží. Kdo hodlá jej vytrhovati z vážného klidu a chce mu samotu osladiti svou vzácnou přítomností, tomu draze jest si zakoupiti takovou, ovšem nevšední pochoutku. Vyzbrojenému otužilou silou, odvahou, vytrvalostí, obratností, ovšem i značným výcvikem, jest mu všelijakým šplháním, lezením, skákáním, pošinováním a jiným akrobatickým uměním zasloužiti si vzácné odměny po namáhavé, někdy nebezpečné práci.

Výprava do sněhu a ledu alpských velehor a k jejich temenům není žádnou všední promenadou na Rigi, Pilatus nebo zvědavou, jinak ale nevinnou, a jen trochu obtížnou návštěvou Faulhornu, Languardu a j.

Tam stačí hůlka, deštník a malá dávka sil obyčejného člověka, který není právě neobratným. Zde nedostačují síly chodce sebe lepšího, ba ani obratnosť v tělocviku. Tu zručnému již „alpskému“ lezci, vedle mnohých nikoliv obyčejných vlastností, třeba jest ještě řádné výzbroje, sekerky, provazů a j. — především ale duchapřítomnosti. Již samo stoupání a lezení po horách pobočních hřbetů alpských jest něco zcela jiného, než obyčejné procházky tuctových turistů. Což teprvé výprava na velehory! Tu nikde není střechy pohostinné s výbornou kuchyní, sklepem, a s měkkými poduškami, není vyšlapaných cestiček, není naprosté bezpečnosti. Sotva kde alpská chýže se nalezne s nejnutnějším opatřením proti šalebné přírodě. Cest třeba si teprve hledati v napadlém sněhu, v bludišti ledovců a mezi hranami srázných skal.

Sklouznutí, neopatrnosť, nepředvídané náhody, mlhy, bouře jsou s to, aby na vždy uklidily odvážného smělce. Z propastí skal, z dutin a prohlubin ledů, z klamných mostů sněhových číhá tu smrt v tisícerých podobách. Tutě jsou skryta tisícerá nebezpečí, jichž leká se i domorodec, který přece od dětinství se svými horami takměř srostl. Zná dobře jejich potměšilosť; on je miluje, ale zároveň se jich také bojí.

A přec vynašlo se dosti odvážlivců, kteří povzbuzeni cizinci, učenci i zvědavci, nabídli jim své neocenitelné služby a stali se průvodci prvních vítězů. Mnoho pokusů se nezdařilo, mnoho obětí vyžádali si ti hrdí olbřímové; v nesčetných případech jen divem a zázrakem životů jest uchráněno.

Vědecké výskumy z prvu vedly jenom učence k temenům nedostupným. Po té následovali odvážní zvědavci. Konečně — zvlášť u Angličanů — lezení na velehory stalo se sportem, mnohdy krkolomným a naprosto zbytečným.

Avšak nechť to či ono bylo jim pohnutkou, nikdy takovým smělcům nelze upříti aspoň malou dávku šlechetnější snahy, kterouž nepochopí, kdo nestal se obdivovatelem Alpské vznešené přírody. A otázku: „Čeho tam nahoře, kde organický život dávno přestal, člověk pohledává?“ — krásně B. Tschudi zodpověděl: „Jest to pocit duchovní síly, jež ho živě proniká a pobádá překonati mrtvé děsy hmoty; jest to dráždivý popud měřiti svou lidskou moc a nekonečné bohatství intelligentní vůle s hrubým odporem pozemského prachu; jest to posvátná pružina, pátrati ve službách věčné vědy po stavbě i životu země, po tajemné souvislosti všeho, co bylo stvořeno; snad jest to i touha pána země, na poslední, překonané výši, při rozhledu na svět u nohou mu ležící, specetiti jediným svobodným činem vědomí své příbuznosti s nekonečností!“

Slova ta opět a opět zněla mi v mysli, když před hostinečkem „u Morteratsche“ v němém podivu kochal jsem se vznešeným divadlem Berninské skupiny. Cosi jako tucha příštích, pro mne památných dní, ovládalo duši mou.

Nebyla to ovšem žádná pružina vědy, co mě neodolatelným kouzlem vábilo k těm pyšným temenům; avšak nebyla to také žádná zbytečná bravura neb obyčejná touha po dobrodružném, krkolomném činu, jenž by měl cílem chudičkou, ku velikosti nebezpečí velmi nepoměrnou chloubu „že jsem tam nahoře také byl.“

Kdyby podobná obrazná mluva neměla smysl právě opáčný a neznamenala obrovskou tíhu zla, všecku duši skličujícího, řekl bych, že „Alpy přirostly mně k srdci“. Potuloval jsem se několikráte, a vždy dlouho, po všech koutech Švýcarska, slezl hory, kteréž nacházejí se v programu turisty v Alpách již zdomácnělého; zaznamenal si již mnohé dobrodružství, někdy nebezpečné, často nevinné, ale zajímavé: avšak dosavad scházelo mi poznání té pravé, plné majestátnosti Alpského horstva. Chtěl jsem býti v řadách toho hloučku smělců, kteří vnikli do tajemství skrytého světa velehor, kde člověk ve svých kulturních snahách málomocně couvá, kde tisícerému nebezpečenství musí hleděti tváří v tvář, aby poznal všecku vznešenosť, velikosť velehorstva a nabyl o Alpách pravého pojmu.

Což — není nesnadno vystoupiti na leckteré téme, kteréž daleko přesahuje výši 3000 metrů, opravňující k názvu „velehora“. Ba sám měl jsem jich několik již v rejstříku svých tur, a jsou ještě vyšší na př. Breithorn (4148 m) ve Wallisu, ba i sám Montblank, jimž pro snadnosť výstupu dostalo se dokonce posměšné přezdívky „dámská tura“; ale věda, že výška jest tu naprosto nerozhodnou, chtěl jsem jednou dáti se s pří-

rodou v zápas a vztýčiti praporec vítězství na ledovém cimbuří některého alpského hradu, na němž ještě nemnoho smrtelníků nohou stanulo. Ne tak cíl a rozhled s temene, jako spíše stékání jeho a účastenství v boji, plném svízelů a nebezpečí, lákaly mne silou neodolatelnou.

Zapamatoval jsem si slova Pavla Güssfelda, proslulého znalce alpských gigantů, jenž o hoře Morteratsch, kterouž své odvážné výlety ukončil, ve svém díle „Na velehorách“ praví: „Nad ni nemůže býti krásnějšího výstupu — jak pro lidi, kteří teprvé alpinskou dráhu nastupují, tak pro ony, kteří již ji ukončují.“

A proto také namířil jsem dobrý teleskop, jenž před hostinečkem byl postaven a jemuž lid graubündenský říká „italianské zrcadlo“, právě na špici Piz Morteratsche. Jevil se odtud jako skvostná bílá kopule, nádherné formy. Led a sníh jeho boků v ostrém úhlu spadal jako úbělová říza až k podnoží. Zdálo se mi, že není možno, aby člověk odvážil se do těch sněhových a ledových spoust, tak srázně v propasť spadajících. A přec skrze dobrý dalekohled uzřel jsem patrné stopy lidských kročejů ve skvělém bělu firnového sněhu.

„Jak rád bych ve stopy ty vstoupil! Jak rád bych jedním odvážným činem sloučil počátek i konec své dráhy velehorských tur! Mám či nemám?“ — tak uvažoval a váhal jsem stoje jako Hercules na rozcestí. S jedné strany našeptáváno mi: „Smělým štěstí přeje!“, s druhé zněl varující hlas: „Nezkoušej pána boha!“

Člověk rád podává se hříchu, kynoucímu sladkým ovocem — má-li jen po ruce nějakého rajského hada, na něhož může se vymluviti a svaliti část své viny. A takový svůdce právě rozhodl při mé nerozhodnosti a při duševním zápasu — abych tak řekl — dobra se zlem.

Přiblížil se totiž ke mně silný, svalovitý člověk, vytáhlé postavy a intelligentní tváře, slušně pozdravil a oslovil mě:

„Pane, je-li libo, můžeme zítra neb pozejtří býti tam nahoře!“

Toto náhlé oslovení poněkud mě sice zarazilo, ale považuje je za příznivý pokyn osudu, rychle jsem se rozhodl a odvětil:

„Jste-li oprávněným, zkušeným vůdcem, jsem srozuměn!“

Jan Petr Schmidt — tak bylo jméno vůdcovo — prokázal se mi listinami, z nichž seznal jsem, že ač teprvé stár 33 let, má pěkné vysvědčení a na Morteratschi byl již několikráte.

Brzy domluvili jsme se o odměně, o plánu cesty a všech podrobnostech výpravy. Poněvadž nevěděl, jsem-li s tu pernou úlohu, umím-li choditi po ledovcích a slézati balvany a skály, navrhoval, abychom dříve, než vystoupíme na Piz Morteratsch, učinili oblíbenou túru ledovým pasem Diavolezza, přeťali celou šíři ledovce Morteračského, přenocovali v chýži Bovalově a druhý den podnikli výstup.

Ač na první pohled jsem se mu zamlouval čistě turistickým ustrojením svým, a on v mé vytáhlé postavě tušil Angličana a turistu prvního řadu — v čemž obojím mimochodem řečeno valně se mýlil — přec chtěl mě prvé trochu vyzkoušeti, aby se mu nepřihodila věc nemilá. A takovou věcí nemilou a vůdce velice zahanbující jest, neprovede-li se zamýšlený plán. V tom jsou všickni vůdcové velmi ješitni a nedůtklivi. Jest jim věcí cti, aby provedli, k čemu byli najati.

Byl jsem zcela srozuměn, tím více an měl jsem Diavolezzu ve svém programu, a nad to výstup na Morteratsch z chýže Bovalovy podnikává se daleko řidčeji, než s nepoměrně snadnější strany opáčné, od ledovce Rosegu — pročež mi tu kynula větší zásluha. K tomu Güssfeld velice vřele doporučuje výstup s této strany — od ledovce Morteračského — a krátce praví:

„Příkrosť výstupu, tvrdosť žulových skal, trochu nebezpečí na jedné části, ohrožené lámajícími se pilíři ledovce, střídání se skály a ledových polí, lezení a vysekávání stupňů v ledu, zaplašují všechnu jednotvárnosť při této pěkné výpravě."

Jak vnadná to vyhlídka na zajímavé jednotlivosti výpravy, kteráž bude korunou mých potulek po Švýcarsku! Tehdáž nevěděl jsem, že tato nevinná slova v ústech odvážného cestovatele alpského, jenž s životem svým přečasto pohrával, sluší vykládati trochu jinak. Dnes po učiněné zkušenosti nevylákala by mne sebe vábnější slova, a kdybych dožil se věku Metuzalémova, jsem jist, že by mně více nenapadlo opakovati svou výpravu na Piz Morteratsch z roku 1886. Aspoň se strany východní ne. Jednou — a nikdy víc!

S přípravami k výpravě byli jsme brzy hotovi. Pokud tkne se vystrojení, byl jsem již dávno tak opatřen, jak na řádného „alpského turistu" se sluší. Bylo mi jen třeba doplniti si výzbroj, jaká nutna jest při výstupech na velehory. Pro první den zamýšlené výpravy — vyjímaje přechod přes ledovec Morteračský — nebylo nám sice zapotřebí zvláštních příprav, za to však pro druhý den museli jsme se opatřiti dle všech pravidel vůdci zachovávaných.

A tak vyhledav mne v bytu mém v Pontresině, vůdce můj shledal, že třeba jest do mé „ledovcové obuvi" vraziti několik nových hřebů; opatřil mi černé, vypouklé brejle, kožené rukavice a mé kamaše z plátna plachetního zaměnil lodenovými. Sám pak hodlal mi zapůjčiti lněný provaz pro nás oba, a k mé alpské holi měla se ještě přidružiti „sekerka" (Gletscherbeil, Eispickel). Bylo umluveno, že časně z rána pro mě s vozíkem přijede a potravinami že zásobíme se až na cestě.

Než nebe usoudilo jinak.

Právě jsem si k večeru obnovil a doplnil svou příruční lekárničku několika tinkturami, prášky a náplastmi, a srovnal si některé, mnohdy velmi nutné a potřebné drobotiny, jako jsou nitě, jehla, nůž, sirky, vývrtka, pantofle a jelení lůj, když tu z čista jasna krásný den skončil velmi smutně. Kde se vzala, tu se vzala, hrozná, černá mračna, válela se přes sebe, na sebe, pod sebe a náhle celá krajina byla v temnu. Temperatura rázem sklesla, zdvihl se ostrý vítr a za nedlouho byl tu déšť. Povstala velkolepá bouře, kteráž tu — Pontresina leží 1829 m. vysoko — skytala neobyčejnou podívanou. Prudký liják harašil, vítr skučel, bědoval, a v to — bez blesku, jehož viděti tu nebylo — duněly podivné, krátké, děsné rány hromu, jakoby Perun mlátil do obrovského, tureckého bubnu.

S výpravy nebylo pro zítřek nic. Druhý den byl o málo lepší. Z rána vše bylo mraky zataženo, tak že nebylo viděti ani nejbližších kostrbatin skal. Vůdcové, ruce v kapsách, mrzuti přecházeli před hotely, beznadějně pohlíželi k nízké, sivé obloze, a k četným otázkám odpovídali, že nedá

se s naprostou určitostí říci, potrvá-li tato nepříznivá nepohoda déle; až v poledne neb o půl noci budou prý moci určitě se vysloviti.

Poněvadž bylo zima a drobný déšť stále snášel se k zemi, rozhodl jsem se, že zatím odjedu někam do lázní Schulsu neb Taraspu a vrátím se, až nastane stálé počasí. Můj vůdce schválil tento úmysl a opatřil mi na poště lístek do 60 km vzdáleného Schulsu v Dolením Engadinu.

Ale sotva měl jsem v ruce lístek pro poštu, kteráž odjížděla o půl desáté hodině dopolední, náhle počalo se vybírati. Nebe mělo své rozmary. Za krátko vyskočilo slunéčko. Co teď?

Vůdcové prohlašovali, že bude hezky, ale odpoledne že nastane opět déšť, což se ostatně nevyplnilo. Lístek stál mne 24 franků. U našich pošt sotva byli by tak ochotni, ale ve Švýcarsku všemožně jest postaráno o pohodlí hostů. Na lístek prostě napsali „Cesta odročena", a mohl jsem se k jízdě znova přihlásiti, kdy mně bylo libo — beze vší ztráty na penězích.

Vyčkal jsem, a skutečně odpoledne nastalo krásné počasí, byť chladné. Bylo 12. srpna a ráno měli jsme vyjeti.

V pokoji mnou obývaném, v domě, jenž byl dependancí hotelu Gredich-Enderlin, nebylo kamen. Po spůsobu staveb graubündenských vpouští se v zimě teplo z obytné světnice padákem do hoření ložnice. Poněvadž ale světnice pode mnou tou dobou nebyla obydlena, a v ní vůbec se netopilo, nemohl jsem žádné teplo skrze padák si vpustiti. Bylo mi tudíž notně zima. V Engadinu nejsou takové náhlé přechody v temperatuře žádnou neobyčejností a klesnutí teploměru o 10⁰—12⁰ C. jest úkazem častým. Sněžení, a to vydatné, i v nejteplejších měsících, v červenci, v srpnu, jest ne-li na „denním", tedy aspoň na „měsíčním" pořádku.

Snad právě ta zima v pokoji byla příčinou, že spal jsem nejsa pranic rozčilen věcmi, jež přijíti měly.

K ránu před 4. hodinou zbudilo mě slabé klepání na dvéře. Rychle jsem vstal, ustrojil se a otevřel vůdci.

Poněvadž při stoupáni sebe menší vak zdá se býti centovým břemenem, a vůdce není povinen na bedrách nésti více, než řádem vůdcovským jest ustanoveno, naplnili jsme torbu jen z polovice, ponechávajíce prázdné místo pro potraviny. Nepromokavý plášť, vlněná košile, ponožky, dva páry lodenových kamaší, tolikéž rukavic, přezůvky, hedvábný šátek, lekárnička a některé nepatrnosti s jednou stearinovou svíčkou byly nejnutnějším naším příslušenstvím. Ostatně měli jsme vše, co bylo ještě nutno, u sebe. Jan Petr Schmidt měl na vlněné košili a spodkách pohodlný, krátký kabátec a široké, pohybu nepřekážející kalhoty, — vesměs z lodenu. Můj oděv z téže látky a v téže formě pokrýval „zimního Jägera". Vůdce měl měkký, filcový klobouk s dosti širokou střechou, opatřený řemínkem k podvázaní; já vzal jsem si svou anglickou šišatou přilbu s dvěma stříškama v předu i v zadu, kteráž byla ovinuta bílým šlojířem, přes krk splývajícím — což není žádnou zbytečnou okrasou, nýbrž velmi nutným opatřením proti slunečnímu úpalu na ledovcích. Pro první den, na jehož programu byla dosti obyčejná, nikterak nebezpečná tura pasem La Diavolezza, postačovaly mi úplně kamaše z plachetního plátna, kdežto vůdce svoje lodenové kamaše nechal zatím v tornistře.

Obuví naší byly ovšem dvojitě podražené boty z hebké teletiny v prstech volné, v patě pevně sešněrované řemínky a vespod pobité dvojí hustou řadou hřebů.

Vstoupili jsme do lehké dvojkolky, kde již provazy a sekerka byly složeny. Po té za ranního šera tryskem jeli jsme po silnici, vedoucí pasem Berninským do Italie.

Pološero jen zvolna ustupovalo dennímu jasu. A tu překvapily mě hory kolem prohlédající. Dosahuje téměř k silnici, čerstvě napadlý sníh ležel na jejich temenech a bocích. Některé byly jako úběl, některé — ty příkřejší — byly na tmavých skalách jakoby cukrem řídko posypány. Některé lehce přehodily si sněhový pás.

A z klínů těchto horských hřbetů, po pravici i po levici, probouzející se den hnal k nám ostrý vzduch a mráz. Bylo jako u nás na počátku prosince. Marně těsněji a těsněji halili jsme se v teplé houně. Citlivost těla za ranní doby nedala se přemoci. Mrzlo až kosti praštěly a zuby cvakaly.

Tu a tam z pološera vystupovaly postavy žen a mužů, zahalené v plachetkách a němě mimo nás kráčející. Byli to italští ženci, ubírající se ze sousedních vesniček, kde se byli na čas ubytovali, do Pontresiny k senoseči, kterouž tamnější občané sami si neobstarávají, majíce dosti práce a více užitku z hostí a turistů. Na silnici objevilo se několik vozů, přivážejících z italského Veltlinu víno, zemčata a zeleninu.

Avšak objevil se i vítanější host. Za bokem vysoké skály, totiž právě na silnici, vyskočil zlatý pruh slunečního jasu. Sám touže asi po jeho teplých paprscích, koník náš dal se do veselejšího klusu. Brzy okřáli jsme v slunné teplotě a jako děcka ve vlažné lázni, protahovali jsme a narovnávali svoje skřehlé údy.

Avšak brzy zase nějaký skalní štít postavil se mezi nás a štědrého dárce tepla. A když jsme jej objeli, znova jenom na krátko, letmo byli jsme poléváni jeho září.

O 6. hodině ocitli jsme se konečně před „Berninskými budovami" na plném výsluní. Luka kolem chvěla se třpytem ledových krystalků, v něž rosa traviny přes noc byla se změnila. Z komína jedné ze tří nízkých budov vystupoval slibný, modrý sloup kouře do čistého vzduchu panenské přírody.

Hbitě jsme seskočili a v příjemně vyhřáté světnici posnídali. Pro dnešek opatřili jsme se tu proviantem dosti skromným. Dvě lahve Veltlinského vína, chléb, uzenina, sýr a vajíčka na tvrdo, zabaleny a uloženy v torbu. Vše bylo dobré až na ten účet, z něhož jsem poznal, že umějí zatápěti hostům nejen v kamnech, nýbrž i v sáčku. Ohřáli nás, ale také nás nahřáli. Platil jsem 12 franků!

Nastoupili jsme cestu k prosmyku La Diavolezza.

Hned naproti Berninským budovám, za silnicí, počalo stoupání.

Diavolezza patří k nejvděčnějším částem Berninského revíru a ve všech příručních knížkách cestovních, mezi řadami jednodušších partií, jméno její jest označeno dvěma hvězdičkami. Obyčejná tura vyšlapanou cestičkou vyžaduje 9—10 hodin chůze, z níž první 2 hodiny až k Ber-

ninským budovám lze ovšem ve vozíku vykonati, rovněž jako konec — od hotelu „U Morteratsche“ do Pontresiny.

Jest to ledovcová tura, kteráž jednak jest velikolepa a rozmanita, jednak snadna a prosta všeho nebezpečí. Diavolezza slove sedlo mezi horami Munt Pers a Piz Trovat. Se strany Morteračského ledovce jest sice výstup snadnější a méně namáhavý; avšak výstup od Berninských budov, byť byl poněkud nepohodlnější, má tu přednosť, že na temenu pasu náhle jsme překvapeni rozhledem přeskvostným.

I dámy někdy tuto výpravu podnikávají; tak jest zajímavá a přístupná. Ovšem v červnu a v červenci, kdy ještě mnoho starého sněhu leží, nebo kdy na podzim — jako nám se přihodilo — čerstvý sníh hojně napadl, stává se výstup dosti obtížným a namáhavým.

Stezkou, zprvu dosti pohodlnou, stoupali jsme po alpě Bondo, jejíž mokré drny brzy přešly v kamení a balvany svalené s Munto Persu, pod nímž jsme se ubírali. Pod námi hloub a hloub klesaly Berninské budovy a vzrůstala bílá pentle Berninské silnice, jako mlat rovné a k řece Bernině brzy se přibližující, brzy od ní se oddalující. A naproti, za ní šikmo táhlo se údolí Val del Fain, proslulé množstvím kvetoucí protěže a vedoucí do Italie.

Asi po hodině cesty dospěli jsme k malému vrchu, který s jiným druhem tvoří pěkné údolíčko, v němž potůček bublá. Podél něho jdouce mířili jsme ku skále, která zdá se, že malé údolí uzavírá. Obešli jsme ji — a nový prohled objevil se zraku.

Pustá, všeho stromoví zbavená krajina kolem do kola. A tam asi 300 metrů pod námi, více k jihu, spatřujeme malý, kamenný hospic Berninský, nedaleko temene pasu (2330 m), na silnici, kteráž tu v nepokojné chvíli sem tam se kroutí a směr mění.

Jako na několika temenech prosmyků švýcarských, tak i zde jsou dvě jezérka, která vodstvem svým patří v oblasť dvou různých moří. Menší jezérko, Lago Nero, jež od rašeliny tůně své má tmavohnědou barvu, dodává vodu svou Innu, kdežto větší jezero Lago Bianco, před samým hospicem, napájeno jsouc bílými peřejemi ledovce Cambrenského prostřednictvím Poschiavina jest dodavatelem řeky Addy. Tam tmavé vlnky nastupují dlouhou cestu k Černému moři, zde bělostné proudy spěchají k Adrii. Úzký proužek dělí obě jezérka a při rozvodnění, když převlaka zmizela, vlny mají na vůli nastoupiti cestu, jakou jim libo.

Před námi trčela strmá skála fantastických, bizarních forem, zakrývajíc nám úbělový ledovec Cambrenský, jenž s krajkami některých jiných ledovců Berninské skupiny pěkně se odráží od nižších skalních hradeb temného tónu.

Zahnuli jsme ještě více v pravo, postoupli výš a — již byli jsme v údolíčku, malém jako dlaň a úplně uzavřeném. Rozkošný to malý důlek na tváři vážné přírody. Nikde ovšem ani křoviska, jen sporá travina a stěny zvětralých skal. Bílý pruh čistého sněhu na jedné straně sahal až k nám, na jiné straně nad příkrou skalkou ledová pláň sněhem pokrytá. Uprostřed údolíčka smaragdově zelené jezérko Diavolecké, jako slza skanulá na tvář matky přírody. Do nedávna bylo zcela zamrzlé a dosud plovou po něm ledové tříště s vysokými vrstvami sněhu. A kolem

tohoto malebného obrázku miniaturního Gronského moře s plovoucími ledovými horami, skromně vyzírají z drnu a štěrku kvítka zvláštního druhu kontryhelu a sice „Alchemilla pentaphyllea“ a jiné druhy rostlin, jaké jinde jen v nordickém pásmu se nalézají, ale v těchto krajinách dosti zhusta se vyskytují.

Kam nyní? Nikde nebylo východu z této zajímavé kotlinky. Avšak vůdce sám již překročil nebo rozdrtil několik zamrzlých kalužin a pustil se přímo ku skalce. Ošklivou, strmou cestou lezli jsme přes rozmoklá skaliska, jež na některých místech byla zase tak hladká a příkrá, že noha ztěží se udržela a tělo mělo co činiti, aby rovnováhu neztratilo.

Po půl hodině byli jsme na ledovci Diavoleckém.

Mezi výběžkem Piz Trovatu po levici a svahu Munt Persu po pravici, počali jsme stoupati. Široký pruh zcela souvislého, nerozbrázděného ledovce vypínal se tu před námi v ostrém sklonu do slušné výše. Čerstvě napadlý sníh povlékl ho neposkvrněnou bělostí, v níž mimo stopy sněhul (Schneehuhn) nebylo pozorovati šlépějí živých bytostí.

Sníh byl umrzlý a hladký. Bylo nám sice zvláštní pochoutkou vtiskovati svou okovanou obuví znamení své přítomnosti do blysknavého stříbra sněhové kůry, ale tato radosť byla trochu kalena dosti namáhavým výstupem a pak účinkem slunečních paprsků. Sklouznutí po tak šikmé ploše mělo by za následek mimovolnou sanici o několik metrů zpět, možná i rychlou jízdu až ku kraji, z něhož jsme vyšli; a proto zabodávali jsme svoje podpory stranou podle sebe a špice noh pevně do sněhu jsme zaráželi. Druhé nepříjemnosti vyhnuli jsme se tím, že vyňali jsme z tornistry svoje černé brejle a nasadivše je, zabránili tak nebezpečnému účinku slunečního úpalu, jenž při delším trvání mívá za následek zapálení očí, sprovázené hroznými bolestmi a delší dobu trvající, takměř úplnou slepotu.

Opatrně stoupali jsme výš. Ale sněhové pláně nechtělo nijak ubývati. Vůdce stoupal napřed a já používal častěji i jeho šlépějí. Do nedávna bylo přikázáno, že kdokoli pasem La Diavolezza ubírati se chce, musí býti s vůdcem svázán provazem. Nyní jest to ponecháno vůdcově úsudku. Bylo tudíž pro mne lichotivo, když vůdce nechal provaz v torbě klidně odpočívati.

Znenáhla příkrost sklonu stávala se mírnější. Skály po levici a cukrová homole Piz Trovatu, jež prvé hrozivě nad námi se vypínala, scvrkla se již na malý sněhový kužel, jehož bychom bezmála několika kroky byli dostoupili. Munt Pers ustupoval do zadu a my rychle blížili se rovnému hřbetu, jakoby hřebenu střechy pokryté sněhem, jenž svou rozkošnou bělostí ostře odrážel se od krásně modré oblohy.

Tento vnadný obraz vzpružil naše kroky. Tam konec našeho obzoru! Tam asi zjeví se nedočkavým lezcům nový čarokrásný obraz!

Několik spěšných kroků po rovné ploše — a stanuli jsme na temeni pasu La Diavolezza ve výši 2977 m.

Nikoliv neprávem a bez zásluhy tento rozhled vyznamenává se v Bädeckrech, Meyerech a j. dvěma hvězdičkami. Poznamenal bych ho celým věncem hvězdiček a ještě nějakým měsíčkem s poznámkou pod čarou.

Obraz, jenž onehdy před hostinečkem „U Morteratsche“ zjevil se mi v průčelí, představuje se tu z boku a v blízkosti.

Jako na olejových obrazech jenom z blízka pozorujeme tu pestrou kostrbatinu tlustě nanesených barev, kaněk a črtů hmoty, kteráž pod štětcem umělcovým sestavena jest v dílo, jehož mistrnosť teprvé poznáváme, ustoupivše v patřičnou vzdálenosť od obrazu: tak i zde bezprostředně nahlížíme v ten obrovský neurovnaný material skal, ledu a sněhu, jenž v hrozném chaosu před námi jest rozmetán, na pohled bez ladu a skladu — jenž ale z dálky přece jeví se velikolepým, úměrným dílem obrovské přírody, obrazem plným vznešené krásy, veldílem titanským.

A kolem těch ledových labyrinthů a sněhových spoust, jež tu divoce rozrytými formami svými vyplňujíce dno veliké kotliny, po stěnách její vysoko se plazí a šlehají kypící var bílých vln, kolem do kola věží se v skvostném kruhu hroty a kopule obrovských sněžek. Jmenujíce je z leva na pravo, jsou to: Trovat, Cambrena, Palü, Bellavista, Zuppo, Argient, Crast Agüzza, Bernina, Morteratsch, Tschierva a Pers.

Uprostřed tohoto ledového moře, hluboko pod námi, černal se mezi ledovcem Perským a Morteračským, ostrůvek I s l a P e r s a (Ztracený ostrov). To byl další cíl naší výpravy.

Ale než-li pustili jsme se dolů k moréně a k ledovci da Pers, vykorkovali jsme jednu flaši a sáhli k útrobám svého vaku, s nímž jsme se trochu déle obírali.

Po malém odpočinku — bylo asi 10 hodin — šli jsme dále. Nastalo ošklivé, nebezpečné sestupování po příkrém svahu, pokrytém vysokým nánosem balvanů a rozvalin. Tyto se ještě dobře obcházejí, neb přeskakují, ale horší jsou drobné kaménky. Větší kámen potřebuje trochu času a rozmyslu, než dotknut nohou počne se pod námi valiti dolů. Než se na to rozpomene, že by mohl spadnout, jsme my už lehkým skokem dávno pryč. Za to ale zvětralé kaménky, sypké a pohyblivé, lehce klouzají pod hřebíkem naší obuvi a nevíme-li, co to je rovnováha, už mimovolně sedíme. Na strmém svahu nekončívá to ale vždycky tak nevinně, a proto odporučuje se opatrnosť největší. Taktéž kdo kráčí napřed, musí míti se na pozoru, aby jej nezachytil některý velký kámen soudruhem vzadu v pohyb uvedený.

Naproti tomu veselá byla jízda po sněhu, který tu a tam položil svůj bílý plášť na svah. Tělo zpět nakloněné podpíralo se o topor sekerky, nebo o alpskou hůl a paty noh vyrývaly v sypkém sněhu nové koleje, po nichž zpět nakloněná přímka našeho těla, v nezměněné posici jela jako nejkrásnější sanicí. Tento rychlý dopravní prostředek brzy se nám zalíbí, a brzy nabudeme obratnosti v řízení své lokomotivy.

Přešli jsme ještě rozvaliny veliké morény, a byli jsme na l e d o v c i P e r s k é m (Vadret da Pers).

Co zdaleka vypadalo jako úměrná spleť kontur a rysů na tváři veliké přírody, jevilo se tuto jako shluk velikých ledových skal, hradeb, příkopů a jícnů propastí. Pukliny a rozeklané trhliny ledovce, na dvacet, třicet i více metrů dlouhé, táhly se tu kolmo, tam šikmo v bezednou propasť. Některé spadaly hladce dolů objevujíce oku světlomodrý led, jasně se třpytící, jiné v hlubokém klínu svém chovaly menší lupeny

ledové a modravé výstupky, na nichž malebně tkvěly bílé podušky čerstvě napadlého sněhu a pohrával kouzelný, zlatý, stříbrný a safírový jas slunečních paprsků. Někde byla trhlina ledu úzká, tak že dala se překročiti; jinde zející otvor, na mnoho metrů široký, tajil v své hloubi menší ledové hradby a „ledové jehly“. A takové jícny ovšem bylo nutno obejíti.

Než k obcházení na štěstí nebylo tu mnoho příležitosti, any velikolepé trhliny ledovce Perského braly se na příč jeho toku, tedy právě směrem, jímž jsme se ubírali. Proto také nebyla cesta příliš svízelna. Ovšem ale bylo třeba největší opatrnosti, zvlášť na místech, kde šli jsme po úzkém, ledovém pruhu, často méně než metr širokém, mezi dvěma propastmi trhlin ledových. Opatrnosti bylo tím více třeba, poněvadž čerstvě napadlý sníh stěžoval vyhledávání pravé cesty. Proto také napřed kráčeje, vůdce — s nímž spojen jsem byl provazem — opatrně zkoumal místa podezřelá a zkoušel topůrkem sekerky, hluboko ji zabodávaje, není-li sníh před námi jen klamným mostem nad propastí, v níž bychom snadno zahynuli.

Po půl hodině cesty, kterouž ovšem nemohl by konati, kdo jen poněkud trpí závratí, došly jsme Ztraceného ostrova — Isla Persa.

Jest to tmavý skalní ostrov, při samém ústí Perského ledovce do velikého proudu ledovce Morteračského. Příboj ledových vln obou ledovců vyvrhl tu k jeho břehům svou kalnou pěnu — balvany a rozvaliny, skutálené odkuďsi s Berniny, Morteratsche a j. Hnědý, bizarní kamenný věnec morén obstupuje podlouhlý ostrov, jenž zdá se nám býti opuštěným vrakem lodě uprostřed děsně rozbouřeného moře, jehož rozpěněné, obrovské vlny v pohybu svém náhle byly stuhly.

Jak dojme nás tudíž, když na té černé palubě spatřujeme trsy žlutých mochen a namodralé hvězdice alpských aster.

Ba nejsme tu sami. Tisíceré střepy rozbitých lahví jsou svědky, že hostila již před námi mnoho lidských bytostí, jimž všem asi dobře se dařilo, neboť známé korky a etikety ukazují k moku Šampaňskému.

Isla Persa jest totiž vytouženým cílem mnohých odvážnějších Pontresinských hostí, kteří nemohouce sem vniknouti pasem La Diavolezza, přicházejí kratší cestou z opáčné strany, totiž od cípu ledovce Morteračského.

Veliký ledovec Morteračský, jenž v rovné čáře jest asi 2 hodiny dlouhý, průměrně 3000′ široký a v průměru má sklon 10°, jest asi v polovici své nejvíce rozbrázděn. A právě k počátku tohoto shluku hrozných ledových spoust, kteréž pod samou Berninou přecházejí v pověstný, nebezpečný Labyrinth, sešli jsme po strmé moréně, abychom jej překročili z ostrůvku směrem k chýži Bovalově.

Cesta trvala sice dvě hodiny, ale byla velice zajímava. Trhliny netáhly se tu napříč ledovce, nýbrž jízvy různého tvaru většinou měly týž směr jako hlavní tok. Proto ne jednu propasť museli jsme přeskakovati, ale mnohé — příliš rozeklané, do nichž by se byly celé domy vešly — bylo nám zacházkou obejíti. Vůdce bedlivě skoumal pevnosť půdy pod nohama, neboť cesta po ledovci, jindy — při opatrnosti —

prostá všeho nebezpečí, byla dnes velmi obtížnou. Čerstvě napadlý sníh totiž přes užší trhliny tu tam přepjal můstky. V zimě sice takovéto mosty tak pevně jsou slity, umrzly, že člověk s největší bezpečností kráčí nad nejhlubšími jícny propastí, ale na jaře, při odlevě, zvláště pak v letě po náhlém sněžení, stává se takový můstek osudným. Kdo důvěřoval jeho klamu, jest ztracen.

Postavil-li se nám do cesty ledový balvan, nebo celá skála, jejíž obejití bylo by bývalo spojeno s velkou ztrátou času, vysekával vůdce schůdky do modravého ledu a já opatrně lezl za ním. Kde bylo nebezpečí příliš veliké, tam vylezl sám na témě ledové skály, a sedě na její lbi, pomáhal mně provazem, jejž kolem pasu měl jsem ovinutý, a nadlehčoval mi zároveň výstup po stupních, jím vysekaných.

Konečně blížili jsme se protějšímu břehu ledového moře, k velikému žebru morény, jež po celé délce ledovce táhne se ku jeho konci. Však byl již čas, neboť odpolední slunko značně roztavilo sníh a chůze stávala se čím dále obtížnější.

Obrovské balvany ležely tu rozmetány, aby časem buď zhynuly v některé rokli, buď stálým pošinováním ledu po létech dokutálely se ku špici jazyku ledovcového. Kdysi pevně čněly kdesi vysoko na Bernině neb Morteratschi, však vlivem mocné přírody utrhly se s pevné skály a svalily se dolů, živým jsouce dokladem, že vše v přírodě podléhá síle ničící.

Velmi zajímavým úkazem byly tu četné „ledové stoly". Žulový balvan neb deska jiného útvaru skalního, svalila se kdysi na některý ledový jehlan. Vlivem slunečního žáru z kamene dvojnásobně sálajícího, odpařoval se led kolem dokola pod deskou, a po čase povstala tak podoba stolu o silné ledové noze. Některé jsou veliké, některé menší.

Snad se tu ledoví muži scházívají k hodům. Prozatím zabrali jsme my jeden menší stolek s hladkou žulovou deskou a ledovou nohou. Poněvadž jeden z nás právě měl svůj 31. výroční den narození, nebylo od místa takový den oslaviti hostinou originelní. Židlí ovšem tu nebylo, nicméně tato snídaně „à la glace" i „na stojato" chutnala nám výborně.

Z tornistry vyloveny zbytky: dvě vajíčka na tvrdo, kus sýru, špatný chléb a na vzduchu sušené volské maso, románsky zvané „charn crüa" — sice velmi chutné, ale vyžadující lepších zubů, než jakým těší se oslavenec. Vývrtkou odkorkována druhá láhev Veltlínského vína, jehož ctitelem byl prý již císař Augustus a nemajíce odlivky, hodovníci museli hrdélko láhve přibližovati k vlastním vyprahlým chřtánům. A poněvadž žízeň byla veliká a vína málo, bylo nutno prázdnící se láhev dolévati ledovcovou vodou, nabranou v nejbližší škarpě.

Ba dostali jsme i hosty. Na stole objevil se pavouk „Opilio glacialis" — kterýž ještě ve výších 3500 m se vyskytá — a rychle mířil k malému motýlku, jehož přítomnosť jsme ani nespozorovali. Tento chudáček, kdesi z Italie větrem sem zavátý, dokonával právě život svůj. Jak podivně vše v přírodě jest zařízeno! Tu mezi obrovskými vlnami bílého ledu žije hnědý pavouk a čeká, až mu teplý vánek ze zahrad italských přivěje pestré motýle nebo kovolesklé vážky!

Lehké mysli a prázdného vaku, po ledových hodech překročili jsme dosti úzký pruh ledovce, dělící nás od břehu, — a brzy byli jsme na balvanech morény. Po ní pak skákajíce a šplhajíce, brzy došli jsme Chýže Bovalovy. (Pokračování.)

Muž-spekulant.

Obrázek od **Michala Bałuckého**. Autorisovaný překlad **Arnošta Schwaba-Polabského**.

O těch spekulantech nemluvím, kteří v plesích a místech lázeňských se honí za bohatými dívkami — o těch promluveno bude jindy. Chci promluviti zde o těch mužích střízlivých, praktických, kteří považují manželství za společnosť s neobmezeným ručením, za reguli de tri, v níž ze tří známých, t. j. muže, ženy a jich společného jmění — obdržíme čtvrtou neznámou, totiž děti a štěstí.

Tací mužové nalézají se hlavně v kruzích obchodních a bankovních, kdež přivykli již od útlého mládí pohlížeti na život skrze cifry a oceňovati hodnotu lidí podle velikosti jich peněženek. Mladík, vychovaný v písárně, který má stále co činit s ciframi, vsaje do sebe, jako hubka, mimovolně a nevědomky zárodky finančních operací a spekuluje se stejnou horlivostí při klesání nebo stoupání cenných papírů i jedná li se o manželství. Považoval by za ublížení své vlastní hodnotě, za nedostatek taktu a moudrosti zamilovati se do dívky, jejíž cena nebyla by zaznamenána na burse manželské — a straní se pečlivě společnosti takých dívek. K ukojení rozmarů srdce a vášně zapřádá mnohdy poměr s nějakou Josefkou nebo Adélkou, vyhledává známosti v kruzích divadelních, tleská se zápalem chansonierkám kavárenským a šílí po damách v cirku, neboť takovéto známosti, ačkoli bývají někdy velmi drahé, aspoň k ničemu nezavazují, ale co se týče dívek ze společnosti, jest opatrným a váží bedlivě každé slovo, aby neřekl více, než je třeba a zbytečně se neangažoval. Tací pánové mají svůj zvláštní zákonník morálky a slušnosti.

Pan Mauric Fingerhut byl vzorem takých mladíků; kdyby si chtěl někdo vysníti — odpusťte — slovo to jest neznámé a neužívá se ho v slovníku finančním — tedy kdyby někdo chtěl zrealisovati všecky vlastnosti mládeže světa bankovního, nemohlo by z toho nic dokonalejšího nad něj vypadnouti.

Byl to skutečný model comptoiristy. Měl zlatý pince-nez, zlaté knoflíky v manchetách a na náprsence košile neposkvrněné bělosti, zlaté prsteny s démanty a jinými drahokamy na rukou, zlaté hodinky se dvěma víčky a se silným, zlatým řetízkem — slovem byl to v pravém slova smyslu zlatý mladík, a sice z dukátového zlata nejlepší jakosti. Nosil se modně, „s chicem“, ani ne tak z náklonnosti k eleganci, jako spíše proto, že považoval elegantní kroj za nejlepší rekomendaci pro bohatší svět, za jakýsi odporučující list, za firmu a výkladní skříň. Z téže příčiny naučil

se frančině, poněkud také angličině (německy mluvil již od dětinství), znamenitě tančil a na koni naučil se jezditi tak, aby se mohl v neděli a ve svátek na vypůjčeném koni v místech privilegovaných projížděti. Šlo mu o to, dobyti si tím spůsobem co možná nejvyšší hodnoty v očích světa; byla to tedy spekulace ku zvýšení sama sebe v kursu, k učinění dobrého obchodu, což bylo hlavním a konečným cílem jeho veškerého snažení. Na ulici klaněl se nejhlouběji lidem nejbohatším a těm, kteří měli největší vliv, v plesích zahajoval tanec s dcerami nejbohatších bankéřů a hovořil pouze s maminkami zámožných dívek. Nepřiblížil se k žádné dívce, dokud nebyl jist, na kolik ji možno cenit a poměrně k její hodnotě usiloval získati si její přízeň. A vypočítával vše přesně, nejen hotovosť, kterou měla dívka obdržeti věnem, nýbrž i její vzdělání, její krásu, vzrůst, společenské přednosti, neb to považoval také za kapitál, kterým možno v životě vládnouti a z něhož se dá těžiti. I své vlastní přednosti oceňoval dle téže stupnice — bral do počtu své kadeřavé, bujné, světlé vlasy, anglické licousy, jež dodávaly mu lordovského vzezření, své finanční schopnosti, jež cenil velmi vysoko a trochu nastřádaného kapitálu. Vypočítal, že s tím vším má cenu nejméně osmdesáti tisíc a chtěl vyhledati si ženu s přiměřeným tomu kapitálem.

Hledal tak dlouho, až nevěstu toho druhu nalezl. Dívka ta sice na jedno oko poněkud šilhala a na jednu nohu napadala, ale měla za to jedenkrát sto tisíc věna. Dvacet tisíc tedy připadalo na ukrytí jejích vad. A poněvadž lékaři ve Vídni šilhání odstranili — což ho nestálo více než 500 zl., počítá-li se v to i cestovné, a obuvník pomocí korků nohy tak vyrovnal, že napadání nebylo takřka ani znáti, mohl si p. Mauric směle říci, že učinil zcela dobrý obchod, neb na vadách ženiných vydělal snadno více než devatenáct tisíc, a poněvadž tehdy právě papír banky anglo-uherské, z nichž věno sestávalo, o 2 a půl na každém kusu postoupily, vzrostla hodnota ženy v jeho očích nesmírně, a p. Mauric sesílil také vzhledem k tomu výrazy své náklonnosti k ní.

Koupil jí nejdříve, ačkoli neměla narozeniny ani jmeniny, tyrkysovou garnituru, kterou podařilo se mu získati náhodou za 840 zlatých, a která — jak sám pravil, když ji ženě doručoval — měla cenu více než tisíc zlatých. Na to koupil v dražbě do její komnaty umývadlo, kterého prý užívala kdysi císařovna Eugenie, a jež mělo pro milovníka skorem dvakrát tak velikou cenu, než co on za ně dal . . . .

Když pak byla po prvé nemocna, věnoval tisíc zlatých na chudé, aby se modlili k Bohu za šťastné její uzdravení.

Těch tisíc zlatých bylo značným percentem z kapitálu, jejž representovala jeho žena.

Jak vidíme, pan Mauric i s Pánem Bohem dovedl velmi svědomitě počítat a nechtěl od něho nic zadarmo; byl spekulantem, ale spekulantem poctivým a svědomitým, který nikomu ublížiti nechtěl, ale také ani sobě ukřivditi nedal, který věci, lidi i city na hotovosť vypočítával, a podle té hodnoty vše a každého posuzoval. Bylo zajímavo slyšeti, jak, vrátiv se často z nějakého většího shromáždění, vypravoval ženě o osobách, jež tam viděl. Ku každé osobě přidával odhadní cenu, a pravil na př. o ženě konsulově, že měla na sobě krajkový oblek v ceně přes tisíc zlatých,

brillanty na hlavě, v uších a na šíji takové, že „s očima zavřenýma“ bylo by lze dáti za ně 27 tisíc a ještě by se mohlo na nich hodně vydělati ... I když mluvil o malířích nebo básnících, dodával, aby zvýšil jich hodnotu, kolik který dostává za svoje obrazy nebo za vytištěný verš. Básník, který dostával za sloku jeden zlatý, stál v očích jeho mnohem výše než ten, jemuž placeno pouze 50 krejcarů.

— Kdyby takový básník — pravil často k ženě — chtěl pracovat jak se patří, jako na př. já nebo můj pokladník, a poseděl při práci dvanáct hodin denně, mohl by si sehnat hezký kapitálek; ale jest to lehkomyslný národ a proto nikdy nic nemá a naříká pak na svět a lidi.

Tak pohlížel pan Mauric na literaturu a poesii, kterou znal pouze od slyšení, neboť sám mimo kursy a zprávy obchodní ničehož nečetl. Za to však, co se týkalo jeho oboru, znal všechno výborně; odborné listy o ruchu peněžním takřka hltal a obchodní knihy byly mu nejmilejší lekturou. Povídalo se o něm, že hned po svatbě tři dni a tři noci neměl času pobyti se svou ženou a aspoň chvíli s ní promluviti, neboť měl v tu dobu skontro kasy a první slova, jež k ženě promluvil, byla: „Andílku! Těš se ... Tvoje papíry vystouply!“

Byly měsíce, v nichž obchodně zaměstnán třebas několik neděl ženu nevídal; nemíval vůbec mnoho času s ní hovořiti. Oběd snědl v její společnosti vždy na kvap, drže v jedné ruce obchodní časopis, a v druhé lžíci nebo vidličku. Často se mu přihodilo, že omylem ponořil noviny místo lžíce do omáčky, nebo že vstrčil lžíci místo novin do kapsy.

Hlava jeho byla stále něčím zaměstnána; obchodní záležitosti ho celého pohlcovaly; neměl času mluvit, jíst, spát, ženu milovat, s ní hovořit, všecka mysl jeho byla napjata v jediném směru — k rozmnožování jmění — to bylo cílem jeho života a jeho jediným potěšením. Jiných příjemností životních užíval pouze potud, pokud podporovaly jeho obchody. Chodil někdy do divadla, aby mohly býti na odiv vystaveny brillanty a toiletty jeho ženy, do plesů, v nichž scházel se výkvět společnosti, aby se mohl pochlubiti, že i on k němu náleží; jméno jeho často stkvělo se v novinách v rubrice dárců; v době velikonočních pobožností házel na tác několik dukátů, když u tácu seděly osoby z nejvyšší aristokracie. Vše to činil k vůli rozšíření svých bankovních obchodů, k vůli reklamě pro firmu. Rád se ukázoval veřejně dobrotivým, za to však doma byl skoupým a šetrným až k smíchu, a neobyčejná vydání, jež činil na veřejnosti, aby oslnil lidi, hojil i zakrýval domácí spořivostí a na účet sluhů, jež špatně krmil a platil. Sám sobě a ženě ujímal na každodenních potřebách. Nikdo by neuvěřil, že ti manželé, jež své hosty při slavnostních hostinách častovali štrasburskými paštikami, bažanty a lanýži, v obyčejné dni doplňovali si žaludky kaší, hrachem, gulášem a sekaninou, že francouzská bona z hladu pojídala suché kůrky chleba a potají společně s kuchařkou brambory v popeli si pekla, a že dítky jeho ve dnech, kdy nevycházely na procházku, chodily v starých a roztrhaných šatech a braly matce cukr z cukerničky, povidla a jiné mlsky ze špižírny, poněvadž byly věčně hladové. Krásné salóny v obyčejných dnech byly nevytopené, studené; nábytek, palisandrové piano a zlacené kandelábry byly zakryté, a domácí paní s dívkami a bonou zdržovaly se ve dvou nejzazších poko-

jích, obsluhovány služebnictvem bídným, neochotným a stále bručícím. Pan Mauric si z kyselé tváře, z mračení a naříkání svého sluhy pranic nedělal, ba nevyplísnil ho ani, když se byl dověděl, že ho v městě pomlouvá, že ho nazývá škaredým lakomcem, lichvářem, držgrešlí, který si pomáhá křivděním svým sluhům a tak dále, neboť věděl, že takové řeči sluhů nijak ve světě finančním mu neublíží, nýbrž naopak, že ho každý řádný obchodník a národní hospodář za tu praktičnosť pochválí, poněvadž jenom marnotratníci jsou štědrými ku svým sluhům . . .

Ale tím časem pan Mauric poněkud své jednání a jaksi i celý směr života změnil. Zdařily-li se mu nějak obzvláště skvěle finanční operace, že si může nyní dovolovati většího komfortu, či chce-li snad pod záminkou bohatství zaslepiti své spolukonkurenty a finanční společníky, těžko rozhodnouti, ale jisto je, že nyní žije jako veliký pán; má svůj povoz a vybrané koně, v divadle lóži, a doma mnoho služebnictva, a neskrývá již piano pod režnou přikrývku, neboť dcery jeho hrají na něm den co den Chopina a Liszta v kroužku mladíků, kteří ochotně se scházívají v salonech bankéřových, kdež dávají dobré večeře, dobrá vína, dobré doutníky, kde lze se výborně baviti ve společnosti vtipných a krásných žen, tak beze všech rozpaků . . . .

Domácí pán a paní jsou povinnostmi společenskými, přijímáním hostí, oplácením návštěv, účastí při různých slavnostech, plesích, divadlech, koncertech — tak zaměstnáni, že se zřídka kdy vídají v rodinném kruhu a ještě řidčeji spolu hovoří. On zajímá se tuším jakousi pověstnou kráskou z polosvěta, kterou odloudil hraběti Zdisiovi a již mu všichni závidí, nevyjímaje ani vlastního syna. Onen poměr jest tajemstvím, jež každý zná, i jeho žena, která zase, jak se povídá, hledá útěchu ve společnosti jednoho z mladých účetních, muže s velmi malým služným, ale velmi krásným vousem a vzrůstem. Tak aspoň tvrdí Zuzanka, komorná, která na vše přísahá, že viděla, jak . . . ale k čemu bych opakoval klepy týkající se paní, jde-li pouze o fotografování muže.

K doplnění jeho podobizny tedy ještě dodám, že svou nejstarší dceru provdal za vysokého státního úředníka a že snaží se pomocí jeho vlivu u dvora dosíci pro sebe titulu barona.

Hulánka.

Episoda z války s Pruskem.

Napsal **Jean Richepin.** Přeložil **Josef Pachmayer.**

ylo to po porážkách Bourbakiho na východě Francie. Armáda jeho musila ustoupiti do Švýcar, jsouc decimována a ku smrti znavena po hrozné této kampani, jejíž krátkosť jen zachránila sto padesát tisíc lidí před jistou smrtí.

Hlad, krutá zima a kvapné pochody bez střevíců ve sněhu po krkolomných cestách horských působily nám veliké útrapy, nám, franktirerům, kteří bloudili jsme horami jako děti ztracené, bez stanů a bez potravy, jsouce stále v předu, když táhlo se k Belfortu a tvoříce zadní voj, když vraceli jsme se pohořím jurským.

Z malé naší čety, čítající prvého ledna dvanáct set mužů, nezbylo než dvacet dva vychrtlých a rozedraných ubožáků, když mohli jsme konečně vstoupiti na území švýcarské.

Tam byla spása, klid. Jest známo, jakou sympatickou dobrotu jevili Švýcaři k ubohé armádě francouzské a s jakou péčí starali se o nás. Každý se zotavil a osvěžil a ti, kdož před válkou byli bohatými i šťastnými, přiznávali sami, že nikdy nevedlo se jim lépe než tehdy. Pomyslete jen; jedli jsme nyní každý den a spali jsme každé noci!

Avšak ve Francii ve všech těch krajích východních, kteréž vyjmuty byly z příměří, neutichl ruch válečný. Besançon bránil se dosud statečně nepříteli a tento, aby se pomstil, pustošil kraj Franche-Comté. Dověděli jsme se často, že přiblížil se zcela blízko ku hranici i viděli jsme odcházeti vojsko švýcarské, kteréž mělo tvořiti mezi námi a nepřítelem strážný řetěz na hranici.

Čím déle to trvalo, tím více vrývaly se nám zprávy takové jako osten v srdce a poněvadž zdraví a síla se nám vracely, byli jsme opět samá bojovnosť. Neměloliž nám býti stydno a nemělo-li nás rozčilovati, když jsme věděli, že vítězní a drzí Prušáci — jen tři míle od nás — řádí v ubohé zemi naší, zatím co my jsme chráněni byli svým zajetím a nemohli jsme proti nim tudíž ničeho učiniti.

Jednoho dne kapitán náš zavolav nás pět neb šest stranou, hovořil k nám dlouho a hněvivě o tomto stavu. Byl to hrdý a statečný hoch — ten náčelník náš! Býval poddůstojníkem u zuavů a jsa veliký, hubený, avšak tvrdý jako ocel, způsoboval Prušákům po celou kampaň nemalé starosti a dal jim mnoho práce. Nyní, za klidu a odpočinku, hněv jej hlodal: nemohlť uvyknout myšlénce, že jest zajatcem a že nesmí nic již na bojišti vykonati.

„Tisíc hromů!“ vzkřikl, mluvě s námi, „což vás to nepopouzí, slyšíte-li, že na hodinu odtud je „zurlanů“ (nepojmenovalť nikdy jinak hulány) jako much? Nehne to vámi, praví-li se vám, že chlapi ti chodí po našich horách, jako by jim patřily, ač pět lidí odhodlaných mohlo by jich každý den hejna pobíti? Já, já nesnesu toho déle, musím tam jíti!“

„Avšak, kapitáne, jak dostati se přes hranice?“

„Jak? Jest to tak nesnadné? Jakobychom od šesti měsíců nebyli provedli již mnohem smělejší kousky! Jakobychom nebyli vyvázli z nejednoho lesa, střeženého jinak, nežli Švýcary! V den, kdybyste chtěli vrátiti se do Francie, postarám se již o vše!“

„Nuže ano, snad bude možno přejíti přes hranice, avšak co budeme činiti ve Francii bez zbraní?“

„Bez zbraní? Zmocníme se jich tam přece, doufám!“

„Zapomínáte na smlouvu!“ namítl prvý. „Vydáváme Švýcary v nebezpečí, doví-li se Manteuffel, že nechali uniknouti zajatce do Francie!“

„Ah,“ odvětil kapitán, „vše to nejsou žádné důvody. Já chci Prušáky pobíjeti a neznám, nevidím nic jiného. Vy nechcete ale činiti co já, dobrá! Řekněte to jen přímo! Půjdu sám; nemám nikoho zapotřebí.“

My ovšem zrazovali jej, avšak nadarmo. Nebylo možno změniti úmysl kapitánův; nezbývalo nám než slíbiti, že půjdeme s ním. Milovali jsme jej příliš, než abychom jej byli opustili, jej, kterýž stál vždy, cokoli se dělo, po boku našem. I rozhodli jsme se tedy, že výpravu podnikneme.

II.

Kapitán měl svůj plán, který již před jistou dobou byl si vymyslil. Jistý rolník, kterého znal, půjčil mu vůz a pět krojů selských. Dva z nás skrčili se na dno dvou beden, kteréž byly ve voze, na to vložena sláma a na ni naložen sýr, kterýž bylo dovoleno prodávati ve Francii. Kapitán děl stráži pohraniční, že vzal s sebou dva své přátele, aby chránili zboží jeho před zloději neb lupiči, a opatrnosť tato nezdála se tehdy neobyčejnou. Švýcarský důstojník pohledl podezřele na vůz, avšak jen, aby dodal si vážnosti před svými vojíny. V pravdě byli důstojník i vojíni slepí, netušíce ničeho.

„Hý! Hyje!“ zvolal kapitán práskaje bičem. Všickni tři muži naši mluvili nářečím tamnějších rolníků a kouřili klidně ze svých dýmek. Já dusil se téměř ve své skrýši, neboť vzduch vnikal do ní jen skulinami po stranách; současně mrzl jsem, neboť byla krutá zima.

„Hý! Hyje!“ zvolal kapitán a vůz vjel na půdu francouzskou.

Čára pruská byla špatně střežena, neboť nepřítel důvěřoval bdělosti Švýcarů.

Pruský poddůstojník mluvil němčinou, obvyklou v severním Německu. Náš kapitán znal však jen německé nářečí, jež mluví se v čtyrkantonských horách. Oba si nerozuměli. Poddůstojník tvářil se však, jakoby rozuměl a jako na doklad toho nechal nás pokračovati v jízdě naší.

Po sedmihodinné podivné jízdě této přijeli jsme za noci do pobořené a spustošené vesničky v horách jurských.

Co činiti? Neměli jsme jiné zbraně než bič kapitánův, jediným oděvem byly nám haleny rolnické, pokrmem jen sýr švýcarský. Byli jsme bohati toliko municí, měli jsme celé balíčky nábojů, kteréž jsme ukryli ve větších cihlách sýra. Měli jsme náboje asi na tisíc ran, tudíž dvě stě pro každého, avšak bylo nám zapotřebí pušek a k tomu ještě chassepotek.

Na štěstí kapitán byl důvtipný a smělý!

Slyšme, co vymyslil:

Kdežto tři z nás zůstali skryti v jednom sklepu v opuštěné vinici, pokračoval on v cestě své s vozem a s jedním soudruhem naším až do Besançonu. Město bylo obklíčené, lze však vždy zjednati si vstup do města, sledujeme-li pláně až do půl míle asi ode zdí městských a plížíme-li se po té stezkami a roklinami. Druhové naši nechali povoz svůj v Ornanu, ve středu Prušáků a za noci opustili jej, aby vydali se do hor, kteréž vroubí řeka Doubs. Druhého dne byli v Besançonu.

Tam byl dostatek chassepotek. Ve zbrojnici bylo jich ještě asi 40.000 a general Roland, statečný námořník, usmav se smělému záměru kapitánově, dal mu vydati šest pušek a přál mu štěstí při jeho výpravě.

Kapitán nalezl v Besançonu též ženu svoji, kteráž před kampaní v departementech východních prodělala celou válku s námi a kteréž toliko choroba zabránila, že nesúčastnila se výpravy Bourbakího. Leč nyní byla se již zotavila ze své únavy a vzdor mrazům stále krutějším, vzdor útrapám nesčíslným, jež ji očekávaly, chtěla stůj co stůj odejíti se svým mužem z Besançonu. On musel jí na konec povoliti a tak vydali se na cestu všichni tři: kapitán, jeho žena a dříve zmíněný druh náš.

Jíti do Besançonu nebylo ničím vůči úkolu: dostati se z něho! Bylo třeba plížiti se stezkami jen za noci a vyhnouti se všelikému setkání s Prušáky, neboť zvláště nyní, majíce pušky, musili býti podezřelí. A přece již po osmi dnech od té chvíle, co byli nás opustili, dleli kapitán a oba jeho „lidé“ opět po boku našem.

Výprava naše počala.

III.

Prvou noc po svém příchodu kapitán sám ji zahájil. Pod záminkou, že ohledá terrain, vstoupil k hlavní silnici.

Třeba říci vám, že vesnička, kteráž nám byla pevností, tvořena byla malou jen skupinou domů chatrně stavěných, chudobných a dávno již opuštěných. Ležela na příkrém svahu, jenž spadal v zalesněnou pláň.

Lidé z kraje porážejí a osekávají stromy v lesíku takovém a spouštějí je pak svázané podél svahu přímo dolů ku pláni; tam utvoří z nich skupiny, kteréž prodávají potom dvakráte do roka podnikatelům. Místo kde odbývá se trh taký, označeno jest dvěma domky, jež vedou na hlavní silnici a kdež kupci i prodávači mohou se zatím ubytovati. Tam také kapitán po svahu sestoupil.

Byl odešel již před půl hodinou a my zůstali nahoře, číhajice na každé hnutí, když tu zaslechli jsme výstřel. Kapitán byl nám dříve dal rozkaz, abychom se nehýbali a abychom za ním spěchali teprvé, kdyby nám trubkou dal znamení. Leč tento zvuk trubky, kterýž bylo jindy daleko slyšeti, neozval se a protož přes trapný nepokoj svůj museli jsme zůstati tiše na svém místě majíce pušky připraveny k výstřelu.

Sestoupiti po svahu, po němž dříví dolů se válí, není nesnadno, jest třeba jen pustiti se a svézti se dolů. Leč vystoupiti po srázu takovém jest mnohem nesnadnější: dlužno lézti po čtyřech a zachycovati se o větve stromů, až ku zemi schýlené.

Uplynula hodina, ztrávená námi ve smrtelné úzkosti: kapitán nepřicházel, nic nehýbalo se v křovinách. Žena kapitánova stávala se již netrpělivou. Co činil as? Proč nevolal? Vystřelil ránu, kterou jsme slyšeli, nepřítel a zabil neb ranil našeho náčelníka, jejího chotě? Mohli jsme o tom jen domněnky pronášeti.

Co mne se týče, děl jsem si v duchu, že jest buď mrtev aneb se mu něco zdařilo. Byl jsem úzkostliv i zvědav, co se stalo.

Náhle zaslechli jsme chvějící se zvuk trubky jeho. Avšak ztrnuli jsme překvapením. Místo co zvuk tento měl přicházeti z dola, jak jsme očekávali, přicházel ze vsi za námi.

Co to znamenalo? Tajemství! Stejná myšlénka probleskla nám však již hlavou, totiž že kapitán jest zabit a že Prušáci rozzvučeli takto trubku jeho, aby přilákali nás do léčky.

Vraceli jsme se tudíž k domkům zvolna, krok za krokem, upírajíce zrak ku předu, prst majíce přiložený k pušce a připraveni jsouce k výstřelu. Opatrně prodírali jsme se větvemi.

Toliko kapitánka, nedbajíc proseb našich, spěchala letem ku předu, skákajíc jako tygřice. Myslila, že muž jest mrtev a chtěla jej mstíti i nasadila bodák na pušku. Ztratili jsme ji z dohledu v okamžiku, když trubka podruhé se ozvala.

Několik minut na to slyšeli jsme choť kapitánovu volati: „Pojďte! Pojďte! Žije! Jest to on!“

Urychlili jsme své kroky a spatřili jsme skutečně na kraji vesnice kapitána, jenž kouřil ze své dýmky; avšak což nám bylo podivné, seděl na koni.

„Nuž“, děl nám, „vidíte, že jest tu co dělati. Hle, já se již vyšinul na koně; srazil jsem tam dole jednoho ze zurlanů a mohl jsem koně jeho si chytiti; pomyslete si, že jich tam v domku byla celá rota. Střeží nepochybně silnici, avšak pili a hýřili jako šílení. Zaslechnuv hlasy jich, přiblížil jsem se a jeden z nich, stoje na stráži u dvéří domku, neměl času mne viděti, neboť již měl jednu v boku; na to, dříve než ostatní přispěchali, vskočil jsem na koně a již ujížděl jsem pryč jako šíp. As osm neb deset jich, viděl-li jsem dobře, chtělo mne pronásledovati, leč ujížděl jsem napříč stezkami, mezi mlázím a křovinami; rozedral jsem si trochu obličej, však — jsem zde. Učinil jsem okliku a vloudil jsem se do vsi od zadu. Nyní, kamarádi, pozor! Chlapi ti nebudou míti pokoje, dokud nás nenajdou i musíme je přivítati několika dobře mířenými ranami! Nuže! na svá místa.“

Tak byli jse opět „na číhané“. Jeden z nás postavil se na ztracené stezce, jaksi na hlavní stráž — dosti daleko od vesnice. Já zůstal státi při samém vchodu hlavní ulice na straně, kdež cesta z roviny vine se ku domkům vesnickým. Druzí dva soudruhové, kapitán i žena jeho zůstali ve středu vesnice, nedaleko kostelíka, z jehož malé věže, jako z pevnůstky, mohli obzírati okolí.

Nedleli jsme na svých místech dlouho, když tu zaslechli jsme výstřel, a po něm ještě jeden, a na to druhý a třetí. Prvý výstřel musel býti vypálen ze chassepotky; poznali jsme to podle třesku rány, kteráž podobá se zaprásknutí bičem. Tři ostatní výstřely pocházely z karabin, jakéž mají huláni.

Kapitán zuřil.

Byl totiž dal rozkaz stráži nejvíce ku předu posunuté, aby nechala přejíti kol sebe nepřítele, aby následovala jej z povzdálečí a aby dostihla mne, jakmile by malá četa byla se odvážila mezi domky. Po té měli jsme se objeviti najednou, dostati nepřítele do křížového ohně a nenechat uniknouti z nich ni jediného. Ježto nás bylo šest, byli bychom mohli obklíčiti po případě i deset Prušáků.

„Prokletý Piédelot!“ zvolal kapitán. „Ten hlupák ještě je na nás upozorní, jen aby neodvažovali se ku předu jako slepí. A k tomu ještě, jsem jist, že ulovil si tak i kulku do některého údu! Neslyším ho ni volati, ani puška jeho neodpovídá! Dobře mu — měl poslouchati.“

Na to za chvíli zahučel do svých vousů: „Ubohý hoch! byl tak statečný! střílí tak výtečně!“ Kapitán nemýlil se ve své předtuše. Čekali jsme až do noci, aniž jsme hulány spatřili. Ustoupili nepochybně při prvním útoku. Na neštěstí nespatřili jsme také Piédelota. Byl zajat? byl mrtev? Když nastala noc, kapitán vyzval nás, bychom šli po něm pátrati. Odešli jsme tři. Na místě, kde Piédelot stál — jsa ukryt — na stráži, shledali jsme pouze tratoliště krve a přeraženou pušku; země byla rozdupána i musela tam býti svedena krutá bitka. Leč — nenašli jsme ani zraněného ani mrtvoly. Prohledali jsme křoví kolem. Nikde nic!

O půlnoci vrátili jsme se, nezvěděvše ničeho o osudu nešťastného druha našeho.

„To jest přílišné!“ hučel kapitán do vousů. „Zabili jej nepochybně, a hodili jej do některé strže neb houštiny. Není možno, aby jej byli s sebou odvedli! Byl by zajisté křičel! Vše to jest nepochopitelné!“

Zatím co mluvil ještě tato slova, strašný rudý plamen vyšlehl u silnice směrem k osamělým dvěma domkům do výše a ozářil oblohu.

„Zbabělci! bídáci!“ soptil kapitán hněvem. „Sázím se, že Prušáci, aby se pomstili, zapálili oba domky dřevěné. A na to prchnou přes hory a doly, aniž se nám postaví! Jsou spokojeni jedním člověkem zabitým a dvěma plápolajícími střechami! Avšak nevyváznou jen tak snadno! Pojďme tam! Budou se divně na to dívati, budou-li musit opustiti své radostné ohně a bíti se!“

„Kdybychom mohli zároveň osvoboditi Piédelota, jaké to štěstí!“ prohodil jeden z nás.

Kvapilo nás pět k ohni; pláli jsme hněvem i nadějí. Ve dvaceti minutách byli jsme se svahu dole a jsouce vzdáleni již jen na sto kroků od domků, neviděli jsme dosud nikoho. Hořelo za jedním domkem, i mohli jsme viděti nyní toliko zář nad střechou.

Kráčeli jsme opatrně a zvolna, obávajíce se léčky, když tu zaslechli jsme dobře známý nám hlas Piédelotův. Avšak hlas ten byl podivný: byl temný a chvějící se, ztlumený a jasný zároveň, tak jako by druh náš křičel co nejpronikavěji maje však ústa cáry zacpána. Chroptil a pískal zároveň volaje: „Pomozte! Pomozte!“

K ďáblu s opatrností! Dvěma skoky byli jsme za domkem. Hrozné divadlo nás tam čekalo.

VI.

Piédelot hořel za živa.

Ve středu jedné z hranic dříví, složeného tam dřevaři, svíjel se, jsa připoután ke kolu a plamen svými sty jazyky mučil a zohavoval tělo jeho. Když nás spatřil, uvázl mu výkřik v hrdle, sklonil hlavu i zdálo se, že umírá.

Rozmetati hranici, uhasiti louče, přetnouti provazy — bylo dílem jediného okamžiku.

Ubohý přítel! v jakém stavu jsme jej nalezli! Měl předloktí — z večera již — zlomeno a od doby té byl nepochybně ştýrán a stlučen; tak bylo ubohé jeho tělo ranami naduřelé a pokryté modřinami a krví. Plamen počal na něm taktéž své dílo, nešťastný hoch měl zvláště dvě velké spáleniny: jednu dole na zádech, na tučné části boku a druhou na pravém stehnu. Jeho vous a jeho vlas byl ohořelý. Ubohý Piédelot!

Oh, jaký vztek nás uchvátil! Byli bychom se vrhli s hlavou skloněnou do středu statisíce Prušáků. Ó, jak jsme žíznili po pomstě! Leč zbabělci byli prchli, nechavše zločin svůj za sebou. Kde je nalézti?

Vyčkávající žena kapitánova ošetřovala a obvázala co nejlépe mohla Piédelota, jemuž kapitán tiskl zimničně ruku. Po několika minutách procitl tento z mdloby.

„Dobrý den, kapitáne, dobrý den, přátelé! Ah! bídáci! darebáci! Kdož byl by řekl, že přijde jich dvacet, aby nás překvapili.“

„Dvacet, pravíš?“

„Ano, celá rota jich! A proto neposlechl jsem vás, kapitáne, a vystřelil jsem na ně. Byli by vás jinak, dostihnuvše vás, rozsekali. Zadržel jsem je proto raději. Zalekli se a neodvážili se proto dále, nežli kde jsem stál. Jsou tak zbabělí. Vystřelili na mne čtyřikrát jako do terče na dvacet kroků a po té vrhli se na mne s tasenými šavlemi. Měl jsem rámě roztříštěné a nemohl jsem bodák držeti než v jedné ruce.“

„Avšak proč nevolal jsi o pomoc?“

„Měl jsem se na pozoru! Byli byste přikvapili, nebyli byste mohli snad brániti mne ni sebe — pět proti dvaceti!“

„Víš dobře, že nebyli bychom tě nechali v rukou jejich, ubohý hochu můj!“

„Raději volil jsem zemříti sám! Nechtěl jsem vás přivolati! Byla by to bývala past na vás!“

„Nuže, nemluvme více o tom! Jest ti lépe?“

„Ne! ne! Dusím se! Vím, že nebudu již dlouho žíti! Bídáci! Přivázali mne ke stromu a tloukli mne, až bych byl málem do mdlob klesl; třásli mým roztříštěným ramenem. Nekřičel jsem však! Byl bych si raději jazyk ukousl, než bych byl křičel před nimi . . . Nyní, ó nyní mohu říci, jak trpím, mohu plakati. Ó to ulevuje tak! Díky, dobří kamarádi!“

„Ubohý Piédelote, pomstíme tě, věř!“

„Ó ano, ano, chci tomu. Jest mezi nimi zvlášť jedna žena — žena hulána, kterého kapitán včera zabil. Jest přestrojena taktéž za hulána a ona právě nejvíce mne mučila. Ona to byla, jež navrhla, abych byl upálen. Ona to byla, jež hranici zapálila. Ó bídná, surová . . . Ó, jak to bolí, jak trpím hrozně! Můj bože! mé rámě!“

I klesl zpět hlavou k zemi, lapaje po vzduchu a svíjel i zmítal se hroznou agonií, jež jej mučila. Žena kapitánova otřela mu čelo. Plakali jsme všichni jako děti, plakali jsme bolestí i hněvem.

Nebudu vám líčiti konec. Zemřel as po půl hodině. Dříve než na posled vzdechl, sdělil nám, kterým směrem unikla rota Prušáků. Prodleli jsme na místě tom, jen co jsme druha svého pohřbili, a jali jsme se pak, hořice hněvem, je pronásledovati.

„Vrhneme se třeba do středu pruského vojska, bude-li třeba," děl kapitán, „avšak pomstíme Piédelota. Musíme dostihnouti tyto ničemy. Přísahejme, že zemřeme raději, než bychom ustáli je stíhati. A budu-li usmrcen dříve, nežli vy, slyšte mé rozkazy: všichni zajatci, kteříž octnou se nám v rukou, budou ihned postříleni. Co hulánky se týče, bude pohaněna dříve, nežli postavíme ji před otvor pušek!"

„Není třeba ji zastřeliti," namítla kapitánka. „Jest žena. Budeš-li živ, nebudeš chtíti zastřeliti ženu. Stačí zhanobiti ji. Zemřeš-li však při stíhání trýznitelů Piédelotových, žádám já za jednu věc: bych mohla se bíti s ní! Zabiju ji vlastní rukou. Usmrtí-li mne ona, učiňte s ní cokoli!"

„Zhanobíme ji! Upálíme ji! Roztrháme ji v kusy! Piédelot bude pomstěn! Oko za oko, zub za zub!"

I dali jsme se na pochod.

V.

Druhého dne z rána přepadli jsme z nenadání hlídku hulánů čtyři míle odtud. Překvapeni jsouce náhlým útokem naším, nemohli se vyšinouti ani na koně, aniž se mohli brániti. Dva tři rychlé pohyby a zajali jsme pět mužů, tolik, kolik bylo nás.

Kapitán dotazoval se jich. Dle odpovědí jejich bylo jisto, že jsou z čety, kteráž Piédelota zajala. Nelze vylíčiti divokou radosť naši, když blíže si jich povšimnuvše shledali jsme mezi nimi tu, kterouž jsme hledali: ženu katanku, jež byla mučila přítele našeho.

Čtyři statní huláni byli ihned zastřeleni, byvše zády postaveni k puškám — sotva na krok od nich.

Na to obrátili jsme se k hulánce! . . . „Co učiníme s ní?"

Přiznám se, že byly jsme všichni pro to, aby byla zastřelena. Zášť, žádosť pomstíti Piédelota stlumily v nás veškerou milosrdnosť. Zapomněli jsme, že chystáme se usmrtiti ženu. A byla to žena, jež nám to připomenula: kapitánka. Rozhodli jsme se po slovech jejích, že ponecháme hulánku zatím v zajetí.

Ubohá kapitánka! Měla brzy pykati své mírnosti!

Druhého dne zvěděli jsme, že bylo příměří rozšířeno i na kraje východní i musili jsme prozatím ukončiti svou malou kampaň, chystajíce se počíti ji později znova. Dva z nás, kteří byli z blízkého okolí, vrátili se domů. Zbyli jsme jen čtyři: kapitán, jeho žena a dva muži. Byli jsme domovem v Besançonu, kterýž zůstal obklíčen vzdor příměří.

„Zůstaňme zde!" děl kapitán. „Nemohu si mysliti, že by válka takhle skončila! U ďábla, jsou dosud muži ve Francii a jaro se blíží. Příměří jest jenom léčkou pro Prušáky. Zatím shromážděna bude nová armáda a jednoho dne řádně jim naprášíme. My budeme přichystáni; zatím máme rukojmě. Zůstaneme."

Zařídili jsme tam svůj byt. Zima byla krutá i vycházeli jsme málo; bylo zapotřebí též, aby vždy jeden bděl u hulánky.

Tato byla zachmuřená, nemluvila skorem nikdy ničeho aneb hovořila o manželi svém, kteréhož kapitán byl zabil. Avšak hleděla vždy divoce i cítili jsme, že mocná touha po pomstě mučila duši její. To zdálo se nám býti největším trestem za hrozná muka, kteráž Piédelotovi uchystala. Malomocná pomstychtivost jest tak hroznou bolestí!

Žel! my, kteří dovedli jsme pomstíti svého soudruha, měli jsme si pomysliti, že žena tato dovede pomstíti chotě svého. Měli jsme býti na stráži!

Pravda, každé noci bděl jeden z nás a první dny přivázali jsme hulánku vždy večer provazem ku velké dubové lavici, jež byla ve zdi zadělána. Avšak pozvolna, poněvadž nikdy vzdor své divoké zášti nepokusila se o útěk, upustili jsme od této krajní opatrnosti. Nechávali jsme ji spáti i jinde nežli na lavici a bez pout.

Čeho jsme se měli obávati? Ona byla v pozadí síně a u dveří bděl jeden z nás, kdežto mezi ní a mezi stráží touto spala kapitánka a ostatní dva muži. Byla sama proti čtyrem a byla bezbranná. Nebylo tedy nebezpečí.

Jedné noci spali jsme jak obyčejně; kapitán byl na stráži a hulánka schoulila se do kouta, jsouc klidnější než kdykoli jindy; ano, večer usmála se hulánka poprve od svého zajetí.

Náhle v temné noci byli jsme probuzeni děsným výkřikem. Vzchopili jsme se, tápajíce kol sebe a již narazili jsme o dvě těla válící a zmítající se spolu po zemi. Byl to kapitán a hulánka.

Vrhli jsme se na ně a odtrhli jsme je v okamžiku. Hulánka soptila a chechtala se zároveň, kapitán chroptěl. Vše bylo zahaleno tmou. Dva z nás chopili se hulánky a zadrželi ji. Rozsvítili jsme a rozhledli se. Běda! Kapitán ležel na zemi v tratolišti krve, maje velikou ránu na hrdle; vlastní bodák, vytržený z pušky jeho, trčel ze zející rány.

Několik minut na to zemřel, nepromluviv slova.

Žena jeho neplakala, oko její bylo suché, hrdlo její bylo sevřené i hledělo na hulánku s klidnou, divokou však nenávistí, kteráž budila strach.

„Tato žena patří mně," děla náhle. „Přísahali jste mi — není tomu ještě ani osm dnů — že necháte mne usmrtiti ji, zabije-li mého manžela. Musíte dostáti své přísaze! Přivažte ji pevně ku ohništi s tělem vztýčeným podle stěny, pak odejděte kamkoli, avšak daleko odtud. Pomstím se sama. Zanechte zde tělo kapitánovo, zůstaneme zde všichni tři, on, ona i já.

Poslechli jsme a odešli. Slíbila nám, že bude psáti do Ženevy, kam jsme se vrátili.

VI.

Dva dny na to obdržel jsem následující list, jenž byl datován den po našem odjezdu a kterýž psán byl v domku u velké silnice:

„Milý příteli!

Píšu Vám dle slibu. Dlím v okamžiku tomto v domku vám známém, kdež odevzdala jsem právě zajatou hulánku jistému důstojníku pruskému.

Musím vám říci, milý příteli, že ubohá tato žena zanechala tam v dáli, v Německu, dvě děti. Následovala svého manžela, jehož zbožňovala, na bojiště, nechtějíc, aby byl vydán sám útrapám a nebezpečím válečným, a děti zůstaly u její rodičů.

Vše to zvěděla jsem od včerejška, a zvěst tato změnila myšlénky mé na pomstu v myšlénky lidštější.

V okamžiku, kdy chystala jsem se potupiti ženu tu, vylíčiti jí hrozná muka, jež jí chystám, připomenouti jí Piédelota za živa upáleného a pomstíti se na ní stejným způsobem, pohledla na mne chladně a pravila mi:

„Co mi vyčítáš, ženo francouzská? Myslíš, že vykonáš skutek dobrý, pomstíš-li svého muže, není-liž pravda?“

„Ano!“ odvětila jsem.

„Nuže, zabivši jej učinila jsem já jen, co hodláš ty nyní učiniti chystajíc mi hranici. Pomstila jsem chotě svého. Tvůj muž jej zabil.“

„Nuže,“ řekla jsem, „poněvadž sama schvaluješ pomstu, připrav se, bys ji podstoupila.“

„Nebojím se jí!“

A vskutku zdálo se, že nepozbyla odvahy. Tvář její byla jasná a nezachvěla se ani, když spatřila, jak snáším dříví a suché listí a jak vysypávám na to vše prach z nábojů, by muka její byla ještě hroznější.

Váhala jsem jeden okamžik. Avšak kapitán spočíval zde podle mne zkrvácený, zsínalý a hleděl na mne vyhaslým, sklenným svým zrakem. Políbila jsem bledé jeho rty a ujala jsem se opět díla.

Náhle, pozveduuvši hlavu, viděla jsem hulánku slzeti. To bylo mi podivné.

„Máš strach?“ děla jsem jí.

„Nikoli, avšak spatřivši, jak objímáš chotě, myslila jsem na svého a na všechny bytosti, jež miluju.“

Vzlykala chvili. Náhle vstala a řekla mi hlasem přerývaným, skoro šeptem.

„Máš také ty děti, ženo?“

Tělem prolétl mi mráz. Pochopila jsem, že tato žena je má. Řekla mi, bych pohledla v koženou desku, jež má v záňadří. Byly tam dvě fotografie děťátek zcela mlaďoučkých, hocha a děvčátka, s dobromyslnými, buclatými tvářičkami německých dítek. Nalezla jsem tam též dva závitky rusých vlasů a list, s velkými písmeny načmáranými rukou necvičenou, a počínající německými slovy, jež značí tolik co: „Drahá maminko!“

Nemohla jsem zadržeti svých slz, příteli můj. Odvázala jsem ženu a neodváživši se pohlédnouti do tváře mrtvého, ubohého chotě svého, jenž zůstal nepomstěn, sestoupila jsem s ní až k tržnímu domku.

Jest svobodna. Opustila jsem ji právě i objala mne plačíc. Kvapila jsem ku choti svému. Přijďte, co nejrychleji, můj příteli, vyhledat obě naše mrtvoly.“

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Odjel jsem v největším kvapu. Když jsem dostihl vesničky, byl domek, jejž jsem hledal, obklopen hlídkou pruskou. Tázal jsem se. Řekli

mi, že uvnitř jsou kapitán franc-tireurů a žena jeho — oba mrtvi! Pronesl jsem jejich jména, viděli, že je znám; i žádal jsem, aby mi bylo dovoleno, postarati se o jich pohřeb.

„Někdo stará se již o ně!“ odtušili mně. „Vstupte, chcete-li, když jste je znal. Dohodněte se s jejich přítelkyní o jich pohřbu.“

Vstoupil jsem. Kapitán a jeho žena spočívali podle sebe na loži, zahaleni pokrývkou. Nadzvedl jsem ji i spatřil jsem, že kapitánka učinila si na hrdle tutéž ránu, kteráž způsobila smrť chotě jejího.

U hlavy lože, bdíc a plačíc nad mrtvolami, stála žena, kterouž označili mi jako jejich přítelkyni.

Byla to hulánka.

Mělnické historie.

Vypisuje Dr. **Zikmund Winter.**

V šestnáctém věku jako dnes byl Mělník na vinohradech a ve vinohradech.

„Hle jak v kalichu se pění
šťáva česká červená“ —

znělo mi stoupajícímu na vrch, na jehož vrcholi roztomilé město se rozložilo, neustále v uších a došed na vrcholi na nejvyšší — do vinného sklepa v hradě — nemohl jsem než pozdvihnouti číši a na dno píti

„šťávu krvečervenou
k slávě dárce, země spáse,
jenž nám Labe oslavil,
vsadiv zemi ku okrase
révu, by v budoucím čase
vnuk na zdraví Karla pil!“

Než nepřišel jsem na Mělník oslavovat Karla ani té říše naší bývalé, přišel jsem — člověk zvědavý — číst z knih, kterakže tu na Mělníce žili ti dobří lidičky před třemi věky. Raději bych ovšem zvěděl, jakže žili před věky čtyřmi, pěti: ale na to v archivě městském knih nemají. Že mně všecky knihy ochotně byly propůjčeny, toho děkovati jednak ochotě mělnických pánů, jednak protekci přítele, tajemníka pana Fr. Tiska. Když snesl všecky všudy poklady, jal jsem se čísti nejprv o bývalých pánech konšelech mělnických, o jejich pracech, starostech. Nejprve jsem postřehl k své radosti a jich pochvale, že byli velice dbalí svého jazyka českého. Než by byli r. 1572 dovolili „Honsovi Lewovi sunst Hendlovi“ zapsati do svých knih svědectví po německu, když česky psáti nechtěl neb neuměl, poručili mu psáti latině.

Vínem svým nebyli mělničtí páni lakomí. Bez darů čili „koláčů“ do Prahy všelijakým ouředníkům královským přes tu chvíli zasílaných nebyla ovšem tehdejší samospráva ani dobře možnou, a protož Mělničtí, ač nejednou při dárku svém naříkají na chudobu, nicméně víno své, šťávu „krvečervenou“ posílají o všecko pryč. R. 1600 i panu

Florianovi Humberkovi z Humberka, J. M. C. služebníku při kanceláři, k svatebnímu „veselí s poctivou a šlechetnou pannou Annou Šmidkou, vinšujíce předně požehnání Božího podle toho soudek vína a jednu ovci jalovou odsýlají.“ Kterak uměli naříkati a při tom pěkně vinšovati, čtěte si v psaní panu Jiřímu Funkovi z Olivetu zaslaném r. 1600: „Uznávajíc k sobě pána vždycky laskavého a chudé obci Mělnické všeho dobrého přejícího Vaší Milosti tuto částku vína, ač dosti skrovnou, podle roku tohoto v hrozních odsýláme, kterouž že vděčně přijíti ráčíte za to přátelsky žádáme a s kterýmikoliv jeho požívati ráčíte, aby v dobrou krev obráceno bylo na Pánu Bohu z upřímného srdce vinšujem.“

Svoboda měst, jak vůbec vědomo, bývala v tom, že měšťané se spravovali sami a též sami že se soudili. V první příčině mají Mělničané jako všude jinde vrchnosti v městech největší péči o to, aby řezníci, pekaři, šenkýři a jiní takoví, kteří lidi živíce sami z nich živi jsou, žádného nešidili, aspoň aby nešidili tuze. Všem konšelé sadili za čas sazby, po čem prodávati, a řády v plné obci snesenými jim kázávali, co a kterak prodávati. Že řezníci ani jiní jich kollegové řemeslní nebývali hrubě s míněním pánů konšelů spokojeni, toť rozumí se a protož nedivno, že v knihách o té nespokojenosti hojný řádek.

Příkladem čteme při r. 1563. „o pekaře zápis. Jakož sú starší a všickni pekaři nejednou ale mnohokráte pro nedosti činění a neposluhování řemeslem svým řečí napomínáni i skutkem trestáni bývali, i protož (teď) z vězení sou propuštěni a na rukojmě dáni na takový spůsob, aby jeden každý doma míně deseti strychů mouky a na mlejně deseti strychů vobilí nemíval, chleby v mírnosti bílé i režné a jakož od starodávna bylo housky za dva peníze a za čtyry pekl, a tak svým řemeslem s dostatkem obci této posluhoval; jestliže by se pak při něm nedostatek chlebů buď bílých neb režných našel, toho každého rukojmové zase u vězení, odkud sou jej vyručili, postaviti povinni budou, a odkudž vycházeti nemá, ažby pokutu od starodávna uloženou dvou kop míšeňských položil.“

Též nápodobně bývalo i s řezníky. Že páni konšelé nebyli řezníkům jen moc vinu kárající než i moc ochranná, to pozorovati z jednoho listu r. 1599. do města Oustí zaslaného.

Čteme: „Do Ouště o řezníky. Slovutní, moudří a opatrní páni přátelé naši milí! Oznamujem Vám, že páni starší cechmistři a jiní všickni mistři řemesla řeznického, spoluměšťané naši, žádostivě toho při nás vyhledávají a za opatření — jsouce velicí lidští dlužníci a poplatníci J. M. Císařské — této věci žádají: co se sousedů Vašich, kterýmž jak se obecně jmenuje hunt do města Mělníka tohoto roku jest propuštěn byl, dotýče, že jim velikou záhubu v řemesle jich činí a chléb z rukou jich vydírají a měvši každou dobou podle připovědi své dobytek honiti, toho jsou pominuli, toliko trhy, kteréž se jim zlíbily, sobě že vybírají a stržíce několik mnoho kop ven z města odnášejí . . . . proto se jim hned takový hovězí hunt v městě našem aby více nehonili vypovídá, tak aby sousedé naši, poněvadž s námi všelijaká břemena v městě snášeti musejí, tím snázeji se živiti mohli.“

Ochrana řemeslníků městských v některé příčině tak daleko dosahuje, že překáží se i předměstským obyvatelům! O tom čteme ku pří-

kladu: „Léta 1564 ve čtvrtek den památní mistra Jana z Husince pan purkmistr a páni na tom sou se snísti ráčili, co se dotýče prodávání husí, že se zapovídá sousedům předměstským a podolským, aby žádných husí bitých ani pečených neprodávali, krom při trhu, to se jim propouští.“ Aby si pak nemyslili předměstští sousedé, že vstoupíce o trhu do brány mělnické budou moci prodávati husy jako bude libo, ustanovili jim hned tenkráte páni přísnou sazbu tuto: Prodávati mají „celou hus vosekanou anebo pečenou za 10 grošů (našich as 50 krejc.) a kaldoun za 3 groše 3 denáry; a nevosekávanou za 13 grošů a 3 denáry; nad čímž jsou zvoleni ouředníci od pánův k dohlídání takovým husem Bartoš mečíř a Václav pernikář.“ Oba ti dohlédali spolu i k chlebům. K svobodnému trhu, k jarmarku, měl každý odkudkoli volný příchod. Tu pak zase — jako vůbec obvyklo — hledívali Mělničtí toho, aby měli pěkný příjem z bud a míst tržních a mimo to nepouštěli z oka řád a čest města. Tu dbávali přísně policie tržní. Dosti zajímavý je zápis jeden z r. 1561. o pytli ztraceném a těžce zaplaceném. Pražský kožišník Urban přijel na jarmark mělnický. Ej! ať to vypravuje sám. „Když sem při sv. Havle k jarmarku do tohoto města Mělnika jel a přijevši do ouvozu již blízko města, pytel s vozu s liščími kožemi a futry spratkovými v témž ouvoze mi spadl a já o tom nevěděl, až když sem do města přijel. A hned z města sem běžel, bych téhož pytle hledal i potkal sem tohoto Václava Střelečka a on ten pytel na sobě nesl. Jeho sem za to prosil, aby mi jej navrátil, že jest můj, a v tom se mi trefilo, že sem běžeje za ním, upadl, a on Václav do města s tím pytlem do domu svého utekl.“ S tou věcí dostali se na soud pánů mělnických, kterýžto soud o jarmarce byl jako obchodní senat. Tam Střeleček pravil: „Abych neměl pytlíku s chlupatejmi věcmi najíti tomu neodpírám, než hned, jak sem jej brzy našel, přišel jest nějaký člověk, zprávu dávaje, žeby pytlík ztratil a, co by v něm bylo, znamení jest vydával a tak já mu pytlík navrátil.“ Tomu mělničtí páni spravedlivě nevěřili a proto nalezli ortelem, aby „postavil toho soukupa“ a nepostaví-li ho, aby přísahou se zpravil, že pytlíku ztraceného neměl a nemá. Pražské appellací se však ani tento ortel nelíbil. Nalezlať prostě, aby Střeleček pytel zaplatil. Písař mělnický si zapsal do knihy: „Ten pytel draze vyplatiti musí, totižto 22 kopy; byl hrubě drahej.“

O jarmarce chodili páni, chodil rychtář, aby všude dělo se s řádem, aby cizí neměli falešných loktů ani váh, aby zboží bylo hodné. Byl-li loket „neupřímný“, pobrali městští ouředníci loket i zboží.

Ale z r. 1601. je v jedné knize městské důkaz, že nebývali konšelé mělničtí k podvodníkům na trhu vždy drsně přísni. Dotčeného roku píší totiž do Nymburka o Václava přijmím Mělnického, za kterého se Nymburští přimlouvali: „Vašim opatrnostem oznamujeme, že jesti o jarmarce minulém od výběrčích k váhám a loktu nařízených u téhož Václava malé závaží při prodaji mejdla nalezeno a tu jesti k ouřadu purkmistrovskému od nich donešeno, pro kteroužto příčinu na závazek dán jest byl, však aby na to závaží mejdlo dobrým lidem prodávati, vážiti měl, sme vyhledati nemohli. Tou příčinou na přímluvu V. Opa-

trnosti jemu to promíjíme, jsouce té důvěrné naděje, kdyby se kdy věc podobná sousedům našim v městě vašem přitrefila, že k nim tuž přátelskou volnosť prokázati ráčíte."

O jarmarce přetrhovati bylo konšelům též rvačky a vůbec dbáti jarmarečního „frydu". V této poslední stránce zapsána jest v knize drobná historie jarmarečná, o kterou se s čtoucím věrně sdělím. Bylo to téhož roku prve psaného 1561. o jarmarce letním. Nějaký mělnický krajan byl v krámích hrozně bit. Když byl doveden i s vrahem svým na radnici, žaloval: „Tejž Šimon Nyšperský z Nového města pražského jest mne nenáležitě zbil pěstmi, za mé vlasy rval a nohami po mně šlapal, při tom i závorou železnou, kterouž se soudkové zavírají, mne jesti beze vší lítosti bil tak, až jest ji o mne na poly přerazil, a aby táž závora před milostmi vašimi položena byla, za to žádám, kterouž když spatříte, ráčíte porozuměti, jak sem stlučen a zbit od něho netoliko po těle ano také i po tváři. To jest panu rychtáři vědomo, neb sem jemu to všecko ukázal; za kteréžto tak mne bez viny nenáležité zbití pokládám sobě tři sta českých kop grošů a věřím Vašim Mlstem já chudý člověk, jakožto právu spravedlivému, že mne v tom spěšně opatřiti a k dlouhejm soudům pro nedostatky mé podávati a potahovati neráčíte."

Chtěl tedy Kašpar z Libovice — takové jeho jméno — vydělati ranami strženými tři sta kop, zač bylo tenkráte lze koupiti všude dosti slušný dům. Ale naděje sklamala Kašpara: přišlo v jev, že je zloděj. Šimon žalovaný totiž vykládal soudu: „Jestli že jest se jemu co ode mne přihodilo, to stalo se za vzatkem, kterého se jest dopustil, že přišel k krámu a statečku mému v tomto městě svobodném při jarmarce a jest mně rukavice vzav oukladně schoval a tak za počátkem jeho zlého oučinku k veliké těžkosti a škodám nemalým přijíti sem musil." A páni mělničtí dali mu za právo, neboť vyřekli: „Poněvadž se našlo, že Kašpar jemu pár rukavic jest vzal a za ňadra schoval, s kterýmiž jsa v jistotě postižen a jsouce mu za ňadry vytaženy o ně jest se s týmž Šimonem smlouval, ale když jich čím platiti neměl, on Šimon pro rychtáře jest poslal, kteréhož Kašpar nedočkav v utíkání se dal: protož za těmi příčinami všemi Šimon jemu Kašparovi, což jest mu učinil, dobře učiniti mohl."

Co se tkne šenku vína, přední tehdáž Mělničanů „živnůstky", to snažívali se páni v radnici o to, aby každý chudý nechudý z viničky poživení měl. Ba vidouce, že někteří bohatí lakomci chudého souseda tisknou, usnesli se r. 1572. o následujícím spravedlivém řádě na šenkování vína „po pořádku".

„Předkem aby na dví a, bylaliby potřeba uznána, na tří i na čtvero v městě šenkováno víno bylo a na předměstí na jedno nebo na dví. Kdožby načiti chtěl, když naň pořádek přišel, ten má půl pinty toho vína k panu purkmistru na koštování přinésti a pan purkmistr se třemi úředníky k tomu koštování a sázení vín nařízenými koštujíce vína, mají je podle slušnosti a hodnosti, po čemby žejdlík prodávan býti měl, saditi. A hned s tím sousedem, komužby to víno tak sazeno bylo, páně purkmistrů komorník s cejchem jsa vyslán, ten sud, kterýž má načat býti, cejchovati má a z žádného sudu necejchovaného nemá se víno dá-

vati. Ten pak náčatek má trvati dotud, dokud by nádoba načatá vydána nebyla. Však kdož by z těch sousedů prve svůj sud vyšenkoval, hned bez meškání jiný, na kohožby pořádek přišel, vedle něho načíti má.

Co se pak dotýče domů hostinských, tu hospodář hostem svým vína svého, leč by na něj náčatek přišel, nemá dávati, než povinen bude víno hostem svým, kteréhožkoli stavu by byli, od těch sousedů, kdežby načato bylo, buď ve dne neb v noci bráti, tak aby jedni druhým statků odbejvati pomáhali.“ Pokutu na neposluchy stanovili dvou kop míšeňských (náš dukát).

Tenhle řád, s nímž spokojeni byli sousedé chudí vesměs, netěšil se dlouhému životu. Vlastně už dlouho trvalo, než-li v život vešel. Zapsánoť pod ním v knize, „že nová vína bez takových náčatků pořádných kdy kdo chce načíti může až do vánoc“. To jest: do vánoc ať zůstane při starém způsobě.

A byl řád spravedlivý. Chuďas ze své malé viničky byl jist řádem tím, že prodá víno právě tak jako bohatí a obec měla z cejchů bezpečný užitek. Než po krátkém životě vzal řád za své. Stojíť v knize psáno: „Hoc plebiscitum regio judice Jacobo Kreysburgeno et nonnullis cauponibus potentioribus autoribus concitata plebe e medio sublatum.“ Tedy císařským rychtářem a některými mocnými hospodáři šenkovními řád v nic zvrácen. A tak „co prve schváleno bylo i panem podkomořím královiným, to teď zrušeno. Nil rebus humanis stabile“. Nic netrvá věčně. Že to neodbylo se bez domácí revoluce, to lze snadno uhodnouti. Ale císařský pan rychtář, nejsvrchovanější osoba v městě, zmohl mnoho. Však doleji poznáme jednoho z nich čistě pěkného.

Důchodů obecních byli konšelé pilni. To postříci jest snadno ze žaloby, kterou napsali r. 1601. o Klimentovi jináč Klímovi, přívozním ve vsi Vrbně: „Jsme v jistotě zpraveni, že jest (Klíma) pět vozů a čtyři káry soli do Vrbna převezl, z kterýchžto z jednoho každého vozu náleží dáti J. M. C. ungeltu 8 gr. českých a k obci cla též 8 grošů; z káry Jeho Milosti Císařské 3 groše a k obci též tři, nemajíc toho činiti, poněvadž u nás na týž ungelt jisté osoby ustanoveny sou a my také strany cla jemu sme o tom, aby je za nás vybíral, neporučili.“

Rovně tak pečlivi byli, měli-li ze svého opasku platiti berni sněmem nařízenou. Jen aby nebylo opasku ublíženo! Nešetřili nářků. Nejbolestnější pláč je onen, jejž psali r. 1603.:

„Dne včerejšího obec za příčinou té berně za termín sv. Bartoloměje nevypravený shromážditi sme dali a mnohé z nich i vězením opatřiti poručili, s pláčem naříkají, že berni nevědí kde vzíti.“ I protož nějakého pana Kříže prosí, aby jim na berni půjčil, „majíce o to všelijakou péči a starosť, abychom ji vezmem kde vezmem shledali a pánům Pražanům odvésti mohli.“ Pražané totiž sbírali ode měst berni a odváděli pak, kam náleželo.

Teď čtemež historie mělnické stolice soudné. Věrně vyznávám, že jsem nenalezl dosavad soudní knihy, aby učinila advokátům větší ostudy nežli knihy mělnické. Že to byli všelijací lidé, o tom víme i z knih tištěných starodávných; ale že zbytečně, neužitečně a marně tlukou advokáti ústy, to zapsali sobě jenom Mělničané. Ku příkladu psal písař r. 1564: „Mezi

Annou Vdovicovou a rychtářem J. M. C. o odpor kšaftu, kteráž rozepře o týž kšaft velmi v dlouhých a příliš nepotřebných řečech oustních i na popiscích jest vznikla a sem do těchto knih pro dlouhosť a zbytečnosť není vepsána.“ Míní-li někdo, že zdlouhavosť pře a nepotřebné řeči nedotýkají se tu advokátů čili řečníků, posloužím zápisem o rok starším a jasnějším: „Dále pak, což jest v tej při od stran bylo mluveno, vedeno a ukazováno, toho sem pro přílišné řečníka a zbytečné tlachání a mluvení sem nevopsal“ (r. 1565).

Několik let potom — r. 1577 — měluičtí konšelé byli přinuceni do šatlavy posaditi advokáty dva sobě protivné. Vyčetl totiž jeden druhému, že není hoden řečňování a při tom některak se poutřeli o moudrý a opatrný ouřad konšelský, kterýž je za to přivřel šatlavou. Zápis o tom skoro směšný jest tohoto rozumu: „Poněvadž tato pře toliko o takovou hodnosť mezi Jeronymem Zlatohlávkem a Jarošem Kohoutem vzešla, kdoby z nich dvou v řečňování hodnější při právě byl a proti osobě Zlatohlávka, aby Jaroš v radních místech mluviti hoden nebyl to se dostatečně neukazuje, než poněvadž Jeronym Zlatohlávek v suplikaci své Jich Milostem pánům nad apelacími zřízeným odeslané to psal o osobách přísežných, že by sobě místa radního i ouřadu málo vážili a Jaroš Kohout v své odpovědi též se zdá nemálo osob radních dotejkati tak píšíc, že by se nad ním tehdáž moc provedla a znamenité ublížení se stalo jemu: a tak oba dva radních osob nenáležitě dotejkají, k tomu proti povinnosti křesťanské jeden na druhého divné věci a zastaralé k lehkosti vyhledává a vyzdvihuje a právo zbytečně nad jiné sousedy své zaneprázdňují: z těch příčin oba dva vězením na věži za čtyři neděle jinak týhodny pořád zběhlé trestáni býti mají.“

Toť jisto, že s takovým ortelem žádný advokát na světě nevezme za vděk a protož nedivno, že se oba odvolali k vyššímu právu. A to vyšší právo řeklo, aby Zlatohlávek „toliko takové vězení na jeden tejden a Jaroš tak, jak vyřčeno jest, podnikl.“ Tedy onu důležitou otázku, kdo z nich hodnější před právem řečňovati, oba odseděli.

Žaloby na soudě mělnickém konány byly oustně i na listě. O jedné „oustní“ hrozně nezdvořilé zapsáno jest v knihách na rok 1564. Tu stojí: „Jan Trnka čině na mne z o u s t n í žalobu mluvil těmi slovy: Vaše Milosti, pane purkmistře a páni milí, obeslal sem před Vaše Milosti — ukázavši na osobu mou — tohoto lotra Jaroše! Kterážto slova já uslyševši tomu sem, abych jaký lotr bejti neb něco se lotrovského dopustiti měl, tomu sem hned s tím doložením, že pravdy nemluvil, odepřel, za poznamenání takového nářku (nařknutí) žádajíc. Že jest pak písař radní toho nepoznamenal, proč jest se mi toho dostati nemohlo, toho nevím.“ A kdo podepsán? Znáte ho — Jaroš Kohout, advokát čili řečník nedávno svrchu pověděný!

Co do soudu samého poznati jest při konšelích mělnických týž spůsob jako v jiných městech. Obzvláště tu budiž jen vytčen směšný příklad tehdejšího formalismu. Regina Kohoutka ovdověvši slíbila, snad z nesmírného žalu nad ztrátou manžela svého, Jakubu Byšickému celých dobrých sto kop dáti, vdá-li se po druhé. Tohoto nemalého slibu pomněl moudře Byšický v tu chvíli, když vdovička nemohouc už na „vdovské

stolici“ dobře oseděti vdala se za muže znova: Byšický pohnal ji ze slibu na soud. Ale bystrá Regina Kohoutka dala od sebe mluviti, že Jakub Byšický ve své žalobě nic nejmenuje, z jakých by sto kop ji Reginu obviňoval, zdali ze sta kop hřebíků neb štětek aneb vořechů.“

A moudří konšelé dali paní Regině proti Byšickému za právo. Prý žaloval „zatměle“. Ortel zněl: „Poněvadž Jakub zjevně, v jakých by sto kopách Reginu obvinil v své žalobě nejmenuje, proto se žaloba zdvihá.“

Věci soudní doličovaly se svědky. Svědkům vydávána u přítomnosti dvou konšelů od písaře přísaha, a v dobách oněch zbožných najdeš sic leckdy křivého přísežníka, ale často nikoli. Takového lotra nalezl jsem v šesti neb osmi knihách mělnických jen jediného. Ten r. 1561 křivou přísahou byl by málem přistrojil člověka o hrdlo. A přísahal nepravě pro nepatrnou maličkosť! Jan Krejčík slul a „učiniv přísahu podle práva na kříži svědčil takto: Když sem šel z Jelenic, když sme k tomu lesu hostinskému přišli proti tomu kříži, ptal se mne Fuxa, víš-li kdo toho zabil, chcešli zachovati mne, chciť povědět. Opověděl jsem: Já se taky na klobouky o peníze dělíval i po lesích sem chodíval — a tak sem řekl mu, chtíc na něm to vytáhnouti, tehdy on pověděl: Já sem ho zabil.“ Tím svědectvím šlo Fuxovi na hrdlo. Již ho bral kat. V tom „v pátek první v postě“ Jan Krejčík do rady puštěn, přísahu svou odvolal a přiznal se, že jest křivě svědčil z hněvu, protože jest jemu Fuxa někdy — kamenem dal.“

Material soudní na Mělníce je týž jako jinde: jsou tu soudy nejvíc o bití, zabití, nadávky, všelijaká zlodějstva, a jednou též o čáry.

Kterak se dobří měšťané města vinorodého slovy i ranami uměli urážeti, o tom několik historií bude vypravováno doleji, až se dostaneme na pití a bití do hospod mělnických. Zde stůj jen historie a soud o zbití „nejspanilejšího oudu“. Zranění nejspanilejšího oudu najdeš v každé soudní knize, jenže nemají všude týž nejspanilejší oud. Obyčejně jest soudcům tím nejspanilejším oudem ruka — mělnickým konšelům byla to tvář. Čtěte si: „Žaloba Cypriana Javorských na Víta Slona a Jana Nedbala syny Urbana zámečníka měštěnína r. 1568. Sem i vochromen na dva prsty u levé ruky a protož sobě pokládám na nich na vobou za takovou velikou nikda nenapravitelnou škodu na mém zdraví pokuty dvou kop grošů českých (naše dva dukáty), ač by mi zdraví mého žádný ničímž zaplatiti nemohl.“

Na to a jiné při tom zbití učinili tedy Mělničtí „vejpověď hlavní“: „On Vít Slon bez hodné příčiny Cypriana pod řádem a právem sekal a Jan Nedbal motykú mu dal, od kteréhož sekání a ztlučení z toho místa skoro za umrlého jest vzat a k barvíři (lazebníkovi totiž) nešen i nad to vejše jest ochromen a na tváři — jeho nejspanilejším oudu — zvohaven a on Vít s Janem bratrem svým, aby na ně Cyprian v stráži stál a jemu, jakž odpor jich ukazuje, jakožto násilníku svému aby se brániti musili, toho jsou ničímž neokázali, za kteréžto schromení i s škodami na to vzešlými tíž bratří témuž Cyprianovi 45 kop grošů českých aby dali; avšak nicméně že oni bratří práva neváživše sobě ani rychtáře Její Milosti Císařové zde v městě jakožto v zámku Její Milosti Císařové

jsou se toho dopustili, pan rychtář J. M. C. s pány je v kázeň a v trestání berou."

Jak oběma rváčům v „kázni panské" k duhu bylo, nedí se, ale tolik jisto, že oblíbenou tehdáž frásí „kázeň panská" rozuměly se i tresty hrozně zlé.

Některou bitvu páni konšelé, podivným milosrdenstvím jsouce hnuti, netrestali tak biblicky, jak městská práva Koldinova radila — oko za oko, zub za zub — alébrž vyslechše obě strany a hromadu svědků i s barvířem, který jakožto městský chirurgus věrně vylíčil, kam a jak rána dopadla, kolik kostí vyňal, co „glidwosru" vyteklo, kolik promazal sádel a flastrů — naposled odsoudili, aby se obě strany samy o ty rány smluvily.

Příklad z Mělníka tento. R. 1566 žaloval Jan Urbanův jinak Nedbal na Svatoše Rymanského: „Bez příčiny hodné sekerkou v hlavu mne udeřil." „Ten pátek po Božím těle," odpověděl obžalovaný, „byl sem na rynku kupujíc tyčky k vinici, i tu jest Nedbal na mne běžal mluvíc mi, šelmo, zrádce, co ty v mém pivovaře vaříš? a hned mne pohlavkovati chtěl ochutnajíce se na mne rukou svou a já majíce sekeřici zavrhl sem se jemu a tak v tom, ač jestli uražen, tehdy zoumysla k tomu jest přišel." Na ty a podobné řeči vyřekli konšelé „vejpověď", že „dávají Janovi proti Svatošovi za právo tak, že jemu tím povinen, což mimo řád a právo učinil, a proto aby s ním ve dvou nedělích pořád zběhlých o to smlouvu vzal."

Tresty se řídily dosti často dobrou volí žalobcovou. Tak u příkladu podal r. 1565 hejtman zámku Mělnického soudu konšelskému Brože Mrázka, vině ho z přesvědčeného „mordu". A zápis v soudní knize o tom na konec ten, že vrah v žádné odpovídáni se dáti nechce, alebrž se na milosť i nemilosť dává hejtmanovi. „Protož on Augustin Trnka jej Brože Mrázka na níže psanej způsob na milosť i na nemilosť přijal jest, aby on Brož tu, kdež se jemu ukáže, v železech chodil a jemu se poručilo, aby v nich dělal a to do vůle J. Msti. pána o urovnání toho mordu; z těch pak železon Brož se žádným vymyšleným obyčejem dobýti ani jiným z nich se dobejvati dopouštěti nemá pod ztracením hrdel."

Některou milosrdnosť pociťovali konšelé Mělničtí také k cizoložníkům. Trest na ten hřích byl meč a Mělničtí odpouštívali o všecko pryč, jednoho pustili na slib, druhého za několik kop, třetího na přísahu. V těch příčinách čtětež zápis slibný z r. 1561; „Já Jan Dryáčník jakož sem se dostal do vězení a trestání pana purkmistra a pánů města Mělníka nad Labem pro přebývání s jinou osobou kromě manželky mé, poněvadž v tom p. purkmistr a páni se mnou milosť učinili, na tom přísahám pánu Bohu všemohoucímu, že to od týchž pánů vděčně přijímaje mstíti se nižádným vymyšleným obyčejem nebudu nad žádným a takových postranních žen se varovati a své manželky přidržeti se chci, pakli bych se co takového neslušného dopustil, na hrdle bez milosti trestán býti mám, k tomu také každé suché dni před panem purkmistrem a pány Mělnickými stavěti se povinen sem."

R. 1572 byl z téhož hříchu žalován Jan Zajíček. Poněvadž pokuta z cizoložství náležela králi, naložil na to zástupce králův císařský rychtář

všecku péči, aby Zajíčka skoupal v trest. Ba „dal na to čísti i sentenci z prvních knih Mojžíšových o pohrávání Isáka s Rebekou, manželkou svou.“ Ale dobří předobří konšelé mělničtí nalezli zločinci, aby se přísahou očistil. K tomu se zase Zajíček neměl, nechtěje křivě přísahati: chtěl bez přísahy nevinným býti. Do toho konečně vložila se pražská apelací a vyřekla stručně a dobře, že „vyměřuje témuž Zajíčkovi čtyři neděle na věži sedění místo závazku“ (totiž místo oné přísahy).

K zlodějům byl soud konšelů mělnických zlý, ovšem ne horší nežli jinde. Zloděje všude věšeli a než ho zvěsili, potrápili ho velmi. A co se nasháněli posly i listy po zlodějích a škůdcích svých, leda by je dostali ku svému právu! Jeden list tu horlivou snahu osvětliž. R. 1600 píší rychtáři Malostranskému: „Oznamujem Vám, že sme tento jminulý pátek jednoho škudce jménem Křepíka, kterýž lidem krádeží spolu s pomocníky svými škodil, trestati dali; což jest na trápení vyznal a na tom umřel, z příležícího spisu tomu vyrozumíte, a poněvadž pak ten jistý Janek Skladnejch (na něhož škůdce vyznal) nedaleko za malou Stranou v nějakým lisu na Pernikářsku (patrně míní se tu vinice Pernikářka) s nějakými dvěma kloučky i s laryní zůstává, Vás za to žádáme přátelsky a podle práva napomínáme, že se o to skutečně přičiníte a dostanouce ho jím se dostatečně ujistíte.“

Jednou byli k zlodějce spravedlivě milosrdni. Je tu ze starých knih pravzácný — ne-li jediný — příklad kleptomanie, kterouž konšelé dobře poznali a proto na svou dobu znamenitě lidsky uvážili a netrestali, a to proti vůli pana Zikmunda Belwice, jenž ji ubohou ženu, svoji poddanou, na trestání do Mělníka byl podal. Kterémuž Belwicovi píší: „Co se Doroty z Buštěhradu, kterouž Ste ku právu našemu za příčinou krádeže obilí stohového odeslati ráčil, že poctivé paní měštky (tři) a dvě baby, které při porodu bývají, z poručení našeho tuž Dorotu ohledávaly a ji těhotnou býti oznamovaly, ano i toho doložily, že takovým ženám mnohé příčiny se přiházejí.“

Toť na všecken spůsob zápis vzácný a Mělničanům je ke cti.

Poddal-li některý ze sousedních pánů neb rytířů mělnickému právu svého zloděje na potrestanou a nedbal-li toho, kdo rychtáři a katu městskému zaplatí, byli hned Mělničané milosrdni a hotovi zloděje pustiti. Tak u příkladu stalo se r. 1602. Paní Alžběta Hrzanová z Dubé pojala proti Jonáši podruhovi zlodějovi tak velikou nechuť, že ho zanechala popravě Mělnické a při tom schválně zapomněla platiti na „útrpnou“ a kriminalní proceduru. Napsala jen plna jsouc hněvem, že zloděje zastávati nebude.

(Pokračování.)

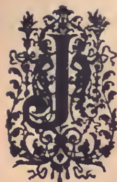

Lesní zátiší.

Kreslil Karel Liebscher.

Z Národní besedy.

Novelka z literarní pozůstalosti **Berty Mühlsteinovy**.

Jasné červnové odpůldne.

Na balkoně malého, ve způsobě villy vystavěného domku stojí mladá dívka a dívá se netrpělivým pohledem na silnici, která se vleče do nedozírné dálky. Po několika minutách marného napnutého pohlížení na silnici stáhla mrzutě obočí, obrátila se, rozhrnula tmavě červenou portiéru za otevřenými dveřmi balkonu a vešla do salonu. Tam přikročila rychle ku skvostným hodinám pod skleněným příklopem.

„Čtyry hodiny! Dávno již měl by tu býti! Toho jen otec je vinen, že mu sám nejel na nádraží naproti.“

Pohodila vzdorovitě hlavou, že černé kadeře, na malé hlavince červenou pentlí spoutané, poskočily jako zvonečky a jala se kvapným kročejem přecházeti po pokoji. Její zevnějšek jevil se v tom chvatu, s tím výrazem hněvu a uraženosti nad míru komickým. Malé nožky byly příliš lehounké, než aby byly mohly učiniti krok těžký a pádný, obličej podobal se tváři dětské, když neví, má-li smáti se nebo plakati, a jak takto drobným, spěšným krůčkem přebíhala pokoj, připomínala vyplašené ptáče, které v kleci utíká s jedné strany na druhou.

Však bylo to skutečně nemilosrdné od bratránka, že je tak dlouho nechával čekati. Kdyby jen trochu měl zvědavosti v sobě i touhy po příbuzných, jež tak drahná leta neviděl, zajisté že by si byl více popílil. Ale oni se mu stali lhostejnými. Ba, lhostejnými. Nemohlo ani jinak být. A ona se tak na něho těšila.

Chmura rozložila se na jejím čele, ale zanikla mžikem a dala problesknouti zásvitu radosti, když zaznělo z venčí dušené rachocení kočáru. „Již jede!“ zaplesala a mžikem stála opět na balkoně, tleskajíc rukama a pohledem plným veselých jisker měříc vzdálenosť povozu.

Tento jel pomalu, ach příliš pomalu pro její netrpělivosť a zatočil nyní se silnice do nádvoří, jež se nacházelo ve středu budov továrních. Dívka nevyčkala chvíle, až zastaví. Letěla po schodech dolů a vystoupila na dvůr právě ve chvíli, když mladý, štíhle rostlý muž, bledé pleti a po anglicku přistřižených vousů, pomalu a vážně z kočáru vystupoval.

Dívka mu běžela vstříc. „Jindřichu!“ zvolala radostně a již se chystala vrhnouti se mu v náručí a políbiti jej. Leč mladý muž couvl, přeměřil dívku klidně od hlavy k patě a pak pravil: „My cousin Ida — nemýlím-li se?“ a skloniv se, políbil jí dvorně ruku.

Dívka se zapálila a potom zbledla. Bylo to vítání bratrance vřele očekávaného? Neslyšela posud, že by bratranci líbali sestřenicím tak nepatrným, jako ona byla, ruce. Stála zaražena, nevědouc, kterak začít hovor, neboť dvorná chladnosť bratrancova byla ji docela zmátla a zvrátila všechny plány, které k uvítání jeho zosnovala.

„Kde je váš otec, miss, můj drahý strýc?“

Ida chtěla právě odpovědít, když tu hledaný rychle sám se přibližoval. Muž v letech pokročilých, s hlavou lysou, kterou kryla sametová čepička, a v oděvu šedém, obnošeném, jenž semotam jevil známky olejových skvrn. Obraz továrníka, který valnou část dne tráví v dílnách svého rozsáhlého závodu.

„Budiž mi vítán, milý hochu!“ oslovil mladého muže, stáhnuv bratrovce hbitě k sobě, by jej mohl obejmouti, neboť dosahoval mladému muži sotva k ramenům. „Buď mi srdečně vítán a odpusť, že jsem ti nepřijel sám naproti. Zkoušíme právě nový stroj — lepších snad ani v Manchestru nemáte. Chtěl jsem všechno do pořádku uvésti, než přijedeš, ale nešlo to. Však což, jsi zde a zařídíš všechno sám, jak uznáš za nejlepší a jak's to v cizině prováděti viděl.“

Mladý muž propůjčil se blahosklonně pocelům svého strýce a mlčky nechal se jím vésti do příbytku rodinného. Továrník mu s pýchou ukazoval nádherně zařízené pokoje, které však, ku podivu, nevyvolaly žádný ohlas obdivu v Jindřichovi, neboť hleděl na vše okem lhostejným, ba prohodil i k největšímu ustrnutí strýcovu: „Nikde komfort.“

Pak se tázal, kdo že řídí domácnosť, neboť taková křepelička, jako je „my cousin Ida“, není přece nikterakž spůsobilá zastávati úkol takové důležitosti, ba tvrdil by s jistotou, že neumí připraviti ani pořádný beefsteak.

Nad touto poznámkou se továrník usmál a poučil Jindřicha, že místo domácí paní a hospodyně zastává vzdálená příbuzná, paní Roubalíková, kterou by mu byl již představil, kdyby v tom okamžiku nebyla zrovna zaměstnána s přípravami k čaji. „Chtěl jsem tě totiž nejdříve pohostiti nápojem, jemuž jsi v Anglicku nejvíce zvykl.“

Čekal-li továrník za tuto úslužnosť od svého bratrovce slovo vděčného uznání, velmi se zmýlil, neboť Jindřich prohodil udiveně: „Ale můj bože, vždyť není doba čaje! Doufal jsem, že přijdu k obědu — není více než-li pět hodin.“

„K obědu!“ divil se nyní továrník. „K obědu o páté hodině! Víš-li co, hochu,“ pravil a cosi jako tušení blížících se domácích nepohodlí vzmáhalo se mu v prsou — „zdá se mi, že spůsob posavadního žití tvého liší se valně od toho, jaký panuje zde mezi námi. A abych tě již z počátku ze všech omylů vyvedl a sám vyhnul se každému nedorozumění, obeznámím tě krátce s pořádkem, jaký jest u mne zaveden. Vstáti můžeš, kdy ti libo. O osmé dostavíš se však ku společné snídani a o deváté půjdeš se mnou do továrny, kde setrváme až do dvanácti. O půl jedné obědváme; dobu ode dvou až do sedmi ztrávíš buď v písárně neb opět v továrně. Večer pak je tvým. Vyjímky v tomto pořádku činí pouze neděle a svátky, kdy továrna je zavřena a den úplně k tvé disposici. Jsi s tím tak srozuměn?“

„Very well, drahý strýčku.“

„Nuže učiň si pohodlí. Jsi doma. Podívám se zase ke stroji. Pošlu ti Idu.“

Ida seděla v předním pokoji, jsouc ve vážné myšlení pohřížena. Zjev Jindřichův byl zcela jiný, než jak si jej v mladistvých snech představovala. Když ji před desíti lety opustil — odjížděje s otcem, který v Manchestru

měl říditi továrnu, až do vzdálené Anglie — byl mladíkem plným ohně a vřelosti a měl svou malou sestřeničku Idu tak velice rád, ale tak velice, že se pro lítosť ani s ní nemohl rozloučiti a ještě do kočáru museli mu ji podat, aby ji naposled políbil. „Až budeš veliká, Ido, přijdu si pro tebe, staneš se mou ženou,“ pravil. A nyní? Osiřel, a otec Idin, který neměl syna a továrnu nechtěl po své smrti zůstaviti cizím, ustanovil se na tom, že přijme Jindřicha za svého syna a dědice. Paní Roubalíková, která nedovedla mlčeti, svěřila dokonce též Idě, že se bratranec má státi jejím manželem, kterážto novinka vyvolala v Idě radostné pohnutí a spůsobila, že dívka tím toužebněji očekávala návrat mileného bratrance. Zajisté že slibu svému již dostál a u otce o její ruku se ucházel. Okolnosť tato přivedla bezpochyby strýce jeho na myšlénku, aby ho nazpět do Čech povolal a místo v továrně mu nabídl. Přijel — ale kde zůstala sladká rozčilenosť opětného shledání, kde očekávané slovo: „přicházím si pro tebe, Ido“, provázené dlouhým, vroucím políbením? Nebyla posud pomyslila na žádného jiného muže, představa, že toliko Jindřich stane se jí jednoho dne manželem, tak se v ní zakotvila, že se úplně považovala za jemu zaslíbenou, pevného jsouc přesvědčení, že i on za stejným kráčí cílem. Důvěrný styk obou otců, stálé a časté dopisování, v němž vždycky o Jindřichovi, o jeho pokrocích a spůsobilosti k obchodu široké stávaly se zmínky, ji v domněnce té až příliš utvrzovaly. A nyní přece se jen zklamala! Aspoň v tom, že bratranec nezachoval jí lásku a že mu Ida není než-li sestřenicí, jíž během let se odcizil.

Zklamání a uražené dívčí pýše svědčila ta slza, která se nyní více hněvem než-li lítostí vyronila z oka. Setřela ji rychle, uslyševši krok otcův.

„Co zde činíš, dítě?“ oslovil ji. „Proč nejsi v pokoji u Jindřicha? Běž k němu a buď mu společnicí, musím na okamžik ještě do přádelny.“

Ida vyskočila, objala otce a šeptala mu důvěrně, lichotivě: „Tatínku, líbí se ti bratránek?“

A když továrník velkým okem na ni pohleděl a se jí optal, proč takto se táže, odvětila polo žertovně, polo truchlivě: „Mně ne,“ a již byla ze dveří.

* * *

Továrník, paní Roubalíková a Ida seděli již hodnou chvíli za stolem, na němž stála mísa s polévkou, která prozatím jen vůní a dýmem vcházela do čekajících ústrojů zažívacích, a Jindřich posud nepřicházel. Kde jen meškal? Vyšel stejnou dobou s továrníkem z písárny a odskočil jen na chvilku do svého pokoje. Kýho šlaka tam tropí, že tak dlouho otálí?

Továrník cinkal nevrle lžicí o pokraj talíře: nerad čekával s obědem. Měl čas přesně ke všemu vyměřený a každá odchylka byla mu znamením nesprávnosti.

Konečně očekávaný vstoupil. V úplné černé toilettě, bílé vestě, nejinak, než jako by přicházel ku dvorní hostině.

„Ale, Jindřichu,“ zvolal překvapen továrník, „kam půjdeš, že jsi se tak ustrojil?“

„K obědu, můj drahý strýci," zněla odpověď, s největším klidem pronešená, a dámám se pokloniv, posadil se Jindřich vznešeně ke stolu.

Ida se usmála, paní Roubalíková zavrtěla hlavou, jako že tomu nerozumí, a továrník zakašlav, řekl: „Milý Jindřichu, nemáme-li právě hostů, nemusíš si s oblékáním dělati žádných obtíží. Jsme u nás zvyklí sedati ke stolu, jak přicházíme od práce. Zmeškal bys příliš mnoho času stálým přistrojováním a odstrojováním se, neboť nahlížíš, že v tomto oděvu nemůžeš se odebrati mezi dělníky."

Jindřich přikývl mlčky hlavou: „Very well, strýčku; učiním, jak za dobré uznáte."

Paní Roubalíková dostala před důstojným a vznešeným klidem anglického bratrance náramnou úctu. Měla se pilně na pozoru, by ničím nezavadila, a podávala mu mísy tak vážně a pokorně, jako by nejvzácnějším byl hostem.

„Milý Jindřichu" — —

Jindřich sebou lehce škubnul. Jen zcela málo, že to bylo pozorovati toliko na levém koutku plných rtů: „Můj drahý strýci," pravil nedbale, „nenazývejte mne Jindřichem. Uvykl jsem na jmeno ‚Harry' a sám otec nejinak než takto mne volával."

„Harry! Nuž buďsi, nám to konečně lhostejno!"

„Harry!" Ida si to jmeno několikráte opakovala, paní Roubalíková také, aby si je pevně do paměti vštípily.

Ostatně urovnalo se všechno ku podivu hladce. Jindřich čili Harry podrobil se ochotně obyčejům a zvykům domácím, továrník opět přijímal milerád rady, týkající se časových oprav u řízení továrny, nedrže se svéhlavě starého a neohlížeje se na to, že rádce je pouhý mladík. I jinak, zejména co se dotýkalo osobních záležitostí jeho, nechával mu po vůli. Tak ku příkladu dovolil mu upraviti si byt docela spůsobem, jak to míval v Anglicku, a sám mu dal potřebnou částku peněz, aby si mohl dojeti do hlavního města pro nábytek, po jakém toužil. Když pak viděl všechno uspořádané a různým předmětům — jichž užívání neznal, bez nichž však podle tvrzení Harryho ani nejchudší Angličan se obejíti nedovede — do syta se vynadivil, prohlásil, že je vše sice velmi krásné, ale že, co jeho osoby se týče, raději zůstane při starém.

Méně dobře než-li se strýcem srovnal se Harry s Idou. Byla mu příliš málo „ladylike", tuze hlučná a prudká ve hnutí a projevu citů. Nedala na sobě dosti záležeti, a prokázala-li dělnici česť, že s ní hovořila o její poměrech a dobročinnou se jí projevovala, neměla při své vlídnosti onen výraz milostivé blahosklonnosti, který vznešeným dámám tak sluší a chudině imponuje. Že je Ida hezká, uznával. „Kráskou pikantní" ji nazýval, — „z druhu francouzských grisetek", polohlasně doloživ, čímž Idu nemálo pohněval.

Snažila se nápodobiti jeho, chtěla choditi pomalu a vážně a zřídila si šaty s dlouhou vlečkou, by jí v rychlé chůzi bránila. Pak se šla projít zahradou. Kráčela volně, hrdě, vlekouc nedbale dlouhý šat žlutým pískem cestičky a porosenou travou pažitu. Dala se směrem, kudy ji Harry mohl pozorovati oknem, nedívala se ani v levo, ani v pravo; toliko když šla kolem nízkého keře, sehnula se půvabně, by utrhla s něho květ, k němuž

připojila jiný u keře druhého. Ale trhala jen s nízkých. Od té doby, co se jí Jindřich smál, kterak se napíná, by si mohla utrhnouti snítku jasmínu, vyhýbala se nápadně keřům vysokým.

Několik okamžiků později než obyčejně vešla do jídelny s veškerou tou důstojností, kterou cvikem v zahradě si byla osvojila. Snivě položila uvitou kytku na kredenci a ubírala se pak vážně ku svému místu. Ústy Harryho pohrával úsměv, ztrácející se v plavém, hustém vousu.

„Miss Ida se dnes opozdila," pravil chladně, „a příčinou toho byla bezpochyby okrasa šatu, která vyžadovala mnoho času, než se mohla objeviti v tomhle útvaru?"

Náhlou myšlenkou jata, ohledla se Ida přes rameno na svoji vlečku. Byla lemována širokým okrajem, jejž spůsobil vlhký žlutý písek a nesla i jinak sledy procházky zahradou.

Červeň vstoupila do tváře Idiny.

Beze slova odvety, s hlavou sklopenou usedne, snažíc se ukrýti poškozenou vlečku před pátravým zrakem paní Roubalíkové.

Nebylo dne bez šarvátky mezi Idou a Harrym. Nic mu nedělala vhod. Stále ji plísnil, napomínal, opravoval. Mnohou slzu vynutil jí ten „zlý bratranec". „Až budeš mojí ženou, Ido" — Jindřich sestřenici už tykal na žádosť továrníka, který to hned první den tak určil, — „až budeš mojí ženou, Ido, musíš činiti takto." Tato slova slýchávala ubohá dívka každého dne, i přála si skutečně, aby už byla tou jeho ženou, neboť soudila, že jí asi nebude hůře než-li nyní, kdy musí poslouchati i otce, i Harryho, i paní Roubalíkovou. Stavši se manželkou, nebude míti aspoň leč jednoho velitele.

Až bude jeho ženou! Kdy vlastně se to ujednalo, že bude jeho ženou? Nikdo jí o tom nic nepověděl, Harry se jí netázal, chce-li, ba ani jí neřekl, že ji má rád. A má se státi jeho ženou, tak zcela všedně, prosaicky, bez sladkých záchvěvů, bez sladkých slov milostných! Ida uvážila, že oddíl žití, který se u dívky nazývá nejkrásnějším, odehrává se u ní vlastně velice suchopárně.

* * *

Když byla Ida ve vychovacím ústavě hlavního města, seznámila a spřátelila se s Laurou Ďablickou, dcerou bohatého statkáře. Dívka ta provdala se před rokem za jednoho z vynikajících Čechův a hrála v Praze dosti důležitou úlohu. Shromažďovala kolem sebe všechny representanty mladé, krásné literatury, jsouc vřelou ctitelkou poesie, a slynula vzdělanou, duchaplnou dámou. Tato přítelkyně, s níž Ida trvala v písemném styku, zvala ji nyní, dověděvši se, jak jednotvárný vede život, aby ji navštívila a masopust u ní ztrávila.

„Chudinko, vždyť nevíš ani, co je ples," psala; „tvůj otec tě chová hůře než-li princeznu začarovaného zámku. A tvůj ženich? Můj bože, neznám ho, ale nemohu jinak, leč představiti si ho jako muže mrzutého, neduživého, s vyschlým rozumem a srdcem . . ."

Harry se poněkud zakabonil, když mu továrník po přečtení lístek přisunul, by též do něho nahledl, a pohladiv si plavý vous, pravil: „Ne-

záleží mi sice na úsudku ženštiny, a na takové, jakou se zdá býti tato emancipovaná Laura, již docela ne, ale abych dokázal, že nejsem takovým, za jakého mne mladá paní považuje a my dear cousin Ida mne vylíčila, žádám vás sám, strýci, abyste Idu dovolil do Prahy. Nebude jí to na škodu. Je-li Laura skutečně tak výtečná, za jakou ji moje malá sestřenička považuje, bude působiti vlivem svým i příkladem zajisté blahodárně. Ida má zapotřebí poohlednouti se po světě, aby, až bude mou ženou, důstojně místo to zaujala."

Dořekl a skřížil nedbale nohy, na Idu ani nepohlednuv.

Ida těšila se z dovolení, tak snadně vydobytého, ač způsob, jakým je obdržela, poněkud ji pokořoval. Ale nedbala toho valně — pomýšlela na plesy, na radovánky, jež posud znala jenom dle jmena. Paní Roubalíková dostala ihned plné ruce práce; bylo třeba uvesti Idiny věci do pořádku a i jinak konati přípravy k odjezdu. Laura žádala, by přítelkyně přijela už druhého ledna, aby se jí mohly shotoviti v čas obleky. Dny uplynuly Idě v očekávání rychle, a než se nadála, seděla u své milé Laury v útulném pokojíčku, zabrána v důvěrný hovor.

„Tak jsi tedy již také zaslíbena!" řekla mladá paní, držíc ruku přítelkyně pevně ve své. „A vezmeš si ženicha svého z dobré vůle, máš ho ráda?"

„Mám; aspoň se domnívám, že ho mám dosti ráda."

Laura se hlasitě zasmála. „Dosti ráda!" opakovala. „Má drahá Idinko, když jsem já byla zaslíbena Bohdanovi a někdo se mne tázal, mám-li jej ráda, zvolala jsem vždy s nadšením, s plným přesvědčením duše: ‚Ano, nevýslovně, nekonečně!' A i kdybych nebyla cit oděla slovem, byl by jej každý vyčetl z planoucího mého oka, z ruměnu mé tváře."

Ida hleděla v rozpačitosti před sebe.

„Ty však pronášíš to tak klidně, tak lhostejně, že se skutečně obávám, že náklonnosť vaše není dosti silna, by se na ní bezpečně mohl zbudovat chrám manželský. Přiznej se, že se neklamu. Vdáš se z vůle otcovy, není-liž pravda?"

Ida se bránila. „Jsi na omylu, Lauro," odporovala jí, „miluji Harryho upřímně, od srdce, ač s ostychem, což jest následkem jeho chladné odměřenosti, jíž slovo vřelé, kdy namane se mi na rtech, stuhne v led. Harry je tak dokonalý, Lauro, tak vznešený. Jsem vedle něho prostou, neobratnou dívčinou. Musíš ze mne udělati dámu, slyšíš, abych jeho byla hodna."

Laura objala přítelkyni. „Zůstaň, jaká jsi," pravila, „a okouzlíš každého."

Měla pravdu. V Národní besedě, které Ida se súčastnila, stala se předmětem všeobecné pozornosti. Její nehledaná gracie, její svěžesť a prostomilosť působily bezprostředně a záhy měla kolem sebe široký půlkruh obdivovatelů. Bohdan honosil se mnohými známostmi. Každý, kdo viděl Idu po boku Lauřině, přál si býti jí představen, a než-li minula půlnoc, seznala Ida osobně všechny veličiny, které dříve jí byly známy toliko jmenem. Ba více, rozprávěla s nimi. Z prvku ovšem jen bojácně; obávalať se, aby neřekla něco nerozumného, a ohledla se vždy uleknutě, netkví-li na ní přísný pohled Harryho nebo nedává-li jí paní

Roubalíková tajně znamení. Čím déle však hovořila, tím snadněji a zvučněji plynula jí slova od úst, až konečně všechno kolem ní umlkalo a ona sama šveholila, podobna králi zpěváku v lese, který všechny soudruhy překonal a líbeznosti zpěvu svého je nyní nutí, by mu naslouchali.

Společnosť mlčky se podrobila vlivu a kouzlu, kterým je Ida obestřela. Již hodina odpočinku minula, hudebníci počali hráti úvod ku čtverylce a mladý, vysoký muž, kterému se nebylo poštěstilo najíti místo u stolu, při němž Ida večeřela, posud marně čekal, až se kruh kolem ní uvolní, aby ji odvésti mohl k tanci. Konečně se mu to podařilo. Ida, zaslechnuvši zvuky čtverylky, povzhlédla a spatřivši tanečníka svého, který z povzdálí se jí klonil, povstala, kruh ji objímající roztrhl se a zavěšena o rámě mladého muže, spěchala do sálu vzdušná, zářivá, blažená.

Čtverylka poskytuje dosti příležitosti ku konversaci. Mladý muž jí použil. Mluvil k Idě vzletně a nadšeně, říkal jí o máji, který s vůní lesní, horským vánkem svěžím, s písní slavíka přikouzlila zjevem svým do sálu, mezi pány blaseované, dívky citů strojených a mozku prázdného. Ida byla již to vše v podobných slovech četla v románech a věděla, že jsou to běžné fráze pánů vůči damám, přece však měla z toho potěšení, že také jednou je předmětem lichotících poklon. Naslouchala jim bez hlubšího pohnutí, bez myšlenek vedlejších. I když po ukončeném tanci, dříve než ruku její pustil, mladý muž tuto slabě, ale vroucně stiskl a ukloniv se Idě, okem významným na ni pohledl, pohrával ještě ten dětinný, nic jiného než ukojenou radosť nad zábavou značící úsměv malinovým jejím rtem.

„Ó jak žijete zde krásně!“ zvolala druhého dne, se zvlhlým zrakem vrhajíc se přítelkyni v náručí. „Zde cítíme se býti člověkem! Vy dovedete zbudit a na denní světlo vynést to nejdrobnější zrnko zlata, zakopané v nejhlubší části lidské duše. Vy probouzíte ducha, zachvějete srdcem a dovedli byste vdechnouti jiskru žití i Galatheám!“

„Tedy se ti u nás líbí, Ido?“

„Ó nevýslovně, nekonečně!“

„Nevýslovně, nekonečně! Hle, toť zní zcela jinak, než když jsem se tě tázala, máš-li ženicha svého ráda,“ šeptala Laura družce své do ucha.

Ida zapálila se až k tomu oušku.

„Musím ti říci, že i ty jsi se líbila,“ pokračovala Laura, „zejmena professoru Václavíkovi.“

„Který z pánů byl ten professor?“

„Onen vysoký, statečný muž, dlouhých, na zad sčesaných světlých vlasů, plné, svěží líce —“

„— který nesl tak pyšně hlavu jako oř, dostane-li se mu nového řemení.“

„Ido!“

Pokáraná se zvonkovitě zasmála.

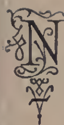
(Dokončení.)

Václav Živsa.

Hexametrem napsal Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

edbaje námitek zdvořilých, k domu rychle se béře.
Hosté na březovou si usednuli lávku besídky,
k soudruhu pak starší tlumeným hovorem se obrátil:
„Prostosrdečný kmet, veselý, a nepřítel okolků,
pop nikoliv protřelý, než výborný lidu pastýř,
muž vzdělanosti pravé, lidumilný, snášelivý též
k náhledu každému, kdy z přesvědčení plyne pouze.
S ním hovořit můžeš jako se mnou, prostě a volně,
dobře bavit se také, an roztomilý je besedník.“

Mladší mlčky vyslech' tuto řeč, jen trpce usmál se.

„Přírodu vroucně kochá,“ tiše pokračoval jeho soudruh,
„zvlášť botanik jsa čilý, známý též v okruhu širším.
Pěstovatel vědy výborný, spolu víry obránce,
příkazy církve s onou v ladný upravil sobě souhlas.“

„V ten soulad nevěřím,“ rozhodně mu odvece mladší.
„Dávnou báj zjevení s učením vědy těžko je mířit:
Dvé to soků lítých, věčnou spolu válku vedoucích,
tak že obou věrným paladýnem býti nemožno.
Jednoho nutno volit z odpůrců nesmiřitelných
a vzdělaným snadná, nepochybná jesti tu volba,
chtí-li po pravdě činit, bez mrzké masky pokrytství —“

V tom přerušil ponurou jeho řeč spěšný kněze návrat.
V jedné obklopenou pavučin lehkým předivem nesa láhev,
šroub tenký ve druhé, pěšinou blížil se besídce;
dívka za ním svižná zákusky přinášela prosté
s přívětivou stařicí. Bílý chléb nesly domácí,
pak medu plásť zlatovou, rosné k tomu máslo bělostné,
upravené prostým uměním ve figurku beránka,
jenž oči měl z hrozinek, stuhu kol šíje zářivě různou.

„Náhoda zlá, že milým hostům dnes právě nemůžem'
nic lepšího podat; před chvílí z cukru věnečky,
jež jako vezdy něco jsem v zásobu ráno napekla,
můj pan brat mezi žebrácké děti po zvyku rozdal;
těch dítek bylo šest, za chorou se ubíraly matkou,
jedno na zádech jí v cárech se kolísalo vetchých —

srdce bolí zřít bídy tolik — —" Tak řekla babička,
jíž obličej dobrý četné rozrývaly vrásky,
kdys dozajista lepý; teď zbyl mu za ozdobu ještě
úsměv dobrotivý, zrak pěkně modrý jako charpa:
vlas šedivý šátkem byl ovázán sprostně na babku
červeně kvítkovaným, hruď poutala těsně kazajka
vzpouchlých k půli ramen, úzkých však níže rukávů,
ozdobená vzadu varhánkem hojným, staromódní.
Tak hovoříc čistý rozkládala po stole ubrus,
dvojbarvý, šňořený vyšitými přehojně obrázky
jedlí, myslivců, jelenů, lovu rozmanitého —
Zdálo se, že z nějaké sem Nimroda jizby zabloudil.

„Všaktě sluší cukroví nejlépe dětem jen a ženským,"
sestry hovor přerušil domu pán, otvíraje láhev
a z ní mělnické tekuté lina volně granáty
v čísky kolem zdobené rév lístky a hrozny zlatými,
jež před hosty neteř jeho sličná stavěla na stůl
v úsměvu rozpačitém poněkud. Červánky lehounké
krášlily pleť čistou úměrné líce podlouhlé,
v níž měňavým pobybem miloněžný hrál sobě důlek,
očko se černořasým, jemným poukrývalo víčkem,
však třepetem brvy hedbávné jeho lesk promihával.
Šat jí pěkně slušel půl vesnický, zpola městský.

„Za vděk přijměte již, pane Živso, a buďte mi vítán!"
prostě matróna sivá staršího uvítala hosta.

„Aj, hleď, Marto milá!" v tom k sestře farář se obrátil,
„Poznáváš-li dosud správců kadeřávka milého?"

„Aj věru poznávám, však sotva se hlásiti troufám
k pánovi vážnému, sprostná žena já, nerozumná —
Ach, bože můj, skoro těžko věřit, správců že Vašíček
jest vysoký ten pán, tak statný, vousy zarostlý,
jenžto nepomní as, jak rád vařené moje buchty
jídával, skořicí plněné, lehké jako pýří,
když, poučiv se, něčím z mé spíže na cestu se sílil:
chválit nechci sebe, však lepších nesvede jistě
nikdo buchet vařených, ač — pravda — to jídlo našinské
málo vaří se nyní, neb městem pyšně načichla
vesnická i kuchyň, panských přichytá se receptů —
Nad vše nebožtík můj miloval prosté toto jídlo.
Těchto buchet v den ještě požil, kdy při stole se mnou
obědval naposled; však již mu nechutnaly dosti —
zlé to bylo znamení! Hned pak si ulehʼ nebožáček,
v týdnu potom dokonal —"

Tu modré zástěry cípem
setřela vláhu s očí. Tím pásmo řečí se utrhlo,
jež v nedozírno jinak bez konců mohlo se příti,
sem tam pestře letíc — však znáte babičky hovorné:
jak stuhy kejklířské jim řeč za řečí plyne ze rtů.

Kněz toho rychle užil, osloviv zas hosta mladého:
„A zde ta dívčina vám neznáma je jistě nadobro,
snadno ji přehlíd' jun: tehdáž jsouc takhle maličká —“
dlaň snížil do kolen — „svou první hýčkala loutku.“

Dívce zaplála tvář jak v záhonu vedle pivoňka.
Však slova mocna opět vytrhla ji z rozpaku Marta:
„Jak nemilé, že převzácní nás poctili hosté
právě v den takový, kdy konečně dopřáno mi jednou
byt důkladně celý probrat, ne světnici pouze
s alkovním pokojem, ale též i studovnu pořádat,
tak že není kam hosty uvésti v okamžiku tomto —
Však co bojů potřebí a proseb, než dáno mi jednou
ztéci tu pevnou tvrz knih rozmetaných a papírů,
spoustu bylin sušených, ptáků, kamenův a motýlů,
v nižto velebník náš — před hosty ho nutno zahanbit —
sestry nebýt, jež zná mu čelit, by najisto se pohřbil
pod mračnem pavučin hustých v stoletou prachu závěj —
Lstí jediné tam dnes mé chvoště si cestu nalezlo — —“

Sesterské řeči proud zarazil kněz v úsměvu lehkém:
„Dosti očerněna již skrovná mé Múzy svatyňka.
Spěš, nechť možno uvést posléz do světnice aspoň
hosty milé; v oku jim sice číst, že v souhlasu se mnou
jizbici tu z lupení chválí sobě na vzduchu volném —
leč vím dobře také, že vzdáti se pocty nemíníš,
čenkovští hosté by nehodnou pod střechu vešli.
Ty však, Lidko, lepou natrhej nám Flóry ukázku
v ozdobu příhodnou toho listy krytého salónku —
já kytici švarnou rád mívám na stole vezdy,
hostům pak čich a zrak potěší ten přídavek aspoň,
když jazykům bohužel vnady lepší dáti nemůžem.“

Ženské zašly po té vykonat, co kmet poručil jim.
On však číšku chopiv mělnické štávy lahodné,
k ústům výše ji nes. „Nuž rázně přiťukněme sobě
v té šťastné shledané všech tří zas po mnoha létech:
na shodu přátelskou naši dávnoletou i budoucí!“

S jasným zazvoněním útlounké střetly se číše.

Starší Živsa, dopiv, řeč družnou takto zahájil:
„Již doufám, pane důstojný, mne s Vámi že pásá
pouto nerozlučné, an Bůh vyplnil moje přání.
Úřadníka život, toť často je sudba nomádů
bez domova bludných, ba mnohdy je los jeho krutší
než-li oněch: svůj stan těkavý, svou jurtu kočovník
přec mívá domovem, nechť dům s ním věčně se toulá:
avšak služby otrok ni hrstky nemá v světě šírém
vlastní půdy nohám, stálého ni příkrovu hlavě.
V jizbě cizí ulehá, země píď svou zváti nemůže;
sotva že srdce časem se k jednomu připjalo místu,
pán či osud poveli: Své hnízdo hledej sobě jinde!
V jizbě milé cizinec, do cizí zas bráti musíš se.
Bez viny mé, mnou zvláště osud tak po světě vláčel;
však nejtíž bylo mi zde s tímto se loučiti místem
před lety patnácti, vždyť nejdél jsem tuto trávil
ve květu mužných sil, manželství léta tu první
šťastně zažil, pak dvé pochoval tam u kostela dítek,
dítě třetí, jediné, tu zdárně vzrůstati vídal,
přítele též získal, vzácné vaše srdce, upřímné,
známých kruh blaživý. Kraj, lid jsem dobře tu poznal,
lán každý povědom, strom každý jest mi tu přítel;
sám jich řad nejeden já tehdáž sázeti kázal,
jenžto nyní plod hojně nosí, luh rozmile krášlí —
kraj ten vezde jeví mých rozmanité sledy péčí.
Avšak osud posléz i z této mě končiny vyhnal,
zas po Čechách sem tam, cizinou mě zlobně poháněl,
až smrt bratrova pak mou náhle obrátila sudbu:
Bezdětek odkázal mně všecko, co pilně vyzískal
v obchodu výnosném. Ne vzácné arci bohatství,
než přece dost, bych koupiti moh' dvůr sobě nevelký.
Vhod tou právě dobou Čenkov kupcům se nabízel —
rok tomu pán jeho sem. Semť aspoň ve kraji tomto
známém zas, té vísce poblíž, kde správci mladému
kvetla mi léta blahá, mám blízko na růvky miláčků,
blízko také na hovor k Vám, příteli dávnoletému.“

Stisknuv jemně farář ruku hostovu, vroucně opáčil:
„My spolu rok tomu již setkání družně opětné
oslavili, s té chvíle žijem zas ve styku dávném,
že mním, jak by nebyl čas žádný schůze ty přerval:
vždyť též písemné nás v dáli ovíjelo pouto.
Však tuto váš pan syn znik' naskrze z obzoru mého;
z doslechu jen, z dopisův i vašich jsem v dálce provázel
mládce životní pouť, jen v matném obrysu hlavním,
jak dokonav gymnasia běh, práv cestu si obral,
ve cti a slávě dosáh' pak doktorského klobouku,
stal se pomocníkem defensora proslaveného —

Snad samostatně nyní již lotry se hájiti chystá,
podtrhovat vtipným uměním Justitie vážky?
Snad v rodný tuto kraj ho chvalná péče přivádí
o stržený kdesi plot, sčesanou větvičku převislou,
s níž palmáre valem lze česat chutě ve sporu krásném?"
Žertem tak stařeček mladšího se Živsy otázal.

„Praxe na čas zanechal — hodlá doma déle pobýti,"
odvece vážně otec; stín lehký tvář mu přelétl.

„Dobře činí," kněz pochvaloval. „Jest potřeba jistě
oddechnout si za čas bez péčí na vzduchu čistém
po trudech úmorných v tom dusnu a zápachu města,
zrak znavený, zpráhlý spoustou liter, akt suchopárných,
občerstvit květným zelené nivy, doubravy písmem,
občerstvit ducha též na svížím přírody klíně —
A v době nejlepší pan doktor prázdniny dal si:
Vesny čarovný dech, v jarním luhu, háji potulky
ňádra mu rozšíří, růměnce mu rychle vykouzlí
na tvář, již poněkud svým město zatemnilo stínem;
s myslí osvěženou, pln síly nové se navrátí
do chrámů ponurých, kde Themis má prestoly vážná."

„Tam se nevrátím již," rozhodně mu odvece Václav.
„Té bohyni chmurné vypovídám na věky službu."

„Aj, aj!" kmet s podivem zavolal. „Žert jistě to pouhý,
Po studiích trudných, po letech perného začátku,
když Vám právě poblíž dlouhých kyne odměna námah,
úspěchu brána teprv před Vámi se šíř otevírá:
čestnou, čáky plnou chtěl byste tu dráhu opustit?!
To snad pouze nechuť, již každý druhdy pocítí,
stav zvolený v barvách Vám líčí nejškaredějších
a svůdným přeludem na jinou Vás cestu pozývá,
před zory toužné snad venkovskou vábně idyllku,
ze zlata žit vlnivých, z čerstvé luk vůně upřádá,
a znavenému časem v ruchu města i práce horečné
jak blaženosti vrchol prostičký rýsuje úděl,
v míru otecký lán vlastními zorávati volky?
Dobře se jistě hodí sem verš ze satirky Horáce:
Agricolam laudat juris legumque peritus.

„Týž je i náhled můj," starší mu přisvědčuje Živsa.
„Stejně ni já nechtěl uvěřit, když syn mi zavítal
náhle domů večerem se zvěstí překvapující.
Nechci tajit: nelibým ta zpráva mě protknula dojmem,
neb mé nitro celé k té představě přilnulo těsně,
že zvolenou dráhou syn můj chutě ke zdaru kráčí,

šťastná, leskuplná že na ní mu zakvitne budoucnosť.
Ovšem, nechci nutit jeho los pod vůli oteckou,
muž je zralý, statný, nechť sudbu si volně uchystá;
pakli na svém setrvá, své Staň se! v povzdechu řeknu.
Avšak víru chovám, že vrtoch to je nálady vratké,
jejž zapudí sám čas nebo chladná úvaha lepší.“

„Ó nikoliv!“ na to syn. „Jáť, otče, předobře uvážil,
dávno i připravoval svůj krok; zpět nikdy necouvnu.
Strýc, můj dobrodinec, jediné na tu dráhu mě nutkal, —
já vyplnil vroucí jeho tužbu a tvé spolu přání.
Leč vlastní duše hlas s tou volbou nikdy se neshoď,
záhy mi jasně jevil, že není meč zákona pro mne
dvojbřitký ukován, bych k obraně práva, nepráva
v šermířských fintách jím v ryčném turnaji mával.
A když strýc dokonal, tuť rychleji odvaha zrála,
až bez rozpaku pak mučivé jsem jarmo setřásl,
dobře vědom tvé mysli dobré, jež nikdy nehodlá
šíj syna ve jho nutit, s nímž nitro je v rozpaku burném.“

„Již věru líc vážnou tato divná věc na se béře,
již bezmála věřím, že konec jest replik a duplik,“
míní teď fary pán, v myšlenkách bubnuje prsty
po spuchřelých deskách knihy obrovité, starožitné,
již byl přestěhoval prv se stolu vedle na lávku;
drahnou chvíli pochod tak bubnuje po knize tajný,
až pak vyzvědavý povznáší k Václavu pohled:
„Nuž — a jaký váš cíl, co počíti hodláte nadále?“

„Co chci počít?“ dí Václav echem; na to v rozpaku vázne.

Z tísně vyvádí jej chrust písku na práhu besídky.
Dívka to upravenou v sadu něžném kytku přináší,
již ruče do skleněné objemné nádoby vetkla:
Obraz roztomilý věru dává plémě to různé
sličných Vesny dětí, kalichů směs pestrobarevná,
zvonců, hvězd nachových, sněžných, zlatu, blankytu rovných,
jimž z lupenů dosavad sem tam perličkami blýská
vláha rukou pilnou skytaná sadu jistě nedávno:
vábno tu kytku je zřít pod svislou Lidky hlavinkou,
s níž kadeří černých laškovné vlnky se chýlí,
rtíky — višeň čerstvá, oči — hvězdy tiché noci jarní.

(Pokračování.)

Notturno.

Napsal **Felix Téver.**

(Dokončení.)

Moje matka, kterou jsem dal přivolati, běžela pro lékaře, a tento vyšetřiv stav nemocného, sdělil nám, že má pan Goutière vyměřeno již jen málo hodin života.

Probděl jsem noc u lůžka bolesti, objat slábnoucím ramenem umírajícího. Pan Goutière nemluvil, jen někdy zaťal v bolestech zuby do rtů, aneb obrátil oči v sloup; pak vydírala se mu z úst polo nesrozumitelná slova, aneb si sáhl k srdci a šeptal: „Stůj, stůj!“

Moje matka přistoupivši jednou k lůžku umírajícího, ptala se ho mírným hlasem, nepřeje-li si kněze.

Nemocný otevřel oči, díval se chvíli na mluvící, jakoby jí nerozuměl, a když svou otázku opakovala, odvětil s posupným úsměvem: „Ten mi může nejméně pomoci.“

Po půlnoci žádal si píti. Zdálo se mi, že se mu značně ulevilo; po jeho šedé tváři bloudil chvíli mdlý úsměv.

„Je vám lépe?“ optal jsem se ho.

„Je mi lépe — vzpomněl jsem si na věc tak krásnou. Vzpomněl jsem si, jak jsem jednou těžce stonal; byl jsem tehdy malým hochem a nad mou hlavou skláněla se bledá, spanilá, láskyplná tvář — byla to tvář mé matky. Bylo to v mé Francii, ve vlasti mé“ — pan Goutière zamlčel se po těchto slovech, a utichl na dlouhou dobu.

Pociťoval jsem nevýslovnou radosť nad klidným výrazem ve tváři umírajícího, však tato radosť netrvala dlouho; pojednou začalo se tělo nemocného svíjeti jako ve křečích. „Vodu!“ pronesl obtížně. „Vodu — spaluje mi to chřtán! Vaši ruku!“ dodal napiv se. „Pojďte blíže, jen blíže — je mi tak úzko, tak hrozně úzko. Mluvte, mluvte, ať slyším ještě lidský hlas. Ne, ne! mlčte, chci mluviti sám, chci se ještě vymluviti. Víte, žití moje bylo pusté, prázdné a smrt je přece tak hrozná! Hrůza, hrůza! Ó trpím, trpím nevýslovně!“ a dlouho trvající bolestné sténání přervalo tato slova.

„Můj učiteli,“ řekl jsem, když se mi zdálo, že bolesť povolila. „Zde vezměte lék, je to pro umírnění bolestí tělesných — mysl svou pak povzneste k Bohu; budeme se spolu modlit, aby Nejvyšší ve svém milosrdenství zkrátil vaši tiseň. Nemáte tu nějaký křížek?“ dodal jsem, ohlížeje se po komnatě a chtěje dle starého zvyku dáti umírajícímu obraz umučeného spasitele do rukou.

„Marně, marně — není tu ničeho podobného,“ pronesl sotva srozumitelně nemocný.

„Světlo pálí mne do očí!“ dodal po chvíli — „odstavte je!“

Učinil jsem dle jeho přání; chvíli panovalo v komnatě úplné ticho, pak začínal se z prsou páně Goutièrových ozývati smrtelný chrapot, a jeho čelo počalo se pokrývati studeným potem.

„Kde jste? Nevidím vás již, pojďte blíže!“

Naklonil jsem se nad umírajícím a stíral mu s čela studený pot. „Nebojte se, pane, neopustím vás ani na chvíli.“

Zakýval hlavou; nemluvil již, toliko silné hrčení dralo se mu z úst a protínalo můj sluch jako sten rozbitého nástroje, z něhož nemilosrdná ruka chce dosud vyluzovati zvuky. Trávil jsem takto plné dvě truchlivé hodiny.

Pojednou vyrušil mne ze smutných myšlenek pronikavý výkřik, prodravší se z úst umírajícího. Pan Goutière se pozvedl, sporé vlasy zježily se mu kol vyhublé tváře, kalné oko vystoupilo z důlků a hledělo vytřeštěně do skleněných dveří, na jejichž černé tabule vrhalo světlo lampy ohnivé odlesky. Vztáhnuv obě své žluté, kostnaté ruce proti těmto dveřím, vykřikl stísněným a přece pronikavým hlasem: „Již jde, již jde, ten strašlivý,“ otevřel ústa, jakoby chtěl lapati vzduch, vydechl ještě jednou a skácel se nazpět do podušek.

Bleskem obrátil jsem zrak směrem ke skleněným dveřím, ale neuviděl jsem tam ničeho.

Všemi údy projela mi hrůza a já pokleknuv, ukryl jsem rozpálenou hlavu do podušky, kryjící nohy umírajícího.

Zůstal jsem v tomto postavení dlouhou dobu. Když jsem hlavu opět pozvedl, vnikalo ranní světlo do pokoje, a páně Goutièrova mrtvá tvář odrážela se od bílé podušky jako kus žlutého vosku, kalné jeho oko bylo pootevřeno a dívalo se příšerně jistým směrem; zapomnělť jsem ve zděšení svém zatlačiti umírajícímu oči.

Vzbudil jsem matku, která sedíc na židli ve druhém pokoji a majíc hlavu opřenu o stůl, byla usnula pevným spánkem, hlavním tím požehnáním, pojícím se k mozolům upracovaných rukou.

Spěchal jsem domů a po jednohodinném as odpočinku opět do skladu svého pána, kde jsem si vymohl dovolenou, abych mohl obstarati pohřeb pana Goutièra.

Při úřední prohlídce bytu nalezeno ve psacím stole francouzského učitele zrovna tolik peněz, co stačilo na výdaj za nejskrovnější obřady pohřební. Moje matka byla zatím sama mrtvolu umyla a oblekla do nejpěknějších šatů, které nalezla ve starém dubovém šatníku, a já měl jakési smutné potěšení z toho, když jsem viděl tělesnou schránku pana Goutièra, která ještě poslední noci tak strašnými bolestmi byla zmítána, nyní klidně a pokojně tu odpočívati.

Jen že mi matka vyčítala, proč jsem zapomenul zatlačiti mrtvému oči. Ještě nyní měla mrtvola oční víčka pokryta dvěma namočenými klůcky a když jsem je odstranil, spozoroval jsem pootevřené oči, které se dívaly jistým směrem; sleduje směr tento, poznal jsem, že jsou upřeny na tlustou černou knihu, francouzskou to gramatiku, ležící na psacím stolku. I když jsme se zřízenci pohřebního ústavu vložili mrtvolu do jednoduché černé rakve, nezměnil se směr, jakým hledělo kalné, mrtvé oko.

V odpoledních hodinách toho dne byl jsem opět ve skladě pána svého. Oháněl jsem se pilně, rozbaluje kusy různobarevných látek, odporučuje kupcům to neb ono, a obyčejnosť těchto mých povinností zapla-

šovala chmurné, děsné pocity, jež tísnily moji mysl jako dozvuky událostí prožitých za poslední noci.

K večeru, když veselé plynové světlo pronikalo v nejzazší koutek prostranného skladu, vzpomínal jsem si na dlouhou temnou noc, kterou dnes asi beze spánku strávím v nikterak útulné blízkosti páně Goutièrovy mrtvoly s těma otevřenýma, příšernýma očima.

Moje matka, když jsem jí svůj záměr sdělil, nechtěla o něm ani slyšeti. Poukázal jsem jí k danému slovu, a ona povolila, řkouc, že je nebezpečnější nesplniti mrtvému, co jsme mu za živa slíbili, než stráviti noc na blízku chladné, klidné mrtvoly. Nemohl jsem však přece tohoto večera rozčilením ničeho požiti a když mne matka doprovodila ke dveřím páně Goutièrova bytu a já uslyšel slabé zakvílení, které způsobilo otočení klíče v zámku, cítil jsem, jak mi projela úzkosť všemi údy a vrážela se mi železným, studeným klínem do srdce.

První pokoj byl osvětlen dosti jasně lampou, kterou matka na stůl postavila; ve druhém kmitalo se slabé světélko na knotu umrlčí svítilny, a matně osvětlovalo obrysy těla, ukrytého pod bílým prostěradlem.

„Zastru skleněné dvéře,“ nabízela se matka.

„Ne, matičko, nechte je odkryté; je lépe hleděti odhodlaně ve tvář tomu, co by nás děsiti mohlo.“

„Jak chceš, můj hochu; nebudu dnes celou noc spát strachy o tebe!“

„Nedělejte si žádných starostí, má dobrá matičko. Co by se mi tu mohlo státi?“ a nuceně se usmívaje, políbil jsem matku a naklonil tvář, aby mi mohla udělati křížek.

Potom matka, ohlédnuvši se ještě jednou ustrašeně do dveří vedlejšího pokoje, odešla, a když jsem za ní uzavřel dvéře, cítil jsem, jak mi smrt je bližší života.

Přemohl jsem však tento děsný pocit, vstoupil do druhé jizby, přikročil k mrtvole a stáhnuv prostěradlo s mrtvé tváře, poklekl jsem u rakve a povznesl rozrušené myšlénky k Bohu.

Po půl hodině, kterou jsem takto kleče strávil, navrátil se mi do duše klid v tiché umrlčí jizbě.

Povstal jsem a zakryv znova tvář mrtvoly, odešel jsem do druhého pokoje.

Cítil jsem se jaksi otrlým proti strachu; mimo to unavenosť po probdělé noci tížila mi víčka, avšak přece sedě za stolem a prohlížeje staré tu ležící časopisy, dočkal jsem se půlnoční hodiny.

Když staré nástěnné hodiny počaly svým hrčivým silným zvukem odbíjeti hodinu dvanáctou, zachvěl jsem se znovu a očekával v pověrčivé nedočkavosti, co nyní se stane. Kolem panovalo však nejúplnější ticho, a po čtvrt hodině sklonil jsem unavenou hlavu na starou pohovku, v rohu stojící, a brzo jsem usnul.

Druhého jitra uvítal jsem matku s klidným úsměvem a strávil pak celý den ve skladě, koje se příjemným vědomím, že jsem člověk odvážný.

Večer chutnala mi skrovná večeře již zcela dobře, přišed pak do bytu pana Goutièra a vykonav u něho svou modlitbu, ulehl jsem zcela spokojeně na starou pohovku.

Nečekaje ani na hodinu půlnoční, usnul jsem brzo spánkem spravedlivých.

Když jsem se třetího večera ubíral na své místo, necítil jsem již ani nejmenší hrůzy. Jako po dvě noci minulé pomodlil jsem se a ulehl oblečen na starou pohovku.

Moje myšlénky poletovaly ještě chvilku kolem předmětů, které byly velice vzdáleny smutného mého okolí — pak jsem usnul.

Spal jsem dozajista velmi sladce, neboť byl jsem velice nepříjemně dojat procitnutím.

„Co mne asi vzbudilo?“ pomyslel jsem si — ale v témž okamžiku zodpověděl mi již tuto otázku hrčivý, nepříjemný zvuk nástěnných hodin; počítal jsem, a napočítav jedenáct úhozův, podíval jsem se na ciferník a viděl v polosvětle dohořívající lampy, že rafije ukazuje na číslici dvanáctou.

První udeření hodin bylo mne tedy probudilo. Jako blesk projela mou hlavou myšlénka, že se mi nyní něco zvláštního stane a že pan Goutière tuto mou umrlčí stráž nežádal nadarmo. Všemi údy projela mi zima; zdálo se mi, že v mých žilách místo krve proudí ledová voda, a mé zuby tiskly se křečovitě na sebe.

Takto zůstal jsem chvíli ležeti, neschopen určité myšlénky, podmaněn hrůzou, která naplňovala celou moji bytosť.

Nemohl jsem se pozvednouti, nechtěl jsem se podívati skleněnými dveřmi do druhé komnaty, ale konečně pocítil jsem instinktivně, že hrůzu před děsem neznámým lze nejtíže snésti, a se zoufalým napjetím poslední jiskry vůle vzchopil jsem se a podíval se odhodlaně na rakev.

Mrtvola ležela nepohnutě, přikryta bílým šatem; slabě kmitající světélko v její hlavách bojovalo nerovný boj proti temnu velké, pusté komnaty, vrhajíc své slabé, kmitavé paprsky toliko na nejbližší vůkolí, kdežto vzdálenější kouty komnaty byly téměř úplně temny.

Pojednou ze šera kmitl se dlouhý stín do osvětlenější části a moje hrůza jakoby se vtělila v tento předmět.

Sledoval jsem tento stín; v jednom okamžiku se ztratil, ve druhém objevil se na opáčné straně, a takto šoural se po komnatě z místa na místo.

Pojednou přiblížil se až k rakvi, a nyní shlédl jsem vysokou postavu. Stála rovně dlouhou dobu nad mrtvolou, a pojednou zazněl ke mně i sípavý její hlas: „Kde je, kde se schovala?“

Jen mrtvé ticho odpovídalo k této otázce. Postava nad rakví se příšerně zasmála.

„Nejsou hloupí ti lidé — i mne by chtěli ošiditi o zaslouženou mzdu!“ řekla polohlasem; pak vzpřímila se, vztáhla velitelsky ruku nad mrtvolou a zvolala: „Mrtvá hmoto, která jsi majetkem mým, oživ se a ukaž, kde skrýváš, co jest mé!“

Mrtvola pod bílým šatem začala se pomalu zvedat, šat svezl se s hořejší části jejího těla, tuhá, zmodralá ruka se z něho pomalu vyhostila,

ukázala na černou knihu, ležící na blízkém psacím stole, a sklesla nehybně opět do rakve.

Postava přiskočila hbitě ke knize, rozevřela ji, pak učinila rukama rychlý pohyb do vzduchu, jako by chtěla cosi v něm lapit; potom obrátila se tváří ke mně, hledíc směrem ke skleněným dveřím, jež nás dosud dělily. Skrze tyto dvéře proklouzla nyní rychle modravá pára, mající tvar malého obláčku, jaké vídáme na obloze za jasných letních dnů.

Tato pára mžikem připlula ke mně a skryla se na mých prsou. Cítil jsem, jak bezbranně se na nich chvěje, porozuměl jsem v tom okamžiku, že cosi mně dosud neznámého hledá u mne útočiště a v tom okamžení pocítil jsem zmužilosť, která nikdy mne neopouštěla, šlo-li o bránění slabého. Zapjal jsem rychle kabátec přes prsa.

Zatím přiblížila se vysoká, hubená postava ke dveřím, zůstala tu chvíli bez pohnutí státi a vysýlala na mne ze zelených, koulících se očí dva plaménky podrážděných pohledů.

Na dně rozkoše bývá kapka hořkosti, v řece slz vlna úlevy, a v bouřně rozechvěné mysli vystoupí konečně záplava klidu. Tak stalo se i mně.

Prudce tlukoucí srdce, úzkostí se chvějící čivy utišily se pojednou, a v mé duši zavládla klidná rozvaha. Postava stála chvíli nehybně a také já, jsa od ní oddělen toliko dveřmi dosud uzavřenými, stál proti ní bez pohnutí. Potom klika cvakla, dvéře se otevřely, a má noční návštěva vstoupila.

Přiblížila se až na několik kroků ke mně. Byl to černě, velmi pečlivě oděný muž. Tvář měl bledou, jako z mramoru tesanou, a vlas i vous vlnil se kol ní tak lesklou, sytou rudostí, že se mi zdálo, jakoby vyhlížel jeho obličej z kotouče světlých plamenů. Jinak nebylo na mém nočním hosti nic děsivého a já z dlouholetého zvyku, jemuž mne naučilo mé povolání, učinil jsem před neznámým trochu posměšně slušnou poklonu a uvedl tím určitý tón do jednání našeho, jež začalo jako rozmluva mezi dvěma společensky uhlazenými lidmi.

„Pane,“ oslovila mne postava, usednuvši jakoby unavena na židli poblíže pohovky, „odpusťte, že jsem si dovolil přerušiti váš klid a vstoupiti nepovolaně do spací vaší komnaty. Nikdy bych se nedopustil takové nepříslušnosti, kdybych nebyl k ní nucen záležitostí zvláštního způsobu.“

„Jak zdvořilý je a jak uhlazené pohyby má!“ pomyslil jsem si, dovoliv zároveň svému oku blouditi pátravě po bílé, jako bezkrvé tváři, obrostlé rudým, jako v plamenech kolem čela se vlnícím vlasem.

„Čím vám mohu sloužiti, pane?“ ptal jsem se.

„Maličkostí — dovolte, abych sáhl pod váš kabát, kde se podvodně cosi skrývá, co jest moje. Neučiním vám pranic, krásný mladíku, a zaručuji vám pak další libý sen až do bílého rána —“ a již vztahoval jednu ze svých rukou ke mně. Byla to krásná bílá ruka, s tenkými, poněkud příliš zašpičatělými prsty, na nichž skvěly se prsteny se zářivými drahokamy.

Uhnul jsem se dovedně ruce. „Nedám na se sáhnouti, vaše blahorodí,“ řekl jsem sice určitě, přece však s jistou pokorou, neboť nemohl

jsem se ubrániti jakémusi dojmu při pohledu na tu bílou, bohatě zlatem a drahokamy pokrytou ruku.

Rudovlasý pán patrně pozoroval pohled, který jsem s obdivem upřel na veliký, ohněm sršící brillant na jeho prstě.

„Nebudu od vás žádati ničeho zdarma," řekl vznešeně s oním pohrdáním, jaké jevívá vznešený pán k lačnému chuďasovi.

„Zdá se, že můj prsten vzbudil ve vás zálibu — zde — je váš, splníte-li neprodleně mou žádosť."

„Děkuji, pane, nepřijímám ho. Co bych já chudý člověk činil s takovým drahokamem?"

„Nu, mohl byste jej prodat," řekl nedbale pán černě oděný.

„Oh, bylo by nezdvořilé, prodati darovanou věc a zničiti tím upomínku na tak příjemnou známosť, učiněnou v tak zvláštní hodině," řekl jsem poněkud hrdě.

Černý pán zkřivil zlostně koutky úst, a pak upřel zrak znova na mne řka:

„Poznávám již, že nejste obyčejný člověk, se kterým by se dalo také jen obyčejným způsobem jednati."

Rudovlasý pán vyřkl tu pojednou něco, co jsem si já dávno již o sobě myslel, co mi však doposud ještě nikdo neřekl, a mne zmocnila se v té chvíli ta jistá vděčnosť, kterou cítíváme k duchům, uznávajícím nás.

„Dle čeho tak soudíte, Vašnosti?" optal jsem se.

„Nejste přístupen sobeckosti, která jesť údělem téměř všech lidí obyčejných; nepodléháte zcela oné zálibě ve zlatě, která bývá u vás lidí tak silně vyvinuta, pro kterou mnohdy prodá dívka svoji nevinnu, mládí své sny, zralý pak věk to, co nazýváte ctí. Nebudu s vámi jednati jako s člověkem obyčejným; ale jako s duchem povznešeným nad touhy a pachtění se lidí malých. Chci vám dokázati, že to, co skrýváte na prsou svých, jest mé, právem mé; chci se úplně opírati jen o své právo a vy, jsa muž počestný, uznáte platnosť mých důvodů."

„Toužím zvěděti, jaká práva máte na tu nebohou, třesoucí se páru na mých prsou."

„Pane, tato pára jest duší onoho, jehož tělo tamto v tuhém spánku odpočívá. Dokud ještě vlévala žití v ono tělo, povolala mne kdysi k sobě v době rozmrzelosti nad žitím a nad tím, čeho život od každého jednotlivce požaduje, a řekla mi zhurta a pánovitě: „Nechci se více hmoždit, nechci již pracovat. Pro nikoho nežiji, nikoho nemiluji, chci míti klid, chci dýchat, jíst a spát. Nechci myslet, když mne to unavuje a nechci činit, co mi nepohodlno." — „Nežádáš více?" ptal jsem se tehdy obezřele. — „Ne, ničeho více. Což nevíš, že tím vším, čemu lidé cenu přikládají, povrhám?" — „Dobře," řekl jsem; „kdykoliv budeš ku práci líným, zavoláš mne. Za práci svou chci však míti odměnu — až ti duše hrdlem vyletí, bude má." Často pak, věřte pane, jsem slibu svého litoval; neboť vyučovat hloupé kluky gramatice, toť práce dosti nepříjemná, zvláště pro ducha mého rázu. — Nuže, rcete, pane, nezdá-li se vám nyní moje žádosť oprávněnou? Či nestojím úplně na půdě práva? Zdaž nezasluhuje práce odměny a lenosť trestu? A pak,

nemluvme pouze o lenivosti — není na světě nic tak plodné jako hřích. Pomněte, kdybych nebyl pana Goutièra podporoval, kdybych nebyl za něho pracoval, k jakým až zločinům byla by jej mohla jeho bezpříkladná lenosť přivésti!“

Zdaž je to pouze moralista, nebo arciďábel sám? Co praví, zní tak pěkně jako z kazatelny, a přece chce si dát zaplatit duší pana Goutièra a to je dávno otřepaná manýra satanská. Byl jsem všecek zpitomělý řečí rudovlasého pána. Složil jsem obě ruce na prsa, na kterých spočívala nebohá dušička mého učitele, a řekl jsem nejprosebnějším hlasem: „Jak krásné je slovo odpuštění — jak vznešený se v něm skrývá pojem!“

„Pane! řekl jsem, že stojím na svém právu — sentimentálních hříček s krásnými slovy nemiluji. Můžete mne odzbrojiti toliko pádnými právními důvody.“

„Jste zlý, tvrdý,“ řekl jsem dětinně.

„Není mojí úlohou býti dobrým; já trestám jediné to, co vy lidé sami odsuzujete.“

„Odsouditi jest lehčí než posouditi.“

„K věci, pane!“

„Dobře, pane, k věci,“ řekl jsem podrážděn, ale přece chvěje se úzkostí, že nenaleznu důvodu na dostatečnou obranu nebohé duše. V tom vzpomenul jsem si slov, jež mi kdysi nebožtík řekl.

„Kdyby byl nebožtík pan Goutière přišel na svět jako boháč, jako urozený pán,“ pravil jsem „byl by se mohl oddati zcela své pohodlnosti: nebyl by vám slíbil svou duši, byl by zůstal hodným člověkem. Čí to vina, že mu byla dána do vínku vlastnost, která je zločinnou toliko pro chuďasa? Právo má býti rovné všem. Jaké je to právo, které odsuzuje jednoho pro vlastnosť, kterou dovoluje druhému? Dále vám dokážu ještě jiným důvodem, že nejste v právu,“ dodal jsem, živě mávaje rukou; neboť rozohňoval jsem se radostí nad tím, že mi ta slova přišla na mysl. „Slyšel jsem vás před chvílí, pane, jak jste volal ve vedlejším pokoji na tu chladnou schránku, která druhdy hostila duši spočívající nyní na prsou mých: „Hmoto, která jsi majetkem mým!“ Uznáte, že to nebylo zařízeno zcela po právu. Pan Goutière skládal se ze dvou částí, z nichž jedna od prvopočátku byla pod vaší vládou, vaší mocí. Vaše moc není však mocí dobra, vaše moc je zlo; upotřeboval jste ho zajisté ke škodě nebohé té duše, vléval jste lenosť do krve své oběti, a nyní voláte, že ta lenosť zasluhuje trestu. Ne, pane, nestojíte na půdě práva! Nedám vám duši člověka, jehož jsem znal jen jako muže dobrého; a je-li člověk dobrým, jen jednou dobrým — nemůže bez milosrdenství propadnouti soudu.“

Na tváři zlého ducha objevil se mžikem posměšný výraz, ve druhém okamžiku ustoupil však úlisné zkroušenosti, s níž ke mně pravil:

„Jsem překonán vašimi důvody; máte pravdu. Je tak veliký rozdíl mezi boháčem a chuďasem, mezi šlechticem a prostým občanem a jaká v tom nespravedlnosť! Mnohdy hodí se bytosť člověka tak málo k jeho stavu! — Vídáme tak často šlechtice, lidi proslavené na výsluní společenské slávy a jsou to lidé nepatrní, s nadáním méně než obyčejným. Naproti tomu představme si chudého člověka, nadaného, krásného, cti-

žádostivého, jak mnoho mohl by tento chuďas provésti, kdyby byl postaven na místo některého z těch prvních?“

Zlý duch mluvil mi nyní opět jako z duše. Nemohl jsem se zdržeti a přikyvoval jsem mu souhlasně hlavou.

„Jak nudný, jak duchamorný je na příklad osud váš, mladíku, s touto kadeřavou hlavou, v níž se rodí stále luzné sny o jiném osudu. A hle, jste zaklet hráti směšnou figuru nebohého rytíře od lokte. Sešedivíte, aniž poznáte žití a jeho vyšší zájmy; jeden den bude vám míjeti jako druhý v bezbarvé jednotvárnosti v šestisáhovém vašem skladě, tato jednotvárnosť vyssaje vám z mozku každou jiskru síly a časem pokryje vaše čelo vráskami a sněhem váš vlas, aniž by vám byla prve dovolila uniknouti z její začarovaného kruhu, vyšinouti se prací ducha nad jiné, aneb spočinouti ve měkkém náručí pod žhavým polibkem krásné ženy. Jak dobře slušelo by vám postavení vznešené, jak krásně vypadala by na vašich prsou kadeřavá, jemná hlavinka nějaké komtessy ....“

„Ustaňte, pane!“ vykřikl jsem. „Odkud můžete vy věděti o mých tajných snech?“

„O vašich snech? Jsou to sny mládí vůbec. Avšak, mladý muži, nemám nikdy času nazbyt; přistupme k věci. Pomohu vám k penčzům, ku postavení vznešenému, chci však duši pana Goutièra. Učiním z vás to, k čemu jste zrozen; přikouzlím k vašim rtům růžové rtíky krásné komtessy, rychle však, dejte mi tu mizernou duši!“

„Dáte mi jiný osud! učiníte ze mne člověka vznešeného! A komtessa ....“ vzkřikl jsem a zachvěl jsem se na všech údech. Můj dosavadní, vší zvláštnosti, ne však spokojenosti prostý život plynul jako v mlhových obrazích před mým duševním zrakem, a činil na mne pojednou vskutku dojem umrtvující, dusné jednotvárnosti. A při tom otevíral se mi jiný obzor — ten ohromný svět. Čeho v něm možno dobýti, a jak luzně mnohotvárným způsobem možno vypíti kalich rozkoší, nasytiti mysl, která tíhne po činu slávonosném! A láska — dosud v modravém šeru nemožnosti plynoucí láska — i ona sestoupí na půdu skutečnou. Srdce počalo mi nad tím plesati; již již chtěl jsem zlému duchu odevzdati, čeho na mne žádal. Ale v tom počala se modrá pára na mých prsou chvěti silněji; zdálo se mi, že slyším hlas starého učitele, který žalostně šeptá: „Marně, marně věřil jsem ve tvé nezkažené mládí!“

Čím vykoupil bych své štěstí? ptal jsem se přísně sama sebe. Zradou, hanebnou zradou na starém učiteli, vydáním jeho duše k věčné trýzni! Jak mohl bych býti vznešeným s tímto vědomím, jak mohl bych na svá prsa tisknouti bytosť milovanou, kdyby mne pronásledovala myšlénka, že jsem zradil důvěru duše přátelské? Luzný obraz komtessy i lesk jiného života rozplynuly se v šedou mlhu.

„Pane, nedám vám duši — nikdy vám ji nedám, i kdybych se měl o ni s vámi potýkat!“

„Jste nejapně hloupý,“ vzkřikl zlý duch nyní beze vší uhlazenosti. „Mohl jste dát se ziskem, nyní dáte se škodou. Urvu vám duši! Na mé straně je síla a moc. Vy podlehnete a zbude vám jako v upomínku nějaký zlomený hnát.“

„Hle, konečně jste opustil půdu práva! K čemu bylo potřebí krásných těch předmluv? Mohliť jsme začíti, kde končíme.“

„Ó, zaplaším vám chuť k ironii!“ řekl nyní vskutku rozlícen, a odplížil se neslyšitelným krokem do nejzazšího kouta pokoje, a odtud, skrčiv se jak dravé zvíře, vyrazil na mne, chtě dlouhé prsty svých rukou zarýti do mého krku. Rychlým pohybem uchopil jsem se těchto rukou a stlačiv mu je na zad, obejmul jsem pevně jeho tělo, chtě mu podraziti nohy a tak jej povaliti k zemi.

Zlý duch zasmál se pronikavým chechtem, pak skloniv hlavu, začal ústy a špičatým nosem odsouvati můj na prsou upjatý kabátec a jeho ústa, z nichž vycházela sirná, mne dusící pára, začala po něčem lapati. Patrně chtěl zlý duch spolknouti duši nebohého pana Goutièra. Musel jsem ho z jeho jinak dosti stísněné posice propustiti. Popadl jsem jej a mrštil jím vší silou o zem. Odplížil se rychle jako kočka a znova na mne učinil útok; tentokráte propásl jsem vhodný okamžik. Zlému duchu podařilo se sevříti mne do své náruče a přitisknouti mne na svá tvrdá, jak žulová prsa. Síla má počala mne opouštěti, prsa má byla tímto objetím tak stísněna, že lapala marně po vzduchu; rukou jsem ku své obraně upotřebiti nemohl — zůstala mi k ní jenom ústa a dvě řady zdravých, silných zubů. Překonav svůj chvilkový ohromný odpor, zaťal jsem tyto do krku svého protivníka.

Zlý duch popustil poněkud, a já hbitým pohybem vyprostil se z jeho objetí.

Cítil jsem, že to bylo naposledy. Mé síly byly vyčerpány a ohromná skleslosť zmocnila se mne; v bolestné beznaději pokládal jsem sebe i duši páně Goutièrovu za ztracenu.

Můj protivník s příšerným, tichým chechtem pozoroval mne zeleným okem svým z onoho kouta pokoje, odkud byl již po dvakráte na mne vypadl — pásl se patrně na mém strachu; věděltť, že mne tentokráte skolí. Vydechl jsem ještě jednou z hluboka a ohlédl se kolem sebe. V tom utkvěl můj zrak na okně, za jehož tabulemi uzounký bílý pruh na obzoru zvěstoval příchod jitra, a okenní rámec, ozářen jsa tímto prvním zákmitem dne, označoval se v podobě velkého bílého kříže na temné dosud obloze. Mžikem projela mou hlavu spasná myšlénka; mžikem byl jsem u okna a klada obě ruce na bílý kříž, vzkřikl jsem vítězně:

„Zde, hleď, znamení spásy, znamení toho, který zemřel pro lidské hříchy, a který je odpouštěl!“

Zlému duchu zbylo jen tolik času, že prve, než jsem ruce na kříž položil, zaryl své dlouhé prsty do mých kadeří, a že mi jimi stiskl bolestně lebku. Pak rozplynul se v nic — po chvíli zavládl jizbou opět úplný klid, a já klesl znaven k zemi.

*
* *

Prudké, opětované klepání na dvéře vzbudilo mne ze spaní. Do pokoje vnikalo veselé světlo sluneční a ozařovalo všechny předměty oživujícím leskem svým. Dlouho nemohl jsem přijíti k určitému poznání, kde se vlastně nalezám, až jsem se konečně vzpamatoval, slyše opětné klepání a hlas mé matky, volající za dveřmi úskostlivě mé jméno.

Ležel jsem úplně ustrojen tak, jak jsem tam večer byl ulehl, na staré pohovce. Vzchopil jsem se a šel rychle otevřít matce. Když mne shlédla, zvolala polekaně: „Co se ti stalo, Arture? Jsi zcela změněn; jsi tak bledý a oči horečně ti hoří — stalo se ti tu něco?“

„Ne, ne, matko, pobolívá mne jen silně hlava“ — a vskutku cítil jsem v týle silnou palčivou bolesť. Bolesť ta jistě pochází od drápů satanových, řekl jsem sám k sobě — neboť jsem si pojednou s hrůzou vše připomenul. Matce nesdělil jsem však z události poslední noci ničeho.

Když jsem vstoupil do druhé jizby a odkryl tvář mrtvoly, spozoroval jsem, že se tato změnila. Milosrdný klid smrti spočíval na tváři a vděčný úsměv zdál se pohrávati kolem víček, nyní pevně přivřených. Při pohledu na tuto nyní tak klidnou mrtvou tvář naplnila mé nitro nevýslovná radosť, a navzdor své tělesné ochablosti rozevřel jsem náruč, vztýčil hrdě hlavu, a cítil v sobě pyšné zadostučinění, jaké můžeme míti pouze po vykonání činu hrdinského.

Odpoledne téhož dne měl pan Goutière pohřeb. Šel jsem doprovodit starého učitele svého až ke hrobu, ačkoliv mou hlavu skličovala stále větší bolesť a tíže, a ačkoliv se mi chvílemi před oči snášela hustá, vířivá mlha. Šel jsem za pohřebním vozem ještě až k Volšanům. Ale když tělesnou schránku pana Goutièra do hrobu kladli, a když rakev, do jámy jsouc spuštěna, zakvílela nepříjemným vrzotem, tu se pojednou mlha před mým okem stala hustší. Neviděl jsem ničeho, než-li že hlavy lidí mne obklopujících jako velké tečky tančily kolem mne divoký rej, pak opustily mne síly a beze smyslů klesl jsem k zemi.

Bylo to v jedné ze světlých jizeb nemocnice kupecké, kde jsem se opět ku vědomí probudil. Chtěl jsem se vzpřímiti na svém loži, nepodařilo se mi to však — byl jsem příliš sláb.

Později řekl mi lékař, že jsem přestál horkou nemoc ve velmi silném, nebezpečném stupni, že jsem se kolísal stále mezi životem a smrtí; nyní že jsem zachráněn. Od té chvíle, kdy mi lékař toto řekl, až do té, kdy mne matka radostí plačící sváděla se schodů nemocnice, uplynula ještě dosti dlouhá doba. Na rozloučenou dali mi ponaučení, abych se šetřil, abych se posilňoval vydatnou stravou a abych, budu-li moci, odejel k jaru na venek.

V naší domácnosti nalezl jsem velikou bídu. Ačkoli matka, pamětliva slov lékařových, zanášela kus po kuse šatstvo i peřiny do zastavárny, aby mne sílící stravou zaopatřiti mohla, nedalo mi, abych vyčkal úplného sesílení v nečinnosti doma, kde mne bolestný nedostatek, jevící se všude a ve všem, více trýznil než by to byla učinila práce. K naléhavé prosbě mé přijal mne můj dřívější pán opět do svého obchodu. Nevím, byla-li nemoc tak silná, anebo vězela-li chyba v tom, že jsem nedopřál si času k náležitému zotavení — ale nenabyl jsem nikdy již své dřívější bujaré síly. Má postava se shrbila, na místě krásných, rusých kadeří pokrýval mi hlavu sporý, prořídlý vlas, a když opět jednou předmět mých smělých snů, krásná komtessa, vstoupila do skladu, neutkvělo její oko již se zálibou na mé postavě — snad mne ani vůbec nepoznala.

Změnil jsem se jak zevně, tak uvnitř; ponenáhlu ukazoval se mi život ve své pravé podobě. Ta tam jsou nerozumná, ctižádostivá moje přání. Neočekávám více, že to zvláštní, to krásné v mém životě teprve se objeví — vím, že můj život poplyne vždy tak jednotvárně a šedě jako dosud.

Jen někdy vynoří se mně živá upomínka na jediný můj hrdinný čin, a ten — kdož ví, nebyl-li pouhým snem? —

Návrat Annin.

Studie z podzimu.

Již přešlo léto. Zvolna dnové psí
se přežili, a novou náladou
kraj dýchal kol. Svět celý sestaral,
a v slunci věčném uzrál času plod
i život člověka, a vše, i bol,
i láska, minulosť, a zoufalství —
co mněla, že se včera stalo, bylo
již daleko jak jarní poupata
a jako první v máji přešlý hrom.
Jest září, konec letní saisony,
vše spěchá do Prahy, a není již
to slušno, venku ještě meškati
— kdo v láznich byl, se vrátil před týdnem.
Vzduch z rána těžký jest a studený
a nemožno v něm bloudit jako dřív
až do snídaně parkem. Smutný kraj
jest mlhou šerou kolem ověšen,
jak plaidem nemocný. A pozdní slunce,
když přec se vzchopí, vyjde na obzor
jak unavený poutník na horu,
mhu rozkládá a rozhaluje kol
jak těžký plášť, jenž chůzi vadí. Mrak
tu visí na všem mdloby, únavy.
Jak zavěsí se v křehký, zlatý list,
jenž s větrem sobě hrál a stále cos
si šeptat uměl, a přec jeho život
byl jeden země kolem slunce skok —
ten, odmlčev se prostřed zkazky své,
své větvi uklouzne, a vesele
se v pádu zatočiv, jak kloboučkem
by hodil junák pyšný, dopadne,
a zůstane, kam padl . . . mžik a mžik,
a prázdna větev, její kostrou jen

se hnízdo svítí, lásky útulek.
Je prázdné. Všecka něha zmizela,
a nestřežený koutek cuchá bouř,
a toulavý kýs lístek zachytil
se v něm a leží místo vajíček.

Leč opodál, kde končí stromů řad
a otvírá se rozhled v širý kraj,
tam zlaté proudy záře, úrody
to boží slunko lije z plna dosud,
a tam je krásně. Vidět volný lán,
již odstrojený, jako ovečka,
jež dala všecku vlnu pánovi.
Jen lány řepy dosud ssají slunce
a pozdní oves smutně švitoří
a před větrem se shýbá pokorně
a cítí blízkosť kosy. Kolem v dál
se valí řeka klidná, hluboká
modř oblohy se v lemu obzoru
s ní spojivši, teď tiše pluje s ní
a bílý mrak jak nebem proletí,
se šedou skvrnou dole v řece zdá.
I tažných ptáků sbor, jenž nebem spěl,
se kmitl řekou, jako rybek dav
a v modru utonul. O blaze bylo
by letět s nimi v jiný, nový svět,
nechť zbude zde ten celý život bídný
jak prázdné hnízdo . . . neb tam v daleku
tam něco jest, ach, čeho není zde,
tam vždycky spějí mračna, větrové
i ptáci, řeka, a jen člověk sám,
jenž cítí nejhloub jsoucnosti své bol,
on nesmí v letu předstihnouti jich!

Zde, v středu obrazu té jeseně,
v té smutné staffáži, jí smutnější,
a bídnější nad bolesť lidskou, Anna
tak sedala. Jí dvacet bylo let,
jež jevily se u ní dobrotou
a ducha spanilostí, postavy
i lící vděky, leč že v její tahy
si lehla bledosť, jako v pozdní růže
si lehá sníh . . . To od těch hrozných dob — —
leč nikdo nezřel trpět chorý květ,
jejž utrhla kás ruka neblahá.
Je rána pro svět neznámá, a tam
kdes v skrytu — zlomen naskrz útlý stvol,

květ zvolna vadne, barva mizí, lesk,
i ruch, i život — odkud to? dí svět.

Tak sedala zde sama celý den.
V klín ruce klesly jí, ty bílé, mdlé
a plné žilek, jako chorý list.
Zrak smutný, a přec krásný, uhly dva
již sotva doutnající, nesl kol
se stále, cosi v dáli hledaje.
Na bledých retech usnul na chvíli
jí trpký úsměv, její čistá hruď
se zvolna dmula dechu přívalem
a zavzlykala, poplašený pták
jak ze sna ještě chvěl by se a třás.
A před ní zvolna v katastrofu spělo
to drama roku, berouc srdce s sebou,
to srdce, zdrané jako pozdní květ.
Dnes naposled sem vyšla, rozloučit
se s krásou léta . . . není zbytí již.
Ach, dobře bylo zde, a nerada
se loučí duše s tím, co jedině
jí v světě zbylo. Sem kdys matinka
ji s jarem zavezla, na dobrou radu
všech tet a přítelkyň jich rodiny.
Co stalo se, ty marně hádaly
a Annu braly na pomoc. Jak hrob
ta něma byla, nikdo nezvěděl,
proč náhle chodí dítě růžové
jak mrtvý stín, proč tolik změnila se.
Jí v městě bylo hrozno, strašlivo
jak u vězení, a přec zoufale
se bránila svých přátel útěše.

A mlčela jak kámen, v samotě
se potýkajíc se svým zármutkem,
co jiní hádali a sváříli
se její o blaho, tu zatím ona
se hlady mučila, by skončena
dřív byla ničemná ta, podlá hra.
Neb její bolesť byla mocnější
nad touhu žití — — s bohem na věky
ty lásko, na vždy, na vždy s bohem již!
A pak zde klidně sedala již sama,
jak ta, kterou vyvrhla společnosť.
Zde svět jí dal, co chtěla od něho
— klid, lhostejnosť, a pouze matinka
ji občas hrozným nářkem plašila,
a přiváděla dámy útrpné.

Ty truchlily s ní, slavně soudily
tu bolesť dcery, podávaly matce
co v ptačím jejich mozku zlíhlo se,
a radily, co znaly: bonbony,
šat nový, šperky, vody ty a ty . . .
tím chorou duši chtěly vyléčit.
A nevěděly, bláhové, jak Anna
jich radu moudrou slyšíc náhodou
se smála jim, i ač ten její smích
byl trpký jako hrozny nezralé,
přec aspoň změnou žití lahodil.
Máť vděčna byla za jich útrpnost,
jež všetečný prst všady strkajíc
chce žehnati a vésti k dobrému,
a sama bídnější jest nastokrát.
Tak ušly týdny, dlouhé měsíce.
Již byla Anna klidná, na smutek
se ukládal v ní smutek jako prach,
jejž pozdní jezdec náhle rozvířil,
se zvolna sází zas a ticho jest
na cestě dlouhé, zašlé, odlehlé . . .
Leč jedenkrát, když v dumy ztracena
jak v mlhy loď na moři bez konce,
tu sama v parku z rána seděla,
smích jakýs mužský zaslechla, jak tiš
té chvíle rdousí prstem železným,
ten ničemný smích, krutě rouhavý,
jak tenkráte . . . dnes po čase tak zněl.
Jí znovu všecka, dávno mrtvá krev,
jak vlny, náhlým větrem vzbouřené,
na srdce spěla, známou bolestí
v ně zahřímala a porvala břehy.

A bylo jí, jak zemřít měla by.

Leč nevstala, jej vypátrat. Kdo on,
a jiný? Jako on! Co nyní ještě
by mohlo státi se a odestát?
Leč celý den pak hrozný byl a noc
zas bez konce, a dávné myšlénky
jak mrtví z hrobů vstávaly a k ní
se vtíraly, a její ve spánek
— ač spánkem moh'-li onen mžik být zván,
kdy v náhlou mdlobu padne šílenství —
se drzá opět kradla tvář, a v bdění
ten děsný smích . . . Ó pryč, ó opusť mne,
ty lásko, navždy, navždy s bohem buď!

Leč tomu dlouho, prošla chvíle ta,
jak mnohé jiné, srdci přidala
jen v staré jízvy novou jednu zas.

Toť kroky. Spěšně vstala. Matinka
to kráčí pro ni. Setkaly se teď
a sama máť, tím jata loučením,
si zaplakala. Ale v její pláč
svých světlých Anna nemísila slz,
neb všecky dávno na led stuhly v ní.
Jen ještě pohled dlouhý, hluboký
té nesla krajině, jež stápěla se v slunci,
jak žena muži visíc na retech,
a polibky se jeho spíjela.
Ty, krajinko, ó kdyby bylo lze
tu býti s tebou! Ale letí čas
vše mizí děsně, jen ty zůstaneš
a jiní přijdou po nás, místo nás,
své touhy, city v tebe donesou
a ty k nim stejně shlížet budeš zas.
Či budou milí tobě oni též,
i jejich žaly, klamy, naděje?
A za rok již . . . kdo ví . . . a rázem paď
na Annu smutek bouřný, mohutný
jak teplý vítr s března příchodem.
V něm bylo vše: bol mládí divoký
i živá, jasná zoufalosť, a odpor,
křik svobody a síly zjařmené.
Tu z krásných očí dávno zdržený
se prolil slzavý jí, lehký proud,
jak z kůry ledu jarní proměnou
kdy tryskne blahá, svěží obleva.

Šla zvolna za matkou. Ta kráčela,
kde v přístavě, jak hračka směšném, loď
jich čekala, a na ní žvatlavé
jak kachny, dámy. Jejich soustrasti
chtíc uniknouti Anna, spěchala
a nejzáze a sama usedla
si za kajutou, volném na vzduchu,
jenž vlahým vánkem v posled ovíval
ji, uprchlici, a tam vhroužila
se v sebe zas, jak v jizbě nemocný
by před světem se celým uzavřel.
A lépe bylo tak. Neb čím jsou teď
ti lidé jí, čím ona světu tomu?
Zda zapomenout dáno? Urážka

z těch drahých úst, ta neodpustitelná
a věčně žhavá . . . stydno vzpomínat
a myslit dále . . . hrdosť jest a česť,
co věčně rdousí mladou lásku v ní,
jak jestřába spár rdousí hrdličku.

Teď loď se hnula. Kola ohromná
se boří do vody, jak velký pták
by v řeku třískal svými perutěmi.
Ve slunci blysklo tisíc krůpějí
a dlouhé rýhy za lodí se valí
jak brázdy za pluhem. Kraj mění se
a marně namáhá se zadržet
tu nevděčnici, která pospíchá,
by padla zas v tůň toho života,
jenž s celou svojí tmou již čeká ji
a v kalnu svém tu duši pohltí.
Jí půjdou vstříc i hejna otázek
i návštěv, zdvořilostí vylhaných
a lichotivých frází laciných
a celý sprostý, všední, dotěrný
ten městský svět . . . on nepochopí ji
a její bolesť skalí pošklebkem
a její svaté, smutné tajemství
pak na ulici pohodí, by dav
měl čemu smát se a šel měkce dál . . .

A loď tak rychle k předu pospíchá,
a jednotvárně kola sténají
v svém věčném otroctví . . . leč tam,
tam dole v řeky hluboku, tam klid
a svoboda, a vše co srdce ždá,
to mladé srdce, jemuž v světě nic
Bůh nedal, tisíckráte vzývaný.
A k tomu všemu jeden pouze krok . . .

A bude pokřik, vytáhnou ji zas,
a za to úděl — skandál bude jen.
A on pak s hejsky sobě rovnými
tu její pověsť bude smýkati
. . . jen pohleďte, však přece nemohla
žít bez něho . . . Ne, ona bude žít.
Líp vléci život jako mrtvý plod,
jejž pohřbíti chce v noci jeho máť,
než sám se přiznat k marným bolestem,
těm hříšným dětem lásky. Zavři již
tu knihu boží kletby, zticha uč

se umírati, v útěše, že nikdo
tě mříti neviděl. Ó na věky,
ó lásko, navždy, navždy s bohem buď!

Přichází máť, je plna úsměvu
a klepů, anekdot, a mžourajíc
na dceru zlatým binoklem, se jme
jí rozdávat svých zvědů výkvěty —
že u radů se často hádají,
že kněžna Mary opět prince má
a máslo zas že dražší o deset.

Aug. Eug. Mužík.

Rodinné drama.

Román od **Jana Vitovce**.

(Pokračování.)

Adela se při posledních slovech matčiných ušklíbla.

„Nu — peníze snad mají, ale nobl nejsou," podotkla opovržlivě. „Já bych byla raději už zase doma."

„A přece jsi sama vinna, že jsme sem jeli," odtrumfla s výčitkou Arnoštka. „Ty's matku nabádala."

Matka opět pokrčila rameny.

„Není pomoc," vyložila s trpkostí, provázejíc další slova svá sarkastickým úsměvem. „Musíme komedii dohrát. Sama pozoruji, že tu dlouho nevydržíme. Podívejte se jen — to že je salon!"

Po té se s úšklebným opovržením rozhledla kolem sebe.

„Ani nezametou!" ušklíbla se po ní Arnoštka. „Pecky se válejí po zemi. Kuří oko mne teď pálí, jako by mi je někdo žhavým železem vypaloval."

„A vítají člověka jako Kamčadalové," doložila rovněž úšklebně Adela sedajíc k pianu. „Pošlou nám naproti starého medvěda — —"

„Kdežto mladý tu civí," převzala slovo Arnoštka, „jako spleenem churavící anglický sportsman, než-li si připne brusle nebo se líně vhoupne nějaké herce do sedla."

„Ještě dost, že se umí aspoň jako pagoda ukláněť," podotkla s mírným uspokojením Adela a prsty její dotkly se klaves piana.

Chtěla začít hráti. Matka to spozorovala.

„Adelo!" zvolala prudce. „To ne! Co ti napadá?"

„Proč pak ne?" ozvala se zpurně Adela a nedbajíc matčina napomenutí, břinkla do klaves.

Matka k ní přiskočila a chopivši ji za obě ruce, zasípěla:

„Ne, ne! Domácí paní — jak jen můžeš zapomenout!"

„Eh!" ušklíbla se Adela. „Schumannovou ukolébavkou snad ji nezabiju."

V matce vzplanul oprávněný hněv. Tvář její zahořela, když dupnuvši nohou, přísně zasyčela:

„Ani slova více — nebo — —“ A při tom napřáhla poněkud ruku.

Adela rozdurděna vyskočila od piana a mrzutě odsekla:

„No, no — pro takovou hloupost —“.

„Doma si trop, co ti libo!“ ujala se slova matka mírněji. „V cizím domě však —“

„Eh cizí dům — necizí, vše jedno,“ odsekla popuzená Adela. „Co je mi po tom, kdyby třeba tu starou — —“

„Ďas vzal, — viď?“ vpadla s impertinentním přízvukem Arnoštka. „Jinak nás tu matka ještě spolíčkuje.“

Tvář paní Klementiny hněvem zbrunatněla, z očí biesky rozjítření, když opět zasyčela:

„Teď dost! Nebo ztropím skandál, že vás obě bude do smrti mrzet. Já jsem matka a vím, co se sluší — co se může a co nesmí... Chcete-li bohatého ženicha...“

„Kdo pak ho chce?“ přerušila Arnoštka proud matčina výkladu. „Já o něho nestojím a chce-li ho Adela, proč mám trpět já?“

Matka chtěla pronésti něco nesalonního, ale na štěstí se poohledla ku dveřím do parku a spozorovala, že vzpamatovavší se domácí paní s ostatními se vrací. Oblažila tudíž dcery jen ještě káravým pohledem a položila ukazovák pravé ruky na rty.

Dcery i ona sama v několika vteřinách zase se tvářily, jako když byly do salonu vešly. Mírné rozčilení, jež se ve tvářích jejich zračilo a jež při nejlepší vůli nemohly úplně potlačiti, ovšem mohlo býti snadno vykládáno účastenstvím na nehodě, jež byla domácí paní stihla.

Paní Klementina poposla vracející se Marii, kterouž nyní jen Mansvet po jedné straně podporoval, v ústrety.

„Ah, díky bohu, že je zase lépe!“ zašveholila s úlisnou něžností. „Odpusť, milá duše, že jsem tě nedoprovodila. Jsem příliš citliva, sensitivní — a nesnesu pohledu na trpícího.“

„Na štěstí byl to jen pomíjející nával,“ odpověděla domácí paní matným hlasem, usedajíc zase do křesla, k němuž ji Mansvet dovedl.

Zatím vrátili se z parku i ostatní a v několika vteřinách jevil salon podobnou fysiognomii, jako před nemilým vyrušením.

Anuška, kterouž byl otec za ruku přivedl, zasedla zase v koutku ku stolu, vzala album a začala je prohlížeti. Společnice cizích dam zaujala totéž místo jako dříve a jenom chvílemi pohlížela soucitně na dítě. Mansvet zůstal po boku matčině, otec jeho pak se postavil za křeslo.

Po několik minut panovala v saloně trapná nucenosť. Teprve když domácí paní přítelkyni i její dcery vybídla, by usedly, ozvala se paní Klementina upejpavým tonem:

„Díky, díky, milá Marie! Ani nevím, mám-li, či nemám-li — v takovém okamžení — —“

„Jen zůstaň, milá Klementino!“ vybízela Marie svěžejším tonem.

Paní Klementina usedla poblíž Marie, kdežto obě dcery se posadily opodál.

„Totě jako po živelní pohromě,“ začala po opětné trapné přestávce paní Klementina. „A přece, milá Marie, když se tak porozhlednu, musím ti znovu gratulovat.“

„K čemu, prosím?“ optala se Marie nuceně.

„K tak švarnému panu synovi!“ zašeptala paní Klementina, nedbajíc, že stojí mladý muž, jehož se slova ta týkala, těsně vedle matky. „Mně nebe podobného štěstí nepopřálo. Žel! Život můj byl by i nyní ve vdovském stavu nepoměrně blaženější než-li právě jest, kdybych měla syna. Zajisté že pan syn studia dokončil?“

„Před rokem milostivá paní,“ odpověděl manžel Mariin, na slova až dosud skoupý.

„Studoval práva — není-liž pravda?“ podotkla paní Klementina s jistotou, že jí bude přisvědčeno; ale dověděla se, že odbyl studia technická, odbor inženýrství.

„Tedy mohu gratulovat k nadějnému vynálezci!“ snažila se zalichotiti marnivosti rodičů; ale i tentokráte byla zklamána.

„Pouhé studium — pouhá vědecká průprava k tomu nestačí,“ připomenul suše otec.

„Ovšem, ovšem,“ přisvědčila paní Klementina; leč ihned zase odbočila: „Ale což pak neměl pan syn chuti k právnictví? Skvělá kariera v právnictví jest nyní sice stížena; ale — má-li někdo protekci, jest přece nejen možna, nýbrž začasté překvapující.“

„Náš Mansvet vyhověl prostě otcovu přání,“ ozvala se Marie.

„Škoda!“ obrátila se nyní paní Klementina přímo k Marii. „Mysli si, kdyby tak stál před soudem jako veřejný žalobník a pádnými důvody obžalovaného doháněl ku přiznání se — —“

„K tomu můj syn není,“ vpadl chladně otec.

Paní Klementina však toho nedbala a pokračovala k Marii:

„Anebo: kdyby jako obhájce plamennými slovy hřímal do duší porotců, by obžalovaného uznali nevinným . . . Nebo — ve sněmu! . . . Pomysli, milá Marie! Kdyby tvůj pan syn jako poslanec jal se mluviti celému národu z duše — —“

„Vše to jest sice krásné,“ vyložila Marie, „ale jak už manžel pravil: Náš Mansvet k tomu není. Nemáť k tomu ani nadání, ani náklonnosti. Jeť spíše povaha hloubavá — nemluva — —“

Vše to paní Klementinu nepřesvědčilo. Po zvyku či zlozvyku svém přerušila řeč Mariinu delším výkladem.

„I to, milá Marie, v právnictví nikterak nevadí, jak se domníváš. Můj nebožtík také nebyl žádný řečník. Naopak — trochu přišišlával, měl drsný, houkavý hlas a zřídka kdy zmohl něco svou výmluvností. A přece byl, jak víš, hledaným advokátem. Byl bystrá hlava. To ti dnes dosvědčí všichni jeho kolegové — i ti, kteří mu za živa nepřáli nebo záviděli . . . Při volbě a provádění zaměstnání jde totiž přede vším jiným o to, aby se člověk uměl do všeho vpravit a každou situaci na svůj prospěch vykořistil. Nám — upřímně pověděno — také se nevedlo skvěle, když otevřel můj muž samostatnou kancelář advokátní. Oženilť se, jak víš, již jako koncipient. Měli jsme už dvě dítky — — a po klientech po celé týdny ani vidu!“

„Není možno!“ zadivila se domácí paní, která byla s interesem naslouchala.

„A přece jsme byli,“ pokračovala paní Klementina po malé pomlčce, „přímo po knížecku zařízeni: byt o šesti pokojích — kancelář tři pokoje s předsíní — dva koncipienti, tři mundanti . . . A při tom všem týdně sotva jeden klient s nějakou lapalií.“

„K neuvěření!“ zamumlala domácí paní.

„A přece svatosvatá pravda!“ ujišťovala přítelkyně. „Obrat k lepšímu nastal konečně přece. Rozumí se, že sám sebou — bez přičinění se, nebyl by se nikdy dostavil. Ale kde pracuje důmysl — rozumíš, milá Marie, důmysl . . .?“

Po té se na okamžik odmlčela, jako by byla na rozpacích, má-li či nemá-li se dále vyznávati; ale ihned se rozhodla.

„A na doklad, že jsem doposud tak upřímnou, jako jsem bývala, věz, milá Marie: Můj byl spekulant! . . . Mnohdy po celé dny, ba týdny celá kancelář zahálela. Ale jakmile někdo, ať klient nebo někdo cizí zaklepal, počalo se v kanceláři šukati. Jakmile osoba vešla do předsíně, začal „můj“ hlasitě diktovati nějaký dopis. Na příklad: Vážený pane! Dovoluji si Vám oznámiti, že zapletená a téměř beznadějná pře Vaše jest šťastně a ve vší tichosti ve Váš prospěch skončena. Získal jste tím — 20.000 zlatých atd. atd. — Rozumíš, milá Marie?“

Ale „milá“ Marie, která byla s napjetím poslouchala, seděla, jako by doposud nechápala. Teprve, když se k ní manžel nahnul a šeptmo podotknul: „Dopisy byly fingovány —“ přelétl tvář její trpký úsměv.

Paní Klementina však si toho nepovšimla a dopověděla několika slovy: „Dobrá pověsť mého muže rychle se šířila. Klienti začali se hrnout — a ve dvou letech jsme byli na suchu. Toť celé tajemství.“

Umlkla. Prostořeká upřímnosť její působila však trapně, nejen na vlastní dcery, nýbrž i na ostatní. Ale paní Klementina sotva by se byla dala odstrašiti a byla by se zajisté ihned zase nějakou pikantní podrobností z minulosti svého manžela pochlubila, kdyby jí v tom nebyl zabránil náhlý obrat situace.

Podle okna, kterýmž se byla před příjezdem hostů Anuška dívala k nádraží, kmitnul se totiž posel telegrafního úřadu a upoutal pozornosť všech, kromě Anušky a mladistvé společnice dam, která se zatím k dítěti přiblížila a nyní s ním tiše hovořila.

Hostitel popošel poslovi v ústrety až na práh dveří, vedoucích do parku, přijal depeši a podepsav tužkou recepis vrátil jej poslovi. Po té depeši otevřel a přeletl, aniž by byl dal nejmenší pohnutí na jevo, načež ji složil, zastrčil do kapsy a vrátil se zase na své místo.

Domácí paní sledovala prostý výjev ten s nápadnou dychtivostí. Není tudíž divu, že se muže svého optala, kým mu bylo telegrafováno.

„Neznámým, vlastně poloznámým člověkem,“ odtušil manžel lhostejně.

„Není to tajemství?“ ozvala se ona ještě dychtivěji.

„Naprosto ne,“ zní klidná odpověď.

„O čem telegrafuje?“

„O nepatrné nehodě, milá duše, která nás stihla,“ odtušil manžel s nezměněným klidem.

Osudné slůvko „nehoda“ působilo však na domácí paní jako uštknutí hada.

„O nehodě, pravíš?“ zvolala rozčileně. „O jaké? Netaj přede mnou ničeho!“

„Proč bych tajil?“ manžel na to, snaže se klidem svým působiti konejšivě na rozčilenou choť. „Vímť přece, že's moje žena, která už vyslechla nepříznivější zprávy, než-li jest tato. Krátce, jsme o několik tisíc zlatých chudši.“

„Ah tak!“ vzdychla domácí paní, přemáhajíc s napjetím veškerých svých sil své rozčilení, což se jí po chvíli podařilo, aspoň tak dalece, že s poměrným klidem pravila:

„Rci pravdu — co se stalo? Netaj přede mnou ničeho! Vždyť přece pozoruješ, že jsem na nemilou zprávu připravena.“

Manžel sice chvíli váhal, načež nejlhostejnějším hlasem odpověděl:

„Rybařovský statek dnes v noci do základů vyhořel.“

„A to povídáte tak chladnokrevně?“ ozvala se nyní paní Klementina.

„Rozčilením přece ničeho nenahradím,“ odvětil hostitel, upíraje pátravě zrak na svou choť, která se byla na polo vztýčila a po chvíli s polozatajeným dechem připomenula:

„Ale ty's přece pojištěn?“

Manžel zachoval svou chladnokrevnosť i nyní.

„To právě ta nehoda,“ pravil s úsměvem člověka, jenž mluví o ztrátě několika krejcarů, „že pojištěn nejsem.“

Marie vztýčila se úplně a chtěla učiniti krok ku předu; ale zavrávorala a zaúpěvši sklesla nazpět do křesla.

„Pro bůh, pane, vy jste svou paní usmrtil!“ vzkřikla paní Klementina s nejtrpčí výčitkou vyskočivši.

Na všech tvářích jeví se zděšení. Všickni stojí jako zkamenělí.

Jen manžel nepozbyl duchapřítomnosti. Nahnuv se k choti, položil ruku na její čelo, druhou ohledal tepnu. Po té se vztýčil a pravil úsečně k Mansvetovi: „Pro lékaře!“

Připomenutí toho nebylo třeba; Mansvet byl pro lékaře poslal hned, když přišly na matku první mrákoty.

Na matčin výkřik byla i Anuška přiběhla a stojíc před matkou dívala se jí do tváře, kdežto Mansvet pokleknuv k matce zaúpěl: „Matko drahá, drahá!“

Po chvíli ubohá paní poněkud se vzpamatovala.

„Kde je — Anuška?“ vzlíkla namáhavě.

Anuška sklesla před matku a skryla tvář svou do jejího klína.

Matka vztáhla k ní třesoucí se ruku a snažila se dítě pohladiti, ale ruka jí bez vlády sklesla.

Paní Klementina, která byla ucouvla, byla s dcerami svými němou svědkyní děsného výjevu. Stály opodál jako zdrceny.

Zsinalý obličej nešťastné přítelkyně působil na paní Klementinu tak mocně, že nemohla se naň dívati. I obrátila se a dala dcerám svým významné znamení, na které se všechny tři nepozorovaně vytratily.

Společnice jejich Eliška, která se zatím přiblížila za křeslo nebohé paní, zůstala a byla svědkyní i toho, co následovalo.

Marie setrvala po několik vteřin bez hnutí a jenom chroptivý dech její byl důkazem, že ještě žije. Po té několikráte se pokusila promluviti, až se jí podařilo pronésti slovo: „Roberte!“

Manžel mlčky se k ní nahnul.

Teprve nyní podařilo se nebohé promluviti několik souvislých slov.

„Nevčř,“ pravila s bezpříkladným namáháním sotva slyšitelným, chroptivým hlasem, „nevěř, že's vinen — mojí smrtí . . . Víš přece — co mi lékař — předpověděl — —“

„Vím, vím,“ odpověděl Robert. „Nezměnitelný zákon přírody —“

Nedořekl; Marie poznovu trhaně promluvila:

„Kde je — Mansvet? Ach! ano — zde — — O tebe, Mansvete, nemám starosti! Prosím jen: buď otci — synem věrným, poctivým . . . V slovu vždy stůj! . . . Česť otcovu i svou nade všecko . . .“

Další slova byla nesrozumitelná a teprve po chvíli bylo lze vyrozuměti, že zabývá se ubohá paní v duchu Anuškou.

Posléze podařilo se jí přece ještě pronésti blabolivě a trhaně několik souvislejších slov.

„O dítě — o dítě mám starosť . . .“ blabolila sotva slyšitelným hlasem. „Buď jí, Mansvete — upřímným bratrem . . . A kdyby snad i otec někdy jako já — buď jí otcem!“

Poslední slova již jen matně vydechla.

„Spolehni se, matičko má drahá,“ zaúpěl Mansvet, kdežto Robert doposud chladnokrevně sledoval smrtelný zápas, jevící se ve zsinalé tváři bytosti, které nebyl až dosud ani myšlenkou ublížil.

Po chvíli se k ní nahnul a zašeptal: „Dodychává.“

Avšak i nyní ještě ve tváři jeho ani sval se nezachvěl. Neodvratně díval se do otevřených, ale hásnoucích očí, až se začaly přimykati.

„Dotrpěla,“ zašeptal a teprve nyní vztýčil hlavu a zrak jeho setkal se náhodou s nevylíčitelně bolestným pohledem mladistvé dívky, stojící doposud nepohnutě za křeslem mrtvé ženy.

I shýbl se k ženě ještě jednou a políbil ji na čelo.

V témž okamžiku vztýčil se i Mansvet a Anuška, která před několika vteřinami od matky ucouvla, vypukla v usedavý pláč.

Teprve nyní odvážila se dívka za křeslem, v jejíchž řasách leskly se slzy, předstoupiti, by plačící dítě odvedla a vzala v opatrování.

Ujala je něžně za ručinky a odvedla do parku.

Otec a syn zůstali u vychládající mrtvoly samotni.

Chvíli stáli proti sobě němě.

Ve tváři synově jevila se bezměrná bolesť — tvář otcova však byla doposud jako z mramoru.

Náhle sklesl syn před otcem na jedno koleno a zajíkavě promluvil:

„U vychládající mrtvoly matčiny ti, otče, přísahám, že budu ti synem po jejím přání!“

Po té se vztýčil a sklesl na otcova prsa — —

* * *

Co následovalo bezprostředně po děsné rodinné katastrofě, zajisté není třeba ani dolíčovati.

Hosté: paní Klementina, obě její dcery, jakož i společnice jejich Eliška odejely asi za půl hodiny, zůstavivše nešťastnou rodinu bezměrnému hoři.

Syn Mansvet, pochopiv úplně dosah hrozné katastrofy, byl zdrcen.

Anuška arci neštěstí, jež ji právě stihlo nejkrutěji, nechápala zcela; nicméně plakala dlouho usedavě a ustala jen tehda, když mysl její upoutalo něco jiného.

Manžel naproti tomu zachoval závidění hodný klid svůj nejen v den katastrofy, nýbrž i později v den, když na prostém hřbitůvku vesnickém ukládali bytosť na světě mu nejmilejší do hrobu.

Stál nad otevřeným hrobem vzpřímen, upíraje zrak na rakev nade hrobem.

I nejlhostejnější z účastníků smutného obřadu nemohli se ubrániti hlubokému dojmu, když pohledli na slzícího Mansveta, jenž stoje na pokraji hrobu po boku otcově, držel za ručku svou sestřičku, jejíž černá očka těkala právě bezstarostně, ba skoro čtveračivě kolem, jako by šlo o pouhou zábavu.

Když pak rakev spuštěna do hrobu a hroudy začaly dunivě na ni dopadati, zazněl z davu pláč, vyznívající časem ve štkavé úpění. Ani jediné oko nezůstalo nezaroseno. I veselá, bezstarostná očka Anuščina konečně zvlhla a dítko vypuklo v pláč tak křečovitý, jako by mu srdce pukalo.

Jen otec stál s klidným, skoro možno říci chladným výrazem ve tváři, jako by se loučil s nejdražší bytostí jen na několik okamžiků a nikoli na věky.

A přece podivný muž ten miloval ženu, kterou právě spustili do hrobu, vřele, ba vášnivě — možno-li slov těch užiti o člověku, který citu svého doposud snad ještě nikdy ani zachvěním jediné brvy na jevo nedal.

Byltě to muž v nejvlastnějším slova toho smyslu: neoblomný, přísný, všem protivenstvím vzdorující.

Leč podobně jako svou ženu, miloval muž ten i své dítky, jako málo který jiný otec, jenž cit svůj často i okázale na jevo dává. Miloval je tak mužně vroucně, že nejen nebožka manželka, nýbrž i dítky samy nepřály si ho míti jiným, než-li jakým právě byl: vzorem otce a muže zároveň.

Z toho, co jsme o něm až dosud zvěděli, zdá se, že byl průběh života jeho v podstatě aspoň poměrně příznivý, ne-li docela šťastný.

Ale nebylo tomu tak: muž ten miláčkem osudu nebyl.

Minulosť jeho byla téměř nepřehlednou řadou útrap, než-li na osudu vyvzdoroval aspoň tolik, aby mohl klidně žíti jenom své rodině.

Byl synem chudičkého, vesnického učitele z Podkrkonoší; ale ztratil rodiče své již v útlém věku, kdy jich nejvíce potřeboval. Dorůstal v nouzi a bídě z milosti cizích lidí. Po nadlidském namáhání a přepínání sil podařilo se mu ve škole tak vyniknouti, že byl z milosti a bůh ví na čí přímluvu, přijat do vojenské vychovatelny.

Bída byla sice zažehnána; ale útrap a duševních bojů nebylo konec.

Za nedlouho poznal, že nesrovnává se v náhledech a náklonnostech svých se svými spolužáky. Stali se mu odpornými a protivnými. Žil jen

sobě: učil se pilněji, než ostatní, vynikl a budil tak i závisť skoro všech, s nimiž byl nucen žíti.

Posměch a úšklebek brousívaly si, jak byla choť jeho k synovi pravila, o jeho srdce a hlavu s drzou nestoudností své zuby nejen po čas průpravného studia, nýbrž i později, když vstoupil do vojska. A to výhradně jen proto, že byl povahou, náklonnostmi, snahami, vůbec celou svou bytostí jiným než-li ostatní.

Začasté se mu zdálo, že beznadějnosť zatíná přímo zuřivě své spáry do jeho duše, že v poměrech, v kterýchž byl neúprosným diktatem přirozeného stavu věcí nucen žíti, nevydrží.

A přece muž ten nejen nikdy nezoufal — stoický klid nezmizel nikdy s tváře jeho ani na okamžik. O tom, co a proč duševně trpěl, nikdo nezvěděl, ba neměl ani potuchy.

Povinnosti stavu svého konal s přísností zeloty. Žádný z představených jeho nemohl mu výtknouti po právu a spravedlnosti žádného podstatnějšího prohřešení se proti předpisům vojenským a přece — nebo snad právě proto — nebyl nikdy miláčkem svých představených.

Ve vojště nepostupoval po zásluze, nýbrž jako kterýkoli netalentovaný a jenom trpěný důstojník dle posloupnosti doby služební. Vzornému konání povinností svých děkoval jen tolik, že nemohl býti pod nějakými záminkami přes zřejmé znění vojenských zákonů odstrkován.

S Marií, pozdější svou legalní chotí, seznámil se a v brzku na to se s ní zaslíbil již jako poručík a žil s ní od té doby jako s legalní manželkou.

Jinak nemohl. Bylať chudičkou šičkou . . .

Vše to a mnohé jiné podrobnosti, jichž netřeba snad ani připomínati, zavdávalo příčinu k tak mnohým nepříjemnostem, úšklebkům a ústrkům, o jakých nezávislí lidé nemají ani ponětí.

V kruhu rodinném byl v celku šťasten. Nejnepatrnější mráček neskalil jasnou oblohu manželského jeho štěstí.

Leč krutý osud zasáhl občas i do klidného toho zátiší surovým svým drápem. Prodlením let objevila se v zátiší tom medusovitá tvář smrti několikrát, aby rodičům ztrátou toho neb onoho dítka zasadila ránu nejbolestnější.

Avšak i když v beznaději sedával u lože umírajících dítek svých, i když stával v němém hoři nad vychládajícími mrtvolami jejich — velké, hluboké, výrazné oko jeho nikdy se nezarosilo.

A přece byl dítkám svým nepoměrně více, než-li bývají dítkám svým otcové z pravidla. Byltě jim nejen otcem v běžném slova toho smyslu, nýbrž i vzorným vychovatelem a nejupřímnějším, nejoddanějším, nejlaskavějším přítelem.

Skoro možno říci, že pouhá náhoda tomu chtěla, že v prázdných chvílích zabýval se přemítáním o zásadách vychování a dospěl posléze k názorům, lišícím se dosti nápadně od názorů běžných; ale přece jen k názorům jedině správným, vypučelým z nepředpojatého názoru v svět vůbec.

Rozvoji charakterův ponechával úplnou volnost. Nikdy v ničem nepřekážel, co nebylo v příkrém rozporu s rozumem: tradicionelních

klamů a bludů, byť sebe obvyklejších a všeobecnějších, nikdy nepodporoval; slovem snažil se dáti dítkám svým vychování, které by v ničem neodporovalo přirozenému citu a rozumu.

A za vděk dostalo se mu neobmezené lásky a uznání nejen ženy a dítek, nýbrž každého soudného člověka, jenž se přesvědčil o výsledcích vychování na zásadách nepředpojatého rozumu a citu založeného.

Vychování samo bylo ovšem vlastně dílem matčiným; otec byl pouze jeho zakladatelem. Bez jemnocitné, rozumné a vzdělané matky nebyly by zásady otcovy zajisté ani z části vypučely v květ tak uspokojující.

S tohoto hlediště posuzován, byl poměr mezi dětmi a rodiči, kteří byli stejných názorů, přímo idealní. Matka byla dítkám svým madonnou, otec skoro polobohem . . .

Přirozeno, že muž takové minulosti a takovýchto zásad byla povaha převahou uzavřená, nesdílná a nemilující obvyklých společností. Pokládaje větší část života svého za stracenou, žil jen svým dětem v úmyslu upraviti jim dráhu života volnější, utěšenější a zdárnější.

Následek toho byl, že o něm i poměrech jeho kolovaly rozmanité pověsti. I prostá, přirozená karriéra jeho jako vojáka, zdála se mnohým nepřirozenou; tím více pak zbohatnoutí jako, jež nemohl si naivní rozum zvědavců jinak vyložiti, než-li výhrou z loterie nebo ve hře v karty.

A přece bylo vše zcela prosté. Jsa z diktatu neuprosných poměrů povoláním vojákem, neměl po celý svůj život vřelejšího přání a snahy, než-li jařmo to setřásti.

Praktický jeho smysl pro věci, jež nelze změniti, kázal však již k vůli dětem, vyčkati. Leč jakmile byl skoro po třicetileté službě jmenován podplukovníkem, uznal za vhodné jíti do výslužby. Asi po roce tak také učinil a byl k nemalému podivení svému jmenován plukovníkem.

V tu dobu měl sice další život slušně zabezpečený; ale Štěstěna, která se snad poprve v životě jeho na něj pousmála, neměla na jediném pousmání dosti. Několik jen týdnů po té bylo mu zvěstováno, čeho by se byl ani on, aniž kdo jiný nadál: že chudičká žena jeho zdědila po vzdáleném příbuzném, kterého vůbec ani osobně neznala, dosti slušné jmění.

Plukovník ve výslužbě koupil tudíž malý statek a začal se — patrně spíše z dlouhé chvíle, než-li z jakékoli jiné příčiny — zabývati hospodářstvím a vším, co s ním souviselo.

Bystrý jeho duch vpravil se v brzku v nové poměry tou měrou, že předstihl mnohého, jenž v poměrech takových byl vychován.

Plukovník-hospodář začal, jak víme, v brzku i směle, ba odvážně a zároveň nikoli s nezdarem spekulovati. A první nezdar, vlastně první živelní pohroma, která zdařenou spekulaci v nivec uvedla, zůstavila sice spekulujícího chladnokrevným jako kdy jindy, ale působila na starostlivou, čivní chorobou podrážděnou manželku jeho v míře tak osudné, že byla pohroma ta pokládána i za příčinu náhlé její smrti.

Přes to vše, že byl plukovník o účincích mravních dojmů na organismus lidský zcela jiného náhledu, než-li jaký se všeobecně pokládá za právoplatný, napadla mu osudná tato souvislost mezi příčinou a účinkem

neobyčejně živě právě v okamžiku, když stoje u otevřeného hrobu, viděl, jak jej hrobník s chvatem a zároveň s obvyklou lhostejností zasypává.

Duší jeho šlehla nejbolestnější myšlénka, jaká může člověka vůbec vzrušiti: že byl vlastně on sám příčinou smrti bytosti nejmilejší.

Avšak i nyní zůstal, jakým býval vždy.

Slyšel nejen vzlykot a štkání cizích lidí; slyšel usedavý, křečovitý pláč svých vlastních dítek, kterýmž srdce div nepukala; slyšel skoro příšerné dunění hrud na rakev dopadajících a byl si úplně vědom, že bytosť, kterou právě zahrabávají, nikdy více nespatří a že mu nezbude než-li pouhá vzpomínka; nicméně i v této nejbolestnější chvíli života v mramorové tváři jeho ani sval se nezachvěl.

Velké, výrazné oko jeho zůstalo nezaroseno....

Mansvet naopak byl zdrcen a želel bezměrné ztráty nejzjevněji.

Byl sice povahou, názory, ba i mnohými návyky otci svému podoben. Dovedl vzdorovati protivenstvím a tajiti žal i bolesť; nicméně v tomto mimořádném případu otce nedostihl. Byl citu přece jen nepoměrně přístupnější a nečinil si žádného násilí. Plakalť usedavě nejen u hrobu, nýbrž i později po mnoho měsíců vždy, kdykoli si vzornou matku jen připomenul.

Naproti tomu svěží, veselá, bezstarostná Anuška, nechápajíc dosahu nenahraditelné ztráty, zaplakala si, když viděla a slyšela plakati jiné; ale po několika dnech, jak přirozeno, na matičku pozapomněla.

Bylo jí jako člověku, jenž se s někým rozloučil a jest přesvědčen, že se s ním v brzku zase setká.

Jenom chvílemi, když si zřejmě připomenula, že jest matka vlastně mrtva a nikdy více se nevrátí, zoužilo se jí srdéčko. Nicméně jakmile upoutal mysl její jiný předmět, nastoupil zase normální stav.

V týdnu byla Anuška skoro podobně bezstarostné, veselé a hravé dítě jako jindy. Po měsíci pak již na matku začasté po celý den ani jednou nevzpomněla a vzpomněla-li přece, bylo to, jako když vzpomínáme na milou, ale již polozapomenutou příhodu.

Vše vyrovnávající čas osvědčil, jak přirozeno, u Anušky konejšivou moc svou nejrychleji.

Jediný otec zůstal, jakým býval: klidným, vážným, opravdovým. O nebožce nemluvíval, než jako by byla doposud živa. Nikdy nepronesl ani slůvka, z něhož by se dalo souditi, že želí její smrti. A přece jen on úplně chápal, co sám a přede vším, co vlastní jeho děti ztratily.

Nerozdíralť srdce svých dítek nižádným steskem, ba žádnou bolestnou nebo trpkou vzpomínkou. A právě toto závidění hodné podvolení se krutému diktatu neúprosného zákona přírody působilo nejen na Anušku, nýbrž i na Mansveta nepoměrně konejšivěji, než-li kdyby byl otec žalu svého netajil.

Nebyl člověk bez citu; naopak cit jeho byl opravdový a hluboký. A proto možno se domysliti, jaké přemahání jej stálo, by po tak děsné katastrofě přece jen nepodlehl.

V osamělých chvílích, když připomenul sobě ten neb onen tklivý a dojemný moment ze života ztracené bytosti, kterou nade vše miloval,

pochopil bezměrnou ztrátu v celém jejím dosahu. Srdce jeho se křečovitě sevřelo a mnohdy se mu zdálo, že tlačí se mu palčivá slza do oka.

V takových chvílích vždy vzal útočiště k jedině možnému léku: ku změně místa, k obrácení mysli na jiné předměty, vůbec ku práci.

Po smrti nenahraditelné bytosti nebylo snad široko daleko člověka, jenž by byl tak horečně pracoval jako on. Před tím byl valnou část prací, s jakými bylo spojeno řízení hospodářství, přenechával svému správci a obmezoval se toliko na dozor přehledný. Nyní však podjal se práce, kde se vůbec naskytla, a stal se tak za nedlouho duší svého hospodářství.

Nejhlavnější péči ovšem věnoval nyní svým dítkám. Bylť mu vším; kromě nich nic pro něho neexistovalo. Byl přesvědčen, že jest jeho povinností nahraditi jim i matku, a snažil se ze všech sil přesvědčení svému zadost učiniti.

Tak míjel den po dni, týden po týdnu, ba měsíc po měsíci.

V rodině zavládla posléze opět aspoň poměrná uspokojenosť. I hoře Mansvetovo zmírnilo se v necelém roce aspoň tak dalece, že obraz matčin vznášíval se před duševním zrakem jeho již jen jako v mlze. Když pak si matku připomenul nápadně živě, srdce z pravidla již jen zamrazilo, ale oko více nevlhlo . . . .

V životě a v povahách otce i syna mnoho se nezměnilo. Za to měnila se, jak přirozeno, znenáhla a skoro nepozorovatelně povaha Anuščina.

Po uplynuti necelého roku otec konečně postřehl, že poměrné štěstí rodinné začíná kaliti záhadná chmura.

Svěží, čiperné děvčátko, nemajíc dozoru matčina, počínalo jeviti vždy větší náklonnosť k bezuzdnosti. Druhdy nevinný diblíček, jenž slovy a skutky svými nikoho nepohněval a nezarmoutil, začínal se měniti v neústupného, svéhlavého, vzdorovitého rozpustilce, vpravujícího se vždy více v mravy i nemravy skotačivých, ba divokých hochů. Něžná, jemná druhdy povaha jeho měnila se znenáhla v drsnou a příkrou, slovem dítě — divočilo . . . .

S chladnokrevností muže, jenž byl až dosud všemožným protivenstvím vzdoroval, pozoroval otec hrozivou tuto změnu a snažil se ze všech sil dáti rozvoji milencho dítka původní směr.

Marně však. Napomínání jeho odráželo se od zdrsněné dušičky jako písek házený na skalní stěnu. Nezbývalo, než-li bráti útočiště k tomu neb onomu prostředku donucovacímu, ale i to pramálo pomáhalo.

Dívka bez vedení a dozoru ženského jest jako květina přesazená v písčitou půdu: ztrácí svůj jemný pel a sladkou vůni, buď zdrsní a zdivočí nebo zakrsá a zahyne.

Není tudíž divu, že otec, starostliv o osud svého dítěte, přemítal o vhodných prostředcích k zachránění svého dítka, až posléze, když se všechny pokusy osvědčily marnými, počal nahlížeti, že jedinou možnou spásou jest dozor a vedení ženské — nová matka, macecha.

Však právě tento prostředek zdál se býti nedostižitelným.

(Pokračování.)

Z posledních básní Viktora Huga.

Překlady Jarosl. Vrchlického.

To já jsem!

To já jsem! Skály, břehy kol
i zdroje prchající v trávě!
I vánky, s listím tajný bol
jenž sdílíte si šepotavě!

Vy hnízda, jimiž zvučí ples,
vy snětě, kam pták slétne v snění,
vy kapky, jichž spád v sluje kles
tam zvuče jako políbení!

Vy pole, kde zní slavíka
romance dojemná a stinná,
vy hory, s vlnou rybníka
kde hymna hvozdů uhasíná!

Vy louky, kde zní touhy zvěst,
v svém, lese, otevři se klínu!
Ten, jehož duše lýra jest,
přichází s vámi zpívat v stínu!

Stáří.

Kmet denně v hlubším probouzí se stínu.
On zorou každou bližší svému zhynu,
neb uzel, lidské žití,
se volní hlodán okřídlenou duší,
ta, spoutaný pták, svobodu již tuší,
rve denně na své niti.

Ó bílé čelo, kam noc velká padá!
Mři, tvůj hlas hasne, slábne údů vláda,
zrak v menší obzor zírá
a hasne — to můj osud i všech věru.
Tak v ulici se řadou v podvečeru
za oknem okno uzavírá.

Rosamunda.

Byl jednou v dávných dnech
sad, v kterém zřel jsem Rosamundu paní,
vzduch ptáků plný byl, vše v květu, lesku, plání,
ó jaký stín byl ve hvozdech!

Byl jednou v dávných dnech
zdroj, v kterém pila Rosamunda paní,
šly kolem Najady, já viděl v spaní,
jak perly měly na prstech.

Byl jednou v dávných dnech,
byl polibek, jejž vzal jsem Rosamundě paní.
Hle, dva to! nymfa řekla v usmívání.
Jsou tři! zněl jiné nymfy vzdech.

Byl jednou v dávných dnech,
byl květ, rost v srdci Rosamundě paní,
to byla duše má, já plám, zní nocí lkání,
tam stále zpívá hvozd i mech.

Toreador.

Já prsten měl zlatý, krásy to vzor,
já včera ho ztratil, pekelná léč!
já zbojník jsem a toreador,
v Granadě loutna, v Seville meč.

Ten prsten plál nad hvězdnatý třpyt,
čert skrytý v oku dívky mé jen
moh by jej udělat, musil však vrýt
díru by velikou měsícem ven.

Jej najdete-li, buď to kde buď,
jej vraťte mi, Gil mé jmeno jest,
ni za halíř nestojím, bůh to suď,
však přes to s šlechticem stejnou mám čest.

Jsem jako vrabec a mám jen svůj zpěv,
vraťte mi prsten, zaplať bůh vám!
Znáte přec Jeanu, tu perlu všech děv,
s prstenem ji — to zlato jen mám.

Královna Viktorie.*

O ženo pochmurná, až bez království, říše
ty staneš před bohem, před bytostí, jež dýše
a stále živa jest, on potom řekne k tobě:
Kdo byla's na světě?
— Ty chvějící se v mdlobě
jak větrem uschlá sněť: Já královna jsem byla!

— Zda ženou byla jsi?
— O bože, šťastna žila
a krásná, vítězná jsem v loktech svého muže,
já štěstí měla, moc, vše hvězdy a vše růže,
a, dítě v ruce, jsem pradávné žezlo zvedla.

— Zde žezlo neplatí! Tys žena, co jsi předla,
co tobě v prachu lid se kořil s bledou lící,
cos předla, odpověz?
— Ach, provaz k šibenici!

Práce.

Zas, druzi, pracuji, zas papír beru
na stole, abych psal, a sahám k peru
a verše píši, prosu, sním a bádám,
co mohu dělám, bych se vyrval vládám
zla, soběctví a bludu, kam se řítím,
slov proudných propast v sobě vříti cítím,
já pracuji.
To hlubší jiných slovo,
to heslo věštcovo i dělníkovo,
jeť práce povinnosť a právo, její vláda
a pýcha v tom jest, že je služkou ráda,
neb otrok její volný jest v své snaze.

Jak, mysliteli, tebou v rovnováze,
ve hloubi ducha sterou jenž třen péčí,
má slovo s myšlenkou být, s menším větší?
Nač prosu píšeš, k čemu verš, nač rýmy?
Nač frasemi chceš stihnout květnatými
taj žití, smrti, lesů vzrůst i práci
všech národů, stín, kam se říše kácí,
tu lidskou hádanku, kam Shakespeare mrakem
až ke dnu stihl, otevřeným zrakem

* 24. listopadu 1867: Včera byli pověšeni v Manchestru tři feniané Larbin, Alten a Gould. *V. H.*

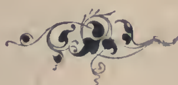
již Tacit prosou, Dante probral slokou,
nač v báj tu chceš se hroužit v přehlubokou?
Nač krása je, tvar v slohu spanilém?
S trochejem Lucréc, Horac s daktylem?
Nač skladatelé rozměrů všech dob,
Plaut, Pindar, Aischyl, Isaiaš, Job,
nač to, čím člověk zde se velkým stává?
Těch, co tak ptají se, ať ztichne vřava,
znám od pradávna řeč jich s frazí shonem.

Jeť kolo umění — já Ixionem.

Já pracuji. Proč? Pro všecko. Jeť branou
myšlénka každou chvílí zotvíranou
pro chodce Povinnost a Rozum, Čest
i Smutek, těmto v dům vjít volno jest.
Já patřím k výši, den věčný kde svítá,
jeť země menší, komu nebe kmitá,
jáť mrtvým v duši, jíž chví větrů hřmění,
vzpomínku světím přes vše zapomnění,
já pracuji, já píši, klid si nedám,
v tom hrdém úkoji svou mzdu jen hledám,
ač krvácím, já tich jsem v každé změně,
čím více mohu snít, tím trpím méně.

Dech vesmíru mne jal a obejímá,
zář budoucna, jež za horami dřímá,
mně zjevuje se černém na obzoru.
Jen těmi sny lze vstát a věřit v zóru!

Záchvaty snílka, jenž se věštcem stává!
To práce, divná věc, ji závrať stkává
jho, námaha a vůle, její hlas
jak zazní, v duši hned se nítí jas
a horlivosť v ní klíčí, která stydla
a hrdá, mlčenlivá vzpíná křídla,
jak větve bolesti vše rozhrnuje,
dál od zla s námi nekonečnem pluje
nad zemi výš, nad bludy, žal a vinu,
toť orel hotov k našim službám v stínu.

Z cyklu drobných obrázků „Letem fotografováno“

od Sofie Podlipské.

Před zastavárnou.

Kdo by je počítal, za každým smutně se díval a rozjímal o sudbě těch, kteří sem do zastavárny se utíkají ve trapných peněžitých rozpacích!

Jeť to pomoc vítaná, okamžik spasitelný. Věc zastavená je zde pouze uložena, není dokonce ztracena.

Jen kdyby tu nebylo skladiště nejen šatstva a šperků, ale více ještě zklamaných nadějí! Kdyby nebylo vyplatit věc zastavenou tak těžko jako jeti povozem do kolmé stráně! Kdyby se to nezdálo lehké v té chvíli zoufalé, když člověk se shání po penězích za každou cenu, a kdyby pak nepřišlo přesvědčení, že si musí vlastně znova koupiti a dvakráte platiti; čeho na čas se zbavil.

Ta bídná domácnost, když kousek za kouskem ze skříní a truhel, se zdí a šuplíků, ba z postelí do zastavárny putuje! Ta nešťastná žena, ten sklíčený muž, který tam cestu váží! To jsou smutné cesty a těžké kroky. Taková zastavárna je domem vzdechů. Ani lidem nejlehkovážnějším nejsou tyto kroky slastí.

Sbírá-li se tolik statistických dat, bylo by záhodno také počítati, kolik zastavujících do roka na dobro vyvázne z těchto nesnází a kolik jich přejde od roku do roku tak, že se stávají stálými tam hostmi, majíce vždy půl domácnosti jako na cestách. Pak zbývalo by ještě účtování nováčků. Cože by to bylo platno? Jen to, že by o tom věděli ti šťastnější, kteří při všem štěstí mají také tu vlastnosť, že je osud bližního zajímá.

Jde-li náhodou takový člověk tichou Půjčovní ulicí, může viděti přecházení jednoho za druhým ze zastavárny. Každý spěchá a nestojí o žádné setkání. Vklouzne do vnitř jaksi na zapřenou. Zdá se to býti výjevem z Danteova očistce, tak jsou ti lidé podobni stínům.

Není radno pro mimojdoucí podívati se někomu z nich do obličeje. Což kdyby jej náhodou znal a on by nechtěl býti poznán!

Tu přichází člověk as třiceti pětiletý zdravého vzezření, v pořádném obleku jakéhos úřadního zřízence.

Ten neohlíží se plaše po kolemjdoucích. Jde přímo a pevným krokem. Nestará se o nikoho, nemyslí na nic než na velký čtverhranný uzlík, s kterým ze zastavárny odchází. Patrně si ho vyplatil a jeho obsah patří mu zas.

Tiskne tu věc k prsům, jakoby nesl dítě. Má hlavu nad tím skloněnu. Kolem úst a v mužných tazích míhá se mu cosi, jakoby se namáhal potlačiti nějakou slzu.

Kdyby jej viděla té chvíle jeho matka rozpomenula by se s rozervaným srdcem na jehou dětinnou druhdy fysiognomii a na ten výraz

v ní, pro který by byla život položila za to ubohé dobré dítě, jemuž nemohla všecko dát, co má svět na rozdanou.

Co jen to nesl? Jakou milou věc odhodlal se zastavit?

Dle radosti tohoto okamžiku lze sobě pomysliti, co to stálo ji zastavit. Zdaž bude nyní již tak šťasten, že se s ní více nerozloučí? Pevná naděje, že toho nebude třeba, svítí v tom vděčném oku jeho poctivé tváře.

Té chvíle zdá se pozorovateli, že nic není tak ustrnutí hodno jako tiché ty oběti nepatrných pracujících lidí.

Hlad paní hraběnky.

„Považte si! Zakusila jsem, co jest hlad, co to jest jíti kolem pekařů a nemíti na chleba. Teď ho tedy znám, toho bledého, neodbytného hosta a ráda jsem, že dosud žádný žebrák s prázdnem ode mne neodcházel. Ale ode dneška nesmějí moji sluhové ani muknouti, kdežto jsem jim přece jen dosavade trpěla reptati proti davům žebráků v síni.

Vyšla jsem si totiž ráno pěšky. Bylo tak krásně. Kdož by si sedl do kočáru za takové povětrnosti. Šla jsem jako vždycky bez průvodu. Jsem také někdy ráda sama. Ovšem nerozmyslila jsem si, že je z Nového města přec jen velmi daleko do svatovítského chrámu a že je to cesta namáhavá v mých letech. Jindy konávala jsem ji hravě a zapomněla jsem, že již nejsem, co jsem bývala. Modlila jsem se dlouho nahoře v kostele a vracela jsem se hodně uchvácena cestou do vrchu a s vrchu.

Tu ozval se mi notný, zdravý hlad. Včera nevečeřela jsem, abych dobře spala, a ráno pila jsem toliko šálek čaje bez zákusku. Takového hladu, myslila jsem, že již ani nejsem schopna a zahnula jsem k cukráři. Hmatám do kapsy. Zapomněla jsem si vzíti peněženku. Odstoupila jsem od krámu a šla dále.

Ale můj žaludek, pravím vám, zuřil. Div neomdlela jsem; neměla jsem ani síly hledati povoz. Opírala jsem se jen o slunečník a šla krok za krokem.

Šla jsem po kamenném mostě v tom krásném jarním dnu. Vše jásalo ve slunci. Voda leskla se, jakoby na ni bylo naházeno hvězdiček. Ale mně bylo smutno a tak úzko, že to nelze vysloviti. Hlava točila se mi, byla jsem stísněna v mysli a nevím, jak jsem došla přece až sem.

Tak, teď jsem doma. Děkuji za průvod Vy jste tedy hned pozorovala, že mi něco jest? Myslila jste, že jsem churava, když jste mne viděla tak těžce kráčeti? Nejsem však ani dost málo churava. Poznala jsem jenom hlad. A tu jsem myslila na ty tisíce, kteří ho nemohou ukonejšiti. Ale ode dneška nesmějí moji sluhové nejmenšího namítat a musejí pouštět do síně všecky žebráky.“

. Kynula vlídně hlavou, děkujíc známé paní ještě jednou za průvod a zmizela v portalu svého domu, malá a shrbená, s dobrotivým obličejem. Šla k chorému synovi, k trudnomyslné dceři, aby dále je ošetřovala s andělskou trpělivostí. —

Ach, paní hraběnko! Měla jste tedy hlad. Ale ten ukázal vám jen první stupeň k pekelným hlubinám. Ach, paní hraběnko, vy nevíte nic. Což kdybyste znala ten pravý hlad! Co učinila byste potom pro žebráky?

V cukrovaru.

Povídka od **Václava Malika**.

Od čáslavského nádraží dostal jsem se asi za tři čtvrtě hodiny pěšky na své prvé působiště v životě praktickém, do cukrovaru ***ického. Přišel jsem tam k večeru.

Představil jsem se řiditeli a odevzdal svoje „pověřovací listiny“. Můj první představený změřil mne od paty k hlavě, vykázal mi byt a propustil mne se slovy: „Zítra se uvidíme v továrně“.

Od toho okamžiku byl jsem tedy skutečným praktikantem. Svobodný byt, ve dne světlo, v létě teplo bylo mojí první odměnou.

Druhý den ráno vstoupil jsem poprve do budovy tovární a řiditel seznámil mne s mladým, černovlasým mužem, adjunktem Hallerem, kterého požádal, aby mne provedl továrními místnostmi. Adjunkt přivítal nováčka s kollegialní srdečností a provedl mne ochotně celou továrnou od věže filtrační až do spodárny, od rozlehlých půd a zásobníku až do řepárny a melasníku.

Naposled zůstala nám laboratoř, pravé středisko mé činnosti; však také již čekalo na mne zahájení. Přede dveřmi dvě děvčata vyndavala z pytle řepy, rovnala je dle jistých znamení, a přidávala k jednotlivým skupinám lístky se jmeny majitelů polí. Stroj ku krouhání, plachetky a nádoby na šťávu vylisovanou stály připraveny. Haller ukázal mně potřebné knihy manipulační a způsob, jak zanášejí se nalezené hodnoty řepní.

Za několik chvil přineslo jedno z děvčat hnědou šťávu ve skleněném válci, a — moje první polarisace začala.

Od toho okamžiku šlo to parou. Nové a nové průby řepní přinášeli zřízenci tovární i pěstovatelé sami. Z laboratoře jsem ani nevycházel. Rozbory řep denně kontroloval řiditel a Hallera jsem viděl dvakrát za den, kdy přicházel, aby zanesl do zápisníku přítomné dělníky. Celý den strávil dozorem na přípravy ku kampani, která brala již již za kliku.

Zimniční ruch rozvinul se v továrně a také já měl ustavičně práce dosti. Byl jsem vždycky rád, kdy po šesté hodině aspoň zákonný programm zkoušek jsem vyčerpal a unavený nezvyklým horkem a ne právě příjemným vzduchem mohl opustiti továrnu, abych doma po způsobu studentském na posteli poněkud si pohověl.

Asi po šesti nedělích ulevil dovoz řepy. Krechty před továrnou v příčných řadách byly plny; povozy, které na dvoře se objevovaly, byly nejvíce jen z filiálek a stačily tu dvě, tři polarisace ku zjištění jakosti dovážené řepy.

V té době vybídl mne sám řiditel, abych podíval se ven do varní síně a z vlastního názoru poznal výrobu sladkých krystallů cukru z neúhledné bulvy řepné.

Noční službu zastával od počátku kampaně adjunkt Haller. Pozval mne, abych k němu na večer přicházel a pokud bude míti čas, že milerád všechno mi vysvětlí. Přijal jsem arci jeho návrh s radostí.

K sedmé hodině, povečeřev a věnovav nějakou chvíli oddechu, navštěvoval jsem od té doby pravidelně večer Hallera, a naslouchával s bedlivostí žáka jeho výkladům.

Neměl-li právě času, zadíval jsem se v ten noční ruch, a pozoroval, jak pot na vrásčitém čele a mozoly na upracovaných rukou mění se v zrnka sladkosti, i v této době, kdy ostatní svět po práci odpočívá — zde není rozdílu mezi nocí a dnem, mezi světlem a tmou, zde platí jen heslo: Dál a dále ku předu! Zde síla paží ochabující rychle nahradí se čerstvou, zde každý za kus chleba nasazuje zdraví a mnohdy snad vše, co zove svým.

A mnohdy připadal mi jako divná pohádka ten výjev noční, kde plyn klopotným plamenem ozařoval apparáty, stroje i lidi, kteří v obleku co možná nejpohodlnějším, vykonávali na roveň strojům těm svoji práci.

Nejvýše, jako strážce, vytahovák řepní vede jednotvárnou píseň svoji „klep — klap — klep — klap“, a vysypává z kapes řepu, která prapodivný pochod bubnuje na žlabu, dříve než propadne osudu v řezačkách. Řemeny, úprkem letící, šustí po kotoučích, a časem leckterý z nich zaskřipne, až ti to duší projede, musí-li skočit na plný kotouč t. j. ten, který vlastní břemeno táhne. Řezačky hučí jako pod zemí skrytý vodopád.

Na batterii diffusní rozléhá se dvojí tón, první jakoby rozplesklý, když vystřelují obsah vyloužené nádoby, a druhý jadrný, kdy víko čerstvě naplněného diffuséru pod kommandem hochů: „Hej — hop“ vesele klapne.

Z prava hlásí se k tvému sluchu z odpařovacích apparátů šumným sykotem pára, odpařující sta a sta hektolitrů vody z učištěné šťávy, a tam za tím velkým oknem v jiném oddělení továrny vidíš obra, pravé „in excelsis“ učenníků cukrovarnických — vacuum.

Díváš se na všechno a zapomínáš, co vůkol tebe se děje.

Pojednou, jakoby kouzelným prutem v jiné světy přenesen, uslyšíš sympatický zvuk jakési písně.

Ráno, ráno, raníčko —
tam pod javorem, tam pod javorem psaníčko — — —

Děvčata od řezaček spustí svou nejzamilovanější, a hoši od batterie přizvukují hlubšími hlasy.

V tom, co před chvílí se ti zdálo pouhou prosou, cítíš pojednou zavanutí poesie, a vidíš, že i ona nalezla místa v té práci lidu mozolné.

— —

Třesk —

Zarazit!

„Co se stalo?“ zvolal Haller.

„Řemen k řezačkám se rozpáral.“

„Hoši, hola sem!“ volá na zámečníky dolů. — Však ti již běží.

„Světlo sem!“ volá nejstarší a již dělí se o práci.

Nejstarší naměří nové díry, jeden drží oba konce, a dva upevňují novými řemínky řemen v spoji.

„Hotovo?!“ volá Haller.

„Ano, mohou točit,“ odpovídá zámečník — „anebo nadhodím ho v běhu, bude to spíš.“

„Buďte opatrný,“ napomíná Haller, a nahnuv se dolů poroučí hlídači parního stroje: „Klímo, pusťte stroj volněji, Šíma nahodí řemen v běhu!“

Za okamžik je všechno zase v pořádku.

Takové a podobné prosté episody přerušovaly na chvíli odměřený chod tovární práce a trhaly pásmo mého snění.

S adjunktem Hallerem jsem často „vystál“ (neboť on nesedal si při dohlídce v továrně skoro nikdy) do půlnoci a i přes ni v továrně. Někdy scvrkl se čas vyměřený zotavení a spánku na nejmenší míru.

Šlo-li v továrně vše hladce, stával Haller na příčné tribuně, jako kapitán na velitelském mostě. V levo diffusní batterii, v pravo odpařováky a saturaci, dole stroje a kalolisy. Při tom vypouštěl klidně silný dým nejzamilovanějších svých doutníků — viržinek — do atmosféry parou přesycené.

Bledá tvář, vroubená krátkým černým plnovousem, černé kučery a jiskrné oko působily zvláštně při večerním osvětlení. Dojem, jaký činil na mne zevnějšek jeho, odpovídal dojmům, jež pocítil jsem z jeho hovorů:

„Při každé příležitosti pamatujte, že vidíte před sebou bližního; to jest jediná cesta, která vás aspoň s vaším svědomím nerozkmotří.“

„Vidíte, zde pracuje otec, a tam naproti jeho synek pomáhá vydělávat chléb. Otec dopustí se chyby, za kterou utrží domluvu, v níž nešetří se ostrými výrazy. Jeho dítě, které stejně v potu tváři dobývá denní mzdu, vidí a slyší, kterak otec je peskován. Co se děje v duši toho dítěte? Je-li dobře vychováno, pamatuje-li na čtvrté přikázání, může se snadno naplniti nevinná jeho duše záští proti vám, a zášť je jedna z vášní nejnebezpečnějších; není-li, připravuje se bezděky o povinnou úctu k otci. V obou případech utrpí duše jeho škodu, nemajíc viny žádné, jen proto, že je dítětem provinilce —“

„Znám jednu cestu, po které vedeme-li dělnictvo, lze mnohému předejíti, a to je cesta pravdomluvnosti. Veďte vlídností a dobrotou dělníka k tomu, aby stane-li se něco jeho vinou, jeho neopatrností, sám přišel k vám a řekl: Pane, to a to se přihodilo; uvidíte, že chybu potlačíte v zárodku bez následků mrzutějších. Že by dělník těžil z vaší shovívavosti, nevěřte. Uvedete na místa důležitá dělníky poctivé, ty poznáte brzo a smysl jejich pro česť jim samým nedovolí, aby vás klamali. Tím způsobem vychováte si sbor pracovníků a pomocníků poctivých, vykouzlíte pod těmi záplatovanými kazajkami oddanosť a do jisté míry lásku k vám, a sobě ulevíte.“

„Za těch několik kampaní, které tu jsem, hleděl jsem vždy jednati dle těchto zásad. Na kolik se mi to povedlo, říci nemohu, ale pozo-

rujte jen, jsem-li kdy nucen užívati slov příkrých. Vykrákám-li někdy za uši pánům klukům, na tom ovšem nesejde."

Oddanou důvěrnosť pracujícího lidu k Hallerovi nebylo lze popříti. Každý s úctou, ale přímo, beze všeho patolízání, které mnohým dělníkům je zvykem, blížil se k adjunktovi. Jeho přání byla jim rozkazem; ani je nepotřeboval vysloviti, snad vyčetli je z jeho tváře. Každý pracoval s ochotou a láskou; ba ten pracující lid byl by, jak se říká, pro něho do vody skočil.

Polovičatých dělníků a dělnic Haller nesnesl; buďto vůbec je nestrpěl aneb vykázal jim práci na dvoře neb v krechtách. Do rodiny pracovníků varní síně jen tací měli přístup, o kterých byl přesvědčen, že domácí řád, který každý z ostatních dělníků žárlivě hájil, nikterak neporuší.

Těmi zásadami řídil se Haller v továrně, však i všelicí faktorové života společenského neušli jeho kritice.

Hovořil kdysi o kapitálu.

„Jednostranné hromadění kapitálu působí nesrovnalosti v našem sociálním životě. To, že továrník massou pracujícího lidu vysokým percentem zúročí svůj kapitál, aniž by dělnictvu na výdělku takto získaném nějakého podílu dopřával, jest otvor, z kterého valí se jedovaté páry společenské nákazy. Kapitál ať v rukou šlechetných neb darebáků, povždy má své stvůry, své otroky! Jen ten rozdíl je, že otroci šlechetných mohou mluvit pravdu, a stvůry darebáků musí mluvit lež, na poškození obecného dobra."

„Bažíte po kapitálu?" tázal se mne jednou. „Příteli, z toho služného, které nyní, anebo po nějakém čase jako adjunkt dostanete (na samostatné místo není tak brzy naděje), byly by tuze hubené úspory. Ale víte, čemu učí praktický svět? Bohatí tchánové nejsou jalové figury, nejsou na darmo do světa postaveni! Tam hledejte nevěstu, ulovte ji třeba jako Faust Markétu, a buďte jist, svět vás za to nepohaní. Spíše řekne: ‚Ten to chytře navlík — šelma!' Ale svědomí, svědomí své zavřete v nejpevnější přihrádce svého stolku."

Za rozhovorů takových ubíhaly večery kampaně a výklady Hallerovy prapodivně účinkovaly na mysl mladíka, před kratičkým časem teprve studia opustivšího.

Zaujal jsem velmi často místo Hallerovo na tribuně a pozoroval v určitém tempu pohybující se práci na diffussi.

Z otvorů řezaček sypaly se řízky skorem jako vločky sněhové z bělošedé oblohy. Tři páry až po plná kulatá ramena obnažených rukou dívčích dřevěnými vidlemi hrnuly je do vozíku, v němž rozváželi hoši řízky v neustálém škádlení podél batterie. Zatím otevřelo se vrchní víko diffuséru, jiný hoch vyplákl vnitřek, a již — hajdy přijeli druzí s vozíkem a mžikem byla vyprázdněná nádoba plna dobře natlapaných řízků.

„He, Mářo, smeť tu hromádku, co přepadla. Zatrolení hoši, dáte-li pak jednou pozor! Rozšlape se, a je toho škoda. Pak se pan řiditel zlobí!" zvolal starší od diffuse na děvče, které s chvoštětem v ruce přecházelo na diffusi, smetajíc do košíku řízky, které při uzavření diffuséru okolo zůstaly.

Slyšel jsem hlas diffundantův a mimoděk spočinul zrak můj na dívce oslovené.

Připadalo mi, jakoby se byla dívala oknem ven na dvůr, upjatě něco pozorujíc, a když diffundant napomenul ji k povinnosti, po tvářích ukázal se jí temnější nach.

Divil jsem se sám sobě, že jsem dosud děvčete toho si nepovšiml. Byla hezky rostlá, útlých nohou, malých rukou, měla tak výrazné oko, pravidelnou tvář, ruměnné rtíky a nad bílým, pěkně modelovaným čelem záplavu lesklých kaštanových vlasů. Zároveň překvapovaly pohyby její jakousi elegancí, které by se nikdo nebyl nadál do prosté zametačky na diffusi.

Nemohl jsem se dost nabažiti pohledu na ni. Připadala mi jako krásná vonná broskev, přenesená mezi plody keře trnkového. — Ano! Opravdu, když zametši kus, vzpřímila se a nadzvedla oko, tu zdálo se mi, jakoby víčkem jejích očí otvírala se brána k netušeným krásám.

Věru, bylo mi divno, že jsem si jí dříve nevšiml. Ovšem, každý den v první kampani přináší tolik novostí, že nezbude času věnovati pozornost takovým věcem „mimořádným“.

Nikdo snad se nad tím nepozastaví, že jsem si od nynějška Máři všímal tím pilněji; vždyť byla tak hezká a nebyl to já sám, který její krásu pozoroval.

Jednoho dne navštívil nás, jak to bývá zvykem, adjunkt ze sousedního cukrovaru, aby si prohlédl zařízení naší továrny. Začali jsme od řezaček.

Mezitím jedna z dělnic, které hrnuly řízky ze žlabu do vozíku, kamsi odběhla, a místo její zaujala na chvíli Máňa, aby práce neutrpěla přerušení.

Soused adjunkt, bera do ruky řízky, úkosem pohlédl na Máňu, v tom okamžiku zardělou a hezounkou jako dozrávající jablko, obrátil se ke mně a jakoby s výčitkou pravil:

„Příteli, co to děláte, že takový talent necháváte zde u řezaček zakrnět! Ten patří do laboratoře jako kamelie do skleníku, anebo v nejhorším pádu někam zametat!“

Naivně upřímným způsobem doznal jsem, že opravdu Máňa zametá na diffusi, a k řezačkám že dostala se náhodou, — ale zkušený soused adjunkt se mně krátce vysmál.

Tak znenáhla utvrzovalo se ve mně přesvědčení, že Máňa opravdu je něco zvláštního mezi ostatním dělnictvem i rozpomínal jsem se, že i já sám již dříve věnovával jsem jí určitou pozornosť a to tím způsobem: kdykoliv mi Haller vzkázal, abych mu pro to, či ono poslal do vesnice — a to bývalo téměř každodenně — přidělil jsem obyčejně Máři úkol poselství. „Máňo, dojdeš panu adjunktovi pro doutníky!“

Máňa otočila se, obula botky, oblékla jupku, uvázala šátek, a již spěchala po schodech, aby přání vyhověla. Ba, zdálo se mi někdy, že rychleji se obléká a spěchá, než o hodinu šestou, kdy opouštěla práci a továrnu.

Od onoho dne, kdy půvab Mářin se v mysli mé tak silným dojmem ohlásil, s tou lhostejností neudílel jsem více rozkaz, aby to neb ono Hallerovi do bytu donesla. Proč? Nevím sám.

Od staré posluhovačky dověděl jsem se, že Rajzova — jak se Máňa příjměním po matce nazývala — bydlí odtud asi dvacet minut výše na potoku, kde týž tvoří širokou tůň, v chaloupce pod cihelnou. Matka její přinesla si ji jako nastávající výslužku z Vídně, však život její zaplativši svou smrtí, zůstavila tu nemanželské robě na ošetření vlastní své matce s odkazem bídy a snad i hladu.

Původ její mohl podati snad vysvětlení o kráse tohoto děvčete a jemných pohybech, které v takových chatkách zřídka bývají domovem.

Máňa v zimě pracovala v továrně, v létě pomáhala cihláři, dělíc se o skrovný výdělek se svojí babičkou — —

Dnové kampaně v pravidelném střídání nočních a denních pracovníků míjeli, a práce sama jako nekonečná tkanice vinula se zimními měsíci.

Znenáhla ochaboval však dovoz řepy z filiálek, až zcela zanikl a zbyla jen řepa v krechtách před továrnou. Každodenně odpoledne vycházel jsem tam, abych změřil, co zbývá. Výsledek oznámil jsem řiditelovi, který určil dle toho konec kampaně.

A opravdu! Než jsem se nadál, mizely zbytečky krechtů jako hromádky sněhu na jarním slunci, a kolem poloviny února jednoho dopoledne zmizela řepa z krecht docela, k večeru pak přichvátal nádvorník do varní síně a ukazuje mi řepu s žertovným posuňkem pravil: „Tuhle řepu jsme hledali celou kampaň a už ji máme!“ Porozuměl jsem tomu vtipu. — Byl konec mé první kampaně . . .

Laskavý čtenáři, víš, co znamená kampaň ukončená?

V několika hodinách zavládne v celém cukrovaru nezvyklé smutné ticho, a po vedru, které tě dříve nutilo takořka svléci se z kabátu, není ani potuchy. Naopak, kráčíš dobře zaobalen v zimníku do varní síně, a snad se tu třeseš ještě zimou. Byl jsi zvyklý posud na teplo, a stal jsi se zimomorným; rychle spěcháš do laboratoře a honem se díváš, praská-li v malých železných kamínkách oheň.

Vytáhneš ruce z kapes, zamneš je o sebe a řekneš: „Dnes je tam zpropadená zima!“ a před kratičkým časem stěžoval jsi sobě: „Bože, to vedro, to vedro!“

A pracující lid?!

Je jako ptactvo. Něco málo těch „kmenových“ zůstane v továrně, ale většina odtáhne — odlétne k domácímu krbu, aby žila z úspor, o které se měla v měsících kampaně postarat.

Běda tomu, kdo nepomyslil na zadní konce. Práce nebude dříve, dokud neotevře se přístup k polím s teplem jarního slunce. Nedbalci, kteří nespořili, spolehnou se na žida; však naběhnou jim mozole a nezbudou se jich ani do žní, aby uplatili věřiteli to, co v dnech zahálky projedli.

Máňa, nepatříc ku „kmenovým“ dělníkům, šla — musela jíti také. Bylo mně jí opravdu líto. Kolik ona mohla při nejlepší vůli ze své mzdy

uspořit? Jak scvrkne se její oběd, její snídaně? Kolikrát půjde bez večeře spat, kolikrát zakalí se snad slzou její oko, uvidí-li strádat i šedivou babičku!

Zbylá část dělníků rozptýlila se po různém zaměstnání ve všech koutech továrny. Strojník se zámečníky a pomocníky jal se rozdělávati stroje, kotlář opatrně prohlížel potrubí, aby při nahodilém mraze zmrznutím zbylé vody nepopraskala. Ve spodárně z usazovacích jam vynášeli mokrou moučku spodiovou, u vápenky ukládali vypálené vápno, a na půdě ještě poměrně největší část mlela cukr z vyražených homolí anebo prohazovala haldy tohoto zboží.

Haller a já občas vykonávali jsme dozor nad těmito pracemi, však dlouhou chvíli nikterak nemohli jsme zapuditi. Hovořili jsme o tom či onom, však přečasto nám látka docházela. Nejmilejší mi bylo, když sám ředitel pobídl mne na partii šachu.

Večer někdy časněji hověl jsem po kampani doma ztrmáceným údům, někdy navštívil jsem hostinec. Však to, po čem nejvíce jsem toužil, za žádnou cenu ani na okamžik nechtělo se dostaviti — vlídnější počasí. Byl bych tak rád prohlédl si okolí ***ické, dosud toliko z filtrační věže pozorované; ale v nevlídném, sychravém čase nechtělo se mi nikterak ven.

Ale konečně dočkal jsem se přece doby, kdy jaro kouzelným prutem v nejskvostnější šaty oděje přírodu a vlažný vzduch nasytí nejlahodnější hudbou hrdel ptačích.

Jednoho nedělního odpoledne, kdy příroda ukázala se v plném jarním půvabu, vykročil jsem z brány továrny, obrátil se po silnici do vesnice a odbočiv na vozovou cestu, ubíral jsem se stezkou podle ní k obydlí — Mářinu.

Bylo tak krásně. Po levici mé hrčel mělký, ale široký potok přes oblázky. Po celém toku jeho bylo plno olší, v jichž korunách čížkové vesele cvrlikali a jako opice ptačího světa po větvicích sem a tam pobíhali, po pravé ruce za cestou skláněla se k němu mírně stráň, posázená ovocnými stromy v plném květu. Krásný blankyt a teplý jas sluníčka doplňoval půvaby jarní přírody.

Nevím sám, byla-li to zvědavost spatřiti chudé obydlí Mářino a v něm jako v neúhledném květináči zasazenou překrásnou květinu, či vedla-li mne jiná pohnutka právě v tuto stranu. Octl jsem se na lávce, přešel ji a rozhlédl se kolem.

Byl jsem patrně u cíle. V pravo rozšiřoval se potok v dosti veliké a jak se zdálo i hluboké koryto, kterému obecně „tůň“ říkali; po jedné straně bylo ohraničeno příkře spadající strání a tam, kde jsem právě stál, plochý břeh byl porostlý houštinami vrbovými a měkkým zeleným trávníkem. Naproti sobě spatřil jsem hliniště a cihelnu, a pod ní, jakoby k ní přitlačenou, nizoučkou a bídňoučkou chaloupku — obydlí Mářino. Těsně u jednoho rohu chaloupky proti západu, jako strážce její, stál mohutný strom, kryje ji korunou svojí jako štítem před útoky bouře, s té strany nejčastěji se valící.

Pod stromem seděla Máře, obírajíc se pilně nějakým šitím.

„Mářo, tys tak pilna i v neděli odpoledne? Proč nejdeš mezi ostatní děvčata pobavit se, požertovat?“

Máňa nadzvedla hlavu, popatřila na mne svým výmluvným okem a s lehkým uzarděním odpověděla:

„Nejde to, milý pane. Ve všední den nemám pokdy, jen v neděli mně zbude čas, abych spravila, co mezi prací se potrhá, dokud stačí malá záplata. Velká záplata tíže se přišívá a někdy je nouze i o záplaty — o novém ani nemluvíc —“

Důstojně, až jsem se podivil, pronesla Máňa toto dojemné vyznání své chudoby.

„Co děláš ve všední dny?“

„Pomáhám cihláři —“

Mimoděk zalétl zrak můj na útlou nožku její, v černém střevíci pod okrajem sukně vyhlédající, na malou, pravidelně formovanou ručku, v níž jehla se chutě kmitala. Ty ruce a nohy tuhou hlínu musí spracovat, za něž by se nemusila stydět ani žena nejmarnivější, která žárlivě touží po obdivu celého světa!

„Počkej Máňo, však přijde kampaň a bude líp.“

„Můj Bože!“ povzdechla sobě, „do kampaně máme ještě daleko, velmi daleko.“

„Snad se nahodí třeba i teď něco v továrně; staví se a bude třeba více dělníků. Vzkážu pro tebe a vyděláš snad přece o nějaký groš více!“

Podíval jsem se ještě jednou na její roztomilý obličej a nastoupil zpáteční cestu do továrny po druhé straně potoka.

Po několika krocích ocitl jsem se v hustém loubí olšovém, které mne nutilo skorem shrbeně ku předu kráčeti; potok, který dříve plynul v jedné rovině s cestou, jevil se mi nyní ve značné hloubce, takořka přímo pod nohama, neboť místy byla stezka ohraničena kolmou stěnou do potoka spadající. Této stezky zajisté málo bylo používáno, neboť v době noční šlo tu věru o život. Jeden chybný krok a střemhlav mohl jsi sletěti s výše několika sáhů do potoka a o nějaký kámen hlavu si rozraziti. Spletené větve olšin dopřávaly i slunečnímu světlu jen poskrovně přístupu a opatrně musel jsem kráčeti ku předu.

Pojednou, dříve nežli jsem někoho spatřil, slyším s protější strany blížící se kroky a v málo okamžicích objevil se mi Haller.

„Kde jste byl?“ tázal se.

„Jdu z procházky domů, a skoro mne mrzí, že jsem nešel od tůně zpátky opět přes lávku; zde na této stezce mohl by člověk velmi snadno zlomit vaz.“

„Vy jste byl u tůně?“

„Ano. Příští neděli, bude-li pěkně, podívám se po potoku dolů na Kalabousek.“

„Zítra začnem pracovat už o páté, víte to?“

„Vím, řekl mi to dnes ráno pan řiditel. Večer přijedou kotláři z Hradce.“

„Servus!“

„S Bohem!“

Haller spěchal opáčným směrem po stezce.

Zdálo se mi, že ležel prapodivný přízvuk v jeho slovech, a jakoby zvláštní chvat byl opanoval celou jeho bytosť, i překvapení, že mne v těchto místech potkává.

Eh! pomyslil jsem si: Co mi po tom! Neměl jsem nikdy ve zvyku pátrati se zálibou v ledví druhého.

Olšiny začaly řídnout a po několika krocích otevřel se mi pohled na ***ice a cukrovar, který o něco dále v dolině leží.

Po pravé straně v polích, ve stínu stromů, spatřil jsem hřbitov. „Bude-li otevřeno, vejdeš tam!" pravil jsem sám sobě.

Černě natřená vrátka byla toliko přivřena a jimi vstoupil jsem na jednoduchý venkovský hřbitůvek — zahradu mrtvých. V pravo ode mne právě chystal hrobník poslední příbytek nějakému nebožtíku.

Co skryto vše v těchto brázdách smrti, co nevyplněných přání a tužeb došlo zde utišení, co vášní, teprvé s posledním dechem, s posledním úderem srdce opustivších tělesnou schránku! Kdyby tak bylo možno napsat sem historii těch vášní pro památku, výstrahu a poučení potomkům!

Kráčel jsem sem a tam úzkými průchody mezi hroby. Na některém pomník, na některém pouhý kříž, jinde ani toho a hrob sám spustlý — zapomenutý zcela — na věky.

Jeden hrob zvlášť upoutal moji pozornosť; ležel stranou při zdi, kříž zasazený v hlavách, polo strouchnivělý, každým okamžikem hrozil padnouti, ale hrob sám byl obložen pěkným trávníkem a posázen květinami, které s jarem otvíraly plné, pěkné květy.

„Čí to hrob, hrobníku, nemohl byste mi říci?"

„Tu leží máma Máři od cihelny. Máňa sama si ho opatruje a zalívá. Musela ho čerstvým drnem obložit nedávno, protože drn při posledním pohřbu nebyl tak plný; tu po té straně byl vyhynulý. Sama nosí z potoka vodu nahoru, a opravdu hrob její se i přes největší parna v létě zelená. Však to ani mnohý sedlák svému otci neudělá, a nemusí leda zaplatit anebo pacholka svého poslat, a táta mu přece stokorcový statek odkázal, kdežto chudákovi Máře po mámě nezbyl ani táta —! Jen bída, samá bída, snad někdy ani brambor na loupačku."

Máňa před mými zraky vystupovala nejen tělesně krásná, ale i duševně spanilá.

Na druhý den ráno o páté hodině potkali jsme se na dvoře s Hallerem. Pozdravil jsem jej jako obyčejně, ale on neopětoval pozdrav můj způsobem obvyklým. Jeho chování ke mně bylo pozměněno, ne v nepřátelském smyslu, ale Haller stal se jaksi nedůvěřivým. Jednal se mnou plaše. Proč? Nešlo mi té chvíle do hlavy, ale zamrzelo mne to.

Úkol, každému vyměřený, zaměstnával nás tolik, že vzájemný styk snížil se na míru nejmenší, však nápadno mi bylo přece, že neuplynul ani týden a Máňa našla zaměstnání na půdě při zásylkách cukerních.

A také ona se mi vyhýbala.

Na dvoře a v továrně jest opět velmi živo. Pracují tu nyní zedníci, zámečníci a montéři. Práce a bedlivého dozoru máš až běda. I v neděli od páté ráno do jedné musíš dohlížeti k zedníkům. Teprve odpoledne si v tento den trochu odpočineš. Usedneš spokojeně k nedělnímu obědu,

po obědě vysrkneš černou kávu, natáhneš se na pohovce, máš-li jakou — nemáš-li, postačí postel, a když přejde úpal odpoledního slunce, vyjdeš si na malou procházku.

Jedné neděle potkal jsem se v tu dobu na dvoře s Hallerem, an taktéž na cestu připraven, sbaloval šňůru k chytání ryb na připravené prkénko.

„Což vy chytáte ryby?“ otázal jsem se.

„Ovšem!“

„A kde?“ pouštěl jsem uzdu zvědavosti.

„V tůni! Dnes políčím na noc na těžko. A kam vy jdete?“

„Podívám se za kapličku po silnici. Přijdete večer do hostince?“

„Nejspíš.“

„Tedy se tam uvidíme — dobrá!“

U brány jsme se rozešli. On šel známou cestou k tůni a já vzhůru po silnici.

Asi za dvě hodiny byl jsem zpět, povečeřel jsem doma, a opouštěje továrnu znova, ptal jsem se vrátného, nevrátil-li se dosud pan Haller. Vrátný odvětil záporně a já zaměřil k hostinci. U dvou stolů hráli v karty — byl jsem němým divákem. Chvílemi díval jsem se na hodiny. Čas ubíhal a Haller dosud zde nebyl. Když jsme si dali slovo, přicházel obyčejně k osmé.

Bilo již devět hodin.

Eh co, půjdeš mu naproti; minout ho nemůžeš. Druhou stezkou se nevydá! Předně by si zašel a za druhé musel by pozbyti rozumu, aby se tudy potmě odvážil.

Venku byla krásná letní měsíčná noc.

Přeběhl jsem rychle náves a známou stezkou ubíral jsem se k lávce. Bylo tak lahodně, k nevypsání. V levo ode mne bublal potok tajemnou balladu, a kdekoli proniknouti mohl paprslek měsíce loubím olšin, tvořil z vlnek přes oblázky spěchajících roztavené stříbro.

Stanul jsem na lávce. Chatrč, kde Máňa bydlila, připadala mi jako hromada roští. Zajisté již spali; v okénku byla tma.

Pak ohlédl jsem se na tůň. Luna zrcadlila se na její zcela klidné hladině a houštinky po okrajích na vodě kreslily zubaté stíny.

Hallera jsem nespatřil.

Bezděky zatočil jsem se v pravo a kráčel po měkkounkém trávníku mezi vrbinami, které vypadaly jako fantastické silhouetty.

Bylo úplné ticho; tráva dusila i zvuk mých kroků.

Co to? Zdá se mi, že slyším šepot — —

Jdu o krok blíže. Opravdu někdo zde musí být, a sice přímo přede mnou, zde za tím keřem!

Učinil jsem ještě krok, nahnul se . . . .

Dvé lidí drží se tu v objetí . . . . Ztrnul jsem při pohledu na ně.

Ty kučery a vous, toť neklamně Haller, a dívka? Teď vyvinula se mu z náručí. Ta malá ruka k tělu přiložená, ta část obličeje, kterou jsem mohl viděti, obé patřilo — Máře!

Měsíc svítil na ně plnou září, že i šaty jsem mohl rozeznat. Byli to oni.

I v šepotu hlas Mářin jsem poznal:

„Můj Bože, snad jen tobě mám děkovat za své štěstí, já chudá, opuštěná dívka . . . .“

V nejbližší chvíli obrátil jsem se, abych nepozorován vzdálil se s místa, kde jsem se stal bezděčným svědkem podivného tajemství.

Bělmo mi spadlo s očí. Haller miloval Máňu; že miloval ji opravdově, to kázala mu jeho povaha, a že si ji vůbec zamiloval, to dovolovaly jeho zásady.

Hlavou mojí vířily myšlenky podivné. Volným krokem blížil jsem se k vesnici. Měsíc vrhal plné světlo na stezník a částečky slídy ze zvětralé horniny třpytily se na něm jako malé diamantky. Na místě, kde stezka těsně přiléhá ku potoku, ohledl jsem se ještě plaše na pravo a spatřil ve světle měsíčném skalní stěnu, přímo z potoka vyčnívající a ztrácející se ve tmě hustých větví olšových tam, kde vede pěšina po straně druhé.

Přešel jsem zase náves, zastavil se ještě jednou v hostinci, kde dosud sousedé z večera holdovali hře v karty, a vypiv sklenku piva, spěchal jsem k domovu.

Haller dosud doma nebyl; okno jeho pokoje bylo otevřené.

* * *

Prudké zabušení na dvéře vyrušilo mne ze spánku.

„Co je, co se stalo?!“ volal jsem v polobdění. Takovým způsobem mne ponocný nikdy nebudil. Otevřel jsem oči, byl den.

„Pan adjunkt Haller se zabil!“

„Pro pána boha! — kde?“

„Máňa našla ho v potoce —“

Rovnýma nohama jsem skočil z postele, za okamžik se jakž takž přioděl a spěchal na dvůr.

Tam objevil se již také přivolaný řiditel, na jehož tváři bylo znáti ustrnutí.

Na dvoře stála řada dělníků do práce přibylých a mezi nimi Máňa. Byla bleda jako křída a zimnice jí třásla.

Bylo z nich vybráno několik silnějších a všickni spěchali jsme zadními dvířky továrny — nejkratší to cestou — za Máňou k osudnému místu.

Jaký pohled objevil se našim zrakům!

Tam, kde přímo vystupuje stěna z potoka, ležel Haller. Celé tělo až po prsa ponořeno bylo ve vodě, ramena a hlava jeho podepřena byla o vystouplý kámen. Dle všeho sletěl přímo dolů. Na straně pravé, kterou při pádu nebo dopadu nutně naraziti musil, zela od spánku k lícní kosti notná rána s okraji jako rozseknutými a silně naduřelá.

Byla-li ještě jiskérka života v těle, nemohl nikdo z nás zjistiti. Řiditel rozkázal dělníkům, aby Hallera vynesli; při tom spozorovali jsme, že pravá noha v holeni byla zlomena a pravá ruka nahoře v rameni vymknuta.

Svlékli jsme kabáty a učinili jakés takés lůžko pro nebohého. Jeden z dělníků byl poslán zpátky do továrny, aby tesaři pořídili nosítka k do-

pravení Hallera na lože. Pak řiditel vybral ještě spolehlivého dělníka, aby do příchodu komise střežil místo, kde asi Haller spadl, k vůli bezpečnému vyšetření příčiny úrazu. Sám jel pro lékaře a ohlásit na příslušném místě nešťastnou příhodu.

Máňa byla k nepoznání. Bezměrný bol zíral z rozrůzněných rysů její tváře, jindy tak vábné.

Hlavou mojí křížilo hejno myšlenek. Jinak nemohlo býti, než-li že Haller za každou cenu krýti chtěje před každým to, čeho jsem byl já svědkem bezděčným, volíval ku svým schůzkám s dívkou tuto nebezpečnou stezku. Obával se, že by, vídán častěji na druhé straně, kudy zhusta chodili lidé, snadno mohl vzbuditi podezření.

A na stezce té pro husté větve, nad ní jako loubí spletené, ani v nejjasnější noci nebylo viděti. Jeden chybný krok, a osud jeho byl děsně rozhodnut!

Tesaři přinesli z prken sbitá nosidla, uložili jsme na ně Hallera a smutný průvod bral se do továrny.

Marie křečovitě štkajíc následovala za námi.

„Máňo, proč pláčeš?“ otázal se jeden, tesař Horálek.

Máňou to trhlo jako v nejprudší křeči.

„Prosím tě, ženská nesnese ten pohled, nezná to,“ řekl Kruliš. „Co pak kdyby byla viděla nebožtíka zedníka Vodičku, když na něj klenutí spadlo a my ho pak vytáhli!“

„Snad je tuhle pan Haller omráčen, přijde k sobě; ale kam tamtudy chodil —“

Octli jsme se na dvoře v továrně. Lid se sbíhal ze zvědavosti a ze soucitu; ba v mnohém oku objevila se slza.

„Tohle si nezasloužil!“ řekl starý Stehlík od vápenky.

„Ba jistě ne!“ řekl jiný.

I kotláři z Hradce přispěchali. Jsou zvyklejší na nějaký úraz tělesný, ale viděl jsem, že i oni se zarazili. Ta rána na obličeji Hallerově, pokrvácená tvář, spečený vous . . . ! — Kdo dříve viděl hezkou líc jeho, musel — musel se zachvít. Rty byly bledé a sevřené, víčka na očích polozapadlá.

Uložili jsme ho na lůžko a čekali příchodu lékařova. Jakmile poslední z dělníků, kteří Hallera přinesli, zavřel za sebou dvéře, Máňa nedbajíc mé přítomnosti, vrhla se v divokém, dosud násilně přemahaném pláči na Hallera a mocný proud slzí smýval krev s jeho obličeje.

„Můj Bože! — Můj Bože, tím jsem já vinna, jen já! — Můžeš-li mně odpustit — a já ho varovala vždy — můj Bože —“ lkala.

Rozuměl jsem tehdy snad sám jediný příčině jejího nezměrného bolu.

Přišel lékař a našel jiskřičku života v hrudi raněného, ale jiskřičku, která již zhasínala. Mimo poranění vnější utrpěl Haller dle nálezu lékařova i vážný úraz vnitřní.

Krátce po polednách oznámil lékař smrt — —

Odpoledne dostavila se komise. Prohledli mrtvolu, pak odešli ohledat místo katastrofy. Znamení čerstvě uloupnuté půdy svědčilo místu, kde povolila tato pod nohou Hallerovou. Bylo i znáti, že Haller v osudném okamžiku, spozorovav nebezpečí, rukama hleděl se zachytit za některou

svislou větev olšovou. Sdrhnuté listy, jichž několik leželo na pěšině, tomu nasvědčovaly.

Třetího dne odpoledne měl Haller pohřeb. Všickni v továrně zaměstnaní měli volno. Od rána trousili se k rakvi jeden po druhém anebo ve skupinách. Ženy vedly za ruku dítky, které leckdy do továrny přinášívaly starším z rodiny oběd anebo snídani a pana adjunkta také znaly, a každý nahnuv se nad rakví, u jejíž hlav svíce plály (dítky mužové nebo matky vyzdvihli), pokřižoval mrtvého a pomodlil se za blaho duše jeho vroucí modlitbu. Mužové odcházejíce položili pravice své na chladnou ruku Hallerovu, jakoby chtěli poslední upřímné s Bohem dáti tomu, kdo jim byl přítelem a jehož poslouchali ne z bázně, ale z lásky. Většina návštěvníků přinesla obrázky svatých, kladouc je kolem těla nebožtíkova, jiní a najmě děvčata přinesla jako poslední dárek malé kytičky.

Kol malého kovového křížku, jejž zemřelý držel ve ztuhlých rukou, otočen byl malý věneček z pomněnek — z těch snad, které rostly u tůně — a ten byl od Máři.

Když před příchodem kněží rakev se zabedňovala, zalkala Máňa, která dosud u rakve na modlitbách klečela, a zoufale zalomila rukama.

Starý nádvorník Vančura prostomyslně konejšil nebohou:

„Neplač, Máňo, však na tebe pan řiditel nezapomene, abys s babičkou hlad netrpěla. Víš, že má také srdce dobré a spravedlivé v těle —“

Bezpochyby myslil, že Máňa naříká proto, že Haller nezapomněl na ni nikdy, kdykoli se pro ni naskytla dosti malá práce v továrně.

Za zvuků smutečního pochodu a zpěvu nejdříve úředníci ze sousedních cukrovarů, pak střídavě dělníci nesli rakev s mrtvolou ke hřbitovu. Průvod pohyboval se jen pomalu za dušeného i hlasitého štkání. U vrat hřbitovních převzali opětně úředníci máry od dělníkův, aby nešťastného soudruha uložili ku věčnému spánku.

Kněží dokončili modlitby své a za zvuků dojemné písně spouštěli jsme rakev do hrobu.

Kněží rýčem hodili první hroudy, za prvními hrnuly se valem ostatní — ale sotva že o víko rakve zaduněly, rozlehl se děsný výkřik. Máňa mermomocí chtěla se prodrati ke hrobu. Starší dělníci a ženy ji zdržovaly — však nic naplat: octla se přece tam, kde býti chtěla.

Řiditel na mne tázavě pohledl; já pokrčil jen ramenoma. Tajemství mé bylo mi svaté.

V okamžiku, kdy Máňa stanula na pokraji hrobu, planuly oči její jako nezkrotitelnou žádostí vyhrabati ty hroudy, které již rakev tížily, i rakev samu a s ní nebožtíka drahého, a postaviti jej zase mezi ostatní pozemčany; však pojednou stichla a jako překonána železnou nutností, hodila sama několik hrud na rakev i poklekla k modlitbě.

Slzy z krásných jejích očí padaly na hrudky, které samovolně řítily se v poslední lůžko Hallerovo.

— — — — — — — — — — — — — — —

Když jsme opouštěli hřbitov, ohledl se řiditel ve vratech ještě jednou na hrob Hallerův; mimoděk učinil jsem tak po něm.

Tam jako mučennice svého bolu klečela dosud Máňa.

„Co je to, prosím vás, s touhle Rajzovou?“ tázal se ředitel a hned dodal: „To je prapodivné!“ —

Já kývl jen mlčky hlavou.

Věděl jsem něco. Bylo to všecko?

— — — — — — — — — — — — — — —

Sotva že jsem přivykl místu, kde první chléb jsem se učil vydělávati, zanesl mne osud jinam. Nerad jsem se loučil s ředitelem, k němuž jsem přilnul s úctou a důvěrou, ale bludička skvělé nabídky vábila mne odtud; přijal jsem místo v cukrovaru severozápadních Čech na březích Oharky.

— — — — — — — — — — — — — — —

Poslední den před odjezdem věnoval jsem návštěvě hřbitova, abych se rozloučil s posledním útulkem Hallerovým.

Byl podvečer. Slunce chýlilo se rychle k západu, však nálada v přírodě panovala taková, že mocným hlasem zabouřilo v duši: „Chci žít — chci žít —“

Na klenutí nad černou brankou hřbitovní stála slova, jichž jsem si povšiml teprve dnes:

Co jste vy, byli jsme my,
co jsme my, budete vy,
a tak smrť nás všecky spojí
na stejnou roveň v říši svojí!

Zachvěl jsem se. Neumělý verš, však co pravdy v něm! Ba veškerá filosofie života je v něm skryta.

Branka byla otevřena, a na hřbitově samojediná — Máňa.

Dlela u hrobu Hallerova. U nohou stál jí košík, a jak se zdálo, vybírala z něho bílé a černé oblázky, okrašlujíc jimi rov svého miláčka.

Přistoupil jsem blíže.

„Máňo, já ti pomohu, dovolíš?“ Ohlédla se a bylo vidět, že se lekla; bezpochyby že mne dříve nezpozorovala. Ale v jejím oku četl jsem souhlas.

„Jak to chceš udělat?“ tázal jsem se.

„Po každé straně dvě řady bílé a jednu černou, a zase dvě bílé. Vršek posázíme bílými a přes hrob uděláme z černých kříž —“

„Kdes je nasbírala?“

„V těch místech, kde spadl —“ odpověděla a slzy jí vyhrkly z očí.

„Mlč, mlč, upokoj se, nebyl bych se ani tázal.“

„Tak, a sem zasadíme netřesk; mám ho tamhle připravený —“

Máňa odkvapila, a já dle jejího plánu sestavoval kameny. Bylo mi tak divno u srdce. Máňa se vracela. V klínu nesla sazeničky netřesku a v ruce na hliněné misce věnec z pomněnek.

„Co s tím?“ tázal jsem se.

„S těmi pomněnkami?! Sem!“ při tom ukazovala na hlavu hrobu. „Naleju na ně vody, a ony porostou a zhoustnou —“

Zasazoval jsem poslední černý kámen do kříže na vršek hrobu a Máňa za mnou zdobila ho netřesky a do hlav zasadila věnec pomněnkový.

„Máňo, podívej se, odtud je vidět přes vrcholky olší na vaši chaloupku a na — tůň!“

Mářa na mne pohledla, jakoby se chtěla tázat, co míním.

„Mářo, vím, co tě bolí, já viděl —“

Chvatně skočila mi do řeči: „Co jste viděl?“

Vypravoval jsem, čeho jsem byl mimovolným svědkem. Mářa v hořkém pláči zaryla obličej do dlaní.

„Dnes jsem přišel, abych se rozloučil s drahým soudruhem, i ty buď zdráva. Bůh tě potěš!“

Dívka na mne více nepohledla.

Opouštěl jsem hrob Hallerův, opouštěl jsem i ji; však zdálo se mi, že s nebohou se děje — změna.

* * *

Octl jsem se na březích křivolaké Oharky.

Vzpomínka na Hallera neutuchla ani tam v mysli mojí a často družila se k ní otázka: „Co se stalo s Mářou?!“

Bylo zase jaro. Po dlouhých, namáhavých kampaních jediná to doba k sesílení těla a k osvěžení ducha.

Mezi továrnou a městem leželo panské pole, veliké, vyplňující celou prostoru: po straně jedné byl chodník, na druhé zelenal se park, a větřík chvílemi zanášel sem vůni květoucích keřin.

Na poli zelenala se mladistvá řepa a čekala, jak se zdálo, na motyčky, aby jí usnadnily vzrůst a dýchání. A vskutku jednoho dne, dívaje se z továrny do okolí, pozoroval jsem dlouhý řetěz pracovníků, sledujících řádky řepné.

„Bude to asi zase pěkná sebranka,“ pomyslil jsem si v duchu. Musím poznamenati, že okopávání řepy kol mého nynějšího působiště dělo se většinou dělníky najatými ze všech konců Čech a snad i ještě dále. Domácí síla dělnická nikterak nestačila vykonati tu práci v době potřebné. Napadlo mi, abych se podíval na tu pestrou společnosť.

Na levém křídle ku stezce kopaly ženy. Oděv jejich svědčil namnoze o původu prapodivném. Mnohá měla na těle i zbytky hedbáví. Stanul jsem a pozoroval je, čekaje, až ke mně dojdou.

Pojednou v bezprostřední už blízkosti pozvedla jedna z nich hlavu, spatřila mne na pěšině a upřela na mne pronikavě zrak. Však i já se na ni zadíval; tak známa je mi ta tvář — vždyť to ona — Mářa — ale jak je změněna! Naše zraky střetly se v poznání. Mářa, nedbajíc poručníka, odhodila motyku a vybočila z řady. Však místo aby rovnou spěchala ke mně, skočila dříve na kraj pole a popadla robě, které na pleně si hrálo s několika hadříky.

„Kde jsi se to octla, Mářo? A co to děcko —?“

„To je moje, pro památku —!“

Nedořekla, po kom, ale černé oči dítěte živě pamatovaly na Hallera.

„A jak přicházíš sem, jak se živíš?“

Mářa vypravovala stručně:

Když děcko se jí narodilo, rázem byla odhalena rouška, zastírající její poměr s Hallerem. Však místo aby svět nebohou politoval, svaloval osud Hallerův na její hlavu. Půda, kudy kráčela, ji pálila, oči bližních

rozrývaly její srdce. Chtěla prchnout, však zdržovalo ji pomyšlení na babičku, která jediná jí výčitek nečinila.

Utrpení přibývalo každodenně, protože do nízkého okna chaloupky šklebila se ke všemu bída a nebýt několika výměnkářek-selek, které na stařenu od cihelny nějakým zbytečkem potravy nezapomenuly, byly by musely snad zajít hlady.

Než osud rozhodl sám: babička po krátké nemoci zemřela. Na obecní útraty zrobena jednoduchá rakev z prken nebarvených a farář zadarmo vykropil hrob stařeny.

Po pohřbu vrátila se Máňa do chaloupky, sebrala starou peřinu do nůše a pár šatkův, a šla s robětem svým do světa, mezi cizí lid, který na čele nevyčte jí vinu nespáchanou, který nezažene ji od prahů svých, ani slovem zlým nerozryje tisícerou bolestí raněné nitro.

Vstrčil jsem jí do ruky stříbrný peníz. Vděčným pohledem poděkovala a vrátila se, položivši dítě opět na plenu, do řad pracovníků.

Bylo jí tím pomoženo?! — Kdo má pomoci . . . ?

Zástup nás dávno přešel, a panský poručník té tlupy častěji se ohlédl po nás, pátraje asi v duchu po příčině této známosti.

— — — — — — — — — — — — — — —

Za několik dní dokopána panská řepa všude a sbor těchto moderních žoldnéřů se rozprchl. I Máňa odešla. Snad brala se proti Oharce k Žatci na chmel.

Bruges a Ostende.

Cestopisná drobotina.

(Dokončení.)

Ve Francii a v Belgii cestuje se jinak a v Německu a v Rakousku také jinak. Vlezou-li u nás dva do železničního vozu, zasedne jeden do koutka v pravo a druhý do koutka v levo. Potom, je-li zima, zaboří se do svých kožichů, kdežto v létě vytáhnou z příručního vaku sešit některé z četných „bibliotek železničních“ a baví se blbým obsahem knížečky, jež ale z pravidla velmi pikantní má obálku.

Jinak na drahách švitorného národa francouzského, jehož větvičkou jest těžkopádnější sice lid valonský, který je ale přes to mnohem pohyblivější než Němec.

„Odkud jedete, pane?“ tázal se mne, sotva že vstoupil jsem na křižovatce v Gentu do vlaku brusselského, roztomilý stařeček s bílým jako sníh vlasem a vousem, jenž zasedl mi naproti.

„Z Ostende, pane,“ zněla má odpověd.

„Tušil jsem to,“ zase on na to, při čemž tak příjemně na mne se usmál, jako kdybych byl býval osmnáctiletou, hezkou slečinkou. „Kdo

zde v Gentu do vlaku vstoupí, z pravidla přichází z Ostende. A jak by ne. Neznám útulku příjemnějšího, neznám druhého koutečku na tom božím světě, kde by v saisoně pohromadě bylo tolik sličných tvářiček, tolik veselých lidí a nač, pane, kladu hlavní váhu: tak dobrých ústřic."

Usmál jsem se.

„Nesmějte se, prosím. Věc jest vážná. Až vám bude pětasedmdesát let, až přestanou vás bavit divadla a koncerty, ne snad proto, že zavládl na nich jiný vkus, nýbrž z té příčiny, že seslábl vám zrak i sluch, až nebudete moci podnikat ani výlety do Alp ani do Pyrenejí, poněvadž tomu nedovolí seschlé vaše svaly, až přestane vás těšiti poesie, filosofie, poněvadž stanete se pro onu příliš těžkým a pro tuto následkem zkušeností příliš chytrým — potom poznáte, pane, cenu ústřic, potom teprve dovedete ocenit desítileté Chablis a Chateau Iquém, jakéhož mám ve svém sklepě ještě tři plné bedničky. Neboť stářím znenáhla zmírají všechny smysly až na jediný. Na chuť, pane, neboť ta dle mého pozorování naopak věkem se ostří. A budiž za to přírodě vděk!"

Poslední slova pronesl stařeček hlasem pohnutým a s vroucností, jakáž vyznívati má z modlitby.

„Ah, což vy, pane! Tváře vaše jest svěží a čerstvá jako líčko panenky, oko vaše jasné a držení těla přímé jako gardového důstojníka."

„Lichotíte mi. Mám již sedmdesátku za sebou a jest tomu již šedesáte lét, co poprvé na člunku otce svého zažil jsem bouři při výletě z Ostende do Blankenberghe. A víte, jakých užívám kosmetických prostředků k osvěžení těla svého? Mořského vzduchu a ústřic. Pravím vám, že není lepšího vzduchu než na našem belgickém pobřeží, a lepších ústřic na světě než ostendských. Nepoznal jste to též? Či nemáte v oboru tom dostatečných zkušeností? O, to bylo by škoda. Ústřice pěstují se v Ostende a podél celého břehu západních Flander od věků již, a že moře naše se nepokazilo, toho důkazem, že každého roku přichází jich na trh víc a víc, a že čím dál, tím lépe chutnají. Aspoň mně. Co jest proti ostendské ústřice holštýnská? Je nemotorná jako Němec u porovnání s Francouzem a chuť má — jest to, pane, označení snad nepřípadné, však mne náhodou jiné nenapadá — také nemotornou. Slyšel jsem, že v Německu dělají z ústřic nádivku, kterou pekou a potom jedí se zelím: bůh ví, k tomu holštýnská ústřice jakoby byla stvořena. Kdyby rozsekali nativku, vím, že by barbary ještě z rendlíku obviňovala ze zločinu. A pak ta barva. Holštýnská ústřice je špinavá, ostendská je bledožlutá jako topas, zasazený v bledězeleném rámečku. Upozorňuji vás na to, pane, co muž, jenž v té věci se vyzná a jenž dovede rozeznat okamžitě ústřici arcachonskou od ústřice z Carlingsfordtu, a jenž z pěti tuctův ústřic blankenberghských jedinou mezi ně vmísenou poznal colchesterku. Také v Dalmacii pěstují nyní ústřice. Jedl jsem je loni v Benátkách. Jsou, pane, černé zrovna tak jako jejich víno. Však budoucnosť jim neupírám."

Mlasknul ústy, jako činí to gourmandi, když do úst vloží poslední sousto, jež z pravidla uloží si stranou na konec, při tom dobrácky potřásl mi rukou a jakoby byl procitnul ze sna, zvolal: „Vždyť jsem se ale, pane, ani neptal, zda-li vás to nenudí?"

Bruges. Průplav v čas deště.

Rozumí se, že slovy plnými vděku o přítrž jsem jej ujišťoval, že naslouchám výkladům jeho s nesmírným interessem již proto, že skutečně jsem si na ostendských ústřicích jak náleží pochutnával.

„Jak mne to, pane, těší. Nevím, máte-li vy u vás doma také nějaké výborné zvláštnosti; máte-li je, víte dojista, jak příjemný to pocit, když cizinec je chválí. Hleďte, mnozí lidé u nás náramně si zakládají na brabantských krajkách, na lutyšské zbrani, na brusselských kobercích atd., mne hrdostí naplňuje zase naše ústřice a náš turbot, a sice turbot hladký, jejž od obyčejného, jaký prodávají v Rotterdamě mynheři a ve Trouvillu pitomí rybáci, kteří jedí turbota s cibulí, velice se liší. Pane, nic zajímavějšího než lov turbotů. Jak zpomínám si na doby, kdy před slunce východem vypluli jsme v dlouhé řadě z ostendské estakady do šírého moře. Rybáci ve člunu prvním, kde měli sítě, zpívali při tom laškovné písničky, jimiž zlobili ženské, jež vypluly s námi. O, pane, to byly krásné okamžiky, když moře, v němž obráželo se zlato vycházejícího slunce, zahořelo před námi jakoby jediným plamenem, když rackové vyplašeni prvními paprsky slunečními třepotali nad námi křídloma, a když na povel předáka vrhly se sítě v temnězelený oceán, aby za chvíli plny daru moře byly vytaženy! O, pane, lézt po Alpách na krkolomných stezkách a trhat tam protěž a alpské růže jest rozkoš, procházet se po květoucích lučinách a vázat do kytičky slzičky Panny Marie, žluté máslenky a modré zvonečky jest také rozkoš, však projížděti se na rybářském člunu po moři a lovit turboty jest, pane, rozkoš největší . . . .“

Starý pán zazářil v okamžiku tom nadšením i pravil:

„Jak šťastným byl bych, kdybych mohl nyní povalovati se v Ostende na břehu lázeňském! Pohleďte ven. Jasné, modré nebe a při tom 28 stupňů tepla. Znáte účinky mírně rozechvěného vzduchu mořského? Nic příjemnějšího, než za jasného dne položiti se v lázeňském kostýmu těsně na břeh a dát kropiti se při západním větérku milliardami jemnouninkých krůpějí slané vody, v něž tříští se vlna na břeh narazivší. K tomu dobré havanské cigaro . . .“

„Belgické doutníky mně, pane, upřímně řečeno, příliš nechutnaly.“

„Ubohý! Snad nekouřil jste naše domácí? Což nevíte, že ve Flandrech nejhroznější roste koření? Flanderský tabák snese jen marinář, jenž žaludek má vydělaný dehtem.“

A teprve se mi rozbřesklo. Vidíš hochu — pomyslil jsem si — jak špatně osvědčila se v tomto případě zásada tvá: přispůsobiti se v cizině vždy a ve všem poměrům, s nimiž tu i tam se shledáš.

Starý pán vytáhl na to z náprsní kapsy elegantní pouzdro na doutníky a nabídl mi náramně tlusté „upmann“, asi takové, jaké francouzské humoristické listy dávají do úst Angličanům, když je karikují. Upřímně řečeno, nechutnalo mi lépe, než domácí belgické, jichž deset za frank.

Konversace o ústřicích, turbotech a cigarech stávala se mi poněkud již bezobsažnou, i usmyslil jsem si na jiné zarejditi pole.

„Odpusťte, velectěný pane, jste Valon či Vlám?“

Usmál se, jakoby byl říci chtěl: „Ale, ale, jaká to otázka, pane?“ — a potom spustil:

Bruges. Průplav za letní noci.

„Jste cizinec, jinak poznal byste, jaké národnosti jsem, již dle výslovnosti. Vlám otevírá příliš ústa a každá jeho samohláska jakoby byla do šířky rozmáčknuta, a potom říká „s-chamé“ a nikoli „žamé“.

„A jak se, pane, snášíte ve vlasti své?“ tázal jsem se poněkud ostýchavě.

„Jak se snášíme? Ty můj bože!“ zvolal všecek udiven starý pán. „Snad nedomníváte se, že jsme Irokési? Jest-li se tu i tam vlámští lodníci porvou s valonskými sedláky, nebo vjede-li si na trhu do vlasů gentská cibulářka s namurskou ovocnářkou, což to znamená? Umím vlámsky dosti dobře, a kdybyste mne navštívil, přesvědčil byste se, že mám ve své knihovničce mezi jiným také v pěkných deskách svázaného Conscience. My u nás řídíme se zlatou sentencí svatého písma, že „co nechceš, aby tobě bylo činěno, nečiň i jiným“. A věřte, že nám tahle filosofie dosud vždycky dobře posloužila.“ — —

Nu, poměry tak idyllické v Belgii sice nepanují, naopak utlačovaný vlámský lid s novou silou a svěžestí vrhl se v zápas s francouzskými tradicemi a zvyky, aby dobyl si postavení, jaké mu počtem a kulturní výší přísluší; však národnostní boj vede se tam na štěstí dosud rytířsky. Nebezpečným by se onen boj mohl státi teprve tehdy, kdyby se zmohl unionistický proud, jehož účelem je obnoviti starý státoprávní poměr mezi Hollandskem a Belgií na základě společného jazyka a společné minulosti. A proud ten proto je nebezpečný, že živen jest z Německa. Však cizinec nezví ničehož o hnutí tom, na venek jsou poměry národnostní v Belgii urovnané a hladké. V Brugesu na příklad byl jsem svědkem toho, kdy v kostele sv. Vasilja, v němž uschována dle pověsti krůpěj krve Kristovy, kterou přinesl tam ve dvanáctém století z Jerusaléma Dětrich Elsaský, modlil se kostelník hlasitě Otče náš, a sice z první poloviny francouzsky, z druhé vlámsky. — Jen jednou byl jsem svědkem národnostní hádky, a sice na krásném i nádherném nábřeží ostendském, kteréž pokládám za jednu z nejpříjemnějších procházek na pevnině. Jistý dandy oháněl se nepozorně holí a byl by při tom málem vyšťouchl oko malému děvčátku, jež v průvodu matky své šlo za ním. Rotterdamský obchodník, jenž nahodil se k tomu, pokáral pařížského šviháka za nepozornost tu několika hollandskými slovy. Pařížský šviház v domnění, že jej plísní Němec, odpověděl ne právě zdvořile, tak že z nepatrné procházkové episody pojednou stala se „aféra“. Na štěstí byla vyřízena v klidu a míru v lázeňském paláci při láhvi se zlatou hlavičkou ze sklepů remešských — —

„Aj věže svaté Guduly!“ zvolal pojednou starý pán a příjemný společník můj.

„Jsme tedy v Brusselu,“ dodal jsem já.

Na to vyměnili jsme si navštívenky, stiskli si ruce a rozloučili se na vždy.

Než času jsem měl, vystoupiv z vozu, rozhlednouti se kolem, byl průvodčí můj zmizel v množství, jež plnilo perron nádražní.

Vilém Ryba.

Na cestě do Australie.

Napsal **Mikuláš Miklucho-Maklaj**. Z ruštiny přel. **Jan Wagner.**

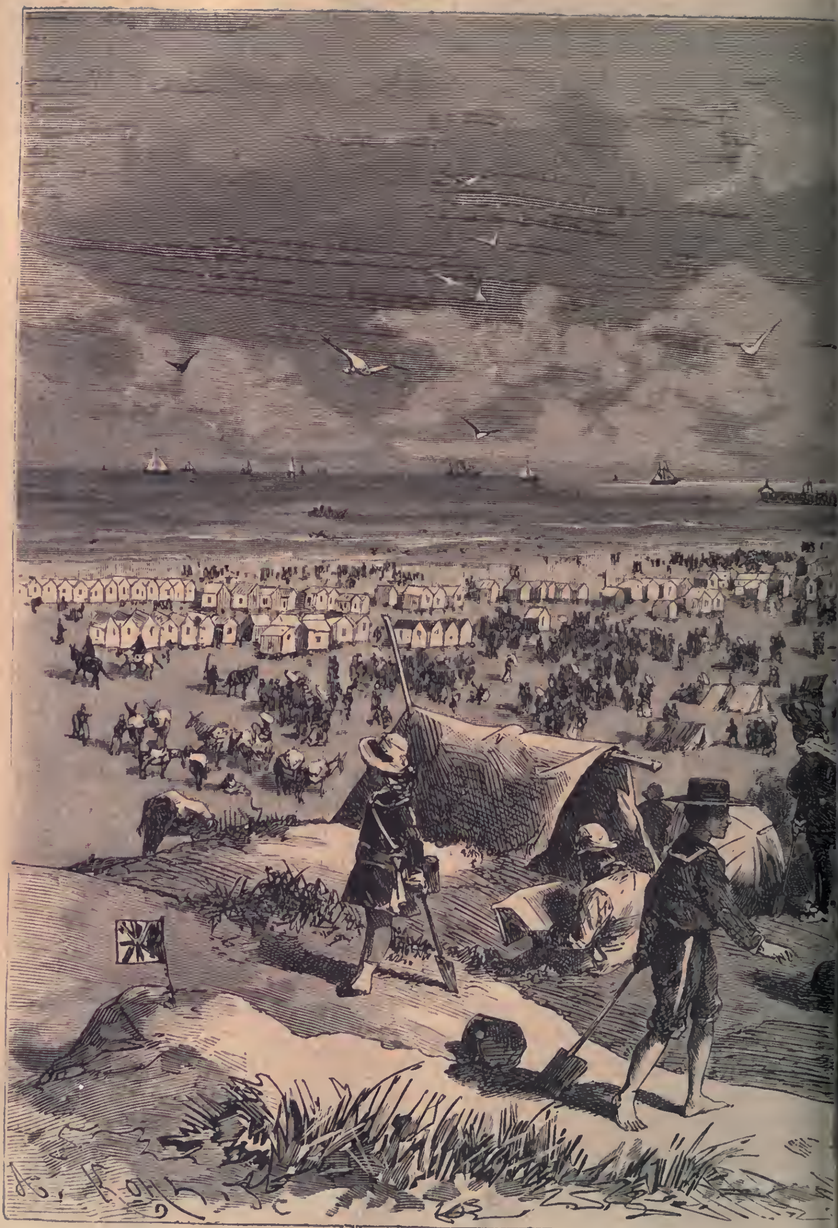

Odejel jsem z Petrohradu dne 29. dubna, doufaje, že budu v Oděse v pátek večer, avšak následkem nedorozumění při jízdě vlaků dostal jsem se tam teprve v sobotu ráno. Téhož dne o 4. hodině odpolední vypravil jsem se dále do Alexandrie na parníku ruské paroplavební společnosti „Čichačevu“, a osmého dne po opuštění Oděsy, zastaviv se v Cařihradě, Smyrně a Chiosu, dostal jsem se do Alexandrie. V Port-Saidu hodlal jsem přesednouti na parník společnosti „Messageries Maritimes“, jenž měl býti v Port-Saidě okolo 12. dubna na cestě do Australie. Po příchodu do Alexandrie změnil jsem však svůj plán, dověděv se, že druhého dne má odplouti ze Suezu parník Severoněmeckého Lloydu „Nekkar“, jenž rovněž plul do Australie. „Nekkar“ čekal na příchod jiného parníku německého Lloydu z Brindisi, na kterém měla přijíti pošta a několik cestujících. Parník tento očekáván je příštím jitrem; pošta a cestující měli býti přepraveni zvláštním vlakem z Alexandrie do Suezu. Ještě v Petrohradě slyšel a četl jsem o této nové linii mezi Evropou a Australií. Hlasy o pohodlí i rychlosti těchto parníků byly velice příznivy a proto byl jsem ochoten zkusiti to, co jsem slyšel, a to tím spíše, když vypočetl jsem, že s německým parníkem budu v Sidney, cíli to své cesty, o několik dní dříve než-li s parníkem „Messageries Maritimes“.

V nynější době hlavních poštovních paroplavebních linií mezi Australií a Evropou jest šest: čtyři anglické, jedna francouzská a jedna německá.

Všechny parníky těchto linií pojmou nákladu 3 až 6 tisíc tun a vykonávají cestu z Australie do Evropy asi v 35 až 40 dnech. Cena jízdy z Evropy do Australie v první třídě jest rozdílná a stoupá od 50 do 70 liber šterlinků (1 libra = 12 zl.), dle toho, které linii parník náleží, a dle polohy kajuty na témž parníku. Při jízdě tam i zpět cena značně se snižuje. Lístek druhé třídy stojí 30 až 35 liber šterlinků.

Ačkoli chtěl jsem odplouti na parníku „Nekkar“, přece chtěl jsem se přesvědčiti napřed, mohu-li dostati zvláštní kajutu. Doháněla mne k tomu jednak má nemoc, jednak i zabezpečení, abych nemusel 45 dnů ztráviti v jedné kajutě s nepříjemnou osobou, což není milým ani zdravému člověku. Podobný požadavek možno snadno pochopiti při vysoké ceně lístku a velikém počtu parníků. Obrátil jsem se s dotazem k agentu německých parníkův; ubezpečil mne, že kapitán „Nekkaru“, jelikož má malý počet cestujících v první třídě, vykáže mně najisto zvláštní kajutu. Zaplatil jsem mu za lístek z Alexandrie do Sidney 63 liber šterlinků (což při tehdejším kursu činilo přes 700 rublů). Cena tato byla tak veliká, jako lístek francouzských parníků „Messageries Maritimes“ z Port-Saidu do Sidney. Nečekal jsem dlouho v Alexandrii, jelikož již druhého dne po mém příchodu do tohoto přístavu okolo 8. hodiny ranní přibyl z Brindisi parník Severoněmeckého Lloydu s poštou a několika cestují-

Lázei

de.

cími, na něž čekal parník „Nekkar“. Jakmile vysadili na břeh poštu a cestující, mezi nimiž byl jsem i já, usadili jsme se ve vagonech zvláštního vlaku, jenž měl nás dopraviti do Suezu, a hnuli se ku předu. Vlak jel velmi pomalu; v špatných, chatrných egyptských vagonech bylo vše špinavé, plno prachu a horko. Na jedné ze stanic očekával nás špatný oběd; při pouhém pohledu na něj bylo možno ztratiti všechnu chuť k jídlu. Při dlouhé, nudné cestě sloužila nám k zábavě vyhlídka z oken vagonu (pohled na rostlinstvo, skupiny lidí v rozmanitých, pestrých oblecích anebo bez nich, stavby v některých vesnicích, skrze něž jsme jeli atd.) a výborné, šťavnaté meruňky. Pohlížeje na romantické obrazy, nejedenkráte jsem litoval, že nejsem umělcem, a kousaje do meruněk, zlobil jsem se, že čistiti je bez nože a talíře v zaprášeném vagoně jest věc velmi těžká.

Teprv o půlnoci dostali jsme se do Suezu a o půl 1. hodině pluli jsme na malinkém parníčku k čekajícímu nás parníku „Nekkaru“, jenž byl připraven k odplutí. Ne bez namahání a jen s pomocí jednoho z námořníků dostal jsem se na palubu, jelikož bolesť v plecech i rukou nedovolila mně držeti se zábradlí; také držel jsem se pakostnicí sotva na nohou. Kapitán přívětivě mne uvítal, dostav od agenta z Alexandrie telegram o mém příchodu, a ihned slíbil mně zvláštní kajutu, doloživ, že s velikou radostí učiní vše, co mu bude možno, aby mne co nejpohodlněji ubytoval.

Z malého parníku byla pošta brzy vyzdvižena a sotva že jsem poslal agentu německých parníků telegram do Sidney, „Nekkar“ dal se na cestu.

Na parníku tom již při prvním pohledu potěšil jsem se vyhlídkou na příjemné, elektrickým světlem osvětlené kajuty a uniformovanou zdvořilou posluhu. Kajuta, ve které jsem se ubytoval, byla prostorná a měla dvě lůžka nad sebou; hořejší bylo hned odstraněno, jelikož mně byla přenechána celá kajuta. Proti lůžku nacházela se dosti pohodlná, široká pohovka; mezi ní a lůžkem byla dvě umývadla (kajuta byla pro dvě osoby) se zrcadlem nad nimi. Kajuta osvětlena byla bílou koulí elektrického světa. Světlo najednou zanikalo a objevilo se zase při lehkém zdvižení malé ručky. U lampy nacházel se elektrický zvonek pro posluhu. Dostal jsem zvláštního sluhu, jenž měl dohlížeti na čistotu a pořádek v mé kajutě. Na rozkaz kapitánův byly do sousední kajuty uloženy mé věci. Bylo mně velice pohodlným, míti veškerá svá zavazadla po ruce. Sluha mně oznámil, že i tato kajuta jest mně propůjčena k použití.

V jídelně byly dvě řady elektrických lamp okolo jídelního stolu, které v noci činily tuto komnatu světlejší než ve dne, což však očím nevadilo, jelikož lampy umístěny byly vysoko. Nad stolicemi visely mezi dvěma řadami lamp veliké vějíře, jichž užívá se v Indii a jiných tropických zemích k umělému ochlazování; zde nebyly přiváděny v pohyb lidmi, jak děje se obyčejně, ale parou.

„Máte knihovnu?“ tázal jsem se sluhy.

„Ovšem,“ zněla odpověď. „Přejete si katalog?“

„Máte lékárnu?“ tázal jsem se dále.

Bruges. „La Franc“.

„Ano, avšak klíč od ní má lékař, který již spí.“ (Byly 2 hodiny po půlnoci.) „Chcete-li však, abych ho ihned vzbudil, učiním tak; neboť jest jeho povinností, býti dnem i nocí k potřebě pánů cestujících.“

Podotkl jsem, že mohu počkati do zítřka.

„Máte koupací vanu?“ tázal jsem se dále.

„Přejete si teplou nebo studenou lázeň?“ tázal se sluha. „Teplá může býti hotova za čtvrt hodiny, chladná — ihned.“

Řekl jsem, že přeju si míti teplou lázeň o 6. hodině ranní.

„Sdělil jsem váš rozkaz lazebníku, jenž má dohled nad koupelemi. Jakou teplotu vody si přejete? Možno dostati vodu vřelou nebo jakékoli teploty pouštěním páry do vody,“ vysvětloval sluha.

Udav teplotu, pokračoval jsem:

„Což máte i lazebníka?“

„Ano. Má velmi krásnou místnosť ku stříhání vlasův a holení pánů cestujících.“

„Snad máte i pradlenu?“

„Ovšem. Chcete jí dáti prádlo dnes anebo zítra?“

S vyptáváním byl jsem pro tentokráte spokojen a vrátil jsem se do své kajuty, kde mne očekával Bedřich, můj dočasný sluha, aby mně pomohl se vléci.

Když jsem porovnal pohodlí, jež nalezl jsem na „Nekkaru“, s oním, jehož zažil jsem na „Čichačevu“, zdálo se mně, že přestěhoval jsem se do hotelu první třídy z dobrého hostince let padesátých s patriarchálním pořádkem. Ulehl jsem na postel, sestávající ze železného rámu a matrace a pokrytou lehkou pokrývkou.

Jelikož v kajutě nebylo horko (teploměr ukazoval 28 stupňů C.), lehká přikrývka nebyla mně nikterak na závadu. Nepocítil jsem nejmenšího otřesu, houpání nebo hluku. Za podobných okolností po dnu ve vagoně nepříjemně ztráveném spal jsem dobře po celou noc.

Druhého dne prohledl jsem si parník. Na palubě první třídy rozkládal se neveliký sál a velice pohodlná kajuta pro kuřáky. Cestujících v první třídě bylo velmi málo, což bylo nemálo pohodlné. Teplota na Rudém moři byla velice mírná a ani jednou jsem nespozoroval, že by v mé kajutě převyšovala 32 stupňů C.; při úplném tichu byl spodní flanelový oblek snesitelný.

Do Adenu přibyli jsme čtvrtého dne po odplutí ze Suezu. Zde značný počet cestujících 2. a 3. třídy odebral se na břeh, aby čekali na parník německého Lloydu, jenž je měl dopraviti do Zanzibaru a nových německých osad na východním břehu Afriky. Většina cestujících zůstala však na „Nekkaru“, jelikož skoro všichni ubírali se do Australie a jen někteří dále na ostrovy Samojské.

Zdraví mé nedovolilo, abych vystoupil v Adenu na břeh, a ztráviti dvě nebo tři hodiny v městě při několikahodinné zastávce v tomto přístavu nebylo by pro mne zvláště zajímavé, jelikož byla to již má třetí návštěva tohoto města. Ztráviv dříve několik dní v Adenu, seznámil jsem se již s jeho hlavními památnostmi.

Aden i Colombo jsou nejzajímavější stanice australských paroplavebních linií, avšak popisovati město jako jest Aden bez illustrací, jest

práce velice nevděčná. Podobný popis neučiní čtenáři skoro žádného pojmu o skutečnosti, t. j. tvářnosti místa, typu obyvatelstva a podobné, a proto také omezím se toliko na několik poznámek o Adenu. Navrhuji těm čitatelům, kteří chtějí seznati zajímavé poměry tohoto důležitého námořského města, aby si přečtli knihu kapitána (nyní majora) Huntera, vládního residenta v Adenu. V Adenu jsou dvě města: staré a nové. Staré pozůstává ze zbytků starého arabského města,* kdežto nové bylo založeno Angličany roku 1839 a stalo se hlavní uhelnou stanicí pro obchodní parníky všech národův a důležitým středem pro anglické válečné lodi v době války. Kromě toho nový Aden stal se příhodným skladem výrobků západního břehu Afriky, Arabie a části Persie. Příčinou k obsazení Adenu bylo rozbití anglické lodi, kterou vyloupili obyvatelé adenští. Anglická vláda zmocnila se města r. 1837 a roku 1839 začala stavěti nový Aden okolo přístavu. Zařízení a správa tohoto města činí všechnu česť podnikavosti a páznosti Angličanů. Všechny vládní budovy jsou pěkně vystavěny. Podnebí, nehledě na vysokou teplotu (střední roční teplota obnáší 21·4 stupně R.), jest díky své suchosti dosti zdravým, tak že posýláni jsou sem nemocní z Indie, aby se zde pozdravili. Nehledě na to, že dešť jest v Adenu řídkým úkazem, voda jest zde výborná; týká se to aspoň té, které užívají Evropané a kterou destilují z mořské vody. Továrna, v níž destiluje se voda, a vedle této druhá, kde vyrábí se umělý led, jsou závody, které prospívají znamenitě evropským osadníkům v Adenu. Tuna destilované vody stojí asi 13 šilinků (asi 4 ruble).

Romantické, ale holé skály adenské dávají dobrý příklad toho, jak nedostatek rostlinstva činí krajinu mrtvou a jednotvárnou; pouze při večerním a ranním osvětlení poskytují skály časem neočekávané světelné efekty. Nenalezne-li botanik v Adenu bohaté kořisti, za to tím spíše může se zde pobaviti anthropolog a ethnograf rozmanitostí obyvatelstva adenského. Kromě četných plemen semitických a černošských možno zde pozorovati tvoření se nových plemen.

Význam Adenu každoročně vzrůstá i může býti směle považován za nejdůležitější přístav a město na Arabském poloostrově. Důležitosť jeho vzrostla tím spíše, že stal se stanicí poštovních parníků. Neuplyne skoro ani jediného dne, aby do přístavu nepřiplul jeden anebo více parníků z Evropy, ubírajících se do Žaponska, Číny, na ostrovy Tichého oceánu, do Australie, Indie a na břehy západní Afriky nebo vracejících se zpět.

Anglická posádka v Adenu jest obyčejně značná a nehledě na nebezpečí se strany arabské pevniny, Angličané nespouštějí se zřetele, že veškeré obyvatelstvo vnitrozemské jest Evropanům více méně nepřátelské, a jsouc rozohněno fanatismem, mohlo by se ukázati v příhodnou chvíli nebezpečným jich nepřítelem vzdor výborným evropským zbraním. Major Hunter, vládní resident v Adenu, když jsem se ho jedenkráte při návštěvě tohoto místa tázal, možno-li cestovati po suchu z Adenu do Mokky, Lahaiu nebo přímo do Džeddy, odpověděl, že považuje podobný pokus za odvážný, jelikož život Evropana několik mil od města jest v nebezpečí.

* O stáří Adenu svědčí umělé vodojemy v skalnaté rokline, jichž počátek spadá do roku 600 před Kr. Roku 1873 usnešeno bylo, aby hlavní z těchto vodojemů byly opraveny, a některé z nich jsou již v užívání.

Hlavní potraviny nepřivážejí se sem z arabského, ale z nejbližšího afrického břehu. To zvláště může býti osudným v době války, neboť dodávky mohou býti zastaveny neb stíženy nepřátelskými koráby. Mladým osadám, jako jest francouzský Obok a italský Assab, jest blízkosť Adenu velice výhodnou. Zde mohou noví osadníci nalézti vždy nejdůležitější předměty, bez nichž Evropan obejíti se nemůže, a prostřednictvím tohoto přístavu jsou v pravidelném a častém paroplavebním i telegrafním spojení s Evropou. O nových osadách v Adenu dověděl jsem se velmi málo a myslím, že v Paříži neb Italii možno se snáze o nich dověděti, než-li v sousedním Adenu. Aspoň možno tam nalézti brošury a výkazy o těchto osadách, což se mně v Adenu vzdor mému namahání nepodařilo.

Parník „Nekkar“ na cestě do Colomba plul těsně kolem ostrova Sokotory, na němž nedávno vztýčena byla anglická vlajka a kterýžto ostrov vřaděn mezi země stojící pod ochranou Veliké Britanie. Sultán na ostrově Sokotoře dostává nyní nevelikou podporu, začež musí starati se o náklad evropských lodí, které často ztroskotávají se u břehů Sokotory.* Ostrov Sokotoru navštívil před 4 roky slavný botanik Schweinfurth, jenž byl, jak mně pravil při našem setkání se v Alexandrii r. 1883, velmi spokojen se svým bádáním.

Pan Schweinfurth odebral se na ostrov Sokotoru a vrátil se odtud na anglické válečné lodi, která několikráte v roce navštěvuje z Adenu Sokotoru a různá místa na arabském i africkém pobřeží.

Sedmého dne cesty z Adenu dostali jsme se do Colomba, odkud po několikahodinné zastávce vypravili jsme se k západnímu pobřeží Australie.

Dne 30. dubna minuli jsme Ostrovy kokosové čili Kelingovy, jež navštívil r. 1836 Darwin a popsal ve své cestě kolem světa. Ostrovy ty, když byly r. 1608 objeveny kapitánem Kelingem, neměly obyvatelstva; poprvé byly osazeny r. 1823 jakýmsi Alexandrem Harem, jenž přivezl s sebou z Britanie jistý počet Malajcův a celý harem malajských žen. Roku 1826 přibyl na ostrov kapitán J. C. Ross, jenž již před tím byl několikráte na ostrovech Kelingových. Tentokráte zde úplně se usadil s celou svou rodinou a začal se zabývati výrobou „kopry“ (tak slují nařezané a usušené kousky jader kokosových ořechů). K němu připojili se záhy Malajci, jež přivezl Hare, jelikož tento s nimi špatně zacházel. Okolnosť ta byla příčinou, že Hare opustil ostrovy Kelingovy a Ross zůstal zde sám se svým pomocníkem Liskem a Malajci. Když navštívil „Beagle“ ostrovy, bylo zde Malajců se ženami a dětmi přes sto; nyní, jak jsem slyšel, jest jich několik set. Nehledě na to, že Ross byl zcela jiný člověk než-li Hare, staraje se všemožně, aby nezavdal příčinu k nespokojenosti obklopujících jej Malajcův, i proti němu zosnována vzpoura, která měla za účel, zabíti ho a sebrati jeho majetek. Spiknutí toto nebylo provedeno, jelikož bylo v čas vyzrazeno manželkou Rossovou, rodilou Malajkou, a rázným opatřením rodiny Rossovy.

* Na zpáteční cestě z Australie (v červnu) do Colomba jsme se dověděli, že na př. parník Severoněmeckého Lloydu „Oder“ ztroskotal se při severovýchodním břehu Sokotory, při čemž celý náklad a všichni cestující byli zachráněni. Parník sám a zavazadla cestujících propadly záhubě.

Polokrevní synové kapitána Rossa byli v Batavii evropsky vychováni a nyní po smrti otcově pokračují v započatém jím díle, shotovujíce obrovské zásoby kopry k vývozu a vysazujíce kokosové ořechy též na ostatních ostrovech.

Když asi před dvěma nebo třemi roky byly mnohé ostrovy Tichého oceánu obsazeny Německem, poslala anglická vláda na ostrovy Kelingovy, k vůli předejití nedorozumění, válečnou loď ze Singaporu s rozkazem, aby tam vztyčila anglickou vlajku. Nemýlím-li se, bylo to koncem roku 1886. Vyslání této lodi použil jeden z mých známých, p. S. z Melbourna, a ztrávil dvě neděle na těchto ostrovech, zajímavých přírodozpytcům. Jelikož pan S. zabýval se výhradně botanikou, podařilo se mu bezpochyby doplniti výzkumy Darwinovy, jenž, jak známo, našel zde kromě jednoho druhu mechu, jednoho druhu lišejníka, jednoho hřibu, jednoho stromu, jejž pro nedostatek květu nemohl určiti, a jiného, o kterém toliko slyšel, všeho všudy toliko 20 druhů rostlin, z nichž 19 náleželo různým druhům.

Mezi podobiznami, jež přivezl pan S. z ostrovů Kelingových, zvláště jedna mne zajímala. Představovala kokosovou palmu s množstvím pobočních větví. Palmu tuto ukázal panu S. jeden z mladých Rossů, jenž doložil, že podobných palem jest na ostrovech Kelingových několik. Podobná anomalie mezi kokosovými palmami, pokud vím, byla až dosud neznáma a jest pro botaniky novinkou. Palma s třemi korunami, kterou viděl jsem na jednom z ostrovů blíže Nové Guiney, liší se úplně od palmy na ostrovech Kelingových. Tam stvol u samého vrcholu rozděluje se ve tři větve stejné tloušťky, zde však skoro již od samotného kořene od stvolu oddělují se malé větve.

Loď, náležející bratřím Rossovým, přichází v roce dvakráte z ostrovů Kelingových do Batavie, tak že přírodozpytec, jenž by chtěl navštíviti zajímavé toto místo, bez velkých obtíží tam se dostane.

Počasí bylo znamenité; Indický ocean nepodobal se moři, ale klidnému, velikému jezeru. Po příchodu do Adelaidy jsem se dověděl, že před dvěmi nedělemi povstala v této zeměpisné šířce taková bouře, že skoro celé loďstvo drobných lodí, které zde lovily perly, bylo zničeno.

Dne 21. dubna v 8 hodin ráno lodě tyto byly zakotveny nedaleko města, jež sluje „Ninety mile Beach“. Již večer hrnuly se vlny, jichž síla postupně v noci rostla. K ránu bouře rostla, a sice takou měrou, že mnohé lodi byly utrženy od kotví a odneseny na širé moře, kde byly zatopeny vlnami a utonuly. Ke třetí hodině odpolední nezůstala ani jediná loď zakotvena; všechny byly uneseny na moře a nacházely se v nejsmutnějším stavu. Mnohé z nich utonuly. Druhého dne ráno počala se bouře utišovati, avšak velmi málo lodí zůstalo celých; utonulo 26 lodí různé velikosti, při čemž zahynulo asi 250 lidí.

Snad bude zajímavo, když zmíním se několika slovy o lovu perlonosných lastur v Indickém i Tichém oceanu.

Jak známo, bohatá ložiska perlonosných lastur nacházejí se v Indickém oceaně u západního pobřeží ostrova Ceylonu mezi 8 a 9 stupněm sev. šířky, dále u břehů Kondatči, Arino a Manaar, a lov jejich byl výsadou anglické vlády. Následkem dlouhého lovu lastur bez dozoru ložiska tak náhle schudla, že výnos klesl se 120.000 na 20.000 liber šterlinků, pročež

přestala anglická vláda v těchto místech perly loviti po celých 16 let (od r. 1838 až 1854). Okolnosť ta byla příčinou, že podnikaví lidé začali hledati nová ložiska, jež vykořisťovali všemožně.

Mezi ostrovy Tichého oceanu proslavilo se v tomto ohledu souostroví Pomotu, zvláště když rozšířila se zpráva o několika vzácných perlách, jež přivezli odtud misionáři do Valparaisa. Perly ty dostaly se do Evropy prostřednictvím agenta obchodního domu Godefroo a spol. a měly cenu 20.000 dollarů. Sebral je při své několikaměsíční cestě po těchto ostrovech. Asi před 20 neb 30 lety dodělávaly se lodi, které vyměňovaly perly za evropské věci, značného výdělku; tak na př. ostrované platili za obyčejnou železnou sekeru po tisíci perlonosných lastur. Jiný z těchto obchodníků dostával je ještě levněji, jako na př. „kapitán Rugg“, jenž byl před 30 roky dobře znám ve východním Tichém oceanu. Tento obcházel periodicky na své lodi souostroví Pomotu a dověděv se o skladech perlonosných lastur, přichystaných k prodeji, jednoduše zmocnil se jich brannou mocí. Doby ty již minuly nebo brzy pominou a obchodníkům s perlami daří se každým rokem hůře. Sám se pamatuji, jak mně na ostrovech Mangarevu r. 1871 nabízeli dosti velkou perlu za košili. Jelikož jsem se tehdáž chystal na cestu na Novou Guineu, měla košile pro mne větší cenu, než-li hodně veliká perla.

Při své návštěvě Admiralských ostrovů r. 1877 viděl jsem, jak tisíce perlonosných lastur i jiné výrobky ostrovů, platily se drobnými skleněnými perlami, jež obchodnici (traders) odměřovali malými náprstky. Za velikou perlonosnou lasturu, někdy i za dvě, dostávali tuzemci náprstek drobných skleněných perel, které měly tak nepatrnou cenu, že nelze ji ani určiti; výdělek, jejž měli Evropané při tomto obchodě, obnášel najisto sta procent. Z ostrovů Pomotu vyvezlo se za posledních 25 neb 30 let asi 25 tun perlonosných lastur v ceně přes milion liber šterlinků. V nynější době klesl vývoz z těchto ostrovů s tisícé tun ročně na dvě stě. Jako v Indickém oceaně tak i zde ložiska značně schudla; toť se rozumí, že toliko na čas, jelikož přibližně třeba šesti nebo sedmi let k dorostu perlonosné lastury, tak aby měla značnou obchodní cenu. Za posledních let začaly se perlonosné lastury vyvážeti z mnohých ostrovů Melanesie (ostrovů Admiralních, Loor, Louisiady atd.), jež vyměňovány byly u tuzemců. Systematickým lovem perel zabývají se nyní Evropané u západního i severozápadního břehu Australie a v Torresově průplavu.

Prosté potápěče, kteří ponořují se jednoduše za pomoci kamene 15 až 25 liber těžkého, jejž vypouštějí z rukou, jakmile na dno se dostanou, zaměnili po březích australských potápěči, oblečení v úplný potápěčský přístroj. Výlohy při podobném způsobu potápění jsou veliké. Mezitím, co první potápěči mohou zůstati pod vodou 50 až 60 sekund a jen málokteří 80 až 84 sekund, potápěč v potápěčském obleku pracuje bez ustání po několik hodin na dnu mořském. Tuzemské loďky, na nichž — jako na příklad okolo Ceylonu — mešká při lovu perel čaroděj, bez něhož nemohou se obejíti potápěči budhisté, mohamedáné ano i křesťané, zaměněny zde pěknými evropskými parníčky, jichž mužstvo sestává z dobře placených potápěčů a námořníků. (Dokončení.)

Divadelní představení v Praze

před 90ti lety.

Kulturně-historická stať od J. Arbesa.

do by chtěl život náš český, jak jeví se nepředpojatému oku bedlivého pozorovatele vůbec, nebo kdo by chtěl minulost českou, jak jeví se ve světle nestranných dějin, poznati z českého jeviště, byl by asi právě v takovém postavení jako člověk, který by chtěl s výše svatovítské věže prostým okem vědecky probádati mraveniště pod věží.

Se životem českým, ať přítomným nebo minulým, smí se Čech seznámiti jen z bezprostředního názoru nebo z poctivých spisů; jeviště české jest mu z větší části na sedm zámků uzavřeno.

Co se nám předvádí na jevištích, není z pravidla život, jakým byl a jakým v pravdě jest.

V poměrech, jež se nám názorně předvádějí, předkové naši skoro nikdy nežili. Kdo zná dějiny české, ví, jak úžasně odchylují se výjevy historické na jevišti od historické pravdy — — a ví také, kdo tím vinen. —

Avšak i životní poměry přítomnosti jsou z pravidla pravým paskvilem na pravdu.

Nejčastěji vídáme kratochvilné žertíčky ze soukromého života pranepatrných osob budících smích — neviňoučké idylky neb utrpení, bídu a zoufalství jednotlivců, jež snad toho neb onoho diváka sentimentalně naladí; ale skoro nikdy neodhalují perspektivu, kde nutno hledati zřídlo utrpení, bídy a zoufalství statisícův . . .

Kdo by neznal života než-li z jeviště, musil by míti o životě pojem naprosto zvrácený. Musil by se domnívati, že žijeme v zlatém věku, jakého posud nebylo: v době, kdy každy z nás jest skoro samojediný strůjcem a příčinou svého bolu, svých útrap a neštěstí svého — kdy skoro každý, kdo opováží se býti ošemetným padouchem a jakýmkoli způsobem ukládá o zkázu svého bližního, dochází zaslouženého trestu; krátce že žijeme v Eldoradu, v němž nikoho nic nehněte, leda když to zaviní sám; kde každá instituce jest vzorná, každý, kdo z ní tyje nebo ji jen střeží, idealem a kde jen občas někdo se odváží skutku nepoctivého, by zaň v brzku po zásluze pykal . . .

K neuvěření a přece pravda: na sklonku XIX. věku, kdy ze všech stran ozývá se volání, že má býti divadlo co možná nejvěrnějším obrazem života, ať současného nebo minulého — v době, kdy tu a tam činí se požadavku tomu koncese, začasté až do krajnosti, nesmí nejen na jevišti našem, nýbrž na žádném jiném v Rakousku vystoupiti — abychom uvedli příklad nejdrastičtější — c. k. policista v úplné uniformě, tím méně aby směl mluviti nebo se docela chovati jinak, než-li jako pravzor organu bezpečnosti.

Divadelní zákony — od pověstné censury textu až po právě uvedenou malichernost — byly se totiž prodlením času zvláště u nás v Čechách tak přiostřily, že budí úžas každého cizince.

My v Čechách arci již holubičí krotkosti na našem divadle ve všem všudy tak uvykli, že se nám zdá, jako by vůbec ani jinak býti nemohlo: že právě tak jako neuvidíme nikdy velkého Otakara našeho na jevišti, jak nám jej líčí nestranné dějiny, neuvidíme také na př. nikdy obrazu barikadního boje v staroměstské mostecké věži r. 1848 a nesčetnou řadu jiných historických výjevů, které jsou a zůstanou chloubou naší jako národa.

Však nejen to, co bylo z grandiosních dějin našich od pravěku zákonodárcům v Babylonu nad libě páchnoucí Vídeňkou proti srsti — my nesmíme na jevišti i mimo ně nikdy vidět provozovati tak mnohé jiné, co by nám tu neb onu fási života společenského nebo státního ukázalo v pravém, nepředpojatém světle a zbudilo v nás třeba i hrůzu nad lidskou bestialností.

Boje a krve prolévání na př., jak aranžují se na jevišti, jsou jen matné, obyčejně směšné obrazy dětinských hříček, z kterýchž i nejohnivější obraznost nemůže si ani přibližně učiniti pravého pojmu o děsných výjevech válečných. Kdo viděl obraz boje jen na divadle, nemá o pravé podobě děsného démona smrti ani ponětí.

Vše to a celá spousta jiných výjevů jest za našich dob na jevišti naprosto nemožna. Zastřeleného králíka, krvácejícího zajíce nebo pod vražedným nožem dokonávající kachnu snad by nám ještě, kdyby šlo o realismus na divadle, povolili; ale pochybujeme, že by divadelní policie svolila na př. k realistickému znázornění nejděsnějšího výjevu války: obvaziště — se vším, co je obklopuje — neřku-li aby c. k. vojenské velitelství rozkázalo dodati divadelnímu řediteli potřebné kostymy a rekvisita, a vypomohlo i dostatečným počtem komparsův, aby byla illuse co možná nejúplnější.

Jak zcela jinak bylo asi na divadlech za dob císaře Josefa II. — po zrušení censury vůbec a ještě několik let po smrti Josefově, než-li zavládly zase podobné poměry jako dříve!

Z kusých zpráviček, jež o divadlech pražských z doby té dostaly se až dosud na veřejnost, ovšem sobě velké obecenstvo nemohlo učiniti jiného pojmu, nežli jako o praprimitivních pokusech, nad kterýmiž nelze nežli útrpně rameny krčiti.

A přece stálo i divadlo české na sklonku minulého století — co do autorů, herců i ředitelů svých — duchem i cíly svými nepoměrně výše než-li v prvním čtvrtstoletí našeho věku, kdy duševně obmezený Jan Nep. Štěpánek, neblahé paměti, vydal jako pořadatel českých her a později i jako spoluředitel stavovského divadla, heslo: že český lid nechce na divadle nežli švandy a legrace — a osudné toto heslo své k nenahraditelné kulturní škodě národa s bezpříkladnou houževnatostí skoro po třicet roků také prováděl.

Že tomu skutečně tak neb aspoň že autoři čeští znali v posledním čtvrtstoletí minulého věku konečné kulturní cíle národní lépe než-li Jan Nep. Štěpánek o půl století později, toho nezvratnými důkazy jsou

hry, které autoři ti buď původně sepsali, vzdělali nebo přeložili a které také s větším nebo menším úspěchem hrány byly.

Rekyně Bojarské, Čech a Lech, Mravy starých Čechů, Libuše, Vlasta a Šárka, Drahomíra, Svatý Václav, Vršovci, Oldřich a Božena, Břetislav a Jitka, Vysvobození krále Václava IV. z vězení, Vůdce Taboritů: Jan Žižka z Trocnova, Jiří z Poděbrad, Karel ze Šternberka, Albrecht z Valdštýna, vévoda Friedlandský, Švedská vojna v Čechách, Selské bouřictví v Čechách a mnohé jiné hry ještě mají přes všechnu nedokonalost svou přece jen nepoměrně větší kulturní váhu než-li ta spousta dramatických hatlanin, jimiž později suverenní Jan Nep. Štěpánek přes všechno zrazování svých přátel a poctivých patriotů tak vytrvale vkus lidu českého kazil.

Ani tak zvaný klasický repertoire nebyl na sklonku minulého věku obmyšlen macešsky. Měliť jsme na př. ze Shakespeara překlady Hamleta, Krále Leara, Romea a Julie, a Macbetha; ze Schillera Loupežníky; z Lessinga Emillii Gallotti; z Goethe Klaviga a jiné ještě hry od jiných autorů.

A vše to, co na sklonku minulého století české autory i české obecenstvo zajímalo, leželo za Jana Nep. Štěpánka po celá decenia více méně ladem. Měřiti tudíž dobu Štěpánkovu s posledním čtvrtstoletím minulého věku, bylo by asi tolik, jako křivditi mužům v pravdě osvíceným, talentovaným a zasloužilým na prospěch člověka, jenž nemaje o úkolu svém jako spisovatel a divadelní ředitel náležitého ponětí, činnosti jiných překážel nebo ji docela i mařil.

Však nejen to, nač jsme byli právě v stručnosti upozornili, i theorie dramatu vůbec, jak se byly prodlením času ustálily a po dnes z valné části za platné se pokládají, nebyly v tu dobu vzdělancům a interessentům v Čechách neznámy.

O dogmatickém díle pro herce, jež byl napsal Remond de Sainte Albine, o Diderotově pojednání o dramatickém básnictví, o Sonnenfelsových, ba i o Lessingových dramaturgiích vědělo se v Praze již v době, když byl r. 1771 učiněn první pokus uspořádati na divadle v Kotcích také představení v jazyku českém. Zvláště Lessing pokládán za autoritu a recensenti oné doby, najmě němečtí, často se k němu odvolávali.

Nebylo tudíž divadlo v Praze na sklonku minulého věku něčím, co by snad ani za řeč nestálo. Českému řediteli, obmezenému na rodáky, ovšem scházely herecké síly; nicméně Václav Tham na př. a mnozí jiní nebyli pouhými dilletanty a překonali uměním svým zajisté mnohou domnělou veličinu pozdější doby.

Od roku 1784, kdy zahájeny německé hry v dostaveném právě divadle Nosticově, tehda „národním“ a později stavovským nazývaném, nastal v Praze neobyčejný ruch divadelní. Dvě leta později — 1786 — hrálo se již po česku i po německu v divadle vlasteneckém neboli Boudě na Koňském trhu a roku 1788 již výlučně jen po česku v divadle v Rosenthale za Poříčskou branou.

Obě tato divadla zanikla však před rokem 1790. České hry přestěhovány již r. 1789 do nového divadla v někdejším klášteře zrušeného

irského řádu Hybernů, jejž byl hrabě Sveerts koupil a účelům divadelním propůjčil.

Nový tento stánek Thalie u Hybernů nazýván, jako před tím Bouda „divadlem vlasteneckým“, a nemůže naň býti nikterak pohlíženo přes ramena jako snad na nějaké nepatrné divadelko pouhých ochotníků.

Dělaloť velkému divadlu „národnímu“, jehož správa po dlouhý čas nebyla ustálena, značnou konkurenci přes to vše, že i v něm ředitelové často se měnili.

Původně byli řediteli divadla u Hybernů Zappe a baletní mistr Seve. R. 1790 převzal divadlo to a stal se jeho ředitelem V. Mihule, jenž r. 1792 najal i divadlo Nosticovo a přepustil divadlo u Hybernů a později (1793) i divadlo Nosticovo oblíbenému tehda Vassbachovi.

Téhož roku odprodal Mihule divadlo u Hybernů původnímu jeho vlastníkovi Zappemu, kterýž je ihned pronajal Vassbachovi a později (1795) oblíbenému tehda hudebníkovi Gramsovi.

Grams sestavil rozhodně dobrou společnost. Vynikajícími členy jejími byli M. Majober, o němž v prvním něm. almanachu divadelním z r. 1808 čteme, že v studiích svých výtečně prospíval a když se byl divadelního povolání vzdal, svým vědomostem a upotřebitelnosti své děkoval, že svěřen mu úřad gymnasialního professora; dále Václav Tham, Hoefler, Antong, Haklík, Koch, Seidl, Kaus, Hoelzel a Svoboda, kterýžto poslední zvláště v českých hrách jako komik vynikal; pak slečny Mildeova, Hoelzlova, Leitnerova a Pellichova, paní Antongová a Seveová a později paní Toskanová.

Roku 1797 stal se baron Stentzsch podnikatelem divadla vlasteneckého a hned na to i „národního“. Mezi členy jeho společnosti byli i Václav Tham a paní Thamová.

Brzy na to najal vlastenecké divadlo u Hybernů rytíř Guolfinger ze Steinsbergu, což mělo za následek, že mezi oběma divadly: „národním“ a „vlasteneckým“ nastalo takové závodění, že Pražané nikdy před tím a i dlouho po té podobně krásných a dokonalých představení neviděli.

A právě tento rytíř Steinsberg, jenž za nedlouho převzal i divadlo Nosticovo (jež však řídil toliko do velkonoc r. 1798, kdy bylo hrabětem Nosticem českým stavům odprodáno), připravil Pražanům divadlo, jakého co do realistického a chceme-li naturalistického provedení nikdy před tím neviděli a sotva již někdy uvidí.

Steinsberg narodil se r. 1757 v Čechách a byl jedním z nejzajímavějších a nejosvícenějších mužů své doby. Již jako dvacítiletý mladík začal psáti dramata a byl prvním (nepočítáme-li starší jednu hru Břetislav a Jitka od C. Vodňanského z r. 1604, kdy měla býti provedena, ale neprovozována), jenž vážil z bohatého zřídla českých dějin. Napsalť pětiaktové drama „Libuše, Herzogin von Boehmen“, jež vyšlo r. 1779 u Groebla tiskem a bylo i v překladu Taudlerově v Boudě a později i u Hybernů často s rozhodným úspěchem provozováno.

Po zrušení censury r. 1781 vrhl se Steinsberg na kritiku, ale nikoli knih a umělců, nýbrž pražských kazatelů a vydával kritiky ty tiskem. Hlavním spolupracovníkem jeho při tom byli někteří svobodomyslní du-

chovní, zejmena Jiljí Chládek, premonstrat na Strahově, tehda profesor pastoralní theologie na universitě pražské. Také Rafael Unger a Dobrovský pokládáni za jeho spolupracovníky. Poslednější ujal se ho aspoň, když naň bylo ze všech stran doráženo, veřejně velmi vřele.

Pro spis na obranu hraběte Filipa Kolovrata Krakovského, jenž byl vládními organy masreglován, byl Steinsberg nucen uprchnouti z Čech, aby se vyhnul zatknutí. Z ciziny obrátil se však na císaře, kterýž si dal 3. prosince 1782 akta týkající se záležitosti hraběte Kolovrata zaslati do Vídně k revisi. Steinsberg vydal sice nový, ostřejší spis, záležitosti té se týkající; ale přes to vrátil se do Čech, aniž by byl potahován k zodpovídání se.

Po nějaký čas působil v Praze jako před tím, nečež zmizel, aniž kdo věděl kam. Teprve před rokem 1797 objevil se zase v Praze a stal se připomenutého roku ředitelem vlasteneckého divadla u Hybernů.

S neobyčejnou horlivostí oddal se zase literatuře, psal původně i překládal dramata a řídil divadlo tak energicky, že jak se zdá, donutil úspěchem svým ředitele divadla Nosticova, jež šlechta nad míru podporovala, ku složení ředitelství a stal se, jak již připomenuto, zároveň na krátký čas sám ředitelem divadla národního.

Od tak energického muže, kterýž mimochodem řečeno, odebral se r. 1799 do Vídně a beze stopy zmizel, tak že se vůbec ani neví, kdy a kde zemřel, dá se také souditi, že originelnímu divadlu, jež chtěl Pražanům provésti, dovedl také udělati přiměřenou reklamu. Mysleme si tedy, že užil všech obvyklých tehdá prostředků, tak že nebylo v Praze a okolí snad člověka, jenž by nebyl věděl, že konají se k představení nejrozsáhlejší přípravy.

O představení samém nepřišlo na nás sice zpráv podrobných, nemůžemeť udati ani dne, kdy bylo provedeno. Přes to může se čtenář připraviti na něco zvláštního a proto prosíme, by s námi v duchu zasedl na příhodné místo před jeviště a sledoval aspoň hlavní momenty hry.

Kolem sebe zatím se nerozhlížejme, abychom si předčasně nerušili illusi! Neboť kdybychom pohledli kamkoli: na pravo, na levo nebo na zad — všudy bychom spatřili hlavu vedle hlavy a nabyli přesvědčení, že jsme tak velkého množství diváků doposud ještě nikdy neviděli.

Nemějme prozatím pro nic jiného smyslu, než-li pro to, co děje se přímo před námi.

Mysleme si třeba, že jest již opona vytažena nebo že vůbec ani žádné nebylo a že vidíme již zcela pohodlně na jeviště.

Zraku našemu jeví se prostá a přece charakteristická krajina. Popředí jeviště po pravé i levé straně jest ohraničeno skupeními velkých košatých stromů a hustých keřů.

Nad skupením stromů po levé straně vyčnívá na nepatrném návršíčku nějaký dvorec. Velkými, do kořán otevřenými vraty vidíme do prostranného dvora s vozy, pluhy a jiným hospodářským nářadím — vidíme studnu s okovem, dřevěnou pavláčku s vyřezávaným zábradlím u hlavní budovy, stodolu, stáje, holubník — vše, jak bývá ve dvorcích.

Pod dvorcem vede ve velkém oblouku široká, vozová cesta na příč jeviště a ztrácí se a kyprým zeleným křovím na pravo. Po obou stranách

silnice viděti strniště nebo zoraná pole — tu a tam osamělý strom nebo keř, krátce vše, jak bývá ve skutečnosti.

Na pravo trčí do výše vysoké staré valy, zahybající za skupení stromů. Před valy zeje hluboký a široký hradební příkop, jehož zeleném vine se úzká stružka.

Scenerie jest tak aranžována, že divák vidí nejen část valů a příkop před nimi, nýbrž i z části opáčnou stranu a může současně pozorovati, co se děje nejen na valech, nýbrž z části i před valy, v hradebním příkopě i před ním.

Terrain mezi valy na pravo a dvorcem na levo směrem do pozadí jest vlnitá rovina. Ale čím dále, tím více rovina vystupuje, až v nejhlubším pozadí končí pololysými vršinami. Obzor tvoří vlnitá linie přervaná tu a tam stromovím a křovím . . .

A vše to, nejen dvorec a valy, nýbrž i k západu obrácené vršiny, vůbec celá charakteristická krajina, kamkoli oko naše dohledne, ozářeno jest pouze s hůry a nikoli, jako bývá, hlavně z dola, z popředí.

Vidímeť, že letní nebo podletní slunce schyluje se k západu. Paprsky jeho padají na jeviště poněkud šikmo a každý předmět vrhá přirozený stín. Nade vším klene se azurová obloha, po které plynou lehynké bělavé obláčky.

K dovršení illuse vidíme vysoko nade dvorcem kroužiti hejno holubů — na dvoře pobíhající slepice, ba i pes na řetězu přebíhá před svou boudou — někdy zavrčí, ba i zaštěkne.

Nyní již zajisté se nedivíme ani tomu, co nám bylo hned v prvním rozhlednutí se po jevišti nápadno: že stromy a keře a vůbec vše ostatní není žádná imitace, nýbrž stromy atd. skutečné, v jejichž korunách mírný větřík šumí a občas jednotlivé větve rozkyvuje . . .

Tak věrné, realistické a chceme-li naturalistické scenerie divadelní, jaká se jeví našemu oku, neviděl doposud ještě žádný Pražan, co Praha vůbec existuje. Nikde nelze postřehnouti nejnepatrnější stopy po nějaké imitaci. I nejostřejšími skly nabýváme přesvědčení, že vše — od předmětu nejnápadnějího až po nejposlednější nepatrnost: budovy, stromy, kameny, hroudy, tráva, ba i každé stéblo — slovem vše — že jest skutečnost.

Chvíli těká zrak náš po zajímavé krajině, jevící v záři k západu nachýleného slunce ráz nevylíčitelné zádumčivosti. Hluboké ticho neruší než občas šelest větru, když rozhoupá koruny nejbližších nám stromů. Nikde nevidíme člověka — krajina jest liduprázdná.

Však co to? . . .

Na nejzazším obzoru — na vršině, která se perspektivicky jako v mlze ztrácí, vyhoupl se právě podivný jakýs stín.

Zaměřme tam svá skla!

Perspektiva jest tak vzorná, že zdá se nám — nebo tomu v pravdě tak — že vidíme nejméně čtvrt hodiny cesty, ne-li dále — a pohyblivý stín že jest jezdec sjíždějící s vršiny . . .

Leč dříve než-li můžeme v duchu stanoviti přibližně vzdálenost, vyhoupl se na obzoru jezdec druhý, za ním dva, tři jiní . . . . . V několika vteřinách vidíme sjížděti s vršiny jezdců několik.

Z počátku nerozeznáváme, kam mají namířeno. Jedni uhánějí po vzdálené silnici, jiní přes pole. Vidíme, jak spínající se koně přeskakují různé překážky, jak objíždějí křoví atd. Všickni neobyčejně rychle se blíží.

V několika dalších vteřinách rozeznáváme, že jsou to husaři v uniformách z doby císaře Josefa II. Všickni objíždějí v půlkole dvorec a ztrácejí se oku diváků; toliko dva zaměřili přímo ku dvorci. U vrat dvorce seskočil jeden s koně a hodiv uzdu soudruhovi, vešel kvapně do dvora, kde něco zahouknul.

Pro vzdálenost mu nerozumíme; ale hned na to objevil se na dřevěné pavláčce nějaký muž — na pohled hospodář. Pozorujeme, že mu vojín něco povídá. Nerozumíme sice ani nyní; leč z posuňků a chování hospodařova vyrozumíváme, že hrozí lidem ve dvorci nějaké nebezpečí.

Vykřiklť zděšeně, zalomil rukama a zmizel.

Hned na to dvůr nápadně rychle se oživuje. Se všech stran: z hlavní budovy, ze stodoly i ze stájů vybíhají domácí i čeleď. Pozorujeme, že panuje tam bezpříkladný zmatek. Na pavláčce objevuje se hospodář poznovu; ale nikoli sám, nýbrž se ženou a dětmi — a teprve nyní rozeznáváme, že obyvatelé dvorce — prchají . . .

Příčinu sice neznáme, ale tušíme ji podle úzkostlivého chvatu prchajících. Přeběhliť dvůr a obklopili vojíny, kteří jim něco zvěstují, ukazujíce k vršině, s které byli sjeli.

Pozorujeme, že jezdec, jenž byl s koně seskočil, na něco se ptá nebo něco žádá, ale že mu nemůže býti vyhověno, následkem čehož se zase vyšvihl do sedla. Hned na to vidíme oba jezdce ujížděti směrem do popředí, kdežto ostatní úzkostlivě a ustrašeně za sebe se ohlížejíce a občas i rukama lomíce, prchají za vojíny.

V několika vteřinách jsou nám husaři již tak blízko, že není žádný klam možný: jedouť na upěněných a uřícených koních úprkem s popuštěnými uzdami. Slyšíme dusot kopyt; vidíme, jak se pod kopyty práší a někdy i zajiskří.

Však dříve než-li se jezdci přiblížili, abychom aspoň rysy tváří rozeznali, zahnuli na levo a zmizeli za hustým křovím a stromovím.

Chvíli poutá pozornost naši v nepořádku prchající dav lidí, kteří se byli ze dvorce vyhrnuli. Avšak i tito zahybají za nedlouho na levo a jeden po druhém mizí před našimi zraky.

Krajina jest opět liduprázdná. Zrak náš těká s místa na místo, aniž by byl něčím upoután. Za to jest sluch napjat. Z dáli na levo zaznívá temný hluk jako vzdálené, ale vždy více se blížící víření bubnův a dusot koňských kopyt.

Hned po té vystupují z levé strany postavy s nasazenými na puškách bodáky. Poznáváme polní myslivce v uniformách z doby Josefinské.

Slídivě kolem se rozhlížejíce, postupují směrem ku středu jeviště. Po chvíli vidíme z téže strany vycházeti menší oddělení myslivců a bráti se týmž směrem.

Současně pozorujeme, že dusot koňských kopyt se blíží, a než-li se nadějeme, vyjíždí z levé strany hlouček jezdců. Na první pohled pozná-

váme generalitu v nádherných, ač nevkusných uniformách z dob císaře Josefa II.

Sotva však jsme se po jezdcích porozhledli, stanuli.

Všickni pohlížejí pátravě do pozadí, kde polní myslivci zahýbají právě za staré valy. Někteří z generálů dívají se skrze dalekohledy, jiní si zastírají plochou dlaní oči... Pozornosť všech jest, jak se zdá, upjata k nejzazšímu obzoru.

Ačkoli jsme neméně než asi tři sta kroků vzdáleni, slyšíme dosti zřetelně i hovor. Všeho ovšem nelze postihnouti; leč z jednotlivých vět, které k našemu uchu doléhají, vyrozumíváme, že jde o konečné rozřešení dávného nějakého sporu dvou panovníků nebo států — ostřím zbraní, že jest nepřátelské vojsko, jak byly přední stráže zvěstovaly, již na blízku a že se již také ví, jakým směrem postupuje a co asi bude předmětem nejbližších jeho operací.

Několik dalších úryvkovitých vět nás poučuje, že bitevní plán jest v podstatě stanoven a že jde již jen o provedení taktické: o postoupení armády v bitevní šik.

A skutečně také táhne již opodál za generalitou první oddělení pěchoty — jak bývalo v tu dobu ve zvyku: s hudebním sborem v čele a s vlajícím praporem z levé strany napříč přes jeviště... Vidíme vojáky s nemotornými torbami, těžkými puškami na křesací kámen, s velkými patrontaši na šedesát patron — slovem v úplné zbroji.

Zatím co v popředí generalita zkoumá bojiště, vyměňuje si své náhledy a uděluje rozkazy, jež pobočníci roznášejí, táhne opodál jedno oddělení vojska za druhým přes jeviště.

Zbraně třpytí se v slunci — diváku poskytuje se zcela věrný a pravdivý obraz postupování vojska v bitevní šik.

Doposud však nelze ještě uhodnouti, v jakém směru a k jakému účelu se bitevní šik rozvine. Vojsko postupuje zatím jen napříč přes jeviště a zahybá před valy na pravo za keře a stromy, kde se oku diváka ztrácí.

Tak přešel celý prapor pěchoty. Za pěchotou vidíme postupovati touže cestou polní myslivce, pak granátníky v huňatých medvědicích — za těmi husary, pak děla, hulány, dragony a konečně i těžkou kavalerii s lesknoucími se kyrysy.

Však na tom není dosti.

Za těžkou kavalerií postupuje opět pěchota, pak huláni a zase děla — slovem jedno oddělení vojska za druhým jako dříve a zdánlivě do nekonečna.

Bez mála půl hodiny bavíme se již pohledem na neobvyklý obraz zdánlivě nesčetného vojska, táhnoucího do boje.

Mimoděk vtírá se nám myšlenka, že tolik vojska, co jsme byli právě viděli, nečítá ani celá posádka pražská, a přece zas a zase vystupují nová oddělení infanterie, jízdy a děl, aby přešla a přejela před našima očima přes jeviště.

Konečně nám napadá, že to přece jen klam: že vojsko, jež bylo před chvílí přešlo, vrací se nejspíš pod jevištěm nebo nějakou jinou, nám

neznámou cestou zase na druhou stranu, by mohlo přejíti poznovu a tak udržeti diváky v illusi, že vidí celou armádu.

Především zajímá nás nyní pohled nejen na vojsko, nýbrž i na různé přípravy. Zde vojenští tesaři kácejí stromy, by nadělali zásek, onde pionéři staví můstek přes příkop. Na levo v popředí vidíme upravovati obvaziště, kdežto generalita každou chvíli upoutává pozornosť: slovem, před našima očima rozvinuje se kalejdoskopický obraz nevylíčitelného ruchu, jaký poskytuje dle přesně vytknutého plánu v bitevní šik postupující armáda.

Slyšíme víření bubnů, rozplameňující hudební pochody, úsečná komanda a hned zase nasloucháme hovoru ve skupení vojvůdců, kteří zdají se býti vítězstvím úplně jisti a udělují chladnokrevně přiměřené rozkazy.

Tušíme, že hlavní síla armády rozvinuje se v bitevní šik na pravo na valech, kam oko naše nedohledá.

A skutečně také za nedlouho vidíme, kterak jedno oddělení vojska po druhém obsazuje i nejkrajnější výběžek valů, kam zcela dobře vidíme, jak vyjíždějí tam i děla a vůbec konají se přípravy ku obraně valů, kdežto jízda zaujímá v popředí pod valy výhodná stanoviska, kde jest chráněna před palbou z pozadí, ale zároveň připravena k útoku, jakmile by se nepřítel přiblížil.

V tom — právě když byl zrak náš zakroužil po krajině — pozorujeme v dáli na obzoru cosi jako podlouhlé tmavé skvrny.

Ani generalitě skvrny ty neušly. Chvíli je bedlivě pozoruje; po té slyšíme jakýsi rozkaz. Nerozumíme, ale ihned chápeme.

Prapor granátníků táhnoucích právě přes jeviště zahybá na rozkaz ten v oblouku na polo nazpět, v pravdě však táhne směrem ku dvorci na levo, kde rozvinuje se v bitevní šik. Za granátníky vidíme postupovati pěchotu, myslivce a posléze vidíme tam vyjížděti i děla.

V několika minutách jest dvorec obsazen — děla rozestavena a k palbě připravena . . .

A přece zas a zas tam táhne nové vojsko a vyjíždějí nová děla, kdežto jízda, jak se zdá, byla zaujala krytá postavení za stromy a keři za dvorcem. Nevidíme ji, ale slyšíme dusot a frkání koní.

Pomalu rozvinuje se po levé straně vojsko v bitevní šik, že zdá se nám, jakoby se šik ten táhl skoro již do nekonečna . . . Jak znamenité působí v místech těch perspektiva, v jaké jest vše aranžováno!

Zatím byly se temné podlouhlé body na obzoru slily zdánlivě v temné pohyblivé hmoty, které se pomalu šourají do předí, vlastně sestupují teprve po mírných svazích vršin do roviny.

Několik vteřin panuje bezprostředně před námi klid.

Náhle šlehl v dáli skoro nedohledné žlutý blesk a hned na to zahoukla s nejzazšího návrší temná rána z děla: nepřítel byl demaskoval první svou baterii . . .

Na ránu tu zahoukla jiná rána z děla nade dvorcem a hned po té třetí na valech, načež padá rána za ranou: kanonáda jest zahájena . . .

Podlouhlé blesky šlehají z levé i pravé strany a zdáli přímo před námi. Děla halí se v bělavý kouř — půda duní a chvěje se i pod našima nohama . . .

Za hukotu děl slyšíme hudbu hrající rozplameňující pochod. Jedno oddělení vojska za druhým postupuje ode dvorce směrem do pozadí, odkud nepřítel, jenž byl zatím sestoupil s vršin, ve velkém půlkole postupuje do popředí.

Náhle vojsko, seřaděné v pevné šiky, zde i tam stanulo a zahájena, jak bylo za oněch dob ve zvyku, pravidelná palba řadová z obou stran.

První řady klečí, druhé pálí přes jejich hlavy, kdežto třetí řada stojí, majíc k noze zbraň — a jenom když soudruh v popředí buď padne nebo raněn opouští šik, postupuje vojín z poslední řady na jeho místo . . .

Díváme se na neobvyklý obraz jen několik vteřin a již pozorujeme také následky zahájené palby. Zde vidíme vojína opírajícího se o svou pušku, jak vrávorá do popředí — jinde klesá jeden na kolena, jiný tváří k zemi . . .

V několika dalších vteřinách rozvinuje se před námi na levo v popředí i děsný obraz na obvazišti. Vidíme granátníka vrativšího se z bitevního šiku s krvácející rukou — zde přinášejí infanteristu na nosítkách — tamo zase myslivec vede myslivce . . .

Vidíme krev, skutečnou krev, řinoucí se z ran — vidíme lékaře, poskytující raněným pomoci . . .

A vše to za rachotu praskavé, pravidelné palby a dunivého houkání děl.

Však dříve než-li jsme se byli po bojišti náležitě porozhledli, pozorujeme, že nepřítel znenáhla postupuje. Kolony vojska před ním řidnou — jednotlivci couvají a hned na to, jako na povel, v nepořádku couvají, vlastně prchají celé kolony . . .

Nepřítel pálí za prchajícími s dvojnásobnou prudkostí a teprve po chvíli postupují pomalu jednotlivé kolony, by prchající, z nichž jedno oddělení za druhým mizí za dvorcem, od kteréhož byla i děla již zmizela, stíhali.

Bojiště v středu jeviště opanoval nepřítel úplně; neboť s vršin byly zatím sestoupily nové kolony — přesila zdá se býti na straně nepřátelské.

A již, již postupují jednotlivá oddělení nepřátelská směrem do popředí . . .

Však co to?

Náhle zazněl táhlý zvuk polnice a hned na to temný dusot koní. Jízda byla dostala rozkaz k útoku. Objela valy a s nevylíčitelným lomozem a třeskem valí se do pozadí.

Zmatek mezi nepřátelskými kolonami zdá se býti bezpříkladný. Po několik vteřin se zdá, jako bychom viděli v dáli velká mraveniště, v nichž mravenci v smrtelné úzkosti sem tam pobíhají — však hned na to pozorujeme, že byly jednotlivé oddíly utvořily čtverce a očekávají jízdu chladnokrevně.

Jízda, tvoříc nepravidelný trojhran, byla zatím dojela asi na sto kroků, když náhle zaznělo rychle za sebou několik hromadných výstřelů.

V největším nepořádku vidíme jízdu obraceti se na zpět a prchati — útok byl odražen . . .

Však dříve než-li můžeme přehlednouti místo útoku, poutá pozornost naši vzdálenější pozadí, odkud valí se kolona za kolonou . . .

Současně pálí se s valu vždy prudčeji a nepřítel obrací se nyní skoro výhradně proti nám.

Několik vteřin zdá se býti vše skoro beze změny: děla houkají, hromadné výstřely duní . . .

V tom pozorujeme, že sřicují se jednotlivé kusy zdiva valů — patrně pálí se nyní z nepřátelských děl přímo na valy . . .

Dvě tři minuty trvá nejprudčí palba z děl — část valů jest pobořena — a zdáli valí se vždy blíže nepřítel s obvyklými tehdá nástroji ku ztečení hradeb . . .

Oko naše vskutku neví, kde spočinouti, zda na valech, kde panuje horečná činnost, nebo před valy, k nimž bere se v davech nepřítel, nebo v nejbližším popředí, kde jeví se oku nejděsnější obraz: obvaziště.

Hluk a lomoz jest vždy větší, začasté skoro ohlušující — a za nedlouho žene nepřítel s divokým rykem útokem na valy z části již rozstřílené . . .

Boj zuří po několik minut s bezpříkladnou divokostí. Obraz, jejž poskytuje jeviště, vzdoruje veškerým pokusům vypsati ho — — V tom pozorujeme, že byly valy ztečeny . . .

Ještě chvíli nevylíčitelné chaos a — představení končí . . .

Palba na povel umlká, a po pravé i levé straně naší a hlavně za námi duní potlesk, jakého jsme posud nikdy nebyli svědky.

A rozhledneme-li se kolem sebe a za sebe, vidíme hlavu vedle hlavy — obrovské množství diváků, dávajících všemožným způsobem uspokojení své na jevo.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Končíme . . .

Trváme, že čtenář při čtění prostého, spíše jen v hlavních rysech než podrobně provedeného líčení našeho často zavrtěl nedůvěřivě hlavou. A přece zakládá se vypravování naše na pravdě.

Nutno si jen přimysliti, že jeviště nebylo jevištěm obyčejným — že měřilo do šířky několik set kroků a do hloubky přes čtvrt hodiny cesty a uvěříme, že asi takovým, jak jsme byli právě naznačili, bylo neobvyklé divadlo, jež rytíř Steinsberg na sklonku minulého století připravil Pražanům — pod širým nebem před Novou branou, kde znázorněna realisticky bitva, stříleno z děl a ztečeny i staré, osaměle ležící valy městské.

Berta Mühlsteinova.

Literarní studie.

(Dokončení.)

Vůči úplnosti nutno nám zmíniti se ještě o větších dvou zlomcích „Maddaleně“, benátském romanettu, a úryvku delší básně, nadepsané „Básník u kolébky svého syna“. „Maddalena“, lyrickoepická skladba o 11 oktavových, hustě psaných listech, vyličuje horoucí lásku chudé dívky k neznámému signoru, který oklamav ji, dokonal pod mečem katovým — jsa bandita. Zdá se, že i tato práce měla přijíti do sbírky, neb hojné opravy, částečná přepracování a konec nedopsaný, prozrazují písmo nové. Nehotovosť a patrné mezery označují ji co zlomek, ovšem pozoruhodný, neb jednotlivé zpěvy psány vzletně a dojemně. Zlomek o 6 listech „Básník u kolébky svého syna“ líčí myšlénky otcovy vzhledem k budoucnosti děcka, jež vrcholí v přání, aby nebylo básníkem, při čemž odhaluje otec bolestně své nitro a svou minulosť. Báseň počíná: „Ty slabé dítko, jež se usmíváš“ a končí verši:

„pak s odvrácenou odvětila tváří,
já ruky své nepodám písničkáři ....“

Kromě těchto dvou zlomků a dvou lístků, z nichž jeden „Genre“ obsahuje úryvek popisu moderního pokoje a druhý počátek básně lyricky laškovného motivu s refrainem „jen dál, jen dál, jen dál“, ohlasem to klekáníčka, nalezáme v básnické pozůstalosti již jen překlady z Berangera, Heineho, Lenaua, Rückerta, Addy Christenové a J. G. Fischera, ponejvíce lehce nahozené, bez zajímavosti. Překlady vážnější dramat Scribeových, „Poručníka“ (Divadelní Bibliotéka. Svazek 108. Str. 47—82) a frašky „Kmotr“ (Divadelní ochotník. Čís. 121.) dovršují jaksi básnickou činnosť Berty Mühlsteinové.

S prosou, které větší část života svého věnovala, počala spisovatelka téměř tak záhy, jako s poesií. Již r. 1863., tedy rok po uveřejnění první básně, setkáváme se, jak uvedeno, v „Ladě“ (Roč. III.) s dvěma belletristickými pracemi jejími, z nichž humoreska „Poklad“ byla první. O dvě léta později r. 1865 uveřejnila další tři práce a sice povídku „Myslivna pod Loušou“ ve Valečkově „Lumíru“ (Díl II. Str. 642.—691.), malý obrázek ze života študentského „Po zkoušce“ v „Litoměřickém kalendáři“ (Str. 99.—100.), a „Romantiku na vsi“, povídku v „Zlaté Praze“ (Roč. II. Str. 109.—111. a 121.—122.). Všecky tyto práce, z nichž poslední jest nejzajímavější, náleží jaksi době vnitřního zápasu, podobné bouřnému vlnobití, jež každému umělci nutno přestáti. Nelad obraznosti, shon myšlének k světlu se droucích, boj o ráz a formu, jenž dobu tuto vyznačuje, netrval u Berty Mühlsteinové dlouho. Jakoby kouzlem vyspěla náhle v poněkud pochmurné, však idealně romantickou koncepcí, bolněsnivou náladou a lahodou dikce rázovité črtě „Asrael“.

Co potom psala, nedá se téměř porovnati s pokusy prvotními, z nichž také žádný do čtyř známých knihových publikací jejích nepojat. Z těchto zdá se nám první sbírka „Povídek, novel a arabesek“ svaz. I., vyšedši, jak řečeno, u Frant. Šimáčka r. 1880. na náklad vlastní, nejvážnější, poněvadž spisovatelku, jež ji sama pořádala, co nejlépe charakterisuje. Práce, které zahrnuje, jsou: „Při pianě“ (novela, otištěná původně v „Poslu z Prahy“ r. 1878. čís. 288.—322.), „Immortela“ (arabeska, uveřejněná pod titulem „Vladimír“ v „Ženských listech“, příloze „Květů“ r. 1871. str. 45.—46.), „Na Kalvarii“ (aquarela, otištěná v „Světozoru“ r. 1877. str. 188.), „Asrael“ („Lada“ r. 1866.), „První nápadník mé tety“ (arabeska, uveřej. v „Koledě“ r. 1878. str. 41.—55.), „Před svatbou“ (arabeska, otišt. ve „Světozoru“ r. 1875. str. 343.—356.), „Ze zápisek venkovského učitele“ (arabeska, uveřej. v „Ženských listech“, příl. „Květů“ r. 1871. str. 1.—5.), „Manfred“ (novela, otišt. v „Světozoru“ r. 1874. str. 565.—614.), „La dame au coeur d'or“ („Květy“ r. 1867. Pololetí I.), „Jelenčin honorář“ (povídka, uveřej. ve feuilletonu „Moravské Orlice“ r. 1876. čís. 3.—11.) a „Eva“ (povídka, otištěná v „Poslu z Prahy“ r. 1878. čís. 183.—208.). Jak patrno, srovnány jednotlivé práce dle látky, nikoli chronologicky, při čemž ovšem nápadno, že vstup k novele „Manfred“, arabeska „Ze zápisek venkovského učitele“ ponechán co číslo samostatné a nevzat pod záhlaví „Manfred“, kam nutně patří. Jinak jeví uspořádání ruku pečlivou, jemný smysl pro celkový lad a také přísnou autokritiku, která již sbírku „Pohrobek“ vyznamenávala. Tím a rázovitostí tvorby po výtce romantické, jakož harmonií nálad a slohovou hladkostí docílena jednolitost, při mosaikové snůšce překvapující. Hlubší jádro této jednolitosti spočívá arci v zaokrouhlenosti a určitosti názoru, jehož umělecká samostatnost všade proniká. Motivy různých prací kromě „Asraela“, v němž líčen život neštěstím k zoufalství přivedeného muže, a více popisné črty „Na Kalvarii“, lze považovati celkem co odstíny jednoho, vřele cítící dívce nejpřirozenějšího, motivu lásky. Situace, krajina a lidé se mění, na konec však vyznívá vždy buď lásky bol neb její štěstí. Poslední motiv obmezuje se na jedinou povídku „Jelenčin honorář“, neb v rovněž šťastně zakončující arabesce „První nápadník mé tety“ jest základní myšlénkou sklamání se v idealu. Ostatním menším neb větším pracem podložen motiv bolu, spisovatelčinu životu i názoru bližší. Ten ozývá se v arabeskách „Immortele“, „Před svatbou“, „La dame au coeur d'or“ a proniká skladbu obou novel „Při pianě“ a „Manfreda“, jakož povídku „Eva“. O posledních třech pracích třeba zmíniti se poněkud šířeji.

Novela „Při pianě“ jest jaksi obrazem zhrzené lásky. V hrdince, dívce krásné, nadané, povahou ušlechtilé, však citu vroucího, líčí spisovatelka s nevšední poetickou jemností a vřelostí nenáhlý vznik lásky nešťastné, bolestné sklamání její a konečně truchlivý osud a skon srdce milujícího, však opuštěného. Téměř jak by vlastní svou duši a vlastní utrpení obrazné líčila, přikládá i vlohu básnickou dívce, jež celou svou krásnou bytostí utkví na muži všedního citu, sobíku s hezkou tváří, kterému vlastní blaho jest vším. Tím kontrastem povznáší hrdinku, která však nepřestává býti životně pravdivou, neb jako jiná dívka letory živé

podléhá moci lásky i když rozum a ohled společenský musel ji zavrhnouti, což přináší jí pokoření, jež jí sice hrdosť vrací, však poslední její síly podlamuje. Vedlé krásného duševního líčení hrdinky vyniká živé líčení družek z ústavu, její matky, sestry Geminie, paní Oldřichové i prosté ženy z lidu, u níž bydlela. Též jediná mužská osoba, učitel piana Oldřich, zachycena v hlavních rysech svěže. Obsah děje lze pověděti krátce. Edita Rosická, dcera po majorovi, majíc docvičiti se na pianě, aby dle úmyslu matčina co koncertistka neb učitelka hudby vystoupiti mohla, zamiluje se v ústavě do učitele svého, pana Oldřicha. Družka Stella, jíž se svěří, varuje jí před sličným mužem, však důstojnický ples, který k vůli ní navštívil a v němž, an netančil, důvěrně valčík prohovořili, rozhodl úplně nad srdcem jejím. Letní dobu ztrávila Edita s matkou u sestry Geminie na zámku H-ském. Vrátivši se do Prahy, zaslechla, že Oldřich jest ženichem. Rána tato zachvěla celou duší její, i napsala báseň, v níž mu svou horoucí lásku vylíčila a vložila ji do not. Oldřich báseň přečetl a omlouvaje svůj sňatek vděčností a dávným slibem, doložil, že nevěsta jeho jest dama, na níž žárliti netřeba, ana svým stářím nároků na lásku postrádá. „Nemilujete ji?“ ptala se vášnivá dívka. „Miluji vás . . .“ řekl sobecký muž a Edita byla k němu znovu připoutána. V době, kdy slečnu Sinclairovou, majitelku francouzského ústavu, za choť pojal, zemřela dívce matka, jediná bytosť, která ji z bludné dráhy mohla vytrhnouti. Sestry Geminie a Taddea nabízely Editě pomoc, však marně, nemohlať odhodlati se opustiti místo, v němž zbožňovaný muž prodléval. Prodala vše, čeho jí nevyhnutelně nebylo třeba, najala pokojík u ženy prosté a vzdavši se myšlenky na koncertní vystoupení, k němuž se za živobytí matky chystala, nastoupila odhodlaně úkol učitelky hudby, který ji Oldřich postoupením několika malých žaček jaksi usnadnil. Manželství jeho nebylo šťastné, choť zábav nemilovala a tak zahostila se v jinak skvělé domácnosti, zvláště v čas nedělní, kdy se nevyučovalo, traplivá nuda. Aby ji poněkuď zažehnala, pozvala paní Oldřichová Editu, jejíž osiřelé postavení jí bylo známo, lichotivým dopisem na návštěvu. Edita váhala, konečně rozhodla láska k muži nad hrdostí dívčí. Přišla a poznala, že Oldřich na ni nezapomněl a tak staly se jí návštěvy nedělní v domě jeho znenáhla tím, čím druhdy hodiny v ústavě. Hudba milence pojila. Však neblahý okamžik, kdy osamotněvši s Oldřichem na prsa jeho klesla, což právě vracející se choť jeho zočila, připravil ji o poslední záblesk blaha. Mírný, mateřský, však přece pokořující list uražené paní dotekl se Edity mocně, poznala propast, která ji od Oldřicha dělila a to vrátilo jí hrdost. Odmítla jej od svých dveří pevně a odhodlaně, chtěla zapomenouti. Se srdcem zlomeným žila dále několik let toliko trudnému svému zaměstnání, kdežto Oldřich chotí svou od zábavy k zábavě byl voděn. Náhle onemocněla Edita těžce a ježto sotva se zotavivši, aby v nedostatek neupadla, znovu po svých hodinách šla, ochuravěla opět a zemřela ochuzená v nemocnici. Z četných družek doprovodily ji pouze Stella a soucitná Rizza ke hrobu. Muž, jenž mladý život její zmařil, zůstal při zprávě o smrti její nepohnut.

Druhá novela „Manfred“, k níž arabesku „Ze zápisek venkovského učitele“ co vstup přibíráme, založena na silně romanticky zbarvené,

rovněž nešťastné lásce zpěváka k neznámé cizince, s níž jednou náhodně za okolností zajímavých jej osud svedl, pro kterou vroucí srdce duchaplné a povahou vzácné, dramatické umělkyně odmítá, jež rovněž jeví se nešťastnou, ač těší se upřímnému jeho přátelství. Opětné zjevení se cizinky na dráze zpěvákově přináší tomuto smrt. V komposici novely, jejíž povahopis kromě hrdiny, jenž v romantické šero se halí, skvěle vyniká, pošinut v popředí zápas dramatické umělkyně s všední sokyní, při čemž líceň zákulisí, jakož i příznivců divadelních s nevšední znalostí a pravdou postižena. Obratný a duchaplný dialog spisovatelčin dosahuje tu své výše. Stručný obsah děje jest následující. Mladý, hudebně vzdělaný vesnický učitel hodí se náhodně k tomu, když jakýsi cizinec s dámou nedaleko hospody s kočárem se zvrátí. Pán, již obstárlý, pomahá si sám, dámu pojme ochotný učitel v náruč a klade ji volně na trávník. Dotyk vnadné krásavice, obličej její v mdlobě spanilý, její kadeře havranní, vše působí na něho mocně, však přicházejí lidé, starý pán volá svou Colombinu, učitel ustupuje do pozadí, sleduje však zotavující se dívku očima zářícíma, až v hospodě zmizí. Nastává noc, on však nemoha usnouti, hraje dle nálady za svitu měsíce Schubertovo zastavenīčko. V hostinském okně naproti objevuje se bílá postava, naslouchá, učitel hraje dále, dlouho do noci. Časně z rána vychází a natrhav kytici pomněnek, klade ji na stůl cizinců před hospodou. Dívka uvíjí z pomněnek věneček, však v polovici přeruší ji vozka. Po odjezdu cizinců nalézá učitel tento nedohotovený věneček a zvedá jej z písku co drahou relikvii. Po čase stává se z něho, když co koncertista na pianě nepronikl, slavný tenorista Manfred. U divadla, při němž působí, slyne co dramatická umělkyně nadaná Perdita, dívka půvabná i povahou neobyčejná. Manfred, do něhož se zamilovala, váži si jí, však srdce jeho jest hádankou. Náhle popuzeni dílem zákulisní intrikou, dílem novinami navštěvovatelé divadla proti Perditě, ředitel, povoluje nátlaku, nucen pozvati novou sílu, která by chuti obecenstva lépe vyhověla. Perdita vítá sokyni, herečku nevalné pověsti Selmu co nejpřátelštěji, ano sama ji u sebe ubytuje. Jest si vědoma své převahy nad ní, vzdor tomu, že jí obecenstvo, noviny i personal, který si svou obratností získala, lichotí. Nutno však, aby jí užila, aby Selmu, jak rozumný ředitel si přeje, skvělým výkonem spolu s ní vystoupíc, zastínila. To však uražená Perdita učiniti váhá. Konečně v divadelním plesu klade rozhodnutí na Manfreda, přeje-li si, aby zůstala, či nic. Manfred pochopuje váhu otázky a odhalí Perditě své srdce, jež posud po neznámé touží. Perdita ustupuje na to sokyni, jejíž angažování jest jisté a volí k poslednímu vystoupení Fenelu. Při tomto představení objeví se v loži Manfredova cizinka, která hozením nedovitého věnečku pomněnkového pěvce na sebe upozorní. Spatřiv ji, vzkřikne Masaniello-Manfred a klesá mrtvicí raněn do náručí Fenely. Za několik minut oznamuje režisér obecenstvu jeho smrt. Za rakví nešťastného kráčí cizinka s šíjí skloněnou a hlavou sklopenou. Perdita, opustivši ten den město, stala se později světoznámou umělkyní.

V povídce „Eva“ postižen jaksi smír nešťastně milujících s životem a zároveň smír dvou uměleckých směrů, romantického a realistického, jež látku pronikají. Základní motiv tvoří blouznivá láska krásné hrdinky

k mladému knězi, jenž se vzácným sebezapřením rozhodne o jejím štěstí, pohnuv ji, aby podala ruku svou hodnému muži, k němuž později, stavši se matkou, vřele přilne. Komposice povídky, na dojímavé momenty bohaté, získává episodou zalužanského učitele a nemocné choti jeho na spojitosti nemálo. V uměle koncipovaném přirozeném rozvoji jejím vyniká povahopis a romantické i realní líčení v míře skvělé. Děj víže se k venkovu. Eva, jediná dcera bohatého mlynáře Zábranského, dívka slynoucí krásou a dobrotou srdce, jsouc v Zalužanech na kázání, zamiluje se vášnivě do mladého, sličného kaplana, pátera Emiliana. Nucena lásku svou tajiti, chová se k naskytnuvšímu se ženichu, hezkému a vzdělanému Václavu Drahotovi, jedinému synu mlynáře na „Samotě", laskavě, však odmítavě, tvrdíc, že by nejraději do kláštera vstoupila, ana nešťastna nikoho šťastným učiniti nemůže. Václav považuje vše za vrtochy, neupouští od dívky, kterou si zamiloval. Té doby roznemůže se po porodu zalužanskému učiteli, spolužáku a příteli Emilianovu, těžce choť Julie, družka Evina. Soucitná dívka navštěvuje chorobnou denně a obstarává domácnosť i dítky. Při této samaritanské službě setkává se s paterem Emilianem, však vyhybá se mu úzkostlivě. Náhle se učitelce přitíží a Eva nucena činiti přípravy k smíření družky s Bohem. Jest již večer, když ubírá se k domovu. Cestou zpomínajíc na Václava, tklivou lásku učitelových, posléze na své raněné srdce, poklekå u kapličky bolestné panny Marie a prosí, ulevujíc bolu svému, aby matka boží lásku její k Emilianu umrtvila, neb život její zkrátila. Vášnivou prosbu zaslechne kněz, náhodně tu jdoucí, a mezi oběma padnou slova, z nichž patrno, že oba jsou nešťastni. Nicméně kněz odmítá dívku dosti tvrdě. Při pohřbu učitelky setkávají se opěť, vyhybajíce se sobě. Rozhodná chvíle dostavuje se mimoděk. Emilian jde kolem mlýna a mlynář za hovorem poprosí jej, aby co kněz, jenž důtklivější slova zná, dceři, jež zámožného a milého ženicha nechce, hlavu napravil. Emilian se brání podivnému úkolu, však Zábranský nepoleví a strká jej do světnice, kde Evu zastane. Mezi milenci rozvine se vážný hovor. Emilian netají dívce svou lásku, však také její beznadějnosť a ona podá se prosbě jeho, slibujíc, že si vezme Václava. Kněz oběma ještě požehná, však od té chvíle nemá v Zalužanech stání a odchází odtuď do nedalekého města co katecheta. Eva nemůže na něho dlouho zapomenouti, však hodný muž a úsměv prvního děcka vítězí nad srdcem jejím. Časem zamiluje si Václava a jest mu manželkou vzornou a oddanou. Po desíti letech uzří Emiliana zase. Přivádí do škol nejstaršího svého syna a poroučí jej přízni katechetově. Hlas její je klidný a obličej prozrazuje štěstí. V hovoru dotýkají se oba minulosti, však jen z daleka. Kněz vidí, že Eva zapomněla, tato se také brzy poroučí. Emilian sleduje ji až ke dveřím, pak přistupuje zamyšleně k oknu a dí pohnutě: „Je šťastna — aspoň ona." Těmito významnými slovy povídka končí.

Z ostatních menších prací, kde vedle myšlénky též částečně povahopis, líčení neb dialog výrazu došly, lze vytknouti zvláště poutavé arabeskové črty „Asrael" a „Před svatbou". Sbírkou „Povídek, novel a arabesek" založila spisovatelka hlavně svou pověst dobré vypravovatelky, kterou až do smrti zůstala.

Druhá publikace její, novela „Na březích Nežárky“, otištěná původně ve feuilletonu „Českých Novin“ r. 1881. čís. 86.—156. a vyšedší o rok později, r. 1882. nákladem „Libuše“, jest největší a také nejzajímavější její prací. Základní motiv tvoří láska básníkova. Líčení hrdého, vznětlivého, při vší horoucnosti citu podivného srdce pěvcova drží a proniká skladbu, jejíž umělým pletivem vyzařuje společně s líční aristokratické, však velikostí lásky a obětavostí vznešené ženy. Povahopis obou v kresbě opravdový, psychologicky prohloubený, vyniká živostí, jež i postavu Leninu, hraběte Volži, učitele Rozhodného, Díny, faráře a jiné podřízenější osoby vyznačuje. V komposici, celkem ladně svedené strádá poněkud střed, v episody se tříště, však rozuzlení a hlavně krásná invence přistírají tuto vadu, snahou po bohatosti děje zaviněnou. Látka jeho spletitá, jímavými a účinnými scenami oplývající, jest v stručnosti asi tato. Ve vsi Květnově, v níž byl panský zámek, narodil se učiteli Rozhodnému po desítiletém, bezdětném manželství hoch, jejž matka před početím kněžství zaslíbila. Že manžele jaksi trudného stáří zbavil, dáno mu jinak neobyčejné jméno Salvator. Jsa od mladosti hýčkán a povahy hrdé, slyšel po odbyté maturitě s nemalou bolestí, že otec své úspory vyčerpal, a nechtěje co chudý študent hodinami se protloukati, svolil bez odporu, když mu matka slib svůj sdělila, že bude knězem. Otec neviděl to rád, mělť u sebe po zesnulém příteli dívku Magdalenu, o málo mladší Salvatora, a přál si jednou oběma požehnati. Také schovanka Lena, milujíc Salvatora od dětinství vřele, přijala s bolestí rozhodnutí jeho. Už tenkrát proslul Salvator co básník, napsav cituplnou sbírku lyrickou „Na březích Nežárky“, v níž i Květnovu a nedaleko v lese rozkošně položenému lovčímu zámku mnohé vzletné verše věnoval. Náhodou zemřel marnotratný majitel panství a mladá vdova, baronka Emma přijela náhle do vesnice, která poslední majetek její obsahovala. V Praze vábena titulem, koupila si sbírku Salvatorovu, jež se jí velmi líbila. Farář pověděl jí, kdo básník jest a že v Květnově žije. Chtíc opěvaný lovčí zámek spatřiti, uzřela Salvatora, jenž nedaleko v trávě leže, vstal a ji s pohrdlivým výrazem chladně pozdraviv, v houštině zmizel. Ač jej neznala, tušila v něm básníka, který vzdor urážlivosti, mysl její poutati nepřestal. Rozladěné piano, jež starý učitel naladiti měl, však pro vymknutí ruky nemohl, přivedlo ji opětně ve styk se Salvatorem, který nevděčný úkol převzal. Vystoupil hrdě, skoro drsně, ruše její illusi, netajil také svou nenávist k šlechtě, nicméně baronce povedlo se, získati jej co spoluhráče na piano. Mírnosť její a jemný takt nezůstaly na něho bez účinku, zvláště když příležitě i jeho ctižádosti básnické zalichotila; pomalu nesla jej hrdá a vznětlivá mysl k zámku více, než sličné Leně mohlo býti vhod, která vzdor ujišťování, že baronka jí se nevyrovná, počala tušiti sokyni. Častější styk s mladou vdovou uvedl i důvěrnosť do hovoru a tak se stalo, že baronka Emma zvěděla, že Salvator hodlá býti knězem. Litovala jej a vidouc, že zvláštní lásky k stavu tomu nechová, nabídla mu svou ochrannou ruku a přemluvivši matku, jíž ostatní pochyby ohledně slibu farář rozmluvil, přiměla Salvatora k přijetí vychovatelského místa na Rusi, které s ostychem nastoupil a při němž též dlouho nesetrval. Již příštím jarem přichvátal na Květ-

nov a nenašed zde baronku, vrhl se jí v Praze k nohoum, očekávaje od ní dálší svůj osud. Četné básně, jež s sebou přinesl, hodlal upraviti v novou sbírku, při tom hledaje zátiší, volil vísku nedaleko Prahy, v které i Emma leto trávila. Styky obou stávaly se stále důvěrnějšími. Baronka platila za jeho protektorku a byla jí také. Snažíc se, aby básně jeho i do aristokratických kruhů vnikly, dala vynikající z nich uvésti do hudby a slavnými pěvci přednésti. Tím i jemu přístup do těchto kruhů umožněn. Té doby ucházel se o její ruku hrabě Volža, však Salvator přiměl milující ženu, že vzdor společenské odchylce stavů podala ruku jemu. Rodiče byli svrchovaně šťastni, zemřeli však Salvatorovi záhy. Lena přišla do Prahy, učila se pilně a odhodlala se konečně k divadlu. Manželství barončino s básníkem bylo delší čas šťastné. Salvator spravoval statek vzorně, neb povýšen jsa, nebál se ničeho tak, jako chudoby. Však touha po ještě skvělejším blahobytu zlákala jej ku hře na bursc. Nějaký čas přálo mu štěstí, náhle však přišla katastrofa, jež netoliko jej, ale i ženu jeho učinila žebráky. Chtěl se usmrtiti, však šlechetná Emma zachránila jej. Květnov byl ztracen a přešel v ruce hraběte Volži. Salvator a Emma propustili služebnictvo a žili z trosek někdejšího jmění skromně. Té doby objevila se na divadle co skvělá hnězda Lena. V Salvatorovi povstala nová vášeň, chudou Lenu odmítl, však slavená tragoedka poutala jej k sobě silou neodolatelnou. Baronka Emma zdála se mu náhle starou. I doufal, že ji přemluví k rozvodu a pojme Lenu. Však tato nevážila si ho více, odpuzujíc jej od sebe. Salvator stopoval ji nicméně slepě. Když hrob svých pěstounů v Květnově navštíviti odešla, vyloudil na Emmě snubní prsteny a zastaviv je, jel za ní. Emma, tušíc cosi nekalého, šla za ním až na nádraží a slyšíc, kam směřuje, navštívila Lenu, již milovala a nenašedši tuto doma, považovala se za zrazenou a uchýlila se do kláštera milosrdných sester. Salvator sešel se s Lenou, však v průvodu hraběte Volži, s níž se tento zasnoubil. Rozhořčen na Lenu, chtěl se ženě vyzpovídati ze všeho, však nenašel ji doma. Život jeho stal se pustým; slavený, hrdý muž stal se pijákem. Konečně, nemaje příjmů, žil v jakési kavárně, kde zpěvačku Dinu proti vetřelcům nočním bráně, nebezpečně byl poraněn. Odvezli jej do nemocnice milosrdných sester, kdež zotaviv se, našel ženu svou, jež slibem nevázaná, mezitím po příbuzné značnější jmění zdědivši, s ním se usmířila. Od té doby žil v ústraní, obývaje s chotí svou sličný domek v lese Květnovském šťastně, oddávaje se toliko umění, jež jméno jeho, téměř zapadlé, novým leskem slávy ozářilo.

Třetí sbírka Berty Mühlsteinové „Nové povídky“ vyšla v „Libuši“ r. 1883. Obsahuje obrázek z pražské minulosti „Král Podskalí“, otišt. původně v „Poslu z Prahy“ r. 1881. čís. 22.—53., povídku „Poslední hostinská ‚u tří zvonků‘“, uveřejněnou v „Poslu z Prahy“ r. 1877. čís. 232.—261. a historickou povídku z XI. století „Brněnský drak“, vyšedší v „Československé Koledě“, občanském kalendáři r. 1877. str. 37.—47. Pro spisovatelčinu tvorbu nemá publikace tato, kromě rytířsko-romantické povídky „Brněnský drak“, jež uměle svedena, valného významu. I „Král Podskalí“ i „Poslední hostinská ‚u tří zvonků‘“ vyni-

kají spíše v povahopisu a některou lícní, než motivy a komposicí, jež chvatnou práci předpokládají.

Čtvrtá publikace, román dívčího srdce, „Vlasti a tobě“, vyšedší původně v „Slavii“ r. 1877. str. 311.—598., vydána opět v „Libuši“ r. 1886. Práce tato, ač nevynikající a listovou formou jaksi zastaralost osvěžující, poutá nicméně detailní lícní, život mladé dívky v poloněmeckém městě, její národní probuzení, vlastenecké snažení, boj srdce a konečné vítězství lásky k probuditeli citů vlasteneckých živě illustrující.

Kromě knihových těchto sbírek a publikací uveřejnila Berta Mühlsteinová porůznu ještě následující, neuvedené práce: „Jarní idyllu“ („Světozor“ r. 1869. Str. 194.), „Ze hřbitova“ („Tetín.“ Ženský kalendář. 1873.), „Nedorozumění“ („Čechoslovan.“ Prostonárodní kalendář. 1874. Str. 63.—69.), „Naproti“ (Beseda. Příloha k „Našinci“ r. 1874. čís. 17.), „Po prvním plesu“ („Posel z Prahy“. 1878. čís. 25.—31.), „Ve sklepích Hazenburských“. („Posel z Prahy.“ 1878. čís. 39.—66.), „Šípek“ („Lumír.“ 1880. Str. 502.—504.), „Noc“ („Lumír.“ 1881. Str. 75.—76.), „O božím těle“ („Lumír“ 1881. Str. 252.—254. a 262.—264.), „Motýl v poutech“ („České Noviny“ r. 1882. čís. 1. až 36.), „Čtrnáctý u stolu“ („Národní Listy.“ 1883. čís. 303.—304.), „Podzimní sluněčko“ („Pražský kalendář pro lid hornický a hutnický.“ 1886. Str. 40.—47.), „Temný obrázek“ („Hvězda.“ 1885. Str. 74. až 75.), „V starém klášteře sv. Anny“ (Nedělní Listy„ Hlasu Národa“ 1886. 13. června), „Fabrikant“ (Pražský kalendář pro lid hornický a hutnický. 1886. Str. 34.—45.), „Kousek dušičkové romantiky“ („Česká politika.“ 1886. čís. 303.) a „Pro ženskou lehkovážnost“ („Pražský kalendář pro lid hornický a hutnický.“ 1887. Str. 3.—17.). Články vedle zmíněného „Fotografie vlastenek“ napsala pouze ještě dva, oba pozoruhodné a sice: „Dramatická umělkyně a spisovatelka“ („Ženské listy.“ Příloha „Květů“ r. 1871. Str. 25.—26.) a „Ženy a vlastenectví“ („Tetín.“ Ženský kalendář. 1874. Str. 42.—63.). Mimo to přeložila povídku Klary Maretonové „Provinění a smír“ („Slavia.“ 1875. Str. 546.—637.), „Kletí“, od Addy Christenové („České Noviny.“ 1882. čís. 187.—188. a 193.) a z češtiny do „Epoche“ z Holečkova spisu „Za svobodu“ díl. I. „Meine Beziehungen zum Fürsten Nicola.“ Pro „Čechoslovana“, občanský kalendář r. 1874. vzdělala konečně dle Klary Moretonové „Mety Cliftonové první a druhá láska“ na str. 26.—32.

V rukopisné pozůstalosti nalezli jsme kromě zlomků „Muž dítěti“, „Oblíbený kazatel“, „Vzpomínky“, „Teta Kordelie“, „Na první štaci“, „Čtyři neděle na venkově“, započaté novely „Lazarev“ (93 stran) a nenadepsaného půlaršíku počínajícího „Byl pošmourný, listopádový den“ a končícího „přísný pohled matinky donutil“ celé práce: studii „Ada Christenova“, črtu „Odboj pro sv. Jana“, obrázek „Návštěva babičky“ a dvě novelky „V štědrovečerní době“ a „Z národní besedy“, jež hodny jsou uveřejnění. Jimi prosaická činnost Berty Mühlsteinové končí. Jak patrno, jest různě otištěných a rukopisných prací tolik, že snadno při nejpřísnějším výběru svazek i dva dáti mohou; doufejme, že tak i v brzku

se stane a že „Povídky, novely a arabesky“ její v druhém a třetím díle místo věnců na hrob a desek památních v rukou čtenářstva, které ji milovalo, se octnou. Tím památka její, posud svěží, v nové gloriole vyzáří. *Bohuslav Čermák.*

Pas Diavolezza a Piz Morteratsch.

Výprava na velehoru švýcarských Alp. Sděluje **Eug. Mir. Rutte.**

II.

hýže Bovalova byl náš hôtel — bez postelí, restaurace — bez kuchyně a sklepa. Zde bylo určeno přenocovati mezi ledy a sněhy, a v noci nastoupiti cestu na Piz Morteratsch.

Vůdce uchystal mi překvapení. Z kapsáře svého vyňal pečlivě zabalené dva doutníky, podal jeden z nich mně a druhý sám si zapálil. Zapomenul jsem zcela zásobiti se kuřivem, proto přišlo mně velice vhod, že mohl jsem mezi ledy a sněhy přinésti pánu Bohu oběť zápalnou. Zasluhoval toho.

Vůdce rozložil se na výsluní, labužnicky si pokuřoval, a oddávaje se tu uprostřed ledové přírody sladké nečinnosti s týmž asi právem, s jakým italský lazzarone na prohřátém břehu Adrie zažívá své „dolce far niente“, snivě pohlížel k sněžným vrcholům alpských velikánů. Já pak, poháněn zvědavostí, jal jsem se prohlížeti zařízení našeho „hôtelu“.

Ač později uvítal jsem tu vůdce nejproslulejší, nedozvěděl jsem se od nich, po kom či po čem chýže jest pojmenována. Jen tolik se mnou sděleno, že tato kamenná chýže vystavěna byla roku 1876 nákladem spolku vůdců Pontresinských, že dřívější chýže, jejíž rozvaliny hned vedle se spatřují, rozbita byla lavinou a že týž osud stihl chýži nejprvnější.

Veliký balvan — ač-li někdy sám na ni se nesřítí — chrání kamennou chýži Bovalovu, jsa na ni jako frygická čepice nasazen.

Poněvadž třeba jest velehory slézati co možná časně z rána, aby pochod zpáteční mohl se státi ještě v době, kdy sluncem a teplotou sníh i led není příliš rozměklý; a poněvadž i jinak třeba jest spořiti silami ku hlavnímu útoku: jsou na místech zvláště příhodných vystavěny takovéto chýže ku přenocování, obyčejně ve výši 2000—3000 metrů, tak vysoko, jak doprava staviva byla možnou.

Chýže Bovalova (čti Boválova), ve výši 2459 m (7570 pařížských stop), pod samým Piz Morteratschem, jest takovým příhodným východištěm velikých tur na Berninu, Palü, Morteratsch a některé jiné velehory. Od Pontresiny jest přes 3 hodiny vzdálena, a vede k ní dosti pohodlná stezka po moréně ledovce Morteračského. U této stezky, za místem, odkud výletníci Pontresinští obyčejně odvažují se na ledovec, podnes spatřuje se kamenná chýžka, v jejíž jedné stěně, ku ledovci obrácena, objevuje se trhlina. Není nahodilá, nýbrž byla tu učenými pozorovateli

schválně učiněna, aby pomocí tohoto pevného měřítka mohl se zkoumati pohyb ledovce, oku ovšem utajený — pohyb dolů i pohyb vlnivý.

O něco dále jsou patrny zbytky jiné chaty, v kteréž malíř Georgy jako poustevník delší dobu žil, pozoruje život zvířeny velehor, aby Tschudiho památné dílo věrně mohl illustrovati. Dva balvany s nízkou slují jsou zdí i střechou tohoto velikolepého hostince, jenž žertem jmenuje se „Hôtel Granitblock à la Murmelthier“.

Stezka vine se naposled — před samou chýží Bovalovou — jakýmsi komínem ve skalním výstupku, jenž vysoko strmí nad ledovcem. Před touto překážkou leckterý bojácný host couvnul, k čemuž asi nezřídka zavdalo příčinu nemístné vypravování vůdcovo, že na tomto místě jeden Angličan sklouznul a sřítil se dolů na morénu ledovce. Nechvalný to zvyk, že vůdcové sdělováním nehody na místě neštěstí samém, bezděky začátečníku ubírají odvahy.

Kdo ale překonal tuto celkem nevinnou překážku, a došel chýže Bovalovy, k níž my přišli stranou opačnou, jest odměněn rozhledem vzácným.

Když soudruh můj odešel cestou právě popsanou, aby v hôtelu „U Morteratsche“, skoro 2 hodiny vzdáleném, opatřil čerstvý proviant pro druhý den, zbyl jsem tu sám a sám. A nyní začal jsēm se kochati ve skvostném obrazu před sebou.

Tu po pravici nejvyšší Piz Bernina se spoustami sněhu, skal a ledu. V levo od něho z mlhavého pozadí, kde vládne Crast Agüzza, Piz Zuppo a Piz Argient, jenž tuto nejostřeji vystupuje, valí se široký proud ledu, lámající se a padající s vyššího stupně na nižší. Toť hrozný, obrovský shluk ledových kopců, hor, věží, jehlanů a valů. A proud ten níže se nese kolem nás ve vypnutých vlnách, plaze se jako báječný šupinatý netvor. A se sněžné, čtyřcípé koruny Bellavisty a trojzubého Palü — jako hlava potvorného draka — jiný šupinatý přízrak se zjevuje. Oba krky tohoto dvouhlavého obrovského zeměplazu pod ostrůvkem di Persa spojují se v jedno dlouhé hadí tělo, jehož kostrbatými útrobami, středem modravého masa, táhne se řetěz skalních balvanů střední morény. A nad sponou obou krků vypíná se z bělu věčného sněhu vysoká černá skála „Gemsenfreiheit“, kde na sta kamzíků má svůj asyl, chráněný zákonem před puškou lovcovou.

Kde nyní kotouče ledového netvora se vinou, kdysi zelenala se žírná pastvina. S pestrými alpskými květinami vykvetla tu i láska dvou mladých srdcí. Rodiče dívky nepřáli tomuto svazku, pročež chudý salašník Aratsch do světa odešel, aby v cizích službách vojenských získal peněz, slávy a po té, aby vrátiv se směl požádati o ruku své vyvolené. Dívka věrnosť mu přísahavši, trpělivě vyčkávala jeho návratu. Dlouho nepřicházel. A když po letech zase rodnou chatu zřel, stihla jej krutá zvěsť, že milenky není více. Navštívil ještě místo, kde zažil tolik blahých chvil v loktech své dívčiny, a zmizel na vždy. Avšak dívka i po smrti zůstala věrna místu, kde naposled svého hocha viděla, a truchlíc, vzdychajíc, bědovala tu: „Mort Aratsch“ t. j. Aratsch mrtev! Pastvina — hrob krásky — se zelenala a vydávala hojný užitek, neboť byla to odměna dobrým salašníkům, kteří soucitně pohlíželi na zjev krásné, smutné dívčiny a nerušili její bol.

Avšak jeden hrubý druh kdysi zabránil jí vstup do domu, a od té doby neobjevila se více. Než s ní zmizelo i požehnání alpy a brzy proud ledu stekl na svěží zeleň.

Tato pověsť tanula mi na mysli, když z pola leže, z pola sedě pohlížel jsem před sebe a zrak, znavený mnohotvarem forem i jednotvárností barvy, upínal jsem na zelený drn výstupku Bovalského i na drobná kvítka v jeho koberci.

Obklopen nebetyčnými horami a ledovým mořem, domníval jsem se postřehovati v srdci svém pocit, jaký as měl Robinson naší dětské četby na pustém ostrově neb na výspě pobřežní. Chýže, krčící se pod mohutnými balvany, byla však také po Robinsonovsku zařízena!

Nízké, těžké dvéře o jednom křídle, vedly do malé místnosti, obstoupené silným, asi $1^1/_2$ st. širokým zdivem. Po omítce neb nějaké dřevěné, neb aspoň kamenné podlaze ani potuchy. Začazené, malé okénko se skly, dávno již neprůhlednými, propouštělo trochu málo světla. Na protější straně spatřovalo se ohniště s černými oharky a kousky polospáleného klestí. As tři kroky od vchodu, táhla se celou délkou chýže palanda as 4 metry dlouhá, na metr vysoká, na níž rozestlána byla sláma a několik houní. U ohniště stála truhlice s některým nádobím a sekerou, u okénka pak, v levo od vchodu byl těžký stůl, kolem něhož táhlo se podél zdí a podél palandy úzké prkno — lavice. Nad okénkem, v koutě a na zdi, od vchodu v levo, trčela přihrádka. Na ní našel jsem rozbitý džbán, pokažená petrolejová kamínka, krabici se solí, několik prázdných lahví, bibli a ročník francouzského humoristického listu.

Našel-li tu kdo v čas bouře útočiště a je-li jinak potravinami zásoben, má tu tedy četbu podle chuti. A pročetl-li kus bible neb Humorů, může se ještě přebírati v památníku, jenž na stole jest rozložen. Najde tam zajímavé zprávy turistů prvního řádu, ale také poznámky turistického braku, z nichž jeden chválí si, jak pěkně si na slámě odpoledne zdříml.

Ovšem, ovšem takový odpolední spáneček je zcela něco jiného než kdy smrti unikše, odvážliví poutníci uložili se tu na slámu, aby děsnými sny znepokojováni, na chudobném loži nepokojně se převalovali — nebo kdy nastupujíce cestu, rozčileni ukládají se turisté na houně, aby po neklidném, krátkém spánku, vydali se časně z rána na cestu, o níž nevědí jak skončí.

A takováto noc jest tím horší, sejde-li se v chýži větší počet osob. Zakusil jsem toho plnou měrou, neboť moje Robinsonovská samota brzy proměnila se v četnou společnosť vybraných lezců a vůdců.

Šlo na 7. hodinu, když můj vůdce Schmidt se vrátil. Nepřišel sám. S ním objevili se čtyři vůdcové a dva lezci, kteří chtěli s námi v chýži přenocovati, aby časně z rána podnikli výpravu buď na Berninu, buď na Palü.

Byli to nejproslulejší vůdcové Pontresinští. Jen Christian Ch. Grass byl postavy menší a bezvousý. Ostatní tři však, Martin Schocher, Jan Gross a Hans Grass byli praví obrové, svalnatých paží a klenutých plecí. S osmahlých tváří splývala mohutná dlouhá brada, vysoká čela kryly veliké širáky. Krásné to Engadinské typy, stvořené za modely malířovy! Poněvadž i jeden z lezců, Američan Edmond Kelly, byl

vysoké postavy, já pak i vůdce můj Jan Petr Schmidt, co do výšky v ničem jsme si nezadali: byl tu hlouček lidí slušných postav. Jen druhý lezec, Němec Eduard Villinger, byl neslušně malý.

Nejzajímavější osobou byl Hans Grass. Trochu menší než ostatní, ale pravý athlet. Šedivý vous dodával jeho výrazné tváři zvláštní vážnosti. Živé, dobrácké oči svědčily o dobrém srdci; z ostrých rysů osmahlé tváře vyzírala pevnosť, odhodlanosť. Však jest to také muž, slavnější než mnohý vojevůdce! Vezměte do ruky kterékoli zprávy o výstupech na Berninské kolosy, a najdete jméno jeho na každé stránce. Güssfeld a mnozí jiní nemohou s dostatek vychváliti jeho neobyčejnou obratnosť, spolehlivosť a duchapřítomnosť. Jeho zápisky vykázaly by celou řadu temen a jednotlivých hrotů, kamž on první vystoupil, neb aspoň kam novou cestu objevil. Jeho boj s přírodou dosavad končíval vždy vítězstvím na jeho straně. Nesčíslněkráte stál na pokraji záhuby, nejednou vězel v lavině nebo zapadl do zrádných trhlin ledovcových, často svou neobyčejnou duchapřítomností a opatrností zachránil jiné od jisté smrti, sám život vlastní vydávaje v šanc.

Litoval jsem, že byl již zadán a nemohl jsem ho pro svou výpravu získati. Litoval jsem toho později dvojnásobně, když poznal jsem, že k nesnadnému výstupu na Piz Morteratsch měl jsem míti dva vůdce a nespokojiti se s jedním, ne zcela spolehlivým a nad to příliš ukvapeným, málo zkušeným.

Hans Grass, stařec 56letý, jenž velice nebezpečný výstup na Berninu z různých stran již po 83kráte byl vykonal, chystal se s naším Američanem a svým synovcem Christiauem Grassem na zejtří znova vylézti na nehostinné témě Berniny.

Právě jsem s ním o jeho výpravách rozmlouval, když tu sokolí zrak jeho upjal se na „labirynth" a mezi ledovými skalami vypátral dvě postavy. Všichni vůdcové hned s velikou účastí stopovali pohyby těchto dvou černých postaviček a kritisovali jejich sestup. Tyto právě v čas vyhnuly se jednomu místu, jež by je bylo zavedlo s cesty — a tu již Hans Grass nezdržel se pochvaly a povzbuzujícím povyskem přivítal blížící se turisty. Výskavá odpověď zazněla vstříc a hned na to naši vůdcové se ozvali chorem.

Byl to Angličan H. Mannall, sestupující s Berniny ve společnosti vůdce Aberhama Imsenga z Walliské osady Saas Grund. Jako o každém výstupu všichni vůdcové Pontresinští vědí, tak zajímala je tato výprava zvláště, poněvadž byla podniknuta toliko s jedním, ač výborným vůdcem a nad to cizím, z jiného kantonu, jenž vůbec teprvé jednou Berninu slezl, tudíž okolí dobře neznal.

Vůdcové Pontresinští tvoří spolek, v nějž přijímají se jen vůdcové zkoušení a zkušení. Ne každý jest oprávněn pro všecky velehory skupiny Berninské. Novému přijatému členu jest nejprve jako nosiči, pak jako podřízenému vůdci, za dozoru a vůdcovství člena již zkušeného opakovati touž cestu na některou „těžkou" horu několikráte, než napíše se mu do rejstříku. Prostý odznak se znakem Švýcarska a nápisem „Führer" připjatý ku klobouku, jest vnější jeho legitimací pro „lehké" hory; avšak je-li oprávněn býti náčelníkem při výpravě na tu neb onu nebez-

pečnou velehoru, to pozná se z „vůdcovské knížky", kterouž vykázati se jest povinen. Jejich řád jest velmi podrobný a přísný, kdo proti němu se prohřešil, pozbývá práva býti členem družstva. Jinak volba vůdce jest tu zcela svobodna, kdežto na příklad v Chamonix turista musí spokojiti se s vůdcem, jenž po řadě byl mu přikázán, a jen tehdy může si vybírati, není-li přikázaný vůdce mocen jeho řeči, nebo chce-li podniknouti výpravu mimořádnou.

Že tu v revíru Pontresinských vůdců objevil se vůdce cizí — odtud ta účasť a zvědavosť, jak výprava dopadne.

Brzy uvítali jsme oba příchozí ve svém kruhu. Hans Grass, jenž vyznal se v angličině, potřásal pravicí statného lezce, promlouvaje k němu několik lichotivých slov. Walliskému vůdci ale přátelsky poklepal na rameno a vyslovil mu svou spokojenosť, což tomuto patrně lichotilo, neboť dobře znal smělé výkony Grassovy a četná dobrodružství slavného veterána mezi vůdci Pontresinskými, jehož jméno řadí se k proslulým vůdcům: Jakubu Balmatovi (vítězi nad Montblankem), Janu z Taugwaldu (vítězi nad Monte Rosa), bratřím Janu a Vavřinci Tscharnerům (vítězům nad Berninou) atd.

Náhle dal Hans Grass rozkaz ku práci. Bylo již po 7. hodině, slunce zapadlo a zima se hlásila. Byl čas povečeřeti.

Vůdcové jali se štípati dříví, jež byli s sebou přinesli, neboť malá zásoba za chýží musí zůstati netknuta, aby zbloudilí v čas bouře mohli si aspoň zatopiti. Dva z vůdců připravovali ohniště, jiný čistil stůl a Hans Grass vybíral z truhlice hliněné nádobky. My čtyři turisté nečinně pohlíželi jsme na to pokračování Robinsonády.

Oheň zapraskal, dusivý kouř naplnil celou chýži, tak že dvéře musely zůstati chvíli otevřeny a na stole blikala jedna svíčka zasazená v prázdné láhvi. Vida kolem ohniště v rudé jeho záři míhati se tyto vousaté postavy vůdců s banditskými širáky na hlavách, vybavil jsem v mysli své vedle obrazu Robinsonády i představy z povídek o loupežnících, jež tak často ustrašovaly dětskou obrazotvornosť.

Tu však Hans Grass kázal rozsvítiti všecky svíčky, jež jsme měli v zásobě — a temný, trochu příšerný obraz rázem změnil se v přívětivější.

V pánvi na ohništi klokotala již vařící se voda. Upražená, rozemletá káva, kterouž nám vůdci byli přinesli, proceděna do rozbitého džbánu a nalévána do jakýchsi dvojuchých hliněných misek, velice málo vábných. Chutnala tak znamenitě, že ač mohu se vykázati žaludkem výborným, nebyl bych ji bez koňaku a velké dávky cukru dopravil, kam bylo určeno. Snad tím byla vinna ta příprava a úprava. Vajíčka na tvrdo a sýr také nebyly právě vhodným příkuskem ku černé kávě.

Než zima stávala se citelnější, a proto teplý nápoj dobře působil. Sedíce tu kolem stolu a častujíce oba příchozí, kteří nechtěli tu přenocovati a měli v úmyslu doraziti ještě do hostinečku na konci ledovce, neměli jsme se v té uzavřené jizbě tak zle.

K žádosti jednoho z vůdců měl jsem něco zazpívati. Bezděky zanotoval jsem: „Kde domov můj!" Kdo ví, zdali velehory Berninské s úžasem nenaslouchaly zpívané řeči, kteráž s jejich vlastními románskými názvy, s jazykem, kterýž jest takovou filologickou hádankou, není

naprosto bez souvislosti, jakož na příklad z celé řady dokladů o původu keltickém nám v oči bijí pojmenování nejbližších hor: Piz Tschierva, Corvatsch, Zuppo a j.

Po mém příkladu zazpíval Angličan svou: „God save the Queen“, Američan svoji hymnu: „Yankee Doodley“ a Němec — Bůh mu odpusť ten hřích — „Wacht am Rhein“.

Starý Grass zazpíval jakousi, velmi zajímavou píseň ve vymírajícím jazyku románském. Chtěl jsem si právě melodii zachytiti notami — ale tu zavzněl povel jeho „Spat!“ Rozloučili jsme se s Angličanem a Walisským vůdcem a když odešli, museli jsme ihned na lože.

Američan nafukoval si kaučukovou podušku pod hlavu a vůdce natíral mu nohy sádlem a pak líhem. Touž proceduru vykonali na mně a na sousedu německém naši vůdcové. Pak podstrčili nám pod hlavu jakýsi surrogát podušky, nasadili noční čepice a zaobalili nás do houní jako nemluvňátka.

Hans Grass uhasil ohniště, ohledal dvéře, dobře-li přiléhají a shasil světla. Bylo osm hodin.

Vůdcové ještě nějakou chvíli rozmlouvali, potmě pokuřovali z krátkých dýmek na slaměném loži — což nemělo by se trpěti — a zdravým chrápáním dali na jevo, že šťastně usnuli. Osm nás tu leželo vedle sebe na palandě, ale tři z nás dlouho neusnuli. Ač takovému noclehování dávno již uvyklý, můj soused z bohabojné říše — jak mi ráno pravil — ani oka nezamhouřil. Přehazoval se jako kapr na suchu. Američan pak co chvíli nafukoval svůj měch, jenž mu asi ucházel. Dík mé přirozenosti, po hodině jsem přece usnul.

Bylo asi k půlnoci, když probudil nás šramot. Kdosi přiblížil se ku dveřím a vyšel. Otevřenými dveřmi linul se jas měsíce a s ním silný mráz. Zahalili jsme se těsněji ve své houně, a všem lpěla na rtech otázka: „Kterak jest venku? Máme-li naději na dobrý den?“

Byl to Hans Grass, jenž vyšel, aby vyzkoumal počasí. Býváť půlnoc rozhodná. Po chvilce vrátil se a jakoby věděl, že všickni s napjetím čekáme na výsledek jeho pozorování, tlumeným hlasem pronesl: „Jest krásně!“

Ulehl a my ještě nějakou kapitolu mohli si zdřímnouti.

Než kapitola nepoutala více. My turisté aspoň nezamhouřili již oka. Za hodinu probudil se Hans Grass, zazněl jeho povel „Vstávat!“ — a již všeobecný povstal ruch.

Obráceným pořadem opakovalo se, co včera večer. Nejprve natírány svaly, obouvány a šněrovány boty, navlékány kamaše a upravována výzbroj. Rozdělán oheň, rozsvíceny svíčky a vařena snídaně. Já na to zvědavě pohlížel se svého slaměného lože, neboť vstáti jsem ještě nemusil, jelikož se svým vůdcem měli jsme o hodinu později vyraziti. Ostatní museli se ale podrobiti rozkazu Hanse Grasse, neboť turista Villinger po dlouhé nerozhodnosti, má-li vydati se s námi na Piz Morteratsch či s Američanem na Berninu, rozhodl se pro tuto velehoru a uznal Hanse Grasse za náčelníka.

Tento jako nějaký alchymista pořád cosi kutil u ohniště, doléval, cedil a míchal. Jeho malebná šedivá hlava, bílý vous a odhalená mohutná prsa, osvěcovaná rudým plápolem, vypadaly velice bizarně.

Opět vyňaty ony nechutné, dvojuché ploché hrníčky, rozbitý džbán a kostrbaté lžíce. Vůdcové i turisti požívali jakousi podivnou kašovitou polévku, která svou fádní chuť okořenila čmoudem svíček a dusivým kouřem. Kouře bylo zase tolik, že dvéře musely dokořán se otevříti a zimomřiví hodovníci měli co dělati, aby ruce dechem trochu si zahřáli.

Nevydržel jsem ležeti v tom ostrém studeném vzduchu, z venčí vrážejícím, a v tom štiplavém kouři. Oblékal jsem se.

Hans Grass přistrojen, maje provazy kolem těla, sekerku v ruce a širák na hlavě, vyšel do tiché noci a vesele zajódloval. A ti horští velikáni k pozdravu svého starého známého odpovídali, druh po druhu, hlasem nejprve silným, pak slabším a znenáhla zmírajícím v ledových slujích a štítech.

Po té vrátil se a zbudil mého vůdce, jenž nenechal se vytrhovati ruchem kolem sebe. Všichni přistrojeni podali si ruce, přáli nám i sobě zdaru a vystoupili v chladnou noc. Byl to okamžik dojímavý, podobný as modlitbě horníků spouštějících se do hluboké šachty. Vrátí-li se všichni šťastně? Byla sice naděje, ba jistota, že den bude krásný, ale alpská příroda jest často šalebná! A kdo ví, jaký úraz je čeká, nebo nestihne-li je neštěstí, jež leží mimo výpočet, sílu a vůli člověka?

Když odešli, byli jsme tu se Schmidtem samotni. Uvařili jsme si zase tu hroznou kávu, zapili koňakem a po té dali jsme se do čistění chýže.

Jako naši předchůdci, museli jsme své nádobky vypláknouti pramenitou vodou, jež u samé chýže vytéká, pak řádně je vyčistiti a uložiti do truhlice. Po té přišel na řadu stůl a konečně podlaha a lože. Jestiť povinností posledních, kdo v noci chýži opouštějí, aby uvedli vše do pořádku. Omývali jsme stůl, zametali koštětem slámu a urovnávali svoje lože.

Pravdu měl kdosi, jenž v knize pamětní napsal, že „páni z Graubündenu měli by úpravě a čistotě v chýži Bovalově větší píli věnovati.“ Věru, aspoň slušné nádobí, židle, svícny a kamna mohly by se tu opatřiti. V té příčině švýcarské chýže pro turisty daleko stojí za klubovními chatami alpských spolků pro Rakouské velehory.

Konečně byli jsme s prací hotovi. Na stůl postavili jsme svíčku a sirky, aby nemusel tu potmě tráviti, kdo by sem před bouřkou šťastně se utekl. Na konec svoje tři láhve vína Veltlinského, Montaňského a Sassalu, jakož i malou zásobu potravin, rozdělili jsme si na tři díly — pro tři stanice — a dobře je do torby uložili.

Shasili jsme svíci a — Schmidt pravou nohou napřed a já za ním — vykročili jsme z Bovalovy chýže.

Před chýží podal mi ruku a přál mně i sobě šťastný návrat. Jest to věru tklivý okamžik. Dva lidé uzavírají tu přátelství na život i na smrť. Druh nehodlá opustiti druha v nebezpečí a slibuje největší opatrnosť, aby svou nepozorností nepřivedl ho v záhubu. Vzájemná důvěra jest základní podmínkou. Vůdce, jako zkušenější, obratnější pokud možno má pomáhati radou i skutkem, nemá se v chůzi ukvapovati a v nebezpečí

má na sebe mysleti naposledy. Naopak turista jest povinen ve vyhledávání cesty poslouchati ho na slovo, dbáti jeho pokynů a varovati se vší zpupnosti a zbytečné odvážlivosti. Vůdce, často otec chudé rodiny, dává pro turistu v šanc zdraví, život a štěstí; turista má se tedy chovati k němu přátelsky a nepovažovati skrovnou odměnu za zakoupení těla i duše jeho.

Byla druhá hodina s půlnoci. Vykročili jsme v před.

Luzně krásná noc! Tytéž třpytné hvězdy, táž luny bledá tvář, která stříbrnou přízí svou ovinuje i mělkou jihu písčinu, štíhlou palmu a ohnivou květenu tropickou, touž čarokrásou tu září s modré klenby nebeské v strnulý svět velké přírody! Vlnivé obrysy sněhových valů, ledové hrady i skalní štíty, odrážejí se ostrými zářivými klikatinami a hroty od temnomodrého pozadí, s něhož čistící se hvězdy bezhlasně padají v zářivých šípech a obloucích. Před námi mrtvý běl ledovců, z nichž rozmetané úlomky skal vyčnívají jako náhrobky ze sněhového rubáše velkého hřbitova. Ticho kolem, jen lavina spí kdesi v nepokojných snech. A tajemně rachotíce ledné propasti volají na se dunivým hlasem, jako když hroudy dopadají na rakev v hrobě.

I mrtvá příroda má svou poesii! —

My jako podloudníci tiše kráčíme přes kamení a balvany, jež hned za chýží pnou se v ostrém úhlu do výše. Na díle je přeskakujíce, na díle obcházejíce, rychle stoupali jsme výš a výše. Opatrnosti bylo hned z počátku velmi zapotřebí, neboť v pološeru byly rozměry balvanů i stíny kolem velice klamavé. Stoupali jsme klikatě, aby sypké kamení, kročejem v pohyb uvedené, neporanilo druha zadnějšího.

Snad je to nevyspání, zimomřivosť, snad jakási slavnostní chvíle, že zahajujíce výpravu, jejíž dobrý výsledek není nikdy zabezpečen, bezděky konáme první části cesty mlčky.

Ani my s vůdcem nepromluvili jsme slova, a odměřeným, opatrným krokem brali jsme se vzhůru. Jen kámen, kácející se za námi v propasť, svým rachotem rušil ticho kolem.

Místy stoupali jsme přes sněhový cár a zase lezli po balvanech. Po dvou hodinách namáhavého lezení přišli jsme ku srázné sněhové pláni, kteráž nejméně pod sklonem 45° táhla se před námi do výše. Na čistém bílém sněhu bylo znáti stopy kamzíků.

Tu vůdce poprvé promluvil a kázal zastaviti. Sňal s beder svitek lněného provazu, obepnul mne jím v pasu a sám si jej otočil kolem těla, nechávaje střed jeho asi 3 metry dlouhý, volně splývati a učiniv si z něho smyčku kolem své sekerky. Častěji změňuje směr a zarážeje topůrko sekerky před sebe, pomalu stoupal v před, a já dva metry za ním. Sníh byl dobře promrzlý a nezapadali jsme ani po kotníky. Napomínal mne, abych pozorně stoupal, a napjal provaz jakmile cítil, že jsem nepevně vystoupil.

Klamně zakrytých děr neb trhlin nebylo se tu sice obávati, ale příkrosť výstupu vyžadovala největší opatrnosti. Stoupal jsem ve vůdcových šlépějích, avšak byly-li nepevné, šel jsem cestou vlastní.

Jako při stoupání vůbec, tak i na sněhových polích má se chodidlo současně s patou pokládati a nikoliv — jak nezkušení činí — jenom chodidlem vystupovati. Kde to nemožno, tam třeba vystupovat aspoň po-

krajem chodidla i paty zároveň. Na srázných místech, pokrytých sněhem, docílí se jistějšího vystoupení tím, že pokraj chodidla i paty co možná vodorovně vtiskne se do sněhu, čímž získá se noze aspoň kousek pevnějšího podkladu.

My však nemohli této výhody užiti, poněvadž šikmá plocha sněhová byla tu příliš srázná. Tu nezbývalo, než vystupovati toliko chodidlem. Avšak vtiskování jeho do zrnitého pevného sněhu mělo ten dobrý výsledek, že chodidlo vždy bylo méně šikmo postaveno, než plocha sněhová a tím rušil se bezděčný pohyb dolů, jaký nakloněná plocha sebou přináší. Stoupání bylo příkřejší a příkřejší, tak že svaly měly co činiti, aby překonaly výslednici protivných sil směřující — dolů do propasti.

Přišli jsme k místu nejnebezpečnějšímu. Zrnový sníh na příkré skále zmrzl v led. Tu nebylo možno chodidla vtiskovati do sněhu, tu bylo třeba vysekávati stupně v ledu, a sice vodorovně, aby tělu podal se pevný podklad.

„Pozor! na každém kroku visí život nás obou!“ pravil vůdce a již sekerkou vytesával schod.

Význam těchto slov a nebezpečnosť situace teprvé teď plně poznávám; tehdáž nemyslel jsem na nic, než na každé pošinutí jedné nohy před druhou. Neohledl jsem se, ba ani snad jsem netušil, jaká hrozná propasť — mnoho tisíc stop — zeje pod námi. Jediné sklouznutí a veta bylo by po nás.

Mezi tím, co vůdce vždy vysekával schod, trval jsem v nakloněné poloze, jednu nohu maje v koleně ohnutou, druhou postavenu a lehce opřenu napnutým svalem o nižší stupeň a sice tak, aby těžiště těla co možná padalo v před, aby váha jeho spočívala na povykročené noze ve výdrži a aby sklouznutí napjaté nohy nemělo následek zlý. V té chvíli, kdy vysekávaje stupeň, vůdce rukama byl zaměstnán, nesměl jsem sklouznouti, neboť byl bych jej strhl sebou v propasť. Když do nového stupně nohu vložil, zarazil sekerku a čekal až já jednou nohou o další stupeň povykročím a zaměním nohu ohnutou za nohu napnutou, a zase naopak.

Toto děsné stoupání trvalo asi půl hodiny. Kdyby se byl vůdce smekl, byl by mě srazil do hlubiny; kdybych já byl sklouznul, byl bych strhl jej. Byliť jsme spojeni provazem. Pravda, že i nejopatrnější a nejcvičenější snadno může tu sklouznouti a tím sebe i soudruha zničiti, ale spojení lněným provazem dodává slabšímu přece jen sílu a vědomí, že jest spojen se silnějším, jenž mu snad pomůže, kdyby bylo nejhůře. A taková důvěra, síla i statečnosť právě bývá nezbytna na místech, kde by slabší turista snadno podlehl bázni, závrati, ochablosti. Naproti několika málo příkladům, kde na podobných nebezpečných místech jeden člověk, upevněný provazem, strhl za sebou soudruhy své, lze naopak zase také uvésti celou řadu příhod, kde duchapřítomnosť vůdcova padání zastavila. Platí tu pravidlo — jehož můj vůdce nešetřil — že na takových místech výstup i sestup má se díti nikoliv ve společnosti toliko dvou osob, nýbrž aspoň osob tří. Tak neštěstí na Titlisu (23. srpna 1865) a na Wetterhornu (3. srpna 1882) nebyla by se přihodila, kdyby za turistou byl stoupal ještě jeden vůdce.

Konečně měli jsme šikmý postup na boku strmé skály za sebou. Octli jsme se opět na holých skaliskách. (Pokračování.)

Mělnické historie.

Vypisuje Dr. **Zikmund Winter.**

(Pokračování.)

le ta holá slova byla mělnickým konšelům malou záplatou, odpověděli: „Předešle sme Vám psaní v příčině Jonáše podruha učinili, že jest se krádeže pod Mělníkem dopustil a jednomu vinaři vloupavši se do chalupy 5 kop míšeňských a k tomu kalhoty a košili jest vzal, pročež jest mělo k němu, poněvadž Ste od něho upustiti, že žádného zloděje zastávati nemíníte, ráčili, právem outrpným přikročeno býti; že pak ten vinař jemu na žádnou těžkosť státi nemíní, ani na něho odkud nakládati nemá, na jiném nejsme, než jeho na zápis dáti z toho vězení propustiti. Než však vidíli se Vaší Milosti jeho jakožto poddaného svého dáti strestati a na mistra popravního náklad činiti, toho při líbezné vůli V. Msti. zanecháváme.“

Případnosť to zajímavá, ale v knihách soudních oněch dob pravšední, že patrný vinník zdráv vyvázl, když buď nebylo žalobce nebo nebylo, kdo by na jeho potrestání byl platil. Byla-li paní Hrzanová jen drobet grošů milovna, zajisté do Mělníka neposlala oněch šest aneb i osm kop grošů, za něž by byli jejího Jonáše pověsili.

Co do čar a kouzel už opravdu zdá se, že naši sousedé městští v 16. věku byli daleko moudřejší, než-li u Němců. Tam páleny čarodějnice jen což — u nás řídko kdy. V mělnické „knize svědomí“ dokonce „vylití čárů“, jehož se dopustil mečíř Šimon, proměněno jest před soudem v urážku na cti a tím věc odbyta. Zápis zní prostě, že přišla Žofka žalovat a obsýlat Šimona: „když dcera její šla z předměstí, že by ňáké vylití vody před domem Šimona mečíře přešla a v tom že jest se roznemohla a těžce rozstonala, v tom že ona Žofka domlouvajíc se naň o to, že jest proti tomu jí nadal, že stůně na dvacet nehtů.“ Nebyl tedy r. 1582 mečíř souzen o vylití kouzelné špíny, než o nadávku, jejíž smyslu lze jen drobet dohádati se. Ovšem je to „stonání na dvacet nehtů“ nové obohacení českých úsloví a přísloví.

S tím lze už vzíti od soudu mělnického odpuštění, ovšem ne docela, neboť konšelé města kde kterého bývali jako tatíci hůl trestající stále v rukou držící, a proto, až doleji zavadíme poněkud o drobný život Mělničanů, sejdeme se s onou rukou soudnou i trestající zas a zase. Stůj tu jen ještě historie Vlacha Horatiusa Fontana, jenž mělnický soud těžce byl nařkl a urazil, abychom poznali, kterak byli Mělničané své soudcovské pověsti a cti dbalí. Ten Vlach — povědomý stavitel — plnomocník své tchýně Kateřiny Morávkové, soudil se tu o nějaký kšaft se sirotky Trnkovými. A prohrál. Když tedy konšelé mělničtí vyřekli ortel, nařekl je ohnivý Vlach a císařský „paumistr“ ihned, že jsou nespravedliví, a prosil císaře i apellaci, aby táž věc byla podána znova k soudu — a to ku brandýsskému. To byla rána! To bylo by snížení,

nečest! Plné strany popsal písař proti tomu Fontanovi. Z těch žalob a proseb jen tohle: „Že pak, milostivý císaři, ten Horacius Vlach i s tou tchyní svou nás bez Boha a práva a beze všeho svědomí při Vaší Cís. Milosti křivě, nedůvodně, falešně obouzeti a právo naše tak potupně zlehčovati a nám, jakobychom všickni proti němu za jednoho spolčeni byli, a kudy že by se spravedlnosti při právě našem dovolati ani ji vyhledati nemohl, aby V. C. M. to nadjíti a tu věc buďto v apellaci aneb při právě Brandejsském doslyšeti poručiti ráčila, toho vyhledává“ — prosí úpěnlivě za to, aby císař toho nedopustil. Ale císař dopustil a Mělničtí žalostivě píší r. 1601 podkomořímu za ochranu, neboť prý císař „na zprávu omylnou téhož Horaciusa z práva Mělnického tu při snímati a ku právu města Brandejsa podávati ráčí“. Kterak pochodili, není v knihách, ale v oněch poměrech, jaké byly v Praze té doby, skoro jisto, že vyhrál císařský „paumistr“.

Teď zmíniti se jest o konšelech vůbec, kterak že byli váženi, kterak sebe sami ctili, pak pověděti o jich písaři, osobě ovšem velice důležité, a naposled o rychtářích obou.

V první příčině lze oznámiti, že ouřad mělnický summou byl dosti vážen. Všude jinde nalezli jsme více nadávek ouřadu naspílaných než-li v Mělníce. A když konečně dopadla přec nějaká, nebyl trest tak tuhý jako jinde. Jinde zlolejce z města vyštípali a v Mělníce r. 1576 těžkou nadávku primasovi učiněnou mstili nad opovážlivým Gabrielem, synem Urbana zámečníka, pouze šatlavou čtrnáctidenní. A to urazil, nastojte, první osobu v městě, primasa! Řekl o něm: „Máme prej na Mělníce primasa-kněžského p . . . . !“ Ortel na to byl: „Poněvadž města primasa nevážně zlehčil, z těch příčin pro zlehčení vrchnosti své dvě neděle vězením šatlavním a kládou trestán býti má.“ K tomu písařem připsáno: „Ortel přijat od obojí strany; pan primas poděkování Bohu a právu učinil.“

Jednoho primasa měli Mělničané poněkud zapomenlivého. Nerad činil počty z příjmův. A je charakteristická věc, kterak přes to byl za živa ctěn — za živa nedobývali z něho počtův, až teprva když umřel. Zajímavo, jak to spůsobili. Vdova po nebožtíku primasovi, paní Kateřina, vdala se honem znova. Vzala si pana Čurdu, radního. A teď přišel párek do síně radní žádat, aby smlouvy manželské, věno a jiné příjemné věci do knih byly pro jistotu zapsány. A páni kollegové radní i páni starší nic. Že zapíší, až nevěsta zaplatí za předešlého manžela. Věc dostala se až k apellaci do Prahy. Z listu o tom do Prahy psaného vyjímáme příčinu, proč páni Mělničtí nechtějí býti volni paní Anně: „Že nebožtík Jan Zázvor, předešlý manžel dotčené Kateřiny Čurdové, byv do půl páta léta primasem města Mělníka, k sobě všecky téměř důchody obecní přijímal, z nich počtu nikda nečinil, ani register žádných pořádných po něm se najíti nemůže až posavad, toliko co tak po škartách vyhledati se po smrti jeho mohlo, to jest v jistý partykulář uvedeno, pokudž dotčená Kateřina Čurdová, jakožto držitelkyně, též nápadnice po něm statku, z takového počtu obci odpovídati a práva nebude, že by se tu veliké skrácení obci v příjmu státi musilo (1603).“

Ještě několik takových obrázkův a člověk bude sveden podezírati bývalou samosprávu. Na štěstí našli jsme na Mělníce jen jednoho takového zapomĕnlivého primasa.

Kterak se jedenkráte konšelské osoby samy mezi sebou ctily, o tom v knihách při roce 1583 zapsána smutná historie. Konšel Skuček a starší Koblížek zahráli si v hospodě v karty, odtudto pak bylo, že harmonie se zhatila, páni si před sedláky zle vynadali a naposled se čistě poprali. Pak se pohnali k soudu „o nářek poctivosti". Jeden svědek v soudě o nich pravil: „Oni v té hře divně sobě věci utrhané jeden druhému mluvili, křikajíce na sebe, v hrdlo lži jeden druhému dávajíce, že bylo s podivením mi do těch dvou osob, že sobě tak mluvily, čehož bylo těžko poslouchati, a více ještě Jakub Skuček nad Jana Koblížka. I poslouchaje je tak dlouho pan Jiřík Duczek řekl: ‚Hej, hej, páni konšeli, bohpomozi, ouřadní osoby, pěkně se ctíte, až hanba poslouchati!' A Jakub Skuček řekl: ‚Co jest tobě do nás?' I sázeli zase znovu, pak vopět se svadili a hampesovali, jeden druhému v hrdlo lži dávali a když tak mnoho těch hrdloIží zpívali i divě se tomu pan Jiřík Duczek řekl: ‚I pane Bože, za našich mladých let nebejvalo toho, než po hrdlo lži bejval pohlavek!' V tom vzavši peníze Jan Koblížek do ruky, dal Skučkovi pohlavek a Skuček jej uhodil sklenicí a druhou, z které já pil, vzavši mi ji Skuček, pral ho Koblížku tou sklenicí o hlavu, až sobě prsty pořezal, že mu dobře krev tekla. Já se v to nic nechtěl přičiniti. Až můj švakr vstal, roztrhl je, tak věc již byla spokojena i seděli sme zase. Skuček házeje na něho tou krví, že mu z rukou tekla, skydal ho, mluvil mu: Že si zrádce vší obce a nebude dobře, dokud tam sedáš, šelmy ste v těch povinnostech, nejste toho hodni (v radě sedati)". Pro tu bitvu byl v městě asi hodný šum, na rathouze dvakráte zvoněno, aby honem rychtář přišel. Vavřinec Písek, rychtář městský, přišel, ale že se dotýkalo pánů, nemohl rváče odvésti do šatlavy, než zanechal císařskému panu rychtáři, jenž v městě zastupoval krále.

„Pravé srdce" práva městského byl pan notarius, písař. O mělnických písařích všecka chvála, jen o Jiříku Hruškovi ne. O tom v knihách zmínka nečestná. Složili ho pro neupřímnosť ze služby a ještě po létech mu vyčítali, jako v soudě pro jiné věci zahájeném vypravoval konšel Bartoloměj mečíř: „Byl jsem na kšaftu u nebožky Strnadky. Jiřík tehdáž písařem radním byl. Jeden z konšelů (při kšaftě bývali dva, tři) Turnovský řekl: ‚Paní Ludmilo, co za práci panu písaři míníte udělati?' A ona řekla: ‚Vezměte, dajte mu dva tolary!' I dali mu hned a — připsal sobě čtyry kopy v kšaftě." Když potom čten byl kšaft na radnici, „hned jsme se tomu divili, kde jsou se vzaly ty čtyry kopy; potom jsem já s ním nechtěl na žádný kšaft choditi pro to připsání. Já neuměl čísti. Mezi sebou mluvili latině Jiřík Hruška a Jan Turnovský; odložili to do příjezdu pana podkomořího a pan podkomoří, pan Voldřich Dubanský, je ve to spokojil, nevím jak."

Mimochodem řečeno, je v tomto svědectví dobrý doklad toho, kterak nestejné bylo v konšelech vzdělání. Jeden neumí ani čísti a jiný baví se s písařem latinsky.

Rychtářové byli na Mělníce dva. Jeden královský, na trest a dohled po bouřce roku 1547 městům královským dosazený, a druhý městský. Královská města vlastně, ani vždy, ani všecka, nemívala rychtáře císařského. Mělník, město královnino, měl ho. A historie královského rychtáře mělnického jsou zase jedním z mnohých dokladů, že císařští rychtáři nebyli hodní lidé. Aniž to div. Bylo to a je to všude: když se všecko obecenstvo některé instituci, majíc ji za nesvobodnou a sobě škodnou, jednomyslně vzpírá, není dobrá povaha ten, kdo z téhož obecenstva se propůjčí, obrněn a chráněn jsa od všech úrazů, k provedení instituce té, ať už ona dobrá čili nic. Nejnevinnější příčina, proč soused a měšťan Čech stal se dohlížitelem a rychtářem královským nad sousedy v městě svém rodném, bývala panovačnosť každému více neb méně přirozená; ale nejobyčejnější příčina byla naděje na zisk, a tu mnozí z královských rychtářů neštítili se šiditi krále, šiditi město.

Takového pěkného pána měli jednou také mělničtí. Však ho čtoucí v jiné příčině už zná. Je to Jeroným Zlatohlávek. První, co se nám do něho nelíbí a s úřadem jeho se nesrovnává, bylo jeho řečňování. Za peníze dával se tomu onomu na advokatství. Jedenkráte mu — a to věc dosti smělá — konšelé zmenšili palmare. Pomáhalť r. 1568 nějaké vdově Anně Stětské u práva v městě Stětí k statku po synu jejím Mikuláši tam zůstalému, a za to milá vdova velmožnému císařskému rychtáři nechtěla dáti nic. Prý mu nic neslíbila. Císařský rychtář Zlatohlávek tedy podal věc soudu mělnických konšelův a tu žaloval: „S kšaftem téhož kněze až do jeho stvrzení v konsistoři jsem pracoval, radil, k vrchnostem suplikace spisoval, ji Annu svými valachy do Prahy vozil, i sám o své útratě jezdil, až k tomu mému usilování přivedeno jest, že jest jí zase ten statek propuštěn a ze Stětí též valachy mými odstěhován, za kteréžto všecky práce své a pojezdy i forování vždy pokládám sobě 35 kop grošů českých, žádaje za přidržání osoby její k tomu, aby mi práva byla.“

Ovšem k zlosti jest to, že nechce paní Anna platiti docela nic. To uznali konečně i konšelé, ale oněch 35 kop — našich 35 dukátů — bylo jim palmare přec poněkud z míry přeběhlé, a proto sami polevili dotčenou sumu na 10 kop, řkouce v orteli ne bez špičky: „Ačkoliv od J. M. Cís. pana rychtáře toho podle žaloby, aby mu Anna Stětská zač platiti připověděti měla, ničímž podle práva ukázáno není, však že jest se z průvodů stran vyhledalo, že jest on pan Jeroným Zlatohlávek radou, suplikováním i životně do Prahy jezdíc, také na díle pracoval a ten statek jí do města odstěhoval, z té příčiny za ty práce a fůry povinna jest mu 10 kop míšenských (!) dáti.“ Tedy z 35 našich dukátů jenom pět! Toť smělosť konšelů proti rychtáři! Mezi ním a konšely v posléze vznikl boj a rychtář Zlatohlávek stal se konečně prostým Zlatohlávkem. Ale neporazili ho konšelé — těm se v Praze proti rychtáři nevěřívalo, — Zlatohlávka porazilo jeho vlastní nechování. Viděti to z následujících nečistých historií.

K Jeronýmu Zlatohlávkovi, J. M. Císařské rychtáři, přišla matka Šimona Zlatníka, pro nějakou nemravnosť r. 1562 zavřeného, s dárečkem. „Přinesla sem mu koření: čtvrť libry pepře, čtvrť zázvoru, 4 loty hřebíčku, 1½ lotu šafránu dobrého zemského,“ tak vypravuje paní mamka

r. 1576 v soudě, „vyšel za mnou na síň a řekl: ‚Prodej to koření raději nebo schovej sobě!‘ I šla sem z domu a on mne zas zavolal: „Nu, prej dej to koření ženě mé a nějaké rukojmě zjednej!‘ Potom Šimon na rukojmě propuštěn.“

Téhož roku právě psaného spáchal něco nemoudrého v Mělníce Jan Hlava. Však věda, že pan rychtář béře pomazánky, zjednal si rukojmě Pavla Tkadlce, a milý Tkadlec s advokátem — to byla ovšem hloupá věc — a snad ještě s jinými bral se k panu rychtáři, aby ho českými groši obměkčil. Z některých zločinův, obzvláště z cizoložstva, náležela pokuta králi, a na tu pokutu honil vinníky pan rychtář. Tedy ho šli měkčit. „Šli jsme,“ vypravuje Tkadlec, „dal mi koliks kop do rukou Hlava, abychme dali rychtáři; i když sme udělali mu poctivosť, položil sem ty peníze na stůl kobercem přikrytej a on řekl, že já jich nevezmu, slíbil sem pánu Bohu spravedlivě souditi, ne z daru; vezmi je zas! A když namluví nám do vůle, jdem od něho pryč, já napřed — a když vyjdem ven, zavolal Hlavu: ‚Prej, Jene, pojď sem zas.‘ I byltě tam Hlava hrubou chvíli. Hava mi pravil: ‚Mluvil mi, prej že to málo jest, abych se vopravil, abych mu dal krmnej vepř dobrej, věrtel vína; když to mi vyplníš, budeš míti pokoj věčný; prej co mi dáváš před tím tlachačem a von by mne po všem světě roznesl.‘“ A sám Hlava svědčí v soudě takto o panu rychtáři císařském, že mu pravil: „Co s těmi tlachači chodíš; jestli máš mi dáti, přines mi po hodině v tajnosti 5 kop grošů do krámu, já tě počkám, budu vlnu přebírati a z toho tě ze všeho vysvobodím; druhé, abych mu třiceti kaprů koupil, půl sudu vína dobrého a vepř; a já toliko sem mu přinesl do krámu právě v poledni 5 kop, přebíral vlnu, černou zvlášť, bílou zvlášť, v tom krámě klenutém, jako vokno velký na rynk. Vzal je ode mne, Boha všemohoucího se dokládám.“

Když pak po čtrnácti létech o tyto nechutné věci dostali se Hlava se Zlatohlávkem před soud, stížnosť vznášel bývalý rychtář císařův, ale stížnosť stylem nechytrou — že prý Hlava ho pomlouvá stran nějakých kop grošův, ale on že „se v tom nepamatuje a že tomu odpírá.“ K tomu Hlava v soudě odpověděl, že mu dal peníze „bez přítomnosti lidí, že mezi nimi samými důvěrně se to dílo a on tomu světle neodpírá, než nepamětí toho odbejvá.“ Chtěl tedy pekař Hlava velemoudře, aby věc „beze soudu při jeho paměti a Zlatohlávkově nepaměti zůstala“. Ale soud nalezl jináče. Ať prý Hlava přísahá, že bývalého rychtáře „koláčem“ podařil, a též „Jeroným Zlatohlávek, chce-li při své nepaměti zůstaven býti, povinen bude přísahou to z práva vydanou spraviti.“ Jan Hlava ortel přijal, jsa na hotově přísahati, a bývalý rychtář královský odvolal se do Prahy. A hle! ještě po létech kryli páni decorum Zlatohlávkovo. Napravili ortel mělnických a nalezli: „Poněvadž Hlava těch slov mluvených o Zlatohlávkovi nepokázal, že pro takové své všetečné a nenáležité o něm mluvení jeden den a noc vězením strestán býti má podle práva.“

Máme v mošně ještě dvě nepěkné historie o Zlatohlávkovi, ale těch zanecháme do veliké kapitoly o císařských rychtářích na jiný čas. Stačiž na konec už jen poznámka, když míra už přebíhala, že při obnovení

městské rady měšťan Kohout ode vší obce mluvil panu hofrychtéři z Prahy příchozímu, že Zlatohlávek „počtů zádušních činiti se zbraňuje, za tou příčinou že lidé nechtí odkazovati nic k záduší“ — a ta ostuda byla koncem rychtářské slávy.

Co se dotýče městského rychtáře, tenť ovšem býval velmi maličký pán. On soudil takto v malých věcech, ale přední jeho úloha byla policejní. On honil sousedy z hospody, honil zloděje a „láryně“, býval sám bit a tak rozmanitě pěkně dále. Potom se divte mělnickému Ondřeji Rejnkovi, že r. 1603 vzdal se té cti, býti rychtářem městským, a když ho konšelé mermo nutili, že jim dělal všelijaké protimyslnosti. Žalovali na něho panu podkomořímu, že „markoltuje“, jakž se sám o tom pronesl, a úfajíc v své bohatství a jakés mizející štěstí, že povinnosti své dosti nečiní, a oni žádným spůsobem jeho, aby ouřadu rychtářského podle přísahy k němu vzaté pilen byl, v něm se náležitě choval, v městě bejval, lidi vyslejchal a rozeznával, jim spravedlnosti uděloval a neřádům nefolkoval, navésti že nemohou; k ouřadům purkmistrovským užralej přicházel, za ledajakýmis příčinkami smyšlenými od rychtářské práce odpuštění sobě vyžaduje, zas k přijímání jí jsa obsýlán se nenachází, ani na obeslání J. M. C. rychtáře a naše se nestaví, nedávno se trefilo, že sme ho odpuštěného více než po dvou nedělích dostali, aby žílu rychtářskou přijal, a sotva k tomu vězením přivedli; dal se v tom slyšeti, že již musí markoltovati,* to snad čině nám na lehkosť a větší protimyslnosť, tak také aby sobě od té naší práce rychtářské pomohl.“

Procházky rychtářovy v noci po městě a po hospodách bývaly nebezpečny. Tehdejší lidé mívali bujnější krev a jakkoli celkem k žíle rychtářské nebo k palcátu mívali úctu, nicméně přece leckdy utržil sobě rychtář, čeho nechtíval. Míval k ruce svojí ovšem ponocné, biřice a Brož branný z Pražské brány mělnické (1583) leckdy chodil s panem rychtářem, „bude-li mu na těžky, aby byl nápomocen“. Některý rváč v noci byl jako pominulý a všecka moc policejní nemohla než dávati se před ním na útěk. „Slyšeli jsme,“ vypravuje Jakub Bena, ponocný, „že Michal Nosek s Michalem vinařem na příkopích vadili se, i přiběhli sme, a vinař v tom uhodil Noska voštipem meče a já mu v to skočil a on po mně tím voštipem třikráte bodl, a já mu uskočil, a ňákého pacholka v noci sme zajali a on vinař přišel, odepral nám toho pacholka, že sme jej pustiti musili.“

Byl-li rychtář bit a při tom mu nadali: to ještě pak musil s právnickou opatrností práva sobě dobývati: musívalť žalovati pro rány zvlášť a pro nadávky také zvlášť. Napsal-li obojí věc na jediný list, prohrál podle městského práva, jež zapovídalo žalovati najednou z více věcí. Tak moudře vedl sobě ku příkladu mělnický rychtář Jan Posádovec, od něhož jsou v archivě z r. 1571 dvě cedulky žalobné. Jednou viní Jiříka Petružilku „z vejtržnosti takové, že by vejboj proti právu učinil, žíly rychtářské se chytal a jej talířem tak v hlavu udeřil, že mu krev voči zalila.“ Druhou žalobou vinil rychtář Petružilku „z ublížení na poctivosti“.

* Markolt byl nějaký báječný šereda, ale tu to patrno znamená žertovati, švandu z koho míti.

Kterak se zvedlo oběma stranám na soudě, nemohl jsem najíti; ale v knihách svědomí čte se svědectví Floriana Francka o tom takové, že člověk rychtáři to bití skoro přeje. Býval rychtáři na mnoze velmi způrni, drsni a žilou bíjeli hned. Což divu, že jim opláceno. Dotčený svědek dí: „Tak se přihodilo, když mne pan Jiřík Petružilka k večeři zval, ještě sme nepočali jísti, pan rychtář přišel s mistry krejčířského řemesla, tehdy řekl jeden mistr, Vokoun: ‚Pane rychtáři, žádáme, abyste tohoto mládence do šatlavy vzali‘ — a já sem řekl: ‚Proč, pane mistře a pane rychtáři?‘ A oni řekli: ‚Protože nám v našem řemesle překáží!‘ Pan rychtář mě vzal za ruku a pan Jiřík mě taky vzal za ruku druhou a nedal mne bráti, vytrh mě; tehdy uhodí mě pan rychtář vrch hlavy přes klobouk žilou a pan Jiřík řekl: ‚Proč ho biješ?‘ A on řekl: ‚I tebe budu bíti!‘ A on řekl: ‚Rád bych se tomu podíval!‘ A pan rychtář uhodil ho vrch hlavy žilou, potom pan Jiřík uhodil naň talířem.“ Konec toho boje byl náramně neslavný: žena Petružilkova sama z domu vyndala rychtáře! Svědčíť Florian Francek: „Potom, když na něj předse rychtář s tou žilou chtěl, manželka jeho jej chytila a on odtrhl trnož i stál tak při stole s tou trnoží a v tom manželka Petružilkova vyklidila ho ven z domu.“

Míval rychtář nesnadné postavení. Býval správcem městských žalářův a nejednou se do vazby dostal sám. Utekl-li mu z vězení nějaký dlužník: postihal věřitel peněz na rychtáři; utekl-li ze šatlavy vězeň některý panský, musíval ho rychtář na svůj groš dávati honiti po všem království Českém anebo musil dáti se pro neopatrnosť věziti za utekléhо. Příklad z r. 1575: „Jiřík Klaud jakožto rukojmě se do vazby dostal a v té vazbě se roznemohl, i žádal rychtáře Řehoře z městečka Byšic, aby ho (z vězení) do domu svého vzal, slibuje, že nechce ujíti; potom nočně z domu jeho jest ušel a tak rychtář na to místo byl vsazen, vodtad z vazby nevyšel, až takovejch 30 kop za Jiříka Klauda dáti musil.“

Když jsme tak o žaláře mělnické zavadili, dobře bude, ohledáme-li je zevrubněji. Mělničtí zavírali své vinníky na brány a do šatlavy. Na branách bylo lehčeji. Jedno vězení nad branou říčnou slulo „Mathouška“ (1576), ale sem chodili neradi. V labské věži také věziIi. Rychtář živil vězně a dával si od nich anebo jich přátel platiti za den za stravu a byt i pět grošů bílých, což byla suma hrubá. Přístup k šatlavě nebýval nesnaden. Obecenstvo s vězni se domlouvalo. „Přišel (1564) Kapoun ke mně k šatlavě k voknu a pověděl mi, jest-li budu věc křivou mluviti z návodu, že přijdu na zmučení,“ tak dí jeden vězeň. Ale pěknější věc přijde!

Do šatlavy chodili přátelé návštěvou (snad podle křesťanské nauky o milosrdenství) a tu mívali takové pití, veselí a švandu, že div šatlavu neobrátili na ruby. Radikalní trest — a to brevi manu — na takových v šatlavě „pitelích“ provozoval rychtář Posádovec, svrchu již psaný. Ten dí r. 1577: „Když jsem byl rychtářem, pak purkmistr domlouval mi mnohokráte, abych v šatlavě nedopouštěl žádných vožralství, že mnozí tam bez mé vůle chodili, a kdo by tam chtěl jíti, aby mi se opověděl. Koho sem tam přistihl (potom), toho sem tam zavřel, že jest bez mé vůle tam vešel.“

Když smutnou příhodou, že totiž bylo kohos odpraviti, v šatlavě zasedl k poslední práci kat se svými sluhy, tenkráte nechtívali měšťané do šatlavy se dáti zavříti. Měšťan Putrmilich, hrubý Němec, jenž kohos přenáramně stloukl (1565), „plakal a prosil rychtáře, aby ho nedával mezi ty katy. I řekl purkmistr: ‚Poněvadž takovej hanebnej skutek učinil, pane rychtáři, vopatříte jej předse.‘ Tehdáž toho času v šatlavě kati byli.“

V šatlavě hospodářem byl biřic se svou ženou. Zdá se, že za dne žili vězni s nimi v biřické světnici, na noc pak že biřic nemilé sobě hosty vyndaval někam ven. Aspoň tak lze rozuměti následující historii, kterouž r. 1572 vypravuje Vavřinec Morávků: „Když sem v šatlavě seděl v pátek po narození Krista Pána, v noci biřic a biřička a ta Anna, kteráž toho času u vězení byla, šli ležet ven, a ta Regna v světnici jest zůstala, pro kteroužto Regnu přišed biřic do světnice, ana byla tehdy za stolem u dveří, počal se s ní biřic tahati a zlořečiti, proč by nešla ven ležet. Jemuž odpověděla, že tam zimou nechce mříti. Ale on biřic počal se s ní tahati, chtějíc ji mocně vytáhnouti ven. Ale ona vyvstane, biřicem o zem udeřila a jeho na zemi dusiti počala, mluvíc: ‚Co ještě mníš, zrádce, že s tebe nemohu bejti?‘ Ale potom, když sou obadva vstali, on biřic tu Regnu předse jest ze dveří s sebou vytáhl a nás na štáf železnej, který se přes dvéře překládá, zavřel, a tam vně láli a hromovali, to velmi dlouho od nás v světnici slyšáno bylo.“ Veselý kriminál!

Z ouřadů a žalářů vejděmež do města ohledat života a bydla Mělničanů šestnáctého století. Domův a domků jest tu 185 (r. 1599) a komínů 454. Kolem domův a domků je věnec malých domečkův a těch nepočítáno. V řadě slušných domů a dosti pěkně vystavěných — neboť i v Mělníce stavěli Vlaši — jsou domy bídné, na spadnutí. Že nelžeme, přesvědčí se čtoucí z listu, jejž r. 1602 poslali Mělničané do Prahy, prosíce za slevení berně. „Příčiny jisté a slušné toho předkládáme, kterak pominulého roku pán Bůh všemohoucí velikou neúrodu vína u nás na horách viničných pro naše hříchy jest dopustiti ráčil, takže mnozí z obce naší, velmi potřebné a zašlé, nemajíce žádných živností ani handlů, též řemesel, nač se s manželkami, dítkami a čeládkou živiti, domy své do gruntu spustili, z nichž některé se i zsypaly, že jich žádný již užiti moci nebude.“

Čistota v městech bývala ledajaká. Konšelé všudy se naporoučeli sic dosti, aby sousedé dbali čistoty, ale co naplat, když i oni sami divné pojmy měli o čistotě. Naivně vypravuje na soudě mělnickém Anna Vdovicová, „že viděla Fouskovou jíti mimo dům svůj, když s okna vodu z vokřína vylévala.“ Tedy z okna špínu líti na ulici bylo obyčejno, bylo dovoleno. Po ulicích byly stružky, jakož bohužel doposavad v mnohých městech našich, a pradleny, peroucí před domem, je pilně a hojně naplňovaly. V Mělníce myly hospodyně nebo dívky i nádobí před domy. Do stružek přidal pěkné věci řezník a jiná „čistotná“ řemesla též přičinila — a toho vlastně nikdo z ouřadu nezakazoval. Čistotou rozuměli konšelé obyčejně jen to, aby z rynku a ulic přednějších za čas odstrouhalo se bláto.

Domy v Mělníce chodily koncem stol. 16. po stu i třech stech kopách míšenských. Při prodejích, které odpíjely se v hospodě a potom na radnici se v knihy zapisovaly, stalo se leckdy lecco, že pak i soud v tom slovo svoje měl. Ku příkladu smluvil a zapil Jiřík Klouček r. 1584 s Ondřejem sladovníkem dům. Slíbil zaň dáti sto kop a 45 gr., ale vymínil si, aby „sladovník některými věcmi obzvláště jmenovanými, totiž prkny, nehejbal; ale sladovník pode vším vykonaném trhu prkna na síni a nad okny odtrhal a pryč nosil, chřenu a vořechů na zahradě tehdáž v celosti zanechati připověděv, je vykopati a vořechy voklátiti dal". To udělal lakomec neupřímný v noci. Mělničtí konšelé rozhodli ortelem moudře, že Jiřík Klouček sladovníkovi tím trhem není povinen. Tedy odřený dům a polámaný musil sobě zanechati. Když prkna k oknům a zdem přibíjel, zajisté klel na konšely.

Nájemník v domě byl všude zván podruhem a historie některá osvětliž, kteraká dobrá vůle byla mezi podruhem a domácím pánem, když se měli nerádi a když bylo ještě dlouho do lhůty svatohavelské nebo svatojirské, v níž se obě strany od sebe loučily. V jedněch historiích jest bit domácí pán tuze, v jiných je bit podruh a také tuze.

(Pokračování.)

Nevděčník.

Novella. Francouzsky napsal **Charles Foley**, přel. Dr. **Jiří Guth**.

Překlad autorisovaný.

yli to dva staříci, docela shrbení a velmi mírní. Každého večera procházeli se ode čtyř do šesti, zavěšení ramenoma; kráčeli nepozorováni jsouce, předně za příčinou svých postav, a pak protože dovedli přecházeti aniž upoutali něčí pozornosť. Beze všech živých posuňků, beze všech hlasitých výkřiků; šaty šedivé nebo černé, docela prosté. A nikdo si jich nevšímal; aniž vráželi do koho, šli svou cestou docela tak jako ostatní, ano ještě lépe!

Kráčeli takhle životem, klidně, ale jistě, a teď pan Bonain a paní Bonainová byli bohati. Stařeček nekoupil si ani jediného klobouku víc než potřeboval a stařenka donosila právě tak svědomitě každé svoje šaty; nikdo jich nenutil, aby chlubili se svým jměním, aniž aby vydali polovici svých příjmů. Jenom že žili oba v tiché a zámožné radosti těch lidí, kteří „mají z čeho". Měli dvojí potěšení, říci sobě: Mohu míti to neb ono! — a uspořiti si za to.

Když měli známosť, byl on čalounickým tovaryšem; ona krámskou. Oba závody sousedily. On nikdy nechodil do hospody, nekouřil a nežerto-

val s děvčaty na ulici. Ona, čistotná a rovná panenka, pozorovala tohle všecko za skleněnými dveřmi a líbilo se jí to. Nejdříve se pozdravovali pokynutím hlavy, pak spolu hovořili, ale nikdy o lásce. Přes to nebyla překvapena, když ji požádal o její ruku. Odpověděla klidně ano; on jí klidně poděkoval. Jakmile „ano“ jednou bylo prosloveno, už o tom nemluvili: bylo to věcí již ujednanou. Jenom protože byli chudí a poněvadž nechtěli vyvésti nějakou hloupost, smluvili se, že posečkají. Počítali, kolik let že bude potřebí, než-li seženou potřebnou sumu k založení čalounické dílny, bude-li každý dle sil svých pracovati. On mínil pět let. Ona navrhovala o jeden rok více pro věci nepředvídané: nemoce, nedostatek práce atd. Čekali trpělivě. On každé ráno v stejnou hodinu přicházel do dílny; ona byla již v závodu. On pozvedl čepici, ona lehce se uklonila. Když den se skončil, ona šla domů a on jí následoval z daleka na protějším chodníku, aby byl jist, že se jí nic nepřihodilo. Nikdy mu nedovolila nabídnouti jí rámě: mohly by z toho vzniknouti klevety. Klevety nevznikly žádné. Vždyť nevypadali ani dost málo jako dva milenci!

Jednou v pondělí ráno, když byla sama ve skladě, odvážil se nabídnouti jí kytičku fialek. Dělajíc, jako by tomu nerozuměla, ani se nedotekla květin, nechala jej položiti je na pult, aniž zjemnila svůj způsob při jeho rozpačitosti. Když dokončil jakousi poklonu dosti nemotornou, obrátila se naň: Nač že myslí? Bylo to v jejich smlouvě mrhati zbytečně peníze? Jak mu mohlo jen přijíti na mysl, že tyhle květiny jí udělají radosť? A když zvolal: „Ale to stojí jen dva sous!“ „Dva sous jsou dva sous“, odvětila suše: „Dva sous jsou dva sous. Nejsem z těch žen, kterým dávají se dary. Nedávejte mi nikdy nic. Chcete-li mi udělati nějakou radosť, pracujte.“ Měla ve svém slabém hlase něco trochu drsného, co činilo jej smutným. Pak přisvědčil: že má docela pravdu. Květiny; prosím vás! Což byli oni lidmi, kteří si dávají květiny? Byl opravdu směšným. Slíbil, že bude docela rozumným příště a odešel opět všecek rozveselen. Safraporte! jakou to bude mít pořádnou a rozumnou ženu!

Když tak každý konal svou práci, čas ubíhal rychle. Nestěžoval si nikdy a nevypadal nikdy nešťastně. Ona také ne. Když šest let uplynulo, den po dni, koupili čeho bylo k čalounictví třeba a vzali se, jak si byli slíbili. Nemilovali se ani víc ani méně, když čekali tak dlouho.

Nikdo se nedověděl, jak ztrávili svatební noc. Lze předpokládati, že velmi rozumně. Tolik je jisto, že druhého dne sousedé viděli Bonaina od úsvitu při práci, a že jeho žena zaujala svoje místo u kasy, jako by se nic nebylo přihodilo.

Jsouc paní, byla právě tak přísna a sucha, jak jí znali jako dělnici; velmi zamlklá vůči zákazníkům, velmi přesna, nezvětšujíc účty po hotové úmluvě, říkajíc hned co věc stojí a neslevujíc, protože říkala hned víc než věc stála. Zákazníkům se to líbilo. Chovala se stejně ku všem ženám, usmívajíc se právě dosť, aby byla zdvořilou. Zachovávajíc vůči nim svoji počestnou důstojnosť měšťanky a nezapomínajíc se ani ve příliš veliké důvěrnosti ani v pochlebování. Ve své domácnosti nenáviděla všech těch rozmarů, celé té bláznivé nádhery, která nosí livrej zámožnosti a jež dlouhými prsty svými drze pohrává louisdory. Ale když někde nějaký

se vyskytl, paní Bonainová rychle jej sebrala a dala do své kasy, kde jej pokládala za zachráněna. A opravdu měl málo vyhlídky, že z ní kdy vyjde.

Když obchody se dařily a každého roku polovice výdělku mohla býti uložena stranou, dopřáli si trochu blahobytu. V neděli sedli na některou tramway a šli házet chleba kachnám ve Vincennech anebo v boulogaském lese. Paní Bonainová měla na to tašku, kterou naplňovala kůrkami z domu: neměla ráda, aby něco přišlo na zmar. Vrátili se pěšky, aby nadýchali se čerstvého vzduchu na celý týden. Nežádala nikdy nějakého šperku na svém manželu. Žádné divadelní oznámení jí nelákalo. Byla šťastna takhle a začal-li Bonain někdy mluviti, že se trošku povyrazí, pohledla naň, že slovo mu v hrdle vázlo. Mívala takový pohled pro dělníky, v den výplaty.

Pravila jednoho večera svému muži:

— Víš, čeho se nám nedostává, příteli?

Upřel oči ke stropu a připadl na myšlénku:

— Dítě, viď?

— Pokrčila ramenoma.

— Nedostává se nám vzdělání.

— Ale, namítl Bonain, třeba že jsme zůstali nevědomi, obchod přece se nám daří; už jsme se pěkně zahospodařili.

— Právě proto, příteli; což bychom byli teprve dokázali, kdybychom měli vzdělání!

Tahle myšlenka pořad jí ležela v hlavě. Kdykoli nějaká vznešená dáma vstoupila do krámu, byla jako na trní a mluvila málo, ze strachu, aby neudělala nějakou grammatickou chybu. Mimo věci obchodní psáti psaní bylo jí nesnesitelným mučením. Nedovedla ani začíti, ani říci to, co říci chtěla. Závěreční formule byla problémem s tisícerým neznámým řešením. Když obědvala ve městě, byla jako němá, ze strachu, aby neudělala nějakou mluvnickou chybu. Její muž často jí předčítal večer romány, jež si vypůjčovali. Líbily se jim počestné a mírné povídky à la Berquin, věci, které nerozčilují. Ale skoro na každé stránce jejich nadšení bylo přetrženo slovem, jehož smyslu nerozuměli. Ani se na sebe nepodívali vědouce dobře, že by jeden druhému ničeho nevysvětlil; ale paní Bonainová povzdechla: „To je bída, když člověk nic neví!“ A po každé, když měli nějakou starosť buď hmotnou nebo moralní, opakovala: „Ach! nebyla bych ani trochu na rozpacích, kdybych byla jen dosť málo vzdělaná!“

Cítila, že jen toho jediného se jí opravdově nedostává, a že již je příliš pozdě; že ani její pořádnosť, ani její trpělivosť, ani počestnosť, ani peníze jí toho nenahradí. Trápila se.

Po druhých šesti létech měli padesát tisíc franků úspor. Pokládali sumu za dosti okrouhlou, aby si dovolili děcko. Paní Bonainová měla jen jedinou choutku za svého těhotenství: grammatiku. Čítala v ní několik stránek a odhodila ji zas, pozbývajíc odvahy a zarmoucena jsouc více než kdy před tím. Opustila kasu právě na tak dlouho jak bylo potřeba, by dala život statnému chlapci. Když se byla zotavila, našedši svoje účty silně v nepořádku, rozhodla se nikdy více toho neopakovati.

Poslali hocha do školy velmi záhy. „Naši ubozí rodiče nemohli nám platit učitele,“ pravila paní Bonainová: „musíme tedy sami polepšiti nespravedlnosť osudu. Náš Pavel musí míti vzdělání důkladné, aby byl učený za otce, za matku, dědečka a babičku.“

Pavel ostatek prospíval výborně. Bylo to veliké bèbé buclatých tváří, dobrák a nekřičel mnoho. Měl jen jedinou manii: sbíral po zemi kladiva, kleště, hřebíky, všecko co našel a všelijak napodobil svého otce kladivem a kleštěmi, zatloukaje a vytahuje hřebíky kde jen bylo možná. Tím rozličné věci pokazil a mimo to zákazníci neměli to rádi, pletl-li se jim takový kluk mezi nohy.

Dokud Pavlík nebyl přes čtyry roky a dokud ve škole neběželo než o to, kterak si hrát, jíst a prát se s ostatními, všecko šlo dobře. Ale když jej chtěli učit číst, věc nějak se hatila. Pavlík neměl k tomu chuti, ale ani dost málo. Jakmile položili prst na nějakou písmenu, chytal lelky. Třepali jej za uši, trestali, nedostal koláče k obědu: za to utěšoval se zatloukávaje hřebíky. Zavřeli jej tedy na celý den do malého pokojíka; zrobil tam malou pohovku ze sirek a z kousků lepenky. Paní Bonainová se nerozzlobila. Zašlápla docela zvolna dílo Pavlíkovo. Pavlík měl z toho veliký zármutek.

Paní Bonainová nedávala se odstrašovati. Koupila kapesní abecedu a jakmile jen chvilku měla kdy při svém účtování, zavolala Pavlíka. Kdykoli s ním vyšla, zastavovala se každým krokem a před plakátem nějakým, před jakýmkoli nápisem a ukazujíc na písmenu koncem svého slunečníku tázávala se: „Co je tohle?“ Když Pavel neodpovídal ze strachu, aby neprořekl nějakou hlouposť, beze všeho přechodu zavedla jej před krám cukráře nebo pernikáře, vysmívajíc se: „Vidíš perník anebo koláče, které bys byl dostal, kdybys byl dobře odpověděl!“ A to bylo neustálé trápení a věčná svízel nebohého Pavlíka. Dávali mu písmena z italského těsta i do polévky!

Večer paní Bonainová pravila svému muži, hodně nahlas, aby maličký to slyšel a rozuměl: — Jsou-li děti tvrdohlavými, matky jsou jimi ještě více!

Pavlík slyšel tyto narážky, ale nerozuměl jim; což však nevadilo mateři chlubiti se, že umí dobře zacházeti s dětmi.

Ačkoli byl trestán každý den nedostávaje dessertu při obědě, Pavel nestal se ani vrtohlavým ani labužníkem: byla to dobrá povaha. Celé hodiny vyseděl nad abecedou jako jiní, když hrají si v kůželky nebo vlkem. Odříkání nebylo pro něj už odříkáním; když mu okazovali nějakou pěknou hračku řkouce: „Dostaneš ji, jestli že . . .“, nebyl ani dost málo pohnut: věděl dobře, že ji nedostane nikdy. Přivykal si dotýkati se všeho, ale nemíti nikdy nic, jako si přivykáme věřiti v boha, aniž ho kdy vidíme.

Přesto uměl čísti, když mu bylo osm let. Ukazovali mu tolikrát B a A, že je poznával. Říkali mu tolikrát, ze B a A je BA, že posléze to opakoval jako stroj, když viděl ta dvě písmena vedle sebe. Ale slabikoval mechanicky, bez námahy ducha, neodděluje již slova a věty v mysli, nýbrž jen ve výslovnosti. Po dvě léta musili mu ještě vypravovati, co sám již dovedl čísti.

Ale paní Bonainová nepokládala to za vítězství menší a jevila svoje potěšení docela otevřeně:

— Jsem s tebou spokojena, milý Pavlíku, a chci ti udělati velikou radosť.

— Ó! koupíš mi kladivo, prkénka a škatulku hřebíků, viď, maminko?

— Ne, milé dítě. Udělám mnohem více a něco mnohem lepšího pro tebe: půjdeš do kolleje. Uhlídáš, bude to velmi pěkné: naučíš se všem možným, novým a podivným věcem a budeš učený, učený!...

Tato vyhlídka velmi postrašila Pavlíka. Začal vzlykati opakuje nesouvisle:

— Ó! matinko..., já bych raději... byl čalouníkem!

Paní Bonainová obrátila se ke svému choti:

— Což je náš syn takovým nevděčníkem?

II.

Pavel vstoupil do kolleje vanveské. V kolleji opakovala se tatáž historie jako ve škole. Špatné známky, úlohy za trest, zůstávání po škole. Tentokráte matka obrátila se na professory. Platila jim: bylo to jejich věcí vykládati jasně jejímu synu; a viděl-li tento všecko zmateně, bylo to pak jen proto, že neznali svého řemesla. Lezla jim tedy na krk za svoje peníze.

Pavla to zamrzelo. Dělal překlady pět anebo šestkráte spíše jen slovo za slovem než dle smyslu a opisoval svoje úkoly dříve než zkusil učiti se jim na paměť. Professoři nechávali jej odbývati takhle jeho třídy, domnívajíce se, že něco z toho přece bude mít. Byl tak tichý a ušetřili si takto mnohou nudnou návštěvu jeho matky! Měl pět až šestkráte tolik práce co ostatní; ale poněvadž jen jeho prsty byly při tom činny, nestěžoval si. Přes neděli zůstával raději v kolleji. Z kousků dříví, sebraných na dvoře, dělal podivuhodné věci, úhledné přihrádky, maličké sloupky, a jeho pulpit byl podivně vyřezáván, prohlouben a ozdoben. Doma o prázdninách bylo otázek bez konce: „Máš umět tohle! Jak, ty to ještě neumíš?“ které dráždily jeho nervy. Rodiče ptali se ho na všecko: na malířství, na latinu, hudbu, dějepis, politiku, astronomii, filosofii, chemii, literaturu a to všecko neurčitě beze všeho přechodu tak, jak se vyptávají nevědomí. To mu konečně popletlo myšlenky. Odpovídal posléze, že neví, třeba i věděl, jakkoli to bývalo zřídka; neboť dobře rozřešený problém přiváděl mu desatero ostatních. Slovíčkem „nevím!“ odbyl krátce všecko a jakmile mu záda okázali, běžel do dílny, zapomínal svoje svízele ve hluku soustruhů, bral všecky nástroje do ruky, sbíral odpadky a měl nesmírnou chuť odnésti si odtud něco. — Ach! kdyby měl tenhle materiál, jaké mistrovské dílo by vyvedl on, který pracoval jen o starém dřevě špičkou starého nože!

Po čtvrté třídě dostal svůj diplom z grammatiky jenom z nadobyčejné shovívavosti professorovy. Ředitel se tomu vzpíral: jeho lokace byla tak špatná, známky tak mizerny! Ale vyrovnali tu nesnáz frásí: „Je poslušný jako beránek!“

Paní Bonainová byla velmi pyšna. Chlubila se tím všem svým známým; její přísný úsměv měl tenkráte do sebe trochu opravdové srdečnosti. Ale to byla první etapa. Vzali jej z kolleje de Vanves a poslali do Saint-Louis jako externistu, ne aby mu dopřáli více svobody, nýbrž poněvadž to bylo takhle lacinější. Mimo to matka důvěřovala jen sama sobě, že může dobře naň dohlížeti a jej říditi, aby se ujistila, jsou-li vydávané peníze ve shodě s jeho učením.

Počínaje první komposicí Pavlík byl posledním a jeho nový professor, který nehleděl na karakter, když šlo o překlad z řečtiny, podal o něm nepříznivou zprávu. Rodiče byli povoláni; raděno jim, aby dali syna do třídy nižší. Paní Bonainová protestovala. Její syn měl diplom z grammatiky, čtvrtou třídu opakovat nebude. A nepopustila. Ujišťovali ji, že aspoň opakovací hodiny jsou nezbytny; tázala se po ceně, ale když to stálo deset franků dvakrát týdně, dostávala z toho křeče. Smlouvala tedy, jako by šlo o nějaký fauteuil anebo noční stolek. Ale poněvadž professor trval na své ceně, našla kdesi mimo lyceum jakéhosi nuzného licenciáta ès lettres, který po dlouhém tahání přijal padesáte franků měsíčně za dvě hodiny denně.

Pavlíkovi stýskalo se po internátu. Z kolleje vyšel ve čtyři hodiny: ve čtyři deset minut, podlé velikých krámských hodin, které nikdy nepředbíhaly aniž opozďovaly se už pò dvacet let, měl býti doma. Jednou přišel teprve o čtvrť. To bylo hotovou událostí: „Co's to vyvedl? Coural jsi se po ulici s uličníky, kteří tě učí žmoulit cigaretty a mluvit špatné řeči? Ať se to vícekrát nestane!“ Pavlík protestoval; matka prohlížela jeho šaty, nečpí-li z nich tabák, pak proslovila každodenní frási: „Jdi rychle pracovati přijdu hned za tebou.“

A opravdu, jako stín ledově chladný, následovala ho, sedla si vedle něho, pletouc punčochu a nemluvíc ani slova ze strachu, aby ho nevytrhovala. Pokaždé když pozvedl hlavu neb odložil péro, tázala se ho: „No, co pak zase máš?“ Nedopouštěla nic, aby se nerozrušoval, aby nesetřásl ani „mravenců, kteří štípali jej do nohy.“

„Nemáš pijavého papíru? Počkej, jen se nevytrhuj: já ti jej podám. — Péro je špatné? Tady je nové již připraveno. — Svíčka špatně hoří? Já ji otru; jsem tady pro to. Ani se nehýbej; pracuj! pracuj!

Ah! to „Pracuj! pracuj!“ naplňovalo jej němým vztekem, byl by s chutí roztrhal svoje sešity, hodil svoje slovníky někomu na hlavu. Cítil nenasytnou žížeň po pohybech, po volném vzduchu, jen aby krev, která jej dusila, mu mohla volně prouditi v žilách, šťáva jeho patnácti let, ta šťáva, která vystupovala, vystupovala, a kterou tlumili zvolna, methodicky, chladně, třeba jej při tom i usmrtili. Mnohdy nemohl to již vydržeti; cítil, že se zblázní před těmi nerozluštitelnými znaménky, před nerozřešitelnými hieroglyfy, jež očima násilím mu tlačili do hlavy, která hrozila prasknouti! Již již chtěl převrhnouti stůl, vyskočiti, tančiti jako divoch a natáhnouti ramena a nohy, vykřičeti se jen k vůli vykřičení . . .; ale pomýšleje na ten pohled, který by matka udělala, cítil se náhle jako omráčena a vrhl se znova vysílený na ty nenáviděné škváry, jako pes lehaje před bičem svého pána.

Čím více rostl, čím více vyvíjel se fysicky, tím více jeho professoři pozbývali naděje. Neučil se již ničemu, nerozuměl již ničemu, tělo bylo sice přikováno ke stolu, ale duch těkal jinde. Žil v neustálém snění. Síla, která nemohla vyraziti na povrch, zdesateronásobnila jeho fantasii; měl vidiny o svobodě, halucinace, při kterých zatloukal hřebíky kamkoli do dřeva.

Chvíle baccalaureatních zkoušek se přiblížila. Proti radě všech professorů paní Bonainová poslala jej, aby se dal zapsati. Pavlík tehdy dodal si mysli, postavil se před matku a upřeně se na ní díval.

— Musím tedy vším způsobem dělati zkoušku?

— Musíš.

— Víš, že propadnu.

— A proč.

— Protože nejsem toho schopen.

— Pracoval jsi jako druzí.

— Pracoval jsem ještě víc než druzí.

— Tož tedy?

— Nemám vloh; nemohu se učiti. Každý ti to povídá, víš to docela dobře.

— Jsi tedy hloupější než druzí?

— Na tohle ano. Nedostává se mi něčeho, nevím čeho.

— Neškodí, tvoje trpělivosť to nahradí. Poslouchej: tvůj otec a já dosáhli jsme něčeho beze všeho vzdělání. Proč? poněvadž jsme byli vytrvalí. Dělej jako my.

— Velmi rád. Dej mne tedy do dílny.

Paní Bonainová zbledla jako stěna. Boj byl zahájen. Oba stavěli se na odpor.

— Ne, nechci, abys zůstal nevzdělaným. Trpěla jsem sama dosti, že vzdělání nemám. Je to tak krásné, věděti něco! — Nepopustím, protože to je ke tvému dobru.

— Ale kdybych tě zapřísahal, že mi to je jenom na škodu?

— Neuvěřila bych ti. Mimo to, tolik jsme již na tebe obětovali, že jsi nám tím povinen; je to jen dluh, který nám máš splatiti. Musíš se podrobiti zkoušce.

— Podrobím se. A jestli že propadnu?

— Začneš znova, až konečně projdeš.

Řekla to docela rozhodně. Pavlíkovi přejel lehký mráz po zádech.

— A až projdu?

— Budeš se připravovati na druhou, z filosofie, tuším? A pak uděláš baccaulaureat z věd.

— A pak?

— Půjdeš na polytechnickou školu a budeš inženýrem, buď horním anebo pro stavitelství vodní a pozemní. Nepodaří-li se to, můžeš jít na lékařství nebo na právnictví a budeš promovován.

Teď už docela mu nahnala strachu. Zkoušky, ještě zkoušky a pořád zkoušky. A ona usmívala se při vzpomínce na budoucnosť, kterou mu připravovala. Jakou si jen myslila tu budoucnosť? Pro něho bylo to

věčné trápení, boj až k zbláznění s nesrozumitelnými texty, s nepochopitelnými znaménky, která tančila divoké čarodějné tance v jeho rozbouřeném mozku. Trpěl už přes příliš; měl již až po krk toho života, ve kterém tlačila jej můra a z něhož darmo snažil se probuditi.

Paní Bonainová vzrušila jej z jeho truchlého snění.

— Tak daleko ještě nejsme. Udělej nejdřív baccalaureat ès lettres. —

Propadl. Těšili se tak jistě na dobrý výsledek, že pozvaly přátely k obědu. Otec spěchal odříci svým hostem, nechávaje Pavlíka tváří v tvář s matkou, přísnou a němou. Toto ledové vzezření tak trapně dojímalo mladíka, že raději sám vyvolal výčitky dotýkaje se věci přímo.

— Vidíš, povídal jsem ti to. Dělal jsem, co jsem mohl, ale více nejsem s to. Nech mne dělat něco jiného; povede se mi dobře a ponenáhla splatím ti veškeré vydaje svého vychování. Ó, byl bych tak přenáramně šťasten, kdybys chtěla!

Dělala jako by neslyšela, řkouc, jakoby se probírala z hlubokých myšlének:

— Piš hned svému professorovi. Začneš hodiny ještě dnes večer. Nemáme mnoho času do příštího terminu: to je za čtyry měsíce, viď?

Otec se vrátil. V intervallu mezi dvěma návštěvami šel se přeptati na známky do Sorbonny: samé nedostatečné. Paní Bonainova opět zbledla a obracejíc se k svému synovi, pravila s nádechem zlosti rychle potlačené:

— Cože, ještě jsi nedal psaní na poštu?

Neviděla, jak Pavel také byl bledý. Jsa na prahu světnice váhal, pak křečovitě vtiskl klobouk do obličeje a odešel. Nevrátil se již!

III.

Druhého dne dostali rodiče psaní od něho. Oznamoval jim, že rozhodl se státi se čalouníkem, děkoval jim tklivými slovy za vše, co pro něho byli učinili a kojil se nadějí, že mu odpustí a že mu brzo otevrou svoji náruč. Jakkoli paní Bonainová byla málo učená, dopis zdál se jí míti špatný sloh; našla v něm docela dvě pravopisné chyby. To ji více mrzelo, než všecko ostatní. Pravila udivenému choti:

— Nemáme více syna!

Dítě tak málo rušilo jejich život, že nemusili nic měniti, leda že vyhledávali trochu rozrušení. Chodili do přednášek do kolleje de France a do Sorbonny. Pokud trvaly veřejné zkoušky, chodili každodenně do Fakulty poslouchajíce otázky, pochvalujíce odpovědi dobré, jsouce netrpělivi a zlobíce se potajmu na nevědomce. Byly také přednášky a konference bezplatné. Pan Bonain někdy usnul; v zimě jeho žena umístila jej u kamen, aby mu nebylo zima při spaní. Měli tak dobrá svědomí, že dostáli všem svým povinnostem až na dno, že nepocítili nikdy vnitřních výčitek. Ostatek nikdy nemluvili o nevděčníku.

Psal jim pořád, čím dál tím více nemotorným slohem. Zapomínal s ohromnou rychlostí, dělaje pořáde více pravopisných chyb. Znajíce jeho rukopis, házeli posléze všecko do ohně aniž co četli.

Pavlík si to myslil. Diktoval tedy svoje psaní. Tak dověděli se, že oženil se s prostou dívkou, velmi počestnou a spořádanou. Tentokrát byl

pro ně docela ztracen, docela mrtev. Pochovali jej mlčky, společným souhlasem.

Jednoho dne dověděli se neurčitě, proti své vůli, skrze přátely, že Pavlík má dvě děti: chlapce a holku, zdravé a velmi hodné, jak to je už v rodině. Paní Bonainova poslouchala netečně, jako by se jí to netýkalo a jako by se mluvilo o někom cizím.

Dvě léta po tom znova neznámý rukopis ji podvedl. Byla to Pavlova žena, která psala. Jsou prý šťastni, ale k jejich radosti nedostává se jim jedné veliké věci: odpuštění rodičů. Domácnost dobře prý prospívá, ale manžel její přece často je smuten; darmo to zakrývá: ona, jeho žena, cítí dobře, že nemůže jej utěšiti. Proto tedy že osměluje se psáti ještě jednou a prositi je. Oh! kdyby pan a paní Bonainova chtěli viděti své dva vnuky . . .!

Paní Bonainová neukázala psaní svému muži; zbytečně by mu to způsobilo svízel. Hodila je do ohně jako ostatní, trošku netrpělivě a s nevolí. Už byla tak pěkně na všecko zapomněla! Měla špatnou noc. Zlobila se na tu ženu, že ji takto pronásledovala, že takto rušila její poklid. Avšak neodpověděla.

Tři dni po té, když byla sama doma, někdo zazvonil. Otevřela a proti ní stáli hošík a děvčátko. Tlačili se jeden ke druhému bázlivě, neodvažujíce se vstoupiti. Pozorovala, že jsou oděni velmi jednoduše, ale velmi čistě; netušila však ještě nic tázajíc se, čeho si přejí?

Hošík předstoupil s pohledem bázlivého psa a pravil tiše přerývaně:

— Tatínek . . . nás posýlá . . . O, paní . . . kdybyste chtěla!

A ještě více jsa popleten, zapomínaje část naučené úlohy poklekl a spínaje ručičky prosil:

— Odpusť, babičko . . . odpusť tatínkovi!

Děvčátko pokleklo vedle něho; prosilo také „odpusť“, nevědouc proč, to ubohé dítě, tak pěkně, tak něžně!

Paní Bonainová přerušila je svým pronikavým hlasem:

— Ale vždyť já nejsem vaše babička, děti! Zmýlili jste se dojista o jedno poschodí. Jděte nahoru!

Zmateny jsouce a na rozpacích obě děti vstaly a zmizely na schodišti, kdežto ona zavřela jim dveře v patách. Slyšela, jak nahoře zazvonily, jak sestupují, pak . . . nic více. Oddechla si, myslíc, že jejich matka, která dojista dole na ně čeká, neodváží se poslati jí děti znovu.

Ten večer dva staříci, docela shrbení a velmi mírní, procházeli se, zavěšení ramenoma, jako obyčejně.

A od těch čas neuslyšeli už nikdy nic o svém synu — nikdy, nikdy.

Z Národního divadla.

Referuje *α*.

V Praze, dne 20. ledna 1889.

(Antigona. — Světec či blázen.)

Provedení Sofokleovy „Antigony“ jest pravou událostí v životě našem uměleckém a zajisté nezůstane bez blahodárného účinku jak na českou tvorbu domácí, tak i na naše obecenstvo. Jím zčeřena opět jednou duchovní naše hladina, jež po delší dobu dřímala kolébána banálním rythmem baletním a přesládlou raffinovanou tvorbou francouzskou. V Antigoně vítáme pravou ryzí poesii, mohutný vzlet a ducha klassického genia. A nevěříme, kdo pohroužil duši svou do zdroje krás tak bohatého a procítil hlubokou poesii v něm ukrytou, že by mohl opět dřívější zalíbení nalézti na šablonovitých scénách a strojeně napínavých situacích tak mnohých prací modernich.

Ačkoli děj sám, jakož i názory a interessy jednajících osob jsou tak neskonale vzdáleny našemu modernímu ovzduší duchovnímu, dílo probouzí přece vřelý zájem. A sice svou pravdivostí, dokonalým podáním lidské přirozenosti a mohutným, nevyhnutelným spádem tragického osudu, jímž životy jednajících osob spějí ku svému konci.

Dramatická, epická i lyrická poesie jest zastoupena v nejúplnější rovnováze a spojuje se v dokonalý celek, z něhož by nebylo lze ničeho odčiniti neb k němu přidati, tak že celé dílo se podobá živoucímu tvoru, jenž vyšším určením veden vykonává svou úlohu. Tu jest poesie sama, jež bez všelikých vnějších pomůcek, nádherných dekorací, kostumů, umělé mašinerie atd. jen svou vlastní silou a mocí poutá posluchače; neb čteme-li jen toto umělecké dílo, jsme jím právě tak unešeni, jako když je vidíme na jevišti. Pohlížíme-li na antické drama se stanoviska aesthetického, zříme, jak přísné podmínky Řekové zde kladli. Jen několik slov o tomto předmětu. Každá tragédie měla býti dílem úplně o sobě uzavřeným; všechny nitky děje, jež na počátku rozvinuty, musily býti dopředeny do konce a nic nesmělo vycházeti z motivu, ležícího mimo vytčenou látku. Konec plynul nevyhnutelně z počátku a ta nutnosť nastoupila neodvratnou silou, jíž děj řízen. Tragédie měla vzbuzovati soucit a hrůzu, však to nesmělo se díti žádnými vnějšími prostředky jako scenerií a pod., nýbrž jen co nejdokonaleji podaným utrpením lidským; líčením střídavých proudův radosti a žalu, jež zmítají lidskými osudy. Vytříbený vkus řecký nedovoloval též, aby příliš kruté činy se odehrávaly před očima diváků, nýbrž dával je vždy vypravovati, čímž bylo možno seznámiti obecenstvo i se všemi vnitřními motivy, jež zavinily ten neb onen čin, jakož i s nejjemnějšími záchvěvy citovými jednajícího hrdiny. Tak tomu jest i v „Antigoně“. Děj dramatu jest — jak známo — velmi krvavý: líčiť záhubu

rodiny nešťastného krále Edipa; většina osob jednajících sejde samovraždou, však všecky tyto kruté výjevy dějí se mimo jeviště a obecenstvo zví jen z vypravování jejich jaksi citový obsah.

Největším faktorem v řeckém dramatě byl sbor, jemuž i v Antigoně přidělena kolosální úloha. Sbor zastupuje měnivé mínění veřejné, jež se kloní brzy k té brzy k oné straně a jehož kritice podřízeny jsou všecky skutky účinkujících osob. Ovšem, antický básník mohl jednání svých postav podvoliti veřejnému soudu; hrdinové mnohých moderních prací by to asi sotva snesli. Jest pravou rozkoší poslouchati ty zpívané filosofické náhledy thebských starců, prodchnuté poesií tak čistou a tak jasným, všelidským názorem o životě; velký půvab jim dodává též výrazná hudba Mendelssohnova. Na našem jevišti „Antigona" provedena se vší možnou pečlivostí, jak se strany umělců výkonných, tak i se strany režie. Při scénování tragédie dbáno přesně antických tradic a na všem bylo patrno, že režie provedla svůj úkol s pravým uměleckým krasocitem a s hlubokou pietou ku klassickému arcidílu.

Nejchoulostivější otázkou při provedení antických dramat na novověkém jevišti bývá přednes klassických veršů. Ovšem, nynější umělci jsou více méně zvyklí lehkému, konversačnímu způsobu moderní mluvy a z těžka jen se spřátelují s těžkopádnou, mohutným vzletem se nesoucí, na inverse a slovní ozdůbky bohatou dikcí starých mistrů, kdež dlužno pronésti každou myšlénku bez porušení jemného, umělého pletiva klassických veršů. To může se zdařiti jen umělci hluboce vzdělanému, majícímu za sebou přísnou uměleckou průpravu. Co se týče obsazení Antigony na našem jevišti, můžeme býti úplně spokojeni. Umělci naši obstáli přísnou zkoušku klassickým repertoirem velmi čestně a ačkoli nechceme blíže zmiňovati se o jednotlivých výkonech, o nichž promluveno již s dostatek v denních listech, nemůžeme přece pominouti mlčením znamenitý výkon naší výborné tragédky pí. Sklenářové-Malé. To jest pravá klassická Antigona, každým vřele proneseným slovem, každým umělecky dokonalým pohybem. Dokonalým ztlumočením této postavy pí. Sklenářová-Malá vpletla opět bohatý květ do věnce zásluh, jichž si dobyla o naše divadlo svou mnoholetou, jen umění a národu věnovanou činností.

Nyní ještě několik slov o hudbě k „Antigoně". Komponování hudby k „Antigoně" bylo jedním z nejtěžších problemů, jejž umění poskytuje a jeho správné rozřešení mohlo se zdařiti jen skladateli tak hluboce a všestranně vzdělanému, jako byl Mendelssohn.. Neb umělci, který si obral tento nesnadný úkol, bylo se snažiti, aby co možná přiblížil se antické hudbě.

A právě v tom spočívá největší závada; neb o řecké hudbě není skoro nic známo. Víme jen, že byla jednohlasá, že sbory i nástroje postupovaly unisono. Tím způsobem Mendelssohn nemohl komponovati, nechtěl-li, aby byl uražen moderní sluch, který byl již příliš uvyklý bohaté polyfonii. Musil tudíž jaksi formelně pracovati v slohu moderním a přizpůsobiti jen duchovní obsah látce antické. Jediným vůdcem zde bylo pouze dílo básnické. Z něho mistr musil pocítiti a pochytiti ráz a rythmus antické hudby. Mendelssohn, jenž jazyk řecký výborně znal a sám klassické verše překládal, provedl to s obdivuhodnou dokonalostí. Jeho hudba

nese se úplně tím prostým, velebným způsobem řecké poesie a může nám aspoň přibližně znázorniti pravou hudbu antickou.

Druhou zajímavou novinkou na našem jevišti bylo tříaktové drama: „Světec či blázen“ od José Echegaraya. Dílo toto, ač zevnější napínavou fakturou silně spadá do oboru sensačních dramat, jichž účelem bývá toliko uměle rozrušovati a oživovati blaseovanou mysl moderního obecenstva, přece svou základní myšlénkou, jež jest velká a vznešená, nabývá mnohem vyššího a ušlechtilejšího poslání. Zbudovánoť celé drama na mohutných filosofických základech a obestřeno září mravouky a lidského sebezapření. Nejcennější duchovní obsah celé práce shrnut v hlavní postavě dramatu, v donu Lorenzovi de Avendaño, jakémsi moderním donu Quijotovi, jenž svou velkou počestností a velkodušností zdá se některým — světcem a jiným — bláznem. Tato postava propracována mistrně do nejmenších podrobností, se všemi děsnými psychologickými processy, zmítajícími duchem nebohého učence, jemuž za ryzí povahu jest odměnou — svírací kazajka. Drama toto jest krutou satirou naší doby, jež nemůže už ani pochopiti pravou, nezištnou šlechetnosť a moc lidského svědomí. Don Lorenzo de Avendaño se doví, že jméno i jmění, jehož užívá, mu nepřináležejí, poněvadž byl jen přijatým dítětem v domě svých domnělých rodičů. Jeho svědomí mu tudíž káže, aby vše vrátil pravým dědicům; jest hotov vše vyznati a dáti úřadně stvrditi. Však tomu se rozhodně opírají jeho rodina i jeho přátelé, a když on pevně trvá na svém a drážděn neustálým odporem a nejistotou, zdali to, co jemu šlechetné se zdá, vskutku šlechetné jest, poděsí své okolí několika prudkými výbuchy hněvu, prohlášen konečně za — šílence. Ubohý moderní done Quichote, kolik asi povah tobě spřízněných úpí ve svírací kazajce lidské zatemnělosti, podlosti a úplného neporozumění!

Druhou důležitou postavou dramatu jest matka Lorenzova, Juana, obraz největší lásky mateřské. Z lásky ku svému dítěti Juana vleče se až ku hrobu, bodána palčivými výčitkami svědomí a zemře se lží na rtech v naději, že mu tím prospěje. Postava Juany činí na jevišti neskonale příšerný dojem. Neb není to ni tvor živoucí, ni mrtvola, vláčí se v pološerých koutech, klesá, svíjí se, skuhrá, opět se vztyčuje a matným krokem vrávorá dále — — umírá dvě třetiny kusu; to jest přece trochu silná dávka pro moderní nervy! Obecenstva se zmocňuje hrůza a kol zaznívá i utajený vzlykot. Ovšem na pány Španěly, kteří zvykli vídati své bližní nabodnuté na býčí rohy, to snad nedělá dojem tak mocný. Ostatní povahy jsou vedlejší, nejzajímavější jest Inés, dcera Lorenzova, jež jediná tuší šlechetnosť svého otce.

„Světec či blázen“ byl u nás velmi zdařile proveden, hlavně zásluhou pana Slukova, jenž převzal hlavní úlohu a provedl ji s dokonalým porozuměním a s uměleckou umírněností. Dílo mělo velký úspěch i jest se nadíti, že tak záhy nezmizí z repertoiru. Aspoň pronikne do světa pod lákavým obalem tak často — odporná pravda.

C. k. dvorní litogr. A. Haase v Praze

CHORVÁTSKÝ KROJ.

Z dob růžového jitra.

Pastýřská hra biblická.

Napsal **Julius Zeyer.**

Veledůstojnému pánovi Karlu Mensingerovi v Miláně — starému, nadšenému vlastenci, který Čechy svoje celou duší milovati nikdy nepřestal, ač horoucně ku Italii přilnul, druhé vlasti své — věnuji s prosbou, aby nepatrnost mého daru odpustil, tuto starozákonní, poněkud arabským podáním zbarvenou idyllu, co důkaz přátelství a velké úcty, co vděčnou upomínku na dny trávené v Miláně. **J. Z.**

Osoby hry:

Izák.
Rebeka.
Abimelech, král Filistinů.
Amal, přední jeho dvořan.
Irad, vojevůdce filistinský.
Dvořané, poslové, lid filistinský obojího pohlaví.
Doba patriarchů, místo děje: Gerar v zemi Filistinů.

(Zahrada, obehnaná kyklopskou zdí, v Geraru, městě krále Abimelecha. Na jedné straně v pozadí je mezi stromy viděti část královského domu; pojí se těsně ke zdi zahradní, je to těžké kamenné neumělé sloupořadí na vyvýšeném patře, vedoucí v síň, jejíž otevřené dveře viděti jest. Za zdí a sloupořadím je viděti palestýnskou krajinu s velkým horizontem. Ze zahrady vedou široké schody vzhůru do sloupořadí, vystavené z omšených žulových přitesaných balvanů. Zahrada má ráz háje, kde pod stromy různé keře kvetou, Je naplněna lidem gerarským, tlačícím se k paláci. I na schodech i na prahu sloupořadí stojí muži a ženy a dívají se upřeně směrem ke dveřím síně.)

Žena (na patě schodů).

Jen okamžik bych také chtěla stát
tam nahoře a vidět do síně!
Ti muži ale jako sloupy jsou,
a jako vždy, i zde nám ustoupit!

Druhá žena.

Buď zticha. Uslyšíme aspoň snad
hlas krále, činícího na novo
ten starý slib, jak roku každého.
Král mohutný má hlas —

První žena.

Co do hlasu!
Jak král se koří, chtěla vidět bych!

Jiná žena.

Ó, krále uvidíš, ten vyjde pak,
a opakuje slib svůj před lidem.
Ten ale v očích mých je blažený,
kdo Bálu může patřit v zlatou tvář.
Bál je to zvláštní, který chrání rod
a slávu krále Abimelecha.
Tak rukou jeho dotknout se a pak
tvář pohladiti svému dítěti!
To přineslo by štěstí —
(Slyšet zvuk rohů uvnitř domu).

Druhá žena.

Tiše teď!

Muž (stojící v první řadě na schodech).

V prach klesněte! Teď král se poklonil
před zlatou sochou Bála . . . (všickni klekají).
Kuřidla
do kaditelnic žíren sypají
teď kněží v dlouhých řízách . . . stoupá dým . . .
síň mizí v bílých, vonných oblacích . . .

Amal (vyjde v sloupořadí s pozdviženýma rukama.)

Král blíží se! Se schodů sestupte,
a zdola patřte na vznešený zjev!
(Všickni hrnou se dolů do zahrady, král Abimelech se objeví se svými dvořany.
Lid se klonÍ a král předstoupí až na první s hořejška schod.)

Abimelech.

Ó slunce, zlatý Bále nebeský,
jenž v rouše stkaném kráčíš ze světla
po svaté nebes dlažbě z tyrkysů,
král světa's milovaný, velebný!
Ty vševidoucí, pozdrav přijmi můj,
hle, polibek svých úst ti posýlám!
(Učiní to oběma rukama, po něm všechen lid.)
Slyš, lidu svému co teď prohlásím.
Já, Abimelech, filistinský král,
slib obnovuji svůj jak každý rok,
že vytrvale dále vedu boj
až do krajnosti jako doposud,
ne proti lidem, ale proti lži.
Lež největším se zdá mi hříchem být
a chci ji vyhladit. Zní zákon můj:
Smrt okamžitá stihne každého,
kdo v městě mém se lháti odváží.

Lež otravou jest duši člověka,
jest dechem, který omží Bálu tvář,
jest skvrnou, kterou smyje lháře krev.
Vy slyšeli jste! Buďte pamětni!

Hlasy.

Buď, králi, veleben a vůle tvá!

Irad (za scenou).

Vpusťte mě rychle, nesu novinu! (Vejde kvapně)
Buď zdráv, můj králi! Nucen ruším jen
zde svatou slavnost.

Abimelech.

Důkaz podej mi,
že tomu tak.

Irad.

Ty kážeš, promluvím.
Já stál na věži, hledě v slunný kraj,
kde vše se dřímat zdálo . . . Pojednou
cos jako šedá mlha letělo
od vršku k vršku, mlha stoupala,
a každou chvíli hustší zdála se
a šedivější v sloupech bloudila;
prach byl to pozdvižený dupotem
stád nesmírných, a v jejich čele voj
jel mužů snědých v rouchách bělostných.
Tu poplach učinil jsem, kázal hned,
by brány zavírali gerarské,
a spěchal jsem, by's věděl, pane můj,
co děje se tam venku na nivách.

Abimelech.

To kočovníků dav as přichází,
se svými stády v městě kupčiti.

Posel (vejde kvapně).

Můj králi, ohromné se zjevují
před městem tlupy, ozbrojený lid.

Amal.

Na bašty! Vzhůru! Spěšně do zbraně!

Lid (prchá).

Bál s námi buď! Do zbraně! Do zbraně!

Amal.

Dvůr zavírejte, dům i zahradu.

2. posel (vejde).

Můj králi, cizí lid se rozložil
ve slušné vzdálenosti od města,
a klidně přišel k bráně pouze muž
a žena zahalená v závoji.
To hebrejští jsou pouze pastýři.
Muž, který náčelníkem jejich jest
se zove Izák, Abrahamův syn,
a prosí tě, abys jej vyslyšel.
Co mám mu říci?

Abimelech.

Bránu otevřte
a sem jej veďte! (Posel odejde.) Mocný jejich bůh
a Abraham byl jeho přítelem. (Amalovi)
Jest Izák vítán mi co milý host,
jdi, Amale, buď jeho průvodcem,
ať čeká na mě v chladu zahrady. (Vejde do domu.)

Amal.

Jak, pastýřům mám sloužit? Amal! Já!
To věru pomalu jim půjdu vstříc.
Jim stáda kdybych odejmouti měl
a v stanech jejich hledat poklady
těch zlatých bůžků, které nosí prý
od místa k místu — tu bych spěchal víc . . .
A ženy jejich prý tak krásné jsou . . .
Neřekl posel, jedna z nich že též
před branou města stojí? . . . Poslechnu
tě králi tedy, vstříc se vydám jim,
snad pohled pod závojem ulovím —
ó, už jsou zde! Jsou rychlejší než já!
(Jde kvapně za scenu a přivede hned na to Izáka a Rebeku, zastřenou závojem, do zahrady.)

Izák.

Král tedy tebe, pane, posílá
a chce mě slyšet?

A m a l.

Milostivý jest.
Tvé jmeno, muži? A co žádost tvá?
(Hledí upřeně na Rebeku.)

I z á k.

Jsemť Izák, Abrahamův syn, a ta,
jež po boku mi stojí —

A m a l.

Žena tvá?

I z á k.

Ne, sestra moje.

A m a l.

Dobře. Vyřídím.
Však pravím ti, že přišel's, příteli,
v čas nevhodný, neb krále vyrušil's,
jenž obnovení slibu slaví dnes
před zlatým Bálem.

I z á k (roztržit).

Jaký to slib?

A m a l.

Že z daleka přicházíš, vidím teď,
sic věděl bys, že smrtí tresce lež
král Abimelech každou. To ten slib.
Však nyní jdu. Ty čekej zatím zde
v té zahradě, kde libý chlad a pach
tak sladký vládne, že se věru zdá,
že sama vonných věcí bohyně
zde rozbila svůj stan.
(Stoupá po schodech do domu.)

I z á k.

Jak žvatlavý!
Na žádost mou se tázat zapomněl,
ač o ni sám se zmínil nejdříve . . .
Ty zamyšlena hlavu schyluješ.
Buď dobré mysli. Laskavý je král.

Rebeka.

Proč, Izáku, jsi zapřel ženu svou?
Proč, že jsem sestrou tvojí, jsi mu řek?

Izák.

Což neviděla's jak ti bezbožní
tě zraky hltali? Jak tento muž
svůj drzý pohled sýlal závojem,
jenž tvář tvou kryje? Kdyby věděli,
že jsem tvým chotěm, věř, že učinit
by chtěli vdovu z tebe! Krásná jsi
jak lilje v údolí.

Rebeka.

Můj Izáku,
proč Bůh nás nutil v město jejich jít?
Kéž volný zase dýšem samot vzduch,
kéž pastviny u studnic čistých vod
nás opět pojmou v klín svůj široký!
Mně úzko zde . . . O tebe bojím se
po slovech, kterás právě pronesl,
přec zazlívám ti, že mě zapíráš.

Izák.

Strach o sebe to není, ženo věř,
co na rty lákalo mi onu lesť,
však myšlenka, že v ruce padla bys
těm bezbožným —

Rebeka.

Já s tebou šla bych v boj
a s tebou v smrt.

Izák.

Ty, která lekáš se
(i ve stanech, kde přec je bezpečnost),
když v dáli vyje šakal hladový?
Ó, nevyčítám! Bázeň sluší vám
jak mužnost nám, a bázni žehnáme
my silní, neboť žene v náručí
vás, hledající naší ochrany!

Rebeka.

Nuž, lekám se, když šakal zavyje,
však věř, že kdyby zařval silný lev
tě napadaje, že bych vrhla se

mu v ústrety, že zapomněla bych
na jeho řev. Je to tak podivné!
Za dětství svého, ještě v Nachoru,
ve skalách jednou, v háji hlubokém,
kde stromy jsou, s nichž kape kadidlo,
jsem hnízdo našla tichých vlaštovic,
a krutá, aniž bych to věděla,
jsem vzala mláďata a odnesla,
je cípem svého roucha skrývajíc.
A matka vlaštovice letěla
po celou cestu za mnou, žalujíc.
Já nedbala však, přišla s radostí
k svým rodičům a ukázala jim
svou kořisť s plesáním. Tu vrhla se
ta vlaštovice na svá mláďata,
a tloukla křídloma mi v obličej,
až lekuutím jsem o krok couvla zpět.
Však matka moje byla dojata
a kázala mi ptáky nésti zpět
v ten starý háj a pak mi pravila:
„Jak velké věci láska dovede
i v malých srdcích krotkých vlaštovek!
Ten pták byl udatný jak bohatýr!
Buď žehnán Bůh!“
Já nechápala ji,
však za dvě léta, ó můj Izáku,
když tvého otce sluha přišel k nám,
a Labán když mi řekl, bratr můj:
„Chceš s tímto mužem jíti, Rebeko,
v tu dálnou zem, kde Izák čeká tě?“
Tu „půjdu“ krátce odvětila jsem,
ač matka o mě strachem zmírala;
hned sílu měla jsem jak bohatýr,
neb svítati už láska začala
v mém srdci, ač byl's pro mne vidinou,
a od té doby plně rozumím,
co matka moje tenkrát mínila . . .

Izák.

Má krotká holubice, hodna jsi,
by z lůna tvého hvězda vzešla ta,
jíž slíbil Hospodin všem národům,
rod posvětiv můj velkým posláním!

Amai (zjeví se v sloupořadí).

Král blíží se! Hle, Abimelech sám!

(Hned na to zjeví se král s několika svými dvořany. Izák a Rebeka složí ruce křížem na prsou a pokloní se.)

A b i m e l e c h (v sloupořadí).

Buď vítán, synu pouště. Přišel jsi
co host můj s upřímnými úmysly?
Pak opět vítám tě: buď s tebou mír!

I z á k

Buď s tebou vítězství a branami
svých vládni nepřátel . . . A nyní viz,
můj pane, na zem klekám před tebou,
muž volný jinak, neboť přicházím
co prosebník.

A b i m e l e c h.

Pak dvojnásobně buď
mi vítán! Prosebníky vyslyšet
jest mocných nejkrásnější povinnost.
Co žádáš na mně? Prosíš pro sebe?

I z á k.

Pro lid svůj především, pak pro stáda.
Hlad bledý pad na nivy vyprahlé,
a studny naše vyschly. Hyneme!
Tvá země bohata. Ó, vykaž nám
kdes odlehlé a tiché údolí
a dopřej nám tam pásti stáda svá,
až naše země opět oddychne
a s novou silou vydá plody zas,
až vláha opět studny naplní
a sluje podzemní, z nichž hojnost svou
ty studny čerpají. Pak vrátíme
se do kraje zas, který naším jest,
kde králem naším jedině jest Bůh,
a tobě, vděčni, žehnat budeme . . .
Ne s prázdnou dlaní k tobě přicházím,
chtěj dary moje přijat v milosti!
Pět plavých vedu tobě velbloudů,
jichž oči jsou jak oči gazelí,
a úzdy jsou ze stříbra ryzého
a v čelenkách jim hoří drahokam.
Ne dosti na tom. Nesu agaty,
ti, králi, bílé jako padlý sníh
na horách trčících až do nebes,
a růžovými šlehy prokvetlé,
dál zlatem tkané látky chaldejské
a tyrkys větší než jest oko mé.
I daň mi ulož za můj pobyt zde,
jak spravedlivá uzná mysl tvá.

Abimelech.

Já zval tě hostem. Budiž s tebou mír,
a jak si přeješ, muži, stane se. (Sejde se schodů).
Zde ruka má. (Podávají si ruce.) To sestra tvoje jest?

Izák.

Má sestra, pane. Svoje rodiče
jsme pohřbili u Mamre ve sluji.

Abimelech.

Buď vítána i ty. Odhal svou tvář
a promluv slovo, hlas bych slyšel tvůj.

Rebeka.

Víc říci nesluší než, pane, dík.
(Odhrne závoj a sklopí oči.)

Abimelech.

Buď blahoslaven bůh, jenž stvořil tě!
Ó, neklop očí svých . . . Toť podivné,
že tolik světla s tmou se pojit dá
jak pod řasami, děvo, víček tvých! (Zamyslí se)
Jak šťasten byl tvůj otec Abraham . . .
Já dětí nemám . . . Ó, jak šťastným byl,
(Izákovi) on, přítel boží . . . nezvali jej tak?

Izák.

A právem vším, neb Bůh s ním rozprávěl
jak s druhem svým, a často andělé
se slétali pod stromy před stanem,
jak ptáci na větvích se scházejí,
a hovor vedli s ním jak s přítelem.

Abimelech.

On šťasten byl jak nejmocnější král,
ba šťastnější . . . Však pojďte nyní v dům.

Izák.

Dřív dovol mi, bych vyšel z města zas
a dobrou hlásal lidu novinu,
že vyplnil's mou prosbu šlechetně.

Abimelech.

Nuž tedy jdi a brzy vrať se zpět.
Tvou sestru uhostím v těch komnatách,
kde matka moje žila. Veďte ji!
Mé otrokyně k její službě jsou.

Rebeka (šepce Izákovi spěšně).

Zde čekej, až se vrátíš; přijdu sem.
(Na hlas králi) Tvá roba jsem.

Abimelech.

Jsi paní v domě mém.

(Rebeka odchází v dům a Izák ze zahrady, král zůstane sám s Amalem).

Amal.

Jsi zcela v rozjímání ponořen,
tvé oči planou divně.

Abimelech.

Zdá se mi,
že nikdy spanilost jsem neviděl
až ve chvíli, když závoj pozvedla,
že moje oči světlu poprvé
se otevřely dnes, že teprv vím,
co hudba jest, od chvíle, kde ten hlas
mi vnikl v sluch . . . A přece zdá se mi,
že neslyšel jsem ponejprv jej dnes . . .

Amal.

Sníš, pane můj?

Abimelech.

Ó sladce, příteli!
Ó ano, jest to tentýž luzný zjev,
ten světlý, vysoký, jenž sklonil se
tak plný slitování nade mnou,
tak zastřen závojem jak právě teď
když vešla v zahradu.

Amal.

Kdy bylo to?

Abimelech.

Před dvěma léty, když jsem tajně jel
do Mamre naslouchati proroctví
těch šumných stromů tam — (zamlčí se)

Amal.

Ty's v Mamre byl?

Abimelech.

Nuž, ano. Bylo to mé tajemství.
Ni slova více o tom. Rychle pojď!
Hod chystat dej, jenž by jí hoden byl.
Jdu v skříních hledat z desek cedrových,
bych našel vzácný klenot z opálů
neb rubínů pro krásnou její šíj! (Odkvapí).

Amal.

V síť lapen jest jak jelen, při sám Bál!
Ó, říká se, že kouzla chaldejská
prý znají ženy těchto pastýřů.
Že pravda to, teď věřit začínám.
(Následuje pomalu za králem.)

Izák (se vrací).

Tak podivný mě jímá nepokoj.
Jak na ni hleděli... Ne, odsud jít
a bez ochrany zde ji ponechat,
to nelze! Dosti času novinu
svým sluhům hlásat, raděj zůstanu
a počkám na ni zde... Co znamenal
ten zamyšlený její zrak? Ó, hle!
Pistacie zde tak krásná jako ta
před stanem mého otce v Bersabě... (sedne pod ni)
Zde na ni počkám... Je tak ticho zde
jak v onen večer, sladce památný,
když beze klidu nivou bloudil jsem,
k pistacii posléz pak se navrátil,
a v pláči o svou matku vrhl se
pod drahý strom... Tu náhle bylo mi,
jak by mě někdo jmenem zavolal
a když jsem hlavu pozved, přede mnou
na obzoru, jak zlatem plovoucím,
se velbloud zjevil, nesl postavu,
tak štíhlou, lepou, krytou závojem,
a blíž a blíže přišla vidina,

stál starý sluha nyní přede mnou
a řekl mi: „Hle vedu, pane, tu,
jež blahem bude tvým a útěchou!
Dceř Bathuela je to...“
Rebeko,
má gazelo, ty holubice má!
Pojď ke mně, úzko je mi bez tebe,
jak by mi někdo srdce z ňader bral...
(Vstane, obrátí se k domu, v tom vyjde král.)

Abimelech.

Tys nazpět už? Tím líp, neb žádá si
mé srdce s tebou mluvit, Izáku.

Izák.

Mluv, pane můj, tvůj sluha naslouchá.

Abimelech.

Tvé plémě ušlechtilé, hrdé jest,
krev královská ti v žilách koluje,
neb předci tvého otce v městě Ur
na trůně seděli. Nuž, promluvím
jak s rovným sobě, s tebou, Izáku.
Nač kočovati světem? Usaď se
v mé říši, budeš jako knížetem,
jen nadvládu mou uznáš. Vystavíš
si bílé město na výšině hor
a smlouvu učiníme —

Izák.

Králi, ne...
slov marných nepronášej... Prosebník
jsem k tobě přišel, králem velkým jsi,
neb srdce tvoje velké, dobré jest,
však nežádej co činit nemohu...
Jsem volný — to jest mojí korunou,
a říše moje větší jest než tvá,
neb nemá mezí... Není království
to jako jiné... Neusmívej se...
Jest slíbené nám, mně i synům mým.

Abimelech.

A kdo je slíbil? Kdy? A kde ta říš?

Izák.

Bůh slíbil ji co spásu lidí všech.

Abimelech.

To sny jsou, Izáku.

Izák.

Nuž, nech mi sen,
a nech mi poušť, kde boží bloudí duch
a volá na nás z oblak, ze slují,
v nichž svatý šer... Já sám jej nechápu
ten velký slib, jenž hlubý jako sen,
a přece vím, že pravdou jedinou.
Ten slib učinil Bůh už tenkráte
a stanovil jej, zem když nebyla,
když strmé hory ještě nestály,
když nebes nebylo ni oblaků
a moře ještě když se nedmulo...
V těch šerých časech Bůh už o tom snil,
a znova sobě opakoval slib,
když nad potopou seděl, věků král...

Abimelech.

Tvé oko plane... Nerozumím ti...
Tak bylo mi, když v Mamre slyšel jsem
ty stromy hučet, staré, prorocké...
Já slyšel šum, jenž svatým zdál se mi,
však v duchu mém přec šero zůstalo.
Ty nechceš podrobit se, rozumím.

Izák.

Jen volnost matkou velkých činů jest.
Jí odkojen jsem, a ji zachovám,
neb dědictvím jest synům synů mých.

Abimelech.

Nuž, tedy buďsi, vrať se zase v poušť
a žij svým snům... Však sestru svou mi dej,
na hlavu její vsadím korunu,
a podnožem jí bude město mé...
Za ženu žádám ji. Co hledíš tak
jak v kámen obrácen? Tvůj bledý ret
se třese, oko náhle shasíná,
co znamená to velké leknutí?

Izák.

Svou sestru, králi, nemohu ti dát.

Abimelech.

Ty šílíš, muži! Chceš mě urážet?
Rci příčinu! Svůj s tíží krotím hněv!

Izák.

Má sestra volna, sama rozhodne
o sňatku svém... Má práva jako muž.

Abimelech.

Nuž, promluv tedy s ní, pak promluvím
i já... Hleď, kliden jsem zas... Odcházím
a sestru tvou ti pošlu v zahradu.
Tu hřivnu dej jí za mne... Chudý dar,
ač vzácnějšího Egypt nechová!
(Podá mu zlatou hřivnu, kterou Izák na větev pistacie pověsí.)
Buď výmluvným, já plachý řečník jsem,
ač zkalen jako ocel ve bojích. (Odejde.)

(Dokončení.)

Písně.

I.

Jsou hvězdy, jsou
a na nebi se lesknou,
a ona širým, chladným chodí světem
s tou duší tesknou.

Jsou hvězdy, jsou
a na nebi se chvějí,
a Bůh ví, zdali víc a větší láskou,
než srdce její.

Jsou hvězdy, jsou
a na nebi se zlatí,
chtěj zítra nebo dnes, — a přijde tiše,
své srdce dá ti.

Jsou hvězdy, jsou
a na nebi se třpytí,
což smutno, když tvé oči — její hvězdy
tak v dálce svítí!

II.

Byl srpek zlatý, uzounký a milý,
plul čistý ve tmě nebes nad Petřín,
snad oba vyvolal nás v stejnou chvíli,
že zjevil se mi zde tvůj drahý stín.

Tak blízko šli jsme tehdá proti sobě
a mimo sebe zas, jak velí svět,
a srpek svítil v neskonalé zdobě,
jak noci čarodějný amulet.

Tys podíval se vroucně do mých očí,
čar měsíčný v nich byl i slunce moc,
viď, srdce chvěje se, když noha kročí
v tu tichou, vlídnou, dojímavou noc!

A z řeky mlhy lem se nesl bílý,
jak k roucha temnu čistý hermelín,
byl srpek zlatý, uzounký a milý,
když zmizel v šeru kdes tvůj drahý stín,

III.

Nebylo to slunce, jež se rozsvítilo,
prškou blahodějnou v duši mou se lilo,
naházelo květů, kde se klíček točí,
rozvázalo písní, s čela, zraku chmury
odehnalo, zářic sladkou mocí s hůry,
nebylo to slunce, byly to tvé oči,
bylo to mé nebe!

Nebyly to hvězdy, jež mi čarovaly
v úsměv každou slzu, v radosť moje žaly,
ráje růžové, kam bludná noha kročí,
jež mi zasvítily do života pouti,
v jejichž záři sladké touží duše plouti,
nebyly to hvězdy, byly to tvé oči,
bylo to mé nebe!

IV.

Na moje když víčka sletí
lehký motýl, sladký sen,
tiše první, druhý, třetí,
každý dárce šťastných scen,

o tobě když snívám,
v oči se ti dívám,
ach to k hlavě mojí letí
hvězdy a slunce a růže a rosa a píseň!

Sni, sni o té lásce naší!
Co nám vzato osudem,
nade všecko v světě krasší —
ať nám svítí šťastným snem:
miláčku, když sníváš,
v oči se mi díváš,
to se k hlavě tvojí snáší
hvězdy a slunce a růže a rosa i píseň.

Eva z Hluboké.

Z Národní besedy.

Novelka z literarní pozůstalosti **Berty Mühlsteinovy.**

(Dokončení.)

Tančil pouze čtverylky?" doložila Ida.

„Ano," vece Laura; „líbil se ti?"

„Odpusť, mé drahé srdce, že ti to v okamžiku říci nemohu. Seznala jsem tolik lidu včera, že se mi podoby jejich pletou, a blažený dojem plesu je tak celkovitý, že mi jej nelze rušiti rozebíráním, co se mi více líbilo a co méně." —

Laura doprovázela přítelkyni svou do všech zábav, jež masopust poskytuje. Sama netančila — paničky sebe mladší jsou v Praze nuceny radosti té se odříci — ale těšila se z úspěchů Idiných a z blahého uspokojení, které vanulo celou její bytostí. Bylať všecka proměněna. Vystupovala sebevědoměji, mluva její byla určitější i neostýchala se dokonce již vysloviti myšlenku, jak se jí rozbřeskla v hlavě. Ida mívala originelní myšlenky; Bohdan říkal, že jsou plny divoké, romantické poesie. Lauře svěřil, že, je-li zaslíbenec Idin skutečně takovým, jakým jej tato líčí, k povaze její sotva se hodí. „Jednání jeho s ní," pravil, „podobá se mi, jako by chtěl majitel cirku vycvičiti bujaré hříbě na pokojného soumara."

Ida však o svého snoubence valně se nestarala. Užívala, a nabývala o sobě nového pojmu. Přestala považovati sebe za nepatrnou a rozhodla se, že po svém návratu nebude vůči Harrymu na dále tak podajnou, jako byla dosud. Půvabným motýlem letěla z jedné společnosti do druhé, z každé si přinášejíc několik kapek sladkého medu. I doma mívali často hosty; zejmena Václavík přicházel pilně, jakož i paní Těšínská, dáma, která se románem „Elvíra" šťastně uvedla do světa literárního, a jež předmětem byla úcty i obdivu Idina.

Jako blesk z čistého blankytu překvapil dívku náhle list z domova, v němž jí Harry ve jménu otce psal, aby se co nejdříve navrátila. Lituje sice velice, že ji musí vytrhnouti z radovánek, že musí skrátiti tu řadu slavnostních dní a to holdování, jehož „my dear cousin Ida“ je předmětem, ale obává se sám, že ji, zůstane-li déle v tomto radostně vířivém kruhu, pobyt v tiché vesnici ještě méně uspokojí.

Ida byla vzkazem všecka ohromena. Na návrat nebyla posud ani pomyslila. Teprv minuly čtyry neděle, co meškala u Laury, měly již sestavený program na dobu postní a ještě ani nebyl masopust ukončen — jak mohla odjet?! Tak nemilosrdným otec nesměl být. Usedla a odepsala. Užila veškeré výmluvnosti, jíž byla schopna, a výsledek byl, že Harry ji dal dovolenou až na ostatky. V popeleční středu musí se však najisto vydati domů.

„Buď s bohem, Lauro moje drahá!
buď s bohem, krásná Praho má!
Kolébko mého štěstí, blaha,
kdo opouští tě, umírá.“

parodovala Ida, ale nemohouc déle ubrániti slzám, objala Lauru a položila hlavu svou na její rameno.

„Což tak nerada opouštíš Prahu?“ tázala se mladá paní něžně, hladíc ji po tvářích. „Vždyť jsme ti mohli tak málo poskytnouti. Nic více, než-li užije každé mladé děvče tvé sličnosti a tvého čilého ducha.“

„Nic že jste mi neposkytli?“ odvětila Ida a vymknuvši se z objetí Lauřina, vzpřímila se:

„Já lásky, slávy, ducha vínem
v těch zpíjela se blahých dnech;
teď ve Zádvoří nehostinném
mých osudů se změní běh.

Ach, tušení mě děsně leká,
až srdce hrůza pojímá:
že Harry s metlou na mne čeká,
se ve strašlivých snech mi zdá.“

Vypukla v hlasitý smích. Slza, která se jí třepotala ještě v řase, zaleskla se, jako by se smála také. I Laura se smála, chopila družku za hlavu, zlíbala jí oči, ústa, kadeře, a smích, slzy i polibky splynuly v jedno.

Jeden ples kynul ještě Idě, dříve než-li měla odejeti. Hotovila se do něho s chutí valně ocháblou. Myšlenka, že se vším bude se muset brzo rozloučiti, s divadlem, hudebními večery i přátelskými schůzkami, strpčila jí radosť. Přijela s Laurou později než-li obyčejně, a s úmyslem, že toliko čtverylky tančiti bude, usedla s přítelkyní mezi paní, tvořící živé pozadí sálu. Seděla tam skutečně jako zapomenutá. Vír se kolem ní vznášel, hedbáví šustilo, spousty květin míjely i bílá oblaka vzdušných šatů. Ji pilíř částečně zakrýval.

Pohlédla ke skupině exotických květin a uzřela Václavíka, přehlížejícího napnutě tančící. Hledal někoho. Když valčík dozněl, prošel se zvolna sálem. Stanul u pilíře.

„Konečně!“ zvolal a obličejem zableskla mu radosť: „Víte-li pak, slečno, že jsem vás po celý večer hledal?“

Požádal ji o rámě, vzal jí kytici a procházeje se s Idou, povídal, kterak už pochyboval, že ji zde nalezne a že by bez ní byl ples pro něho pozbyl veškeré zajímavosti. A když dáno znamení k započetí kvapíku, uvedl ji na místo, kde pohodlně mohl usednouti vedle ní, vyměnil si kytici za vějíř a zastiňuje jím svůj a její obličej, předl rozmluvu dále. Čest Václavíkovi! Nebyla prázdná, ani tak všedně otřepaná, jak ji poskytují páni v plesu dámám — sladká cukrátka beze vší příchuti. Václavík nedvořil se dámám ze zvyku, nenáležel k těm, kteří nemohou se sejíti s hladkou licí, aby jí neřekli úklonné slovo. Přiblížil-li se dívce, bylo jisto, že jej zajímá. Nápodobil toliko spůsoby lehkých, dvorných mladíků, cit jeho byl však pravý a to, co mluvil, mělo jádro.

Ida sdělila s ním, že za několik dní bude jí rozloučiti se s Prahou a navrátiti se do Zádvoří.

Václavík mlčel chvilku, pak řekl temně: „Hledím za unikajícím jarem s nadějí, že se opět navrátí; pozbyl jsem nejedné illuse, spřádaje si na jejím místě novou, ztratil jsem mnoho s lehkou myslí a bez želu, ale vás, slečno, vás bych nerad ztratil.“

Pojal její ruku ve svou, mezitím co druhou vyňal z kytice polorozvitou růži a zavěsil si ji do knoflíkové dírky kabátu. Pak pohlédl tázavě do očí Idiných. Sklopila své.

„Je uvadlá,“ pravila zticha.

„Stane se mi růží Jerišskou,“ odvětil vroucně mladý muž.

Jeho zrak lpěl dosud na její tváři, jeho ruka držela ruku její. Ida cítila, že musí něco říci; chaos myšlenek točilo se jí v hlavě, proud slov řinul se k ústům.

„Jsem nevěstou!“ vyhrkla chvatně.

Václavík pustil zvolna její ruku a Ida vložila svou kvapně na rámě cizího pána, který právě přišel požádat ji o tanec.

Když ji přivedl zpět, našla místa obsazena dvěma starými dámami. Pátrala po Václavíkovi. Dlel ve skupině pánů. Ida podívala se na mezeru ve své kytici, pak na růžičku v kabátě professorově. Podržel ji. Ida se usmála.

Odebrali se záhy z plesu. Václavík se ještě jednou dámám přiblížil v chodbě, kudy kráčelo se ku šatnici, a dvorně s nimi se rozloučil. Následujícího dne v divadle jej Ida nespatřila, aniž přišel k Bohdanovi v předvečer jejího odjezdu a také na perroně nádraží marně se Ida po něm ohlížela.

Starobylý kočár hrčel, zajížděje do dvora stavení továrních. Paní Roubalíková odložila pletení, Harry vytřel pozorně péro a položil je přes hlavní knihu, továrník posunul si čepičku a chvátal do dvora. Dvířka kočáru se rozletěla a s rozevřenou náručí skočila Ida se stupátka přímo do objetí otcova. „Ach otče, kterak jsem byla šťastna,“ zvolala a zaštkala na jeho prsou přemožena lítostí.

Harryho obličej, který jevil při vjíždění kočáru známky živosti, stal se v okamžiku mramorem. „Mělas nepříjemné počasí, stihl tě dešť," řekl suše, podávaje sestřenici chladně ruku.

„Harry!" Chvatný ruměn přeletl Idinu tvář. Kráčela se sklopenou hlavou k domu, po boku paní Roubalíkové, která neustále zlému dítěti dobrosrdečně vytýkala, že nechtělo domů, že se mu v cizím hnízdečku lépe líbilo, než-li ve vlastním.

„Tedy tě pobyt v Praze skutečně tak bez míry těšil?" otázal se továrník.

„Ach otče, byla jsem jako na novém světě," zavzdychla Ida.

Když všickni usedli pohromadě, jala se vypravovati. Nespozorovala, kterak tvář Harryho při líčení, jak Ida byla vyznamenána, více a více se prodlužuje.

Byla všecka zaujata krásnými upomínkami a líčila nadšeně s licí plamennou. Chvilkami povzhledlo k ní velké, pokojné oko Harryovo, by utkvěvši na ní několik okamžiků, opět se sneslo pohledem k bílému ubrusu.

„Něco vytěženo bez odporu z této dobrodružné výpravy slečny Idy," pravil.

„Co?" tázaly se zároveň zraky Idiny i paní Roubalíkové.

„Naučila se vésti slovo," odvětil suše Harry. „My dear cousin musí mně však odpustiti, nezajímá-li mne dějeprava její vítězoslávy v té míře, abych zapomněl na svoje povinnosti. Je mne potřeba v továrně — doufám, že paní Roubalíková bude dosti pozornou posluchačkou, by mou přítomnost úplně nahradila."

Vstal, uklonil se, a odešel. Továrník přesedal chvíli netrpělivě na své židli, pak políbil dceru a omluvil se, že mu jest též odejíti, o sedmé že se však vrátí k večeři a tu prý bude s největším potěšením naslouchati dalšímu vypravování.

Schlazena zůstala Ida sedět u paní Roubalíkové. Ti tam byli její snové. Peruť byla ochromena, celá tíže bývalého ostychu a v sebe nedůvěry padla jí na prsa. Opět nebyla ničím. A když s paní Roubalíkovou otevírala svoje zavazadla a dotkla se mlhových bálových šatů, jež v Praze byla nosila, tu přejela si dlaní oči, tázajíc se, jest-li skutečně ty blažené dni všecky prožila, či šálil-li ji líbezný sen.

Leč nechť i perutě duše její klesly návratem do Zádvoří, Idě zůstalo aspoň vědomí, že je měla a že ji znovu dovedou povznésti, setřese-li se sebe pouto ji svírající.

Harry znamenal brzy, že malá, nepatrná Ida neposlouchá již slepě jeho příkazů. Odporovala mu a troufala si svou vlastní vůli nejen míti, ale i prováděti. Toho nesměl u své budoucí paní trpěti. Vystoupil, by zachoval svou autoritu, se vší přísností a bezohledností naproti bezbranné dívce i způsobil tím, že srdce Idino, jež dosud snoubence se zastávalo, pomalu od něho se odvracelo.

Přemítáním a porovnáváním uzrál v Idě náhled, že bratranec není tak dokonalým, jak si jej představovala, i našla na něm mnohé chyby a ne-

dostatky, kterých dříve neznamenala. Za to představoval se jí obraz jistého professora vždy jasněji a vábivěji. Často se zadumala. I kladla si otázku, kterak on by asi jednal, jsa na místě Harryho. „Vás bych nerad ztratil,“ zaznělo jí v odpověď v duši i bylo jí, jako by slyšela měkký, vroucí přízvuk, jímž slova ta byla pronešena. Proč jej tak bezcitně odbyla? Rázem všech nadějí zbavila? Snad . . .

Nedomyslila, plamenem zahořel jí obličej.

„Zdá se mi, drahý pane strýci, že jsme pochybili, poslavše Idu na brus do Prahy,“ vyznal se Harry továrníkovi.

„Myslíš? Proč?“

„Změnila se od svého návratu nápadně a sice zcela v neprospěch svůj. Je pánovitá, snadno popudlivá, považuje svoje mínění za jedině platné, je vůbec všecka prosáklá sebevědomím; následek to bezpochyby dvoření, jehož se jí dostalo od několika mladých, nerozumných hejsků.“

„Paní Roubalíková pravila mi totéž. Říká, že Ida dítětem odjela, a ženou se vrátila. Leč stalo se. Víš-li prostředek, jakým by malá odbojnice se napravila, použij ho. Ponechám ti v tom směru úplou volnosť.“

Harry sehnul se hlouběji nad pult. Bílé čelo jeho lehce se zabarvilo.

„Nejvhodnějším zdá se mi, abychom co nejdříve uzavřeli zamyšlený sňatek. Bude-li Ida jednou chotí mou, podrobí se snáze. Illuse o důležitosti její vykouří se jí z hlavy a s ní všechny nepravé pojmy o ženách, které jí emancipovanou přítelkyní byly vštěpovány.“

„Ano, máš skorem pravdu, Jindřichu. K čemu déle otáleti. Idě je dvacet let, máte se rádi a čekáním se nic nezíská, leda že byste jeden nebo druhý srdcem jinam zabloudili, což bych, upřímně řečeno, velmi nerad viděl. Máte oba mé lásky po dílech stejných i nesl bych těžce, kdyby jeden z vás od mne se utrhl a domov svůj jinde si založil. Vezměte se, buďte šťastni!“

„Děkuji, drahý strýci.“ Harry se sklonil a políbil ruku továrníkovu.

„Tak, tak, milý hochu; těším se, že si bereś Idu rád. Je nerozumné, zanedbané děvče; musíš si ji teprve vychovat.“

„Nestarejte se, strýčku; za rok bude Ida tichá jako beránek a muži svému oddaná jako Griselda svému rytíři.“

Oznámiti Idě, že den sňatku je pošinut k době nejbližší, nepovažoval ani továrník ani Harry za nutné. Měli Idu za dítě, nad nímž rozhodují lidé starší, dospělí. Harry nestal se ani za mák vřelejším a řeči jeho k „dear cousin“ Idě nezněly více škádlivě, nýbrž přízvukem ironickým.

Jest pravda, že také Ida chovala se ku snoubenci svému chladně, že tón dětinné důvěry a pokory ustoupil mluvě vážné a vznešené. Malá sestřenička byla nyní mnohem více ladylike, než když se o to se vším přičiněním zasazovala. Harry pozbyl pro ni illusí. Viděla v něm tyrana, muže v nejvyšším stupni domýšlivého a ženicha, který jí pohrdá. Kdo jí vlastně zde nepohrdá? Čím byla v rodině? Musila si odpověděti, že ničím. Chodila domem bez plánu a cíle. Přání její se sice vyplňovala, ale mínění jejího pranic se nedbalo. Jaký tu div, že se myslí opět a opět obracela ku Praze! Laura jí často dopisovala. Posílala jí knihy a nově vyšlá díla beletristická a tázala se neustále, kdy už bude moci přijeti na svatbu. Na svatbu! Ida by byla tak ráda přítelkyni sdělila, že dobře

uhodla pravíc, že láska její k Harrymu není ta pravá, ale styděla se. Nechtěla se přiznati, že ženich je k ní chladný a že skutečně jen okolnosti uzavírají mezi nimi sňatek. Bylo jí tak teskno, tak smutno. Pobyt v Praze jevil se jí v barvách vždy svůdnějších a vábnějších, čím více dní od doby té uplývalo. Měla stále před očima tu krásnou hlavu s tím plavým vlasem. Proč na ni nevzpomněl? Proč se o něm přítelkyně nezmiňovala? Poslední ples stal se Idě lesklým bodem, okolo něhož všechno její myšlení se otáčelo. A svatba přede dveřmi!

Ida svěřila přítelkyni, že na svůj pobyt v Praze nemůže zapomenout. „Suď dle přiložených veršíků,“ psala „kterak vzpomínka je mocna, když dovedla ze mne udělati poetku.“

Uplynuly asi čtyry neděle, co dopis odeslala. Byl mlhavý den; Ida seděla ve svém pokoji a krátila si čas kreslením arabesk na hladký, bílý papír, any tu dvéře rychle se otevřely a jimi vstoupil Harry. Ida se ulekla. Mrak tměl se na jeho čele, jako nad brvou Jupitera. Držel v ruce tiskopis.

„Je to vaše práce, miss?“ tázal se, ukazuje prstem na jedno místo listu.

Idě přecházely zraky. Poznala verše, které byla poslala Lauře.

„Odpovězte,“ naléhal Harry, „psala jste tyto řádky čili nic?“

„Psala,“ odvětila Ida bojácně.

„Nuže, pak vám to pro příště zakazuji. Cítíte-li potřebu uleviti sobě, sdělte svoje city s otcem svým, s paní Roubalíkovou, se mnou, který mám na ně právo; ale chraňte se, hlásati je celému světu. Své budoucí ženě to aspoň trpěti nebudu.“

Mrštil časopisem o zem a opustil chvatně pokoj.

Teprv po jeho odchodu všimla si Ida, že listu je přiložen dopis od Laury. Zdvihla jej a vyčtla z něho, že paní Těšínská, které Laura Idiny verše ukázala, všecka jimi byla zaujata a se nabídla, že je upraví pro tisk a sama o jich uveřejnění se postará. Učinila tak i doufá, že své malé, milé Idě způsobila tím radostné překvapení.

„I on to bude čísti,“ ozvala se v Idě první myšlénka. „Zpomene tebe,“ přišla druhá. A teď zakmitly se jiné jako jiskry. „Pohovoří o tobě s Laurou, pošle ti pozdrav, snad více, snad psaní —“ Nyní se myšlénky spletly. Ida už nevěděla, co a jak bude.

Uslyšela však z úst paní Roubalíkové, že svatba její se má odbývati příští masopust a úzkost její se vzmáhala. Kdyby aspoň jistotu měla, že ji Václavík nemiluje.

Snadněji podrobila by se osudu. Ale nemohla věřiti, že slova jeho byla planými frázemi. Cítila, že s toutéž horoucností, s jakouž ona vzpomíná jeho, také on vzpomíná jí. Že nedává žádné známky o sobě? Kterak může? Což mu neřekla, že je nevěstou jiného! Nemáť tušení, že je milován. Ida musí mu dáti znamení, že není zapomenut. Pak přijde, přetne pouta, která jí vážou k jinému, a ovine ji jinými, která budou sladší prvních.

Ida ztratila všechnu rovnováhu ducha. Jako choromyslný svou fixní ideu, měla jen na zřeteli, by povolala k sobě nazpět Václavíka.

* * *

Té doby zpomínám,
té chvíle blahé,
kdy na mně utkvělo
to oko žhavé,
kdy hlučné hudby hluk utlumil slova —
té chvíle zpomínám — jí žehnám znova.

Na zlatých perutích
se snáší víla,
zář tkví jí na čele
a ruka její bílá
sklání se půvabně k spícímu muži
a vdýchá žití žár ve svadlou růži.

Vzduch sladkým nápěvem
se matně chvěje,
větérek lichotně
mi v tvář jej věje,
v tisíci jiskérkách jej prší nebe —
„Já všechno ztratit chci, jenom ne Tebe.“

Co dům továrníkův stál, nepamatoval takovou bouři, jaká se rozzuřila v den, kdy dostalo se Harrymu do ruky ono číslo časopisu, v němž otištěny a podpisem Idiným opatřeny byly tyto verše. Nikdo, kdo Harryho znal, nebyl by věřil, že se dá takto opanovati hněvem. Vše před ním se chvělo. Jen Ida jevila klid, onen klid, který se nás zmocňuje v okamžicích velkých, rozhodujících. Harry jí byl vyjevil, že se vzdává všech nároků na její ruku, že nechce a nemůže za ženu pojmouti děvče, které se tak dalece zapomnělo, že jsouc nevěstou, muži cizímu vyjadřuje lásku svou. Co jí na tom záleželo? Václavík přijde a vše bude vyrovnáno.

Továrník dal vybouřiti oprávněnému, jak i on uznával, hněvu Harryho. Domlouval dceři, aby ženicha svého odprosila a jej ujistila, že verše nebyly leč hříčkou, poněvadž žádného jiného muže než Harryho v srdci nechová. Ale když Ida tomu vybídnutí rozhodně se opřela, řekl si, že je nejlépe vyčkati času. Časem se prý zase všechno podá.

Střežili Idu — zastavily zásilky knčh a přečetli dopisy dříve než je dali do rukou Idě.

Ida si opatření těch valně nevšímala.

Usmívala se a čekala, že Václavík její hlasu porozumí a že k ní se navrátí.

Václavík však nepřicházel. Denně stála Ida na stráži, když posel přinášel psaní ze stanice a zkoumala chvatně jich nadpisy, s tlukoucím srdcem pátrala v časopise po odpovědi na báseň, s ruměnnou tváří běžela k oknu, slyšela-li hrčeti v dálce povoz. Blahé sebevědomí v jejím

obličeji pomalu mizelo a ustupovalo rozpačitému úsměvu, setkal-li se pohled její s pohledem Harryho. Brzo vytratil se i úsměv ten.

Zavital masopust, vrátil se výroční den plesu, kde jí byl Václavík lásku vyznal, máj se objevil a obsypal Zádvoří květem, podzim zničil je, rok tomu již, co se odřekla Harryho.

Jak dnové míjí, pomalu a přece rychle!

Ida slaví dvacáté čtvrté narozeniny svoje. Změnila se mnoho za posledních let. Méně Harry; klassické jeho rysy jsou jako ze žuly vytesány. Snoubenci druhdy, chodí mimo sebe, jako by si jakživo nebyli stáli blíže. Harry čeká, až se mu Ida vyzná ze svého poklesku a jej požádá za odpuštění. Ida — ne, Ida nečeká nikoho a ničeho více.

Léto vystřídává zimu; děti v Zádvoří dorostly; Harry je pánem a majitelem továrny. Na vesnickém hřbitově pod kamenným sarkofagem dřímá otec Idin věčný spánek.

Lampa se zeleným stínítkem ozařuje psací stůl. Papíry na něm jsou posunuty a na jich místě leží dětská hračka.

„Ale teď půjdeš se mnou, tatínku,“ zašveholil dětský hlásek, vycházející z hrdélka malé šestileté holčiny, která se marně namáhala, aby přiměla muže, sedícího před stolem, ku vstávání.

„Nemohu ještě,“ odvětil jí, „zde vezmi hračku svou a řekni matince, že musím ještě něco napsati; aby s večeří laskavě poshověla.“

Holčina odkvapila a muž přisunul si židli. Přejel rukou plavý, na zad sčesaný vlas a chopil se pak malého, úpravného svazečku básní, o nichž měl napsati kritickou úvahu. Nezdál se býti uspokojen. Četl brzo v zadu, brzo v předu, tužka mezi ukazováčkem a palcem pilně pracovala, tu škrtala, tamo poznámky dělala.

„Strašlivá nálada,“ vrtěl hlavou, „samý bol, sklamání, roztrpčenosť a resignace.“

Četl dále, ale pojednou byla pozornost jeho silně napjata.

Přejel si čelo, nesní-li, četl opět, zamyslil se, pohlédl na titul knížečky i na jméno autorky a četl znovu řádky. Kterak jest mu? Verše jsou mu tak známy, jako by je byl již dříve četl, ne nikoliv, jako by je byl sám napsal. Podobá se mu, jako by se byly chvěly kdys v jeho srdci, — z něho vyšly; procítilť je. Mlhavé upomínky vynořují se mu z duše, cítí jasně, že je v těsném svazku s těmi verši a přece nepoznává, kde a kterak.

Vyhledal báseň jinou. Četl s napnutou pozorností. „Růže Jerišská.“

„Můj bože,“ zvolal, „opět tyto známé zvuky!“ Ale již prosvitlo mu v paměti. „Bylo by to možné?“ Skoumá znovu titulní list: „Jméno je cizí, ale nikdo jiný nemůže se krýti za ním než Ida.“ Mžikem vrací se mu v mysl večer o plesu. Slova, která on sám byl pronesl, jsou zde spojena v báseň! „Ida! Ida!“ opakuje znovu.

Rozevřel knížku a začal čísti od začátku s živým interesem, se srdcem dojmutým. A čím dále četl, tím soucitnějšího výrazu nabýval jeho obličej, tím rozechvěnější stávala se jeho mysl. Viděl před sebou pustý, osamělý život dívky a stroskotané štěstí. Štěstí to rozkotal on.

Nechápe posuď, kterak se to dělo. V hlavě víří mu chaos. Ida, to veselé bezstarostné dítě, tak vroucně milovala! A jeho!? Vždyť jí byl oddán celou duší, vyznal jí lásku svou a byl bezcitně odmítnut!

Srdce ženské, věčně nerozluštěná hádanko!

Zavřel a odložil knihu.

„Milostivá paní doma?“

Laura se po příchozím cize ohlédla. Nepoznávala ho.

„Professor Václavík!“ vykřikla najednou a běžela hostu v ústrety. „Vítám vás srdečně, srdečně!“

Pobídla hosta na pohovku; sama usedla po jeho boku.

„Že přece přicházíte!“ zahovořila. „Bohdan mi povídal, že jste se navrátil, ale vy nepocítil jste posud touhu, vyhledati svoje staré známé. Jak je tomu dávno, co jste přijel z Rusi?“

„Čtyry neděle, milostivá paní.“

„A přivezl jste si sličnou ženušku, Rusku, a několik malých andílků, je-li pravda? Můj bože, jak ten čas utíká. Zdá se mi to nedávno, co jste se s námi rozloučil. Jak dlouho byl jste vlastně v cizině?“

Václavík se trpce pousmál: „Hezkou řadu let,“ odvětil.

„Ach ano, pamatuji se,“ řekla Laura, „bylo to téhož roku, co moje přítelkyně Ida přijela ke mně stráviti masopust. Odjel jste asi týden za ní a dopustil se té malé nezdvořilosti, že jste ani nepřišel se jí poroučet. Divila jsem se tomu, neboť jsem se domnívala, že se o Idu poněkuď vřeleji interesujete; ale ukázalo se, že jste byl právě takovým motýlem, jako mladí páni ostatní.“ Zahrozila Václavíkovi prstem.

„Rozhodl jsem se tak rychle pro Rusko, milostpaní, že jsem byl všecek zaujat přípravami k této cestě. — Ráčila jste se zmíniti o slečně Idě. Co stalo se s ní? Je šťastně provdána?“

„Ida! Ach to je vám zvláštní. Není provdána, ale stala se básnířkou. Považte si, to svěží, čilé dítě je rozerváno skrz na skrz. Chmurné básně její, jež tyto dni tiskem vyšly, jasně zobrazují nešťastnou její mysl.“

„Jak že? Dáma —“

„Je Ida, ano. Brzy po svém odjezdu z Prahy poslala mi básničku „Vyhnána z ráje“ a krátce po ní „Zpomínám.“ Nečetl jste tehdy?“

„Byl jsem na cestě do Ruska.“

„Od té doby však umlkla. Až nyní teprve vystoupila s celým svazečkem pod cizím jménem.“

„Byla nevěstou, nemýlím-li se?“

„Ano; ale sešlo s toho. Řekla jsem tenkráte Idě, že není mezi ní a bratrancem jejím pravé lásky, a moje mínění ukázalo se bezpochyby správným. Je to neobyčejný poměr mezi nimi. Obývají společně dům, který zdědili, ale každý žije pro sebe.“

Professor Václavík vstal a poroučel se. Věděl dosti.

Přišed domů, usedl ke studovní lampě. Vyhledal knížečku a pohleděl na ni s úctou a láskou. Pak položil ji ku levé své straně, narovnal

hladký aršík papíru, utkvěl chvilku zrakem na svazečku, jako by z něho sčísti chtěl myšlénky, načež oko jeho náhle zaplanulo a již letělo také péro střelhbitě po papíru.

Vrátil jsem se opět v místo,
kde jsem druhdy šťastným byl,
a sen, ze všech nejluznější,
sen o blahé lásce snil.

Hrdé slovo krásky pyšné
vyhnalo mne v dalný svět;
bez naděje šel jsem smuten,
v ruce svadlý růže květ.

Čas mou ránu mírně zhojil,
Jiné dívky něžný cit
ovil srdce moje poutem.
Nové lásky blahý kmit.

Vrátil jsem se do své vlasti,
tichý, klidný, bez stesku,
mně, že též i kráska moje
v štěstí září odlesku.

V klidno žití rodinného
zní mi náhle žalný zpěv,
cítím vláhu trpkých slzí,
slyším bouřit lásky hněv.

Čí to hněvy? čí to zpěvy?
čí to srdce umírá?
Ach, tou slzou, bílou, jasnou
tvář mé krásky prozírá.

Její hlas mne něžně volal,
když jsem želel vidiny,
větřík však jej nedonesl
do daleké ciziny.

Stará báj, jak na severu
dumně modřín láskou mřel,
co na jihu v srdci palmy
stejně mocný plamen vřel.

Že se modřín s palmou minul,
svírá bolně moji hruď:
že jsem blaho Tvoje zkalil,
odpusť — a — mne nezabuď!

Složil verše do obálky, zapečetil a nadepsal Idě do Zádvoří.

* * *

Jak se chumelí venku! Vločky tancují do kola, jako by jim hudba hrála kvapík. Střechy jsou bílé. Na zemi sníh. Na některé místo ho zanesla závěj mnoho, s druhého je odfoukl vítr. Jako to štěstí u lidí. Do některých prsou se ho snese mnoho, některým vzata poslední naděje.

Ida se ráda dívá na takovou chumelenici.

Když ty vločky se tak ženou, jedna honí druhou, zamyslívá se. Jest jí, jako by ty myriády bílých třpytných hvězdiček prškou jí vnikaly do duše a tam jemně a zvolna roztavovaly ledy. Bílé, zimní květy!

Dnes zvlášť jí tak měkko kolem srdce. Chtěla by se smířit s celým světem. Již dávno nebyla v takové náladě. Poprvé po dlouhém čase přála si, by s někým tak od srdce mohla pohovořit. Od srdce! Ach, vždyť nevěřila nikomu. Nepřilnula k nikomu od oné doby, co se tak krutě sklamala, co shledala, že lidé v okamžiku, kdy mluví o nejsvětějších citech, pomýšlejí na zradu, kde vroucnost hlasu, chvějný žár v oku nejsou než umělou, koketní lží!

Z hlavního fabričního stavení zazněl zvonek. Poledne. Vrata se rozevřela, a jimi hrne se proud dělníků různého stáří i pohlaví.

Vousatý, hubený muž přidružil se k ženě, ne méně bídného vzezření, jež vyšla z jiného oddělení, houf dětí je následoval, berouce se jako oni ku společnému, chatrnému obědu, po němž opět v práci budou pokračovati. Všem na čele je vytisknut znak bídy a chorobnosti. Ida znala nuzné poměry všech těchto dělníků, věděla, že dusný vzduch tovární zdraví jejich podkopává a jim předčasný hrob připravuje — ale nikdy nepůsobilo jí vědomí to takovou lítost jako dnes. Co jen její duši tak rozechvělo? Jest jí, jako dítěti před velkým svátkem.

„Je prostřeno, slečno!“ oznamuje, vstupujíc, paní Roubalíková.

Ida se ohlédla. Plně a bystře padl zrak její na pěstounku. Znamenala, že ani jí čas neušetřil. Trudná jednotvárnost, v domě panující, která každý záchvěv, každý mžik radosti hned v zárodku utlumuje, nezůstala bez účinku na její tváři. Všecka nuda, všecka rozmrzelost a mlčenlivost, obyvatele domu tížící, rozestřela se chmůrou po jejím obličeji. Ida následovala za paní Roubalíkovou a usedla mlčky vedle ní k obědu.

Lhostejně odsunula stranou noviny a dopisy dnešního dáta. Není zvědava. Žádná zpráva nemá pro ni té důležitosti, by nemohla být odložena až na skončení oběda. A dopisy? Obsah větší části jich je Idě dobře znám. Týkají se dědičky, spolumajitelky továrny, a začínají skoro vždy slovy: „Blahorodá slečno! Spanilomyslné a vlastenecké smýšlení Vaše dodává nám odvahy“ — a končí prosbou: „doufáme, že nám laskavé přízně své neodepřete.“ Připojena bývá pečeť toho neb onoho spolku.

Ida tedy nechvátala s přečtěním. Čekala, až paní Roubalíková vstane, — po Idě obědval teprv Harry, a paní Roubalíková posud nepřipustila, aby někdo jiný než ona při jídle mu posluhoval — a teprv když odešla, sáhla po dopisech. Byl dnes pouze jeden, a dle obálky žádný z těch, které se rozesýlají en masse. Ida rozlomila pečeť, vytisknutou prstenem. Četla. Plamenná červeň pálila jí obličej, rty se chvěly, pak zbledla, potom opět zruměněla, až konečně ruce upustily dopis na zem. „On se navrátil, on mi porozuměl po desíti, desíti letech!“ zajásala. „Není zrádcem!“ Slza vstoupila jí do oka, lítost a bol, dlouhá leta v prsou sevřené, uvolnily si hlasitým štkáním. Ida plakala, plakala usedavě, všechen led v jejích prsou rozhřál se těmi slzami, tvrdosť, zášť k člověčenstvu byly jimi odplaveny.

Všechno, co trpěla, trpěla z vlastního provinění. Jediné upřímné slovo, promluveno v čas, trochu méně pýchy naproti přítelkyni a osud její byl by se docela jinak rozvinul. Václavík ji miloval. Myšlénka ta ji naplňovala pýchou a vrátila jí všechno sebevědomí a chuť k žití. Zdvihla list, přečtla řádky opět, smáčela je slzami svými.

„Zpomínka na mne je mu posud posvátnou,“ zvolala. „Po boku družky milované nevybledl obraz můj. Nechce přede mnou státi jako muž bídný, muž věrolomný. Já mu křivdila. Mně domněnka, že jsem byla zavržena, otrávila život. Miloval mne! Nezapomněl na mne!“

Jako zpěv andělů znělo jí to v duši. Líce jí zaplálo, slza v oku hrála na světle jako krůpěj rosy, zasvitneli slunce. Celá bytost Idina byla vzpružena. Hlava hrdě povznesla se, srdce naplnilo se štěstím a ohlíželo se, s kým by blaho svoje sdělilo.

Obyvatelé domu byli z obvyklého klidu pojednou vyrušeni zvuky dávno jim neznámými. Kočí, který šel dvorem, zastavil se, služka upustila talíř, paní Roubalíková oko u punčochy. Slyšely zvuky piana, hřímavé, jásavé. Odkud přicházely? Naslouchali. Od nikud jinud, než z pokoje slečnina. Paní Roubalíková punčochu odložila a brala se krokem podloudným na výzvědy Zlehka otevřela dvéře a vskutku! Zády k nim obrácena sedčla Ida před strojem, a zcela zabrána ve hru, neslyšela vrznutí dveří a nezpozorovala hlavy paní Roubalíkové, která pomalu, udiveně, táhla se zase nazpět.

Udivení paní Roubalíkové dosáhlo míry nejvyšší, když Ida ji oslovila, by jménem jejím požádala Harryho, by dnes společně s nimi večeřel.

Harry pozvání přijal. V salonním obleku, jako by do plesu, dostavil se. Vždyť to muselo být něco neobyčejného, něco slavnostního, co sestřenici přimělo k pozvání. Scházíval se s ní jen v řídkých případech. O nový rok, když jí šel přáti a o svátek její, pak o štědrý večer, kdy dle zvyku z doby otcovy uspořádana byla hostina a poděleny děti dělníků. Obojímu musili býti přítomni i Harry i Ida, jakožto majitelé a páni továrny.

Když Harry vešel, jevila Ida poněkud rozpačitosť a ruka její, když ji bratranci podávala, chvěla se. Však jen chvilku. Brzo opanoval tvář její blaživý úsměv.

„Děkuji ti, žes přišel, Harry,“ pravila a jasný, měkký zvuk hlasu jejího vnikl Harrymu do duše jako lahodná milá pohádka z doby dětství. Stiskl mimoděk ručku, když jí dle obyčeje byl políbil a usedl pak beze slova naproti Idě.

Od smrti továrníkovy nebyli dleli takto pohromadě. Harrymu bylo neobyčejně volno. Ida hovořila. Mluvila o věcech zcela lhostejných, avšak vnitřní uspokojení, štěstí, kterým zářila, vnímáno bylo ostatními a všech se zmocnil pocit blaženosti, jehož původ si nemohli vysvětlit, jehož účinky však na sobě zpozorovali.

Večeře odbyta, Harry vstal a chtěl se poroučeti.

„Zůstaň ještě, Harry,“ pravila Ida jemně. „Chci s tebou o něčem promluviti.“

Paní Roubalíková porozuměla pokynutí a vzdálila se, ač nerada.

„Harry,“ začala Ida a líc jí zazářila milostným leskem, „prosila jsem za tvou návštěvu, bych se ti vyznala ze křivdy, které jsem se na tobě před lety dopustila, a bych tě požádala za odpuštění pro čin, kterýmž jsem se proti tobě provinila.“

„Ido!“

„Nevytrhuj mne. Ano, Harry, já jako nevěsta tvá obrátila jsem zraky své k muži jinému, který mi byl vyznal lásku. Způsobem, důstojnosti ženské nehodným, dala jsem mu na jevo, že i já ho miluji a vyslovila jsem naději, že si pro mne přijde. On nepřišel. Tys pro ony řádky na mne zanevřel, a otec velel, abych žádala za tvoje odpuštční. Já se zdráhala. Všechna pýcha se ve mně probudila. Styděla jsem se před tebou. Vědomí, že onen muž mnou pohrdnul a ty že o tom víš, tížilo mne můrou a naplňovalo mne studem vůči tobě. Vyhýbala jsem se ti, zanevřela jsem na lidi, osamotněla jsem. — Dnes, Harry, je tomu

jinak. Dnes dosáhla jsem jistoty, že jsem byla milována, a že jen nešťastné nedorozumění mne od onoho muže odloučilo. Dnes, po desíti letech pozvedám opět hlavy a vznáším prosbu k tobě: Odpusť mi, čím jsem se druhdy proti tobě prohřešila."

Podala Harrymu na smířenou ruku.

On váhal chvíli, než ji přijal.

„A ty — ty onoho muže posud miluješ?"

„Že jej nyní nemiluji, vím," pravila Ida povznešeným hlasem. „Zda-li jsem jej druhdy milovala, nevím. Jistě však vím, že mne očarovala slova lásky, která z úst ženicha svého marně jsem očekávala."

Zavládlo ticho na několik vteřin. Lampa byla strávila skoro celý olej.

„Jak pozdě jest již!" vzdychl Harry. „Čas tak rychle uhěhl. Jindy se večer vleče zdlouhavě. Nechtěla bys, Ido, abychom je trávili vždy společně?"

„Proč ne?" vece Ida. „Mám té samoty zrovna dosť. Přeje-li si „my dear cousin Harry" — uklonila se potutelně — „se mnou zítra obědvati, bude mi milým hostem."

„Dear cousin Harry" vyšel trochu z rovnováhy, když opustil pokoj své sestřenice.

Všickni v domě tvrdili, že od té doby, co páni jídají pospolu, je mnohem veseleji. Jako by svěží větřík byl zavál a zapudil dusivé ticho. I v továrně to spozorovali. Co tvář pánova jevila se příjemnější, ukazoval se i řiditel méně přísným k dělníkům. Zavládl vůbec zcela jiný duch.

Harry s Idou snášeli se výborně.

Přátelství mezi nimi stalo se ponenáhle tak něžné, jak nebylo ani za dob, kdy byli ženichem a nevěstou. Ida nalezla všechen svůj bývalý rozmar a Harry nepozbyl své zdánlivé chladnokrevnosti, za níž ukrýval měkký cit.

Jednoho večera přišel o něco později k večeři. Ida jej netrpělivě očekávala.

„Kdes meškal tak dlouho?" oslovila jej.

„Musil jsem zastat řiditele v továrně," odvětil Harry. „Slaví dnes sňatek svůj i dal jsem mu volno."

Sňatek svůj! — Zraky Idiny vlhly.

Harry se na ni podíval. Odvrátil se. Tvář jeho krášlil výraz milosti.

„Ido!"

„Harry?"

Ovil rámě své kolem její šíje.

„Kdy my budeme slaviti sňatek svůj!" tázal se zticha.

Pohledla mu plně a důvěrně do tváře.

„Brzy," odvětila a sklopila oči.

Slavila se vskutku brzy svatba ve Zádvoří. Opozdila se sice o deset let, ale za to slavila se tím okázaleji.

Nové sonety samotáře

od Jarosl. Vrchlického.

I.

Sám v polích.

Sám bloudě polem chiméry své spřádám;
jak písek v sutkách mihají se, řinou,
tu pustím jednu, tam uchvátím jinou
a v posled hon jich ani neovládám.

Co toužím, čím se chvěju a čím strádám,
vše vkládám v jejich plesnou honbu stinnou;
jak vločky dýmu jsou, jenž nad pastvinou
se z ohně vinou až k hvězd myriadám.

Ba jsou ty chiméry mé vločky dýmu
z požáru, jejž jsem vznítit chtěl, když hlava
jak pole klasů byla plna skutků.

Z těch zbyla hořká ironie rýmů;
zřím, poslední jak zniká, jiskra žhavá,
půl v resignaci a půl v tichém smutku.

II.

Smrť Heraklova.

Ký drsný hlahol ve hlubinách lesa?
Kentaurů v chvatu běsný zástup divý
poráží kmeny, snáší klest a dříví,
a vrší hranici až po nebesa!

A Herakles již v žhavém rouchu Nessa
se vrhá v žár, jejž pochodní sta živí,
v něm blednou ořů Héliových hřívy,
svět chví se děsem — Dejanira plesá!

A teprve když oblit světla clonou
se heros vznáší bohů ku prestolu,
co dole skály, pláně v kouři tonou,

na zem se vrhne, cítí, jak jest malá
neb vidí nyní ve šíleném bolu:
msta její jeho triumfem se stala!

III.

Matutina.

Jak můra jsem, když noční stín se dlouží,
jež do hořící lampy bije v tichu,
a jako paprsk svlačce do kalichu
v taj vnikám, jenž mne neúprosně souží.

Čím hlouběj vniká duch, čím výše krouží,
tím rychlej všecku malou skládá pýchu,
tím s větším klidem táhne svoji líchu
na roli světa a tím méně touží.

Vždy stesků míň a víc radosti vnitřní,
vždy lásky víc a méně pohrdání,
neb kdo má pravdu? Co ta pravda platí?

Noc nejhlubší je sestrou chvíle jitřní;
té zlatý paprsk cítím na své skráni,
tím roste víc, čím život můj se krátí.

IV.

Stíny.

Vír baletu se vznášel před mým okem,
jež těkavé se z kruhů jeho smeklo
na stíny, jichž se celé moře vleklo
pod elektrických lamp měsíčným tokem.

Ty sylfy, gracie jich každým krokem
v hře stínů stíhalo, ó jak se leklo!
To gnomů, příšer, zmetků celé peklo
v rej trysklo každým fantastickým skokem.

Na krásu stín zde básnil parodii
a směšný byl ten hon, kam zrak jen šinu:
Tlum hrbáčů, bys řek, se v křeči svíjí.

Já nesmál se, já musil pomýšleti,
náš celý život jak hra směšných stínů,
před cizím okem z jiných světů letí!

V.

Rhodope.

Proč poslední šat odložit dnes váhá?
Již ložnice se otevřely dveře
a jak jen mohla poznat v pološeře,
choť přistoupil k ní a již po ní sahá.

Dnes děsem jí, co jindy mořem blaha,
ne choť, to fantom k loži se dnes beře,
i zachvěje se v divé nedůvěře,
jak v lázni plamenů již stojí nahá.

A cítí šerem jakés cizí oko,
že lačně hltá její všecky vnady
a to ji pálí, hlodá přehluboko.

Z těch plamenů až v očích se jí ztmělo.
Král, který okoušel dnes plod své zrady,
v svou náruč netisk ji — jen její tělo.

VI.

Hesperus.

Ó hvězdo, která jako opal snivý
se miháš v kštici noci, jež se blíží,
co míru, touhy, sladkých snů se níží
z tvé mírné záře v duše jako v nivy!

Bez tebe kraj by pochmurný a divý
jak zašlá freska tměl se, kterou plíží
se děs a smrt! Však jako lampa v chýži
tká v nebe idyllu tvůj paprsk tklivý.

Ó jsou-li přece tam na hvězdách duše,
zda vědí, jakým silným křídlem touhy
k nim zalétáme v obavě i tuše?

Či's, hvězdo snivá, pouze odprysk pouhý
pralátky, již sfouk věčný kovář buše,
by plála v tmách co křemen na dně strouhy?

VII.

Živlové.

Vždy proti živlům člověk bude malý,
ať v myšlence se orlem k hvězdám vznese,
ať stihne je! Vždy děs ho schvátí v lese,
když neproniklý noci stín vše halí.

Ať vlny, oři zpěnění, se valí
mu v chaty vrata, jež se větrem třese,
ať oheň, rudý kohout, zpívá v plese
na střeše mu žár křídly sije v dáli;

Ať země, které zvyk jak pevné matce,
se zachvěje a pohřbí rázem v krátce,
co vykonala celých věků práce:

Je člověk malý, rouhavá ať slova
ve vzteku chrlí, ať se zkrušen schová,
jen v tom je velký, že vždy začne znova.

VIII.

Lazar.

Jak bylo, často ptám se, Lazarovi,
když, sotva míru okusil chlad sladký,
zas v žití vedro, boj a trudy, zmatky
ho volal Kristus prorockými slovy?

A přece duši, jež si v klidu hoví
a v šeru nočním loká oddech krátký,
já činím totéž, musí k světlu zpátky,
boj citů zalehlý vzplát musí nový!

Vše rány se zas musí otevříti
a láska mrtva v rubáši snů spící,
ať chce neb nechce musí znovu žíti.

Neb nad ní jako Kristus s přísnou licí
se vznáší, nechť by stokrát měla mříti,
duch poesie velký, vítězící!

IX.

Mezi čtením Ariosta.

Tvá stance ať již hřímá nebo šepce
má nymfy něhu, která tančí nahá
při měsíci, kde hvozd je, kam zrak sahá
mech trne, listí chví se, šustí hebce.

Jak měsíc ona rosný pažit depce,
však náhle stane, zachvěje se, váhá,
neb slyší, lescm, kde se vine dráha,
cos jak cval divý vzdáleného hřebce.

I skrčí se a loví lačným uchem
ten jednotvárný zvuk, jenž tichým ruchem
se rovná srdci, které bije divě;

Snad zbloudil rytíř nějaký tu lesy,
či starý faun ve houští ukryt kdesi
vděk její lačným okem hltá chtivě.

X.

Jaro duše.

Má duše jaro své, kdy sotva stačí
se myšlének a dojmů zpíti květem,
kdy svět i vesmír obsáhne svým letem
a ve dne, v noci zvučí písní ptačí.

Kdy snů se v ní co mízy v keřích tlačí,
než jedním zamyslí se nad poupětem,
sta růží ohnivým již kyne retem
a každá lásku, štěstí, rozkoš značí.

Jak potom náhle život snět je holá!
Jak brzy schromeno je vzletu křídlo!
Jak záhy stmívají se dnové černě!

Jen jedna píseň zbude a ta volá:
Proč jas a květ, jímž pyšnilo se zřídlo,
se nerozdělil v celek stejnoměrně!

XI.

Hrob v moři.

Den po dni odnášel vše modly svaté
z Arkony obležené nepřítelem
a ve podzemní sluje jícnu ztmělém
je kupil velké, mramorové, zlaté.

A město když pak padlo v seči klaté,
v svých bohů středu s hrdým stanul čelem
tam naslouchaje, v huku zdivočelém
kde moře vřelo v číši vrchovaté.

A kroků hlas když slyšel, kterak duní,
a pochodní když viděl rudá zoře
jak stropem honí příšerný stín mnohý:

Nad Svantovítem, který nejvýš trůní,
hnul balvanem a s hukem hromů moře
se valilo, jej pohřbilo i s bohy!

XII.

Skřivan a píseň.

Ó ptáku, hroudy okřídlený duchu,
dne první záblesk piješ z plné číše;
jak velký zvon se blankyt sklání s výše,
ty srdce v něm jsi! K zdivenému sluchu

Tvůj zpěv perlami stéká v čistém vzduchu
a ztichneš-li, tu zlatá klasná říše
se otevře, tam vpadneš a jen tiše
se zvlní za tebou ve sladkém ruchu!

Ó sloko, ňader okřídlený ptáku,
ty srdce zvonu, jenž se stále třese,
neb osud v železné jej svírá pěsti!

Ty ulétneš-li, zmizíš-li přec zraku,
čí hruď jak skřivanu ti otevře se
a za tebou se zvlní tuchou štěstí?

Rodinné drama.

Román od Jana Vítovce.

(Pokračování.)

dyž mu poprve napadl, vyhoupla se mimoděk před duševním zrakem jeho paní Klementina Rokosová, která byla v stejném skoro stáří s jeho nebožkou ženou. Ale první a až dosud poslední jeho setkání se s ní v den osudné katastrofy, učinilo naň tak nepříznivý dojem, že i nyní skoro po roce vzpomínku na dámu tu skoro násilně zaplašil.

Připomenul sobě sice i obě její dcery, ba i jejich společnici, která naň učinila dojem nejpříznivější; ale on padesátník a — macecha téhož stáří neb i mladší než-li vlastní jeho syn!....

Mimoděk zavrtěl záporně hlavou, čímž nejbližši okolí co do volby nové matky nadobro vyčerpáno.

Snažil se sice připomenouti si z dřívějších let nějakou bytosť ženskou, která by mohla zaujmouti místo nebožčino a býti Anušce aspoň přibližně tím, čím jí byla matka. Leč celý svět zdál se mu býti pustým. Byl bez rady i pomoci i v případu, kdyby se byl chtěl obětovati a přivésti milovanému dítěti macechu, které by nemiloval.

Neznalť žádné bytosti ženské, která by po jeho náhledu měla nezbytných vlastností ku převzetí úkolu tak nesnadného a choulostivého.

Vše to zůstalo jeho tajemstvím. Nezmínil se o tom nikomu ani slovem. A přece — právě toto jeho tajemství bylo vystihnuto nejen co do příčiny, nýbrž i co do možných následků paní Klementinou Rokosovou přes to vše, že od smrti své přítelkyně nepřekročila prahu plukovníkova letohrádku. Postaralať se, by byla o všem důležitějším a nápadnějším, co se v letohrádku a s jeho obyvately dělo, náležitě instruována. Věděla, jaká změna se stala s Anuškou. Tušila, že právě tato změna musí míti časem svým v zápětí i změny jiné; krátce přemítala, kombinovala a sosnovala také přiměřený plán.

Šlo jí především o to, zaujmouti uprázdněné místo po své někdejší spolužačce buď sama nebo je upraviti pro některou ze svých dcer, a nebo se pokusiti ještě jednou o to, co byla před rokem náhlá katastrofa v rodině plukovníkově překazila: nebylo-li by totiž možno vlákati pro tu neb onu dceru v tenata milosti — Mansveta.

Bylo jí zcela lhostejno provésti ten aneb onen z těchto plánův; ale právě proto, že bylo možno v příznivém případu srealisovati dva současně, uznala za vhodné počínati si co možná nejobezřeleji.

Z té příčiny také po celý rok rodinu plukovníkovu nižádným způsobem neobtěžovala, leda že dala se, když se naskytla nějaká příležitost, poptati, jak se jí vede, nebo vzkázati zdvořilý nějaký pozdrav.

Jiným způsobem se nevtírala, ale konala tajně přípravy, ba přibrala si i výpomocnou sílu, která nemajíc o konečných cílech ani potuchy, ochotně svěřený jí úkol přípravní vykonala.

Tak nadešel výroční den úmrtí paní plukovníkové.

Letní slunce visí zdánlivě nepohnutě na bezoblačné obloze. Žhavé paprsky jeho padají již skoro kolmo na zemi. Vedro jest přímo nesnesitelné a jenom občas, když zavane svěží větřík, zdá se, jako by dusno již již ochabovalo.

V parku, obklopujícím plukovníkův letohrádek, panuje ticho, rušené jen šumným a crkavým šplounáním vodometů po obou stranách budovy.

Velké zasklené dvéře, vedoucí ze salonu, v němž byla před rokem domací paní zemřela, jsou dokořán otevřeny.

Před letohrádkem jest volné prostranství, obklopené do půl kola stinnými stromy a keři, kdežto uprostřed trčí k výši košatý buk, jehož kmen jest poset nesčetnými výběžky po osekaných větvích. Pod bukem jest umístěn prostý kulatý stůl a kolem něho několik rákosových židlí.

Na pravo od letohrádku vyčnívají nad keře doškové střechy několika chalup, za nimiž viděti vížku prostého kostelíka. Na levo jest krytá veranda, do které vede několik schůdků a s které jest volný pohled do nenápadné krajiny. Neníť totiž odtamtud viděti než-li role a luka, v dáli pak železniční trať se strážnými domky a s malým, asi půl hodiny cesty vzdáleným nádražím a nejzáze pololysé vršiny, ohraničující obzor.

Uvádíme čtenáře do parku plukovníkova právě jako jsme jej před rokem uvedli do salonu — několik minut před příjezdem vlaku, jenž přijíždí do stanice sedm minut po jedenácté hodině dopoledne.

Plukovník přechází právě se založenýma na zad rukama po verandě. V jednom koutě verandy sedí na zemi buclatá dívčina s osmahlou, ale nikoli nesličnou tváří. Majíc kolem sebe rozhozeno množství květin, vije velký věnec.

Tvář plukovníkova jeví zasmušilý klid. Není žádné pochybnosti, že zabývá se v duchu myšlénkami nebo vzpomínkami truchlivými.

Náhle se zastavil těsně u dívky a dívaje se chvíli zamyšleně, jak pracuje, připomenul:

„Mnoho jasných barev nedávejte, Verunko!“

„Jak si ráčíte přát, milostpane,“ odpověděla dívka nezvednuvši od práce ani hlavy. „Ale jednu bílou růži dám mezi tmavé jiřiny přece. Byla to poslední růže, kterou si nebožka milostpaní před rokem utrhla.“

„Dejte!“ přikývnul plukovník. „Ale jen jedinou. Nebožka milovala květiny barev přitmělých.“

V tom objevil se mezi otevřenými dveřmi letohrádku Mansvet v uniformě husarského důstojníka a zdvihnul ruku do výše, dávaje tak otci umluvené nějaké znamení.

Sokolímu zraku otcovu to neušlo.

„Patrně nějaká návštěva z blízka,“ pomyslil si.

Kývnuv na syna, že přijde, obrátil se k dívce, řka:

„Až budete, Verunko, hotova, zavěste věnec někam do stínu! Odpoledne jej donese Anuška s Mansvetem na hřbitov.“

„Jak si přejete, milostivý pane,“ odtušila dívka. „Jsemť okamžitě hotova.“

Plukovník sešel na to s verandy a zamířil k letohrádku.

Právě když vcházel do dveří, dovila Verunka věnec a pověsila jej na římsu do stínu. Na to shrnula zbylé květiny do klínu a chvatným krokem odešla směrem k hospodářským stavením na pravo od letohrádku.

Prostranství před letohrádkem zůstalo chvíli prázdné.

Náhle zazněl v pozadí za keři kvikavý dívčí hlásek, snažící se napodobiti přísné komando vojenské.

Několik nesrozumitelných slov a hned na to bylo slyšeti: „Pozor! Pochod! — Jedna dvě — jedna dvě — jedna dvě...“

A zároveň nemotorné víření dětského bubínku.

Po několika vteřinách zahnuli kolem křoví v pozadí i původcové: hlouček po dvou seřaděných hochů vesnických, hrajících si na vojáky. Všickni hoši, z nichž jeden, nejstarší, byl již asi třináct roků stár, byli bosi, někteří bez kabátův a bez čepic. Ten onen měl papírovou čáku, některý dřevěnou šavli, jiný pouze kus dřeva.

A v čele Anuška — osmahlá, ba ve tváři pomazaná. Na hlavě má papírovou čáku, na zádech papírového draka, přes rameno starou čuturu a dřevěnou šavli v ruce.

Jinak jest oblečena v prostý, ale vkusný šat: má krátké sukýnky a pěkné šněrovací botky. A vykračuje si v čele hochů statně, jak sluší se na velitele desíti- nebo dvanáctihlavé dětské armády.

Osmahlá líčka jsou rozpálená jako granátová jablátka, rtíky skoro žhavé, z černých oček srší jiskry pýchy neb aspoň sebevědomí. Celá tvářinka jeví nepřirozenou, tudíž zpola komickou, přísnosť.

Za hochy šourá se nesměle asi dvanáctiletá, plavovlasá a pihovitá dívka v chudobných, skoro cárovitých šatech, kterou, jak se zdá, ani Anuška, ani hoši nespozorovali.

Když byli děti postoupili několik kroků, komandovala Anuška „Stůj!“

Hoši se zastavili.

„Hamáčku! Vystup z řady!“ velí důstojníček v sukních.

Hamáček — hranatý to klouček s jasnomodrýma očima — vystoupil.

„Proč nemáš tornistru?“ obořila se naň Anuška.

„Tatínek mi ji vzal a nařezal z ní futra do opatků,“ odpověděl s disciplinou Anuščiny armády obeznámený hoch.

„To je pěkný pořádek!“ vzkřikla Anuška.

A již chtěla diktovati také nějaký trest, když ji Hamáček vzorným salutováním odzbrojil.

„Nu, jdi zas do řady!“ velela. A již chtěla zase komandovati: „Pochod!“ — když zahledla dívku za hochy.

Nedbajíc důstojnosti důstojnické, běžela, mávajíc nad hlavou šavlí, za hochy a rozdurděně se na dívku osopila:

„Co ty tu chceš?“

„Co ti po tom?!“ odsekla zakabonivší se dívka vzdorovitě.

„Marš odtud!“ velí rozdurděný důstojníček v krátkých sukýnkách.

„Nepu'du — aby's věděla! Just nepu'du!“ odpovídá ještě vzdorovitěji než-li poprvé vyháněné děvče.

„To bych se podívala!“ vzpírá se Anuška. „Tady jsem já pánem. Marš odtud! Sem holky nesmějí!“

„Ty's taky holka.... Jdi tedy ty!“ odseklo děvče úsměšným tónem a s výhrůžným posuňkem.

Rozumí se samo sebou, že hned po prvním sražení se obou dívek byla disciplina armádičky ta tam. Hoši se seskupili kolem dívek a jeden z nich uznal za dobré Anušku konejšiti.

„I jen ji nech, Anuško! Ať se kouká!“ pravil dobrodušně a prosebně.

Ale Anuška byla neuprosná.

„Nenechám!“ vzkřikla rozčileně. „Ne a ne! Pryč odtud! Marš!“

Zároveň napřáhla na vzdorovité děvče dřevěnou svou šavli.

Dívka sice o krok couvla, ale k odchodu se neměla. Zamračeně dívala se Anušce do očí. Po chvíli z ní zlostně vyhrklo:

„Ty žábo — žabatá!“

V nejvyšší míře popuzená Anuška spustila napřaženou šavli a zasáhla dívku do tváře.

„Tu máš — žábu žabatou!“ dodala zlostně a dívala se zamračeně na zraněnou dívku, která se dala do naříkavého vřískotu.

Chvíli stála Anuška s mračně vzdorovitým výrazem ve tváři, jako by byla vykonala hrdinský skutek. Náhle jeden z hochů, jemuž bylo zraněného děvčete patrně líto, začal svou šavlí dorážet na Anušku. Tato se brání, hoši křičí. Děvče vzlíká i řve. Po chvíli dává se na útěk a hoši za ní.

Anuška se chvíli za nimi dívá.

„Jděte si! Budu vojákem sama!“ praví pak sama k sobě a dívá se za utíkajícími, až zmizeli.

Po té se rozhledla kolem. Shlednuvši věnec zavěšený na římse verandy, ruče tam přiskočila, vytrhla z něho bílou růži a dala si ji za čáku. Na to utíkala směrem k letohrádku. Octnuvši se přede dveřmi salonu, nahledla do vnitř; ale jako by jí byl někdo pohrozil, běžela hned zase nazpět až ku košatému buku, uprostřed volného prostranství a vyšplhala se jako veveřice na strom.

Prchala-li před otcem, byl svrchovaný čas; neboť v témž okamžiku, když se v hustých větvích skryla, vystoupil otec z letohrádku v průvodu přihrbeného a stříbrovlasého stařečka s obrejlenou, bezvousou tváří pergamenové pleti.

„Ráčíte míti pravdu, pane plukovníku,“ pravil stařec, oblečený v staromodní šat, poněkud sípavým hlasem, stíraje si modrým šátkem pot s čela. „Zde je přece jen volněji než-li v dusném podkroví.“

„Libo-li, zasedneme, pane učiteli, pod verandou nebo pod stromem,“ připomenul plukovník.

„Raději pod strom — pod strom!“ zasípal stařec, belhaje se k buku.

Mlčky došli až k buku a usedli ke stolu.

„Dnes tomu tedy právě rok,“ ujal se slova host, „co jsme pochovali milostpaní — —“

„Pozejtří, pane učiteli,“ opravil jej plukovník. „Dnes tomu rok, co zemřela.“

„Ach bože, bože!“ zaúpěl stařec. „Jak ten čas ubíhá. Tak něžná matka! Račte odpustit, pane plukovníku — tak vzorné matky, jako byla nebožka milostpaní, jsem doposud nepoznal. Dokud žila, byla i slečna Anuška andělíček — učiněný andělíček.“

„Teď je z ní ovšem diblík,“ připomenul otec skoro bezmyšlenkovitě.

„A jaký, jaký!“ spustil host. „Když ji vidím — ale odpusťte upřímnosti starého paedagoga! — nemohu se ubrániti pocitu lítosti — upřímné lítosti.“

„Pravda, dítě je divoké,“ postesknul si otec.

„Základní tento rys Anuščiny povahy obzvláště vyniká, když porovnám slečnu Anušku s klidným, rozvážlivým panem Mansvetem — idealním to vzorem mladého muže. Jako důstojník mohl by býti výstřednější, záletnější. Ale takto musí vám, pane plukovníku, vzorného pana syna každý závidět.... Za to Anuška, chci říci slečna Anuška — —“

„Jeť přece jen ještě pouhé dítě,“ připomenul plukovník pokrčiv ramenoma.

„Ano, ano,“ přisvědčil stařec; „dítě — bez laskavé přísnosti vzorné matky, která jediná měla přímo divotvornou moc nad povahou — —“

Nedořekl. Cosi jako drobný kamínek nebo suchá větvička padlo mu na klobouk a přerušilo řeč. Sňal klobouk, prohledl jej, ale neshledav na něm ničeho, dal jej zase na hlavu a pokračoval:

„Ano, ano, pane plukovníku — s dětmi bez matek je pravý kříž... Znám to ze zkušenosti — z vlastní mnoholeté zkušenosti... A proto, prosím, promiňte, že právě z té příčiny zavítal jsem dnes k vám.“

„Ke mně?“ optal se roztržitě plukovník, jehož myšlénky právě jinde bloudily.

„Co to?“ zvolal místo vysvětlení starý učitel, jemuž bylo zase něco s hůry padlo na klobouk. I sňal klobouk a pohlednuv do výše, připomenul:

„Patrně buk, pane plukovníku, není-liž pravda?“

Plukovník nechápaje, kam otázka ta čelí, mlčky přikývnul.

„Ale buky teď teprve odkvétají,“ zamumlal učitel z pola pod sebe, načež s důrazem doložil:

„Bukvice to tedy nebyla.“

„Jaká bukvice?“ optal se udiven plukovník.

„Zdálo se mi, jako by mi byla již po dvakrát padla bukvice na klobouk.“

„Spíše nějaká větvička, kterou vítr setřásl,“ vyložil plukovník.

Učitel, vztáhnuv ruku, jako by zkoumal, vane-li vítr, podotknul: „Panuje však úplné bezvětří.“

„I za úplného bezvětří padávají někdy se stromů uschlé větvičky,“ vyložil plukovník tonem tak klidným, že učitele přesvědčil.

Starý učitel přikývl hlavou a pokračoval ve své dřívější rozmluvě:

„Zavítal jsem tedy, pane plukovníku, k vám v záležitosti pro vás i pro vaši slečnu Anušku nad míru důležité. Můj svat, jak snad račíte vědět, učiteluje teď ve zdejší osadě jako můj zástupce — —“

„Vím, vím,“ vpadl plukovník, nechápaje, co úvod ten má znamenati a doložil: „Zkušený, vzorný to muž —“

„Ale nesmělý, úzkostlivě nesmělý, pane plukovníku,“ převzal zase řeč stařec. „Slečna Anuška sice zdejší školu již dávno nenavštěvuje — má informatora; přes to svat můj mými ústy prosí — snažně prosí — —“

„Račte se jen vysloviti, pane učiteli,“ vybízel plukovník poněkud netrpělivě. „Milerád přání jeho vyhovím.“

Přes vlídný a ochotný ton, jakým byla slova ta pronešena, starý učitel váhal s odpovědí. Bylo zřejmo, že v duchu zápasí, jako by chtěl za něco žádati, co není jeho přesvědčením a k čemu byl někým jiným povzbuzen nebo docela donucen.

„Račte laskavě prominouti, pane plukovníku,“ počal po chvíli nesměle a skoro zajíkavě, „že tak beze všeho obalu . . .“

Hned na to však se vzmužil řka rozhodně:

„Můj svat totiž prosí, abyste ráčil slečnu Anušku —“

A poznovu se na okamžik zarazil a hned zase se vzpamatoval řka s přídechem zjevné nevole:

„Neboť co slečna Anuška teď tropí, přesahuje všechnu míru — —“

V tom padl s hůry na stůl přímo před učitele bob a několikráte poskočil.

„Co to?“ zvolal učitel udiven, načež vztáhnuv ruku po bobu a drže jej vítězoslavně do výše, dodal:

„Bob! Bob, pane plukovníku! . . . Někdo sem hází boby.“

Zároveň pohledl vzhůru.

Plukovník, jenž byl slovům jeho o Anušce s nehrubě příjemným pocitem naslouchal, učinil po jeho příkladu a spatřil ve větvích buku šelmovsky se šklebící Anušku.

Ve tváři jeho sice ani sval se nepohnul, ale plukovník vztýčil se neobyčejně prudce, načež přísně, ba příkře velel:

„Okamžitě dolů!“

Teprve nyní spozoroval rozpustilé dítě na stromě i učitel.

„Ajta! To tedy ta šelmička?“ připomenul s uspokojením člověka, jenž právě nabyl přesvědčení, že se nemýlil, a s přízvukem trpkého udivení mumlavě dodal: „K neuvěření! K neuvěření!“

Anuška slézala za tím se stromu. Tvář její, — před chvílí, když byla otcem zahlednuta, šelmovsky se usmívající, byla zakaboněna, zřejmý to důkaz, že dítě pokládalo házení bobů za cosi zcela nevinného a rozkaz otcův, by slezla se stromu, že buď nechápalo nebo že mu nebyl vhod. I slézalo tak neopatrně, že mu i čáka spadla s hlavy.

Když bylo pod stromem, dal mu otec pouhým posuňkem znamení, aby se chovalo způsobně a obrátil se zase k hostu řka vlídně:

„Račte býti ubezpečen, pane učiteli, že přání vašeho pana svata vyhovím.“

Zatím byla se Anuška shýbla pro čáku a strhnuvši s ní růži, strčila ji do kapsy; na to dala čáku zase na hlavu a postavila se jako voják těsně podle stromu.

V tom bylo slyšeti z pozadí letohrádku zvláštní ruch a šum, jako když se několik hovořících a hubujících lidí kvapně blíží.

Plukovník i učitel se obrátili směrem, odkud hluk zazníval; ale nevidouce nikde nikoho domnívali se, že to nejspíše nějaký spor nebo hádka v bezprostředním blízku letohrádku.

Z té příčiny plukovník učitele vybídl, aby zase usedl.

„Choulostivý můj úkol,“ ujal se slova učitel usedaje, „jest tedy šťastně — nad očekávání šťastně vyřízen.“

„Vždyť to přece jen pouhá malichernosť, pane učiteli,“ odtušil plukovník tonem ledabylým, sedaje za stůl naproti učitelovi.

„Ah nikoli, nikoli, pane plukovníku!“ začal horliti starý pedagog. „Naopak — naopak! Mně jako pedagogovi se zdá, že nutno vznikající zlo potlačiti v samém zárodku.“

„To se také stane, spolehněte se!“ ujišťoval plukovník, ale přece nemohl jinak než-li dodati:

„Ale doposud nevím, kterak váš pan svat —“

„Můj svat tedy,“ vpadl starý učitel chvatně a rozhodně, „snažně prosí — odpusťte jen, že se vyslovuji tak zcela bez obalu jedním dechem — abyste netrpěl Anušce vystředností, které prý se již neliší od zcela obyčejné rozpustilosti.“

Zatím, co učitel takto na dítě žaloval a otce k přísnosti nabádal, připlížila se Anuška za učitele a právě v okamžiku, když končil, utrhla ruče ohon od draka a nepozorovaně mu jej přišpendlila k šosu.

Plukovník chtěl na poslední slova učitelova přisvědčiti a ujistiti jej, že se vynasnaží ze všech sil, aby bylo dítě v kázni drženo; ale v tom byla pozornost obou upoutána zvláštním výjevem.

Ruch a šum, jenž je byl již jednou vyrušil, zatím se přiblížil.

Kolem rohu letohrádku zahnul právě nějaký muž, jenž vášnivě gestikuluje vlekl za ruku vzpouzející se plavovlasou dívku se zakrváceným obličejem.

Na první pohled lze uhodnouti, že to obuvník. Je oblečen, jak byl vstal od práce: v gatích, bez vesty a s podkasanou zástěrou. Pololysá hlava jest bez pokrývky; na očích má do výše pošoupnuté zelené stínítko.

Původně dobromyslnou zádumčivost prozrazující, široká, bezvousá tvář, chorobně nažloutlé pleti, jest rozjitřením skoro brunatná. Pouvadlé rty se chvějí, zanícená víčka očí křečovitě pomrkávají.

Za mužem, jenž jest drobné a suché postavy, objevila se žena v prostém domácím obleku. Je nepoměrně statnější muže. Tvář drsných rysů jeví taktéž rozhořčení. Z prudkých posuňků jejích lze uhodnouti, že dráždí muže ku hněvu.

Za ženou pak se vyhrnul dav vesnických dětí, mezi nimiž jest viděti i hochy, kteří si před chvíli s Anuškou hráli na vojáky.

Není žádné pochybnosti, že rozčilený manželský párek jsou otec a matka dívky, kterou byla Anuška dřevěnou šavlí zranila.

Dívka vzlíká a štká, jako by ji na nože bral. A přece jest zřejmo, že činí tak spíše ze zlosti a mstivosti, než-li bolestí.

„Pojď, pojď, ubohé dítě!“ vybízí otec, a vleče jí násilně dále.

„A ne, aby's se dal někým zakřiknout!“ povzbuzuje ho žena.

„Jakž pak — zakřiknout! Já — Matouš Horoušek — a dát se někým zakřiknout . . .“

„Nu — strašpytel jsi od jakživa," míní s úšklebnou jizlivostí žena. Muž jen cosi zlostně zabručel a vlekl dívku dále.

Několik kroků před plukovníkem se zastavil.

„Ach, bože, bože — vždyť sotva dechu popadám," zaúpěl zajíkavě, tapaje po vzduchu.

„Bojíš se, bojíš! To je to!" dráždí žena úšklebně.

„Pojď, Baruško, pojď!" vzmužil se muž. „Já jim posvítím, že na to budou věčně věkův pamatovat."

Zároveň učinil ještě několik kroků a stál tváří v tvář plukovníkovi, který povstav od stolu, vše s obvyklým klidem pozoroval, nemaje tušení, co výjev ten znamená.

„Co pak se stalo, pane mistře Matouši?" optal se vlídně. „Čeho si přejete?"

Vlídnost ta pana mistra na okamžik zarazila, načež teprve vyhrkl hrozivě: „Pane plukovníku —!"

Ale hned na to začal zajikavě: „Já — já — prosím — —"

„Eh — co prosím!!" vpadla drsně žena. „Teď se neprosí!"

„Nech mne!" osopil se muž urputně na ženu a obrátil se zase k plukovníkovi:

„Já tedy, pane plukovníku — já jsem — poctivý muž a živím se —"

„Vím, vím," vpadl plukovník netrpělivě. „Ale čeho si přejete?"

„Pro umučení páně — tak se přece podívejte!" vzkřikla žena zlostně, ukazujíc na dívku.

„Upadla? Ublížila si?" optal se plukovník s klidem člověka, jenž na první pohled dovede rozeznati ránu povážlivou od pouhého pošramocení.

„Upadla?" opakovala žena s jizlivou ironií a nahnuvši se k muži, pološeptem jej dráždila: „Ještě si tě ke všemu nabírá."

Muž spustil na to s novou rozhořčeností: „Já — prosím — Eh! Třeba bychom my byli chudí a potřební lidé — takhle, pane plukovníku — jako mne tu bůh všemohoucí vidí a slyší! — — takhle já to nenechám . . ."

„Ale co pak, pane mistře, co?" vyzvídal plukovník.

„Takhle moje dítě," vzkřiknul rozlíceně pan Matouš a hlas jeho se chvěl hněvem i lítostí. „Takhle nám naše dítě zmrzačit — na do smrti zmrzačit!"

„Nu, snad to nebude tak zlé," konější plukovník a prohlednuv bedlivěji obličej děvčete, dodává: „Vždyť to pouhé pošramocení — trochu odřená kůže. Následkův to nebude mít žádných."

„Žádných následků!" zvolal otec.

„Ještě z tebe rozum tahá!" popuzuje jej žena šeptmo.

„Žádných následků, pane plukovníku!!" volá směleji pan mistr. „To bych si vyprosil! . . . A já abyste věděl — já to takhle nenechám . . . Ať do mne milionkrát tisíc láter — já mám taky srdce — a taky vím, že jsou na světě slavní úřadové, kteří se do toho mohou vložit."

A hlas jeho se chvěl, jako by celým tělem neviditelná moc potřásala, až mu zuby cvakaly.

Plukovník sice pohnutí jeho chápal, ale neznal příčiny, pro kterou se obrací přímo na něho. Byla mu sice napadla Anuška; ale když viděl, že zde stojí u stromu zcela klidně, byť i vzdorovitě podmračena, zdálo se mu, že přece nemůže býti ničím vinna.

„Ale dovolte, pane mistře," pravil konečně s přísným, ba příkrým přízvukem, „teď toho mám po krk! Co pak já mám s celou tou záležitostí —?"

„Vy — vy, pane plukovníku —?" zakoktal příkrým tonem zaleknutý Horoušek.

„To je, prosím, tak," vyložila konečně rázná žena úsečně. „Tohle —" při tom ukázala na svou Barušku — „je naše zmrzačené dítě. A tamhle!" — při tom opovržlivě ukázala na Anušku — „čumí ta fiflenka, která nám naše dítě zmrzačila."

Plukovník obrátil se prudce k Anušce a přísně velel:

„Předstup, Anuško!"

Anuška popošla jako voják a zadívala se upřeně otci do očí.

„Co na tom pravdy?" optal se otec.

„Všechno," přiznává se dítě upřimně, ale tonem, z něhož zcela zřejmě lze souditi, že se nebojí trestu.

„Ty's děvčeti ublížila?" examinuje otec přísně dále.

„Proč se plete, kam nepatří — mezi vojáky", odtušila Anuška poněkuď zpurně.

„My jsme si, prosím, hráli," osmělil se vyložiti jeden hoch. „Anuška byla oficír . . ."

„Rozumím," přikyvnul plukovník a obrátil se zase k Anušce:

„Proč jsi jí ublížila?"

„Nechtěla poslechnout. Ona je holka, a já jako důstojník holky mezi vojáky netrpím."

Anuška se chovala a odpovídala s tak naivní, v pravdě dětinskou opravdovostí, že otec nemohl se ubrániti úsměvu.

„Teď teprve chápu vše," obrátil se k rodičům zraněné dívky konejšivě. „Avšak co se stalo, pane mistře a paní mistrová, nedá se odčinit. Dceru svou ostatně potrestám."

A obrátiv se k Anušce zvolal přísně: „Anuško!"

Dítě mu neohroženě a přece s dětinskou důvěrou pohledlo do očí. „Přeješ si, tatínku?" zašveholilo, jako kdy jindy, když k němu bylo mluveno laskavě.

„Za trest nesmíš po tři dny z domu!" pravil plukovník přísně.

Anuška ani nešpetla. Salutovala a poodstoupila.

„Tohle svět neviděl!" vzkřikla neuspokojená paní mistrová. „Takhle se trestá nezbednost, když zmrzačí poctivým rodičům jediné dítě!?"

A vidouc, že se Anuška usmívá, obrátila se k mužovi:

„A ještě si z nás ta žáchorka dělá blázny! Koukej!"

Plukovník, podívav se na usmívající se Anušku, pouhým mávnutím ruky naznačil, čeho si přeje.

Anuška beze slova salutovala a po vojensku dala se na pochod směrem k letohrádku.

V témž okamžiku objevil se mezi otevřenými dveřmi letohrádku Mansvet a dal otci znamení jako poprvé. Když mu otec mávnutím ruky dal na srozuměnou, že přijde, zase zmizel.

„Teď už, pane mistře a paní mistrová, se nehněvejte!“ obrátil se plukovník ještě jednou k rodičům zraněné dívky. „Buďte ubezpečeni, že jest mi nehoda ta rovněž tak nemilá jako vám. Ale děti jsou děti —“

„Jenže nejsou stejny,“ odsekla paní mistrová jedovatě. „Jedny jsou jako draci a lité saně — —“

„A jiné jako berušky, milá paní mistrová,“ doložil plukovník. „Každé po své povaze . . . A proto prosím vás, promiňte! Vždyť snad se můžeme vyrovnat po dobrém. Nemyslíte, pane mistře?“

A podal mu ruku.

Vlidným, srdečným tonem, zvláště podáním ruky, byl starý Horoušek na polo udobřen.

„Nu — vždyť já sám,“ zakoktal rozpačitě. „Ale žena, matka — to víte, pane plukovníku — —“

„Z tebe by po dobrém každý i duši vypumpoval!“ zahučela úšklebně žena. A vytrhnuvši mu Barušku, kterou doposud držel za ruku, jedovatě zasyčela:

„Pojď, Baruško! Máš to pěkného tatíka!“

Mrknuvši opovržlivě zrakem po plukovníkovi, vlekla Barušku zase odtud, mručivě hubujíc.

Zevlující děti, které tu dále nic nepoutalo, rozprchly se za nimi. Starý Horoušek postál chvíli, jako by nevěděl, co počíti. Když však mu plukovník podal ještě jednou ruku, a srdečně prosil: „Už se, prosím vás, pane mistře, nehněvejte!“ uznal přece jen za dobré smířiti se docela.

„Nu — já, já, pane plukovníku, vím, že vy —“ vykoktal. „Ale což, prosím vás! Vždyť víte! — Matka — vlastní matka, když spatří zkrvácené, zmrzačené dítě — —“

„Přesvědčil jsem se, že není tak zle,“ odtušil plukovník. „A proto s bohem, pane mistře!“ dodal tonem tak rozhodným, že oslovený uznal za dobré opustiti také bojiště.

Plukovník obrátil se na to k starému učiteli, jenž byl celý výjev sledoval sedě a jenom různými výrazy v tváři dával na jevo, co se v duši jeho děje.

„S dětmi je kříž, pane učiteli,“ připomenul plukovník. „Ale pro okamžik musím prosit za odpuštění. Nějaká návštěva —“

„Ah, prosím, prosím! Nechci zdržovať — ani dost málo zdržovat,“ odpověděl učitel vstávaje a bera klobouk, jejž si byl před chvílí na stůl položil.

„Libo-li, můžete počkat,“ míní plukovník. „Možná, že odbudu návštěvu v několika minutách.“

„Mám doma nějakou práci, pane plukovníku,“ zní odpověď a učitel obrací se k odchodu.

V tom zahledl plukovník „okrasu“ na jeho šose a okamžitě uhodnul, kdo byl svévolnost tu spáchal. Jaký div, že splynula mu se rtů mimoděk přitlumená slova: „Zase nezbednost!“

Učitel zaslechnuv poslední slovo obrátil se.

„Neráčil jste pronésti cosi o nezbednosti?“ optal se.

„Ano, ano,“ odtušil plukovník, snaže se nepozorovaně rukou odepnouti nebo nohou ušlápnouti ozdobu učitelova šosu, která visela až na zem, a hledě za tím účelem ještě chvilku pedagoga pozdržeti. „Anuška mi opravdu dělá starost. Rád bych s vámi o té věci promluvil. Byl bych vám upřímně povděčen, kdybyste mi přispěl svou zkušeností — kdybyste mi poradil —“

„Milerád. Zítra — pozejtří, kdy vám bude libo — —“

„Zajisté utvořil jste si o té věci již určitý úsudek,“ pokračuje plukovník, jakoby byl poslední slova přeslechl, a snaží se za řeči přitočiti se k učitelovi a zbaviti jej ohyzdného přívěsku, by ničeho nepozoroval.

Marně však. Učitel již na odchodu sebou vrtí.

„Pravda, pravda,“ mluví při tom. „Záležitost, o kterou vám jde, jest se stanoviska pedagogického prostinká: Anuška jest bez dozoru matky. Přirozeno, že nejlepším lékem byla by — kdyby totiž vůbec bylo možno — nová matinka — —“

„Vy radíte, pane učiteli?“ vpadl plukovník.

„Ah, nikoli — neradím k ničemu! Já jen pronáším svůj náhled — svůj subjektivní náhled — —“

„Který jest skutečně hoden uvážení,“ doložil plukovník, jemuž se zároveň podařilo šlápnouti na učitelovu draperii, což ale tento zpozoroval.

Scénu, která následovala, možno si domysliti. Učitel se zakabonil a s největší rozhořčeností zvolal:

„Ah, totě příliš! Totě nezbednost nejhrubšího zrna!“

„Račte odpustit,“ konejší plukovník; „nejspíše osudnou nějakou náhodou — —“

„Ah žádnou náhodou,“ horlí starý pedagog, zvedaje dračí ohon ze země. „Toť zúmyslné — vždyť je tu špendlík!“

Plukovník byl usvědčen. Nezbylo mu tedy, než-li vzíti útočiště k omluvě konvenienční.

„Odpusťte — snažně prosím, odpusťte! Potrestám nezbednici co nejpřísněji.“

„Potrestejte!“ přikyvuje učitel. „Ale jen s otcovskou rozvahou a umírněností — mravně. Tělesných trestů jsem já nepřítel — úhlavní nepřítel — —“

„Vím, vím,“ vpadl plukovník. „Leč nyní odpusťte, prosím — návštěva . . .“

Učitel nejevil sice valné chuti k odchodu; ale shlednuv, že z letohrádku vystoupil právě Mansvet s nějakou dámou, pravil: „Přiznávám se vám upřímně: Doposud snad nebylo mi vyrušení ještě nikdy tak nemilé jako právě teď. Ale dámě náleží přednost a proto — —“ Nedokončil.

Plukovník mu podal ruku. (Pokračování.)

Život.

Za noci vlahé, v dusném vůně dechu,
za svistu travin — v kvítek šepotu,
snesla se muška ve bzučivém spěchu
v zahrady staré sladkou samotu.
Jasmínu haluz číši opojivou,
šumící medem bájí Východu,
jí přih'la k ústům a v hlavinku snivou
dum tisícerých sladkou lahodu,
viola noční chudá, zakrsalá,
jí retem vlídným měkce šepotala.

„Jak luzný svět! Jak blaho tu a milo,
v čarovné něhy šerém soumraku!
tu bohu by se samu zalíbilo,
on sám by s výšin mračných oblaků,
sem uchýlil se v klid a zapomnění,
v modravých zvonců měkké objetí,
jež chvíli aspoň zabudit by daly
mu tvůrčí dumy věčné napjetí
a ve prchavé, pohádkové snění
o lidském štěstí by jej skolébaly! . . .“
Tak muška děla — a již táhlý sten
ji zhřížil hebce v sladký smrti sen . . .

Za noci zimní — v bouře sněžném vání
v meluzin vzlyku, vichřic hovoru
zmatené pískle vrabčí z nenadání
v umrlčí vlétlo komoru.
O máry křídla jeho zavadila,
jak o lem shnilé loďky Chárona
a chladné hnízdo v temnotách mu svila
rubáše bílá, stlelá záclona.
Hromnice žluté světlo blikající
děsilo plachou ptačí zřítelnici.

„Jak pustý svět! — Jak příšerno a děsno,
jak chví se dech a srdce kormoutí,
zde samu tvůrci úzkostno a těsno
by bylo v smrti mlčném zákoutí.
Zde zželelo by poznovu se jemu,
že to, co stvořil k svému obrazu,
tak věčně chví se na propasti lemu —
v objetí nouze, smrti, úrazu,
zde odsoudil by malicherný, bědný
ten svět svůj sám Jehova nedohledný!“

Tak piskle vzdychlo — a již v noční hluši
vydechlo snivou, zádumčivou duši . . .

Jak šťastna muška! V posmrtné jí kraje
provází jas a štěstí života,
jak piskle bědno, ze života báje
mu zbyl jen žalm a smrti klopota! . . .
Však šťastnější přec i to piskle chudé,
jež s bolem v nitru v prázdno zapadá,
než srdce lidské, v jehož strunách bude
jen němá, mrazná žití záhada . . .
a neunavně, spoustou tuch a snění
ji hlodá jak červ chorou kmene dřeni.

Otakar Mokrý.

Po letech.

Napsal J. S. Machar.

ladé lásky jsou hloupostí," říkají rozumní, usedlí lidé. Výrok tento jest brutálností.

Rozumní, usedlí lidé nemívají již smyslu pro poesii. Mladé lásky jsou nejkrásnější poesií života. Jakoby padl do dvou srdcí záblesk z onoho dávno ztraceného ráje; jakoby nosil člověk ve svých prsou kus čarokrásné krajiny, kde se vše zelená, kde zpívají ptáci a čistým blankytem stkví se obloha.

Mladá láska činí dvě srdce vnímavými pro krásu. Harmonické tony a barvy přírody budí v nich vřelou ozvěnu. Milují procházky za letních večerů v alejích lip a kaštanů, jichž šumícími korunami proráží purpurový lesk západu. Čtou zamilované verše a rozumí jim, zpívávají milostné písně, vzdychávají při románech, kde se vypravuje o lásce a maně vmyslívají se za reky jejich.

Srdce jejich je nadšeno pro vše, co velkého a vznešeného, jest hotovo ku každé oběti a každému zápasu; jest citlivo v nejvyšší míře: slovo, pohled, posuněk vryjí se v ně často bolestně. Ale i ta bolesť jest sladká. Milující nedal by ty své city, tu svou lásku za všechny poklady světa. Láska ta jest mu vším. Není myšlenky, která by se nestočila k milované bytosti, není touhy a přání, které by necílilo k ní. Co od ní, vše jest mu svato: uloží si každý kvítek, každou stužku, líbá její listy a podobiznu, nosí její vlasy v medailonku na svých prsou, ma rád ta místa, kudy s ní chodívá, opakuje si její řeči, její nápady, směje se jejímu smíchu, jejím gestům — láska ta má cosi naivně dětského do sebe, cosi nevýslovně kouzelného.

Symbolem té lásky jest růže. V tom jest celý smutný osud její. Květ nádherný, plný omamující vůně — ale kvete jen jediné léto a nemá žádného ovoce. Vždyť ty lásky jsou čisté jako modlitba. Políbení jest jedinou hymnou mladých srdcí. Více nic . . .

Vy mladé lásky! Léto ubíhá, a podzimek se blíží . . . Růže odkvétají a opadají, a vítr roznese lístky a vůni jejich do všech konců světa. Přišla prosa života a srdce vychladne. Rozumní, usedlí lidé se žení a vdávají s vypočítavostí a střízlivým rozumem. Než v srdci přece zbývá upomínka, jeden ton oné kouzelné melodie, který, když zavzní, dojme i po letech. Jako když slyšíme nyní pohádku, kterou nám bába vypravovala kdysi v dětském čase za podzimních večerů ve světnici, kde pouze rudý plamen z kameň vyzařoval několika pruhy po dumavé prostoře jizby . . .

* * *

Setkali se po letech ve starém zámeckém parku.

Byl tesklivý, říjnový den. Žloutnoucí listí třepetalo se na stromech v zlaté záři sluneční. Tráva a cestičky byly jím takořka pokryty. Na záhonech zvedaly velké slunečnice své černozlaté koruny, astry pestřily se ve svých střízlivých bílých a rudých barvách, tu a tam bylo ještě několik štěpných sedmikrásek; vzduch byl sice prosycen příjemným teplem, ale dýchal onou zvláštní elegickou náladou, která jest podzimku vlastní. Zdálo se, že celá ta příroda zde jest pohroužena ve vzpomínky na minulosť a že nutí vzpomínat, jen vzpomínat . . .

Ona seděla na lavičce, bílou barvou kdysi natřené. Dvě dítky její, hošík as šestiletý se světlými kudrnami a modrým zrakem, v sametových šatičkách a holčička as čtyřletá v modravých vlněných šatech, s velkýma, naivníma, černýma očima, modravou čepičku na vlnících se kaštanových vlasech, pobíhaly a hrály si na trávě a cestičkách. Hlavu majíc nakloněnou hleděla do písku, kam vyrývala špičkou svého slunečníku nějaký ornament.

On stál vedle ní. Nakloněn ku předu opíral se lokty o lavici a hleděl k zemi.

Plná záře odpoledního slunce padala přímo na ně. Oba přimhuřovali líně oči.

„— — — Tedy už osm roků, pane doktore?“ usmála se ona.

„Osm roků, milostivá,“ odpovídal, „celých osm roků. Bylo to tuším naposled v září?“

„Počkejte. Ano. V září jsme se naposled viděli. Tehdy jste se, tuším, ubíral kamsi na cesty. Myslím, že to bylo do Italie.“

„Ano, milostivá paní, nemýlíte se. Přijal jsem vychovatelské místo u jedné šlechtické rodiny —“

„V Italii jest hezky, viďte? Chtěla bych vidět aspoň Řím. A což, viděl jste papeže?“

„Ano. Viděl jsem ho v chrámě svatopetrském.“

Oba na chvíli umlkli. Celá ta rozmluva byla vedena chladným, konvenienčním tonem.

Ona se rozhledla po svých dětech.

„Viktorku," volala, „netahal tak Matylku za ručičku!"

„Je to starosť s těmi dětmi!" vzdychla a rýsovala do písku dále podivný ornament.

„Mám také už zkušenosť," usmál se.

„Jak?" obrátila se udiveně k němu. „Jste ženat? Hleďme!"

„Na čtvrtý rok již."

„Ah!"

„Ano, na čtvrtý rok," vzdychl spokojeně. „Mám dceru již dvouletou. Má paní vyjela si k rodičům na letní byt na Šumavu a dosud se nevrátila. Nu víte, milostivá, zase rodinná událosť. Má paní chce ji vyčkat v zátiší. V těchto dnech nemám v kanceláři žádných naléhavých prací, pomyslil jsem si tedy: Uděláme malý výlet do známých míst z mladosti. — Nu, a tu jsem a vidím vás!"

„Příjemné překvapení!" usmála se ironicky.

„Rozhodně," hájil se on.

Rozmluva zase chvíli vázla. Stromy ševelily smutně nad nimi, a žlutavé lístky třepetajíce se a lesknouce padaly chvilkou na ně a sunuly se po šatech jejich na zem.

On si přejel dlaní čelo.

„A což, milostivá," pravil nutě se do úsměvu, „vzpomenete-li si někdy na to, co jsme prožili spolu? Víte ještě, že jsme se měli rádi? Víte, že to trvalo dva roky?"

Dala se do smíchu, jakým se smáváme dětským nápadům. Smích ten se ho dotkl poněkud nepříjemně.

„Vzpomínám si dosti často," pravila vesele. „Byli jsme to tenkráte blázni!" a smála se zase.

„Já si vzpomínám rád na tuto dobu," pravil on vážně. „Byly to dva roky plné poesie. Ty se nevrátí!"

„Ach, ano, doktore, vy jste tehdy psal verše! Budu je mít ještě někde doma. Musím je vynajít a přečtu si je. Teď už jistě nepíšete veršů?" ptala se s úsměvem.

„Pohleďte, prosím, na mě!" vzdychl on.

Oči jejich se setkaly. Hleděli si oba do tváří pátravě. V srdci jejich byly uchovány podobizny, jež tam před osmi roky vložila láska. Čas a zapomnění je sice poněkud setřely, ale nevyhladily. Hleděli nyní na sebe a porovnávali se s oněmi podobami z minulosti. Marně potlačovali oba jakýsi pocit zklamání.

Její, kdysi tmavě modré oči byly vybledlé, zářily sice ještě krásným leskem, ale lesk ten nebyl tak intensivní jako tehdy, jakási únava, všední starosti a prosa života vepsaly se v ně písmem nesmazatelným. Z pod klobouku na čele vlnily se jí světlé vlasy; pozoroval, že nejsou již tak hebky a rozkošny, jako kdysi. Pod očima temnila se modravá rýha v polokruhu — zřetelný sled prožitých rozkoší. Lícní kosti poněkud vystávaly, rty její neměly víc oné granátové barvy, jako tehdy, když je líbával a celý obličej byl poněkud zažloutlý, ony růže svěžesti a mládí byly utrhány — byl to sice dosud krásný obličej — ale obličej matky dvou dětí, chabý stín toho, co dosud žilo v jeho duši . . .

A ona dívala se na jeho vrásčité čelo, zahnědlé tváře a mohutný vous. I z jeho očí zírala únava a starosti, na skráních jeho viděla několik šedivých vlasů, i jeho líce byly poněkud zapadlé, pod očima síť jemných čárek, od nosu ke koutkům úst hluboká rýha. Když pootevřel jednu chvíli ústa, spatřila, že mu chybí dva zuby . . .

Oba sklonili zase hlavy, ona ryla dále špičkou svého slunečníku v písku, on se zahleděl do jednoho koutu parku, do hromady shrabaného žlutého listí . . .

Po chvíli chtěla se pokradmu podívati naň ještě jednou. Pozdvihla lehounce hlavu. Pohled na něho ji zase dojal, cítila soustrasť s ním a politování. Náhle obrátil on hlavu k ní a podíval se na ni. Sklopila rychle oči a zarděla se. Nechtěla mu dáti čísti v očích, co cítila nyní v srdci.

Chtěla zapřísti znovu rozmluvu.

„A pamatujete ještě, kde jsme se poprvé viděli?“ ptala se nahodile.

„Tenkrát . . . ano . . . v lese,“ odpovídal on vzpomínaje, „na výletu. Přijel jsem tehdy sem poprvé. Byl to krásný červencový den. Pamatuji se ještě určitě, v kterých místech to bylo. Slyším podnes ten hlahol kosů a drozdů, cítím tu vůni pryskyřice. Společnosť celá se posadila do kola, a tehdy jsem byl představen i Vám. Měla jste tehdy šedivé šaty . . .“

„Pamatuji se též: šedivé.“

„Po chvíli se hrála nějaké hra se zástavami. Já byl chycen a položil jsem Vám do klobouku hodinky.“

„Pamatuji se dobře. Já Vám také určila něco za výplatu. Nevím již, jaká to byla hlouposť.“

„Vím to, milostivá. Byl jsem představen všem jako básník, chopila jste se toho. Musil jsem říci každé dámě něco hezkého ve verších, ať svých, či citovaných.“

„Ano, máte pravdu. Řekl jste mi též něco?“

„Spletl jsem něco o Vašich očích, milostivá. Tehdy se Vám to líbilo. Na to jste se bavila výhradně se mnou. Na zpáteční cestě k domovu dívali jsme se do rudé záře červánků a vedli sentimentální hovor. Vy jste si tehdy přála umříti . . .“

Ona vypukla v bouřlivý smích.

„Na to,“ pokračoval on stále týmž hlasem, jakým vypravují se upomínky na dobu štěstí, „viděli jsme se druhého dne zde v parku. Tamhle jsem Vás potkal,“ a ukázal rukou na pěšinu na levo, zastíněnou prořídlými snětmi lip. „Snil jsem o Vás před tím celou noc; toužil jsem Vás spatřiti, proto jsem vyšel sem. Slyšel jsem, že zde býváte. Pamatuji se, že jsem Vám chtěl vypravovat mnoho krásných věcí, promýšlel jsem mnohé a mnohé řeči, náhle však, jakoby mi někdo zadrhl hrdlo a já zajíkavě začal mluvit o počasí vůbec a tehdejším krásném létu zvlášť. Dělal jsem ošumělé vtipy na kalendář, který lživě prorokoval deštivé počasí, vy jste se trochu nuceně smála, já v ouzkosti a zahanben přešel ke knihám vůbec, k veršům zvlášť; od veršů přešli jsme k lásce . . . Vy jste mi tvrdila, že jste dosud nikdy nemilovala . . . To jako by mi vlilo novou sílu a nový vzlet. Já začal mluvit ohnivě a nadšeně o svatosti

lásky, o sobě — ach, Bože, mladosť, mladosť — dnes by to člověk nedokázal . . .

Vy jste měla tehdy na prsou růži. Když jsme šli domů, byla ta růže v mojí ruce; večer jsem ji zulíbal a zavřel opatrně do jakési škatulky. Za několik dní na to přibyla k ní druhá, pak několik karafiátů, několik jiřinek — vy jste tehdy měla jiřinky ráda — pak vaše podobizna."

Slabý úsměv přelétl její rty.

„A na to, milostivá?" pokračoval poněkud elegicky, „pamatujete se na ty naše výlety do lesa? Vzpomínáte si na ty nadšené řeči, vroucí pohledy? Vzpomínáte si na tu chvíli, kdy jsem poprvé políbil vaši ruku? Vzpomínáte si na ten večer, kdy jsem se dotkl poprvé vaší líce svými rozpálenými rty? Zde v parku překvapil nás silný liják. Zašli jsme do pavilonu tamo." (Ukázal na levo.) „Déšť nepřestával. Vy jste měla právě toho dne nové šaty. Byla jste zoufalá. Déšť bubnoval hustě na střechu, z venku slyšeli jsme šumot a tleskot listí . . . Mlčeli jsme. Zadíval jsem se na vás. Blížil se večer. Vaše bílá líc se stkvěla v tom šeru nádherně. Cítil jsem, že se mi rozechvěním a blažeností žene krev do tváří. Náhle jsem se sklonil k vám a políbil vás na tvář . . . Mlčela jste. Byl jsem zaražen. Najednou pozoruji, že se třpytí ve vašem zraku slzy. Chopila jste mě oběma rukama kol šíje a políbila moje čelo . . . Ó milostivá, tehdy jsem cítil nebeskou rozkoš vanout mým tělem. Jako zpit . . ."

„Dost!" přerušila ho. Líce její zarděly se nádechem slabě karmínovým. Vzpomínka tato udeřila v srdci jejím na strunu, která zazvučela. Ne však na dlouho. Rozumná, střízlivá matka dvou dětí zastyděla se za výlev tohoto mladického citu a — dala se do smíchu: „Byli jsme blázni, doktore, mladí blázni obadva!"

Smích ten dotkl se ho bolestně. Kolem hlavy její vila se v duši jeho zářící gloriola. Vzpomínával si na ni často a rád. Před chvílí pozoruje její svadlou hlavu, cítil, že gloriola ta bledne, smích její a tato slova nyní nad nejsvětější a nejčistší vzpomínkou jeho setřely lesk ten docela. Seděla tu před ním prosaická žena, o níž vůbec pochyboval, že byla kdysi jeho láskou. Ne, to už nebylo pravdou . . .

„A rozešli jsme se, doktore, dosti klidně, víte?" začala ona po chvilce.

„Klidně," odpověděl suše. Lhal zúmyslně. Vzpomněl si na malou hádku, která byla tehdy předehrou k rozchodu. Bylo to též tady, v parku. Z hádky přešlo se k výčitkám. Pozoroval tehdy, že ona vylhávala úsměv na svou líc, on ledový klid. Hledali oba slova, která by co nejjistěji a co nejhlouběji raniti mohla. Řekli si konečně, že se rozejdou. A rozešli se. Oh, co se tehdy pod tím vylhaným klidem tváří tajilo! Přišel domů. Hlava ho pálila a tížila děsně, jakoby měl v ní roztavené olovo. Sedl ke stolu a plakal jako dítě . . .

Přejel si zase čelo. Vzpomněl na to všechno, neřekl jí však ničeho. Neuznával jí za hodnou, aby zvěděla o jeho tehdejší bolesti . . .

Její děti honily se po trávě. Matylka náhle upadla a dala se do pláče.

Ona se rychle zdvihla s lavice a běžela k dítěti. Zdvihla je, očistovala jeho šaty svým bílým kapesním šátkem a konejšila je tak, jako každá matka plačící své děcko konejší.

Jemu hořela takřka půda pod nohama. Všední tato slova matky mu dodala. Byl přímo roztrpčen. Poroučel se ledově a odcházel.

Ona, tisknouc k sobě a konejšíc plačící své dítě, posadila se zase na lavici a hleděla za ním.

„Podivno,“ myslila si, „jak může člověk vzpomínat na takové hlouposti! Oh, on je stále týž, stále týž . . . A je přece už otcem rodiny . . .“

On kráčel alejí košatých lip ku vratům parku. Na rtech tkvěl mu trpký úsměv. Před osmi roky založil čerstvou, svěží květinu do herbáře upomínek, nyní ji vyňal a vidí, že jest suchá, zažloutlá a plesnivá. „Jak může žena tak sevšednět!“ prohodil k sobě a obrátil zrak k modrému nebi . . .

Dva, kteří se kdysi milovali, neměli by se po letech již vůbec nikdy setkati — ušetřili by si, tuším, chvíli trpkého sklamání . . .

Z mých mladých let.

Prosté i romantické upomínky. Od **Serváce Hellera.**

II.

Ještě jednou ozbrojená inspekce. — Náš pan purkmistr.

Roku 1852 vstoupil mi žandarm jakožto školní inspektor ještě jednou do cesty života, avšak tentokráte byl jsem vlastně jenom divákem, kterýž se snadno mohl smáti. A bylo to také veselé!

Nedlouho po události na konci předešlé kapitoly vylíčené poslal mne otec s jakýmsi písemným poselstvím a v průvodu starého, zkušeného muže, který u nás dříví štípával, jámy na brambory kopával, slámu sekával, zelí krouhával a tak dále a tak dále, do městyse Jankova, od Vlašimi asi tři hodiny vzdáleného, kdež tou dobou učitelem-principálem byl jakýsi Kačer, mezi „kantory“ té doby skoro proslulý humorista a satyrik.

Poobědvavše ze své zásoby ještě v širém poli, přišli jsme do Jankova na krátce po polednách. Ve škole měli už také „po tabuli“ a učitel Kačer chystal se pomalu zase nahoru, do třídy. Přehlednuv kvapně otcovo poselství, pravil mi:

„Je-li ti libo, pojď se mnou nahoru do školy — máme dnes četnickou inspekci. Bude-li brzy skončena, nechám děti psát a počítat

a napíšu mezi tím tvému otci odpověď. Ve tři hodiny pak budete se moci zase domů vypravit."

Musím připomenouti, že se tehda na venkově vyučovalo dopoledne od 9 do 11 a odpoledne od 1 do 3 hodin. Ačkoli mi páně učitelovo pozvání příliš vhod nepřišlo, nesměl jsem jakožto „zvedený" synáček přece odříci a takž ocítil jsem se na krátce před 1 hodinou mezi rojem mně naprosto neznámých dětí, na levém (chlapeckém) oddělení lavic, v předposlední škamně, mezi dvěma ježatými výrostky, jejichž péči mne byl učitel Kačer odporučil a očekával jsem napjatě věcí, kteréž přijíti měly. Pan učitel nařídiv dětem, aby se tiše chovaly a ustanoviv za tím účelem jednoho kluka a jedno děvče jakožto dozorce, odešel zase a vrátil se teprv asi za čtvrt hodiny — s četníkem v lesklé tehdejší uniformě a plné zbroji. Děti povstaly a uvítaly příchozí obvyklým a již známým spůsobem. Po vykonané modlitbě posadil učitel žandarma na připravenou již vysokou židli s mohutným opěradlem, před samu kathedru v ose školní světnice a postoupiv k rohu první dívčí škamny, jal se vykládati, co tato neobyčejná návštěva znamená. Při tom udál se asi tento rozhovor (věc utkvěla mi dobře v paměti, protože jsme o ní doma častěji mluvívali):

Učitel: Zde poctil nás, milé dítky, vzácnou návštěvou pán od nového zeměpanského zřízení, jemuž se říká žandarmerie čili četnictvo. To jméno jste zajisté již slyšely, avšak nevíte asi ještě, co žandarmerie jest a jaké má povolání. Děkuji velectěnému našemu hosti, že mi poskytl příležitosť, abych k vám o té věci směl promluvit. (Četník kývá spokojeně hlavou.) Tak tedy, milé dítky, četník čili žandarm jest především strážcem zákona a veřejného pořádku, to jest, jemu náleží dávati pozor na všechny lidi, dobré i zlé, aby nedělali nic, co zákon světský a církevní zapovídá, jakož aby jímal a na trest dával všechny, kdož by se proti těmto zákonům proviňovali aneb dokonce, kdož by se proti úřadům vzpírali. (Četník dává blahosklonným posuňkem na jevo svůj dokonalý souhlas.)

Žandarm tedy, milá mládeži, jakožto strážná a trestající ruka zákona, jest muž neuprosně přísný, aby z něho šla již zdaleka spasitelná hrůza. Chraniž vás Bůh, abyste svou nezbedností této trestající ruce propadly! Pravím se svatým písmem, že by lépe bylo vám, kdyby vám na hrdla zavěšen byl žernov osličí a vy s ním pohříženy byly do hlubokosti mořské!... Avšak, milé dítky, četník není jenom muž přísný, on jest také učenec, neboť — jak vidíte — jemu svěřen od slavné vlády dozor nejen nad tuláky a zloději, nýbrž také dohled na školu a veřejné vyučování. Takovýto pak dohled nemohl by se mu zajisté svěřiti, kdyby on svými vědomostmi nad nás učitele nevynikal. Muž, na něhož se tak důležitý úkol vznáší, studoval zajisté mnoho vysokých škol. (Obraceje se k četníkovi.) Neráčil byste nám, pane četníku, laskavě říci, jaká studia jste vykonal, aby děti o vašem vzdělání nabyly náležitého ponětí?

Četník (kterýž si byl tím časem několikráte rozpačitě čelo otřel, poněkud nevrle:) Není potřeba, jen dále, jen dále!

Učitel: Vidíte, milé dítky, jak je pan četník skromný! On se svým studiem nikterak nechlubí. Vezměte si z toho příklad a naučení,

že pravá učenosť a moudrosť vždycky bývá skromná. Jenom prázdný sud hlučně bouchá a jenom planý klas vypíná se nad ostatní! Ale jděme tedy dále! . . . Četník může jakožto strážce a trestající ruka zákona každého, kdo nedobře dělá, do vězení připravit, ba on může i na velebné pány a učitele těžké pokuty uvalit. Četník je tedy mocný muž i lze skoro říci, že jest mu dána veliká moc na nebi i na zemi . . .

Četník (vpadá mu káravě do řeči:) No, no, no! Jen to tak nenabírají!

Učitel: (Odmlouvá zdvořile.) Prosím, prosím! To tak musí být, aby děti nabyly náležitého respektu. Kdyby se čert dětem neukazoval v celé své hrůze, nebály by se ho! . . . Vštípím-li však velikou vážnosť vašnostina úřadu dětem jak náleží do rozumu, nebude se mi už žádný tak smáti, jako se teď právě smál tamhle vzadu Tomáš Kulíků, který za to dostane po škole ode mne mravokárný výprask.

Četník (s úsměvem): Dáme na to amnestii!

Učitel (dělá uctivou poklonu): Aaaá! To jsem překvapen! (K dětem): Vidíš, nekázaná mládeži, jak je pan četník mocný: on odpouští i tresty, které já chci udělit! Z toho pak vidíte zároveň, jak je šlechetný, jak velkodušný! (Zase k žandarmovi): To si vašnosti, bude ten Kulík zajisté do smrti pamatovat, že byl vámi od pardusu amnestován. Tomáš je, prosím, synek mlynářský. U nás jsou daleko široko všichni Kulíci mlynáři, tak že slovo Kulík zde už vůbec mlynáře znamená.

Četník: Já se jmenuju také Kulík a nejsem mlynářem!

Učitel: Ach opravdu — zapomněl jsem docela! Ale pak račíte býti, s dovolením, jistě synem odněkud pana mlynáře . . .

Četník: Ani to: Můj otec byl soukenník.

Učitel (udiven): Soukenník! . . . Vidíte, dítky, z toho plyne vám nové naučení, že je pan četník nad ostatní lidi aneb aspoň nade všechny Kulíky povznešen, neboť on, i když se Kulíkem jmenuje, nemusí býti ani mlynářským ani vůbec ze mlýna, nýbrž může býti i synem soukenníkovým, ba mohl by docela dobře býti i synem nějakého generála.

Četník (vpadá mu nevrle do řeči): Tak teď už něco jiného, pane učiteli! Už toho slyšely děti dost a dost!

Učitel: Račte odpustit, pane četníku — ještě bude potřebí upozorniti děti na zevnější zjev slavné žandarmerie, aby celý výklad zaokrouhlen byl a náležitý dojem učinil. Slavnou vládou bylo nám důtklivě doporučeno vyučování názorné, a co jest na tuto chvíli důležitější, než zřízení, kteréž má všemu lidu stálé připomínati přísnou moc zákona? Musíte již tedy laskavě dovolit, abych se ještě nějakou chvilku vaší ctěnou osobou obíral. (K dětem.) A nyní povšimněte si, milé dítky, pozorně, jak pan četník vypadá. Hned na první pohled znamenáte asi, že vypadá docela jinak než my ostatní lidé, kterým se říká občané nebo civilisté. Jeho šat je skvostný a jeho roucho pestré jako kvítí na louce: vizte ty lesklé škorně, vizte ty šedé spodky s černým proužkem a po boku palaš se žlutým střapcem! Pozorujte dále ten hnědý kabátec se zelenými výložkami, jak těsně přiléhá na plné, svalnaté údy našeho vzácného hosta, a jak malebně houpají se na mohutné hrudi tyto žluté šňůry! Celý tento oblek slove v úřadní řeči uniforma a stojí slavnou vládu velké peníze.

Tato pak těžká přilba, obložená svrchu černou koží a lesklým žlutým kováním, s vysokou zářivou špicí, má za účel, aby četník rytířsky vypadal a aby ho všichni darebové již z daleka znamenali . . . .

Dále učitel nedomluvil, neboť četník, kterému již delší dobu nebylo jaksi volno, zajiskřil pojednou očima a povstav hřmotně ze židle, vtlačil si prudce šišák na hlavu a pravil, přemáhaje se patrně, aby před dětmi žádnou slabosť neukázal: „Tak už je dobře, už jsou děti důkladně poučeny! . . . . Budu prosit, aby se o tom dále již nemluvilo! . . . . Přijdu zase, abych se přesvědčil, jak děti pokračujou!“ To pověděv pozdravil po vojensku, ale jenom krátce a odměřeně, a odešel. Učitel pak stále se kloně vyprovodil jej až před dům. Vstoupiv pak zase do světnice uložil dětem na pravo početní úkoly, na levo krasopisné cvičení a zasednuv vážně do kathedry, vyřídil moje poselství.

Od té doby nepřišel prý k němu na inspekci už nikdy žádný četník.

* * *

Zmínil jsem se na počátku těchto prostých upomínek o slavnosti národní gardy ve Vlašimi. Však rozpomínám se ještě na jednu slavnost z těch časů, kteráž v mé paměti tvoří jakýsi pendant čili protějšek ku slavnému svěcení praporu národní gardy mého rodiště. Bylo to slavnostní dekorování vlašimského purkmistra Františka Říhy záslužným křížem asi ve druhém roce Bachovy absolutní vlády.

Bylo opět krásné nedělní jitro a vlašimské zvony, jejichž zvuk a harmonický soulad sobě rovna hledají, zněly zase tak velebně, lahodně a tklivě, že jsem jako opojen naslouchal, jakémusi snění se oddávaje. A kolem okna našeho druhého rohového pokoje, kudy lidé do kostela chodili a ve „velké době“ setník Toula národní gardu k bohoslužbě vodíval, bral se opět slavný průvod, ale tentokráte docela civilní. Vidím dosud jasně pana purkmistra Říhu v černém upjatém fraku a s lesklým cylindrem na hlavě, kterak mezi oběma radními a sborem obecných starších následován — všechno bylo černé a cilindry svítily všem na hlavách — kolem školy kráčel zamyšlen, bled a jako nad ostatní svět povznesen . . . . Po stranách kráčeli zástupcové cechů s rozžatými žlutými lucernami na dlouhých černých žerdích, za obecním výborem a přednosty pořádkův postupoval obrovský dav lidu, na valech u zámku a za kostelem vypalovány hmoždíře a před chrámovými vraty vítaly oslavence fanfáry trubačů s vířením vlašských měděných kotlů.

V kostele bylo v prvních lavicích shromážděno státní úřadnictvo v plné parádě, neboť podkrajský hejtman z Benešova, pan Přibyl, zavítal sám do Vlašimi, aby purkmistrovi o slavné bohoslužbě připjal na prsa kříž s purpurovou stuhou . . . Co dále následovalo, nepotřebuji ani vypisovat. Po skončené bohoslužbě sešly se „honorace“ města na zámku, kdež velká hostina byla uspořádána, a po požehnání hrály ve všech hostincích muziky.

Ten pan František Říha, jak živě utkvěl mi v paměti! Však není divu, neboť mluvíval jsem s ním ještě po létech, když jsem už jako

„velký student“ s ostatními, studentskými i nestudentskými ochotníky a ošem také s nejhezčími dívkami města, divadlo hrával a ve valných hromadách první, nejstarší české Záložny se súčastňoval. Proč a zač pan Říha záslužný kříž dostal, ani již nevím, a můj otec říkal, že toho také neví, avšak když se tak na ony doby rozpomínám, zdá se mi, že muži tomu dekorace tak nutně příslušela jako, k písmenu „i“ tečka nezbytně náleží. Od té doby, co slavnostně dekorován byl, měl a vydával pan purkmistr hlazené navštívenky, na nichž elegantním písmem napsáno bylo: „Franz Rzjha, Inhaber des silbernen Civilverdienstkreuzes“.

Pan František Rzjha, jak ho také já nyní psáti hodlám, muž již obstárlý a vždy hladce holený, hubený, spíše menší než větší postavy a na chůzi poněkud schvácený, tak že jaksi šmaťchavě se rozkročoval, býval kdysi krejčím, ale pokud má paměť sáhá, žil už jako soukromník — purkmistr nesměl přece již provozovat krejčovinu! On toho ostatně ani také nepotřeboval, neboť byl na Vlašim dosti majetným a neměl žádných dětí. K nám docházel velmi často — stavival se tu „na klep“, když v neděli nebo o velkých svátcích do kostela „na velkou“ se ubíral a zvěděti chtěl, jaká mše a s jakými vložkami prováděti se bude, aneb když někdy z okresního úřadu kolem se vracel. Vypravoval časem o létech svého „vandrování“, avšak — pokud se pamatuji — mluvil vždy jenom o Mikulově (jemuž důsledně říkal „Niklsburk“), že je to město docela židovské, že jsou tam moc hezké holky a že v okolí roste víno, jemuž znalci říkají „maulreiszer“, protože prý se člověku naponejprv zdá, že mu to bolestí hubu musí roztrhnout, když se ho napije.

Mluvíval rád německy a snad docházel jenom proto tak často k nám, že si tam mohl zaněmčit. Mému otci dělalo totiž nesmírnou švandu, mluviti s panem purkmistrem po německu a kouzlu tomu nedovedla odolati ani matka má, kteráž arci jakožto rozená Jihlavanka němčinu nikdy zapomenouti nemohla. Pan purkmistr mluvil totiž docela zvláštní německý dialekt, jehož klasifikace tím těžší byla, ježto srovnávací jazykozpyť tehdy ještě ani nebyl vynalezen a o němž politování hodnému čtenáři pojem učiniti mohu toliko nějakou ukázkou.

Pan purkmistr Rzjha zastavil se na příklad jednou u nás výminečně ve všední den, vraceje se ze druhé mše a z návštěvy od pana děkana. „War sich gestern bei die Herr Fürst,“ pravil mimo jiné mému otci „byl jsem zvanej — hot sie mich aufgeladen auf Paar schwarze Kaffeeschalen.“ — Jindy zase vrazil k nám do dveří a dupaje nohama volal: „Herrgott, Herr Lehrer, heunt ist Winter drausen!“

Můj otec maltretoval někdy naschvál tehdejší státní jazyk tak nemilosrdně, ba frivolně, že jsme při tom někdy smíchy ani nemohli vydržet; ale pan purkmistr nepozoroval nic a byl očividně všecek šťasten. Nikdo rozumný nebyl by mu to měl arci za zlé, a nebyl by se mu proto ani vysmíval, kdyby pan Rzjha nebyl tak okázale nadržoval jazyku, jehož tak žalostně byl mocen.

V letech padesátých byl náš „burgomastro“ vdovcem a jeho sice úpravnou, ale uzavřenou domácnost spravovala letitá již příbuzná, kterouž celé město znalo jenom pod jménem Říhova Julča. O této ctihodné dámě,

na kterouž se jinak dobře pamatuji, nevím už nic jiného povědět, než že za každým, kdo do purkmistrova bytu vešel, ale za každým, dveřní kliky mokrým hadrem otírala. Pana purkmistra, který do hostinců nechodil, tato idyllická domácnost konečně omrzela a on jal se — tenkráte ještě skutečně málo obvyklou cestou novinářské inserce — hledati si novou manželskou družku života. „Paničky“ — tehda říkalo se tak u nás jenom ženám státních a panských úředníků — rozhlašovaly posměšně, že dostal pan purkmistr „Johannestrieb“, t. j. že přišel do druhé mízy a ukazovaly si na potkání čísla „Tagesbote aus Boehmen“, ve kterém náš purkmistr svůj slavičí tlukot na velikou veřejnost dával.

To trvalo tak dlouho, až si toho lidé přestali všímat. Tu teprvé odejel jednou pan purkmistr do Prahy a vrátil se již — s paní purkmistrovou. O nejbližší obvyklé zastávce u nás pravil mu můj otec: „Vy jste, pane purkmistře, přece jen miláček štěstěny — to je závidění hodná partie!“ Načež pan purkmistr sebevědomě doložil: „Hob sich aber auch zwei Jahre an meiner Frau gearbeitet,“ čímž dle vší pravděpodobnosti říci chtěl, že se o svou paní dvě léta musil ucházet. Od té doby připisoval na svou hlazenou křídovou navštívenku, když byl otcův nebo matčin svátek, vždy švabachem slova „Sammet Gattin“, což mělo asi znamenat, že se jeho drahá polovice ke gratulaci připojuje.

Tehdá byl — aspoň u nás — sobotáles již dávno odstraněn a můj otec dostával plat na radnici, ale nikoli snad ve dvanácti měsíčních lhůtách, nýbrž tak asi na dvěstěkrát po „menších“ dávkách, jak se panu purkmistrovi uzdálo. Bezpočtukráte byl jsem s knížkou na radnici pro peníze, ale nikdy jsem neodnesl více, než tři zlatky. Pan purkmistr zapsal do rubrik s českými nadpisy vždycky jen německy číslo dne, jméno měsíce jakož i daný obnos a připojil pak do poslední rubriky podpis „Rzjha. Brgstr“. Až do jara roku 1861 potrvalo panování tohoto výtečného muže — avšak tak daleko se svým vypravováním ještě nejsem.

Václav Živsa.

Hexametrem napsal **Svatopluk Čech**.

(Pokračování.)

Zjev ten rozmluvy proud v jinaký žleb náhle obrátil.

„Dobře, Liduško, je tak!“ pochválil dívku duchovní.
„V rozkošné skupení spojilas' mých krásy miláčků.
Věřte, drazí: Nic na světě tom mé srdce nepoutá
kouzlem tak blaživým, zdroj stálý rozkoše čisté,
láska moje sladká, let pozdních útěcha ještě,
jak říš pestrolepá květných luhu, doubravy dítek.
Nechť již valně roků zřím stále ty obrazy něžné,
vždy znovu duch zaplesá, když zářné hvězdy blatouchu
břeh potokův ozlatí, hájem prosvitne sasanka,
čerstvou louky zeleň mnohobarvá nádhera protká,
běl kopretin pyšných, žluť orseje, modro kakostu,
mák obilím zahoří, leknínu kahánce plovoucí
zasvítí na vodách . . . Jak neskonalé to bohatství
různé krásy barev, sličných i forem velerůzných,
každá k obdivu nás loudíc po způsobu vlastním,
nechť to je růže hrdá, nechť skromná Panny slzička.
Sám božský učitel v nich symbol krásy vynášel,
nad Šalamounův skvost jich půvaby výše pokládal.
Svět je-li bible živá, jsou v ní květy slovce milosti,
v nichž nejněžněji Bůh svou lásku pozemšťanu hlásá,
prokmity líbezné nejsladších Tvůrce myšlének — —
Hleďte, zapomněl jsem, že besídka není kazatelnou,
hymna moje květná že nu lí leda hosta mladého,
jenž by chválu raděj dívčí spanilosti poslouchal,
líc pěknou ceně výš nad všecky fialky a růže.“

Host mladší pohledem na tváři Liduščině prodlel,
když na stůl březový libovonnou ozdobu nesla,
a když lehce potom zpět kráčela ke vchodu sádku,
postavu půvabnou jeho zrak bezděčně provázel,
u mřežových vrátek jež líc poobrátila nazpět,
zrak po besídce točíc, pak spěšně pochýlila líce
a hbitě do klenuté poblíž se uchýlila branky,
jíž přes dvůr široký byl vchod ve farářovo sídlo.

Nedbale roztržitý teď Václav starci naslouchal;
při větě poslední jemná se zamihnula červeň

tváří matně bledou, ramenem pokrčil mimovolně,
v úsměvu pak nuceném, leč vážným tónem opáčil:
„Krásoty různá jen zjevení jsou kvítka sasanky
i zraky půvabné; a stejně i ve květu vábném
leckdy se jed skrývá jak v pohledu nejspanilejším.
Pak skrušenému duchu svět vůkol o lásce nekáže,
tvář naň ledně krutá i z květné houštiny zírá.
Příroda bible pravá, jediná; však víra tu marně
podpory sobě hledá, svých důkazy tuch nadehvězdných;
jen chladný vědy zrak povolán to vykládati písmo,
jež záhad plno jest, run věčně nerozřešitelných;
čím pak hlouběji duch zpytavý v tuto bibli se hříží,
tím víc povětrná prchají fantasmata víry
a proto nelze myslit s církví vědy družbu upřímnou.“

Nevčasnou jeho řeč vzhled otcův mlčky pokáral,
avšak lehce jenom pohrozil kněz Václavu prstem
a k němu vlídně mluvil, položertem a zpola vážně:
„Ó již zřím, že dechem nevěry zlým spáleno sémě,
jež ruka má v dětskou kdys vkládala útrobu žáku.
S lítostí to vidím, však přec mi je valně milejší
upřímný nevěrec než potměšilec licoměrný,
jenž v oči církve sluhům zbožnými posunky se lísá
a v čelo kříž dělaje, škleb na rtech jedva tajívá.
Řeč Vaši církvi napříč ovšem pochváliti nelze;
zejmena blud je také, věda víru že vezdy potírá.
Jáť vědu pěstuju sám, a není snad chlouba to marná,
dím-li, že v říši její jsem dosti se již poohlédnul;
však mohu pevně jevit: Věda vírou ve mně neviklá,
než tříbí naopak Boha představu, výš ji vynáší.
... Zřím-li, že rozmanité nejsou květu formy a barvy
pouhá rozkoš očím, nýbrž lákadla i pouta
pro hmyz spřátelený, jenž z nich sobě čerpaje nektar,
v odměnu pyl plodný zas unáší ze květu na květ:
V obdivu neskonalém tím hlouběji duch se kořívá
pak moudrosti boží, jež v souladu nejspanilejším
každou částku malou v mistrovském utkala díle.
A když vyškolený hvězdářstvím zrak se upírá
na květy bleskotavé v nesmírné louce nebeské,
jak v duchu žasnoucím tu vyrůstá Tvůrce velebnosť!
Když vědy mocný ráz roztříštil báni lazurnou,
nad níž dětsky malý Bůh dávné představy trůnil,
když se tu náhle lidem závratný výhled otevřel
v bezmeznou světa dál, všehomíra šíř nekonečnou,
v níž světokoulí roj nesčetných, nezměřitelných,
v nížto přeohromných slunci myriád myriády,
dálkami oddělených, jichž píď je roků myriáda,
bájnou spoustu věků hemží se po zákonu věčném

a v níž zem naše míň, než v poušti je písku zrnéčko:
což tu majestátnosť nesmírné vzrostla bytosti,
jíž vesmír zbudován, jež třímá všechno a řídí.“

„Aj, co by ve stroji tom ohromném duch světa řídil?“
Václav odpověděl. „Stroj ten cele navždy je zřízen,
sil vlastních pružinou jde po zákonu nezměnitelném,
určitě vyměřenou napořád kolejí se otáčí
a v něm přesně sahá tak veskrze částka do částky,
že kdyby vůle něčí v něm jedno vyvrtla kolečko,
zázrak nejmenší porušil kdes přírody zákon:
hned by celý zarazit se musel sklad kosmu a zřítit.
Nuž, kteraký v ruchu tom ona moc by prováděla úkol?
Po věky nesčetné vesmír stejnými se řídil
řády, sebou samoten — Kdež stále Jehova tu meškal?
Jak mechanik bystrý, jenž stroj vyrobil samohybný,
zdaž jen klidně nadál jeho ladné práci se dívá,
jen leda soustavu pér důvtipnou chráně a čistě,
a když uvázne posléz, mechanismus nově nenatáhne
neb jeho výkonu syt, zhrdavým jej rozbije rázem —
představa důstojná zdaž nejvyšší to bytosti?
‚A zjevení?‘ chcete říc’. ‚Bůh k lidstvu se v lásce ponížil . . .‘
Ó té pýchy lidí! V ohromné soustavě kosmu
zem naše stokrát míň, než v poušti je písku zrnéčko,
jak jste nedávno pravil. Jak plíseň jedva lehounká
na ztraceném, mizivém tom prášku je veškero lidstvo —
Však nadutosti lidí bod ten všehomíra je srdcem
a k zemi jen pozadím zdobným oblasť nekonečná
slunci, hvězd všelikých; jen k potřebě, rozkoši lidstva
ty světy ohromné nočním na blankytu září
a všeho pán, světa duch, v zem soustřeďuje svoji péči,
sám v podobě člověčí na to matné zrnko zalétá
a mře bolestně na něm, by celý svět v lidstvu vykoupil!!“

„Právě pochyb těch opak vzhled k obloze ve mně probouzí,“
horlivě dí mu farář. „Aj, pravda, že tečka nicotná
zem naše jest a že lidstvo je míň než roj mraveniště.
Však co na soudě ducha hmoty rozměr, šířka i délka
valná neb mizivá? Zdaž velkolepá duchu méně
vodní krůpěje říš než soustava kosmu ohromná?
V závrati rovně do mlh nesmírna noří se myšlénka
jak v taj pídě malé. Již drobnohledem divy žasné
objevil um lidský — kdož ví, co tu ještě vypátrá —
a vždy tajů zbude tam, jež na věky čočka nižádná
mdlým lidským neokáže očím. Jen Tvůrce prozírá
stejně nebeskou dál bezmeznou, jak nekonečný
ten malosvět, jejž nejmenší hmoty dílec ukrývá.
Což Jemu rozměr jest? Zdaž před Ním slunce titanské

víc než atom? Až k nejmenší On částici prvku
svět proniká veškeren, On stejnou pěstuje péčí
kondory v modru nebes jak útvary nejmizivější,
jichž roje nesčetné se v jedné krůpěji hemží.
Že k malu též se kloní, zdaž tím jeho bledne velebnosť?
spíš, jak slunce paprsk v letavém prachu, jasněji září.
On k zemi nesmírnou též kdys naklonil se milostí,
k jiskře malé, ztracené v bezmezném hvězd oceánu,
zázrak lásky konal k té lidstva rodince mravenčí —
spíše: koná, neb přítomnosť, minulosť Jemu jedno,
dnes je Mu zítra i rok, šeř dávna i temno budoucna,
před Ním křídlo časů burné bez vlády se chýlí.
Díte-li, že sto věků svět jednoho řádu poslouchá,
což dovodí tato řeč? Věčnosť sama Pánu okamžik.
A hmoty dávný řád zdali též duchy pod sebe chýlí?
Zdroj vysvětlete jen, zkad ve mně rodí se myšlénky
o mně samém, o věcech, jež zrak můj spatřuje vůkol,
o světě nesmírném, jeho původu, o vzniku vlastním,
o krátkém bytu mém, mém cíli na hroudě pozemské,
o hrobním taji pochmúrném, co za ním se ukrývá —.
Záhady nesčetné v duchu lidském stále se kříží;
zevšad naň se hrnou nejhustší mračna tajemství,
k nimž věda klíče nemá, v nichž bez rady sám se potácí,
tuch matné šeření jen v ňáder úkrytu cítě,
až nad hvězdy posléz o pomoc náš zrak se utíká,
a hle! tu mračny, nocí prosvítá hvězda velebná,
v bouři pochyb spasným nám září víra majákem.“

Odvetu sok chystal, však starší Živsa ukončil
spor jemu málo milý: „Meč, Václave, zatkni do pochvy!
Jinde vytas jej zas proti pokrytství, fanatismu —
však zde ti pevně čelí upřímný víry bojovník,
mudřec jasnoduchý, jehož obrana srdce unáší.
Ač též z části kacíř, jeho výklady vezdy kochám se
a kdyby možno bylo, chtěl bych jim dlouho naslouchat.
K odchodu čas je nyní; však již jsme tu prodleli dosti;
záležitosť nutnou mám ještě tu ve vsi vyřídit.“

„Nuž jděte, příteli můj,“ kněz vlídný hosta propouští;
„však svou odbuda věc sem ještě na táčky se vraťte —
tak lacino z drápů přátelství žertvu nepustím.
V zástavu sobě potud zadržím hříšného nevěrce,
s nímž vítězně zatím, bohdá, ten zápas ukončím —
či snad lépe bude, když pro dnes půtky necháme,
nebť odpůrce tuším, s nímž často čepel budu křížit,
než v útěk zapudí meč pravdy sofismata bludná.
Tož zabavím raději stodolou příštího zemánka,
po dvoře jej provedu, své kravky a drůbež ukážu,

zelnici, sad stromový, včel pilných úly na konci.
V kostel zajdeme pak — snad práh svěcený neleká Vás? —
tam zase přítel umĕn pokloní švarnému se Brandlu
neb starožitník zvon ocení z dob krále slepého
a staleté panských náhrobků nápisy pročte.
Hoch asi těchto věcí vzácných jen málo si povšim'."

Starší Živsa po té za věcí svou do vsi zamířil
a mladšího farář ved na dvůr úpravy pěkné,
čistoty bezvadné. Tam na pravo zřel jsi obydlí
a v levo stáje a chlév; v zadu zahrady zídka se táhla,
nad níž větve hruší, jabloní sem kývaly hustě,
obsypané bohatě sněhovou, různou květu řásou.
Ve dvoře uprostřed čněl pyšně na kůlu holubník
s ozdobnou stříškou, baňatou, kol pestře obarven
tak jako báječný na muří noze ve vzduchu zámek.
Kol něho po dvoře roj všeliké se drůbeže pestřil:
Statný kníže kohout pyšnil se tu v úboru lesklém,
slípek rozmanitých mu sloužilo věrně komonstvo;
housata onde zlatá kol matky se hemžila bílé
chumlem roztomilým; tu řadou se kolébaly kachny;
tam s lalokem nachovým krůt zlobný vládce se durdil,
kýklal divně hlavou, svislýma křídloma šustě;
stříbrem pokropené, šedivé perličky pobíhaly jinde;
krotký leckde holub mezi pestré hejno se mísil
a vzadu páv pyšný rozpínal nádheru chvostu
jak duhy zářný kruh, jak šperky drahého vějiře.

„Těm ruka vládne jiná," na drobné hejno ukázav,
k hostu farář hovořil. „Toť říš mé Marty a Lidky,
pýcha jejich přední. Však máte vidět melu pestrou,
když sem jedna z obou se spíží v zástěře vyjde:
jak se to hemží kol, chumelí, hrne, v oblaku slétá,
div živitelka jejich nemizí v tom různobarevném
mračnu okřídlenců, div na hlavu jí nevylétnou —
však vám z obrazu as taková je známa idylka,
roztomilý věru děj, když Lilli jakás je hrdinkou.

(Pokračování.)

Veslařka na Rýně.

Z rýnského poříčí.

Napsal **Václav Dříza.**

Loňského roku zahnaly mne jisté záležitosti vezdejšího života do krajin porýnských a přiměly mne, abych nějakou dobu ztrávil v okolí Kolmaru, tedy na elsaském pobřeži veletoku, kterýž jindy od sebe dělíval dvě veliké říše, dva veliké národy, dva veliké nepřátele. Dělíval? Zeměpisně ano, neboť s brány nového Brýsachu, kudy jsem do této krajiny vstoupil, hledí na příchozí jaksi přísně a zasmušile kamenný orel Hohenzollernské říše a pod ním září prostý, ale významný zlatý nápis: „Deutsch 1870 — Německý od r. 1870“; ale ve skutečnosti dělí dosud, nikoli sice již státy, ale ovšem velké národy, veliké nepřátele. Mám to blíže dokládat? Čtenář vrtí zajisté hlavou a praví: „Není potřebí, neboť o tom poučuje nás ustavičně kronika denních politických událostí.“ Zajisté! Kolmar a jeho okolí mluví sice z valné části německy, avšak zkusí-li cizinec ve prostém obcování mravů, jež na druhé straně Rýnu panují, uslyší ihned jemnou výčitku: „Ah non, monsieur, ce ne pas l'usage chez nous en France — Ach ne, pane, to není obyčejem u nás ve Francii!“ Lid zapomíná se totiž dosud, že nepatří již k proslulé Francii, kdež se mu tak dobře dařívalo, a zapomíná se někdy naschvál a povzdychuje si při tom francouzsky, neboť nyní, co k vítěznému Německu patří, chudne vždy více a více a hledí se zaťatými pěstmi vstříc dokonalému úpadku. Elsas a Lotrinky ztratily — jakmile se byly německou provincií staly — všechna francouzská tržiště, kdež dříve za hojné peníze plodiny své odbývaly, a poněvadž německé kraje na protější straně Rýnu v tom ohledu ničehož nepotřebují, pokleslo v Elsasu i Lotrinkách zemědělství tak, že orná půda — jak se mi všude co nejurčitěji tvrdilo — polovinu dřívější ceny své ztratila, ba namnoze skoro bezcennou se stala. Francouzští podnikatelé a francouzsky smýšlející boháči opustili zemi, aby nemusili snášeti sekaturu nového regimu a v přečetných villách, kdež jindy celé léto sídlívaly a bohatě žily rodiny pařížských Nabobů, škudlí nyní spořivý prušti úřadníci anebo straší dokonce netopýři. Následkem toho všeho nastala v celém hospodářském životě zemí elsasko-lotrinských veliká stagnace, ubylo peněz, ubylo výdělku, uvázla všechna výroba a na místo někdejšího závidění hodného blahobytu usazuje se příšerná — chudoba! Nedivte se tedy, že se lid v zabraných těchto zemích s Německem a jeho vládou nikterak smířiti nemůže. Nechť si říkají němečtí publicisté co chtějí: lid v Elsasu a Lotrinkách uvítal by francouzské orly s nadšením a jásotem, ba s pláčem a výskáním jako své osvoboditele, jako to nejdražší, co po bolestné ztrátě opět nalezl. A lid ten doufá pevně a důvěrně, že toho slavného dne se dočká . . . . .

Však o tom nyní psáti nechci. Chtěl bych načrtati malý hezký obrázek z elsaského pobřeží majestátního Rýnu, ale vím, že zručnost mého péra na to nestačí a pokusím se tedy jen vypsati tak z hruba ráz a povahu této rýnské partie.

Ostrovy rýnské.

Opustiv gigantické horstvo švýcarské, jehož příšernými roklemi se hřmotně protloukal a proplynuv jezerem Bodamským, svou vlastní stanicí a nádržkou, vystupuje Rýn za Baselem do tiché roviny a valí se klidným, velebným proudem dále na sever. Kolkolem blýští se rybníčky a jezírka, plněná vodou z pramenův Rýna, jasnou a v odlesku denního světla silně zelenou; staré shrbené vrby shlížejí se ve slabě zbrázděné hladině řeky, smáčejí třásně svých nejdelších větví ve chladné její vodě a střídají se malebně s vysokým, hustým rákosím, jež na té straně břehův Rýnu ani neopouští.

Po obou stranách řečiště rozkládá se široká rovina a na obou stranách této roviny (mezi Brýsachem a Mülhúzy) vinou se modravá pohoří. Jsme-li na řece, plujeme mezi Schwarzwaldem a Vogesami, avšak onen jest nám bližší a z jeho temně zelených jedlových tišin vybíhají široká údolí do roviny majestátného Rýnu. Přiložíte-li dobrá skla k očím, uvidíte na temných svazích jeho hor malebné vesničky a idyllicky roztroušené dvorce.

Obrátíte-li pak dalekohled na levo, na západ, spatříte mohutné pletivo hor buky a borovicemi porostlých a na rozervaných skalách mezi nimi zvětralé trosky starých hradů. Mezi vrstvami hor, jež namnoze dvakráte i třikráte nad sebe se kupí, vystupují tu a tam sloupy modrého dýmu označující místa, kde v údolích veliké železárny a hutě pracují.

V tomto velkolepém rámci prostírá se tichá, vážná rovina Rýnu, prostá pronikavých půvabů, a vzezření jaksi unylého, zasmušilého. Od Schwarzwaldu k Vogesám je daleko, a rovina mezi nimi ležící činí tedy dojem nesmírné plochy s velikým obzorem. Jakkoli tato rovina malebnosti v romantickém smyslu postrádá, chválí se přece obecně jakožto terrain na zvěř a přírodní zvláštnosti bohatý a proto v nejednom vzhledu velmi zajímavý. Mne však, kterýž jsem také trochu lovec a přírodozpytec, upoutaly na se rychle a mocněji rýnské ostrovy, kterých tu veliké množství se nalézá. Podél vlastního řečiště prostírají se totiž po celé téměř rovině stojaté vody, od veletoku a také mezi sebou mohutnými hrázemi oddělené a různými ostrovy i ostrůvky prostoupené. Avšak také po krajích Rýna samého utvořily se řidší a hustší skupiny ostrovů, malebně porostlých a za slunných teplých dnů nad míru půvabných.

Rýn, kterýž moře na dalekém severu s velkými švýcarskými jezery spojuje, tvoří přirozenou dráhu a velmi příhodnou cestu pro tažné ptactvo všeho druhu, zejmena pak pro ptactvo, kteréž na blízku vod a bažin nejhojnější potravu nalézá. Příznivější čáry pro tah divokých hus a kachen, lysek a čírek, kteréž od Finského zálivu a od klikatých skalisek ledového moře přicházejí, není si ani lze představiti. Však nejenom uvedení tuto tažní opeřenci zdržují se tu v letních měsících, — zde objevují se také, ačkoli řidčeji, nádherná černá labuť a skandinavský orel mořský, orel královský, baklán čili mořský havran a jiné vzácné odrůdy těchto rodů, táhnouce po proudu aneb hledajíce v těchto šťavnatých houštinách útočiště před trýzní povětrných slot v krajinách, kdež jinak bývá jejich pravidelný pobyt.

Tiché vody bývalých „mrtvých“ ramen Rýnu, o nichž se prvé již zmínka stala, zarůstají vždy víc a více a proměňují se takto v neproniknutelné skoro houštiny s vodnou neb bažinatou půdou, ve kterýchž výtečné útulky nalézají všeho druhu vodní ptáci: bekasinky, bukači, volavky, poťápky a vodní slípky, chřástali a různí bahnáči na dlouhých tenkých nohách. Jespáci, jakožto nahodilí passanti, uhošťují se také mezi domácími kachnami a vtírají se vůbec velmi ochotně do domácností všech opeřenců, kteří mají mezi drápky plovací blány.

K večeru, asi tou dobou, kdy v osadách klekání se vyzvání, opouštějí divoké kachny, peřesté i černé, hluboké partie, kdež za dne v nedostižné téměř bezpečnosti se zdržují, vznášejí se jako mrak do výše a spouštějí se pak hlučně do krajních bažin a kaluží.

Tou dobou krouží také na blízku, nad okolními vzdělanými polemi celá na sta kusů čítající hejna dravého ptactva, kteráž se za parních hodin dne v písčinách a skalnatých březích zdržují.

Kromě jespáků s kroužkem na krku, kteří na holém písku hnízdí, zdržují se na rýnských ostrovech také ve značném množství špačci.

Vesnická slavnosť na Rýně.

Tolikéž obletují za krásného letního počasí rýnská pobřeží i jejich ostrovy nesčíslněkráte dva, tři druhy půvabných mořských vlaštovek s dlouhými křídly, červenými nohami a různě zbarveným peřím, kteréž tudy táhnou jenom, aby mláďata svá vychovaly, a s nimi přiletují i rackové i jiní obyvatelé mořských břehů.

Rýn býval dlouhé časy nestálým záletníkem a měnil ustavičně svůj tok, přebíhaje od elsaské strany na bádenskou a zase nazpět, bez pravidla a zásady. Starý Brýsach nalézal se brzy na pravém, brzy na levém břehu Rýna dle rozmaru řeky. Tomuto zpupnému řádění musil býti konec učiněn a sousední vlády spolčivše se vykázaly vrtkavému Rýnu pevný běh v uměle upraveném řečišti. Mezi tím, co tato regulace se prováděla, vrhal nepokojný veletok podél celého Elsasu na pravo a na levo své výstřelky v podobě větších i menších pobočných proudů, kteréž se nyní jeho mrtvými rameny nazývají. Avšak Rýn jeví ustavičnou snahu tyto své děti nikoliv sice pohltit, ale ovšem zahubit a pokouší se o to tím způsobem, že je při každém rozvodnění kamením, pískem a všeho druhu nánosem zanáší. Působením těchto okolností vznikla celá síť ostrovů, o nichž dosud řeč byla. Některé tyto ostrovy jeví se toliko jakožto široké pruhy nakupeného křemení, jiné jsou docela písečné, se sporou vegetací kolosálních vrb, od velkých vod a ledů otlučených, ale většina jich je bohatě porostlá houštinami a stromy všeho druhu, ba i celými háji a lesy mohutných dubů. Tyto lesy a háje střídají se s tučnými lučinami v dolinách a krásně vzdělanými rolemi na vyvýšeninách před povodní chráněných. V houštinách listnatého křoví a na světlých mýtinách mezi ctihodnými stromy procházejí se spokojeně ladné srnky a zalézají často zvědavě i do vysokého rákosí a sítí, v jehož stínu mladé dívky rády koupel si vyhledávají.

V nižších polohách, kde široké pruhy ostrovů neproniknutelnými téměř, temnými a vlhkými houštinami jsou pokryté, zahnízdily se a drží se od pokolení k pokolení rodiny z Voges sem zabloudilých divokých kanců, kdežto na tichých rovinách a polích zajíc klidně se pase a množí. Však také bažanti přeletují sem hojně z rozsáhlých lesů a bažantnic na řece Illu a který sem zapadl, zůstává již a zařizuje se tu jako ve svém rodišti. Kde pak bažant jest, nesmí scházeti ani koroptev, která tu velmi vlídné a klidné útočiště nalézá.

To všechno pověděv nepotřebuji zajisté široce dovozovati, co jsem již shora připomenul, že jsou ostrovy na této části rýnského poříčí pro lovce terrainem nad míru zajímavým. Avšak musím doložiti, že jsou tu velké hony pro nadbytek vody a na všechny strany protékající proudy rýnských ramen velmi obtížné, ač proto přece neméně lákavé a vydatné.

Vedle honů jest na rýnských ostrovech také lovení ryb jednak hledanou kratochvílí, jednak výnosným průmyslem. Přese všechny vodní práce a regulace nalézají se v odříznutých ramenech Rýnu tu a tam nevystihlé hlubiny a tůně, ve kterýchž až stoleté ryby žijí mezi hustými řasami a hnijícím větvovím. Sítěmi zde vytahovat kapry „na jejichž hřbetě už mech roste“, není ovšem možná, ale za to chytají se tu tím snáze menší ryby — jako okoun — a obrovské namnoze štiky. Na počátku léta tahnou tudy alky, asi týmž spůsobem, jako lososi a jeseteři.

Hlavním předmětem rybaření jest však i tu, jako po celém Rýnu, delikátní losos, ačkoli zde, v uměle upraveném řečišti, jímž řeka prudce se valí, lov jeho namnoze velmi nesnadný a obtížný jest. Lovení lososů děje se tu od června do prosince; avšak sluší připomenouti, že jest růžové maso rýnského lososa nejchutnější, když ryba z moře připlula; čím déle losos ve sladké vodě dlí, tím více hubení a tím více kazí se chuť jeho masa. Popisovati různé spůsoby lovu lososův zde nehodlám; jeť losos ryba tak oblíbená, že se snad všichni jen poněkud čilejší lidé o ni zajímají. Zejména od té doby, co umělý chov lososů ve všech hospodářsky pokročilých zemích naší pevniny zobecněl, přestal býti život lososův i lov na ně tajemstvím. Ovšem neloví se všude stejně, týmž způsobem, ale různé ty odchylky nejsou hrubě důležity a lov sám zůstává vždy stejně zajímavým.

Když pak dočasný host rýnských ostrovů všeho již se nabažil, o čemž tuto řeč byla, a zase po hlučnějším životě touhu pociťuje, vsedá na loď, kolem plující velký vor nebo parníček a podniká výlety na zajímavější místa pravého i levého pobřeží, kdež ho jistě uvítají vlídný lid, výtečné víno a je-li neděle, skoro všude nějaká hlučná zábava nebo prostonárodní slavnost pod širým nebem . . . Škoda, věčná škoda, že požehnané kraje porýnské od let již otravuje jedovatý veletok politických protiv a zápasů. Vražedné miasmy, jež z tohoto proudu vystupují, umrtvují vždy více přirozenou veselost porýnského lidu i jeho bodrou mysl, zejmena na břehu elsaském, a nestane-li se brzy spásná změna ve smyslu obyvatelstva, přestanou i ty poslední venkovské radovánky, jimiž si elsaský lid nyní krátké zapomenutí a opojení zjednává.

Idylla n

vku.

Aleksandr Ostróvskij,
realistický a národní dramatik ruský.

Od dra. Pavla Durdíka.

on-Vízin, Gribojédov, Gógol a Ostróvskij jsou zakladateli ruské dramatické literatury. Fon-Vízin (1744—1792) svými komediemi „Brigadir“ (1764) a „Nědorosť“ (1782), Gribojédov (1794—1829) svou komedií „Hořem z rozumu“ (1822), Gógol svým „Revisorem“ (1836) a Ostróvskij celou řadou her položili základ k národní ruské komedii. Dramatik Aleksandr Nikolájevič Ostróvskij (1823—1886) jevil neobyčejnou plodnosť — od mravopisného obrázku až do velkých komedií, do historických dramat a tragedií. Pravda a prostota, vštípená Gógolem novější ruské literatuře, byla jím uvedena na ruské jeviště, i tvoří nyní základní ráz ruského dramatického a hereckého umění. Talent Ostrovského s jeho hlubokou prozíravostí v podrobnosti života skutečného, s jeho všeobsáhlou vnímavostí vůči životní pravdě jeví se zvláště ve výtvorech z prvního desítiletí (1850—1860) jeho činnosti; jimi položen základ k samostatné národní ruské komedii, jejíž známkou jest neobyčejná reálnost líčení poměrů skutečného života, a snaha, přizpůsobiti jeviště pokud možno skutečnému životu.

Ostróvskij sepsal devět komedií, s prostým dějem a prostým zauzlením, za to plných svěžesti a síly, proniknutých klidným a střízlivým názorem o světě s důkladným psychologickým odůvodněním, čistě národním řízným a zdravým humorem, pádným a obrazným jazykem jakož i rázovitým a nanejvýš nestranným vylíčením rozličných společenských typů. Jsou to komedie: „Jsme svoji, srovnáme se“ (1850) „Chudá nevěsta“, „Do cizích saní nesedej“, „Chudoba cti netratí“, „Nežij tak, jak bys chtěl“, „Ten to odnesl“, „Výnosné místo“ (1857), „Vychovanka“, „Bouře“ (1859). Tyto hry Ostróvského, provozované jeho řízením, přiučily herce pravdě, prosté a přirozené deklamaci na jevišti, poskytovaly jim příležitost k pozorování a individualisování, k tvoření rolí a typů, čímž hercům byla dána příležitost ustáliti své nadání a dospěti značné umělecké výše v reprodukci uměleckého realismu. Mnoho umělců děkuje hrám a návodům Ostróvského za svou slávu, tak Sadóvskij, bratří Vasíljevové (Sergéj a Pavel), Martýnov, Davýdov, pak „hvězda ruského divadla“ paní Savinová, Strepetová a j. Kritika — zcela jinak postavená v té věci než u nás — nedbajíc nižádných ohledův a polehčujících okolností, přísně cenila výkony herectva a dávala tím obecenstvu pevné body k posuzování umělecké tvorby na jevišti. Cit pro pravdivou a přirozenou hru vyvinul se též u obecenstva. Obecenstvo brzo se přesvědčilo, že hráti prav-

divě a přirozeně jest lépe, než hráti škrobeně i effektně — i žádalo již pak vždy zpodobení pravdivého citu, vědouc, že přirozeným přednesem a pravdivou hrou se liší herec umělec od obratného komedianta a deklamujícího ochotníka.

O prvních dramatických výtvorech Ostróvského podali znamenité kritické rozbory Dobroljúbov, Ap. Grigórjev, Pisarev, později Skabičévskij, Jevgénij, Garšin, Nčželénov, Orest Miller a j.

Odkud čerpal tvůrce ruského domácího repertoiru látku k svým výtvorům? — Z prosté realní skutečnosti.* Ta mu byla jediným a pravým zřídlem umění. Ostróvskij říkával: „Dramatik nevynalézá; látky mu dává život, dějiny, vypravování známého, někdy novinářská poznámka. Co se stalo — dramatik nemá si vymýšleti; úlohou jeho jest napsati, jak se to stalo neb mohlo se státi. V tom jest veškera jeho práce. Jestliže si jest vědom této stránky, budou u něho lidé živí, opravdoví a sami jmou se mluviti.“

Proto zobrazuje lidský život s jeho výjevy, člověka s jeho vášněmi tak, jak jest — i bral život s jeho bojem zla a dobra, jakž žije v každém člověku a jak závisí na množství podmínek. Neholduje plané fantastičnosti, romantickému přepínání a moderním frázím, jeho zajímá především pravda lidské fysiognomie, životní pravdivosť jednajících osob, přirozenosť a psychologická odůvodněnosť děje. Skutkům lidským nepodkládá pohnutky idealní, nýbrž prosté, jaké asi ve skutečnosti jsou a náležité je odůvodňuje. Světlo, stíny a polostíny střídají se v jeho výtvorech, jak i bývá v obyčejném životě; jsou u něho lidé prostřední hodnoty, bídáci, lidé ubozí a směšni ve své vášni, ale vedle nich i lidé lepšího zrna, s dobrým srdcem a ušlechtilejší povahou, jak bývá ve skutečnosti kolem nás.

Osoby tyto jsou vylíčeny vesměs tak prostě a obyčejně, jakobyste před sebou viděli své staré známé bez všeliké nadutosti a přemrštěnosti. Nenajdete mezi nimi andělských bytostí, ani ďábelských padouchů, jak

* Osudné nedorozumění vzniká z toho, že slovo realismus nevyjadřuje nic určitého. Je totiž dobrý a špatný realismus. Realismus je dobrý, když umělec nelže na přírodu, když věrně ulovuje nejen zevnější příznaky skutečnosti, ale i její podstatu. Takový je realismus Shakespearův. Realismus bývá však špatného zrna, banální a jalový, když umělec kopiruje otrocky skutečnosť a nevhloubává se do podstaty výjevů a událostí, anebo když si libuje v cynismu, v krvavých výjevech, když nehledá tragických momentů v životě a dějinách, pachtě se toliko po šeredných, hnusných nebo děsných situacích. Všecko to nazývá se dle příkladů Francouzů — realismem. Ruský realista má zcela jiné snahy: on studuje duši člověka a nekonečné její projevy, studuje vnitřní pravdu, pravdu srdce a rozumu — a osvětluje daný materiál, jejž volně a vědomě si vybírá ze skutečnosti, velmi určitě a intensivně světlem vodící myšlenky, již položil za základ celého výtvoru. Ruský realismus označuje určitý způsob umělecké tvorby; on se řídí mravními principy, vyniká cudností fantasie i jeví svým duchem milosrdenství a lásky k lidem názor čistě národní, čistě ruský. S tímto realismem vstoupili Rusové do literatury světové Dobře dí Neruda vzhledem k našim poměrům: „Odívali jsme se v jakousi básnickou uniformu světovou, a oni jsou zatím do té velké básnické armády, do toho „básnictví světového“ přijímáni jen ti, kdož přicházejí v kroji svém osobitém, řekněme národním.“ — Zkušenosť tomu též nasvědčuje: čím národnější, svéráznější jest umění, tím spíše poutá k sobě pozornosti ciziny.

toho žádá romantika, ani vymyšlených titánských osobností, nadpozemských vášní, neuznaných geniálních lidí, žalujících na zkaženosti a zvrhlost světa vyšperkovanými monology, není tu velkých, úchvatných scén a rafinovaných zápletek. Jeho výtvory nejsou pastvou pro oči, uši a nervy. Ostróvskij účinkuje na diváka pouze pravdou, pouze celkovitostí a silou základní myšlénky a všeobecného obrazu, účinkuje pouze na srdce a ducha. Jediným cílem jeho jest, aby dosáhl toho, co dle Shakespeara jest cílem divadelního umění: „Přírodě tak říkaje držeti zrcadlo, ctnosti ukázati vlastní její tvář, slotě vlastní její obraz.“ U Ostróvského ukončení vyznívá často v tragické akkordy. Cizím kritikům líčení jeho zdá se býti leckdy pessimistickým, zvláště v těch jeho kusech, kde není na jevišti ani jedné šlechetné osoby, na př. ve „Vychovance“ a v „Bezvěnné“. Kritikové tu zapomínají, že v těchto Ostróvskij kárá a plísní zlořády kupecké třídy a dobu nevolnickou již uplynulou; jsou to zlořády tak děsné, že realista, ač nechtěl-li se proviniti proti pravdě, nemohl vzíti barvu aspoň poněkud jasnější při vyobrazení této obludné a černé „říše tmy“, jak Dobroljúbov kupeckou třídu nazývá. Ostróvskij ukazuje tu „slotě vlastní její obraz“ — a proto maluje „šedě do šeda“ — a tím právě poučuje a napravuje. Nehněvej se na zrcadlo, mášli křivý obličej — napsal již Gógol za heslo k „Revisoru“. Rusové též neradi vidí na jevišti mnoho šlechetných lidí. To jim zapáchá výmyslem, romantikou, lží; majíť více neohroženosti, více smyslu pro životní pravdu než my, takže šlechetný člověk musí jim býti vylíčen velmi pravdivě, aby ho neshledali nepřirozeným, vylhaným a směšným. Rusové více cítí životní pravdu než my, kteří jsme již zvykli přemrštěnosti a raffinovanosti tak mnohých francouzských komedií s jejich zevnějším leskem a dělaným ovzduším. Komedie tyto svítí, ale nehřejí. Rusové nenalezají v nich toho, čeho si váží především: pravdy a prostoty, bez nichž si ani nemohou představiti umělecký výtvor.

Dramatik realista, jakýmž jest Ostróvskij, líčí nám život prostě, střízlivě, ale při tom podává jej v uměleckém spracování, tak že proniká v srdce naše a vzbuzuje i v nevzdělaném člověku odpor proti nespravedlnosti a křivdě. To jest, on zobrazuje pravdu tak, aby divák — i ten prostý divák z lidu — ji pocítil, byl jí dojat a proniknut, aby srdce jeho se rozechvělo láskou nebo bouřilo hněvem a plálo nenávistí.

Od r. 1860. Ostróvskij vydával historické „dramatisované kroniky“ z domácích dějin. Jsou to: „Miniu“, „Vojevóda, (Sen na Volze)“ „Dimitrij Samozvanec“, „Vasílij Šujský“, „Tušinó“, „Vasilísa Meléntěvová“, „Komik XVII. století“. Výtvory tyto, podávající velmi zdařilé kulturní obrazy ruského středověku, mají nepopíratelnou literární cenu. Plynný dialog, prostonárodní čistá řeč, typický způsob rozmluvy, hladkosť a ušlechtilý vzlet veršů — tyto vlastnosti jsou společny všem kronikám. Ostróvskij hledá tu pravdu v dějinách. Patrna jeho snaha, aby vyhledal v 17. věku silné, rázné povahy, kteréž potom hynou v tehdejších domácích bouřích, způsobených rozličnými dobrodruhy samozvanci. Dramatik nepřímě provádí tu myšlénku, že pouze silná ústřední vláda mohla tehda zachrániti stát Ruský od hrozící mu záhuby. V kronikách těchto nenajdete časových narážek a moderní fraseologie; jsouť založeny na čistě realistickém a historicky správném prohloubání předmětu, při čemž podávají do nejmenších

podrobností též ovzduší a osoby epoch minulých s jejich myšlénkami, názory a s tím duchem, jenž jest nepovědom lidem naší doby a našeho pokolení. Při tom velmi živy jsou zvláště ty scény, v nichž vystupují davy lidu — tu jeví autor důkladnou známost národní povahy ruské. Nejscennější z kronik jest působivé a často na Rusi provozované drama „Vasilísa Meléntěvová“ (r. 1868), vyžadující řádného Ivana Hrozného a silné dramatické herečky pro úlohu Vasilísy. Drama toto, vynikající neobyčejně trefnou karakteristikou Ivana a jemnou psychologickou kresbou tehdejších lidí, bylo doporučeno k provozování v Paříži za účelem, aby seznámilo Francouze s realistickým historickým dramatem ruským. Třeba připomenouti, že epochu Ivana Hrozného dramaticky vyobrazili Rozen, Pogódin, Mej, Aleksěj Tolstój; Ostrovského „Vasilísa“ předčí však tyto výtvory dramatickou silou. Mladá vdova Vasilísa, „hříšnice s chytrýma očima, se svůdným smíchem na ústech otevřených“ zalíbila se Hroznému tou měrou, že ji hodlá povznésti na trůn na místo „plačtivé a vyzáblé“ carice Anny, již nenávidí protože se zastávala nevinně jím odpravených bojárů. Než Vasilísa tajně miluje mladého Ondřeje Kolyčeva — a jeho posílá otrávit carici, namlouvajíc mu, že car po smrti své nemilé ženy zvolí si ženu jinou, milou, ona (Vasilísa) že bude pak svobodna a stane se ženou jeho. To však Vasilísa neřekla Ondřeji, že hledí otráviti carici pouze proto, aby potom sama dosedla na uprázdněný trůn. Carice umře od otravy; car ani nevelí vyšetřovati příčinu její smrti, rád jsa, že se jí zbavil. Vasilísu pronásleduje nyní stín otrávené carice, i sama se táže cara: „Tobě též v noci se jeví stíny zabitých tebou bojárů?“ Hrozný zuří, než zuří ještě více, když Vasilísa, usnuvši, ze spaní sladce šepce milé jméno — neboť není to jméno cara, nýbrž Ondřeje. Ondřej, vida při výslechu že je ztracen, v přítomnosti cara mstí se na své Vasilíse, zabije ji na místě. Cár mu za to děkuje: „Ondříčku, ty's dobrý sluha můj, ale nehodíš se ke mně starci, vždyť ženské blouzní —“ a dodává: „Ukliď ho, Maluto, někam daleko z našich oči . . . třeba do téhož hrobu, v němž Vasilísa bude.“ Drama končí se tou děsnou ironií Hrozného, jíž je též prodchnuta národní píseň o Hrozném, a Lermontovova píseň o kupci Kalašnikovu.

R. 1873 Ostróvskij napsal roztomilou báchorku o probuzení jara dle starých národních legend „Snéhurku“ ve slohu Shakespearova „Snu v noci svatojánské“, k níž později složil hudbu P. J. Čajkóvskij. Též jiní hudební skladatelé použili výtvorů Ostrovského k skladbám. Kašperov napsal operu „Bouře“, k níž vzal libreto z dramatu Ostróvského téhož jména; Sěrov napsal operu „Ďábelská síla“ k librettu, vzatému z dramatu „Nežij tak, jak bys chtěl.“ Arenskij napsal operu „Vojvoda“ — libretto je vzato z historické kroniky Ostrovského téhož jména. „Vojvoda“ — obraz to z národního života 17. věku — byl posledně provozován r. 1886 na Moskevském dvorním divadle pečlivým nařízením samého Ostrovského. Panóv použil tohoto provozování a vyobrazil všecky vynikající výjevy této historické hry v 23 obrazech, v rozměru obyčejného půlarchu. Každý obraz má svůj nápis s uvedením dotčeného úryvku z výtvoru samého. Album toto může býti vodítkem pro ressižéra, herce a dekoracím malíře při provozování „Vojvody“ na jiných jevištích, má

však spolu i uměleckou cenu, neboť některé výjevy zdařily se prostě jako obrazy, mající samostatný význam i jiné obrazy jsou velmi zajímavé svými skupinami a krásnou historicky správnou výpravou.*

Za to „Dimitrij Samozvance“ způsobil Ostróvskému mnoho nepříjemností. Divadelní správa dvorních ruských divadel je totiž zařízena zcela byrokraticky. Mnoho ústrků a nemilých zkušeností bylo snášeti našemu dramatikovi nejen od cenzury, ale i od této správy. Správa zamítla provozování jeho Samozvance, a dala přednosť kusu mnohem slabšímu (od Čájeva) s týmže názvem. Rozmrzelý Ostróvskij psal tehdy herci Burdinovi: „Výhod z dramatické své činnosti nemám žádných, ačkoli všechna divadla v Rusku žijí a tyjí z mých kusů. Divadelní ředitelstvo není mi nakloněno — a jest čas, abych viděl ne pouze náklonnosť, ale i jakous takous úctu. Bez námahy a poklon s mé strany ničeho pro mne se nečiní — a ty sám víš, zdali jsem schopen podlízati. Při tom místě, jež zaujímám v literatuře, hráti úlohu prosebníka věčně se uklánějícího, je trapno a snižující. Dal jsem divadlu tolik původních kusů a nedosáhl jsem ani toho, aby mne aspoň poněkud lišili od lecjakého špatného překladatele.“ Ba hodlal tehdy na dobro se vzdáti spisovatelsko-dramatické dráhy. Než na to nedošlo — tvůrčí duch jeho zvítězil nad těmito nehodami, kteréž stíhají každého dramatika, jenž nechce lichotiti a podlízati officielní ruské divadelní správě.

Po historických dramatech Ostróvskij jal se opět skládati genrové komedie, jichž podal celou řadu: „Hřích a neštěstí, na kohož nečíhá“, „Trapní dnové“, „Šprýmaři“, „Prohlubeň“, „Šílené peníze“, „Horoucí srdce“, „Les“, „I nejmoudřejší prohloupí“, „Na lidnatém místě“, „Nebylo halíře, a najednou je peněz jako železˮ, „Není každý den svátek“, „Bohaté nevěsty“, „Pozdní láska“, „Vlci a ovce“, „Pracně dobytý chléb“, „Pravda jest dobrá věc, ale štěstí jest lepší“. — Výtvory tyto mají bez odporu veliké přednosti, jenže v některých se opakují situace a osoby dřívějších her.

Za to poslední jeho komedie, ovšem způsobem ne vždycky vyčerpaným, týkají se i všeobecnějších, veřejných a společenských otázek. Takové jsou: „Poslední obět“, „Bezvěnná“, „Srdce není kámen“, „Nádaní a ctitelé“, „Nevolnice“, „Krasavec muž“, „Bez viny vinní“, „Není ze světa tohoto“, a konečně v pozůstalých jeho spisech nalezená komedie: „Srdce lidské — velká hádanka“. Za 35 let napsal do padesáti, z větší částí pětiaktových her. Ký div, že se vyskytují u něho též jednotlivé hry slabé? Což není totéž u Shakespeara, Goetha, Calderona, V. Hugona? Slabé kusy jsou na př. „Nevolnice“, „Bohaté nevěsty“; v jiných zase převládá epický moment nad strankou dramatickou, děj je zdlouhavý, základní myšlénka není dosti určitá, a je zatlačena episodními scénami. Nezapomínejme, že Ostróvskij byl nucen mnoho psáti, aby uživil četnou rodinu. Jestliže budeme souditi přísně, dlužno říci, že seriosního rozboru zasluhuje pouze asi třetina všeho toho, co Ostróvskij napsal; za to však výtvory tyto představují skutečně „nový živel“, jímž obohatil a osvěžil ruskou literaturu. A to je nesmrtelná zásluha našeho drama-

* Panóv rovněž illustroval „Hoře z rozumu“, „Revisora“, a „Nědorosla“

tika, kterouž upříti mu nemůže ani nejpřísnější kritik. Ano, Ostróvskij je národní spisovatel. V čem záleží celkové národní ovzduší jeho výtvorů? Národnosť spisovatele záleží v tom těsném, rozumovém a duševním svazku jeho s národem, jímž spisovateli se usnadňuje známosť s národním životem, jímž se ostří jeho pozorovací schopnosť, jímž dána mu je možnosť, vybírati z národních vrstev (nebo na jejich základech vytvořovati) takové obrazy, jež jeví se býti blízkými, známými a přístupnými většině národa, i prostému lidu a ne pouze vzdělaným a nejvíce vyvinutým jeho třídám. Ale toho není dosti — obrazy, vzaté takovým spisovatelem z vrstev národa, vynikají nejen tím, že jsou všem dostupné a srozumitelné, ale též tím, že jsou dlouhověčné, že jsou způsobilé poutati, jímati a vzrušovati ne pouze jedno pokolení, ale i potomky během mnoha desítiletí. V tomto ohledu Puškin je vzorem národního spisovatele — on jeví po uplynutí půl věku národní ovzduší pořád ještě v nevadnoucí kráse, a čím dále, tím se stává bližším a dražším i středním vrstvám ruského lidu. V témž smyslu bude též Ostróvskij v svých výtvorech, jako jsou „Jsme svoji, srovnáme se“, „Chudoba cti netratí“, „Do cizích saní nesedej“ a „Bouře“ — ještě dlouho drahý, blízký a srozumitelný srdci každého prostého Rusa. Podobné hry Ostróvského budou tvořiti uhelní kámen budoucího ruského národního divadla, a národnosť nejlepších výtvorů Ostróvského je skutečně jedním z nejpevnějších základů slávy našeho dramaturga i v daleké budoucnosti. Kromě původních her neunavený dramatik vydal sbírku svých překladů ze Shakespeara, Calderona, Cervanta, z vlašských a francouzských dramatiků. (Z intermedií Cervantových často byli dáváni „Dva tlachalové“.) Téměř každý rok ruský Lope de Veda dával divadlu po jedné hře a pouze za posledních let jaksi ustál v své plodnosti, stížen jsa srdeční vadou, provázenou přebolestnými prsními křečemi (angina pectoris).

Roku 1885 byl jmenován artistickým ředitelem moskovského divadla a tu mimo jiné přičiňoval se o zaražení řádné divadelní školy; říkávalť, že bez ní nelze pomýšleti na zlepšení a povznešení žádného divadla, má-li býti uměleckým ústavem dle pravdy, a ne pouze dle novinářské reklamy. Od roku 1884 Alexander III. udělil mu pensi tří tisíců rublů ročně. Ostrovskij však již 2. června 1886 náhle zemřel, v 63. roce svého bezúhonného prospěšného života. Smrť Ostróvského nepřekvapila jeho přátely, neboť za posledních měsíců života jeho stíhaly jej strašné křečové záchvaty každodenně. Záchvaty trvaly vždy několik hodin a celou tu dobu trpitel stál vždy nepohnutě na nohou: neboť stoje cítil poněkud úlevu ukrutných bolestí. Krátce před smrtí toužil po oddechu na venkově a spěchal v létě z dušné Moskvy do svého skromného, rodinného koutečku, do vesničky (Ščelykovo) v Kostromské gubernii. Místo oddechu a úlevy našel tam pokoj, jakého svět dáti nemůže — pokoj věčný. Tělo jeho nebylo přivezeno do Moskvy k slavnému pohřbu, bylo pohřbeno bez všelikých hlučných a okázalých ovací na prostinkém vesnickém hřbitově, jak si toho zvěčněný přál. Nad jeho rakví rozléhal se třaslavý hlas staříčkého vesnického kněze: „Upokoj Hospodine, duši sluhy svého Aleksandra, a budiž mu věčná paměť!“ — a jeden z přátel zvěčnělého promluvil těchto několik slov nad hrobem jeho: „Z temné říše, z mraku

surovosti a poblouznění vyváděl jsi lidi na dráhu jasnou, otevřenou. Dramatem, tebou utvořeným, osvítil jsi jejich ducha, změkčil jejich srdce, vdechl do nich city lidskosti. Veliký jest tvůj dobrý genius! Veliké jsou tvé zásluhy o ruskou zemi!"

Zvěčnělý neměl žádného řádu. Když r. 1872. slavil v Petrohradě památku své 25leté dramatické činnosti, zamítl všechny cenné dárky a vyjevil pouze přání, aby učiněna byla sbírka na založení národní školy ve vesničce Ščelykově, v níž měl malinkou usedlosť. To se také stalo. V Ščelykově jest „škola Ostróvského", která krášlí paměť na Ostróvského více, než řád jakéhokoliv mocnáře. Zakladatel ruské dramatické školy s chladnokrevností nemilosrdného pozorovatele stavící na pranýř rodinný a statkářský despotismus, ztupělosť a hrubosť ne pouze kupecké třídy, ale i nešvary a zlořády jiných tříd společenských, jež káral, tepal a bičoval, učitel pravé osvěty, bojující proti lži a surovosti mravů, obhájce slabých, bezbranných, němě pokorných a bez viny nešťastných lidí proti útiskům silných — tím byl Ostróvskij, ustavičný ochránce zdravých myšlének a pěstitel poctivých snah. Vroucnosť citů jest výraznou jeho známkou; ona zahřívá všecky jeho výtvory. Čtenář nemůže se chovati trpně k osobám, jež líčí. Hned lítosť, hned zase rozhorlenosť, hned soucit vás jímá a rozehřívá. On chce hluboce pohnouti diváky, líče jim osud nešťastníkův; nechce je pobaviti, nýbrž spolu je učiniti lepšími. Drsnou skutečností vede nás jako dobrý učitel k názoru života ušlechtilejšího, budě v nás určitěji touhu po tom, co by mělo býti. Při tom není pouze smích jeho zbraní, ale i tragičnosť situace jednajících osob. Komický živel tak družně jde u něho ruku v ruce s živlem tragickým, že většinu jeho komedií lze nazvati dramaty dle jejich vnitřního smyslu. Jako pravý umělec — a tím vyniká nad Ibsena — nikdy v svých výtvorech nedal choditi morálce v neosobním spůsobu, ve formě sentence a unavujícího na jevišti chladného rozumování: morálka vždy byla u něho vtělena do živé, a nikdy vymyšlené, z mozku autorova vzniklé osoby, à la Nora, odříkavající abstraktní pojednání, jež jí autor do úst vložil. (Nora je výmysl H. Ibsena.) Ostróvského postavy vždy jsou plny života a pravdy; on je čerpal ze skutečnosti a netvořil je svou fantasií; nejednou dopouští se při tom zdánlivých nesrovnalostí, líče odporující si výjevy, plynoucí z týchž podmínek jisté společenské třídy, avšak tyto odporující si výjevy ustavičně se vyskytují v skutečném životě, a náš dramatik, jsa mu věren, zobrazuje je na jevišti.

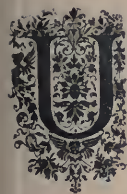
(Dokončení.)

Na cestě do Australie.

Napsal Mikuláš Miklucho-Maklaj. Z ruštiny přeložil Jan Wagner.

(Dokončení.)

U západního břehu Australie r. 1860 byl lov perlonosných lastur ohraničen zálivem Sharkovým, kde lastury byly malé a nevelké ceny. Po několik roků nebyl průmysl tento značný, až konečně pozdvihnut byl nálezem několika vzácných perel. Potápěči prvního druhu zaměněni na lepších lodích potápěči malajskými, a úplný potápěčský přístroj stal se nezbytným každé lodi. Mezitím prozkoumána byla ložiska severně od zálivu Sharkova, v nichž byly lepší lastury a dosti nejlepších perel. Průmysl ten vzrostl tou měrou, že vláda osady západní Australie naznačila zvláštního úřadníka, jenž má ke svým službám neveliký parník, s kterým ob čas navštěvuje loďstvo lovců perel. Jeho povinnosti jest, dohlížeti na lodi, rozdávati vysvědčení na právo lovu, vyřizovati spory mezi podnikately a vybírati poplatky.

Ložiska perlonosných lastur táhnou se zde od Sharkova zálivu k severu k 25. stupni jižní šířky a mohoubýti vykořisťována toliko v době velkých odlivů, t. j. asi 6 až 8 dní každého měsíce od dubna do září.

Lodi, jichž užívá se k tomuto průmyslu, mohou pojmouti 5 až 50 tun. Na nich jsou 2 až 3 běloši a 5 až 6 lidí s temnou pletí (Malajců, Polynésanů a Australců). Jakmile má loď dostatečný náklad perlonosných lastur, vrací se ku břehu, aby náklad složila a znovu vypravila se na lov. Na břehu živočich, odříznutý od lastury, hodí se do bečky, kde ponechá se hnilobě. Časem bečkami se potřásá, aby byly perly zbaveny hnijících těl živočichů, při čemž perly padají na dno bečky; zápach při tom jest úžasný, avšak podnikatelé rychle mu přivykají. Když měkkýši úplně shnili, slejou zapáchající kaši, a usazenina na dně proplachuje se co nejpozorněji, aby nepřišla ani jediná perla na zmar.

Dle posledních statistických dat zabývá se po březích západní Australie tisíc lidí lovem perel, z nichž jest třetina Malajců. Podnikatelé dávají však přednosť Australanům, jelikož s nimi snáze vycházejí. Malajci mají zde pověsť nebezpečných lidí, kteří dlouho se nerozmýšlejí, pobijou bělochy a vracejí se domů na uloupené lodi.

Průmysl tento vyvinut jest také, jak jsem řekl, v průplavu Torresově a u severo-západního břehu Australie, ačkoli na základech zcela jiných. Zkouškami dokázáno, že Polynésové a Malajci jsou lepšími potápěči než-li běloši, pročež lov perlonosných lastur ponechává se prvním.

Na různých ostrovech Torresova průplavu nacházejí se stanice průmyslníků, kteří nejsou majiteli, ale toliko agenty různých sidneyských firem. Podobné stanice sestávají z domu agenta nebo tak nazývaného „managera“, jiného domu pro lidi, skladiště na lastury a různých nástrojů, potřebných při lovu, kuchyně atd. Budovy tyto jsou po většině

z pozinkovaného železa, jež velmi dobře se hodí k podobným stavbám v tropických zemích. Na stanicích těchto uloženy jsou rozmanité potraviny a potřebné přístroje potápěčské. Manager a jeho pomocník na takových stanicích jsou běloši, ostatní pak zde žijící lidé jsou temné pleti. Zde provádějí se různé obchody, přijímají perlonosné lastury, čistí se a upravují k zásilce do Sidneye.

Při mé návštěvě Torresova průplavu r. 1880 bylo podobných stanic asi 12, které měly 88 lodí na 5 až 8 tun. Uprostřed každé této lodi nacházel se obyčejně přístroj pro potápěče. V Torresově průplavu již po několik let provádí se hledání perlonosných lastur pomocí potápěčského přístroje. Z 88 vzpomenutých lodí mělo jich 70 potápěčský přístroj a toliko 18 mělo potápěče, kteří ponořovali se bez přístroje. Podobná loď s přístrojem stojí v Sidneyi, kde se staví, 400 liber šterlinků.* Doprava lodi ze Sidneye do Thursday Islandu (stanice v Torresově průplavu) na poštovním parníku stojí 40 liber šterlinků.

Učiněny byly také nejednou pokusy, poslati lodě pod plachtami ze Sidneye do Torresova průlivu podél australského břehu, avšak vždy s nezdarem. Potápěč — jest kapitánem lodi; kromě jeho pomocníka, jehož povinností jest pomáhati potápěči při práci, t. j. oblékati ho i svlékati, a starati se, aby vše bylo v pořádku, pokud potápěč pracuje pod vodou, jsou na lodi ještě čtyři námořníci.

Plat potápěčů jest značný; někteří z nich mají i 200 liber šterlinků ročně, jiní 5 až 10 liber měsíčně a značné procento z každé tuny lastur. Bývají leta, kdy potápěč vydělá 350 liber šterlinků i více. Plat námořníků, Polynésanů a Malajců, obnáší 2 libry št. měsíčně. Potápěč najímá se obyčejně na tři roky. Potraviny, které dávají se na podobnou loď, jsou velmi dobré, není však dovoleno bráti s sebou lihové nápoje.

Potápěč sbírá lastury v hloubce osmi sáhů, zřídka však hlouběji jak 10. Lastury leží na dnu zcela volně, t. j. nepřipevněny ke skalám, ačkoli velmi často bývají pokryty pískem. Když v případě větru potápěč nemůže pracovati, čistí s pomocníkem lastury.

Když lastury podruhé se očistí, ulomí se jim okraje a uloží se do beden, načež dopraví se do Sidneye a odtud do Anglie. Tuna perlonosných lastur stojí obyčejně asi 120 liber šterlinků, někdy i 280 liber šterlinků. Každá loď vyloví průměrně 7 tun lastur ročně.

Roku 1878 bylo sebráno a vyvezeno 449 tun v ceně 53 tisíc liber. Perly, jež v tomto roce byly vyvezeny, měly cenu 230 liber. Příčina, proč tak málo perel vyváží se z Torresova průlivu, jest, že agenti málo jich dostávají, jelikož mnoho perel zůstává v rukou potápěčů a námořníků, kteří je po straně prodávají. Pokud jsem slyšel, velmi málo perel převyšuje zde cenu 40 liber šterlinků; střední cena pěkných perel obnáší od 5 do 8 liber šterlinků.**

* Libra šterlinků = 12 zlatých

** Za mého pobytu na ostrovech Torresova průlivu různí domorodí potápěči nabízeli mně perly ke koupi. V Sidneyi viděl jsem jedenkráte velikou perlu, koupenou od potápěče tuzemce za 10 liber šterlinků; znalci cenili ji na 80 liber šterlinků.

Velmi mnoho jest lastur, které jsou úplně perel prosty; za to však najde se některá, v níž jest 30, 40 ano i 100 perel různé velikosti. Skoro každým rokem nalezají se v okolí Torresova průlivu nová ložiska, tak že tento průmysl má před sebou krásnou budoucnosť.

Zvláštní pověra o perle panuje v Singapuru nejen mezi Malajci, ale i mezi Evropany. Pověra záleží v tom, že některé osoby jsou přesvědčeny, že možno perly „rozmnožovati". Tvrdí, že položí-li se několik perel (4 nebo 5) do bedničky s několika zrnky nevařené rýže a ponechají se tak nerušeně asi rok, po otevření bedničky najde se na dnu jistý počet drobounkých perel a kromě toho se shledá, že i velikým perlám přibylo na objemu. Zavře-li se bednička znovu, zůstane opět bez dotknutí šest měsíců a pak se otevře, shledá se, že perly se zvětšily a že objevilo se ještě několik malých perel. Také rýžová zrna při tom se mění. Konce některých jsou jakoby okousány a tvrdí se, že počet ukousaných zrn odpovídá počtu nových perel. Těmito pokusy zabývají se často dámy, chovají perly v bedničkách třeba po dvacet let a tvrdí, že z několika perel dostanou tak celou řadu nových, které během let se zvětšují. Avšak nejen dámy věří v rozmnožování perel, ale i někteří vzdělaní lidé, ačkoli připouštějí, že tyto pokusy vždycky se nezdaří. O rozmnožování perel možno nalézti několik článků v přírodovědeckém časopisu, jenž vydává se v Singapuru; pisatel jich silně věří v toto rozmnožování.

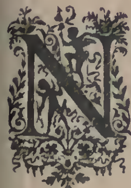
Rozmnožování perel jest ovšem pošetilosť, ale za to možno rozmnožovati perlonosné lastury v příhodných k tomu místech. Dr. Kelaart, jenž zkoumal ceylonská ložiska, dokázal, že perlonosné lastury možno beze všech obtíží přestěhovati s místa na místo, ano i ve vodu ne zvláště slanou. Proto umělé rozmnožování perlonosných lastur bude někdy jednoduchým a výnosným zaměstnáním, až budou jednou ložiska v Tichém a Indickém oceanu vyčerpána.

Z novější francouzské beletrie.

Dafnis a Chloe.

Napsal **hr. A. Villiers de l'Isle Adam**, přeložil **J. J. Benešovský-Veselý**.

> Člověk dovede vynalézti vše,
> vyjma umění býti šťastným.
>
> *Napoleon Bonaparte.*

Na jedné ze svých ranních procházek v lese fontainebleauském dostal se pan C** (nynější náčelník státu) při východu slunce na sklonku leta, potuluje se travou a býlím, do jakéhos údolíčka směrem ku zřídlům Apremontským.

Stále pamětliv přesné elegance, oděn velmi prostě, s kulatým kloboukem, krátkým zapjatým kabátkem, vzezření positivního, jehož incognito nepřipomínalo ničím spůsoby nějakého Numy Roumestana — zkrátka nestavě na odiv ve své uhlazené skromnosti vzezření oficielního touristy, oddával se z ohledů zdravotních kouzlům přírody.

Pojednou spozoroval, že „snění zavedlo jeho kroky“ před dosti prostrannou chýši — koketní, s malými dvěma okny se zelenými okenicemi. Když se přiblížil, poznal pan C**, že okna tohoto neobyčejného obydlí byla označena řadovými čísly — a že to byla jakás jarmareční bouda patrně pronajatá za plat. Nad vchodem byla napsána velkými bílými písmeny dvě jmena: DAFNIS A CHLOE.

Tento nápis jej překvapil. S rozmarnou, ale šetrnou zvědavostí — zkrátka, nepomýšleje ani v nejmenším na to, aby vyrušil klid této poustevny, zaklepal zdvořile na dveře.

„Vejděte!“ zvolaly z nitra dva svěží, skorem dětské hlasy.

Stiskl kliku: dveře se otevřely a zároveň zakmitnuvší se paprsek slunce skrze lupení ozářil i jeho i vnitřek idyllického příbytku.

Pan C** stoje na prahu viděl před sebou muže velice mladého s plavým kučeravým vlasem, s rysy jakoby z řecké medaille, mdlou pletí, skeptickýma modrýma očima, jichž bystrý pohled jevil onu nepostižitelnou dobráckou satyru, jež vyznačuje zornice očí normandských — a velice mladou dívku, s nevinnou tváří čistého ovalu, vroubeného krásným hnědým vlasem, upraveným ve vrkoče. Oba byli oděni v hluboký smutek, v šaty z venkovských látek, jichž střih při pěkném vzrůstu jich těl zdál se býti dosti slušný. Oba byli velmi roztomilí a jich neobyčejný zjev nepůsobil, podivno dost, nepříjemně.

Vrátiv se z četných cest, byl náčelník státu bezděky velice šťasten, že spatřuje jiné tváře než tváře prefektů, podprefektů a starostů: to lahodilo jeho pohledu.

Dafnis stál před venkovským stolem, rozmilá Chloe hledíc z pod přivřených očí na neočekávaného hosta, seděla na železném loži nového systému, s matrací z mořské trávy, s bílými hrubými prostěradly a dvojí poduškou. Tři židle, propletené slamou, několik kusů domácího nářadí, mísy a talíře z majoliky, napodobující staré nádobí limogesské a na stole skvoucí se příbory z nejnovější směsi alpakové, — to bylo celé zařízení tohoto kočovnického brlohu.

„Cizinče,“ pravil Dafnis, „buďte vítán, vy, jenž přicházíte s tímto neočekávaným paprskem slunečním! . . . Posnídáte s námi bez okolků, že? Máme vejce, mléko, sýr, ba i kávu; — Chloe, honem ještě jeden příbor!“

Mocní tohoto světa milují věci prosté a nepředvídané a oddávají se rádi i půvabům incognita vůči prostým. Po takovémto uvítání nemohl pan C** odolat, aby nebyl roztomilým a jakoby z roztržitosti povolil poněkud (jen pro tentokrát a výminečně) v přímosti své povahy.

„Hleďme,“ pomyslil si, „dva mladí výstředníci, uniklí z některého kouta Paříže, kteří užili tohoto důmyslného spůsobu, aby trávili svoje prázdniny! . . . Snad jsou zábavnější, než moje okolí: uvidíme.“

„Mladí přátelé!“ odpověděl s úsměvem (tváře se jako král z dávných dob, vstupující mezi pastýře) „miluji přírodu! . . . a přijímám vaši prostou nabídku.“

Usedli kolem stolu a poněvadž si Chloe byla pospíšila, počala hostina ihned.

„Ach, příroda!“ vzdychnul Dafnis z hluboka; „k vůli ní jsme zde! My ji hledáme s upřímným srdcem, ale marně!“

Pan C** na ně pohledl udiven.

„Jakže, jakže, mladí přátelé? Vždyť ona vás obklopuje! . . . Ona vás zahrnuje zde všemi svými polními plodinami! . . . Hleďte, to výtečné mléko! to čerstvé pečivo!"

„Ach!" pravila Chloe, toť arci pravda, krásný cizinče; to mléko lze pít, neboť je děláno, zdá se mi, z výtečného telecího mozečku."

„Co se týče pečiva," zamručel Dafnis, „a zejmena chleba, to víte, při tom moderním droždí člověk nikdy neví . . . ale, co se týče másla, přiznávám se, že se mi zdá být z velice zajímavého margarinu. Máte-li však snad raději sýr, zde máte zcela spolehlivý, v tom je jedna třetina loje a křídy — je to nový vynález."

Při těchto slovech prohlédl si pan C** pozorněji oba svoje mladé hostitele.

„A . . . vy se nazýváte Dafnis a Chloe? . . ." pravil.

„Oh! to jsou jen naše přezdívky" . . . odpověděl Dafnis. „Naše rodiny, kdysi dosti zámožné, bydlely v Paříži, na polích Elysejských, když náhlá konverse renty přivedla je na mizinu. Stav se před nedávnem advokátem, musel jsem tudíž otevřít kancelář, jako každý jiný; Chloe, učená a již doktorka, vstoupila do kursu pro babičky, když malé dědictví nám umožnilo, abychom se ihned vzali, aniž bychom musili čekat na klienty — a pokusili se započít dle dávné své touhy v tomto starém lese život, jaký býval za dob, o nichž vypravuje Longus . . . avšak je to teď těžké. Jakže? vy již více nejíte, drahý cizinče? . . . Chcete vejce na měkko? Ta jsou teď v módě. Jsou to exportní, to víte? z oněch tří milionů umělých vajec, jež nám Amerika zasýlá denně: ponoří se do vody smísené s kyselinou, jež utvoří skořápku; je to v jediném okamžiku. Věřte mi, stojí za okusení. Potom budeme mít kávu. Je znamenitá! Jest v ní falešná cichorie prvního řádu, jejíž roční prodej v jediné Paříži páčí se dle úředních dát na osmnáct milionů franků. Nepohrdněte jí. Je to od srdce a bez okolků."

Pan C**, jehož zvědavost bezděčně vzbuzena mladistvými jich hlasy, obrátil diplomaticky v hovoru, aby se vyhnul co možná nejzdvořileji tomu, by nemusil vyhovět srdečnému vyzvání svých hostitelů.

„Pravili jste cosi o malém dědictví? . . ." počal znovu s výrazem sympatického účastenství; „vskutku, jste oděny ve smutek, milé děti!"

„Ano, nosíme smutek pro našeho nebohého strýce Golémona!" vzdychla Chloe, stírajíc neviditelnou slzu.

„Golémon?" pravil pan C** pátraje ve svých vzpomínkách; „ach ano! ten, jenž podobně jako Silén byl statným pijákem clairetu v dobách legend?"

„On sám! . . ." vzdychnul Dafnis, „on také vstával každého jitra s notnou opičkou, důstojný ten druh Bacchův! Miloval víno přirozené: nuže, dal si poslat do své chýše soudek pověstného onoho „Vin de propriétaire" — však je znáte . . .

„Ano, krásný cizinče," potvrzovala Chloe melodickým hláskem kantorským, „soudek oné míšeniny tak znamenitě složené z vinného kamene a sádry, s náležitou přísadou otrušíku, tak že čtyři nebo pět našich

současníků po tom zhynulo! . . . onoho znamenitého vína, jež ve Francii pijí dělníci zpívajíce s lehkým srdcem známou píseň:

„Myslím, vzdávaje bohu dík,
že takové nemají v Anglii!“

„Následkem toho,“ doložil Dafnis, „když nejvyšší bytost povolala jej k sobě, téhož večera, kdy víno stočeno do láhví, uposlechl náš strýc Golémon tohoto volání za hrozných bolestí v životě, nešťastný ten stařec! — a učinil tak odkázav nám několik drachem. Avšak, pardon: — vy snad kouříte, drahý cizinče? . . . Přejete si některý z těchto doutníků? . . . Jsou věru slušné a pěkného vzezření. Opět dovoz z Ameriky! . . . jsou z papírových listů promočených v odvaru očištěného nikotinu, pocházejícího z odřezků nejlepších havanských doutníků, prodává se jich dva až tři miliony měsíčně, jak víte v jediné Francii: tyto zde jsou prvního řádu, dle vysvědčení samého eraru . . .“

Tu pan C** domnívaje se, že vyciťuje z posledních těchto slov skrytý úmysl ironie vůči Pokroku, uznal za dobré, vzíti na se trochu svoje úřadní vzezření.

„Děkuji,“ pravil. „Ale, — je-li pravda, že četné zlořády bohužel vplížily se v novověký průmysl, — lze vždycky, dovedeme-li vybírat, nalézti zboží pravé! Ostatně, jakou váhu mají ve vašem věku marné rozkoše labužnictví? Zejmena zde, uprostřed této živoucí přírody, těchto znamenitých, bujných stromů, jichž věkovité větve . . . jichž zdravá vůně . . .“

„Myslíte? . . . drahý cizinče?“ odpověděl Dafnis, otevřev široce oči; „jakže! . . . vy tedy nevíte? . . . Avšak tyto hrdé duby, tyto vysoké buky, jež zastiňovaly tolik královských lásek, přestály jedné noci v minulé zimě o pět neb šest stupňů mrazu více, než mohly snést jich kořeny (tak to stojí v samé zprávě inspektora státních statků), a jsou ve skutečnosti MRTVY. Můžete spatřit na nich úřadní známky, jež označují, že mají být příštího roku poraženy. Skončí svoji dráhu v krbech ministrů. Tyto listy jsou poslední a pocházejí již jen od setrvačnosti životní síly: není to nic než skvělá agonie. Znalci stačí jediný pohled na jich kůru, aby poznal, že míza v nich více nestoupá. Tak tedy pod zdánlivým životem jich stínu nalezáme se ve skutečnosti obklopeni nesčíslnými přeludy rostlinnými, duchy stromů! Staré stromy, jak vidíte, nás opouštějí! Místo novým . . .“

Mrak přelétl přes čelo pana C**, jakkoliv byl matematikem; — větvemi venku zaharašila vlna chladného vánku.

„V skutku, zdá se mi teď, že si vzpomínám . . .“ zašeptal, „ale nepřepínejme nic! . . . a nezkoumejme nic příliš z blízka, chceme-li něco rozeznat . . . Zbývá nám ta bujná letní příroda . . .“

„Jakže!“ zvolal znovu Dafnis, „jakže, drahý cizinče, vám se zdá „přirozeným“ léto, kde trávíme odpoledne, moje nebohá Chloe a já, chvějíce se zimou jeden vedle druhého?“

„Léto vskutku není právě z nejteplejších toho roku,“ pravil pan C**; „nuže, pozvedněte svých zraků výše, mladí přátelé! Zbývá vám pohled na širou oblohu, neporušenou a čistou . . .“

„Obloha neporušená a čistá . . . kde se po celý den křižují člunky balonů, plné osvícených pánů ... to není více nebe přirozené, drahý cizinče!“

„Avšak . . . v noci, při záři hvězd, při zpěvu slavíka, můžete zapomenouti . . .“

„Kdyby nebylo,“ zamručel Dafnis, „nekonečných pruhů elektrického světla, vycházejících ze sousední tvrze, jež pronikají stíny noční svými ohromnými chvošťaty světlé mlhy: to mění každé chvíle jasnost hvězd a kazí krásnou záři sluneční nad lunu! . . . Ani noc není více přirozená.“

„Co se týče slavíků,“ vzdychla Chloe, „ty zaplašil stálý hvizdot vlaků od Melunu; oni více nezpívají, krásný cizinče!“

„Ach, mladí přátelé!“ zvolal pan C**, „vy jste také velice ... puntičkářští! — Milujete-li tolik přírodu, proč jste se neodebrali ku břehu mořskému? ... jako jindy? ... Šumot vysokých vln ... dnové bouře?“

„Moře, drahý cizinče?“ pravil Dafnis „což pak nevíme, že velké drátěné lano s jednoho konce na druhý ničí jeho nekonečnost, velice přepjatou? Stačí, jak víte, vylít dva neb tři sudy oleje, aby se utišily i největší vlny as na míli v okolí. Co se týče blesků jeho „bouří“, od té chvíle, kdy prostředkem dětského draka možno je svésti do láhve, nezdá se nám moře nyní také přirozeným.“

„Na každý způsob,“ pravil pan C**, „zbývá v horách pro duše povznešené pobyt, kdež klid . . .“

„Hory?“ odpověděl Dafnis, „které? Alpy, na příklad? Mont Cenis?... Se svou železnicí, která jím probíhá s jednoho konce na druhý, jako krysa, a jež svou parou zakuřuje jako čpavá kočující kaditelnice výšiny druhdy zelené a pohostinné? Rychlovlaky probíhají s hůry dolů hory s koly opatřenými brzdami. To není víc přirozené, takové hory!“

Nastala na chvíli pomlčka.

„Nuže,“ počal brzy po té pan C** odhodlán poznati, až kam sahají paradoxa těchto dvou elegických přátel přírody, „nuže, mladý muži, co hodláte učinit?“

„Ale co, upustit od toho!“ zvolal Dafnis, „studovat hnutí doby! A abychom se uživili, dělat — na příklad — ... politiku, chcete-li. To vynáší mnoho.“

Při tomto výroku se pan C** zachvěl a potlačiv výbuch smíchu, pohleděl na oba.

„Aj!“ pravil, „vskutku? . . . A nejsem-li příliš dotěrným, čím se chcete stát v politice, pane Dafnise?“

„Oh!“ pravila klidně Chloe, stále svým znamenitým doktorským hláskem, „poněvadž Dafnis representuje ve své osobě stranu nespokojených venkovanů, radila jsem mu, aby vystoupil na zdařbůh jakožto divoký kandidát při nejbližších volbách v kraji. To se najde. Neboť čeho je třeba za našich dnů v očích většiny voličů, aby si člověk zasloužil medailli zákonodárce? Dovést se především chránit, aby nenapsal sebe nepatrnější pěknou knihu; dovést toho, aby v žádném umění nebyl nadán neobyčejným talentem; stavět se, jakoby pohrdal jakožto lehkomyslností vším, co se týče výkonů pouhého rozumu, totiž mluvit o tom vždy jen s protektorským úsměvem, roztržitým a netečným; dovést si obratně

zjednat dojem zdravé prostřednosti; dovést každodenně zabit čas mezi třemi sty kolegy, buď hlasuje na komando, — buď dokázat jeden druhým, že vlastně jsou všichni vespolek bručivými chvastouny, prostými, mimo řídké výjimky, vší nezištnosti, — a večer žvýkaje párátko, dívat se na lid netečným okem a mručet: „Pah' Všecko se srovná! všecko se srovná'“ To jsou, není-liž pravda, hlavní podmínky, aby byl člověk možný. — Jakmile je zvolen, dostane devět tisíc franků služného (a to ostatní) neboť nejsou ve sněmovně placeni za slovo! — říká sám o sobě „Stát“ a ob čas udělí jednu nebo dvě výnosné trafiky své milé Chloe! . . . To všechno není tak hloupé, zdá se mi a je to snadné řemeslo. Proč bys se o ně nepokusil, Dafnise?“

„Hm,“ pravil Dafnis, „nezříkám se. Jde tu jen o náklad na plakáty a o kroky, před nimiž hnus svůj nutno přemoci. — Ostatně jde tu jen o to, míti nějaké „mínění“, abychom prorazili, — hleďte, drahý cizinče, dejme je všechny do vašeho klobouku — a táhněte! Máte zajisté šťastnou ruku, cítím to; vsadím se, že vytáhnete to nejlepší z nich, — to, které, jak se říká, tvrdí muziku. — Ostatně myslím, že kdyby dříve či později nějaké jiné lépe se mi zalíbilo, bylo mi lépe po chuti, pak, při kursu, v jakém jsou v nynější době, co váží a co vynášejí, nebral bych si ani práci, změnit je. „Mínění“ v tomto století nejsou více přirozená, to víte.“

Pan C**, jakožto muž shovívavý, jakožto osvícený duch, usmál se těmto nevinným paradoxům, jež sám při sobě omlouval věkem těchto předčasně zralých originalů.

„Věru, pane Dafnise,“ pravil, „můžete representovat stranu loyalního cynismu a pod tímto titulem uhnat hodně hlasů.“

„Nehledě k tomu,“ pravila Chloe, „že mohu-li věřit, krásný cizinče, útržku časopisu, do něhož byl dnes ráno zaobalen sýr, — hledají na některých místech protiváhu (vynalézajíce „kohosi“ doposud nenalezeného) proti nepohodlnému vlivu jakéhos „generala“, jenž se stal veřejným nebezpečím, poslancem modním a jehož politika . . .“

„Jakýs general, pravíš, Chloe? . . .“ přerušil ji Dafnis udiven, „general . . . jenž provozuje politiku . . . a jenž jest poslancem . . . To tedy není general — pravý?“

„Nikoliv!“ pravil pan C**, tentokrát bezděčně zvážněv. „Avšak uvažujme, mladí přátelé. Vaše mladistvá upřímnost, poněkud podivná, ale roztomilá, zjednala vám moji sympatii, a jest nyní na mně, abych se vám dal poznat. Jsem nynější náčelník státu francouzského, jehož se zdáte být příliš ironickými občany — a beru na vědomí, pane Dafnise, vaši nastávající kandidaturu.“

Pootevřev svůj kabát, ukázal pan C** mezi vestou a pěkným bílým náprsníkem košile, tuhým a rovným, onen pás široké stuhy z červeného moirovaného hedbáví, jež tak pěkně sluší jeho podobiznám a jež nedopouští nijaké pochybnosti o vznešených funkcích toho, jenž ji nosí: to nahražuje korunu, aniž by urážel0.

„Hleďme, král!“ zvolali současně Dafnis a Chloe, povstavše plni úžasu a neurčité úcty.

„Mladí přátelé — není více král!“ pravil chladně pan C**; „přece však mám moc královskou . . . jakkoli . . .“

„Rozumím!“ zašeptal Dafnis s jakýmsi soucitem, vy také nejste králem — pravým?“

„Mám aspoň čest, být presidentem skutečné republiky!“ odpověděl pan C** povstav.

Dafnis při těch slovech lehce si odkašlal, anižby však čeho připomenul, z pouhé opatrnosti, nejsa ještě „poslancem“.

„V této své hodnosti,“ doložil pan C**, „uděluji vám v odměnu za laskavé vaše pohostinství, a výjimkou, — úplné a nezkrácené povolení obývat, aniž byste byli znepokojováni našimi strážemi, po celou dobu prázdnin roku 1888. toto pusté údolí, nalezající se v jednom ze předních lesů státních. Kéž bych vám mohl být kdysi prospěšnějším, mladí opozdilci z legendy, kterou pokrok, bohužel, jak vidím, činí zastaralou! . . .“

„Budiž požehnán tento den . . .“ počal Dafnis, a „král“ pozdravil oba „pastýře“ a odešel klidným krokem mezi velkými zhynulými stromy ku starému vzdálenému paláci, zanechav pseudo longovský párek poněkud zaražený tímto dobrodružstvím.

Vrátiv se do svého královského příbytku, kdež pan C** prozatímně obývá pokoje malého Ludvíka (které ostatně jsou nejméně sešlé v této staré budově, jež nemá více nijakého důvodu pro svoje trvání, leda jako místo schůzky k honbám aneb jako malebné letní sídlo), ctihodný náčelník nynější vlády, kouře pravý doutník v oratoři vítěze u Al-Mansury, Taillebourgu a Saintes, nemohl se ubránit sám u sebe poznání, že vlastně láska pro věci příliš přirozené není více než jakýmsi snem, který nejméně lze uskutečnit, jenž je dobrý nanejvýš okořenit fráse lidí, kteří jsou pozadu, — a že DAFNIS A CHLOE, aby nyní mohli žíti svůj bývalý život, aby vedli prostý svůj venkovský život, aby zkrátka pojídali pravé mléko, pravý chléb, pravé máslo, pravý sýr, pravé víno, v pravém lese, pod pravým nebem, v pravé chýši venkovské a spojeni láskou bez tajných zámyslů, měli především postaviti tuto svoji chýši na podklad as pětadvacíti tisíc livrů ročního důchodu, neboť jedním z prvních dobrodiní, jež děkujeme vědě, jest to, že postavila věci prostě potřebné k životu a „přirozené“ MIMO DOSAH CHUDÝCH.

Nebeské dobrodružství.

Napsal **hr. A. Villiers de l'Isle Adam**, přeložil **J. J. Benešovský-Veselý.**

„Vyhoď nif, chytíš velkou rybu;
„v hubě její nalezneš stříbrný peníz:
„tím zaplatíš daň císaři. *Nový zákon.*

Nyní, když sestra Eufrasie, božské to dítě, odešla v říši Světla, nemám příčiny, abych zamlčel zázrak, jímž byla osloněna. Zajisté, ušlechtilá tato světice, — jež zesnula ve věku osmadvacíti let, jakožto představená kláštera milosrdných sester, který byla založila, — nebyla by bývala pohoršena, zvěděvši hmotnou podstatu tajemství

náhlého jejího vnuknutí: poznání její poníženosti nebylo by ji zarazilo ani na okamžik, — přece však je lépe, že jsem nepromluvil dříve než dnes.

* * *

As kilometr od Avignonu zvedal se nedaleko od zelenavého pobřeží při Rhôně, r. 1860 osamělý domek pochmurného vzezření; jediné jeho patro osvětleno bylo jediným oknem s okenicemi železem pobitými, pěkně na dohled ochranných četnických kasáren, nalezajících se na konci předměstí u silnice.

Zde žil po dlouhou dobu starý Israelita, jemuž říkali tatík Mojžíš. Nebyl to zlý žid, navzdor sešlé jeho tváři a čelu supa, jehož lysinu zakrývala přiléhající čepička, jejíž látku a barvu nebylo lze více rozeznat. Jsa dosud statný a čilý, byl schopen putovati dosti blízko v šlépějích Ahasvera při rychlém nějakém pochodu. Avšak on vycházel jenom zřídka a přijímal návštěvy jen s největší opatrností. V noci chránil se celým systémem propadacích dveří a vlčích jam za svými chatrně zavřenými vraty. Úslužný zejména vůči svým souvěrcům, ale dobročinný vůči všem, pronásledoval toliko bohatce, jimž jedině půjčoval, ačkoli raději peníze svoje schovával doma.

U tohoto muže, pobožného a bohabojného, skeptické ideje novověké nikterak neporušily divokou jeho víru a Mojžíš modlil se mezi dvěma lichvami právě tak jako mezi dvojími almužnami. Jsa srdce podivně citlivého, snažil se, aby se odměnil za nejmenší úsluhu. Snad byl by měl smysl i pro svěží tu krajinu, jež se prostírala před jeho oknem, když svýma světlešedýma očima pátral po okolí. Avšak cosi vzdáleného, umístěného na malém návrší, jež ovládalo pobřežní lučiny po řece dolů, kazilo mu rozhled. Toto „cosi“ spůsobovalo, že odvracel zrak svůj jaksi nevolně, s jakousi, jinak nepochopitelnou, nepřemožitelnou nechutí.

Byla to velmi starožitná „Kalvarie“, jež byla trpěna pod záminkou, že to archeologická zvláštnost, novověkou obecní správou. Bylo třeba vystoupit po dvacíti jednom stupni, abyste se dostali k velkému kříži uprostřed, jenž nesl gotického Krista, skorem setřeného působením věků, mezi oběma kříži lotrů Diphase a Dismase.

* * *

Jednou v noci tatík Mojžíš, maje nohy na uhelníku, seděl nakloněn s brejlemi na nose, s čapkou schýlenou k lampě u malého stolu, pokrytého diamanty, zlatem, perlami a cennými papíry, před svým oknem otevřeným do kraje a rovnal účty v zaprášené knize.

Byl se velice opozdil! Všechny mohutnosti jeho byly tak zabrány v tuto práci, že sluch jeho, hluchý vůči všem zbytečným šumotům přírody, nepozoroval jisté výkřiky, ozývající se již několik hodin, vzdálené, četné, roztroušené, příšerné, jež po celý večer byly pronikaly tichem a temnotami.

Nyní vynořil se ohromný jasný měsíc v úplňku na modravé prostoře a nebylo více slyšet nijakého šramotu.

„Tři miliony!“ zvolal tatík Mojžíš, připojiv poslední cifru dolů k úhrnné sumě.

Avšak radost starcova vytryskující z jeho srdce, naplněného splněným idealem, změnila se v zachvění. Neboť — o tom nemohl pochybovat ani vteřinu — mrazivý pocit pojednou obklíčil jeho nohy, tak že odstrčiv uhelník, s největší rychlostí povstal.

O hrůza! Šplouchající voda, kterou byla světnice zaplavena, omývala hubená jeho lýtka! Dům praskal. Oči jeho, bloudící venku oknem, zpozorovaly, rozšiřujíce se hořečně, ohromnou záplavu řeky, pokrývající nížiny a celou krajinu: to byla velká voda! Hrozná Rhôna vystoupila z břehů.

„Bože Abrahamův!“ zakoktal.

Neváhaje ani okamžik, navzdor své nekonečné hrůze, odhodil svoje šaty mimo záplatované spodky, zul se, nacpal nazdařbůh do malého koženého váčku, jenž měl pověšený na šíji, co na stole bylo nejdrahocennějšího, diamanty a papíry, pomysliv si, že pod zříceninami zdiva, až bude po všem, přece nalezne svoje zasypané zlato. Hop! hop! skočil světnicí, aby se chopil balíku bankovek ve staré truhle, které již byly stopeny a promočeny. Pak vystoupil na podprsí okna, pronesl třikrát hebrejské slovo „kadoš“, jež znamená „svatý“, vrhl se do vody, věda, že umí dobře plovat, a poroučel se milosti svého boha.

Domek sesul se za ním beze všeho šramotu a zmizel ve vodě.

V dálce nijaký člun! — Kam se utéci? Zamířil směrem k Avignonu; avšak voda nyni zvětšovala vzdálenost, a bylo to daleko pro něho! Kde odpočinout? Kde stanout? . . . Ach, jediný světlý bod, tam na výšině, byla Kalvarie, jejíž stupně již mizely pod kypícími vlnami a v šumotu zuřivých vod.

„Žádat útulek u onoho obrazu? Ne, nikdy.“

Starý žid bral vážně svoji víru a jakkoli nebezpečí bylo naléhavé, jakkoli moderní ideje a kompromisy, které vznikají, nikterak nebyly neznámy zasmušilému židu, hledajícímu Archu, protivilo se mu, že by měl děkovat třeba jen za tělesnou svoji spásu . . . „tomu tam“.

Obrysy jeho v tu chvíli obrážející se ve vodách, na nichž se chvěly odlesky hvězd, připomínaly „potopu“. Ploval na zdařbůh. Pojednou projela mu hlavou myšlenka příšerná a důmyslná.

„Zapomněl jsem,“ pravil si oddychuje (a voda tekla mu z obou konců jeho vousu) „zapomněl jsem, že tu zbývá ještě ten nebohý „zlý lotr!“ . . . Na mou věru nevidím v tom nic neslušného, hledat útulek u toho výtečníka Dismase, dokud nepřijdou a nevysvobodí mne!“

A uchlácholiv takto všechny pochybnosti, zamířil ráznými rozmachy skrze zmítající se oblouky vln v pěkné záři měsíční ku třem křížům.

As po čtvrt hodině zjevily se mu kříže obrovské, as sto metrů od jeho údů polou skřehlých a ztrnulých. Zvedaly se nyní bez viditelného podstavce nad širými vodami.

Když si je prohlížel, sotva dechu popadaje, hledě rozeznat v levo dřevo, jež si byl vyvolil, tu hle, oba kříže postranní, křehčí než kříž uprostřed, pod nátlakem valící se záplavy, povolily ve svém červotočivém dřevu a jakoby hrůznou, příšernou poklonou oba zvrátily se na zad, do pěny, tiše, beze zvuku.

Mojžíš zarazil se ve svém postupu a poděšen vůči tomuto divadlu, byl by se málem ponořil a vyvrhoval prudce vodu.

Nyní velký kříž samoten, „spes unica“, obrážel vznešený svůj znak na prostoře nebeské; postava Kristova jevila se tam s bledou trnovou korunou, přibitá, s rozepjatými pažemi, s očima zavřenýma.

Stařec bez dechu, skorem podlehaje, nemaje nyní než jediný pud bytosti, jež se topí, odhodlal se ve svém zoufalství plovat buď jak buď ku vznešenému tomuto znamení; zlato, jež měl zachránit, strojnásobňovalo jeho poslední síly a ospravedlňovalo jej v jeho očích, jež se kalily ve smrtelném zápase!

Dostav se k nohám kříže — oh, bylo to ošklivé pro něho (připomínáme to k jeho chvále), odhodlal se, uniknuv vodám a oddaluje hlavu pokud možno, zadržet a obejmout svýma rukama strom propasti, jenž drtě svou patou všechen lidský rozum, rozděluje nekonečnost na čtyry cesty, jimž se nelze vyhnouti.

Nebohý boháč stanul; voda stoupala, povznášejíc jej polou do výše: kolem něho němá, zaplavená prostora! — Oh! tam vidí plachtu! loď! Vzkřiknul. Obrátili loď: byli jej spozorovali.

V týž okamžik však vzedmutí proudu (patrně byla se v temnu protrhla nějaká hráz) jej povzneslo náhlým zvlněním až ku ráně v boku Kristovu. Bylo to tak hrozné a tak náhlé, že jedva měl času zadržeti se, tělo proti tělu a tvář proti tváři obrazu Vykupitele! Zavěsil se na něho s hlavou nachýlenou na zad, oči přivřely husté svoje obočí nad pronikavým šilhavým pohledem, zatím co oba spičaté konce šedé jeho brady chvěly se, dotýkajíce se skorem tváře Kristovy! Starý Israelita přimknut byl celou šíří svého těla k Tomu, jenž odpouští, a nemoha se ho spustit, pohlížel úkosem na svého „Spasitele“.

„Držte se pevně! My jsme už tu!“ volaly hlasy, jež bylo slyšet již zřetelně.

„Konečně!“ zabručel tatík Mojžíš, jehož trnoucí nohy již již povolovaly . . . „to je služba, kterou mi prokázal někdo . . . od něhož jsem se toho nenadál! Poněvadž pak nechci nikomu zůstat nic dlužen, jest sprapedlivo, abych mu odplatil . . . jako bych odplatil živému: dejme mu tedy, co bych byl dal jinému člověku.“

Mezi tím co se lodice blížila, Mojžíš ve své zatvrzelé horlivosti, aby učinil co může, by se odsloužil, hrabal se ve svém váčku, vytáhl z něho zlatý peníz, který vložil vážně a co nejlépe mohl mezi oba prsty pravé ruky sevřené nad břebem.

„Jsme vyrovnáni!“ zamručel, spustiv se skorem beze smyslů do rukou plavců.

Velice oprávněný strach, aby neztratil svůj váček, držel jej při smyslech, až přistáli v Avignonu. Vyhřátá postel v jednom hostinci dodala mu zde nových sil. V tomto městě se usadil měsíc po té, naleznuv opět svoje zlato pod troskami bývalého svého příbytku a zde dokonal svůj život ve stáří sto let.

* * *

V prosinci onoho roku, jenž následoval na tuto neobyčejnou příhodu, stalo se, že mladá dívka z kraje, velmi chudý sirotek, roztomilé tvářinky, Eufrasie *** vzbudila pozornost několika bohatých šosáků ve Vaucluse, a tito rozhorleni jejím nevysvětlitelným odporem, odhodlali se, že ji ve vlastním zájmu přinutí hladem k povolnosti. Byla tudíž jich přičiněním brzy propuštěna z dílny, kde si vydělala denně frank na živobytí, pouze za jedenáct hodin práce (dílna náležela jedné z nejváženějších rodin v městě). Rovněž byla vypovězena téhož dne z místečka, kdež ráno i večer děkovala bohu; neboť třeba být spravedlivým, majitel domu, jenž se musel starat o děti, neměl, nemohl s dobrým svědomím oželet oněch šest pěkných franků měsíčně za komůrku, kterou u něho obývala.

„Jakkoli byla počestná,“ pravil „přece nelze platit daně pouhou dobrou vůlí; a ostatně,“ doložil mžouraje očima „snad je to jen k jejímu dobru, když se k ní člověk ukáže přísným.“

A tak za zimního soumraku, v němž jasný zvuk klekání zněl větrem, chvějící se nešťastné dítě kráčelo zasněženými ulicemi a nevědouc kam se obrátit, zamířilo ku Kalvarii.

Zde vedena patrně anděly, jichž křídla pozvedala její kroky po bílých stupních, sklesla u nohou kříže přitisknuvši svoje tělo na dřevo spásy a šeptajíc prostoduchá slova:

„Můj Bože, pomoz mi malou almužnou, anebo zde musím zemříti.“

A, nastojte, tu z pravé ruky starého Krista, k němuž oči prosebnice byly obráceny, spadl zlatý peníz do klína dítěti, jež takto pod sladkým a nijak znepokojivým dojmem zázraku opět se osvěžilo.

Byl to peníz již nejméně stoletý, s obrazem krále Ludvíka XVI., jehož žlutavé zlato zářilo na černé sukni vyvolené. Zajisté také v tu chvíli cosi božského vniklo do panenské duše roztomilého tohoto dítěte a upevnilo jeho odvahu. Vzala zlato, aniž by se jen divila, povstala, políbila s úsměvem posvátné nohy a odebrala se do města. Odevzdavši rozšafnému domácímu šest franků, o něž šlo, očekávala ráno na svém studeném loži, pojídajíc v temnu suchý chléb s vytržením v srdci, nebem v očích a prostotou v duši. Hned druhého dne započala svoje dílo, proniknuta silou a živým světlem, přese všechno odpírání, na vzdor zamčeným dveřím, nemírným slovům, hrozbám a posměškům. A její dílo světla bylo započato.

Dnes, mladá, šťastná ta duše uletěla do svého domova, vítězící nad posměšnými podlostmi pozemskými, všechna zářící nad „zázrakem“, který STVOŘILA její víra v souhlase s Tím, u něhož vše jest možné.

V dobách nevolnictví.

Napsal hr. E. M. de Vogüé, přeložil J. J. Benešovsky-Veselý.

Minulého podzimku byli jsme na honě v gubernii rjazaňské. Po celé dopoledne pronásledovali jsme divoké kachny na velkém rybníce. Bylo to patrně kdysi umělé jezírko, vyhloubené, aby zdobilo nějaký panský park; avšak práce rukou lidských byla dávno zmizela pod neodolatelným působením přírody. Stavši se vládkyní tohoto místa, byla změ-

nila původní jeho rysy dle svého rozmaru, zakryvši přímé čáry houštinou rákosí, vrboví a osyk. Na konci močálu skrze mezery ve stromoví bylo vidět na malé vyvýšenině rozsáhlou budovu, jež byla částečně zakryta zbytky zdi opatřené cimbuřím. Tento zjev vzezření feudalního velice vzbudil moji zvědavosť; nebylť jsem nikdy spatřil cos podobného na ruském venkově. Zděné budovy jsou tu skorem neznámy, i panské budovy spokojují se na místě ohradní zdi prostým dřevěným plotem, nanejvýš cihlovou zdí zvýší člověka. Vysoké zdi, opatřené střílnami a cimbuřími, nacházejí se toliko kolem některých starých klášterů, jež sloužily kdysi za pozemské tvrze proti vpádům tatarským.

Když se lovci sešli k zákusce, tázal jsem se svého souseda, statkáře z okolí, je-li to snad bývalý klášter.

„Nikoliv,“ odpověděl mi, „nalezáme se na panství B . . . ových. Neznáte historii tohoto zámku, a toho, jenž jej stavěl, zlopověstného Vasilije Ivanoviče B . . .? Toť jedna z nejchmurnějších vzpomínek z dob nevolnictví.“

Znal jsem poněkud pověsti pojící se ku jmenu tohoto Vasilije B . . . jenž byl jedním z nejbohatších a nejukrutnějších velmožů na Rusi za vlády cara Alexandra I. Nevěřil jsem těmto pověstem, znaje dobře, kterak dramaturgové s velkou chutí očerňovali doby nevolnictva. Neobmezená moc libovůle bývala skorem vždy mírněna patriarchalními mravy ruské šlechty. Sdělil jsem tyto pochybnosti svému soudruhu.

„Máte pravdu,“ pravil, „nebyli jsme tak černi jak nás malovali. Zásada byla ohavná, provádění její ale bylo mírnější, než provádění feudálních zákonů ve mnohých končinách Evropy. Velkou chybou naší, kteří jsme civilisováni teprv od včíra, bylo, že jsme ukazovali takovéto mravy Západu, když se jich sám byl sprostil, když se byl stal upejpavým a snadno se pohoršoval. Svědomí vytýkalo mu staré hříchy: on si ulehčoval svaluje je na náš hřbet. Avšak pravím-li to na naši omluvu, dlužno přece jen přiznat, že byly tu i bolestné výjimky a Vasilij B . . . byl nejkřiklavější z těchto výjimek. V prvních letech tohoto století nakládal s touto krajinou jako s dobytým územím. Musil bych vám dlouho vypravovat o hrozném tom velmoži, kdybych měl opakovat všechny ty historie, jež mne děsily v mém dětství; mám je od svého otce, jenž byl jeho současníkem a jeho sousedem.

Vasilij B . . . žil za touto kamennou hradbou obklopen stráží kopinníků, biřiců to, kteří vykonávali hrdelní tresty, jak jim pán jich nařídil. Jediný příběh stačí, abyste dovedl posoudit tyto sumarní soudy. Sedláci v malé vsi, jež sousedila s jeho panstvím, byli se vzbouřili proti svému pánu. Ten stěžoval si B . . . ovi, že nedovede zmoci jich odpor. „Prodej mi tu ves, já se již o to postarám, aby přišli k rozumu,“ pravil Vasilij Ivanovič ku svému příteli. Prodej uzavřen hned na místě. Druhého dne odebral se B . . . se svými kopinníky k buřičům; kopinníci obklíčili ves; měli rozkaz, aby nepropustili ani muže, ani ženu, ani kus dobytka. „Ať neuklouzne ani kuře,“ byl jim nařídil Vasilij. Na to nanešeno do čtyř rohů otepí slámy a klestí i zapáleno. Vše shořelo, až do poslední chatrče a jediné kuře neuniklo. B . . . byl dostál slovu, vzpoura byla potlačena na vždy.

Tento člověk miloval květiny. Mezi chudáky, jakými jsme teď my, nedovedete si ani představit královský přepych někdejších velmožů, aspoň těch, kteří jako Vasilij B... nedovedli ani spočítat svoje jmění. Celé to prostranství, na němž teď honíme, bylo tehdáž parkem pečlivě pěstovaným. Vidíte tam ty velké bílé topoly, jež zabíhají do močálu, toť zbytek umělého poloostrova, jenž se nyní ztrácí v bahně a v rokytí. Lid dal tomuto koutku parku významnou přezdívku: „Hrozný sad“. Bylo to popraviště divokého velmože; kůl, šibenice a kolo byly tu neustále pohotově, ti, kdož sem přivedeni, málo kdy se vraceli, a nevolníci byli sem voděni pro poklesek sebe menší.

Několikráte pokoušely se správní úřady, učinit přítrž této tyranii, Vasilij B... měl dlouhou ruku, sáček dobře naplněný, mocné přímluvčí v Petrohradě. Sporu o právomoc mohl využitkovat dle libostí, čímž vždycky dovedl nabyti času. Dům, který tam vidíte, jest vystaven na rozhraní gubernií rjazaňské a vladiměřské; hraniční čára, jež dělí tyto dvě gubernie, jde právě osou velkého salonu, kdež jest označena rýhou v podlaze. Když gubernator rjazaňský přišel provádět vyšetřování, přijal jej B... dvorně, přešel na druhou stranu rýhy a unikl tak právomoci úřadníka, jenž neměl více práva sáhnout na něho. Zamýšlel-li pak gubernator vladiměřský obtěžovat jej, ustoupil Vasilij Ivanovič na rjazaňskou stranu salonu a připomenul zástupci carovu, aby se zabýval toliko tím, co mu náleží. Jednou, po skandále se spálenou vsí, oba gubernátoři, odhodláni učinit tomu konec, dali si dostaveníčko na zámku. Na poslední poštovní stanici nalezl gubernator rjazaňský rychlého posla s velkým psaním; kázal rychle obrátit vymlouvaje se, že byl odvolán k vůli naléhavým záležitostem. Zlí jazykové později vypravovali, že v onom psaní bylo sto tisíc rublů.

Ze všech těch historií, které otec můj vypravoval o Vasiliji B...ovi, jeden výjev zvláště utkvěl mi v paměti a v dětské mé obraznosti. Zdá se mi, jako bych byl býval jeho svědkem, tak často slyšel jsem o tom vypravovat věrohodným mužem, jenž byl toho všeho svědkem očitým. Vasilij Ivanovič byl již stár, když jej překvapila choroba a za několik dní jej sklátila; jednoho jitra umíráček kostela na panském sídle oznamoval nevolníkům, že pán jejich je mrtev. Můžete si pomysliti, že tento umíráček zněl pro ně jako nejradostnější Te Deum. Ze všech sousedních obcí spěchali venkované za svými duchovními, aby na vlastní oči se přesvědčili o této šťastné novině. Zaplavili celý zámek; hrozný pán jejich ležel ve velké síni, hroznější než kdy jindy, s pečetí smrti na tváři; ležel na stole samoten, uprostřed rozžatých svící. Jeho příbuzní, pro něž bylo posláno do Petrohradu, nemohli tu dosud být; jeho kopinníci byli se uchýlili do nějaké skrýše, obávajíce se odvety lidu. Duchovní mu zatlačil oči, odříkal modlitby a odešel, zanechav tu, jak to bývá v obyčeji, svého ďáka, aby odříkával u mrtvoly žalmy až do druhého dne.

Avšak venkované neodešli se svým duchovním pastýřem; nemohli se nasytit hledění na mrtvého svého nepřítele. Zůstavše pány v zámku, poslouchali nejprv mlčky litanie ďákovy, jenž v koutě u obrazů svatých šeptal slova písma o pomstě Hospodinově; brzy však ve své radosti nabyli smělosti, hlučná slova přehlušila hlas žalmisty. Mladý jeden ničema

nabídnul se, že přinese vodky; přineseny soudky, počali pít a opíjet se. Můj otec a někteří sousedé marně snažili se učinit přítrž této rouhavé orgii; sedláci se více neznali, — tančili kolem mrtvoly, držíce se za ruce, zpívajíce, hulákajíce, zasypávajíce nebožtíka kletbami a nadávkami. Nejzuřivější tahali jej za vousy a rvali mu vlasy po hrstích. Mladý výrostek, jenž byl přinesl vodku, vyprázdnil lahvici se svěcenou vodou, naplnil ji kořalkou a vpravil ji mocí mezi zuby nebožtíkovy, křiče: „Pij na zdraví svých nebohých otroků-nevolníků, psí synu!“ Pojednou vypadla mu náhle láhev z ruky a rozbila se na podlaze; výrostek uskočil nazpět, zblednuv hrůzou.

Oči, které byl duchovní zatlačil, byly se opět otevřely. Pohlížely na přítomné ďábelským pohledem, jakoby plným toho, co byl spatřil v pekle. V jediném okamžiku nastalo mezi davem němé ticho, nikdo sebou ani nepohnul; každý zůstal jakoby zkamenělý na místě, kde jej byl zasáhl příšerný ten pohled; mnozí klesli na kolena. Bylo slyšet toliko huhňavý hlas ďáka, jenž pokračoval ve svých modlitbách: „Povstanu, zasáhnuv ty, kdož se mi rouhají, zdrtím je v prach...“ Když dokončoval tento verš, pozvedl se velmož zvolna a usedl. Po očích otevřela se také ústa; zdrceným venkovanům se zdálo, jakoby ten hlas, jenž vycházel z těchto rtů, rovněž vystupoval z pekla. Ale byl to přece jen obvyklý hlas pánův. Volal: „Ostape, ty, jenž jsi se mně rouhal, pojď sem, a ty, Tuchome, jenž jsi se dotkl mé hlavy, a ty, Míšo, jenž jsi mne tahal za vousy...“ jmenoval každého z těch, kdož byli naň vložili ruku, připomínaje každému z nich určitě jeho vinu, — „zítra budete viset. Ostatní poběhnou ulicí. Hej! moji lidé, provazy sem, spoutejte je!“

Starý správce šel vyhledat kopinníky. Až do jich příchodu nikdo ani nepomyslil na to, aby se hnul, aby kladl odpor aneb dal se na útěk. Když kopinníci vešli, stál jejich pán vzpřímen, vypínaje se nad klečícím davem. Označil ty, kteří měli být spoutáni. Pak vzav z kapsy komorníkovy rubl, hodil jej ďakovi řka: „A ty, hlupáku, hleď, ať se dostaneš odsud, a přijdeš-li ještě jednou sem konat svoje řemeslo, dokud jsem ti to sám nenařídil, dostaneš výprask jako ti ostatní.“ Druhého dne houpali se vinníci na šibenicích ve „Hrozném sadě“.

B... vypravoval později mému otci, že po celý ten nával mrtvice ani na jediný okamžik nepozbyl vědomí; poznal každý hlas, věděl o každém hnutí až do té chvíle, kdy ztrnulosť pominula, buď následkem prudkého hnutí hněvu, buď následkem působení ostré vodky, kterou mu vlili do hrdla. Avšak když okresní lékař chtěl některým venkovanům vysvětliti, kterak jich pán probudil se ze strnulé mdloby, namáhal se nadarmo, to si můžete myslet. Všechen lid v širém okolí věřil, že Vasilij Ivanovič vrátil se z pekel, aby dal zvěšet ještě několik nevolníků. Od toho dne tito nebožáci pozbyli veškeré naděje na osvobození; byliť přesvědčeni, že jich pán vzdoruje moci boží, jako byl vzdoroval moci carově. Mnozí z nich setrvali v přesvědčení, že pán jich nebyl nikdo jiný, než sám nesmrtelný Satan.

B... žil a řádil ještě po dlouhá leta; v jeho vsích neodvážili se více již ani po tichu zareptat. Když konečně zemřel do opravdy, nikdo tomu nechtěl věřit, a jeho dědicové divili se dlouho příkladné poslušnosti

svých nevolníků. Prosté ty duše očekávaly stále návrat ohavníka Vasilije. Podnes ještě se staří sedláci pokřižují, jdou-li podle této bařiny. Mladší, méně pověrčiví, připouštějí sice, že Vasilij Ivanovič konečně zemřel, ale dokládají, že tělo jeho v hrobě neshnilo až do 19. února, v den osvobození nevolníků. Mají celkem pravdu po svém způsobu, neboť od toho dne plémě Vasilije B... na Rusi na vždy zahynulo.

A teď, slunce se chýlí k západu; pojďme ještě vyplašit tam to hejno divokých kačen, jež zapadlo za Hrozným sadem.

Pas Diavolezza a Piz Morteratsch.

Výprava na velehoru švýcarských Alp. Sděluje **Eug. Mir. Rutte.**

(Pokračování.)

le nyní začalo teprve nebezpečné lezení. Přímo nahoru po žulových skaliskách pracně, namáhavě dobývali jsme jeden stupeň za druhým. Leckde neměli jsme ani píď skaliska pod chodidlem, jinde pouze krajem chodidla a paty v šikmé poloze těla, opřeni jsouce o některý výstupek, pošinovali jsme se výše.

Pokládání chodidla celého — pokud to možno — nejbezpečněji chrání před sklouznutím zvětšujíc tření a setrvačnosť těla a tím zmenšujíc zároveň účinek šikmé plochy. Avšak to vyžaduje otáčení a ohýbání kloubů nohy, jaké při obyčejné chůzi se neděje, totiž postranní ohyb v pravo a v levo. Jest to věcí velkého cviku, aby taková výdrž na postranním ohybu byla tak pevnou, aby nenastalo chvění nohou — jež pevnosť a bezpečnosť chůze velice ohrožuje. Nakloněním těla v před pošine se těžiště před povykročenou nohu a tato pak vlastní silou svalů se napne a tím tělo uvede výše, načež druhá noha se přitáhne a vystřídá první v práci. Takovéto vzepnutí, pozdvižení těla, spočívající na skrčené noze, vyžadovalo by ale mnoho sil a času. Tu ulehčuje se výstup tím, že povykročená noha i s níže postavenou zároveň se prohnou, že jako pružina současně se vzepnou jakoby ku skoku, a v tom již ohyb skrčené nohy jako péro se narovná, těžiště se pozvedne a tělo vyšine. Ovšem tímto posunem a vzpružením těla zvyšuje se mimovolná snaha sklouznouti — zvlášť je-li chodidlo na šikmé ploše — avšak tomu právě musí se zabrániti kombinací všelikých ohybů těla, aby jistota kroku se udržela. Všeobecně platí, že ostré, trhavé vzpírání jest škodlivé a méně bezpečné.

Praktičnosť těchto návodů jest ještě patrnější při sestupování. Tu naopak při každém kročeji těžiště těla se snižuje. Spád zdržuje se napjetím svalů té nohy, která stojí. Čím pomaleji se krčí v kloubu kyčelním, kolenním a chodidlovém, tím větší jest spotřeba síly, tím jemnější pohyb i dotek druhé napjaté nohy, hledající níže příhodný podstavec. Síla tohoto doteku zmírňuje se jen elastickým vzpružením kloubů a má býti tak jemná, aby noha půdu hledající neklouzla a kamení nevylamovala.

Jemně elastické pohyby jsou tedy při výstupu i sestupu nejbezpečnější. K tomu ovšem třeba jest značné síly v ohbí kolenním a pružnosti kloubů.

Některé základy mechaniky lze tu snadno rozpoznati, jako tlak na podklad, rozdělování tlaku na několik podpor, stabilitu těla, spád po šikmé ploše a tření; avšak říditi se zásadami mechaniky jest velmi těžko. Tu nelze dlouho se rozmýšleti. Kombinace jsou nesčíslné, přerůzné; je rozlušťovati jest více méně úlohou talentu. Jeť lezení po horách uměním, jemuž nelze se přiučiti z pouhé theorie. Těžiště těla správně postavovati a podporovati jest hlavní úlohou. Kdo to nedovede z vlastního pudu, nenaučí se tomu. Jest to právě věcí obratnosti. Čím složitější výkony, čím jistější řešení úloh, tím více obratnosť dospívá v umění. I nejslavnější vůdcové, kteří přece v horách vyrostli, dosáhli své virtuosity po dlouhých letech a mnohých nebezpečích.

Nic nespomáhá tu sebe větší vyspělosť turnérova. Jako nejlepší chodci po rovině nejsou ještě dobrými chodci po horách, tak i parádní výkony našich gymnastiků z pravidla nejsou tu nic platny. Za to však lezení po bidlech, provazech a žebřících, skok do dálky, cvičení ve výdrži i v udržení rovnováhy, zvláště ale prostocviky, jsou výbornou školou. Z cvičení prostných předem odporučuje se: výpon na špičkách, střeh a dřep, stoj o jedné noze, poklek jednonož v před, různé podpory, vzpory a výdrže. Docíliti velké ohebnosti, pružnosti, síly a vytrvalosti svalů i kloubů nohou jest hlavní podmínkou pevného a jistého vystupování.

I nejlepší lezci uznávají důležitosť trenáže. Kdykoli některý z nich po delší době chce opět odvážiti se výpravy na velehoru, koná dříve menší partie, cvičí se prve v lezení a stoupání snadnějším, neboť svaly, plíce a žaludek i nejlepšího lezce náhlou úlohou takovou musí službu vypověděti. A komu to není možno — že na příklad žije v rovině, kde daleko široko není ani kopečku — cvičí se aspoň ve světnici spouštěje se znenáhla po jedné noze do polohy co nejnižší a maje druhou nohu vypnutou a pak počínaje se zase zvolna vztyčovati do původní polohy atd.

Vedle jistoty ve vystupování i sestupování, jsou hlavními požadavky dobrého lezce, aby byl vytrvalý, obratný a prost závrati. Vytrvalým jest lezec, jenž po 10—15 hodinné cestě není vysílen, a schopen jest na druhý den ještě dobře vystupovati. Obratným je, kdo nejen nohou, nýbrž i rukou užívati dovede, což zejména při šplhání jest nezbytno.

Ale co tkne se závrati, tu máme pojem velmi relativní, neboť jeden a týž člověk po případě různě svou jistotu osvědčuje, podléhaje nezřídka nahodilostem. Zkušení vůdcové mají za to, že má naději býti ušetřen závratí na horách, kdo ve výši 3 metrů dovede kráčeti na trámu 3 dm. širokém; závrati pak zcela prost je prý, kdo tutéž chůzi vykoná ve výši 30 metrů. Ovšem tu podotknouti třeba, že mají na mysli hřebeny skal, sbíhající po obou stranách v jícny nedohledné hloubky. Polovice hrůzy však ubývá, je-li sráz pouze na jedné straně. Čím mírnější sklon strmých ploch, tím také méně taková choulostivá místa znepokojují. Zkušenosť to potvrzuje, a není třeba ono měřítko vůdců bráti tak do slova.

Ovšem kdo vydává se na hory, zejména ale na velehory, musí býti prost závrati po našem obyčejném slova smyslu. Však tě nejsou řídky

případy, že i osoby závrati prosté, následkem náhlé choroby žaludeční nebo návalů krve staly se neschopnými k další chůzi. I nejlepší lezci někdy nad hrozným jícnem propasti byli na chvilku napadeni závratí, byť nejevila se právě v kolísání a potácení se, nebo v náhlém přání vrhnouti se dolů, nýbrž v jakémsi elektrickém proudu náhle vzniklém, z něhož teprve po chvilce se vzpamatovali. Proto odporučuje se při závratných hloubkách, jak při vystupování, tak při sestupování, vždy obrátiti se obličejem ku skalní stěně a zbytečně nepozírati do hloubky.

Avšak při všech vlastnostech třeba lezci ještě odvahy. Kdo jest bázlivý, jest ztracen. Tak jako zima i zemdlení, tak i malá míra troufalosti činí chůzi nepevnou, nejistou. Cviku a zvyku připadá velký díl úspěchů, a s obratností roste i sebedůvěra. Avšak sebedůvěra musí kráčeti ruku v ruce s opatrností, ostražitostí. Při každém kroku třeba pamatovati na nebezpečí, jež vždy a všude hrozí.

Jen nedostatek opatrnosti, pohrdání nebezpečím, zlehčování skutečných obtíží a obrovských výkonů, bývají Achillovou patou mladších lezců a také příčinou mnohých neštěstí, jež z opovážlivé smělosti a ztřeštěné odvážlivosti vzešly. Jen nezkušený začátečník, v době kvasu a bouření, ztekl by nejnepřístupnější skálu, přeskočil by největší propasť a trucoval by všemocné přírodě krkolomnými výkony. Však čím starší vůdce, čím zkušenější lezec, s tím větší úctou pohlíží k tajemným silám přírody a k její nepřístupnosti, dovede zvážiti své síly s obtížemi překážek. Nepřeceňuje se. Dobře mu známo, že ne jeden smělec pyšně na velehory vykročil a nevrátil se nikdy více, že třeba rozvahy, nikoli ukvapenosti a ztřeštěnosti. A tuto pravdu vůdce poznává ještě hlouběji, než turista. Byť některý alpinista v umění šplhání na skály úplně se mu vyrovnal, má vůdce přece jen vždycky tu nepopíratelnou přednosť, že dosah svých sil poznává mnohem určitěji. Alexander Burgener, který před očima Güssfelda bez provazu vyšplhal se na Riffelhorn ze strany západní, obdivován jsa pro tento odvážný, krkolomný výkon odvětil: „Nečiním nikdy kroku, jehož bych si nebyl jist.“ A Melchior Anderreg z Meiringen, jehož výkony odpovídaly jeho slavné pověsti, kdysi pravil: „Kdybych byl všude šel, kam páni chtěli, dávno byl bych mrtev!“

K této přednosti přistupuje ještě duchapřítomnosť, která vůdcům prvního řádu jest téměř vrozena. Jak často rychlý, odhodlaný čin vůdcův v době největšího nebezpečenství zachránil několik životů! Z řady tak zvaných „královských vůdců“ každý vykonal divy statečnosti, obětavosti a duchapřítomnosti. Vůdce Brantschen ze Zermattu zachránil na Matterhornu dva soudruhy již již se řítící tím, že provaz rychle v zubech zachytil a současně oběma rukama za řetěz se přidržev s nadlidským namáháním oba zadržel. A aby ve výběru příkladů nešli jsme daleko, známý nám již Hans Grass, když na velehoře Palü pod soudruhy sněhový násep se prolomil, rychle vrhl se na druhou stranu hřebene a vise mezi nebem a zemí, protiváhou svého těla je i sebe smrti z drápů vyrval.

Ze všeho patrno, že jest to vyzýváním prozřetelnosti, když lezec samochtě vrhá se v nebezpečenství, že jest to bezkarakterností, když troufá si na výkony, s něž není, a sám takto život vůdcův v nebezpečenství uvádí. Proto jest zcela v pořádku, že vůdci přísluší rozkazovati při

výpravě a že poslušnosť se vyžaduje zvykem i řádem. V okamžicích rozhodných, kde pak každý z účastníků jest jiného náhledu, takové zařízení teprvé se po zásluze oceňuje a osvědčuje. Se socialního stanoviska jest to sice zvrácený svět, že vůdci se platí, aby svému pánu rozkazy udílel, ale zdar výpravy jest tím nadějnější. Nad to ke všem přednostem, jež vůdce i před vycvičeným, zkušeným lezcem má, připojuje se znalosť hor a jakási prozíravosť, která tuší blížící se nebezpečí a má zvláštní smysl pro vynalézávání schůdných míst.

Konati výpravu do velehor sám a sám bez vůdce, neb aspoň bez soudruha, jest počínáním šíleným. Kolik neštěstí stalo se, z nichž snadno mohli vyváznouti všichni ti bídně zahynulí, kdyby byli měli pomocné ruky průvodcovy! — —

Než — po této bezděčné odbočce ku theorii techniky v lezení na hory, vraťme se zase k praktické její části.

III.

Vyhoupnuvši se daleko za námi nad ledový hřbet hor, sluníčko vrhalo růžové zlato svých ranních paprsků na hroznou skálu, po níž drápali jsme se vzhůru. Však bylo nám té jeho teploty již velmi potřeba, neboť znenáhla bylo nutno použíti i rukou, kteréž byť rukavicemi opatřeny, byly dosti skřehlé.

Zpět pod sebe jsem se neohlížel a učinil-li jsem tak bezděky, shlédl jsem hroznou hloubi pod sebou. Často přešplhali jsme některý stupeň nebo celé žabro, pod nímž dozor do hloubky se ztrácel. Mnohdy byl výstupek pod námi tak úzký, že jen krajem chodidla bylo lze naň se postaviti. Tu ovšem holenní svaly měly co činiti, aby tělo vydržely a tělo samo muselo dobře s rovnováhou počítati. Hůl vadila mně velmi a přec vůdce co chvíli mne napomínal, abych ji neupustil, jinak že bude zle.

Mohu říci, že s chladností, dnes mi nepochopitelnou překonával jsem obtíže výstupu, kterýž čím dál byl odvážnější.

Asi po hodině dospěli jsme k místu, jež zdálo se býti uzavřeným. Vůdce chtěl příkřejší stranou lézti, já ale soudil jsem, že opačná strana jest asi schůdnější. Dal se mnou svésti — což bylo jeho chybou — a brzy byli jsme na srázném výstupku as tři, čtyři metry dlouhém a sotva metr širokém, nad nímž nahé skály pnuly se bezmála kolmo do výše. Vůdce zkoumal a zkoušel, kudy bychom mohli proniknouti výš, ale pokusy se nezdařily. Mrzutě ohlížel se kolem, hlasitě vyslovoval svou nelibosť a na konec mně nadhodil, že neměl mnou se říditi. Učinil tímto vyčítáním druhou chybu, z které by jej byl Hans Grass jistě přísně pokáral.

Konečně našel dosti širokou rýhu ve skále, pnoucí se asi v úhlu 60° do výše k ostrému skalisku. Pak rozepřev kolena soukal se pomalu do výše, chytaje se hákem sekerky a rukou sebe menšího kamenného výstupku ve žlabu, bezmála hladkém a používaje co možná nejméně obou chodidel, jelikož hřeby obuvi byli by se tu smekaly. Když šťastně a pevně se usadil asi o dva metry výše, odepnul jsem já provaz na sobě, přivázal hůl, načež on k sobě ji přitáhl. Provaz zase mi hodil zpět, já se

naň uvázal a lezl za ním. Pro mne bylo to již snazší, neboť vůdce, maje provaz pevně otočený kolem skalního výstupku, táhl mne k sobě, tak že jsem se žlabu sotva dotýkal a spíše visel mezi nebem a zemí.

Z nepříjemné situace jsme se sice vyprostili, ale pokračování bylo málo slibnější.

Kus perné práce bylo nám ještě vykonati. Brzy, objímajíce je rukama i nohama, soukali jsme se po vypnutém žabru, brzy bylo nám na některé hraně tíhu těla pokládati na místo mezi chodidlem a patou, když ohnutého kolena muselo se užívati jako skoby. Majíce jednu nohu ve výdrži neb v pokleku, museli jsme okem pátrati po sebe menším výstupku, a z počátku jemným, pak silnějším tlakem na ruce, těžiště těla pošinovati výše. I nejmenší výstupeček byl vítanou podporou. Kdo sám nezkusil, nepochopí, jak malé kaménky — ovšem pevně zasazené — mohou býti výbornou oporou, ba že i pouhé pokládání prstů leckdy jest s to, aby chránilo před pádem. Nejhůře bylo na hladkých plochách, kde na dlaně bylo se třeba vypínati, neb celým tělem hledati opory. Tu pak koleno a špička tvořily jaksi prodlouženou nohu.

Výhodnou nám byla tvrdost žulových skal. Hůře bývá v jiných útvarech, když skaliska se drolí, noha jest nejistou v lehce pohyblivém, sypkém kamení, nebo ruka-li musí hledati výstupek, který se neviklá.

Vůdce — tuším — staral se více o sebe než o mne, a to byla třetí hlavní jeho chyba. Povinností vůdcovou jest, aby na sebe pomýšlel nejposlednějšího, aby ale veškerý pozor věnoval osobám, svému vůdcovství svěřeným. Možná, že viděl ve mně pevného, obratného lezce, což bych si ani sám nemyslil; ale byť na krásně tomu i bylo tak, neměl na místech zvlášť choulostivých připustiti, abych současně s ním vystupoval. Naopak dosáhnuv vyššího patra, měl vyčkati, až k němu dolezu. Vždyť jednalo se i o něho samotného, neboť jsa spojen se mnou provazem, byl by musel následovati mě v úrazu neb i v zahynutí.

A opět přišli jsme k vyhlazené desce žulové. Obuv, byť hřeby dvojnásobně věnčená, na takových místech naopak jest nebezpečná. Ač na ledu a ve sněhu koná služby výtečné, ba i při lezení po skalách dobře se osvědčuje, je-li totiž krok náš pevný a hřeby ostré: na hladkých skalách však a zejména na vyhlazených deskách, jest velkou překážkou. Tak i nám nezbývalo než obuv odšněrovati a v ponožkách strmé, hladké místo přeběhnouti.

Ještě trochu napínavého lezení, šplhání a soukání — a po dvou hodinách svého pobytu na strmých skalách, dostoupili jsme sedla.

Když vůdce sebe i mne tu na vrcholu skalního štítu uvázal, a já pohledl jsem v tu strašnou hloubku pod námi a přehledl část našeho výstupu, musím vyznati, že jsem se trochu zachvěl. Aspoň — ač závratí pranic netrpím — sotva jsem se odvážil uvésti šikmou, zpět zvrácenou polohu těla svého v polohu sedění, obávaje se, aby proti nadání přece snad závrať neučinila mě neschopným ku dalšímu výstupu.

K těmto věcem vždy ochotný vůdce jal se ihned třetinu našeho proviantu vybavovati z útrob torby. Já obdivuje se vznešenému obrazu před sebou a pod sebou, neměl jsem valně chuti posnídati. Než, věda, že při takovém mimořádném namáhání žaludek musí býti velmi dobře

obsloužen, nemá-li dostaviti se úplná ochablost, obtíže a mrákoty, a že po takovém tříhodinném neb čtyřhodinném pochodu a vysílení nastává „drahocenný“ okamžik hladu, jenž nesmí se propásti: nutil jsem se do sýra, salámů a chleba. Za to jevila se u mne veliká snaha, ušlé síly občerstviti a posilniti vínem. Kterýsi osvědčený lezec praví: „Nedostižný ve svém účinku na duši jest pohled na láhev šampaňského, dosud neotevřenou.“ Nemohu se o tom vysloviti, ale doznávám, že v takovém případu i pohled na otevřenou láhev veltlinského jest báječně krásný.

Po odpočinku, jenž trval asi čtvrt hodiny a při němž zažívací ústroji mého vůdce pracovati nepřestalo, brali jsme se dále.

Byli jsme více než v polovici cesty.

Ještě nějakou dobu šlo to po skalách, již málo šikmých. Brzy vstoupili jsme na led pokrytý sněhem. Kam oko dohledlo, všude bílý příkrov, čistý, stopou lidskou neposkvrněný.

Slunce, jež bylo mezi tím hezky vysoko vystoupilo, pralo do oslňující bělosti a oslepovalo. Nasadili jsme si černé brejle a stoupali pohodlně ve sněhu. Po obtížích a nebezpečích na skalách, kde každý krok mohl býti osudný a každý v čas nepozorovaný kamének pod nohou byl pánem našeho života, bylo to neviňoučké vystupování. Sníh byl z počátku dosti pevný a šlo se nám výborně. Ale čím dále byl výstup obtížnější.

Vůdce nevolil okliky, nýbrž přímo stékal vlny firnového sněhu. Skoumal sice cestu alpskou holí, kterouž ode mne si vzal, ponechávaje mi sekerku, ale přes to zapadal hloub a hloub. Poněvadž sníh se bořil, vstoupil-li jsem do jeho šlépěje, volil jsem raději stoupati samostatně. Výstup byl stále strmější. Pokud ale jsme hluboko nezapadávali, byla to chůze sice obtížná, ale pěkná. Nebezpečí tu nehrozilo skoro žádné, neboť kdybychom byli jeden druhého strhli, byli bychom se kutáleli dolů jen asi několik metrů, jelikož v sypkém sněhu firnovém bylo by tělo brzo uvázlo a pád zastavilo.

Ovšem nebylo by se to smělo stát na místě, k němuž jsme asi po půl druhé hodině přišli. Tuto v levo končila sněhová planina nad hroznou propastí, přímo nad ledovcem Morteračským, v pravo pak visel nad námi přesunutý ledovec se stohy firnového sněhu a se třpytnými ledovými sloupy, jež z jeho bělu modravým svitem prokmitaly.

V okolí tohoto pověstného místa překvapila roku 1864 slovutného prof. Johna Tyndalla, dva Angličany a dva vůdce náhlá lavina. Všichni byli by sřítili se přes vysoké skály, kdyby vůdce Jenny a prof. Tyndall nebyli mohli se zoufalým namáháním a s příkladnou duchapřítomností zastaviti prudký, řítící se proud sněhu a ledu, jenž byl by všecky dolů smetl. Jenny rychlým skokem do jedné trhliny ledovce chtěl tuto hroznou jízdu zastaviti. Provaz, jenž by jej byl málem přeřízl, sice se přetrhl, ale rychlosť sklouznutí tím právě se zadržela a bezprostředně před samým jícnem propasti, jež byla by všecky pohltila, všech pět soudruhů bylo zachráněno.

Zcela na témž místě od té doby dvě nehody se staly. Roku 1877 jeden turista vyklouzl a strhl sebou přítele a vůdce. Na štěstí spadli všichni tři do nehluboké trhliny ledovce a ztráta jejich obnášela pouze

dvě hole, sekerku a tři klobouky. Jindy pak vůdce zachránil větší společnosť, že v čas svou sekerkou brzdil.

„Tiše, ani slova!“ — napomenul mě vůdce a v pěti minutách minuli jsme nebezpečné místo. Pověra, že ledovec spí a zvukem slova často se probouzí, není tak zhola bezvýznamnou, jelikož ledové sloupy nezřídka pouhou vlnou vzduchu se kácí a celá sněhová pláň na strmých místech nepatrným vanotem větru počíná se pošinovati. A společnost lezců, jimž takto půda pod nohama mizí, jest naprosto ztracena, vede-li sráz k propasti a nějaká-li nepředvídaná překážka pádu nezabrání.

Myslil jsem, že té sněhové a ledové pouti bude již konec. Však bůh uchovej! Zatočili jsme ve stranu jinou, tam kde stýkají se cesty se strany od Rosegu. V nejvyšším sněhovém temeni tušil jsem již vrchol Morteratsche — ale klamal jsem se. Stoupání nebylo konce.

Pohled na nás — dva černé body na úbělové kopuli — musel as býti krásný a jistě výstup náš pozorovali dalekohledem z hotelku u Morteratsche, jako já před několika dny podivoval jsem se stopám v čistém sněhu v závratné výši. Než krása ta počala mne mrzeti.

Svaly moje byly pružné a vytrvalé, ale dostavovala se duševní ochablosť — následkem zapadání v sníh, hartusení vůdcova i tlučení srdce.

Slunce totiž hřálo již statně a sníh byl čím dál měkčí. Ač jsem špičkou a chodidlem hluboko do sněhu zakopával, abych pod nohou utvořil si pevnější podklad, sklouzala jedna noha častěji do zadu, i na 2—3 střevíce. A to stalo se zvlášť tenkráte, vstoupil-li jsem do šlépěje vůdcovy. Vedlé toho — ač vůdce pilně zkoumal holí — zapadal brzy on, brzy já jednou nebo i oběma nohama do sněhu. Pomohl mi sice a povytáhl mě provazem, než otřesení těla náhlým probořením napínalo nervy. Zapadl-tě jsem často celou nohou, ba až po pás, a vydrápal se těžce ze spousty sněhové, poněvadž firnový sníh je křehký.

Čím výše stoupáme, tím řidší jest vzduch a chudší kyslíkem. A aby se tlak vyrovnal a více kyslíku se spotřebovalo, jest oběh krve větší, plíce pracují rychleji a celý životní proces valně se vzrušuje. Tato změna zdravým plícím, cirkulaci krve a svalstvu i čivstvu jest jen na prospěch. Nepřehání-li se velikým namáháním, jest toto vzpružení veškerého ústrojí velmi zdravé a blahodárné. Ovšem lidé trpící srdeční vadou, ztučněním srdce, zastaralými nemocemi plicními atd. nesmějí se toho odvážiti. Příklady náhlého onemocnění, chrlení krve, mrtvice atd. jsou velmi časté, a velehory švýcarské i v té příčině vyžádaly si mnoho obětí na turistech i na vůdcích.

Ač tedy svaly posavad konaly mně služby výborné, ač mám dobré plíce a tlučení srdce nemívám, přál jsem si již z té duše, aby tomu stoupání bylo konec. Myslím, že ani ne tak řidší vzduch a zvýšený oběh krve, jako spíše časté zaleknutí, kdykoli jsem se do sněhu neb do trhliny zabořil, bylo toho příčinou, že se mi náhle dechu nedostávalo a počalo mi srdce tlouci. Zastavoval jsem se, abych si oddechl, a vůdce asi dvakráte vyčkával. Po třetí již netrpělivě škubal provazem, táhna mě za sebou. Bylo mi to ovšem nemilé, neboť potřeboval jsem jen půl minutky k oddechu a zase hezký kousek jsem urazil. Při čtvrté zastávce, když rozmrzelý jsem se jeho popotáhnutí opřel, byl již nespokojen a řekl:

„Půjdeme-li tímto spůsobem, nedojdeme k vrcholu ani za tři hodiny!“ Tuto poznámku, kterou rozhodně učiniti neměl, an by mně byl snadno o odvahu připravil, a kterou jsem si až později vysvětlil, neodpustil jsem mu a hned na temeni Piz Morteratsche jsem mu ji pak vyčetl.

Veliký stoh sněhu, jak cukr bílého, čněl tu přede mnou. Stékali jsme ho kolmo nahoru, což také byla od vůdce lehkomyslnosť. Křehký sníh bořil se stále pod námi.

Nabyl jsem zase duševního klidu, neboť dle výpočtu nemohli jsme již býti cíle daleci. Snad to již témě před námi! Dolezli jsme stohu, ale tu šlo to ještě výše, a ještě kolměji.

Avšak tu již patrně všecky sněhové hradby sestupovaly se k jednomu bodu. Nedočkavě lezl jsem se vzpruženou silou ku temeni oblé sněhové kontury, která tu na mnoho metrů, pod úhlem nejméně 60°, před námi se vypínala.

Již byli jsme nahoře. Před námi prázdný prostor. Neodvážil jsem se vzhlédnouti. Byli jsme na ostrém hřebenu, pokrytém ve spod ledem, na povrchu sněhem. Po obou stranách jako s nejostřejší střechy splývaly dolů hluboko — hluboko bílé pláště sněhu. Zbývalo na tomto, as 5 metrů na pravo táhnoucím se děsném hřebenu, dojíti vlastního temene, o něco vyššího.

Nepohlížel jsem v pravo ani v levo, do hloubky mnoha tisíc stop, a již ve vysekaných šlépějích vůdcových, se vztýčeným tělem balanzoval jsem v před.

Maličko — a byli jsme na skalnatém temeni! Cimbuří stečeno, hrad dobyt! Bylo půl deváté.

Na žulových, posněžených balvanech, přes sebe všelijak naválených jsme po šestihodinném vystupování stanuli. Bylo tu místa sotva pro pět osob, hned dále na všech stranách byly strašné propasti.

Dlouho jsem se zdržoval rozhlednouti se kolem, těše se na vzácnou, bohatou odměnu, jež mě očekává. Poněvadž bylo na temeni větrno, ze mne však potůčky crčely a obličej měl jsem do ruda opálený, odepjal jsem provaz, zahalil se v plášť z torby vyňatý a usedl jsem na kámen sluncem rozžhavený.

Upřímně vyznávám, že byl jsem náhle hodně unaven. Jícen vyprahlý, rty suché a žízeň palčivá. S nouzí vpravil jsem do sebe kus chleba a již polykal jsem sníh. Žaludek seslábl tak, že nemohl jsem vína požíti a musil je na bílý sníh vyplivnouti. Vida to vůdce, uvázal provaz kolem balvanu a snesl se přede mnou o několik metrů níže, vise tak mezi nebem a zemí. Nabral tam kdesi sněhovou vodu a naplnil jí láhev. Koňak s touto ledovou vodou brzy mně dodal sil.

A teprve nyní sejmuv černá skla, rozhledl jsem se kolem.

Viděl jsem již mnoho, zachoval jsem si v upomínkách velikolepé, divokrásné rozhledy s alpských temen — ale co tuto rázem oku se zjevilo, toho popsati nelze. Prosaické péro vzpírá se každému pokusu, myšlénka tápá po slovech, aby vzdala hold slabého člověka pyšným kolosům. Však-tě toho lépe dovedl náš básník, pravě o člověku:

„A nechť i vtiskne v štít Váš nejvyšší
ve zvědavosti plaché patu svou,
jen s chvěním činí to; jak zbožný host,
jak poutník v chrámu kleká před Vámi,
neb mimo srdce jeho bezedné
jste poesie zřídly věčnými
Vy, ocean a hvězdná obloha!"

S němým úžasem nořil jsem se v úchvatnou krásu obrovského obrazu.

První okamžik velikolepého dojmu, jejž činí na nás rozhled s velehory, kterouž jsme právě s velikým namáháním a nebezpečím byli slezli, jest pocit naší slabosti, nicotnosti u porovnání s obrovskou přírodou, která nás překonává, poráží. Jsouce uvyklí na malý kruh všedního života kolem sebe, cítíme, že jsme tu daleko od něho vzdáleni, vysoko nad oblaky, a že kolem nás jest ohromný obzor, rozvinující se daleko široko do dálky nedohledné. A ten kus povrchu zemského, obzorem tím sepjatý, jeví nám zcela nezvyklou, neznámou tvářnost matky Země, na jejíž vážné, vznešené rysy jest nám teprve si uvyknouti.

Našemu omezenému, všednímu životu jest jevištěm působení pouhý, malý kousek té hroudy, kterouž nazýváme vlastí svou; jen některá rovina, kus hornatiny nebo údolí s malým obzorem, jsou širším rámcem našeho všedního žití a konání. Ale zde — na temeni velehory — takovéto úzké hranice mizí. Tu nespatřujeme roviny, údolíčka, nýbrž jen hory a opět hory. Nikde pohled nezapadne do milého ústraní, nikde nepostřehne lidského obydlí; sune se jenom po ostrých hřebenech, skalních hrotech, kopulích, kuželech a stěnách. Nikde neosvěží se oko pohledem na zelenou pastvinu neb lučinu, ba nevypátrá ani křoviny. Vše jest jen holá skála, val na vale, hrad na hradě. V bizarní, fantastické formy hor, jež jakoby o přednosť zápasíce, nad sebe pyšně se vypínají, k sobě se tlačí a na sebe narážejí, šlehají bílé závoje věčných sněhů a splývají bílé řízy s nejvyšších sněžek. A mezi námi jen nezměrná pole sněhu a ledu, jen bezútěšné pustiny, lidskou nohou netknuté, jen vzkypělé proudy ledovců.

Jest to obraz ohromného boje. Jest to svědek pokračování onoho starého zápasu Gigantů s Jovišem. Vše, co kolem spatřujeme, jsou skrovné zbytky onoho velikolepého vzbouření živlů, kdy země se otvírala a vztyčovala na starém světě svět nový, onoho velikolepého divadla, tak nádherného a děsně velebného, že „jeho svědkem směl být pouze bůh!"

Toť první naše myšlénky a úvahy, pod jichž dojmem živě pociťujeme malichernost lidského života. Ten svět lidského pokolení tam hluboko pod námi, se svou hrdou vznešeností a pyšnou slávou bledne a bledne v naší vzpomínce, naše samobytnosť mizí v této všemoci přírodních sil a rozplývá se v poznání vlastní nedostatečnosti, v pocitu málomyslnosti.

Avšak právě toto pokoření zároveň nás povznáší. Tísnivý pocit naší vlastní bezvýznamnosti a maličkosti brzy ustupuje radostnému poznání, že tělesné síly člověka sice jsou slaby, ale duch vítězně povznáší se k nekonečnu. Však-tě i to vystoupení na témě velehory jest blahým sebevědomým pocitem, že člověk — byť nebyl právě pánem přírody — leckdy utkává se s ní v boj a stává se vítězem.

Ten širošírý Okeán horských vln, z nichž nám bezmála až zrak přecházel, znenáhla jest nám srozumitelnějším. Vlny, jež zdály se, jakoby v děsném vzbouření vystupovaly a klesaly, teď náhle na povel chladnější mysli v pohybu stuhly. Již vyznáme se v chaosu a rozpoznáváme jednotlivosti. Pohled náš zkoumavě sune se s hory na horu. Mysl roztřiďuje a pořádá. (Dokončení.)

Amfitheatr Veronský a jeho dějiny.

Píše **Lad. Brtnický.**

Jak lahodnou jest v době zimy, když vítr skučí ulicemi a bláto i sníh pokrývá dlažbu, vzpomínka na teplý jih! Kolikráte jsem bral do ruky větvičku cypřišovou, nezralé fíky a jiné trety, které jsou upomínkou na severní Italii a vzpomínal na ty slunné kraje, rozestřené na jihu Alp! Réva a fíky, cypřiše, štíhlé jako naše topole ale tmavozelené, kukuřicová pole se mihají v duchu před očima; a slyším zase ten pronikavý, nám neznámý, ostrý tón, který vydává ve stromoví tom ukrytá cikáda, sestra našich cvrčků. Však mezi těmito přivezenými památkami z cest jsou také fotografie, a mé oko utkvívá na dvou z nich. Představují pohledy na amfitheater Veronský.

* * *

Byl to největší kus antické starožitnosti, s kterým jsme se na cestě setkali. Čím dále od nás k jihu, tím bohatší jsou musea na římské antikvity. V Lublani množství vyřezávaných kamenů, nádob, popelnic a jiných předmětů původu starořímského. V Solnohradském museu a v Insbruckém plno milníků a náhrobních kamenů, jež v krajinách Alpských hojně se nalézají; bývalať tam za dob císařství římského mnohá osada kvetoucí jako Teurnia v Korutansku, Juvavium, na místě nynějšího Solnohradu. Města pak spojena byla důkladnými silnicemi, z nichžto některé části, jako u Matreie v Tyrolsku, dosud konají službu. Ve Veroně konečně vystoupí nám před oči celá budova antická, velkolepá, majestátní, tak že upoutá pozornosť i toho, kdo by nehledal hlavně památek starověkých. A jako zajímavý jest zjev té budovy, tak zajímavá jest i historie její. Ve spisku Roggerově „l'anfiteatro Veronese, ricordi e memorie storiche“, jenž letos ve Veroně byl vydán a u kasy amfitheatru byl prodáván, z té historie mnoho zajímavého uvedeno a chci na základě spisku toho nejzajímavější body ze života té asi 1500leté budovy uvésti. K jakému účelu zařizovány byly amfitheatry, jest vůbec známo. Staří Římané bavívali se méně dramatickým uměním v divadle nežli krvavými hrami, zápasy gladiatorů mezi sebou nebo bojem bestiariů s dravými

zvířaty. Jsouce k takovýmto účelům založeny, byly amfitheatry budovy ellipsovité, kde obecenstvo sedělo na kamenných stupních výše a výše se zvedajících, kdežto okrouhlý prostor uprostřed, posypaný pískem, sloužil k zápasům. Na sedadla vcházelo se rozsáhlými chodbami, jež běží kolem celého amfitheatru a vedou do vyšších a vyšších poschodí; otvory, jimiž se z chodby do hlediště vystoupí, nazývaly se „vomitoria". Nejznámější amfitheatr jest pověstné Římské Colosseum, dostavěné r. 80. po Kr. za Domitiana; v něm bylo místa pro 80.000 diváků a stavivo jeho samo podle výpočtu stavitelů stálo by nyní 14,000.000 zl. Amfitheatr Veronský jest menší než Colosseum. Jeho delší osa změřena byla na 152·49 m., kratší 123·23 m.; zevnější obvod 435·62 m. a místa v něm na 22.000 diváků. Kdežto však římské Colosseum jest zříceninou, jest amfitheatr Veronský až na jednu zevnější zeď tak zachován, že se ho dosud užívá ku shromážděním a slavnostem: jest to budova, která koná službu od starověku až na naše doby a byla proto svědkem tak mnohých a různých scén, o jakých málo které místo může vypravovati. Od antického gladiatora až do moderního bicyklisty, který nyní v areně závodívá: co tu změn časových! Co generací se vystřídalo! Kolik ve Veroně vlád! Kolik panovníků bylo tam svědkem ovací a slavností! A všechy ty změny časů a dějin přečkala ta pevná stavba — ovšem ne bez mnohého restaurování.

Prohledněme tu historii blíže.

Původ amfitheatru jest neznám. Neznáme ani stavitele, ani století, v němž tyto kamenné spousty byly vztyčeny. Pravdě podobno ovšem, že povstaly v době císařství římského, když touha po radovánkách a obveselení rozšířila se z Říma i do provincie. Tenkráte tedy se stupňů arény patřili diváci na scény velmi krvavé. Oděni těžkou zbrojí, jindy polonazí, tam trojzubem a sítí ku polapení protivníka opatřeni, pěšky i koňmo proháněli se gladiatoři závodištěm; útočili na sebe, bili, vraždili se; krev jejich tekla v horký písek a zůstal-li některý na bojišti jen polomrtev, byl vyvlečen a mimo závodiště — dobit. To všechno dálo se pro zábavu diváků. Bylať to jen laciná krev otrocká a gladiator byl povinen všemu tomu se podrobiti k rozkazu svého pána, jenž gladiatorskou školu vydržoval. Hrozná přísaha, kterou tento lid otrlý pánu svému se zavazoval, zněla: „Na slova svého pána přísahali jsme, že se dáme páliti, spoutati, tlouci a ocelí zabíjeti a cokoli by jiného pán náš kázal, jako řádní gladiatoři pánu svému tělo i duši svědomitě oddáváme." Jiná, neméně krvavá a rozčilující zábava byly štvanice šelem. Gladiatoři, zvaní bestiarii, zápasili se lvy, tygry, pardaly, medvědy a jinou zvěří, která k obveselení Italie přivážena z Afriky a jiných světa končin. V Římě zavedeny tyto způsoby her r. 186 př. Kr. a byly někdy velikolepé! Tak uvedl jednou Pompeius na zápasiště 500 lvů, 18 slonů a 410 jiných šelem.

Že asi ve Veroně takové zábavy nescházely, dosvědčují zachovalé nápisy. Také víme z listu Plinia, který byl rodákem Veronským, že jakýsi Maximus v tomto městě vystrojil hry gladiatorské a objednal k nim také šelmy z Afriky; tyto však na neštěstí nedošly v čas. —

Minul starověk a přestávaly znenáhla, ač ne tak snadno, krvavé zábavy ty vlivem křesťanským. Zákazy císařů byly málo účinnými a poněvadž radovánky ty byly zábavou národní, hluboko zakořeněným zvykem, bylo křesťanskému duchu dlouho bojovati než odstranil vražedlné hry, jež tak málo souhlasily s náboženstvím lásky. —

— A jaké osudy zažil amfitheatr za středověku?

Verona přišla pod vládu severních barbarů. Odoaker, Attila a konečně Ostrogotský Theodorich byli jejími pány. Poslední kníže jmenovitě zamiloval si Veronu, učinil ji svým sídlem a nazýván odtud od německých básníků Dietrich v. Bern. Theodorich provedl mnohou stavbu v městě tom, jmenovitě za příčinou opevnění; avšak při tom se amfitheatru špatně vedlo, neboť bylo stavivo k novým budovám bráno ze starých a mnohý kámen vetché arény zazděn někde v opevňovacích zdech. Tímto způsobem, jakož i pozdějšími zemětřeseními zbaven byl amfitheatr zevnější své zdi, ztenčen jeho objem o celou jednu chodbu, která ellipsou arénu objímala a jejížto zeď tvořila na venek façadu celé budovy. Jen malý kus, čtyři oblouky, zbyly z této zdi a ukazují, jak vysokým byl by amfitheatr, kdyby měl ještě svou třetí řadu oblouků nad dvěma zachovalými.

Než jádro amfitheatru i po zničení zevnějšího obalu zůstalo pevným a celým. Budovy užíváno za středověku k soudům, k soudním zápasům, kde soubojem dokazováno, kde jest právo a ku stkvělým turnajům a slavnostem. Nejstkvělejší slavnosť, o níž kroniky zaznamenaly, pořádána v aréně při sňatku Antonia della Scala, vladaře Veronského, s donnou Samaritanou as r. 1381. — Oslava ta vůbec trvala 25 dní; mezi jiným provozena v aréně hra, nazvaná „hrad lásky“ (Castello de l'amore), jež tenkráte byla v modě. Na uměle sestrojené výšině byl hrad, hájený nejsličnějšími dívkami Veronskými. Tohoto hradu se zmocniti bylo úlohou vybraných mladíků Veronských i mládeže měst okolních, která ku hrám se dostavila. Dívky užívaly za střely cukrovin a kvítí. Nejudatněji při dobývání zachovali se mladí páni z Vicenze, kteří postřehli, že z jedné strany hrad je nedbale hlídán a přepadli jej z té stany i dobyli. Následoval z toho žárlivý hněv mezi mládeží Veronskou a Vicentinskou; však při hostině, jíž vystrojila donna Samaritana, obě strany se zase smířily. Avšak vedle stkvělých slavností a veselých scén byl amfitheatr také svědkem nejsmutnějšího barbarství, jež středověk vynalezl. Ve stol. 13. rozmohla se v severní Italii sekta paterinův. Nevěřili v trojici, zavrhovali svátosti a ostatní křesťané dokazovali jim bludnosť takového učení tím, že je pálili. „R. 1278., v neděli 12. února za živa upáleno bylo v aréně 200 paterinů, kteří zajati byli v Sirmioně. Fráter Filippi byl vykonavatel pokuty.“ Tak oznamuje středověký kronikář. A podobné scény opakovaly se častěji.

Takovým účelům sloužil amfitheatr ve středověku. Ve věku novém, a sice v minulém století zavedl Cristoforo Minelli, podestà a vicecapetano veronský, novou zábavu v aréně: štvaní býků. Nebojovali však tu toreadorové, jako ve Španělsku; lidé k tomu určení dráždili pouze býky červeným suknem a pak se zachraňovali na bezpečná místa.

Boj s býky podnikali psi, zvláště k tomu vycvičení a byl prý při tom i praktický účel, aby takový pes dovedl zadržeti splašeného býka,

kdyby snad z porážky utekl a mimojdoucí ohrožoval. R. 1769. pořádány zápasy ty poprvé. R. 1782. díval se jim císař Josef II. navštíviv území benátské a památku jeho návštěvy hlásá nápis ve zdi zasazený. A téhož roku papež Pius VI. vraceje se z Vídně do Říma udílel v aréně shromážděnému lidu požehnání; tisícové lidí tenkráte tísnili se na stupních u vchodů i v chodbách staré budovy. Latinským nápisem zachována památka i této papežovy návštěvy.

V našem století zaznamenáno urozených návštěv v amfitheatru ještě více. R. 1805. dlel ve Veroně dobyvatel Europy, Napoleon I. a díval se na štvaní býků, které se tenkráte neobyčejně vydařilo. Jeden býk velice silný a zuřivý zahubil každého psa, který na něho vyštván, takže už jich celá řada byla od něho nabodána a dokrvácela v písku. Napoleon, jenž sledoval zápas s velikou napjatostí, zvolal: „Pusťte na něho dva!“ Ale býk zmohl i dva spojené nepřátely. „Pusťte tři!“ Ale býk odolal i třem. „Vypusťte všechny!“ zvolal císař. Celá smečka psů vyrojila se na divoké zvíře; marně zápasil se vší zuřivostí; konečně uštván klesl do písku. Jeden z generálů Napoleonových pronesl prý při tom výstrahu, že Napoleon podobně jednou by mohl podlehnouti, až se všichni nepřátelé proti němu spolčí. Nápis na chodbě amfitheatru oslavuje přítomnosť Napoleona Velikého, císaře Gallů, a zmiňuje se o tom, že panovník ten dal hojným nákladem divadlo opraviti. Proroctví onoho generála se za 7 let vyplnilo. Jako ten býk udolán byl Napoleon od spojenců u Lipska, u Waterloo. Verona z panství francouzského přišla pod vládu rakouskou a r. 1815., deset let později po Napoleonovi, seděl již v aréně rakouský arcivévoda Jan, který přišel do Verony zařídit vlády rakouské. I jemu ku poctě dávána štvanice. Rok na to přijalo divadlo vznešenější hosty: samého císaře Františka I. a jeho manželku Marii Ludoviku. Tenkráte nebyli štváni býci; divadlu tak divokému nechtěla se císařovna, jež byla slába a nemocna, dívati. Provozovány jen dostihy mládeže na koních a šplháno na „rajské stromy“. Několik dní potom císařovna ve Veroně zemřela.

Však nejvíce urozených hostí zavítalo do arény v listopadu r. 1822. V tom čase shromážděn byl ve Veroně kongress, jehož účelem bylo raditi se o prostředcích, jimiž by se potlačoval v Evropě revoluční ruch a zabezpečoval mír i pořádek. František I., car Alexandr I. osobně se súčastnili těchto porad; kromě nich Ferdinand, král Sicilský, král Sardinský se svou chotí, arcivévodkyně z Parmy, vévoda Modenský a množství diplomatů. Pro Veronu byly to dni sváteční. Dne 24. list. naplněn byl amfitheatr tisíci a tisíci lidí a pořádána tam slavnosť na počesť vznešených hostí. Byla tam lotterie, při níž vyhrány 24 výhry, předměty ze zlata a drahocenné látky; pak provedena hudebním sborem skladba Rossiniho, na to mimický tanec obsahu mythologického a produkce jezdců kostymovaných.

Panovníci ve zvláštní sestrojené loži dívali se této slavnosti, při níž uprostřed cirku stála veliká socha svornosti. Nad 14. vomitoriem zasazena jest deska, která oslavuje přítomnosť vznešených hostí.

I když nezasedali králové a knížata na stupních amfitheatru, národ se tam bavil stále. Již v minulém století zřízeno v areně malé divadlo,

jež po dobu saisony divadelní bylo navštěvováno od urozené společnosti Veronské; jíti po obědě na komedii do areny bylo obvyklou a modní zábavou. Divadlo to, poněvadž mnozí proti němu brojili, označujíce je za znešvaření antické stavby, bylo po saisoně vždy odstraněno. R. 1855. vyhořelo při provozování kusu „Dobytí Sebastopole". Zřízeno však znovu. Mezi herci, kteří na něm vystoupili, byl také mladý Rossi, jenž později, jak známo, dosáhl slávy světové. — Neméně než komédie bavívala Veronská hra míčem, která nějaký čas také konávala se v cirku. Hry té súčastňovali se mnozí Veronšti i cizí, často konány závody mezi domácími a hosty z jiných měst, a obratní vítězové, mezi nimiž bývali často osoby z nejlepších a nejzámožnějších rodin, stávali se u diváků populárními. Vedle toho boje kohoutů, produkce jezdeckých společností, akrobaté, kejklíři čínští, všechen možný sport a všechny produkce, jimiž se 19. století bavívá, mívaly své sídlo v aréně, kterou staří Římané vystavěli pro gladiatory a štvanice.

R. 1857. navštívil Veronu císař František Josef, v době, kdy v Italských provinciích vřela již touha po spojení s ostatními zeměmi italskými. Než úřadní kruhy, kněžstvo a lid, který našel dosti výživy pod rakouskou vládou při stavbách veřejně podnikaných, projevovali ještě mnoho sympatií panovníkovi. V amfitheatru uspořádána byla tombola, lezlo se na „rajské stromy" a vladař i jeho vznešená manželka potleskem uvítáni od množství, které se tak hojně přihrnulo, že mnozí vraceli se zpět, nedostavše v nesmírné prostoře místa.

Však devět let později vítal tentýž lid zase nového panovníka. Dne 24. července 1886 bouřila děla u Custozzy a Veronští s trapnou zvědavostí očekávali výsledek bitvy. První zajatci italské armády přivedeni do Verony a zavřeni v aréně. Bitva dobojována; avšak neskončila tak, jak Veronští toužili, rakouská armáda pod arcivévodou Albrechtem zvítězila. Však spojenectví vítěze Královéhradeckého dopomohlo Italům přece dojíti svého cíle. 6. října došel do Verony tento telegramm ministra Italského: „Mír byl potvrzen dnes ve Vídni. Vláda královská oznamuje radostně slavným provinciím, že podle přirozeného práva, náklonnosti a přání mají býti připojeny k Italii a rozmnožiti její sílu a slávu." Snadno lze uhodnouti, jak radostný jásot nastal ve Veroně. Radosť dávána tak na jevo, že cítilo se tím uraženo rakouské vojsko, jež ve Veroně dosud bylo posádkou. Došlo ke krvavým scénám a jen moudrostí obecních úřadů zase rozčilení utišeno. 18. listopadu vjel Victor Emanuel do Verony a den na to zasedl v amfitheatru, pozdravován jsa nekonečným jásotem. V aréně umístěn potom nový nápis, již ne latinský jako předešle, nýbrž vlašský, jenž hlásá: „Victor Emanuel poctil návštěvou tohoto gigantického svědka silné římské Italie, kterou po 14 stoletích obnovil a osvobodil."

Slavnostní osvětlení nescházelo při té příležitosti a amfitheatr při něm zvláště stkvěle obmyšlen: ve všech obloucích jeho planuly bengálské ohně a z jeho kráteru stoupaly k nebi rakety. Takovéto osvětlování opakuje se od té doby při slavnostech často a také my našli jsme, procházejíce se ku konci července po kamenných stupních divadla, ohořelá

pouzdra vypálených raket. Neboť dne 30. července přijel do Verony k velikým manévrům král Humbert a Verona byla zase osvětlena.

R. 1872. připadl literát a právník Giov. Battista Fasanotto na nový plán slavnosti k dobročinnému účelu. Celý amfitheatr byl proměněn v zahradu a les. Husté křoví, švýcarské chatrče, pavillony, altány vyplnily celou tu prostoru; produkce ochotnických clownů, divadélka, osterie bavily četné obecenstvo. Slavnosť vydařila se ku spokojenosti a byla proto v karnevalu následujícího roku opakována. Jindy připadli na zvláštní způsob osvětlení amfiteatru. Kdokoli vstoupil k slavnosti do arény, obdržel svíčku a za soumraku k danému znamení se všechny ty svíce rozžaly, takže divadlo naplnilo se tisíci a tisíci světel, jako by prý hvězdná obloha byla spadla do arény.

Pak znamenala denní kronika honbu daňků a zajíců, do amfitheatru přinesených, střílení holubů, tělocvičné produkce žáků, pouštění balonů a závody italských bicyklistů. Všem těmto produkcím a sportům poskytoval amfitheatr vítanou místnosť, příhodnou pro činné účastníky, příhodnou i pro diváky, až na to, že divadlo jsouc beze střechy neposkytuje žádného stínu. Šťastni zajisté Veronští, že zdědili po starých Římanech tak výtečné místo; slavnostní výboři nemusí za drahé peníze teprvé místa ku slavnostem vyhledávati. A šťastni vůbec Italové, že bydlí na půdě, která už před 2000 roky měla veliký význam kulturní, a že výsledek té tisícileté kulturní práce řecko-římské tím živěji a přímo tkví před očima. Nám zajisté starý věk ve vlasti nemohl nechati p r a ž á d n ý c h památek kulturních a středověk jediné kostely, jichž jako odkazu minulých pokolení stále užíváme.

Stojíme na nejvyšším mramorovém stupni amfitheatru; před námi rozkládá se celá ta stupňovitá prohlubeň, pravidelná, souměrná a dojimající svými velikými rozměry. Cítíme blahé uspokojení z toho, že se člověku podařilo monumentální dílo a k tomu, že to dílo dovedlo přečkati tolik století. Ovšem tentýž okamžik vyvolá upomínku také na stinné stránky ze života lidstva. Tam dole v písku prolévána barbarsky krev gladiatorů a lidé se na to dívali a nazývali to zábavou! To jest veliká skvrna starého věku!

A nový věk? — — — Tam na východě slyšíme hřmění děl; vidíme vznášeti se tam balón, k vojenským účelům vypuštěný. Jsou veliké manévry. Vzpomínáme si, že tisíce a milliony lidí v Evropě různými uniformami oděných, cvičí se ve zbrani, aby dovedli v čas potřeby vražditi. Dosud je třeba zbraní, neboť dosud národ utlačuje národ a humanita a svoboda jsou v mnohé příčině jen vzdáleným ideálem. To jest veliká skvrna nového věku! Chce-li se genius lidstva radovati z pokroků jeho, musí býti s námi ubohým či nezbedným rodem smrtelníkův tak trpěliv, jako učitel s neschopnými žáky, kteří jen zvolna chápou a se zdokonalují.

Nad Veronským amfitheatrem však potěšiti se může i z pěkného uměle provedeného díla, i z toho, že zábavy krvavé ustoupily moderním hrám nevinnějším.

Mělnické historie.

Vypisuje Dr. **Zikmund Winter.**

(Pokračování a dokončení.)

Velmi vzteklým domácím byl mělnický švec Holub. Vzal si do družství uzdaře s uzdařkou, a obzvláště s uzdařkou nebyl na dobré míře. Jednou r. 1565 říkali sobě takto: On: „Bych tě zabil, nedal bych za tebe nic!“ Ona: „Zvyjebený bídníče, nevybodeš toho šídlem, dokud živ, co za mé zdraví dáš.“ Tedy švec to zkusil, kolik by to stálo, kdyby jí přerazil ruku, a ten svůj pokus dokonal brzy potom v noci. „Přiběhla uzdařka v noci před náš dům,“ tak líčí soudu sousedka, „skoro nahá a nesla barchanku (sukni) na ramenou křičíc, že ji hospodář její zepral, a nebyla ani zavita a já jí půjčila chrbolku a Káča ji zavila, neboť sama se, jsouc stlučena, zaviti nemohla.“ Žaloba v soudě, kterou za uzdaře, těžce nemocného, podal bratr uzdařčin, Dubský z Berouna, vypisuje hrdinství domácího pána ševce takto: „Přijav dobrovolně za podruha Filipa uzdaře do domu svého a věda o tom, že Filip v kázni a v trestání Vašich Milostí jest, a Marta s dítkami svejmi v komoře najaté jest se zavřela a lehla, tu Matěj Holub jsa hospodářem a maje ji jako podruhyni ochrániti, naproti tomu mocně skrze dvéře zavřené k ní se dobyl, k loži jejímu přišed, nahou za vlasy ji vzavši, s postele beze všeho studu jest strhl a ji nelítostně a nenáležitě tloukl, ruku na dvé přerazil až do chromoty i jinak na několika místech ohavně zbil, vlasy jí vytrhal a ne jináče než jako tyran s ní jest nakládal, což kdyby okolní sousedé, slyšíce její veliké naříkání a pláč dítek, k domu se nezběhli, bylby jí ovšem živé neodešel.“

Vzteklý švec za to zbití trestán nebyl, než obě strany dobrovolně smluvily se. Kolik uzdařce musil domácí pán kop vyplatiti, toho v knize nezapsali.

Druhá historie horší. Zbit byl domácí pán až do smrti. Tu ovšem po humoru. Uršila Vrabcová r. 1576 „vinila Bartoloměje Klauda, podruha svého, že jest času nočního Jana Vrabce, manžela jejího, v domě jejím nožem spíchal, zamordoval a od umrlého odběhl, šestero dítek k sirobě přivedl“ a žádala „na něho, jakožto zjevného mordýře v horkém skutku postiženého, práva útrpného“. Proti tomu neurvalý nájemník soudu vypravoval, „že Vrabec do krčmy jej vypobízel, kdež za něho on sám (Klaud) i pivo zaplatil; v tom když domů přišli, že jest ho ven ze dveří síních pohlavkem porazil na zem a tu na něj vseda jej škrtil, on pak teprva bráně se násilí svému leže pod ním, že jest ho bodl.“ Konšelé vyřekli, všecko všudy dobře považivše: „Nachází se, že v krčmě spolu pijíce k sobě připíjeli a žádné zlé vůle k sobě neměli, z nížby vražedlná mysl jednoho k druhému se poznati mohla, z těch příčin on

Bartoloměj Klaud, aby při hrdle zachován býti a vejmluvy své užiti mohl, předně to přísahou na kříži, že jest Jana Vrabce, bráně se násilí svému a nemoha ho zbejti, zbůsti musil, dotvrditi má a pro velikosť skutku ještě za kládou do plného roku doseděti a z něho na dostatečný zápis pod ztracením hrdla, že blíž deseti mil od panství zámku mělnického obývati a také toho kraje až do smrti prázden býti má.“

Tahle vražda vznikla patrno nějakým přepitím v krčmě spůsobeným a nepříčetným, což nás přímo pudí, abychom se také podívali k mělnickým krčmám, aspoň na skok.

V Čechách se pílelo z míry mnoho, v Mělníce tedy také a to tím více, že mívali Mělničané domácí pití dobrého zrna. Roku 1600 přiznali se k vůli berni listem přiznávacím, že od sv. Jiří do sv. Havla u nich prodáno jen 55 pinet páleného, a vína že vyšenkováno jen čtyři sta věder. Inu, město nebylo veliké a čtyři sta věder je hromádka hezká, ale Mělničané vypili víc. Do listu přiznávacího nepsali, kolik se vypilo vína svého, neprodaného. V Mělníce pil kde kdo. Doleji uslyšíme, že ani ženské pohlaví nebylo netečno a nedbalo „šťávy té krvočervené, jíž Karel Labe oslavil“. Roku 1584 nalezl jsem v archivě dva roztomilé pitele. Byli to ševci, chtějící přes Labe do města se škorněmi, a že nemohli přes vodu, dali se do pití a pili tak dlouho a vytrvale, až voda odpadla. Jeden slul Tysek a ten to věrně vypravoval: „Nemohl sem přes vodu v pondělí a potom i ve středu po novém létě tejden, a byl se mnou Šimon a za tou příčinou pili sme v Brozankách celičký den, že sme přes vodu nemohli, my chtěli do města jíti se škorněmi podšívanými, nemohli nás převézti.“

A kterak nepíti? I na radnici mělnické měli konšelé příjemný a přívětivý sklep, kde hosté posedali za celý den a celé noci. Víno nebylo ani draho. Roku 1602 počítají sud osmivěderní za 70 kop míšenských, toť bylo vědro mělnického za naše asi čtyři dukáty — 24 zlatých. Ovšem míval i každý hospodář svoje víno na čepě, a třísky nade vraty nebo věníky z chvoje upletené dosti patrně zvaly pijany do hostinské jizby. Ale nebylo u všech hospodářů pití příhodno. Jsou a byli lidé nečisti. Václav Hrnčíř měl r. 1591 svoje pivní a vinné hospodářství takto pořízeno. „Stary pivo a hořky pivo bylo všecko kysely, zrosolovaty, stálo na každém co smetana a tam v tom lochu nečisto co v prevytu bylo, každý sud plesnivej co na kočce, na každém stály chlupy, mohly se škubati co hus; všecko sme vypálili na pálené. Měli stary víno 6 sudů čisté barvy co krev, taky všecko bylo zrosolovaté, taky sme je musili vypáliti, cedili sme je skrze šat, když sme je počali dávati, nechtěli je (hosté) píti; asi na 15 neděl sme je šenkovali.“ Kdo tedy k Václavu Hrnčíři zašel na víno nebo pivo v těch patnácti nedělích, ten si pochutnal.

Navštěvme tedy hospody. Z vína a piva rodívaly se řeči, z řečí bitvy, z bitev soudy. A v té příčině ani v rathouzní hospodě nešetřeno blízkosti práva a šatlavy. A což to byla někdy hlouposť, o kterou se chytli! Roku 1579 vypravuje svědek jeden v soudě: „Pobidli sme se s Matoušem Krištofovým na truňk sem do rathouzu, i seděli jsme společně. Potom po chvíli manželka Jiříka, služebníka pana purkmistra a pánů (jenž patrně byl hospodářem rathouzní hospody), vzavši děťátko

z kolébky (v dobách oněch patriarchalních bývala kolébka v hostinci mezi hosty) a počala s ním hráti a schejtati na rukou u toho stolu u kamen. V tom Cyprian Hruška pověděl: ‚Kterak je to, že dítě ponajprv, když se urodí, jest černy a potom po časích čím dále bíly?‘ V tom sedě Koblížek za druhým stolem, ohlásil se: ‚Zvyjebenej mazánku, spravuj ty se sám, spravuj své čtveráctví, jak jsi štveřil v Bělé!‘. A potomně vstav ze zástolí Koblížek řekl: ‚Psí dílo, škoda, že jsme tě starším obecním udělali.‘ Pan primas potom přišel asi dobře po půl hodině a tak potom Koblížek v tom se spokojil a to mezi nimi v mlčení přišlo.“ Předůležitá otázka o zbarvení zrozeného robátka zůstala tedy příchodem primasovým nerozhodnuta; kdyby byl nepřišel v nečas, byli by tu otázku zajisté rozluštili pořádným bitím.

Roku 1576 seprali se v hospodě o píseň a píseň ta stála řezníka Tobiáše život. V soudě obvinila Dorota, vdova po nebožtíku řezníkovi, Pavla Fučíka „z mordu takového, kterakby on v neděli devítník manžela jejího, když on na něho prve pro neřádných a zapověděných písní zpívání před děvečkami konvici poloupinetní lehce beze vší škody zdraví jeho vyhodil, zase jej silně též konvicí v židoviny, kdež místo smrtelné jest, tak uhodil, že mu žílu krevnici přeťal a on od té rány, z níž mu v několika hodinách krve tekoucí stavěti nemohli, v outerej nejprv příští umříti musil.“ Konšelé nalezli, že nebožtík dal příčinu a mladosť Pavlova jakož i to, že se stala věc ta ne chtěním jeho než nešťastnou příhodou, to všecko tedy že vraha „z pokuty mordu“ vymlouvá. „Však pro velikost skutku a že i vokřiknut jsa od hospodyně, aby neházel, předse přes ni tou konvicí na nebožtíka vyhodil a tak jemu z světa pomohl: k tomu že jest ty voplzly a hanebny písně před děvečkami zpíval, pro takové příčiny jiným ku příkladu u vězení, kteréž slove ‚Matouška‘, nad říčnou branou za 6 měsíců pořád držán a maje samý chléb ku pokrmu a vodu k nápoji, v tom času strestán býti má, nad to vejšeji za škody, kteréž pro tu při ona Dorota Tobiáška vzala, 50 kop míšeňských jí ve dvou nedělích položiti, potom po vykonání vězení mezi dobré lidi do roka se provandrovati, aby se lepším mravům naučil, povinen bude. Pak-li by to na koho se vyhledalo, an by témuž Pavlovi mimo toho vyměření jakého jídla nebo pití dodával, tehdy takovouž pokutou beze všeho prominutí jako on strestán býti má.“ Tento zajímavý ortel vrchním právem stvrzen jest, však s tím doložením, „uznají-li toho příčinu purkmistr a konšelé, že budou moci toho vězení umenšiti a jej na poctivosti opatřiti.“ Poslední kus pražské reformací jest obzvláště důležit: bez toho kusu byl by mladistvý neurvalec do smrti mezi dobré lidi nesměl, všude a vždy by mu vyčítali, že je psanec a „mordýř nevyvedený i přesvědčený“. O kterouž písničku do smrti seprali se, tať v archivě zapsána aspoň v prvních verších dvou prvních strof. Začíná se:

„Kdes tam bejval, kozle můj,
bejval jsem tam mezi soky —
méhe, he“ —

při tom zpěvu „předírali se“ dva pěvci „jako kozel“. Když se nebožtík Tobiáš ozval: „Pavlíčku, Pavle, nebývalo takových písní za našich mla-

dých let!“ — zazpívali mu druhou strofu, která se začínala: „Žalovala Barbora Bítě“ atd. Vtipu v tom není. Hloupá surovosť jen.

Několik bitev hospodních zapsal jsem si z Mělníka, kteréž vznikly o placení řádu. Mohl sic píti každý sám na svůj počet, ale obvyklejší bývalo, že se skládalo více hostí na jedno pití: pijeli na společný řád. O jedné takové rvačce na poznanou hospodského života přečteme sobě. „Přišel Jan švec sám třetí s kovářem beřkovským a nějakým hudcem, i propili několik grošů na víně, dali asi po třech bílých anebo po sedmi groších (míšeňských) a měli na to ještě dopíjeti čtyry žejdlíky. I přišel mezi ně soused jeden z Beřkovic Bárta a pomohl jim ještě dopíti těch čtyř žejdlíků vína, tehda pak odešli kovář a ten hudec a švec tu ještě vostal. Potom kázal ten Bárta znovu sobě vína dáti a popili tři žejdlíky a Krištof Beran pil zvláště. Když pak švec strojil se domů i Bárta, žena (hospodářova) řekla, aby jí dali za ty tři žejdlíky a Bárta pověděl: ‚Kdo jest je pil? Švec je pil.‘ A švec mu řekl: ‚Já sem nepil.‘ Potom švec spolehl před ním na stůl a řekl jemu: ‚Co ty pravíš, že sem já pil? V hrdlo lžeš!‘ A Bárta nepomeškav, hned jej uhodil pěstí, až se on na stěnu spolehl. Nebožtík Krištof Beran přišed k ševci, hned dal mu pohlavek a neřekl jemu slova, a von potom švec hned zasc poodstoupiv od něho, roubil jest jeho sekerou, tehdy on se hned tu zvrhl“ — a umřel (r. 1582). Statný hospodský rváče ven vyndaval, ale tím nepřekazil bitvy: venku se pokračovalo. Poučný o tom ku příkladu tento zápis z r. 1564: „V krčmě vinil Němec Fabian Říhu, že mu dal motykou. On mu odpíral a tak se dlouho domlouval, že ho drobet pleštil v houbu. Vzal sekeru a držel ji mezi nohama a dával nám šňupky, až potom (hospodář) řekl: ‚Dej pokoj mým hostem!‘ a tak ho vyndal ven — a potom křičeli, že se perou, a my běželi a Říha byl již urasovanej a Fabian chtěl utéci, my ho zaběhli a udeřil ho Říha jakous prokolí a potom ho vzal rychtář k sobě.“

Také v Mělníce svlékali v hospodách hosti, kteří nechtěli platiti. R. 1582 vypravuje o tom svědkyně: „Byla sem přítomna u Pohůnků a Jan Hlava šenkýřce byl zůstal za víno, a ona jeho napomínala, aby jí za to víno dal, a on se jí podvolil, že jí chce dáti rád, a ona nechtěla na tom přestati, trhala se o jeho šaty, nic toho nevím, kdo komu dříve dal pohlavek, Hlavali šenkýřce čili šenkýřka Hlavovi a ta šenkýřka se svým mužem přece se drali s Hlavou.“ Šenkéřka sama o tom praví tohle: „Šenkovala jsem víno, zůstal mi dlužen Hlava 1 kopu 15 grošů, Pohůnck mi řekl, aby jeho slíkla z kabátu, i sláčela sem ho a nemohla sem jeho slíci z něho, i přiskočil Pohůnek a chytil se jeho za ruku a pomohl mi jeho slíci. Šel Hlava před se, nechal mi čepice i kabátu. I šla sem na zejtří k jeho manželce, aby vyplatila kabát, že čeládka v něm chodila; hned se voblíkla, aby sobě toho huntovati nedala.“

Z bitev, které vznik svůj měly v hospodě, ale teprv na ulici došly k svému dokončení, líbila se nám tato, již líčí svědek r. 1565: „Když sem vyšel z malých dvířek, uslyšel sem na rynku, že osoby některé křičely. Nalezl jsem je Blažeje Noska a Jakuba Putrmilicha, že se spolu svázali a prali. Blažej Putrmilicha za vlasy jest držal a Putrmilich jeho za boky. Roztrhli sme je a v tom sem dvě sekery jim skryl pod kožich,

aby jeden i druhý k brani přijíti nemohl. Potomně Jakub Putrmilich dal jest Blažejovi Noskovi políček, až na zem upadl. Tu jsem jemu ránu vohledal a Putrmilichovi řekl: Což ani na mně nechceš přestati? Tu jest mi ruku na tom dal, že chce. Pak oba dva jsouce podrápáni — splakali.“ Až potud je historie velice komická. Člověk vidí bez valné námahy svojí fantasie oba opatrné a slovutné měšťany, kteří sobě navzájem vyprášili sukně a kaftany, podrápali se, jak tu oba něžně pohnuti jsouce stojí a upřímně pláčí. Až potud historie směšná. Ale poplakavše pustili se do sebe zas, a Němec Putrmilich div protivníka svého hroznou ranou o hrdlo nepřipravil. Boj přijal na sebe ráz národní. Diváci volali: „Proč takového lotra a zrádce německého trpíte, poněvadž zachování žádného nemá a víc ho míti nemůže? Což pak chcete, aby nás sousedy mordoval?“ Jiný volal: „Zvyjedený zrádce německý, abychme na pomoc nepřišli, zavazuji se přísahou, že by ho byl zabil!“ A Nosek ležel na zemi „stlučený, voči měl vopuchlé a podmodralé“. A divná povaha! Když Němce vedli do šatlavy, plakal zas, prose, aby ho nevedli mezi katy, o kterémž pláči už svrchu jsme vypravovali.

Následující historie, která se také na víně začala a málem byla by skonala se pouliční bitvou, svědčí, že mnozí lidé tehdáž byli povahami, řečmi i skutky jako rozpustilé veliké děti. Právě tato historie dobrý doklad toho, neboť dotýče se předních osob v obci a to osob studovaných čili vzdělaných a v universitě graduovaných. „Byli jsme r. 1574 s Cyprianem Hruškou a jinými pány sousedy před domem Jana Plachého na truňku vína, tu jsme pokojně dobrou chvíli seděli a jdouce potom do města, Kohout učinil na mne dotázku: Jste tu dva páni bakaláři, který jest smělého srdce zov nas všecky k večeři. K tomu jsem já odpověděl: Jaroši, jižlis vejpověď učinil? A on odpověděl: Již. Tehdy já mu řekl: Když jsi tak vypověděl, zoviž nás nejprv všecky sám! Ihned jest se nezpěčoval a pověděl: Pojďtež, nu, milí páni a já zůvi. S tím jsme šli před jeho dům. Tu potom jsme chvíli stáli a jeho se dočekati nemohli. V tom Hruška šel jest nahoru k světnici a řekl: Ty Jaroši nejsi než lhář, jedny aby vždycky lhal, zvals nás k večeři a nic jsi nedal! Jaroš proti němu zase rukou ven z domu kejvaje, volal: Počkejte, milí páni, počkejte, však vás zůvi! I srozuměv já, že by z toho nějaká různice povstati mohla, pryč jsem odešel.“ Tak vypravuje jeden z bakalářů jenž odešel. Ale druzí vidouce, že je Jaroš zve k večeři pěstí, nelekli se, než zůstali aspoň tak dlouho, až si do syta vynadali. Jaroš se svou paní nadávali s hůry dolů a pozvaní páni sousedé házeli hroznými slovy nahoru. U soudu se věc skonala, jakž obyčejem bylo, že obě strany na svých uražených poctivostech opatřeny jsou a co si řekly, že se moří a v nic obrací. Nejsouli tohle děti veliké, nezvedené, bujné? Ještě dobře, zůstaloli se při „uražených poctivostech“; těch soud napravil zase, hůře bylo, zběhlali se takováto scéna: „Pokřik přišel, že sou jednoho zabili. Já jdu mezi ně, a ten již nebožtík leží a ti dva již byli utekli, a já řekl: Zdvihněte ho a napojte! I nechtěl žádný, já ho sám zdvihl a neměl jsem ho čím napojiti. I vyvracoval oči, měl velké dvě rány v hlavě a třetí v krku, až mu maso na vobojek viselo. Já pustil jsem ho a hned skonal. A oni naň fochrovali a vodu lili, cicvar

do úst dávali, nic to platno nebylo, on již byl bez duše. Potom přivedli toho mladšího k tomu: hle, prej, cos mu udělal? A on se dal v pláč.“

V mělnických hospodách posluhovaly šenkéřky. A ty šenkéřky bývaly druhdy tak lehounké pověsti jako pražské nebo kterékoli jiné. Jednu tu panenku čtoucím představím. Byla to Salomena, pastorkyně Ondřeje Herolda, a proslavila se tím, že jí r. 1576 žárlivá paní Dorota Čelinková uřezala — vrkoče. A paní Dorota byla právem žárliva. Co líčí se potom v soudě o pěkné šenkéřce Saloméně a hodném panu manželu Dorotině, o tom nelze psáti. Paní Dorota při horkém oučinku ovčími nůžkami uřízla vrkoče panně, „a vostatek nemohouc jich dostřihnouti, utrhla.“ Saloména s Dorotou dostaly se po té ostudě do ruky rychtářovy a v městě hovořili všude jen o vrkočích uřezaných; kde kdo staral se o to, kterak promluví konšelé mělničtí o žárlivé paní a záletné šenkéřce, kteráž mátla mužům hlavu mělničinou i láskou. A konšelé promluvili: „Paní Dorota vězením šatlavním tejden pro vejstrahu jiným lidem, aby se toho dopouštěti směli, ztrestána býti má“ — ale že „Dorotě příčina k ustřižení vrkočů jest dána, z těch příčin to ustřižení Dorotě na ujmu a k zemdlení poctivosti dobré býti nemá; ale Salomena pro svá přečinění pobožným a poctivým děvečkám ku příkladu předně hlavu svou zavitou a podle obyčejného ženského v Čechách způsobu přikrytou má míti, dále vězením šatlavním za šest neděli pořád zběhlých trestána, při tom od matky a otčíma jejího bedlivější pilnosť a péče nad ní zachována, ona zase jim ve všem dobrém skutečně předešlých a k tomu podobných přečinění se vystříhajíc se vší uctivostí a pobožností podána býti, a jestliže by pak čeho se kdy dopustila, tehdy metlami od mistra popravního mrskána a města prázdna býti má.“ Panu sousedu Čelinkovi, jenž byl stokrát horší než-li mladá šenkýřka, nalezli páni, aby poseděl dvě neděle v Matoušce a na opravu cest okolo města Mělníka aby položil 20 kop grošů českých. Ten ortel mělnický byl mírný a moudrý. Ale viníci s ním nebyli spokojeni: obzvláštně ne zástupce šenkéřčin. Tedy odvolali se, a slavná apellace panu manželu a žárlivé Dorotě nechala, co Mělničtí naložili, a šenkéřce zle přidala. Aby prý po „vyjití toho vězení jí nalezeného ihned města Mělníka prázdna byla a blíže šesti mil odtud pod skutečným metlami aneb jinak hroznějším strestáním nebývala“ (1579). Toť trest na děvče hrozný. Tím učinili z ní psance do širého světa vyvrženého. Litujeme ji a to jedino jen nás proti ní zatvrzuje, že „k matce své vlastní proti přikázání božskému neuctivě a nepoddaně se chovala, o ní nepobožně mluvila a na ni zlořečila i smrti její žádostiva byla,“ jakož to v knize soudní o ní čteme. To jedino nás zatvrzuje, sic jináče trestána víc, než-li zasloužila.

Historií šenkýřčinou zavadili jsme o kapitolu manželstev mělnických. Není pochybnosti, že většinou byla manželstva v Mělníce jakés takés ráje se sluncem i mraky, s radostmi i chybami rájů, lidmi vytvořených. A taková manželství do soudních knih se nedostávají. Historik čítá jen o manželských peklech. A těch bývalo v Mělníce také několik. Jan vinař vypravuje r. 1582: „Když jsem sloužil u Jana Turnovského nebožtíka, nikda jsem toho neviděl, aby s sebou spolu dobře byli jako jiní manželé a spolu nikda nejídali a nikda jeho nejmenovala Jene, než Hemouze,

říkala náš Hemouz." Jan Bílý, vinař druhý, věděl víc: prý musíval nebožtík tolary platiti, chtělli aby žena jeho byla naň laskava. Když prý se ptával vinař po pánovi, říkala: „Čertův kde je drak, hledej ho sobě!"

Že bývaly manželky bity, toť věc vědoma vůbec. V Mělníce nalezl jsem mezi těmi hrubci, kteří tloukli ženu, také jednoho patrona velmi šprýmovného. Apolena, manželka Václava Pohůnka — tak slul ten pán — vypravovala o svém bití přítelkyním sousedám: „Však já od toho času hynu a s těžkostí z toho vyjdu, jakž jest mne on tak ztloukl a zepral. Jednoho času v noci přišed domů užralý se mnou jest se pral vždycky mluvě: Bij čerte, pomoz čerte! A potom když se mne do vůle napral, řekl: Vodstup čerte, však již máš dosti! A já jsem se hnouti nemohla, tehdy on potom vida, že se hnúti nemohu, vzal jest mne zase k sobě a křísil mne." (1579.)

R. 1603 žalovala Kateřina Vokurková do manžela svého, „že jest sobě námluvou lidskou trápiče a mrhače vzala, a ten že jest jí statek její a sirotčí v rozptýlení, vydluživši se nad možnost, přivedl, tak že zaň do mnoha set dáti jest musila." Paní Vokurková tedy měla velikého utrátce. Naproti tomu zase nebožtík Bartoloměj, mečíř (1583), mnohdykráte sobě stěžoval, že zeť jeho s ženou zle nakládá a zeť dával za odpověď: „Co s ní mám činiti, však mi se vždycky užírá a každej den opila jest?" A přec byl Jan Posádovec, městský rychtář, na tuto svou opilou ženu jedenkráte tak z míry moc žárliv, že proto způsobil na trhu veřejnou ostudu. Což sběhlo se takhle. Rychtářka nebyla oškliva. I protož za nebytí manžela v domě, navštívena jest panem Cyprianem Mazánkem, váženým patriciem, jejž po nedlouhém hovoru z domu ven vyhoditi dala. Nešlechetný Mazánek vzav sobě Putifarku za vzorek, očernil ženu mužovi a pan rychtář „přišel ke mně na rynk", tak vypravuje sama, „když sem tehdáž olej prodávala, a v tom v prsy mne uhodil hned klíčemi a tak mezi námi zlou vůli učinil; já jsem potom ušla k nebožci panu otci svému, pan otec obeslal Cypriana na rathouz, a byl jest Cyprian skrze to trestán, nevím na věži-li čili zde (v rathouze)."

V mučírně mělnické r. 1602 nalezli jsme také jednoho čistého manžela, jenž chtěl zbaviti se ženy za drobet vína. Slul Andres Drábek, a kniha zove ho „mordýřem". Ten Drábek „na Nykle v přítomnosti jeho mistrem popravčím tázán jsa na žebříce vyznal, a jemu Nyklovi v uši, stojícímu pod žebříkem mluvil, že jest ho za to prosil, aby mu manželku jeho vlastní zamordoval, že mu chce vína koupiti." Totéž mu vypravoval „na místě popravištném, dříve než čtvrcen byl."

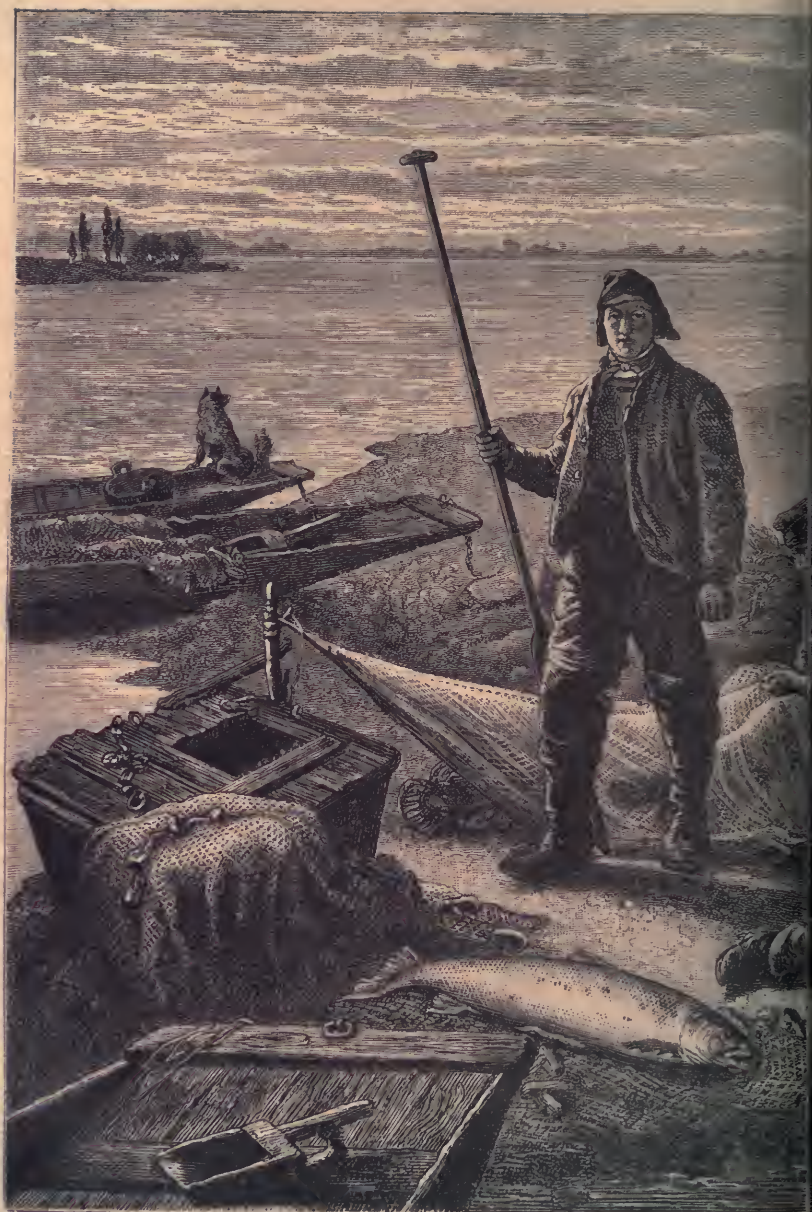
Manželství Anny Meteličky začalo se nedobře už samou svatbou. Nějaký Dvorský, ač-li nelže, vypravuje soudu r. 1591 tuto psychologickou záhadu, kterou mu svěřila Metelička: „Dokud jest manželkou jeho nebyla, že jest mu všeho dobrého přála, při smluvách svatebních a při tom veselí svatebním. Však tak mi oznámila, že když sme do chrámu páně na oddavky s poctivými pány, pannami a paními šli, že v té ulici k kostelu jdouce proti domu Boukalovskému a domu Gregora bradýře jest na mne nějaká mysl přišla, že jsem hned od něho všecku lásku odvrátila a když jsme v kostele byli, prve než nás kněz oddal, myslila jsem, abych odtud odešla, ale nesměla jsem pro veliký stud." Po této svatbě

přistěhoval se k manželům čert a ženil se u nich pořád až do smrti. Kniha soudní praví už pak jen „že zlořečili sobě a kleli sobě" manželé dotčení. Ji prý lidé vinili, že ho „skrze nějaké zoufalství o hrdlo připravila"; on prý „plakával, že jí, hromské tistě, ani malého peníze odkázati nechce". Když pak po smrti mužově soudila se s přátely o kšaft, vyčítali jí svědkové: „že kupovala mnoho utrejchu, že se lotrovala s bakalářem, že byla u hadačky v Praze a dala sobě hádati; hadačka že jí dvakráte vosk slívala, ledakdes po hospodách běhala a nic ho nešetřila; s Annou p. Jana, písaře starého, manželkou celou noc u Fučíků že koláčují a že je rychtář v noci posýlá domů atd." Kterak uměla prý Metelička utráceti v pražských hospodách, o tom svědčí jeden: „Byla u Podkoteckých v Praze v hospodě bez dvou dní tejden a utratila na dluh 16 kop míšenských!"

Však nechme smutných historií manželských a pohleďme raději tomu, kterak se Mělničané baví. Nejmilejší zábava mužů bývala mimo hospodu ta, že si rádi střelili na vinicích — a také leckdy přestřelili do císařského. To se ovšem nelíbilo myslivcům zámeckým a ti žalovali. R. 1601 přišlo z Prahy veliké hromobití. „Na vznešení myslivce a vostrovníka J. Msti. psaní učiněno, kterak by po vinicích pod způsobem rozhánění strak a vran mnozí bažanty, koroptve, zajíce procházejíc se s dlouhými ručnicemi stříleli a proti jistým mandátům J. M. C. vyšlým toho se dopouštěli." Rozkazuje se „sousedům, čeládce a vinařům, aby toho zbytečného toulání a střílení proti mandátům J. M. Cís. na stranu zanechali." Mělničané se bránili: „Jest vědomé, jaké znamenité škody na vinicích nám od lidí i od psů a od sedlských sviní se činí a pro tu příčinu nejvíceji takové ručnice se vinařům propůjčují."

Ze zábyvek ženských činí se nesvětlá zmínka v archivě o nějakém ženském cechu, ač-li to nebyl na dámy mělnické nějaký pošklebek jen. Než my znajíce, že v jiných městech mívali muži veselé cechy, nevíme, proč by neměly míti v Mělníce ženy také takové nějaké švandy mezi sebou. Tolik ovšem věrně pověděti jest, že veřejně se nižádná Mělničanka k cechu ženskému přiznávati nechtěla. I před muži to tajily. Dí v soudě Jan Zajíček konšel: „Abych svědomí dal o nějakém cechu ženském, o kterémž já žádné vědomosti nemám, kde a u koho by býti měl. Než to jsem od Cypriana slýchal, že jest některých měšťek za to žádal, aby ho mezi se do cechu přijali, co je kolivěk Václav Vodička dal mezi ně, že tolikéž dáti chce. Pak nevím, přijaly-li jsou ho, či nepřijaly." Nejbojovnější byla paní purkmistrová. Té když se na ženský cech optali, hned ruce soukala. „Ptal se Cyprian Salomeny purkmistrovy o tom cechu: Takyliž jest v tom cechu? A počala v tom rukou vosukovati, tehdy on řekl: Ne vy, ne vy, krom vás!"

Dámy mělnické mívaly také zábavy v lázni. Z takové zábavy lázeňského zrodil se r. 1581 soud a vůle zlá. Dorotě Sochorové, sirotku a panně, řekla v lázni Salomena Hájkova, špičatého jazyka panička „při přítomnosti některých panen, paní a také jiných dobrých lidí nenáležitě a nepravě, že by na poctivosti své zmařena byla a to že by tak a nejinak bylo, ruky své se odsuzovala — řekla prý: „Milá Doroto, však

ıě.

nejsi hrubě k panně podobna." Soudem paní odsouzena, aby odprosila a škody spravila.

Ostrého jazyka bylo lidiček obojího pohlaví na Mělníce za všecken čas vždy dosti. Z obyčejných nadávek (ne nemravných) přiházejí se v knihách archivních „zvyjedený žloutku", „vožralice", „pané hrome". Regina Kohoutka „lála Cyprianovi nadávajíc mu lotrů prožluklých, falešných --- lála a loferovala." (1564). Jiná lála veršem:

„Já mněla, že jsi Bůh svatý,
A ty pak čert proklatý."

O jiné vypravuje soudní kniha (1576), „že měla nectný jazyk, neb když jí která co řekla, nenechala na ní za peníz cti. Nechávali jí tak, byla na ní přísada co na vzteklé tistě." Někdy dotekla se nadávka i vlastního přijmení a tu ovšem hned se čert ženil zase. „Šťastný seděl na stolici a mluvil k Tomáši Psíkovi tato slova: ‚Víš prý co, Psíku?' A on se ozve: ‚Co?' Že o tobě pan hofrychtéř mluvil, že jsi Psík, a že měl z tebe býti celý pes" (1579). Divnou nadávku vymyslil sobě advokát mělnický Jaroš Kohout, svrchu již několikráte a ne právě chvalitebně připomínaný. Jakub Bejček r. 1564 žaloval na něho: „Z oust v ouši před dobrými lidmi mluvil slova tato: ‚Však o tobě dobře vím, že jsi svatého krčmáře syn!' Kterýmižto slovy na poctivosti mé i tudíž na mém řádném na svět splození jest mne nařekl." K tomu dal Jaroš odpověď: „Abych tomu slovu na odpor se stavěti měl, nestavím; ale aby to jaký nářek poctivosti býti měl, žádné právo, ani zřízení zemské tak v sobě nezavírá." Konšelé mělničtí dlouho se o tom neradivše, je-li slovo „svatý krčmář" nadávka čili nic, ortelem posléze nalezli: „Poněvadž se to jest z listu zachovacího, kterýž Bejček pod pečetí města Kolína ukázal, že jest z otce Jana Bejčka, řezníka, řádně pošel, vyhledalo, z těch příčin jest Jaroš nápravou, která jemu z práva nalezena bude, povinen a pro takové jeho nenáležité souseda na poctivosti dotýkání jej páni v svou kázeň a trestání berou." Kterouž nápravu jemu páni nařídili, byla tato: „Pane Jakube Bejčku, jakož sem vás na poctivosti vaší, že byste ňákého svatého krčmáře syn býti měl, nařekl a toho sem na vás ničím podle práva neprokázal, protož vás, jakož zřízení zemské ukazuje, prosím pro Bůh, pro matku Boží, abyste mi to odpustili, nebo sem vám svou řečí křivdu učinil." Kohout odprosil, vyseděl a pak teprv mu přišlo na mysl, že by „svatý krčmář" přece snad nebyla nadávka ani nářek cti. Napsal tedy supliku císaři Maxmilianovi a jeho radám, a nastojte! Z Prahy mu dáno za právo! V tom případě bude zajisté právníka, ač-li sem zabloudilo oko jeho, zajímati, kterak soud z Kohouta trest a odpros smazal. Císař Max dal psáti: „Ačkoli jest na onen čas týž Jaroš Kohout někdy Jakubu Bejčkovi podle nálezu sobě učiněného nevzav podle nerozumu svého od něho odvolání, nápravu učinil, však nic míně, poněvadž se táž slova, ‚že si svatého krčmáře syn', za nářek poctivosti bejti neuznávají, nýbrž to se nachází, že se dotčenému Jarošovi vejpovědí od práva vašeho ublížilo: protož vám poroučíme, abyšte jmenovaného Jaroše Kohouta dostatečně a náležitě na poctivosti jeho zase opatřili, tak aby on s manželkou svou a dítkami nyní i budoucně v tom bez ouhony býti mohli, jináče nečiníce. V středu den povýš. sv. Kříže 1575."

Na to nařízení císařovo teď Mělničtí nevěděli kudy kam. Kterak opatřiti Kohouta na poctivosti? Mělničtí z nouze vzali radu také v Praze. Z apellace přišlo naučení: „Na žádosť vaši tuto vám odpověď a naučení dáváme, abyšte se tak podle téhož J. M. Cís. poručení zachovali, a to J. M. Cís. o Jarošovi Kohoutovi vám učiněné poručení v knihy vaše ortelní při té vejpovědi mezi ním a Jakubem Bejčkem vepsati dali a tudy on Jaroš Kohout na poctivosti své opatřen bude.“ Promeškali jsme při té historii snad déle než-li zasluhuje, ale v právní příčině jest doklad to převzácný, ne-li jediný.

Historii uražených ctí Mělnických lze skonati směšnou příhodou soudní. Konšelé odsoudili roku 1581 Václava Trampotu pro nenáležité a bezprávní mluvení, aby „vězením v šatlavě za kládou za jednu nohu šest nedělí pořád zběhlých ztrestán byl.“ Trampota ujal ortel panský bez reptání, poněvadž měl za to, že slovem „šest nedělí“ míní se jenom šest nedělských dní — nu a to by nebylo smrtelno. To se v kládě za jednu nohu vydrží. Ale tak tomu na odpor nerozuměl rychtář, a proto žádal Trampota uctivě pánů konšelů za „vysvětlení ortele a to v tom artykuli, kterak těm šesti nedělím, za kteréž strestán býti má, rozuměti jest.“ Vysvětlení se mu dostalo: „I jest z uvážení radního jemu takový artykul vysvětlen, však s vejhradou práva vrchního, že těmi šesti nedělemi není míněno toliko samých dní nedělních, než šest týhodnů pořád zběhlých, na každej tejden sedm dní počítajíc.“ Prožluklé slovo, že má dvojí rozum! Trampotu chudáka zle omýlilo.

Než opustíme Mělník století šestnáctého, vskočíme na kvap do školy a na faru pozeptat se, kterak tam.

Školu tu měli farní latinskou, bakalářem spravovanou jako jinde v Čechách. V ní pozorujeme r. 1579, že se učí nějaký německý „Jeremiáš na česko“.

Cizí děti chovali Mělničané na stravě za 6 grošů týdně (1602). Žáky ve škole míval pan bakalář druhdy i hodně veliké a ti mimo školu rádi za koláč posluhovali měšťanům uměním svým. Vypravuje Jiřík, bývalý student mělnický: „Byv já zde v městě ve škole asi do tří let, k Lidmile sem chodíval každou sobotu a do register dluhy její, co komu svěřila, zapisoval, i kdo jí jaký dluh dal, vymazoval a kanceloval. Když bylo asi po třech létech, chtěl sem pryč s jinými žáky vandrovati a paní Lidmila Hronová mne jest u sebe zdržela, že tehdáž neměla žádného písaře kromě mne; tak sem pak u ní zůstal asi do dvou let anebo více.“ (r. 1582.)

To byl patrně studios jeden z těch, které bakaláři na školu s sebou přiváděli, a dostavše od školy „odpuštění“ čili výpověď, zase odváděli. S domácími synky mívali bakaláři potíž zlou. Někteří — a to z rodin nejpřednějších — nestáli za nic. Archiv vypravuje o shonu, jakým honil Jan Pětikostelský, radní pán, svého nedospělého synka r. 1600. Syn pernikářčin Jančura mu ho svedl. Oba kloučkové sebrali doma as do deseti kop peněz „na dobré minci“ a zmizeli. Po některých časech vrátil se Jančura bez Pětikostelského. „Nic oznámiti nechce,“ žaluje nešťastný otec, „kde by byl, jest-li živ syn můj čili nic, řeč svou divně plete, jednak že by někde po školách býti měl, jednak že jest ho v Radnici

samotného odešel.“ Pěkná rodina byli Vyžralové. Všickni byli „katanského rodu“ a bakalář ve škole z jich dětí nic kloudného nevychoval. O jednom z nich vypravuje kniha soudní: „Jan přijda na vinici k vosidlu, kde se psi lapají, tu jest nám okazoval, kterak se se psy polapenými nakládá. Tu jsem řekl, já se jemu dívati nemohu, nebude-li z toho člověka biřic anebo kat, bude veliký div. Což potom tak se stalo, že počal v Praze biřicem býti a potom mečem konec vzal.“ (1580.)

Byla tedy mezi hochy mělnickými cháska všelijaká, ale zajisté z většiny dobré mívali bakaláři přece radosť a naučili je latině mrštně rozmlouvati a kantoři naučili je ve sboře literatském čistě zpívati — a o víc nešlo.

Ve společenském živobytí zažívali bakaláři mělničtí tytéž příhody, jako jinde jich kollegové. Nejsouce ženati, rádi tloukli se hospodami a bývali biti. Roku 1600 měl platiti nějaký Jan Weyz bakaláři a kantorovi patnácte kop „za nenáležité od téhož Weyza zbití, ale dříve než ta pře konec vzala, jest ten Jan Weyz odvandroval.“

Kterak se městský ouřad choval ke školním „oficialům“, o tom čte se v archivě jediné přání kněze Víta, faráře mělnického, u něhož mívali školní správcové a kantoři stůl společný. Farář byl jich první ochranná instancí, universita poslední a nejvyšší. Kněz Vít r. 1577 píše: „Modlitbu s vinšováním všeho dobrého Vaším Mlstem, pane purkmistře, na pánu Bohu žádám. Stížil jest sobě správce školní pan bakalář u mne, jakejby se jemu posměch při památce posvícení od pana Jana Posádovce rychtáře stal, že jest jeho poslem (biřicem) vyvolati na posměch a k potupě jeho dal, což netoliko jemu, ale vší akademii posměch se stal, a tak on to již na pana rectora universitatis jest vznesl, což srozumívám, že by za tou příčinou odsud měl vyzdvižen býti, pak nevím, když ráčíte o jiného správce školního psáti, bude-li Vám podán, protož račte se v to vložiti a je některak spokojiti.“ Proč dal rychtář bakaláře „poslem vyvolati“ čili vybubnovati, nelze nikde dověděti se. Člověk se musí spokojiti s faktem, že v Mělníce vybubnovali pana školního ředitele.

Ve vší koruně České mívali učitelé tu snahu nepokrytou, aby bohatě se oženili, a tím spůsobem školy navždy se zbavili. Přemnohý ulovil podstatnou babu s domem a zanechal paedagogie. Přešel-li pan bakalář do radnice prosit pánův, aby psali mu do vlasti jeho rodné o listy poctivého splození a jinačí průvody: toť už bylo jednou ranou to všecko jisto, že má vdovu, že se ožení, že nechá školy, že se stane měšťanem. Při mnohých i spolu to bylo nade vši pochybu, že co nejdříve svým literním vzděláním stanou se konšely a primatory. Roku 1601 píší Mělničtí do Žatce v příčině právě psané tento list: „Johannes Marchio, svobodného umění literního bakalář, správce školy naší a spoluradní města našeho (!), z jisté vůle a jednání pána Boha atd. i také s radou dobrých přátel oblíbil jest sobě k stavu manželskému poctivou Dorotu pozůstalou po nebožtíku Matyáši Střelci z Lebenberku, měštku spolu naši a od ní jisté vůle dostavši toho náležitě při pánich poručnících jejích vyhledával, k čemuž jsou i povolili toliko předně rodičů svých i také jeho dobrého chování a od nich řádně na svět splození testimonium aby přednesl.

V té příčině, aby k nim snažej přijíti mohl, nás jest za přímluvu k Vám požádal atd.“

V Mělníce nalezl jsem r. 1600 vzácný případ toho, že učitel, jejž už už babka držela a „z vnuknutí božího“ (jakž všude říkali) za manžela míti chtěla, v posléze přece si lépe rozmyslil a jí odešel. Ten hrdina nemalý slul Symeon Korucyn Stříbrský. Téhož roku dotčeného píší totiž Mělničtí do konsistoře důstojným a dvojctihodným pánům, kteří sliby manželské soudili a rozvazovali nebo stvrzovali: „Páni přátelé nám v zásluhách Syna Božího milí. Vedle jistého připsání nám odeslaného poctivou Lidmilu, vdovu jinak Krumpolczovou s Symeonem Korucynem Stříbrským, kantorem školy naší, dle obvinění při právě duchovním z slibu manželského sme v domu farním v přítomnosti dvojctihodného kněze Jindřicha Vysokomejtského, pana děkana našeho, i jiných poctivých lidí v tento outerej pominulý přátelsky porovnali, tak že jeden druhého, oč takkoli mezi sebou činiti měli, z pravé upřímnosti a ne z nějakého přinucení ze všeho sou propustili.“

S tím jsme se dostali konečně na děkanství, kdež pobudeme maličko. Páni děkanové mělničtí koncem století šestnáctého bývali ženati. Nedávno zpomenutému děkanovi Jindřichovi, jenž rozvazoval vdovu s kantorem, vydává ouřad mělnický vysvědčení, že se řádně oženil r. 1600. Vysvědčení není nezajímavo. Datum jeho jest rok 1603 a o panu děkanovi dí se v něm, že jest nyní farářem osady sv. Mikuláše v Starém městě Pražském a že mu konšelé mělničtí je vydávají proto, „kdyby jim manželům kdy proti zlým a utrhavým lidem jaká potřeba nastala, aby je (lidé) měli za pořádné manžely.“ V tom vysvědčení zove se kněz Jindřich úplněji Kocyanem Vysokomejtským a postřehujeme, že „z jisté vůle a jednání Božského“ dne druhého ledna 1600 v pondělí v městě Kostelci oddán byl s pannou Salomenou, dcerou po knězi Jakubu Vrábském, a že oddával je kněz Pavel Matyades Hradecký, farář ve Sluhách, „řádně a podle ustanovení církve svaté v přítomnosti dobrých, poctivých lidí.“

Poněvadž děkanové mělničtí se ve svém místě dosti často proměňovali, jde z toho jistojistě, že ani oni ani konšelé nebývali spolu v míře dobré. Skončíme pěkným psaníčkem na doklad. Děkan Jan Žižkonydes nejsa na Mělníce spokojen, složil o termíně službu se sebe a vzal na se farářství v Brandejse. Tu pak za tepla honem navedl Brandejské k tomu, aby mu ouředně vymohli půl vepříka, jehož prý mu Mělničtí byli dlužni pozůstali. Nastalo tedy dopisování, kteréž má v archivě nápis a rubriku „o půl vepře z strany kněze Jana Žižkonydesa“. Odpověď Mělničanů budiž tu: „Na zprávu ctihodného kněze Jana Žižkonydesa, na ten čas pana faráře Vašeho, psaní nám i s pohrůžkou obstavuňku činiti ráčíte, že bychom jemu mzdy jeho zasloužilé půl vepře, pokudž při obci naší správcím církevním trval, zdržovati měli, aby jemu podle slušnosti zaň buďto na penězích, anebo soudek vína dobrého od nás odměněno bylo. V pravdě jest nám do pana faráře Vašeho s nemalým podivením, že právo Vašich Opatrností omylně zpravovati smí, ješto o to dobrou vědomosť má, že takového půl vepře od obce naší každému panu děkanovi ne letního času, ale zimního se pro snadnější vychování dává, on pak dostav se od obce naší od času sv. Havla minulého, tomu dobře roz-

uměti může, že ne jemu, ale nynějšímu panu děkanovi toho půl vepře náležitého dáno jest.“ Kterak se ta důležitá historie skonala, neví se, ale to se ví, když chtěl týž pan farář na Mělničanech vysvědčení, „jak se v povinnostech a v řádu církevním“ u nich choval, že mu toho svědectví listovního nevydali. Prý „prve o takové věci souce my od pánův konsistorianův mnohými domluvami trestáni, Vaší žádosti povoliti na ten čas nemohouce přátelsky žádáme, že nás v té věci sobě vejmluvna jmíti budete.“ Z toho by se skoro zdálo, že dvojctihodnému Žižkonydesovi půl vepříka „na vychování“ přec dáti musili.

Z Národního divadla.

Činohra.

Referuje *α*.

(Dne 20. února.)

(Ravuggiollo. — Aféra Clémenceauova.)

Pohlížíme-li na lidstvo se zvláštním zřetelem k divadlu a dramatickému umění vůbec, uzříme tři kasty, jež se od sebe dělí přísněji, než kasty indické. Jsouť to: umělci, obecenstvo a kritika. Posud nikdy nebyl učiněn krok ke sblížení těchto příkře proti sobě stojících kast, a kdyby i učiněn byl, neměl by asi výsledku. Neb každá ubírá se jinou cestou, jest vedena jinými pohnutkami, má před sebou jiný cíl.

Mezi obecenstvem a umělci by bylo ještě lze zjednati sblížení, však mezi umělci a kritikou jest to čirou nemožností. Aspoň dokud kritika bude nějakou zvláštní institucí, jejíž mínění se nesrovnává s míněním ostatním a jejíž soud se pokládá jak se strany umělců tak i obecenstva za nepřátelský útok. Jedním slovem, dokud nebudou kritickými jen kritikové, nýbrž též umělci a hlavně obecenstvo. Vždyť kritika má býti pronešením veřejného mínění, ne jeho opakem. Však toho lze docíliti teprv tehdy, má-li obecenstvo tak dalece vytříbený vkus, že nalézá zálibu jen na dílech opravdu cenných, prodchnutých pravým uměním a čistou poesií.

Neshoda mezi obecenstvem a kritikou má mnohé vážné následky. Hlavně ten, že dramatický autor při svém tvoření postaven vždy na rozcestí, zda zvoliti přízeň obecenstva, či kritiky! Není pochyby, že většina chce zavděčiti se raději obecenstvu. Tu pak dlužno činiti různé ústupky vkusu obecenstva, na úkor pravého umění, jichž nikdy by nebylo třeba, kdyby obecenstvo bylo v souhlase s kritikou.

Zvolí-li spisovatel psáti pro obecenstvo, musí býti hlavně zábavný, musí jen baviti, lehounce, příjemně baviti, by duch nebyl namahán. Dále žádá se od něho, aby byl pikantní a vynalezavý v nových napínavých situacích. Dialog má býti vtipný, oslňující, však nesmí obsahovati žádnou

hlubší myšlénku neb na přemýšlení není v divadle času! Pro to jest již ustálená fráse: „Ta sentence jest sice velmi pěkná, duchaplná, však patří spíše do knihy, by člověk si ji mohl v pohodlí a pomalu přečísti (totiž by nemusil ji čísti vůbec); na jevišti není k rozumování místa, obecenstvo jest zvyklo stopovati jen situaci, podobné drobnosti pak mu uniknou.“

Co se týče charakterů, hlavně se žádá, by byly zajímavy; jsou-li též správny a přirozeny, po tom nikdo se neptá. Hledati umění v dramatických dílech, vyšlo z mody, to nahraženo mechanikou. Podobně děje se s poesií; ta svržena se svého odvěkého stolce, kamž dosedl novověký naturalismus. Tím lze si též vysvětliti, že tak mnohý autor vstupuje před obecenstvo s dílem prostředním, i špatným; tím lze si též vysvětliti, že pan Šamberk vyslal na scénu svého Ravuggiolla, čehož by se nebyl asi nikdy odvážil, kdyby věděl, že má před sebou obecenstvo veskrz kritické. Co jest Ravuggiollo? Fraška nejobyčejnějšího zrna. Ale povolen-li frašce přístup na velké jeviště, aspoň se žádá, co chybí hodnotě umělecké a literární, aby bylo nahraženo vtipným dějem, bystrým pozorovacím talentem, v pravdě komickými situacemi a hlavně charakteristikou. Toť pole, s něhož fraška i veselohra může odnésti nejbohatší žeň. Případné, originelní, ze života vzaté postavy, líčené vtipně se zdravým humorem, působí nejúčinněji. A právě charakteristické jest to, čeho pohřešujeme u pana Šamberka nejvíce. Jeho postavy jsou většinou povrchní a šablonovité, ty pak, které pracovány podrobněji, jsou karikaturami s nepřirozeným komickým nátěrem. Přirozené a vtipné postavy jsou jen sluha plukovníkův, Krocan, typ starého vysloužilého vojáka a hospodyně Háta, již nejlépe charakterisuje její jméno: Hubáčková.

Děj Ravuggiola vypravovati nebudeme; také jest tu vedlejší věcí; hlavní těžiště práce autor položil ve své vtipy, z nichž některé jsou velmi řízné a vyvolávají hlučný smích. Často vložena do děje dlouhá episoda jen proto, by ku konci mohla býti korunována nějakým vtipem. Co se týče dikce, nemůžeme zamlčeti, že jest často vulgerní a že spisovatel užívá někdy slov, která ani nejmírnější kritika nemůže uznati za spisovná a na jevišti dovolená; jako: „Já bych to byl už dávno šťouchnul“, nebo: „Myslím, že ti milující to mají na zadrmo“, atd.

Úspěch měl Ravuggiolo dosti pěkný; smíchu bylo mnoho, neboť autor umí svým vtipem obecenstvo naladiti tak dobře, že toto mu odpouští mnohý dramatický a umělecký přestupek. Doufáme, že pan Šamberk při svém produktivním duchu brzy nahradí Ravuggiolla nějakým novým dílem, jež by opět potvrdilo jeho pověsť dobrého a oblíbeného dramatika.

Aféra Clémenceauova. — „Kdyby nebylo boha, musil by býti vynalezen“, pravil francouzský filosof. „Kdyby nebylo nevěry, musila by býti vynalezena“, dodal by francouzský dramatik. Neboť nevěra jest základním a nejdůležitějším živlem, z něhož utvářeno novověké drama francouzské. Jest to ten stálý, stokrát již upotřebený motiv, který každý spisovatel znovu přepracovává dle svého talentu. Že podobné, na šabloně založené dílo nemá v sobě velké hloubky duševní, patrno samo sebou. Hlavním činitelem jest zde vynalezavosť a mechanika. Autoru jest hleděti, by pojal látku co možná originelně, obohatil ji pikantními podrobnostmi a podal ve formě dokonalé a poutavé. V tom ohledu též francouzští spi-

sovatelé dramatičtí vykonali pravé divy. Díla jejich při vší povrchnosti a šabloně jsou ukázky dokonalé formy, napínavých, zajímavých situací a duchaplné dikce. Tyto vlastnosti jim též otevřely dráhu ke všem jevištím vzdělaného světa. Obecenstvo zvyklo této lehounké, pikantní stravě, nalezlo v ní zálibu a navštěvuje pilně francouzská dramata; ovšem, že na škodu vážnému uměleckému směru. Vždyť většina obecenstva hledá v divadle jen zábavu a tu nalezá při francouzských kusech skoro vždy. Tím větší jest pak sklamání, když některá práce nás poučí o opaku; když dílo jest prosto nejen hlubšího literárního jádra, nýbrž i duchaplného a zajímavého obalu. Tak tomu jest při Dumasově dramatu „Aféra Clémenceauova“. Drama toto, jež spracoval Armand d' Artois dle stejnojmenného Dumasova románu, jest jednou z nejslabších ukázek francouzského repertoiru na našem jevišti. Děj jest chudý a otřepaný, postavy prosty vší životní síly, dikce jest místy rozvláčná, stavba nedokonalá a celý duševní obsah chudý. Oč tu vlastně jde? Základní myšlénkou jest ovšem nevěra. Průběh děje jest asi tento: V prvním jednání autor uvádí nás do malířského atelieru mezi bujnou, veselou společnosť umělců a zde nás seznamuje s hrdinou své práce, s mladým, nadaným sochařem Pierrem Clémenceau. Pierre jest dobrá, šlechetná povaha, která má o světě ideální názory. Protož i nyní, když hodlá se oženiti, hledá dívku skromnou, chudou, jejímž jediným věnem má býti krása a počestnosť. Tu seznámí se na maškarním plesu s Izou Dobronovskou, dcerou jisté schudlé hraběnky polské a zamiluje se do ní vášnivě, jsa unešen její neobyčejnou krásou. Druhé jednání uvádí nás do skromného bytu hraběnky Dobronovské. Pierre byl zvěděl o peněžité tísni obou dám, přichází jim nabídnouti pomoc a Ize své srdce a ruku. Jest vyslyšen a třetí jednání nás uvádí již do domácnosti mladého párku. Pierre jest nevýslovně šťasten, však divák jest stále přesvědčen, že jeho štěstí nebude míti dlouhého trvání. Neb Iza vzbuzuje od první chvíle nedůvěru a nikdo asi nepochopí, jak Pierre v ní mohl viděti ten vzor počestnosti a nevinnosti, za který ji pokládá. Naše tušení brzy se vyplní. Iza má milence! Dochází k němu a přijímá od něho skvělé dary. Pierre jest tak zaslepen svou láskou, že ničeho nepozoruje. Za to domácí lidé a hlavně matka Pierrova prohlížejí brzo spády Iziny; však zamlčují vše, by tohoto nevytrhli z jeho štěstí. Konečně Clémenceau přece zví pravdu, a sice prozradí se Iza sama, svěřivši mu k obstarání list na milence. Pierre v prvním návalu zoufání a bolu chce Izu zavražditi, ona uteče se ku své matce. Clémenceau odcestuje do Italie a Iza stane se milenkou krále. Po čase Clémenceau se vrátí a hnán touhou spatřiti svou ženu, jde ji navštíviti. Tu se mu Iza vyzná, že ho opět miluje. Pierre ji prosí, by s ním odešla a když to zamítne — zavraždí ji. Vše jest nám to již tak známo z četných podobných historií manželské nevěry, že s určitostí víme, jak vše se rozvine a skončí. Jelikož pak dílo trpí nejen nedostatkem duševního obsahu, nýbrž i charakteristiky a děje, ztrácí pro nás od scény k scéně interes, zmocňuje se nás nuda, z které nás nemohou vytrhnouti ani sebe lepší výkony našich umělců. Že práce podobné pochybné ceny nejsou na užitek ani našemu uměleckému ústavu, ani obecenstvu, jest zřejmo.

Paní jde s louky,
nese misku mouky;
budeli jí malíčko,
ještě nám přidá
vajíčko.

Velikonoce.
Kreslil Mikuláš Aleš.

Z dob růžového jitra.

Pastýřská hra biblická.

Napsal Julius Zeyer.

(Dokončení.)

Izák.

Co nyní činit? Hanba přiznat se!
Že lhal jsem, říci? Lež jak hnusna je!
Lží v síť jsem zaplet, Bože, ženu svou!
Jak vše to skončí? Zbývá útěk jen.
Ten nemožný však. Kam se utéci?

Rebeka (vyjde z domu).

Jsme sami, konečně! (Zarazí se.) Ty bledý jsi.

Izák.

Mám podezření, holubice má,
že zrada zde se kuje —

Rebeka.

Klidným buď!
Má velkou duši, zajisté, ten král,
Bůh s námi jest, a Bůh je také s ním.
Znám Abimelecha, a chtěla jsem
zde proto s tebou mluvit —

Izák.

Ty jej znáš!

Rebeka.

Hleď na ten prsten —

Izák.

Odkud smaragd máš?

Rebeka.

Král Abimelech mi jej jednou dal

Izák.

On ti jej jednou dal! A kdy? Ne, ne,
vždyť poprvé dnes tebe uviděl!

Rebeka.

Vše vysvětlím ti. Sednem pod strom zde,
ten soumrak zelený tak sladký jest.
(Sednou pod pistacii.)

Izák.

Jak dychtím zvědět vše! Nuž, vypravuj.

Rebeka.

Ty do Bethelu tenkrát odešel's...
(ó, víc než rok to... živ byl otec tvůj)
když událo se, co ti říci chci.
Den horký byl, a stáda daleko
se pásla od stanů, já jediná
a otec tvůj jsme byli v příbytku.
Já uvnitř stanu sobě hověla
na měkkém koberci a Abraham
pod stromem seděl, v stínu dřímaje.
V tom zaduněla lehce horká zem,
já, myslíc, že jsi náhle vrátil se
na soumaru svém, rychle vstala jsem
a rozevřela stanu záslony.
Však ty's to nebyl. V písek žlutavý
kles znaven velbloud vydávaje sten,
a k zemi pad též jezdec jeho s ním
a vzdychl: „vodu!“ Zastřela jsem tvář
a vzala nádobu a podala
ji plnou Abrahamovi. Ten šel
a dal ji muži tomu do rukou
a řekl: „pij!“ a hleděl v soustrasti
na poutníka, jenž zdál se umírat.
Ten ale nepil, chřípě velbloudu
dřív obvlažil a pak ho napojil —
já žehnala mu za ten dobrý čin!

Izák.

On zasloužil to. Co se stalo dál?

Rebeka.

Muž pozvedl teď hliněný můj džbán
a obrátil se k slunci, nahnul ho
a posýlaje k nebi polibek
svou pravou rukou, levou vodu lil
na žhavou zem, a potom nádobu
k svým teprv klonil rtům ... Ó ...

Izák.

Dále mluv.

Rebeka.

Je těžko tak, neb co se dálo teď,
mne zmatkem naplnilo, nevolí —
a proti komu, myslíš, Izáku?

Izák.

Nuž, myslím, proti tomu cizinci.

Rebeka

Ne, Izáku . . . Neb nyní Abraham
se hrdě vzpřímil, vodu odtrhl
od prahnoucích těch rtů a zahřměl tak:
„Ó, rouhači, jenž Boha urážíš
a poctu slunci vzdáváš, které on
svým slovem stvořil, hříšný modláři,
dar boží, čistou vodu, znesvětils'!
Ty hoden nejsi, bys' jí obživl!“

Izák.

Tak otec děl? Ach, tvrdé bylo to.

Rebeka.

Nuž, Izáku, když to jsem slyšela,
tu vzkypěla mi krev a náhlý hněv
mě mocně schvátil, krotkost zmizela,
já otci tvému vzala nádobu,
a nahnula se k muži, který kles
a podala mu pít, a „zastyď se!“
jsem otci tvému řekla, a když hled
se jeho na mě přísně upíral,
já měla větší ještě odvahu
a zvolala: „Tvým přítelem že Bůh?

On mými ústy tebe kárá teď.
Ten cizinec, jenž Boha nezná přec,
měl útrpnost s ubohým zvířetem,
dřív dal mu pít, než vlastní zvlažil ret,
a ty mu krůpěj vláhy odpíráš?
Jest pohanem, však Bůh jej netrestá,
on k stanu ved ho svého přítele,
by život jeho takto zachoval.
Což myslíš, že ho nemoh usmrtit,
tvé ruky že měl třeba katanské?
Pros Boha, a pak hosta svého pros,
by odpustili — oba urazil's!“

Izák.

Tak pravila's? Ó ženo duše mé!

Rebeka.

Děl Abraham: „Máš pravdu!“ Poklekl
a poceloval ruku cizinci
a ved jej v stan a hostil bohatě.
Má odvaha však klesla náhle tak
jak byla přišla, hořce plakala
jsem nad svou smělostí ve stanu svém,
však přišel Abraham a pravil mi:
„Buď klidna, z tebe mluvil ke mně Bůh.
Jak blízci hříchu povždy všickni jsme!“
A svěsil hlavu v krásné pokoře.
Ten cizinec však odjel posilněn,
řka tvému otci: „Vrať tu nádobu
té, která mi ji ke rtům klonila...“
A hle, na dně jsem našla smaragd ten
a skryla jej v své skříni hluboko,
neb připomínal vždy mi smělost mou
a slovem říci též jsem nechtěla,
že Abrahama v chvíli viděla
jsem slabé... Brzy na to zemřel pak
a mlčela jsem z úcty... Prsten však
jsem k sobě ráno vzala, nevím proč,
když k bráně šli jsme města...

Izák.

Myslila's,
že bude talismanem, Rebeko,
neb byl ti dán, když krásně povinnost
jsi hostinnosti svaté plnila.

Rebeka.

Snad tomu tak, nevím to určitě,
to jasně vím však, onen cizinec
král Abimelech byl.

Izák.

Snad mýlíš se?

Rebeka.

Já podle hlasu hned jej poznala
a podle očí. Ušlechtilý je,
a nemám strachu, měj též důvěru.

Izák.

Ty má lani, jak jednáš krásně vždy!
Bůh tebe dal mně, bych tě zasloužil,
ty velká odměno! Ty's jak ten strom,
jenž kape balsamem!

Rebeka.

Můj pastýři!
Má berlo, sílo má! (Položí mu hlavu na prsa.)

Izák.

Ó, Bože můj,
že sladkou chvíli musím plašiti!
Ty nevíš, co se stalo . . . Rebeko,
král Abimelech, tebou oslněn
a v domnění, že sestrou mojí jsi,
za ženu žádá tě.

Rebeka.

Ó, neblahá
ta tvoje lest . . . Však ty mu vysvětlíš
a půjdem odtud. Sami budem zas
kdes v tichém údolí. Rozbijem stan
u starých stromů . . . Bude zase noc,
vše klesne v sen, na nebi probudí
se ale bílé hvězdy, probudí
se harfa moje s nimi zároveň,
a budu zpívati o lásce tvé,
má pavézo, můj kníže pastýři . . .

Když v nivách jsi a s tebou stádo tvé
těch bílých ovcí, a když paseš je
na pastvinách, tu vždycky zdá se mi,
že jsi jak krásný měsíc na nebi,
jenž stádo vede nesčíslných hvězd
po azurných těch pastvách nebeských . . .

I z á k.

Tvé oči zahanbují hvězdný svit!
Zřím slzu v nich! Tu usuší mé rty!
(Líbá ji na oči)

R e b e k a.

To není slza, kde by vzala se?

I z á k.

Jest pravda! Je to rosa, třpytící
se v hyacintů tmě!

R e b e k a.

Ta hořívá,
když slunce vzchází, jak teď v zracích tvých.

I z á k.

Neb měsíc tak když snivě zazáří
jak úsměv nyní tvůj . . . Ó, miluj mne
jen zpola tak, jak miluju tě já
a budu láskou bohat, bohatší
než faraon jest všemi poklady!

R e b e k a.

Mé srdce milováním plné jest
jak vodami jest plna studnice,
jež přetéká . . . Ach, slovy chuda jsem!

I z á k.

Ó, každé z nich jest pramen radostí!
Tvé rty je mění v kouzla . . . Naučit
bych též se chtěl těm šeptům blažícím . . .
Hle, ret můj žízniv vědy takové
se kloní k růži nachových tvých úst.
(Líbá ji na ústa.)

Rebeka (bráníc se).

Ó, ustaň! Pomni, nejsme v samotě!

Abimelech (vyjde a zůstane zaraženě stát).

Ne, bozi, ne! To pouhý očí klam?

Izák.

Dej píti mi těch sladkých plibků . . .
chceš skoupá být? Zde plýtvati jest cnost . . (vine ji k sobě).
čím víc jich piju, větší žízeň mám . . . (chce ji opět líbat).

Abimelech (s úzkostí).

Izáku, ustaň!

Rebeka (vyrve se).

Studem zahynu!

Abimelech (sestoupí rychle dolů).

Podvodný muži, vše teď zjevné jest!
Ten stud, to leknutí, tvá ztrnulost!
Ty bratrem jejím nejsi!

Izák.

Králi můj —

Abimelech.

Ty nejsi jejím bratrem? Odpověz!
Ty mlčíš? Bídný! Lháři! Otroku!

Rebeka (s planoucím zrakem)

Mlč, králi! Nerouhej se . . . Onť můj choť.

Abimelech.

Nuž, tedy zemře dle mých zákonů,
neb lhal! A ty jsi svědek v naší při.

Rebeka.

Jsme cizinci a hostmi pouze zde.

Abimelech.

I pro cizince zákon platí můj,
když cizinec na půdě stojí mé,
on propad soudu, není hostem víc.
(Spěchá na schody a volá do domu.)
Sem spějte všickni! Rychle! Slyšte mne!

Izák.

Ó běda nám! Ten král jest násilník!
Co bude s tebou, dopustí-li Bůh,
bych v nerovném tom boji zahynul?

Rebeka.

Já lekám se, však přece nezoufám.
Hrad silný jest náš Bůh.

Izák.

Klid dáváš mi.
Ty připomeneš králi onen den,
a ukážeš mu smaragd —

Rebeka.

Uvidím,
zda v něm se nemýlím, zda dobrým jest,
jak zdálo se mi, když dal velbloudu
dřív vody pít, než sám se osvěžil.

Abimelech
(přichází se svými dvořany, mezi nimi Amal).

Zde stojí muž, jenž lživě podved mne.
On velký spáchal na mně, velký hřích.
Mluv Izáku a pravdu vyznej teď.
Ty lhal jsi v tvář mi.

Izák.

Nuže, chybil jsem,
já neřek pravdu, zasluhuji trest,
ne smrtí však. Dost velká pokuta
to zardění, jež kryje čelo mé.

Abimelech.

Vy slyšeli jste? Nuže, rcete teď,
co zasluhuje muž ten za svou lež?

Amal.

Smrt, králi můj, jak Bálu slíbil jsi.

Všickni.

Ať zemře před modlou! Smrt jemu, smrt!
(Hrnou se k Izákovi.)

Rebeka.

Vy stůjte! Vel jim králi couvati!
Jest dům to krále Abimelecha,
či padli jsme do rukou loupežných?

Abimelech.

Nuž, ustupte! Já ruku vložím sám
na Izáka. (Blíží se mu.)

Rebeka.

Ty, králi, ustup též.
Ty mluvíš o zákonech, o soudech.
Nuž, tedy suď, však chladně, rozumně
a spravedlivě. Pouze divá zvěř
se řítí v slepém záští na oběť.
Ty nechceš vraždu?

Abimelech.

Pravdu, ženo máš.
Jsem kliden jak tvůj vlastní velký zrak.
Vy všickni stůjte kolem, slyšte nás.

Rebeka.

Čím ublížil ti Izák, zřejmě rci.
Zde stojí, mužně hleď mu v mužnou tvář,
na něho hleď, ne na mě, a pak mluv.

Abimelech.
(Mlčí chvíli, sklopí zrak, pak hledí na Izáka.)

Můj hoste, proč jsi zlé mi učinil?
Proč řekl jsi: To sestra jesti má!

když ona ženou tvou? Ty v nebezpeč
jsi vrhl mě, mé město a můj lid,
neb při pohledu na ni vznítila
se láska v srdci mém a schvátila
mě mocně, naděj v štěstí vzbouzejíc . . .
Tak v pospas dal's mě hříchu velkému,
tak ve mně požár vznítils divoký . . .
Jest zločin žádat ženu jiného . . .
Jsemť hlavou svého lidu, za můj hřích
i on by propad kletbě, bohů mstě.
Svou lží jsi tedy zkázou hrozil všem.

Izák.

Však v pravý čas ty jsi se dověděl,
že sestrou není mou.

Abimelech.

Však ne z tvých úst,
mé vlastní oči službu konaly
za tvoje rty . . . Mne chvátí zloba zas.
Zde seděli jste a zde pil tvůj ret
ty polibky, jež měly blažit mě —

Izák.

Ni slova více, králi, při sám Bůh,
to nestrpím, bys' mluvil jako teď —

Abimelech.

Máš pravdu, k čemu mluvit? Zřejmo vše.
Ty lhals' a tedy soudu propadls'.

Izák.

Jsme cizinci, co je nám zákon tvůj?
Jsme děti volné pouště, každý z nás
jest králem svým. Znám zákon jediný:
ten, který Bůh nám vložil do duše.

Abimelech.

A Bůh tvůj dovoluje tedy lež?
Ty mlčíš? Ženo, promluv za něho.
Nuž, hledej slova, jež ho omluví!

Rebeka.

Hřích spáchal Izák, nezapírám to,
však pozor dej, než soud tvůj vyřkne: Smrť!
Neb žádá-li tvůj Bál jej za oběť,
pak žádá též mou popravu — i tvou.
Ne Izák pouze lhal, i já — i ty!

Abimelech.

Jak? Já že lhal? A ty že lhalas' též?

Rebeka.

Já mlčela, když řekl nepravdu,
toť také lež, jsemť vinna jako on,
před tvojí tedy soudní stolicí
též stojím, králi. Zemře-li můj choť,
pak zemru s ním.

Abimelech.

Za tebe život dám,
a běda tomu, kdo ti ublíží!

Rebeka.

Pak běda tobě, neb mne snižuješ!
Kdo toho krále soudit právo má?
Vy mlčíte?

Abimelech.

Ty sama právo měj!
Rci, žalobnice, z čeho viníš mne?

Rebeka.

Ty krvavě jsi pravdu urazil
a vlastní zákon v posměch uvádíš!
Ty nejvíce jsi lhal, ty ještě lžeš!
I svého Bála přelstít snažíš se,
tvůj zlatý Bál tam v domě snese lež,
je hluchý, němý, živý ale Bál,
jejž v hloubi nosíš srdce v prsou svých,
ten v okamžiku tom mi dosvědčí,
že obžaloba moje pravdou jest!
Jsem soudcem tvým a ty mi odpověz,
jest pravdou nebo lží, co pravím ti:

ty nestíháš Izáka proto jen,
že lhal ti a že není bratrem mým,
víc proto však, že ženou jeho já'
Ten hřích, jehož se lekáš, jak jsi děl,
ty skrytě ještě v srdci chováš jej!

Abimelech.

Ó ustaň! Ty mne ničíš! Umlkni!

Rebeka.

Jsi lhářem více, než to tušíš sám!
To slovo, králi, které vyjde z úst
nám bez rozvahy, menší jesti lží
než to, jež vězí v duši zločinně
co černý úmysl a zvuku tvar
na sebe bráti nemá odvahy!
Tu temnou lež, to sketné pokrytství
Bůh nenávidí! Tvůj však zlatý Bál
v šer nevniká těch hlubin děsivých!
Jdi, rozbij jej, jest lehkověrný bůh
a slib tvůj jemu pouhá chlubivost!

Abimelech.

Ó, ženo, zadrž! Tys' mne uhodla
víc, než já uhod sebe a svůj hřích!
V tvých slovech jako v jasné hladině
svou vidím tvář, a hrůza jímá mě.
(Klekne před ní a skryje tvář.)

Rebeka (náhle dojata).

Ne, králi, ne ... Ó vstaň ... Ty dobrý jsi!
Ty zabloudils', však zase vracíš se
na cestu svou ... Mně promiň slova má.
Já byla krutá ...

Abimelech.

Bylas' pravdivá!

Izák.

Jak anděl boží bylas'!
(Táhne ji k sobě.)

Abimelech.

Izáku!
Podej mi ruku . . . Ty mi odpouštíš?

Izák.

Sám vinen jsem a, králi, zahanben.

Abimelech.

Tak platí dále naše úmluva?
Tys' hostem mým a lid tvůj veškerý . . .
Svá stáda pas u studnic bohatých,
buď na mých nivách pokud libo ti
a vrať se volný, jak jsi přišel sem,
až nebudeš chtít déle u mne být . . .
Do mého domu někdy zavítej . . .
až zapomeneš . . . brzy zapomeň!
A ty, má paní, než se odvrátíš,
než závojem svým zastřeš temný zrak,
v něj nech mě nahlédnout, zda výčitek
jest zcela prost . . . Či ještě blesků v něm?

Rebeka.

Ó, králi, obdiv jen viz v očích mých
a zapomeň, že jsem tě ranila.

Abimelech.

Buď s tebou mír! Však ještě slovo slyš . .
Já dar svůj vidím, hřivnu z Egypta,
tam na tom stromě viset . . . Pohrdáš
tou památkou?

Rebeka.

Já, králi, mám už dar
na paměť tvou, a druhý nevezmu . . .
Znáš tento smaragd?

Abimelech.

Já se nemýlil!
Tys' onen zjev, jenž ke mně sklonil se
tak plný milosti, když tvrdým byl
i on, jejž druhem zvali andělé!
Ty poznalas mě a přece mlčelas'

a když jsem hrozil, smaragd ukrylas'
a neřekla jsi: Tys' mi zavázán!
Proč, paní má, jsi učinila tak?

Rebeka.

Já nechtěla, bys vděčným pouze byl,
Tvou mysl chtěla velkou vidět jsem,
já tebe, králi, tak si vážila,
že tobě vděčnou chtěla být jsem já.
(Kyne mu rukou, pustí si závoj na tvář a odchází s Izákem.)

Abimelech (dívá se za nimi).

Teď teprv zdá se mi, že koruna
mi postavena byla na hlavu . . .
To slovo, jež jsem v Mamre nechápal,
mi jasné teď: „Tu hledej z korun všech,
již vzíti tobě nikdo nemůže!“

Rodinné drama.

Román od **Jana Vítovce.**

(Pokračování.)

Zatím co učitel gravitétně odcházel parkem, popošel plukovník dámě, přicházející s Mansvetem, několik kroků v ústrety.

Poznal Elišku, společnici a neteř paní Klementiny Rokosové.

Byla sice rovněž tak prostě a nenápadně oblečena jako před rokem, když ji byl poprve a zároveň naposled viděl; ale měla tentokráte černou mantylu a vkusný letní klobouček.

Tvář její byla poněkud osmahlejší, ale pleť svěžejší a pohled živější, sebevědomější.

Když se setkali, plukovník zdvořile pozdravil. Eliška rovněž tak pozdrav opětovala.

„Slečna by ráda, milý otče, nejbližším vlakem zase odejela domů,“ připomenul Mansvet beze všeho úvodu.

„Má tudíž již jen patnáct minut k disposici,“ odtušil plukovník podívav se na hodinky.

„Přicházím jen s pouhým vzkazem od tetinky, pane plukovníku,“ ujala se slova Eliška po prostém a bezvýznamném tomto úvodu. „Te-

tinka slaví zítra své padesáté narozeniny a prosí vás, pane plukovníku, i pa..a Mansveta co nejsnažněji — —“

Z výrazu plukovníkovy tváře bylo zřejmo, že mu pozvání to není právě vhod.

„Lituji, slečno,“ pravil suše, „že nebude tentokráte možno přání ctěné paní tetinky vyhověti. Mansvet odjíždí zítra na šest týdnů k polnímu cvičení.“

Eliška nedala se tím másti.

„Tetinka vzkazuje,“ pravila, „že setká se pan plukovník nejspíše také s některými přátely z doby aktivní služby.“

„Lituji, srdečně lituji,“ odtušil plukovník týmže tonem jako poprvé. Pohlednuv však na Mansveta uhodnul, že syn není právě proti návštěvě. Z té příčiny ponechal rozhodnutí jemu a dal to i na jevo řka: „Co soudíš ty, Mansvete?“

Mansvet chvíli přemítal, načež odpověděl:

„Odjedeme-li odtud zítra smíšeným vlakem, mám půl hodiny k di sposici, načež mohu od paní Rokosové dále jeti vlakem osobním, kdežto ty, otče, můžeš se tam zdržeti.“

„Pravda,“ přikyvnul otec, což bylo Elišce znamením, že svoluje.

„Mohu tedy tetince vyřídit,“ pravila tonem skoro radostným, „že se může těšiti?“

„Prosím za to,“ odpověděl plukovník. „Dostavíme se! Ale což vy, slečno! Nemíníte se opravdu u nás zdržeti?“

„Mám přísný rozkaz vrátiti se bez odkladu.“

„Dej tedy zapřáhnout!“ obrátil se plukovník k synovi.

Ale syn byl již tak učinil, jakmile se Eliška v saloně zmínila, že se nezdrží.

Tím byl úkol Eliščin vyřízen. Vyměněno ještě několik bezvýznamých vět, načež Eliška připomenula:

„Odpusťte, pane plukovníku: kde pak je Anuška?“

„Nastoupila právě disciplinární trest třídenního domácího vězení,“ odpověděl plukovník s úsměvem.

„Toť krutý trest pro dítě, pane plukovníku,“ míní Eliška s mírnou výčitkou.

Pohledla při tom k letohrádku a spatřila v jednom z obou oken salonu zakaboněnou tvářinku Anuščinu.

„Aj! tam vykukuje ubohý delinkventíček z vězení bez mříží!“ zvolala. „Ale jak se stalo, že jsme ho v saloně neviděli?“ dodala po chvíli.

„Patrně se delinkvent za svou nezbednost styděl a zalezl někam do kouta,“ vyložil plukovník.

„A což kdybych poprosila o milost místo spravedlnosti, pane plukovníku?“ ujala se slova Eliška tonem prosebným.

„Odepříti není snad ani možno,“ odpověděl plukovník s úsměvem a dal Anušce rukou znamení, že může zase do parku.

Dítě odskočilo od okna a v bezprostředně následujícím okamžiku bylo je již vidět uháněti parkem.

Všickni tři dívali se na ně se zjevnou zálibou.

„Věru, jako srnka!“ podotkla Eliška.

„Ale poplašená — zdivočilá," doložil plukovník. Eliška popošla dítěti v ústrety a zachytila je do náručí.

„Znáš slečnu, milá Anuško?" optal se Mansvet, jenž byl s otcem popošel.

„Jakž bych neznala!" odpovědělo dítě radostně. „To je slečna Eliška."

„Ty víš ještě, jak se jmenuji, dívčinko?" optala se Eliška hladíc a laskajíc ji.

„Vím, vím!" zní odpověď.

A dívka se tulí důvěrně k Elišce.

„Ale proč pak's u nás už tak dlouho nebyla? Mansvet i tatínek, o tobě často povídají," prozrazuje s prostodušnou upřímností.

Tvář Eliščinu přeletl lehynký ruměnec.

„A což ty, dušinko? Ty na mne také vzpomínáš?" optala se, by ukryla mírné rozpaky.

„Já?" odpověděla Anuška táhle a udiveně, jako by ani nebylo možno by na Elišku vzpomínala.

„Nu, ovšem —"

„Já mám — jiné starosti!" odseklo náhle dítě suše.

„A jaké pak, dušinko?"

„Jsem teď voják jako je Mansvet a jako byl tatínek."

„Není možná!" zadivila se Eliška, tváříc se opravdovou.

„Podívej se!" zvolalo dítě vzpřímivši se.

„A víš už, milá Anuško," ujala se slova Eliška, „že jest ti trest prominut?"

„Nevím," odseklo dítě; „a já bych také jako voják žádné milosti nepřijala."

„Ale disciplina, Anuško, disciplina!" podotkla Eliška.

Dítě bylo chvíli na rozpacích, má-li či nemá-li nabízenou milost přijmouti. Náhle se rozhodla.

Salutujíc obrátila se k otci a suše pravila:

„Poslušně hlásím, pane plukovníku, že milost přijímám."

„Dobře, dobře, delinkvente!" odtušil plukovník s úsměvem, načež obrátil se k Elišce řka: „Neráčíte-li se zdržeti, slečno, musím upozorniti — —"

Eliška políbila Anušku na čelo a zvedla se.

„S bohem, Anuško!" pravila něžně a obrátila se k odchodu.

„Není-li vám, slečno, nevhod, Mansvet vás doprovodí až na nádraží," připomenul ještě plukovník, podávaje Elišce ruku.

Tato odpověděla zdvořilou frásí — plukovník a Anuška doprovodili Elišku a Mansveta až k letohrádku, kde se rozloučili.

Eliška políbila Anušku ještě jednou a zmizela s Mansvetem ve dveřích, vedoucích do salonu.

„S bohem, s bohem!" volala za nimi Anuška, která byla rozpačitě podle otce státi zůstala, jako by nevěděla, co počíti.

Náhle však se rozhodla: rozběhlať se za nimi do salonu a zůstavila otce v parku o samotě.

Chvíli díval se plukovník upřeně do otevřených dveří, načež se obrátil a volným krokem ubíral se ku košatému buku uprostřed prostranství před letohrádkem.

Před duševním zrakem jeho mihala se doposud ještě ztepilá postava a oduševnělá tvář Eliščina. Bylo mu, jako by byl po dlouhé době zase jednou seznal bytost, ku které by mohl míti podobnou důvěru jako ku mrtvé své Marii neb aspoň k Mansvetovi.

Celá bytost Eliščina svou milou prostotou a přirozeností působila naň zvláštním kouzlem. Neoslnila ho, ba zdálo se mu, že jest mu přece jen více méně lhostejna. A přece nemohl se ubrániti pocitu, jaký se zmocňuje člověka, když po několikadenní nepohodě slunce z mraků vysvitne a mile, příjemně zahřívá.

Jaký div, že v souvislosti se scénou, která setkání se s Eliškou předcházela, kmitnulo duší jeho také cosi, jako by konečně byl nalezl, čeho Anuška nevyhnutelně potřebuje: buď druhou matku neb aspoň vychovatelku.

Ale myšlénka ta šlehla jen jeho mozkem a hned zase jako přelud zmizela. První: aby se stala Eliška Anušce druhou matkou, nebylo vůbec možné; druhé: aby se stala její vychovatelkou, nedalo se provésti, dokud byl Mansvet v domě.

Plukovník dalších důsledností v myšlénkách nerozpřádal. Možná sice, že by se byl k nim později vrátil; ale byl vyrušen: Anuška vracela se ze salonu štkajíc.

Shlednuv ji, připomenul si plukovník poznovu, co jej v poslední době hnětlo. Nevědělť si s dítětem již rady. Veškerá jeho přísnost a ráznost byly vůči podivné povaze té úplně malomocny.

Neposlušným, vzdorovitým a zlým dítě nebylo — naopak on sám si je co do základních rysů povahy vůbec ani jiným nepřál. Ale prodlením roku zvlčelo a starý učitel měl dojista pravdu, že jediným lékem může býti laskavá a něžná přísnost bytosti ženské.

Přiblíživší se Anuška další proud myšlének jeho přerušila.

„Co pak se zase stalo, Anuško?“ optal se laskavěji, než-li by byl učinil jindy.

„Běžela jsem za Eliškou a drcla hlavou do dveří,“ vzlíkalo dítě skoro nesrozumitelně.

„Proč pak nedáváš pozor?“ napomenul otec.

V tom bylo slyšeti v dáli rachot kočáru, v němž Eliška s Mansvetem odjížděla. A jedině tomu, že si plukovník připomenul Elišku, která byla dle všeho svědkyní Anuščiny divokosti, lze přičisti, že obrátil se k dítěti tonem káravým, řka:

„Ostatně — ty teď vyvádíš —!“

„A co pak, tatínku — co?“ optalo se dítě s veškerou milou naivností bytosti, která si není vědoma nejmenší viny.

„Nezbednosti!“ doložil otec přísně, ale hned na to s laskavou vyhrůžkou a trpkým posteskuutím dodal: „Děvče, děvče!“

„Vždyť já holkou být nechci!“ odseklo děvče s roztomilou naivností, ustavši vzlíkati.

„A čím pak, prosím tě, chceš být?“ optal se otec s úsměvem, jenž byl zřejmým důkazem, že mezi ním a dítětem zavládá zase dřívější poměr.

Čiperné děvče nebylo ani okamžik v rozpacích o odpověď.

„Husarem chci být! Kup mi šaty, šavli a ručnici!“

„Ale husaři ručnic nemají,“ namítl otec.

„Ať si!“ odtrumflo dítě s komickou rázností. „Já chci být husarem s ručnicí!“

Odpověď ta otce usmířila.

„Pojď blíž, Anuško! Promluvím s tebou upřímné slovo,“ pravil laskavým tonem, sedaje na stolici pod stromem.

Dívka, která byla až dosud stála několik kroků před otcem, loudavě se přiblížila.

Otec vzal hlavu její do obou dlaní a zpytavě, ale něžně zadíval se jí do vlhkých ještě očí.

Anuška dala si pochybné toto laskání klidně líbiti. Myšlenky její však těkaly jinde: bylať zatím vytáhla z kapsy bílou růži, kterou byla utrhla s věnce a měla na čáce, a začala si jí pohrávati.

Náhle pustil otec její hlavu a s dojemnou laskavostí zašeptal:

„Ne, ne — ublížit ti člověk přece jen nemůže!“

„A proč bys' mi ubližoval?“ optalo se děvče, strkajíc stonek růže mezi zuby.

Otec spatřiv růži mimovolně pohledl k věnci, visícímu na římse verandy. Pohřešil tam jedinou bílou růži, kterouž byl věnec výlučně jen ku vzpomínce na poslední růži nebožky Marie ozdoben.

„Nešťastné dítě!“ uklouzlo jeho rtům.

Anuška naň vypoulila udiveně očka.

„Proč nešťastné?“ odtušila, nemajíc potuchy, co by otcova slova znamenala. „Či proto, že mi nemůžeš ublížit?“

„Utrhlas' růži s věnce, určeného na hrob tvé matinky,“ vyložil otec.

Bezstarostnou tvářinku dítěte přeletla chmura upřímné lítosti.

„Já — nevěděla, tatínku — věř!“ zakoktala pololhlasitě.

Současně vyndala růži z úst a smutně se na ni zadívala.

Po chvíli růži políbila a jako by si byla náhle něco připamatovala, dala se na útěk směrem k verandě.

Otec ji zrakem sledoval.

Doběhnuvši na verandu, zastrčila růži zase do věnce a rovněž tak rychle vracela se opět k otci.

Otec pohlížel k ní nyní se zjevným zalíbením. Přes to dítě, když k němu doběhlo na několik kroků, blížilo se ostýchavě a nesměle.

„Pojď blíž, dušinko! Já už se nehněvám,“ vybídl otec dítě nejněžnějším tonem.

Anuška se přiblížila.

„Pan učitel, jenž tu byl — radí,“ pokračoval otec váhavě a přitlumeně, jako by mluvil vlastně k sobě, „že by bylo záhodno, bych ti přivedl novou matinku.“

„Novou matinku?“ zadivilo se dítě. „A mně?“

„Komu pak jinému?“ opáčil otec.

„Vždyť já žádnou nepotřebuji,“ odseklo děvče.

„Ale což, kdybych ti ji přivedl přece?“

„Přiveď!“

Rozhodná tato odpověď otce skoro až zarazila, tak že se teprve po chvíli optal:

„Pověz mi však, jakou matinku bys' chtěla?“

Dítě, dívajíc se otci polo zpytavě a polo udiveně do očí, mlčí.

„Nuže? Jakou bys' chtěla?“ opakuje otec svou otázku.

„Víš co?“ odpovídá dítě zpomínavě, ale hned na to rozhodně dodává:

„Přiveď mi — husarku!“

Otec nemohl se zdržeti a vypukl v přitlumený smích. Přes to pravil s líčenou opravdovostí:

„Dobře, dobře. Přivedu ti tedy matku husarku!“

„Ah, tys přece jen můj dobrý — milý, přemilý tatínek!“ vykřiklo dítě radostně a padlo otci do náručí.

Otec je něžně políbil a laskal se s ním. A otci i dítěti nebylo už dávno tak do jásotu, jako tentokráte — — —

— — — — — — — —

Mansvet doprovodiv Elišku na nádraží a vyčkav, až vlak odejel, vrátil se v necelé hodině.

Zastal otce sedícího v parku pod košatým bukem a dívajícího se upřeně před sebe.

Anuška pobíhala po záhonech za motýly.

Když se Mansvet přiblížil, zvedl otec hlavu a suše se optal:

„Vše v pořádku?“

Syn přisvědčil.

Otec uspokojeně přikývnul a pokynul synovi, by usedl.

Mansvet uposlechl, ale otec mlčel.

„Nepřeješ si ničeho, otče?“ optal se po chvíli syn.

„Já?“ opáčil otec, jako by se probíral z myšlének; ale hned na to dodal:

„Ah, pravda! Jsi na zítřejší cestu k polnímu cvičení připraven?“

„Úplně,“ zní určitá odpověď.

Otec zase jen přikývnul a zahleděl se do dálky.

Mansvet byl sice otcově lakoničnosti uvyklý; leč tentokráte byl mu přemítavý výraz v chladné jinak tváři otcově přece jen nápadný.

„Nepřeješ si snad, otče, abych tě zůstavil o samotě?“ optal se po chvíli.

„Ne, ne — nepřeješ-li si tak ty sám,“ odtušil otec, a po malé přestávce doložil: „Z čeho tak soudíš?“

„Zdáť se mi, milý otče, žes' právě nějak neobvykle zachmuřen.“

„Přirozenoť,“ odtušil otec přitlumeným hlasem. „Myslím právě na zítřejší návštěvu —“

„A ta tě znepokojuje?“ ozval se syn s přízvukem mírného udivení.

„Ah, nikoli! Připomíná mi však návštěvu — před rokem, která nám zůstane — —“

„Navždy v nejbolestnější paměti,“ doložil Mansvet smutně, připomenuv si matčinu smrt.

„K neuvěření,“ ujal se po chvíli slova otec, „jak vytrvale vyhlazuje neúprosný čas jeden rys děsné katastrofy po druhém. Připomínámť si vše již jako v mlze.“

„I mně se tak děje,“ přisvědčil syn. „Avšak tys', milý otče, nápadně zamlklý již po delší čas. Zdá se mi, že bolestná vzpomínka není toho příčinou sama o sobě.“

„Pravda,“ odtušil otec rozhodně. „Mne hněte po delší čas Anuščina zdivočilost. A právě než-li jsi přišel, přemýšlel jsem opět vážně o prostředcích, jak tomu odpomoci.“

„A dospěl jsi k výsledku rozhodujícímu?“ optal se syn dychtivě.

„Po mém náhledu jest jen jeden prostředek,“ odtušil otec. „Svěřiti Anušku ženskému vychování mimo dům.“

„Ty chceš dáti Anušku z domu?“ zvolal syn skoro prudce. „Ne, ne, otče!“

„Vhodnějšího prostředku neznám,“ zní klidná a rozhodná odpověď.

„Nebylo by snad lépe,“ ozval se syn po krátkém přemýšlení, „přijmouti pro Anušku vychovatelku?“

Otec zavrtěl hlavou.

„V poměrech, v kterýchž právě žijeme, není to radno,“ vyložil po krátké pomlčce. „Nezapomeň na úšklebné a zlomyslné jazyky lidské —“

„Rozumím!“ vpadl živě syn. „Leč, Anušku z domu — není možno!“

„Znáš snad jiného prostředku ty?“ optal se klidně otec.

„Svoluješ-li, opustím na čas dům sám,“ navrhuje Mansvet. „Vydám se po skončeném cvičení polním na cesty.“

„A co tím bude získáno?“ namítl otec.

Mansvet musil přisvědčiti.

„Kdybys' měl závažnou nějakou příčinu nebo neodolatelnou touhu vydati se na cesty, pokračoval plukovník, „neměl bych ničeho proti tomu. Ale cestovati z donucení jest svrchovanou měrou nudné a nesmyslné.“

Mansvetovi nezbylo než-li otcovu důvodu zase jen přisvědčiti.

„Jest sice po mém náhledu ještě jeden prostředek,“ ujal se po krátké pomlčce otec slova; „ale prostředek ten, ačkoli mi bylo náhodou i dnes k němu raděno, jest pro mne, pro tebe a z části i pro Anušku tak choulostivého rázu — —“

„Jak to míníš?“ vpadl syn. „Já aspoň jsem pro Anušku, jak víš, právě tak jako ty schopen všeho.“

„Věřím, věřím,“ přikyvl otec; „ale tvoje oběť Anušku nespasí. Mínímť novou — matku.“

Na syna zůstala však i poslední, závažná slova bez účinku. Chápal sice dosah jejich úplně; ale věděl také, že otec na prostředek ten doposud snad ani vážně nepomyslil.

„Posud však jsem se nerozhodnul ani v zásadě,“ doložil otec po chvíli suše.

Teprve tato slova Mansvetovi připamatovala, že by se mohl otec časem svým snad přece i pro tento, jak pravil, choulostivý prostředek rozhodnouti. Z té příčiny uznal za vhodné vysloviti svůj náhled.

„Opakuji ti, otče," pravil s přízvukem přátelské oddanosti, „že jsem pro Anušku hotov oběti jakékoli. Učiň, jak uznáš za vhodné! Jako jsem byl tobě vždy věrným synem, budu a zůstanu jím i matce, kterou zvolíš k zachránění Anušky."

Otec jiné odpovědi neočekával.

„Vím, vím, že jinak ani nemůžeš;" pravil živě, „ale i já ti opakuji, že jsem se doposud ještě ani v zásadě nerozhodnul. Buď však ubezpečen: kdybych byl časem svým nucen voliti obětní holubici — zvolím také, jak přirozeno, i vzhledem k tobě; neboť — —"

V tom přiběhla Anuška s lapeným motýlem a další hovor o této záležitosti přerušila.

Otec se klidně zvedl, vzal Anušku za ruku a zaměřil k letohrádku. Mansvet je volným krokem následoval. — — —

— — — — — — —

Odpoledne odnesla Anuška s Mansvetem věnec na matčin hrob.

Mansvetovo oko u hrobu několikráte zvlhlo. I Anuška byla chvíli smutna; ale když se vraceli ze hřbitova, jevila tvář její zase bezstarostnost; a později byla veselá, ba skotačivá jako kdy jindy.

Otec však byl po celý den nápadně zamlklý . . .

* * *

Trváme, že ku charakteristice paní Klementiny Rokosové, která si byla k padesátému dni svých narozenin vyprosila návštěvu rodiny plukovníkovy, není hrubě ani třeba něco dodávati.

První její objevení se v letohrádku plukovníkově před rokem, zdá se nám, úplně stačilo k poznání netoliko její a jejích dcer povahy, nýbrž i z části poměrů, v jakých žily a zároveň také intence, s jakou byly rodinu plukovníkovu poctily první svou návštěvou.

Přirozeno, že paní Klementina zmaření svého plánu neblahou katastrofou v domě plukovníkově nesla s jakousi trpkostí. Nicméně vše to jí ani dost málo nevadilo zanášeti se ihned zase plánem jiným.

V témž děsném okamžiku, kdy viděla plukovníkovu choť umírati, šlehla duší její myšlénka, která však zůstala jejím tajemstvím. Napadloť jí, že později, až vše vyrovnávající čas zacelí rány, jež byl neúprosný zákon přírody plukovníkovi a jeho synovi — na dítě Anušku nezpomněla — zadal, bude snad možno, pokusiti se nejen o srealisování plánu původního, nýbrž i o plán pro ni samu nepoměrně příjemnější: o zrušení nevlídného, bezradostného stavu vdovského.

A jedině této myšlénce děkovala rodina plukovníkova, že paní Klementina zachovala se k ní s tak soucitnou jemností a po celý rok ji návštěvou neobtěžovala.

Rozumí se, že neopomenula při každé příležitosti dáti na jevo interes, jaký má na osudu plukovníkovy rodiny a že se i starala o to, by se o tom plukovník, ovšem vždy způsobem nejšetrnějším, také dozvěděl.

Vše to ovšem jí nikterak nepřekáželo, aby se pro své dcery nepohlížela také po nějaké vhodné partii; ale neblahý osud tomu chtěl, že

minul celý rok, aniž by se jí bylo podařilo vysliditi obětního beránka, jenž by býval ochoten snímati nejen marotty některé z její dcer, nýbrž i hříchy, jež měla o osud svých dcer tak přepečlivá a starostlivá matka na svědomí vzhledem ku svým a dítek svých financím.

Minulost paní Klementiny Rokosové nebyla sice vzorná, jako jí nebyla její přítomnost; ale nebyla též nečestná.

Bylať to affektovaná salonní dáma, uvyklá žíti po velkopansku. Majíc za živobytí praktického a s křehkostmi lidskými obeznalého muže svého dosti prostředků hmotných, mohla hověti choutkám svým dle libosti a také jim hověla.

Že nebyla zlého srdce a že i dítky své milovala, toho nejpádnějším důkazem jest okolnost, že snažila se ze všech sil, aby se dítky její ve všem staly jí podobny, že dělila se s nimi přímo sestersky o každý požitek, jehož si dopřávala, a přede vším že jim nedovedla praničeho odepříti, po čem práhly nebo čeho se jim vůbec jen zachtělo — jen když tím nebyla zjevně porušena etyketa a nevymykalo se to ze zkostnatělé formálnosti tak zvaných velkopanských mravů a návyků.

Byla z rodiny zámožné. Otec její byl inspektorem renomované pojišťovací společnosti a byl jí povahou i náklonnostmi poněkud podoben. Matka byla prostá žena z lidu, nemající v domácnosti skoro pražádného vlivu.

Klementina vyrůstala tedy v poměrech pro rozvoj povahy nepříznivých, ale jinak přece dosti šťastných. Mělať také slíbeno, ba zajištěno slušné věno a jedině k vůli němu zasnoubil se s ní její manžel již jako koncipient.

Ale „opatrným“ v tu dobu nazývaný otec Klementinin s vyplacením věna nepospíchal, předstíraje, že bude lépe, když stane se manžel dceřin dříve samostatným advokátem. Ovšem přispíval z počátku dosti štědře na uhražení životních potřeb dceřiných; nicméně dříve než-li dceřin manžel dosáhl, po čem on i tchán tak práhli: samostatnosti — stihla tohoto prožluklá nehoda. Byltě zapleten do nepříjemného procesu pro zkracování pojištěnců a soudním vyšetřováním zjištěno, že byl vlastně hlavním vinníkem . . .

Následek byl přirozený: byltě odsouzen do těžkého žaláře na dobu tří roků a v žaláři zemřel. Zároveň vyšlo na jevo, že jest bez jmění . . .

Klementina zůstala bez podpory a od té chvíle začala se povaha její znenáhla vyvíjeti ve směru praktickém, čímž stala se vhodnou pomocnicí praktického muže svého.

Štěstí jim, jak víme, přálo tou měrou, že po smrti manželově zbylo paní Klementině dosti slušné jmění. Z počátku je měla uložené na úroky. Ale výtěžek zdál se jí býti malým. Z té příčiny koupila statek a zjednavši si výtečného znalce hospodářství za správce, nad kterýmž ovšem bděla okem ostrovidovým, neměla nejmenší příčiny želeti, že kapitál svůj vyměnila za výnosnější nemovitost.

Nicméně výtěžek z hospodářství přece jen nestačil k uhražení všech velkopanských výloh. Paní Klementina začala dělati dluhy a zároveň i spekulovati. Neméně nežli třikrát prodala své hospodářství se značným ziskem a jiné zase koupila, až pak před rokem a několika týdny koupila

po čtvrté hospodářství v sousedstvu plukovníkově, ale kupní ceny již úplně nezaplatila, tak že na majetku tom vázl slušný dluh.

Následkem toho snažila se paní Klementina, pokud vůbec po její náhledech bylo možno, uskrovniti se; ale žila přece jen po velkopansku a neodpírala sobě a svým dcerám zjevně praničeho, co by mohlo na její finanční stav vrhnouti sebe nepatrnější stín nějaké pochybnosti.

Plukovník a jeho syn Mansvet se sice o její poměry nestarali a také, jak víme, hospodářství její nenavštívili; nicméně fama již se dobrovolně postarala, by zvěděli aspoň něco.

Líčilať paní Klementinu jako rafinovanou mužatku s manýrami salonní dámy, jako ženu rovněž tak praktickou jako energickou.

O hospodářství samém úsudky se rozcházely. Jedni tvrdili, že to spíše panské sídlo nežli na výtěžek počítající hospodářství. Jiní zase ujišťovali, že jest přes veškeren luxus, jenž oko pravého hospodáře skoro uráží, v ohledu ekonomickém přece jen vzorné, jako by tam vládla železná ruka mužská a nikoli ruka ženská — vdovská.

Dle toho, co jsme právě o paní Klementině v stručnosti naznačili, byla to přes mnohé své nehrubě příznivé vlastnosti přece jen žena nepoměrně interessantnější, než-li jak se nám jevila o prvním vystoupení v saloně své nešťastné přítelkyně a měla tudíž, aspoň po svém náhledu, aspoň jakés takés právo zabývati se v duchu myšlénkou, že mohla by se za příznivých okolností státi chotí ovdovělého plukovníka.

Cit a zvláštní nějaká náklonnost ovšem jí myšlénky té nevnukly. Vzniklať v duši její výhradně jen popudem praktického smyslu jejího.

Rovněž nepomýšlela paní Klementina na žádný šejd a žádný úskok. Šloť jí jen o sloučení dvou finančních objektů, z nichž jeden byl v deroutě a mohl za přispění a pomoci druhého z derouty šťastně vyváznouti.

Základní rys a podstata její plánů nebyly tudíž podvodny a nemravny. Bylyť diktovány přirozeným pudem po sebezachování a mohly po případě i obapolně uspokojiti.

Nicméně u volbě prostředků k realisování plánů těch nebyla paní Klementina nikterak vybírava a v případu potřeby byla by se neostýchala vzíti útočiště nejen k intrice, k různému lživému předstírání, maskování pravého stavu věcí a podobným, nýbrž i k prostředkům, které se vzpírají i mravnímu citu intrikánů, tudíž osob, balansujících na nejkrajnějším bodu mravnosti a poctivosti. (Pokračování.)

Jaro.

Ty dlouhé večery, ty těžké soumraky,
ty noci bez konce a sny jak přízraky
už v jarním mizí plesu,
sníh, jako tvrdý cit, jenž roztání se brání,
teď, sluncem přemožen, jak slzy proudí v stráni,
a stéká z horských lesů.

A zeleň nadějnou zříš mezi brázdami,
a modř je bezmračná, hluboká nad námi,
kde ptačí šveholení
všech prosto zlozvuků se v šíř a dálku lije,
jak hravá, lahodná a sladká melodie —
— zpěv příštích pokolení . . .

Ach ano, ne-li nám, tož dítkám budoucím
čas jara nastane s půvabem kvetoucím —
věk plný požehnání,
nechť dávno pod zemí jsme zúrodnili půdu,
z níž růže vzpučely a v květy skryly hrudu
při pěnic klokotání . . .

Irma Geisslova.

Strom.

(Píseň samotáře)

Hledím z okna v park a stráň;
na pozadí skalné stěny
strom ční vzhůru, přilepený
jakby na nebeskou báň.

Obestřený světlem, tmou
zřím jej čníti dlouhá leta;
štíhlá jeho silhoueta
vřezala se v duši mou.

Milý, dobrý můj to druh;
píseň, v koruně již z jara
pták mu pěje, v prsa stará
s květem seje mně, ví bůh.

Měsíčná když záře v lom
nocí padá ze vysoka,
nezamhouří nikdo oka:
ani já, ni sdílný strom.

Ztichlým světem bloudí sen, —
já jen bdím, a nade hrází
strom se tiše chví a hází
stíny své mi do oken.

A jak zná vyrážet z dum:
tisíc zkazek, snů a bájí
vůně jeho květů tají,
ratolestí jeho šum.

Když pak plno sněžných zdob
vánoce mu v listí věsí:
rok co rok mi nese plesy
a vše štěstí dětských dob.

V klidu žijem — já i strom; —
jen když bouř se s mračen šklebí,
chvěju se a hledím k nebi,
blesk kde šlehá, víří hrom.

Vím, až jednou mraků lem
vyšle blesk a strom můj skácí,
že mé srdce vykrvácí
a s ním lehne v jednu zem.

Josef Kuchař.

Domácí krajina.

Dvě řady chaloupek, ba hnízdek ptačích spíše,
před každou zahrádka, plničká vonných květů
a v pravo v levo stráň. Zří snad jen orel v letu
to sladké zákoutí, jež celé mírem dýše.

Hned za vsí polí pruh, a bujná luka výše,
a nejzáz modro hor. — Co za ním, patří světu;
nám stačí tento dol i k písni z mladých rtů
i k stáří vetchému, jež utíká tak tiše.

Rodinná vísko! Kolik cizích zbloudit lánů
jsem musil hledaje, kde víra v štěstí roste,
než ve tvém lůně našel jsem ji uschovánu;

v kolika zraků hloub jsem musil nahlédnouti,
než ve tvých bodrých synů zřel jsem duši prosté,
co marně hledal jsem na bludné žitím pouti.

Otakar Bystřina.

Kraj leži přede mnou.

Kraj leží přede mnou. V pozadí les
šumí a v mlze se míhá,
všecko tu prázdno a ticho již dnes,
pole je brázda a rýha.

Chvílí jen prostorem kroužící pták
bez písně nad lesy mizí;
jak by v to teplo, kdys milé nám tak,
zavanul chladný dech cizí.

Jak drama sehrané. Vylitá číš —
děj se již z všeho jen tuší.
Ta pole rozrytá vedou mne v říš
života cítících duší.

Jsou chvíle posvátné, kdy člověk sám
v „zapomeň“! cele se vnoří,
modly dnů minulých, nepravý chrám,
v duši své na vždycky boří.

Života část je skončena pak,
zkad se jen vzpomínky chvějí —
ale ta půda jich, plody i brak,
zorána k novému ději.

Kraj leží přede mnou. Řady těch brázd
znovu se osejí, zvláčí:
zrno ať v pole či duši jdeš klást,
plod kéž ti, druhu, je sladší!

Antonín Klose.

Mojžíš.

Báseň Alfreda de Vigny, přeložil Jar. Vrchlický.

I.

Již slunce dloužilo na stanu vrcholech
své šikmé paprsky i plamenný svůj žeh
jak zlaté třepení, jež do vzduchu kol pouští,
když v lože písčiny si lehá v dálné poušti.
Kraj hořel v purpuru, chvěl zlatými se svity
a Mojžíš na Neba vrch stoupal kamenitý,
krok časem zastavil bez pýchy, bez vzdoru
zrak noře bádavý po dálném obzoru.
Nejdříve Fasgu zřel, již samé fíky vroubí,
pak hory přeletěl a jeho zrak se snoubí
s krajinou Galada, Manase, Efraima;
zem tato úrodná mu po pravici dřímá,
co k jihu písčitá sní Judy končina,
kde moře západní ve písku usíná.
Dál v šerém údolí, jež bledne víc a splývá,
spíc oliv ve věnci, tam Neftali se skrývá
a v květném úbočí ve jaře takřka stálém
snít vidí Jericho, to šťastné město palem.
Po pláních Fogoru, jež dálný obzor plní,
k Segoru lentišků zří hvozdy jak se vlní,
zří celý Kanaan, zem zaslíbenou, — kosti
ta jeho, on to ví, ach, nikdy nepohostí;
vše vidí, nad lidem svou ruku prostírá
a hory k vrcholu se dále ubírá.

II.

Moabské na pláni kol paty svaté hory
se v šírém prostoru kupily valné sbory,
jak husté obilí, jež vítr čeří v změti,
tak vřely v zástupech kol Israele děti,
neb všickni věděli, co písek rosa koupá
a jilmu v korunách svou zářnou perlu houpá,
že Mojžíš, prorok jich, ctí velkou zasypán,
se vydal na horu, kde v mraku ztajen Pán.
Jej zrakem stíhali dle ohně nade hlavou.
Když dospěl vrchole a ztajen v clonu tmavou
když čelem pronikal mrak halící tvář Boha,

mrak, odkud po vrchu se lila záře mnohá,
tu vzplálo kadidlo kamenných na oltářích
a šestkrát sto tisíc Hebrejů úžas v tvářích
se v prachu nížilo a ukláněło čelo
a žalmy posvátné v mohutném sboru pělo.
Kmen Levi jediný se vznášel mezi davy
nad pouště písčiny jak cypřiší les tmavý,
na harfy provázel hlas jejich ve chorálu
a řídil k obloze tu hymnu krále králů.

III.

A vzpřímen před Bohem ve mraku Mojžíš stál
a patřil jemu v tvář a toto k němu prál:
Zda, Pane není čas, bych ukončil své žití?
Co se mnou zamýšlíš, rci, kam ještě mám jíti?
Mám žíti veliký, víš, v samotě že hynu,
ó přej, ať konečně snem země odpočinu!
Co jsem Ti udělal, že mne jsi vyvolil?
Já vedl jsem Tvůj lid, kam vytknul jsi mu cíl.
Již jeho noha tkne se zaslíbené země,
ať jiný vede ho, již síly není ve mně,
ať jiný úzdou svou jme hřebce Israele,
svou knihu rád mu dám i berlu vlády celé!

IV.

Ó zdroje naděje, proč vyschnuly jen pro mě?
Proč Jsi mne nenechal žít prostě, nevědomě,
od hory Horebu když až ku Neba hoře
hrob dáti nemohlo mi písku valné moře?
Ach, všecku moudrost svou Tys vylil na mou hlavu.
Já vůdcem, spásou, vždy byl bloudícímu davu,
já nechal padati na hlavy králů plamen,
ctít bude budoucnost můj zákon vrytý v kámen.
Nejstarší lidský hrob já otevírám v ráz
a v odvet nářkům mým zní věští smrti hlas,
jsem velký, mohutný, v prach deptám pronárody,
mou rukou vstávají a hynou lidské rody.
Ach, Pane, velký jsem, však v samotě své hynu,
ó přej, ať konečně snem země odpočinu!

V.

Znám nebes tajemství, kam jenom zrak se točí.
Tys, Bože, propůjčil mi sílu vlastních očí.
Já noci poroučím a strhá svoje clony,
já jmenem spočítal všech tvých hvězd legiony,
jak zavolal jsem je své ruky pokynem,
v spěch každá dala se a řekla: Tady jsem!

Své dlaně oboje na čela mračen kladu
a bouř v nich zadržím, tříšť proudných vodopádů,
já města pochovám pod peřejemi písku
a hory obrátím na křídlech větrů v trysku,
má noha nezdolná, nad prostor silnější,
kde kráčí, stane proud a hněv svůj zkonejší,
ba moře hlahol sám před mojím hlasem tichne.
Když zákon chce můj lid, když ve svém hoři vzdychne,
já k Tobě zvednu zrak, Tvůj duch mne navštíví,
zem chví se, v dráze své se slunce podiví,
i Tvoji andělé na moc mou žárlí, Pane!
A nešťastný jsem přec, kde noha moje stane,
já sestár v síle své a v samotě své hynu,
ó přej, ať konečně snem země odpočinu!

VI.

Co nadchnul pastýře Tvůj velký dech a ryzí,
hned lidé řekli si: „Nám člověk ten je cizí!“
Zrak před mým skláněli, jenž ohněm svým je kruší,
neb viděli v něm víc než pouze moji duši.
Já lásku hasnout zřel, přátelství vyschly zdroje
a dívky halily se v bázni do závoje,
tu v černý stajen sloup já před svým lidem kráčel,
sám smutný v slávě své, kam pochod náš se stáčel,
já k srdci svému děl: Co nyní ještě chtíti?
Mé čelo těžké jest na ženy ňadrech sníti,
čí ruky dotknu se, ten zachvěje se v spěch,
hrom bouří v hlasu mém, blesk mých je na ústech
a místo lásky všech jen každý chví se, stená,
když náruč otevru, on padá na kolena,
já, Pane, velký jsem, však v samotě své hynu,
ó přej, ať konečně snem země odpočinu!

VII.

A dole čekal lid a bál se hněvu jeho
a k vrchu nepohled v mrak boha žárlivého,
neb sotva oko zved, tu boky černých mraků
se děsně vlnily, všem blesky žehly v zraku
a velký oheň jich je slnil a strach čela
všech poutal, že se kol do prachu ukláněla.
Hrot hory zjevný byl — však prázdný, bez Mojžíše
i oplakali ho. V zem zaslíbenou tiše
bled kráčel Josue, zamyšlen, jeho noha
se třásla úzkostí, bylť zvolencem již Boha.

Tré ran bez povelu.

Napsal **Václav Řezníček.**

vé doby dostal jsem se dobrovolně sice, avšak čině z nutnosti ctnosť, do společnosti, z níž každý odpřisáhl, že „ve dne i v noci, na zemi i na moři“ bude konat vždy jen to, co se mu povelí.

Avšak tu jsem poznal, že se má praxe života k jeho theorii jako voda k ohni.

Tak nám, rekrutům slavného čáslavského regimentu, česky i německy přečtli a na srdce vložili, že nikdo nikdy nesmíme, třeba jsme měli sebe spolehlivější pušku a plnou kartuš patron, střílet bez povelu. A jak to na vojně chodívá, ihned dodali, co kdo za to „vyfasuje“, když neposlechne. Ani si již ty druhy arrestů a délku sezení v nich nepamatuju. Když jsem to však slyšel, obcházela mne hrůza ze strachu, aby mi někdy třebas jen náhodou bez povelu nespustilo.

A předce byl jsem za svého jednoročního pobytu s tisícem mladých mužů ve společném šatstvě třikráte toho svědkem, že rozkaz, řád i dokonce tištěný reglement jsou v jistých případech jenom pouhou theorií bez moci a významu — —

* * *

Všichni rekruti, když jsme se od 7 hodin ráno do 6 hodin večer na cvičišti hodně vyběhali, když jsme kolikráte za den vyslechli, že jsme bloupější než-li koně, že jsme velbloudi a všecka jiná nerohatá i rohatá němá tvář, když mnohý i štulce nebo dokonce pohlavek utržil, když jsme měli ramena od řemenů odřená, prsty od pušek otlučené, nohy umdlené: snášeli jsme to se zoufalou oddaností. Tiše. Jenom pěšák František Sladký od naší setniny po každém výletě za pražskou invalidovnu vesele si prozpěvoval a s chutí ublácené střevíce cídil a pušku rozebíral.

„Vy si vedete pořád jako u muziky!“ povídám mu jednou závistivě.

„Bodejť ne!“ rozmarně odbyl mne Sladký. „Tři léta utečou jako voda. Již máme hnedlinko měsíc za sebou,“ liboval si.

Staří vojáci, kteří měli jít příští podzim domů, dali se tomu do smíchu.

„Ten tu zůstane za praženku!“ prohodil jeden.

„Panečku ne! Mám doma děvče, statek a neumím německy!“ vymlouval mu to Sladký.

„Jen bude-li na tě holka čekat!“ zahučel ode dveří tambor a něčím zlostně pod postel mrštil.

„Kdybych měl nebeské království tak jisté, jako to!“ smál se šťastný rekrut a již si zase prozpěvoval obyčejnou „... a já jsem teď voják —“

Ale sotva plný měsíc uplynul, začal být Sladký nějak zamyšlen. Vždycky, když na dvoře vytrubovali „psaní“, býval u okna a pak několikráte večer u kaprála „ode dne“ dlouho nějaké dopisy skládal. Zpívat přestal a jen nevrle hučel, až jednoho dne před sv. Kateřinou šikovatel mu oznámil, že mu přišly koláče. Hned mu přinesl poštovní poukázku. Mladý voják, rovný jako javor a hezký jako růže, zbledl, svěsil hlavu, poukázku podepsal a pak žádal starší vojny, aby mu někdo zásylku z pošty přinesl.

„Já tu v Praze netrefím!“ řekl.

„Dáš-li mi za to paklík tabáku nebo bochníček chleba!“ byl jeden ochoten.

„I s radostí!“

Asi za hodinku měl celé nadělení doma. Byla to bednička. Sladký rozevřel ji chvatně bajonetem, vylovil z ní psaní a vyšel s ním ven.

Vrátil se celý zsinalý. Bedničku strčil pod postel. Koláčů se ani netekl. Sedl na kavalet a zamyslil se.

Někdo se ho ptal, co mu je.

Nuceně se usmál a za chvilku si pobzukoval:

„— za rok, za dvě léta bude z tebe žena
a mně bude viset šavle u řemena —.“

Chtěl jsem se ho zeptat, bylo-li u nich tak pozdě posvícení. Pocházel až odněkud od Herálce, kde jest již konec české země. A tu by nebylo divu, že tam posvícení teprve až nyní zabloudilo. Ale na chodbě již šikovatel volal „nastoupit.“

Toho dne nás jak náleží prohonili. Každý si zasloužil ten kousek suchého komisárku, kterým stát své obrance k večeři častuje s podotknutím, že všecko ušpiněné a umazané musí dříve vycídit a srovnat.

Hoši se do toho cídění pustili. Já se položil na svou — bohužel pro mne krátkou — postel, zapálil si doutník a poslouchal jsem, rozhlížeje se po jizbě, podařené i špatné vtipy ostatních.

Zadíval jsem se na Sladkého. Počítal jsem, že se dá do koláčů. Ale ne. Vytáhl z kufříku nějaký šátek, bílý a zubovatý, a začal jím opocenou pušku otírat. Pak se postavil mezi dvě postele, jakoby se chtěl do její hlavně podívat a v tom houkla rána!

Já v prvním okamžení leknutím nevěděl, komu to spustilo. Až teprve když jsem již jako svíčka rovně stál, spatřil jsem s hrůzou, jak sebou mezi postelemi škube — Sladký.

Skokem byl jsem u něho.

Měl rozstřelené čelo a na stěně, na okolních slamnících, na rohatině, na šatstvě a na chlebě zde urovnaném lpěly stopy krve a mozku. V ruce držel bílý, zubovatý, patrně ženský šátek a na posteli povalovalo se nějaké psaní — —

„Co se tu stalo?“ přiběhl šikovatel.

„Poslušně hlásím, Sladký“ — oznamoval mu četař.

„— se zastřelil!“ dodal šikovatel. „Kdo mu co udělal?“

Všichni jsme rozpačitě na sebe pohlíželi.

„A vždyť dnes dostal koláče!“ vysvobodil nás z rozpaků sám tazatel.

Já hmátl po papíře, který na posteli nešťastníkově ležel. Letmo jsem obsah jeho přeběhl. „Věrná“ milenka posílala mu výsluhu ze své — svatby.

V tom přišel sem též z brány inspekční důstojník. Šikovatel mu stručně pověděl, co se stalo.

Důstojník zaláteřil a řekl pak suše: „Ukliďte ho a umejte to tady!“

Já z kasáren utekl a dobrou hodinu běhal jsem Prahou, až jsem své rozčilení poněkud stišil. Když jsem se vrátil, byla mrtvola Sladkého již odnesena, vše umyto a kamarádi nyní jedli koláče, které Sladkému ze svatby jeho milé v poledne přišly.

Nejvíce tužil se tambor. Z jeho tváře jako bych byl četl světem hýbající sobectví „in morte tua vita mea!“

„A bodejť, já od něho nedostal od cesty!“ vzpomněl si ten, který byl Sladkému v poledne na poště. A lhostejně sáhl na rohatinu, kde zbyly po zastřeleném dva bochníčky chleba.

„Vždyť je na nich krev!“ upozornil ho někdo.

„Ta se otře a někdo je ještě rád koupí!“ zasmál se stará vojna.

„Kdyby byl Sladký zůstal živ, nebyla by ho minula brigáda, že střelil bez povelu!“ prohodil kdosi. „Měl štěstí!“

„Střílet se z lásky! kolik bych musel mít já životů!“ divil se četař.

„Pro jednu pannu, čapku na stranu!“

Kasární filosofie!

Otřásl jsem se a uvažoval. Za chvíli mluvilo se o všelijakých daremnostech a třetího dne šla Sladkému na pohřeb ze služebních ohledů setnina jiná a ne naše. Leží i se svým zklamáním někde na karlínském vojenském hřbitově. Jistě že si od jeho pohřbu hrobu toho nikdo nevšiml, leda že vítr naň kopřivné nebo bodláčí semínko zavál, aby tu v plevel vzbujelo a hrob samovrahův krášlilo.

* * *

Od této příhody minulo půl léta.

U nás v kasárnách, v tom na pohled jednotvárném kaleidoskopu života, mnoho se změnilo. Ku př. mne již čtyři pětiny našeho pluku musely služebně titulovat „pane“ a na základě své nové hodnosti vedl jsem začátkem června měsíce osm mužů a závodčího jako jejich velitel na Petřín na stráž.

V tornistře měl jsem celou biblioteku zábavného čtení, haldu doutníků, kus salámu, pět housek a lahvičku vína. Jít na Petřín na stráž znamená v Praze jako jít z Paříže na ostrov sv. Heleny. Člověk je zde od světa úplně odloučen, leda že mu sem zavítá inspekce vylát.

Vědom si dnes své důležitosti, pyšně jsem si v čele stráže Příkopy a Ferdinandskou třídou vykračoval k řetězovému mostu. Ale u kostela uršulinského jsem se dopálil. Jakési chlapisko se na nás posměšně šklebovalo.

Zlobilo mne to ještě na Petříně. Pochlubil jsem se tím s výhrůžkou „nebýt ve službě, ten by viděl —“

„I to platilo mně!“ mrzutě řekl můj závodčí, čekatel skutečného frajtrovství. „To byl můj dobrý známý, který se mi posmíval, že nemám

ještě ani jedné hvězdičky. Však při příštím povyšování! Pětadvacátého!" těšil se vytáhlý, švarný vojáček. „Pan frajtr Anton Kocourek!" opakoval si samolibě.

„Ty bys to mohl přivést na obršta, kdybys měl na to školy!" dobral si ho kterýsi z vojáků.

„Kmánem, jako ty, nezůstanu!" bránil se napadený.

„Jen aby tě k tomu také ještě nezavřeli!"

Ale Kocourek se na smělého mluvku jen s opovržením podíval. Dnes byl proti němu malomocným. O mně věděl, že jako dobrovolník jenom vojenskou disciplinu kazím a proto se ani nedovolával, abych autoritu šarší a úctu k nim mezi mužstvem udržoval.

Když rozvedl stráže, podíval jsem se, je-li to dobře, a pak jsme čekali s vřelým přáním, aby hodiny utíkaly a aby bylo již zítra odpoledne. Vystřídání!

Sedl jsem si před strážnici na špinavou sesli, dal jsem se do čtení a budoucí závodčí Kocourek s rukama v kapsách poskakoval si kolem mne valčík, k němuž si hvízdal.

„Tebe bude rarach brát, až budeš nosit dvě, když již před jednou chceš Petřín roztancovat!" škádlil ho kdosi.

V tom však utichli jsme všichni.

Přišla na nás nad očekávání brzy inspekce. Nějaká vykutálená šavle. Vyhubovala nám všem. Mně nejméně. Viděla u mne dobrovolnické proužky, knihu a vonný doutník. Kdyby si však byla všimla, že nečtu reglement, byl bych býval také osel, jako všickni ostatní. Přehlédla rozestavené stráže a všech ptala se na povinnosti. Já měl za to, že věděla o nich z nás nejméně. Ale když jsme se s obhlídky vrátili, zavolal si vzácný host závodčího. Mne patrně šetřil.

Kocourek postavil se, jak nejlépe uměl.

Důstojník vida, že je to jen tak zvaný „štroman", ihned na něho spustil.

„To vždycky sem, na nejdůležitější místo, pošlou nějakého nánu, který se ani za kuchaře nehodí a ten pak jen službu kazí," vykládal a pak stále ještě hubuje, odešel.

Co má vlastně taková inspekce dělat? Kdyby na Petříně chválila, mohla by potom stráž shánět někde po smíchovských hospodách. Mne z počátku jadrná vojenská příkrosť urážela, ale později jsem jí zvykl tak, že mně bylo konečně jedno, jsem-li chválen anebo hubován.

Vyprovodil jsem inspekci kousek cesty, povídal jí, že je dnes teplo, pak jsem salutoval a vrátil se zase na své stanovisko.

Kocourek byl bez sebe. Vojáci se mu proto smáli.

„Máš rapport na krku!"

„A nepřišitou ještě hvězdičku fuč!"

„Starého znáš!"

Já se mezi vojáky nikdy nepletl a proto jsem si ani tenkráte mezi ně nesmočil a nechal jsem je povídat.

„Tahle inspekce nám onehdy také nadala!"

„A to degradovali kaprála!" prohodil kdosi.

Kocourek s hrůzou poslouchal a pak zadumán přecházel.

Chtěl jsem ho potěšit. Ale bál jsem se, abychom nepřešli v hubování na představené a vyšší. Proto jsem raději mlčel.

Ale vojáci si ctižádostivého druha stále podávali.

„Myslíte, že budu frajtrem?“ otázal se mne konečně.

„Víte, že se na vojně myslet neporoučí. A proto nemyslím nic!“ odbyl jsem ho v obavě, aby se mne nezeptal dále: „Myslíte, že bych od vás nevzal dobrý doutník?“

Kocourek potom před strážnicí již jen přešlapoval. Více ničeho nemluvil, ještě jednou stráže rozvedl a vystřídal a pak zašel s puškou do prázdné strážní jizby. Nikdo jsme si toho nevšímali v domnění, že se mu stalo něco na zámku. Ale v tom jako bych dostal celou ránu do zad, tak jsem se poděsil a odhodiv knihu i doutník stranou, kvapil jsem do nevlídné světnice, kde Kocourek ležel natažen na pryčně, tiskna ruku k srdci.

Vzkřikl jsem zděšením, nevěda, jak ten případ zodpovím.

Jeden z vojáků dal se mi do hlasitého smíchu.

„Ale to je jen špás! Udělají frajtrem jiného!“ povídal.

Já chvíli nevěděl, co mám vlastně počít, až pak kdosi připomenul, že musím o tom učinit oznam na hlavní stráž atd.

Mechanicky jsem to načmáral a za hodinu byla zde inspekce zas.

Hlásil jsem, co a jak bylo.

„Vždyť jsem to hned poznal, že je to nějaký zbrklý nána!“ zabručel důstojník a mně se zdálo, že chce dodat: „Napište chlapa k rapportu!“

Pak se naň lhostejně podíval, pohodil hlavou a zase odešel. Jako by se bylo nic nestalo.

K večeru přišli pro Kocourkovu mrtvolu s nosítky a brzy potom dostavila se za něho od pluku náhrada. Frajtr skutečný.

Povídali jsme si, že to přece dělat nemusil.

„Pýcha předchází pád! Bál se, že se opravdu frajtrem nestane, a nejspíše již celému světu vytroubil, že se jím stane! Teď měl strach z výsměchu!“ soudil kdosi.

Já celou noc oka nezamhouřil a uvažoval. Svědomí činilo mi všelijaké výčitky, že jsem ho lépe nehlídal. Ale když mně staří vojáci ukázali na petřínské Hladové zdi v omítce celou řadu vyrytých křížků, k nimž dnes jeden přičinili a jež počet vojenských samovražd na zdejší stráži znamenají, tu jsem se trochu upokojil.

* * *

V létě utíká na vojně čas jako voda. Každý den výlet do pole a odpoledne nějaká zábavná práce. Všude kralují pořád vtip a žert —

To se to již slouží!

A což když se vyrazí z Prahy do Mnichovic! Do tábora!

Je tam sice cesta dlouhá a nudná, ale i vojákovi je pěkný „letní byt“ milým! Sám naň dosud rád vzpomínávám. Kde jsou ty časy, když jsme z Mnichovic v noci až do Říčan do hospod utíkávali, a v neděli

po nejširším okolí muziky vytloukali, celé večery „u Vávrů“ dardu sekali a někdy se i do „národních barev“ pustili!

Důstojníci nás dobrovolníky mezi sebe nepřipouštěli a proto obcovali jsme nejvíce se starými praženkáři nebo s intelligentními poddůstojníky.

Pěkné vzpomínky, když jsi dostal v poledne desítku a na večer byl k tomu ještě pětku dlužen a musil přemýšlet, co se ti zas zlého bez vlastní viny přihodilo, abys to domů napsal — —

Nám své doby ve Mnichovicích a zdravém, lesnatém jejich okolí měsíc tak mile utekl, že se nám odtamtud ani do Prahy zpátky do garnisony nechtělo. Kamarádi moji z oněch dnů mně to zajisté rádi dosvědčí!

Ale poslední den jsme si zde pokazili.

Byl nás již stálý kroužek, kteří jsme drželi za jedno jako smotaný provaz. Asi šest. Většina dobrovolníků a pak přítel Václav Koutek, účetní četař, jejž assentýrka ze sexty do řad našeho pluku vehnala.

Na večer přede dnem, kdy jsme měli časně ráno z Mnichovic ku Praze vyrazit, ještě jsme se „u Vávrů“ posilňovali. Na rozloučenou s nerozlučnou svou hospodou! V tom však přišli sem dva, podle všeho řezníci. Ďas je sem přinesl! Netrvalo to dlouho a karty byly na stole. Začali jsme se cvikem a z toho se přešlo jako obyčejně na velusa — —

Řezníci vytahovali a rozbalovali před námi pětky a desítky. Ale aby je museli měnit, toho jsme nedokázali, ač jsme se všichni na to třásli.

Nejvíce Koutek, který byl v kartografii mistr. Nikdy se sice ve hře valně nespouštěl, ale dnes mlčelivě hopal, až nám to bylo ku podivu. Já brzy odešel. Asi k půlnoci. Ale někteří zde ještě zůstali. Když jsem se s Koutkem loučil, tu jen mrzutě hlavou pohodil. Prohrával — —

Ráno, když se ještě za tmy pluk na náměstí řadil, zavzněla najednou z jednoho sadu střelná rána.

Všude v setninách se ohlíželi, kdo schází.

Brzy jsme věděli, že Koutek.

Všichni, kdo jsme s ním večer „u Vávrů“ meškali, jsme zbledli a když se naše domněnka potvrdila, byla nám cesta ku Praze zpropadeně dlouhá. V Uhříněvsi měli jsme odpočinek a vojáci dostávali pochodový přídavek' pět krejcarů na dlaň. A tu jsme se dověděli, že nešťastný kamarád večer prohrál svěřené na to erární peníze. Časně z rána byl u kolika známých prosit o půjčku, ale nikdo nemohl mu pomoci. A pluk se již řadil k pochodu!

Co měl dělat?

Dát se zavřít za zpronevěru erárních peněz na pevnosť? Být pro vždy zničeným člověkem?

Koutek se rozhodl jinak. Hleděl tomu trestu i té hanbě ujít. A někteří si na hlas libovali, že nepověděl, kde a při jaké příležitosti o erární peníze přišel, ale že bez povelu spustil, třebas to bylo — do sebe proto, aby umálil řadu soudů a vyšetřování.

Mnichovský hřbitůvek pojal ho ve svůj klidný klín.

Po letech jsem přišel zase v ten kraj. Hledal jsem Koutkův hrob, ale hrobníkova odpověď: „Tady leží zastřelených vojáků již hnedle celá kumpanie,“ mně ho neukázala — —

Podivín.

Z dopisů mého přítele. Napsal **Otakar Červinka.**

I.

ěkolik hodin cesty na sever od mého venkovského bydliště žil člověk, který svému okolí byl hádankou.

Na venkově ovšem lid náš brzy bývá s úsudkem svým hotov a poctívá lidi, kteří spadají mimo rámce jeho běžných pomyslů, stereotypním jmenem, kterého člověk vzdělanější obyčejně nerad vůči svému bližnímu užívá a kterého písmo sv. užívati vůbec zapovídá; ale ve hněvu neb podivení ovšem často vyklouzne přese rty mimovolně slovíčko: blázen.

Podobně as jmenovali lidé v okolí mém člověka, o kterém tuto črtu podati chci. Já však z piety k němu dal jsem mu název mírnější, který nadepsán.

Seznámení se na venkově bývá z pravidla snadnější než ve městech; není alespoň obklopeno tolika ceremoniemi a frásemi, za kterými se zhusta přetvářka neb lež ukrývá.

Též jsou místa k seznámení se všem přístupná. Nejsou to vždy svatyně domácí neb salony, ale obyčejně prosté — hospody.

Pověsť o podivínu, v krajině té rozšířená, budila zvědavosť mou i toužil jsem po jeho známosti. Vlastnosť to všem lidem na venkově žijícím společná. Tam, kde soused souseda téměř od kolébky do hrobu zná, kde skutky bližního před každým okem jako kniha otevřená leží, bývá mnohdy pravým požitkem, seznámiti se s novou nevšední individualitou.

Snaha moje zůstala však dlouho bez výsledku. Málokdy vystupoval můj neznámý u veřejnosti. Někdy podnikal také delší cesty do ciziny. Něco mne stále zdržovalo, abych pod jakousi záminkou přímo útok na jeho domácí území učinil. Či jsem podléhal též dojmům řečí o něm kolujících? Nikoliv. Jednal jsem pouze dle svých zásad, věda dobře, jak nemilé jest vyrušování nás z naší práce za účelem ukojení pouhé zvědavosti.

Vedení skromné domácnosti svěřoval prý staré hospodyni. Později se roznesla pověst, že si přivezl odněkud z daleka švarnou žínku; ale pověsti ty na čas trvaly a opět zanikaly. Málo kdo vůbec poměry jeho domácnosti znal, či spíše málo kdo stál o to, aby se o nich přesvědčil. Pro to roznášeny o něm pověsti víře nejnepodobnější a bylo též daleko pohodlnějším nazývati jej prostě — bláznem. Málo bylo těch dobromyslných, kteří jako já jednání jeho podivínským nazývali.

Nebyl však proto nikterak nevlídníkem, jakož jsem ze zpráv jeho sousedů seznal; milerád poskytoval rady a pomoci těm, kteří po ní

dychtili. Ale navzdor tomu, kdo nemusel, nikdo se k němu o pomoc neuchyloval. Jinak byl pověsti bezúhonné.

Pozapomněl jsem časem na něho, ač jsem v duchu stále touhu po seznámení s ním choval.

II.

Za teplého dne pozdního jara, které již v léto přecházelo, vydal jsem se na výlet k severu Čech, abych seznal zevrubněji krajinu kolem městečka B.

Chtěl jsem ohledat památné pohanské pohřebiště u vsi S.; kráčel jsem pěkným údolím, po jehožto úbočích, lemovaných příkrými, tarasovitými útesy pískovcových skal, rozkládal se pěkný les, sestávající z dubů, buků, habrů, lip a jiných listnatých stromů neb keřů. Místy byl promíchán zasmušilými borovicemi neb smrčím.

Teplo bylo úmorné; ptactvo se skrývalo v houští; jen vysoko nad překrásným, snícím dolem krahujec rýsoval smělé kruhy. Jednotvárné smutné volání datla ozvalo se chvílemi z lesů; kukačka někde daleko vytrvale kukala a z polí se ozýval časem zpěv skřivana; ale i tyto hlasy zdálo se, že zvolna usínají pod tížícím vedrem.

Jen někdy zazněl z dálky jakýsi neurčitý temný šum, jako ohlas neznámého, dalekého zvuku; podobal se hlubokému vzdechu matky země.

Ale mouchy, pod lupením a jehličím stromů poletující, bzučely vytrvale v jisté výši nad zemí jednotvárným, uspávajícím zvukem, který i na mne účinkoval.

Hledal jsem úkrytu v chladu.

Odbočiv z pěšiny, ulehl jsem na kyprý mech. Pozoroval jsem ruch drobných živoků v mechu a trávě, ten mikrokosmos plný bojů a překážek právě tak obrovských, jaké se staví v cestu nám lidem v tak zvaném makrokosmu — velkém světě. Brzo však začalo mne vůkolní ticho a úmorné horko tížiti na očích jako olovo a spánek vložil na smysly mé lehký závoj bezvědomí.

Pojednou probudil mne temný jakýsi rachot, jako když těžký vůz po kamení jedoucí náhle zastaví. Mnul jsem si oči. Slunce již nesvítilo, ba naopak, panoval jakýsi soumrak, který však nebyl soumrakem večerním.

„Což jsem prospal odpoledne?“ zvolal jsem polohlasně a bystře jsem se vzchopil na nohy. Hledím na hodinky: bylo půl čtvrté odpoledne. Kráčel jsem na to rychle lesem vzhůru, abych se po krajině, mně neznámé, porozhlédnul. Ale nedošel jsem ještě daleko, když zablesknutí vrcholky stromů ozářilo a prudké zahřmění se ozvalo. Znal jsem meteorologickou povahu krajiny vůkolní a věděl jsem, že nepodaří-li se mi najíti v brzku vhodný přístřešek, mohu kapitálně zmoknouti. A toho se mi v lehkém letním oděvu nechtělo. Mračna však, jak jsem místy mezi stromy viděl, visela na nebi jako „pytel“. Již krápalo na zelené listy na stromech a na svadlé na zemi; lesem se nesl onen tichý šum, jako krůčky neviditelných bytostí, který blížící se liják věstí.

V tom zavanul lesem chladný, vlhký vítr. Učinil jsem ještě několik kroků, když se opět zablesklo a silný rachot hromu se ozval, skalami a doly daleko jsa opětován. Zároveň se spustil prudký liják.

Zbyl ve mně vždy jakýsi pud ze školních let, jenž mi zbraňoval, abych se při bouřích, které mne v lese neb na poli stihly, neschovával pod vysoké stromy. Mnohdy, jsa bouří v přírodě zastižen, raději jsem delší cestu klidným krokem v největším dešti a hromobití vážil, než bych byl zaklusal nebo pod stromem se ukryl. Proto jsem uvítal s upřímnou radostí výběžek pískovcové skály, který mne před nejhorším lijákem nuzně ukryl. Mech a stromy dýchaly opojnou vůní silic a jiných aromatických výparů, které v pozdním jaru a v létě tak příjemně působí, když po horkých suchých dnech teplý déšť s bouří se snese.

Byl jsem pro chvíli spokojen. Ale co dále? Blesky stále osvěcovaly koruny stromů a skály v údolí, hrom rachotil výtečněji než v Národním divadle a déšť se lil tak znamenitě, že by byl i kouzla Kašparova a Liborinova ve Vlčí rokli překazil a oba nešťastné spojence Satanáše do úkrytu některé Samielovy jeskyně zahnal.

Pohledl jsem na hodinky. Blížila se šestá. Déšť padal stále, drobnější sice než zprvu, ale hustší. A mimo to jsem ani zcela dobře nevěděl, kde jsem.

Za dřívějších dob bývaly mi podobné výjevy zbouřené přírody velmi milými. Ano sám jsem rád utíkával pokradmu z domova, když jsem viděl, že se bouře blíží, a usedal někde na vrchu, abych mohl bouři s takovým as pocitem pozorovati, jako obyvatel města s pravým, vybroušeným vkusem sleduje výkony herců na jevišti a hudební kritik zpěvy a hudbu v postupu provozované opery. Býval jsem nevrlý, nedopadla-li bouře tak skvěle, jak jsem očekával, a naopak velice spokojen, když mě i v mém úkrytu trochu nepříjemně ochladila a úctu svou velkolepostí mi vynutila.

Ale tehdy bylo jinak; byl jsem po nemoci, která snadno nastuzením se mohla vrátit a mimo to jsem byl značně pohodlnějším než za prvního mládí a vyhlídka na přenocování v lese mne pranic nelákala. Proto mne délka provozované přírodou bouře trochu rozladila i ulehčoval jsem si hlasitou samomluvou:

„Dnes jsem věru mohl zůstat doma; nebudu mít z výletu pražádného užitku — ďas mi to napískal! Kdyby zde alespoň na blízku byla hospoda —“

„Dobrý večer!“ ozval se tu vedle mne příjemný mužský hlas.

Obrátil jsem se překvapen. Nepozoroval jsem totiž, že by byl někdo ke mně odkudkoliv se přiblížil, aneb již před mým příchodem pod útesem skalním, výklenku podobným, stál.

Za mnou v koutě poněkud tmavším jevila se postava muže, jenž vystoupil ihned na to ze své skrýše, kterou jsem za ostrou hranou pískovcové skály dříve nespozoroval.

Byl oblečen v jednoduchý, šedý, tak zvaný myslivecký oděv, velmi pohodlný; na nohou měl vysoké boty; lehký špičatý klobouk slaměný, podobný tak zvaným štýrským, držel, snad proto že mu bylo teplo, v ruce. Obličej jeho, silně opálený, jevil svými rázovitými, při tom však sou-

měrnými rysy nejen energii a silnou vůli, ale zvláště jeho hluboké oko překvapovalo svým pevným a při tom přece jemným pohledem, plným citu a inteligence. Měl málo zahnutý, souměrný nos, pěkné, klenuté, hladké čelo, klidné tmavé obočí, polodlouhé, trochu na zad shrnuté tmavohnědé vlasy; hoření ret souměrných úst a spodní část tváře přikrývaly tmavé vousy. V rukou držel dvouhlavňovou pušku.

Přiznávám se, že nehned jsem se setkal v životě s tváří tak sympatickou; ano, zdálo se mi, že mi tvář ta připomíná tahy někoho, koho jsem dávno jednou dobře znával. Ale živou mocí jsem se nemohl upamatovat, kdo by to mohl býti.

Na první pohled byl bych ho, dle zevnějšku považoval za rolníka z vůkolí, který ve svém revíru na honebním výletu deštěm přepaden, zde pod skalou se ukryl.

Také neznámý mne bedlivě pozoroval a zdálo se mi, že čtu v jeho oku jakési překvapení; náhle však mihl se úsměv jeho tváří i pravil:

„Jdete z daleka?“

„Vyšel jsem dnes ráno z K... abych ohledal památné pohřebiště v zdejší krajině u vsi S. Zdřímnul jsem odpoledne pod vedrem trochu dole v lese. Bouře mne vzbudila a zahnala sem. Chci na noc doraziti do S. a tam přenocovati.“

„Do vsi S. máte ještě dobrou hodinu cesty. Déšť neustává, ačkoliv —“ a tu pozvedl tmavomodré oči k obloze, vysokými borovicemi prokmitávající — „na noc se vyjasní a zítra bude překrásný den. Cesta do S. bude vám, i kdyby déšť ustal, v rozmoklé půdě asi obtížnou. Nevzal byste za vděk mým prostým obydlím?“

Bylo v nabídce jeho něco tak prostodušně poutavého, že jsem téměř ani nemohl odporovati.

„Milerád,“ odpověděl jsem — „ač nebudu-li obtěžovati?“

„Ani trochu; a chcete-li, vydáme se ihned na cestu; nebojte se, nezmokneme mnoho; a kdyby se to i stalo — u mne šat svůj usušíte —“

Svolil jsem.

Neznámý, obrátiv se, vešel do tmavší části prostory za rohem skály, pod kterou jsem byl ukryt. Byl tam otvor ve skále; jakási sluj úzká a hluboká, křovinou polozastřená. V pískovcové skalině byly vytesány schůdky, po kterých můj průvodce pohodlně do výše stoupal; následoval jsem ho v patách nezvyklou, poněkud namahavou cestou.

Brzy stanuli jsme na temeni skály, kde les přestával a šírá vyhlídka se rozprostírala.

Vzdor dešti bylo viděti hluboko pod námi část krásného údolí, jehož boky pokrýval les, snící takořka v náručí tichého teplého deště.

Silná vůně nesla se k nám z lesa i z polí. Byla to jedna z oněch bouří, které svou vlahou jen zúrodňují, ale neničí a po kterých záhy se vyjasňuje, tak že země se potom jako znovu omládlou zdá.

Můj průvodčí kráčel nejprve po kraji údolí, načež se dal na pravo do polí, pěšinou sadem vedoucí.

Prošedše sadem, vešli jsme dřevěnou brankou do malé, ale pečlivě pěstované zahrádky květinové, za kterou stálo domovní stavení s bílým dvorcem.

Bylo to přívětivé stavení jednopatrové, kryté taškovou střechou, nad níž se zdvihala malá vížka. Sloh stavení toho byl střízlivý, jednoduchý. Jedinou jeho okrasou byl výstupek do zahrady, na čtyřech štíhlých sloupcích s ozdobnými hlavicemi z pískovce, jaký se ve vůkolních skalách lámal, krytý také stříškou taškovou. Byl to jakýsi druh verandy neb besídky, do které několik, rovněž z pískovce tesaných schodů vedlo; podobal se výstupkům při panských domech v Polsce a Rusku se nacházejícím a „krylcó" nazvaným.

Tímto výstupkem jsme vešli do domu.

Můj průvodčí zavedl mne do pokoje v prvním poschodí, kde mi nabídl ku převlečení rozličné části oděvu, jakož i pohodlné střevíce. Sám pak odebral se dolů, řka, abych, až se dle pohodlí převleku, také dolů k večeři sestoupil.

Pohleděv oknem, spatřil jsem, že déšť ustává. Proto jsem se na rychlo převlekl a sestoupil do přízemku. Našel jsem svého nového známého v kabinetu, který mne, na venkově něčemu podobnému nezvyklého, vskutku překvapil.

Dvě okna pokoje toho k zahradě obrácená, polozastřena bílými záclonami, propouštěla za jasného dne asi dosti světla. Nyní se na západ právě trochu vyjasňovalo a komnata se naplnila oním příjemným svitem hasnoucího letního dne, který činí mnohé místnosti tak útulnými. Při stěně, proti dveřím, stála skříň, naplněná knihami; na velikém stole v prostředku komnaty nalézaly se rozličné přírodovědecké a anatomické praeparaty, dílem lidské, dílem zvířecí. Tytéž obsahovala skříň jiná, bibliotéce zcela podobná a mezi okny stojící. V třetí skříni konečně, této naproti, byly lučebniny. Při okně jednom stál malý pěkný stolek psací z tvrdého dřeva, pokrytý papíry. Na bílých stěnách visela mapa Čech a několik obrazů, dílem olejových krajinomaleb, dílem ocelorytin proslulých mistrů.

Byla to jakási laboratoř a zároveň studovna.

„Aj, již jste hotov?" uvítal mne můj hostitel; „nuže, půjdeme k večeři."

Hleděl jsem s oprávněným podivením na své vůkolí a na toho, který byl jeho majitelem.

„Zabývám se právě zkoumáním polarisace řepy," pravil, pozoruje, že hledím na vše s živým interesem. „Jste snad odborníkem?" tázal se dále.

„Poněkud," odvětil jsem.

„To mne těší. Budeme moci časem o tomto předmětu spolu pohovořit; mám své názory o dnešní horečce řepové, která bude míti as takový průběh, jako všechny skoro nemoce podobné. Nyní dosáhla krise své výše, po které musí nastoupiti buď uzdravení, t. j. uvedení pěstování řepy na pravou míru, jakou poměry geologické, klimatické a národohospodářské dovolí, aneb nastoupí smrt, to jest úpadek průmyslu cukrovarnického a s ním i nemírného pěstování řepy."

„Dle čeho tak soudíte?"

„Dle chemického rozboru rozličných druhů půdy, v kterých se cukrovka pěstuje, dle polarisace řepy, kterou již po více let bedlivě stopuji a dle znamení, která nám dává cizina a trh světový."

V tom se otevřely dvéře a stará žena oznamovala, že jest večeře připravena.

„Libo-li?" vyzval mne můj nový známý, vlastně neznámý.

Odebrali jsme se přes chodbu do velkého pokoje, ozářeného lampou se stropu visící. Zařízení jídelny bylo jednoduché, ale vkusné. Pokoj byl malován a lišil se tím od prostého kabinetu, který jsme právě opustili. Okna kryly záclony a na stěnách viselo několik obrazů. Naproti dveřím byla pohovka pod velikým zrcadlem. U dveří pak stála veliká skříň, tak zvaná kredenc, z tvrdého dřeva vkusně pracovaná, v níž se poháry a nádobí leskly. Vše zářilo vkusem a onou čistotou a spořádaností, které jedině ruka ženská vytváří. Ale marně jsem se posud ohlížel po této neviditelné víle, jejíž stopy jsem ve všem viděl.

„Vše, co zde vidíte, jest řemeslným výtvorem domácím," pravil můj hostitel, vida, že pozoruji velikou, pěkně provedenou skříň u dveří.

Na stole, pokrytém bílým ubrusem, bylo pro tři osoby prostřeno. Můj hostitel vyzval mne, abych usedl.

V tom se otevřely dvéře protější a z nich vyšla mladá dáma v jednoduché, vkusné domácí toilettě.

Můj hostitel vyšel jí vstříc a vzav ji za ruku popošel ke mně, řka:

„Pan N..., moje žena."

Sešel jsem ze svého pokoje dolů v pohodlných trepkách a byl jsem v rozpacích, neočekávaje dámy.

„Jste nám vítán," řekla mladá paní a vlídným pokynutím vyzvala mne k usednutí.

Nevycházel jsem takořka z podivu. Již seznámením se s neznámým, který svou jednoduchostí a prostou upřímností rázem celého pro sebe mne zaujal, a vším, co jsem posud viděl, byl jsem velmi překvapen. Ještě více však dojalo mne vystoupení mladé dámy, plné slíčnosti a pohybující se s oním taktem, který bývá příznakem lepších kruhů společenských a povrchnímu pozorovateli sice přirozeným se zdá, ale jest pouze výrazem ducha vzácného a spanilého, plného pravé ženskosti.

Domácí paní byla brunetka a jak se zdálo, málo přes dvacet let stará; její, brunetkám vlastní pleť měla zvláštní odstín jasu, přecházející na tvářích ve zdravou červeň; nos její, zvláštní jemnosti, tvořil čistou linii typu slovanskému příslušící, ale poněkud řeckému rázu se přibližující; velké tmavé oči zářily mírně pod vysokým, tmavým, klidným obrvím; malá ústa byla pěkně skrojena; bělostné čelo stínily po obou stranách bohaté tmavé vlasy, v nichž měla jedinou okrasu, žlutou vonnou růži.

Rozproudil se živý hovor, podporován výtečnou večeří; pravé víno mělnické rozvázalo též jazyk můj.

„Jste již dávno ve zdejší krajině?" otázala se mne mezi jiným domácí paní.

„Již téměř deset roků a mohu říci, že jsem si vskutku zamiloval zdejší kraj nejen pro výtečné jeho krásy přírodní, ale zvláště pro jeho bodrý lid tak, že se mi stal druhým domovem."

„Nejste tedy zde narozen?“

„Nikoliv; kolébka má stávala na jihu české země; neviděl jsem rodné krajiny od svého prvního mládí; ač jsem zde přivyknul, přece se mi někdy stýská po jejích modrých horách a hvozdech a zurčících v nich chladných, křišťálových vodách.“

„A proč jste opustil svůj domov?“

„Sudbou osudu, který se neblaze dotknul mé rodiny.“

Paní pohledla na svého muže.

„Děje se vám jako mně; nynější můj domov jest mi nade vše drahý, jest mou skutečnou druhou vlastí a přece někdy vzpomínám —“

V tom ozval se z vedlejší komnaty pláč děcka.

Paní vstala, řkouc: „Odpusťte, pane, na chvíli,“ a odebrala se do pokoje vedlejšího.

„Moje žena pochází daleko z jihu,“ pokračoval v rozmluvě její muž; „jest narozena v Srbsku.“

„V Srbsku?“ opáčil jsem s živým pohnutím.

„Ano. Zdá se vám to podivné? A přece by vám ve století páry a telegrafů, kde prostory, které druhdy kladly mezi národy téměř nepřemožitelné hráze, takořka hravě mizí, nic nemělo býti podivným.“

„Odpusťte, nedivím se tak ani tomu, že zde v Čechách nalézám dceru pobratimců srbských, jako tomu, že paní vaše mluví tak dobře česky.“

„Byla dílem vychována v Praze,“ odpověděl klidně můj hostitel; „ale dovolte,“ pravil dále, vstávaje, „žena mne volá; hned se vrátím.“

Vskutku jsem nevycházel z podivení; vše, co jsem dnes zažil, unášelo mne z překvapení do překvapení.

Můj hostitel se vrátil a přetrhl pozorování, která jsem v duchu činil.

„Žena moje žádá vás, byste prominul, že dnes již nebude moci přijíti; těší se však, že vás ještě zítra spatří.“

V tom vešla stará žena, která nás dříve k večeři byla zvala, nesouc čaj. Postavila samovar a chystala se k nalévání. Můj hostitel ji vlídně propustil.

„Obsloužíme se sami,“ pravil, nalévaje mi. „A nyní si zapálíme. Volíte dýmku aneb papirosy, či raději cigara? Jest to jediný přepych, který jsem si z minulosti zachoval,“ doložil jaksi na omluvu svou s onou prostosrdečností, která činila vlídnosť jeho skoro neodolatelnou. „Ale mé bývalé povolání učinilo mi ho zvykem.“

„Před chvílí přistihl jste mne, pane, při obdivu, který se vám zdál podivným. Ale muselo mne překvapiti, že jste mne své paní představil jménem, aniž bych se já vám byl jmenoval.“

„To vám přirozeně vysvětlím; jmenoval jste se mi — vlastně jste jmenoval osadu, z které přicházíte; jest v ní jediný dvůr a v něm obývá mladý muž, který se vám podobá; znám vás jaksi dle pověsti — viděl jsem vás ostatně vícekrát, aniž vy byste byl pozoroval mne —“

„Vidím,“ pravil hostitel dále, když z doutníků modré obloučky kroužiti počaly, „že jsem vám jakési vysvětlení o sobě samém dlužen a chci vám tudíž něco ze své minulosti vypravovati. Zmínil jste se prve o sudbě osudu. Slova podobná se často ve společenském životě vyslovují, aniž

by se o jich významu dále přemýšlelo. Nevím, co budete soudit, až vám příhody své vypovím; snad příležitostně o tom své náhledy vyměníme.“

Narodil jsem se v Praze, v domě, v kterém byl dostatek. Měl jsem zámožné rodiče a bohaté příbuzné, tak že se zdálo, jakoby mně, jedinému synu a dědici, kynula skvělá, bezstarostná budoucnosť.

Dostalo se mi návodem otcovým pečlivého vychování. Směr můj nesl se záhy k vědám. Statek v jižních Čechách, na kterém jsme v létě o prázdninách školních přebývali, vzbudil ve mě záhy lásku k přírodě a touhu po poznání cizích krajů, podporovanou v dospělejších letech cestováním.

Odbyl jsem studia gymnasiální a chystal se vstoupiti na universitu; vábilo mne zvláště studium medicíny. Otci mému nebyl sice směr ten valně po chuti, ale neprotivil se konečně přání mému.

Tu přikvačila peněžní krise; otec můj odvážnými spekulacemi chtěl zachrániti celé jmění, ale upadal vždy hloub a hloub do dluhů. Konečně nastal úplný rozklad. Otec bojoval s poměry dokud mohl, ale nedovedl úpadku zabránit. Trápil se nad tím a to ho sklátilo do hrobu. Matka ho brzy následovala.

Stál jsem samoten ve světě; měl jsem ještě bohatého strýce, který se stal po smrti rodičů mým poručníkem. Chtěl, abych studií zanechal a věnoval se dráze praktické, obchodu a hospodářství. Poslechl jsem ho, ač proti svému přesvědčení. Ale konečně původní směr můj, tíhnoucí k vědám, nedal se utlumiti a já rozhodně vyznal, že při nastoupené prve dráze setrvám.

Strýc, nemoha mou pevnou vůli přemoci, propustil mne, ale zároveň mi odepřel podpory své. Zbývalo mi pouze nepatrné jmění, které sotva stačilo k dokonání studií medicíny. Ale já setrval. Studoval jsem pilně, zápase mnohdy s nedostatkem hmotným, až se mi podařilo dosíci stupně doktorského. Ale zároveň byl jsem chudý jako kostelní myš. Nastoupil jsem službu jako lékař vojenský —“

V tom rozlehl se blíže dvora rachot vozu; vrata se otvírala a zazněl štěkot psů. Hned na to vstoupila stará hospodyně.

„Přijel kočí od Zalabáka z B.,“ vyřizovala. „Josef prý zlámal nohu a prosí —“

Hostitel můj se ihned vzchopil, nedav ani staré domluviti.

„Přijdu hned, vezmu jen z kabinetu čeho potřeba,“ — a obrátiv se ke mně, řekl s úsměvem:

„Jste beztoho unaven, můžeme v rozmluvě zítra pokračovati; odpočinek vám prospěje. Já se podívám ještě do B.; zde máte světlo. Ložnici svou již znáte; učiňte si pohodlí a vyspěte se dobře.“

Vše to mluvil klidně, jako by to muselo tak a ne jinak býti, beze všeho nádechu netrpělivosti, že je vyrušen z poklidu. Cítil jsem mimovolně, jak podléhám vlivu této velikosti duševní.

„Nemohl bych vás doprovodit?“ tázal jsem se jaksi nesměle, obávaje se, že by mohl splnění mé prosby odepříti.

„Vy?“ pravil a hleděl na mne jaksi pátravě s výrazem podivení. Potom se však obličejem jeho mihl obvyklý přívětivý úsměv i řekl:

„Právě vhod, bude mi snad třeba pomocníka. Je-li v tom pevná vůle vaše, přezujte se rychle a sejděte do dvora.“

Podal mi světlo a já rychle vystoupil do svého pokoje, obul boty a sestoupil za chvíli do dvora.

Tam uvítal mne přívětivým lichocením veliký huňatý pes, který hned na to odskočil štěkaje k otevřeným vratům, za kterými povoz čekal.

„Ticho, Orkáne, jdi domů!“ velel hlas mého hostitele, načež pes, sklopiv oháňku, smutně do dvora se vracel, jehož vrata za mnou ihned nějaký muž zavřel.

„Libo-li, vstupme,“ zval mne můj hostitel, který držel v ruce malou skřínku — jak jsem později zvěděl, s chirurgickým náčiním — a balíček s obvazky. Vstoupil jsem do vozu a on za mnou.

Vyjeli jsme, doprovázeni štěkotem Orkánovým ze dvoru. Dle večerního předpovědění mého hostitele vyjasňovalo se; hvězdy se třpytily a zdálo se, že bude zítra krásný den. Za vzdálenými lesy v širé, rozlehlé rovině vycházel veliký rudý kruh měsíce. Byla vlahá, teplá noc. Nemohl jsem v neznámé mi krajině dobře se orientovati; poznal jsem toliko, že jedeme k severu.

As po jednohodinné jízdě jsme přijeli do osady B. — Ve statku nás patrně očekávali i vjeli jsme tudíž otevřenými vraty na dvůr.

Tam nás uvítal hospodář před jednopatrovým stavením.

„Náš doktor nebyl doma; odjel prý někam do města a proto jsem se osmělil poslat pro vás, pane doktore,“ mluvil v jakýchsi rozpacích, které jsem dobře nepochopoval; zdálo se, jakoby byl pro mého hostitele jen s patrnou nechutí v nevyhnutelné nutnosti poslal. „Ale snad bude libo, dříve se trochu posilniti —“

„Děkuji,“ pravil můj hostitel, vystupuje z povozu; vystoupil jsem zároveň s ním.

„Kde jest nemocný?“ tázal se.

Hospodář znal patrně již způsob mého hostitele a vedl nás přes dvůr k nízkému přízemnímu a jak se zdálo, došky krytému stavení. Nádvorník svítil nám lucernou na cestu.

Vstoupili jsme do nízké, začazené jizby. Zarazil nás zápach výparů, obyčejný v takových místnostech, kde celá rodina pohromadě bydlí.

Na bídném loži, blízko samých dveří, ležel, naříkaje z ticha, as padesátiletý muž, jehož tvář bezvousá, vráskami krytá, o valném blahobytu nesvědčila. Dobrácké, vpadlé oči měl s výrazem bolesti a bázně k nám příchozím obráceny, čta ve tváři naší svůj nejbližší osud. Na čele svraštělém, přes které řídké, prošedivělé vlasy padaly, vyvstávaly mu hojné krůpěje potu; košili měl na krku rozhalenou.

U lože stála žena ustaraná, plačící; na peci plakaly též dvě neb tři malé dítky. Větší dva hoši stáli zaraženi blíže lože. Na hrubém stole mezi dvěma malými, potícími se okny hořel čadící kahanec. Stěny jizby byly barvy žlutavé, vlhké; bylo na nich rozvěšeno několik hrubě malovaných obrázků svatých.

Čeledín, vedoucí nás, postavil lucernu na zem.

„Nu jak je, starý?“ tázal se vlídně můj hostitel, odhrnuje pomalu s nohy nemocného nepříliš čistou pokrývku.

Na tváři jeho byl onen laskavý, klidný výraz s jakýms nádechem smutku, který k jeho osobě neodolatelně poutal, jsa výrazem upřímného soucitu.

„Kde vás to bolí?“ tázal se dále.

„Vzácný pane, noha —“ zaúpěl ubožák.

„Milost pane,“ počala plačící žena, „nakládali cukr v cukrovaru — můj starý stál na voze, rovnal pytle — a tu padákem najednou spustili pytel a starému na nohu — bože, bože, co si počnem, ubohé děti,“ volala, přerušujíc slova pláčem.

Znovu ozval se pláč dětí.

„No neplač,“ ozval se nemocný.

„Odveďte děti zatím. Budete tak dobrý, pane Zalabáku, a vezmete na druhou stranu tu drobotinu? Jen na jednu noc, aby měl nemocný poklid —“

„Ale kam?“ drbal se za uchem hospodář, patrně nepříliš k vyplnění toho přání ochotný a rozmrzelý nad celou příhodou.

„Třeba ke mně, pantáto,“ zvolal nádvorník. „Dva hoši mohou spát u mne v chlívě; ostatní s mýma dětma a se ženou v sednici.“

„Nu třeba, když to musí být,“ řekl konečně hospodář.

„Dobrou noc, Drozene“ volal k nemocnému. „A kdybyste se chtěl u nás zastavit, pane doktor, až odtud půjdete —“

„Děkuji, dobrou noc,“ odpověděl můj hostitel. „Spěchám zase k domovu. Ano, — pane Zalabáku, máte doma přece trochu ledu?“

„To, to! Teď, v letě? Nemám — ale —“

„Snad bude v hospodě k dostání,“ řekl nádvorník.

„Nuže pošlete rychle pro led do hospody —“

Hospodář s nádvorníkem, vedoucím děti, odešli; nastalo v jizbě ticho.

Můj hostitel přihotovil přinesené deštičky a obvazky a počal raněnou nohu prohlížeti.

Kosť byla nad kotníkem přeražena; ale noha nebyla posud mnoho oteklá. Mimo to měl nemocný tutéž nohu ještě výše na koleně, bezpochyby pádem pytle, pohmožděnu. Raněný Drozen držel se při prohlídce ku podivu statečně, potlačuje veškeré výrazy bolesti.

„No, není tak zle, brzy budete zase běhat“ — řekl spokojeně můj hostitel. „Kdo pak mi pomůže nohu držet?“

Žena Drozenova stále plakala a nebyla pomoci té pro lítost vůbec schopna.

„Dovedu-li to já,“ řekl jsem k hostiteli, „rád vám budu k službám.“

„Počítal jsem na vás,“ odpověděl on; a obrátiv se k ženě řekl: „Jděte rychle do hospody, aby led co možná brzo poslali; bude to dříve, půjdete-li sama.“

Vlastně ji chtěl jen dostasti z jizby, aby nářkem neobtěžovala při obvazování nemocného a nám nepřekážela.

Žena odběhla.

Lucerna, kterou zde nádvorník nechal, pověšena blízko lože, tak že raněného dosti osvěcovala.

Stal jsem se bezděky lékařským pomocníkem.

„A nyní držte zde,“ pravil můj hostitel, ukazuje na místo nohy; „dobře tak; já nohu srovnám.“

Učinil jsem, jak mi velel, cítil jsem, drže nohu, jak kosti chřestěly a obdivoval jsem se v duchu zmužilosti nemocného, který sotva vzdychat se odvažoval. Hostitel můj mu stále vlídně domlouval. Obratně nohu srovnav, přiložil deštičky a nohu zafáčoval.

„Brzy bude zase dobře; jenom ležte z ticha; zítra sem zase přijedu. Jak se to stalo? Ale počkejte — dříve otevřeme okno —“

Pospíšil jsem rychle, abych jeho přání vyplnil. Okno bylo malé a div z rámu prohnilého nevypadlo, když jsem je otevíral. Po skle stékalo srážející se ve světnici vlhko, neboť žilo v ní nejen sedm lidí, ale zároveň se tu i vařilo.

Oknem zavál do jizby čerstvý letní, teplý vzduch.

„Ah!“ oddechnul si nemocný. „Inu, vzácný pane doktore, to již je někdo na nešťastné planetě narozen. To už na mne čekalo. Kdo by si to byl pomyslil, když jsem ráno ze statku zdráv vyjížděl. Hospodář mne poslal na výdělek do cukrovaru. Je teď u nás málo práce a škoda, aby potahy zahálely. Padákem z prvního poschodí cukrovaru spouštěli pytle s cukrem. Je to výška — pytle jsou těžké. — Mají se spouštět, až když čeledín vždy jeden urovná. Já právě jeden spuštěný zvedal — v tom zarachotil jiný a mně zrovna na nohu — jak se to stalo, bůh suď; já div s vozu nespad —“

V tom vešla žena Drozenova s putýnkou, v níž byl led. Obkladky na pohmožděninu přiloženy. Můj hostitel nařídil na noc a na zítřek čeho třeba, zvláště stran diety a zanechal něco peněz ženě; přislíbiv znovu, že zítra opět přijede, odešel se mnou.

Hospodář, který venku čekal, zval nás opět k sobě, ovšem že marně, a tak jsme odjeli.

Málo se mluvilo cestou; každý z nás svými myšlénkami se obíral.

Na dvoře mého hostitele zase nás přivítal veselý štěkot Orkánův. Brzy na to rozloučil jsem se se svým hostitelem, který mne doprovodil do mého pokoje v prvním poschodí.

„Spěte dobře!“ pravil, podávaje mi ruku, kterou jsem vřele stiskl.

Byl jsem rozčilen dojmy toho dne. Nemohl jsem pro to, navzdor únavě své, hned usnouti. Prohlížel jsem tedy svůj pokoj a spatřiv skříň, otevřel jsem ji. Byla tu zastoupena lektyra všeho druhu, od starší a nejnovější vybrané belletristické, až k přísně vědecké.

Patrně hleděl hostitel hostům svým pobyt u sebe všemožně příjemným učiniti, a počítal s jakýmkoliv druhem duševní nálady a vzdělání svých hostí.

Konečně se snesl na unavené oči mé blahodárný spánek.

III.

Vysoko stálo již slunce, když jsem se probudil.

Jak se nám často v cizině stává, nevěděl jsem z počátku, kde se nacházím; ale záhy jsem se upamatoval na včerejší příhody. Rychle jsem se oblekl, abych byl na vše připraven, co se zvyklého domácího pořádku týče, a jej ničím nerušil.

Sešel jsem do přízemku. Nenaleznuv tam nikoho, vyšel jsem do zahrady.

Byl překrásný den, jeden z oněch, které se hluboko vtiskují do paměti naší, zvláště jsou-li provázeny udalostmi pro nás památnými. Dětství a jinošství mívá nejvíce podobných upomínek; ale i pro mužný věk naskytují se vždy takové půvabné okamžiky, zanechávající dojmy hluboké.

Třeba pouze přírodě nésti vstříc duši čistou, srdce vášněmi nezkalené a zachvějí se opět struny jeho dávnou písní —

Vždy mi při tom napadají slova: „Nebudete-li jako maličtí tito, nikoli nevejdete do království božího.“

A severní Čechy naskytují svými malebnými skupinami hor, směle a ostře ze zdánlivé roviny vystupujícími, pohledy tak vznešené, tak svérázné, že divák za jasného dne těžko se od nich může odtrhnouti.

Dvouhlavý Bezděz jasněl se nedaleko na severu, tak že zříceniny hradu a kláštera ostře se rýsovaly na tmavém blankytu, k západu lesnatá hora Vrátenská s kopci u Housky, rovněž krytými zeleným lesem. Pak tmavý Perštýn, podobný Hanžburku za Oharkou, ba za Perštýnem i hory vůkol Litoměřic byly viditelny.

V levo od Bezděze vystupovalo více tmavých hor jednotlivých, podobného rázu jako on, za ním v dálce Ralsko a v pravo táhlý hřbet Ještědu. Od tohoto pak ještě trochu k východu jevily se vzdušné obrysy Krkonoší, jako vdechnuté na modré pozadí. Blíže viděti bylo bílé vísky, tmavé hory a zelené háje, lesnatý vrch Bezvel, k východu pak širou planinu žírných polí, tu a tam háji, rokle lemujícími, prostoupenou, za kterou ku východu, za Jizerou vystupovaly již obrysy Mužského, Trosek a táhlého Chlomku u Mladé Boleslavi a dále předhoří Krkonošská.

K jihu byla nepřehledná téměř, žírná pláň, zdánlivá rovina, stoupající znenáhla k jihovýchodu k Beznu a k jihu k Hornímu Slivnu, na obzoru kostelní vížkou sotva již znatelnému.

Tmavomodré nebe mělo onen nádech na obzoru, který po bouři letní často se vyskytuje, jako lehký, modrý závoj, jako clona vzdušná nad vzdálenějšími předměty visící.

Již za pravěku byla krajina tato, jak hojné předhistorické památky ukazují, vzdělávána a bývala zde četná božiště našich předků. A vskutku nelze skoro krásnějších míst pro myšlénky nad všednost povznášející nalézti; pro myšlénky, které samy sebou jsou modlitbou.

Bližší hory, stromy, háje, údolí rýsovaly se tak svěže a čistě, jakoby dnes byl celý ten nádherný svět z rukou tvůrce vyšel, mladý a plný štěstí. A vyšel vskutku dnes; neb co jsou aeony věků vůči věčnosti? Věčnost zná jen — dnešní den —. Co v ní náš bol jednodenní?

Mimovolně divák zapomínal vůči té velebě a nádhernosti, že pod touto azurnou klenbou tisíce a tisíce tvorů trpí — vše zdálo se splývat v harmonii krásna.

Tak jsem dumal, naslouchaje švitoření a zpěvu ptactva blízkého lesa, z vůkolních stromů zahrady, a pohlížeje na bílé a barevné motýly, kteří duhovými křídly nad květinami poletovali.

Nad vížkou stavení poletovalo hejno holubů. Hrdlička se v sadě ozývala. Křepelčin hlas se mísil s hlasy koroptví a jednotvárným voláním žežulky.

Odněkud z daleka ozývalo se zvonění zvonů, neboť byl den sváteční.

Bylo okolo osmé hodiny ranní.

Kráčel jsem zahrádkou pečlivě pěstovanou a vyšel konečně dřevěnými vrátky ven, překročiv bublající potůček, malým paloučkem se vinoucí a k lesnatému dolu spěchající. Vystoupil jsem na blízké návrší, abych se po krajině porozhlednul.

V tom mi přicházel můj hostitel přes pole vstříc, nesa na rameni pušku a v ruce zastřeleného ostříže.

„Aj, dobré jitro," pravil. „Jste jako já milovník ranní procházky. Ale bude čas, abychom se vrátili."

„Byl jste na lovu?"

„Zastřelil jsem ostříže, který znepokojoval celé vůkolí a zvláště mé holuby —"

V tom jsme překročili opět malý potůček, lemovaný malou lučinou, plnou bujné trávy a květin. Tráva se pohybovala, ozvalo se zasyčení a do výmolu se vrhnul had, svítě pestrými šupinami.

„Neubližujte mu, je užitečný. Hle, jak chytře hlavičku z trávy vystrkuje; olizuje se a po nás se ohlíží."

„Není vám tak blízký soused protivným?"

„Nikoliv; mě jsou všichni tvorové na zemi téměř stejně milí. Zvykneme-li si na ně a pohlížíme-li na každého zvláště, nacházíme u každého jinou fysiognomii, která je pouze výrazem toho neznámého, co jim život dalo. Mluvím li o fysiognomii a o tvářnosti, bude se vám to snad zdát paradoxní — a přece náš prostý lid, žijící ve stálém styku s přírodou, je pravdě bližší. Pohleďte na jakéhokoliv živoka a naleznete u něho fysiognomii, která u mnohých nabývá jakéhosi výrazu vyděšeného, jakoby se něčemu divili a zároveň se báli té síly, která jim život dala, jakoby kladli všehomíru němou, bolestnou otázku. Zvláště u vyvinutějších obratlovců a mezi nimi u ptáků nejvíce se to jeví; je to asi tak, jako když se na nás ustrašené dítě dívá. Je to pouze odlesk neznámého v nesčíslných variacích, od infusoria až po člověka. Jest to odlesk všehomíra, odrážejícího se v nich, jako v zrcadle, či jak Leibnic praví: ‚každá podstata jednoduchá svými vztahy vyjadřuje všechny ostatní a je tudíž živoucí, stálé zrcadlo všehomíra.' Jaký to velkolepý názor," pokračoval s ohněm, „všehomír, pozorovaný neskonalým množstvím podstat, které jsou opět živoucím, více méně uvědomělým výrazem, zrcadlem jeho. Pro každou z nich existuje právě tolik rozličných světů, které jsou přec jen pohledy světa jediného, dle rozličných hledisk jejich. A vše tíhne k jednomu. Prostředky pro to vše volila příroda tytéž a přece zase dle potřeby

tak nesčíslně rozmanité. Vezměte opět jen oko a fysiognomii tváře té vážky, vznášející se tamo nad potokem, onoho hada, tohoto dravce v mé ruce a nás lidí: cítíte tu příbuznost mezi nimi a námi všemi živoucími do nekonečna?“

„Dáváte výraz myšlénkám lépe, nežli mně se dařívá,“ řekl jsem na to. „Divil jsem se z počátku, považuje vás za prostého rolníka; divím se vám nyní tím více, že se zahrabáváte s vědomostmi svými do této pustiny a že nehledíte je zužitkovati jinde, lépe?“

„A jak?“ tázal se s úsměvem on.

„Ve městě, kde byste mohl vydatněji působiti ve společnosti, na katedře, perem a slovem —“

„Vidím, milý příteli, že mne nadceňujete i podceňujete zároveň. Kdož ví, nepůsobím-li zde, v této pustině, jak tento rozkošný kousek země nazýváte, daleko více a lépe, než bych mohl v městě činiti! Dosti tam lepších hlav — a potom, neznáte mne ještě zcela. Vidím, že jsem vám ještě dlužen dokončení mé historie. Tak vám snáze bude pochopiti příčiny, které mne vedly k tomu, že jsem se právě sem, do této pustiny, jak díte, zahrabal.“

„Odpusťte,“ dím na to, „nechtěl jsem vám žádným způsobem nějakou výtku činiti; byl to prostý výraz podivení, ne-li obdivu —“

„A právě proto jest mi cenným; právě vaše přímost se mně líbí a kdybych jí hned z počátku našeho setkání se byl nepozoroval, sotva bychom dnes důvěrně spolu rozmlouvali —“

Přiblížili jsme se k domovu.

V jídelně čekala na nás domácí paní se svým děckem, roztomilým, as jednoročním klučinou.

Usedli jsme k snídaní.

„Byl jste včera dlouho vzhůru,“ pravila paní, „a súčastnil jste se nočního výletu mého muže. Nejste unaven?“

„Nikoliv, madame; naopak necítil jsem se nikdy tak svěžím a volným jako dnes a zde u vás.“

S úsměvem pohledli oba manželé na sebe.

„Jak se vede včerejšímu pacientovi?“ obrátila se nyní paní k muži, „není to nebezpečné?“

„Nikoliv; hodlám se tam za chvíli vydati.“

„Mohl bych vás doprovoditi?“

„Bude mi milé.“

Za chvíli bylo zapřaženo. Jeli jsme rozkošnou krajinou, rozmlouvajíce nejvíce o poměrech hospodářských.

Pacienta nalezli jsme dnes daleko lepší mysli, nežli včera. Mohl jsem za dne teprve řádně pozorovati bídu v nízké a dusné světnici. Žena byla v kostele a starý Drozen s jedním hochem sám. Ostatní děti hrály si někde venku.

Zatím co hostitel můj nemocného prohlížel, šel jsem ku zvlhlému oknu, kde jsem viděl srovnáno něco papíru. Spatřil jsem, že jsou to rozličné, ne špatné výkresy, jaké školáci nižších škol realných shotovují.

„Čí jsou to výkresy?“

„Mého nejstaršího,“ pravil nemocný. „Byli jsme dříve v lepších poměrech. Býval jsem tkalcem a měšťanem městečka N. P. Z počátku po mém oženění dost dobře se mi vedlo. Měl jsem malý domek a kousek pole. Nejstarší syn chodil již do druhé reálky v J. Tu jsem těžce na prsa onemocněl. Živobytí bylo těžké; s velkými továrnami nemůže nyní chudý tkadlec konkurovat. Malé úspory z dřívější šťastnější doby v nemoci mé praskly; bylo u mne mnoho krků, které jsem živiti musil. Přišli jsme o domek a o všechno; musel jsem se pronajmout za chasníka.

„A váš syn, student?“

„Tahá s volama, vzácný pane; jsem rád, že může to, že nás pomáhá živit. Žena chodí do práce a podělkuje —“

Zachvěl jsem se.

Nahlédnul jsem opět jednou hluboko do toho obrazu bídy našeho dobrého pilného lidu, který při všem tom je tak oddaný a klidný, že se pozorovateli svírá srdce. —

I mně sevřela se hruď a byl jsem rád, když jsem se s hostitelem opět ocitl na čerstvém vzduchu. Ale šťastná moje nálada ranní byla dojmy těmi zakalena.

„Přijde-li i tomu lidu jednou lepší ráno? Najde-li se pro něho ten, který slova spasitelova uvede ve skutek?“ mimovolně jsem ulehčoval svým citům. „Co ho vlastně drží v této oddanosti, než hluboká víra a oddanost v osud? Avšak nežli k takové resignaci dojde, jaký to boj mezi sebezapřením a city, hlásícími se neumlčitelně o své právo — právo každého člověka k životu, štěstí. — Jaká to propasť dělí duševní názory jeho od našich. — A jak trnu, pomyslím-li, že většina lidí nemá ani přístupu k pramenu pravého vzdělání — že my ostatní lhostejně chodíme nad tímto jícnem, v kterém jako ve vulkánu stále vře a kypí nespokojeností.“

„Můj drahý, dotýkáte se zde rány, která v prsou naší vzdělané společnosti stále se jitří. O tom mnoho by bylo mluviti — předmět ten je nevyčerpatelný. Pessimisté tvrdí, že jde vše k horšímu, že osud helota řeckého nebo otroka římského atd. byl lepším, než dnešního dělníka, který je helotem velkého kapitálu. Nepřináležím k těm pessimistům — ač v mnohém pravdu mohou míti. Hleďte, mnoho-li se o tom již napsalo a mnoho-li denní literatura stále přináší.

Společnost moderní rozdělena zápasem tím ve dva tábory, z nichž v jednom sobě budoucnosť osobují, ve druhém krok za krokem staré instituce hájí.

Osvěta — štěstí — spokojenost — jsou to pojmy velmi relativní. Mluvili jsme ráno o Leibnicovi. Co jsme řekli tehdy o všech jednotkách vůbec, to platí zde o lidstvu zvláště: jaká to nekonečná škála názorů na svět — každý z nás má svůj vlastní názor a tudíž i vlastní svět. Ani dvěma z nás se nejeví úplně stejný. Jaká to stupnice vzdělanosti!

Ovšem, shoduji se s vámi v tom, že pravá osvěta by se měla co nejvíce rozšiřovati, že by měl býti přístup ku pramenům jejím umožněn nejchudšímu bezplatnou a povinnou návštěvou školy. Jest to jeden z uskutečnitelných a tudíž praktických ideálů, abych se tak vyjádřil — ač s druhé strany nutno přiznati, že právě toto částečné osvícení a vzbuzení touhy po něčem mravně i hmotně lepším, aniž by chuďasům bylo

možno touhu tu ukojiti, je s části zdrojem nynějších nesrovnalostí sociálních; je to — obrazně řečeno — ostrá zbraň v ruce děcka; — ale toto děcko — lid — je olbřímem, který může — až síly své usjednotí — jediným mohutným rozmachem svrhnouti řetězy nepřirozené a věčné práce, věčného otroctví, do nichž jej moderní společnost vhání, a svrhnouti tuto společnost s beder svých, na nichž ji jako Atlas nese — ovšem by při tomto rozbití moderního světa též jeho civilisace dnešní vzala za své —"

„A přece mi něco říká, že by to bylo možno, aby se stali všichni lidé šťastni dle svých pojmů a poměrů —"

„Ano, doufejme, že jako všechny své ideály lidstvo dosud uskutečnilo, uskuteční i tento — kdy a jak — to ovšem nevíme. Víra náboženská a víra v osud, jste pravil, že lid náš udržuje, že neklesne zcela. Ale co jest to? Jsou to pouze nodokonalé výrazy pro to, čeho neznáme, ač se domníváme, že to dovedeme lépe říci než jiní. Myslím, že ve skutečnosti stává pouze vyplnění velkolepého plánu ohromných rozměrů, v němž vůle a čin jsou identickými, čas i prostor jen formou intellektu bytostí obmezených, jimž analogické, ale neznámé nám potence odpovídají; náhoda jen opisem naší nedostatečnosti u pojímání příčin, podmíněnost a příčinnost jen výrazem nepostihlé dokonalosti jednotné, tedy v jistém, ovšem nekonečně vyšším smyslu — osobní. Tím vysloveno též, že ni v největších ni v nejmenších věcech nic nezachází vskutku, vše je věčné a zároveň všechny možnosti skutečností; tudíž pro ponětí naše v rozličných sférách; a soujem všeho nikoli není přístupen mysli obmezené, byť i hranice její se rozšířily jakkoliv. V oné skutečnosti Nejvyšší však veškerá samočinnost bytostí stvořených, která pro vývin jejich jest nevyhnutelna a od nich co postup vnitřní pociťována, existuje věčně co dokonalost celková. Vše to jsou i mohou býti jen symboly, podobenství, obrazy, nástiny, setkané z látky, podobné snům — vezdejší existence nám jiných neposkytuje. Ale jest úplně dosti na tom, že nám poskytuje takové. Tak ovšem nelze mluvit k veškerým lidem, nerozuměli by nám a nutno přeložiti smysl těch slov pro život praktický, denní, pochopitelněji. To dosud nelze jinak než náboženstvím, vírou positivní a stalo se tak nejdokonaleji zakladatelem křesťanství. Ale pamatujte si, můj drahý: nám, kteří jsme krutou pravdu života pochopili, nepřísluší nečinně přihlížeti k bídě spolubližních; naší povinností jest činně působiti k jejímu ulevení t. ne převraty násilnými, ale skutky milosrdenství, dle možnosti každého. Věřte, že každá ta kapka úlevy jest krokem ku zlepšení poměrů, krokem k ideálu, jenž slove humanita. Pessimista skládá nečinně ruce v klín, řka, že oproti oceánu bídy, stále se stupňující, je všechna pomoc marnou. Já však pravím ne! a tisíckráte ne: marné jest očekávati v nečinnosti Spasitele; z nás každý může a má býti spasitelem v okrsku jemu dostupném —" (Dokončení.)

Z mých mladých let.

Prosté i romantické upomínky. Od **Serváce Hellera.**

III.

Artista-padrone staršího slohu.

letech mého dětství a chlapectví měla naše škola zajímavé sousedství. Na protější straně silnice, opodál za školní budovou, na místě, kde nyní hostinec u Karla IV. se nalezá, stál tehdá zájezdní hostinec „u Šťastných“. Budova ta měla zařízený jenom přízemek, ale byla rozsáhlá a za ní rozkládal se velký dvůr s prostornými konírnami První patro hostince tvořily holé, střechou kryté zdi. Z venčí zdálo se, jakoby to byla nahoře nějaká veliká dvorana, ale my kluci věděli jsme, že jsou tam jenom neomítnuté stěny s otevřeným podkrovím a tu i tam útulky netopýrů, sýčků, ostřížů a jiné toho druhu havěti.

„U Šťastných“ říkalo se tam proto, že byl vlastníkem hostince jakýsi pan Šťastný — křestné jméno jeho jsem dávno již zapomněl. Tento pan Šťastný jest jednou z nejzajímavějších figur v kaleidoskopu mých vlašimských upomínek i přál bych si, abych o něm a jeho rodině nyní ještě všechno věděl, co mi zevrubně známo bylo v době, kdy jsem ještě po plotech a švestkách otcovskou garderobu trhal v nezbednosti nezměrné . . . Románem rodiny pana Šťastného mohl bych nyní udělati pravé štěstí, neboť „doba je realistická“ a ni nejzuřivější naturalista nesmí realní pravdu popírati příběhům, ve kterýchž se prostě a věrně vypravují skutečné události a osudy lidí určitě jmenovaných, byť i tyto události sebe více byly romantické, přátelé pak romantického čtení nalezli by tu vše, co v dobrém románu hledají: bohatý, složitý děj, řadu zajímavých, typicky vyvinutých osob a hojnost rozmarných i tklivých episod. Žijí snad ještě lidé, kteří by s to byli paměti mé ku pomoci přispěti a historii rodiny té mi doplniti? Pochybuji, neboť rodina Šťastných byla stěhovavá a těkala světem jako Ahasverus, až docela zanikla . . .

Pan Šťastný byl muž bystrý, hodný a příjemný, avšak podivín. Podivín! Hm — který pak umělec není podivínem?! Tedy umělec? . . . Ano, umělec každým coulem a každou krůpěji krve! Pedanti říkali tomu ovšem jinak a často slýchal jsem vlašimské notábly těch dob říkat: „Ten Šťastný toho komedianství už nenechá! A jeho děti — všechno samý komediant! . . . Ti lidé, otec, matka, dcery i synové zahynou všichni na provaze a na koni! . . .“

Mně bylo takovýchto řečech vždy jaksi teskno u srdce . . . „Jakže, tito hezcí, příjemní a tak umělí lidé, že by všichni musili zahynouti?

A proč to?“ . . . Však myšlénkám tohoto druhu jsem se dlouho nepoddával a pohled na ty statné, svěží a obratné postavy zbavoval mne rychle všech obav.

Šťastný byl tedy hostinským, ekonomem a artistou čili komediantem zároveň. Jeho vlašímská usedlosť byla velmi cenná a on náležel bez odporu k nejzámožnějším občanům města. Jakobych ho viděl před sebou! Byl statný, nepříliš veliký a pružný jako každý gymnasta. Vysoké čelo jeho bylo zbrázděno třemi vráskami, nos aristokraticky vypjatý a černý plnovous vždy pečlivě stříhaný, tak že činil náš zajímavý soused dojem vážného gentlemana. Hlas jeho byl zvučný baryton a ve všech pohybech zračila se jakási nenucená elegance světáka. Nikdo by byl neřekl, že jest to — komediant, a Šťastný byl přece — jak už praveno — komediant comme il faut. „A to komediant venkovský!“ dokládá asi mnohý čtenář. Byl a nebyl. Ve Vlašimi Šťastný komediantem vlastně nebyl, neboť tu hleděl si zaměstnání prostě občanského: byl výtečným hostinským a vzdělával velmi dovedně své role. Jenom když na zámku vzácní hosté byli a různé zábavy se pořádaly, býval k nim také Šťastný zván a bavíval shromážděné panstvo různými kousky „z oboru vyšší gymnastiky a salonního kejklířství.“ Avšak to nebylo již za mé paměti, nýbrž v době, která rok 1848. předcházela. Tehda bývaly prý na vlašimském zámku časté slavnosti a panstvo hrávalo také pilně divadlo, k čemuž celá honorace města pozvání dostávala. Avšak v letech 1848 a 1849 opanovala politika a potom — bývalo již ticho a smutno také na zámku. Kromě zámku uspořádal Šťastný někdy také v městě nějaký divertissement z ochoty, ale jenom když šlo o dobročinný účel.

Ale proto přece byl artistou z povolání, neboť stávalo se, že pojednou, než se kdo nadál, celou svou živnosť pronajal a s ženou i s dětmi zmizel. „Popadla ho zase touha po světě!“ říkalo se v městě a několik dní nemluvilo se po celé Vlašimi o ničem jiném, než o té „potřeštěné, nepokojné rodině.“ Vědělo se, že Šťastný na kvap všechna artistická rekvisita do beden uložil — pokud tam vůbec stále uložena býti nemohla — a na novou uměleckou pouť se vypravil. Kam? nikdo nevěděl.

Šťastný měl choť, kteráž byla také mistryní různých svobodných umění a kteráž v letech čtyřicátých a ještě dříve také čest mívala, produkovati se na zámku před rodinami Auerspergů, Mannsfeldů, Festeticsů, Windischgrätzů a jiných sloupů českého stavovského sněmu. Z tohoto manželství vzešli dva synové, Ignác a Rudolf, a dvě dcery, Anna a Marina. Synové i dcery byli krasojezdci, akrobaté a kejklíři, ale také jenom, když byla otce ona „touha po světě popadla“ a on novou výpravu uspořádal. Jinak žili a vedli si jako jiní mladí lidé a byli také přiměřeně zaměstnáni. Největší chloubou a radostí Šťastného byla nejmladší jeho dceruška Marina, děvče krásné a „pro koně a komedii zrovna stvořené.“ S tou prováděl Šťastný své nejskvělejší kousky a s tou býval také všude nejraději vídán. Baby prorokovaly sličné Marině, že „si pro ni zlatý princ nějaký přijde,“ a ona prý zatím kdesi v Belgii v jízdárně vaz zlámala. Ale to stalo se až později, když byla rodina Šťastných mé rodiště nadobro již opustila.

Šťastný, kdykoli Vlašim opustil, zřídil si pokaždé rychle společnost a vyhledával nejživější města. Jakého spůsobu jeho společnost byla, nikdo v mém rodišti určitě nevěděl; nejspíše bývala velmi smíšená, neboť slýchali jsme, že dělá produkce krasojezdecké, akrobatické, pantomimické, kejklířské a eskamotérské, tedy „zásadně“ asi tak všechno, co novodobý velký „cirkus“ obecenstvu podává. Ale cirkus to žádný nebyl. Za rok, za dvě leta objevila se Šťastného rodina pojednou zase ve Vlašimi, nájemce dostal dle kontraktu odstupné a ze světoběžného komedianta stal se opět úslužný hostinský a praktický ekonom. „Už jsem se s tím vagabundstvím do smrti rozloučil“, říkal mému otci i jiným svým přátelům; ale za dvě, za tři leta zmocnila se ho opět touha po hlučných produkcích a on, s nikým se ani nerozloučiv zmizel, nepovědomo kam.

Když ve Vlašimi žil, nebylo v jeho závodě, hospodářství a rodině nic neobyčejného, dobrodružného; jenom divívali se lidé, proč drží Šťastný tolik koní a proč zejmena také jezdecké koně živí? Šťastný to ovšem věděl: chtěl zajisté, aby rodina ze cviku nevycházela a pak šlo mu o to, aby měl stále několik naprosto vyzkoušených, specielně vycvičených a na osoby dokonale navyklých koní pro příští výpravu.

Pravil jsem již, že Šťastný ve Vlašimi „uměleckých“ produkcí nepořádal. Kdež pak také! Město, kteréž tehda zrovna tolik čísel, jako rok dní čítalo, nedovedlo drážditi ctižádost artistů, kterýmž tisícové lidu bouřlivým applausem lichotívali v arénách měst světových — tak aspoň se říkalo. Avšak zvláštnímu tomu pokušení, jež na všechny umělce přichází, i když se byli docela již umělecké dráhy zřekli, nedovedl docela odolati ani náš pan Šťastný, a takž dostalo se vlašimskému obyvatelstvu několikráte vzácného překvapení. Bývalo to ovšem toliko po letech, ale proto přece zachytila moje paměť dvě takovéto události.

Jednou o druhém velikonočním svátku — byl krásný, slunný a teplý jarní den — ubírali jsme se, provedše na kůru velkou Vitáskovu mši do C-dur, z kostela. Největší náš, patronu kostela věnovaný zvon sv. Jiljí hlásal majestátně dobu polední a s veselou myslí spěchaly zástupy pobožných k pomláskovému obědu. Od branky kostela vedlo tehda až k děkanství — a stojí nepochybně dosud — stromořadí mohutných lip a na konci této aleje rozkládalo se v prvních padesátých letech větší prostranství, ohraničené na východ velkým rybníkem (tam, kde později velká okresní budova postavena), na sever děkanstvím, na západ školní zahradou a na jih hostincem pana Šťastného. Na tomto prostranství tedy očekávalo nás milé překvapení. Vystoupivše ze stínu košatých lip spatřili jsme na levo pestrou kavalkádu: šest zlatem a purpurem bohatě vyšňořených trubačů na opentlených koních a v jejich středu hlasatele v kostymu z patnáctého století. Jakmile hlavní příval z kostela se přiblížil, spustili trubači effektně harmonisovanou fanfáru a hlasatel popojev ku předu ohlašoval slavnostně, že bude odpoledne, ihned po skončeném požehnání, se svolením jeho Jasnosti knížete Karla z Auerspergů jakož i zeměpanského úřadu na velké estradě zámeckého nádvoří, v otevřeném čtverci mezi starým zámkem a jeho novými křídly, uspořádáno elegantní představení krasojezdecké, gladiatorské a šermířské, ku kterémuž se všechno císařské-královské, panské a obecní úřadnictvo, měšťanstvo

a ostatní slušné obyvatelstvo města uctivě zve. Honorace městská jakož i měšťanstvo, kteréž ve slavnostním obleku se dostaví, že má místa vykázána ve vnitřním nádvoří samém, ostatní pak obecenstvo na připravených vystupujících lavicích mezi vnitřní mřížovou přehradou a zevnější čtyřbaštovou branou parkovou. Každý navštěvovatel že se žádá, aby dle libosti nějaké vstupné zaplatil, ježto slavnost ve prospěch pohořelých v Lukavci se pořádá a tomuto dobročinnému účelu celý hrubý výnos se odevzdá.

Slavnostní představení se odpoledne skutečně také za velkého návalu obecenstva odbývalo a průběh jeho byl prý opravdu skvělý. Já sám se na ně mnoho již nepamatuji, nepochybně proto, že jsem jenom odněkud se strany dívati se mohl a tudíž vlastně nic ani neviděl. Nám klukům musilo postačit, zahledli-li jsme třebas jenom těch několik koní s pestrými, zlatým třepením hojně vroubenými šabrakami, pozlacenými uzdami i a červenými, bílými nebo modrými chocholy, pak nějakého toho římského gladiatora a rytíře v těžkém brnění. Ostatně měli jsme zrovna kanibalskou radosť ze vřískání trub, práskání bičů a třaskání mečův, jež přes vysokou živou hradbu starších diváků k našim vytahaným uším doléhaly.

Zámecká produkce dopadla tedy k obecné spokojenosti panstva i lidu a nepochybně také učinkovavších při ní artistů. „Kde nabral pan Šťastný hned tolik lidu?“ tázali se měšťané odcházejíce ze zámeckého nádvoří. „A kde vzal všechnu tu drahou zbroj a tolik nádherných kostýmů? Takových věcí přece komedianti nemají!“

Věc byla docela prostá. Ke Šťastnému zavítala pod přísným incognitem tlupa artistů, kteří někdy u něho již angažováni byli a nyní právě místo svého působení měnili, a Šťastný použil jejich nahodilé přítomnosti k uspořádání svátečního představení. Kostymů, rekvisit a zbraní měl sám dostatek, avšak denní světlo širého nebe vyžadovalo, aspoň pro hlavní osoby, výzbroje nádhernější, opravdovější a cennější, a tu poskytla či zapůjčila ochotně bohatá divadelní, maškarní a historická garderoba knížecí. Otud ty pozlacené uzdy, ty zlatým třepením a krumplováním až přeplněné šabraky, ty krásné lesklé zbraně, těžké aksamítové pláště a lesklé krunýře rytířův.

A ještě na jednu podobnou slavnosť se pamatuji, ale nemohu se rozpomenouti, v kterém roce se odbývala. Jsouť vůbec mé upomínky z prvních let padesátých už jen jako protrhané a pomíchané mlhové obrazy . . .

Šťastný ovdověl a ženské lámaly si marně hlavy, chce-li či nechce-li se znovu oženit. Šťastný o tom nikdy nemluvil a tázal-li se ho kdo v té příčině, odpovídal vždy jenom nějakým žertem. Tím časem však zemřel rozhlášený vlastník a držitel „prvního českého cirku“, také Pražanům té doby velmi dobře známý Beránek, s kterýmž se Šťastný na svých „uměleckých“ cestách ovšem často stýkal. Snad byli ti dva toho času asi první a nejlepší „padroni“ přátelé, nevím, avšak jisto je, že Šťastný jednou kamsi „na výlet“ odejel a za několik dní s novou chotí do Vlašimi se navrátil — paní Beránková odhodlala se doprovázeti ho po další dráze života i umění a svěřila jeho pevné ruce dílo svého zvěčně-

lého prvního chotě — cirkus s personalem i koňstvem. Událosť tato nesměla zůstati ve Vlašimi bez náležité oslavy.

Byla zase neděle, ani již nevím která, a opět vraceli jsme se o polednách za slavnostního hlaholu našeho největšího zvonu stinným stromořadím z kostela. Na konci lip, na slunném prostranství před děkanskou budovou, uvítalo nás víření bubínků a třepotavý tuš několika trubek a pozounů. Zástup jezdců a jezdkyň v bohatém středověkém kroji očekával tu obecenstvo z velké mše se vracející a hlasatel se zářící standartou zval všechno obyvatelstvo města, bez rozdílu stavu a stáří, na 4. hodinu odpolední k velikému turnaji „Svatba Lukrecie Borgia“, kterýž od 40 umělců a umělkyň ve věrném historickém obleku a brnění proveden bude na hořejším náměstí čili rynku!“ ... Po vykonaném takto ohlášení zazněl opět velký tuš a kavalkáda hnula se, aby pozvání ve všech částech města opakovala.

Odpoledne pak sestrojeny na řečeném náměstí s eskamotérskou zrovna rychlostí manége pro jezdce, balkón pro Lukrecii Borgiovu a několik řad nižších a vyšších lavic pro městskou honoraci. Ostatní obyvatelstvo mělo přirozený amfitheatr na jihovýchodní straně náměstí, kteráž tehda ještě od dolejší, ploché části rynku příkře jako střecha k hořejší řadě domů vystupovala. Několik minut před 4. hodinou přibyl za hlučného troubení a víření bubnů skvělý rytířský průvod, v jehož středu na vysokém bílém hřebci Lukrecia Borgia (paní Beránková-Šťastná) majestatně klusala, na náměstí a jakmile se bylo obecenstvo poněkud ustálilo — vstup byl docela volný — dáno velikou fanfarou znamení, že turnaj začíná.

Průběh tohoto rytířsko-jezdeckého představení vylíčiti nemohu; pamatuji se jenom, že to byla pro naše oči pastva nevídaná a naprosto oslňující. Nikdy před tím a nikdy potom neviděla asi Vlašim nic podobného. Rytíři lámali oštěpy a vítěz nade všemi soupeři obdržel z rukou krásné Lukrecie zlatou růži. Pak jezdili kavalíři i dámy o závod, nabodávali hlavy Tatarů, sráželi ptáky, navlékali letmo na dřevce mosazné kruhy a tak dále, a provedli na konec před královnou slavnosti velký rej taneční.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Za krátko na to opustil Šťastný Vlašim na dobro. Usedlosť svoji prodal a oddal se docela životu kočovnickému. Docela? Tak se aspoň u nás říkalo. Zdali právem či neprávem, nevím; avšak musím známo učiniti, že jsem r. 1856 Šťastného zastal v Jihlavě již zase jakožto vlastníka rozsáhlé zahradní restaurace. Však o tom jindy.

Václav Živsa.

Hexametrem napsal **Svatopluk Čech**.

(Pokračování.)

V zahradu dále farář rozlehlou hosta uvádí.
Částka její různé hostí rostlinstvo kuchyňské,
v záhony rozdělená, jež kolkol v ozdobu vroubí
kvítí pruh měňavý, v rohu každém houština růží.
Se dvou stran hlohový plot vzrostlý zelnici chráuí,
na pravo bok stavení, v zadu zahrady zeď ji zavírá,
révou zacloněná; tam ve včel rozruchu pilném
úly řadou svítí, rozličnou natřeny barvou.

Ostatní sadu část vlnitá zponenáhla se chýlí
strání k úžlabině, v níž volně potok vody jasné
vesnice prostředkem v bujných vrbinách se zatáčí.
Jabloně rozložité, hruše statné po svahu rostou,
většina jich zářic teď v pyšném úboru jarním,
ve květu sladkodechém, bzučivých včel pastvě lahodné;
pod stromy tráva jenom kyprá všude půdu pokrývá,
pampelišek hojných svítíc zlatovými slunéčky —
tak v dědinách českých nejčastěji zahrady vídáš,
jen tím ozdobené samorostlým vesny kobercem.

„Půdu nerovnou má, krabatou, sad můj olivetský;
a přec hojně nosí daru rozmanitého Pomóny —
na květ patřte jenom, jak hustě tu větve pokrývá!
Zásvit ráje to jest, čím jarní příroda září,
v kráse juné tu opět zem' vábí v den jako první,
kdy z ruky vyšla boží, v ní Édenu vůně zavívá,
v rozkoš srdce noříc, v neukojnou touhu čarovnou.“

Takto farář velebí jara půvab, slastně zanícen.
Však též Václavu teď stín bezděky líce opouští,
pohled zasmušiý z vůkolní krásy se jasní,
hruď se mu rozšiřuje, vzduch vonný žíznivě dýchá.

„Již moje fantasie svá dávno pochýlila křídla,“
kněz vede dále hovor, „však v půvabu přírody jarní
ještě mi leckdy duší poetické záchvaty víří;
jak za jinošských dob, kdy horečka si veršotepecká
na mně vyžádala daň — na štěstí jen do denníku.
Teď by pění moje as zaznívalo hrůzněji ještě

a smích neskonalý leda vyzvalo po kraji českém,
jiř formou přežilou, neb sotva jinak by dovedla
Músa moje zpívat, než v dávném rozměru řeckém
a v časomíře lepé, jež k posměchu choutce moderní.“

„Módy nebyl to vrtoch, co vrátilo přízvuku prestol,“
Živsa namít’. „Duch češtiny sám jemu žezlo podává,
dávno jedin vládnul v řeči národa i v jeho písni,
ažť učenosť školská, vše nutíc v rysy řecko-latinské,
antický na skřipec naši řeč rozpínati začla,
kroutit podle forem, jimž ráz mluvy navždy se příčí.
A proto marně tasil meč lesklý ještě nedávno
umný duch nejeden, jalovou by tu hříčku obránil:
v zásadě vítězství časomíru ověnčilo tehdáž,
však řeč, nezmatena, svou cestou kráčela dále,
bezděky po vkusu svém dál ze rtů tryskala pěvcům
proudem volně živým, nikoliv kaskádami metra,
v něž ji nutil školomet, umělé rozmetla překážky,
přízvuku řádem jen vlny výšila, nížila rytmu.“

„Vím, že naším jazykem řád přízvuku veskrze vládne,
v básních dávnověkých, v lidové též písni nynější, —
ač bych dobře, tuším, naše ‚přes háj, přes votavičku‘
s šestiměrem srovnal, k tomu ‚dám ti hubičku‘ neméně.
V žertu to arci pravím. Však věřte, že délka i krátkost
váhu také mívá v řeči prosté, v národa písni
větší nežli tuší ta přízvuku služba otrocká.
A rcete pravdu jenom, zda není též přízvuku rozměr
věc vyumělkovaná? Či mníte, že prostě vytryskly
z úst pěvců lidových přízvučné verše a rýmy?
Hříčka je rým umělá, řeči prosté rovně se příčí.
Však mluva básníků jest právě jiná, umělejší
nežli jazyk všední. Ona své má zákony vlastní
krásy a harmonie, zníc hudbou nitra tajemnou.
Ať dbá přízvuku jen či měří zvuku délku a krátkost,
vždy hlaholem zvláštním nad všední řeč se vynáší,
žádá, bys na její naladil sluch tóninu čarnou.
Zvyk lidu kouzlo jeví, jež v rýmu a přízvuku dřímá,
jej věru těžko učit, by navyk’ sluch metrice řecké;
však vzdělanec, jenž zákony zná veršů časoměrných,
snadno přivykne srkat v chuti stejné Parnasu víno
z číše moderní teď, teď z antického kratéru.“

„Ó z toho lépe je pít jen božské víno klassické,
jež nám zůstavila druž zpěvná Hellady, Rómy,“
odvece Živsa mladý. „Jest beztoho práce falešná
náš časomíry kratér, onť nápodoben je nejapně
z látky nepříhodné, takové jež formě se příčí.

Však nevěřím, že poeta pravý v ten brak by naléval
nektar posvěcený, jenž v božské chvíli mu tryská,
pro školskou leda chuť, podivínskou pouze libůstku.“

„Leč co Kolár, co jiní?“ časomíry hájce namítá.
„Avšak již se mi zdá, že budem sobě soupeři ve všem —
Hle, k jakovým v roli krásovědy jsme zbloudili tůčkám
od té básně živé, jež kol nás ve květu září.
Příroda, hleďte, boží nejlepší v pravdě poetka:
všem k duši stejně mluví ve věčném půvabu stejném.“

V zahradu za strýcem v tom neť přichvátala hezká,
zprávu nesouc, že mlynář sem s prosbou mládka posílá:
máť jeho hasnoucí ždá útěchy církve poslední.

V povzdechu děl tu farář: „Hle! stín jak náhle se šíří
po vší kráse kolem, z nenadání smrti myšlénka
skrání rozblažených lednou perutí se dotýká;
duch v tom jasně vidí, jak vratka je sudba pozemská,
těsně u rozkoše bol, zhynutí jest rozkvětu blízko,
jak sen prchne život, jak marné vidmo přelétne — —
Úřad můj mě volá; však záhy se jistě navrátím.
Hostu, Lidučko, zatím jak umíš hleď chvíli ukrátit.“

Kmet vzdálil se po té. Však dívčina v rozpaku stála
chvilku mlčíc. Pak s větve širé, jež do vlasu téměř
skláněla jí květu houšť jak hvězdic zářivě bílých
obláček řásný, bezděčně utrhla haluzku
a s ní sobě hrajíc, řeč nesměle takto zapřádá:
„Což naše zahrada jest pro městský vkus vyběračný?
Krásy tu málo je zřít, ana slouží pouze užitku —“

„A přece krásy tu víc, než hostí parky boháčů,
vesny vykouzluje dech,“ promlouvá v zápalu Živsa.
„Nad keře postřižené, nad záhony Flóry cizinské,
rozměřené cirklem, vyumělkované trety módní,
výše cením tu zeleň bujnou, moře trávy to volné,
pampelišek prostých vděkem ozdobené samorostlým,
nad nímž zářně visí tato květná oblaka bílá.“

„Ó z jara krásno tu jest ovšem,“ přisvědčuje dívka.
„Ráda i v létě tu dlím, v košatých korun úkrytu stinném,
kdy v hustém lupení mile jablek líčka se pýří —
jich bude hojně letos, neb štípí odkvete dobře —“

Václav mlčky hleděl na svižnou venkova krásku.
Mívá chvíle časem věk mužný, nálady krátké,
v nichž se vrací do prsou zmládlých květy vesny jinošské,

krev lehčej kolotá, zjařený duch křepčeji mává
osvěženým křídlem, v přeludech tone srdce opojných,
blouznivě nitro plní dávné sny a tužby mladistvé.
Tak nejčastěji nám jaro zašlé do hrudi kouzlí
přírody jarní váb a mladistvých družba bytostí.
Živsovi div takový ta krásná chvíle přinesla:
vesny zeleň svíží, ta květná oblaka vůkol,
v modravě křišťalovém, vonném vzduchu luzně visící,
v jichžto řasách sněžných jarního sluněčka paprsky
hrály jasem skvostným, bzučivých včel hejna zlatíce,
a v jasu tom děvice, vtělený vděk vesny životní,
v rozkvětu prvních vnad, s ňádrem rozkošně pučícím,
s odleskem veselosti jaré na tváři upřímné,
již nach jemně polil jak sladkou v létě merunku,
úsměv na rtu malém, v němž svítí perly bělostné,
čerstvá hrušky haluz, květy, poupata úbělu čistší,
jež ruka rozpačitá ke rtů těch červeni krásné
povznáší, té víly jara vhodný věru symbol.

Vznesla nyní k němu zrak, svůj on k zemi bezděky chýlí.

„Přísně nesuďte, prosím, řeč prosté dívky nejapnou,
jež zapřísti hovor počasím jen umí nebo setbou,“
mníc, že mlčí pohrdou, ostýchavě řekla Liduška.
„Jsem děva venkovská, všední, ducha nevzdělaného,
neznám vtipně mluvit, slova krásná umně vybírat,
jichž hlaholům ladným v městských jste uvykli salónech.“

„Nemněte, slečno drahá,“ jí horlivě odvece Václav,
„že mnoho zábavy, krás, vtipu rostí půda salónů.
Jak vánek v obilí tu šumí snad zábava jemná,
dvorně se všechno klaní, v pohybech lehkých číle šustí,
mák tam fráse planý, licoměrný pochleby koukol
myslem nezkušeným vábnými se barvami pestří;
však ducha zrnko zlaté tu zřídka do nitra upadne,
spíš nudu neskonalou tam zábavy maska ukrývá.
Mne kruhy nezvábí, kde duchem vše by rádo se lesklo
a chce slnit jediné, násilně se do vtipu mrská;
jeť to nemoc století, ten shon po efektech a bliktrech,
ta snaha zdát se jiným, teď lepším, teď zase horším,
možno-li tím neb oním oslnit dav, k obdivu pohnout.
Jim nebohý je hlupec, kdo přímo a prostě podává
vlastní pouze bytosť, bez efektní kukly a masky,
vlastní míru citů, své vlastní prostě myšlénky:
Ó vždyť géniové tu samí jsou, monstra podivná,
vášní nezměřených, přetajemných v útrobě záhad,
myšlének velikých, vtipu, jenž proniká vše a žíhá —
aspoň z líce jejich to všechno je možno vyčísti;
lehký smích zhrdavý jim na rtech věčně pohrává,

neb duch povznešený jen v úsměvu může pozírat
na vše kolem; vždy schytrale zrak, vždy tajemně se dívá,
jak by pravil, že je více za ním, než hádati můžeš.
A rtu jejich je dalek prostý citu výraz a mysli,
hlavníť stále zřetel, oslnit nás v obratu lesklém
a vše vtipně třepit v jemné kudrlinky a žerty —
Věřte mi, slečno drahá, než závod v turnaji tomto,
kde snaha všech přední, by ‚duchem' strojeným se zableskli,
lepší rozmluva jest o dnešním teple a krásnu."

An muž takto mluvil, děva v líc jeho vrývala pohled,
jakby s části jenom řeči divné chápala obsah;
než kdy dokončiv teď, k ní pohled náhle obrátil,
svůj ona zor sklopila, však svit veselý z řasy jiskřil,
všecka na líci její rázem rozprchla se tíseň
a kročejem lehkým s hostem se k zelnici nesla.

„Nuž tedy buď vám vděk, co k zábavě vesnice dává,"
žertem švítořila. „Zde je záhon řetkve pikantní,
čerstvý onde salát, tuto vedle čekáme okurky —
toť vás jistě baví jak zvěsť o novince operní.
Avšak dál neradím k úlům přistoupiti tamto,
neb včely nezdvořilé by snadno popíchaly hosta;
vždyť sama leckdy trpím jich zpurnou nevraživostí
a v loni přímo na ret z nich jedna mi zlostně usedla,
že jsem vzhled měla pak, jako tlustoretá Afrikánka —
vyznati arci musím, že snad ji zvábila sladkosť
úst mých obzvláštní, any tehdáž zrály medovky
na hruši onde staré, jež zejmena ráda mlsávám.
A proto lépe bude, když po straně vyjdeme vrátky
níže v ovocný sad. Tu potok hle! ku mlýnu se béře;
po břehu pojďme tudy! Vzácný vám klénot ukážu
vísky naší: dům vystavěný tamo pyšně nedávno
ve slohu švýcarském; zubatou má obrubu štítu,
nátěr jasnožlutý, k tomu řezby na pavlači, sloupcích —
vesnice hlavní šperk, naše přední pýcha i chlouba,
k nížto ješitně předem každého vodíme cizince,
jak vy lidé městští ku stavbě divadla nového."

Václava vedla po té, žvatlajíc dál takto naivně,
po břehu nad potokem, v němž zahrady větve převislé
ztápěly lehký stín své hojné nádhery květné,
jak třesavý odlesk mráčků sněhových neb růžných.
A v zeleném vrboví kol vážky se míhaly modré.

(Pokračování.)

Ispahan.

Napsal **Quido Mansvet-Klement.**

ynější tichá, jen smutně živořící „vlasť slunce“, jak dříve perskou říši národové rádi jmenovali, zasluhuje toho času plným právem jména „hnijící sříceniny“. Cestující Evropan, ať ubírá se, konaje pouť po této zemi nesmrtelných upomínek, ze severního města chalifova — kde přebývá „stín Boží, světa střed a ochrance náboženství“ Šach in Šach — z Teheranu, evropskou kulturou dosud jen málo dotknutého, aneb přichází-li z jižního, věčně slunného „města vědy“, Širasu, do srdce země, kterýmž jest staroslavný Ispahan, jejž zovou „městem sultána“, všude nalezá jen mohutné zbytky dávných dob, kteréž mu hlásají skvělou minulosť a veliký stupeň všestranného rozvoje, na němž se pyšnili v několika časových periodách dřívější obyvatelé těchto krajů.

Pobořená města, rozpadávající se zámky, zbortěné mosty, sřícené karavanseraje a v děsném stavu se nacházející silnice, po kterých se — ve stálém strachu před útokem loupežných Bachtiarů — malé karavany opatrně ku předu vlekou, vše to svědčí o hrozném úpadku země, jejíž nitro docela ztrouchnivělým se jeví. Starodávná silnice karavan, protínající Persii na dva díly, jest smutným hlasatelem nynějšího hospodářství a ekonomického stavu jindy tak čilých Peršanů, neboť na celé této dlouhé čáře z Teheranu do Širasu, po níž cesta trvá dvě stě a dvanácte hodin, což se rovná stodvaačtyřicíti parasangám, vidí cizinec samé toliko obrazy spouště, úpadku, miziny, a mimo města (v pořadí z jihu na sever) Širas, Abadeh, Kumišeh, Ispahan, Kašan, Kum a Teheran, kdež cestující Evropan aspoň jakéhosi zotavení dochází, jest celá ta cesta plna útrap a svízelů. Všechny karavanseraje, určené k noclehům a odpočinku cestujících, jsou v nejbídnějším stavu, ba polosbořené a běda Evropanu, který nocuje pod chatrným stropem takovéto budovy. Beze spánku probdí noc a povstává ještě před východem slunce, aby unikl dalšímu týrání ohromným množstvím hmyzu, kterýž rozviklanými prostorami karavanseraje jen jen hýbá a jehož jedovatá žihadla bolestné, zdlouha se hojící rány spůsobují.

A což teprve ta hrozná cesta! Šestnácte až dvacet plných dní plahočí se karavana ze Širasu do Ispahanu, ačkoli celá vzdálenosť jen stodvaadvacet hodin obnáší. Jsou-li cesty v hornaté krajině co možná neschůdné a více méně nebezpečné, nalezají se silnice na planinách, jež pouštím docela se podobají, ve stavu svrchovaně zbědovaném a strach před nájezdem lupičských Bachtiarů jest tu nemenší, než úzkost před bandity v horách. Věru, radostné to cestování!

Jako na moři často hejno lačných žraloků koráb chtivě sleduje, stihají zde karavanu hejna hladem zmořených, huňatých psů a štěkot

Pozdrav vycházejícímu slunci.

těchto hyén perské cesty provází cestující až před brány měst. Proto všechny tyto věci tvoří hlavní potřeby každého cestovatele v perských krajích: výtečná puška, dobrý revolver, prakticky zařízený stan a konečně — značné množství prášku, který se u nás významně jakožto perský odporučuje obecenstvu v insertech, začínajících obyčejně nápisem: „Jistá smrt všem —“ atd.

Avšak buďme spravedlivi: Je-li cestovní námaha v Persii veliká, jest také veliký, ba daleko větší požitek různých a rozmanitých dojmů, jichž každý cestovatel zde účastným se stává, a vsázím se, že bude s výsledkem své výpravy spokojen každý, kdo do „vlasti slunce“ se odváží, třebas by navštívil i jenom zříceniny staroslavné Persepole, aneb město šacha Abbase I., pamětihodný Ispahan, nesnadný předmět těchto řádků.

* * *

Z vesnice Kiči, která jest poslední stanicí na silnici ze Širasu do Ispahanu, vyjeli jsme časně z rána po krátkém „mureches“ t. j. loučení s poštovním dohlížitelem, kterýž se byl o naše noční blaho postaral, seč síly jeho byly, a volným krokem klusali naši turkmenští koníci ranním šerem. Den před tím sledovali jsme romanticko-divokou cestu z Majaru nebezpečným průsmykem Orčinským, kterýmž vede schodovitá silnice, pocházející z dávných dob Perské kultury. Dnes rozprostřela se před zrakoma našima rozsáhlá, dosti úrodná rovina, z níž na mnoze vyčnívaly malé skupiny stromů na blízku chudých vesniček, roztroušených po stříbrných páskách bystrých potoků. Jemná mlha při východu slunečné koule se rozprchla a v dáli vidíme spoustu tenkých jehlancovitých minaretů ispahanských, jako bodliny do azurového nebe čnících, a klenby příslušných mešitových kopulí, jež s mořem plochých domů sultánského města ladně splývají. Kolkolem vine se a vroubí kraj šťavnatá zeleň tmavého stromoví velikých zahrad a za těmi ohraničuje rozhled i obzor mocné pásmo hor v modravém éteru všecko ztopené. Četná našè kavalkáda zrychluje na hrbolaté silnici, jak jen možná, svůj klus, vesnička mizí za vesničkou, červenobílé vížky holubí s cihlovými stříškami u cesty se množí, až konečně se ocitujeme před rozsáhlým prostranstvím, kteréž jest poseto mrakem tesaných kamenů, z nichž vyčnívají četné věžaté kapličky. Jest to veliký hřbitov města Ispahanu a mnohá hrobka, jež chová v nitru svém pozůstatky některého již za svého žití svatého muže, zde „imamsada“ zvaná, vyniká stavbou uměle provedenou. Žulové balvany, pokryté vzorně tesanou literou perského písma, kryjí zde po staletí ztrouchnivělá těla vynikajících Ispahanců, kteří asi jistě dle své tradice dlí již v ráji před skvěle ozářenou tváří svého milovaného chalifa Ali-ho.

Dojem, jejž činí velké perské hřbitovy, jest nad míru truchlivý, neboť tato pohřebiště postrádají veškeré svěží zeleni, kterouž se na př. honosí skvělé hřbitovy Turků a na mnoze i Arabů.

Dále od hřbitova vede k městu široká, velkými kamennými kostkami dlážděná cesta a podél této cesty spatřujeme rozsáhlé terasy, povalené

zdi, vyschlé fontány a kiosky odpočinku, zbudované vesměs z krásného mramoru, ale již polosřícené, opuštěné a všeho života prosté.

Rychle vjíždíme na obrovský most přes Zajen de Rud neb Sende Rud, pak kolem množství paláců na polo zkáze již propadlých, z nichž nejvíce vyniká dosud pevný zámek Heft Dest, pak uháníme dále kolem břehů, po levé straně města Džulfy a vjíždíme na nejslavnější most Persie

Vznešená dáma z Ispahanu.

„Allah-verdi-Chan", jehožto pyšné oblouky, mohutná splavidla, prostranné chodby a pevná klenutí obdiv všech cizinců vzbuzují.

Hejno ispahanské nadějné mládeže vítá zde cestující hlasitými výkřiky: „Frenži, Frenži!", kterýmžto jménem se všichni Evropané označují a drobní i velcí lidé následují, provázejíce nás pobořenými ulicemi do nitra města. Dav stále roste a jen s tíží klestíme si cestu, majíce

v čele statného „červadara“, vůdce karavany, který každému z obecenstva ochotně odpovídá na kladené otázky, bez kterých se orientálská zvědavost nikterak obejíti nemůže a které vždy stejně zní: „Odkud — co zač — proč a kam dále?“ — Za čtvrt hodiny ví to již celý Ispahan a město je uspokojeno.

Konečně jsme u cíle. U malé branky neúhledného ale čistého domku se stavíme. Zaklepali jsme. Vychází starý Peršan, kterému náš červadar s pozdravem odevzdává „I'temad name“ — pověřující list — a „šerch risman“ — úřadní sdělení — dle kterého jest adresát povinen šest osob po čtrnácte dní jak náleží hostiti. Přečet krátké ty listy, přitiskuje na ně úřadní pečetě na znamení, že jest srozuměn; pak vítá nás co nejuctivěji a slibuje, že vyhoví všemu co nejochotněji. Ví arciť lakotný Peršan dobře, že máme dle perského pořekadla „široký rukáv“, to jest, že budeme za prokázané služby štědře platit, a proto jsme mu hosty vítanými.

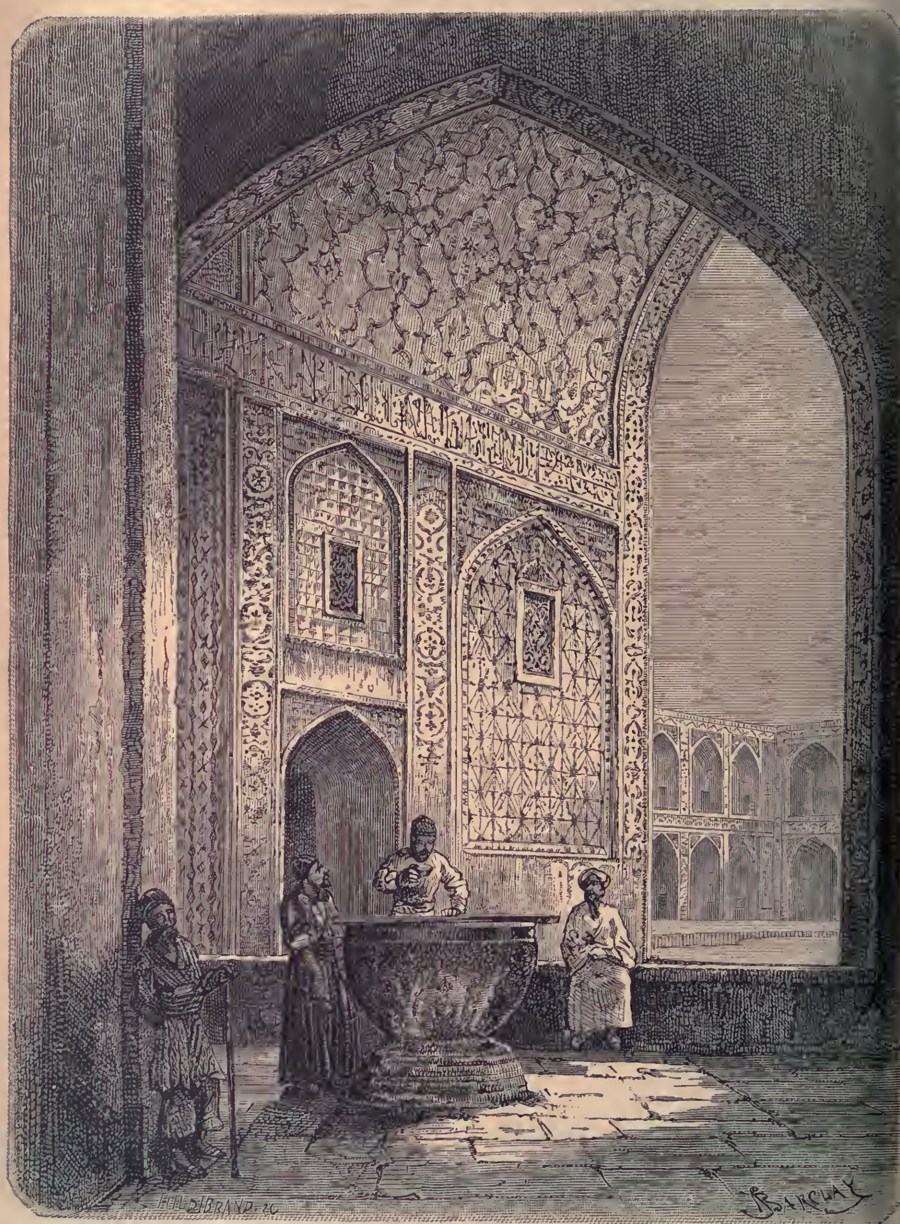
Domek jeho vypadal z venči zcela prostě a proto překvapil nás nad míru jeho velmi útulný a úpravný vnitřek. Představte si: prostranný dvůr se sloupořadím vzdušných mramorových arkád, v obdélníku vystavěný, uprostřed kameny vroubený fontán a kolem tohoto několik mohutných „stromů jidášských“, kteréž obaleny jsou tisícerým růžovým květem, neboť jest doba slunného jara — píšeme 25. března. — Opojný jas, lahodné teplo, posvátný zrovna klid. Vzduch jest prosáknut omamující vůní květův.

V budově samé pak nalezli jsme dvě velké čisté síně, vzorně dle perského vkusu zařízené, pokryté drahocennými koberci, na stěnách několik zrcadel a množství sklenných tretek, kolkolem kypré divany a nízké vykládané stolky — ale vše to plní jen malou část velké prostory nám k obývání vykázané. Sotva že jsme byli do síní vkročili, přinesli sluhové v měděných, uvnitř zlacených a zvenčí emailovaných konvicích čaj, jehož aromatická vůně pravost i výtečnou jakost byliny svůdně hlásala. Pak podány nám „na uvítanou“ veliké vodové dýmky zde „kalian“ zvané, zasedáme klidně na koberce, a již hrčí voda v dýmkách a nám jest nyní — až na to nezvyklé orientálské sezení — nesmírně blaze.

* * *

Kam jsi se poděla, ty zlatá a mohutná dobo bývalého Ispahanu? Kde jest těch osm set tisíc duší, jejichž statné tělesné schránky se hemžily tvými nádhernými ulicemi? Kdo přebývá ve tvých sto a čtyřicíti palácích, jimž nebylo na světě rovných, a kdo modlí se nyní v šedesáti tvých mešitách s pozlacenými kopulemi? Velká tvá doba jest ta tam, obyvatelů počítáš šedesát tisíc jen, nádherné ulice tvé jsou pobořeny, drží se už skoro jen ty křivolaké a úzké, toliko v pěti palácích živoří tvá pyšná šlechta a jen ve čtrnácti mešitách modlí se tiše věřící. — —

Doba hrdého Ispahanu jest ta tam a smutek jímá každého cestovatele, jenž prochází se tímto polozříceným městem. Hodinu, dvě můžeš procházeti se ssutinami, aniž potkáš živou duši. Kde kroky tvé stanou, zříš rozvaliny paláců, spadlé brány a mešity, vyprahlé fontány, zdivočilé,

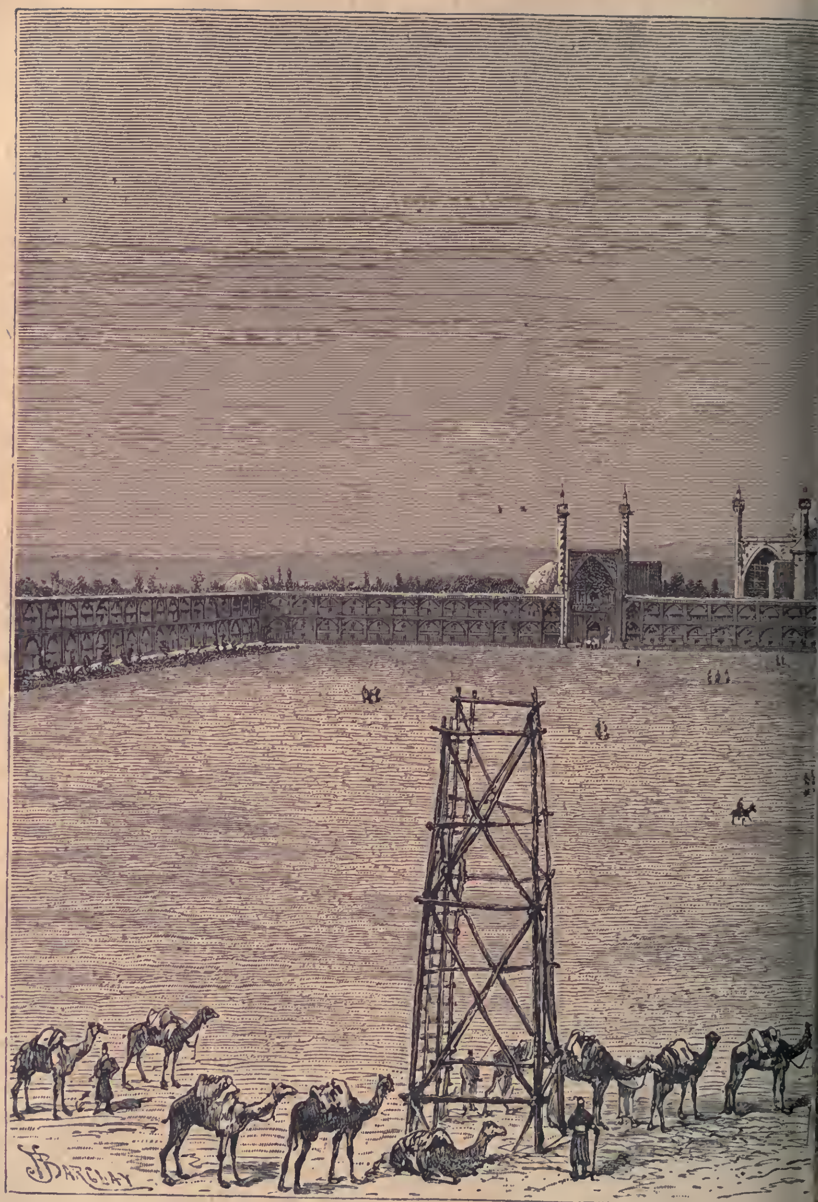
Předsíň Šachovy mešity.

nikým nepěstované zahrady a opuštěná stromořadí; mramorové balvany a žulové kvádry, ozdobené tesaným písmem, leží po zemi aneb padají teprv do dlouhých, dříve tak nádherných tříd smutného nyní města. Skvělá doba velkého vladaře Šacha Abbase a jeho energické matky „Mader-i-Šach“ zvané, stala se tklivou historickou upomínkou a město samo jest už jenom jejím truchlým pomníkem.

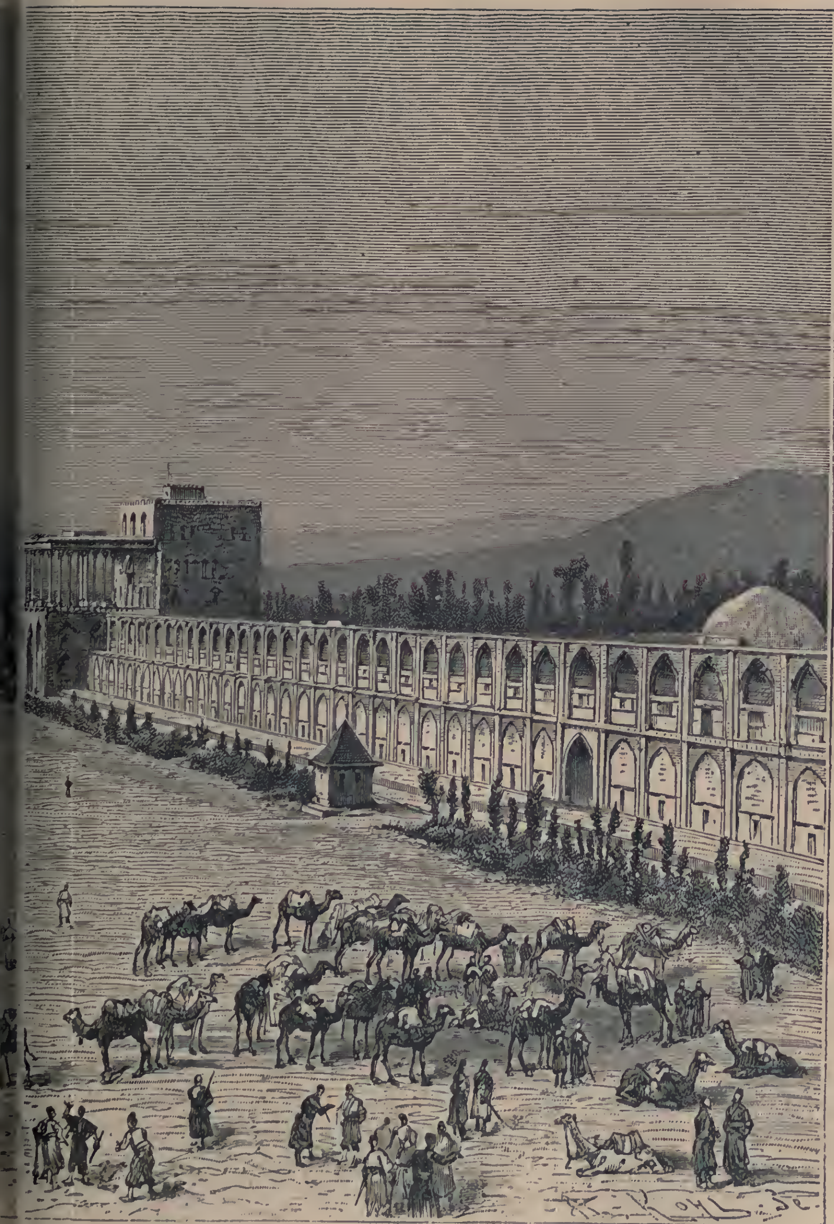
Vláda těchto dvou mohutných duchů byla pro celou střední Persii v letech 1586 až do 1628 dobou zlatou, neboť kamkoli se ohledneme, vidíme veliká díla, jež na podnět tohoto vladaře a jeho matky zbudována byla a dosud vyslovuje každý Peršan tato nezapomenutelná jména s největší úctou. Tenkráte zkvétaly umění a vědy po celé zemi a sídelní město Ispahan bylo středem i ohniskem lesku a slávy dosud nevídané. Hrdě nazýval Peršan toto město „polovicí světa“; na statisíce čítalo se obyvatelstva a kupci židovští, arabští, arménští a indičtí, jakož i četní zástupcové velkých domů anglických, vlašských, francouzských a nizozemských řídili odtud obchod téměř celé Asie. Dovední umělci a stavitelé budovali zde a v hlavních střediskách karavan veliké mešity, paláce a karavanseraje; přes řeky klenuli mohutné mosty, vše zkvétalo nevídaným blahobytem a při pohledu na všecku tu bývalou, nyní v troskách ležící slávu rádi věříme tehdejšímu cestovateli Chardinu, kterýž praví, „že dlel zde v pravém ráji božského orientu!“ My k tomu dodáváme vzdech Peršana z naší doby: „O Ali!“

Sláva Ispahanu arciť netrvala dlouho. Přišel den hrozný pro Ispahan a povalil rázem všechnu jeho pýchu. Nesčíslné množství plenících a vše pustošících Afganců vpadlo roku 1722 do země, porazilo perské voje a po dlouhém, zoufalém odporu vnikly afganské davy do města a co nepadlo již dříve dlouho trvajícímu hladu za oběť, porubáno a odvlečeno nyní do otroctví. Ohromná kořisť padla do rukou vítězů, vše popleněno, sbořeno a smrtící rána, takto Ispahanu zasazená, vysílila jej na dobro. Od toho času Ispahan již nežije, než toliko živoří.

Každé město má nějakou, jak se říká, přední znamenitosť, a jako dychtivý turista v Římě chrám sv. Petra, v Benátkách palác dožů a v Cařihradě mešitu sv.-Žofijskou nejdříve hledá, tak uvádí i zde tlumočící průvodce cestujícího na první cestě kolem zahrad místodržitelského paláce ku posvátné bráně „A'ali Kapy“, na jejímžto cimbuří vlaje mohutný prapor Persie se zelenou obrubou kolem bílého pole, v němž kráčí zlatý lev držící v tlapě zahnutou šavli. Procházíme vysokou, krásně dlážděnou síní na ohromné prostranství „královského náměstí“ a žasneme nad mohutným pohledem, který se před námi objevuje: ohromné prostranství čtyřiapadesát kroků dlouhé a stošedesát kroků široké, kolkolem ohražené skvostnými galeriemi a přerušené v čáře tu a tam branou, palácem nebo mešitou. Jako sníh bílý mramor do dálky se táhnoucích ložií odlišuje se ostře od mohutných bran, vykládaných překrásnými, skvělou modří daleko zářícími plotničkami z fayence, bran to ladných mešit s postranními, točitě do vzduchu se vznášejícími minarety. Zejména vábí naši pozornost a zasluhuje jí také A'ali Kapy s velkou krytou terassou, jejížto střecha na dvanácti štíhlých sloupech z cedrového dřeva spočívá a s dolejší průchodní branou ve slohu i ornamentu vkusně harmonuje. Brána

Mejd

ahan.

tato má právo útočiště pro každého provinilce a dosud nemá žádný Ispahanec rád, když projíždí kdo tímto vjezdem na královské náměstí koňmo, neboť všichni panovníci perští procházeli touto branou jenom pěšky. V době, když byl ještě Ispahan sídlem Persie, měl „velký Mejdan" účel hippodromu, ve kterémž se konaly jízdy, zápasné boje, závody a rozličná cvičení. Z hořejších vzdušných ložií pohlíželi rodem i úřadem vznešení Peršané na kratochvíle jim uspořádané, a velké radovánky lidu, národní slavnosti, jakož i veletrhy se tolikéž zde odbývaly. Dnes arciť vypadá Mejdan Šach vemi smutně. Hrstka perských kupčíků, skupiny vyzáblých velbloudů, nedaleko těchto zboží různého druhu v písku složené, pak několik keřů jasmínu, tamaryšky, bobkové stromky a několik větších platánů jest vše, co nyní uviděti tu lze.

Zub času hlodá mocně na veškerých stavbách kolem královského náměstí, mnohý kámen jest již uvolněn, vše pomalu se trolí a jest svrchovaný čas, aby se tento skvělý pomník vlády slavného Abbasa důkladnou opravou příštím věkům zachoval. „Avšak lze se zachránění této stavby od Peršanů nadíti?" táže se zvědavý čtenář. . . . „Nikoli!" jest odpověď naše, „jedině v dobách budoucích od Rusů!" — Na Mejdanu nalezá se též popravní kámen, z kterého trčí sloup „tacht" zvaný, na kterém dosud věší odsouzené zločince.

V podvečer tichne na prostranném Mejdanu skrovný ruch docela. Stáda velbloudů, která se o několik dostavivších karavan rozmnožila, ulehají do jemného písku a průvodčí rozprostírají své měkké koberce na blízku „lodí pouště". Tu pojednou zavířily vzduchem třepotavé i táhlé zvuky trub a bubnů; nasloucháme zvukům těm s výše k nám se vlnícím. „Šu ilmas-ali?" „Co to znamená?" ptám se našeho Araba. „Iššams' inha' — džabit!" — „Slunce se zahalilo," odpovídá mi. Nastává noc a tyto zvuky jsou slavným pozdravem odcházejímu slunci, věčnému pramenu všeho dobra.

Nad portálem velké mešity Mejdanu fouká několik hudebníků do dlouhých měděných trub, kdežto jiní zase mocně do velkých orientalských bubnů perou na znamení, že slunce právě zapadá. Tato serenáda slunci na počesť, koná se den co den v době východu i v čas zapadání našeho pramene světla, zajisté pradávný to obyčej z dob, kdy slunce ještě jako božství se uctívalo.

Ispahancům jsou tyto zvuky nyní především signálem, aby — jestli k večeru před bránu města zabloudili, domů pospíšili dříve, než se jim tato zavře. Nedostihne-li jí Ispahanec v pravý čas, musí bez milosti přenocovat před branou města, což je netoliko nepříjemné, nýbrž i do jisté míry nebezpečné. Je-li v městě na ulici, ať spěchá do svého příbytku; dlí-li pak někde návštěvou, ať opatří si za noční doby spolehlivé osvětlení, které tu pozůstává z důkladné lucerny. Občanu chudému slouží malá lucernička papírová, kterou si nese sám; bohatému ji nese sluha a jest tato svítilna rozměru velkého, z měděného plechu a jemného skla vkusně provedená. Je-li však noční chodec vynikající osobností soukromou nebo státní, dosahuje svítilna rozměrův dosti velkého soudku a nesou ji dva sluhové. Noční život města jest vlastně docela mrtvý, ale při tom přece velmi nebezpečný. Doba noční náleží chátře ispahanské, kteráž

za tmy ze svých brlohů na lup vychází, při čemž jí někdy také perští cigáni — Karadži — vydatně pomáhají. Chátra tato, „Luti“ zvaná, chová v sobě výkvět banditů. Někteří z těchto mají také „pravidelná“ zaměstnání. Vodí totiž za dne po městě jednoho neb dva lvy na řetězích se železnými obojky. Setkání se s takovouto vybranou společností bývá druhu nad míru příjemného. Jdeme na př. úzkou dlouhou ulicí, která tvoří na konci v úhlu seříznutý záhyb, k němuž se blížíme. Zrovna v záhybu vrazíme na majestátního perského lva bez hřívy, uprostřed čtyř Lutiů, kteří jej drží na řetězu, a nám nezbývá nic jiného než se přimáčknouti do rohu. Lev na nás divoce pohlíží a zastaví se před námi. Pak zabručí jeho veličenstvo z hloubi svého nitra něco nesrozumitelného, až se v nás dech tají, zafuní několikráte energicky a my vytahujeme co nejrychleji několik mincí a podáváme je Lutiům, kteří o málo méně divoce vypadají, než ten jejich lev, a setkání i audience končí se docela blahosklonně. Majestát pouště nás opouští. Laskavý čtenář si asi myslí, že jsme měli strach před lvem? Chraniž Bůh! Lutiové jsou horší lva a tento jest toliko vydíračským prostředkem, palicí v jejich svalnatých rukou. Většina vrahů v Persii a zejmena v ispahanském obvodu náleží k Lutiům a lidé z této družiny věší se bez dlouhých okolků na Mejdanském „tachtu“.

Uprostřed Mejdan Šachu na straně severní, nalezá se nejkrásnější mešita Ispahanu, po mešitě poutnického města Mešhedu v Persii nejskvostnější. Návštěva „mešity šachů Ispahanských“, jak se nazývá, spojena jest s velkou obtíží, ježto mollahové čili kněží i věřící vstup cizincům zamezují. Šerch risman jedině otvírá bránu svatyně. Peršané náležejí větším dílem k sektě šiitů a vyznavači jiné víry stojí dle jejich názoru hluboko pod nimi. Ba Peršané nenavidějí i Araby a Turky, ačkoli se víra těchto sunitů neliší mnoho od vyznání šiitského. V základní formuli mohamedanského vyznání připojují šiité ku jménu velkého proroka Mohameda s titulem „poslanec Boží“ heslo: „A Ali jest zástupce Boha!“ Chalif Ali, synovec Mohameda a čtvrtý nástupce jeho — 34 po Hedžiře, 655 našeho letopočtu — jest šiitům „Emir-ul-mumenin“ t. j. kníže věřících a tohoto sunité neuznávají a také o orthodoxním Chalifu Hakimovi (zemřel 1020), který jest vlastně pravý zakladatel šiitismu, nic slyšeti nechtějí. Křesťané, židé, pohané a ctitelé ohně jsou Peršanům tvorové nečistí a nepatří na posvátná místa jejich náboženství.

„Široký rukáv“ Evropana má však své kouzlo a za skvělý bachšiš a na vyšší dovolení provází nás kněz v zeleném turbanu a běloskvoucím oděvu do svatyně „mešity šachovy“. Stává se to však jenom v čase mezi některou modlitbou, kde takřka nikdo v mešitě nedlí. Jen v punčochách vstupujeme krásnou branou, kterou po stranách ozdobné minarety vroubí, do vnitř. Mohutné vyklenutí brány ve špičatém oblouku uvádí nám na paměť stalaktitové výklenky síně Abencerágů v Alhambře. Přední nad klenutím rozložená plocha jest vyzdobena jemnou ornamentikou, kdežto v ohraničující části hořejší vidíme mezi minarety tabulovou plochu, na kteréž vtesány jsou průpovědi světce Ali-ho.

Nádherná předsíň v barvě modré otevírá pohled na část dvora a jest vykrášlena skvostnou ornamentikou. Uprostřed stojí mramorová pánev,

do kteréž voda stále přitéká a mnohý z věřících se tu zastavuje, aby se výtečnou vodou občerstvil, než-li vkročí dále do velkého dvora ku vroubenému a uvnitř schody opatřenému basinu, v němž předepsané mytí vykoná. Poněvadž by však jedna nádržka pro věřící nestačila, nalezáme ještě v postranních dvou dvorech po třech basinech, do kterých množství vody přitéká a ovšem také z nich odtéká. Rozšířené u nás mínění, dle něhož se Peršan považuje za člověka špinavého, jest mylné, neboť ve „slunečné říši“ jsou Peršané a voda nerozlučitelni. V každé ulici, kde spěšným proudem čerstvá voda kamennou, otevřenou stokou se řine, vidíme stále městské obyvatele, jak se co nejdůkladněji myjí, neboť náboženské denní omývání koná se tu všude velmi přísně. V mešitě vstoupí věřící do vody až po krk, tře si údy pod vodou a koná „gusl irtimas“ t. j. hlavní mytí, aneb umývá si krk, ramena a obličej rituelně od levé strany na pravou, nalije pak na hlavu vody, aby stékala po celém těle dolů, což se nazývá „tertib“ a jest „menší čistění“.

Pravidla mytí jsou přísně vyznačena. Peršan nesmí míti nic nečistého na těle, voda musí být čistá, bez příměšků, žádný mu nesmí pomáhat a mysl má býti obrácena na tvůrce všehomíra. Čistění nesmí býti vykonáváno v době pouti nebo v čas některého postu.

Pod klenutím v kobkách „mešity šachovy“ panuje oproti slunečnímu úpalu na velkém Mejdanu příjemný chlad; klidné barvy okras v harmonickém souladu do nejjemnějších odstínů provedených účinkují také klidně a konejšivě na čivy cizinců — rádi bychom si odpočinuli v tomto posvátném klidu, ale „sežid“ nás nenechá ani vteřinu státi a takřka letmo musíme se bráti síněmi, arkádami a dvory. Opatrný strážce chrámu obává se nemilého setkání s nějakým přepjatým a nesnášelivým věřícím. Dojem celého vnitřku mešity je překrásný. Nádhernou okrasou vynikají zejmena nitro kopule, pak dolejší části stěn pod ní, kdež se nalezá posvátný výklenek „mihrab“, ve kterémž mollah hlavní modlitbu směrem k Mekce vykonává. Všechny stěny uvnitř mešity jsou buď mramorem nebo překrásnou fayencí pokryté, a okrasy těchto stěn byly by hojným zdrojem vzácných nových vzorů našim umělcům. (Dokončení.)

Barevná slunce.

Napsal **Kamil Flammarion.** Přeložil **Josef Pachmayer.**

hlubinách nebeských mezi různými hvězdami, kteréž vysýlají tiché své světlo s výšin hvězdné noci, zkoumavé oko teleskopu odhalilo hvězdy zvláštního rázu, kteréž liší se od obyčejných hvězd svým vzezřením i svojí úlohou ve všemmíru. Místo aby byly jednoduchy, jako většina hvězd na nebi, ony hvězdy jsou dvojité, trojité, čtvernásobné, mnohonásobné. Na místě, aby byly bílé, září často barevným světlem, skytajíce takto v podivném sdružení svém mnohdy obdivuhodný kontrast, tak že oko s úžasem patří, jak snoubí se oheň rubínový se září smaragdovou,

topas se safírem, démant s tyrkysem neb opál s ametystem, zářice takto ve všech barvách a odstínech duhových.

Mnohdy obdivuhodné hvězdy, kteréž tvoří tyto dvojice nebeské, odpočívají v klínu nekonečna utkvěle a nehybně, ba po celá již století, co pozorný hvězdář je vidí a pozoruje, nezměnily vzájemnou polohu svoji jedna k druhé: jak patřil na ně s překvapením bádavý zrak Herschlův, tak shledáváme je i dnes. Někdy opět obě hvězdy sdružené, kolotají jedna kol druhé, nejslabší kol nejsilnější, jsouce kolébány na křídlech přitažlivosti, jako měsíc kolem země; jistý počet dvojhvězdí těchto prodělal již několik revolucí a úplné převraty před očima pozorovatelů, při čemž, co se doby revolucí těch týče, jeví se u rozličných dvojhvězdí převeliká různosť, od několika jen let až do tisíců roků. Náš malý kalendář pozemský nerozšířil ovšem vládu svoji až ku dálným světům oněm; naše efemerní období, naše měření mravenčí jsou cizí těmto kolosům.

Zkoumání těchto soustav hvězdných jest jedním z nejrozsáhlejších a nejvelkolepějších problémů současné astronomie. Neboť každá hvězda ta jest gigantickým sluncem, zářícím vlastním svým světlem, jest ohniskem přitažlivosti, tepla a života. Problém, jejž kladou duchu lidskému tyto systémy mnohonásobných slunci sdružených, jest zajisté spůsobilým, aby podnítil obraznosť a vábil k hlubokému přemítání. Jakou úlohu hraje přitažlivosť v těchto rodinách slunečních, od sluneční soustavy naší tak rozdílných? Jaká jest povaha jich zvláštního, fantastického světla? Jaká může býti fysiologie planet řízených, osvětlovaných i zahřívaných střídavě neb současně slunci z mass rozdílných? A na konec jaké jsou podivuhodné, neobyčejné podmínky života na těchto světech neznámých, ztracených v nejdálnějších hlubinách nevyzpytatelných nebes? . . . Takové jsou otázky, jež naskytají se našemu duchu zvědavému a bádavému.

Veliký počet hvězd, jež zdají se oku prostému jednoduchými, stávají se, jak řečeno, dvojitými, pozorujeme-li je teleskopem. Rozeznáváme pak dvě hvězdy na místě jediné. Jestliže teleskop zvětšuje jen slabě, obě hvězdy zdají se dotýkati se, avšak vzdalují se jedna od druhé tím více, čím více teleskop zvětšuje. Toto dvojhvězdí stává se tak pro pozorovatele systémem dvou slunci sousedních. Obě hvězdy, v teleskopu rozdvojené, zdají se jinak dotýkati se na vzdor millionům mil, jež skutečně jednu od druhé oddělují, neboť jsou vzdáleny od nás trilliony, t. j. tisíce milliard mil.

Má-li jedno z obou sdružených slunci massu mnohem mohutnější než druhé, zdá se býti středem pohybu, jako se naše slunce zdá býti středem pohybu země a planet, ač ve skutečnosti planety a slunce samo otáčejí se kol společného svého těžiště: menší z obou hvězd otáčí se kolem větší. Věčné hodiny nekonečného prostoru! Váš pohyb nikdy se nezastavuje; váš prst jako prst osudu ukazuje bytostem a věcem věčně točící se kolo, jež vznáší se k jasnému vrcholu života a noří se v propasti smrti. A ze svého podřízeného sídla my můžeme čísti ve vašem pohybu věčném soud vytknutý našemu osudu pozemskému, jenž smete naše pokolení jako vír a kotouč prachu odnášený na kolech nebeských, kdežto vy nadále točiti se budete v tichu, v tajemných hlubinách nekonečna!

V těchto systémech dvojhvězdí pozorujeme velikou různosť rozměrů i vzdáleností mezi hvězdami sdruženými: mnohá dvojhvězdí se skládají ze slunci úplně stejných, kdežto u jiných hvězda druhá — družka — jest velmi malá a připomíná prostou oběžnici, dosud světlou. V posledním případu jest pravdě podobno, že jsou to jen systémy planetární, jež máme před očima. Tak družice Siria, objevená r. 1844, mohla by býti Siriu tím, čím Jupiter jest našemu slunci; ba nebylo by nic nemožného i v tom, že byla nesmírná a temná a že září nám jen proto, že jest osvětlována oslňujícím sluncem svým.

Avšak jest též veliký počet dvouhvězdných soustav, jež skládají se ze dvou rovných slunci. Většina jich jest bílá neb žlutá, avšak známe jich též 130, u kterých obě slunce mají různé barvy a mezi nimi 85, kdež kontrast jest nápadný, ano slunce hlavní jest oranžové a slunce druhé zelené neb modré. Jaká jest dráha, v kteréž kolotají světy, náležející těmto podivuhodným soustavám?

Otáčejí se neznámé tyto planety kolem obou slunci zároveň, jež jsou společně jich středem, mají za ohnisko pohybů svých těžiště obou těchto slunci sdružených aneb každé z obou slunci má svou vlastní soustavu planetární? Poslední případ jest nepochybně nejpravděpodobnější a nejpravidelnější. Navzdor podstatné různosti, jakáž jest mezi těmito soustavami a naší soustavou sluneční, můžeme použiti této poslední, abychom představili si názorně možné uspořádání a úkazy soustav dvojhvězdných. Již v naší soustavě planeta Jupiter přesahuje všechny ostatní svým objemem a nepochybně též svým vnitřním, vlastním teplem i jest též středem malé soustavy čtyř světů, jež unáši s sebou, ve svém pohybu kolem slunce 11 let trvajícím.

Dejme tomu, že Jupiter, jenž jest již 1240krát větší než země, má objem ještě desetkráte značnější a že září světlem modrým; kdybychom jen tolik předpokládali, změnila by se již naše soustava planetární tak, že utvořily by se tři druhy světů:

1. Čtyři světy (družice Jupiterovy), z nichž jeden jest větší nežli planeta Merkur, osvětlované a vedené hlavním svým sluncem modrým, přijímající současně však světlo od vzdálenějšího slunce našeho;

2. tři světy obrovské: Saturn, Uran a Neptun, otáčející se kolem slunci sdružených, jednoho modrého a druhého bílého;

3. čtyři světy prostřední: Mars, Země, Venuše a Merkur, otáčející se kolem bílého slunce, avšak osvětlované za noci, v jistých dobách, druhým — modrým sluncem.

Pomyslemež si ale nyní dále, že naše bílé slunce září rudým světlem i budeme míti takto jeden z nejrozšířenějších typů dvojhvězdí o barvách komplementárních. Pokusme se nyní představiti si obdivuhodné střídání se úkazů na takovéto soustavě: kdežto slunce rudé ozařuje jednu stranu země, slunce modré osvětluje stranu druhou; i jest takto růžový den na jedné a den modrý na druhé polokouli a všecky poledníky země projdou postupně ve 24 hodinách těmito dvěma druhy dne tak, že všechny země mají po 12 hodin den červený a po dalších 12 hodin den modrý bez noci.

Oslňující přirozené osvětlení takové obraznosť naše ovšem stěží může pojati. Barevné odstíny, kteréž pozorujeme odtud na hvězdách těch,

nemohou poskytnouti než vzdálené představy o skutečné intensivnosti barev těch. Již, když přecházíme z mlhavého podnebí našeho do jasného podnebí tropického, barvy hvězd stávají se intensivnějšími a nebesa stávají se pravou schránkou drahokamů; což však kdybychom mohli zalétnouti mimo meze našeho ovzduší? Barvy ty, hledělo-li by se na ně s měsíce, musily by býti nádherny. Antaré, Pollux, Mars září jako rubíny; hvězda polární, Capella, Castor, Arctur, Procyon jsou v pravdě nebeskými topasy, kdežto Sirius, Vega a Altair jsou démanty zastiňující vše svěžím bílým leskem.

Což však teprve, kdybychom mohli se hvězdám těm přiblížiti tak, že objevily by se zrakům našim světlé jich desky na místě pouhých bodů zářivých, jež se Země naší vidíme a kteréž nemají žádného ani průměru?

Ó, dni modré a fialové, oslňující dnové červení neb zelení! Dovedou-liž obraznosť básníků nebo rozmar malířů vykouzliti na paletě fantasie skvělejší a vábnější kraj světla?

Naše slunce bílé a osamělé, naše soustava sluneční, jež jediným se spokojuje ohniskem, kol něhož kolotají světy poslušně sledující pravidelné dráhy, není typem a vzorem všech soustav všehomíra — veškerenstva. Mnohonásobná slunce sdružená, o nichž tuto mluvíme, tu snoubí barevné světlo své, tam staví jedno proti druhému aneb opět vysýlají je střídavě a postupně v témže prostoru, — slunce to lišící se objemem i massou svojí, jichž vliv účinkuje často ve směru opáčném, aby změnil dráhy neznámých menších světů, kteréž pod mocí a ochranou jich prostorem krouží!

Není velkolepějšího divadla nad to, pozorujeme-li podivuhodná slunce tato teleskopem. Když za tiché noci zatím, co příroda pozemská dřímá, v oněch hodinách nočních, kdy lidstvo, jež nás obklopuje, ponořeno jest v předčasný sen smrti, naše zraky a naše myšlénky zalétají pomocí podivuhodného teleskopu k nebeským světlům těm, jež rozžaty jsou tam nahoře a vyzařují kol sebe teplo, činnosť a život, tu jest kontrast tak veliký, že zdáme se býti skolébáni v mámivý sen. Zde noc, tam nahoře světlo, zde stín, tam nahoře záře. Jak chudé jest slunce naše podle svých mocnějších bratří, vedle starších druhů svých v prostoru nekonečném! Jak jest bídný svět náš podle těch, jež vznášejí se tam nahoře na rychlých a mnohonásobných křídlech přitažlivosti takové! Jaké chvíle rozkošné duchové přemítaví a duše bádavé ztrávily by zaměřujíce teleskop k hvězdným nebesům, kdyby mužům nejučenějším a ženám nejvzdělanějších tříd společnosti nebyly všeobecně neznámy i jen základní pravdy astronomie!

A co říci o soustavách slunci trojnásobných a čtyrnásobných, jichž světy neznají nikdy noci, kdež astronomie nemohla vzniknouti, poněvadž bytosti tamnější nespatří nikdy nebe ohvězděné a jichž obyvatelstvo nezná nepochybně ani spánku?!

Jestliže, jak tomu jest s naším měsícem, jenž kolotá kolem naší země, také neviditelné planety, jež kol slunci oněch se otáčejí, jsou obklopeny družicemi, které neustále je provázejí, jak čarokrásný musí býti pohled na měsíce tyto, ozářené několika slunci! Měsíc onen, jenž vychází nad vzdálenými horami, jest rozdělen ve čtvrti různě zbarvené, jednu červenou, druhou zelenou; druhý měsíc skýtá zrakům současně jen

modrý srp svůj, kdežto jiná luna vznáší se na nebi v téže době v úplňku svém: jest zelená a zdá se býti zavěšena na obloze jako obrovský skvost. Měsíc rubínový, měsíc smaragdový, měsíc opálový, jaké obdivuhodné to lustry! O, noci Země, kteréž stříbrným světlem svým skrovně osvětluje náš Měsíc osamělý, jste zajisté krásny, když duch tichý zahledí se ve vás, avšak čím jste naproti těmto nocím čarovným a podivuhodným?

Líčení tato však stačí, aby vzbudila představu o povaze předmětu a velikém interessu, jejž zkoumání jeho budí. Věda počíná teprve pronikati hvězdné nesmírno. Včera ještě byl neznám počet skutečných dvojhvězdí, jež dnes již pozorujeme, neznáma byla i různosť jich pohybů a jich poměr k organisaci nebeské. Můžeme souditi, že asi pětina slunci, z nichž vesmír se skládá, nejsou tak jednoduchy jako ono, jež nám světlo skytá, nýbrž že sdruženy jsou v soustavy a tak dvojhvězdí jsou skutečně obrovskými a mocnými slunci. Nebesa nejsou již pochmurnou pouští. Bývalé samoty jich ustoupily krajům oživeným, jako ten, v němž země kolotá: tisíce a milliony slunci rozlévají kol sebe proudy energie i tepla a jsou podnětem k neustálému vývoji života ve všemmíru; slunce následují za slunci, světy za světy, soustavy za soustavami; vlastní mocné pohyby unášejí veškery tyto systémy nekonečnými kraji nesmírna; — a všude, až za mezí nejvzdálenější, kdež znavená obraznosť ráda by dopřála odpočinku křídlům svým, tam všude rozvíjí se v nekonečné pestrosti a různosti božské dílo stvoření, vesmír, v němž mikroskopická planeta naše jest jen nepozorovatelným a v prostoru se ztrácejícím zlomkem.

Aleksandr Ostróvskij,

realistický a národní dramatik ruský.

Od dra. Pavla Durdíka.

(Dokončení.)

ni v jedné hře Ostróvskij neuráží váš mravní cit. Věděl, že dramatický kus proniká i do nejnižších vrstev společenských; věděl, že dramatik píše pro všecky (a ne jako románopisec pro vyvolený kruh obecenstva) a proto ukazoval všemu lidu především zhoubnosť polovzdělání, rodinného záští, surovosti, nepoctivého a lehkomyslného plnění povinností vůči rodině a společnosti. On líčí krásu vnitřní, krásu prostého, upřímného srdce. Jeho výtvory mají vždy mravní, ušlechtilý základ, v nich řine široký proud účastenství a lásky k bližnímu a prostému lidu. Víra v důstojnosť člověka vane z nich, a přesvědčení, že blaho lidí zde na zemi jest možno pouze na základě mravním. Ještě jednou vlastností vyniká Ostróvskij — a tu má společnou s mistry realisty, jakýmiž jsou Tolstoj, Gončaróv a Turgéněv — je to cudnosť, čistota a něžnosť duše, stydlivosť. Své péro nikdy neposkvrnil líčením výjevů oplzlých, dráždících smyslnosť, tuto zvířecí stránku člověka. Při líčení mrzkého kalu života zachovává vždy slušnosť a míru, kráčí přes bláto, ale nikdy se v něm nebrodí; smyslné scény zběžně naznačuje, prostě a krátce je odbývá. Mělť zajisté úctu k sobě a tudíž i k obecenstvu, a jako vzdělaný člověk neurážel jemnocit divákův. Ani jeho opovržení není chladno; vždy v něm zvučí soucit k chybujícím a bloudícím.

Kde bylo možno, kde se nepříčilo pravdě, ukazoval i v špatných lidech průjev světlých, dobrých výbuchů, možnosť jejich pokání, polepšení a duševního prozření. Ukazoval, jak lidé na nejnižším stupni vývoje stojící, pokradmo a svým spůsobem osvědčují svůj odpor proti nespravedlnosti a bezpráví. Totéž vidíme i u Turgéněva a Tolstého. Vůbec dlužno říci, že mravní zásady, cudnosť fantasie, láska k pravdě a lidem — činí podstatnou známku ruských realistův — umělcův.

Roku 1882 minulo třicet let od prvního provozování komedie Ostróvského na dvorním petrohradském divadle. Hrálo se tu 43 jeho her, kteréž vyplnily 1071 večer.* V téže době byly provozovány ještě častěji na dvorním moskevském divadle, kde byli pro ně lepší herci s výtečnou

* Vzato ze spisu Volfova: „Kronika petrohradských divadel“, č. III. 1884. Časté provozování her Ostróvského je tím pozoruhodnější, že divadelní ředitelství kdekoli mohlo, kusy Ostróvského ignorovalo. Stalo se to tím, že proti Ostróvskému intrigoval ředitel repertoiru A. Potěchin, jenž, sám jsa dramatikem, dával provozovati své kusy („Okolo peněz“, „Cizí dobro“), a na kusy jiných autorů naschvál zapomínal.

souhrou. Nebude přepjato, jestliže řekneme nejmenším počtem, že hry Ostróvského byly 3.000kráte provozovány na dvorních jevištích v Moskvě a Petrohradě. Dejme tomu, že nejmenší příjem za večer byl 600 rublů (v Petrohradě plný výběr je přes 1500 r., v Moskvě 1200 r.) uvidíme, že 3000 představení přinesly vládní kasse téměř 2 milliony r. Kdyby byl býval tehdá takový autorský honorář, jak jej nyní určil Alexandr III., Ostróvskij byl by dostal okolo 200 tisíc r., ale dle dřívějších stanov nedostal ani třetinu. Tím větší česť, že nepracoval k vůli penězům, nýbrž k vůli umění, z lásky k domácí umělecké scéně, k níž povždy choval úctu za její ušlechťující humanní význam. —

Ostróvskij dobře znal vynikající spisovatele a umělce své doby, Pogódina, Gógola, Turgéněva, Májkova, Aksákova, Pisemského, Ščepkina a všecky výtečné herce po roku 1848; mnohým z nich byl blízkým přítelem. Požádal jej tudíž M. Semévskij, redaktor „Ruské stariny“, aby sepsal Upomínky o všech znamenitých lidech, s nimiž byl znám. Dramatik odpověděl dopisem 22. srpna 1879, z něhož vyjímáme: „Již dávno se těším blahou nadějí, že se dám do sepisování svých upomínek... Ale k tomu potřebuji klidu a prázdného času, a toho nemám naprosto, nebudu míti a nemohu míti! Přes 30 let pracuji pro ruskou scénu, napsal jsem přes 40 původních her, dávno již nemine v Rusku ani jednoho dne, aby na několika divadlech se neprovozovaly mé hry. Pouze vládními divadly bylo vybráno za mé hry přes dva milliony — a přece nejsem ani tou měrou pojištěn, abych si mohl dopřáti dvou měsícův oddechu ročně. Zaměstnávám se pouze tím, že buď pracuji pro divadlo, nebo přemýšlím a upravuji nové látky napřed, jsa v ustavičném strachu, že ku konci saisony zůstanu bez nových kusů, t. j. bez kouska chleba s velkou rodinou. Odkud tedy vzíti chuti k sepisování Upomínek! Neočekávejte tedy ode mne ničeho, velectěný pane. Upomínky jsou pro mne — luxus — přesahující mé prostředky. Přijmětež...“

Ostróvskij byl člověk velmi sympatický a dobrosrdečný. V něm pojilo se nadání se zdravým rozumem a samorostlým ruským humorem. K divadelním spisovatelům choval se s vřelým soucitem, dalek jsa všeliké závisti a malicherné ješitnosti. Mladému dramatikovi M. J. Solovjevovi sám leckde opravil jeho prvopočáteční hry: „Šťastný den“, „Ženitba Bělúginova“, „Na prahu k dílu,“ „Divošku“ — rovněž i mladému dramatikovi Něvěžinovi komedii „Pošetilství“ — a měl potom upřímnou radosť z úspěchu těchto her, zvláště z „Divošky“, která u dvorního petrohradského obecenstva pro svou jemnou detajlovanou kresbu měla úspěch mnohem větší, než u nás v Národním divadle. — K hercům, i těm nejobyčejnějším, choval se tak jemně a pozorně, že nikdy s nikým neměl nedorozumění nebo hádek — což jest výjevem neobyčejně řídkým v divadelním světě, plném intrik, závisti a nesmírné domýšlivosti. Nesnadno si představiti člověka dobrodušnějšího, než byl zvěčnělý dramatik. Kdysi otázal se jednoho herce: „Proč N. nechodí ke mně?“ Herec něco mumlal. — „Vím,“ pokračoval Ostróvskij, — „on mi vyvedl ošklivý kousek. Nu, ať mu to Bůh odpustí, já se nezlobím. Řekněte mu, aby ke mně chodil jako dříve.“ Pisatel těchto řádků byl tak šťasten, že poznal Ostróvského osobně (v Moskvě r. 1870.). V jeho obličeji neobyčejně

každého poutaly živé, důmyslné oči. — Oči tyto uměly i mysliti i se usmívati i smáti se nejmilejším způsobem; z nich hleděla dětinská dobrota a prostodušný klid, když nemluvil. Nelíčená jeho srdečnosť a přímosť působila na všecky, kteří se s ním stýkali, měrou takovou, že říkávali: „Aleksandra Nikolájeviče všickni mají rádi.“ Ostróvskij cítil hluboce; blízko si bral k srdci vše, co se příčilo pravdě, on žádal pravdu a prostotu nejen na ruské scéně, ale i v životě. Lidé, kteří velmi mnoho pracují mozkem, které hněte každá nespravedlnosť a mrzkosť, nedosahují dlouhého věku, leda že by to byli lidé výmineční. A Ostróvskij k nim nenáležel, bylť chorý, a měl též své slabosti; rázná činnosť jeho jako ředitele moskevského divadla, ještě urychlila jeho konec. Zvěčnělý dramatik nemohl vydržeti bez práce a kouření tabáku, což při srdeční vadě a silném rozrušení nervní soustavy přitěžovalo jeho nemoc. — —

Aleksandr Nikolájevič narodil se v Moskvě 30. března 1823. Otec jeho, nižší úřadník při občanském soudě, zaměstnával se také soukromým advokátstvím, jen aby uživil rodinu. Pro chudobu nemohl dáti dětem důkladné vzdělání; teprv druhým manželstvím zlepšil si hmotné své postavení. Matku ztratil již v útlém dětském věku, otec byl úplně zaujat službou, děti rostly v úplné svobodě v Zamoskvorečí (částť města, ležící za řekou Moskvou a obývaná výhradně kupeckou třídou), měli domácí učitele, ale ti neměli nijakého vlivu na vývoj dramatického nadání chlapcova. Aleksandr, ukončiv gymnasium, vstoupil do právnické fakulty, načež po tříletém studiu vstoupil do služby k moskevskému obchodnímu soudu, při němž sloužil 12 let. Literární dráhu nastoupil roku 1847, vydav v „Moskevském Policejním lístku“ „Rodinný obraz“, neveliký dramatisovaný obrázek ze života kupecké třídy, uprostřed níž stále bydlil. Rok na to napsal „Scény ze zamoskvoreckého života“ a povídku „Náčrtky ze Zamoskvorečí.“ Těchto výtvorů kritika si nevšimla; první z nich připisovali docela jakémusi zemřelému mladému spisovateli. R. 1850 vydal v žurnále „Moskviťanin“ komedii „Svoji lidé, srovnáme se.“ V ní se jedná o zlomyslném bankrotu moskevského kupce. O ní však nesmělo se mluviti v žurnálech ani v Moskvě, ani v Petrohradě; tak si toho vyžádali moskevští kupci na gubernatorovi; komedie tato rozněcuje prý nenávisť proti kupecké třídě — a sám Ostrovskij byl dán gubernatorem za tuto hru pod policejní dohlídku, jíž byl sproštěn teprv r. 1856 při vstoupení Aleksandra II. na trůn. Touto komedií z r. 1850 — původní název „Bankrot“ policie nedovolila, a dovolila ji provozovati teprvé r. 1861, když již s jiným názvem dávno se byla stala majetkem ruské literatury — začíná sláva Ostróvského. Pozoruhodná věru to věc, že „Hoře z rozumu“ Gribojédovo urážело prý šlechtu, „Revizor“ Gógolův prý urážel úřadnictvo — dle mínění policie, a rovněž hodně dlouho po jejich sepsání byly teprve připuštěny k provozování. V té věci Gribojédov, Gógol a Ostróvskij měli stejný osud. Kdykoli velký talent se objevil na svaté Rusi, policie mívala vždy naháňky. Avšak první tento nezdar, jenž jest na Rusi obyčejným u každého znamenitého spisovatele, neodňal na štěstí chuť našemu dramatikovi k další práci na dramatické dráze. R. 1852 vyšla „Chudá nevěsta“ s látkou ze střední občanské třídy a nižšího úřadnictva. O těchto nižších a chudých třídách bylo lze

mluviti již bez nebezpečí, kritika chovala se k spisovateli s velikou úctou, nazývajíc jej prostě autorem komedie „Jsme svoji“. V následujících čtyřech letech napsal ještě čtyry neméně pozoruhodné výtvory, dvě komedie „Do cizích saní nesedej“ a „Chudoba cti netratí,“ — a dvě národní dramata „Ten to odnesl“ a „Nežij tak, jakbys chtěl.“ Zároveň vydal i tři nevelické obrázky, tvořící tak zvanou „trilogii Balzamínova“: „Neshodli se povahami,“ „Sváteční sen (splní se) do oběda,“ „Oč se snažíš, to najdeš“ (čili Ženitba Balzamínova“). R. 1857 ohromný úspěch měla komedie „Výnosné místo“, jednající o podplatnosti úřadnictva, načež roku 1859 vysoce umělecká dramata „Bouře“ a „Vychovanka“ objevila se jako nové perly tvůrčího talentu Ostróvského.

Ostróvskij bral své typy především z kupecké třídy, ale také hojně z jiných tříd, ze střední měšťanské a nižší úřadnické třídy, z rodinných a divadelních kruhů, z historického, ruského života, z jeho legend a tradic. Moskvu znal až do osamotnělých odlehlých koutů; typy odtud jím vzaté mají takový místní ráz, že již v Petrohradě jsou nesrozumitelny; jiné moskevské typy jsou již zcela nemožny za naší doby, třebať i bývali živými lidmi v letech čtyřicátých a padesátých, jako na př. Balzaminov v rozkošné komické trilogii, v níž vyniká nyní dramatický umělec Davýdov. Nepřekonatelný jest však Ostróvskij v líčení kupecké třídy, nejméně dotknuté evropskou osvětou; v ní dosud vládnou patriarchální názory středověkého Ruska. V rodině kupecké dosud vládne otec neobmezeně nad dětmi a ženou; otcové jsou hrubí, svéhlaví, nenávidí vzdělání, přitom prázdné náboženské obřadnictví pokládají za podstatu náboženství; jsou tvrdošíjní ve svých tradicích a mravech, jen někdy jeví instinktivní dobrosrdečnosť a velkomyslnosť. Jsou většinou „samodurové“, t. j. přemrštěnci zvláštního druhu, obmezení a přitom nafouklí s vědomím své moci a vznešenosti. Ostróvskij nám věrně vylíčil toto ruské „samodurstvo“. Samodur nesnese nijakého odmlouvání, žádá slepé poslušnosti, respektuje pouze sílu, při tom upírá jiným všeliká práva, a vzhledem k sobě neuznává nijakých povinností. „Vše mohu, jsem bohat, nikdo mi nepřekážej,“ jest heslo jeho. Dává úplně vůli svým vášním, což jej svádí k podivínským skutkům a přemrštěnostem. Ale někdy při takovém řádění má záchvat dobroty a může tu vykonati i skutek dobrý, mimo vše očekávání. Obyčejně však jeví nerovnosť ve svém jednání, jím zmítají krajnosti, o nějaké mravní vytrvalosti a důslednosti není v něm ani stopy. Děti vychovává v slepé poslušnosti a otrocké bázni, ti však podtají dávají se na bezcestí a podvádějí otce, kde jen mohou. Žena jest úplně podřízena tomuto domácímu tyranu, jenž ji týrá a mlátí, ženy v kupecké třídě jsou tvory slabé, zalekané, zubožené, nemající své vůle — nebo upadávají do rozličných krajností. V „Trapných dnech“ je vylíčen takový kupec samodur v osobě Bruskóva. Bruskóv je surovec v pocitu svého bohatství. Doma týrá ženu, dceru a syna. Ve veřejném životě je prchlý a zpupný, spílá každému při sebe menším odmlouvání atd. Ostróvskij vylíčil celou galerii takových samodurů; kromě Bruskóva je tu Bolšov, Torcov, Ulanbek a j.

* * *

V dějinách ruského divadla (praví A. J. Volf v „Chronice Petrohradských divadel“ část I. 1877 str. 156) den 19. února 1853 tvoří novou éru, rovněž jako den 19. února 1861 v dějinách ruského národa. V památný ten den dávali poprvé: „Do cizích saní nesedej“ od Ostróvského, a od tohoto dne poznenáhla začala míjeti z ruského jeviště — retorika, šablona, vylhanosť, nápodobování planosti francouzských her. Jednající osoby jaly se mluviti na jevišti týmž jazykem, jímž skutečně mluví v životě. Nový svět otevřel se divákům. Objevili se najednou i umělci, schopní vyobraziti prostě a přirozeně prostého člověka z lidu. Vyšlo na jevo, že lze jeviti pravý cit a dojati velký dav i bez nadutých deklamací při zachování pravosti prostonárodního typu. Jakž neříci po těchto zkušenostech: „den 19. února byl novou érou pro ruské divadlo!“

Aleksandr Nikolájevič, jenž během své dramatické dráhy mnoho vytrpěl za lásku svou k divadlu, ba v pravém smyslu slova život za ni položil, cítil více než kdokoli jiný důležitosť svého vznešeného povolání. On sám je charakterisoval ve své historické kronice „Komik XVII. století“ slovy, vloženými do úst Gotfridovi Gregorimu, jimiž ukončujeme svůj náčrtek:

— — — Mezi dary, jež Bůh
vložil v duši člověka, jest jeden
spasitelný: zlo a vady směšnými
představovat, na posměch je dávat.
vlasti velikosť a její hrdiny
chváliti, jest čestno a šlechetno, —
ale větší česť a větší sláva:
Učit lidi líčením jich mravů.

* * *

Ctitelé Ostróvského podali minulého roku žádosť, aby vláda dovolila uspořádati po celé říši sbírku na postavení pomníku velikému dramatikovi. Pomník bude postaven v Petrohradě na náměstí Velkého divadla.

Sebrané spisy Ostróvského (úplné vydání — původní i přeložené) vycházely od r. 1885 v Petrohradě nákladem Martýnova. Původních her je nyní deset dílů; dramatických překladů dva díly (cena 21 rublů). K vydání tomuto jsou přiloženy dvě podobizny autorovy. Větší část rukopisů těchto dramatických prací s vlastnoručními poznámkami autorovými je uložena v moskevském Rumjancevském museu.

Z her Ostróvského byly provozovány v Praze, v Národním divadle: „Výnosné místo“, „Bouře“, „Vinný bez viny“ a „Les“.

Uvedeme ještě obsah dvou dílů překladů Ostróvského. Díl první obsahuje: Intermedie od Cervantesa. (Intermedie, mezihry, jsou scény ze skutečného obyčejného života, vynikající humorem a pravým uměleckým spracováním. Cervantes napsal deset těchto intermedií, z nichž Ostróvskij přeložil osm. Jsouť to: Soudce v sporech manželských, Biskajec Samozvanec, Neunavná stráž, Volba alcaldů, Divadlo zázraků, Žárlivý stařec, Salamanská jeskyně, Dva tlachalové), Kavárna, kom. v 3 jed. od Goldonia,

Zbloudilé ovečky, kom. v 4 jed. od Ciconia (obě z vlaštiny). Díl druhý: Skrocení zlé ženy od Shakespeara; Dobrý pán; Otroctví mužů (obě komedie z frančiny); Velký bankéř; Rodina zločincova (obě z vlaštiny) první je komedie od Itala Franchia, druhé je drama od Giacomettia.

Padající hvězdy.

Napsal L. Parpagliolo.

o vše kol nás, zda není jevištěm záhadného jakéhos žití? Není-li duší ten vzduch beztělesný, jenž všudy proniká a vše oživuje, jenž sladkou něhu zná a bouřné vzteky, jenž korunami stromů šepce, na vlnách pěje, letní bouří kvílí — ten posel harmonie a lásky a vůně? A dálný třepot hvězd, zářících jako rozhozené skvosty v klín nezměrnosti všehomíru, zda není rejem tajemného žití? . . .

Světlo není láskou? A mají pravdu básníci, zovouce slunce velikým země milencem?

Kolik milujících světů koluje kol oněch hvězd, kde trůní žár a žití? Zda pravda jest, co pravil učenec, že prostorem zástupy hvězd putují a žijí, bojují, milují a mrou, tak jako my? . . .

A ona hvězda, jež odtrhnuvši se od družek svých, v prostor směle se vrhá a zasvitnuvši na posled žitím zářivým . . . mizí? Zapadla. Proč? Byla opuštěna snad, či velkou láskou mřela v beznaději? . . . Co ve chvíli té — ač nevidíme jich — umírá hvězd, jen ještě naposled v temný prostor světlem duše své zazářivše! Květům podobny, jež vydechnuvše ze svých pestrých kalíšků poslední vůně dech, zmírají — motýlům duhových křidélek, jež zlatý pel vzduchem rozsivše, pomíjejí — smavým děvám, jež davše přírodě půvab své duše, mládí, krásy, mizí jako vidiny snu . . .

* * *

„V ty myšlenky nořil se můj duch, když vešel's“, pravil don Raimondo se zrakem ještě ku hvězdnatému nebi upjatým . . .

„Lituji,“ omlouval jsem se, „že vytrhuji. Přicházím nevhod?“

„Nikoliv. Jeť ovšem samota mocná kněžka snoubící duši s přírodou: tys' však vítán. Duše tvá pojímá též divuplnou mluvu věcí — a pojíc se v ladný celek, jest tónem ve velké symfonii žití. Pokračujmež tedy v snění spolu . . .“

A za těch slov oči jeho zazářily mladistvým zápalem zpod bílých řas. Nejraději byl bych objal a k srdci přivinul tu krásnou starou hlavu. Ale on neustal hleděti vzhůru k temnému, zářivými body posetému nebi, na němž občas objevovala se rýha jasného vzplanutí a zase mizela. Nač

rušil bych nadšení, nač zadržovat duše jeho let do nebeských výší? Stál jsem nehnutě a tich. A moře, na jehož temné hladině chvěl se lehounce bledý třpyt večernice, zatím dlouhé hovory vedlo se skalisky přečnívajícími břeh.

„Divno,“ znovu promluvil don Raimondo, „divno, jak velký soulad panuje mezi duší lidskou a přírodou. Hledím-li na nekonečný azur nebe, na velebnou samotu moře, na hrdé vrcholy hor, kde věčná jen mlha a sníh, na krásný soulad barvy s vůní, stoupající z květů, na myriady mušek, vířících paprskem slunce, shledávám ve všem blízký vztah ku člověku, ku vášním jeho a bojům, illusím, snům, zklamání a vítězství; ku žití a smrti toho dokonalého tvora, jenž v sobě tají božskou tresť, hýbající celým světem.“

Jeho slova unášela mne k nadšení; cítil jsem horečné chvění a burácení čiv.

„Viděl's,“ pokračoval stařec, prstem k nebi ukazuje, „viděl's zářivou dráhu, jíž značila hvězda letící a prostorem zmizevší? Kam dělo se světlo, kam těleso světlo sálající? Když's vešel a dotknul se mého ramene, tanuly mně na mysli tyto otázky a přemítal jsem dále: Kam děly se ty drahé bytosti, jichž duše plály svitem oněch hvězd, jichž žití bylo kratší, než zářivý běh mihnuvší se nebem a zmizevší? A ze vzdušných výšin sestoupil jsem pak do hloubi vlastního srdce, v němž probouzely se sladké upomínky hojně jako květy při slunce východu. Jak krásný jest návrat do minulosti při pohledu na přírodu, v jejíž bezměrné hloubi prostor a čas v jedno se pojí “

Přitiskl pevně pravou ruku k prsoum, jakoby zadržeti chtěl překypující nával sladkých stoupajících upomínek.

„Vidiny, postavy, unikající zapomnění, o závod derou se mi srdcem: drahé děvy, statní jinoši, posvěcení láskou a ctností, zranění prvním nárazem světa! Přelétli obzorem jako meteory a tak velkým jasem naplnili mé dlouhé žití, že zdá se mi, jakobych chápal nyní, co jsou andělé žijící tam nahoře. O sladká upomínko, jež — na chvíli ještě budíš ve mně jasné jejich vlny, dříve než navždy zapadnou v zapomnění: jako na obloze ztopené purpurem zapadajícího slunce v brzku pobledlou zlaté obláčky a neúprosné temnoty se rozloží, tak i na drahé vidiny splyne vlna zapomnění“ . . .

„Marina byla světicí. Zemřela, když jí bylo dvacet let. Neměla kouzla krásy tělesné, ale duše její chvěla se tichým kouzlem sladké nadpozemské lásky. Okřídlená fantasie unášela ji vzhůru, do říše neznáma, do nevýslovného kouzla nekonečna. Stoupati, stoupati stále za jakýmisi světy dokonalejšími, za poesií čistší! Mřela touhou po nebi; — nesnášela lidské bídy, vzdorovala poutům, jen o smrti snila, té velké osvoboditelce. Často vídal jsem ji sledující zrakem napjatým bystrý let vlaštovek lehkým svěžím vzduchem ranním. — Jak jsou šťastny! — zvolala jednou, prstem na ně ukazujíc; a v záchvěvu hlasu, v zajiskření těch velkých azurných očí, ve výbuchu její duše postřehl jsem cos' jako tajenou závisť, jako bolestnou lítosť nad vlastní malomocností.

„Výše, jen výše!“ říkávala, když konali jsme spolu vycházky do hor, a každým stoupajícím krokem zvyšoval se nach na jejím líci, zářily jí jasněji

zraky. A když došli jsme vrcholu, jaký výbuch radosti to býval! To byly hymny slavící nebe, moře, azur, slunce, horoucí písně opěvující květy a rostliny... Byla povahou skřivánkem a duše její byla duší svaté. Chápal jsem tehdá mysticismus palčivý a zžírající, rozuměl jsem andělské vlídnosti svatého z Assisi, deliriu svaté Kateřiny... Když umírala, stál jsem u jejího lože. Byl májový den plný azuru a slunce. Měla zraky upřené na okno, dokořán otevřené, zkad vnikalo jásavě slunce a vůně probouzející se přírody. Tam zahleděla se a... shasla!“

Dobrý stařeček pohnut vzhlédl ku hvězdnaté báni, jakoby mezi chvějnými světly tam nahoře její duši hledal, pak, jakoby sám k sobě hovoře, dodal: „Jistě žije nyní tam nahoře, ve své vlasti.“ A potěšen tou myšlénkou, obrátil se ke mně se sladkým úsměvem na rtech a pravil: „Nediv se, milý příteli, že zde v mé samotě, kam nevniká lidstva hlas, kde bojů není ani ruchu práce, tolik života shledáváš. Osmdesát roků žití mezi květy a nebem a mořem, jež zdánlivě uplynuly jako klidnou hladinou žádným větrem nezčeřenou, jsou celou básní citů a illusí, tužeb a útrap, všeho, čím jásá a trpí duše lidská. Jen oči musíš mít, abys viděl, a srdce, abys cítil — a samota se olidňuje a klid mizí a stává se ti zdrojem hlubokého pozorování.“

* * *

„Slyš. Když Marina byla mrtva, pokryl jsem květy její rakev a samojediný provázel ji ku hrobu; nikdo z vesničanů, jimiž zůstala nepochopena, nenásledoval mne. Jásavé probuzení přírody prohloubilo ještě můj žal. Ta malá rakev, nesena dvěma muži, stoupala krajem plným květů a svěží zeleně, švitořením vlašťovek, poletujících semo tamo zlatým vzduchem pod azurným nebem, když náhle, vyrušeni našimi kroky, za myrtovým keřem, posetým sněžnými květy, objevili se dva holoubci. Ona, temná hlavinka, bledé, průsvitné, chorobné tváře, on krásný mladík s hustými kadeřemi, bystrých zraků. Popošli jsme několik kroků, když, pohlednuv zpět, spatřil jsem, jak hleděli si do zraků, překypujících slzami, pak dlouze se políbili. Neměl jsem jim to za zlé. Rozuměl jsem pohnutí a políbení a v srdci ucítil jsem lítost. Byli snoubenci a milovali se; ale ona, zachvácena neúprosnou chorobou, hynula, a tou dobou nebylo lze pomysliti na jich spojení. Jaká myšlenka prolétla jim as myslí při pohledu na rakev dvacítileté dívky! Kolik sladkých nadějí otřeseno té chvíle!... Ubohá Marie! To smavé dítě, z jehož temně černých očí zářila rozkoš mládí, bez myšlének na budoucnost. Bohatý černý vlas splýval jí v malebném nesouladu na čelo a skráň. Já zval ji proto — divoškou. A ona byla jí i pružností těla, nevázaným, byť nevinným chováním, povahou vzdorující všem vazbám. — Smích, tanec, zpěv — byly jejím živlem. Byla zrozena pro radost, neznající snění, minulosti ni budoucnosti.

A tu svou vnitřní povahu rozsívala kol, přírodě i lidem. Smích její zvonil spolu se štěbotem ptáčků, její zpěv, jasný jako ta duše její, jásal k nebi ve vysokých kadencích a křišťálových trilkách. A kde hudba zazněla, tam tančila ve víru plna života a mládí a lásky. Její pýchou byla

tarantella, onen tradicionalní primitivní tanec, jemuž nelze se přiučit, jejž musíme vycítit, jako rým v básni. Nožky její dotýkaly se sotva země, z lehounka, jako pírko, přelétala se smíchem a zpěvem. Posuny její byly tak plny půvabu, plny měkkosti, s přídechem studu a smyslnosti, že okouzlovaly, unášely jako sladká harmonie. Když hudba ustala, ustávala též ona, zmatek na líci, mlčky, jakoby probouzela se z jakéhos blahého sna, nebo vracela se odněkud z neznáma, ze světa krásnějšího.

Jen já sám, ač na rtech mých bezděky neodolatelný úsměv požitku pohrával, cítil jsem v srdci tajný bol nad plýtváním toho mladého života. Spatřovalť jsem v ní, byť v poupěti, jež sotva se rozvíjelo, obraz její matky, jejíhož marného posledního boje s krutou nemocí jsem byl kdysi svědkem. A srdce neklamalo mne. V brzku i Marie podlehla neduhu — a shasla!“

* * *

A hvězdy zářily chvějivě na temnu nebes, jen někdy vrhala se některá v prostor — a zmizela jako blesk. V zraku vlídného starce chvěly se tiché slzy a moře tam dole lkalo pod černou nocí.

Z italštiny přeložila *Marie Kalašova.*

Pas Diavolezza a Piz Morteratsch.

Výprava na velehoru švýcarských Alp. Sděluje **Eug. Mir. Rutte.**

(Dokončení.)

Berninská skupina jest jako pták letící s málo rozepjatými křídly — k jihu, a vznášející se nad vlnami tohoto nesmírného moře. Piz Bernina (4052 m.) jest jeho hlavou. Piz Morteratsch (3754 m.), Piz Tschierva (3570 m.) a Piz Chalchang (3154 m.), v rovné linii od jihu k severu, sou jeho tělem. Pravé křídlo počínajíc Rosegem (3943 m.) rozpíná se přes La Sella (3587 m.), Piz Tremoggiu (3452 m.) Capiitschin (3393 m.) Corvatsch (3458 m.) a až k Rosatschi (2995 m.). Mezi tímto křídlem a tělem vlní se ledovcové: Vadret da Tschierva a Vadret da Roseg. Levé kratší křídlo počíná velehorou Crast’ Agüzza (3872 m.) a pne se přes Piz Zuppo (3999 m.), Piz Palü (3912 m.) a Piz Cambrena (3607) k Munt Persu (3210 m.) Tu zase, mezi tímto levým křídlem a tělem, vinou se ledovcové: Vadret Pers a Vadret da Morteratsch.

Všecky tyto velehory vynikaly tu před námi z chaosu klikatin. A poněvadž byl přeskvostný den, jakých nebývá tu mnoho, a nikde ani mráček se neobjevoval, naopak slunce ostře osvěcovalo i vzdálenější horstva, viděli jsme daleko na západ, sever a východ. Jen Bernina svým

strmým temenem zakrývala poněkud výhled na jižní stranu. Za to řetěz Rhaetských Alp na severu, Tyrolské Alpy s dominujícím Ortlerem na východě, hlavní olbřímové Bernských Alp a nádherný šik Walliských Alp na západě, a tu zase předem Monte Rosa, jasně vynikají z obrovského ležení Titánů, jichž nejzadnější voje ztrácejí se v mlhavé dálce.

S úctou pohlížel jsem na hrozný skalný zub Berniny, jenž v sousedství našem pnul se ještě o 300 metrů výše nad nás. Za to s opovržením shlížel jsem dolů na Piz Tschierva, jenž skoro o 200 m., a na Piz Corvatsch, jenž dokonce o 300 m. níže se vypínal. A hle tam v dáli, jako ostrůvek v moři bílých vln, zelenal se kousíček Engadinu s osadou Samaden. Svěží to kytička na sněhobílém ubruse veliké přírody.

Z hrozného vlnobití ledovců, bělajících se tu kolmo pod námi v hloubce asi 5000′ na západě, z divého chaosu ledových jícnů, skalisk a sněhových spoust, rozložených mezi námi a Berninou, vyčníval Piz Morteratsch jako obrovský koráb s napjatými bílými plachtami, na jehož stožáru v závratné výši my obzírali jsme šíré moře.

Jako loďník ve svém koši na stěžni pilně vyhlíží, blíží-li se nějaká loď, tak vůdce můj neodvratně pohlížel na Berninu, která tu po našem boku se zakotvila. Zdálo se mi, že pozoruje, jaká vlajka objeví se na stožáru.

V tom již radostně zavýsknul, vymrštil se z pohodlné polohy a točil šátkem. Na Berninu právě vylezli naši spolunocleháři z chýže Bovalské. Zaslechnuvše naše povysky, odpovídali jasným hulákáním, a Hans Grass pokyvoval širákem. Byl to radostný pocit, kdy po dlouhých hodinách uzřeli jsme živé bytosti, a kdy mrtvým, velebným tichem zazněly lidské zvuky ozvěnou se znásobňující.

Teprve teď řekl mi vůdce Schmidt, proč ukvapoval náš výstup. Chtěl býti se mnou na temeni dříve, než naši přátelé dolezou Berniny, a dříve než by dospěli k vrcholu Morteratsche dva Francouzové, kteří s opačné strany — z údolí Rosééského — téhož dne prý vystupovali. Odtuď ta jeho rozmrzelosť, když na skalách jsme zabloudili, a když mě blízko temene síly opouštěly.

Moje radosť, když stanul jsem na temeni odměněn rozhledem báječné krásy, byla zajisté veliká. Nyní teprve bylo mi jasno, co jest to zápas s přírodou, a pochopoval jsem, že pevnosti, k jaké nám vůdcové klíče podávají, skutečně musí se teprve pracně dobývati. „S jasnou myslí, povznešeným srdcem a s tělem prací otužilým — praví Pavel Güssfeld — docházíme cíle. Naše radosť je pak ovšem velika a úplně oprávněna; nezhyzděna zpupností, nýbrž posvěcena vděčností a skromností. Neboť pravdou jest, čím dále člověk Alpy zná, tím skromnějším se stává.“

Jaký teprv krásný pocit měli asi ti, kdož poprvé tu zápasili a na cimbuří Morteratsche vztýčili znamení vítězství. Stalo se tak dne 11. září 1858. Vítězové sluli: Dr. Brügger, Peter Gensler, lesní Emmermann a Angelo Kleingutti — všichni z osady Samaden.

Do roku 1864. bylo témě Morteratsche slezeno pětkráte. Účastníci šestého výstupu, mezi nimiž byl i věhlasný lezec a znalec Alp Studer,

našli také jména všech dřívějších dobyvatelů, napsaná na visitkách vstrčených do lahví, jež po dávném obyčeji ukryty byly v nízké skupině kamenů „Steinmaenli“ nazývané.

Takovíto „kamení mužíčkové“ od pradávna postavováni byli na temenech pasů jak od Keltů, tak od Římanů, a národů jiných. V novější době tento zvyk byl přijat od lezců prvního řádu, kteří poprvé některou velehoru slezli a chtěli zanechati nějaké znamení, že tu již jednou lidská noha stanula. Brali co bylo po ruce — kamení, a narovnali z něho hraničku dvě, tři stopy vysokou. Nebyli asi valně potěšeni, kdož domnívajíce se, že první slezou některou velehoru, dosáhli cíle a nalezli tam „mužíčka“ — málo vítaného svědka, že již před nimi někdo trofeji si odnesl. —

Všecky prvnější výstupy na Piz Morteratsch se dály se strany jiné, než my jsme přišli. Opakovaly se v pozdějších letech častěji, poněvadž zvláštního nebezpečenství se strany Rosečské nebylo — ač-li účastnili se výprav lezci zkušenější a bylo-li počasi příznivo, kteréž jak známo i nejjednodušší cestu v Alpách může učiniti velmi nebezpečnou, jako zvláště náhlé mlhy a bouře nebo čerstvě napadlý sníh na ledovcích.

Teprve — tuším — v letech sedmdesátých pokuseno se o výstup z údolí Morteračského. Poněvadž ale cesta tato jest daleko strmější a svízelnější, neopakuje se často.

Třetí výstup, nejpříkřejší a poměrně nejnebezpečnější, o nějž do té doby nikdo se nepokusil, poprvé vykonal Pavel Güssfeld s Hansem Grassem dne 26. srpna 1885. Přímá linie od Bovalovy chýže k temeni — dle jeho udání — měří 2400 m. a stoupá skoro 33°; rozdíl obou výšek vrcholu a chýže obnáší 1300 m.

A výstup v týchž asi místech vykonali jsme právě s vůdcem Schmidtem o dvě léta později. Güssfeld s Grassem vyšli ve 4 hodiny a byli o 9. hodině na temeni. My tedy — ač jsme jednou zbloudili — potřebovali jsme jen o půl druhé hodiny více, což u porovnání s tak znamenitými lezci nebyl zajisté výkon špatný. —

Byli jsme skoro hodinu na temeni. Naši soudruzi s Berniny dali nám již své „s bohem“ ve způsobě hlasných povysků a pokynů. Bylo na čase, abychom sestupovali, dokud sníh příliš nezměkne. Člověk pobyv na lbi alpského obra, musí zpět vrátiti se do údolí. Sám orel, jenž pyšně kroužil kolem čel velehor, zase dolů se snáší ku svému hnízdu.

Jediným dlouhým pohledem rozloučiv se s veškerou tou čarokrásou kolkolem, nastoupil jsem s novými silami a jarou, povznešenou myslí cestu zpáteční. Ponurý pocit rozloučení na vždy, brzy ustoupil jásavé radosti, že dávná touha, poznati obtíže lezení na velehory, korunována jest skvělým výsledkem.

Což dolů — to bude hej! Tak jsem myslil, ale později poznal jsem, že není to tak prajednoduché.

Svázali jsme se opět provazem. Tentokrát šel jsem já napřed a vůdce as 3—4 metry za mnou. Šťastně překročen onen ostrý, děsný hřeben a sice použitím stupňů a šlépějí, zanechaných při výstupu. Pak sestupováno po onom příkrém svahu, jenž se mi tak smutně vepsal v paměť. Po tom když přišli jsme k oné veliké pláni sněhové, jejíž ostrý

sklon bylo nám prve v klikatinách překonávati, seběhli jsme nyní přes ni rovně dolů protínajíce klikatiny přímou čarou.

A byl to veselý sestup! Nezapadávali jsme příliš, naopak svižným krokem, lehce přenášeli jsme se přes sněhové nakloněné plochy. Místy sklouzali jsme tím způsobem, že opřeni o hůl, zpět nakloněni v rovné čáře a špičky chodidel majíce volny, brázdili jsme patami k sobě sraženými rýhu ve sněhu a že jako na sáňkách fičeli jsme dolů. To bylo ovšem možno jen tam, kde šikmá plocha přecházela v rovinu, tak že naše jízda dala se zastaviti. Jinak bylo úlohou vůdcovou, aby nedostali jsme se k okraji nějaké prohlubně, kde pak snadno bychom zahynuli neb aspoň se pohmoždili.

Takto hravě překonali jsme, co při výstupu stálo nás mnoho namáhání. Rozsedlinu s hrozivým ledem a sněhovými nánosy, kterou museli jsme prvé projíti, měli jsme již za sebou, neboť jsme ji nechali stranou a svezli se přímo dolů. Také již vzdáleni jsme byli místa, kde se strany Bovalské vstoupili jsme na tyto firnové pláně a kde stýkají se obě cesty s té i s oné strany. Nalézali jsme se v končinách, kudy vede výstup se strany Rosečské. V sněhovém plášti, jenž před námi daleko široko se rozestíral, tak že nebylo mimo něj viděti než modrou oblohu, nespatřovali jsme více hadí klikatiny našich stop zanechaných při výstupu. Všude jen čistý, zrnitý sníh (firn) oslňující bělosti, jehož barva skrze naše vypouklé černé okuláry ovšem jevila se nám, jakoby kouřem byla pokryta.

Sestupovali jsme již asi tři čtvrti hodiny a tu snesše se zase o stupeň níže, náhle setkali jsme se s tlupou přicházející se strany Rosečské. Byli to oni dva Francouzové s dvěma vůdci, o jichž dnešním výstupu můj vůdce věděl. Spojeni jsouce jedním provazem stoupali velmi pracně. Jeden vůdce byl v předu, druhý s torbou v zadu a uprostřed byli uvázáni oba lezci francouzští.

Všichni byli řádně vypraveni. Oba turisté měli vedle šlojířů, splývajících přes krky, ještě bílé larvy plátěné, jež dobře se osvědčují proti slunečnímu úpalu na ledovcích. Vypadali jako strašidla, neboť vše turistické ustrojení a černé vypouklé brejle, po stranách síťované a přes bílou larvu nasazené, jevily cosi neobyčejně fantastického, bizarního. Byli nesmírně unaveni, ač výstup se strany Rosečské jest dosti snadný. Jednomu z nich bylo již velmi mdlo a nechtěl dále. Vůdcové zase mu domlouvali, aby se nevraceli a trochu to ještě zkusili. Řekli jsme jim, že k temeni je něco přes půl hodiny, což je trochu vzpružilo. Ovšem bylo jen to pravda, že my jsme takovou dobu byli temene vzdáleni, však výstup trval by jistě nejméně jednou tak dlouho.

Šli jsme dále zanechavše je jejich osudu. Ostatně, jak později jsme se dověděli, nedošli vrcholu Piz Morteratsche, což nejvíce asi mrzelo jejich vůdce.

Ledovec „Vadretin da Tschierva“, na který jsme vstoupili, není právě nebezpečný, maje málo trhlin, ale poněvadž bylo dosti čerstvě napadlého sněhu a trhliny byly klamnými mosty přepjaty, drželi jsme se více po pravé straně, jak vůdcové, jež jsme potkali, dobře nám radili

tvrdíce, že sníh jest tam pevnější. Pro jistotu šel vůdce napřed a svou alpskou holí zkoumal, kde bychom mohli přejíti.

Po cestě, kteráž trvala přes dvě hodiny, a jejíž jednotvárnosť již unavovala, došli jsme Tarasu (3125 m.)

Taras jest odstavec skalního boku hory Piz Tschierva, jejíhož temene lze odtud za půl druhé hodiny dolézti. Malý Vadretin da Tschierva plazí se nám tu u nohou a ústí o něco dále v pravo do velkého ledovce „da Tschierva“. Za ním firnové špice Rosegu, Berniny a Morteratsche vyčnívají. Zde měli jsme poslední třetiny svého proviantu požiti. Než jako druhou, tak i tuto třetinu přenechal jsem téměř všecku vůdcovi, jenž vůbec slynul velmi dobrým ústrojím zažívacím. Ale sám nemohl jsem ničeho jísti.

Bylo skoro poledne, slunce kolměji dopadalo na sníh a led. Oko nebylo by bez tmavých skel vydrželo oslňující odraz paprsků od bílého sněhu. Obličej, nos a uši, ač jsem je glycerinem dosti namazal, okrašlovaly se račí červení víc a více. Než to obojí nevadilo, ale žízeň — strašlivá žízeň. Víno, byť i smícháno s vodou, nezažene jí. Vůdce, uvyklý těmto zjevům na ledovcích, pouze oči chránil černými skly; pleť jeho byla již dávno osmahlá, na ni nepůsobila třpytná běl ledovců a paprsky sluneční; žízeň pak zaháněl dřívkem, jež mezi zuby stále držel, a jež má ten dobrý účinek, že činíme časté mimovolné pohyby jako při polykání, sliznice se svlažují a ústa zbytečně neotvírají. Než já toho nedokázal. Hrdlo a ústa měl jsem hrozně vyprahlá a sníh, jejž jsem po cestě polykal, nemnoho spomohl.

Oddechl jsem si tedy, když konečně z toho věčného ledu a sněhu jsme vybředli. Studená voda, jsme-li uříceni, zdravým plícím neškodí, za to ale žaludku. Vůdce mě sice častěji varoval, já však moha žízní zajíti, pil jsem, kde jsem mohl. Na celé zpateční cestě myslím, že jsem sněhové i pramenité vody vypil nejméně 5 litrů. Svému ministru vnitra vyslovil jsem plnou důvěru. A nesklamal se.

Po krátkém odpočinku šli jsme dále. Taras hory Piz Tschierva vypíná se asi 1000 m. výše, než ledovec, jenž s Piz Rosegu a s Monte di Scerscen dlouhým jazykem splývá a po ní jest pojmenován. S pozadím svých velehor brzy zjevuje se v našem dohledu. Pohled v tuto stranu a současně na Berninu a Morteratsch dlouho netrvá. Sestupujíce dolů ztrácíme z dozoru velehoru, kterouž jsme slezli, i jejího souseda.

Toto sestupování s tarasu však jest práce krušná. Tu tam mineme ještě některý cár sněhové pokrývky. Snadno jej překročíme, ale hůře jest se skalinami. Tyto prorývajíce je, tvoří s náspy valounů a štěrku ohromnou, strmou hradbu, kteráž při slézání jest tím nebezpečnější, že prostoupena jest pruhy chudého drnu.

Takovéto strmé stráně drnové každý začátečník obyčejně velmi podceňuje. Avšak právě tuto nebezpečí bývá větší. Obuv musí míti dobré ostré hřeby a kraj chodidla třeba jest pevně zasazovati stranou, obrácenou ku stráni. Zejména kaménky, ukryté v travině, jsou velmi nebezpečné. Sklouzne-li noha, nastane pád, jenž končívá velmi nešťastně, neustane-li v rovině, nýbrž staví-li se do cesty nahé skalní žebro anebo ústí-li stráň v okraj srázné prohlubně.

Nebyli jsme od tarasu daleko vzdáleni, když tu vyplašeno prchalo před námi asi deset kamzíků. Pěkný jest pohled na tyto svižné, štíhlé čtvernožce, kteří s největší jistotou vylézají na místa nejpříkřejší a přeskakují prohlubně sebe větší. Od roku 1875 jsou tu vymezeny jakési hranice, v nichž kamzíci nesmějí se loviti. Od té doby tyto alpské antilopy velmi se rozplemenily, a v údolí Roséčském jest jich prý nejméně 1000 kusů. V poledne odpočívají. Vyrušili jsme je tedy z odpolední siesty.

Sestupovali jsme směrem, kudy před námi prchali. Náhle stanuli jsme před „kamzičí stezkou“.

Cestu nám zatarasila vysoká skála. Na jejím okraji vinula se, na dva sáhy daleko, ušlapaná cestička, nejvýše asi dvě stopy široká. Přes ni, asi ve výši dvou, tří stop, překláněla se skála, a pod ní zela kolmá propasť asi 1500′ hluboká, na jejímž dně vlnila se kostrbatina balvanů a dále ledovec Tschierva, vyplňující celé údolí až k protějším Agagliouls.

Kamzíci tamtudy uprchli. Tázavě pohledl jsem na vůdce. Týž zcela chladně mi řekl: „Tudy musíme za nimi!“

Mohl jsem sice dosti bezpečně spoléhati na své, závrati prosté „umění rovnovážné“; ale tuto, kde ani „po všech čtyrech“ lézti se nemohlo, nýbrž kde bylo nutno posunovati se břichem: opustila mě sebedůvěra a statečnosť. Bylo toho snad i příčina, že oddal jsem se již blaživému pocitu, že všecky větší nesnáze mám za sebou, — a tu náhle, neočekávaně přišla mi v cestu nová překážka.

Řekl jsem vůdci krátce: „Tudy nepolezu, spadl bych dolů jako žok!“

Na to vůdce dal se mi do smíchu. To bylo by prý pěkné, abych couval před tak nepatrnou překážkou, když jsem překonal ráno taková nebezpečná místa, při nichž o život šlo. Jinudy prý nelze dostati se dolů; a zpět na vrchol Morteratsche a druhou stranou dolů, že by se mi asi sotvu chtělo.

Nevím, mluvil-li ten dobrý muž pravdu, čili nic. Aspoň nejde mi na mysl, že by nikde jinde nebylo možno sestoupiti, zvláště když neslyšel jsem nikdy o této „kamzičí stezce“ vypravovati. Ba zdá se mi, že milý vůdce zase trochu zbytečně mne zavedl.

Snad mi již po dvoudenní cestě po skalách, ledu a sněhu, síly docházely, či snad působil na mysl náhlý zjev překážky, vytrhnuv mě ze vzpomínek na domov a bytosti mně nade vše drahé, jimiž teprve teď jsem se kochal, když nemusil jsem více všechen pozor soustřediti na každý krok: avšak jisto, že byl bych hanebně z bojiště utekl, — kdyby to bylo jen poněkud možno bývalo. Ale takto, vida nezbytí, sebral jsem zbytky své neohroženosti a poručiv tělesní schránku svou pánu bohu, plížil jsem se za vůdcem.

Čemu se kdo z mládí naučí, v stáří jakoby našel. Z oněch památných dob, kdy co dítě na mezi hřibátka jsem pásával, zbylo mi kus umění, jehož jsem nyní dobře využitkoval. Po levici skálu, těsně nad sebou skálu, hned po pravici propasť: tak po břiše lezl jsem v před, pomáhaje si, pokud to bylo možno, lokty, koleny a špičkami. Skoro u konce této kamzičí pasáže vůdce náhle se přehoupnul nad propasť, zatnuv dříve špici sekerky do skály. Jednu nohu vstrčil do štěrbiny, vysekané ve skále,

a takto kolmo stoje nad propastí, mezi nebem a zemí, pomáhal mně trochu. Kdyby tak byl sklouznul, byli bychom letěli oba dolů, neboť posavad spojoval nás provaz.

Téměř bez dechu dolezl jsem na konec. A když jsem se z polohy vodorovné postavoval do polohy kolmé, počaly se mně kolena chvěti. S hanbou se k tomu přiznávám. Zdá se mi, že nejen vůdce, nýbrž i ti svišťové, jichž pískot a hvízdání se všech stran se ozývalo, vysmívali se mé statečnosti a řádně mě vypískali. O kéž bych Vás, vysměváčkové, všecky měl v kotli uvařené s petrželí, solí a pepřem! Však bych Vás podlé Dumasova receptu polil octem, olejem a hořčicí, a všecky bych Vás zničil!

Další sestupování po skalách Tschiervy bylo mi velice obtížné. Pocitu chvění nohou nezbavil jsem se více. Tím stal se každý krok nejistým. Stráně, které bych byl jindy snadno překonal, byly nyní tvrdým oříškem. Ač o svou alpskou hůl na zad se opíraje dosti pevně jsem sestupoval, přec vylámané hřeby v obuvi zanechaly citelné mezery a bylo největší opatrnosti potřebí. Vůdce, jenž provaz byl již do torby uschoval, nestaral se o mne a sestupoval si svěžím krokem napřed. A tak, obávaje se, abych nesklouznul, zvláště na drnech po sněhu vlhkých, raději jsem na místech sráznějších v sedě hopkoval. Ovšem na ostrých skaliskách vedlo se šatstvu velmi bledě a čelisti hřebů na podešvích ztrácely zub za zubem.

Po dvouhodinné cestě (od Tarasu) rozevřel se výhled na celý ledovec Roséčský, jenž spojuje se tu s ledovcem da Tschierva. Mezi oběma ledovci rozkládá se velký ostrov, Agagliouls. Jsou to skály dostupující znenáhla až výše 3126 m. Na tomto předhradí Piz Rosegu, na stráních povlečených pastvinami, po několik neděl pasou Bergamští pastýři svá stáda. Za dřívějších dob prý i koně se tam dopravovali přes ledovec.

Právě šli jsme mimo chýži Bergamského pastýře, kteráž tu za skalou k boku hory Tschierva se tulí. Několik ovcí páslo se na chudé pastvině. Opodál seděl pastýř sám. Malebný to zjev! Tito chudí pastýři, kteří z Italie z provincie Bergamo v Lombardii přicházejí a s nimiž v Graubündensku setkáváme se na místech nejodlehlejších, jsou pěkní lidé. Tmavý výrazný obličej, oživený jiskrným černým okem, vlnivý vlas a taktéž černý plnovous, velký černý neb hnědý širák, nuzný oděv a rozhalená košile, nevábí sice na první pohled a spíše připomínají zjev bandity; ale seznámíme-li se s nimi blíže, poznáme, že to je politování hodný, dobrý lid, jenž často spí na nejpříkřejším srázu své pastviny, živí se polentou ve vodě vařenou a považuje požívání mléka neb do konce sýra za největší přepych. Ročně na 50.000 krásných ovcí, velikých a dlouhouchých, přihánějí sem z Italie na pastviny najaté.

Po tomto prvním zjevu lidské tváře brzy shlédli jsme prvního pionéra živé přírody. Velký, silný modřín o samotě rozkládal tu svůj světlozelený šat. Po dvoudenním pobytu mezi skalami, ledem a sněhem, vítal jsem jej s radostí. Všaktě sestoupili jsme již k moréně, kteráž jako obrovská hradba zakrývala ledovec. A mezi ní a patou Tschiervy šli jsme již skoro v rovině.

Modřín stál na předstráži a hlásal blízkosť jiných svých soudruhů.

Brzy měli jsme již za sebou cíp ledovce Roséčského a z lesíka přešli jsme na pastviny. Přeskákali jsme několik s ledovce steklých potůčků, jež sbírají tu síly své a spojují se v bystřinu Roseg, přešli jsme přes most — a již byli jsme na konci cesty své v restauraci Roséčské. Bylo po třetí hodině odpolední a dnešní výprava, trvavší 13 hodin, šťastně skončena.

Ač nohy v rovině zase ku podivu dobře mně sloužily, tak že byl bych do Pontresiny snadno došel, přec najal jsem si tu vozík a dal se s vůdcem tam dopraviti, poněvadž začalo poprchávati a brzy snesl se prudký déšť.

Po důkladné večeři a po mnohém džbánku Mnichovského ležáku v hotelu Gredieg-Enderlin spalo se výborně. Na zejtří s hrdostí a pýchou pohlížel jsem na své trofeje: na roztrhané kamaše a spodky, jež vypadaly jako rozstřílený prapor válečný — na svoje „ledovcové boty", jichž podešve usmívaly se na mě úsměvem, jemuž bezmála všech zubů se nedostávalo — a konečně na svůj račí obličej, jehož malebný výstupek ještě více zářil karbunkulí, když jsem s něho sňal futrál loupající se pokožky.

Ale za to nohy byly jako olověné a třaslavý pocit zůstal v nich ještě několik dní, objevuje se, kdykoli jsem se schodů scházel. Po celý druhý den, po koupeli, nevyšel jsem ani z bytu, oddávaje se jakési sladké lenivosti a mírnému idiotství, kteréž po velké tuře obyčejně zmocňuje se turisty, jenž raději nechává se někde na palouku sluncem vyhřívati, než aby vyplňoval prázdné strany svého denníku.

Rád přijal jsem návštěvu svého vůdce Schmidta, jenž přišel se poptávat po mém zdraví. Přinesl mi starou bibli, rhaeto-romanskou řečí tištěnou — abych mohl si ulisovati několik rostlinných specialit, po cestě nasbíraných.

Když jsem mu vyplatil taxu padesáti franků a připojil mimořádnou odměnu, jakož i příspěvek ku fondu pro vdovy a sirotky po vůdcích, ve svém povolání zahynuvších nebo k úrazu přišlých, pochválil mě sice, že jsem výborný lezec, obratný i opatrný, a že na přes rok polezeme spolu na Berninu: než já skromně odmítl tuto královskou lež (viz „kamzičí stezku!"), poděkoval jsem se mu za jeho péči a šetrnosť, ač toho — sub rosa řečeno — právě nezasluhoval, a rozloučil jsem se s ním i s velehorami na vždy.

Na vždy? —

Zdá se mi, že bych — se svolením vyšší instance — se strany Roséčské ještě jednou chtěl zažiti čarokrásného rozhledu s temene Morteratsche. Ale z údolí Morteračského ledovce, z chýže Bovalovy, nelezl bych tam za živý svět.

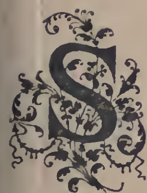
Důvod vysvítá z mého prostého vylíčení.

Nejsem z těch, kdož sotva dospěvše k prostřednosti alpinské techniky, pohlížejí na své výkony zvětšovacím sklem vlastní nedostatečnosti, aniž z těch, kdož ostýchajíce se nepokrytou pravdu mluviti o zažitých nehodách, halí je v lehký, lhostejný tón svého vypravování: nýbrž nechtěje nikoho sváděti k následování, upřímně nakreslil jsem světlo i stín své velehorské výpravy.

Se slavným alpinistou Pavlem Güssfeldem, jenž svou, bohužel velice stručnou zprávou o výstupu na Piz Morteratsch, ukončil svou činnosť turistickou a jí bezděky k výstupu mě přiměl, jedině to mám společné, že poprvé zbraně se uchopiv taktéž u stupňů Morteratsche jsem ji — složil. —

Vítězství idealismu nad materialismem.

Napsal **Bedřich Katzer.**

třízlivý realismus, v němž naše doba si libuje, není neoprávněn, když drží se v náležitých mezích. Jeť život lidský divné předivo, v němž mnoho nití jsou klamy a bludy. Každý z nás, když zahledí se do sebe a táže se, mnoho-li vyplnilo se z toho, po čem kdy toužil a snil, shledá, že přečasto podlehl illusím. Poznání to jest zprovozeno jistou trpkostí zklamání, které by nás střízlivý názor věcí hned předem mohl uvarovati.

Arci jsou jisté illuse, které nepůsobí zvláště škodlivě, anebo které před časem zničiti dokonce bylo by ukrutno. Illusí takovou jest na př. pomysl jinocha, že nad jeho milenku v celém světě dokonalejší a něžnější bytosti není. Pozdější zkušenost i v nejlepším případě přesvědčí jej o jiném; ale proto illuse jeho jest přece lepší a ušlechtilejší než-li frivolní názor moderní, že vůbec láska jest illuse, pouhý vychytralý klam přírody. Hůře jest s illusemi mravními, které ochromují naši vůli. Těch nás uvarovati jest zásluhou střízlivého realismu, jímž tudy k svému prospěchu můžeme býti proniknuti, jen když si zachováme víru v idealy.

Neboť illuse a idealy nesmí se prostě stotožňovati, ač oba mají společný podklad. Jest možno býti illusionistou a při tom idealů prost, a naopak býti idealistou a neznati illusí. Co idealy jsou, jest těžko pověděti. Vztahují se k nejlepšímu a největšímu, co lidé znají, jsou nejvznešenější cíle našich snah. Idealným bývá označováno vše, co nad všední skutečnost se povznáší; idealným smýšlením rozumívá se snažení za nezištnými konci, pročež přímětek idealista v praktickém životě nezřídka bývá sprovozen nádechem útrpnosti.

Ve smyslu přísněji filosofickém podkládá se slovu idealismus několikerý vyznam, zakládající se na příslušném pojmu ideje. Řecký filosof, „božský“ Plato, miláček i přísných myslitelův i básnicky naladěných duší, jest otcem filosofie, která jest obdivovaným vzorem všech pozdějších idealistických soustav. Dle něho jsou veškery úkazy smysly postižitelné měnivými zjevy, jichžto pravým podkladem jsou pouze rozumem poznatelné, trvalé a neměnitelné bytnosti věcí. Tyto jsou pravzory, praobrazy, jichžto jen nedokonalé odstíny spatřujeme ve viditelném světě kolem nás. Na př. vše krásné má podklad svůj v ideji krásna, vše dobré v ideji dobra a p., což lze přenésti i na všední věci tak, že lze na př. mluviti

o ideji psa, o ideji holuba atd. Nic krásného nevyhovuje úplně ideji krásna, však ona přece trvá; žádná ctnost nekryje se dokonale s idejí ctnosti, která proto přece není prázdný zvuk. Tudy porozumíme, že idealem, přesněji filosoficky řečeno, jest něco žádoucího dokonalého, jehož platnost nezměnitelně trvá, třebať dostiženo nebo uskutečněno býti nemůže. Idealem jest to, co na místě toho co jest, býti by mělo.

Kratičký tento náčrt postačí ku porozumění, proč na př. v krasovědě idealismem slove názor, že krásno záleží v ideji zobrazené, v obsahu tvarem představovaném, však nikoli ve tvaru samém; proč v ethice idealistou slove zástance náhledu, že úkolem člověka jest něco vyššího než pouhé ukojení potřeb smyslových; proč v theorii poznání idealismem sluje stanovisko, s něhož všemu poznání přikládá se závislost od ducha, tedy všechno poznání za pouhou ideji, pouhou představu se prohlašuje atd. Nám tuto záleží skoro jen na metafysickém významu idealismu, totiž na tom významu, jejž idealismus má jakožto názor světový. V tomto smyslu jest idealismus uznávání něčeho duševního, nehmotného, idealního vedle hmoty, uznávání duše vedle těla, ba i nadřadění ducha nad hmotu, vyvození bytí z myšlení, hmoty z ducha, zkrátka uznávání ducha příčinou a základem světa.

Pravým opakem idealismu jest materialismus. Kdežto onen, jak jsme viděli, jest dualismus uznávající vedle hmoty také ducha, tento názor světa jest jednotný (monismus), podkládající všem výjevům pouze jedinké činidlo: hmotu. Nejen co ohmatati, změřiti, viděti, slyšeti a čichati můžeme, nýbrž také myšlení a cítění jest dle tohoto světozoru pouhým výkonem hmoty. Materialista neuznává a nevěří v bytí něčeho duševního, idealního, od hmoty oddělitelného. Všechen t. zv. vnitřní život vysvětluje si prostě vzájemným účinkem prvočástek mozku a nerstva. Jemu jest hmota prvotně a jediné dána. Její zvláštní utvářeností a působivostí teprvé vzniká duch, který jest tedy druhotný, na hmotě úplně a ve všem závislý.

Učení materialistické jest staré, avšak větší váhy a významu v kulturním vývoji lidstva dodělalo se vlastně jen dvakráte, totiž v polovici minulého století a podruhé od let padesátých našeho věku.

V minulém století byla sídlem vzmáhajícího se materialismu Francie, kde filosofie od deismu, t. j. učení o existenci Boží, stadiem pochybování byla přešla k neznabožství a k materialismu. Zástanci směru toho byli jmenovitě Lamettrie, Diderot, Holbach a Cabanis, jen že ne všichni stejně důsledně si vedli a stejně daleko postoupili. Hlavního povšimnutí zasluhuje lékař Lamettrie († 1751 v Berlíně), jenž onemocněv jednou těžkou zimnicí stopoval průběhem jejím účinek návalu krve na schopnosti ducha a náladu, z čehož odvodil, že myšlení jest výsledek sběhů tělesných. Je-li všechna hmota citem nadána, to luštiti nepodobalo se mu býti nutno; ale to tvrdil určitě, že vše, co cítí, jest hmotné. Tudy duše naprosto závisí od ústrojnosti a výkonů těla, pročež také s nimi počíná a umírá, slovem stejně jest pomíjející jako tělo. Ve bližším výměru Lamettrie ztotožnil mozek s duší a učil o něm, že k myšlení a cítění má právě tak svaly jemné, jako noha pro chůzi svaly hrubé.

Druhý vynikající materialista francouzský 18. století jest Holbach († 1789), jenž člověka prohlásil za bytost čistě fysickou, tak sice, že ovšem i duševní pochody vysvětlil jakožto určité zvláštní případy vzájemného působení všeobecných sil přírodních. Dle Holbacha mysliti a chtíti jest cítiti, cítiti jest pohyb a hybné síly jsou ve světě mravném tytéž jako ve světě fysickém, jen že tuto zovou se přítažlivostí a odpudivostí, tamto láskou a nenávistí.

Však materialismus v minulém století neujal se valně a nedovedl udržeti se na kolbišti vedle mocných a úchvatných filosofických proudů pozdějších. Nepoměrně příznivější byly okolnosti, když materialismus v polovici nynějšího století v Němcích hlavu povztýčil. Tentokrát pomáhaly mu upraviti půdu hlavně dvě okolnosti. Předně náramný rozkvět přírodních věd, a za druhé nespokojenost přírodozpytců s vládnoucí filosofií a ochabnutí filosofického ducha v nich následkem zcela nepatrného prospěchu, jejž positivní bádání z bezpříkladného povznešení spekulativní filosofie na úsvitě našeho věku pro sebe bylo ukořistilo.

Co přírodních věd se dotýče, tedy už pouhý axiom jejich, že hmota jest věčna a nezničitelna, poskytl materialismu hlavní oporu. Hoří-li na př. svíce, zdá se jako by veskeré součásti její, vosk i knot, plamenem byly zničeny. Však vážením splodin hoření lze každému se přesvědčiti, že pranic tu na zmar nepřichází, nýbrž v popelu a plynech vyvozených jakostně i kolikostně, ovšem v jiných vztazích a svazcích, všechny ty látky obsaženy jsou, které v původních součástech svíce byly přítomny. K takovým a podobným, lučbou vždy znova dovozeným faktům připojen materialistický závěr asi následovně: „Atom vodíku zůstane vždy atomem vodíku, ať podrobí se zkouškám jakýmkoli. Vstupuje-li do sloučeniny, nebo vystupuje-li z ní, zůstává vždy týž a podrží vždy tytéž vlastnosti. Nutný důsledek toho jest, že nezrušitelný atom nemůže býti stvořen.“ Jinými slovy: hmota trvá od věčnosti do věčnosti, ona jest původní a jediná.

Než přírodovědecký materialismus jest snadno vysvětlitelný, ba nutný, protože přírodověda o hmotnosti výjevů vlastně ani pochybovati nesmí a tudy nutně k jistému materialismu vede. Tudy vedl rozkvět přírodních věd na zcestí jen proto, že nauky ty svodem příznivých okolností takřka pojednou se povznesše, zhrdly a v přeceňování sama sebe upadly. Bylyť následkem zlepšených pomůcek a method zkoumacích dodělaly se ve světě ústrojném i neústrojném dalekosáhlých výsledků; dále prodělaly mohutný převrat vlivem mechanické theorie tepla a darwinismu, jimiž oběma odhaleny pro celé svody přírodních zjevů společné příčiny tak, že odstraněny přehrady mezi jednotlivými obory přírodovědeckými a jednotnost jejich vystoupila; dále dospěly přírodní vědy čím dál více k uvědomění, že ony v míře mnohem vyšší smějí si osobovati přímětku všesvětovosti, který jest pravým význakem vědeckosti, než jiné vědy, které přece jen více nebo méně lpí na hroudě národnostní; zkrátka sebevědomí přírodních věd mělo proč vzrůstati. Bohužel vzrostlo přes míru, načež dopustily se chyby, že přenesly mechanický atomismus, který ku poznání přírody tak velice posloužil, také v obory duševního života, domnívajíce se, že osvědčeného způsobu, kterým ku poznání přírody došly, mohou použiti také k vyzkoumání řádu světa vůbec.

V tomto chybném domyslu setrvali přírodozpytci (němečtí) jednak hlavně následkem odporu proti běžné filosofii doby, jednak následkem zvláštnosti, která, jak Falkenberg výborně praví, německé přírodníky charakterisuje. „Oni snadno podléhají nebezpečí, posuzovati veškerou skutečnosť podle jim běžné částky její, podle světa materielních substancí a mechanických pohybů. Záleží to v tom, že oni stejně hravě jako na př. Angličané toho nedovedou přírodovědeckému a filosoficko-náboženskému světozoru jakožto dvěma úplně různorodým názorům dáti obstáti vedle sebe. Metafysický pud zevšeobecnění nabádá je strhnouti hráz mezi oběma obory, a protože jim fysikalní názor přešel do masa a krve, nejsou jim také psychické sběhy nic jiného než výchvěje mozkové a svobodná vůle se všemi náboženskými představami nic než illuse."

Takovéto materialistické náhledy obratně vyslovené a dovedně hájené vzbudily počátkem let padesátých rázem pozornost a získaly mnoho přívrženců; ovšem vyvolaly také tuhý odpor. Tak započal boj, který na straně materialistů po přednosti k jménům Moleschotta, Vogta a L. Büchnera se víže. Jak. Moleschott († 1878) doň méně činně zasáhl, jako spíše svým dílem „Koloběh života" (Der Kreislauf des Lebens) 1852, namířeným proti Liebigovým chemickým dopisům, jej podnítil. Karel Vogt (nar. 1817, nyní profesor geologie a zoologie v Ženevě) měl v něm čilé účastenství a jím vlastně doveden boj o materialismus k vrcholu. O sjezdě něm. přírodozpytců v Göttinkách r. 1854 měl totiž R. Wagner přednášku o stvoření člověka a substanci duševní, v níž přímo proti Vogtovi se obrátil, snaže se dovoditi, že fysiologie nemá pražádné příčiny, aby popírala bytí nesmrtelné nehmotné duše a rozvoj lidstva z jediného páru. Tu narazily strany prudce na sebe a Vogt sám o uhájení svého přesvědčení se přičinil ve spisku „Köhlerglaube u. Wissenschaft" řízném a peprném a přece příjemně čitelném jako vše, co z péra výborného toho badatele pro širší kruhy vyplynulo. Však hlavně fedroval materialismus v Němcích Ludv. Büchner (nar. 1824, doktor mediciny) svým proslulým spisem „Síla a hmota" (Kraft und Stoff), jenž na popud Moleschottova „Koloběhu života" byv sepsán, roku 1854 vyšel a až do r. 1883 patnácti vydání se dočkal. Následkem uveřejnění díla toho musil se Büchner vzdáti místa svého při medicinské fakultě v Tubinkách, načež v pravém slova smyslu stal se prorokem materialismu, jejž snažil se šířiti ve všech vrstvách obecenstva četnými spisy i živým slovem. Také v Americe měl v letech sedmdesátých přednášky materialistické. Rozhodně jest nejvytrvalejším zastancem učení, které za pravé poznal, ale arci své působení silně přeceňuje, domnívaje se, že svou materialistickou filosofií věčnému sváru škol a soustav učinil konec a nemálo přispěl k významnému výsledku, z části pro všechnu duševní budoucnost lidstva vodivému, že filosofie povýšena na skutečnou vědu. Uvedené základní dílo jeho ovšem ještě se čte, což Falkenberg ale poněkud jizlivě naznačuje výrokem, že ještě „podnes gymnasista své svobodomyslné potřeby jím konejší".

Prudkost odporu, který knihou Büchnerovou v konservativních a samostatně myslících kruzích byl vyvolán, měla v tom hlavní svou příčinu, že Büchner bezohledně jal se hartusiti proti vší filosofii dosavadní tak, že

nejen spiritualisté všech kategorií, zvláště církevní orthodoxie všech vyznání se svými náboženskými představami o duši, nesmrtelnosti, Bohu a ďáblu cítili se ohroženi; nýbrž také idealisté všech barev, Hegeliani, Herbartovci, Schopenhauerovci, jmenovitě novokantovci viděli v ní výpověď k boji, do něhož rozhorleně i s nadbytkem horlivosti se pustili. Tudy vzplanula půtka, o jejíž prudkosti a trpkosti sotva si dovedeme udělati pojem a která vůbec jest vysvětlitelna pouze tím, že šlo v ní o veliké věci: o rozhodnutí velezávažné otázky, zdali v řádu světa přední místo náleží hmotě nebo duchu.

Arci jednotlivcům na straně idealistické snad ani nejednalo se při tom o metafysickou theorii, jako spíše o zachování svých idealů. Neboť podobalo se jim, že idealy jejich mravní i aesthetické musí se sřítiti do prachu v tom okamžiku, kdy by jim bylo uznati přednost hmoty a druhotný výplod ducha z ní. Domnívali se, že uznáním podkladu materialismu už by učení tomu zpropadli cele až do posledních krajností, tak že by šmahem všeho toho odříkati se musili, co kdy je uchvátilo a povzneslo a v dějinách přírody a lidstva prošlehlo je tušením vyššího řádu nad nízkou skutečnost vynikajícího.

Obavy takové byly přemrštěny a zbytečny, protože docela ničím nejsme oprávněni k úsudku, že by už pouhý přírodovědecký materialismus musil míti nutně v zápětí materialismus mravní, zničení idealů člověčenstva. Toho nelze dosti důrazně vytknouti, protože podobné výtky přírodovědeckému materialismu zcela lichým způsobem podnes se činí. Podotkli jsme hned počátkem, že přírodní vědy dnes o hmotnosti všech výjevů nesmí míti pochyby. Z toho plyne, že přírodovědecký materialism má velmi vážný význam, protože není libovolně nebo dokonce lehkovážně vymýšlený názor, nýbrž v historickém rozvoji poznání přírody založená a jediné k dalšímu zvelebení přírodních věd čelící theorie, která žádného mravního a společenského nebezpečí v sobě netají. Naopak jest zjištěno tisíci doklady proti jednomu, jak nedávno výborně bylo řečeno, že právě ti, „které logika empirických fakt dovedla k výlučně materielně-mechanickému výkladu výjevův, osvědčují oproti povinnostem a návykům života nejvznešenější a nejryzejší šlechetnost duše.“

Materialismus přírodovědecký není materialismus povšechný, nebo vlastně socialní. Ten ovšem po našem přesvědčení musí býti všemi prostředky potírán. Neboť zajisté právem dí F. Schultze, že materialismus v tomto smyslu „hubí idealy nejen v oboru lidského žití nebo v oboru vědy, kde ničí každé obádání nečelící přímo k bezprostřednímu smyslnému prospěchu, nýbrž také v oboru umění. Scházejí-li duševní a mravní idealy, tož přirozeně nemohou také býti umělecky zobrazeny, a pokusí-li se některý umělec přece o to, pak nemůže spoléhati na vlídný zájem svých současníků. Tudy nezbývá umění než zanášeti se jen hmotným, smyslným, vnějším a tělesným. Nikoli z jasného světa velikých myšlének a šlechetných pocitů, nýbrž z přitemnělé říše pudův a chtíčů čerpají v materialistické době malířství, plastika, poesie a hudba své motivy“ . . . „Zobrazení veliké ideje poetickému dílu uměleckému ve věku materialistickém chybí, vystoupení vznešených charakterů nelze očekávati, ale rovněž nikoli, že dostane se vystupujícím drobným

povahám prohloubeného psychologického provedení. I tu zůstane působivou jediné líčba čistě hmotného, zevnějšího, smyslného, smilného a hrozného. Kdo ještě jest tuze decentní, aby uvrhl sebe i čtenáře své do bahna zolaismu, ten baví častou střídou šatův a dekorace, ať už je potahuje z východu nebo ze západu. Toiletty, dekorace, smilnost a ohavnosti, toť jsou čtyři kategorie materialistické poetiky." — V takovém světě povšechně materialistickém bylo by pohřbiti všechny idealy a kdyby materialismus toho druhu opravdu hrozil naši dobu přemáhati, nestačili by všichni, kteří ještě srdce a mysl v sobě cítí, proti němu v uzavřených kolonách se postaviti a co nejdůrazněji jej potírati.

Na štěstí nebezpečí ani přibližně není tak veliké, jako se příležitostně líčívá. Materialismus socialní, pokud do života pronikl, jest nedůsledný svod předpisů, kterak si počínati ve svazcích státních, společenských a soukromých, při čemž hlavním vodítkem jest nejsurovější egoismus. Mezi tímto materialismem a materialismem přírodovědeckým netrvá ani taková příbuznost a takové vztahy, aby přívrženci prvého byli přátely druhého a naopak. „Spíše snáší se socialní materialismus s mnoho slaveným idealismem a bývá v skutku v nejbujnějším rozvoji postižen ve kruzích, které buď dle pochodu svého vzdělání, buď po tradicionelním podědění názorův, anebo z úplné lhostejnosti duševní naukám přírodovědeckým z dílu se vyhybají, z dílu na ně nevraží."

Ostatně podnes ani nevíme, kterak by vypadal materialistický názor světa, zahrnující všechny stránky života, vědy, umění a náboženství, protože posud se staly leda první pokusy v tom směru. Nejvíce pozoruhodný z nich zdá se mi býti ten, jenž podniknut byl v zašlém už časopise „Kosmos", který v každém sešitě však podal toho důkazy, že darvinisté (němečtí) ani přibližně nejsou zuřiví materialisté Büchnerovské observance. Však Büchner sám několikrát proti jednomu z vůdců těžkou zbrojí se vypravil a oni zase uchopili se s potěšením příležitosti, aby prohlásili, že proviněním jest nešetřiti jednoduchosti a čistoty zvláště náboženských pocitů lidu, který hledě na nás v řeči naší nepostihuje tak co tvrdíme, jako chytá se toho, co někdy tuze podmíněně zapíráme. Kdyby Büchner prý jen jednou byl slyšel mluviti známého socialistu Mosta, musil by se nad pitvory sama sebe zděsiti.

Boj idealismu s materialismem, který po desítiletí byl veden — zvláště záslužně B. V. Langem — dnes jest rozhodnut a vítězství jest na straně idealismu. Mechanický atomismus byl uvržen zpět do svých mezí, kde volně může obstáti jako plodné činidlo při obádání přírody vnější. Ale bez trestu z hranic svých vymknouti se nesmí, aby odvážiti se chtěl luštiti ony vyšší záhady, kterých ani lučebným rozborem, ani pytváním ani drobnohledem nebo dalekohledem rozluštiti nelze. Ba Dubois-Reymond sedmero věcí poznamenal jakožto záhady světové, proti nimž materialismus nikdy ničeho nesvede. Jsou to jmenovitě podstata hmoty a síly, původ pohybu a svobodná vůle.

Vědecké mínění veřejné dnes čelí rozhodně k idealistickému názoru světa a vážní přírodozkumci, kteří druhdy silně klonili se k náhledům materialistickým, dnes zcela určitě prohlašují, že výjevy a výkony života duševního pouhým účinkem molekularných pohybů v mozku

a soustavě nervové vysvětliti nelze. Z toho jde, že nutno předpokládati zvláštní, ne vždy při hmotě trvající substanci duševní, což odpovídá asi výroku básníka,

> žeť v nitru našem něco tajemného,
> co neukojíš pouhým hmoty vděkem. (Sv. Čech.)

Není jinak možno, nežli že účin toho vítězství, které za posledních 15 rokův arci především ve světě filosofickém se utvrdilo, čím dál tím zřejměji osvědčí se také ve vědě a umění i v životě obecném.

To jest zvláště žádoucno, protože zevšeobecní-li idealný názor světa, projeví se ponenáhlu ve všem počínání utvrzené vědomí, že lhou, kdož tvrdí, že ti, kteří zlatému teleti se klaní, vždy jsou chytřejší nás, kteří po celý život se pachtíme za pravdou a mravností, že ti, kteří světu ve tvář bijí, vždy moudřejší jsou nás, kteří světu cele se obětujeme. Pak projeví se čím dál zjevněji, že mezi lidmi vždy více jest těch, kteří zachovali si smysl pro krásno a dobro i schopnost z boje o život povznésti se do čistého etheru idealů, než těch, kterým co vznešeno a veliko, co ušlechtilo a svato stojí na rovni s věcmi povržlivými.

Idealný názor světa nevylučuje realismu. Ale při všem střízlivém realismu svém nepřestaňme býti si vědomi, že realismus bez idealů jest materialismus.

Román v depeších.

Rusky napsal **Boleslav Markěvič.** Přeložil **N. Orlický.**

2. září. Stanice Olkovka u Pilsku; Vronskému v Petrohradě: Přibyl jsem, v pokladně nalezl jsem 7 rublů 50 kopějek. Ošklivý stav. Upokojte Blanku. Shledá se na vzdor všemu přece 2000 rublů.

Alexandr Olkovský.

6. září, z Olkovky hraběti Spiridovu v Moskvě: Prokleté postavení, více dluhů než jmční! Sidorenko poctivec, ale hlupák. Ze zoufalství prohledl jsem účty. Rozhodnuto, poslechnu vašich rad. Pište Zacharovu!

Olkovský.

7. září, z Moskvy Olkovskému: Konečně! Mně velmi příjemno. Bohatá jediná dcera. Odjeď tam ihned! Telegrafoval jsem otci.

Hrabě Spiridov.

7. září, z Moskvy maršálku Zacharovu v Pilsku: Mluvil jsem s vámi často „v klubu anglickém“ o svém synovci Alexandru Olkovském. Učiní skvělou kariéru. Chce vás navštíviti. Líbám ruce roztomilé vaší Olze Nikolajevně. Bylo by mi velmi příjemno. Hrabě Spiridov.

8. září, z Pilsku Heleně Rozanově ve Bělovodsku: Papa ohlásil příjezd gardského důstojníka Alexandra Olkovského. Vše tuším již! Já ubohá! Olga Zacharova.

9. září, z Bělovodsku Olze Zacharově v Pilsku: Probůh, milé srdce, zůstaň pevnou! Mysli na A. On jest bez sebe. Čti ve „Věstniku Jevropy“ poslední román Danilevského. Poučí a povzbudí tě.

Helena Rozanova.

10. září, Heleně Rozanově v Bělovodsku: Ó! Přibude sem zítra. Předplacena jen na „Ruskij Věstnik“. Četla jsem „Pro statky pozemské“ od Afénka. Ani poučena, ani povzbuzena. Olga.

12. září, z Pilsku do Moskvy, hraběti Spiridovu: Děkuji za odporučení. Zacharovem dobře přijat. Děvče hezčí nežli jsem myslil, zdá se však nesmělou. Olkovský.

13. září, Olkovskému v Pilsku: Nesmělosť značí ve frančině tolik co stydlivosť. Jednej dle toho a hleď se zalíbiti. Dej ti bůh štěstí!

Hrabě Spiridov.

15. září, Heleně Rozanově v Bělovodsku: Ó, dosud zde! Jiným nežli jsem myslila. Pomysli, papa otevřel tvou depeši. Velice pohněván, telegrafoval tajného cosi Feodorovně Pičukové. Olga.

16. září, Feodorovně Pičukové v Pilsku: Neschopná, všeho idealního citu prostá zpráva odpírá mi dovolenou. Lhostejno. Přijedu zítra přece. Sdělte jí to! Bude mne očekávati? Odpověď zaplacena. Aristov.

19. září, Vronskému v Petrohradě: Zprav neprodleně Blanku. Včera poslal jsem 2000 rublů. Dobrodinec maršál Zacharov spořádá mé záležitosti.

Olkovský.

18. září, z Pilsku Fursikovu v Bělovodsku: Tisíc ďáblů! Vnucují jí gardového důstojníka. Slabý pro zápas. Opru se vší silou. Nebesa neb hrob! Odpověď zaplacena. Aristov.

19. září, Aristovu v Pilsku: Poslechni mé rady: vrať se sem! Žádné hlouposti aneb budeš pykat za ně. E. Fursikov.

19. září, Fursikovu v Bělovodsku: Jsi hlupák, jdi k ďáblu! Odpověď zbytečna. Aristov.

20. září, Heleně Rozanově v Bělovodsku: Olga Nikolajevna ve veliké tísni. Papa zapověděl A. přístup do domu. Sám odjel s důstojníkem do Olkovky. Pičukova.

22. září, Hraběti Spiridovu v Moskvě (v $8^1/_2$ hod. ráno): Sidorenko zloděj, darebák, jemuž není rovna. Díky Zacharovu účty a knihy prozkoumány; 14.000 rublů schází. Prchl dnes v noci. Jedu do Pilsku, bych žádal za stihání. Olkovský.

22. září, z Pilsku panu A. Olkovskému v Olkovce ($11^1/_4$ hod. ráno): Jste-li čestný muž, víte, k čemu vás vyzývám. Zde, aneb kde chcete. Vy aneb já. Odpověď zaplacena. Aristov.

22. září, Aristovu v Pilsku (1 hod. odpol.): Nemám česť znáti vás. Vyprosil vysvětlení od Zacharova, vše vysvětleno, slzy a smích. Ostatně v 6 hodin jsem v Pilsku a k službám vašim. Olkovský.

22. září, Olkovskému na Olkovce (2 hod. odpol.): Bůh ví, kdo bude se smát poslední! Očekávám vás v 6 hodin. Vy aneb já! Odpověď zaplacena. Aristov.

22. září, z Petrohradu Olkovskému (depeše došla o $3^1/_2$ odpol.): Vrátil jsem se z Moskvy. Blanka odjela za hranice. Zde její depeše z Berlína:

19./30. září, gardovému důstojníku Vronskému v Petrohradě: Dost dlouho čekala. Děkuju. Řekni Lulu, že jsem s malým Palovem uprchla do Německa. Ni peníze ni Blanku. Vronský.

22. září, Vronskému v Petrohradě ($3^3/_4$ hod. odpol.): Místo do Pilsku jedu do Berlína. Ji poženu k ďáblu, ale Palov musí mi dáti zadostiučinění. Olkovský.

22. září ($6^1/_2$ kod. več.) Aristovu v Pilsku: Depeše č. 1.687. Adresáta Olkovského nelze tu nalézti. Taťana Magenschmerz,
přednostka telegrafní stanice Olkovky.

22. září ($9^1/_4$ hod. več.), Pičukové v Pilsku: Není ho již zde! Vzdálil se tajně, dává se zapírati. Skryt, ale naleznu ho. On neb já! Kam uprchnouti před mými myšlénkami? Stále trudnější, stále děsnější. Zemřeš! šeptá jakýsi hlas. „Rcete jí vše, rcete jí.“* Odpověď zaplacena. Aristov.

22. září, Heleně Rozanově v Bělovodsku (11 hod. več.): Hrozné! A. chce zabíti O. Jaká surovosť! Hnusí se mi. Řekni mu vše. Zadržte ho! Zemru, zemře-li on. Olga.

23. září, Olze Zacharově v Pilsku: Upokoj se, anděli můj; řekla jsem mu vše. Zradila jsi A. opravdu. To není pěkné. Nechá se trudnými myšlénkami svými uchvátiti. Čti ještě jednou Orchu od Lermontova, pochopíš. Helena.

* * *

23. září, z Bělovodsku policejnímu komisaři v Pilsku (v šifrách): Zprávu obdržel. Aristov odjel bez dovolení do okresu vašeho, aby se bil s gardovým důstojníkem Olkovským. Překažte ihned souboj. Zpravte mne telegraficky o výsledku. Prosím, pospěšte si! Guvernér Bělovodský.

* Refrain ruské národní písně

24. září, guvernéru Bělovodskému z Milsku v gubernii Lebedinské (v šifrách): Major záložního vojska Olchanskoj a gymnasialní professor Aristotelev, oba z našeho okresu, zavázali se písemně, že nebudou se bíti. Mimo to ujišťují vzhledem k pokročilému svému stáří a vzhledem k tomu, že se dosud neznali, že neměli nikdy takového úmyslu. Tvrdili též, že nebyli nikdy ve vaší gubernii.

Policejní komisař v Milsku.

25. září, policejnímu komisaři v Milsku v gubernii Lebedinské: Guvernér žádá vysvětlení vaší depeše ze 24. září. Proč telegrafujete o jakémsi Aristotelevu a Olchanském, kteří jsou zde neznámi a do naší gubernie nepatří?

Přednosta kanceláře guvernera Bělovodského
Suzlikov.

25. září, kanceláři guvernera Bělovodského: Depeší ze dne 24. září zvěděl jsem o rozkazech vašeho guvernéra v příčině Olkovského a Aristova; oba jsou neznámi v Milsku; soudil jsem, že při telegrafování byla jména zkomolena, při čemž myslil jsem ihned na řečeného Olchanského a Aristoteleva v našem městě v Milsku.

Policejní komisař Torejadorov.

26. září, policejnímu komisaři Torejadorovu v Milsku: Zjednal jsem si od telegrafní kanceláře vysvětlení, jména byla správná, depeše určena byla pro policejního komisaře v Pilsku.

Přednosta kanceláře Suzlikov.

26. září, ze vsi Olkovky policejnímu komisaři v Pilsku: U vsi Olkovky nalezena mrtvola s obličejem zohaveným pádem do rokle. Dravá zvěř. Tělo čisté, ale nahé. Rána na levé straně prsou způsobená kulí.

Komisař polní policie: Della Formosa.

27. září, guvernéru Bělovodskému (v šifrách): Mám za svou povinnosť sděliti Vaší Excellenci, že u vsi Olkovky nalezeno bylo mrtvé, nikomu nepatřící tělo. Levá strana prsou probita kulí. Dle udání bydlící zde Feodorovny Pičukové jest prý to kollegialní sekretář Aristov, usmrcený proti zákonu v souboji gardovým důstojníkem Olkovským, kterýž prchl z okresu svěřeného mému dozoru.

Policejní komisař v Pilsku: Flugelov.

28. září, (v šifrách): Okružník guvernéra všem policejním komisařům v gubernii Bělovodské: Pro případ, že se gardový důstojník Olkovský objeví ve vašem okresu, zatkněte jej ihned. Zatčení jeho ihned telegraficky oznamte! Spěchá.

Guvernér.

28. září, Jeho Excellenci guvernéru Bělovodskému: Jest mojí povinností sděliti úřadům, že zohavené a nahé tělo nalezené v rokli u Olkovky patří důstojníku pluku jízdní gardy Alexandru Olkovskému. Padl, jak se zdá, rukou zřízence zdejší kanceláře, špatného to člověka a rváče jménem Aristova.

Maršál Zacharov.

29. září, okružník policejním komisařům gubernie Bělovodské (v šifrách): Objeví-li se assesor Aristov ve vašem okresu, zatkněte jej ihned a zpravte mne telegraficky. Spěchá. Guverner.

29. září, státnímu zástupci v Bělovodsku (v šifrách): Bedlivě pátrati všude po Černigovském občanu Fomovi Sidorenkovi, intendantu statkáře Olkovského, a zatknouti jej. Prchl zpronevěřiv značný obnos. Popis: Zrzavý vous, 40 let, zevnějšek nedbalý a špinavý, černá čepice.

Vyšetřující soudce: Burkov.

30. září, okružník policejním komisařům gubernie Bělovodské (v šifrách): Zatkněte ihned Černigovského občana Fomu Sidorenka, intendanta statkáře Olkovského z okresu Pilského. Popis: Zrzavý vous, 40 let zevnějšek nedbalý a špinavý, černá čepice.

Státní zástupce v Bělovodsku.

1. října, státnímu zástupci v Bělovodsku; Sidorenko Foma zatčen.

Policejní komisař Černorijský: Kalugin.

1. října, státnímu zástupci: Na rozkaz váš byl zde dnes ráno občan Sidorov, domněle Sidorenko, zatčen. Policejní komisař Gribovský.

1. října, stástnímu zástupci Bělovodskému: Muž, na nějž hodí se popis Sidorenka, byl zde zatčen. Tvrdí, že jmenuje se Matěgumenský.

Policejní komisař Nikotinský: Tělec.

1. října, státnímu zástupci v Bělovodsku: Sidorenko zatčen, zavřen u mne v parní lázni, poněvadž jsem se obával, že z vězení prchne.

Policejní komisař Čalonský: major Anchelandze.

1. října, Jeho Milosti státnímu zástupci, rytíři vysokých řádů atd., v Bělovodsku: Sděluji v nejhlubší úctě, že byl 1. října na rozkaz depeše vaší č. 1316 a podle popisu jejího Černigovský občan Foma Sidorenko důstojníkem polní policie Emanuelem Braškem zde s nebezpečím života zatčen. Mám za svoji povinnosť upozorniti Vaši Excellenci na vlasteneckou horlivosť řečeného důstojníka.

Policejní komisař Novobělský: Tauge von Taugenichts.

1. října, státnímu panu zástupci v Bělovodsku: Dle v depeši vaší obsaženého popisu Černigovského občana Sidorenka zatkl jsem dva tuláky, pochybuji však, že je Sidorenko mezi nimi.

Policejní komisař Gremislavský: Starogeorgěvsk.

1. října, státnímu zástupci: Sidorenko zatčen byl zde včera ve vsi Ignatěvce, ale nedbalostí četníka Matkachina opět prchl.

Policejní komisař Minský: Matyga.

2. října, z Gribova Jeho Excellenci generálu a guvernéru: Vaše Výsosť a Excellence! Buďte mým baťuškou. Proč musím trpět? Policejní komisař odňal mne mé práci a zavřel mne. Vězeň Sidorov.

2. října, z Nikotinu. Jeho Excell. guvernéru a generálu: Zuřivým policejním komisařem jsem nevinně vržen mezi zloděje a lupiče a uvězněn. Vzývám nebeského Otce a Tebe, jenž moc velikou máš, aby pouta spadla s rukou mých a každý aby zaslouženého trestu došel.

Jonáš Matěgumenský, duchovní jinověrné církve.

2. října, z Čalony guvernéru: Major Anchelandze uvrhl mne do vězení. Žádám za humanní jednání. Přikažte, abych byl okamžitě propuštěn.

Sviridenkov, kupcův synovec.

2. října, z Novobělsku generálu Diťaťinu v Tambově: Byl jsi naším pánem a my tvými otroky. Chraň nás Excellence! Známý ti Němec policejní komisař zatkl mne.

Ivan Markov, sedlák.

2. října, z Černorijsku našemu panu admiralu a Jeho Excell. Nikolajevu v přístavu: Sloužil jsem pět let za sebou, nikdy netrestán, od narození a křtu svého jmenuju se Feodor Babilar; nevím tudíž, jak jsem se pod jménem Fomy Sidorenka octl ve vězení. Přikažte, aby mne propustili. Dávám poslední své kopějky na tuto depeši.

Feodor Babilar,
námořník 27. ekypáže lodní.

3. října, z Tambova telegrafnímu ředitelství v Bělovodsku: Sedlák Ivan Markov prosí mne v depeši z Novobělska, abych jej chránil. Nazývá mne svým pánem, sebe mým otrokem — směšno! Od úkazu z 19. února 1861 přestala má práva jakož i mé povinnosti ohledně Ivana Markova. Při příležitosti této zřízeny byly nové soudy. Můj hlas neměl by tudíž žádného účinku. Telegrafní ředitelství působí mi zbytečnými, hloupými depešemi jen výdaje za odpověď.

General-major Diťaťin.

3. října, státnímu zástupci v Bělovodsku: V mrtvole, nalezené u Olkovky, poznal vesnický pop Bogojavlensk syna svého Proba Empedokla, žáka semináře v Bělovodsku, jenž nepochybně z trudnomyslnosti život si vzal.

Vyšetřující soudce: Burkov.

4. října, okružník policejním komisařům gubernie Bělovodské (v šifrách): Propusťte ihned osoby zatčené na místě Sidorenka. Pravý Sidorenko byl zde policií zatčen. Učiníte dobře, budete-li si příště při zatýkání obezřeleji počínati.

Státní zástupce.

* * *

4. října, hraběti Spiridovu v Moskvě: Obdržel jsem právě žádosť Olkovského za propuštěnou ze služby a zprávu, že byl usmrcen v Badenu kulí husara Palova. Doufá, že ujde následkům.

Vronský.

4. října, maršálu Zacharovu v Pilsku: Synovec Olkovskij zabit v souboji v cizině. Pro mne nejvýše nepříjemné. Jsem jeho jediným dědicem.

Prosím, vykonejte ihned opatření, inventář jmění, pečeti přiložit, veškeré zákonnité formality až do mého příjezdu. Hrabě Spiridov.

5. října, Heleně Rozanové v Bělovodsku: Není ho více! Zastřelen nepochybně pro ženu a já pochopuju teprvé nyní, jak jsem ho milovala. S Bohem, živote! Půjdu do kláštera. Olga.

5. října, Olze Zacharové v Pilsku: Vidím, drahé srdce, že se řídíš ještě příliš vlivem Turgeněvova „Šlechtického hnízda". Čti Boborikinův „Polovičatý život" a uvidíš, v čem byla jsi slabou. Zůstáváš pozadu. Helena.

6. října, z Petrohradu Pičukové v Pilsku: Tento gardový důstojník, hodný mého opovržení, skrývá se v cizině. Chtěl jsem za ním, ale kapsa jest prázdná. Jsem stále rozčilen. Rcete jí to! Odpověď zaplacena. Aristov.

7. října, Aristovu v Petrohradě: Olze Nikolajevně nevede se lépe nežli vám. Došla zpráva o smrti důstojníka O. Ona chce do kláštera. Domna Pičuková.

7. října, Domně Pičukové v Pilsku: Jsem rozhodně proti! Nebe neb hrob. Hodinky k ďáblu, z toho lístek III. třídy. Letím k ní. Odpověď zaplacena. Aristov.

8. října, hraběti Spiridovu v Moskvě: Aleksandr Olkovský vrátil se včera úplně zdráv z ciziny; nespokojen, že jste v záležitosti dědictví tak spěchal. Ostatně jsem právě tak překvapen jako on. Zacharov.

8. října, Vronskému v Petrohradě: Lituji, že jste mne oklamal zprávou o smrti mého synovce. Právě dostal jsem depeši. Žije! Doma! Nanejvýše nepříjemno pro mne. Hrabě Spiridov.

8. října, hraběti Spiridovu v Moskvě: Rozhodný omyl. Otažte se u telegrafního úřadu. Vronský.

9. října, Vronskému v Petrohradě: Otázal jsem se. Depeše z Petrohradu oznamuje: Olkovský usmrcen kulí Palova. Nejvýše nepříjemno pro mne. Hrabě Spiridov.

9. října, hraběti Spiridovu v Moskvě: O. zabil Palova, nikoli on zabit. Stal se zde omyl. Jsem nevinen. V každém případě mne omluvte. Vronský.

9. října, Vronskému v Petrohradě: Ovšem nemáte viny, avšak mně nejvýše nepříjemno. Hrabě Spiridov.

12. října, z Pilsku Vronskému v Petrohradě: Jsem v nebi, tonu v rozkoši. Kdyby nebylo jen vzpomínky na nevěrnou Blanku! Dcera Zacharova — upřímnosť sama. Myslím, že se líbím. Zítra den rozhodný. Olkovský.

13. října, hraběti Spiridovu v Moskvě. Dovoluji si sděliti, že Alexandr Olkovský žádal o ruku mé dcery Olgy. Požehnal jsem jim. Svatba odložena, až dostane propuštěnou. Zatím bydlí u mne. Zacharov.

13. října, Zacharovu v Pilsku: Nejsrdečnější blahopřání. Jest mi nejvýše, neskonale příjemno. Píšu svému synovci. Doufám, malá neshoda nyní odklizena. Hrabě Spiridov.

13. října, Domně Pičukové v Pilsku: Jsem zatčen na rozkaz chefa. Příčina — odjezd bez dovolené. Pokrytci! Jak se vede u vás? Zhynu hněvem! Odpověď zaplacena. Aristov.

14. října, Aristovu v Bělovodsku: Olga Nikolajevna zasnoubena včera s gardovým důstojníkem Olkovským. Domna Pičukova.

14. října, Domně Pičukově v Pilsku: Ó, ženo! Shakespeare pravil, že jsi... krokodil! Odpověď zaplacena. Aristov.

14. října, Heleně Rozanové v Bělovodsku: Anděli můj, anděli! Vezmu si O. Slova nemohou vylíčiti mé štěstí. Líbám tě nesčíslněkráte. Olga.

15. října, Olze Zacharově v Pilsku: Jsi přesvědčena, že ti humanní zásady tvoje dovolují milovati gardového důstojníka? Čti ještě jednou Někrasova. Avšak jestliže přece, přeju ti štěstí. Kdy svatba? Helena.

30. října (11. listopadu), z Paříže Alexandru Olkovskému v Pilsku (v Rusku): Můj miloušku, Vronský sdělil mi o tvé cestě. Přeješ si moji smrť? Přijď, vyprosť mne z neštěstí! 15. ulice Caumartin. Miluju tě přenesmírně. Blanka.

1. listopadu, hraběti Spiridovu v Moskvě: Včera odcestoval váš synovec, aniž mně aneb dceři mé slova řekl. Zvěděl jsem na stanici, že vzal si lístek přes Woloczisk na rakouské hranice. Jsem v samých pochybnostech, dcera má ochuravěla. Zacharov.

2. listopadu, Zacharovu v Pilsku: To jest mi nanejvýše nepříjemno. Jaký bloud! Odmítá štěstí své od sebe a nechává se unésti starou vášní svou. Hrabě Spiridov.

7. listopadu, Heleně Rozanově v Bělovodsku: Odcestoval, zmizel! Zradil mne, opustil! Co bude, co bude? O srdéčko, kdybys věděla, jaká hanba! Olga.

7. listopadu, Olze Zacharově v Pilsku: Neříkala jsem to, mé srdéčko? Co mohla jsi očekávati od gardového důstojníka? Pomysli na Lermontova Pečorina a kněžku Marii. Helena.

21. listopadu, Zacharovu v Pilsku: List od synovce dostal. Prosí za odpuštění. Není prý hoden dcery vaší. Jest blázen, výstředník. Žení se se ženou, jež není ho hodna. Pochopíte, jak musí mi to býti vše nepříjemno. Hrabě Spiridov.

26. listopadu, Aristovu v Bělovodsku: Olzin snoubenec jest člověk ohavný. Opomenul slečnu naši zastřeliti. Odmítl od sebe své vlastní štěstí. Žení se nyní s jakousi pařížskou tulačkou. Dá se pro vás nyní mnoho učiniti, očekávejte mé zprávy. Domna Pičuková.

26. listopadu, Domně Pičukové v Pilsku: Chvěju se. Zmírám rozkoší. Čekám. Odpověď zaplacena. Aristov.

17. prosince, Aristovu v Bělovodsku: Přijďte! Domna Pičuková.

17. prosince, Domně Pičukové v Pilsku: Letím! Odpověď zaplacena. Aristov.

26. prosince, E. Fursikovu v Bělovodsku: Vítězství! Jmenuji tě intendantem svých statků. 3000 rublů ročně. Stačí? Odpověď zaplacena. Aristov.

26. prosince, Aristovu v Pilsku: Nelžeš? Fursikov.

28. prosince, Fursikovu v Bělovodsku: Hlupáku! Přijď 15. ledna, abys byl svatbě přítomen. Zaplatím tvůj frak. Aristov.

15. ledna, Heleně Rozanově v Bělovodsku: Aristov uložil mně sděliti Vám: Olze Nikolajevně a jemu dnes kněz požehnal. Odcestují dnes večer do Petrohradu. Zařídí si byt v hlavním městě. E. Fursikov.

16. ledna, E. Fursikovu v Pilsku: Děkuji za novinku. Včera večer četla jsem „Noční oběť“ a hrála jsem na klavír pochod triumfalní. Helena Rozanova.

Šest měsíců později.

26. července, Domně Pičukové v Pilsku: Dnes ráno obdařila mne choť moje synáčkem! Ženat jak dlouho? Odpověď zaplacena. Aristov.

Krajem Nizozemským.

Drobotina cestopisná. Napsal **F. V. Vykoukal**.

Prchneme-li v parném létě z dusných zdí hlavního města do venkovského zákoutí, těší nás tam mimo čerstvý, silný vzduch především volnosť, která neváže našich kroků na vykazané pěšinky, nýbrž dovoluje nám potloukati se, kde se nám zalíbí. Jest nám jako ptáčatům, jež právě pustili z klece. Takovou asi — ne-li větší — lahodnou volnosť pocítíme také, když opustíme palubu kymácivého parníku, na němž jsme se šťastně přehoupali z jednoho břehu mořského na druhý, a staneme zase pevnou nohou na tvrdém povrchu matičky země. Konec jest těm jednotvárným procházkám kolem roubení na palubě a ke společnému stolu v dolejším salonku, konec těm bídným odpočinkům na uzounkém loži v těsné kajutce, na němž nás špatně ukolébává hukot vln, šplíchajících do okrouhlého okénka, a lomoz strojů, pracujících v hlubinách druhé části lodní.

Pocítil jsem rozkoš takovou poprvé, když naše loď přirazila k břehům hollandským. Kvapně rozloučil jsem se s kapitánem a provázen krajanem neméně potěšeným spěchal jsem z přístavu. Ale tohle že je pevná půda, z níž jsme se před chvílí radovali skoro tak, jako Kolumbovi lodníci, když zaslechli spásné volání „Země, země“? Vždyť nám tu ujíždí pod nohama písek tak, že se honem ohlížíme po kusu bídně dlážděného chodníku, který tu a tam lemuje kraje kusovité ulice Ijmujdenské. Štěstí ještě, že na nádraží, odkud hodláme nastoupiti další cestu, není daleko.

Vlak na naší trati nedávno odjel, budeme tedy trpělivě čekati na příští. Vidíme zde něco nového; na stole v čekárně — připomínám, že tam nebyla restaurace — jsou vyložena čerstvá čísla denních listů politických a také některé časopisy illustrované. Kdyby panoval u nás takovýto chvalitebný zvyk, aby správa dráhy starala se o zábavu cestujících na všech stanicích, co by to přibylo našim listům zaručených abonentů! Že našim? Spíše lecjakým cizím! V Hollandsku ovšem správy tamnějších spoorwegů — železnic (také spoorweg — maatschappij říká se zde dráze) předplácejí pouze listy hollandské.

Konečně zahučela před čekárnou lokomotiva. S lístky v kapse přistupujeme k vlaku. Úslužný konduktér honem běží k nám s otázkou: „Wollen sie allein bleiben?“ — Tuhle větu umí opakovati, jak se hned přesvědčíme, též anglicky a francouzsky, aby z cizinců, které na dráze není nikde těžko poznati, vylákal zpropitné. Tato dychtivosť po laciném výdělku jest známkou všech Hollanďanů ze třídy pracovní. Zdejší průvodčí vlaku liší se jí nápadně od svých soudruhů v Belgii, kde si konduktéři vedou přímo po pansku, cestujících si pranic nevšímajíce. Železné dráhy v těchto končinách evropských snaží se tropiti co možná málo hluku. Na nádražích se zde nezvoní, směr, kterým vlak jede, ohlašuje jen tabule

zavěšená na vozech, obecenstva na perronech nikdo nenapomíná, neokřikuje, neodhání, konduktéři nikomu nevykazují míst, ale passažéři sami si otevrou a sednou, kde se jim zlíbí. V ustanovenou minutu vlak se bez hvízdání sebere a jede.

My konečně jedeme též. Vlak uhání do kraje, pobřežní vyprahlé písčiny jsou brzy ty tam. V pravo i v levo otvírá se pozornému zraku pěkná podívaná, do níž se ponořujeme tak, že zapomeneme i na vedro, jež nás po mořském chládku tak nepříjemně překvapilo. Projíždíme-li pak, nasytivše se velkých měst, venkovem zdejším i na jiných stranách, učiníme si dosti záhy obraz země, patřící pod žezlo Oraniovců a prorývané mohutnou deltou rýnskou.

V Hollandsku napadne nám zajisté brzy, že se této zemi nedostává půvabu, který vzniká střídáním se a měnivostí terrainu. U nás mile lahodí oku krajina, v níž úrodné roviny a zelená údolí střídají se s mírnými výšinami, z nichž tu a tam zvedají nepatrné chlumy svě lesnaté boky — kde dědinky hned na vyvýšených svazích se bělají, hned zas příchozímu z údolu sotva vížkou svého kostelíka se ohlašují — ba kde místy i neplodná skaliska sotva ve sporé lišejníky se halí. My jsme zvyklí upírati zrak v dáli až k těm pohraničným baštám horským, za nimiž zdá se, jakoby všechen svět zapadal. V Hollandsku, kam pohledneme, všude širá pláň, všude rovina. Ale nemyslete, že se tu vaše oko brzy unaví, že brzy zatouží po změně. Nemůže býti arci řeči o úchvatném dojmu, jakým působí na diváka ku př. alpští velikáni, horská jezera, podzemní jeskyně nebo širé moře, ale pozorovati můžeme tu mnoho věcí, které svou rázovitostí a význačností poutají naši mysl.

Hollandský kraj jest rozbrázděn samými kanály, hned velkými a řekám ne nepodobnými, hned úzkými a mělkými — jakobys malé příkopy vykopal podle svého pozemku. Větší z nich jsou cestami dopravními, nosíce četné lodi různé velikosti, jinými odvádí se zbytečná voda k moři, jiné mají úkol zavodňovací, svlažujíce pole i pastviny a přivádějíce vodu leckde i k domům a zahradám. Tyto vodovodné příkopy vedeny jsou mezi pozemky asi tak, jako u nás meze a jsou zvláště mezi pastvinami hojny. Prosté trámové mostky a lávky umožňují tu přechod. Takto zavlažované pastviny zabírají zvláště v západním Hollandsku většinu půdy. Zde nalezneme z pravidla málo vesnic, v nichž jako v horách, kde se dobytek chová, jest dům od domu značně vzdálen; kolem něho jest stromoví, vedle toho pak jest nevelký kus polí, rodících právě jen tolik, co domácí spotřebují — ostatek pak zabírají pastviny.

Domky mají přívětivý vzhled a dle všeho líbí se zvláště svým majitelům, kteří je tu a tam ozdobují charakteristickými nápisy, ku př. Lust en rust (radosť a pokoj), Mijn genoegen (mé potěšení), Groot genoeg (dosti veliké) a p. Protože je polí příliš málo, není ani třeba stodol. Za to suchou píci pro dobytek na zimu jest třeba ukládati, což se děje v malých stozích, krytých shora okrouhlou slaměnou střechou, podobnou zašpičatělému klobouku. Střecha tato spočívá na několika sloupcích mezi sebou nespojených, tak že celek se podobá kolně ze všech stran otevřené. Sem ukládá se seno a sláma. U zámožnějších domů nalezneme takových přístřešků — v létě většinou prázdných — několik, nejčastěji však bývá

pouze jediný. Poblíž domu jest jednoduchá, prostranná ohrada z latí, do níž se shání dobytek s pastvy na noc. Ve dne jest na pastvině, kdež se krávy dojí hned na místě, kde se pasou. Naše venkovanky by se asi podivily, kdyby viděly, jak se zde kravám pranic nedává k dojení za řebřík, ale jak dobře stojí na pouhém pastvisku. Mužští dojí tak dobře jako ženské, nosí stoličku a velkou dojačku a chodí od krávy ke krávě po pastvině. Dobytek žije tu v příkladné svornosti; mezi kravami pasou se koně i ovce a tu a tam nalezne se i nějaký vepř, kterých se tu však nechová mnoho.

Již z toho, co tu řečeno, jest patrno, že v těchto krajinách hollandských provozuje se chov dobytka daleko více než rolnictví. Hollandský skot jest i našim hospodářům dobře znám zvláště pro hojný užitek mléka, jež dává, právě tak jako ovce pro jemnosť vlny a chutné maso. Sýrařství provozuje se zde ve velkém a s výsledkem znamenitým. Město Alkmaar v severním Hollandsku vede velmi čilý obchod s tímto cenným produktem — dobrá polovice všeho sýrařského obchodu ze severu hollandského jest zde soustředěna. Týdně koná se tam trh a sedláci z celého kraje přijíždějí, aby zpeněžili u obchodníků své výrobky. Na městské váze, umístěné ve zvláštním starožitném domě, odváží se ročně na deset milionů liber sýra. V pátek, v den trhu, pokryto jest celé náměstí pestře nabarvenými vozíky selskými, na nichž jest sýr naložen. Sýr hollandský jest tvrdší švýcarského a nehněte se do cihel ani bochníků, nýbrž do velikých kulí. Také barvou liší se od sýrů našich nebo švýcarských; má totiž barvu buď temně žlutou, jako včelí vosk, aneb červenavou, která zvlášť při krajích přechází do temna. Oblíben jest také zelený sýr ovčí, jaký se vyrábí na ostrově Texlu, největším z řady ostrovů, které v celém pruhu obepínají severní Hollandsko a na nichž vesměs chová se značné množství ovec.

Krajiny, o nichž tuto byla řeč, nepatří ovšem k nejúrodnějším. Bývá to většinou jen lehká půda, které se umělým zavlažováním dostává svěžesti. Hollandsku dala příroda vůbec málo dobré půdy v úděl, ale Hollanďané důmyslem a přičinlivostí si na ní vynutili, co jim nedala dobrovolně. Jest známo, že Hollandsko má krajiny nejnižší z celé pevniny evropské — mnoho půdy leži tam níže než jest hladina blízkého moře. Při nepevnosti a sypkosti tamních břehů bylo zcela přirozeno, že se moře tlačilo vždy dále do země, zatopujíc krajinu po krajině. Od těchto zhoubných účinků moře chrání se Hollanďané mohutnými hrázemi, jež samy o sobě jsou velikým dílem, svědčícím o neobyčejné mistrnosti. Národní přísloví zdejší praví: „Bůh učinil moře, Hollanďané udělali břehy“ — a nad ně sotva kdo by to byl dovedl lépe. Hráz, jakou jest ku př. obrněn proti bouřím mořským severní výběžek země u města Helderu, vzbuzuje upřímný podiv cizincův; táhne se dvě hodiny zdélí a jest nahoře 4 metry široká; při sklonu 40 stupňů má hloubku 60 metrů, odolávajíc takto i nejvyšší i nejnižší poloze vln mořských. V určitých vzdálenostech vybíhají z ní daleko do moře, aby jeho náraz tříštila, mohutná kvádrová brnění, stavěná ze žuly norvéžské. — Hráze menší pevnosti vyžadující nahazují se z kamení a hlíny, upevňují se koly a košinami, jež se ve 3—4 létech vyměňují, a osazují se stromovím.

Dobře opevněné pobřeží jest životní otázkou poloviny Hollandska — proto mu také vláda věnuje náležitou péči. Udržování vodních staveb v dobrém stavu vyžaduje ročně slušné sumy 5—7 milionů zlatých (1 zl. holl. platí málo více než 1 zl. rak. m.). Zvláštní, četný sbor inženýrů má na starosti bdíti nad mořskými hrázemi a dbáti, aby se neprotrhly. Jsou však také již z dávných dob až po náš věk příklady, jak veliká neštěstí takovou průtrží byla spůsobena. Tak v 16. stol. protrhla se hráz na jihozápadní straně na ostrově Bevelandu, při čemž 3000 lidí přišlo o život a veliký kus úrodné půdy byl na vždy pohřben do moře.

Takovéto hráze slouží však nejen k ochraně půdy, ale i k úpravě její k účelům zemědělským. K odvodnění a vysušení močálů, bažin a zatopených krajin jest hrází v těchto nížinách právě tak třeba jako kanálů. Celé rozsáhlé kraje západního a severního Hollandska jsou takovýmto spůsobem z bažin změněny v úrodná pole. Odvodnění děje se zde takto. Nejdříve se zřídí pevná hráz a před ní průkop, vedoucí k moři nebo do řeky; potom se vnitřní voda svede, parními čerpadly vyčerpá a převede za onu hráz, odkudž průkopem odejde. Že je k tomu potřebí velikých strojů a důmyslných pomůcek technických, nemusíme zajisté připomínati.

Pozemky takto získané nazývají se **poldry** a jsou nejúrodnější půdou v celém Hollandsku. Rozsáhlé takové poldry jsou ku př. u známého města Haarlemu. Jestě před 40 léty prostíralo se jižně od Haarlemu rozsáhlé jezero, které vzniko tím, že moře odrylo prodlením věků část pobřeží a voda pak pronikla v tato místa ležící pod mořskou hladinou. Vysušení bývalého „Haarlemského moře“ bylo provedeno v létech 1840—1853 nákladem 13½ mil. zlatých a bylo jím získáno skoro 19.000 hektarů půdy. Hektar prodával se tehdy průměrně po 500 zl. — dnešní cena činí prý až přes 2000 zlatých. V nové době vyskytla se myšlénka, která se dříve nebo později stane skutkem, aby bylo vysušeno Zujderské moře, které na plavbu velkých korábů beztoho pro svou mělkosť již nepostačuje. Tím by se získala celá provincie v rozměru skoro 200.000 hektarů, kdežto náklad jest rozpočten asi na 120 milionů zl. Že by se taková krajina brzy zalidnila, toho dokladem jest lnářská provincie Groningská, kde jsou přeměňovány bývalé písčiny v plodnou půdu a kde stále ještě vznikají nové vesnice.

Podle ceny poldrů, o níž jsme se právě zmínili, lze rozuměti již předem, že se na těch polích pěstují také jen plodiny značně výnosné — a to jest většinou zelenina nejrůznějších druhů, které se v hollandské kuchyni mnoho spotřebuje právě tak jako u některých Němců. Na trzích ve městech spatříme překvapující množství nejrozmanitější zeleniny, mezi kterouž zvláště veliké koše a žoky zelených lusků a bobů nám jsou nápadny. Ale že by z těch věcí uměli zde připravovati pokrmy, které by našim českým žaludkům zvláště chutnaly, nelze tvrditi; v té příčině německé hatlaniny luskové nemají zdejším čeho vyčítati. Nicméně není zdejší kuchyně — alespoň v hotelích — tak špatná, jak pověsť o ní vypráví. Zdá se ostatně, že Hollanďanky jinde platí za dobré kuchařky; v Brusselu ku př. o národní slavnosti, pořádané na památku ústavy, hollandské ženy ve svých národních krojích bývají dosti hojně vyhledá-

vány a pokrmy, jež upravují ve stanech na sporokrbu, mají dosti slušný odbyt.

Hojně pěstuje se zde také tabák, nestižený monopolem a za volné konkurence ve přípravě své a ve výrobě doutníků zajisté výnosný. Poměrně méně jest zde ovoce. — V okolí zmíněného Haarlemu pěstuje se květinářství v ohromných rozměrech — zvláště cibule tulipánů, hyacintů, narcissů, lilií atd. vyvážeji se odtud široko daleko. Před léty zařízen byl obchod s těmito čistě luxovními předměty přímo po bursovnicku; ceny některých druhů byly vyšroubovány tak vysoko, že se jednotlivé kusy prodávaly až za několik tisíc zlatých — tak že bylo konečně třeba úřadních zákazů proti tomuto pošetilému přepychu.

Ve středním a jižním Hollandsku jest kraj již zcela rolnický, — půda jest pečlivě vzdělávána, hojně zavlažována, obilí všeho druhu daří se tam znamenitě právě jako v sousední Belgii.

Stromoví má Hollandsko hojnosť; jest tu dosti lesů a také jinak jest zdejším obyvatelům důležitosť stromu pro hospodářství, jak se zdá, dobře známa. Proto i tam, kde se nedaří ovocným stromům, kterých jest tu daleko méně než u nás, pěstují se kolem domů alespoň stromy půdě přiměřené. Říká-li se na Moravě o vrbě, že jest to hanácká palma, dalo by se zde mnohem větším právem říci, že jest vrba palmou hollandskou. Vrby bývají zde nasázeny i kolem domů a často nalezneme celé rozsáhlé školky vrbové, v nichž ovšem není vydoutnalých stromů, jako u našich rybníčků, ale za to bujné křoví. Tohoto spotřebuje se tu mnoho na pletení košů, jichž jest zvláště ve přístavních městech a na trzích potřebí. Po vrbě nejčastěji vidíme zde olši.

Zvláštního rázu dodávají hollandské krajině nad míru četné větrné mlýny, kterých jest tu mnohem více než na př. v Braniborsku, a bez nichž si hollandské krajiny nemůžeme ani mysliti. U nás kdysi stávaly větrné mlýny na návrších, zde jsou v nejrovnější rovině a tak hustě za sebou, že nám hned napadne, ty že jistě nemají co mlíti. Tomu by ovšem bylo tak, kdyby se zde větrníků neužívalo k rozmanitým službám jiným. Sotva kde jinde využitkovalo se síly větru takovou měrou jako v Hollandsku. Zdejší větrné mlýny nejen melou obilí, ale i řežou prkna, tlačí olej, rozmílají papír, trou listy tabákové na šňupavý tabák, trdlují len a konopí atd. Ale hlavní a nejcennější službu prokazují tím, že pomáhají vytlačovati v odvodných kanálech zbytečnou vodu ze země; v tomto zužitkování přírodních sil jsou Hollanďané stejnými mistry jako ve vodních stavbách dříve zmíněných. Proto nalézáme větrné mlýny i ve velikých městech; tak na př. v Rotterdamu vynikají obrovské větrníky jako u nás věže nad okolní domy. Stavba jejich jest arci důkladná a pevná, — jednotlivá ramena mívají až přes 25 metrů délky.

Hollandskou zvláštností jsou také zdejší národní kroje, které venkované zvláště v severních krajích skoro napořád zachovávají. Kroje ty liší se jako všude, kde ze starších dob zůstaly, v podrobnostech dle jednotlivých krajů. U mužů pracujících napadnou nám široké, volné spodky plátěné, — asi takové, jaké mají na př. Slováci kolem Uherského Hradiště. Jinak mají mužští krátké kabáty bez šosů, při nichž si hoši napřed jednu polovici přehrnují červenou soukennou podšívkou na vrch.

Vesty nosí až ke krku zapjaté řadou lesklých kovových knoflíků. Kol beder jde na dolejším konci vesty široký opasek, ozdobený velikými stříbrnými penízi a přeskami. Na hlavě stojí vysoký plstěný klobouk na způsob cylindru, se širokou stuhou a uzounkou střechou. Kolem krku mají uvázán malý, pestrý šátek. — Na ženských nejnápadnější jest zvláštní úprava hlavy. Vlasy jsou spjaty vlásinkami, jež končí na obou předních stranách hlavy na spáncích širokou, spiralovitě stočenou růžicí, buď zlatou aneb alespoň pozlacenou. K tomu se často druží čelenka, která, majíc podobu podkovy, svým obloukem volně se dotýká hořejší části čela. Jinak jest hlava zahalena bílým krajkovým čepcem, který vzadu splývá až na krk, — na něj teprve nasazuje se slaměný klobouk, v předu zdvižený, vzadu přiléhající, obyčejně beze vší okrasy, — neboť s takovouto úpravou nosí venkovanky zcela dobře na hlavě i veliké koše se sýrem, máslem, zeleninou a p. Velmi zhusta mají ženy, zvláště v severním Hollandsku, na hlavě přes krajkový čepec položen jakýsi čepeček kovový, který přiléhá k hlavě jako přilba jakási, ozdoben jsa na krajích umělou prací ryteckou. I ženy z nejnižších tříd mívají tento kryt hlavy stříbrný a zlacený, — u zámožnějších selek jsou všecky tyto ozdoby, k nimž patří ještě veliké náušnice, ze zlata. — Jako naše selky mívaly druhdy zlaté čepečky, které dcerám odkazovaly, tak i tyto ozdoby jsou dědičné kusy rodinné, které přecházejí z pokolení na pokolení.

A nyní něco o povaze Hollanďanově.

Prvního Hollanďana poznal jsem hned v Hamburku; byl to kapitán P. J. Schnepel, jehož kupecký parník „Ceres“ vezl nás odtud do Amstrdamu. Nemohu nikterak říci, že by první dojem, jaký na mne pan kapitán učinil, byl býval příznivý. Byli jsme s krajanem na jeho lodi jedinými pasažéry, a milý kapitán mračil se na nás tak důkladně, jakoby nás ještě v čas chtěl shoditi do širokého hrdla labského. Co nám měl oznámiti, nedělo se jinak než po lodním kuchaři, úslužném, čtveráckém chlapíku, jemuž jsme však pohříchu velmi málo rozuměli. Nestarajíce se tedy o nikoho, bavili jsme se pozorováním moře a plavby. Tu pojednou zastaví se kapitán s vyjasněnou tváří u nás a praví: „Pánové nejsou Němci?“ a podávaje nám pravici dodává bodře: „Buďte mně tedy vítáni!“ Představujeme se a podáváme své visitky. Pan kapitán pak hned se tázal, jací jsme Slované, — za Slovany prý nás nyní podle řeči poznal, kdežto nás zprvu, když jsme se s lístky hlásili na lodi, pokládal za Němce. Pomohli jsme jeho zeměpisným vědomostem tím, že jsme mu připomenuli zemi, kde pramení Labe.

„Což Čechy já znám, to jest národ umělců“, vece kapitán. „Vezl jsem také jednou české umělce ze Smyrny do Kaira. Byla to velmi velmi veselá společnosť, ač ne příliš vybraná“.

Dověděli jsme se, že to byli kejklíři a harfenistky a varovali jsme hovorného Hollanďana, aby Čechů vůbec s kočovníky podobnými nestotožňoval.

Pak jsme přešli k thematu vážnějšímu. Pan Schnepel se nás totiž tázal na poměr naší vlasti k říši německé. Vyprávěli jsme mu o stycích, jaké Čechy měly s Pruskem již ve století minulém, o choutkách po naší koruně, jež sousedé naši opět a opět projevovali, a o vlivu, jakým

Němectvo posud tiskne všechen náš rozvoj národní. Za té rozmluvy octli jsme se již v lodním salonku, před námi stály sklenky a kapitán naléval perlícího se burgundského. Jeho ledovosť byla již dávno ta tam. Bavil se i potom s námi stále a nezasedal bez nás ke stolu. Zdvořilosť a ochota jeho pak stupňovala se až k jisté důvěrnosti, když v nás poznal právě tak málo lásky k sousední říši, jako měl jí sám. — Dověděli jsme se pak, že Hollanďané již dávno chovali k Němcům, jinak svým kmenovcům, nemalou nechuť, — nyní, kdy Bismark plete se i do kolonialní politiky, že se jim sprotivili nadobro.

Tato nechuť sbližuje Hollanďany s těmi, kteří jsou jim ve smýšlení podobni.

Jinak jsou zdejší obyvatelé lidé z míry přívětiví a k cizinci ochotní. Tážeš-li se na to neb ono, rádi tě poučí a zvláště v městech s patrnou hrdostí na svůj domov upozorňují tě na vše, co mají znamenitého. V Rotterdamu k. př. otázal jsem se jednoho dne ráno na ulici jakéhosi krejčíka na ulici, kudy mám jíti k soše Erasmově; pověděl mně, ale radil mi hned uctivě i důtklivě, abych nezapomněl navštíviti Museum (obrazárnu) a zoologickou zahradu. Náhodou spatřil mne týž mužík v jiné ulici téhož dne k večeru; hned si za mnou pospíšil s otázkou, jak se mi Museum líbilo, — a byl šťasten, když jsem mu maličkou obrazárnu pochválil. — Škrobenosti vidíme zde právě tak málo, jako nevlídné upjatosti. Sedíš k. př. ve vagonu a ovíváš horké tváře šátkem, — protější panička nabídne ti hned s úsměvem svou lahvičku jakýchsi kapek, abys si jimi spánky osvěžil. A v hotelu páni i jejich dámy nevyhledávají nového stolu, vidí-li, že by měli bezděčného, cizího společníka. Nenapadne jim arci ani ve snu, aby tě oslovili jinak, než svou mateřštinou, — tomu bychom se mohli od nich pěkně učiti!

O lidu pracovním připomněl jsem hned zprvu, že dychtí po laciném výdělku, — jak tomu zajisté i jinde; ale odmítneme-li jej, nedá ani jediným hnutím tváře nelibosť na jevo. Postřehneme snad tu a tam v těchto vrstvách i jakousi dotěrnosť, ale i ta vlastnosť bude nám milejší než ledová zdvořilosť Francouzova, o které se přesvědčíme, sotva zajedeme do sousední Belgie.

Pověry a hříčky ze života dívky hellenské.

Napsal dr. F. Krsek.

ro dívky starohellenské nebylo ani veřejných škol ani soukromých učitelů. Skrovňoučké jich vzdělání literní obstarávala vedlé vychovávání vůbec domácnosť, při čemž hlavním účelem bylo dívky dokonale vyučiti pracím ženským, zejména předení a tkaní. Matka, chůva a pěstounka vychovávaly i vzdělávaly dívku hellenskou od nejútlejšího mládí až k věku dospělému. Světa vnějšího téměř jakoby pro ni nebylo; vyrůstala „v stínu“ a tak říkajíc „pod zámkem“. Nedivno tudíž, že se povaha takové dívky vytvářela směrem zvláštním, jednostranným; že nedostatky výchovy dětské zanechávaly po sobě leckteré stopy. Mimo mravní čistotu a panenský stud přinášívala si dívka hellenská z dětství v život také velikou nezkušenosť, prostomyslnosť leckdy úžasnou, značnou míru přemrštěné mnohdy plachosti a bázlivosti přímo dětinské. Hledíme-li pak i k běžným tehdy názorům náboženským a ku zvláštnostem víry hellenské v nejkrajnějších jejích výstřelcích, vysvětlíme si snadno, proč také pověrčivosť tak hluboce zakořenila se v mysli ženské, jí zvláště přístupné. Ohledněmež se jenom zběžně a vizme, kterak v uzavřenosti domácí mnohé dojmy a častá pozorování v dětské duši pověrčivosť zrovna vyživovaly.

Od chův a pěstounek slýchalo děvčátko velmi často povídky rozmanité a báchorky o strašidlech a hrozných obludách. Dech tajil se v útlé hrudi při bubáckých jménech: Akko, Alfito, Empusa, Lamia, Mormo, Mormolyke a strach před duchy tím mocněji srdce dívčí jímal o samotě a ve tmě.

Aby dítě od všeho neštěstí a před zlými kouzly bylo chráněno, nosívalo zvláštní amulety, jimž tajuplná připisována působivosť. Prsten s kouzelnými efesskými znaménky vzdoroval a odvracel jakékoli nebezpečenství. Veleúčinným byl také prsten ze železa upotřebeného při rozsochách (šibenicích). Takovéto amulety chránily také před uhranutím; neboť pověra o zlých účincích „plenčivého oka“ byla také v životě hellenském velmi rozšířena. Kde pak nebylo dosti opatrnosti a uhranutí se stalo, nebylo pomoci nežli povolati zkušenou stařenu thessalskou, aby zlo zažehnala. Také v nemocích, lehkých i těžkých, velmi často místo (nebo vedle) pomoci lékařské vyhledáváno kouzelné umění žen takových; užíváno amuletův a tajemných slov zaklínacích; tázáno se vykladačů snů; hledáno uzdravení přímo v chrámě Asklepia, boha lékařství; kladeny oběti a očisty na rozcestí a někdy také do vody házeny.

„Z rána ať ohně popel seberouc všechen úplně dobře
služka kterás a sebou vezmouc jej nad řeku vrhne
dále za mez k skalinám příkrým a nechať se vrací pak
zpět se neohlednouc. Čistou pak nejprve sírou
v domě vykuřte, načež zde — jakož je zvykem — letorostí
ozdobenou a s solí smíšenou dobrou vodu kroptež!“

Jindy bývala dívčina svědkyní, kterak se strachem vypravován, vykládán a úzkostlivě usmiřován nějaký nepěkný sen či hrůzný zjev noční. Modliti se a obětovati, sen slunci a dennímu světlu vypravovati, vodou se kropiti, ba i vykoupati se bývalo zvykem, aby očištěn byl škodný sen, jenž byl tím horším, zdál-li se v době od půlnoci k ránu. Věřeno, že slunce, kteréž přemáhá tmy noční, zaplaší také a neškodnými učiní, co tmy ty zplodily.

„To slyšela jsem vypravovat kohosi,
jenž při tom byl, když zjevovala slunci sen.“

* * *

„A nové zjevy, noc jež sebou přináší,
ty sdělím aitheru, v tom spásy-li co jest.“

* * *

„Ó ty černozraké noci
temno! Jakou mně
strašlivou snu postavu
ze tmy posíláš?
Sluhu Aidova,
duši bezduchou
syna noci černavé,
tváří hrozných, strašlivých,
černo-rubáše-rouchého,
ukrutnou vraždu, vraždu ve zraku,
ohromné spáry na rukou?
Než, ó služky, svíce mi rozžete,
ve vědrách rosu mi z řeky přineste, ohřejte vodu,
bych oplákla božský ten sen.“

* * *

„A to jsem tedy (pravím) v noci spatřila.
Když vstavši pak jsem zřídla krásnotokého
se rukou dotkla, se zástupem obětním
jsem vstoupila k oltáři, chtíc božstvům odvratným
tu koláč v oběť dáti, jichž tento podarem.“ —

Při nahodilém spatření člověka stíženého těžkou nemocí, zejména při šílenství, psotníku a padoucnici, bývalo zvláště mezi ženami zvykem třikrát před sebe uplivnouti Totéž činíval, byl-li kdo svědkem cizí nehody, domnívaje se, že tím odvrátí podobné neštěstí od sebe. Toto trojí uplivnutí mělo však někdy i jiný význam: jestliže někdo výrokem nějakým dopustil se samochvály a nad jiné se vynášeje něco směle a domýšlivě promluvil, neopominul trojím tím uplivnutím chránit se před trestem a mstou. Jindy i proti očarování a kouzlům uplivnutí pomáhati mělo.

„Však nejsem podobou škaredým tak, jak se mluvívá.
Ondynojáť vhlednul v mořskou vodu — leskla se klidně —:
na bradě vous pěkný; pěkným mi to mé oko jedno
zdálo se býti, jakož soudil jsem; a mé zuby tehdy
nad kámen parský jasnějším svítily leskem.
Uhranutí bych ušel, třikrát jsem před prsa plivnul —
takťě Kotyttaridou stařenou naučen tomu byl jsem. —“

Pověrčivá mysl také tenkráte všímala si bezděčných pohybův a výkonů tělesných a rozmanitých věcí a zjevů, jimž snažila se (někdy žertem, jindy vážně) podložiti význam příznivý nebo nepříznivý. Znělo-li komu v uších, věděl, že se naň myslí a o něm mluví; ano dovedl si říci ještě více podle toho, znělo-li mu v uchu pravém (příznivé) nebo levém (nepříznivé). Tak táže se u Lukiana Dorkas Parmenonta: „Zdaliž pak, ó Parmenonte, neznělo vám v uších? Stále zajisté vzpomínala paní se slzami, a zvláště, přišel-li kdo z boje a říkalo-li se, že mnozí zahynuli . . .“

Příznivým znamením bylo nahodilé škubání víček u oka zvláště pravého; proto s radostnou nadějí pravý zamilovaný Kyklop Polyfemos:

„Cítím, jak mi pravým to okem škube; zdaž tedy já ji
přec spatřím? Zpívat hodlám o tu sosnu zde opřen;
možno, že na mne pohledne — neníť ona jistě železnou.“

Také jiné bezděčné pohyby údů tělesných bývaly předmětem pozorování a hádáno z nich. Veliká důležitosť přikládána kýchání, jak dosvědčuje množství dokladův u různých spisovatelů. Nahodilé kýchnutí bráno za významné pro to, co kdo právě si myslil aneb o čem právě hovořeno. Čím zvučnější bylo kýchnutí, tím příznivější bylo. Tak čteme na př. již u starého Homera:

„Tak děla, Télemachos tu zakýchl nerázně, že kolkol
hromně zahouknula siň. Zasmála se Pénelopéja,
kvapně pot m slova rychloperutná Evmaji řekla:
Jdiž, toho chodce mi sem zavolej tak zrovna protějškem.
Což nevidíš, že mi syn na vše slova právě přikýchnul?
tož by také ženichům jistý smrti dospěl okamžik
pravšem, aniž by jakýs z nich uniknul osudnici morné.“

Pečlivě dbáno při tom také jiných okolností: kýchnutí vpravo povzbuzovalo k něčemu, vlevo odvracelo; od půlnoci do poledne mělo význam nepříznivý, od poledne k půlnoci příznivý. Ano v kýchnutí spatřováno cosi božského a ustáleným při tom pozdravem stala se slova: „Die, spasiž!“ nebo „Živ budiž!“ Avšak nedosti na tom: přemrštěná pověrčivosť viděla mnohdy věštný význam i v leččems méně ušlechtilém, jako na př. v škytání, krkání, nadýmání života a p., jakož i při nesčetných malicherných náhodách, jako je zakopnutí nohou, prasknutí řeménka u střevíce atd.

Při těle lidském jmenovitě významnou byla ruka se svými různými čarami. Vykládati a hádati z ruky bylo v dobách tehdejších zvykem velice běžným a umění to dospělo dosti záhy v hotovou theorii. Celé konečně tělo nabývalo také zvláštní působivosti a moci, bylo-li složeno v tak zvaný kouzelný uzel, při čemž nutno bylo seděti a objati kolena rukama s prsty skříženými.

„Mé jak sténání znamená, k oltáři usedla
při dveřích a levé koleno stisknuvši pravého
podkolením a v hřeben skříživši si veškery prsty
bránila tak zplození A hlasem též verše tajemné
vyřkla tichým a porod počatý obmešk aly čáry. — —

To, co uvedeno, je skrovnou pouze ukázkou z nesčíslného počtu rozmanitých pověr hellenských, tu více, tu méně vážných. Přirozeno

ovšem, že děvče řecké, vzrůstajíc v takovémto ovzduší, stávalo se též dítětem své doby. Když pak panenský nadešel věk, k pověrám přidružovaly se rozmanité hříčky s milostnou symbolikou, jichž nyní zevrubněji hodláme si povšimnouti.

Pozorujmež dcerušku zámožných rodičův athenských, dívku v plné svěžesti let panenských, nejprve v zátiší domácím, o samotě. V úpravné komnatě, honosící se skvostným nábytkem s nohami ze sloni a spěže, pestrými koberci a nachovými pokrývkami, sedí na stolici ebenové, vyložené zlatými lístky a květy. Sličnou hlavu brzo v zamyšlení sklání v bělostnou ruku opírající se o úhledný kulatý stolek, brzo zraky obrací k oknu a snivě pohlíží v přívětivý blankyt jarního nebe. Nebaví jí práce, nestojí o společnosť, netouží ani po své důvěrnici otrokyni, s níž tolik veselých chvil ztrávila při hře a zábavě. Nápadno, kterak vyhledává samoty. Není pochybnosti — je zamilována. S vesnou květohojnou zavítala láska v mladé srdce, vyplašila je jako ptáče z tišiny a pohání je nyní nepokojně sem tam. Nešťastné svátky! K poctě boží konán v minulých dnech za velikého účastenství dívek a jinochů slavnostní průvod — a odtud ten nepokoj, ty myšlénky a zádumčivosť! Nemůže na ten průvod zapomenouti — jenom vzpomíná-li naň také on? Myslí též on na ni jako ona na něho? V srdci svém sama sobě se přiznává, že ho má ráda, ale jakž on . . .? Takováto nejistota je nade vše trapnou; ale důmyslné hlavy krajanek dívčiných vymyslily bohudík dosti prostředků, jimiž možno si odpověděti k těmto a podobným otázkám, a možno to doma i v přírodě, o samotě i ve společnosti. Na př. zcela jednoduchá pomoc: Vlhké ještě a kluzké jádro jablkové vezme se mezi palec a ukazováček pravé ruky, stlačí se — a letí-li pěkně do výšky, je vyhráno. Mimo to dovede si dívka hellenská i jinak poraditi: Kostky, kaménky, tyčinky nebo cedulky vhodí do nádoby či do vody, a jejich vzájemné k sobě postavení poví jí velmi mnoho. Napíše — což bylo velice obyčejným — na tyčinky nebo cedulky různé verše z oblíbených básníkův a ponechá pak příznivé náhodě, aby jí přikouzlila verš kýžený. Také rozpouštění vosku a pozorování oleje s vínem smíšeného není prostředkem právě špatným. A co všechno teprve může jí pověděti řešeto! Nejenom na ty, nýbrž i na nesčetné jiné otázky lze se takto dověděti odpovědi: Řešeto zavěsí se na jednu nebo více nití; zvědavostí a nepokojem puzená dcerka velké Hellady roztočí je hravým prstíkem, říká pak za sebou některé otázky, jména, slova . . . osudné řešeto točí se a odtáčí, až se zastaví a tím právě dotyčnou odpověď vybere.

„Řeklať pravdu také Agroió, věštkyně z sýta,
— sbírala klásky za ženci onehdy — že já sice oddán
jsem ti celý, avšak ty pranic mne že sobě nevážíš.“ —

Také kohout nebo slepice je schopna vzácné pomoci. Třeba jen jednotlivá slova nebo písmena rozložiti sem tam po zemi, dáti ke každému obilní zrno a pozorovati, která zrna kohout nebo slepice bude sezobávati; dotyčná slova a písmena zjeví, čeho třeba.

A konečně, jestliže by snad nedopadlo dotazování se úplně podle přání roztouženého srdce dívčina a neopětována-li láska, jak by si žádala: však proto nezoufá. Jest ještě kouzelný pták krutihlávek, a ten jistě lásku junákovu panně vyláká. Víť tato, že vrtivý, neklidný krutihlav je vtělená vášnivá láska; že veň od žárlivé Hery byla proměněna okouzlující dcera Přemluvy Jynx, kteráž i Dia kouzlem lásky dovedla upoutati. I učiní, co učinil návodem bohyně Afrodity hrdina Jason, aby získal si lásku Medeiinu: Za nohy a křídla přiváže krutihlava ke kroužku čtyřpaprskovému, obvinutému nitěmi vlny nachové; pak bude jím otáčeti a kouzelná slova říkati. Také neškodí užiti při tom třeba jenom útrob krutihlavových a při točení k vůli zvýšení účinku voskovou podobu chladného milence uvrci do ohně — však se mu točením kroužku hlava roztočí a ohněm srdce v něm obměkčí, tak že láskou k dívce zahoří.

„Vládkyně střel nejostřejších
vrtivého krutihlava čtyřkončinatého
v nerozlučném rozpjavši kruhu,
ptáka třeštivého, z Olympa Kyprorozenka přinesla
poprvé lidem a prosebným kouzlům naučila
moudrého Aisonovice, aby Medei odňal k rodičům
lásku, a aby žádoucí ji Hellas v mysli milostí
planoucí šlehala bičem přemluvy . . .“

* * *

„Thestylido, kde leží vavříny? kde kouzla? přines je!
Číši mi z ovce vlnou ověnči kolem nachobarvou,
jakž muže zaklínat mi drahého zpěvem chci, kterýžto
žal mi činí a nyní je dvanáctý den, co nebyl zde,
nešťastník, a neví, zda žijem my, aniž jsme-li mrtvy,
ni dveří se nedotkl mojich, ten zlý! Zda jinam snad
srdce pryč obrátil prchavé mu Erós s Afrodítou?
Všaktě, kde Tímagéta cvičiště je, dojdu si zítra;
tam nechť jej spatřím a pokáři, co on mi činí to.
Avšak kouzly nyní ho zažehnám: Ó Luno, dávejž
záři skvělou mi, neboť zpívat ztícha k tobě chci, božko,
s podzemskou Hekatou, před nížto také psi třesou se,
když tato přes černou kráčí krev a přes hroby mrtvol.
Buď, Hekato hrůzná, vítána a s námi do konce
prodli nyní a učiň, horšími nechať tato kouzla
čar nejsou Perimédy rusé, Médeie ni Kirky!
Ó krutihlávku, přitoč ty milého mi sem k domu mému!“

Není-li taková dívka s mladou láskou v ňadrech právě o samotě, nýbrž je-li snad ve společnosti, třeba jenom domácích anebo některých svých družek — o jaké tu opatrnosti třeba, aby se neprozradila! A přece při nejlepší vůli a největší ostražitosti nemůže se toho někdy uchrániti. Zlomyslná náhoda hravě vynese na veřejnosť sladké její tajemství. Někdy zamyslí se dívka ve své sny a v zamyšlení tom splétá květiny ve věnec; jindy v roztržitosti upustí a rozbije nádobu nějakou — a tajemství je prozrazeno.

„Věnec některá
když splétá žena, milovat se zdá, a když
po domě pobíhajíc pustí nádobu . . .“

Navštíví ji někdy veselé družky její, věnčí se a krátí si čas hrou. Při hře bystré oko některé družky zpozoruje, kterak naší milé dívčině květina ve věnci oprchává a jemné lupénky k zemi se snášejí. „To není samo sebou!“ vzkřikne škádlivě, „ty jsi zamilována!“ Nezkušené ubožátko zardí se, a od toho okamžiku není více žádného tajemství.

„Tajnou ránu chová cizinec; znamenal-li jsi, bolný
jak povzdech vydral z hloubi prsou se mu teď?
A při pití hle! třetím z růží tomu člověku lístky
z věnce pršíce dolů všechny upadly na zem.“

Na otázku „proč to lidé tak říkají?“ děvčata ovšem nedovedou si odpověděti; nedovedli toho ani mnozí mužové ne nedůmyslní, již snažili se k otázce té nalézti odpověď. Dívkám však dostačí, že se znamení právě osvědčilo.

Společností větších, při nichž by také mužové byli účastni, hellenská panna až do provdání pravidelně bývá vzdálena; vždyť i v rodině s mužskými členy domácími styky žen jsou velmi řídké. S mužem pak cizím spatří se na nejvýš zřídka při nějaké slavnosti náboženské a podobných příležitostech. Jinak nevídává se s muži a jestliže by snad náhodou, stojíc v okně, zahlednuta byla všetečným zrakem některého Hellena, ihned plaše zmizí od okna. Avšak někdy za čas přece naskytnou se příležitosti, při nichž v domácnosti docházívalo k takovému společnému pobytí mužův i žen. Nadejde doba nějaká pro rodinu významná, přijdou milí hosté, příbuzní nebo dobří známí z místa či z ciziny, a ti jsou v celé rodině srdečně vítáni. Rádi užijeme také takové příležitosti a podíváme se zběžně, kterak má se domácí dceruška k nastávajícímu „veřejnému“ vystoupení.

Jest plna netrpělivosti i bázně. Netrpělivou je, protože s přátelskou rodinou k návštěvě přijde také syn, švarný junák, který tehdy při slavnostním průvodě tak byl roztomilým; bázně je plna, protože neví, skončí-li setkání s ním podle přání jejího srdce. Nyní ovšem přední je starostí upraviti se, aby zrak jeho nic jí nemohl vyčítati. Líčiti se, jako většina paní a dívek řeckých, nemá chvála bohu! dosud potřebí. Štětičky, krabice a schránky s bělí, suříkem, sodou a brotí nebyly dosud u ní viděny — bělostné její líce příroda sama nachem růží luzně zbarvila. Velké, jasné oko její vroubeno dlouhými, hustými řasami a obočím barvy tak bezvadně temné, jaké by ani nejjemnější černidlo nedocílilo. Za to úpravě roucha věnuje náležitou péči a na jevo dává vkus vzácný. Z bohaté šatnice, z níž při otevření šíří se vůně citronův a pomerančů, přinese jí otrokyně žádané bílé roucho, nachovými pruhy lemované; oblekne ji, sepne rukávce skvostnými sponami a urovná řásnaté záhyby. Nohy velitelčiny opatří bílými sandály s nachovými stužkami a nad kotníky připne zlaté kroužky. Nezbývá než-li ještě obemknouti ruku náramkem v podobě hada pracovaným, šíji otočiti řetízkem, v uši zavěsiti vkusné perlové náušnice, bohaté kadeře proplésti šňůrou perel, sebrati je v síťku pletenou ze zlatých nitek a vetknouti v ně úhlednou jehlici.

V přátelské společnosti počnou ponenáhlu mizeti nepokoj a bázeň z prsou mladé dívky; máť podstatnou příčinu doufati, že srdci jejímu stane se po přání. Nebo co jiného mohlo znamenati škubání pravého

jejího oka v době, kdy chystala se do společnosti? A což více! Když ostýchavě vstupovala do vkusně upravené síně a v mysli své toužebně těšila se, že to snad pravda, čeho srdce její si přeje — tu zaslechla hlasitá, někým ve společnosti za hovoru náhodou pronesená slova „Skutečná pravda!“ Jak ji potěšila tato dvě nevinná slova, ten významný pokyn, jenž tak vhodně střetl se s jejími myšlénkami a mimo to ještě i něčí kýchnutím jako na stvrzenou byl provázen!

Chvíle za chvílí ubíhá — společnosť toho ani nepozoruje při přátelské, veselé zábavě, při čemž mužové jako jindy pečlivě dbají toho, aby ve všem osvědčovali povinnou slušnosť vůči ženám přítomným. Roztomilá dcera hostitelova k nemalému svému uspokojení brzo nabude jistého přesvědčeni, že tiché její přání stalo se skutkem, a to v takové míře, jak se sama ani nenadála. Lichotí jí to, neboť trochy té samolibosti ani její srdce není prosto. Ubohý hoch! Svěží dívčina stala se mocným magnetem (čili jak staří Hellenové také říkají, kamenem heraklejským), jímž neodolatelně je přitahován a váben. Naň v pravdě dokonale hodí se slova starého jednoho Hellena: „A jestliže ona na tebe pohledne, jakým způsobem bude lze vzdáliti se od ní? Upoutajíc tě, voditi věru tebe bude, kamkoli bude chtíti, jako to též kámen heraklejský činí železu.“

Pohled jeho každou chvílku utkví na spanilém zjevu dívčině a kdykoli tato pozvedne pohár a k ústům přiloží, aby pila, bedlivě pozoruje a pamatuje si místo, kde právě růžové její rtíky poháru se dotekly. Chce, musí zjeviti jí nějakým způsobem, co cítí a možno, že i jemu dostane se od ní znamení, odpovědi. Když sluha číše nově plní, ocítí se — sotva ovšem náhodou — pohár dívčin v rukou jinochových. A jakmile tento zahledne, že to dívka pozoruje, přitiskne pohár její k ústům právě tím místem, kterým ona dříve pila, a pohár políbí. Zapýří se dívka a sklopí hlavu; víť dobře, co to znamená: jest to vyznání lásky tiché, upřímné, beze slov. Nyní jest na ní, aby také ona podobným způsobem jinochu se vyznala, ač-li by tak vůbec učiniti chtěla. Podle toho, jak ji známe, jistě že toho neopomine učiniti přes všechnu ostýchavosť; jinak bychom se v ní velice mýlili, nebo by se byla snad sama v citech svých klamala.

„. . . a naléval nám Satyros a učiní věc milostnou: zamění
totiž číše a mou dívce předloží, její pak mně; a nalévaje i míse oběma
podával. Já pak vypozorovav místo číše, kde ret dívka
pijíc přiložila, toutéž stranou ji přiloživ pil jsem a poselstvím
lásky jsem to učinil a zároveň políbil jsem číši . . .“

Není ovšem dívka nucena zrovna tím způsobem dávati odpověď; znáť jako všichni mladí lidé u nich i jiné přiměřené prostředky, jak lásku svou milenci projeviti. Přihoditi a darovati junáku jablko také dostačí, aby věděl na čem jest, právě jako ona sama dobře by pochopila, jestliže by k ní přiletělo jablíčko hochem vržené.

„Jablíčkem házím hle! po tobě; ty z srdce-li ráda
máš mne, je vezmi a dej svá ty mi léta mladá!“

* * *

„Jablíčkem po kozáku také hází Klearista,
an žene stádo kozí, a slaďounce mu pst! přisykává.“

A což teprve, jestliže by jablko sama nakousla a nakousnuté hochovi je poslala! Avšak toho sotva učiní na poprve; to hodí se spíše později v postupu vzájemné lásky za významnou milostnou korresponci.

„. . . . konečně pak jablko nakousnuv . . . nahnul jsi se poněkud
a dobře míře, vhodil jsi je v klín její . . . A ona pocelovavši je,
za pásnicí na ňadrech je uschovala . . .“

Pěkným projevem pociťované příchylnosti a zároveň prostředkem okouzlujícím a lásku v milenci vzbuzujícím jest také poslati mu polouvadlý věnec se své hlavy.

„. . . . a lístky přicházely mu od ženy a věnce polouvadlé a
jablka nakousnutá a jiné věci . . .“

Nyní rozloučíme se s dívkou hellenskou ve společnosti, odkudž odnáší sobě láskyplné její srdce vroucně želenou jistotu, že se neklamalo. Dokládáme pouze ještě tolik, že dívčina naše může chovati naděje co nejlepší, neboť zrovna v první noc po společnosti a potom i častěji oblažují ji významné sny: zdáváť se jí o jablkách, kteráž bohyni lásky jsou zasvěcena. Ano mnohdy docela sní o tom, jak sama s milým svým jinochem jablka pojídá — a to děvě hellenské znamená dokonalé štěstí v lásce.

Z Národního divadla.

Činohra.

Referuje α.

(Dne 20. března.)

(Služebník svého pána. — Cornelius Voss.)

Služebník svého pána. Velice povděčni byli jsme správě Národního divadla, že po mezeře dosti dlouhé opět jednou uvedla na scénu Jeřábkovo výtečné socialní drama: „Služebník svého pána“. Skutek ten došel též vřelého souhlasu u shromážděného obecenstva, kteréž s patrným interessem stopovalo rozvíjení se zajímavého děje a odměňovalo bouřlivým potleskem jednotlivé scény. Jestiť „Služebník svého pána“ jedním z nejlepších našich dramat, jež skvěle vyhovuje všem požadavkům uměleckým i literárním. Děj jest zajímavý a napínavý, však zároveň prostý všeho raffinovaného pachtění se po efektu. Základem jest otázka ze života

společenského. Dva různé společenské živly postaveny příkře proti sobě; síla duchovní a síla hmotná, peníze. Problém tento řešen s neobyčejnou jistotou a jasností myšlénkových pochodů. Patrno, že autor ovládá úplně zvolenou sobě látku, kterouž podává v pravé umělecké vytříbenosti a ve formě dokonalé. Dikce jest duchaplná a chová bohatý poklad hlubokých myšlének. Neméně cenným materiálem obmyšleny jsou též všecky postavy a svědčí o autorových nevšedních vědomostech psychologických, jakož i o velkém nadání ku správné a zajímavé charakteristice. Všechny postavy vystupují s plastickou jasností z širokého, na mohutných základech dramatických založeného rámce a spojují se v ladný celek, jenž nás uchvacuje pravdivostí a silou skutečného života. Zda lze omluviti spisovatele obdařeného tak nevšedním nadáním, když ustoupiv z pole literárního, nehledí těžiti z pokladu duchovního na obohacení literatury domácí?

U Jeřábka spojují se všechny vlastnosti, jichž třeba k vytvoření českého, novověkého dramatu sociálního. Proto myslíme, že Jeřábek nenechá péro své ležeti dlouho v klidu, nýbrž že zbuduje na zanedbaném dosud u nás poli sociálního dramatu, kamž položil tak mnohoslibný základ „Služebníkem svého pána,“ pravé, z českého života vyrostlé, společenské drama.

Cornelius Voss. Pravidlo, že při uvádění cizích kusů na naše jeviště nutno vybírati jen díla opravdu cenná, jež by ušlechťovala vkus obecenstva a poskytovala našim spisovatelům dramatickým dobré vzory, na nichž by mohli se zdokonalovati nebo měřiti, vládne u nás posud jen v theorii; v praxi vybírají se namnoze díla prostřední, ba i taková, jichž lecké niveau kleslo hluboko pod prostřednosť. To lze stopovati při kusech francouzských, (nejnovějším toho dokladem jest: Aféra Clémenceauova) ruských, (jak nedávno dokázala Divoška) i německých, což pádně dosvědčilo uvedení Cornelia Vossa na naše jeviště.

Hlavně při literatuře německé jest patrna jakási bezděčná snaha, vyhnouti se všemu cennému a uměleckému. Mimo Göthova: „Fausta“ a Schillerovu „Trilogii“, jež provedena a obsazena v mnohých částech tak, že nemohla proniknouti, povolen přístup do Národního divadla jen prostředním veselohrám. A přece všeobecně známo, že německá veselohra nikdy nemůže po bok postaviti se německé tragédii. Scházíť jí ta geniální lehkosť a jiskra pravého humoru, jež sálá z veselohry francouzské. Německý humor má do sebe vždy cosi suchoparného, vtipy jsou těžkopádné a situace mají strojený nátěr komiky. Protož myslíme, že by správa divadelní měla buď vůbec nechati stranou repertoir německý, aneb voliti některé z klassických truchloher jako: Egmonta, Karlosa, Pannu Orleánskou, Marii Stuartku, Viléma Tella a podobné.

Co pak veseloher se týče, pozornosť měla by se obraceti častěji k našim plodům domácím. Vykazujeť česká literatura v tom oboru již celou řadu pozoruhodných děl. Uvedeme jen jako příklad duchaplné veselohry Bozděchovy, vtipné práce Jeřábkovy, roztomilé, dramatisované obrázky Stroupežnického, poesií prodchnutá díla Vrchlického, z nichž zvláště rozkošná: „Noc na Karlštejně“, provázena geniální, vřelým citem

prodchnutou hudbou Fibichovou, zůstane vždy ozdobou našeho jeviště. Však díla tato odpočívají již delší čas v archivu, a jich místo zaujímají různé práce, jež ani zdaleka nemohou se jim vyrovnati cenou. Jako ku př. veselohra „Cornelius Voss“ od Frant. ze Schönthanu, uvedená na naše jeviště tento měsíc. Oč tu jde?

Mladý, bujný princ Kurt von Schöningen-Klausthal, všeobecně jen princ „Papillon“ nazývaný, jest stíhán zatykačem od svého dvora, aby mocí byl přiveden v pouta manželská. Domácí rada ustanovila mu již nevěstu, s kterouž však princ nikterak nesouhlasí, proto než záležitosti se urovnají, chce prchnouti do Ruska. Dříve než odcestuje, jde se rozloučit se svou přítelkyní, baronkou z Feldheimu. V jejím saloně seznámí se s hrabětem Pernwaldem, typem obmezeného, domýšlivého aristokrata, jemuž bylo svěřeno choulostivé diplomatické poslání, totiž lapiti prince „Papillona“. Hrabě prince osobně nezná, čehož tento použije a představiv se mu jakožto malíř Cornelius Voss, pomáhá mu pilně v pátrání po zmizelém princi. Při této hře neopomine ovšem těžiti důkladně z jeho obrovské obmezenosti, což spůsobuje u obecenstva často hlučný smích. Ačkoli princ jest stále v nebezpečí, že bude vyzrazen, nehledí přece spasiti se útěkem, neb ho vížou nyní na Berlín silná pouta a sice — láska. Ne snad k hraběti Pernwaldovi, ale k jeho roztomilé dcerušce, komtesse Pavle. Konečně trvá vévodovi z Falkenburka přece příliš dlouho diplomatické řízení hraběte Pernwalda a přijede sám do Berlína, by se přesvědčil o stavu věci. Tu nalezne prince ve společnosti jeho pronásledovatele, a když po obapolném vysvětlování a snažné prosbě komtessy Pavly, jež se těší velké přízni vévody, všecky překážky jsou odstraněny, z čiperné komtessy a prince Papillona stane se šťastný párek.

Jak patrno, nevyvyšuje se „Cornelius Voss“ ani dějem ani charakteristikou nad hladinu prostředních veseloher. Situace jsou nám již známy z četných podobných, na záměně osob založených prací. Duchovní obsah celého díla jest velmi chudý, dikce prosta hlubší myšlénky a celá kostra veselohry spoře obalena dosti suchopárným vtipem a otřepanými situacemi komickými.

(Referát o reprisi Zeyerova dramatu „Sulamit“ a prvním provedení dramatu „Proletáři“ od Řehoře Csikyho odkládáme pro nedostatek místa do příštího sešitu. — Red.)

KROJ SLEZSKÝ OD JABLUNKOVA

Několik stránek věčného románu.

Písně Jar. Vrchlického.

Adagio.

Tiše jarní větry dují
omžených mi do oken,
bílé mraky nebem plují,
lehké, vzdušné jako sen.

Plna poupat větev ťuká
v okna: Otevř, máj tu jest!
Hlohu sněť jest jako ruka,
z které padá tisíc hvězd.

A ty květy jen se vrší
podél cest i na polích
a v tom teplém tichu prší,
jen to šumí v topolích!

Za každou tu slzu deště
volá země nebi: dík!
Jenom houšť a jen víc ještě,
teď je pravý okamžik!

A jak do deště se dívá
do dálky zrak napjatý,
to co v kapkách k zemi splývá,
svítí jako dukáty.

Svítí to a zvoní z ticha
matce zemi k ovlaze,
i to srdce sotva dýchá,
je mu sladce, přeblaze.

V něm to raší, v něm to květe
neznámými zázraky,
oblétnout chce tebe, světe,
s labutími oblaky.

Zpívá, dýchá vůní hlohu,
dosáhnout chce zlatých hvězd,
sní, že vyrovná se bohu,
neví, že to láska jest!

Chvíle sentimentální.

Šla kolem tiše jako dech, jak pára
a její závoj byl jak vléčka jara.
Do tmavé ulice hned záře vpadla,
jak úsměv do šerých se vrásek kladla
starého kostela, v kteréhož šeři
na stupních blíže u kamenných dveří
se třásla stará žena žebrající.
Šla kolem ní a s tichou, vážnou lící
v dlaň vetchou almužnu svou plaše dala
a nečekajíc díků, dál se brala
jak duší sen, jak nápěv sladký hlavou,
až zapadla kams v ulici zas tmavou
a banalní. Já patře za ní plaše,
jsem k sobě děl: Tak zrovna štěstí naše
se mihne, zmizí. Jít jsem za ní váhal,
ba stařenu se obdarovat zdráhal,
jež od portalu zvedla ke mně ruku.

Jak ve snách šel jsem dále v města hluku.

Scherzo.

Po bouři slunce se směje,
zem hoří v paprscích,
v duhových barvách se skvěje —
však čarnější lesk se leje
z tahů tvých.

Po bouři blankyt se dívá
čist, bezdný, třpytný tak,
jak anemona je snivá —
však hlubším kouzlem kývá
mně tvůj zrak.

Po bouři ptáče jen zvoní,
jak zvonky by s nebe třás
do vzduchu, jenž sálá a voní —
však perly do duše roní
mně tvůj hlas.

Po bouři v chvatnějším reji
v ples vlna zas vlnu zve
a pnou se a dmou se, kam spějí,
však zlíbány bouřněji chvějí
se prsy tvé.

Po bouři větřík se stočí
a zcuchá ti kadeře, viď?
Však luzněj tvá nožka vstříc skočí,
když líbajíc zastřeš mi oči
říkouc: Ó přijď!

Sloky do album.

Buď mír tvé duši! Tvojim snům
kéž ani stín se nepřiblíží,
ať anděl jen tě budí z dum,
nepoznej v žití větších tíží
než květů pýř, jež do sítí
se tvojich vlasů zachytí!

Buď mír tvé duši! Rosný chlad
buď s tebou v parnu každé dráhy,
zdroj upomínek nezavát
plyň vždycky čistý ti a vlahý
a svět-li hořkost vsype tam,
ji nepociť, tu zanech nám.

Buď mír tvé duši! Umění
je souzvuk, to víš dobře sama,
kdo s ním je, tomu nezmění
se nikdy život v smutné drama
a změní-li přec, i pak v něm
se bol jen kmitá úsměvem!

Buď mír tvé duši! Poslední
to přání mé a požehnání
a nežli štěstí rozední
se láskou na tvé drahé skráni,
buď pokoj dětí věnem tvým —
víc modliti se neumím!

Noc.

Noc, tmavý vějíř, uklání se k zemi,
za proužky jeho svit se očí tají,
za ztemnělými stromů haluzemi
mdlé hvězdy prokmitají.

S vějířem hra to do rána je stálá,
tu zvedá se a pak se kloní tiše
a každým tempem v duši, bouř kde sálá,
mír, láska, něha dýše.

Ó noci, nekonečná velká básni,
motýle zbloudilý nad věčna strží,
ó vějíři s mlh perleťovou třásní,
kdo as tě v ruce drží?

Apassionato.

Ó nech mi jen vyzpívat duši,
to byl přec čarovný sen!
Dva tóny našly se v hluši
a zněly mi až v bílý den!

Ten jeden z ňader tvých vyšel
a já ho z retů tvých pil,
ten druhý bůh však jen slyšel,
hrál v mozku mi, táh krví žil.

A v náručí když klesly sobě,
to byl tak šílený hlas,
že po letech ještě i v hrobě
budu jej slyšeti zas!

Andante.

Nech ruku jak list leknínový
na klavesích již spočívat,
to říci nelze tóny, slovy,
co hruď mi teď chce rozrývat.

Ni zvuk, ni tón, jen temné chvění,
v němž pukla struna ječící,
snad ještě dlouhé políbení
jak věčnost slavné, mlčící,

A ruky stisk tak pevný, prudký,
pak hlavy sklon a z dveří spěch
a běžet v bouř a vichru půtky
a stavit se až na hrobech!

Či lépe v boj se vzchopit nový,
nad bolem svým se usmívat?
Nech ruku jak list leknínový
na klavesech již spočívat!

List.

Ó máte pravdu, jste v mé duši živa,
jak břečťan živ na holé, pusté skále,
zkad nesmrtelnou zelení svou kývá
a usmívá se neustále.

Ó máte pravdu, jste v mé duši živa,
jak pták, jenž snět si vyhlíd v šerém hvozdě,
kde nechť se třeba připozdívá, zpívá
a neví sám, že jest již pozdě!

Ó máte pravdu, jste v mé duši živa
jak slzný zdroj ve sluji krápníkové,
jenž z věčných zřídel živí se a splývá
a spádem tóny kouzlí nové.

Ó máte pravdu, jste v mé duši živa,
jak lepší její část, ba ona sama;
v mém štěstí, v smutku mém jak hudba snivá,
jak všecko, co nás neoklamá!

Largo.

Sežloutlé dopisy a zbledlé podobizny
a stužky zmačkané a vlasů prstence,
ó smutné, mlčící vy zašlé lásky tryzny,
čím jste jen po letech ve dlani milence?

Jak vichr prchá čas, rve všecko, sotva nechá
list žlutý, stočený mladému vítězi,
jenž fialkami zpit a růží věnčen spěchá
a znova dobývá si srdce bez mezí.

A jako pod sněhem květ sasanky se zdvihá,
jak roní petrklíč své zlato v hnědý mech,
co zlaté kapky, v nichž se jarní slunce mihá,
jak táhnou nad hvozdy již čápi v zástupech:

Tak nová láska zas ve smutném srdci vzrůstá.
Duj, větře naděje! Vše rozmeť vzpomínky!
Jim na hrob nasypej své květy střemcho hustá,
ty, jaro, svěžími je zasyp lupínky!

A jako sedají mladičké sedmikrásky,
na řasách rosný svit, si v trávě do věnce,
sem nové dopisy, sem zkazky nové lásky,
sem stužky nové zas i vlasů prstence!

Ať květe srdce zas! Ať voní, zpívá, hárá,
ať slovo hudbou jest, ať v polibky zní smích,
cos na dně zbude vždy — tak v nejkrasších dnech jara
se tají ve skalách a tím víc zebe — sníh.

Zlaté slzy.

Ne slzy rosné, jimiž Zory líce
se skvěje a jež slunce lehce slíbá:
zde hoří zlaté slzy pryskyřice.

Jsem strom, do jehož kůry říznul osud
dost hluboko, až duše roní slzy
a rány mé jsou nesceleny posud.

Mé slzy zlatem planou, písní zvoní
a stuhlé v jantar vděkem jar, jež přešly,
jak na růženci zrna ještě voní.

Za vidinou.

Studie ze života. Od **Otakara Mokrého.**

I.

Bylo to v říjnu, za krásného nedělního odpoledne. Po silnici, lemované rozsochatými štěpy, na nichž se chvělo zarudlé lupení, opředené stříbrnými nitmi babího léta, kráčely dvě dívky. Ubíraly se na posvícení do vesničky Předslavic poblíž Vrbného.

Větší z nich byla blondýna vysokého vzrůstu; hebký její, lehce skadeřený vlas tmavozlatého nádechu vysmekal se koketně z přítmí černého hedvábného šátku, který těsně přiléhal k jemně modelované hlavince a splýval dlouhým, pestře vyšívaným cípem na sametový živůtek.

Modré oko lišilo se jediným jen, ale rozhodujícím odstínem od bezbarvé, vodové zřítelnice, s jakouž setkáváme se u vesnických dívek při každém kročeji. Bylo sice bledé, při tom však hluboké jako lekínem opředená vodní tůň; něžný nosík se svěží růžovatou chřípí, zarovnaný při svém vzniku v bezvadnou téměř přímku řeckého profilu, silné poněkud, ale čerstvě zbarvené rty, kryjící jen zpola zářivou sloň malých, drobných zoubkův — vše to spojeno se zdravým nádechem, jejž vytvořil ostrý severík, vanoucí dívce do tváře, působilo svým celkem tak mile, že mimoděk utkvíval se zalíbením zrak každého chodce na půvabném dívčím zjevu.

Družka její byla značně menší, zakrsalé skorem postavy. Jediným jejím půvabem byla mladistvá, z plna vyvinutá ňádra, dobývající se téměř násilně ze strakaté prací kazajky. Buclaté červené tváře s malým, poněkud sploštělým nosíkem a pichlavými kočičími očky, které byly stále plny čtveračivého úsměvu, tvořily ostrou protivu k vážnému zjevu první dívčiny; protivu tu dovršoval rulík dlouhých, černých vlasů, sčesaných do týla s přebytně vysokého a klenutého čela.

Dívky — Réza a Anna, dospěly po silnici ku kapličce P. Marie, ukryté v houštině bílého bezu, jehož sněžné kosmatice proměnily se nadešlým podzimkem ve třásně červenohnědých bezinek. Vhodivše dle místního obyčeje drobný měděný peníz do žulového sloupce almužního sběradla, poklekly zbožně před mříží, za níž jevil se neumělými obrysy v peřestém papírovém kvítí obraz neposkvrněné matky boží — deptající opánkem útlé nohy příšernou hlavu hadí.

Stlumený šepot modliteb, řinoucích se s opravdovou vroucností s mladistvých retů, přehlušen byl po chvílce hlasitým hovorem. Podál u ovocnářské boudy, sousedící s kapličkou, shromažďovalo se u hromad čerstvě natrhaného podzimního ovoce, pokrytého zástěrami, kabáty a kusy oděvu všech možných druhů a barev, posvícenské obecenstvo, debatující hlasitě o zajímavém časovém předmětu.

Podnět k tomu zavdal místní kovář, předčítající hlasitě ohnivé články denního listu, jež pojednávaly o slavné zámořské pouti krajanů amerických. — Šum praporů — vřava výkřiků uvítacích, plesný hlahol hudby, dusot komoňů v četách nádherných banderií, spousta vzletných proslovů i nadšených přípitků uvítacích — a ten slavný triumfalný pochod ulicemi stověžaté matičky, jak vše to pozdvihuje mysl! To vědomí dosud netušené a z nenadání odkryté vlastní velikosti a důležitosti, jak musí býti sladké a opojivé! Stačiť pouze opustiti, více méně lhostejně, ne-li dokonce s pohrdáním domácí půdu — při hromadné okázalé návštěvě spraví se vše; jakmile dotkne se noha zase rodné půdy, vyroste každý v reka. Tak rozumovali posluchači. Předčítatel dokončil zajímavou četbu a odloživ kostěné brejle, rozhlížel se kolem zelenavým, vyhaslým okem.

„Pravda,“ zvolal po chvílce, bera šňupec z kulaté tabatěrky, pomalované strakatou čmáraninou necudného obrázku, „toť jediný ještě kraj na světě, kde lze udělati štěstí. Pomyslete si. Před čtyřiceti lety — byl jsem ještě mladým chasníkem, odešla odtud z P . . chudá služebná dívka, která měla na těle jedinou jen šerkovou sukni a v hlavě oči jen pro pláč. S bídou sehnal tehdá starý tatík několik zlatých šajnů, které měla po matce na domku pojištěné, dobrá teta přidala několik dvacetníků a Bětka Poddaných sedla v Hamburku na vodu. Dostala se bůh ví kam až do Texasu. Dnes — čtěte. — Vnučka její Miss Mary, dcera bohatého amerického rejdaře, přijela na návštěvu do Čech na palubě Arethusy ve stínu hvězdnatého praporu zámořské výpravy. Má prý s sebou dvě komorné, černošky, které jí každé ráno v nádherné lodní kajutě pročesávají zlatým hřebenem vlasy; tajemník její, vysmahlý Číňan ve žluté, hedvábné sukni se slaměným slunečníkem, pomalovaným dračími nestvůrami, hlídá jí kufřík se samými zlaťáky; nad lůžkem jejím ze sametu a brokátu je na zlatém řetízku ukovaný zelený papoušek. Šelma prý je vysměváček a když naň pohledne Miss Mary někdy okem poněkud nevlídným, volá prý uštěpačně: „Slečna slečnička, Bětka tvá babička —“

„Zní to sice jako pohádka —“ podotkl kovář, ohlížeje se kolem, zdaž nikdo nemá v úmyslu přerušiti nevčasnou nějakou otázkou veselou jeho gaskoňádu; setkav se však se samými udivenými, zbožně na slovo věřícími zraky dodal: „Dělá to jen česť naší krajance. — Mnohý z nás by jistě, kdyby ruka Páně tím štěstím tak se ho byla dotkla, ani nevzdechl po rodné zemi svých předkův.“ Tu zavzněly z hospody veselé zvuky hudby; — dívky, vyrušeny již dávno z pobožnosti vypravováním kovářovým, přidružily se k ostatním a veliká světnice pusté jindy budovy při silnici naplnila se tančící mládeží. Děvčata a chasníci točili se o závod při pronikavých akkordech selské muziky. Blížil se soumrak. Otevřenými okny dral se oblak tabákového dýmu, petrolejová lampa, visící se stropu, blykotala jako bludička probleskující závojem mlhovin, jásavé zvuky banalní písně, končící refrénem: „a kdo by nešel na posvícení, ten by byl blázen přece,“ mísily se s cinkotem sklenic a hlasitým juchacha. Ze všech koutů vyzníval bujný rozmar veselé té, bezstarostné nálady, jež vybuchá v zasmušilé bodré vísce jihočeské jednou jen do roka, ale za to do syta.

Réza byla stále v kole, vyzývána neunavně statným šuhajem, který k usnadnění taneční roboty vysvlekl sváteční kabát a s pahýlem doutníku v koutcích rtů, pohrdlivě skřivených, tančil jako od kusu. Anna tulila se k prsoum tanečníků s vášnivou rozkoší, kdežto družka její vítala každou přestávku, která popřála jí zmizeti před zuřivým mladíkem v tlumu ostatních děvčat, seskupených stydlivě v zákoutí pod ohromnými kachlíkovými kamny, která vyplňovala skorem čtvrt jizby.

Když blížilo se již k půlnoci a hudebníci odložili plechové nástroje na zelený stůl a partesy pivem skropené — otevřely se dveře hostince a vstoupil muž elegantního zevnějšku, v černém obleku, bílých manšetách, se stojatým, pečlivě vyžehleným límcem, pod nímž zářila na atlasové kravatě veliká démantová jehlice v podobě hvězdy.

„Pán bůh rač nás chránit!“ pokřižovaly se staré babice, hřející se na pekelci. „Právě dobíjí dvanáctá . . . Podívejte se pozorně na levou nohu — nezdá se vám, že je trochu kratší? Aby to nebyl sám . . .“

Nedořekly ještě, když se tu ozval z vedlejšího pokojíku radostný výkřik. Od stolu, kam zasedli starší sousedé, pokuřujíce si klidně z dřevěných dýmek, leskle kovaných, vyskočil kovář a mířil přímo k cizinci.

„I vítám tě, Vojtíšku, pozdrav tě ruka páně! Kde se tu béřeš? Dočetl jsem se sice, že přijedeš, ale předce zjevuješ se tak neočekávaně, tak náhle.“ Při tom zahrnul jej spoustou různých slov a otázek, že cizinec stál tu celý překvapen, nemoha se ani náležitě vzpamatovati.

„Což neznáš již kováře Vítovce?“ pokračoval stařec trochu zaražen — „Inu ovšem, tak velký pán a s takovou drahocennou třpytivou hvězdou“ — —

„Ovšem, že znám, a spěchám právě k vám,“ odtušil cizinec. „Vždyť není tomu ještě ani celých deset roků, co jsme se rozešli a máte dojista ještě v živé paměti Vojtěcha Pírka, který přichází zdaleka podívat se na rodnou chatku a stisknout ruku starým přátelům.“

S těmito slovy, provázen zvědavými zraky děvčat, jichž oči se zalíbením spočívaly na stepilém zjevu pěkně rostlého mladého ještě muže, nezvyklých uhlazených pohybů a spůsobů — odebral se přímo do sousední jizby, kdež po přátelském uvítání zaujal první místo v čele stolu.

„Divíte se, milí přátelé, že se zase a poměrně v tak krátkém čase setkáváme. Podivně zahrál si se mnou osud od té doby, kdy jsem vás opustil zprvu jako ošumělý, sběhlý študentík, pak jako nedoučený chasník řemeslnický, který kdyby nebyl měl skrovného jměníčka po zesnulých v Pánu rodičích a trochu odvahy, byl by dojista připadl chudičké vaší obci na obtíž. Přiznávám se, že jsem s těžkým srdcem opouštěl na podzim r. 18 . . tu tichou naši chaloupku, která svými nízkými, zvlhlými okénky hleděla na mne jako slzavými zraky. Vyjeli jsme za studené říjnové noci. Celý tábor vystěhovalců s bednami a kufry; ženy plačíce a štkajíce tiskly k prsoum nemluvňata, nikdo z nás ani oka nezamhouřil po celou tu nevlídnou jízdu v železničním voze čtvrté třídy, plném dusných výparů a těžkého tabákového dýmu. Matný paprsk olejové svítilny třepetal se smutně po dřevěných krosnách a cvilichových rancích, sloužících nám za sedadla. Za šedého, mlhavého rána dojeli jsme do

Chebu, kdež zmizely za námi — mnohému na vždy — hranice staré vlasti. Pak šlo to divokým letem dále, s resignací, která potlačila každou truchlou vzpomínku vědomím železné nutnosti, jež nás pudila od rodné kolébky v dálnou cizinu. Míjeli jsme krásná města a kvetoucí dědiny Německa, užásajíce a chvějíce se na vlnách toho běsného okeánu cizoty, který hrozí každou chvíli přelíti se přes hráze té bědné uhnčtené naší domoviny, až na konci za pozdní již noci dorazili jsme do Brém, kde obrovský přeplavní parník Medusa dmychal netrpělivě dýmem vytopených parních kotlů, hotov každé chvíle k odplutí. Vstoupili jsme — vlastně jako stádo pastýřskými psy se všech konců sehnané, zalehli jsme mezipalubí a kde kdo z nás, hleděl urvati pohodlnější místečko v teplém zákoutí mezi obrovskými lodními komíny, kde mrazný dech sychravé podzimní mlhy byl mírněn teplým výparem lodních strojů, ač tento uléhal na prsa mastným olejovým zápachem pístů a hřídelů.

První den uplynul v šumu a veselí. Lodní kapela hrála nám rozmarné skladby, kapitán nešetřil vína a pálenky, jídla bylo co hrdlo ráčilo a námořní personál rozplýval se vlídností i ochotou v pravdě podivuhodnou. Hůře bylo již ve dnech následujících. Jídelní lístek počal vykazovati s houževnatou pravidelností hrách se slaninou a k vůli změně slaninu s čočkou, jíž svlažovati směl jen doušek rezovaté, nelibě páchnoucí vody. Kapela umlkla. Členové její, zahravše naučenou komedii, oblekli zase žlutavé roby prostých lodních nádenníkův, kapitán nevyšel ani ze své kajuty, leda aby úředně, ve velké uniformě súčastnil se pohřbu toho kterého z našich spoludruhů, cestovatelů. A to odbylo se zkrátka, všedně, bez hluku. Hrubý pytel z režného plátna, zatížený nepotřebnou rezavou dělovou kulí — jichž koupeno za tím účelem do zásoby, posunut k výklenku, na jehož černě lakované záklopce skvěl se příšerným obrysem veliký bílý umrlčí kříž. Přišel kazatel v řasnaté černé klerice s bílým cípatým límečkem, zamumlal několik sotva srozumitelných slov, voda zašplouchala, záklopka zapadla, kapitán zanesl do lodního denníku „nacionále“ a vše bralo se dále tak klidně a odměřeně jako pod vratkou lodní půdou ten tajeplný nezbádaný proud nesmírné, nekonečné pláně okeánu.

Za jednotvárného hýkání a stenání lodního šroubu dovršena po mnohém strádání trudná naše pouť i zakotvili jsme konečně v siných vodách Brooklynu, odkudž rozvezly nás vystěhovalecké vlaky po všech končinách Unie.

Cílem mé cesty bylo Chicago. Byl jsem šťastnějším ostatních, ubíraje se na jisto ku starému příteli nebožtíka otce Karlu Pivničkovi, který usadil se tu před lety a zařídil si zde obchod řeznický, známý a vyhlášený daleko široko po celém území Illinoisu. Věděl jsem, že naleznu tu vlídného přijetí; naděje ta mne také nesklamala. Bodrý Pivnička i přes naučené nespůsoby yankeeovské bezohlednosti, která jevila se při mém příchodu v mrazivě chladné upjatosti, pohledl na mne přece jasným okem pravého jihočeského dobráka, přijal mne beze zdráhání do práce a zavedl ihned do dílny.

Ohromné prostranství v přízemí několikapatrového domu; dvorana pokrytá skleněným stropem, který však i při své rozsáhlosti neposkytoval dosti světla ku práci, kterou jsme musili konati v dusném vzduchu ne-

sčetných plynových plamenů. Solili a nakládali jsme kýty z vepříků, krmených po našem domácím způsobu, zásilky české šunky v bednách rozbíhaly se odtud po všech končinách Unie, ba i daleko za oceán až do přístavů Číny a Japonska. Konal jsem tiše a oddaně, jako otrok v rýžových plantážích, tu tělo- i duchamornou práci po několik měsíců.

Jednou v neděli s večera vlákaly mne známé zvuky veselých domácích skladeb, jež ozývaly se z českého hostince Havlova na michiganském nábřeží, mezi pestrou společnost.

Zabloudil jsem do kroužku soudruhů chasníků, kteří bavili se tu již od dopoledne s několika německými přistěhovalci o výpravě do země zlata, kde nedaleko Orovillu v panenských pustinách Nevady počalo se živěji dolovati.

Jsa již dokonce syt jednotvárnou prací pod žeravou výhní plynových plamenů ve „vepřové síni“ — jak nazvali jsme posměšně počestnou naši pracovnu — dal jsem se snadno přemluviti. Přistoupil jsem bez zdráhání k podnikové družině, jejíž náčelník, bývalý profesor z Výmaru — aby osladil suchopárný důkladný rozbor zlatonosných formací kalifornické půdy, kterým unavoval nás až do půlnoci — dal postaviti na stůl celou batterii šampaňského.

Účinek objevil se záhy a kmenová zášť, jež neutuchá ani tam za oceánem, ustupovala za každým výbuchem zátky mohutné uprášené lahvice. Tak stalo se, že následující pondělek nezastihl mne již více v dílně rozšafného Karla Pivničky.

Smluvili jsme se, že hned na zítří shledáme se všichni ve vagonu dráhy pacifické, na rychlíku odjíždějícím přímo k San Francisku.

Daleká, mnohodenní jízda podobala se divokému letu nějakou pohádkovou krajinou. Pestré obrázky vyhupovaly se z temného pozadí a mizely tam zase beze stopy, jako když pohlížíte do dětské hračky kaleidoskopu na pestré stuhy, vysunující se z černého středu a tam chvatem se zase ztrácející.

Pralesy, sekerou farmářů dosud netknuté, široké řeky s plovoucími ostrovy, vše to v plné oslňující nádheře syté, spletité zeleni a ohnivých velikých květů s kalichy podivných tvarů, strakatých barev a opojivé vůně — ohromná města, rozkládající se pod dusným oblakem dýmu v nekonečnou, rozlehlou prérii a osamělé dvorce, tulící se ku klikatým záhybům pralesa, všecko to splynulo mi před zraky v jedinou směsici, tak že vzpomínám si nyní na vše jako na dlouhý sen.

Po příchodu do S.-Franciska rozešli se moji soudruzi, každý za určitou adressou opatřit si nutné potřeby a vyslechnout praktické pokyny k nastávající dobrodružné pouti do zlatonosné Sierry. Já zůstal jsem sám, vraziv na zdařbůh do nepatrné hospůdky poblíž nádraží. Zde učinil jsem neočekávaný objev. Sluzebná dívka, přinášejíc mi žádanou whisky ve sprosté karafě z tlačeného hrbolatého skla — upřela na mne — snad náhodou poněkud pevněji krásné hnědé oko, zakryté dlouhou, jakoby z hedvábí utkanou řasou. Dojat neobyčejně lahodným zjevem mladistvé svěží dívčiny, prohodil jsem k sobě: „Jaké to hezké stvoření a ty šelmovské, v pravdě české oči . . .“

„Ano, jsem krajanka,“ zazvonil melodický hlásek, „a kde vy se tu béřete?“

„Kde vy, má drahá?“ odvětil jsem radostně překvapen.

Dívka, jíž překážely patrně zvědavé zraky hostů, kteří hned při prvním zvuku cizí, jim naprosto neznámé řeči udiveně po nás se ohlíželi, položila důvěrně prstík na svěží, koketně vyšpoulené rtíky a teprve když všeobecná pozornosť znenáhla od nás se odvrátila, hlesla ke mně polo-šeptem:

„Nejsem zde sama, je nás zde několik krajanek, vesměs z okolí Vrbného. Zavedl nás sem všecky strýc Kubíček. Je koželuhem, mešká tady již mnoho let a získal si značné jmění. Psal domů do Čech, že o dobré, pracovité služky je zde pravá nouze a tak vydalo se nás více na cestu. Všechny jsme pochodily dobře, zvláště Františka Pokorných.“

„Jak že, Františka Pokorných!“ zvolal jsem překvapen, „— toť již do konce má sousedka. Kde jsou ty časy, kdy ubírali jsme se spolu jako malí klusáčkové, ověšeni koženými taškami se slabikáři a krajíci výražkového chleba, po dlouhé nekonečné silnici ku škole Vrbské. Pravila jste, že je zde a spokojena, věru byl bych šťasten, kdybych se tu s ní zase sešel.“

„Není tak nesnadno,“ prohodila dívka poněkud suše, jak se mi zdálo, při mém náhle vybuchlém nadšeném proudu dětských vzpomínek, „k večeru, až zavřeme obchod, můžete mne doprovodit na Street, kdež scházíme se v příbytku její paní každodenně.“

Vyšli jsme v naznačenou hodinu a v přízemí mnohopatrového domu setkali jsme se s Františkou v hokynářském krámku, kdež kupovala dívka právě frugální večeři — čtvrtku bílého chleba a několik plátků odporné konservy z bůvolího masa.

Shledání naše bylo srdečné a byli bychom se jistě dlouho bavili v přítmí dusné jizby, prosycené výpary rozmanitého vařiva, kdyby nebyla tam pojednou vstoupila sama paní Františky. Rozmrzena dlouhou její nepřítomností, sešla dolů až s pátého poschodí ohromného domu a již již chvěla se jí na rtech ostrá slova výčitky, když tu zahledla nás, jak zabráni v živý rozhovor, otáčíme se kolem dívky, která celá rozčilena zapomněla docela na služebnou svou povinnost.

Paní de la Motte — tak zvala se velitelka Františčina — byla statné postavy, vysoké a vzpřímené i přes silnou padesátku, která zanechala patrnější stopy toliko na silně prokvetlém, dosti bujném ještě vlasu. Obličej její byl hladký a svěže růžový jako míšenské jablíčko; černé, pronikavé oko a tenký, poněkud dlouhý nos s aristokraticky rozedmutými, jakoby stále po parfumu lapajícími nozdrami, dodávaly pravidelnému, skoro bezvráščitému obličeji mladistvého téměř výrazu. Byla vdovou po chefu staré dřevařské firmy bratří de la Motte, která proti panujícím zásadám společenským a politickým vykořisťovala lacinou práci čínských přistěhovalcův po léta ve svůj prospěch. Po úmrtí manžela uchýlila se, jak se pravilo, s velikým jměním do soukromí a vyznačovala se neobyčejnou, skvělým jejím peněžním poměrům nijak neodpovídající skromností, ne-li dokonce lakotou.

To byla tedy paní Františčina, kterou popsal jsem vám proto důkladněji, ježto hned od prvního svého zjevení — kdy upřela na mne v pološeru hokynářského krámku poprvé svůj pronikavý zrak — zasáhla v loukoti mých zámořských osudů a dala na dlouhá léta směr mému životu.

Chystajíc se s Františkou do svého příbytku, zvala mne paní, abych, mám-li dívce co sděliti, navštívil ji některý následující den nahoře, k čemuž dává ochotně svolení a když loučili jsme se v průjezdě, podala mi sama také blahosklonně svou měkkou kyprou ruku, podotýkajíc, že každého krajana Františky v domě svém ráda vídá.

Když děkoval jsem se, poukazuje na nastávající svou pouť se soudruhy do zlatých dolů nevadských, sčeřila lehce čelo a prohodila jak se mi zdálo skoro nevrle: „Tedy také jeden z těch, kteří sedají na vějičku polepenou třpytivým pozlátkem!“

„Pohříchu ano — milostivá!“ odvětil jsem, skoro koktaje. „Jsem pevně odhodlán zkusiti štěstí. Co ostatně má si počíti našinec, když zevšad zeje jen ta holá kostnatá bída!“

„Snad není třeba zoufati hned na počátku!“ odtušila paní; „a jaké je vaše zaměstnání?“

„Studoval jsem něco málo, pak učil jsem se tesařství a nižším pracím stavebním,“ odvětil jsem. „Zde v Americe zaměnil jsem širočinu za sekeru řeznickou.“ Při tom dodal jsem několik podrobností ze svého pobytu v Chicagu.

„Přijďte již zítra odpoledne. Uvidíme. Ale slibte mi, že nepůjdete dále s těmi dobrodruhy. Jsem náhodou členem společnosti pro blaho dělného lidu a ráda spasila bych ve svém životě aspoň jednu ještě zbloudilou existenci.“

Po slovech těch vstoupila paní s Františkou do zasklené kabiny parního vytahovadla, jež tiše a jemně jako do oblak odnášelo je z přízemí do horních pater.

Nebral jsem sice do opravdy slova paní de la Motte — ježto však soudruzi moji, nenalezše mne na umluveném místě, rychle beze mne odjeli, nezbývalo mi nežli zdržeti se v S.-Francisku.

Pozvání paní de la Motte přišlo mi v čas i vhod. Když vstoupil jsem do nádherně zařízeného salonu, očekávala mne již paní a posadivši mne na měkké aksamitové křeslo, doručila mi list opatřený vignetou firmy bratří de la Motte, jímž udělovalo se mi uprázdněné právě místo dohlížitele dřevařských prací na pile firmy v nedaleké vísce, ležící v malebné zátočině Sakramenta. V závodě byl jsem, jako doporučenec paní de la Motte ovšem vlídně přijat a dařilo se mi tam velmi dobře.

Srdečný poměr mezi mnou a Františkou vyvinul se za nedělních odpoledních návštěv, jež díky laskavosti její paní pěstoval jsem pravidelně, v náklonnost více než přátelskou. Za soumraku v příšmí kuchyně rozvíjeli jsme jako klubko pohádek, spřádaných druhdy při louči pod doškovou střechou chaloupky, za dalekým oceánem osnovu zlatých snů a sladkých předsevzetí příštího našeho života. Nedivte se, že mluvím tak s vysoka, vzpomeňte jen svého mládí a těch sladkých chvilek v šeravých pří-

stěncích. Zkusili jste to všickni, třeba byste to neřekli tak hledaně jako já nyní.

Jen to rušilo mne poněkud, že paní naše byla nám stále v patách. Každou chvíli odhrnula se záclona dělící kuchyni od skvostné její ložnice a na prahu tyčila se vysoká její postava, obličej jindy růžově nadechlý svítil příšernou téměř bělostí a pronikavé, černé oči její spočívaly na mně dlouho s podivným, mně nepochopitelným výrazem.

Jednou, bylo to — pamatuji se dobře — v neděli po třech králích, meškal jsem jako obyčejně v kuchyni u Františky. Paní byla toho dne zvláště netrpěliva, nervosní. Posílala každou chvíli Františku dolů, vždy s lichou nějakou záminkou a posléze velela jí, aby donesla list, jak pravila, velmi důležitého obsahu, ku předsedkyni společnosti ku blahu dělného lidu. Ona paní předsedkyně bydlela až na druhém konci města. Zdvihl jsem se, abych doprovodil Františku, která hodila zatím na se černý bavlněný šáteček, jenž jí tak znamenitě slušel.

„Zůstaňte!“ zvolala nejistým, skorem třaslavým hlasem paní. „Ráda bych vám dala zatím, nežli se vrátí Františka, některé pokyny týkající se závodu.“

Františka odkvapila a zůstal jsem s paní samoten.

Sotva zaskřípala železná mříž, dělící předsíň bytu od schodiště — vrhla se mi paní de la Motte vášnivě kolem krku a líbala mne po celém obličeji.

Nevýslovně překvapen — zardívaje se znovu, nebyl jsem s to vyraziti ze sebe ani slůvka, paní bleda jako batistové krajky, jež lemovaly dlouhý její župan, ovíjela horkou ruku kolem mé šíje, tiskla mě k prsoum, hladila mi vlas a posléz klesla jako ve mdlobách na starý balzak, který stál v ložnici její těsně u kuchyňských dveří dokořán otevřených.

Nežli se paní vzpamatovala, octl jsem se již na schodech, spěchaje dolů po nekonečné spoustě stupňů, pokrytých gumovým povlakem.

Pomyslete si, co stalo se dále. V noci s neděle na pondělek uchvátila paní de la Motte silná migréna, jíž dle souhlasné výpovědi nejbližšího jejího okolí častěji trpívala a to mnohdy tak prudce, že pozbývala namnoze i vědomí. Tentokráte vzala všední jindy choroba nepředvídaný, zlý obrat. Neurvalá horečka nervová upoutala paní na lože, s něhož více již nepovstala. Lékaři ji obsluhující domnívali se, že příčinou neočekávaného přiostření choroby bylo nemírné užívání morfia, které od několika let vešlo tu v modní všeobecnou oblibu.

Budiž tomu jakkoliv — já a nynější choť má, Františka —“ při těchto slovích nastalo všeobecné dlouhotrvalé pohnutí v kroužku posluchačů Pírkových, kteří ovšem neporozuměli z ostatního jeho vypravování, plného pojmů a obratů, jim málo známých, snad ani polovici, „— žehnáme vděčně památce zesnulé paní de la Motte.

Když totiž otevřena poslední její vůle, kterou odevzdala několik dnů před smrtí představenému našeho závodu, dospěl soudce, projednávající pozůstalost zesnulé, po dlouhé řadě legátů, věnovaných rozmanitým dobročinným účelům, k tomuto odstavci: „Oněch 6000 dollarů, jež měla jsem v úmyslu věnovati útulně pro chudé služebné dívky, odkazuji milenci a snad i ženichu mé služky Františky, rozené v Čechách,

v Předslavicích u Vrbného. Nevím ani sama proč, snad z pouhé kaprice. Uvádím jen za důvod, že má býti Pírko tím odškodněn za pouť do země zlata, kterou jsem jemu svého času byla zmařila.“

Cizinec skončil vypravování za napjaté pozornosti a hlubokého ticha sousedů, kteří vzrušeni ještě odpoledními kovářovými výklady, dávali si ochotně prováděti bujného oře obrazivosti za lesklou uzdu — odnášelať je z nebohé té jihočeské souvrati do báječných rolí zámořských plných těžkých hrud ryzího zlata.

Nejpozornější posluchačkou Pírkovou byla Réza, která zanechavši tance docela, mezi pootevřenými dveřmi síně taneční vpíjela téměř veškeré podrobnosti živého jeho vypravování do snivé, romanticky naladěné duše. Pírkovi neušla dívka, upírající naň zvědavě s nábožným skoro zanícením planoucí zraky; rozjařen sám náladou, kterou vzbudil ve svém okolí, přiblížil se skokem k Réze a vnořil se s ní do ohlušující vřavy zběsilého kvapíku.

II.

Šeřilo se již skorem, když opouštěly obě dívky, rozehřáty tancem do žhava, dusnou taneční síň. Pírko je provázel až k rozcestí, kde odbočovala od okresní silnice polní pěšina, vedoucí do rodné jeho chaloupky, stojící o samotě na prahu vysokého lesa. Cestou bavil je ještě rozmanitými podrobnostmi, které opominul při hlavním vypravování. Když se rozcházeli, stiskl Réze červenou, od práce rozpryskanou ruku tak silně, že vystoupily na ní bělavé skvrny, a pravil: „Škoda věru té vaší pěkné, malé ručky, že se tak zkazila žeravým louhem při tom věčném praní a mytí! Pryč — pryč jen odtud! Tam za mořem kynul by vám život docela jiný. Jak jste obě bláhovy!“

Červ, jejž vsadil švitořivý cizinec do rozechvěných myslí obou děvčat, zaryl se tam tak hluboko, že svěsily obě hlavy a kráčely podle sebe hodnou chvíli bezesl ova. Omrzelosť, stupňovaná únavou dlouhé probděné noci, vkrádala se na líce, jež pobledla, jakoby sežehnuta ranním mrazem a obě uvítaly po dlouhé namáhavé chůzi nekonečnou silnicí, skorem s radostí první světélko, jež kmitalo se jako jitřenka z okna nejkrajnějšího domku na předměstí.

Rozešly se s jednoslabičným přáním dobré noci, vlastně již dobrého jitra u skřípajících vrat domu, kde sloužila Réza.

Bylo to nevlídné procitnutí z krátkého, sotva hodinu trvavšího spánku. Necky, naplněné prádlem, rysovaly se v šerém přítmí kuchyně jako dřevěný sarkofág, jejž osvětloval skaboněným přirudlým světélkem olejový kahanec, zavěšený nad lůžkem Rézinýn. Pak nastalo praní, drhnutí, přelévání a šplýchání o překot v dusném ovzduší jizby, prosycené parou kolikerých vřelých vod a ostrými výpary mýdla.

Jednotvárnou tuto hudbu, která ozývala se každého pondělkového jitra v kuchyni Rézině, přerušilo nenadálé zaklepání na dvéře. V nich objevila se vyhublá, šedým vousovým strništěm porostlá hlava starého listonoše, který, couvaje před parní sprchou kuchyně, podával Réze z daleka psaní, polepené pestrými poštovními známkami. Neslo nápis:

„Ctěné slečně Terezii B. u paní R. ve Vrbném.“ Réza roztrhla silnou obálku přetištěnou mnohokráte tlustými rovnoběžnými čarami americké poštovní černi, a zapomenuvši na prádlo, z něhož stoupaly oblaky dýmové páry ku klenbě kuchyně, hltala náruživě obsah listu, který došel z Chicaga od nedávno tam se odstěhovavší družky.

„Milá Rézo!

Vím, že očekáváš již netrpělivě toto psaní. Jak ten čas ubíhá! Dnes tomu právě čtvrt roku, co loučily jsme se na hrázi dřevanovského rybníka v polovici cesty na nádraží, kam předjela nás fůra s vystěhovaleckými beduami a zavazadly. Byl to krásný červencový podvečer. Zapadající slunce okázalo mi naposledy vlídnou svou tvář, v jejíž chvějných tazích zdálo se mi, že vidím unylé rysy tváře drahé, dobré mé matičky, která nemohla mne pro žalost provázeti a plakala pro mne doma v komoře. Purpurový paprsk zapadajícího slunce třepil se v obrubě modrých chlumů, lemujících obzor a zalehal kmitavým pableskem do nekonečné žírné roviny, plné vlnících se žitných klasů a jetelišť, jež rozkvetly právě rudým mořem medulek. Tys naklonila se do kypré jeteliny a těkajíc snivým okem po zeleném koberci nesčíslných šťavnatých lístků — vykřikla jsi pojednou, až jsem se ulekla: „Honem sem tobolku. Zde máš čtyřlístek, přinese ti štěstí v daleké cizině.“ A dobře jsi prorokovala, družko milená! Mám se výtečně. Páni, u nichž sloužím, zahrnují mne přízní a jsem téměř sama jejich paní. Vrchnosť moje, ačkoliv jí náleží zde dva veliké činžovní domy, neostýchá se pracovati celý den od rána do noci v továrně na doutníky. Jedinou mojí prací je vystrojit řádnou večeři, k níž bývá zváno často hojnost známých. Tak hromadí se tolar za tolárkem. Mám pohromadě již slušnou sumičku. Jen jedno se mi zde docela nelíbí. Žije se tu příliš střízlivě, neřku-li bohaprázdně. Děti nekřtí se tu někdy až za rok po narození, o pánu bohu málo je slyšet, říkají, že sem nemůže přes vodu. Časem se mi tu hrozně stýská. To však neubírejž ti kuráže a přijď co nejdříve možno — uvítá tě zde s otevřenou náručí tvá věrná přítelkyně

Růžena.

P. S. Nediv se, že jsem se na počátku tak rozehřála, vím, že se mi v duchu směješ, škádlilať jsi mě doma často pro mé divné nápady, které jsem sebrala svým bláznivým čtením. Abys poznala, jak tu žijeme a tyjeme, přikládám fotografii, kterou ukaž laskavě mé přítelkyni Anně, jíž rovněž vřele pozdravuji.“

Réze tvořily se mžitky před očima při třaslavém kmitu olejové lampičky a nerozeznávala v prvním okamžiku tahy fotografické podobizny. V paměti její vynořovala se hubená, vytáhlá dívčí postava pobledlých lící s vyhaslým okem, úzkými bezbarvými rty a tenkým nosem, který v drobounkém sice, pravidelném, avšak ku podivu uvadlém obličeji ztrácel původní svůj, dosti jemně modelovaný obrys a hyzdíval lepou jinak, mladistvou dívčí tvář. Z podobizny hleděla na ni elegantní mladá dáma svěžích, plných lící v bezvadném moderním úboru, s kadeřavou příčeskou, choulící rozmarná háďata koketně rozcuchaného zlatohnědého

vlasu pod vysokým slaměným kloboučkem přetíženým pestrými stuhami a květinami.

Réza hleděla ještě upjatě na podobiznu, sledujíc vytrženým zrakem ne bez přídechu žárlivosti každičký záhyb dlouhého šatu, splývajího od útlých boků v nesčetné, měkce svůdné řasy — když tu otevřely se dvéře kuchyně a před ní stanula jako duchový přelud paní v bílých nedbalkách ranních s mrzutou, zlobnou tváří.

„Aj, ty mi pěkně pereš. Vizme slečinku, jak tu lelkuje ještě u necek, jako by neměla dosti zbytečného posvícenského výletu!“

Překvapené Réze vypadlo psaní z ruky a americká podobizna byla by se málem ocitla v litinovém hrnci, v němž vyvářelo se prádlo, kdyby nebyla ji Réza v čas ještě uchytla a nepozorovaně ukryla do kapsy praním provlhlé spodní sukénky.

„Jsem s tebou již delší dobu nespokojena a nenamítám věru ničeho proti tomu, chcešli hledati sobě štěstí jinde,“ dodala paní a práskla dveřmi tak prudce, že cylindr na kuchyňské lampičce vyskočil z mosazné obruby a petrolejový čmoud zahalil odcházející paní dusivým dýmem, jakoby zlověstný démon ztrácel se v černém oblaku.

Za čtrnácte dní po tomto prudkém výstupu spakovala Réza černý svůj kufr, polepený svatými obrázky a odstěhovala se k rodičům, na předměstí do jednoho z těch malých, nízkých domečků, které jeden jako druhý, jak řada malovaných špalíčků dětského městečka vroubily břehy mlýnské strouhy, odtékající za městem do velikého předměstského rybníku.

Bída a nouze byly tu domovem; snadno bylo lze tedy uhodnouti přijetí, jakého dostalo se Réze od matky, utahané a uštvané celou stupnicí malých, buclatých dětí, skotačících po síni, jíž zaváněla příjemná vůně oukropu.

Otec, vrátiv se právě ztrmácen z lesa, kde dobýval pařezy, vydražené v obecní licitaci, přizvukoval zprvu rozhorlené ženě; v zápětí však, rozhlednuv se ustaraným zrakem po jizbě, odkud zela naň ze všech koutů jen hubená, studená příšera nuzoty, stišil se zase a pravil skoro něžně:

„Dojde přece na má slova, Rézinko. Jediná Amerika spasí nás chuďasy. Co po tom věčném dření pro suchou, okoralou skývu chleba. Nebráním ti v ničem; jdi s pánem bohem. Dnes setkal jsem se náhodou v lese se starým známým, Vojtěchem Pírkem. Přišel odtamtud jako boháč, podával mi ruku, plnou hrbolatých prstenů, že jsem až vykřikl, když mi stiskl pravici. Domluvili jsme se, že s tebou sešel se o posvícení v P., že kdybys chtěla, vymohl by ti levnější přeplavní lístky. Pozval jsem ho k nám na neděli; můžete se dohodnout, souhlasím — jak jsem řekl — docela; hůře, než je, beztoho již ani býti nemůže, a možná, že bys mohla nějakým tím dolarem postříbřit časem tu nekonečnou naši mizerii.“

„A kdo je ten Pírko?“ otázala se žena, pozbyvši náhlým záchvatem zvědavosti své obvyklé rovnováhy, jež dodávala jí vždy převahy v řešení domácích záležitostí.

„V zemi Aztékův, v té čarovné, od věků požehnané zemi zlata,“ odtušil živě manžel, náchylný vždy k vyššímu jakémusi, třeba nevědomému poletu nad nízký obzor, v kterém se pohyboval — a zatáčel se

ku staré, červotočivé almaře, na níž leželo několik knih pokrytých hustou clonou prachu.

„Zde čti," podotkl skoro vesel, snímaje jednu z knížek, nesoucí na plátěném hřbetě nápis „Dědictví Azteků v, román od Duplesisse."

Žena, zvyklá patrně na podobné projevy mužovy, umístila se srdečným zdravým smíchem podávanou jí knihu zase na staré místo, mumlajíc posměšně: „Ty študente!"

V domácnosti Réziných rodičů uhostil se zase obvyklý klid; děti uložily se dílem na teplý pekelec, dílem do rozviklané staré kolébky a Réza zůstala samotna u stolu ozářeného matnou lojovou svíčkou. Zjistivši se odměřeným, chrápavým oddechem spánku rodičů, sáhla dychtivě po odložené knize a probírala se zažloutlými jejími, stuchlinou páchnoucími listy.

Bujná obrazotvornost roztáčela před zaníceným zrakem jejím zjevy plné žhavých, okouzlujících barev; provázela ji hlubými tišinami panenského pralesa s nebetyčnými, rozložitými kmeny, ovinutými svižným předivem lián, na nichž houpaly se v teplém, umrtvujícím, vlhkém ovzduší obrovského pařeniště nesmírné květy báječných tvarů a opojné vůně, přibírající každým okamžikem na se nejpitvornější podoby, oddělující se chvílemi od zelených masitých stvolů a měnící se v reje velkokřídlých motýlů a kolibříků.

Tajeplná hlubina pralesa rozevírala se, jakoby otevřena kouzelným slovem pohádky, v šíř a dál. Obemšené balvany, poseté klikatinami písma, jež dávno vyšlo z lidské paměti, jehličím konifer zaváté trosky zapadlých paláců, pokácené sloupy a podstavce božstev neznámých, ohromné trosky pradávné kultury, smetené s povrchu uragánem dějin světových — kupily se v jedinou odvěkou skalní změť a oko dívčino hledalo tu v pustém tom bezhlasném bludišti se zimničným chvatem bájnou tu skulinu zrakům smrtelníků pečlivě ukrytou, jíž dle staletých pověstí dopadá matný paprsek sluneční na přenesmírné hromady zlatého prachu — perel a démantů pokladu Montezumova, na věky pochovaného před lakotnými zraky bělochů.

S věže uhodila již jedna s půlnoci, když dívka zhasila odporně čadící zbytek lojové svíčky a plaše jako úžovka sklouzla do strakatých peřin, ustlaných v zásuvce staré rozkládací lavice.

Následující neděli dostavil se k rodičům Réziným Pírko. Byl jaksi zaražen a skoro smuten. Dostal dopolední poštou neblahé zprávy z domova. Manželka jeho těžce se roznemohla zánětem blan mozkových, psaní, jež psal účetní závodu, vyzývalo jej naléhavě k návratu. Proto byla celá rozmluva chladná, jednoslabičná.

Matka, neslyšíc ničeho nového ani zajímavého, vytratila se záhy ku sousedce, jež vrátila se právě ze zámku, kam donášela každodenně od městského pekaře nůši čerstvého pečiva na tabuli knížecí a odnášela za to odtud vždy čerstvou zásobu klípků z velkopanského ovzduší, které bylo prostému oku domkářek tak vzdáleno, jako šeré mlhoviny mléčné dráhy, pročež se obě v něm také tak kochaly, jako by byly konaly luzné výlety do měsíčních říší. Zapomněla tedy po chvílce již docela na Rézinku a Pírka a otec, — zmrzen stálými vzdechy zarmouceného hostě — opustil

také brzy jizbu, předstíraje jistou neodkladnou schůzi předměstských baráčníkův, chystajících se k jakési svorné akci při příštích volbách obecních třetího sboru.

Hluboké ticho, přerývané jen jednotvárným tikotem pestrých švarcvaldek, které visely nad lůžkem Réziným, účinkovalo důvěrně na Pírka a mladistvou jeho těšitelku. Když stará babička výměnkářka vybelhala se ze sousední, tenkými jen dveřmi oddělené komory, ubírajíc se na požehnání s tlustým nebeklíčem a krok její zanikal na síni, uchopil Pírko jako v zamyšlení ruku Rézinu, háčkující jakousi dětskou tretku. Držel ji dlouho ve své — pak stiskl ji pevně a přivinul k srdci, jež bušilo téměř tak hlasitě jako odměřený tepot hodinového kyvadla.

„Spěšte ku své choré choti —“ zarazila jej Réza a pohledla naň zrakem, v němž obrazilo se překvapení, smíšené již s jistou koketerií mladistvé mysli, plné sice ještě snů nedávno prchlého dětství, ale dobře již sobě vědomé nezdolatelné svůdnosti dívčí něhy, jež jako ranní rosa rozkládala se svěžím pigmentem po panenských jejích lících.

V pondělí ráno odjel Pírko.

III.

Minulo několik dlouhých zimních měsíců. Pírko zmizel, jako by jej byla voda pohltila a Réza, oddána v teskném přítmí předměstského domečku neméně tesknému osudu, nezmiňovala se skorem již ani o zamýšlené pouti za oceán. Tu počátkem března vstrčil zase osudný poštovní posel šedou svou hlavu mezi dvéře Rézina příbytku, otevřel hubenou pondělní brašnu, porosenou rozplývajícími se vločkami sněhovými, a vyňal odtud list, svědčící Réziným rodičům. Za všeobecné zvědavosti otevřen dopis, který zněl zcela stručně: „Mám místo pro Rézinku, je velmi výhodné. Ať použije připojených lístků přeplavních a nehrozí se daleké cesty přes moře; bude očekávána vlídně a přátelsky na nádraží v Chicagu.“ Podepsán byl Pírko.

Otec kroutil poněkud nedůvěřivě hlavou nad touto stručností a zabřídal již zvolna do svých obvyklých dlouhých výkladů, pro něž obmyslila jej drahá jeho polovice posměšným názvem „študenta“ — uzavřel je však na konec přece a dodal skoro vesele: „Nuž ať tedy váže Rezka uzlík.“

Za týden odjela dívka, přijavši dle běžného vystěhovaleckého obyčeje velebnou svátost z rukou duchovního otce pod starodávným oltářem, jehož svíce, zatčené v cínových svícnech, blikaly a kmitaly nepokojně příšerným žlutavým svitem v zimavé, vlhké lodi chrámové.

Po dlouhé, nekonečné cestě mořem a zemí, po mnohých svízelích samoty, nudy a tesknoty, po dnech bez konce a nocí bez odpočinku a sna přibyla Réza do Chicaga.

Jaké bylo její překvapení, když na peronu obrovské nádražní budovy zahledla Pírka, jenž procházel se tu v sinavém pološeru dvorany, osvícené přitlumeným jasem nesčetných elektrických svítilen. Spatřiv dívku, obklopenou uzly a zavazadly, přiskočil k vagonu a po krátkém uvítání

sdělil jí, že ovdověl a opustil navždy S.-Francisco, kdež po úmrtí ženy nic více jej netěšilo. Opustil postavení, hmotně ovšem výhodné, ale veskrze odvislé. Syt bezduchého otročení ve službách lidí vypočítavých, den ode dne z cizích mozolů bohatnoucích, pomyslil na zařízení obchodu na vlastní vrub. Přesvědčen, že mohl by vyniknouti prací samostatnou právě tak jako bývalý jeho mistr Pivnička, od něhož naučil se za prvního pobytu v Chicagu mnohému praktickému využitkování nepatrných sice, ale v hromadné výrobě zvláště důležitých podrobností, které v řemesle obyčejně bývají zvány případným názvem „fortelů" — odhodlal se zařídit si tamtéž konkurenční závod. Zpočátku — dokavád e umisťoval vhodně kapitál z netknutého dosud dědictví paní de la Motte — dařilo se mu znamenitě, pak počalo cosi kdesi váznouti a za příchodu Rézina rozstoupila se trhlina obchodní, zprvu docela nepatrná, v širokou propasť, která hrozila pohltit poslední trosku značného druhdy jmění.

Tak stály věci, když odhodlal se pozvati k sobě Rézu, po níž zatoužil hned při návratu do zámořského domova, odkudž odnesli mu za jeho nepřítomnosti první družku života.

Réza byla sdělením Pírkovým překvapena a v prvním okamžiku ji skoro zamrzelo, že nesdělil jí hned ve svém přípise, že on to sám, u něhož měla nastoupiti službu. Snad bych se jinak byla rozhodla — pravila k sobě — ale náhle před jejím duševním zrakem se vynořivší vidina chudé předměstské jizbičky, kde za nedělního odpoledne v soumraku ucítila první vřelý stisk horké ruky Pírkovy, zaplašila mrazné tyto úvahy. Mimo to ohlušil ji vír nesmírného města, jehož bludištěm jeli v najatém povozu k bytu Pírkovu.

Minulo několik měsíců. Réza stala se ženou Pírkovou a nevlastní matkou dvou roztomilých, zlatovlasých děvčátek, které zůstaly mu dědictvím po nebohé první choti.

Neblahé poměry obchodní nezměnily se ani po příchodu Rézině i přes vzornou její přičinlivost a obětavé strádání v závodu i domácnosti a jednoho dne, když dostoupila krise vrcholu a četní věřitelové, naléhající na zaplacení, hrozili skandálem veřejného úpadku, svěřil se Pírko ženě s trudným svým postavením. Výsledkem úrady manželů bylo — opustit Ameriku a odebrat se s nepatrným zbytkem uchráněné hotovosti do Čech, kde v Praze doufal Pírko využitkovati povšechné praktické své zkušenosti a rozvinout vytrvalosť za nových, jak se mu zdálo daleko příznivějších okolností, než na cizí, necitelným, darwinistickým bojem o život dokonce otrávené půdě zaoceánské.

Za nevlídného prosincového jitra, když těžká, sněhem dýšící mlha, prosycená špinavým kouřem, ovíjela žlutavými kotouči plynové svítilny, kráčel po pusté, chodců prázdné Hybernské ulici od státního nádraží malý houfec cestujících, přibylých právě ranním vlakem z Vídně. Ospalá, dlouhou noční jízdou ztrmácená družina podobala se karavaně, která prošla za všech možných svízelů horkým pískem Sahary. U Prašné brány rozptýlili se všickni; jedni sledovali směr nekonečné přímky Příkopů a třídy Ferdinandovy, druzí mizeli v klikatých uličkách Starého města, Františku a mrákotného, příšerného Josefova. Nepatrný jen hlouček zůstal státi na rohu Příkopů u Café français při stanovišti koňské dráhy,

jejíž první, silně ještě ospalý vagon blížil se sem lenivě od Josefského náměstí.

„Kam se uchýlíme, Rézinko?“ zvolal muž, vedoucí za ruku dvě děvčátka, jež kráčela mu mlčky po boku, ku mladé ženě, nesoucí na zádech těžké zavazadlo a v rukou dosti objemný cestovní kufřík. „Snad abychom slezli předce při Poštovské ulici u policejního řiditelstva a navštívili starou mou tetu. Slýchával jsem, že se jí dobře vede, ač přišla do Prahy s holýma rukama. Jak jsem ti již vypravoval, učinila si známost s truhlářským chasníkem. Po čase zařídili si výnosný závod a teta je nyní dokonce již měšťanskou domácí paní.“

Mladá žena, ztrmácená probděnou nocí, pokynula jen hlavou na znamení souhlasu, všickni šedli do vozu a za nedlouho octli se u vchodu do Poštovské ulice, kdež asi v polovici zastavil se Pírko před jednopatrovým domem chmurného zevnějšku.

Celé skorem přízemí zaujímala výkladní okna prostranného krámu, kde ztrácely se v dumavé perspektivě ranního pološera dlouhým řadem seskupené rakve, ověšené věnci z umělých větin.

Nad vchodem čněl veliký zlacený anděl s obrovskou tubou a pod ním šeřil se na černém štítku stříbrnými písmeny načrtaný nápis „E tenebris ad lucem. Pohřební ústav Fr. Ryjáčka vdovy.“

Mladou ženu jako by bylo cosi u srdce píchlo, když utkvěl unavený zrak její hned na počátku ulice na odznaku zdaleka znatelném — úžas její změnil se však v pravé zděšení, když Pírko zastavil přímo u zamčených dveří skladu a prohodiv lhostejně: „Tu jsme,“ jal se sáhati po zvonci.

„Pro bůh, Vojtěše, co činíš?“ vykřikla žena tak bolestně, až obě děvčátka se rozplakala. „To mělo by býti první naše stanoviště — první krok na domácí půdu? Ty žertuješ. O, zanech nevčasných, krutých šprýmů.“

Pírko, nechápaje rozčilení ženino a rozmrzen hlasitým štkáním dětí, odtušil nevrle, skoro hrubě: „Ale vždyť to závod mé tety! Co blázníš a plašíš mi zbytečně dítky. Počkej venku, vejdu honem k ní nahoru zpravit ji o našem příchodu.“

Žena, nemohouc dosud potlačiti hrozný dojem, jakýž učinilo na ni příšerné skladiště, přitáhla kvapem k sobě obě děvčátka a zmizela s nimi v průjezdě nevelikého domu.

Zatím otevřely se dvéře krámu a Pírko stoupal za mladým obchodním příručím po dřevěných, točitých schodech nahoru do písárny. Střed pokojíka zaujímaly dva veliké, zády k sobě opřené pulty pro pracující personál; v zadu u okna u malého stolku, osvětleného plynovou lampou, seděla starší dáma se zeleným stínítkem na svadlém, mrzutě svraštělém čele. Zaslechnouc skřípání schodů, zdvihla se svižně se sedadla a pokročila ku dveřím, jimiž vcházel Pírko. Když viděla před sebou muže chatrného zevnějšku, zanedbaného nad to dlouhou jízdou, jak nesměle a bojácně rozhlížel se po komnatě, zatáhla se hned zase zpět ku stolku, patrně nemile překvapena, že hned nejprvnější ranní návštěva neslibuje ji vydatnější obchod.

„Čeho si přeje pán?“ otázala se suše, upravujíc si zase stínítko, jež byla vstavši od stolku, odložila.

„Jsem Vojtěch Pírko z Předslavic, vracím se právě z Ameriky a přicházím vás, drahá tetičko, vyhledat při prvním návratu do vlasti. Žena a dítky čekají dole v průjezdě, nevyznali jsme se tu v domě a šel jsem proto sám napřed.“

Stará paní, nyní již docela nepříjemně překvapena, rozhlížela se rozpačitě po svém personalu, který prohlížel si zvědavými pohledy ošumělého příbuzného paní chefové. Pak přistoupila k Pírkovi a podávajíc mu ruku, kterou on ve vrozené horlivosti ihned co nejuctivěji políbil, dodala: „Těší mne, že vás zase vidím. Sejděme však dolů!“

Při tom otevřela zásuvku starodávního psacího stolku, vyňala odtud cosi, zamkla ji zase s prudkým, skoro zlostným rachotem a oba sestoupili do skladiště.

Zde spustila se paní, hněvem celá již zarudlá, do ubohého Pírka: „Co napadlo ti představovat se mi tak jako náčelník nějaké cigánské roty, která z hladové tísně přitáhla sem bůh ví odkud.“

Při tom tiskla Pírkovi pětizlatovou bankovku do ruky. „Nejsem zařízena na četnější návštěvy. S bohem, vyřiď rodině, jež mi neznáma, že ji pozdravuji!“ dodala hlasem zlostně akcentuovaným a zmizela zadními skleněnými dveřmi, které vedly do dílen přízemních.

Hrubé urážky, vmetené neočekávaně v tvář, mají na mysl uraženého týž účinek, jako na chodce nic netušícího nenadálý pád nemotorného předmětu odkudsi s výše přímo pod nohy — zarazí a oněmí v prvním okamžiku a než mysl, příkře z klidu vyrušená, počne chápati příčinu nenadálého rozruchu, mizí již tato sama, předmět, jenž nás vyděsil, odstraněn — osoba, ktera dotkla se nás zlolajným, jedovatým slovem, jest již mimo dosah odvety.

Tak vedlo se i Pírkovi. V prvním okamžiku vstouply mu slzy do očí, skrčila se mu tvář křečovitým smíchem a ruka vztáhla se v odmítavý pokyn — vida se však sám v příšerném rakvovém skladišti, položil klidně darovanou mu pětku do nádherné rakve, jejíž černé, sametem vycpané lůžko zelo tu naň jako právě vykopaná jáma hrobová, a vyrazil z krámu tak spěšně, až dvéře zařinčely.

„Mýlil jsem se. Odpusť, ženuško!“ pravil k Réze, jež nemohouc se ho již dočkati, popocházela netrpělivě po chodníku. „Teta již nežije, je to pouhá stará firma, kterou převzal neznámý nástupce,“ zakoktal Pírko na smrt bledý a třesa se po celém těle.

„Co je ti, pro bůh, muži? Nepřihodilo se ti něco v tom hrozném místě? Žes' tam chodil,“ prohodila žena, pohlížejíc naň soustrastným zrakem.

„I nic,“ odtušil klidně Pírko, „jak jsem ti řekl. Pospěšme si honem do blízké „mexické“ kavárny, kde se osvěžíme douškem teplé ranní polévky.“

Mlčky zasedli manželé Pírkovi u postranního stolku, pokrytého zeleným voskovaným plátnem.

V kavárně bylo té doby právě nejživěji. Prodavačky ze sousedních trhů — vaječného a zeleného — odbývaly si zde každodenní svou

hlučnou bursu; tu určována hausse a baisse v jednotlivých druzích, dle toho, jak na trhu hledány neb nabízeny, nescházely ni kulissy a kontremina, v živém a veselém hovoru a smíchu kombinováno a spekulováno o překot. Špinavé, tlusté sensálky zapisovaly závěrky do pomaštěných zápisníkův; sklepníci, ospalí, s obličeji podobnými voskovým maskám panorámy, pobíhali sem a tam, přinášejice tu kávu, žlutou a kalnou, jako by ji nabral z hliniště, tu čaj, čpící z dalcka přiboudlinou, tu silnou, lojem páchnoucí polévku z drštěk s jaterními knedlíčky.

Když byli manželé Pírkovi trochu odpočali a vlídné teplo, jímž dýchala veliká litinová kamna, osvěžilo poněkud strnulé jich údy, pohroužili se v důvěrný vážný rozhovor o plánech v nedalekou budoucnost, co zatím děvčátka s veselým štěbetem prohlížela sobě obrázkové listy, plné pestrých karrikatur.

„Nejraději zařídil bych si podobnou živnost, jako je tato, hostinství, někde v živé ulici, na ráně,“ prohodil Pírko v proudu rozmluvy poněkud živěji, tak že ho bylo slyšeti skorem po celé kavárně, která se zatím již počala prázdnit.

„To bych mohl být pánovi radou i skutkem napomocen,“ ozvalo se u sousedního stolku a z pološera tabákové mlhy vyhoupla se drobná postava malého, hubeného mužíka, vyžilých tváří, s přistřiženým šedivým knírem pod nosem silně zarudlým, na němž tkvěly veliké vypuklé brejle s černými skly, jež hubená ruka, plná prstenů, stále nervosně poopravovala.

„Znám výtečný hostinec — vlastník jeho právě ovdověl a hodlá zanechat živnosti, odstěhovat se na venek. To by se vám výborně hodilo; za dobré slůvko a nepatrnou uznalosť pověděl bych o něm,“ dodal mužík, přisednuv zatím již důvěrně k Pírkovým a laskaje děvčátka, jako dávný jich známý.

Svěží ještě dojem příkrého odmítnutí tetina a trpký pocit naprosté osamělosti v bludišti velikého města účinkovaly na kleslou mysl Pírkovu tak, že přivítal téměř vděčně neznámého dobrého pána, žehnaje v duchu Prozřetelnosti, že mu jej na cestu uvedla.

„Uložíte si věci v laciném hostinci „u štiky“, kde zjednám vám pěkný pokojíček a co zatím znejmilejší upraví domácnosť a vy rozhlednete se trochu po městě, dostavím se k vám pod večer a na vlastní oči se přesvědčíte, jak znamenité obchůdky budou vám kynout v domečku ‚u tří červených srdcí‘. Pardon! podřekl jsem se, sděluje vám už napřed, co je mým drahým tajemstvím — však co škodí — důvěřuji poctivé vaší české tváři a těm něžným očkám vaší roztomilé družky života, která je vtěleným andílkem krásy a dobroty.“

Podobnými lichotivými, po pražsku zdrobnělými slovy žvanil a švitořil pan Čejka, „soukromý úředník a jednatel“, jak představil se Pírkovým, když vyšli z kavárny, strkaje Pírkovi do ruky jemně hlazenou navštívenku se zlaceným okrajem.

Octli se v hotelu „u štiky“, kdež vyměnil p. Čejka se starou panskou, pravým to ženským protějškem své sešlé postavy, opětně několik vlídných slovíček a vzdálil se, či spíše odtancoval s přívětivým, po velkoměstsku blahosklonným: „Na shledanou dnes k osmé před hostincem.“

Husté sněhové vločky pokrývaly, jako jemné chmýří praporu, dlažbu Václavského náměstí a věsily se na třaslavé větve zimomřivých ajlantů stromořadí před hotelem, kde procházel se již drahnou chvíli Pírko, očekávaje netrpělivě pana Čejku. Konečně vynořil se mužík v šedém, posněženém svrchníku, zavěsil se bez okolků Pírkovi na rámě a oba kráčeli v prudké sněhové vánici ku Starému městu. Minuli nádherně osvětlenou křižovatku Ovocné ulice a Příkopů, planoucích v oslňujícím lesku výkladních skříní a plynových kandelábrů, jichž nekonečným řadem kmitaly jako mušky pestrobarevné svítilny tramwayových vozů a žhavorudá světélka průsvitavých kamínek prodavačů kaštanů, kteří, zimou se třesouce, a do skřehlých rukou dýchajíce, popocházeli po pustých skorem chodnících. Odtud zabočili do tmavé ulice Perlové. Slepě, jako se zavázanýma očima následoval Pírko svého průvodce, který žertuje a povídaje nepřetržitě, vedl jej úzkými uličkami, liduprázdnými loubími a kluzkými, tmavými průchodními domy, až zastavil se v Jalovcové ulici. Stanuli před průjezdem, nad nímž houpala se veliká svítilna s třemi krvavě namalovanými srdci, značící hostinec.

„Zde jsme konečně,“ prohodil Čejka a setřásaje s klobouku husté třásně sněhové, otevřel dvéře hostinské jizby, odkudž vyvalil se celý oblak dýmu a zamodralé páry.

Světnice byla plna hostí, kteří seděli u dlouhých stolů, pokrytých červenými ubrusy a popíjeli statně při veselém hovoru. Jakmile vstoupil pan Čejka, zdvihla se celá společnosť a všickni ti pánové, většinou plešatí a obrejlení, tiskli mu důvěrně ruku, vyptávajíce se se živou účastí, jak se má. Pan hostinský sám honem přikvapil, nabízeje ochotně ze stříbrné tabatěrky kyprý šňupeček, česť, která prokazovala se tu jen vynikajícím hostům.

Paprsek vzácné té blahosklonnosti dopadl také na Pírka, který, jakožto uvedený soudruh páně Čejkův, octl se ihned v plném držení všelikých těch poct a pozorností, jakým těšili se hosté kmenoví.

„A co nového přináší nám pan Čejka?“ zvolal malý mužík, pan „doktor“ Souček, — jak se podobalo, hlava veselé společnosti.

„Novinu důležitou a zajímavou,“ odtušil Čejka. „Uvádím do středu našeho amerického hostě, občana Svobodné Unie, který hodlá usaditi se mezi námi a snad —“, při tom vyměnil významný pohled s hostinským „— státi se i vládcem a samodržcem naší staré, slavné říše „Červených srdcí“.

Nastalo vzájemné představování, mluveno mnoho a připíjeno ještě více, sklenice za sklenicemi odnášeny a přinášeny, Pírko s panem Čejkou rozjařeni klesali z náručí jednoho nově získaného přítele v neméně vřelé objetí druhého — když pak po půlnoci zaujaly místo nemotorných skleněných půllitrů jemně broušené sklenice s kouřícím čajem, přinesl pan „doktor“ Souček na zářivém alpakovém podnosu hotovou již smlouvu kupní o hostinci „u tří červených srdcí“, kterouž dole psaného dne a roku uzavřel Josef Bučina, jakožto prodávající se strany jedné, s Vojtěchem Pírkem jakožto kupujícím se strany druhé. Pírko bez váhání podepsal kolkovaný cár papíru, celý šťasten, že stal se vlastníkem tak znamenité, výnosné živnosti, o níž blouznil od dob svého krutého úpadku. Roz-

plývaje se blahem rozpáral nepozorovaně kapsu ukrytou pod vestou, kamž Rézinka při náhlém odchodu z Chicaga zašila poslední trosky z řítícího se jmění: dvě stodollarové bankovky, jimiž vyrovnal — směšnou přímo, — dle souhlasného úsudku hostí — cenu trhovou.

Spokojen hladkým a snadným vyřízením skvělého obchodu, vtiskl Pírko v matném přísvitu kovové lucerny průjezdní, při odchodu z hostince v seschlou dlaň ujednanou odměnu a ubíral se vesele domů k rodině, která již od kolika hodin těšila se po dlouhém utrpení zdravému spánku.

IV.

Po osmi dnech, jež vyhradil sobě bývalý vlastník k odevzdání „lokálu,“ přesídlili manželé Pírkovi do hostince „u tří červených srdcí.“

Čilá Rézinka, zvyklá od dětství přísnému pořádku, pracovala od božího rána na výpravě a výzdobě hostinských místností a večer skvěla se pustá jindy, doupěti podobná jizba v nebývalém lesku. Vydrhnutá, jako křída bílá podlaha, stěny pečlivě vysmýčené, stoly a židle ladně rozestavené, čistě vyprané a vyžehlené prádlo stolní, lesknoucí se příbory — vše to zvalo zrovna k milému posezení v útulné jizbě.

Večeřadlo připraveno a jednalo se jen o hosty, kteří by je naplnili. Když minula sedmá, čekáno trpělivě na osmou, když pak staré pendlovky, převzaté s hostinským inventářem, hlásaly sonorním zvukem devátou a nikdo ještě nepřicházel, sesedli se ustaraní manželé u prostředního stolu, vyměňujíce náhledy o zvláštním tom případu hned na poprvé.

Pak odbila klidně dosátá a manželé seděli dosud osamoceni, vyjímaje jeden nebo druhý případ, kdy zdvihla se Réza plna ochoty přinest sklenici čerstvě načatého tomu i onomu sporadickému hosti. V bohatě osvětlené jizbě počínalo býti skorem již teskno, když tu kolem jedenácté přišoural se pan Čejka, vypravuje, že veselá každodenní společnosť uchýlila se dnes mimořádně — vylákána krásnou pohodou — na Pankrác, kde pořádal pan Souček vepřové hody. S touto útěchou odebrali se manželé Pírkovi na lůžko. Minul týden, minul druhý, třetí, veselá společnosť se však nevracela, také návštěvy páně Čejkovy stávaly se den ode dne řidčími a brzy dospěli manželé Pírkovi k přesvědčení, že stali se obětí klamu, zakoupivše na místě vychvalovaného „živého chleba“, bezcennou plesnivou kůrku.

Pírko přemýšlel dnem i nocí o prostředcích, jimiž zdvihl by klesající živnosť, rozvinul bohaté své zámořské zkušenosti z oboru reklamy, než — ani sáhodlouhá pestrobarvá návěští nárožní, ohlašující vystoupení proslulých komorních pěvcův a pěvkyň, professorů vyšší magie, hádačů myšlének a kejklířů japonských — ni rudé svítilny, věštící výstupy domácích oblíbených sil pěveckých rázu prostonárodního — nelákaly a hostinec „u tří červených srdcí“ zapadal den ode dne hlouběji.

Jednoho odpoledne objevil se na prahu výčepny elegantní pán slušného embonpointu, vytahuje z červené juchtové náprsní tobolky proužek papíru — byl to notář, předkládající panu Pírkovi k placení směnku,

kterou podepsal nedávno vlastníku —ského pivovaru, súčtovav se s ním za odebrané pivo.

„Dnes nemohu!“ zakoktal Pírko, zapýřiv se jako právě rozpuklá pivoňka, „ale zítra dostavím se k vám, pane doktore, a vyrovnám vše.“

Notář bzučel si mezi řídkými zuby popěvek z „Prodané nevěsty“, vzal prohlášení to klidně na vědomí a ubíral se dále jako egyptský anděl zhouby k domům, jež měl v zápisníku zatrženy.

Brzy na to dostavil se do místností u červených srdcí tlustý, vypasený sluha obchodního soudu s mědí na otřelých knoflících a mohutném nose; přišel v průvodu dvou ošumělých hubených pánů, kteří s nevšední horlivostí jali se prohlížeti, tříditi a zapisovati všecken nábytek v přívětivé, pořádkem dýšící místnosti hostinské. Páni sepsali a odhadli důkladně kus po kusu vše, co nalézalo se v nalévárně, pak odebrali se do sousedního pokojíku, kdež těšily se zvláštní jich pozornosti kypré, bílé peřiny, ustlané na lůžku Rézině. Nezůstavili nepovšimnuty ani dvě vedle sebe postavené postélky dětské s háčkovanými přikrývkami vzácné ruční práce, kolikerým popěvkem omhlené, kolikerou slzou zvlhčené a ani jim nepřekáželo u výkonu přísného exekučního rozkazu, že na jedné z nich choulilo se v bílé peřinky děcko těžkou chorobou sklíčené: Márinka, která hned od příchodu do Prahy churavěla a chřadla, zastižena následkem nekonečné jízdy ze zámoří nezhojitelným neduhem plicním.

Protokol opatřen kolky, uzavřen, posypán prachem, seškrábaným se stěny, a co zatím Rézinka v kuchyni hořce plakala, posilňovali se hubení páni po vykonané práci douškem načatého zvláště k získání přízně. —

V.

Den za dnem míjely a postavení manželů Pírkových nijak se nelepšilo. Za čtyři neděle po osudném úředním intermezzu zemřela malá Márinka. Réza, ač byla matkou nevlastní, vedla si jako šílená u mrtvoly seschlé, strnulé, ubohé berušky, odpočívající na zabavené postýlce. Hlavou Rézinou kmitla podivná myšlenka, že musí vystrojiti zesnulému děcku pohřeb neobyčejný — aby odškodnila ji, jak stále opakovala, za ztrátu jmění nabytého v prvním manželství Pírkově, aby dala jí aspoň do hrobu výbavu, na niž oběma dětem střádala.

Nemajíc jiných známostí a ostýchajíc se, žádat čehosi na muži, sklíčeném denní klopotou, obrátila se na pohřební ústav „E tenebris“ a vysázevši na psací stolek paní Ryjáčkové jakožto zálohu celou svou dosavadní úsporu čtyřiceti krásných, jako mléko bílých zlatníkův, požádala ji, aby zařídila vše co nejskvostněji, že v krátce účet vyrovná.

„K vůli pořádku bylo by dobré,“ podotkla paní Ryjáčková, „abyste spolu s Vojtěchem — jest to snad on, jak soudila bych z úmrtního lístku — podepsali tento akcept, znějící na zbytek účtu. Při tom vyřiďte Vojtěchovi pozdrav a že se naň mrzím, že mně Vás při svém příchodu ani nepředstavil.“

„Jakže,“ zvolala Réza, poslouchající s úžasem paní Ryjáčkovou a vzpomínka na okamžik, kdy octla se poprvé v blízkosti tohoto místa, zarazila ji tak, že nemohla živou mocí vypraviti ze sebe dalšího slova. Neměla ubohá tušení, že Ryjáčková je předce příbuznou Pírkovou, když

to byl muž její tehdá tak rozhodně popřel. Když předkládala doma akcept Pírkovi, přiznal se on k nevinné té lži tehdejší, zamlčev ovšem šetrně ošklivou podrobnosť, kterouž bylo provázeno první jeho setkání s tetou Ryjáčkovou; ježto však bylo pozdě na změnu smutné zakázky, odbyt pohřeb nebohé Márinky officianty ústavu „E tenebris“. V domácnosti Pírkově uhostilo se zase bývalé příšerné ticho.

Směnka paní Ryjáčkové, octnuvší se v druhé, třetí a čtvrté ruce, stala se hrozivým mrakem, z něhož počala nenadále dštíti na ubohé manžele Pírkovy záhuba. Vykonán nový přístup k „zábavnímu“ protokolu, který vzrostl během krátké doby ve slušný, černožlutou nití prošitý svazek, a dne 23. dubna 18 . . časně z rána řadil se v nádvoří kavárny „u červeného orla“ ohyzdný šik židovského dražebního chabrusu k útoku na hostinec „u tří červených srdcí“, kdež dnes o 9. hodině ranní měla se odbývati druhá exekuční dražba svršků manželů Pírkových. Tam bylo pusto, neveselo, jako v zakletém zámku. Jizba prázdna, stoly nepokryty, plotna v kuchyni vyhaslá, sklep prost zásob. Pírko seděl zamyšlen s hlavou o dlaň opřenou u nalévacího stolku, pohlížeje úzkostlivě na pomalovaný ciferník starých pendlovek, jichž rafije blížila se báječnou rychlostí osudné devítce. Rézinka, nastudivší se o pohřbu na Olšanech, ležela již kolik neděl upoutána na lůžko prudkou horečkou; noc na dnešek byla zvláště hrůzna, nemocná blouznila v nejdivějším přiostření děsných vidin, měkký, vlídný její hlas měnil se chvílemi v pronikavý řev a bolestné lkání, jež naplňovaly celý dům úzkostí; teprvé k ránu sklížil jí milosrdný spánek na chvilku těžká víčka.

Chraplavým zvukem odbilo devět hodin a do síně vehnal se bohopustý dav bradatých synů israelských, vylévaje špinavé kalné své vlny do všech místností. Darmo krotil mladý dražební komissař surovou láj, poukazuje na přísný pořad dražebních pravidel, lotříci očenichali, zobraceli a zbrakovali vše — jeden z nich vedral se dokonce i do ložnice a šoural se k posteli, kde obrážela se od sněhobílých podušek žhavorudá, horečným sněním rozpálená líce mladé ženy.

Vidina za vidinou tísnila se pod rozžhavenou skrání a duch Rézin těkal zářivou prostorou choré obraznosti, jako lašťovka, jež vlétla za bouřlivé noci do osvícené jizby a otlouká si v marném těkavém poletu křídla o stěny a okna, z nichž nenalézá východu.

Před zrakem choré ženy zašeřila se v mlhavé dáli kaplička Panny Marie při vesničce Předslavické. Bezové keře, pokryté třásněmi bílých květů, přerostly už vysoko prejzovou její střechu, zmohutněly v obrovské stromy s širokými kmeny a rozsochatými větvemi, v jichž podivném kopinatém listí rdělo se ovoce neznámých tvarů, červené jako krev. Prudká vichřice lomcovala haluzemi, plod za plodem střásal se a padal do vysoké, husté trávy a na vrcholku zbyla toliko tři rudá obrovská jablka, jež úžila a úžila se stále, až přibrala na se bizzarní podobu tří červených srdcí, z nichž crčely jako kapky prudkého deště krůpěje krve na kamenný stupeň kapličky, kde klečely dvě mladé dívky, tulíce se k sobě jako písklata v bouři.

Menší z nich, v níž poznala blouznící žena usměvavé rysy přítelkyně a dávné družky Anny, dala se rázem v divoký útěk, klopýtajíc přes

obrovské, se stromu střesené bobule, jež nabíraly na se groteskní podoby lidských hlav s děsně rozšklebenými ústy a pokřikovaly na ni trhavými zvuky cizí, neznámé řeči. V druhé dívce poznala žena sebe samu a zděsila se těch bledých, siných skorem lící, těch jako zimní vody kalných zraků, jež vyděšeně pohlížely k vrcholku stromu, kde na tabulce větrem se klátící čtly namáhavě průsvitný nápis:

Hostinec „u tří červených srdcí“.

Dnes společnosť

—≺ RAK A ŠKODA. ≻—

Klubko horečných snů snulo se dále, obrysy kapličky stávaly se matnějšími, až rozplynul se celý obraz jako v mlze odvanut a chorá žena viděla se zase jako děcko v šerkové sukníci v rodném domku na předměstí u dubového stolu, kdež seděl starý otec předčítaje zvučným jednotvárným hlasem ze zaprášené knihy „Dědictví Azteků v.“

V jizbě cosi zašelestilo, oknem snesl se anděl v bledě růžové říze, s perutěmi stříbrným chmýřím pokrytými, hustě posněženými, týž, jaký vznášel se na vrcholu štědrovečerního stromku, uchystaného odpoledne vrbenské školní mládeži, letěl přímo k Réze, pojal ji v měkkou náruč a nesa ji daleko přes černé smutné bory, zelené louky, po nesmírné sinavé pláni oceánu složil ji na hebký mech pod obrovskou jedlí pralesa, ukazuje růžovým, jako zlatý paprsek zářícím prstem na černý otvor v zemi, kdež kupily se hromady zlatého písku v setlelých vacích.

Ručka její sáhla dychtivě po jednom z nich, když tu vynořila se ze spletité skrýše strouchnivělého kořání pitvorná postava škaredého skřítka s dlouhou bradou, tahajíc jí sáček z ruky s příšerným úšklebkem. Žena vytřeštila zrak, clona horečného snění se protrhla a před ní stál ošklivý člen chabrusu, tahaje jí pod hlavou podušku, kterou dražební komisař právě za cenu odhadní vyvolával.

* * *

V pondělí po sv. Janě ubíral se ze zasmušilých vrat kostelíka sv. Apolináře pohřební průvod. Kněz, vykropiv na stupních chrámových mrtvolu, jež přinesena sem v nenatřené rakvi ze sousedního pathologického ústavu, vzdálil se s ministranty, rakev naložena na pohřební vůz šesté třídy, několik zvědavců, kteří bývají ze zvyku v pusté té končině přítomni každému průvodu, jenž snuje se z příšerných těch kasáren smrti, rozešlo se a za vozem zůstal toliko muž v černém obleku s děvčátkem rovněž smutečně oděným.

Na rohu Karlova náměstí přidružila se k nim dívka patrně služebná, jak tomu nasvědčoval šat panského střihu, plouhající se nevkusně kolem svěžího těla, uvyklého na kartounový živůtek a bílou pasenku.

Byla to Anna, která, meškajíc náhodou o sv.-janské pouti v Praze, zvěděla o úmrtí Rézinky.

Muž kráčející za rakví se ohledl a slza, násilně dosud potlačovaná, vyhrkla mu s oči na klobouk, jenž třásl se mu v bledých, hubených rukou.

Dvě písně na litevské motivy.

I.

Nad omšenou střechou
stará jabloň kývá,
s každé její větve
sto se květů dívá,
s nejvyššího vršku
na ní slavík zpívá.

Klokotal ten slavík
sladce ve dne, v noci,
až vylákal z domu
čarodějnou mocí
dceru drahé máti,
milenému otci.

Dceru modrookou,
temnobrvou krásu,
s korunou na hlavě
dlouhých, hebkých vlasů,
plavých jako bledé
zlato žitných klasů.

Z komory ji lákal,
z tiché, tulné, milé,
kde ty její ruce
povždy k práci čilé
zlatem vyšívaly
šátky sněhobílé.

Do dálky ji lákal
ze stinného sadu,
zelená kde routa
s růží rostla v ladu, —
odpusť někdy Pán Bůh
černou mu tu zradu!

Zalkal starý otec,
syny svolal svoje:
„Odnesl mi jestřáb
potěšení moje!
Na koně! Hoj za ním
do litého boje!

Přiveďte ji nazpět
pod tu starou střechu,
aneb ustelte mi
v hrobě lože z mechu,
by nebylo více
vidu mi, ni slechu!

Najdete-li v létě
ji, pak po pramici
kolíbavé vezte
moji holubici
a před sluncem chraňte
větví bělosť lící.

Bude-li to v zimě,
na zlacené saně
posaďte ji, hřejte
dechem její dlaně,
polibků, ach, tisíc
za mě vtlačte na ně!“

Jeli bratři, jeli
stepí, tmavým lesem,
řinčely jim zbraně,
z kopyt ořů, křesem
o kameny, jiskry
míhaly se vřesem.

Jeli, až ji našli
v rubáš zahalenou,
sedící pod starou
lipou pod zelenou,
hustě květem hvězdným
bílým obalenou.

Vidouce tak sestru,
hořce žalovali,
její bledá líce
s pláčem celovali,
a zpět v starý dvorec
opuštěnou zvali:

„Pojď zas pod tu střechu,
vlašťovka kde zpívá,
v komůrku svou bílou,
matička kde sívá
pod obrazem svatým
slova šepce tklivá!“

Na to milá sestra
ruce zalomila:
„Kdyby máť jen stěnou
třeba promluvila,
každé její slovo
v kment bych zabalila!

Nepůjdu však nazpět,
věnec pošlu pouze,
a zde plakat budu
— vím, že ne už dlouze —
po matičce věrné
v nezkojené touze!

Jáma vykopána,
nade mnou se sklání
místo matky lípa,
a při větru vání
sype na mě květů
sladké celování!“

II.

U hluboké řeky
plátno bělila,
zlatý její prsten
vlna shltila.

Jel na hnědém koni
jinoch jako květ,
oči jako hvězdy
dívaly se v svět.

Viděl pannu bledou,
jak se klonila,
nad tou temnou vodou
ruce lomila.

Jeho chmurný osud
byl to, že ji zřel,
opustil ho Pán Bůh,
kolem ní když jel?

Když jí hleděl v zraky,
točil se s ním svět,
srdce náhle v prsou
začalo se chvět.

„Divukrásný ptáku,“
šeptal jeho ret,
„hnízdo tvé v mé hrudi,
zanech v blankyt let!“

Řekla: „Vylov z tůně
prsten, bude tvůj,
a s ním moje srdce,
sladký druže můj!“

„Divoká je řeka,“
pravil, „utonu!
Pohřeb beze kněze
bude, bez zvonů!

A já bych radš v sadě
dřímati tvém chtěl,
abych nad svou hlavou
routy, lilje měl.

Slyšel bych tvé kroky
dole pod zemí,
kdybys o mně snila
mezi růžemi.“

„Utoneš-li,“ řekla,
„dole blaze je,
skleněná jak hora
tůň tě ukryje.

Věčnou bude píseň
valný řeky šum,
v noci stesk ukrátí
skočných bludic tlum.“

Pohled v její zraky —
jaký plál v nich čar!
Hluboké jak vody
lákaly jej v zmar.

Lákaly jej mocně,
s koně seskočil,
a vír divých proudů
hned jím zatočil.

Chopil ho a shltil,
marný zápas byl,
utonul a na dně
ruce v písek ryl.

Jasných očí hvězdy
do tmy zapadly,
smědé růže lící
v sinosť povadly.

Vzrostla bledá třtina,
větrem šeptala,
a na břehu matka
stará plakala.

Řekla: „Znám ty vzdechy,
co z té třtiny jdou,
lká to mého syna
duše nad vodou!“

Julius Zeyer.

Podivín.

Z dopisů mého přítele. Napsal Otakar Červinka.

(Dokončení.)

yslechl jsem mlčky dlouhou řeč svého hostitele; zdálo se mi, jakoby to mluvil dědic duševní snahy našich Českých bratří, uzpůsobiv se poměrům moderním. A nejvzácnější při tom bylo, že ten, který tak mluvil, také dle toho — jednal.

Za podobných rozmluv dojeli jsme statku mého hostitele. Bylo blízko poledne. Chtěl jsem se vydati odpoledne k domovu. Ale moji hostitelé tomu nedopustili.

„Vyvezu vás zítra a dorazíte domů v čas,“ pravil můj hostitel. „Dnešek strávíte s námi. Kdo ví, kdy se opět uvidíme. A mimo to jsem vám dlužen dopovězení mé historie.“

Svolil jsem bezděky. Vše mne k tomu táhlo, seznati ještě lépe muže tak zvláštního, jakož i příčiny, které ho přiměly, že volil tuto v samotě tráviti život v odloučení od civilisovaného světa.

Oběd i odpoledne minuly příjemně ve společnosti jeho i jeho paní. Učinil jsem se svým novým přítelem malou procházku k onomu pohřebišti předhistorickému, které bylo původně cílem mého výletu sem. Ale byl jsem sklamán. Výtěžek byl praskrovný, takřka žádný.

Večer jsme se spolu vrátili k jeho dvorci.

Příjemně se to sedělo po večeři v jídelně. Zář lampy nad stolem visící ozařovala sličnou paní, vedle níž v kolébce odpočívalo její děcko. Nezapomenutelným zůstane mi tento obraz domácího štěstí.

Když pak se paní odebrala s malým synáčkem do své komnaty a já se svým hostitelem osaměl, zapálili jsme doutníky.

„Jsem vám dlužen ještě dopovězení mých příhod. Jsou dosti jednoduché a uvedu z nich jen tolik, čeho třeba k vysvětlení mého nynějšího způsobu života.

Přijal jsem službu polního lékaře v tažení Srbů proti Turkům v r. 187*. Strýc můj vida, že volba mého povolání též prakticky se osvědčuje, t. j. že mi existenci zabezpečuje, změnil své smýšlení a začal mne opět hmotně podporovat. Neodpíral jsem mu, poněvadž jsem viděl, že dle svých názorů důsledně jedná a že mne přece — ovšem že po svém způsobu — má rád.

Táhli jsme k Niši.

Podotýkám zde mimochodem, jako v dávné reminiscenci, že ve způsobu boje tamních národů jest mnoho od našich pojmů odchylného. Statečnosť a chrabrosť osobní jsou u nich vlastnosti srostlé s individualitou náboženskou a národní. A vlastnosti ty přenášejí se z pokolení na pokolení a ustoupí teprve prodlením času, až poměry v oněch krajinách pod vlivem lidskosti a osvěty se změní a zmírní.

Tak Černohorci, vrhajíce se v boj, vyjmenují při potírání protivníků svých své předky, kteří se vyznamenali nebo příbuzné, kteří padli v boji s nepřátely. .

„To za bratra, to za otce, strýce“ atd. volají, porážejíce jednotlivé protivníky.

Uvedu jiné příklady. Na pochodě přiblížili jsme se dřevěné chatrči, v které se zatarasil po zuby ozbrojený Albánec. Nevzdal se, stříleje do našich, až oheň na střechu chatrče položený přinutil jej vyskočiti, načež uvrhnuv se s jataganem v řady naše teprve po zoufalé obraně zahynul.

Jindy opět, kráčejíce kolem lesíku dubového, byli jsme překvapeni dvěma dobře ozbrojenými Albánci, kteří náhle z houštiny se vyřítili a do středu svých nepřátel se vrhli, vůkol sebe sekajíce a střílejíce, až ubiti klesli. Při dobývání Niše seděl slepý guslar na valech a zpíval válečnou píseň, kterou statečnosť svých pokrevenců rozohňoval, až několik granátů vůkol padlých jej k umlknutí — snad na vždy — přinutilo.

Uvádím příklady ty proto, abych nastínil, s jakými protivníky nám bylo bojovati a jak bohat rozčilujícími episodami byl pochod náš, sám sebou ve špatném počasí zimním a mnohdy bezedných cestách dosti namáhavý.

Táhli jsme opuštěnou vesnicí, v níž Turci a zvláště Albánci byli kladli zoufalý odpor. Naši a nepřátelští ranění umístěni ve velkém dvorci tureckém Měl jsem plné ruce práce po celý den. Teprve k večeru mohl jsem se trochu poohlednouti kolem; ty věčné, srdce rozrývající scény polního lazaretu unavily mne tak, že jsem potřeboval soustředění duševního, sebrání sil.

Bloudil jsem opuštěným dvorcem a zašel v sad, s nímž hraničilo jedno křídlo hlavního stavení, které se zdálo taktéž pustým. Z tohoto stavení zazníval jakýsi stlumený nářek. Šel jsem po hlase; nenacházeje však ze sadu přístupu, vrátil jsem se do dvorce; ale ani tam jsem nemohl vypátrati přístupného vchodu. Dvéře byly zataraseny i musil jsem vstoupiti vyraženým otvorem, podobným oknu.

Našel jsem stopy krvavé na podlaze; patrně se zde někde raněný Turčín ukrýval.

V komnatě, ozářené pouze polovičním světlem lampy se stropu visící, našel jsem podivné skupení. Na nízkém divanu při zdi ležel starý muž s dlouhou šedivou bradou v tureckém oděvu; oči měl zavřené a byl neobyčejně bledý. Nad jeho tělem plakalo děvče as patnáctileté. Nádoba s vodou, obvazky a něco potravy stálo opodál na zemi, kde se též povalovaly zbraně, snad raněnému náleževší. Přistoupil jsem po jakémsi váhání blíže. Děvče se mne uleklo a vztahujíc prosebně ruce ke mně, ukazovalo, živě při tom srbsky hovoříc, na muže před ní ležícího.

Osvojil jsem si tolik praktické znalosti pobratimského jazyka srbského, že jsem porozuměl děvčeti, že ležící přede mnou muž jest jejím otcem. Pokleknův, zkoumal jsem stav nemocného. Měl prsa a levou ruku neuměle obvázány: skrze obvazky proskakovala krev; toliko slabě bila tepna a též dech byl sotva znatelný.

Přetřel jsem spánky a čelo raněného studenou vodou a dal jsem mu dýchati z lahvičky, kterou jsem při sobě choval. Již jsem se chtěl vzdáliti, abych pomoc přivolal, když stařec oči otevřel a na mne je upřel. Nezapomenu nikdy na výraz těchto očí; mnozí lidé tvrdí, že jest jakýsi dar duše, kterým rozeznáváme na první setkání lidi nám sympatické od nesympatických; umírající má snad podobný dar v míře zvýšené a tento muž byl nad hrobem.

Upřel na mne zapadlý, zimničně se lesknoucí zrak, který v pološeru komnaty podivně svítil. Chvíli mne, jak se zdálo, bedlivě pozoroval; na to utkvěl pohledem na tváři své dcery, která, vidouc, že se probudil, s živým výrazem radosti jej ve tvář a na pravou ruku líbala. On však s patrným namáháním pravici svou pozvedl a vložil ji na hlavu své dcery, načež opět očí svých ke mně zvednul; porozuměl jsem mu a nachýlil se nad ním, vida, že jeho rty se pohybují; patrně svou dceru mé ochraně odporučoval. Chtěl jsem ho napomenout, aby byl klidným, ale v tom projelo konvulsivní trhnutí tělem jeho, oči obrátily se v sloup; tvář jeho sesinala a hlava klesla zpět — byl mrtev. Jak jsem se později přesvědčil, byl v prsa smrtelně raněn a ležel zde již po dlouhou dobu; pouze neobyčejně silná a zdravá jeho organisace tělesná mohla tak dlouho smrti vzdorovati. Dívka, spatřivši, že otec její zemřel, klesla opět s pláčem na jeho mrtvolu. Nechtěla se od něho odloučiti; domluvy mé byly marné.

Poslal jsem tedy k ní ošetřovatelku a nařídil, čeho bylo třeba ku pohřbení starce.

Druhého dne nalezl jsem děvče sice posud smutné, ale tiché. Řekl jsem, že mi umírající její otec nařídil, abych o ni pečoval, a ptal jsem se jí, má-li matku neb jiné příbuzné. Zavrtěla jen hlavou. Stařec byl pochován. Svěřiv dívku ochraně spolehlivé ženy, která s raněnými se vracela k Bělehradu, požádal jsem jí, aby ji v městě tom u známé rodiny umístila a odevzdal jsem jí zároveň za tím účelem psaní a větší částku peněz, kterými jsem byl, dík štědrosti svého strýce, hojně zásoben. Pominu ostatní episody válečného tažení mlčením. Jen tolik podotknu, že jsem vyváznul na vzdor mnohým nebezpečím bez úrazu.

Po svém návratu do Bělehradu byl jsem od své chráněnky s živou radostí uvítán. Ptal jsem se jí, chce-li zůstati zde, či zda volí spíše odejíti později do vlasti mé se mnou.

„Nemám zde nikoho a půjdu s tebou," odvětila.

Jak jsem se dověděl z jejího vypravování a z vypravování jiných, byl otec její rodilý Srb ze staré šlechty, která se však poturčila, jako většina šlechty v těch krajinách, aby statky rodinné zachránila. Více jsem nemohl tehdy ve zmatcích v zemi té panujících vyzvěděti. Ponechal jsem to času a úřadům, kterým jsem příslušné oznámení o všem učinil.

Odeslal jsem děvče pod přijatým jménem do Prahy ku známé rodině, kde jsem byl přesvědčen, že se jí dostane nejen pečlivého ošetření, ale i náležitého vychování, věku jejímu přiměřeného.

Přijala víru křesťanskou, neboť žila stále pod dojmem katastrofy, rodinu její zničivší, a pociťovala již dříve náklonnost k této víře, majíc matku taktéž křesťanku. Dána později po přání svém do jistého kláštera na vychování.

Dostával jsem od ní dopisy, které se vztahovaly nejvíce k její domovině. Její představené vydávaly o ní nejlepší svědectví. Zařídiv ještě při úřadech srbských, čeho třeba bylo za účelem vypátrání rodiny osiřelého děvčete, rozloučil jsem se se službou v srbském vojště a spěchal do své vlasti.

Zde se mnohé změnilo ku prospěchu mému; strýc, jsa s úspěchy mými velice spokojen, navrátil mi zcela dávnou přízeň.

Bohužel, že jevil tuto přízeň opět po způsobu svém, nehledě k tomu, je-li mně způsob ten milým, čili nic.

Tak se zrodil as po roce v mysli jeho projekt, oženiti mne s dívkou z dobrého domu, hezkou a vzdělanou a co hlavní dodávalo kouzlo volbě té po mínění jeho — velmi bohatou.

Neříkal jsem z počátku nic, ač jsem necítil žádné náklonnosti ku své nevěstě in spe.

Viděl jsem tedy po roce zase svou chráněnku, která přijala na křtu jmeno Marie, ač se raději srbsky Milica nazývala.

Ale jak jsem byl překvapen její krásou a příznivým vlivem, který vzdělání a ovzduší civilisace na ni učinilo. Byl jsem před touto, nyní šestnáctiletou dívkou skoro v rozpacích. Její chování však mi rázem vrátilo mou jistotu a já skutečně počal cítiti zvláštní náklonnost k ní. Vida, jaké pokroky ve všech oborech vzdělání činí a s jakou chutí se učí, dal jsem ji na zimu do výtečného ústavu švýcarského. Nerada, slzíc, loučila se s novým svým domovem a lichotil jsem si uvnitř — přiznávám se — i se mnou. Ale poslechla.

Mezitím známosť má s nevěstou, strýcem pro mne vyhledanou, nepokračovala valně.

Strýc naléhal na mne, abych rozhodný krok učinil, čemuž jsem se dosti obratně vyhýbal.

Konečně však žádal ode mne poslední slovo.

Blížil se v ten čas konec školního roku a tu jsem si umínil, že zajedu pro chráněnku svou Marii do Švýcar sám. Měl jsem skutečně zapotřebí tohoto vzdálení se z poměrů, které mě nepříjemně tísnily.

Vyjevil jsem strýci úmysl svůj písemně, že totiž chci podniknouti cestu do Švýcar za účelem poznání výtečných tamějších lékařských ústavů. Po návratu svém že mu rozhodnutí své sdělím.

Přijel jsem do Morges při jezeře Genevském. Setkal jsem se s Marií a byl jsem ještě více než před rokem překvapen sympatickým jejím zjevem. Její ke mně chování, ač nyní ostýchavější, bylo přece tak milé, že jsem rád svolil k tomu, aby v zemi té déle pobyla a studiím mediciny se oddala.

Zatím však po čas prázdnin jsme ve společnosti rodiny, u které bydlila, podnikli výlet do hor.

Počítám to k nejkrásnějším chvílím života svého. Důvěrnosť dávná mezi mnou a Marií nastala opět. Na jedné z vycházek těchto do hor velebných svěřil jsem se jí jaksi vzdáleně s úmyslem strýcovým; zároveň jsem podotknul, že její přání stran studií vyplním za každých poměrů.

Užasl jsem nad účinkem svých slov.

K čemu déle vypravovati o tom, co nikdy nemohu slovy vyjádřiti.

Marie mne milovala.

Cítil jsem sám, že se nemohu s bytostí tou, která tak podivně do běhu života mého zasáhla, rozloučiti. Ustanovili jsme se tedy na tom, že pojedeme ihned do Čech a že strýci představím Marii jakožto svou vyvolenou, nechť potom rozhodnutí jeho dopadne jakkoliv.

Vydali jsme se spolu na cestu. Za několik dní jsme byli na strýcově statku.

Překvapení strýce mého, když jsem mu Marii jako svou vyvolenou představoval, bylo neobyčejné. Mírnil se ovšem v přítomnosti její. Ale když jsem s ním spolu večer osaměl, ana Marie má cestou unavena, do komnaty odešla, vypuknul hněv strýcův proti mně v plné míře.

„Tak tedy odměňuješ mou dlouholetou péči — a takové pohoršení mi způsobuješ? Máš rozum? Nevidíš rozdílu? Místo dámy vzdělané, bohaté, chceš si vzíti tu poběhlici, tulačku, kterous' někde mezi Turky a cikány, aneb bůh ví kde nalezl, chudou jako kostelní myš —“

„Ustaňte, strýčku a netupte alespoň to děvče přede mnou; neboť opakuji vám určitě, že je mou snoubenkou. Nebudete si ji brát vy, ale já a je-li vám štěstí mé milým, jak pravíte, a cítíte-li ke mě lásku otcovskou, tož mně bránit nebudete. Což vás dobrá má Marie svými půvaby neobměkčila?“

„Vezmeš-li si toto děvče, nehlas se ke mě více —“

„Strýčku, vždy vás budu ctíti co bratra mé matky, ale od své Marie neustoupím.“

„Domluvili jsme,“ řekl strýc, „s bohem!“

Opustili jsme ho.

Marii opět jsem poslal do Švýcar, zatajiv před ní postavení své hmotné, sám pak žil jsem v Praze velmi krušně, ano někdy i s nouzí jsem zápasil. Ale vědomí, že pracuji pro ni, mne sílilo.

K vůli zajištění existence přijal jsem opět službu vojenskou. Byl jsem poslán do jisté pevnosti v Uhrách. Tak minul opět rok. Tu mne došla úřední zpráva ze Srbska, že se podařilo za nynějších urovnanějších poměrů zjistiti rodinné poměry Mariiny. Neměla vskutku bližších pří-

buzných a stala se dědičkou dosti slušného jmění. Ovšem bylo nutno vyplniti ještě některé formality úřední a právní k vůli zjištění identity atd. I to konečně odbyto; měl jsem listiny potřebné.

Vzav si dovolenou, spěchal jsem do Švýcar, abych Marii osobně o tom zprávu podal.

„Jste nyní svou paní,“ pravil jsem k ní obřadně, pátraje úzkostně po účinku slov svých v její milé tváři. „Nic nepřekáží nyní vašim přáním po dalších studiích a zde vám odevzdávám listiny, které vás oprávňují k užívání majetku vašeho. Upozorňuji vás na to, že nejsem vaším poručníkem po zákoně, nýbrž pouze dle vůle vašeho otce, že však dostanete poručníka až do času své plnoletosti. Jednejte dle vůle své.“

Pozorovala mne chvíli, která se mi věčností zdála, svým temným, holubím zrakem; potom jí zvlhly oči i řekla měkce:

„Stala jsem se vám tedy již obtížnou?“

„Marie —“

„Chcete se mne zbaviti —“

Chopil jsem ji za ruku, vida, že hledá opory. „Myslíš, že bychom se mohli takto rozejíti?“ šeptala.

Byl jsem překonán její vznešeností ducha.

Požádala mne, abych se hlásil o poručnictví její, jelikož mne již umírající otec její k tomu ustanovil, a dala mi o tom písemné vyjádření. Zároveň mne žádala, abych hleděl nemovité jmění její v Srbsku zpeněžit. S penězi abych naložil tak, jako kdyby byly moje, jí že nic nenáleží.

Vše se mi zdařilo — ač s mnohými obtížemi — prodlením času nad očekávání. Maje od ní plnou moc, rozhodl jsem se po zralé rozvaze k poslednímu kroku. Měl jsem již dosti této hry se světem, kde ceněn člověk jen dle svého socialního postavení, neb dle jmění, kde panovala ve všem lež a přetvářka. Umínil jsem si zařídit život dle chuti své.

Domluvil jsem se s Marií a zakoupil tento stateček. Jest ovšem skrovný oproti rozsáhlým pozemkům, které v Srbsku patřívaly její rodině. Ale poměry gruntovní zde a tam nepřipouštěly jiné volby. Mimo to zbyla nám značná částka peněz na hotovosti do hospodářství.

Domovní stavení, poněkud zašlé, přestavil jsem dle své chuti.

Slavili jsme tichý sňatek, nedbajíce více na strýce, který po nastalé proměně opět se mnou se smířil. Odstěhoval jsem se s Marií sem.

Zde jsem si zařídil způsob života dle dobře promyšleného plánu. Kapitál, zbylý po zakoupení statku, měl býti jaksi zálohou pro případ potřeby nepředvídané a uložil jsem ho výhodně.

Považuje se pouze správcem jmění Mariina, spravuji statek co nejsvědomitěji. Vzal jsem si k ruce spolehlivého člověka, oddaného a rozšafného. Tanul mi na mysli patriarchalní a v pravdě svobodný stav našich slovanských předků, jak nám jej památky zachovaly. Jak se u Jihoslovanů a Rusů na díle zachoval, nehodí se již pro poměry naše. Nové doktriny na západě Evropy vzniklé marně však se posud snaží, zavésti rovnost v společnosti, podmíněnou pouze stupněm vzdělání, jaký ten který člen její ve světě zaujímá. Nač medle, tak jsem uvažoval, pachtiti se za idealy, které se posud prakticky neosvědčily a sotva se osvědčí? Proč nevzíti si vzor z našich předků a přizpůsobiti jej požadavkům moderní naší kultury?

Dle toho jsem jednal. Zařídil jsem si tak svou malou republiku slovanskou. Jsem jaksi náčelníkem, patriarchou své malé obce. Všichni pracující na mém statku mají jakýsi podíl na výtěžku, přiměřený jejich práci a poměrům místním. Každý zastává ten obor práce, který jeho schopnostem vyhovuje a který pouze zastat může. Mně ovšem připadlo vrchní řízení a kontrola povšechná, rozvrh práce, a kontrola jmění. Ženuška má zastává jaksi portefeuille ministra vnitra: kontroluje práce domácí, dvorní a pořádek v rodinách na statku žijících.

Nikdo není dle toho do práce poháněn násilím, ale nutností dobra všech a tudíž i svého. Poznání toho budí u jednotlivců větší lásku ku práci a snahu po zdokonalení. Výběr pracovníků je pečlivý. Vymýtil jsem úplně všechno hrubé zacházení šafáře s chasou a jí samé mezi sebou. Každá práce děje se jaksi dobrovolně. Vidím na vás, že znaje poměry naše služební mezi chasou a hospodáři u rolnictva i na velkostatcích, jaksi nedůvěřivě na mne hledíte —“

„Přiznávám se,“ řekl jsem s úsměvem, který byl na polo výslednicí mého obdivu, na polo pochyby v tyto ohromné reformy, „že bych rád znal výsledek vašich snah a že —“

„O nich pochybujete, jen to vyslovte zcela —“

„Přiznávám se tedy.“

„A přece byly snahy mé korunovány úplným výsledkem. U nás, to jest na mém hospodářství jest pouze jediný trest a ten jest pouhé vyloučení ze svazku našeho — to, co vy nazýváte výpovědí. Bojoval jsem z počátku také s překážkami. Ano z počátku jsem často i chasu měniti musel — ba i šafář okázal se býti nespolehlivým. Ale úsilovnou snahou mou a železnou důsledností, jemným smyslem našeho lidu, mezi kterým ještě dosti nezkaženého jádra a který záhy výhody z mých nařízení pro něho plynoucí pochopil, vše se obrátilo po přání mém. Nechci tvrditi, že by vše bylo dokonalým; možná, že tu a tam ještě tříbení bude třeba, že zde též mnoho přetvářky, pod kterou se faleš, vedená prospěchem, skrývá — ale to vše se časem poddá. Náš lid, při dobrém s ním nakládání a dobrém vedení rád přilne k tomu, kdo mu existenci zabezpečit může, věrností a oddaností, kterou bys jinde marně hledal. A co se tkne pracovitosti a dovednosti: recte sám, kterýž jste toho znatel, je-li nad českého dělníka?“

V tom vstoupila ona žena, kterou jsem z počátku jmenem hospodyně pokřtil, přinášejíc čaj.

„Jest čas, aby přišel šafář,“ řekl můj hostitel. „Nemluvil jsem s ním téměř po dva dny. Dám pro zítřek potřebná nařízení.“

„Učiním, jak si přeješ,“ pravila žena.

Brzy na to vstoupil šafář, muž asi čtyřicetiletý, osmahlý.

„Co nového?“ ptal se můj hostitel.

„Jetel na dlouhém lánu bude třeba obrátit a odpoledne skupit. Vydrží-li počasí, bude za dva dni doma. Mimo to není jiné práce než něco v lese a vození a připravování kompostu.“

„Dobře; zítra pojede Josef s tímto pánem do K.“

„A ostatní potahy?“

„Zůstanou stát, odpočinou si. Hlídejte dobře Lisu a neopomeňte mi ihned dáti zprávu, kdyby se něco přihodilo. Střídej se v tom s ponocným.“

„Neporoučíš nic jiného?“

„Nikoliv.“

„Dobrou noc.“ Šafář odešel.

Já žasnul. Tykání si šafáře i hospodyně s pánem mne zarazilo. Příčilo se to všem pojmům mým, zvyklostem a zkušenostem dosavadním o poměru hospodáře k podřízeným. Vzpomínal jsem na jistého řiditele — zbytek to pánů Franců z doby předbřeznové — jak by se zrovna stropu chytal, kdyby tuhle rozmluvu byl slyšel. Neopominul jsem se o tom zmíniti, podotýkaje, že to musí škoditi povinné úctě a subordinaci v poměru služebním vždy nutné.

„Žasnete nad tím, poněvadž je vám to nezvyklým,“ pravil s klidným úsměvem můj hostitel. „Počav jednou již se zaváděním obce dle vzoru starých Slovanů, chtěl jsem si zůstati důsledným. Předkové naši tykali i svému knížeti a pánu a všichni lidé posud tykají v modlitbě bohu. Rusové a Jihoslované namnoze posud i pánům tykají beze všeho pohoršení a velmi hezky se to vyjímá. Zavedl jsem tykání i zde. Bylo to ovšem z počátku poněkud obtížné, jelikož nezvyklé. Ano mnozí, kteří ode mne odešli, rozkřičeli mne. Též moji sousedé úsměšně potřásali a potřásají posud hlavami. Mohl jste pozorovat, jak se ke mně chovají. Proto též se o pomoc lékařskou neradi ke mě utíkali, jen v nutnosti, když byla — jak se říká — již duše na jazyku. Prý chasu kazím a jsem nebezpečným novotářem. Ale předsudky po staletí zakořeněné nedají se vymýtiti rázem. Nejprve povstalo dle vzoru západního mezi předky našimi vykání a za doby úplného úpadku a poroby naší vyvinulo se protivné a nám úplně cizí vonikání. V době opětného znovuzrození ustupuje vonikání opět vykání, ač jen znenáhla, proč by nemohlo toto časem ustoupiti tykání? Tím si nezadám a sebevědomí jednotlivců tím roste. Nemá-li konání naše být pouhou frází, nutno býti důsledným. A já dosud výborně pochodil. Viděl jste pole mé: rcete, nalezl jste je horší než u mých sousedů? A výsledky hmotné tomu odpovídají. Podotýkám, že mimo dříve zmíněná pravidla spořádaného života, který od každého v jakéms poměru na statku mém žijícího žádám, na nikoho v jeho přesvědčení nábožensko-mravním nečiním nátlaku. Požaduji pouze spořádanosti v životě rodinném a svědomité práce. Bdím nad tím, aby nedělali dluhů. O šatstvo přiměřené jich zaměstnání sám se starám, ano i jakýs praktický kroj jsem pro ně vymyslil. Život mravní je mi zárukou, že je člověk pořádným ve veškerém svém konání. V zimní době mívám delší volné přednášky, vlastně předčítávám ze spisů prostonárodních, dílem hospodářských, dílem historických neb beletristických, čímž se obzor duševní mých spoluobčanů stále rozšiřuje. Ženy a děvčata derou při tom peří, neb jinak užitečně se zaměstnávají. Ba někdy ze sousedstva se posluchači dostavují k našim zimním besedám. Volný čas svůj v zimě a jindy trávím studiemi. Ovšem — sousedé se mi vysmívají — a co myslíte, jak mne asi jmenují mezi sebou?“

„Podivínem —“ řekl jsem váhavě.

„Jen s tím ven — plným jmenem —: jmenují mne bláznem.“

Nyní jsem viděl, že mám před sebou onoho muže, kterého jsem mírně, dle pověstí o něm kolujících podivínem nazýval.

„Dovolte, pane," řekl jsem, „nezdám se vám neskromným, otáži-li se, nejste-li vy pan N . . .?"

„Ano ten jsem," odpověděl můj hostitel, „a divno mi jen, že jste se již dávno podobně nezeptal!"

„Dávno přál jsem si vás poznati pro pověsť vaši, ač, přiznám se hned, skutečnosť změnila ponětí, které jsem si o vás utvořil. Jmeno vaše mi připomíná starého kollegu —. A nyní, když rysy tváře vaší bedlivě pozoruji, připomínám si dávného přítele — a přece nevím — zda-li se nemýlím? — Ovšem — téměř dvacet let —"

„A myslíš," promluvil můj hostitel s úsměvem, „že bych byl býval k tobě důvěrným, kdybych tě byl nepoznal dříve než ty mne jako dávného kollegu a přítele? Jsem nepřítelem všech ceremonií a právě to, že jsi se mi obřadně nepředstavoval, aniž jsi mého jména věděti žádal, zalíbilo se mi na tobě hned —"

„Hurrá," zvolal jsem, „máš o jednoho občana ve své slovanské republice budoucnosti více."

Připili jsme sobě na zdraví a nový, živý hovor o naší minulosti se rozproudil.

V tom se otevřely dvéře vedlejšího pokoje a domácí paní — v rozkošné toilettě domácí — zůstala na prahu pokoje stát.

„Co se děje? Vy ještě tak pozdě vzhůru? Vždyť jde již na jednu s půlnoci," pravila poněkud překvapena.

„Odpusť, Milico!" řekl její muž, „získal jsem nového občana a našli se dva přátelé. Připij nám!"

S úsměvem vzala sličná paní sklenku do ruky a připila: „Na shledanou!"

Sklenky zazněly . . .

* * *

Ráno měl mne vyvézti Josef kus cesty. Schválně jsem však odporoval a vyšel pěšky, abych se nabažil pohledu, který je ve světě tak řídkým: pohledu na skutečně šťastné lidi.

Můj přítel mne vyprovázel až na návrší se svou Milicí-Marií. Na jeteli pracovali pilně dělníci — občané mého přítele, oblečeni v pohodlný letní stejnokroj. Hleděl jsem s potěšením na to, jak rychle jim šla práce od ruky a jak svědomitě při tom pracovali.

„Téměř všechny práce dávám akkordem," vysvětloval můj přítel, když jsem se byl pochvalně o práci zmínil. „Tak se může energie jednotlivcova lépe vyvinout. Sami mezi sebou pak lenocha netrpí, poněvadž by jenom je okrádal. Majíce mimo to zajištěný byt a nutnou existenci životní, pracují s chutí a sebevědomím. Ba mnozí uspořili si již tolik, že si sami malé hospodářství, svůj baráček založili, ale vždy rádi a dobrovolně — až na nepatrné výjimky — ve svém dřívějším poměru ke mně zůstávají."

Rozloučil jsem se s pohnutím obdivu s tímto praktickým moderním filosofem slovanským a zahýbaje za útes skály pískovcové, posledně jsem kynul jemu a jeho Marii-Milici na rozloučenou.

Brzy na to rozloučil jsem se s krajem oním na vždy a neviděl jich nikdy více.

Ale mysl má často vrací se k rodinnému skupení mého přítele, jeho ženy a jich děcka a vždy mi tanou při tom na mysli slova starého Řeka:

Největším štěstím bohů jesti: ženu nalézti šlechetnou.

„A tím psaní a zprávu svou končím ó výtečný Theobule!“

Rodinné drama.

Román od **Jana Vítovce.**

(Pokračování.)

Dcery paní Klementiny Rokosové nebyly z daleka tak zajímavy co do povah jako matka. Bylyť to dámičky nemající o světě hrubě ani ponětí — názory, zvyky i náklonnostmi svými matce sice podobny, ale bez matčiny individuelní ráznosti. Ženštiny, kterýmž byl celý svět lhostejný, nezasáhl-li čímkoli v ovzduší jejich ješitnosti, slovem salonní koketky.

Cit jejich ovšem nebyl ještě v té míře otupělý jako matčin; ale byl již na nejlepší cestě dospěti dříve neb později k metě, ku které byla matka v ohledu tom již dávno k úplné spokojenosti své dospěla.

Povrchního vzdělání měly pro domácí potřebu a pro kruhy, v kterýchž se byly až dosud pohybovaly, více než-li dostatek. Čeho se jim nedostávalo, dovedly obratně jako matka obejíti a maskovati — a byly tudíž v saloně a vůbec ve společnostech bourgeosie příjemné společnice, které měly aspoň takt.

Nejméně zajímavou zdála se býti sestřenka a společnice jejich Eliška.

Bylať, jak víme, dcerou sestry paní Klementiny, která se byla provdala za obchodního jednatele, jenž několik roků po narození Elišky zemřel.

Přes to vynasnažila se matka její, která měla podobně praktický smysl jako její sestra Klementina, dáti dcerušce své slušné vychování. Živíc se výtěžkem ručních prací ženských, vedla k tomu i svou dcerku; ale když tato jevila náklonnosť státi se učitelkou, napjala matka veškeré síly, by jí to umožnila.

Avšak neúprosná smrť zasáhla v rodinu tu dříve, než-li Eliška absolvovala vychovatelský kurs — matka její zemřela.

Eliška žádala tudíž tetu Klementinu za podporu, aby mohla kurs dokončiti; leč tato v návalu velkomyslnosti nabídla jí místo společnice svých dcer a osiřelá dívka nabídnutí přijala.

Poměr její k sestřenkám i tetě nebyl sice nikterak něžný a jemný; ale snášela se s nimi jako dívka s rozvahou, vlastně s převahou duševní, nežádajíc jiného, než aby ji přímo a bez příčiny neurážely. Snažila se vyhovovati všem jejich marottám, přičiňovala se uhodnouti každou jejich myšlénku, by jí mohlo býti vyhověno. Přes to nebo snad právě proto byla a zůstala v domě přece jen bytostí, kterou bychom snad mohli nazvati Popelkou.

K hrubým, odporným pracím ovšem přidržována nebyla; nicméně při všem byla přece vždy poslední a dosti zhusta bývalo jí dáváno různými pokyny a polo srozumitelnými frásemi na jevo, že žije v domě z pouhé milosti.

Eliška však si nikdy slovem nikomu neposteskla. Neměla ť také komu.

A jenom někdy, když o samotě o svém životě a budoucnosti své přemýšlela a připomenula si ten neb onen nepříjemný moment, zvlhly jí oči . . .

Taková byla v nejhrubších rysech líčena rodina, která si k padesátému dni narození domácí paní vyprosila návštěvu plukovníka a jeho syna.

Tito dva ovšem na nějaké zvláštní přípravy vůbec ani nepomyslili. Mansvet byl na cestu k svému pluku k polnímu cvičení, jak víme, připraven a návštěva rodiny Rokosových projektována jen jaksi mimochodem.

Za to konala paní Klementina přípravy nejrozsáhlejší. Po několik dní panoval na její usedlosti zimniční ruch. Ona sama nelenila, dohlížejíc osobně nejen k upravení všeho, čeho bylo třeba v ohledu hospodářském, aby plukovník a jeho syn, kdyby hospodářství její podrobili přísné přehlídce, nabyli o něm ponětí co možná nejpříznivějšího, nýbrž i k přípravám v letohrádku k hospodářství přiléhajícím.

Rázná a obezřelá paní Klementina mohla si lichotiti, že vykonáno vše po jejím přání. I pozvání rozeslána v čas a byla naděje, že sejde se společnost vybraná, ba že dostaví se i osoby, na které se mohla domácí paní spolehnouti, že jí buď mimoděk nebo polo uvědoměle přispějí. V den slavnosti byla paní Klementina úplně spokojena. Vzorně nalíčená tvář její zářila nelíčenou radostí.

Den byl krásný, pohoda přízniva. Hosté začali se scházeti, vlastně sjížděti v čas a krátce před polednem slavnost zahájena hostinou pod širým nebem, vlastně ve stínu košatých kaštanů bezprostředně před letohrádkem.

Plukovník a jeho syn očekáváni k jedné hodině po poledni. Ale hodina ta odbila a vlak, kterýmž měli přijeti, minul již dávno stanici, jen asi pět minut cesty vzdálenou.

Až dosud zářící tvář paní Klementiny — která byla hovornější, vlastně žvavější než kdy jindy — začala se zachmuřovati.

Napadlo jí, že plukovník postřehnuv tajného jejího plánu nedostaví se bez omluvy a zmaří tak všecken další pokus sblížení se. Není tudíž divu, že zmocnil se jí zvláštní nepokoj, že byla vždy zamlklejší, ba skoro nevrlá.

Hodina míjela po hodině — nejvzácnější hosté se nedostavovali. Hostina byla již dávno odbyta — všední klepy a klepíčky dávno vyčerpány — zábava vázla . . .

Domácí paní, druhdy z pravidla vlastní duše zábavy, marně se přemáhala, by ochabující zábavu oživila. Neměla ť tentokráte dostatek mravní síly překonati svou nevrlost a opanovati své city jako jindy.

Na štěstí přispěla jí jedna z dcer, Arnoštka, ku pomoci. Nabídlať se, že provede společnost po sklennících a ukáže některé z nejvzácnějších exotických květin, jež se nalezají právě v plném květu.

Pozivující společnost přijala návrh ten skoro s jásotem a zvedla se jako na povel.

Rozumí se, že i druhé dceři a domácí paní nezbylo, než se připojiti. Přes to vše učinila paní Klementina přece ještě opatření pro případ, kdyby se plukovník se synem dostavil. Rozkázala sloužícímu, by zůstal v parku na stráži a hosty, kdyby snad přece ještě se dostavili, doprovodil bez odkladu za ostatní společností do skleníků za letohrádkem.

Byly právě tři hodiny, když společnost opustila park, vlastně jen stinné prostranství před letohrádkem, kde zůstal jediný sluha na stráži.

Však asi v půl hodině i tento jediný strážce, jenž byl usedl, umdlením a dlouhou chvílí usnul. Tak se stalo, že nepozoroval, když přijel do dědiny kočár a plukovník i jeho syn, vystoupivše daleko před letohrádkem, loudavým krokem se blížili.

Mansvet byl oblečen v uniformu, otec v prostý černý šat salonní.

Šli podle sebe mlčky; skoro se zdálo, že si ničeho nevšímají. Ale když vešli do parku a sokolí zrak plukovníkův jej přeletl, obrátil se otec k synovi s prostou, ale obsažnou poznámkou:

„Fama dle všeho nelhala. Hospodářství zdá se býti ve vzorném pořádku. Také o pohodlí a luxus jest postaráno.“

Syn přisvědčil.

V tom opodál dřímající sluha rupotem kroků procitl a pospíšil jim devotně v ústrety.

„Mám-li čest s panem plukovníkem Rohanem a panem synem“, oslovil je tonem nejhlubší pokory a oddanosti, „mám od milostivé vrchnosti přísný rozkaz uvésti panstvo za ctěnou společností.“

„Počkáme, až se společnost vrátí,“ podotknul plukovník, vyměniv se synem významný pohled.

„V tom případu mám přísný rozkaz příchod panstva okamžitě ohlásiti,“ ozval se lokaj ukláněje se a obrátil se k odchodu.

„Zůstaňte!“ velel kategoricky plukovník. „Nechceme vyrušovat.“

Sluha se zastavil, přísný ton plukovníkův jej zarazil.

„Jak je libo,“ zakoktal a devotně šoural se směrem k letohrádku v pevném úmyslu, že se nepozorovaně vytratí, by příchod hostů přece jen oznámil.

Náhodou nebylo však třeba. V témž okamžiku, kdy dal plukovník na jevo, že počkají, až se společnost vrátí, opouštěla rozmrzená domácí paní s dcerou Adelou skleníky.

„Pojď, Adelo!“ pravila k dceři, když byly o samotě. „Nechť se obětavá Arnoštka mučí ve skleníku explikacemi hluchým uším — my zatím —“

Nedořekla. Zahnulyť právě kolem rohu letohrádku a domácí paní shledla toužebně očekávané hosty, stojící doposud nerozhodně nedaleko stolů, na nichž bylo před nedávnem hodováno.

Tvář její se vyjasnila, duše zajásala. Přes to nemohla si odepřít, dáti potěšení své vulgarní poznámkou na jevo.

„Eliška byla tedy přece znamenitý postillion d'amour," zašeptla k Adele. „Starý medvěd i s medvídkem se přece dostavili. Teď pozor! Především jest starý na mušce — rozumíš?"

Plukovník i syn, shlednuvše dámy, popošli jim v ústrety.

„Pozdě, ale přece!" vítala je domácí paní z daleka nejsrdečnějším tonem, načež s laskavou výčitkou dodala: „Vždyť už je skoro večer a my čekaly po poledni!"

„Račte prominouti, milostivá paní," omlouvá se plukovník, ukláněje se jako jeho syn damám. „Zmeškali jsme vlak a přijeli vlastním povozem. Mansvet přichází se vlastně jen rozloučit."

„Vím, vím," odtušila paní Klementina, dávajíc nepozorovaně sluhovi opodál zevlujícímu nějaké znamení. „Eliška již zvéstovala."

A obrátivši se k Mansvetovi dodala:

„Přeji vám, pane Mansvete, abyste torturu polního cvičení šťastně přestál."

A nečekajíc odpovědi obrátila se zase k plukovníkovi s nejsvůdnějším úsměvem, jakého byly pouvadlé rty její vůbec schopny:

„Ale vy, pane plukovníku, zajisté nás potěšíte svou přítomností déle nežli pan syn."

„Setrvám až do konce slavnosti," zní odpověď.

„Těší nás," míní paní Klementina; „zvláště Adelu, která —"

„V tom si povšimla, že Adela věnuje pozornost apathickému Mansvetovi. Uznala za dobré mírně se jí dotknouti a dokončila větu s obratností vyškolené salonní dámy beze vší nápadnosti řkouc: „— často si vzpomíná, jak vzorným otcem panu Mansvetovi jste."

„Z čeho tak soudíte, slečno?" obrátil se plukovník k Adele.

„Že jste dal pana syna odvésti k husarům," uklouzlo mimoděk Adele, která nemajíc na naivní odpovědi té dosti, obrátila se k matce s poznámkou ještě naivnější:

„Podívej se jen, matinko, jak panu Mansvetovi sluší uniforma!"

Matce nezbylo, nežli přisvědčiti.

„Výborně, znamenitě!" pravila přemáhajíc se.

„A což teprve na koni — asi!" připomenula Adela, usmívajíc se koketně na Mansveta, jenž stál sice, jak sluší se na mladíka dobrého vychování, ale přece apathicky.

„Na koni jest Mansvet trochu nemotorný," připomenul otec.

„Není možná!" zvolala Adela. „Tak elegantní důstojník!"

Plukovník chtěl poznamenati, že k eleganci na koni jest třeba, by jezdec téměř den co den jezdil koňmo; ale planý hovor byl přerušen výkřikem od letohrádku.

„Plukovník Rohan — Robert Rohan zde?!" volal kdosi sípavým hlasem. „Kde? Kde?"

Zraky všech obrátily se směrem, odkud hlas zazníval.

V bezprostředně následujícím okamžiku zahnul kolem rohu letohrádku asi šedesátiletý mužík drobné postavy a apoplektického výrazu v odporně sešklebené tváři nahnědlé pleti. Mávaje kloboukem chvátal touže cestou, kterouž byla před chvílí přišla domácí paní s Adelou.

Oblečen jest elegantně. Každý knoflík zdá se nasvědčovati, že muž ten věnuje zevnějšku svému péči a pozornost jako nejzálibnější koketa; ale bezvousá tvář jest vychrtlá, vyžilá.

V šedých, v normalním stavu bezvýrazných očích plá právě zimniční oheň; pololysá lebka, ovroubená kolem prošedivělým kudrnatým vlasem, leskne se, když na ni skrze koruny stromů padne paprsek slunce, jako žloutnoucí tykev, slovem zjev polo odporný a polo komický.

Přes to vše, že jeví celá tvář radost a potěšení, postihlo by v ní bystřejší oko znalce lidí přece jen stopy bezcitné samolibosti, ba snad i brutalnosti.

V několika okamžicích byl mužík ten u skupení, jež výkřikem svým z bezvýznamné rozmluvy vyrušil, a obrátil se přímo k plukovníkovi.

„Roberte! Příteli Roberte!“ sípal, snaže se dodati hlasu svému co možná přátelské lahody a podávaje oslovenému ruku.

Plukovník sice mu podal i svou, ale suše a zdvořile připomenul: „Račte odpustit — nemám čest!“

Mužík, pustiv podanou pravici, o krok couvnul a změřiv plukovníka vyčítavým pohledem, zvolal v největším překvapení:

„Jak že?! I ty, Roberte, bys' byl na mne zapomněl! I ty mne více nepoznáváš? Což pak jsem skutečně tak sestárnul, chci říci tak sešel, že mne již ani ty — —“

A nečekaje odpovědi dodal s přízvukem pýchy:

„Já jsem bývalý setník-auditor Roháček — Kamil Roháček od 61. pluku pěchoty.“

Teprve tímto zřejmým prohlášením, jak se zdálo, plukovník se upamatoval.

„Nemýlím-li se, ležel váš i můj pluk před pětadvaceti lety posádkou v Debrecíně —“

„Ano, ano — v Debrecíně!“ zvolal někdejší setník-auditor. „Tedy se pamatuješ? A zajisté si i nyní rád připomínáš, kterak jsme tehdá den co den přinášívali oběti bohyni Venuši!“

„My?“ ozval se plukovník s ostrým přízvukem a mírněji dodal: „Nepamatuji se.“

„Nu, ne-li ty — tedy já, já!“ pokračoval rozjařený Roháček, jako by zpomínky na dobu mládí a bujarosti celou jeho bytost rozplameňovaly.

„Ah, kde jsou ty blahé, bezstarostné doby bujného mládí!“ povzdechl si a tvář jeho zkřivila se k trpkému úsměvu.

Teprve nyní uznala i domácí paní za vhodné promluviti, aby se stala rozmluva všeobecnější; neboť Adela i Mansvet stáli jako solné sloupy.

„Pan setník-auditor,“ pravila co možná líbezně, „nemůže si však, pane plukovníku, ani nyní ještě stýskati. Doposud má u dam závidění hodné štěstí.“

„Jinak bych si byl už dávno zoufal!“ zvolal Roháček s komickým pathosem a obrátiv se k plukovníkovi, vzal jej důvěrně pod paží, řka:

„Pojď! Milostpaní již dovolí, abychom si někde opodál aspoň několik okamžiků důvěrně pohovořili, nežli se ostatní hosté vrátí.“

Plukovník však se nehybal a po tváři domácí paní kmitlo cosi jako nelibost.

V tom vraceli se touže cestou, kterou byl přišel před chvílí setník-auditor, ostatní hosté ze skleníků.

V čele ubírala se Arnoštka, zavěšena na rámě asi padesátiletého nemotorného a brunatého pána s mrzutým výrazem ve tváři, zarostlé hustým, černým plnovousem. Za nimi šli po různu hosté ostatní: páni a dámy — vesměs však nenápadní, tak že jim netřeba věnovati ani pozornosti. Nejzáze belhal se podle Elišky stařičký učitel, jejž jsme byli den před tím poznali v parku plukovníkově, dívce patrně něco vykládaje.

Domácí paní shledla vracející se společnost hned, jak se objevila a také na to upozornila.

„Pojď! Pojď!“ vábil setník-auditor plukovníka. A zahlednuv muže, na jehož rámě byla vracející se Arnoštka zavěšena, pokračoval tonem vždy rozjařenějším:

„Ještě jeden starý kamarád je zde! Pojď — pojď!“

Plukovník však stál jako přimrazen.

Mansvet, jenž až dosud ani slova nepromluvil, spozorovav otcovu nechuť vzdáliti se, přispěl mu na pomoc.

„Dovolte, slečno“, promluvil k Adele, podle které stál a poodstoupiv k otci, suše jej oslovil:

„Není pomoci, otče! Musím —“

„Pravda,“ připomenul si plukovník a představil setníku-auditorovi syna svého prostými slovy: „Můj syn!“

„Aj!“ zadivil se starý soudruh.

Pustiv plukovníkovo rámě změřil Mansveta znaleckým okem, načež živě doložil:

„Totě učiněný tvůj kontrefaj z mladých let. Ano, ano — tak a nejinak jsi vyhlížel ty. Ale —“ při tom přitlumil poněkud hlas — „je-li pán rovněž tak chladný k dámám jako býval jeho otec — —“

„Nuže?“ vpadl plukovník, jako by chtěl zameziti možný indiskretní závěrek věty.

Roháček však se nedal másti; dopověděl, co chtěl pronésti řka:

„Bude toho v stáří zajisté litovati, jako lituješ ty!“

„Vždyť já ničeho nelituji,“ namítl plukovník.

V tom došli ke skupení první hosté. Domácí paní plukovníka a syna jeho představila.

Po obvyklých vzájemných úklonách podotkla paní Klementina k Arnoštce:

„Ale považ, milá Arnoštko — pan Mansvet nás již zase opouští.“

Arnoštka pustila rámě nemotorného hosta a s líčenou horlivostí zvolala:

„Ah, ne, ne — tomu nedopustíme!“

„Povinnost káže,“ připomenul plukovník tonem nepřipouštějícím žádné námitky.

Černooká brunetka však přece se odvážila k námitce.

„Povinnost snad přece nebude tak ukrutnou,“ pravila roztouženě se usmívajíc,“ aby nám nepopřála potěšení jen ještě malou hodinku Neníliž pravda, pane Mansvete?“

„Lituji, slečno,“ ujal se slova Mansvet.

„Káže-li povinnost, není pomoci!“ převzala slovo domácí paní. „Mějte se dobře, pane Mansvete!“

I podala mu ruku.

Mansvet ruku políbil a podav ruku i otci, mlčky se ostatním uklonil. Po té rychlým krokem odcházel.

Všickni se na chvíli odmlčeli a dívali za ním, až přerušila mlčení domácí paní:

„Smím prosit, vážená společnosti — k večeři!“

Na vyzvání to začali se hosté rozcházeti ku stolům, jež zatím služebnictvo připravovalo. Jen setník-auditor, jenž byl chvíli jako v ztrnutí do prázdna pohlížel, náhle — jako by si byl teprve nyní vzpomenul — obrátil se k plukovníkovi.

„Zde máš také jednoho kamaráda!“ pravil, ukázav na hranatého vousáče, jenž byl přišel s Arnoštkou a skoro tupě opodál státi zůstal.

Plukovník pohlednuv na apathického muže, poznal jej na první pohled. „Aj! Totě misantrop Žežula!“ připomenul a popošed k němu několik kroků, podal mu ruku.

Setník-auditor živě rukama gestikuluje jej následoval.

Tak octly se paní Klementina i obě její dcery na malou chvíli bez svědků.

„Vy jste mi pěkné salonní diplomatky!“ zasyčela domácí paní přitlumeně k dcerám. „Ignorovat, koho chceme přilákat a upoutat — to svět neviděl — toť zúmyslná blamáž!“

A poohlednuvši se trochu na zad ke skupení, v němž stál plukovník, dodala:

„A teď nám i starého medvěda ulovili staří kocouři, kteří jej tak brzo nepustí.“

„Však je už nějak zapudíme!“ zašeptla sebevědomě Adela.

„A já se pokusím, upraviti půdu — pro tebe!“ nabízela se šeptmo matce Arnoštka.

„Jen se opovaž!“ ušklíbla se matka zlostně, ale ihned se zase opanovala.

„Dosti! Víte, jak a co!“ dodala přísně. „Já teď musím k hostům!“

Po té se obrátila a začala volati:

„Eliško, Eliško! Učiň, čeho jest třeba!“

Zároveň popošla k místu, kde již Eliška šukala, by přihledla k posledním přípravám k večeři.

Setník-auditor a nemotorný Žežula byli zatím plukovníka odvlekli ještě o několik kroků dále a donutili jej zasednouti s nimi k osamělému stolu, na němž jako na ostatních stolech bylo již prostřeno a stálo také několik lahví vína.

Žvatlající setník-auditor ihned sobě i oběma někdejším soudruhům posloužil, naliv každému sklenku vína.

Zvednuv pak svou vlastní, zvolal nápadně hlasitě:

„Na šťastné shledání, kamarádi!“

Všickni tři přiťukli a připili.

„Zdá se mi,“ připomenul plukovník k setníku-auditorovi, jehož chování bylo vždy nápadnější, „že jste již trochu rozjařen.“

„Jakž pak bych nebyl!“ přiznal se upřímně oslovený. „Popíjímť, vlastně zapíjímť už od časného rána nejnovější milostné dobrodružství,“ zalhal a nahnuv se k plukovníkovi, tajemně a s impertinencí drzého chlubila zašeptal:

„Tady v domě je — kůstka! . . . Nu — magnifique!“

Při tom zalusknul se samolibou spokojeností prsty.

„Roháček je totiž doposud ještě don Juan,“ vyložil Žežula plukovníkovi, ale s úšklebnou závistí dodal: „Ovšem již valně připlesnivělý.“

„Plesnivý vtipeček, na němž roste už staletý mech, mne, kamaráde, nepopudí!“ odtrumfnul Roháček. „Mně je a zůstane žena alfou a omegou života,“ pokračoval pak vždy živěji, ba rozčileněji, tak že slova jeho slyšeli i ostatní hosté. „Milovat — milovat do posledního dechu. Bez ženy poušť — se ženou ráj!“

Po té se obrátil přímo k plukovníkovi:

„A což ty? Nic?“

„Jsem už po celý rok vdovcem,“ odvětil suše plukovník.

„A říkáš teď — ‚Apage satanello-ženo!‘ — jako já — není-liž pravda?“ ozval se úšklebně Žežula, hladě si vousy. „Mně je žena největším zlem, kterýmž může osud člověka potrestat.“

Zatím byla se nepozorovaně ke stolu připlížila Arnoštka a zaslechnuvši poslední slova, uznala za dobré žertem oponovati.

„Protestuji, pane Žežulo, jménem celého ženského pokolení!“ zvolala patheticky.

„Výborně, výborně, slečno Arnoštko!“ přizvukoval setník-auditor Roháček, vyskočiv se stolice. Popadnuv pak svou sklenku, zvedl ji do výše a pokračoval v zmáhajícím se rozjaření, ba rozčilení:

„Připíjím ženám — krásným paním i spanilým pannám jako zdroji nevýslovných slastí! Já — po celý svůj život — —“

Poslední slova však pronesl trhaně a dutě, jako by je namáhavě ze sebe vyrážel. Po té se zajikl, umlknul a mírně zavrávoral; leč hned na to se zase vzpamatoval.

„Tedy já — —“ pokusil se poznovu mluviti, ale hlas jeho zněl chroptivě, tak že pronesl jen ještě dutě, skoro nesrozumitelně slova: „Ne — ne! Náhle — —“

Po té něco zablabolil, zaúpěl a pustiv sklenku sklesl zpět na židli.

Tvář jeho byla brunatná, horečně se lesknoucí oči do prázdna vypouleny, rty sebou konvulsivně poškubávaly.

„Co to?“ připomenul klidně plukovník vstávaje. „Žert nebo —“

Nedořekl. Setník-auditor se nahnul a byl by sklesl na zem, kdyby ho nebyl Žežula zachytil.

„Stýskal si už dávno na indisposici,“ vyložil tento plukovníkovi. „Možná tudíž, že to záchvat mrtvice.“

„Matinko, matinko!“ zvolala ustrašeně Arnoštka, která byla chvíli němou svědkyní děsného výjevu.

Paní Klementina přikvapila a zůstala jako omráčena.

Duší její šlehla vzpomínka na podobnou katastrofu před rokem v saloně plukovníkově a obraz nešťastné přítelkyně vyhoupnul se před duševním zrakem jejím tak jasně a plasticky, že zdálo se jí, jako by před ní stála s výrazem nejtrpčí výčitky ve zsinalé tváři.

Jisto, že byl to zákmit obdobným obrazem probuzeného svědomí. Leč paní Klementina byla přes to vše, že tvářívala se často z pouhé kaprice sentimentalní, ba sensitivní, přece jen ženou dosti otužilou a zpamatovala se v několika vteřinách.

„Pro milosrdenství boží! Co se stalo?“ zvolala zajíkavě, jako by obraz, jejž právě viděla, nebyl dosti výmluvným a nečekajíc odpovědi, zalomila rukama a bolestně zaúpěla:

„Ach, bože, bože! . . . Vždyť umírá!“

Již na ustrašené zavolání Arnoštčino byli se někteří hosté zvedli; na výkřik paní Klementiny zvedli se i ostatní a v zmatku i udivení pospíchali ke skupení, jež znenáhla v půlkruh obklopují.

Plukovník byl zatím ohledal chladnokrevně tepnu trpícího a zvednuv hlavu prohodil:

„Není ve společnosti náhodou lékař?“

„Není,“ odtušila ochotně Arnoštka, v jejíž tváři jevila se upřímná soustrast. „Ale okamžitě proň pošleme.“

I obrátila se a spěchala k letohrádku.

Ruch a šum kolem panující přerušil opět plukovník, jenž byl ze všech jediný zachoval úplnou chladnokrevnost.

„Myslím, milostivá paní,“ obrátil se k Rokosové, „že by bylo nejlíp, kdyby mu bylo upraveno lože — než-li přijde lékař.“

„Ah, ovšem, ovšem,“ odtušila domácí paní ochotně. „Hned se o to postarám.“

Ohlednuvši se spatřila za sebou Adelu, stojící skoro v ztrnutí.

„Honem, Adelo, honem — učiň, čeho jest třeba!“ kázala.

Adela přání matčinu vyhověla a pospíšila za Arnoštkou do letohrádku.

Zatím byl setník-auditor přítelem Žežulou a ještě jedním hostem nadzvednut se stolice a pomalu a opatrně odváděn do letohrádku. Tvář jeho byla doposud beze změny; občas nadzvedl trochu hlavu, zablabolil něco a hned zase hlava sklesla jako bez vlády k prsům.

Zevlující hosté ze zvědavosti za smutným průvodem následovali.

Paní Klementina zdála se býti na rozpacích. Po chvíli však zalomila opět rukama a zaúpěla:

„Ach, bože, bože — toť hrozné divadlo! A právě dnes — dnes —“

A pomalu, skoro vrávoravě ubírala se za ostatními a zmizela v letohrádku.

I plukovník postál po zmizení hostův a domácí paní nerozhodně, jako by chtěl i nechtěl učiniti po příkladu ostatních. Po té však se roz-

hodnul a zaměřil také k letohrádku. Náhodou však se přede dveřmi poohledl a spatřil opodál pod stromem státi Elišku, jedinou, která nebyla ostatních následovala.

Byla rovněž tak oblečena jako před rokem, když ji byl poprvé spatřil, zřejmý to důkaz, že toiletta její nebyla bohatá.

Stála, jak již připomenuto, pod košatým stromem a dívala se za plukovníkem aneb aspoň ku hlavním dveřím, v nichž byli ostatní před chvílí zmizeli.

V okamžiku, když se plukovník poohledl a sokolí zrak jeho utkvěl na její tváři, pohrával matný pablesk slunce, prorážející skrze husté listí, po jedné její líci, dávaje pleti kovového lesku. Jinak jevila tvář její neobyčejný klid, což plukovníka překvapilo.

Vrátil se — v prvním okamžiku výhradně jen z té příčiny, by ji pouze pozdravil.

Avšak když pozdrav pronesl a zadíval se jí do očí, překvapil jej nejen klidný její pohled, nýbrž i chladnokrevnost, s jakou pozdrav vlídně opětovala.

„Dovolte, slečno,“ uklouzlo mu skoro mimoděk. „Vás děsný případ ten nedojal, nerozčilil?“

Upřela naň jasnomodré oči, jako by se ptal na cosi, nač nemůže vůbec ani odpověděti; ale po chvíli odpověděla přece:

„Přiznávám se upřímně, pane plukovníku — zůstala jsem chladnou.“

„K neuvěření!“ zadivil se plukovník. „Trvám, že máte k tomu nějakou příčinu.“

Eliška lehynce přikyvla hlavou.

„A smím zvěděti, jakou?“

„Nenávidím muže toho z hlubin své duše,“ zní klidná a přece s ostrým přízvukem pronesená odpověď.

„Vy že někoho nenávidíte?“ podivil se plukovník poznovu. „A proč — smím-li vědět — právě tohoto?“

Eliška váhala chvíli s odpovědí; ale po té přece se jen upřímně vyznala:

„Pronásleduječ mne, kde se jen příležitost naskytne. A já jsem zde vůči němu úplně bezbranná.“

„Proč bezbranná?“ optal se plukovník, jsa oproti upřímnosti Eliščině skoro na rozpacích, má-li se dále vyptávati.

Eliška odpověděla však i na tuto otázku upřímně:

„Jsemť zde v domě trpěna pouze z milosti a on — jest nejen důvěrníkem, nýbrž i — —“

V tom, jako by si byla připomenula, že přece jen nečiní dobře, když se tak upřímně vyznává, přejela jednou rukou rozpačitě tvář a zašeptala:

„Ne, ne — nemohu — nesmím se dále zpovídati, pane plukovníku. Odpusťte!“

Plukovník tentokráte neodpověděl. Jako u hloubavých povah, které se i v rozmluvách zabývají v duchu něčím jiným, často se děje — duší jeho šlehlo náhle cosi, co mysl jeho odvrátilo od předmětu hovoru.

Tvář jeho vzala na sebe výraz přemítavosti, ba poněkud se i zachmuřila, což bylo příčinou, že se Eliška nesmělým tonem ozvala.

„Neračte mi, prosím, pane plukovníku, ve zlé vykládati," zašeptala sotva slyšitelně.

Přes to vyrušila slovy těmi plukovníka z myšlének.

„Naopak," pravil živě, jako by se byl náhle rozhodnul, co a jak má odpověděti. „Vaše upřímnost, slečno, mne překvapuje. Dovolte, bych důvěru vaši splatil stejnou měrou."

„Račte býti přece příliš laskav," zašeptala dívka, a nemohouc zapříti povahu ženskou, upřela naň skoro s dychtivostí své krásné modré oči.

„Nemiluji dlouhých výkladů," pokračoval plukovník. „Bývám začasté drsný, příkrý, a proto: — věřte mi, slečno, na slovo — já trpký osud váš tušil od prvního setkání se s vámi."

„A zajisté jste mne politoval," uklouzlo mimoděk Elišce.

Plukovník na tato slova neodpověděl přímo. Chvíli stál, jako by ještě o něčem přemítal, po té neobyčejně živě a srdečně se optal:

„A nepřála byste si život svůj — zaměniti?"

„S jásotem, pane plukovníku," uklouzlo Elišce jako před chvílí.

„V tom případu dovolil bych si jen na něco se vás otázati: Nebyla byste ochotna státi se mé Anušce druhou matkou?"

Poslední dvě slova pronesl plukovník sice skoro šeptmo, ale Eliška, ačkoli naprosto nepřipravena, pochopila dosah jejich úplně.

Tvář její zahořela studem a radostným udivením zároveň.

„Anušce?" zašeptla rozpačitě.

„Činím návrh ten v souhlasu se synem," připomenul chladně plukovník. „A kdybyste — —"

„Díky, pane plukovníku!" zašeptla Eliška poznovu stísněným hlasem, v němž však se chvělo radostné pohnutí. „Jsem však laskavostí vaší tak pomatena — —"

Zajikla se a dodala jen ještě slůvko: „Odpusťte!" a na polo se odvrátila.

„Na mně jest, milá Eliško, prositi za odpuštění," pokračoval plukovník srdečně, „že jsem tak beze všech ceremonií — —"

„Ne, ne, pane plukovníku!" zvolala náhle Eliška přitlumeným a přece následkem vnitřního pohnutí rozechvěným hlasem. „Nemohu — nesmím —"

V tom objevila se paní Klementina před letohrádkem, a když shledla Elišku s plukovníkem státi, zpurně zavolala: „Eliško, Eliško!"

Eliška, zaslechnuvši tetin hlas, zašeptala jen ještě: „Odpusťte!" a pospíšila k paní Klementině.

Plukovník se zjevnou zálibou se za ní díval.

„Podivná bytost!" pomyslil si. „Zpola ještě upřímné dítě a zpola již žena s veškerou vášní, ba nenávistí, jaké jest žena vůbec schopna."

Když pak Eliška na zřejmý pokyn tetin zaskočila do letohrádku, popošel plukovník volným krokem k paní Klementině, která lomíc rukama, blížila se k němu s výrazem líčené sentimentalnosti.

„Ach, bože, bože, pane plukovníku — toť hrozné divadlo," vzdychla úpěnlivě, když se setkali.

„Přišel už lékař?" optal se úsečně plukovník.

„Ach, ano, ano,“ jala se ochotně vypravovati. „Byl tu v několika vteřinách a konstatoval mírný nával mrtvice, který však prý nemívá v zápětí smrt ... Ale což to vše naplat! — ten děsný pohled! ... Právě odnášejí ubohého z rozkazu lékařova do vozu, by jej dopravili domů ... Ach, bože, bože!“

V tom objevily se ve dveřích letohrádku obě dcery, hledajíce matku. Jakmile ji shledly, zrychlily krok.

„Matinko, matinko!“ volala Arnoštka již z daleka. „Někteří hosté se už poroučeli.“

„A jiní jsou již na odchodu,“ doložila Adela.

Matka pochopila.

„Není pomoci,“ obrátila se k plukovníkovi, „musím konati úřad domácí paní. Odpusťte! Zatím račte vzíti za vděk společností mých dítek.“

Odkvapila.

Plukovník, buďže myslil na rozhodný krok, jejž byl právě učinil a o jehož výsledku neměl doposud rozhodné jistoty, nebo že v pravém slova smyslu vnucená společnost mladých dam nebyla mu právě vhod, mlčel, což přivedlo obě dámy do rozpaků, mají-li či nemají-li zahájiti rozmluvu samy.

Po chvíli dodala si srdce Adela, která jakožto blondýnka zdála se býti na pohled nepoměrně nesmělejší a jemnější brunetky Arnoštky, kdežto v pravdě byl opak toho.

„Ah, jak jsem ráda,“ pravila na polo ku své sestře, „že jsme se konečně zbavily nemilé a nudné společnosti —“

„Která nemá smyslu ani pro přírodu,“ vpadla Arnoštka, uhodnuvši, kam sestra míří.

„Tím méně pro umění,“ doložila Adela s jemným důrazem, čímž plukovníka z myšlenek vyrušila.

„Pravda, společnost, jako byla dnešní, jest z pravidla nudnou,“ přisvědčoval, což bylo zároveň důkazem, že i v myšlenkách pohřížen, přece sledoval, o čem byla právě zahájena rozmluva.

„I vy jste, pane plukovníku, téhož náhledu jako my?“ zvolala Adela, chytajíc se stébla, by nenastala zase trapná pomlčka.

„Musím se přiznati,“ ujal se slova plukovník, „že jsem po celý svůj život neměl nikdy času obírati se přes příliš přírodou a uměním. Přes to nebyl jsem a nejsem přítelem lidí — —“

„Kteří, na příklad,“ vpadla Arnoštka, „jako pan setník-auditor Roháček, jak jste sám slyšel, neznají než-li fráse —“

„Vůbec lidí bez srdce a bez ducha,“ doložil plukovník s ostrým přízvukem; ale hned na to si připomenul, že jest jeho povinností, nenechat dámy státi a pravil se zdvořilou úklonou, ukázav k nejbližšímu kulatému stolu: „Není libo?“

Dámy usedly, plukovník učinil po jejich příkladu, ale mlčel.

Nastala opět trapná pomlčka; obě dámy jevily vzmáhající se rozpačitost. Leč i nyní dodala si poznovu srdce Adela a zahájila rozmluvu beze vší souvislosti s tím, co předcházelo.

„Ani byste nevěřil, pane plukovníku,“ pravila s koketní samolibostí, „že jest mi pozorování uměleckého díla a především krásného obrazu nepoměrně milejší jakékoli, byť sebe zábavnější společnosti.“

„Věřím — mně též,“ odpovídal úsečně plukovník.

„A mně zase,“ převzala slovo Arnoštka, „jest vzácná nějaká květina rovněž tak milá jako sestře Adele umělecké dílo nebo krásný obraz.“

Plukovník, dívající se skoro lhostejně kamsi do dáli, odpověděl i nyní úsečně hrubým: „Přirozeno.“

Dámy jevily vždy větší rozpačitost.

Přes to dodala si tentokráte zmužilosti Arnoštka.

„A proto, věřte, pane plukovníku,“ pravila s přízvukem sentimentální zádumčivosti, „bývá mi začasté tak upřímně líto naší sestřenky Elišky.“

„Proč, prosím?“ optal se plukovník, jejž byla poslední slova zase pozorným učinila, živěji sice, ale přece ještě skoro lhostejně.

„Poněvadž —“ zahájila Arnoštka svůj výklad, ale hned na to z hluboka povzdychla;

„Ach, bože — cesty osudů lidských bývají podivny. Ubohé naší Elišce, jak snad jste ráčil pozorovati, odepřel krutý osud dostatečného vzdělání.“

Plukovník zadíval se mlčky, ale s výrazem jemné ironie na Arnoštku, která týmž tonem jako dříve pokračovala:

„Prosím vás! Nebylo ani jinak možno. Ztratilať otce z mládí — byla nucena žíti s matkou svou v nouzi a když pak jí i matka zemřela, ujala se jí naše předobrá matička, které děkuje — —“

„Ale ve společnosti tak vzorně vychovaných dam,“ vpadl plukovník, „zajisté v krátkém čase mohla — —“

„Mohla — ovšem, že mohla,“ převzala živě slovo Arnoštka.

„Ale nechtěla, pane plukovníku!“ doložila s jemnou impertinencí Adela. „Jeť umíněná, svéhlavá. Společnost, v které my se pohybujeme, byla jí vždycky odporná.“

„Ale vždyť jste ráčily před chvílí samy se vysloviti,“ namítl chladnokrevně plukovník, „že i vám společnosť ta není příjemná!“

Tvář vznětlivé blondýnky zahořela studem, že se dala v tak zjevné nedůslednosti postihnouti.

Sestra Arnoštka káravě na ni pohledla, ale přece jí přispěla ku pomoci povrchní omluvou, řkouc:

„Pravda, pane plukovníku. Ale sestra Adela nemíní společnost, kterou jste ráčil poznati dnes . . .“

„A kterou, prosím?“ optal se plukovník zdánlivě ledabylo a bez jakékoli úmyslnosti, ale přece s tak ostrým, skoro možno říci, nesalonním přízvukem, že všední otázka ta vehnala krev i do tváře Arnoštčiny.

Rozpaky obou mladých dam byly tím větší, čím více se snažily je zakryti, a není nižádné pochybnosti, že bylo jim již studem skoro do pláče.

Na štěstí přispěla jim v nejkritičtějším okamžiku náhoda ku pomoci — paní Klementina objevila se ve dveřích letohrádku.

„Aj, matička přichází!“ zvolala jako v radostném překvapení Adela, když ji shledla.

Plukovník vstal a zadíval se směrem, odkud se paní Klementina blížila.

Obě dámy rozpačitostí nevěděly, mají-li učiniti po jeho příkladu nebo zůstat seděti. Vstalyť; ale hned zase usedly a setrvaly v trapném mlčení.

Paní Klementina pochopila nemilou situaci svých dcer již z daleka. Zrychlila krok a když došla, snažila se rozmarným úvodem napraviti, co snad byly dcery shatily.

„Aj, totě jako v božím kostelíčku," počala líbezně se usmívajíc — „ticho, tichoučko jako o milém kázáníčku... Ovšem — po tak děsné katastrofě není vůbec ani jinak možno; není-liž pravda, pane plukovníku?"

Nečekajíc ani odpovědi, dodala tonem rozmarně koketním:

„Dovolte, abych byla v zamlklé společnosti vaší — čtvrtou, ovšem neněmou společnicí!"

„Na nemilé případy," pokračovala, usedajíc, „jest nejlépe, co možná nejdříve zapomenouti, není-liž pravda, pane plukovníku?"

Plukovník mlčky přikývl a usedl naproti paní Klementině, která ještě dodala:

„A vy, pane plukovníku, zajisté nás tak zrádně neopustíte, jako ostatní, není-liž pravda?"

Na dvojí „není-liž pravda" paní Klementiny plukovník neodpověděl; na třetí uznal za vhodné odpověděti zcela zřejmě:

„Lituji, milostivá paní, že musím jako muž dostáti svému slovu..."

„Jak to?" vpadla paní Klementina.

„Pravil jsem, že setrvám do ukončení slavnosti. Nyní jest slavnost ukončena — — —"

„Ah, tak snad jste to přece nemínil?" ozvala se paní Klementina s koketním úsměvem.

„Vyčkal jsem jen, až hosté odejdou," pokračoval plukovník klidně, „abych mohl s vámi, milostivá paní, v záležitosti důležité, skoro možno říci delikatní — —"

„Se mnou?" zadivila se domácí paní a sladké tušení projelo jí všemi údy.

Tvář její jevila dychtivosť; sivé, nazelenalé oči vzplály zvláštním ohněm, když skoro jako upejpavá dívčinka dodala:

„A v záležitosti důležité — pravíte? ... Delikátní?"

Plukovník přikyvl jen hlavou a upřel zrak svůj na paní Klementinu s tak zvláštním výrazem, že uznala za dobré, sklopiti oči.

„Račte se, libo-li, vysloviti!" zašeptla po chvíli skoro ostýchavě. Srdce jí přese všechnu otužilost přece jen prudce bilo a dech se jí tajil.

Plukovník však, jako by se úmyslně pásl na jejích duševních mukách, odpověděl teprv po delší pomlčce:

„Jsem tu dnes vlastně, milostivá paní, jako prosebník."

„V záležitosti cizí nebo —?" optala se domácí paní, vzmuživši se, aby přímým dotazem učinila konec vlastním rozpakům.

„V záležitosti své vlastní," odpověděl plukovník upřímně.

Nyní již nebylo pro domácí paní nejmenší pochybnosti, že nadešel konečně okamžik, kdy vyplní se nejvřelejší její tajné přání. Tvář její, která se nebyla snad již po celé decenium začervenala, zahořela hektickým

ruměncem, oko se rozjiskřilo a na rtech zdála se chvěti sladká prosba: „Mluv, mluv!“

A poprvé po mnoha letech nebyla s to odpověděti . . .

„Prosba má,“ pokračoval plukovník s nezměněným klidem, „týká se však celé rodiny a proto bych si přál a snažně prosím, abych ji směl přednésti — —“

„Vždyť jsme zde všechny!“ vpadla s mírným udivením paní Klementina a zrak její zakroužil kolem. „Celá rodina . . .“

„Míním slečnu Elišku,“ připomenul suše plukovník.

„Ah, ta přece nenáleží k naší rodině!“ míní paní Klementina, upírajíc zrak svůj vždy udiveněji na mučícího ji muže.

„Vy však jste jí, milostivá paní, druhou matkou,“ pravil plukovník, jako by pronášel něco, co se samo sebou rozumí.

„Pravda,“ přisvědčila domácí paní; nicméně ihned se zase mimoděk vzepřela. „Leč — co má, prosím, Eliška s rodinnou záležitostí —?“

„Nic více, než-li že si přeji,“ odvětil plukovník, „aby i ona jako nevlastní vaše dcera neměla nejmenší záminky — —“

„Ah, tak!“ uvolnila domácí paní stísněným prsoum. „Budiž tedy, jak si přejete!“

Po té jala se volati: „Eliško! Eliško!“ Nicméně hned na to obrátila se k Adele: „Zavolej Elišku!“

Adela, kterouž záležitost, o kterou šlo, rovněž tak napínala jako Arnoštku, vstala se zjevnou nechutí a plížila se k letohrádku.

Zatím obrátila se domácí paní zase k plukovníkovi.

„Přiznávám se vám, pane plukovníku, že napínáte zvědavost naši v nejvyšší míře.“

„Okamžitě ji ukojím,“ zní klidná a zdvořilá odpověď, „v pevné naději, že prosby mé neoslyšíte.“

„Neoslyším,“ uklouzlo mimoděk domácí paní, dívající se skoro stydlivě k zemi.

V tom vyšla z letohrádku Eliška, která byla patrně tetino volání zaslechla. Adela na ni kývla — obě blíží se chvatně ke skupení.

„Neoslyším,“ opakovala zatím domácí paní s jemným důrazem, „račte býti ubezpečen, že neoslyším. Neboť muž vašeho společenského postavení, vaší povahy, vašeho vzdělání nemůže přece žádati ničeho, co by se nesrovnávalo s intencemi nejušlechtilejšími.“

Za tímto výkladem byla Eliška s Adelou došla. Tato usedla, Eliška zůstala však v pozadí státi.

„Eliško,“ obrátila se domácí paní ku své neteři, „pan plukovník přeje si ve tvé přítomnosti — —“

Oslovená se lehynce zapýřila a sklopila oči, což však ani teta, ani sestřenky nespozorovaly, poněvadž byl pozornost jejich upoutal zase plukovník, jenž převzal slovo, řka:

„Žádost, vlastně prosba moje, milostivá paní, jest prostá,“ začal a za svrchované zvědavosti, zračící se ve tvářích matky a obou dcer, klidně dokončil:

„Prosím za vaše milostivé svolení, aby slečna Eliška mohla se státi vychovatelkou mé Anežky.“ (Pokračování.)

Večerní zvony.

Kdo pomní ještě a kdo zapomíná?
A. Ch. Swinburne.

Tvůj verš — jak zvony věží starobylých . . .
Lermontov.

Jak s nebes výše hlas by dolů slít,
tak dumavý a jasný, vítězný,
v němž duše mrtvých smyslům smrtelným
se ozývají jásajíce vstříc,
tak splýváte, vy zpěvy záhrobní,
v mé srdce, nejen sluch, ba na dno až.
A celý život můj se z vaší hudby
mně ozval zas — hlas mládí, nápěvy,
jež jako dítě zpíval jsem, a hluk
těch drobných bouří, v kterých mladá krev
se rozkýpěla jako řeka vichrem,
kdy plným proudem s břehem zápolí
a hrozí strhat hráze svévolí.

Ó prvních bolů stony divoké,
jež slýchal život jinošský, kdy láska
mu v ňadra sáhla rukou řeřavou
a bolavého srdce dotkla se
mu ortel hlásíc: ‚Budiž věčně kleto,
trp stále mnou, já neopustím tebe,
tys navždy mým, svou černou krví zpíjej
se v marném blouznění, a vlastním žárem
se ztravuj v taji, květy růžové,
jež vytryskly z tvých ran, syp v cestu jiným,
by nevědouce po nich šlapali,
kde nejvíc bolí . . . všední masku měj
a nejkrásnější růže trhat chtěj!‘

Ó jest to tentýž hlas váš, zvony vy,
jak tenkráte, když těžký lásky kříž
mne k zemi svalil poprvé a v trýzeň
mou nikdo s těchy slůvkem nevstoupil,
neb trpěl sám jsem, zapíraje bol
jak neduh zlý . . . A nikdo nesetřel
můj pot, mé slzy, prázdná byla tak
ta lada písčitá, kde ležel jsem,
a moje srdce bylo jako kotel,
v němž čarovné se vaří koření . . .
Tu ozval z dáli váš se hlas, ó zvony!
Zněl nekonečnou melodií on
tak jemně, vroucně, jako matky ston.

Ach byl to v skutku drahé matky hlas.
Neb když jste stichly vy, on ještě zněl,
zněl dál jak vodopád, jenž šerem lká,
jak poraněný pták, jenž v noci zmírá
své mládě hledaje a nemůž' dál . . .
Však my se nalezli . . . A celá naše bolesť
a láska naše — její větší mé
a jako slunce čistá, horoucí —
se rozlila v déšť slzí pokojný
jak letní déšť, jímž tryskne náhle znoj,
jenž hrozil hromy, vichrem, povodní
a nyní sije úrodu jen kol.
Tak požehnáním byl mi onen bol.

Tys, matko, odešla . . . Já byl jak keř,
jenž s kořenem je z půdy vytržen.
Ó nové srdce hledej, ubohé
si srdce mé . . . Ó svatá, svatá jsi
ty bolesti, tys nejsvětější všech,
ty pro máť bolesti! Ó tebou Bůh
nám mnoho odpustí, co neodpustil
by jinak nikdy. Ty jsi dobra zdroj
v nás nevysýchající do hrobu,
a modlitbou tvá každá vzpomínka.
V tu modlitbu zněl nápěv andělů —
to, zvony, váš byl mírný, slavný hlas,
v něm já s mou matkou shledali se zas.

Byl večer jarní. Jako oblaky
se květy leskly na větvích, a van
byl vůní zpit, a mladý, svěží list
jak usínal by sladkou mdlobou. Stín
se kolem snášel, kdesi slední pěl
svou píseň pták a hvězdná tichá zář
se rozplývala jako zlatá pěna.
A tehda přišla ona, Musa má.
Tak vešla tiše jako světlý duch,
— já mněl, že mé to matky světlý duch —
a děla jen: ‚Trp s jinými a horli!‘
A opět znikla v hloubi šera kdes
— tak bouře mijí rozechvěný les.

Leč v srdci zůstal její svatý jas
jej neudusil čas, jej nesvál vichr,
když vášeň nečistá naň na chvíli
svůj kladla popel, on vždy mocněji
pak vyšlehnul a klidně dále plál.
Byl oltářem, mé srdce plálo tam
za viny mé, za lidstva hřích a zlo,

ó věčná tryzna krvavá to jest
jež svítí lidstvu z duše pěvců jeho
— svit milosrdí, práce, volnosti.
Zda chápe svět? Či všecky hvězdy chápe?
Jen hlas váš, zvony, v noc kdy hovoří,
tu před bohem se pěvec pokoří . . .

Teď velebným a jasným souzvukem
zní život celý jako velký zvon
jejž pracně dříve ruka mozolná
v let rozhoupá, než hlahol ozve se.
Leč jednou, když již srdce mohutné
v hruď udeří, tu celá velká bouř
se citů ozve . . . a vše — mládí stesk
a nesplněné touhy, zklamání
a práce, trudy, nové naděje
a láska k dobru, temna nenávisť,
shon okamžiku, zemských bahen rmut
a nekonečna nad vším rozpětí —
vše v života se souzvuk rozletí!

Tak žiju, cítím, toužím, pracuji
jak jiných tisíce, jich nejsa lepší,
jen cítě více snad jich vlastní bol
a prázdnotu a popel zemských dnů
a chvilky štěstí přelet kolibří
a na jich křídlech krve krůpěje . . .
Hlas zvonů večerních mi vzpomíná,
že záhy povel přijde, odsud jít . . .
Zas jiní přijdou, nový stvoří svět
a sboří náš a stranou pohodí,
co nevzali jsme s sebou do hrobu . . .
Čím budeš, památko mé matky, jim,
čím budu já pak následníkům svým?

Jen prosím Boha, umírání mé
by bylo večer . . . měkký soumrak již
když ustýlá se na zem, na duši,
a noční ticho rozlévá se kol . . .
Ach, tenkráte zní zvony večerní . . .
Ty vezmou duši mou, tu zmatenou,
však pravdu vždycky hledající. S ní
se rozhlaholí slavnou modlitbou
nad vlastí, lidstvem, bratry trpícími,
až vlastní bídy zapomenou, dál
jak slabší, slabší hudba budou hrát . . .
jak hudby zdání . . . poslední již ton . . .
A sladký bude, smířlivý můj skon.

Aug. Eug. Mužík.

Václav Živsa.

Hexametrem napsal **Svatopluk Čech.**

(Pokračování.)

Cestkou vyšlapanou v zadní kout zahrady došli
tam, kde potok široký, vrbovím kol hustě ovrouben,
sám jenom odděloval sad farní od sadu vedle,
jenž upraven byl spíš v podobenství parku malého:
na břehu tamto druhém, houští mezerou vrbového,
cestkami propletených několik zříš trávy koberců,
obrubu někde keřů, souměrnou k úpravě celku;
tu kvete bíle šeřík, zlatě září onde čilimník;
uprostřed vodotrysk vzduch stříbrem, perlami nítí;
kol něho rozloženy jsou záhony pestrobarevné
vzorcem hvězdovitým. V pozadí dům stavby lehounké
svou sem záď obrací, s ní pavlač ze dřeva pěknou,
švýcarský maje sloh, všude čisťoučký jako klícka.

Před vodotryskem stál muž hezké postavy štíhlé,
spíše jinoch teprvé; tvář s čáti mu stínila jemně
obruba rozložitá, drsná slaměného klobouku,
z pod níž jasnorusé vlasy bujné splývaly volně
v prstencích bohatých kol čisté líce ovální,
hladké jak děvy líc, ano téměř i krásoty dívčí;
svrchní ret mu jenom chmýří ostýlalo hebké.
Stál tam lehce oděn ve světlém obleku letním
a plechovou konví — zelený měla k ozdobě nátěr —
vláhy nabrav jasné, slal deštík v záhony pestré.

V tom za potok zaletěl jeho pohled v zahradu farní;
hnedle konev postavil, s kadeří sňal chvatně pokrývku,
prudce hlavou i rukou trh' v pokloně trošku nejapné,
až s pola zastřela mu vlasu jasná záplava líce,
téměř k bělmu očí je žhoucí pokryla červeň.

Úsměv dívce pohrál rtoma; v odvět kývla mu pozdrav,
zrak veselým leskem pod temnem brv se zajiskřil,
„Dobrý den! Aj, stále pilen?“ hlas jasně se ozval.

On pošinul nazpět s lící vlasu záplavu valnou,
rozpaku pouto setřás, přistoupil ku břehu blíže
a chtěl cos promluvit, leč náhle tu Živsu zahlédl,
jejž mu dosud vrbová zastírala houština bujná;
na rtech uvázla mu řeč, zas rozpaky zastiženému.

„Tuť pan Živsa mladý, práv doktor,“ hlásala dívka.
„A zde milý soused, pan Výhoň, bard i malíř náš,
pilný pěstovatel růží, holubářů mistr okolních,
zručný velmi rybák a naší sloup Thálie nuzné.“

Představení sobě tak mužové skráň schýlili lehce.

Váznoucím jazykem nato Výhoň skromně se ozval:
„Hříčkou rozmanitou nudu venkovskou si plašíme —
v posled ochotnické jsme divadlo zařídili sobě —
já v oponu strakatou naplesknul podle patróny
lýru ve věnci hvězd a k zasvěcení toho chrámku
zoufale zrýmovaný též na mně vymámili proslov —
teď za ty zásluhy jsem pasován za malíře a pěvce.“

„Nechvalná skromnosť, dary božské v sobě zapírat,“
Ludmila žertuje dál. „Zdaž rovně i popřete pravdu,
že jste herec velký, nedostižný zvláště milovník,
Romeo, jímž honosit by se velké mohlo jeviště?!“

Červeni mocný žár zas mládcovy líce zanítil,
odvetu marně hledal, v tom spásu přineslo mu hlasné:
„Bohdane!“ jež z pozadí švýckého se ozvalo domku.

„Strýc mě volá — odpusťte tudíž,“ vece v omluvu Výhoň;
poklonu vykrouživ, k domu odtud rychle se béře.

Živsa hledem ponurým svižného mladíka provází,
až domu zadní vchod ztepilou jeho postavu zastřel.
Leč v duchu Václavově tvář mládcova ještě se míhá,
ten čerstvý pleti pel, vlasu prsteny leskle ruského,
jasný zrak, hluboký, jiskřící v žáru mladosti,
přitlumeném jemným rozkošné zádumy flórem,
tím jitřním oparem nad krásami vesny životní,
v nějž jas fantasie tká zářné barvy čarovné,
v těch skvoucích mlžinách slibuje světy nádhery bájné —
V povzdechu Živsa zalét' upomínkou v léta zapadlá,
když sám takto mlhou zřel do světa luznobarevnou . . .
Teď rozprchla se již, jen skrovné zbytky se lesknou
nad životem všedním, kde pravdy mu slunce neklamné
rozplašilo přeludů sladkých polosvětla opojná.
V povzdechu děl sobě tak, jím touha zavířila marná
po ztraceném světě tom, jeho klamných slastech i krásách
i s jeho bláhovstvím, jeho bouřemi nezkrocenými.

Dívka zatím hovoří: „Podivín je strýc jeho, vězte.
Rok tomu, ve vsi naší pozemek ten sobě zakoupil
a zbudoval si tu dům. V něm lučbou prý se zabývá,
stroj nějaký skládá, slídí po vynálezu různém.

A spolu jest politik, radikální zásady hlásá;
již za jinošských dob prý heslům podvratu sloužil,
v době reakce pykal za ně těžkým léta žalářem.
Choť jeho líbezné naopak jest mysli, pobožné,
leč churavá poněkud; dceru provdal; syn jemu zemřel.
Ve studiích nato podporoval nuzného synovce,
Bohdana, myslím však, že na bradlech zkoušky poslední
plavby se osmileté roztříštila čáka nevalná.
Teď latinář v hříčkách mechanických ujci pomáhá,
půldny sedá s udicí neb v zahradě růže zalévá
a v noci jen, možná, s učeností ještě se pachtí,
neb tam shůry vikýř, kde malá mu komůrka je sídlem,
ještě duchů hodinou blíkává světlem okénka —
ač-li nebásní tam bdící nebo nečte romány."

V Živsově mysli opět líc mládce jarého se mihla,
houšť světlých kadeří ji v pěkném rozladu věnčí,
noční lampa kolem třesavou k ní glórii kouzlí
a v čele vábných dum stopa jasná chví se tajemně,
blouznivě zářný zrak v říš divné krásy se hrouží,
v rajských tlum zjevení, z nichž jedno se líce vynáší
jak z cherubínských spoust vítězná krása Madonny. —
Ach, věru básník jest, nechť nikdy se verše nedotknul,
každý v době také, kdy buší v hrudi srdce mladistvé
a v rosný duše květ zora první lásky zaplává.
Jistě i Bohdanu již zasvítila z Lidčiny tváře!

Jak tuto příhodná pro milostnou půda selanku:
Dvé zahrad schovaných, kam větví houštka zavírá
přístup očím zvědavým; je dělí jen tok vody jasné,
obruba křů vrbových jen lehkou přehradu dává.
Přes tekutou onu mez skok mrštný může přenésti
mládce na farní břeh; tam v bujné houštině mlází
úkryty bezpečné jsou k smíchu a šeptu milenců,
stisku i ruk teplých, ba též sladkému polibku —
A věru těžko vybrat pěknější lásky obrázek
nad toto postav dvé, vzory svíží krásy mladistvé,
nad tuto hlav dvojici zde světlo- a temnokadeřnou,
přikloněnou těsným k sobě poutem touhy milostné
pod pruty čerstvými mlází vrbového a listím,
pod větví stromovou v bělorůžné ozdobě poupat —

Dál, dál obrazivosť tuto pěknou představu předla
a přece nevlídným čelo houšť se ovíjelo mráčkem.

Po straně Živsově dál švarná průvodkyně darmo
vedla hovor veselý — host žertům jedva naslouchal;
takto do výše opět po stráni vystoupali travné
pod řásní květovou; dvoru zas farního dostihli.

Slunce zatím jarní v západ se pochýlilo níže
a bleskem veselým tím vroucněji líbalo ještě
předměty nejbližší, jež zíraly v líc jeho žárnou:
štíty chalup dřevěné, s vetchým tu i onde kabřincem,
někde i hrot lomenic prostých, věž kostela výše,
kol níž ptactvo čilé se krouživě míhalo sem tam
ve vzduchu jasně zlatém jak třpytné skvosty letící.
Též v korunách stromových bleskutné hrály paprsky,
že v nich zohnivěla květu krásná běl nebo červeň,
leckde paprsk dlouhý skulinou té řásy prolétal
jak střela plápolná nebo výprysk výhně horoucí;
i včel roj bzučivý kol větví ve vzduchu zářil,
jakby zlatý všude prach z té květné nádhery tryskal.

Dvůr též s části hořel v tom skvostném ohni nebeském:
jím holubí na kůlu domek báječně se lesknul,
v pravdě nyni podoben drobnému paláci pohádky;
kolkol péra zlatá svit půjčil slípce nejedné
a tkal nitky zlaté do svrasklé líce babičky,
před stavením farním na stupních práhu sedící,
že tvář dobrotivá pod šátkem v babku zadrhlým
smát se zdála celá tím leskem záře večerní.

Skutkem pohrával po uvadlém po rtu matróny
úsměv pouze tichý; zrak jasný, charpě podobný
z pod řasy, ozlacené sluncem, spokojen se upíral
na hru malých děvčat, z nichž jedno vyhoupla si na klín
a pravicí hubenou hebké mu probírala vlásky,
světlorusé, bělavé téměř, s krátkými copánky,
k nimž byla připletena blankytná pentle vybledlá.

Ostatní se točí v kole před ní, zvučně pějíce
píseň dávnověkou o Heličce milé, zlatolící
a v jich věnci stojí sama něžná družka, Helička,
vážně kolem patříc, květným okrášlena vínkem.

V tom starušenka vidouc, že s hostem Lidka se blíží,
s klínu na zem bělovlásku malou odkázala jemně
a vstala v ústrety jim. Též děvčata pána cizího
příchod z her vyrušil; plaše před ním hlouček ucoufl.

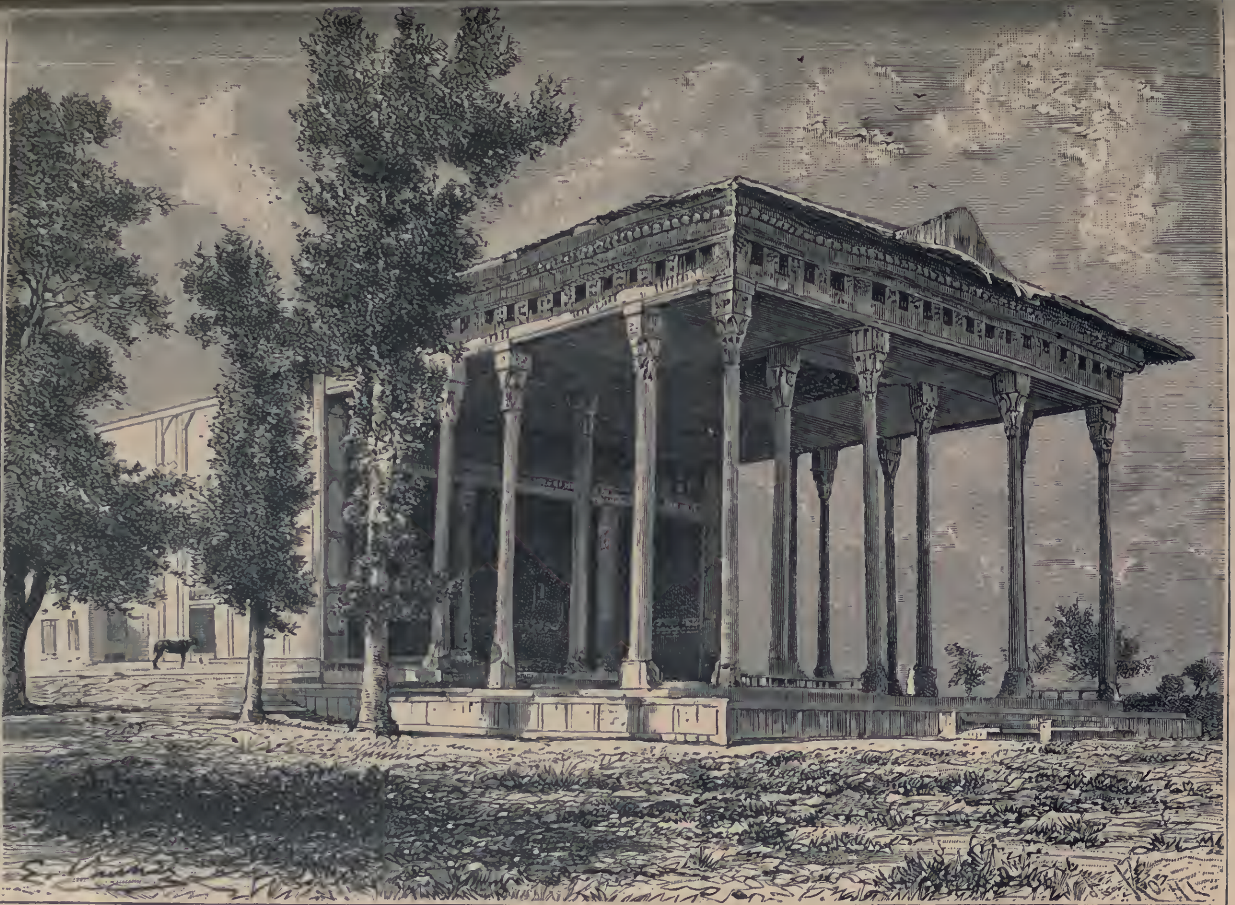
Výjev přetržený vysvětlila Marta hovorná:
„Právě na rychlo jsem celodenní skončila práci,
v dům náš rozruchaný zas trošku pořádek uvedla.
K oddechu před stavení jsem na vzduch vyšla si volný
a hned Martu starou tato drobná cháska přepadla,
jež čekajíc u vrat, z fary babku si často vyčíhá,
her řiditelku jejich, nevyvážnou studnu pohádek.
Ráda opět děckem v tom dětském kroužku se stávám
a hru jejich sledujíc, v ráj dávno zašlý pozalétám.

Ach, bohužel, že mizí v čas dnešní více a více
všechno, co dětství nám pestrými ovíjelo vínky
kvítků sladkodechých, vzrostlých na palouku domácím.
Dnešní svět se chlubí, že mu jasněji osvěta září;
však za to — věřte, pane — v době zašlé víc bylo krásy.
Kvetly pohádky zlaté v chat selských jizbě nizoučké,
když ledovým šperkem zima krov jim věnčila bílý,
když v nich praskal oheň, kolovrátek družně vrčíval.
S vesnou dětských her se probouzely závody plesné
v kráse přerozmanité, kola děvčat vířila trávou,
zpěv tu slyšel's, říkadla stará bez počtu a konce,
všechno ryzí, hezké, vykvetlé z půdy našinské —
tak sobě hrát neumí již drobná cháska nynější,
chudne a bledne její též zábava dob churavostí
a kde co zůstalo přec, pel čerstvý jistě tu setřen.

A kde sterý obyčej pěkný, jenž po věky krášlil
české vísky život, hody, svatby a výkony různé,
s otce k synku děděn, v plesu dcer znova matky těšíval?!
Tehdy z lesův i lučin krásné záznívaly písně
dívek i mládenců, toužícím v úlevu srdcím,
a v poli v letní čas žencům libě krátily práci.
Teď co slyšíš? Kraj trudně mlčí nebo písně zasléchá,
jež jeho nitru cizí, neb hnusné vřesky dokonce,
z nichžto slují městských nejhorší otrava páchne.
Věřte mi, že v čase tom mé srdce si často zasteskne,
po světě zašlých dob krásnějších smutně zatouží —
Čas věru jest, aby babka sivá pod trávu si lehla,
jíž nehodí se nový v ten svět, mezi plémě nynější.“

(Pokračování.)

Ajnak-chané čili Zrcadlový palác v Ispahanu.

Ispahan.

Napsal **Quido Mansvet-Klement.**

(Dokončení.)

Neradi opouštěli jsme jedinou mešitu, do které nám v Ispahaně dovoleno bylo se podívati. Ze dvanácti dosud stojících mešit zasluhují ještě zvláštní pozornosti prastará mešita „Džuma Ispahan“ a mešita Amru, kterých ale navštiviti lze nebylo. Francouzská cestovatelka pí. Dieulafoy byla před několika lety šťastnější. Té dovolil Šach perský stálý přístup do všech mešit, ba — horribile dictu — ona směla i fotografovati všechny vnitřky těchto mohamedánských svatyň! Krásné pohlaví má již v Orientě vždycky větší štěstí!

Hned za východem mešity rozkládají se velkolepé bazary města, a poněvadž tržiště tato stojí za důkladné prohlednutí, nerozmýšlíme se dlouho a kráčíme stinnými arkadami, kdež proudí hlavní život Ispahanu. Velkolepé tržní budovy, z dávných dob výtečně zachované, protínají město různým směrem a jsou vesměs z kamene zbudované a klenuté. Tři hodiny trvá zajímavá cesta, než-li je zcela projdeme. V každý čas bývá tu hlučno, a podívaná na množství zde prodávajících i kupujících jest velmi kratochvilná. Dlouhé řady zbožím obtížených velbloudů, soumarův a oslů procházejí tu různými směry a značný počet jezdců projíždí zvolna kupujícími davy. Kolem otevřených kuchyní se tu lidu jenom hemží a kuchtík vykřikuje tu a tam pronikavým hlasem, nabízeje své rýžové polévky a jiné krmě, jež vychvaluje do nebe. Prohlížíme všechny hotové „čilau“ a „pilau“, ale nemáme ani dost málo chuti dáti se do různých těch perských lahůdek a paštik, ačkoli nám majitelé veřejných kuchyň kulinarické požitky tyto v malých miskách graciozně k ochutnání podávají.

Spěcháme kolem žebrajících polonahých mrzákův a ocitujeme se brzo tu a brzo tam v hustém proudu, z něhož skoro ani není vyváznutí. Konečně zabočujeme do veliké chodby, spojující četné karavanseraje s bazary, a zastavujeme se před velkou skupinou mužů, kteří pozorně naslouchají vypravěči příběhů. Jest to starý derviš, který s velkým zápalem jakousi pohádku vykládá. Zde můžeme si klidně prohlednouti rázovité typy ispahanské a v městě tomto se sbíhající. Nejdříve poutá naši pozornost šat, a tu shledáváme, že Peršan miluje barvy oděvu co možná nejkřiklavější. Světlozelené, modré, žluté, červené kusy obleku pozorujeme na všech postavách. Zelená „gaba“ = kabát, modrý „džubbe“ = plášť, červené, suknovitě široké „šelvar“ = kalhoty, šedá nebo světlemodrá „pirah“ = košile, krátké, všebarevné „džurab“ = punčochy a černá ovčí vysoká „kulah“ = čepice tvoří duhovou palettu ispahanského obleku. Zároveň vidí cizinec ty nejpodivnější střihy na šatech hbitých Turkmenců, lstivých Kurdů, velkých Afganců, rozedraných cigánův a nemotorných nomádů. Pestrá směsice tato jako v kaleidoskopu mění ustavičně své

barvité sdružení, a mnohou chvíli bavíme se díváním na tento svět nám docela nový.

Zajímavé místečko k pozorování jest pro nás také kavárna, „kavechane“, ačkoli by spíše zasluhovala jmena „čajárna“, neboť Peršan miluje mnohem více, než kávu, čaj, kterýž se tu dle ruského způsobu v samovaru výtečně připravuje. Však nejoblíbenějším požitkem jeho jest

Derviš s tygří koží.

opium, a na širokých lavicích kolem stěn kavárny, prostými barvami křiklavě natřených, leží tak mnohý kuřák v hluboký opiový spánek pohroužen — fantasie unáší ho v tomto „sladkém snění“ asi do všech rájů svatého proroka! Probuzení jeho s ohromnou kocovinou bude však děsné! Mluvím z vlastní zkušenosti, tvrdě, že jest po opiovém spánku kocovina pyramidální.

Ispahanské kavárny jsou četně navštěvovány a v nich nalezáme také perského „lva“, šviháka to, který v nejpestřejším kostumu, celý nalíčený a voňavkami napuštěný, s mnohými prsteny na rukou, před některým zrcadlem svou osobu po dobu celého sezení samolibě okukuje a při tom z mohutného kalianu dýmá. Celé nehty a dlaně má opatrně hennou do žluta zbarvené, šat jeho jest na mnoze hedbávný a celý ten lion činí na pozorovatele dojem neskonale směšný. Všichni vousatí Ispahanci, a těch je zrovna 100 procent, barví si vous do tmavočervena, což dodává jejich tvářnosti zvláštního výrazu.

Z kaváren podívejme se do otevřených dílen oružejníků, mečířů, pasířův a podobných, kteréž na se obracejí pozornost cizinců. Práce těchto řemeslníků vynikají ve mnohém ohledu nad výrobky oružejníkův a kovotepců jiných zemí. Všechny imitace perských starodávných zbraní, jako jsou: hroty oštěpové, kulaté štíty, vysoké helmice a různé druhy asijských brnění a j., které vídáme ve výkladních skříních našich obchodů s orientálskými předměty, jsou prací ispahanských kovotepců. Neméně zručně zhotovují se tu překrásné nádoby mosazné, měděné s barvitým emailem a tepané, pak orientálské kuřany nebo kaditelnice a prolamované stojany, práce to na mnoze až obdivu hodné. Rovněž pracují se v těchto dílnách mistrně a s vybroušeným vkusem okrasy ze zlata a stříbra, šperky a nádherné nádoby všelikých forem a útvarů. V oddělení těchto kovodělců rozlehá se po všechen čas ohlušující tepání mnoha set kladiv, a snad právě proto není tato čtvrť tak silně navštívena jako ostatní části bazarové. Rozdělení zdejších bazarů dle řemesel a druhů zboží plyne z obecného pravidla na východě a hoví docela zděděným zvykům Orientálců.

V odlehlém, ale velmi zajímavém karavanseraji nalezli jsme v prostorném dvoře „Ispahanskou akademii malířskou“ pod širým nebem. Tato akademie jest po celé Persii slavně vyhlášena. Při našem příchodu sedělo u palet asi dvě stě, rozumí se, co nejslavnějších perských Raffaelů a Rubensů, polovice mistrův a polovice žáků, v malebném nesouladě. Nesmrtelná díla svá měli malíři i učňové buď na nízkých stojanech anebo prostě na klíně a práce šla jim hbitě od ruky bez modelů, bez manequinův a bez všech těch tisícerých pomůcek, které jsou našim umělcům nezbytnou potřebou. Jenom božská obrazotvornost dodává těmto umělcům motivy, látky a vzory, a to vše bezplatně. Ačkoli pisatel těchto řádků tak asi všechny velké veřejné i soukromé obrazárny v Evropě a také snad všechny školy moderního malířství zná, nebyla mi všechna odborná znalost zde nic platna a také krasověda mých společníkův ocítila se v koncích.

To nebyla již ani ta naše škola, která maluje vše v nejjasnějším jasu denního světla, že člověku až padá „bělmo na oči“, to bylo malování v záři slunce, v nejvyšší potenci. Látku ku svým nesmrtelným dílům berou si ispahanští umělci z povídek o hrdinech staré doby perské nebo z pohádek o podivných zvířatech rodné země. Slavný hrdina Rustem, hrozní turanští démoni, „Div“ zvaní, někdy opicím podobní, obři, pidimužíci s parohy a jiná havěť v boji se jmenovaným hrdinou; dále král Hušeng, podmanitel duchů, slavný Džemšid, budovatel mohutné Persepole,

Gueberská rodina.

strašný Sohak s dvěma hadími hlavami na trupu — toť jsou hlavní figuriny ispahanské školy nejbujnějšího fantastického pojmutí.

Ale v jedné věci blíží se naši umělci malířům v Ispahanu. U obou jsou totiž ceny poněkud divoké, a mně nebylo lze ani při nejlepší vůli koupiti si veledílo jednoho z těch umělců pro vysoký jeho požadavek. Však proto přece vracel jsem se uspokojen z návštěvy malířské akademie Ispahanu.

* * *

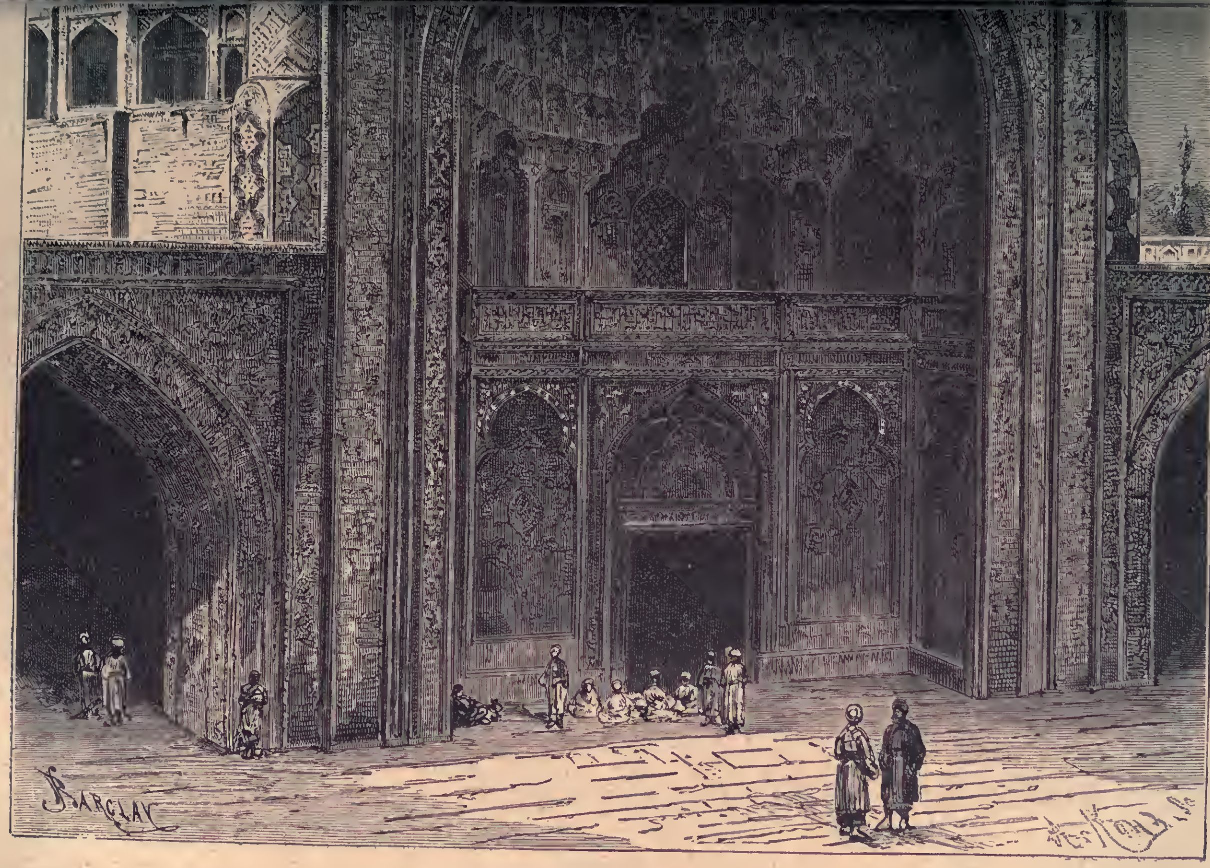
Kapitola o ženách nebude dlouhá, a to z té příčiny, že mluviti o krásném pohlaví Ispahanském jest na místě „haram“ (zapověděno), a kdyby to i bylo „mekru“ (dovoleno), nemohli bychom čtenáři nic zvláště zajímavého pověděti, ježto se pozorování jenom naprosto povrchně díti může, jsouc odkázáno takřka jen na ulici. Jakožto svědomitý zpravodaj zaznamenávám však proto přece následující: Chůze krásného pohlaví jest stejná všem těmto stvořením a vzpomíná živě na kejklající se, batolivý krok kachen, jejichžto nohy buď břečťanově zelené nebo rakovitě červené jsou, any objemné a takřka balónové spodky, se spoustou řas bohatě ve sběry složené, vždy tutéž barvu mají jako střevíce. Po kolena zahaleno jest takovéto — odpusťte mi, krásky Ispahanu — šourající se strašidlo v pestrou pláštěnku orientálského střihu, a světlý závoj kryje co nejhustěji obličej. Naše čtenářky se asi zvědavě táží, jak má takový vzor ženské bytosti vypadat, aby se švarnému hochu v Ispahanu zalíbil? Předně nesmí býti starší šestnácti let, za druhé jest čím kypřejší a tělnatější, tím lepší (nejtlustší dostávají se nejdříve pod čepec), a konečně za třetí budiž krása jejího obličeje podobna úplňku měsíce v největším objemu. Oči mají Ispahanky bez rozdílu velké, krásné, plné sršícího žáru, a malují si vysoko klenuté oblouky statných obočí černí silně nanesenou. V domácnosti šatí se — aspoň zámožné Ispahanky — pestře, nádherně, a kouří s nevšední náruživostí „kalian“.

Žádoucí kyprosť těla způsobují matinky svým na vdavky dorůstajícím dcerkám velkými dávkami mléka, jehož každá ke stučnění určená dívka denně až čtyři litry vypiti musí. (Vzpomínám si tu, že v Džeddě na Rudém moři spotřebují dvanáctiletá děvčata jistých „matek“ den co den po osmi až desiti litrech mléka, následkem čeho stuční tak, že se jejich tělo podobá beztvarnému balvanu masa — arciť velmi hledaného.) Etiketa Ispahanců nedovoluje manželům doprovázeti ženy na ulici, proto doprovází méně zámožné dámy vždy nějaký služebný duch, kdežto bohaté ženy střeženy jsou kleštěnci. Jistou svobodu však mají Ispahanské krásky přec, a užívají této někdy až přes míru. Smějí si totiž prodlužovati návštěvy u přátel a přítelkyň dle libosti, a návštěva celodenní, ba dvou-, tří- i několikadenní není žádnou zvláštností. A po celou tuto dobu se ctěná paní manželka své drsné polovičce nikdy ani neukáže! Pomlouvači chápou se těchto návštěv jakožto výborné látky ku všelijakým klepům, ba sami někteří málo dvorní cizinci vypravují o leckterém tajemném dobrodružství, ale já oproti tomu tvrdím: „Honni soit qui mal y pense!“

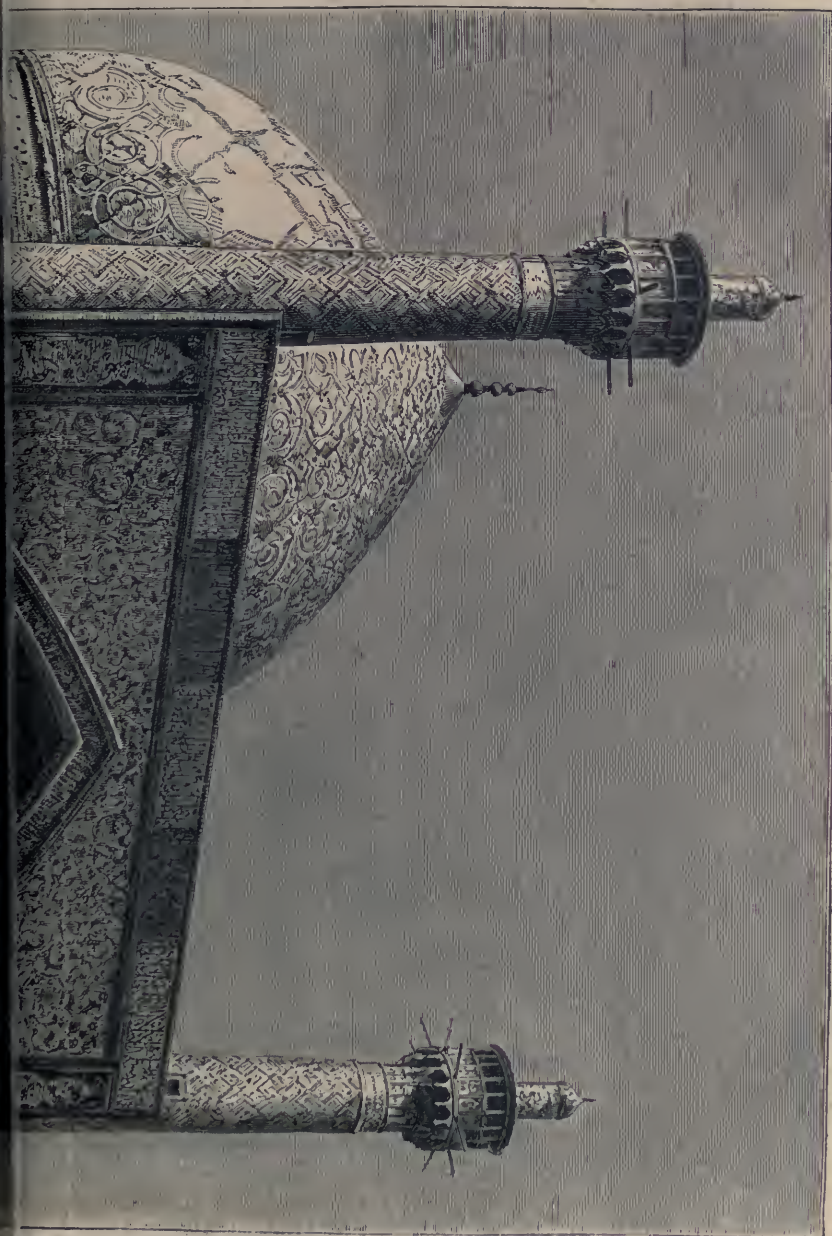
Zvláštní podívaná bývá v čas procházky místodržitele jižních krajin Persie, v Ispahaně sídlícího, na chování se lidu oproti milostenkám jeho serailu. Sultan Massud Mirsa, „stín sultana = Sillessultan“, není z kmene Kadžarů jako ostatní legitimní princové říše, ale proto přece prorokují mu stolec perských šachů, neboť je-li jeho ctižádosť veliká, jest jeho ráznosť ještě větší, a vliv ruský, kterému jest nakloněn, zasáhne asi časem mocně v kolesa říše perské a po krátkém vzbouření zasedne statný Mirsa na stolec Teheranský. Místodržitel jest Evropanům velmi nakloněn, rád nosí pruskou „Pickelhaube“ a jeho serail honosí se tak mnohou nevšední kráskou z naší pevniny. Bůh ho naprav!

Obecenstvu oznamují jeho příchod vyzáblí, křiklavě oblečení běhouni, kteří s opičí rychlostí tvoří živé, mlčky se klanící zdi; za těmito hrnou se jezdci všeho druhu, tělesní stráže, sluhové a uprostřed hodnostářů kluše na skvostném koni „stín sultánův“, dle našeho vojenského způsobu na všechny strany přívětivě zdravě. Avšak rychlostí blesku se scenerie mění, jakmile se tento výtečník vzdálil. Obecenstvo tlačí se v děsném chvatu do postranních uliček a v několika okamžicích stojíme samojediní na hlavní třídě. Druhá část běhounů, jakožto přední stráž harému, následuje a dlouhé hole gardistů cudnosti dopadají hvízdajíce na každého, kdo se opozdil. Nám Evropanům se dle starého privileje nemůže nic státi, ale slušnosť žádá, abychom k hustě zastřeným kráskám harému záda obrátili a v této obrácené posici tak dlouho setrvali, až přejdou všichni do párů spřežení soumaři, nesoucí uprostřed v kyprých talavaškách sladké břímě krásných obyvatelek serailu.

Ježto se mužské a ženské pohlaví na veřejnosti nikdy společně nestýká, jest pražvláštní podívaná při radovánkách anebo slavnostech lidu, kteréž se konají pod širým nebem uprostřed velkých zahrad. Ženské přicházejí ve větších skupinách, majíce obličeje hustě závoji zastřené, v kyprých ručkách držíce kytice růží nebo fialek, nejoblíbenějších to zde květin, a tlumeně zní zpod závojů laškovný smích v druhou stranu cesty, kdež se v párkách hemží pokolení mužské. Na určeném místě v šťavnaté zeleni, ve stínu ohromných platanův usazuje se dámský a dětský svět, kdežto v uctivé vzdálenosti odtud, láskyplně na zachumlené chumáče hedvábných žokův a balónů pohlížejíc, pozlacená mládež Ispahanská lenivě promenuje a dle jistých znamení zastřené ženské bytosti rozeznati se snaží a pak, když se jí to podařilo, nastává koketování. „Ale vždyť jest to zhola nemožné!“ pomyslí si asi mnohý čtenář. Já však pravím, že jest to možné a že se tak skutečně děje. Ispahanka užívá svého závoje jako Španělka vějíře, a umí jím — aspoň pro cvičené oči mladých Ispahanců — výborně zacházeti. Nenápadně ukáže jedno aneb obě snivá očka, hořejší nebo dolejší část obličeje, pravou nebo levou tvář, ba odhaluje na okamžik celý závoj a jiskrným šlehem oka, toho až závratně hlubokého oka, hlásá: „Miluji tě!“ Ispahanec zamiluje se jediným pohledem, a pak buď láskou zuří nebo v žalostné melancholii skomírá. Dosáhne-li předmětu své touhy, jest šťasten, nedosáhne-li ho, hyne. Arciť stává se to jen zřídka, neboť vášnivá, po našem mínění ta „pravá“ láska jest v Orientě vzácnou květinou, což hluboko podřízené postavení ženy aspoň částečně vysvětluje.

Šachova čili královská mešita v Ispahanu.

Avšak zůstavme šumný roj rozjařeného množství a obraťme kroky své k mohutnému stromořadí staletých platánů, kteréž se před naším zrakem v šířce a délce asi našeho Václavského náměstí rozprostírá. Velebné ticho panuje pod tímto z listoví sklenutým dómem přírody, kdež silné haluze v závratné výši v jediný, sluncem neproniknutelný celek splývají, a příjemný chlad vane touto velebnou prostorou. Zde nalezáme se ve středu města, v jedné z nejskvostnějších zahrad Persie, kteráž se zove druhým rájem země a kdež kromě hájů staletých platánů stojí velké, krásou oslňující paláce mocných velmožů starého Ispahanu. Kdybychom namočili péro do báječného barviva nejbujnější fantasie, chtíce vylíčiti tyto v jakémsi kouzlu tonoucí a s nevídaným přepychem zbudované i zařízené stavby, nenalezli bychom dostatečných výrazů třebas jen ku mdlému zobrazení všeho toho, co zde v zářivém lesku doby dávno minulé se stkví.

Čím dále kráčíme, tím více roste náš obdiv a bezděky zastavujeme se u nového, naši cestu protínajícího stromořadí, kteréž po našem mínění nemá na světě sobě rovného. Šířka této cesty „z tisíce a jedné noci“ obnáší šedesát metrů, délka pak dva tisíce pět set metrů! Dojem této aleje jest opravdu fenomenální, a opojeni jakousi zvláštní, obraznou rozkoší, kocháme se v tomto zrovna čarovném zjevu. Ačkoli slunce plnou září na obloze plane, kráčíme i zde v chladném, příjemném pološeru, nerušeném nikde ani jediným dotěrným paprskem, kterýž by pronikal srostlou klenbou přes píď širokých listův orientálských platánů tohoto stromořadí, jehožto větve ve výši devadesáti střevíců nad našimi hlavami se splétají. Takřka na každém z těchto několik set roků starých kmenů vyřezáno v kůru slovo perského vzdechu: „O Ali!“ Chutě sedáme do kypré zeleni, podepíráme se o titanský vodoklen a noříme zrak do zdánlivého nekonečna majestátných stromů. Sníme! Vše mizí kolem nás a pojednou ocitujeme se v duchu v dálném záhybu světových dějin. — Hrdý Nebukadnezar přivádí sem výkvět pokořeného Judstva (597 př. Kr.), odevzdává mu tuto úrodnou krajinu na stepní řece „Zajende-Rud“ a židé zakládají tu staré „Aspadana“. Pak vjíždí Alexander Veliký vítězně do města a velí okrášliti je mohutnými stavbami. Bájeslovný Feridun podává město darem reku Gao, kterýž je mění v ráj Asie. Dlouhá doba míru nastala, až pojednou jako příval smrti hrnou se v ohromném množství bucharští Seldčukové v tuto klidnou krajinu, zaplavují srdce Persie a pevně se zde usazují. Nejděsnější kapitola dějin nastává pak roku 1392, neboť světoborný Timur nezná smilování a děsní vojínové jeho vraždí všechno obyvatelstvo; nyní jest Ispahan mrtev a dvacet strašných pyramid, z lidských lebek narovnaných, jest hrůzný zbytek všeho lesku a života tohoto města. Pustota bezměrná panuje tu dlouhá leta, na troskách ssutin bují hloží a sříceniny paláců stávají se doupaty šakalův a hyén pouště. Však hvězda Ispahanu opět vzešla a z trosek povstalo město krásné, mohutné a skvělé! —

Zdá se nám, že žijeme v zlaté době Ispahanu. Stromořadí, ve kterém si hovíme, není starší dvacíti let a bující síla platánů pne větve již do značné výše; zlaté slunko ztápí vonný vzduch mořem světla a po vzorně upravené cestě projíždějí i procházejí se tělesné stráže směrem k paláci šacha Abbase. Výzbroj vojínů třpytí se leskem zlata, a krášlené helmice,

drátěné košile, větší kulaté štíty a pádné meče jezdců dodávají mohutným postavám vzezření rytířského. Rozdíl mezi žoldnéři Abbase a oněmi, jimž velel mocný Xerxes, jejichž tesané podobizny ve sříceninách slavné Persepole vidíme a kteří jen lehkou výzbrojí i šatem oděni jsou, jest vskutku velký. Zástup učenců a umělců v řasnatých talárech s širokými rukávy, s konickou rourou, ku hlavě uměle pleteným turbanem přitáhnutou, kráčejí vážně kolem nás; dále za těmito uprostřed dvořanů v nádherných květnatých rouchách, v sněhobílém úboru a s nízkými turbany členové

Ispahanský velmož.

poselství bucharského. Vstáváme a následujeme dav k audienčnímu paláci vladařovu. Po pravé i levé straně souměrně rozsázených a svěží zelení obalených platánů stojí nádherné mramorové paláce, školy vysokého učení, dále rozsáhlé fontány, z nichž mohutné proudy a paprsky vod vysoko do vzduchu vyrážejí a v duhovém třpytu nazpět do zčeřených vodojemů spadají. Kamkoli pohledneme, všechno všude jest nové, sotva dokončené, i zdá se nám, že teprve před naším příchodem celé to množství tvůrčích sil, jež tento ráj zde vykouzlily, na mocný vládcův povel zmizelo.

Tu pojednou vystupuje v čele stromořadí hrdě do výšky nádherný „palác slyšení", a dvořanstva se kolkolem jen jen hemží. Stojíme před majestátní budovou „sloupového paláce" = Tšihil-Sutunu, který se prostírá na rozsáhlém, dva metry vysokém tarasu z bílého mramoru. Vzdušná, otevřená předsíň na osmnácti točitých, bohatě zlacených sloupech spočívající, má asi šedesát kroků šířky a čtyřicet hloubky. Honosí se bohatou stavbou, jejíž sloh i spůsob vypočítán byl na oslnění navštěvovatelů nejrafinovanějším účinkem. Zadní ohromná plocha stěny totiž, ve kteréž se uprostřed nalezá branka, do vnitř paláce vedoucí, jest od zdola až ku stropu co nejuměleji vyložena zrcadélky, v nichž se celé přední sloupoví mnohonásobně obráží. Však ne dosti na tom. Těsně uprostřed zlacených sloupů, jež spočívají na šklebících se lvech z mramoru, nalezají se dvě bohaté vroubené nádržky, ve kterýchž co křišťál čistá voda jemné sloupořadí a vše kolem sebe nad míru effektně zrcadlí. Vnitřek paláce audienčního rozdělen jest na množství pokojů rozmanité velikosti, v jejichžto středu umístěna vlastní přijímací síň, přeskvostně zařízená. S oslňující nádherou vyzdobené dvořanstvo kolem šacha Abbase vítá poselství a blahosklonně rozmlouvá vladař s vyslanci slavné Buchary. Poslové sotva slyší — tak jsou uneseni báječnou krásou nevídaného přepychu. — —

Tak bylo před třemi sty lety a dnes ještě jest zařízení celku u větší části takové, jako za oné doby. Koberce hedvábné, nesmírné ceny, podobné tkaným obrazům, jež hotovili potomci z rodiny Gilla Gobelin-a ve Francii v šestnáctém století, kryjí všude mramorové podlahy, záclony z jemného tkaniva, zrcadla, krby a všeliké ozdobné předměty jsou staré, patinou času omžené a tím ještě vzácnější. Avšak největší starožitnickou cenu zde mají čtyři velké, do stěn zapuštěné malované obrazy, kteréž nám šacha Abbase představují jakožto zakladatele zlatých časů Persie, pak v kruté seči s Usbeky, dále téhož vládce uprostřed dvořanstva a konečně při velké hostině v kruhu přátel a milostnic. Sunnitům, kteří zatracují každý obraz a všelikou sochu, jsou tato díla trnem v oku a to tím více, ježto na jednom z uvedených obrazů vyobrazen jest šach, sedící rozjařen při ostré pitce ve společnosti až příliš veselé. My však vidíme tohoto svobodu milujícího mocnáře ve světle nejpříznivějším, považíme-li, jak vysoko vynikal osvíceným duchem nad předsudky své doby. Opouštíme tyto síně, jež každý cizinec volně navštíviti může, a kráčíme do „ráje hurysek".

Je-li palác „mnohosloupný" nádherný, jest letohrádek šacha Solimana, také „skřivánčí palác ráje" nazvaný, odtud nedaleko vzdálený, již vrcholem vší skvostnosti a všeho přepychu. Stavba tato byla dokončena roku 1685 a nemá sokyně v celém Orientě. Nejmohutnější z platánů, průměrně 32 metrů vysokých, převyšují tento skvost staveb perských o několik metrův, a nad platany ční hrdě hlavní kopule. A vnitřek? Ten se dopodrobna na tomto místě popsati nedá, a proto uvedeme jen věci nejhlavnější. Šach Soliman, abychom tak řekli, „na slovo vzatý zbožňovatel krásného pohlaví", chtěl postaviti jen pro sebe a své krásné milostenky zlatou klícku, která by ve světě neměla sobě rovné. A tento svůj úmysl také dokonale provedl. Pro sebe ve středu tohoto paláce lásky zbudoval prostranný, čtyřicet metrů v průměru měřící sál, jejž kryje nízká kopule,

Dvorní sluha, gardový voják a jezdec z doby starých perských králů.

spočívající na sedmi pilířích. Sál tvoří takto nepravidelný sedmihran, rozdělený kolem běžícími galeriemi ve dvě poschodí; k těmto vedou mnohonásobně rozvětvené schody, tak mistrně skryté, že jenom pomocí obeznalého vůdce najíti lze pravou cestu v tomto labyrintu. Účel všech těchto tajemných schodů se nám zcela vysvětluje hořejším zařízením, kteréž hraničí s galeriemi. Tam nalezá se totiž kolkolem sálu jedno sto a dvacet co nejskvostněji zařízených ženských budoirů, z nichž každý jinak je okrášlen a zařízen. Obrazotvornosť genialního architekta musila zde rozluštiti tvrdý oříšek raffinovaně skomponovaného ráje a podařilo se jí to měrou až úžasnou. Stavebními hmotami jsou zde: mramor všeho druhu a všech barev, hlazený jaspis, kladený od podlahy do výše čtyř metrů, v oknech broušený křišťál, jenž zasazen jest do stříbrných rámů, zlacené dřevo cedrové, z něhož vyřezána jsou zábradlí galerií, a pak tu a tam dřevo ebenové jakož i vonné sandelové. Nádherné obrazy, představující scény až příliš milostné ve svěžích barvách, plných ohně, pokrývají stěny skvostných komnat, nad nimiž se klene prostorná kopule, světlá, v zářivě lesklé, mistrně provedené mosaice, ze kteréž se jiskří jasné slunce, bledý měsíc a starodávná znamení hlavních planet. Rozkošné salónky vladařových milostnic tonou dosud v lesku, a jakýsi lahodně opojný vzduch vane tímto posvátným pološerem. — —

Škoda, škoda nastokrát, že v tomto ráji Ispahanu vše urychleným krokem spěje ku zkáze, a že neúprosný zub času niče takřka vůčihledě tolikerou neskonalou krásu, ustavičně dále hlodá a všude spoustu zůstavuje, kamkoli jen pohledneme. Jediné věčný zdroj přírody, neviditelná, vše oživující síla všehomíra, bují zde ve svěží zeleni, tak že všechno kypí jarým životem a spousta květů rostlinné říše každou píď půdy zarůstá. Vedle platánův a topolů stojí staleté dubové stromy, tmavé vysoké cypřiše, stinná vrba, bobkové a jidášské kmeny a konečně statný jasan i krásně kvetoucí tamaryšek. Ovocných stromů, keřův a zeleni je tu všude množství ohromné, a jakosť ovoce musí uspokojiti každého gourmanda. Nade všechno ovoce vyniká však ohromný meloun chuti znamenité, a Peršan má pravdu, an tvrdí: „Není meloun jako meloun, v Ispahaně jsou nejlepší!“ Malá květena zastoupena zde spoustou nejkrásnějších fialek, růží, narcissů, lilií, tulipánů, hyacintů a jasmínu. Apropos — perský růžový olej! V celé Persii a také ani v Širasu, domovině to růží, se nikde nevyrábí, nýbrž přichází vesměs z Indie.

Opouštíme královské zahrady, vracíme se z „ráje“ do klikatých uliček města a hledíme zase ve tvář skutečné špinavé nynější Persie. Ježto zde, jako v celém Orientu, nikde není tabulek s nápisem: „Zde jest žebrota zapověděna,“ vrhá se na nás před mohutnými pilóny u východu zahrad smečka žebráků různého pohlaví a stáří, prosíc žalostným chórem o almužnu. Perští žebráci jsou dobře vyškoleni a umějí se výtečně dovolávati milosrdenství každého zámožnějšího bližního; ježto pak almužnu dávati jest skutkem Allahu milým, dává každý a rád. I mladé, závoji zastřené dívčiny v jediné těsně přiléhající haleně, kteráž krásný vzrůst těla do nejjemnějších podrobností prozrazuje, žebroní tklivým hlasem o dárek, přistupují těsně k nám a zručným hmatem snímají šlojíř na okamžik, abychom uzřeli jejich půvabnou tvář a pohledli na okamžik

do oka, planoucího smyslným žárem. Jsou pověstny pro svůj Allahu velmi nemilý život — a stávají se již ve stáří dvacíti pěti let starými ohyzdami. V Ispahanu zaujímají v mosaice žebráků zvláštní místo dervišové, kteří dělají ze žebroty ctnosť a tvoří uzavřený jakýsi sbor čili stav. Zaměstnání mají arciť ještě vedlejší. V Ispahanu mají svého volbou určeného hlavára a zároveň i soudce, jemuž odvádějí částku svých příjmů k dobru celé této kasty. Na každém cizinci vynucuje pohlavárem vyslaný derviš almužnu zvláštním způsobem. Před domem vašeho bytu objeví se jednoho dne otrhaný derviš, vztýčí malý dvoustěnný stánek na blízku branky a čeká vašeho příchodu, při kterém pronáší vždy stejnou žebronivou formuli: „Ja-Hu-Ja-Hak!“ Nevšimnete si ho snad a on uléhá si klidně ve svůj stan. Nespomůže-li ani trojnásobné takovéto oslovení, má derviš jiný donucovací prostředek. Přinese si dlouhou troubu a troubí vám do oken tak vytrvale a líbezně, že mu, když se vám věc vysvětlila, s největší ochotou dáte asi deset „kranů“ čili jeden „toman“ zlata (něco přes dukát), načež si vás ani vaší družiny žádný derviš už nevšimne, ať si jak dlouho chcete v Ispahanu prodlíte. V Ispahanu stále bydlící Evropan platí jednou do roka tuto almužnu a běda jeho uším, opomine-li tak učinit! Policie proti tomuto troubení nikdy nezakročuje. Jednotu dervišů jakožto celek zovou „Aliallahi“; v této jednotě jsou zastoupeny různé sekty, kteréž podle krajů různá jména mají. „Vedlejší“ zaměstnání dervišů bývá někdy výlučným právem té neb oné sekty; tak přicházejí prý nejznamenitější vypravovači pohádek a příběhů z krajiny „Farsu“, zruční kouzelníci a čarodějové z končin „Veraminu“ a „Kurdebeče“, kdež hrdě vypíná své témě věčným sněhem pokrytá velehora „Demavend“, a konečně výtečnými zpěváky jsou dervišové z „Abdulmeleki“ od moře Chvalinského.

Často stává se, že podá cizinci žebrák-derviš ohnivý tulipán, který má tu vlastnosť, že chrání proti — uhranutí „zlého pohledu“. Uhranutí vůbec hraje u Ispahance velkou úlohu. Evropan se potáže vždy s dobrou, chce-li chválu o něčem pronésti aneb svůj obdiv na jevo dáti, když nejdříve vyřkne formuli každé uhranutí odvracející: „Mašallah“ = „Co Bůh chce“, neboť pak jest neštěstí okamžitě odvráceno. Zakopnutí, upadnutí, pád s koně, rozbití něčeho, onemocnění, ba i smrť přičítá se uhrančivému pohledu. Diviti se tomu arciť nemůžeme, poněvadž i u nás tato směšná pověra dosti zakořeněna jest, ale u Ispahance jest ten zvláštní zjev, že se uhranutí bojí, kdežto se smrti nikdy neleká.

Smrť jest Ispahanci věcí tak jednoduchou, ba lhostejnou, že toho my dle svého vychování ani nechápeme. Umírající jest obrácen stranou k některé mešitě směrem k výklenku modlitebnímu a božský klid jeho má do sebe cosi povznášejícího; on umírá rád, neboť dle jeho představy bude záhy sproštěn života pozemského a nastane mu život věčný v ráji všeho blaha. Jakmile prchne poslední jiskra života ze schránky tělesné a „milosrdenství božího se mu dostane“, položí ho na máry a hlasité bědování k tomuto účelu objednaných žen rozléhá se z domu zemřelého. Později odnesou mrtvolu do veřejné komory k umyvači, který dle ritu vykoná obřad čistění vodou, do které nakape šťávy lotosové, natře pak tělo kamfrem a zahalí je do velkého prostěradla. Druhý den nesou pak

mrtvolu příbuzní a přátelé zesnulého ku hřbitovu, při čemž bývá zvykem, že mužští, potkávající průvod, tlačí se k márám a ochotně pomáhají nésti zemřelého, načež po několika krocích odstupují s povzdechem: „Bůh mu byl milostiv!“ Za týden po pohřbu přijímají pozůstalí soustrastné návštěvy přátel, vždy o hodinu nebo dvě dříve ohlášených. Před vstoupením do místnosti návštěv svleče každý obuv a v punčochách, s hlavou pokrytou, kterou obnažiti nesmí, vkročí do vnitř, uvítán jsa nejstarším z rodiny, který jej uvede k vyvýšenému divanu, kam se host usadí, a hned na to dýmku dostává, z které jen několik bafův učiní, a pak hostiteli kalian vrátí. Následuje konversace plná poklon a vede se v tomto případě velmi vážné. Uzná-li pak hostitel, že jest čas, aby jej navštěvovatel opustil, dává znamení, aby tomuto podali číšku černé kávy, kterouž tento vypije a hned na to dům opustí. Při obyčejné visitě podávají rozličné zákusky s čajem, a konversace jest pak vždy co nejživější, neboť Ispahanec jest letory velmi veselé. — —

Ačkoli neposkytuje krajina kolem Ispahanu žádných pozoruhodných zvláštností, konali jsme přece do okolí časté a dosti dlouhé vycházky. Nejčastěji nás vedla cesta do půl hodiny vzdáleného města „Džulfa“, kdež se nachází pěkný chrám arménských křesťanův. Oním širokým stromořadím, které dříve náš úžas zbudilo, jedeme až ke konci, pak se ocitujeme na silnici širokými kvádry dlážděné, u které leží na malé vyšině sloupový letohrádek „Ajnak Chané“ s vyhlídkou do roviny Ispahanské, a před námi se rozprostírá široké koryto řeky nyní takřka vyschlé, jménem Zajende-Rud. Od břehu ku břehu pne se ohromný most „Allah-Verdi-Chan“, nazvaný po svém zbudovateli, který byl přítel a rádce šacha Abbase. Verdi-Chan umínil si, že postaví přes „Senderud“ most, kterýž vzbudí úžas jeho mocného vladaře, a úmyslu tomu také dostál měrou takovou, že šach v největším obdivu, nemaje při prvním pohledu na toto veledílo ani slov, něměl pohlížel na most pro staletí sklenutý, a pak mlčky objal tvůrce jeho a svého přítele. Šach byl překonán. — Tři sta sedmdesáte kroků z délky spojuje tento most o třicítičtyřech obloucích oba břehy, na kterých se vypínají po dvou úhledné věže. Ohromně silné pilíře jsou vesměs prolomené, tak že můžeme i pod drahou jízdní projíti pilíři, ale jenom přispěním vyčnívajících kamenů krátkými skoky s jednoho na druhý. Však nedosti na tom. I u hladiny vodní můžeme se kolem obezdívek a pod oblouky dostati na druhý břeh, arciť jen tehdy, když voda značně opadla. Po stranách téměř pět sáhů široké jízdní a dráhy pro pěší vinou se po celou délku mostu stěny půltřetího sáhu vysoké, okenními otvory a prolamovanými průřezy opatřené. Celá tato ohromná stavba, až na malou výminku, jest ze šedého, jako žula tvrdého kamene zbudována a co do konstrukce i provedení dokonalá. — —

O tomto mostě mohli bychom napsati celou knihu, avšak látka tato zavedla by nás příliš daleko. Budeť asi již čas ukončiti tuto črtu a zůstaviti další podrobnosti době příští.

Magdalena.

Španělsky napsal **Fernan Caballero.** Přeložil **Karel Soják.**

I.

Mezi čtvrtěmi krásné staré Sevilly, jež pojmenovány podle svých farních kostelů, vyznamenává se čtvrť San Lorenzo, prostírající se od brány „San Juan“ až po bránu „La Barquetta“, tichem a jednotvárností. Ulice její jsou většinou široké a pokojné; z dláždění vyrůstá tráva; celá čtvrť nevyžaduje mimo náklad na čistotu jiného nákladu žádného; jedinou její ozdobou jsou květiny, které vykukují ze zamřížovaných oken jako zvědavé dítky. Téměř všichni obyvatelé této městské čtvrti jsou poctiví tkalci zboží hedbávného. Vypadá to skoro, jakoby se bylo uteklo sem cosi klidu venkovského; cizinců nepotkáváme tu nikdy, ba spočítati lze také ty vznešenější lidi z města, kteří navštíví tuto čtvrť za oním kostelem farním, ve kterém nalézá se zázračná a tak mnoho vzývaná socha Kristova, kterou byl vytvořil slavný sochař Martinez Montañes.

V jednom z těchto domů bydlil Pedro Almeda, poctivý muž, kterýž byl od svého obydlí takřka nerozlučný. Pedro miloval a ctil svůj starý tkalcovský stav, kterýž dědíval v jeho rodině syn po otci a na kterém vyráběny byly nádherné látky hedbávné a tkaniva skvostná; nesl tudíž s bolestí, jakoby ctihodnosť stavu snížena byla, že vyráběl nyní na něm látky jen lehké a pestrobarevné. Ubohý starče! Bylo ti podrobiti se duchu času! Jiní, kteří byli rovněž tak dobří jako ty, učinili tolikéž — a činí dosud.

Pedro se oženil s mladou dívkou, dcerou svého souseda; ale jeho žena zemřela již po několika letech a zanechala mu dvě dítky, chlapce a děvče. Obě dítky, jež byly při smrti matčině ještě malé, velikosti své ztráty dosud necítily. Ale žal Pedrův byl rovněž tak upřímný jako prudký; za to mu přinesl útěchu čas, kdežto dítky pociťovaly den ode dne více, jak mnoho byly úmrtím své dobré matky ztratily.

Pedro prodával své tkaniny bohatému kupci, v jehož domě poznal služebnou, kteráž překročila sice již dávno dobu svého kvetoucího mládí, přesto však horoucně si přála, aby se přece ještě pod čepec dostala. Prostý tkadlec dal se do jejích tenat lapit a tak dostaly jeho ubohé dítky macechu, která zvyklá jsouc klepaření čeledi a pošetilému napodobení svého panstva v oděvu a živobytí, otce šidila a z dítek udělala mučenníky. Pedro zemřel v bídě, pozdě žele pošetilosti své. Tkalcovský stav, kterýž tak dlouho byl výživou jeho rodu, byl prodán a z peněz zaň utržených zaplacen pohřeb jeho někdejšího majitele.

Manželka Pedrova odešla se světa brzy za ním a jedna sestra její, dobromyslná, ale velmi obmezená žena, ujala se nyní těch dvou sirotků.

Fernando, dospěv v muže, stal se podporou rodiny. Vroucnosť, s jakou se miloval se svou sestrou Magdalenou, ztrátou otce jen ještě vzrostla.

Vyrostše v utrpení společném neodloučili se od sebe nikdy. Láska bratra a sestry musila jim nahražovati od té doby, co macecha otce úplně ovládla, všecko. Jak mnoho slz tu prolili! Kterak často si slibovali, že jeden druhého nikdy neopustí! Jemná Magdalena vinula se ku svému bratru tak, jako sáhal ten líbezný bílý jasmínový keř na jejich dvoře po větvích pomerančníku. Poslední vůle otcova, kteráž ustanovila Fernanda za vůdce a ochrance jeho sestry, propůjčila vroucnosti mladého muže posvěcení svaté povinnosti. Puzen jsa povinností touto, vykonával s pevnou horlivostí těžkou, nezvyklou sobě práci zednickou. Když mu horký vápenný prach ujímal dechu, když cítil, umdlen jsa namáháním na vysokém lešení, že se ho zmocňuje závrať, říkával si: „Jest to pro Magdalenu!“ a jeho klesající zmužilosť, jeho umdlené síly oživovaly znova.

Tak trávila tato rodina své živobytí a Magdalena zpívala a pěstovala své květiny i v chudobě, neboť květin a zpěvu v Andalusii od mladosti odloučiti nelze.

Když jednoho dne seděla Magdalena u okna, obklopena jsouc svými karafiáty jako pastýřka svými ovcemi, spatřila jíti kolem dva muže. Jeden byl velký, plavovlasý a oděn krásně a elegantně; druhý, jenž kráčel po jeho boku, zdál se býti jeho ciceronem.

„Hle!“ zvolal první, „pravil jsi mi, že v této opuštěné městské čtvrti, v těchto osamělých ulicích není ničeho, co by za podívanou stálo, ale já jsem nenašel v celé Seville ničeho, co by porovnati se dalo s tímto vzorem pravé španělské krásy, s tímto čaruplným obličejem dívčím, který dívá se na nás z květin tam toho okna. Zaveď mne k té krásce spanilé!“

„O mylorde!“ zvolal cicerone, „to není tak snadné, jak si myslíte. Lidé, kteří bydlí v této čtvrti, jsou počestní, avšak drsní tkalci, kteří otvírají cizinci dům svůj zrovna tak málo, jako sv. Petr nebe židovi. Ostatně nenalézám také na tomto obličeji nic zvláštního. Ach, sennore! Tyto plané růže jsou plny trní! Věřte mně, vyhledejte si zábavu jinou, neboť zlatý Ferdinand VII.* nenalézá u těchto lidí, kteří jsou na svou ctnosť hrdější nežli vévoda na své šlechtictví, přístupu žádného.“

„Nu, nepřijdeš přec o život, pokusíš-li se přiblížiti se k ní“, odpověděl Angličan; „jdi jen a dostaneš-li bití, nepotřebuješ se strachovati o bolestné.“

Cicerone blížil se, ačkoliv jen s odporem k domu, ale v témže okamžiku zavřela Magdalena okno. Nevinná ta dívka myslila z počátku, že obdivující se pohledy cizincovy platí jejím květinám a považovala to za docela přirozené, když však byla spozorovala, že platí jí, ustoupila zmatena nazpět.

II.

Angličan vzdálil se mrzut, ale obraz té krásné dívky sevillské nemizel z jeho mysli.

Druhého dne chodil opět osamělou ulicí, ve kteréž byl Magdalenu spatřil, ale ani toho rána ani za dnů pozdějších neuzřel nic jiného, než-li

* Žid jmenuje tímto výrazem zlaté, poprsím královským opatřené peníze.

květiny za mřížovím před dívčinými okny; lehký větérek pohyboval hebkými stonky, které zdály se naň volati: „Nikoli!“ Lord G . . ., jemuž byly po ruce miliony, takže každou svou choutku ukojiti mohl, nechápal, že by jeho despotická vůle na prahu tohoto skrovného domku roztříštiti se měla.

„Tedeo,“ pravil jednoho dne ke svému úslužnému ciceronovi, když octl se s ním poznovu před domkem, v němž Magdalena bydlila, „musíš mne k ní zavésti ještě dnes, nebo tě propustím.“

„Sennore,“ tázal se Tedeo ohromen, „kterak chcete, abych toho dokázal?“

„To jest věcí tvou.“

Tedeo několik okamžiků přemýšlel. Pak se udeřil do čela a spustil se pojednou na zemi. Při tom dal se do takového nářku, že lidé vybíhali se všech stran z domů a jej, jenž pořád ještě křičel, obklopovali.

„Ach, má noha! má nešťastná noha! Ach! sennore, nemohu dále! Smilujte se nade mnou a dejte mne zavésti do nejbližšího domu!“

Angličan sebou ani nepohnul, neboť stálo jej dosti namáhání, aby zůstal při tomto rozpustilém šibalství, kterému byl arci ihned porozuměl, opravdovým a vážným.

„Nemůžete jíti?“ otázal se Tedea mladý hoch, chtěje mu pomoci, aby vstal. „O nemožno! naprosto nemožno!“ odpovídal Tedeo; „zavlecte mne jen do nejbližšího domu.“

„Do mého domu! do mého domu!“ volaly dobré útrpné ženy se všech stran.

„Zaveďte mne sem, je to dům nejbližší,“ řekl Tedeo, vleka se k domu, v němž Magdalena bydlila. Angličan šel za ním.

Magdalena vykročila v témže okamžiku s Micaelou, sestrou své macechy, kterouž ona a Fernando tetou nazývali, z domu, a obě byly, plny šlechetné horlivosti, ochotny pochroumaného k sobě přijati. Stařena přinesla mu stolici.

„Vy nemůžete jíti,“ pravila, „vypadáte bled jako mrtvola.“ Na to obrátila se k mladíku, jenž pomáhal Tedeovi vstáti a řekla mu: „Dojděte pro ranhojiče!“

Když to Tedeo zaslechl, pojal jej strach, že by ranhojič podvod poznal a poněvadž jinak byl účelu svého již dosáhl, změnil taktiku svou a pravil chvatně: „Jest mně Bohu díky již lépe; bolesť pomíjí, bude to nejspíš jen obražení, nepotřebujete pro ranhojiče chodit.“

„Vy jste statečný jako mučenník,“ mínila Micaela, „ale jest na vás vidět, že mnoho trpíte. Podívejte se jen, jak ten ubožák se chvěje! — Blase, tys' ještě ani neodešel?“

„Je-li pravda, sennore, že to nic neznamená,“ pravil Tedeo, obrátiv se ve svých rozpacích na Angličana.

Ten ho však neslyšel. Maje ruce skříženy na prsou, stál tu na dobro ponořen v obraz krásné Magdaleny.

Mladá dívka vypadala ještě rozkošněji než jindy; z pohledů jejích mluvily nejčistší dobrota a nejupřímnější soucit, který měla s člověkem, jenž ji tak ničemně klamal. Přinesla k jeho občerstvení sklenici vody

s octem a Tedeo, občerstviv se, tvářil se, jakoby jej vztýčení se stálo velké namáhání. Když se mu konečně podařilo, ujišťoval, že bude moci, podpíraje se o hůl, také odejíti, načež poděkoval dobrým těm ženám za jejich soustrasť a belhaje se vzdálil. Jeho pán, který po celý tento výjev neotevřel ani úst, kráčel za ním.

III.

Druhého dne objevili se anglický lord a Tedeo v domě Magdalenině.

„Můj pán," pravil Tedeo, dělaje tomuto tlumočníka, „byl včera příliš rozčilen a zmaten, aby vám poděkovati mohl za služby, jež jste mu v osobě jeho pokorného sluhy prokázaly. Přišli jsme proto dnes, abychom vykonali povinnosť, již nám vděčnosť ukládá. Můj pán jest bohat, ano nesmírně bohat, a kdo mu prokáže nějakou úslužnosť anebo dokonce službu, tomu se odměňuje co nejvelikomyslněji. Zarmoutily a urazily byste jej, kdybyste nepřijaly tohoto malého důkazu vděčnosti jeho."

S těmito slovy jim odevzdával krásné dary, mezi nimiž byl zvláště drahocenný želvový hřeben, ozdobný to, v onom čase u všech Španělek velmi oblíbený předmět.

Micaela byla všecka omráčena; Magdalena sáhla, zardívajíc se radostným překvapením, chvatným pohybem po hřebenu, v nejbližším okamžiku však jej opět odložila, utrhnuvši tak rychle ruku, jakoby se oň byla spálila.

„Mluvíte o vděčnosti," pravila, „ale zač? Co jsme učinily, abychom si jí byly zasloužily? Za sklenici vody? Ne, ne, těchto krásných darů přijati nemůžeme."

„Máš pravdu," potvrzovala Micaela, „nezasloužily jsme si jich."

„Ale když tento pán jest tak velkomyslným," odvětil Tedeo, „a poněvadž by jej zabolelo, kdybyste jeho dary odmítly, neučinily byste věru dobře, kdybyste někoho, kdo vám něco příjemného učiniti chce, urazily."

Návštěva trvala dlouho. Stařena se chválou lorda jen jen rozplývala. Magdalena neodvážila se ovšem, aby ty krásné dary přijala, ale její oči tkvěly bezděky na hřebenu jako učarovány a její srdce tlouklo nejživější žádostí po něm.

Že Angličan neodvrátil za této rozmluvy očí svých od Magdaleny ani na okamžik, rozumí se samo sebou; pohledy jeho tlumočily krásné dceři Andalusie daleko výmluvněji, než-li by mohla učiniti všecka slova, jak velice se jí obdivuje. Poněvadž však nevěděl konečně již žádné záminky více, aby návštěvu svou prodloužil, povstal a poroučel se; na to, zadívav se ještě jednou zdlouha a vroucně na Magdalenu, vzdálil se s ciceronem svým. Byl krásou dívky všecek okouzlen.

IV.

Sotva že odešli, sáhla Magdalena po hřebenu, běžela k zrcadlu, rozpustila své krásné černé kadeře a spojila je ve vrkoč, do kterého pak vetkla hřeben, aby jej pohromadě držel. Usmívala se při tom plna blaženosti.

„Pohleďte jen, teto,“ zvolala, „není-liž to hřeben, že krasšího nemůže míti ani žádná markýzka?“

Ponořila se tak v obdivování jeho, že nespozorovala ani, jak její bratr se objevil na prahu dveří, kde zůstal, zaslechnuv její slova, státi, kdežto oči jeho utkvěly na ní s výrazem nejbolestnějšího překvapení.

„Kterak dostal se tento hřeben do tvých rukou?“ tázal se konečně.

Magdalena vypravovala bratru, co se bylo přihodilo, sotva však dokončila, vytrhl jí bratr hřeben z ruky, mrštil jím o zem a dupaje po něm nohama, rozdrtil jej na tisíc kusů.

Magdalena hrůzou a úžasem jakoby zkameněla.

„Šílíš, že takovému vzteku propadáš?“ zvolala Micaela hněvivě. „Vždyť obdržela Magdalena ten hřeben jen jako důkaz vděčnosti za službu, jíž jsme byly prokázaly.“

„Jež záležela v tom, že jste donesly sklenici naplněnou vodou a octem!“ zvolal Fernando. „A za to jste přijaly od neznámého dary? Můj Bože! Co to znamená? Věř mně, sestro,“ pokračoval, obrátiv se k této, „tento hřeben tě zohyzďoval, i slyš, co ti pravím: Odváží-li se tento cizinec anebo jeho sluha ještě jednou překročiti můj práh, budete toho litovati.“

V.

U brány Jerezu nalézal se tenkráte hostinec „Diligence“. V jednom z nejlepších pokojů tohoto hotelu hověl si lord G... v křesle, bubnuje pln netrpělivosti nohama o podlahu.

„Jaký důvod udává tento hrdý řemeslník, aby nám vstup do svého domu zabránil?“ otázal se Tedea, který již asi čtvrt hodiny před ním stál a sklenku shrobu mu podával.

„Sennore,“ odpovídal Tedeo, „zdejší lidé mají více předsudkův a jsou svéhlavější než-li kdekoli jinde. Či myslíte, že neuhodl, proč jste jeho sestře ty dary dal? Dovolte mi jenom, abych vás pokorně poprosil, byste uposlechl mé rady a zřekl se podniku, jenž jest těžší a nebezpečnější, než-li se domníváte. Hledejte radosti lásky v jiných kruzích, kde se tak příliš odvažovati netřeba.“

„Nesmysl!“ řekl lord a pokračoval pak, jakoby k sobě samému mluvil: „Hraběnka R. pohlíží na mne úkosem, ačkoliv to postava nuzná, proto že moji předkové žádných Maurů nezabíjeli. Sennorita N. směje se mi do očí, proto že špatně španělsky mluvím; sennorita M. odpírá mi tanec a tančí hned na to s kadetem, jejž bych vyzval, kdyby jen ještě takovým holobrádkem nebyl. A takové jsou všecky, krásné a spanilé, ale pyšné a vysměvačné. Ostatně nedá se žádná z nich k Magdaleně ani přirovnati.“

„A přece vám radím, sennore, abyste zapomněl na ni,“ prohodil Tedeo.

„A já ti radím, abys mlčel,“ osopil se lord.

Tedeo převzal opět úlohu němého sluhy a podával svému pánu sklenku shrobu poznovu.

Po několika minutách pravil lord k Tedeovi:

„Musíme hledět, abychom tohoto tvrdohlavce bratra získali. Řekl jsi, že jsou chudi, nabídni mu tedy peněz tolik, kolik jen chce.“

„Peníze!“ odpovídal Tedeo. „Ach, sennore, vy těchto lidí neznáte; ti se při své hloupé poctivosti a při svých pojmech o cti koupiti nedají.“

„Tedeo,“ odvětil lord, jehož vášeň dostoupila odporem vrcholu, „Magdalena mou býti musí! Dám deset tisíc durů, jen abych na okamžik s ní o samotě byl.“

Tedeo zavrávoral o krok nazpět, vyvalil oči, otevřel ústa tak daleko, jak jen mohl, upustil sklenku, již držel v ruce, a nespozoroval ani, že se shrob rozlil.

„Sennore,“ pravil konečně, „neslyšel jsem snad anebo nerozuměl dobře tomu, co jsem slyšel. Kolik že chcete dát?“

„Deset tisíc durů!“ odpověděl Angličan.

„Deset tisíc durů!“ opakoval Tedeo. „Dvakrát sto tisíc realů!“

Při tom obracel hlavu na všecky strany, jakoby se chtěl přesvědčiti, zdali bdí nebo sní. Pak vzal čepici a vzdálil se spěšně, mumlaje před sebe: „Deset tisíc durů! To jest mu tedy maličkostí — nuže, kuplířská mzda dopadne asi podle toho!“

VI.

Tedeo běžel ulicemi, vrážeje do lidí klidně okolo jdoucích, ze kterých jedni jej ku všem ďáblům posýlali, druzí pak s takovou silou jej odráželi, že by se byl málem zapotácel do potoka.

Ale dříve než-li se opovážil vstoupiti do domu Magdalenina, poptal se ještě v sousedstvu, kde asi Fernando jest. Řekli mu, že pracuje asi půl míle od Sevilly se svým mistrem na opravě olejny v Camasu. To bylo Tedeovi vhod, i vstoupil do domu Micaelina.

„Neřekla jsem vám,“ zvolala tato, sotva že jej byla spatřila, „že jest mi zakázáno vás sem vpouštěti?“

„Nebyl bych také za žádnou cenu přišel, kdyby nebylo naprosto nutno, abych s vámi mluvil,“ odpověděl Tedeo. „Musím vám sděliti něco velmi důležitého. Budu vás očekávati u Alamedy Vieja,“ dodal, „ale přijďte jistě.“

Micaela slíbila a posel lásky vzdálil se rychlým krokem.

Alameda Vieja jest krásná, uprostřed města ležící promenáda, která však není již hrubě oblíbena. Sestává ze čtyř řad mohutných tmavých topolů, kteréž obkličují tři krásné mramorové studny. Při vchodu zvedají se dva velmi vysoké římské sloupy, jež zdobí sochy Herkula a Julia Caesara.

Nyní scházívají se tam staří lidé z okolí, kteří, hledajíce ve večerním prochladu občerstvení, usazují se na bělostně čistých lavicích vodovodu, děti, jež tam své hlučné hry provádějí, a konečně vojenští vysloužilci, kteří přednášejí s větší dobrou vůlí než-li dovedností národní písně a popěvky, za kteréž je blahosklonné posluchačstvo odměňuje skoro vždycky almužnou.

Toho dne, o kterém mluvíme, shromáždil se zástup chlapců kolem vysloužilce, který zpíval s průvodem kytary písně z doby španělské války za neodvislosť, které súčastnil se, jak se zdálo, jako statečný bojovník také, a to ku svému neštěstí.

Asi uprostřed jeho zpěvu objevil se v Alamedě Tedeo a byl do svého záměru tak zahloubán, že nespozoroval ani vysloužilce ani chlapců, kteří mu naslouchali jako bez dechu.

Merkur byl však brzo vyrušen ze svých myšlének hlasem dobře mu známým.

„Ach, ó sennore Tedeo," pravila stařena, jež přicházela s pláčem, „vy nevíte ještě, jaké neštěstí nás postihlo. Fernando musil dostaviti se dnes k odvodu, a co bude z nás ubohých, bude-li k vojsku odveden."

„Věděl jsem to již," řekl chytrý Tedeo, jemuž přišla tato zpráva velmi vhod, „a přišel jsem, abych toto neštěstí od vás odvrátil. Opatřím náhradníka, budete moci Fernanda vykoupiti. Rodině vaší dostalo se štěstí, aby nabyla bohatství a vážnosti — můj pán vám daruje deset tisíc durů."

„Deset tisíc durů!" zvolala Micaela. „Sennore, chcete se mi snad posmívat?"

„Budete se moci hned přesvědčiti o pravdivosti výpovědi mojí, jen až ty peníze dostanete. Ukažte se však za to také vděčnou a přimějte Magdalenu, aby přívětivě přijala mého pána, až ji přijde navštívit."

„Jakou to ničemnosť hledáte ve mně, sennore Tedeo?" zvolala Micaela zděšeně.

„Ah, nesmysl!" řekl Tedeo. „Zemříti hladem, to jest daleko ničemnější. Je-li pravda, vy jste velmi chudi, a proto mi zodpovězte tu jedinou otázku: chcete se své bídy zbaviti nebo ne?"

„Ale Fernando ..." mínila stařena.

„Fernandovi netřeba ničeho věděti," namítal Tedeo. „Magdalena bude bohatou a může se pak s některým mužem, na příklad se mnou, zasnoubiti."

„Ale naše nenadálé zbohatnutí vzbudí podezření," prohodila Micaela.

„Myslili jsme na všecko. Sennoro, já vám přinesu zároveň s penězi loterní los, vy pak řeknete, že jste udělaly hlavní výhru."

„Ale! —"

„Ach, nedělejte žádných obtíží. Považte raději, že jest v Seville dost hezkých děvčat a že můj pán může snadněji nalézti rozumnější osobu, kteráž by rychleji v jeho přání svolila, než-li vy."

Po některých dalších ještě námitkách se oba dohodli a stařena slíbila, že se druhého dne s Tedeem tu opět sejde.

Uspoříme naší vnímavosti muka, abychom vypočítávali všecky důvody, všecko přesvědčování a přemlouvání, jehož stařena užila, by posléze přiměla Magdalenu k tomu, by jí byla po vůli. Důvěry plná nevinnost dívky a vroucí láska, kterou ku svému bratru chovala, podporovaly ji při tom co nejúčinněji.

VII.

Podporován jsa nepřítomností Fernandovou a nocí, jež byla tmavá jako zločin, dostal se lord G... do skromného domku, ve kterém po celá desítiletí počestnosť a ctnosť panovaly. Ale Blas, mladý tkadlec, kterýž bydlil naproti, týž, který tenkráte, když Tedeo předstíral pochroumání nohy, odešel pro ranhojiče, spozoroval pln žárlivosti, kterak od té doby pán a sluha kolem domku se měli; neboť miloval Magdalenu vášnivě, ale lhostejnosť, s jakou tato k němu se chovala, byla příčinou, že jí své lásky nevyznal. Při napjaté pozornosti, s kterou pozoroval ze své světnice okno milenčino, nemohla noční návštěva Angličanova mu tajnou zůstati.

„Ah!“ zvolal vztekle, „proto tedy byl jsem odmítnut!“

A pádě z domu, pospíchal ku starým maurským městským hradbám, až tam, kde jsou mezi branami La Barquetta a San Juan v rozvalinách; tam přeskočil jedním skokem zeď a běžel do Camasu k Fernandovi, jejž našel ve hluboký spánek ponořeného.

„Ty spíš?“ zvolal, mocně jím třesa, „Ty sníš jako mrtvý, kdežto by ti bylo bdíti nad ctností sestry tvé.“

Fernando okamžitě se vzbudil, krev jeho, jež kolovala tak pokojně, počala mu v žilách vříti a valila se mu k srdci.

„Ale vždyť jest u ní teta!“ pravil.

„Bohatý Angličan jest v této chvíli u ní,“ doložil se smíchem Blas. —

„Lžeš!“ odpověděl Fernando, seskočiv rychle s postele.

„Pojď se mnou a uvidíš, lhu-li nebo ne,“ řekl Blas.

„Pojďme,“ odvětil Fernando, „ale budiž připraven na to: vytrhnu ti jazyk, kterým jsi mou sestru pohaněl, jestli-že jsi lhal!“

Letěli do města. Jako dva černé mraky, hrozební poslové blížící se bouře, v tichosti před domem Fernandovým se zastavili. Svítalo již, takže mohli již rozeznávati jednotlivé předměty. V tom bylo slyšeti vrznutí opatrně odsunované závory. Fernando a Blas ustoupili; otevřely se dvéře a z domu vykročil do pláště zahalený muž. Fernando chtěl se naň vrhnouti, ale Blas jej zdržel. — „Máš pravdu“, řekl „jsem beze zbraně, mohl by mně upláchnouti.“ A odskočiv od svého soudruha, vstoupil Fernando rychle do domu.

Noha jeho překročila sotva práh Magdaleniny světnice, když zvolal na dívku, jež stála před ním bleda, se zrakem vyděšeným a jako obraz úžasu: „Proklata budiž na světě tomto i onom!“ A když shledl, přistoupiv blíže, na stole penězi naplněný váček, vyrazil ze sebe hlasem váznoucím: — „Co vidím — co znamenají tyto peníze zde? Ježíši Kriste! Nepředpovídal jsem ti to, když jsem ti ten hřeben roztříštil? Bídnice! Matka pláče nad tebou v hrobě a otec tě proklíná! Tys nás zničila oba! Nešťastnice! Více mne nespatříš!“

Magdalena vykřikla: Fernando ji opustil.

VIII.

Druhého dne byla v hostinci velká slavnosť. Lord G . . . dával několika svým krajanům, důstojníkům posádky Gibraltarské, kteří přibyli nedávno do Sevilly, hostinu. Při dessertu, k němuž předložena byla vybraná vína, byla zábava velmi nenucená. Když obrátil se hovor, jak mezi mladými muži obyčejně bývá, k milostným dobrodružstvím a mluveno bylo lehkomyslně o ctnosti žen, kdežto láhve šampaňského stíhaly se jedna za druhou, řekl lord G . . . s tváří vítězoslavnou: „Krásek sevillských lze dobyti jen za cenu vysokou. Mne stála jedna ne méně než-li dva tisíce liber šterlingů.“ A po té vypravoval své dobrodružství, za které se mu ode všech velkého potlesku dostalo.

Při tom nikdo nespozoroval, že neznámý muž z lidu objevil se na prahu dveří a tam nehybně státi zůstal. Ze siného jeho obličeje svítilo dvé tmavých očí září divoce sálavou.

„Vy jste byl tedy ten, jenž jste tento tak šťastným výsledkem korunovaný úklad vymyslil,“ pravil jeden z mladších Angličanů k Tedeovi, jenž děkoval za tu chválu poklonou a skromným úsměvem.

„Věru, pravý to zázrak“, smál se druhý; „chtěl bych poznati toho zedníka a tu dívku, kteří by dvěma tisícům liber šterlingův odolati dovedli. Na zdraví vaší Magdaleny, mylorde!“

Sklenice se srazily a zacinkaly.

„K upomínce na Magdalenu!“ ozval se pojednou silný, drsný hlas a bledý ten muž, který stál dosud na prahu jako bez hnutí, vynořil se nyní jako stín za křeslem lorda G . . .

„Jsem zavražděn!“ zvolal lord a klesl pak, proklán jsa v prsou, do náručí svých přátel.

„A tu jsou vaše peníze!“ pokračoval neznámý a vhodil sáček na stůl s takovou prudkostí, že sklenice a láhve, jež na něm stály, na tisíce střepin se rozletěly. „Povězte svým krajanům,“ doložil, „že ve Španělsku česť řádné rodiny za peníze koupiti nelze.“

„Chopme se vraha!“ vzkřikli Angličané a chtěli se naň vrhnouti.

„Přátelé!“ pravil umírající, „dejtež mu uprchnouti, nebraňte mu v tom. Zachoval se jako muž počestný. Vysvoboďte jej, jest to mé přání poslední.“

Poslední byla to také slova, jež ze rtů lorda G . . . splynula.

IX.

„Zpátky!“ zvolala stráž, stojící před branou veřejné věznice v Calle de las Sierpes, na mladého muže, kterýž do vnitř kráčel.

„Já tam musím,“ odpověděl tento, „zavraždil jsem Angličana.“

Stráž se ho chtěla zmocniti,

„Nechte mne,“ řekl, „vždyť přišel-li jsem ze své vlastní vůle, neuteku!“

X.

Zvěsť o tomto děsném případu roznesla se rychlostí blesku po Seville a stala se předmětem obecného denního rozhovoru.

Jeden z nejslavnějších advokátův zajímal se o Fernanda a nabídl se mu za obhájce; ale všecko jeho namáhání, aby od tohoto obdržel žádoucí sdělení, zůstalo bez výsledku.

„Vraždil jsem a proto jsem hoden smrti,“ taková byla odpověď, kterou Fernando na všecky domluvy advokátovy dával. „A kdo by byl s to,“ dodal, „obnoviti česť mé sestry, bez které žíti nechci; česť naší chudé, ale počestné rodiny přecházela po celá pokolení beze skvrny s otce na syna, a dávám smrti, k níž mne soud odsoudí, před životem plným hanby a potupy přednosť.“

V tomto smýšlení nedovedl ho zviklati nikdo, takže musil advokát svého velkodušného záměru konečně se vzdáti; vše, čeho se od Fernanda dověděl, bylo, že prodal jediný cenný předmět, který měl, památku to po své matce, aby koupil dýku, kterou Angličana zavraždil.

Když mu na to advokát připomenul, proč to učinil, an měl přece zlatem naplněný váček, zvolal Fernando pln nevole a údivu: „Kterak bych se byl mohl dotknouti peněz, které měly zaplatiti hanbu mou!“

XI.

Mezi pomerančníky květy obalenými, kteréž vroubí břeh řeky na blízku Sevilly, plynul ozdobný člun mile jako dětský sen. Vycházející slunce lilo naň své světlo jako naději, jež první dni lásky svým leskem osvěcuje.

Bílé plachty dmuly se v tom čistém balsamickém vzduchu a pestré barvy anglické vlajky třpytily se v jasné záři sluneční. Ve člunu však spočívala rakev, rakev cínová, kteráž ukrývala mrtvolu lorda G . . .!

XII.

Zatím byla na náměstí San Francisco postavena šibenice; kat sklonil hlavu Fernandovu, již tento ještě před nedávnem tak hrdě nosil, a kolem popraviště shromážděný lid pozoroval pln soucitu a hrůzy mrtvolu pověšeného. Vskutku, zvláštní to mravní kázání!

Když klonilo se slunce, jež dává svítiti svým paprskům s touže lhostejností nad šťastnými i nešťastnými, k západu, vykonalo několik nejváženějších osob svou povinnosť jako bratří milosrdenství, sňali mrtvolu a zahrabali ji. Česť to, které nedostává se žádné hlavě korunované, kterou však prokazuje křesťanská láska těm bídným, kteří jsou znamenáni skvrnou hanby.

Noc prostřela své temné stíny nad místem, kde tato strašlivá katastrofa se odehrála; hluboké ticho panovalo kolem, jen vodotrysk šuměl stejnoměrně dále, jako když dítko, jež uprostřed muk a hrůzy, kterým nerozumí, beze strachu dále žvatlá; mezi tím zazníval také klášterní zvon z náměstí San Francisco, oznamuje každou hodinu takovým smutným slavnostním zvukem, jakoby každá určena byla k tomu, aby nové neštěstí zrodila.

Poblíž tohoto místa potkali se dva ponocní.

„Jdeš na náměstí?“ otázal se jeden.

„Raději bych nešel,“ odpověděl druhý; „hrozímť se té šibenice.“

„Nechoď,“ dokládal první. „Spatřil jsem tam a slyšel vzdychati strašidlo; byla to nejspíše duše nešťastného Fernanda.“

„Duše popraveného vyhledá si soudní síň, ve které byl tak nespravedlivě odsouzen," mínil druhý.

„Bůh budiž ubohé jeho duši milostiv!"

„Amen!" řekli oba a rozešli se pak, an každý z nich odešel do jiné ulice a hlasitě v ní volal: „Zdráva buď neposkvrněná Panno Maria! Odbilo půl jedné!"

Když odhalilo denní světlo tajemství noci, spatřili lidé ležeti na zemi pod šibenicí mladou krásnou dívku; ledový dech smrti proměnil její údy ve ztuhlý mramor.

Byla to Magdalena, ta nešťastná Magdalena!

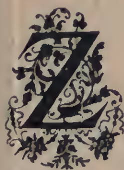
Doslov.

Čas a zapomenutí, pro člověka balsám a jed zároveň, zmocnily se tohoto případu a daly mu vymizeti jako tak mnohému jinému z paměti těch, kdož ho byli zažili. Nic neupomínalo naň již a Angličané tvrdili na novo: „Španělé jsou vrazi."

Chceme jim na to odpověděti jen, nyní rovněž tak často užívanou větou: „Tak se píší dějiny."

Original.

Napsal **N. V. Uspenskij**.

Zimní mraky spouštěly se nad trhovou vesnicí Afanasjevým, když v rozevřená vrata tamního hostince vjížděl velký vůz, patřící známému boháči, zemanu Titu Semeniči Kaflinovi. Hospodář stoje u schůdkův a oděn jsa v kalmyckou šubu, otevřel úslužně dvířka vozu a ukláněje se příchozímu promluvil:

„Dávno tomu, pane, co už jste u nás nebyli. A nám se po vás opravdu zastesklo. Ráčíte-li vejíti pod střechu?"

„Chci se zdržeti v Bělokamenné."

„Toť hezké."

„Máš-li pak ve světnici teplo?"

„Jak pak by ne, Tite Semeniči. Vždyť jsem dal před nedávnem přestavěti ze základů celý dům, a mám teď zvláštní oddělení pro urozené osoby a to právě nad pekárnou; je tam tedy teplo až k upečení. Pro Vaše blahorodí jest to jako stvořeno. Račte jen vejíti!"

Hospodský zavedl příchozího ve prostornou komnatu, nad níž stkvěl se nápis:

„V chot do šlechtickýho sála."

Stěny byly pomalovány smělým štětcem nějakého venkovského umělce.

„Výborně, bratře, žes udělal pro nás zvláštní byt," pronesl pán, svlékaje se sebe medvědí šubu.

„Však jsem hleděl, Vaše blahorodí, aby se mi lidé nesmáli a aby si páni cestující neobtěžovali zde se uhostiti.“

„Právo, bratře! Výborně! Ale jaký pak to máš tuhle obraz?“ otázal se Kaflin, ukazuje na loďku s veslaři, pod níž plavali netvorové na způsob hadů s otevřenými ústy.

„Toť obraz Jermaka, vítěze nad Sibiří... Nechtěl byste si, pane, všimnouti ještě tohoto obrazu? Koupil jsem jej nedávno od krosnáře.“

Pán přistoupil k obrazu a přečetl vysvětlení:

Boljarin Orša nalezne z nenadání svou dceru v temné síni se svým čeledínem, právě když do sebe jsou co nejvíce zamilováni. A za to rozhodl se otec její, že ji umoří ve strašné mučírně hladem; a tak taky udělal. A z té nebohé šlechtičny zůstal po dvaceti osmi dnech jen prášek z kostí. Sluhu svého, jejího to milence, vydal hrdý boljarin na krutou smrť. Ejhle co stíhá lásku lidí nevinných.

„Překrásná to malba,“ ozval se náhle chraplavý hlas ze přístěnku.

„Kdo je to?“ otázal se pán, obrátiv se k hostinskému.

„Cestující ... kupec ... nebude vám překážeti, naopak je velmi zdvořilý.“

Hostinský se nemýlil. Kupec byl nejen zdvořilým, ale i příjemným společníkem.

Byl muž postavy vysoké, 45letý, řídkého vousu, velkých, kaštanových očí, se sotva znatelnou lysinou na temeni. Oděn v sicovou tmavočervenou košili, jež mu vyčnívala pod soukennou vestou a v poloaksamitové kalhoty, zapuštěné ve vysoké vyleštěné boty. Slul Petr Spiridonyč Jandovský.

Zbyvše sami dva, usedli oba cestující za samovar a pokračovali ve své řeči o zemanu Oršovi; pomaloučku však přecházeli na každodenní otázky o venkovském hospodářství. Při tom se ukázalo, že Jandovský vlastně kupcem není, nýbrž že ho lze zváti jedním z nových statkářů. Žil na venkově na svém slušném hospodářství (převedeném pro dluhy na ženu) a zajímal se výhradně o rolnictví.

„Ano, drahý pane, mám chvála bohu všeho dost,“ vykládal Petr Spiridonyč, nalévaje do čaje koňaku; „mám skoro 400 desjatin země výborné půdy, několik ovocných sadův a závod se škrobem. Ale nic naplat, pravím vám, jsem na světě už nejnešťastnější — nebudu toho tajiti — žena a dcera mne jím udělali.“

„Opravdu?“ podivil se Kaflin, zapaluje si cigaro.

„Bůh mi svědek! Řeknu vám jen, že žena moje jest na nejvýše podivínská; nemá nikdy na ničem dosti. Kupte jí třeba celé panství, neřekne vám ani slovíčka a jen se bude mračiti. A konečně nemá mne nikdy dosti ráda — proč, nevím sám ...

„Toť zlé,“ poznamenal pán, „snad jí nevjel někdo jiný do srdce?“

„O tom později. Nyní jen řeknu, že ode dávna chová zvláštní náklonnosť ku mladíkům, jmenovitě studentům. Na příklad mne pojednou překvapí novinkou: ‚Poslouchej ty, (nejmenuje mne nikdy jménem) do vsi Bujeraků přijel prý hezký student. Dojeď tam a přivez ho sem ... zítra pak dojedeš do města pro druhého ...‘

„A co vy?“

„Ovšem že bez námitky uposlechnu. Vždyť by mne jinak umořila. Zkrátka vám řeknu, jsem jí nejoddanějším a nejpokornějším sluhou, ona pak mou panovnicí. Čeho by jen se mnou neudělala? Časem přinutí mne seděti celou noc u okna, a dívati se, kam se ženou mraky! Bojíť se bouřky a sama schová hlavu pod podušku a leží v posteli. Jednou se mne otázala:

„Poslouchej, minuly už mraky?“

„Minuly ...“

„Tož můžeš se uložiti ...“

„A já se natáh' jako snop. V tom z čista jasna zahřmělo, že okna jen jen zařinčela. Já sebou taky zatřepetal ne sice strachem před bouřkou, ale před ženou. A hned ráno počal se mnou výslech; sotva jsem usedl za čaj, přijde ke mně žena a řekne: ‚Takhle ty číháš na bouřku? Tu máš za to ...‘ a rozpřáhne se a ... rozumíte tomu?“

„Hmm! Teď vidím, že jste velmi nešťastný člověk. Odpusťte mi neskromnou otázku, proč pak vaše žena chová takovou náklonnosť zejména ke studentům?“

„Toť proto, vážený pane, že jsou to lidičky uhlazení, umějí rozmlouvati o různých učenostech, jako jsou-li na hvězdách obyvatelé a podobných věcech a moje žena má takové rozhovory tuze ráda.“

„A nezamilovala se do nich nikdy?“

„Někteří se jí sice líbili, ale tak nezamilovala se přec do žádného, jako dcera zemana Orše do svého sluhy. Jednou jen se jí namanul jakýsi pán a jakby se byly obě umluvily, zamilovaly se do něho rázem maminka i dceruška.“

„Kdo byl ten pán?“

„Toho vám nemohu dosud říci; vím jen, že nikde nebyl dosud úřadníkem, že neměl ani panství ani dvorce a čím byl živ, ví sám bůh, ale byl muž veselý, krásný a bystroduchý, asi 32 léta starý. Jmenoval se Gennadij Nikolajič Utkin s příjmím Original. Dali mu tu přezdívku proto, že nepodobal se ani za zblo lidem obyčejným; vedl si ve všem podivně, jak v šatě tak v chůzi i v řeči. Mnoho cestoval, byl prý i v cizině, mnoho četl a mluvil několika jazyky. Když začne předčítati nebo přednášeti, otvíráš teprve uši. Hrál mistrovsky na housle a byl čítán mezi nejlepší tanečníky. Rozesmál každého až do zadušení; nad něho nedovedl nikdo kohokoli lépe posouditi, nebo představiti — nu zkrátka, ve společnosti byl zlatý člověk; avšak povahy velmi nestálé; několikráte přišel k nám jako sluha, jindy jako žebrák v konopné košili a harasovém kaftaně; brzo láteřil na města a vychvaloval chuďoučké jizbičky, brzo zase haněl vesnici a hlásal stále jakousi svobodnou lásku ... Do takového mladíka zamilovaly se má žena a dcera.“

„A což Utkin, opětoval lásku některé z nich?“

„Zamiloval se do dcery; jmenovala se Líza. Dej jí bůh nebeské království, bylo jí tehdá 17 let.“

Vypravovatel vzdychl a v zamyšlení počal si nalévati do sklenky koňaku.

„Vaše dcera už je tedy mrtva?“ otázal se Kaflin.

„Umřela souchotinami.“

„Nevzala si Originala?“

„Račte jen poslechnouti, jak se to stalo. Jednou právě na velkonoční neděli přišel k nám Utkin.“

„Miluji vaši dceru a chci si ji vzíti za ženu, požehnejte nám!“

Zasmál jsem se a dím:

„Máš-li zdravý rozum, Gennadije Nikolajiči? Což jsi sám nezavrhoval ženitby?“

„Řídím se jen vůlí Elišky Petrovny — a ta se chce za mne vdáti.“

„A což pomyslil jsi, čím a jak budete s ženou živi? Vždyť můžete míti děti — ty nemáš ani za mák svého jmění, sloužiti ani nechceš ani nemůžeš a prosím tě, ani tě nikde nevezmou.“

„Což nelze se obejíti bez služby? Však jest mnoho prostředků výživy.“

V tom okamžiku vyskočila žena se svého místa a vzkřikla na Utkina divoce:

„Řekni mi, máš-li česť v těle, či nemáš?“

„Ba že mám.“

„Lžeš! ... Kdybys měl svědomí, nelákal bysi nevinné dívčinky ... Řekni jen upřímně, jak pak ti ona může býti ženou? — Vždyť bys mohl býti jejím dědečkem ... Minulo jí právě 17 let, tobě jsou už 32 léta. Až jí bude 25, tobě bude 40, jí 35, tobě 50. Bude v nejlepším květu života a ty bys ani myši nezašláp ... Hledej si jen sobě rovnou!“

„Polino Michajlovno,“ řekl Utkin, „jeden anglický učenec radí mužům, aby teprve po 40 letech brali si mladé děvice ...“

Polina nemohla už ani slovem odpověděti. Popadla ji ze vzteku křeč a odnesli jsme ji na postel polomrtvou. Poslal jsem hned pro doktora, protože žena se do opravdy roznemohla; dostala horečku a v bezvědomí stále jen volala: „Vám věnec — mně smrť.“ Po doktorově návštěvě se jí udělalo lépe i zavolala k sobě dceru.

„Lízo moje, miluješ opravdu Gennadija?“

„Opravdu, maminko.“

„A ty se nestydíš jíti za takým větroplachem?“

„Za jakým větroplachem? Zdaž jste ho sama vždy nechválila a neříkala: Toť přece muž! Nastávající velikán!“

„Jáť se mohla mýliti. Toť strašné! Nyní však jsem se úplně přesvědčila, že jest člověk nízký a nesvědomitý: staví se, že miluje tebe ... Věř mi, že chce dostati jen tvé věno, protože ví, žes' bohata. Ale to si pamatuj, vezmeš-li si ho, nedám ti ani železný grošíček ... a konečně jsem přesvědčena, že tě co nejdříve nechá a potom nesmíš mi přijíti na oči.“

„A já si ho přece jen vezmu. Neničte mého štěstí!“

„Ty hloupá! mluvíš a nevíš co! Zdali pak můžeš býti šťastna s takovým poběhlíkem? Slyš, já ti radím, počkej, až ti bude 21. rok; teď ještě nemáš ani rozumu, a jsi příliš mladá ... počkej aspoň tři, čtyři léta, odbudu zatím Gennadija.“

„Nikoli, maminko; už toho nesnesu.“

„Možná, že se ti některý zalíbí z těch studentů?“

„Mimo Gennadija Nikolajiče nemohu milovati nikoho.“

„Ale řekni mi jen, proč ti padl tak do oka?“

„Já vím jen, že jest mi vším! Sotva se probudím, myslím již na něho a vždy se mi zdálo strašným, aby Gennadij Nikolajič pro mne sevšedněl.“

„A dávno už se milujete?“

„V minulém podzimu měli jsme první dostaveníčko.“

„Tys' sama k němu přišla?“

„Přišla a řekla jsem mu, že ho miluju.“

„Kde pak to bylo?“

„Za sadem u potoka.“

„Jaká to nesvědomitosť! Tedy jsi se úplně rozhodla, že si Gennadija vezmeš?“

„Ano, maminko!“

„Tož všechno skončeno! Já ti povídám, že už nejsi mou dcerou a já ti nejsem matkou... A ty poslouchej!“ obrátila se žena ke mně, „vystroj jim ihned svatbu a postarej se o to, aby mladý ten párek co nejdříve vyjel si do světa.“

Poslal jsem pro příčetníky (pro kostelníky a duchovní) aby napsali potřebné spisy. Nejsměšnější bylo, když otec dijakon, vzav Originalova vysvědčení, počal je předčítati; život jeho byl podoben životu prohnaného podloudníka.

„Majetník tohoto vysvědčení nemá žádného úřadu, nemá jmění a neúčastnil se nikdy válečné výpravy. Nedostudovav gymnasia N... ského, dostal dovolení, aby vstoupil v medicinu i přestoupil tedy na universitu; ale nevystudovav ani této, vstoupil v ústav lesnický atd.“

Na červené svátky byli oddáni a hned po hostině odejeli do Moskvy. Žena má zakázala jim, aby jí nepsali ani řádečky. Ani jich nevyprovodila, jen z okna vyhledla, když odjížděli. Original, objav ženu, mával dlouho kloboukem i šátkem...

Uplynulo několik let, o našich dětech ani slechu. Polině už se po nich zastesklo i podřekla se:

„Kéž bys se od kohokoli dověděl, živa-li Líza. Neumořil-li jí ten upír — ale zajisté že ji opustil a ona teď se toulá cizinou.“

Jednoho podzimního večera sedím v pracovně a sestavuji rozpočty, v tom vejde služka a oznamuje mi:

„Nějaká paní se po vás ptá.“

Vyjdu v předsíň a hle, přede mnou stojí dáma zahalená v závoj, s kufříkem v ruce:

„Čeho si přejete, paní?“

„Tatínku, vy už mne neznáte?“

„Tos ty, Lízičko?“ vykřikl jsem, „proč pak se nesvlékáš?“

„Bojím se, že mne maminka nepřijme.“

„Eh, ty blázníčku ani nevíš, jak se jí po tobě stýská.“

V tom vešla Polina.

„Odkud přicházíš?“ otázala se tvrdě dcery.

„Z Moskvy, maminko.“

„Nu vidíš,“ obrátila se žena ke mně, „zda jsem se mýlila či ne. Však já to už dávno věděla, že ji vyžene a moje proroctví se splnilo.

„Nevyhnal mne muž,“ řekla dcera, „poslal mne jen vás navštívit.“

„To je lež, vytáčka, stydíš se za pravdu!“

„Ujišťuji vás, že jsem s mužem velmi šťastna . . . je člověk velmi hodný, nechválívala jste ho nadarmo. Avšak byla bych daleko šťastnější, kdybyste se vy na mne nehněvali.“

Polina se zamyslila, potom se usmála a řekla dceři: „Nu budiž; tož na přivítanou — ať je tomu tak či tak — bůh ti odpustiž!“

Matka s dcerou se políbily — byl jsem radostí bez sebe. Líza pobyla u nás tři neděle; na svátek Pomocné Panny Marie poslal jí bůh synka. Polina samou radostí ze vnoučka zapomněla i všeho hněvu na Originala, a kázala mi, abych mu ihned o tom telegrafoval, a dovolila, aby k nám přijel. Original nedal na sebe dlouho čekat. I byl tu již druhého dne a v jakém vzezření! Plášť rozedraný, všechen ve prachu a s jednou tváří naběhlou.

„Co se ti stalo?“

„Vyskočil jsem z vozu za jízdy a zapomněl počítat i na odstředivou sílu; ta srazila mne na dva sáhy, takže místo abych byl padl v písek, ocítil jsem se ve hluboké strouze.“

„Toť už ani jinak býti nemůže . . . proto jsi Original; měl jsi jet na další stanici a tam si najat koně.“

„Vždyť jsem chtěl co nejdříve spatřiti syna . . .“

Když shlédl svého chlapce, nebylo téměř konce jeho obdivu. Se ženou, která ležela v posteli, se sotva pozdravil a již spustil na plné kolo:

„Jak pak jste to chlapce zavinuli? Chcete ho udělat mrzákem? A kolíbku tady máte? K čemu? Kolíbáním ho uděláte jen blbcem.“

I počal tropiti žerty, až Líza, nemohouc toho již snésti, řekla:

„Což jsi se zbláznil? Vždyť nás všechny kolíbali a zavinovali.“

„Vy nerozumíte ani za mák vychování dítek. Chcete míti ze svého synka mitrofanušku? Nikoliv, toho já nedovolím.“

Náhle chlapec zaplakal. Original otázal se ženy:

„Už jsi ho dávno napájela?“

„Je tomu asi pět minut.“

„Tož ať křičí . . .“

Všichni jsme zkameněli, myslíce, že buď žertuje, nebo že se zbláznil, a zatím pláče chlapec v jednom kuse. Polina dí Originalu:

„Ty bezbožníku, ty bezbožníku! Proč mučíš takového andělíčka? Vždyť se může z toho rozstonat!“

„Nebojte se, Polino Michajlovno, nebude mu nic — o to už se příroda předem postarala. A věřte mi, že miluji svého syna daleko více než vy a přeji mu z plné duše všeho dobra.“

„To je snad nějaké dobro, ty tyrane? Už nestrpím podobného mučení dítěte.“ Pronešši ta slova, práskla dveřmi a odešla do své komnaty. Nadešla noc. Original pokračoval ve svém. Jak známo, děti v plenkách se velmi často v noci probouzejí a některé i chtí, aby se s nimi člověk zrovna mazlil — a žádná matka toho nevydrží, aby na nářek děcka nevstala. Představte si, jakou to hloupost vyváděl Original: netoliko, že

zakázal v noci sirku rozžati, když by hošík zaplakal, ale i k němu jíti a své ženě to vysvětloval:

„V noci potřebuje každý odpočinku a ty zvláště. ‚Spánek učí nás hospodařiti na životním hodu,' řekl jeden anglický spisovatel."

Dobrá, pane. Ale Polina sedí v ložnici a slyší, jak otec se nad synem zatvrzuje i obrátí se pojednou ke mně:

„Víš-li co? Podám naň žádosť představenému."

„Ale Gennadij je zákonitý otec," pravím na to.

„Ať si! Nemá přece práva mučiti svého hošíka. Slyšíš, slyšíš, jak pláče nešťastný chlapeček? Vstaň a piš hned žádost takto:

Letos roku 18** v září ... Zeť můj Gennadij Utkin, nemající žádného úřadu a nikde nesloužívší, spatřiv svého novorozeného syna, vrhl se na něho jako nějaký dravec atd."

Vida, že věc se obrací ve zlé, vyšel jsem k zeti a řekl mu:

„Víš-li, že tě chce Polina pohnati před soud, abys se zodpovídal — a ona nežertuje!"

Original se rozesmál. Potom vzav se stolu jakousi knihu, podal mi ji se slovy:

„Dejte tento spis jednoho německého učence své ženě, ať ví, co píší lidé učení o vychovávání dětí."

Přinesl jsem Polině knihu, teď už jsem názvu zapomněl — snad: „Chci býti zdráv" — snad: „Dobrého zdraví." — — —

Žena hodila knihu na zem a vykřikla:

„Nechci slyšeti nic o učencích. Nejlépe by bylo, pověsiti je všechny i s Originalem na jednu osyku!"

Po několika dnech si to již Polina rozmyslila podati žádosť — ale co byste řekl, i Original se dopracoval svého; chlapec nejenom že v noci nekřičel, ale spal v jednom kuse od večera do rána. A byl chvála bohu tak zdravoučký a roztomilý, že jsme se nemohli z něho dosti naradovati.

Nu, bylo už tak souzeno Prozřetelností — matka jeho, totiž Líza, náhle onemocněla tak, že doktor ztratil veškeru naději na uzdravení. Original se velmi zarmoutil — však měl také proč: můj ty božíčku, umře-li mu žena, co udělá s hošíkem? Sváže ho za ruce a nohy. Blízkých příbuzných, kteří by chlapce vzali k sobě, neměl — nezbývalo mu tedy nic jiného, než aby nechal synka u nás.

My s ženou jsme si to také myslili, jenže ona chtěla, aby chlapec byl jí dán úplně, takže by Original neměl k němu docela žádných práv.

Nastalo jaro; Líze bylo stále hůře a hůře; tála jako svíčka. Právě na svatou Trojici si nás, mne a Polinu, zavolala a řekla nám mdlým hlasem:

„Mějte se dobře — umru už co nejdříve — neodpírejte mi poslední prosby: neopusťte mého chlapce."

„Poslouchej Lízo," řekla žena, „dá-li mi tvůj muž po tvé smrti svého syna v úplné právo mateřské, vychovám si ho i zaopatřím, jinak mu nedám nic."

„Nu, požehnejte mi," zašeptala nemocná a v mžiku zemřela.

Polina přikázala co nejrychleji zaopatřiti pohřeb: bála se mrtvých jako krupobití. Již druhý den nad Lízou v kostele zapěli a spustili ji do hrobu ... Bůh jí dej lehké odpočinutí.

Při obědě, když kněží pozpívali: „Zřenička má uhasla“ pozdvihnuv se, promluvil Original řeč, která se všem líbila ... Chtěl jsem si ji napsati, ale pro samé starosti jsem tehda k tomu nepřišel a dnes už si nemohu vzpomenouti; ze všeho zbylo mi již jen tu a tam nějaké slovo v mysli.

Hlavně mluvil zeť o tom, že nebožka neměla skoro žádného pozemského jmění, ba ani se nestarala, zjednati si ho, ale střádala tím více bohatství nestárnoucí, neporušila ani neposkvrnila v sobě obrazu a podobenství božího. Končil pak slovy: „Mnoho milovala, mnoho jí bude odpuštěno.“

Druhý den po pohřbu sedíme se ženou na balkoně za čajem, čekajíce, že co nejdříve přijde Original a řekne:

„Polino Michajlovno, račte vyslyšeti nejuctivější prosbu mou a býti mému synu jako rodnou matkou.“

Čekáme už více než hodinu — zeť nepřichází; i táže se Polina služky:

„Kde pak je Original?“

„Ve své komnatě, hotoví se na cestu.“

„A chlapeček?“

„Béře ho s sebou — už ho přistrojil.“

„Ten lotr —“ vykřikla žena a spráskla rukama. Nezdržela se, skokem pádila do komnaty zeťovy a otázala se ho:

„Pověz mi, ty ukrutníče, jakou hloupost chceš vyvésti? Co děláš? Jen mi pověz!“

„Jak vidíte, chystáme se na cestu.“

„A Vasju vezmeš s sebou?“

„Ovšem ...“

„Žertuješ, či ne?“

„Nikterak! Vidíte přece, že už jsme oba připraveni jen jen jeti — čekáme však ještě povozu, jejž jsem včera najal.“

„Ty ničemníku! Kam potáhneš toho chlapečka? Kdo bude za ním choditi?“

„A já — vždyť mu přece nejsem cizí!“

„Proč pak ho nechceš nechati u mne? Nejsem mu také cizí!“

„Toť tajemství. Polino Michajlovno.“

„Jářku, dej nám ho.“

„Nikoliv paní, nerozloučím se se synkem; mně náleží posvátná povinnost, udělati z něho člověka.“

„Poslouchej,“ obrátila se žena ke mně, „dojeď ihned pro úřadníka. Ať toho ještěra spoutá a zavře v temnici.“

Ale Original nebál se ničeho. Zavinul Vasju v povijan, usedl s ním ve prostém selském voze — moje zakázala dáti mu koně — a odejel. Kam? — ví bůh. Polinu popadly zase křeče — a já své hoře zapíjel. Jen uvažte sám: Jedním časem ztratiti dceru i vnoučka!

Uplynulo, milý pane, plných šest let. Po celou tu dobu neposlal nám Utkin ani jednoho psaní a sám Bůh ví, kde žil se synkem. Někteří moji známí vyptávali se za svého pobytu v Moskvě na úřadě na jeho adresu, ale marně. Jednou jen, jeda v železničním voze třetí třídy, poslouchám dva cestující. Rozmlouvali o jakémsi ovdovělém pánu s chlapcem.

„Kam otec," praví jeden z nich, „tam i syn: otec do hostince, syn za ním. Jest to statný pán a i klučina jest čipera — ovšemže, vždyť je to celý tatík."

Přisednu k nim a otážu se:

„Nejmenuje se ten pán Utkin?"

„Tak nějak."

„Kde pak je?"

„Ve Rjazaňské gubernii, Skopinském újezdě a vsi Jelové."

„Klučík je tedy živ?"

„Chvála bohu! — chytrý to hoch — učí se spolu se selskými dětmi, protože pan Utkin schvalně proň tam otevřel školu . . ."

„A kdo učí děti?"

„Sám Gennadij Nikolajič — a všichni si ho chválí."

„Učí je zpívat, hraje jim při tom na housle — a jak na ně zahraje, ty tam jsou všechny starosti. Nu zkrátka vzor to ruského baryna."

Přijedu domů a vyprávím vše Polině. Rozkázala mi, abych bez prodlení jel do Jelové a požádal Utkina, aby ji navštívil se vnoučetem.

Vypravím se tedy, milý pane, do Rjazaňské gubernie, vyhledám tam vesnici Jelovou a konečně i školu Utkinovu. Je to selská devítisáhová sednice — někdejší rodinné obydlí — se širokými dveřmi, nad nimiž byl přibit nápis: Škola pro menší dítky. Srdce mi prudce bušilo, když jsem vstoupil do světnice. Utkin sedí za stolem a píše. Jak dvéře vrzly, ohledl se a zvolal vesele:

„Buďte vítán, Petře Spiridonyči, jak pak jste se dostal do našeho kraje?"

„Přijel jsem schvalně . . . Polina mne poslala zvědět, jak se daří jejímu vnoučku."

„Děkuji za pozornost . . . Vasja je zdráv — ani ho nepoznáte, jak už vyrostl . . . Hned tady bude."

„Což ty, bratře, jsi pořád takovým podivínem? Otevřels' prý tu školu?"

„Ovšem že! Učím v ní syna číst a psát. Je mu už skoro sedm let a mrzí ho učit se sama."

„Nu — nech těch výstředností. Dám ti lepší radu — hoď tím podivínstvím a pojedeme k nám. Polina dává ti vzkázat, že ti vše odpouští a chce, abys u ní žil. Řeknu ti potajmu: nikdy tě nepřestala milovat."

„Lituji, ale nemohu užiti jejích milostí."

„Proč pak? Zas to podivínství? Nu pro pána boha pojeďme přec. Prosím tě o to sám . . . Vasjovi najmeme učitele . . ."

„A co já budu dělat?"

„Jak co dělat? Nu, budeš po pansku žít — a to vše. Hleď, jen nerozhněvej si Poliny . . . Je teď strašně popudliva."

„V tom je to, že nemohu žíti z její milosti a nechci učiti Vasju prázdnému životu. Hleďte, jak u mne pracuje. Přináší vodu, dříví, mete zem. Jsem rád, že se mi dostalo takového povolání: vychovávati syna."

„Ale řekni mi jen pro pána krále, jsi to učitel? Učíš syna spolu s dětmi selskými!"

„Tak se to patří! Škoda, že nás od dětinství od lidu odervali."

„Cokoli povídáš, bratře, to není žádná příčina, proč bys' nejel, nu a je-li, tož dáme Vásjenka ve kterýkoli slavný pension."

Utkin div se smíchem nepotrhal. V tom vešel kudrnatý klučík s černýma očima, oděný ve krátký kabátec. Utkin vzal ho za ruku, přivedl ke mně a řekl:

„Dovolte, zde vám představuji svého syna a vašeho vnuka. Vásjenku, toť tvůj dědoušek, o kterém jsem ti často vyprávěl."

„Ten bohatý?" otázal se klučík.

„Ano, který tvé matce nedal nic."

„Ale proč pak, Gennadije, takové věci chlapci povídáš?" řekl jsem mu. „Jaký jsi učitel? To není hezké, bratře ... Nu pozdrav Bůh, Vasjenko! Tu máš hezoučký papírek. Schovej si jej a opatruj, až ho budeš potřebovat. Babička ti poslala křížek, je drahý, neztrať ho. A což, umíš se modlit?"

„Umím."

„A jak?"

„Bohorodicu a Otčenáš."

„Toť hezké; nu udělej kříž."

Chlapec se pokřižoval a já jsem ho za to pohladil po hlavě.

„Vidíte, jaký to junák můj syn," zvolal Utkin, „a ještě jste řekl, že jsem lichý učitel a což kdybyste slyšel, jak umí zpívat!"

„Nikoli, rozmilý druhu," odpověděl jsem, „ale je přece jenom potřebí, dáti klučinu v nějaký panský pensionát. Pojeďme k nám, Gennadije!... Potěš přece Polinu!"

„Nemohu!"

„A víš-li co, splníš-li žádosť Polininu, možná, že dá vnoučkovi část svého jmění. Chlapec bude šťasten."

„A jmění ho sotva udělá šťastným; spíše ho pokazí; stane se cizopascem."

Prosil jsem Utkina všemožně, aby se mnou jel, ale stál na svém. „Kdo je sedlákem," řekl „ať neleze mezi pány, odnese si jenom smích a zkázu ..."

Dal jsem si vyvést koně, vypravil se k domovu, a rozvažoval u sebe: vida, jací podivínové jsou na světě: nežijí sami jako lidé, a ještě připravují jiné o štěstí. Leč moje cesta je marna, jak asi pochodím u Poliny? Co jí řeknu? Jest přesvědčena, že přijedu s Utkinem a vnukem.

Cestou prodal jsem v městě jednomu kupci dvě stě čtvrtí ovsa a vezl domů opasek plný bankovek, ale ani peníze netěší. Přijedu domu a hle, Polina už na mne čeká, stojí u schodů.

Nu dím si — ta ti zase namydlí hlavu! Ach, rozpomeň se, pane bože, na cara Davida! Hned ke mně přistoupila a pravila:

„Nu co? Mluv rychle!"

„Ale počkej — až aspoň vylezu z vozu.“

„Nu, mluv už konečně, nač se tě ptám!“

„Polino, boj se boha! Jsem na smrť umdlen a hladov, nech mě, ať aspoň něco zakousnu a se zotavím.“

Žena nečekala služby, sama přinesla mi na stůl a postavila přede mne i vodku.

Dříve než jsem spolkl první kousek chleba, už zas se na mne rozkřikla:

„Pospěš, nacpi se už jednou — však ty neumřeš; vypravuj!“

Odstrčil jsem talíř, napil se vodky a vyprávěl. Poslouchala, potom si podepřela boky a otázala se s jizlivým úsměvem:

„A je hezký, ten kluk?“

„Tak hezký, že nemám ani slov — nu učiněný cherub.“

„Hmm — a já myslila, že od toho pobudy vyjde jen antikrist.“

Pověděl jsem jí, že vnouček umí se modlit a dělat kříž.

„Nu tedy jsem se patrně zmýlila — ale což Gennadij, ten se jistě nezměnil?“

„Jak by ne? Už začíná šedivěti.“

„Aha, však ti život sedne každému na kobylku,“ doložila žena a vypila jedním douškem sklenku vodky; pívala ji se solí.

„Řekl tedy, že sem nepojede?“

„Nemohu, řekl.“

„Proč pak? Což se bojí mne?“

„Možná!“

„A neslíbil, že přijede někdy jindy?“

„Ne.“

Polina napila se znova, oblékla svrchník, kaloše, a vyběhla z domu. Šel jsem za ní, protože jsem viděl, jak se zasmušila — a není dobře, nechat jí samotné. Ptám se:

„Kam pak, moje holubičko?“

„Jdi ode mne, slone astrachaňský! Už jsem se tě nabažila jako hořké ředkve.“

„Poslechni, dušinko milá! Slyšel jsem, že do města přijel interessantní student.“ Chtěl jsem ženu povyraziti.

„Jdi mi k čertu se svými studenty.“

„Aspoň mi řekni, kam jdeš?“

Ona ani slova. Takto, pane, my nyní i žijeme. Ráno vstaneme a hned pláčeme „Adamovy slzy“. Máme bohatství, ale nikoli štěstí.

Leč už je čas jít spat,“ řekl Petr Spiridonyč, pohlednuv na hodiny, „odpusťte, nudil-li jsem vás vypravováním. Dobrou noc.“

„Kde pak je teď Utkin?“ otázal se pán.

„Nemohu vám říci. Vím jen, že Polina se naň nesmiřitelně rozhněvala proto, že nedávno přijel do naší vesnice k duchovnímu a dal si na hrobě své ženy sloužiti mši, ale k nám ani nezajel.

Hle, jak námi takový tulák pohrdá!“

Přeložil *B. D.*

Něco o Ibsenovi.

Napsal **Josef Kuffner.**

bsena slibovalo Národní divadlo obecenstvu už dávno. Konečně zdá se, že na určito postavena na repertoir jeho Nora. S ním dostane se do všedního proudu her zase nový život.

Jak takové osvěžení repertoiru působí, poznalo divadlo při uvedení ruských autorů, do kterých z počátku nebylo také mnoho chuti. Obecenstvo věčnou pařížskou kuchyní už umdlévalo. Paštiky à la Sardou mají sice své haut goût, ale časem se přece přejedí a tak přišla od severu nová chuť a nový život. Po dvě saisony konali Rusové jak náleží svoji povinnost. Ale obecenstvo je nevděčné. Nový zjev umělecký tak dlouho je baví, pokud se nedostane na jeho formuli. A samorostlé ruské drama má svoji formuli, jako ji má francouzské. To jsme viděli na Palmovi, na Ostrovském, na Spažinském i Bogoljubovu. Víme dnes už bez pochybnosti, že občas ruské drama bude vždy vítaným hostem na našem jevišti, ale výhradně spoléhat na ruský repertoir, že také nemůžeme. Tak viděla se správa divadla v letošní saisoně donucenu ohlížeti se po nových končinách literárního světa. Přivolán Španěl Echegaray a Maďar Csiky. Oba velmi čestně se uvedli. Hlavní trumf ponechán na konec saisony — Ibsen.

Ibsen má dnes světové jméno. Aspoň je na nejlepší cestě dobyti ho. S uvedením jeho nemohlo divadlo naše dlouho otáleti. A přece odkládáno s prvním pokusem a zase odkládáno. Ať ne snad náhodou neb z nedbalosti odkládáno! Spíše s rozvahou a rozmyslem. Je pochopitelno, že divadlo naše ve stísněných poměrech svých leká se experimentů. A provedení Ibsena na cizokrajném jevišti je vždy experiment. — Je to podivné slovo. Světoznámý dramatik, jehož jméno ze vzdálených končin, přes široký pruh moře proniklo do vzdělaného světa, že by si nebyl jist úspěchu všade, kamkoli vstoupí? Což díla takového ducha nemají žádnou absolutní cenu? A přece je pravda s tím tvrzením.

Není hned dramatika s tak markantně vyjádřenou individualitou jako Ibsen. Ale mimo to: Ibsen není ve svých dramatech jen dramatikem! Je ještě něco víc, je zápasníkem pro ideu, je propagátorem, který se neleká žádného prostředku, je fanatikem svého smýšlení, který po případě dovede své obecenstvo i terrorisovati. Proto je nebezpečný pro jeviště mírumilovné, které mimo svůj denní příjem nesleduje žádných cílů jiných. To málo odporučuje dramatika, třeba-li se před provedením ptáti — bude-li pochopen? — Ibsen dosáhl šedesátého roku, než byl pochopen v Evropě. Nyní hry jeho, kdekoli provozovány, vyvolávají bouři. Vždy ale dlužno doložiti otázku: zda bouři nadšení či odporu? Třeba se blíže seznámiti s těmi cizími postavami, tak rozdílnými od našich, s pastory, konsuly, rektory, tuláky podobnými skaldům, venkovskými šlechtici, jichž vnitřní život vyplňuje celé tragédie: pak teprve vystoupí na jevo síla i dosah

Ibsenových děl. Nejsou tak bezprostředně svůdny, jako romány ruské na příklad, ale zamlouvají se jinak, nenáhleji, stupňovitěji. Proto si Ibsen v Evropě daleko namáhavěji razil cestu k uznání, než na příklad ruští autoři Dostojevský, Turgeněv, Tolstoj, kteří jednou byvše uvedeni ihned nacházeli nepopíraný obdiv na celé čáře.

O mravech a společnosti norské máme u nás dost málo vědomostí. Dánsko, Švédsko, Norvéžsko, jež mají dojista své určité různosti i podobnosti, splývají nám v mlhavé obrysy jedné vzdálené země, o níž k nám tu a tam, jako z pohádky doletí zvěsť. Tu vydal se tam některý z našinců na cestu, napsal o tom zprávu do listu, feuilletonek, nebo cestopisek zábavný a poučný, pověděl svůj osobní dojem, co poznal neb co sám četl a to je asi naše celá literatura o vzdáleném norském kraji. Pak se přeložila některá povídka od Björnsona, Andersenovy bájky byly už dříve známy a nejširších zásluh pro styk obecenstva se švédským koloritem dobyla si nejspíše mnohosvazková přítelka našich krbů domácích, paní Flygaré-Carlénová. Užší kruhy literární, jimž domácí dovoz a převoz nestačí a jež pomocí různých Roman-, Volks- a Universal-Bibliothek udržují důvěrnější styky se světovou literaturou, znají jmenovati snad ještě Tegnéra, Kiellanda, Lie-a, Soeren Kierkegaarda a jiná jména cizozvučná. Ale přes to pochmurný obzor norských břehů a krajů, s těmi dřevěnými domky, čistě upravenými, s tím tichým a vlídným lidem uvnitř, je nám vzdálen a neznámý. Připadá nám jako daleká, šťastná země, kde se nic neděje, kde lidé v městečkách a vesnicích klidně žijí zahaleni ve své stříbrné, severní mlze, loví ryby, světí svoje svátky, navštěvují své pastory a pěstují svůj obyčej nám cizí, ale tichý a úctyhodný. Čas od času doletí snad prostřednictvím novin nějaká zpráva jiného obsahu, ale ta jen potvrzuje celkový dojem. Nedávno ještě mluvilo se tolik o sňatku královského synka švédského s občanskou dcerkou! Celý národ se o věc zajímal, král otec nějaký čas odporoval, leč pak dal své svolení a za obecného souhlasu sám vše sprostředkoval. Tak patriarchální událost!

Jindy ovšem přinesou noviny zvěsť, která poněkud se příčí pojmům, jaké máme o norském kraji a lidu. Tak prý ve sněmovně dánské je většina poslanců na straně oposice! Jaká nesrovnalost podle všeho, co o povaze a způsobu Nořanů víme! Jednou do roka zašramotí něco tu ve Stockholmu, tu v Kristianii, z čehož udivená Evropa soudí, že Švédsko i Norsko má také svoje radikály a socialisty. Čtenář evropský si ovšem řekne, že nejsou asi nebezpečni ti radikálové a v povaze asi že shodují se s umírněností domácích romanopisců.

Ale zatím to není pravda. Čtenář se mýlí, spory společenské a politické ve vzdálených těch zemích jsou opravdové, jsou tak vážné, jako kdekoli jinde. Čtouce Ibsena, řekli byste dokonce, že říznější. Vidíte, jaké vznikají otázky, jak společnost prožívá svůj vývoj, jak diskutují se požadavky, jak ohledávají ba i ohrožují a podkopávají se základy její. S té pak stránky dlužno přihlížeti na význam d r a m a t I b s e n o v ý c h, že nám tak podivně způsobem názorným odhalují vnitřní život oné kvasící se společnosti, že ukazují k živlům a podnětům vřavy v zemi, která nám posud

připadala tak hladkou a nezoranou, že ji odhalují s neohrožeností a bezohledností, jaká i ve starších literaturách evropských překvapuje.

* * *

Ze životopisů Ibsenových vychází jedno: Ibsen je samotář, vlastně podivín. Žije mimo svou vlasť, zdržoval se v Německu, v Mnichově, zajíždí občas ku premièrám, které se dávají po německých jevištích a žije v Římě. Nemiluje společnost. Někdy pozdraví vlídně známého, ale sám neosloví nikoho a zasedá samoten ku svému stolu. „Silný muž je ten, který umí býti sám,“ praví jedna osoba v některém jeho kuse. Tím však není praveno, že by se byl uchýlil na odpočinek a snad se vzdal zámyslu působiti na společnost. Opak je pravda. Ibsen je silně vyvinutá osobnost a jako všecky podobné je přesvědčen, že pouhou rázovitostí svou působí. Jeho díla mají mluviti za něj: nesejde mu, aby měl přímý vliv za svými záměry. Do novin nepíše, brošury nevydává, jako jiní povolaní i nepovolaní spasitelé a vykupitelé společnosti, ani řeči nemá ani přednášky. Také politického jeviště se vzdaluje. Píše svoje dramata a na tom dost. Napsal kdesi: „Šum davu je mi hrozný, nechci si dát potřísniti kabát pouličním blátem, chci v čistém, slavnostním obleku očekávati den budoucnosti . . .“

Příležitostně některé zahraniční listy obrázkové přinesly jeho podobiznu. Hlavu plnou výrazu, energie a síly, na kterou uprostřed toho množství podobizen, jež vám denně na oči přijdou, nezapomenete. Řekli byste, to je muž rázného slova a činu, u toho není daleko od myšlénky ke skutku. A zatím zrovna: je básník, nic víc. Mohutný básník, originelní a neústupný, ale který sám se vzdaluje života, do něhož chce zasáhnouti. Jeho biografové ostatně vypravují, že nebýval vždy takovým, nestával vždy povzdálí od událostí, ne vždy tak vysoko se vznášel nad nimi. Míval také chvíle, kdy se mísil do hluku života. Studoval medicinu, ale úpadek rodiny přinutil jej, aby mohl pokračovati ve studiích, že přijal místo jako pomocník lékarnický. Toto podřízené postavení, svízele a nesnáze, jež bylo mu, mladíku hrdému a ctižádostivému, snášeti, dalo základ povaze jeho i smýšlení. Revoluční vichr, jenž r. 1848 zaburácel Evropou, jej unesl. Tenkráte poprvé nadšen chopil se péra. Napsal verše na povzbuzení Uhrů v zápase, řadu sonnetů králi Oskaru Švédskému, aby přispěl na pomoc bratřím dánským, mohutné epigramy, které způsobily převrat v rodném jeho městečku Grimstadě. Později pustil se do prvního dramatu, vybrav si za hrdinu Catilinu. V jeho rukou stal se Catilina snílkem, podivínem, lidumilem, který horlí proti Římu, kde nespravedlnosť a bezpráví se zahnízdily, který jen proto chce jeho zkázu, protože vidí z trosek starého vzkvétati nový a lepší svět.

Tak vstoupil Ibsen do života, jak sám praví, „pustiv se ve spor se společností“, a nemělo na tom zůstati.

Po několika letech prudkých zápasů, zaraziv mezitím žurnál, složiv druhé drama Hrob Hunův a napsav politickou satyru, dočkal se Ibsen klidnější periody. Psal tenkráte obyčejné kusy, které měly jakýs takýs úspěch, a stal se konečně ředitelem norvéžského divadla v Kristianii.

Když divadlo zaniklo, nastaly znovu obtíže. A od té chvíle vlastně Ibsen se našel, našel sama sebe. Napsal Komédii lásky, první kus, který třeba počítati do jeho vlastního repertoiru. S Catilinou jako pravý revolucionář začal. Na to nějaký čas usnul, ale jako revolucionář se znovu probudil a převratníkem zůstal ve všech svých kusech následujících.

Odtud se vysvětluje, proč Ibsen všude, kam vstoupil, uvítán byl tak rozdílnými hlasy. Všude obecenstvo i kritika rozstoupily se ve dva tábory. Tu ctitelé, kteří jméno mistra vynášejí do nebe, tu protivníci, kteří v něm spatřují soubor všech slabostí a neřestí. Dnes zuří v Německu boj o Ibsena s nemenší prudkostí, jako kdysi o proroka hudby budoucnosti, Wagnera. Ibsenisté i anti-Ibsenisté vášnivě se napadají a potírají. V divadlech bouře potlesku zápasí s vichrem sykotu a hvizdotu, druhý den lámou se oštěpy a dřevce v novinářských článcích, dále v brošurách a statích měsíčníků. Právě v posledních dnech daly obě strany hlasně o sobě věděti za příležitosti prvního provozování nejnovější Ibsenovy hry Paní z moře na berlínském dvorním divadle. Autor byl představení přítomen, což rozhodlo večer silně na prospěch přívrženců. Za to tím vášnivěji srazily se strany na kolbišti literárním. Jeden z předáků strany proti-ibsenské, Dr. Eugen Heinrich Schmitt, v divoké brošuře Henrik Ibsen als psychologischer Sophist, házeje svým protivníkům, přívržencům švédského proroka, nejvybranější hrubosti na hlavu, shrnuje úsudek svůj o Ibsenovi tímto způsobem: „... co on zpodobuje, není analysí psychologické pravdy. Postavy jeho jsou chimérami nejhoršího druhu, psychologická nedochůdčata, nemožné stvůry, pomocí sofistických umělůstek postavené na jeviště, absurdnosti víc anebo méně dovedně zahalené.“ — Třeba ovšem připomenouti, že mezi stranníky Ibsenovými nalézají se zvučná jména kritiků, jakými jsou Brandes, Schleuther, Brahm a j.

Méně známý než v Německu je Ibsen dnes ve Francii. Ale nebude to dlouho trvat. Počátek už učinil hlouček horkokrevných buřičů naturalistických v pařížském Thèatre libre. Mladí šramotáři potřebují jména pro svůj prapor. Už vytáhli Dostojevského a Tolstého, a s velikým triumfem v minulé saisoně postavili na repertoir Ibsenova Strašidla. Čínská zeď, jakou se Francouzové druhdy proti všemu ohražovali, co přicházelo z ciziny, dávno padla. Svědomí lehkomyslným Gallům našeptává, že hlavně neznalosť cizích věcí zavinila u nich Sedan. Od r. 1870—71 vrhají se vášnivě na studium cizích literatur. Dnes s pýchou odvolávají se k Shakespearům, Goethům, Schopenhauerům, o nichž druhdy nechtěli věděti, ba i Wagner, který zjevně urážel francouzskou ješitnost, má v Paříži dnes svou silnou stranu. Tentýž proud cizotylačný přivedl po válce ruskou literaturu do módy a pomáhá všemu, co zní po slovansku nebo vůbec po cizozemsku, k neobyčejné zvučnosti a oblíbenosti. Ibsen dojista dlouho na svoji populárnost ve Francii si nepočká, třeba i tu se neobešla bez oposice.

U nás objevil se Ibsen už před desíti lety. Nevzbudil ani zvláštního nadšení, ani oposice. Poměry nebyly takové, aby obecenstvo vůbec zaujímalo stanoviska. Repertoir ovládala opereta a fraška, Offenbach, Suppé, Lecocq na jedné, Meilhac, Moser, Laronge na druhé straně byli pány

situace. Drama jakéhokoli druhu zřídka se vyskytlo na ceduli, nahodile zcela, aby se neřeklo. Neruda promluvil tenkráte ve feuilletonu o norském dramatikovi, jehož hvězda začínala se stkvíti na obzoru. Nu a divadlo to s ním zkusilo. Proč by nemělo? Daly se na repertoir Podpory společnosti a slibovaly se po případě ještě Boj o trůn a Paní Ingreda. Ale nedošlo na ně. Podpory společnosti neučinily zkrátka náležitý dojem. Nešlo to ani nahoře na jevišti, ani dole v obecenstvu. Nebylo divu. Na Ibsena nebyly tehdy poměry zralé. Jak to dopadalo s obecenstvem, pověděl Neruda ve svém referátě: „... již na Björnsona musí obecenstvo navykat, pozorně naslouchat dialogu, vyčkat, až spisovateli se zlíbí povahy konečně uvésti do situací efektních. U Ibsena požadavek ten roste. A na to je naše obecenstvo příliš nepokojné, navyklo pozdě, třeba v půli aktu, přicházet...“ Pak bylo ovšem těžko i způsobnějším autorům dobývati půdy, než byl Ibsen! Operety daly se arci poslouchati jedním uchem. A na jevišti? — „... místy bylo značné kobrtání, svědčící, že buď jednotlivci neměli dost píle nebo zkoušky nestačily...“ A tak po trojím představení Podpory společnosti i jejich autor zmizely beze stopy s repertoiru a z mysli obecenstva i kritiky.

Jak se povede Ibsenovi u nás dnes po desíti letech, kdy už se obecenstvo naučilo v divadle klidně sedět, naslouchat dialogu, vyčkávat rozřešení, kdy už se naučilo odmítati operety a hladké frašky, kdy má za sebou školu ruských realistův a naučilo se tleskati Ostrovským, Palmům, Csikym a Spažinským, kdy s nadšením uvítalo provedení Antigony, záhy se ukáže.

* * *

Ibsen je vzpurná povaha a vzpurné jsou jeho látky. Nakreslil se sám v jedné ze svých nejpřednějších postav. Kněz Brand ve stejnojmenném kuse vzpírá se proti církvi a burcuje ze spánku svědomí svých spoluobčanů, aby vyrovnal neshodu mezi učením náboženským a praxí. Touha po dobru je u něho fanatismem; nechce připustiti nižádný kompromis mezi oběma protivnými mocnostmi, jež vládnou světem. Tak jako Kristus pravil „kdo není se mnou, je proti mně“ tak on svým jménem prohlašuje: „buď vše, anebo nic“ a tomu, koho obětuje strašlivé svojí logice, namlouvá: „kdybys dal vše, leč zachoval si život, věz, že nic bys nedal!“

Dvě scény podivné této skladby zasluhují zvláštní pozornosti. V jedné umírající matka Brandova žádá, aby jí podal svátosť. Nežila správně, bez práva zmocnila se jmění zemřelého otce a proti spravedlnosti se prohřešila. Brand ji žádá, aby se vzdala všech neprávem nabytých statků. Ona však visí na nich víc, než na svém životě, než na své spáse, chce obětovati toliko polovinu. Brand odpírá. Ji pojme strach, chce obětovati skoro vše, jen desetinu si ponechá: to ještě nestačí. Brand je neustupný, vše anebo nic! A nechá ji zemříti beze zpovědi.

Ve druhé scéně Brandova žena, Agnes, probírá se ve věcech, které jí zbyly po zemřelém dítěti. Přijde potulná žena, žádajíc si těch teplých

šatečků pro své skoro nahé dítě. Agnes se nemůže odhodlat vydati věci. Ty hadříky jsou vším, co jí ze všeho blaha mateřského zbylo. Jen na ně pohledne a dítě jako by před ní oživlo. Jak se od nich odloučiti?

— Nesluší se, zbožňovati cetky, praví asi Brand, dej všecko ženě.

Agnes poslechne.

— Dalas ráda? táže se jí, když cikánka odešla.

— Nerada.

— Pak byla tvá oběť marna.

Ona se odmlčí a když Brand se má k odchodu, volá za ním:

— Nuže, přiznávám se, lhala jsem, slyš! Rána je hluboká, byla jsem slaba, podvedla jsem tě, lituji toho . . . Myslils', že jsem dala vše? Nikoli, něco jsem si zachovala: tuhle čepičku, již měl na sobě v osudné hodině, smočenu slzami a smrtelným potem . . . Nebudeš se proto zlobit, vím to . . .

— Jdi si ku svým modlám. (Brand chce odejíti.)

— Počkej!

— Co chceš?

— Však víš! (podává mu čepičku; Brand se přiblíží a prvé než ji vezme, otáže se:)

— Ráda a bez lítosti?

— S veselou myslí.

— Dobrá, tedy sem s ní, ať ji má také chudé děcko.

Brand je trochu podivín, filosofický vrtohlavec, k vůli zásadě nechal by zajíti svět. Leč dramatická báseň je velkého slohu, na způsob Goetheova Fausta neb Manfreda Byronova. Ibsen v ni vložil svůj svrchovaný názor světa.

V Podporách společnosti běží o rozpor, jaký je mezi postavením muže, jehož počestnosť zdá se býti nade vše pochyby povznesena a mezi prostředky, jakými se v něm udržuje. Na počátku své kariery, aby zachránil dům od úpadku, rozhlásí konsul Berwick, že se u něho udála řada krádeží a nechá vinu lpíti na svém důvěrném příteli, svém budoucím švakru, Janu Toennesenovi, který o věci ví a se obětuje. Tento prvopočáteční přečin porodí dlouhý řetěz lží a podlostí. Ochránce stává se obětí: Berwick, aby nemusil obětovati svoji česť, vzdáti se denních výhod, pohodlí, štěstí, postavení svého a jmění, nedopustí, aby Jan byl ospravedlněn. Marně mu sestra, zasvěcená do věci, mluví do svědomí; marně sám Jan, vrátiv se po dlouhém pobytu mimo domov, jej zapřisáhá, aby jediným slovem rozptýlil mrak ošklivého podezření, jímž jej byl obklopil: Berwick se vzpírá, brání se ze všech sil, je hotov ke každé lži a bude-li toho žádati česť, i ku křivé přísaze. Jan má od něho kompromitující list, pohrozí mu jím. Dříve však, než si zjedná spravedlnosť, jest mu odjeti v záležitostech do Ameriky. Berwick, aby se ho zbavil, nechá jej vědomě vstoupiti na chatrnou loď a tak jej věnuje jisté zkáze.

Že na konec pomocí umělého přediva náhod přece zvítězí dobrý princip a kus šťastně skončí, není ani v duchu hry, ani v duchu autorově a zdá se býti pouhou koncesí obecenstvu.

Rovněž v obou nejznámějších kusech Ibsenových, v Noře a ve Strašidlech je obsahem hry nikoli proces manželství, jako spíše proces

názoru o manželství. Tedy zase látka, svědčící o vzpurné, převratu chtivé povaze.

V Noře rozpadne se manželství náhle. Žena zpozorovala, že je muž její jiným tvorem, nežli ona, že ji neuznal, že není schopen oceniti její srdce a v úctě své jí vykázati místo, které jí patří. Raději jej opustí, než by, jak praví, sdílela život s cizím člověkem.

Ve Strašidlech ukazují se následky opačného názoru. Žena, paní Alvingová, chtěla odejíti, ale zůstane, protože pastor Manders, k němuž ozvaly se v ní něžné city, dal jí znáti, že je to její povinností, že zvyk i mrav mu zakazují křiklavý poměr. Překrásná je scéna, jak po třiceti letech paní Alvingová témuž Mandersovi vykládá, jaký měla život. Každý se domníval, že bouře se utišila, že mladá žena, důstojná a oklamaná, odpustila, že pan Alving od svých výstředností se vrátil k nápravě. Vždyť jeho vdova založila asyl, jenž má míti jméno po jejím manželi! Či to nesvědčí v jeho prospěch? Ale nikoliv! Za klidným zdáním skrývá se život plný bolu a odříkání, hanby. Dlouhé utrpení svraštilo krásné čelo, zapudilo úsměv se rtů. Jaká škoda života, jenž padl všechen za oběť bídným konvencím!

Tak Ibsen nespokojenec všude vidí potřebu, společnosti na šatě pocuchávat.

V Podporách společnosti předčítal kazatel domácím damám z nějaké knihy. Pak se rozpředla rozprávka.

— Onen pozlátkový a líčený zevnějšek společnosti — co skrývá vlastně? Nicotu a hnilobu. Nikde není mravného podkladu.

— A nedějí se také zde veliké a krásné skutky?

— Veliké a krásné skutky? — Nevím věru . . .

Podobný pessimismus jakoby byl východištěm všeho Ibsenova tvoření.

Drama o dvou oddílech Císař a Galilejec pokládají za nejznamenitější dílo norvéžského dramatika. I zde shrnuje básník veliký materiál na obžalobu proti samým základům morálky a společnosti moderní.

Za císaře Konstance mladé náboženství křesťanské živořilo roztříštěno jsouc v nesčíslné sekty. Julián byl z počátku příznivcem nového učení. Leč buď vlivem řeckých mudrců, buď zkušenostmi života puzen, jal se křesťanství považovati za blud a šílenství. Vrátil se tedy ke kultu starých krásných bohů řeckých. Po smrti Konstancově nabývá odpadlictví jeho nesmírné důležitosti. Z počátku chce býti shovívavým a chrániti všecka učení. Leč obklopen špatnými rádci, v povaze jsa slabý a prchlý, přístupen pochlebenství i pomluvám, dá se strhnouti k ukrutnostem. Výsledek je opačný. Pod jeho ranami křesťané se jen probouzejí, nepřátelské sekty se sbližují, s rozkoší postupuje se mučenictví a moc i sláva starých bohů čím dále bledne. Na konec odpadají od něho i ti, na které počítal a on vida se poražena umírá.

Na kresbu Juliánovy povahy soustředil básník všecko úsilí. Není to Julián historický, ale je to postava, v níž Ibsen zosobnil si problém, o nějž sám narážel. V jiné osobě kusu, v mystikovi Maximu, lehko je uhodnouti mluvčího, za nímž se kryje básník sám. Připouští historickou nutnosť křesťanství, leč ani se mu neobdivuje, ni ho nemiluje, aniž se vzdává naděje na příští „třetího království“, které by bylo smírčím obou theorií,

theorie blažených požitků, dle pohanského názoru a theorie odřeknutí, dle nových učení. To jistě mluví Ibsen, co mluví jeho hrdina: „Mládí mé bylo jedinou nekonečnou hrůzou před císařem a Kristem. Hrozný je a nemilosrdný ten záhadný Bůh-Člověk. Všude, kam jsem se hnul, stál přede mnou se svými příkazy neústupnými a neodvolatelnými . . .“

Budoucnost je tajemná. Názory o jejím příští stále se mění. Ten úkaz v životě lidstva vysvětluje Ibsen ústy filosofa Maxima takto: „V sousedství města, jež jsem druhdy obýval, byla slavná vinice. Slavná svými hrozny. Občané přicházeli sem jimi se občerstvovati. Před několika lety vrátil jsem se do toho města a hle, nikdo už nemluvil o hroznech druhdy tak slavených. Tázal jsem se majitele: „což tvá réva zahynula, příteli, že už nikdo nemluví o tvých hroznech?“ — Nikoli, odpověděl mi, ale víš, mladá réva dává dobré hrozny, ale špatné víno, stará pak réva naopak špatné hrozny, ale dobré víno. Proto, cizinče, oblažuji teď srdce a mysl sousedů z bohatství svojí vinice neméně než druhdy, ale jinakým způsobem: vínem, nikoli hrozny . . . Vinný keř světa sestárl a ty chceš ještě nabízeti hrozny těm, kdož nežízní dnes už nežli po novém víně?! . . .“

A Ibsen zdá se rozhodně staré hrozny považovati za špatné.

Nápadno je, kterak Ibsen u většině svých kusův umístil osobnosť, která se trhla se společností a pod rouškou nepravidelného života projevuje nejlepší vlastnosti povahy, počestnosť a přímosť, kterých se ostatním osobám, pravidelně žijícím, nedostává. Tu jej máte, spád dramatika-revolucionáře! Takový je Jan Toennesen v Podporách společnosti a podivná jeho průvodkyně po amerických cestách, Lona Hesselova, která k vůli němu se stala kavární zpěvačkou, v mužském oděvu se toulala po amerických prériích, ba i román napsala, který vyvolal bouři. Také předmětem skandálu se stala ve svém rodném městečku, kde ji šeredně uvítali, když se navrátila. Leč ona přivede Berwicka ku poznání víry, ona vysloví morálku kusu: „jen svoboda a pravda jsou podporami společnosti.“

Takové polozdivočilé osoby, jako Jan Toennesen a Lona Hesselova — v Rosmersholmu připadá ta úloha Ulriku Bendlovi, tuláku, který po dvacíti letech zavadí o dům svého přítele z mládí a hned si na uvítanou od něho dluží košili — mají u Ibsena vždy pravdu naproti druhým, řádným členům společnosti, pastorům, rektorům a podobným sloupům pořádku. Kdykoliv oni pronesou nějaký soud, události v zápětí přikvačí, aby jim dali za pravdu. Tak postupuje Ibsen s neúprosnou logikou až po sám kraj svých theorií, jako oblíbený jeho hrdina Brand.

Rosmersholm je rodinný statek, který už po více pokolení v rodu Rosmerů přechází s otce na syna. Poslední Rosmer byl pastorem, leč po smrti své ženy, která v návalu šílenství se utopila, zřekl se víry svého mládí a je hotov přestoupiti na stranu pokrokářův, aby s nimi pracoval o povznesení a zušlechtění lidu. Boj mezi oběma stranami, pokrokářskou a konservativní, právě zuří. Rosmer je trpná povaha, neznalá lidí. Má za svoji povinnosť střemhlav vrhnouti se do sporu. Rozejde se proto se starým přítelem, rektorem Krollem, vůdcem konservativců. Kroll bezohledně proti němu vystupuje i podlými zbraněmi pomluvy. Ale ani s novými přátely svými si idealista Rosmer nerozumí. Chtěli by jej využitko-

vati, nepotřebují jeho přímosti a přejí si, aby své odpadlictví od víry zachoval v tajnosti a zachránil svoji hodnosť pastorskou. Z ohledů stranických přejí si od něho diplomatického pokrytectví. Rosmer má u sebe bývalou společnici své paní, Rebeku Westovu. Žije s ní — jak sám soudí — v duševním přátelství, plynoucím z dokonalé shody myšlénkové. Poměr je čistý až do té chvíle, kdy se ho pomluva dotkla. Tu poznává Rosmer, že Rebeku vlastně miluje. Zároveň však seznává, že Rebeka nebyla tím, zač ji měl. Uvedla se do jeho domu s určitým záměrem, aby se ho zmocnila. Sama dohnala ženu jeho k zoufalství, která se neutopila v návalu šílenství, leč proto, aby nebyla štěstí chotě svého na překážku. Rebeka se ke všemu přiznává Rosmerovi, neboť po jeho boku sama se vzdala původního záměru, podlehla tradicím „domu Rosmerových, které sice zušlechťují ducha, ale zabijí štěstí“.... Rosmer je zlomen tím seznáním. Má se za vinníka, za zločince. Už pozbyl síly i vůle, pouštěti se v zápas za blaho lidstva. Miluje Rebeku a odpouští jí. Mohl by ještě býti šťasten, kdyby mohl uvěřiti, že se opravdu polepšila. Ale nic jej o tom nepřesvědčí: leda by se odhodlala sejíti se světa touže cestou, co jeho žena. V krásné scéně jí učiní ten návrh, a ona jej vskutku přijímá. Oba společným skokem do vody sejdou spolu se světa.

A v pozadí jakobyste viděli zamračenou tvář autora, dokládajícího s úšklebkem sarkastickým: vidíte, k čemu je vaše ideálnost a dobrota srdce... Aby sešla samovraždou se světa...

Něco divného, nesrovnalého mluví k nám ze všech těch kusů.

Taková je asi tvář Ibsenova v objektivním zrcadle jeho děl. Co nejdříve představí se opět vašemu soudu. Máte na vůli postaviti se pro nebo proti jeho způsobu i theoriím. Na všechen případ však neodepřete úctu mohutné jeho individualitě.

V Žiravce.

Národopisný obraz z haličské Rusi.

Nakreslil **František Řehoř.**

Vesnice Žiravka leží skoro u samého Lvova, ale zůstává si proto přece svou v celém zevnějšku a ve všem chování svých zbudovatelů. Civilisační proud hlavního města Haliče ani se jí nedotýká, ačkoli Žiravčané dobře vědí, jak zemská metropole vypadá a jak se v ní žije — slýchal jsem je bezpočtukráte o lvovském životě rozprávěti; oni jej tedy znají, ale nekradou z něho, jako okolní vesnice druhé, porušující si ethnografický ráz kroje a vnitřní uspořádání chaty. Toho v Žiravce naprosto není, děvčata se šatí jak se šatívaly jejich matky a chasníci chybují v tom ohledu jedinkráte v životě, v době vojanské éry, po jejímž ukončení činí si na Žiravku

domovské právo modré nohavice, bluza s výložky doplňovacího pluku a štítková čapka, avšak to jen na čas, rovnající se ani ne půli vojanské aktivity, pokud totiž švy a tkaň na erárních výrobcích drží pohromadě.

Předpokládám u čtoucího touhu, podívati se do Žiravky a nechci sobě vzít na svědomí, aby, nevěda kudy kam, do propinační klece, jížto zde koršma říkají, proti vůli zabloudil a zde v bramborovém elixiru vědomosti z haličské geografie utopil. Byl pro Halič sice vydán zákon proti nemírnému pití lihovin, ale židovští šenkýři (a jiných na Haliči není!) řídívají se jím z pravidla jen tehda, větří-li na blízku žandarma. Zejména lehce váží paragraf nařizující, aby se přestalo nalévati, jakmile opice béře vrch nad pijákem. Odtud moje starost o počestného krajana, aby se nedostal na dvacet čtyři hodiny, kam by nerad, ale prosím ihned za absoluci, jestli se starám neoprávněně, nebo do konce je-li má starosť upřílišněna následkem projevů v našich žurnálech, že by takový a podobný zákon hodil se i pro krčmy naší pivní země, která v prostonárodní poesii podobně jako Rus haličská vykazuje oddělení písní pijáckých.

Zprvu rozjasněná tvář snad zle se na mne kaboní při tomto kořalečním úvodě, a přece krčma bývá tu ukazovatelem mnohem správnějším než mapa. Na osvědčenou českou střízlivost spoléhám, že krajana nezavede. Rozvrh cestovního plánu až do Lvova na vůli nechám výletníkovi, ze Lvova bude platit mnou předepsaná maršruta.

Rozloučivše se s nádražím dráhy Karla Ludvíka, zařídíme směr jízdy na jižní, protější stranu města, jíž brzy dostihneme, tak že už po chvíli z drožky vystoupíme před stryjskou rohatkou. Ještě dva tři kroky a hledíme v tvář celním zřízencům v šerém odění s karmínovými výložky na límcích bluz a plášťů a s erbem města Lvova na francouzských čepicích. Od těchto čepic rozlišujeme národní čepice polské nižších zřízenců a posluhů lvovského magistrátu, které jsou podobny čtyrrohé čáce proslavených polských hulánů a proto slují rohatky. U nás na hlavě vesnického policajta porta s růžičkou, jako bychom neměli historických poděbradek s krůtími péry. Následujme příkladného patriotismu polského, jenž své lidi komanduje pod rohatky!

Před čepicí jsme tady ovšem nesestoupili, nýbrž před rohatkou stryjskou, celnicí pro mýtní a potravní daň a při silnici, vedoucí do bývalého stryjského kraje i do města soujmenného. Není mým účelem popisovati jednopatrový celní dům a kontrolní altán před ním, nebo navštíviti ostatní celnice, jež jsou stavěny rovněž při ústí silnic do města, ač jejich pojmenování nesouhlasí vždy se jménem čelného města, jež ta která silnice protíná, avšak po každé souhlasí s názvem lvovského předměstí, v jehož ulici silnice mizí. Proto stryjská rohatka odpovídá stryjskému předměstí Lvova.

Od rohatky chceme pozorovati zjevy národopisně zajímavé. Příležitosť naskytá se již za rohatkou v hospodě. O tomto přízemním stavení na vzor maloměstských domků nemohu užiti proslaveného na Slovanech terminu krčmy, ač ruch vně i před hospodou docela odpovídá onomu před polními a vesnickými krčmami zdejšími. Ležíť ještě v obvodu lvovské magistrátní právomoci a ta vládne dosti prostředky, by za rozbrkané stavby na venku obecní budovy městské styděti se nemusely.

V šenkovně B e d n a r o v k y, tak tuto hospodu ve vůkolí na dálku několika hodin znají, prvně trefíme na Žiravčana, hovícího si za stolem v nalévárně s bičem v ruce nebo bez něho, kdežto spřežení s osvědčenou u těchto zvířat trpělivostí vyčkává v pytli před krčmou. Nechci zůstaviti laskavého čtenáře dlouho v nejistotě ohledně tahounů „v pytli", aby si nevytvořil snad představu docela lichou. Při této praktice, hodné podivu, nemyslil jsem na koně celé, pročež se tuto opravuji. Spřežení má hlavy zapadlé do plátěné torby, může se oddati obroku nerušeně a nelze mu zevlovati po okolí. Aby tedy vůbec žádné zrní ani „sekajna" se nerozstrousily, má zabrániti torba, již vozka přivazuje na konec voje, kdekoliv a kdykoliv jest mu činiti zastávku. Že dotyčná obročnice jest ušita na vzor čtyřhranné peněženky, usnadňuje rozevříti ji na tolik, na kolik potřeba pro koňskou hlavu, která, zkrátí-li se jí nášejek, z torby ven již nemůže. Dvě hole obšité plátnem rovnají se na torbě kování u peněženky, jejíž zámyčku nahražuje šňůrka na každé holi právě u prostřed. Délka torby rovná se více méně šířce mezi předními koly, tak že v ní dvě koňské hlavy mohou pohodlně lovit. Má-li se v jízdě pokračovati, hospodář torbu zaváže na šňůrky, zavázanou pak okolo těchto holí ovine a hodí ji nebo pořádně uloží na vůz. Z obročnice na obrok všude nesuďme, všichni ho s sebou nebrávají, podhazujíce koňům píci dlouhou, v letě zelený jetel, svěží viku anebo trávu luční, a jen zámožní opatřují se obojím. Obročnice se senem nebo s krmivem zeleným přivazuje se také k voji, než koně v ní nemají hlav, trousíce při žvýkání. Ať si už tímto způsobem koně píci roztrušujou, ať si hospodář nemaje obročnice předhodí jim píci na zem, anebo když koňům obrok vyžravším nacpal do obročnice píci dlouhou, pokaždé se shýbne a rukama šetrně shrábne zbytky zůstavšího krmiva dříve, než usedne k další jízdě. Když někoho veze, sedá si na obročnici, aby nepřekážela a vyjíždí-li z domova sám, nemusil by si také jiného sedadla upravovati, jak opravdu také činívá při jízdě pro dříví nebo dopravuje-li panské obilí do města.

Marně jsem prohledával Bednarovku, darmo prolízal mezi povozy zastavujícími před touto krčmou, není-li některý ze Žiravky. Po Žiravčanu ani sledu. Drožka za dvě hodiny jízdy žádá pětku. Posýlám zvláštního posla, jemuž jsem zaplatil. Ráno pro mne pošlou vůz. Nocovati budu v slušné jizbě bednarovského žida, jak pozoruju v houfu peřin. Stane-li se táž nehoda jinému, uhodnu již, že výlet konal kteréhokoliv dne, jenom ne v úterý a v pátek, kdy ve Lvově trhy jsou a na Bednarovce po poledních nalézti lze lidu žiraveckého dosti, a ne-li na Bednarovce, tož v krčemce, jíž odtud dojdeme za čtvrthodinky. Selže-li také zde má rada, doporoučím půlhodinnou procházku po císařské silnici ke krčmě třetí. Odtud požádavše Žiravčana pojedeme na voze ještě plnou hodinu a za dvacetník. Ze silnice brzy zahneme na cestu polní, která podle počasí bude se zdáti kratičkou jako do pekel anebo dlouhou jako do nebe. Onano k čertům arci nevede, ale trýzně užijeme na ní dosti. Vžijme se ku př. na konec července do slunečného úpalu, když jest zrovna slyšeti, jak teplý vzduch od země vystupuje a se vlní. Za tak mrtvého ticha náš rozžhavený turista vleze za žebřiny na prkno prohřátého vozu a dle rady povoz řídícího uvelebí se hodně pohodlně. V čem ta

pohodlnost záleží, povím ze zkušenosti. Mnozí snad už jeli na voze pro mandele a při nejmenším si jízdu za žebřinami dovedou představiti. Zrovna tak jezdívá se po voze rusínském s patrnou výhodou prkna, nahražujícího oblou pavezu českého mandeláku. Touhu po sedadle povýšenějším v sobě utlumíme, ježto v tento čas jest nouze o slámu a vozka jedoucí z města domů otýpku podhodil koňům nebo s sebou ani žádné nevzal. Dolení končetiny si necháme volně viset mezi oběma postranními koly na neomylný důkaz, že k vozkovi naše zjemnělé tělo sedí bokem, ovšem sedne-li také on podobně, což skoro vždycky se stává, když vzácného hosta neveze aneb když nechal košatinu a sedadlové příslušenství doma.

Drobným klusem uhání nízké spřežení a těžký prach zdvihá se v kotoučích, ba co dím: jako nejhustší mlha obaluje nás dusivým mračnem a letí s námi dále. Zamhuřujeme před ním oči a pokoušíme se dýchati nosem, toužíce po sebe mírnějším vánku, aby mezi námi a zatemnělým okolím sprostředkoval aspoň na chvíli jasné příměří. Běda těm, kteří jedou za námi! a jestli tohle řekli na voze před námi, tím hůře pro nás. Prachová atmosféra zdá se viseti na hřebíku, nepadá a nepadá dolů. Jsou dni a cesty, kdy šest vozů, jedou-li za sebou po půlmílové cestě, zvednou ji do vzduchu po celé délce. Takový oblačný lineal stal se mi užitečným dvojnásob. Maje totiž cestu z očí, rýsoval jsem si ji na svých procházkách podle něho a co předůležito, dal mi uhodnouti jméno dne a příslušné číslo k němu. Vyjma trochu dnů po prvním, dátum do konce měsíce tratívalo se mi v hluboké nevědomosti, zrovna jako Rusínům, jimž pro kalendářní orientaci mimo neděle a svátky stačí jarmarky v okolních městečkách a proměnlivost měsíce na nebi. S dátem si hlavu nelámou, leda terminem na úřadní obsílce a nekupujíce kalendářů, ptávají se, nebo rozpomínají nebo počítají dni na prstech od poslední neděle neb ode dne, pro nějž si cifru náhodou zapamatovali.

A že jsem v mladší době pobytu na Haliči dostal jízdou trhovou a jarmareční tuze často za vyučenou, navykl jsem si jezditi ze Lvova s večerem, kdy selské vozy dávno stály vypřaženy a prach vlastní tíhou se usadil. Panstvo z rusínského venkova proti letnímu prachu chrání oděv dlouhým plátěným pláštěm, do něhož se lze až po krk upjati, oblekajíc ho i při jízdě neprachové asi po tři nejteplejší měsíce letní. Praktičnost opatření toho jest samozřejmá, nemluvě ani o tom, že uspoří svrchník v parnu přec jen teplý a že esteticky lahodí oku na dámách, jimž zvláště hezky sluší takový cestovní úbor na vyjížďce sebe kratší.

Ve svatém písmě cesta do nebe sluje trnitou, cesta ze Lvova do Žiravky v době přechodu mezi zimou a jarem a za dešťů podzimních právě po trnech nevede, ale po blátě, jež řídne a prohlubuje se délkou mokré sloty. Vada všech zdejších cest polních, vada tím protivnější, čím delší jízdu pocestný koná. Síť okresních silnic jest posud řídká, někde jí propadají celé okresy. Některé cesty, jako cesta vedoucí od nás k okresnímu soudu, neuspokojí ani za sucha. Na té, usoudili naši vesvičané, těhotná se může rozsypat. Jest samý pahejl, čouhající ne snad od kořání po vykáceném lese, nýbrž z chrustu, jímž na Haliči čas od času obecní komunikaci spravujou, dřívím nerovným, snětmi do křiva, tak že se po ní jede jako po zmrzlé měkkotě na ostro zorané. Toto porovnání blíží

se pravdě, když se hliněná naházka ojezdila a čím déle cestu vyplachujou lijáky, najmě na svazích. Za okolností tuto načrtnutých pojedeme zoufale pomalu — již prázdný vůz bývá pro domácí koníky břemeno hrdelní. Budiž mne raději poslechnuto a jděme. Hodinová délka přejede se sotva dříve, jak znásobíme-li si ji čtyřkou; pěšky po pastvinách a polích, slovem po lemu cesty urazíme ji za dvě hodiny. A ne-li za dvě, jistě jsme nekalkulovali s blátivou přítěží, znešvařující nohy na újmu rázné chůzi, stavši se jí závadou blízko před Žiravkou nejcitlivější. Komu líto bot, ať s pánembohem sedí, při jízdě se lecos vyskytne, co upoutá a mrzuté chvíle zažene. Ale vědomě na vůz nevnadím nikoho, předem podotýkaje, že se na něm překvapení veselá střídají se žalostivými. Z posledních hned jedno šplýchne do tváře z kaluže, jichž po dešti na cestách naseto. Nádržky, které si připíjeji s postranními rovy a někde stávají se nevyzpytatelnými co do dna, Rusíni umějí objížděti extra cestou přes osení, o čemž poučují vyházené příkopkové výstrahy s náspy na záhonech vedle cesty a všude tam kudy vozkové za těhle slot uhýbají. I kdyby tomu nebylo tak, nepochybujme dost málo, že nás houževnatí koníci nevytáhnou z každinké prohlubně, při kteréž namáhavé produkci stojí za pozorování. Hlavy kloní k samotinké zemi, cele podobajíce se natažené radýrce, která smršťuje se v normál, jakmile kus kloudnějšího terrainu cítí pod nohami. Ostatně jim ho připomene ještě vozka bičem a pozvem višta, ač tento spíše platí pro vyhýbku na levo, jako hajtta platí pro výhybku na pravo; všeobecně se ho užívá k pohnání ku předu.

K úplnému osvojení zdejší terminologie formanské nutno věděti, co jest višta vi! vištaaa! višta pšakre vištaaaaa! Tato koňská hesla nejpřípadněji dala by se označit notami, já však pomíjím zpěvný výklad pro vysoké *a*, které vytáhnouti můj hlasový orgán s to už není. Proto vezmeme za vděk s objasněním literním a se třemi případy. Prvním se spřežení pobízí k vyjetí aneb k vytáhnutí nás v dobrotě, druhým si jedoucí dělá ostřejší krev a při třetím jest situace pro obojí vážnou. Tehdy spoluúčinkuje citlivě bič a čím déle zní ono *a* na konci zlostného višta a přeskočí-li současně o oktávu výše, tím hůře pro tahouny. Naposledy pomáhává obyčejně násadka a domlouvání trpělivým tvorům. Při uváznutí s nákladem manipulace s koňmi bývá složitější. Hospodář předně sleze a zkouší vyjeti s opratěmi zposední strany. Nejde-li to, zkouší se strany náruční. Po té uhne šikmo voj, a řídí potah z cesty, třeba i do příkopu, arci mělkého. Nejde to. Nechati to ovšem nemůže a proto voj uvede zas do přímé polohy a připraviv koně na nový tah opře se ramenem o vůz nad zapadlým kolem, zatím co druhou rukou potřásá opratěmi a podle stupnice své zlosti a rozčilení potah buď zasypává nadávkami, buď jej chlácholí. Následek posledního stupně bývá vysvléknutí se z vrchního oděvu a periodický tanec bičiště na zadku tahouna z lenosti a umíněnosti podezřívaného. A pak se začíná nanovo. Mimojedoucí zastavují povozy a zapadlému ochotně pomáhají na sucho, v kritickém případu i své koně připřahujíce.

Nyní jest na mně upokojiti pobouřenou krev laskavého čtenáře. Dovídám se, že jest členem spolku proti trýznění zvířat. Ten bič rusínský vozka třímá v ruce spíše pro formu, na cestě obstojné není třeba koníky

poháněti, jsouť klusu naučeni a vytrvají běžet až na místo. Přece čas od času jedoucí pobídne spřežení lehounkým doteknutím biče, jehož šimrání na něm ucítí leda mouchy. Originelní jest, jak si Rusín s bičem vede. Nechtěje koně švihnouti, pozvedne ruku s bičem drobet výše nad svou hlavu a u vzdálenosti šikmo natažené ruky zatočí jím v tempu hodně rychlém poprvé, podruhé a potřetí, se třemi rytmickými přestávkami. Při tom se zdá, že pěsť nehybně stojí a bičiště opisuje dráhu kuželovitou, mající vrchol v pěsti. Než tomu není matematicky tak, an vrchol jeho dlužno hledati v ohbí ruky loketním, z čehož jde, že pěsť třímající násadku opisuje malý kruh, jehož průměr odtud až ke konci násadky vzrůstá, kde jest nejdelší a kde zároveň tvoří půdici převrácenému kuželi, přesně řečeno, kuželové ploše.

Bič doplňuje výzbroj řádného povozu, jedoucímu nescházívá, ale bývá to stvoření hodné politování. Bičiště parádní podobá se naší vrbové pomlázce velikonoční, s nepatrným rozdílem na rukojeti, která jest přes stopu dlouhá a není v proutky rozřezána, nýbrž hotovitel rozštípl na osm proutků celé bičiště jen po rukojeť a od ní pomlázku začal plésti. Často spokojí se prutem a často se mu v prut mění násadka, když šňůrka odlítla a často jede vůbec bez biče. Šňůrky k bičům si soukají sami. Chasníci kupují si sňůrky řemenité. Česká bičišťata krámská jsou proti rusínským o kus delší.

Resumé ujeté cesty shrneme v následovní. Krčma, ve které náš výletník přisedl, leží na kraji vsi Sokolnik, šlakovitou délkou v zdejší krajině proslulé. Sokolničané jsou polští kolonisté, odívající se krojem rusínským v té krajině běžným. Jak chabo jest u nich národní uvědomění, ukázaly případy z posledního povstání, kdy zdejší osadníci prchající polské povstalce chytali a úřadům vydávali. Po zelené pentli za kloboukem s načechranou kytkou pozná se svobodník sokolnický. Za Sokolnikami uhneme s říšské silnice, po níž bychom dojeli do Stryje po nedávném požáru znovu zbudovaného. Po pravé ruce za silnicí vlní se krajinka s žírnými poli a háji, v jejímž jednom údolíčku leskne se cosi jako kříž na církevní báni. To jest ves Solomka, v mlžném pozadí ověnčená silhuetou karpatských hor. Oku, doma uvyklému na dojmy architektonické, brak stavitelských výtvorů na Haliči nahražují scenerie ethnografické a místní dějinné vzpomínky, na něž země maloruské zvláště jsou bohaty.

Rozhlédáme se na levo.

Kříž na mohyle v širém poli připomíná Ukrajinu, zde ovšem padělanou, ale i tento padělek jest s to vylouditi dávnou historii kozáctva ukrajinského, najmě Záporožské Siči a jejích hetmanů, s nimiž zašlo kus maloruské slávy. Míjíme několik křížů jednoramenných a tříramenných. Od jednoho z nich lid z naší vsi počítá půl ujeté délky ke Lvovu. Tříramenným křížům na haličské Rusi odbíjí poslední hodinka. Jezovité, věčně plni strachu před pravoslavím v sousední veleříši ruské, očernili nevinné kříže unitské v Římě a následek toho brzy se dostavil. Vrchní pastýř unie chtě nechtě musil vyřknouti ortel nad šizmatickým křížem. A nyní okresní hejtmané s horlivostí při jiném nevídanou metropolitní okružník, jenž rusínské vlastence nad míru pobouřil, podřízeným vojtům

častěji připomínají. Podle něho není dovoleno tříramenné památníky nově vztyčovati na křižovatkách, při cestách, na hřbitovech a návsích, kdežto kříže již stojící mají se ponechati, až zub času dílo zhouby na nich dokoná; ale poněvadž tento přece jen volně ničí, má jeho dílo uspíšiti dle vynálezu týchž pánů zub píly, uřezáním dvou ramen. Pravoslavné kříže tedy mizí a s těmito památníky stírá se snivě poetický ráz země přikarpatské. Zadumali jsme se do křížových upomínek a málem zapomněli na bílý, výstavný dvůr Zubřický, z blízké dáli vyzývavě proti nám hledící. Za onoho času jeho majitel, lvovský magistrát, přenechal jej v bezplatné užívání polskému básníku Kornelu Ujejskému. Po něm býval pronajat, leč každý nájemce se v něm finančně zakopal, teprve kumpanie židů na jeho rozsáhlých a po všech koncích rozbrkaných lánech s prospěchem hospodaří. Hodnou dobu jedeme po neoseté pláni a pořád jí se všad přibývá. V tradici okolního lidu udržuje se podání o jakési vesnici, jež na této pláni stála v době tatarského vpádu. Tataři spálili ji, jako vypalovali vsi jinde. Povražděný lid se nevzkřísil a ten, který utekl, nevrátil se již nikdy ku spáleništi rodinného krbu. O pozemky rozdělily se tři vesnice z bezprostředního sousedstva: Solomka, Jubše a Žiravka, na niž dostalo se podílu lvího.

Vjíždíme ve stín březového háje a děkujeme za pozdravy mládeže, která pasouc stáda ze zmíněných tří vesnic, slézá se do příkopa u cesty. Připomínám, že jsme už na cestě obce žiravecké; širší a hlubší škarpy líší ji od cesty Poláků Sokolnických, ano jistou část Žiravčané osázeli slabounkými břízkami a my s povděkem vítáme první stromořadí na nudných cestách. Pyšný název stromořadí není ovšem na svém místě; toho užiti bude možno za tucet roků, nezničí-li stromky zatím dobytek. Přes to Žiravčanům dopřejeme uznání, že s vysazovaním aspoň začali. Zbývá jim ještě tisíce sáhů holých cest a nepřijdu tedy pozdě s radou, aby napříště volili sadbu vyspělejší a třicítisáhovou vzdálenost jedné břízky od druhé alespoň o polovic zkracovali. Komu za sněžné zimy vichřice ujetou cestu zavála, tomu temné březové proužky ty jsou jediným předmětem orientačním na půdě povahou zprohýbané a plné nebezpečných strží, do nichž koně docela zapadají.

Jízdám do města a hovornosti lidu děkuju za mnohou zprávu, kteráž mi jasně osvětlila nejednu stránku vesského života. Vyjížďkou dost často se přiházející vzrušuje se celá rodina. Se všedním šatem svléká vyjíždějící všední myšlenky, do jakých nutí jej codenní práce; i kdyby třebas jen jediný kus svátečního oděvu na sebe vzal, ocituje se ve slavnostní náladě. Té ovšem ubývá při jízdě zpáteční, která však ani pro zbytek dne na nulu neklesá; spíše mění se v lihové nadšení podle povahy a náklonnosti jednotlivců a podle účelu i výsledku jízdy samé. Buďme připraveni, že vezoucí nás bude hledět zapřísti s námi rozmluvu, aby ukojil zvědavost svou, odkud jsme a co zač, kam jedeme a co tam hledáme. Hledí-li nám z obličeje nesdílnost, přestane na těchto otázkách. Naopak zase velká důvěra, jakožto následek mnohaletých styků, mívá v zápětí zastávky před každou krčmou a stoupá-li na maximum, tož kočí při zatáčce na to řekne si zdvořile o čtyrák na kalíšek vodky nebo na

tabák, zejména je-li to člověk chudší, po případě čeledín. Nepatrné omeškání dohoní pak cvalem.

Solomka se Žiravkou jsou na jihu Lvova nejbližší osady ryze rusínské. Lvov sám jest město zpolštělé a polský přídech šíří po okolí prostředkem úřadů zeměpanských a samosprávných; církevních potud, pokud obcím s hrstí vyznavačů latinských ale původem maloruských za kněze dosazuje Poláky. Kazatelna stává se pak ohniskem polské osvěty a působí účinně na unitské minority, které jsou přifařeny do jiné vsi a obcují bohoslužbě latinské, aby si chůzi přes pole ušetřily. Názor, dle něhož se každý Polák považuje za vyznavače ritu římského, lpí na rusínských latinících. Stotožňujíce národnost s vírou, nevědomě klamou sebe i laika, když se jich optá, jsou-li Poláci nebo Rusové. Že římskokatolický Rusín chodí na mši do kościola a ne do cerkve, proto je Polákem. Tak mi tito, maloruštiny dokonale znalí lidé vysvětlovali, proč jsou Poláky a nejsou Rusy. Rozhovořiti se tu o národostní otázce v Haliči, znamenalo by, Žiravku zůstaviti stranou. Z výsledečné věty bolestného rozhovoru toho poučili bychom se, proč Rusíni mají do praktické rovnoprávnosti ještě dále, než my a proč na vzdor tomu lid rusínský i ten pseudopolský v krajině lvovské zahanbí svého úřadníka správnou znalostí obou zemských jazyků, maloruštiny totiž a polštiny.

Vjíždíme do Žiravky se strany nejotevřenější a ekonomicky zanedbané. Jistá část pole vzdělaného mezi Žiravkou a úhorovitou plání má usmířiti dojem, v nás za hodinu jízdy po neosetých polích o Žiravčanův nedbalém hospodaření vzniknuvší. Z něho by na Žiravčany spravedlivě padla třetina, ježto step patří také dvěma podílníkům jiným, Solomce a Zubřínu. Leč my onu krátkou cestu mezi plnoklasými záhony rychle přejíždíme a na řešení toho problému nedostává se nám času neboť nás cele počíná ovládati cíl našich studií.

Toužíce jízdu vědecky využitkovati, prohledneme si podrobně, na čem jsme přijeli. To bude něco pro naše koláře! Kołesa zadni rusínského vozu jsou 32" vysoká, peredni jen 24"; mají kołodkě (hlavy) obyčejně březové, a není-li dříví březového, postačí javor nebo dub; špyci (špice), jichž bývá v předním kole 10, v zadním 12, bývají dubové nebo jasanové; zvony (loukotě) březové, javorové nebo jasanové. Kola mají železné obruče, jimž se říká obruči na kołesach, rovněž hlavy jsou 1" širokými obručykamy (obroučkami) při samotných špicech okuty; při obou krajích hlava okuta jest širším železným plechem a do vnitřku má každá hlava s obou ústí vraženo po krátké, železné bukši (vejtoćce). Každá snasť (plur. snasty, náprava) jest okuta železným plechem na prostředku s vrchu, který třením při uhýbání příliš by trpěl. K zadní nápravě připasovány jsou pidtoki (vostěr) z jediného kusu dřeva nafíznuté a dlouhé do 6'; nerozštěpený konec vostěru přiléhá na oblou rozvoru neboli nasad a je s ní v onom místě spojen železnou obroučkou (zděř). Na roztažená ramena vostěru k nápravě přikován jest vorplyn (šárka) s klanicemi. V místě, kde se rozvora opírá o přední nápravu, prochází skrze ni a osu železný svoreň (plur. svirni, svorník), jenž svou placatou hlavičkou drží při ose přední pohyblivou šárku s klanicemi či kołovoryt (rejdování), aby se jak vědomo vozem

mohlo uhýbat a obracet. Také pomostynu (vozové prkno) drží týž svorník. Na přední nápravu připasovány jsou též šnyce s vojí: říká se dyšel zo šnyćamy. Šnyce jsou ramena, mající své rozpjaté konce spojeny podojmou (podnížkou), která opírajíc se o rozvoru činí, by voj nepadala k zemi; k voji jsou šnyce pevně přikuty. Na voji, maličko před předními koly jest štelvaha (váhy) o něco kratší, než přední náprava, nebo i stejně dlouhá. Jest k voji připevněna svorníkem a svými konci k oběma koncům nápravy, ovšem nepřímo pomocí železného obloukovitě lomeného prutu, jenž se na nápravu navléká okem. Za ním se do nápravy zastrkuje zakołesnyk (železný kolíček), aby se kola nevysmekla, kdežto na zadní nápravě týž účel mají obě lušně (lišně).

Na štelvaze zavěšeny jsou orčyki (rozporky) za kroužek na železném háku.

Z uměleckých výstav.

Píše **Beda L. Mrak.**

I.

G. Max: Madonna. — Lacryma. — Visie.

Tři tyto obrazy k nám zbloudivší, povstaly v době jistě velice krátké a tak nedávno, že je možno označiti co dnešní. Na třech obrazích tři ženy a v nich celý nynější umělcův duševní svět. Není nám sice známo, zdali Gabriel Max všechny stejně vysoko klade, zdali svoji „Lacrymu" a „Visii" má za úplně adaequatní obrazu „Madonny", ale jisto je, že jsou to tři šlehy světla z jeho duše vyšlé a dle jejich zabarvení máme právo souditi na povahu zdroje, z něhož vytryskly.

Byť bychom i nalezli znatelný a citelný rozdíl mezi nimi, třeba bychom nemohli přisouditi všem třem výtvorům stejnou hodnotu, přece jen vystupují plnou silou, vyslovujíce vše do poslední slabiky, co původce jejich právě říci chtěl. Při každém umělci nelze toho předpokládati, při každém nenalezneme vždy tuto ryze uměleckou známku, ale G. Max má za sebou hojnou, více než dvacítiletou činost a v ní pořídku, velice pořídku postřehneme práci mimotnou, dílo, jež by venkoncem nejevilo ducha i ruku mistrovu. Připojíme-li k tomu faktum obecně známé, že G. Max je umělcem prvního řádu, nalezli jsme důvody, proč i poslední tři malby jako téměř všechny předchozí, vyzývají nejen ku posudku o sobě samých vůbec, ale vyvolávají zároveň otázky takměř historické o jich vzájemném poměru k otci i ostatním sourozencům.

Umění G. Maxe zaznívá vždy plným akordem, ale tonů není v něm mnoho. Jeho talent je hlubokých kořenů a intensivní, ale duše umělcova není nástrojem hojně ostruněným. Nehledě ku známkám čistě zevním,

nehledě k tomu, že až na skrovné výjimky jest to vždy žena, jež tvoří střed a vlastně veškerý obsah jeho obrazu, ten chvějný, sensitivní tón, jejž umělec z její duše vyluzuje a svými prostředky k uměleckému účinku přivádí, jest v podstatě své málo kdy rozdílný. Přehlédáme-li Maxovu činnost, stopujeme-li historii jeho života, vždy nalezneme, kterak po leta vychází z jeho dílny stále týž akord, zaznívající silně, čistě a plně ze všech výtvorů jisté periody. Pak znenáhla, zřídka chvatným přechodem přechází v nový, o něco málo jiné barvy, ale jemu úzce příbuzný. G. Max maloval poesií ozářenou sentimentalnosť, přešel v sentimentalnost tragickou, zaměnil ji na chvíli sarkasmem, přestoupil na pole zúrodněné darwinismem, až se ocitl v říši transcendence, visionářství a spiritismu. Je to zvláštní duch a jeho nepopíratelná hloubka, síla v přesvědčení a ráznost ve projevech vždy bude poutat a vábit ku rozboru a hlubšímu poznání.

„Německé a české elementy jsou v něm naprosto smíšeny — karakterisuje jej F. Pecht — filosofické a literární vzdělání jeho jest německé, ale naturel český. Zasmušilý, vyhýbající se lidem, intolerantní skrz na skrz, hudební a pln vášnivé povahy a pronikajícího ducha zároveň. Ký div, že se v něm zrodil stálý rozpor víry a vědění, rozumu a citu, smyslnosti a chladné spekulace, který co pravý romantik dovedl jen ironií rozřešiti?“ Jednu vlastnost G. Maxe jeho biograf opomenul vytknouti, vlastnost, která většině děl dodává zvláštního přibarvení, často tvoříc most, kde v polou cesty umělec s nespokojeným posuzovatelem se přátelsky setkají: soustrasť, upřímnou, opravdovou, poetickou, hlubokou až nervósní soustrasť s trpícími. Kdo ji chce nalézti soustředěnou, kondensovanou, zachvívající se dokonce chorobnou vášnivostí, k vůli níž tvořící umělec sám pro hranice a meze svého umění smyslu ztrácí, popatř na jeho „Vivisektora“. V něm podal G. Max apotheosu svého vlastního význačného citu.

Jeho záblesk postřehujeme též na obraze „Madonny“. Ne v hlavní osobě, ne tak v pose a výrazu jejím, ale v přídatcích, v těch dárcích, voskových figurkách, obrázcích, srdcích, údech, jež zbožní trpící položili v důvěře na oltář. Jest to týž rys a výraz téhož citu, který čteme také v oné skupině úpěnlivě sepjatých rukou u paty kříže „Dokonáno jest!“ Jinak je tato Madonna téměř docela prosta vší nemístné sentimentalnosti. Po spůsobu Madonn quatro- a cinquecenta trůní pod baldachynem v otevřeném kraji, žehnající děcko na klíně, ale to také zároveň vše, co by ji poutalo k velikým předchůdkyním. Až do krajností je G. Max umělcem moderní doby, že až jeho vnímavost pro moderní svět myšlenkový a hlavně citový svádí jej na umělecké scestí. Není to první Maxova Madonna, před kterou stojíme, jistě však nejurčitější, nejpromyšlenější a nejpropracovanější výraz jeho idealu mateře boží. A přece, snad právě proto, že se zdá býti v té věci posledním slovem umělcovým, obracíme se k němu se závažnými výtkami po stránce ethické i materielní. Ideal Madonny byl, jest a zůstane zjev čistého, ale ku svatosti povzneseného mateřství, prostého vší tíhy pozemské i tenkráte, kdy největším bolem shroucena klesá P. Maria u dřeva kříže, na němž pní zmučené a zmírající tělo synovo. Chceme a žádáme tudíž i v době vlažnosti u víře, aby její obraz upoutával nás jediným citem — zbožnosti a úcty a žádný,

sebe horlivější a vášnivější hlasatel a zastance realismu a naturalismu není s to, vyrvati z duše a mysli naší tuto potřebu, hlas tohoto požadavku. Tělesná lepost a krása ženy-matky jej neukájí, také ne zevní mistrnost umění, sic jinak by Maxovy Madonny a zvláště tato, směly na nás požadovati tribut—uctění. Jim však schází, co postrádáme u všech téměř moderních Madon: ona mohutnost umělecká, která by je povznésti dovedla nad vířivý ruch denního života, prodechnouti a ozářiti svatostí a světlem blahoslavenství, co právě dovedl nevyrovnatelným způsobem božský Rafael. Maxova Madonna zůstane pouhým obrazem sličné matky v plném rozkvětu, s tváří produševnělou, ozářenou světlem hlubokého zraku, obrazem sličného pacholátka, zírajícího jasným okem v před, obrazem plným barevné harmonie v mírné záplavě světla, obrazem dvojnásob, poněvadž je obrazem v obrazu.

Zde jest druhé místo, kde cesty naše co posuzovatele s cestou umělcovou se rozcházejí.

G. Max pověsil obraz této Madonny, vroubený prostým hnědým rámcem, na stěnu oltáře, na jehož mense leží kniha modlicí, votivní dárky věřících a po stranách stojí planoucí svíce bílými fábory ovázané, a ocitl se ve vážném, velkém rozporu, jehož kořeny vězí v uměleckém zámyslu díla a uměleckých prostředcích. Malba je obrazem tělesného zjevu na ploše a vše co tvoří její obsah, hlavně ale síla jejích barev, vydatnost jejího světla a stínu, tedy její modelace jest poměr na základě jisté konvence, kterou od pradávna umělec a divák mezi sebou uzavřeli. Přirozeno, že při Madonně Maxově, která má co obraz v obraze přijíti k platnosti, ona sama mohla býti východištěm, základním bodem kresby, barvy a modelace, k níž pak ostatní objekty zobrazené, rám, svícny, voskové dárky, prostěradlo, stěna, kniha, v jich způsobu podání bylo třeba uvésti v poměr takový, aby působily a účinkovaly tělesně, plasticky vůči malovanému obrazu Madonny. Aneb opáčná cesta byla možná ano nutná. Prostředky technické, jimiž malíř vládne v podání a zobrazení tělesnosti, vedou jen k jisté mezi, kterou nikdo překročiti nedovede, aniž by přestoupil hranice svého umění. Obraz plastičnosti jest jen do jisté míry možný a značíli pro G. Maxe způsob, jakým uvedené accesorie štětcem a barvou na plátno přivedl, vrchol jeho techniky, pak nutně byl povinen při obraze Madonny v rámci sestoupiti co do síly, vydatnosti a účinku, formy a barvy o několik stupňů níže. Tato nevyhnutelně má působiti ne co obraz plastické skupiny matky s děckem, ale co obraz v plochu již uvedeného obrazu. V jeho díle však obojí, Madonna i oltář, stejnou silou staví se v popředí, obojí jest stejné hodnoty plastické i tónové, stejné kvality optické; a v tom leží druhá příčina, proč výtvor jeho nemá oné veskrze harmonické vyrovnanosti, oné rovnováhy, bez níž umělecké dílo není dokonalé.

Beze všech nemístných příměsků citových září nám jinak skvostná postava Madonny vstříc, každý rys její je výmluvným svědkem, že vyšla z rukou umělce nejen ryzího citu, ale též myšlenkové hloubky a rozvahy. Naivnost a prostoduchost byly dva momenty o jichž malebný výraz Maxovi šlo. arci že snaze po první stál v cestě moderní člověk se vším svým duševním světem. A Maxův duševní obor je na ten okamžik zvláštní.

Tak mnohdy se zdá, jakoby jen tělem žil s námi a duch jeho je zajat věcmi, „které nejsou s tohoto světa“. Výsledek to sensitivní hloubavosti, jejíž sledy dnes, kdy vidíme až kam jej svedla, postřehneme, spíše však vycítíme ve všech dílech předchozích. Mnohdy se prozrazuje již v látce, v motivu, v jeho pojmutí a v cílech umělcem sledovaných, vedle toho ale všady bez výjimky v podrobnostech, v účelném uspořádání detailů, která až na pole symboliky zabíhá. Není kvítku, strůmku, záblesku světla, formy a umístění vrženého stínu, není vůbec objektu v jeho obrazech, jenž by tu bez významu, aneb aspoň z pouhé potřeby malebné byl uložen a zobrazen. Všady nalezneme sledy umělce-myslitele a budiž ihned řečeno, že až do doby nedávné obě tyto podstaty G. Maxe držely si pravou rovnováhu. Ale jak snadno je hranice jich působnosti a tvořivosti překročena, jak snadno dovede jeden utlačiti druhého, G. Max sám podává, žel, toho přejasný důkaz. Již ztrácí nadvládu nad jednou částí své tvůrčí bytnosti, již oko jeho, sledující vidiny, v úsilné snaze proniknouti záhady čtvrté dimense nerozeznává vždy se žádoucí přesností a jistotou onu čáru, k níž až sahá umění malířské. Spiritista rozkazuje umělci, neuváživ, že obor, prostředky i síla jejich jsou povahy naprosto rozdílné a neslučitelné.

„Lacryma“ a „Visie“ jsou pro nás dva stupně, dva zjevy tuto stránku činnosti Maxovy illustrující.

Co jest obraz „Lacryma“ (Slza)? Ženské poprsí, sličná svěží dívčí hlava k prsoum schýlená, zrak majíc sklopený. Po sametové líci kane drobounká slza. Ale marně upíráme zraky v tu ladnou líc, marně pátráme, zda bol, žal, touha, soucit či radost vyloudily rosnou krůpěj přes práh oka, a venkoncem uvede nás ve zmatek proužek barevné duhy rozpínající se jak gloriola nad temenem hlavy, hnědou houští vlasů pokrytém. Při jiném umělci měli bychom celek bráti na lehčí váhu, vždyť je známo, kterak prosté studijní hlavy obratně připojeným přídavkem nebo i pouhým pojmenováním dovedou se zdánlivě povznésti do sfér promyšlené a účelné komposice, ale veškerá produkce Maxova oponuje takové ledabylosti. Zajisté že to půvabné mládí hlavy, ten její sklon, ta perla slzy, ten oblouk duhy, že vše to má svůj význam, že jsou to symboly a báje, jež v jedno sloučeny oprávnily G. Maxe připsati v rohu na obraz slovo „Lacryma“. Ale spojitost mezi tím vším, vztahy a poměr k titulu obrazu nebo lépe k idei jeho, nám nejsou patrny a srozumitelny; zde cítíme, kterak malomocně se namahá malíř Max vystihnouti a zobraziti co Max myslitel a hloubal jemu za úkol postavil. Před obrazem dívky s rukama sepjatýma, jež tiskne k prsoum, jakoby tím pohybem zabrániti chtěla, aby nevystoupilo z nich, co duší její bouří, s tím zrakem přimhouřeným, onou dívkou s tím divným výrazem profilu, budou snad spiritisté nadšeni, poněvadž se k jejímu čelu letem vznáší žlutě průhledný, jako dech lehounký vínek květů. Přítel umění ale stojí tu neuspokojen, rozmrzen dokonce, že umělec, který dovede duševní život ve vší jeho nervósnosti, na nejvyšším stupni sensitivnosti tak v obraze zachytiti a vyjádřiti, jako právě G. Max, v tomto „Vidění“ naprosto si není vědom, že umění malířské nedovede více, nežli duševní akci ve fysickém projevu. Co jde nad tuto hranici, leží mimo jeho dosah a všechno úsilí, byť bylo spojeno s mohutností a dovedností opravdu uměleckou sebe větší, je prosté marné a nicotné.

Marné proto, že v nepřátelský zápas se dává se zákonem přirozeným, poněvadž v povaze a podstatě umění malířského obsaženým. Odmysleme si zde manifestaci „duchů“, onen vznášející se vínek, a zíráme na obraz opravdu mistrný duševní koncentrace a uzavřenosti, kde ze všeho ruchu a všech činností ducha jediný element není ve styku se světem zevnějším. Epidermis těla staví se jak neproniknutelná hráz mezi obě tyto sféry. A zase jediný pohled na letící věneček přivede váš požitek umělecký z rovnováhy, zíráme naň jako na fosforeskující otazník, k němuž v obraze marně hledáme vysvětlující odpovědi.

Jsou mnozí, kteří neradi slyší, rozebírá-li kdo technickou stránku obrazu, ale v právu nejsou. Idea a její provedení dá dílo umělecké, jedna bez druhé jím není a je-li první základem a kořenem, je druhá její slyšitelnou mluvou. Obě jdou ruku v ruce v jedno sloučeny, a je povinností v jedno je posouditi. Však při G. Maxovi je možno krátce se vysloviti. Co obrazů vyšlo z jeho ruky a dílny, tolik důkazů a dokladů jeho vysoké technické vyspělosti. Nalezneme arci tu onde poklesek ve kresbě, pravá tvář „Slzy“ na příklad nemá tutéž plnost a okrouhlost jako levá, část profilu pod bradou „Visie“ jde příliš do plochy, ale v celku je málo umělců, kteří tužkou i barvou s větší dovedností a klidnější solidností vládli a zacházeli. Je-li ale na konec třeba při těchto třech obrazech zvláště co vytknouti jako vynikající části, pak jest to zajisté skvostný soulad světla a barev a ruce postav, jakým pořídku je rovno.

Z Národního divadla.

Činohra.

Referuje α.

(Sulamit. — Proletáři. — Bratři.)

(Dne 20. března.)

Sulamit. — „Já lásku sil a sklízím lhostejnosť,“ žaluje anděl Anpiel v prvním jednání dramatické básně „Sulamit“; podobně by mohl říci také autor dramatu, Julius Zeyer, který ačkoliv seje ve svých dílech lásku k nejčistší poesii, ke krásnu, ke všemu vznešenému a idealnímu, přece mívá po většině za úděl — lhostejnosť, nepochopení. A jaká toho příčina? Tatáž věc, kterou Benaja vytýká Anpielovi, a pro kterou chce voliti cestu života od jeho tak rozdílnou. Anpiel totiž, ačkoli vyučil Benaju ve všech vědách, rozevřel před ním nejtajnější hlubiny přírody a seznámil ho i se zjevy a úkazy nadpřirozenými, neučinil tohoto přece spokojeným, šťastným. Povznášelť mysl jeho jen ku věcem nadpozemským, a tím uzavíral před ním bránu do skutečného života. Touha

po údělu na strastech i slastech života, po přirozené skutečnosti, pudila Benaju ze společnosti anděla do společnosti lidské. Podobně jednal by asi každý člověk; neb jsme z prachu stvořeni, holá skutečnosť nás vychovala, nezrušitelná pouta vížou nás k zemi a proto nechť i duše naše dá se unésti na perutích fantasie a ideálu do říší sebe vyšších, klesá přece brzy zpět do skutečného života a lidská povaha hlásí se o své právo. Proto též žádáme, aby kterýkoli výtvor ducha lidského nesl znak přirozenosti a nebyl pouhým výtvorem lidské fantasie.

A právě s tímto náhledem zdá se, že Zeyer, poeta nejideálnějšího směru, nesouhlasí. Nechceme se s ním příti o jeho stanovisku, ale tolik troufáme si tvrditi, že tento směr Zeyerovy Musy jest mu nejvíce na závadu při dílech dramatických, která při vší umělecké ceně se neobjevila divadelně účinnými. Poměrně největší způsobilosť divadelní má „Sulamit“ jež dne 11. března po delší době uvedena byla na jeviště. Dílo toto, jehož děj volen z biblických mythů, podáno jest ve formě dosti účinné, tak že poskytuje několik scén v pravdě dramatických. Největší kouzlo práce spočívá v mluvě, která jest vysoce poetická, skvělými obrazy z přírody propletena a plyne sladkým přirozeným tokem.

„Sulamit“ byla velmi pěkně provedena a též vlídně přijata, ale přece neudrží se asi dlouho na repertoiru, neb Zeyerovo dílo předpokládá obecenstvo, které by se mu přispůsobilo, a tu nelze na výsledek příliš spoléhati.

Proletáři. Konečně opět oasa cenného, zajímavého díla v nesmírné poušti šablonovitých, nechutných prací! Oasou tou jsou: „Proletáři“, drama od Řehoře Csikyho, který představil se nám jakožto spisovatel vysoce nadaný, jenž smělou rukou dovede zasáhnouti zkažené poměry moderní společnosti, bez rozpaků s nich strhuje plášť pokrytectví a nemilosrdně bičuje celou jich bídnou nahotu. Postavy svého dramatu Csiky volil z ohromné společnosti proletářů, jež v různých odrůdách živoří v celém civilisovaném světě, a podal je v propracování tak dokonalém, že působí pravdivostí skutečného života. Všichni ti cizopásníci na těle lidské společnosti stojí před námi jako živé výčitky, jako krutá obžaloba poměrů, jež zavinily jich skleslosť a téměř hrozebně vybízejí lidskou společnosť, nikoli by je střásla se svého těla a tím vrhala v bídu ještě hlubší, nýbrž by jim podala pomocné ruky k vybřednutí z mravního kalu.

Svým vnitřním propracováním Csikyho drama blíží se nejspíše k pracím ruským, však na formě jest patrný vliv francouzský, při tom „Proletáři“ duchovním obsahem, dějem, dialogem, který jest výrazný a věcný, charaktery a celým zabarvením jsou přece dílem originelním, vyrostlým z maďarského života, jež nese nezvratný znak silného, samostatného ducha. Hlavními postavami díla jsou Benedikt Zátonyi a Kamilla Szederváryová, vybraní zastanci peštského proletariátu. Zátonyi, schudlý šlechtic, živí se způsobem vskutku ušlechtilým. Vede obchod se svými manželkami. V Sedmihradech totiž platí zákon, dle něhož rozvedení manželé mohou opět vstoupiti v nový svazek. Na té výsadě pan Zátonyi založil svou spekulaci. Vyhlédne si vždy krásné děvče a pojme je za choť, což jako šlechtici známého jména dosti snadno se mu podaří. Když je po svatbě, Zátonyi

hledá na svou manželku kupce. Jeho ostrovtipu podaří se záhy vypátrati mezi svými přátely nějakého obmezeného, bohatého člověka, který jest zamilován do jeho ženy. S tím pak počne své operace. Nejprve mu dá tajně na srozumění, že manželka lásku jeho opětuje, když pak ubohému hlupáčkovi hodně poplětl hlavu, počne si hráti na velkomyslného, miluje prý upřímně svého přítele, jest ochoten proň se obětovati a postoupiti mu svou ženu, rozumí se, že za slušnou odměnu. Pro formu zajede se pak do Sedmihrad, kde vše zákonitě se urovná, a pan Zátonyi může opět delší čas žíti z ovoce své důmyslnosti.

Neméně originelním spůsobem živí se i Kamilla Széderváryová. Vydává se totiž za vdovu po národním mučedníku, titulujíc se „svatá vdova", a pod rouškou této glorioly láká na lidech milodary. Velice zajímavými postavami kusu jsou dále Mosolygó, málomocný bídák, který cítí svou skleslosť, a přece nemá dosti síly, aby vybavil se z ní; dále Pavel Timát, hlupák, však člověk ryzího srdce. Vyrostl mezi ovcemi, po celý život s nimi zacházel, s lidmi mnoho se nestýkal, jejich úskoky a klamy jsou mu cizí a každý hledí těžiti z jeho nezkušenosti. Pak Benjamín Bankó, ničema, jenž promrhal celé své jmění a nyní hledá úřad, s nímž by byly spojeny velké příjmy a žádné povinnosti, jako: poslance anebo školního inspektora a podobné.

Úspěch kusu byl skvělý, obecenstvo podléhalo uchvacující síle pravdivosti, jež vane z celého díla. Též na našich umělcích bylo patrno, že s pílí se ujali svých úloh, neboť ani jedna postava nebyla bezvýznamně nebo chybně založena. Chováme naději, že správa divadelní nepřestane na této jedné ukázce z tohoto zajímavého druhu maďarské tvorby.

* * *

(Dne 24. dubna.)

„Bratří" od Jaroslava Vrchlického. V pondělí dne 22. dubna vítali jsme opět jednou na jevišti české původní dílo. A sice pětiaktové drama historické: „Bratří" od Jaroslava Vrchlického. Málokterá premiera vzbudila u našeho obecenstva tak živý interes, byloť divadlo ve všech prostorách naplněno a bouřlivý, dlouho trvající potlesk ozýval se po každé scéně. Chovajíť díla Vrchlického mocné kouzlo, které jim zabezpečuje skvělý výsledek a jemuž nemůže odolati ani blaseovaný duch našeho století; kouzlem tím jest pel pravé poesie a vznešený znak genia, který jim básník vtiskuje v čelo. Nejsouť výtvory z dílny novověké mechaniky dramatické, nýbrž svěžími květy z říše umění a poesie. Takým objevilo se i poslední dílo Vrchlického: „Bratří", které, ač nevyniká příliš napínavým nebo bohatým dějem, objevilo se přece vysoce účinné a zajímavé. Látkou tvoří jaksi pokračování k „Drahomíře", jen že tato vyniká napínavějším dějem a efektnější fakturou, kdežto v „Bratřích" hlavní váha položena na stránku psychologickou a vnitřní konflikty jednajících osob. Základním motivem jest spor bratří Václava a Boleslava a rozuzlením jeho zavraždění Václava. Děj přidržuje se v zpracování svém legendárního podání, však na tomto skrovném základě chladných

fakt Vrchlický zbudoval mohutné drama lidského života s celou kletbou lidské slabosti a mrzkých vášní, s celou bídou lidské malomocnosti proti neodvratnému osudu, však též s celou velkostí a šlechetností, jíž je schopna lidská povaha. Jaký jest asi průběh děje?

Kníže Václav, vladař mírumilovný, jehož největší snahou jest, zabezpečiti zemi klid a blahobyt, hodlá vstoupiti ve smlouvu s Jindřichem Ptáčníkem a zavázati se mu k poplatku za zaručený mír. Však vůle jeho setkává se v zemi s příkrým odporem, jednak v lidu, jednak ve vlastní rodině. Jest to hlavně matka Václavova, kněžna Drahomíra, jejíž hrdá, výbojná povaha nemůže snésti jho německé. A pak skutkem tím Václav ničí vznešený sen, jenž jí v ňadrech dřímá a kterýž uvésti ve skutečnosť jest jedinou snahou jejího života; jest to veliká myšlénka sjednoceného Slovanstva. Záměr ten pronásleduje ji jako hrozný přízrak, od útlé mladosti, ovládá všechny její city, otupuje v ní ženskosť, vlévá ji v žíly oheň krvelačné vášně, ano činí z ní i vražednici Ludmilinu. Nyní vlastní syn svou přílišnou mírností a povolností u vládě zasazuje jejím zámyslům ránu nejkrutší. Jak tomu odpomoci? Drahomíra přemáhajíc svou hrdosť obrací se nejprve s prosbou k Václavu, líčí mu sen svého života:

— — — — — — Hleď, synu můj,
před lety, ještě dřív než Vratislav
mne odveď z žírné země Luticův,
na chudý stolec vyrval z bohatství,
já věštila si jinou budoucnosť.
Já zřela od moře až ku moři,
od jihu na sever, jak národ jeden,
můj národ, vládnul silou, bohatstvím.
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —
já zřela kmen jak vyrost k obloze
stohaluzý a klenby obrovské.
— — — — — — — — — — — —
Balt lízal jemu v bázni kořeny,
zář severní mu tkala vínek v skráň!
To Slovanstva byl nebetyčný strom.
Já chtěla skutkem učiniti sen.
— — — — — — — — — — — —

Václav:

A posud, matko, doufáš v tento sen?

Drahomíra:

Veň doufat, věřit — jesti život můj.

Však Václav jest nezlomný v svém úmyslu a uzavře smlouvu s Jindřichem. Tu Drahomíra zapře v sobě i matku, a obrátíc se k mladšímu synu, Boleslavu, mladíku prudkému, bojovnému, jenž také trpce nese jho německé, pobádá ho k odboji proti Václavu. Mimo to kněžna získá vévodu Radslava Zlického, jenž za sebou má valnou část nespokojeného panstva a všichni se sejdou na hradě Boleslavově, aby se umluvili o průběhu vzpoury. Václav ubírá se náhodou, provázen jedním sluhou, krajem a tu

nalézá před hradem Bělu, dceru vladyky Krajslava, jehož byl Boleslav zavraždil, když se protivil jeho rozkazům, dceru pak — kterou miloval — dal unésti a když tato zamítla jeho lásku, přivázal ji v noci ke stromu nad mrtvolou otcovou. Václav ji osvobodí a zví od ní, co na hradě se děje. V krátké době přitáhne s vojskem. Obležení nehodlají se vzdáti. Vše připraveno jest k boji. Však tu vyšle Václav posla se vzkazem, že zbytečno, by k vůli zradě tolik lidské krve bylo prolito; proto nechť ten, jenž zášť proti němu chová, vystoupí a spor sám s ním vybojuje. Boleslav jest ihned ochoten k zápasu. Však Drahomíra nechce připustiti, by bratr stál v boji proti bratru. Tu Radslav se vydá v boj s knížetem. Však když zápasníci již stojí proti sobě, zjeví se Radslavu andělé, chránící křídly svými Václava, tak že vévoda pokořen slézá s koně a v prach pokleká před vítězným knížetem. Tím zničeny všechny záměry strany Boleslavovy a Václav vchází co vítěz do hradu. Odpouští matce i bratru svému, ale jedinou podmínku si klade, aby totiž Boleslav pojal za choť zhanobenou Bělu, což tento přijímá. Však Boleslav není usmířen ani velkodušností bratrovou. Naopak, nové stíny vystupují mu v duši a kladou se mezi jeho srdce a lásku bratrskou: jsou to příšerné stíny žárlivosti. Pozorujeť, jak Václav rád se zabývá s Bělou, jak tato se zjevnou rozkoší naslouchá jeho slovům, v rozbouřené mysli spatřuje různé nepatrné události co pravé skutky nevěry, až když jednou překvapí Václava, jenž na hodech u něho mešká, an líbá Bělu, dá ho úkladně zavražditi. Jak krutě křivdil svému bratru! Václav sděloval právě v oné chvíli Běle, že hodlá se zříci vlády ve prospěch Boleslavův. Hroznou pravdu slyší Boleslav, ovšem že již pozdě, z úst Radslava, jenž co poustevník žil v lese a jemuž byl Václav vše svěřil. Přemožen pohnutím klesá Boleslav na kolena:

Já nejsem vladař této země víc,
jsem správce pokorný, neb vladař tys
ve bleskověnci nesmrtelných hvězd!
Já nemám trůn, já žezla netřímám,
vše tvoje, bratře, teď i napořád.
Tys věčné kníže Čech, ó, prosím, drž
svou ruku věčně nad svým národem.

Tím dílo končí. Nechceme tvrditi, že by nová práce Vrchlického byla ve všem dokonalá. Místy vyčnívají úskalí dramatických poklesků ale přes ta přenese se divák na mohutných vlnách skvělé dikce básnické Celistvosti díla jest na závadu, že děj se jaksi rozpadá na dva oddíly. V první části jest hlavní myšlénkou uchrániti samostatnosť a volnosť vlasti proti německému panství. Myšlénka tato zosobněná Boleslavem vítězí sice hmotně, však morálně zůstává přece vítězem Václav. Ve čtvrtém jednání vystupuje pak do popředí nová látka, jež zaviňuje též katastrofu. Jest to žárlivosť Boleslavova. Však pohnutka tato jest málo odůvodněna, zapustila v celou stavbu díla příliš slabé kořeny, aby mohla míti tak závažné následky a mohla dáti celému ději nový směr. Myslíme, že by se mohla katastrofa vyvinouti přirozeněji z motivu prvního. Též v ohledu psychologickém některé věci zdají se nám neodůvodněny. Ku př. poměr Boleslava a Běly. Boleslav tvrdí, že miluje Bělu vášnivě a přece když

tato vidouc, že jí zavraždil otce, se zdráhá vejíti v jeho hrad, dá ji v noci přivázati ke stromu vlkům na pospas. Později, když pak Běla svolí státi se jeho chotí, prohlásí, že ji více nemiluje a přece z přehnané žárlivosti na ni zavraždí vlastního bratra. Však to jsou samé nepatrné mráčky, které nemohou nikterak zastíniti skvělé slunce básníkova genia, jež světlem pravé poesie a umění ozařuje celé dílo.

Ctěnému obecenstvu českému!

Přátelům a příznivcům české literatury!

V zápase o bytí a vývoj českého jazyka, v nově probuzeném životě českého lidu vykonala úkol veliký — ne-li největší — česká kniha, probouzejíc a sesilujíc národní vědomí, tužíc lásku k rodné půdě.

Původce této knihy, český spisovatel, byl přední stráží v zápase o národní život; pracně a neúnavně dobýval půdy a vše, co mu náleželo, věnoval svému lidu: nadšení, sílu, práci celého věku, zdraví svoje, ba i život svůj a prospěch rodiny. Jaká bývala jeho odměna krom vlastního vědomí, že dostál poctivě svému úkolu — jaký byl mu údělem osud při perné, vysilující práci a konečně na sklonku života, mnohdy neskonale smutného, strádajícího, je s dostatek známo.

Avšak zápas neustává, povinnost českého spisovatele je neumenšena, jeho práce v zájmu duševního života národního je nekonečna.

Ve stísněných poměrech našich poukázán je spisovatel v útrapném boji o život, o chléb, sám na sebe. Spisovatelství, byť mu věnoval nejvíce a nejlepších svých sil, je stále ještě jenom „vedlejším“ jeho zaměstnáním; k ukojení životních potřeb musí se český literát věnovati povolání mnohdy nejúmornějšímu. Dokud je mlád a zdráv, přemáhá obtíže a uhajuje živobytí vlastní i své rodiny. Avšak v případě nemoci a na stará kolena hledí vstříc osudu nejsmutnějšímu — netřeba tu uváděti dlokadů.

Toto neblahé postavení českých spisovatelů vedlo nás k zaražení „Spolku českých spisovatelů belletristů Máj“, založeného na zásadě vzájemné pomoci a podpory. Bez rozdílu politické barvy, bez ohledu na literární směry a odstíny sestoupili jsme se, abychom společnou snahou zjednali členům nejnutnější pomoc v nemoci, po případě pravidelnou podporu ve stáří.

Avšak bez účastenství českého obecenstva, bez přispění přátel krásného písemnictví českého byla by nedohledna chvíle, kdy by strádající spisovatel podpory takové se dočkal, kdy by ve stáří mohl žíti z pojištěného výslužného — ano snaha naše byla by snad vůbec bezvýsledná. Neboť čeští spisovatelé belletristé z dosavadních výtěžků práce své nemohou pořiditi vydatnou pokladnu podpůrnou, tím méně pensijní fond pro sestárlé literáty.

Proto obracíme se k českému obecenstvu, k onomu, jež chová lásku k české knize, aby pamatovalo na její duševní původce a aby přispělo hřivnou svojí k dosažení účelu, jenž nás k založení „Máje“ vedl.

Žádáme o přátelskou pomoc ve jménu všech spisovatelů belletristů, ve spolku „Máji“ již sdružených, i ve jmenu oněch, kteří v budoucnosti k nám se připojí a jimž započaté dílo k dalšímu zdárnému pěstění zanecháme.

Vznášíme tuto žádost na majetnější, obětivé jednotlivce, na spolčení pěstující českou literaturu, i na slavné obce, aby hojným přistupováním k „Máji“ přispěli k úlevě spisovatelů belletristů v nemoci a ve stáři, a takovým způsobem zjednali jasnější výhled v budoucnost a klidnější mysl pracovníkům, kteří jdouce za vnitřním povoláním vykonali dle nejlepšího vědomí, k čemu je povinnost volala a k čemu síly stačily, a jimž i pro budoucnost stálá, neunavná práce je vyměřena — jim i jejich následníkům.

V PRAZE, dne 15. dubna 1889.

Za spolek českých spisovatelů belletristů „Máj“:

Svatopluk Čech, předseda.
Josef Braun, **Ignát Hermann**, místopředseda, **Josef Jakubec**, **Alois Jirásek**, **Antonín Klášterský**, **Antonín Klose**, jednatel, **J. D. Konrád**, **Aug. Eug. Mužík**, **Jan Neruda**, **M. A. Šimáček**, pokladník, **Alois Škampa**, zapisovatel, **Jaroslav Vrchlický.**

Výňatek ze stanov spolkových (§ 5.):

Členem přispívajícím se může státi každý spisovatel oboru jiného. Takový člen platí příspěvek pěti zlatých ročně.

Příznivcem zakládajícím stává se, kdo daruje spolku 100 zl. buď najednou, aneb v pěti nejdéle ročních lhůtách.

Příznivcem přispívajícím stává se, kdo ročně nejméně 5 zl. spolku věnuje.

Veškeré dary a příspěvky příznivců přijímá a kvituje pokladník spolkový p. M. A. Šimáček, redaktor „Světozora“ v Praze.

Lidské včely.

Román od **Sofie Podlipské**.

I.

ako epidemická nemoc, tak vyskytují se ve společenstvu doby naší úkazy nešetření svěřeného majetku a jeho promrhávání. Osoby až do té chvíle ctihodné, sympathické, všeobecně vážené zasedají na lavici obžalovaných jako oběti zlého jakéhos ducha, svádějícího nejlepší lidi k lehkovážnosti, k vydajům jindy neslýchaného přepychu, k uhražení nesmyslných výloh penězi cizími.

Pokladník banky „Pevnina", pan Ludvík Norbert, očekával takovou krisi co den, kde musilo vyjíti na jevo, že měl v pokladně deficit. Dlouho to viděl přicházeti. Co den to vzdaloval. Konečně byl v tom. Vyšetřování bylo opovězeno.

Mohl býti zachráněn veřejné hanby a hrozných výjevů, kdyby si byl mohl opatřiti za několik hodin částku 30.000 zl., kteráž scházela v pokladně jemu svěřené.

O to bylo třeba se pokusit. Poslední naděje. Musilo to býti.

Bylo přistrojeno k obědu. Rodina čekala, že otec do jídelny se dostaví. On váhal trochu, což nikomu nebylo nápadno. Pak přišel přece.

Vešel nejistým krokem. Byl bled, sklíčen. Dlouho bylo znáti, jak vlasy mu šedivěly. Dnes bylo to nápadnější než jindy. Byl špatně učesán, vousy měl nespořádány.

Děti si všimly této změny a netroufaly si nic říci. Nevěděly, co sobě pomysliti. Nikdy takto otce neviděly. Matka všimla si nejpozději těchto znepokojujících znaků. Obrácena ke stolu starala se, aby se začalo obědvati.

Ale otec nešel ku svému místu. Přistoupil k ženě, vzal ji za ruku a žádal ji chvějícím se hlasem, pokorně, aby s ním vešla do jeho pokoje, že jí má co říci.

Ona byla omráčena a sledovala ho beze slova. Děti zůstaly samy v jídelně. Co se dělo? Že to bylo hrozné, vážné, osudné, to bylo zjevno. Čekání bylo jim nesnesitelné. Dvacetiletá Pavla byla zkrátka odhodlána. Ať se to slušelo, ať to bylo nedůstojné čili nic, přiložila ucho ke dveřím a Karla i Emerich, oba mladší než ona, neváhali následovati jejího příkladu.

Ubohé děti slyšely tato zdrcující slova: „Jsem ztracen. Byl bych si již prohnal kulkou hlavu. Ale ty máš otčima boháče, dostala jsi věno nepatrné. Není možno, aby tě takto navždy odbyl. Nemá vlastních dětí. Tvůj otec byl jeho bratr. On nemá jiných příbuzných. Tuť je přece naší povinností, zkusiti aspoň, zdali by nepomohl a děti nezachránil nectného jmena, budoucnosti, kterou si ani představiti nedovedu."

Pavla, bledá jako lilie, obrátila vyděšený obličej k sestře a k bratru. Její velké černé oči byly vytřeštěny. Karla a Emerich hledali v jejím obličeji vysvětlení toho, co slyšeli, s pošetilou a zoufalou nadějí, že se zklamali, nedobře rozuměli, špatně slyšeli. Nyní četli potvrzení v tazích Pavliných, že vše jest pravda.

Ten okamžik zůstal jim do smrti vryt do duše jako věčně citlivá jizva po ráně nevýslovně kruté. Nikdy nepochopili, jak tohle přečkali.

Ale přečkali to a bylo jim přečkati ještě stokrát více. Slyšeli z matčiných úst slabý, duši pronikající výkřik.

Po přestávce, plné pekelných muk, řekla:

„Proč jsi mi to neřekl dávno? Proč jsi to vůbec učinil? Byla bych pracovala, se uskrovnila, děti jinak vychovala.“

„Prosím tě,“ vykřikl on, že to bylo určitě slyšeti v jídelně a pláč mu přerýval hlas. „Na to je teď pozdě. Nečiň mi výčitek. Raději mne zastřel. Mohl bych ti take vyčítat, že jsem byl slabým k tobě, že jsem se příliš bál tvé nespokojenosti, tvých slz, neměla-li jsi, čeho jsi byla žádostiva, že jsem tě chtěl viděti šťastnu. Myslil jsem, že přijdu spekulacemi, nějakou výhrou neb dědictvím náhle k penězům, že vše nahradím, aniž by kdo co věděl, aniž bys ty cosi tušila. O velký bože! To kdyby se mi bylo podařilo, byl bych se stal zbožným. Ale nic, nic nepomohlo, ať jsem se namáhal sebe více. Tvá teta Leni je přece tak stará. Jak dlouho může žíti? Až zemře, nebude nikdo děditi po ní než ty. Její jmění je zajisté dvakráte tak velké jako můj deficit. Ostatně, zemře-li, bude také otčim přístupnější. Jen ona jeho tak ztrpčuje proti nám. Nuže, to velké jmění obou starých je jako naše. A my máme klesnouti do propasti?“

Paní Norbertová odpověděla: „Ode mne žádáš teď, abych podnikla křížovou cestu na Kalvarii k tomu otčimovi, k té tetě? Což zkusila jsem od nich ještě málo? Jestě to mi ukládáš? Ještě to? Mluvíš o tom, že bysi sobě prohnal kulí hlavu, ale mně bude tato chůze horší než smrt.“

Následovala opět dlouhá přestávka. Pak bylo slyšeti znova pana Norberta, kterak promluvil hlasem úplně změněným, s přízvukem chladným: „Tedy tam nechoď! Nežádám od tebe, co by ti bylo horší než smrt. Musí se to jinak urovnat!“

„O, ty můj předrahý! Teď poznávám tě zas. To jsi ty, můj Norbert. Viď, že to nějak urovnáš? Že mi tohle uspoříš?“ zvolala paní a bylo slyšeti, jak vyskočila a k muži svému běžela. Bezpochyby jej objala. Mluvila k němu něžně a lichotivě: „Snad není tak zle, jak si myslíš. Vždyť máš důvěru svých představených. Nějak to zakryješ. Prodáme šperky, obrazy, vše, co je možno prodati a něco se nahradí hned. Mezi tím může se něco státi. Teta Leni je velmi stará, skoro osmdesátiletá a otčim o deset roků jen mladší. Vydědit mne nemohou, ani snad nechtějí. Vypůjč si na jakékoli úroky. Ale k čemu ti radím? Vždyť jsi muž. Máš rozum. Tedy bude zas vše dobře, že ano? Pojď a hleď trochu jísti. Pusť ty hloupé starosti mimo sebe.“

Děti odstoupily ode dveří. Rodiče zas vešli. Otec nebyl k sobě podoben. Pavla cítila, jak ho miluje. Život byla by dala za něj a ten pocit lásky byl tak mocný, že jí bylo v té hrůze jaksi volno s ním.

Ale to se jen mihlo. Norbert byl člověk sympathický, k ženě a k dětem, ke svým přátelům laskavostí vtělenou. Byl nejvýtečnějším společníkem, neměl nikdy zlých rozmarův.

Teď nebyl to on. Nutil se jísti. Ale vyléval ze lžíce polévku na ubrus, krájel obráceným nožem, hodil si kus pečeně za vestu. Chtěl něco lhostejného promluviti, ale zablabolil. Najednou odloživ nůž a vidličku, podíval se na děti, jak tu seděly smutně, plny úzkosti. Tu zasténal hlasitě a prudce vstav odběhl do svého pokoje.

Paní Norbertová, jež myslila, že děti posud nic netuší a klidnou se stavěla, jakkoli se slzami zápasila, vrhla se za ním s výkřikem: „Norberte, co chceš dělati?“

Podařilo se jí nadeběhnouti mu ke dveřím, tak že nemohl vejíti do pokoje sám. Norbert byl té chvíle vzteklým. „Nech mne!“ vykřikl drsným hlasem, skřípaje zuby a on, jenž druhdy její ruce jen líbal, zápasil s ní divoce.

Karla a Emerich vrhli se s křikem mezi ně, ale Pavla vzala otce kolem krku a řekla co možná klidně:

„Tatínku! Já půjdu sama k dědečkovi a k tetičce Leni. Poslouchala jsem prve u dveří, protože to byla má povinnost. Za to se nemusím omlouvat. Ale ty, upokoj se, probůh, k vůli nám všem. Uvidíš, že dobře pořídím. Jen mi řekni, co tam mám chtít a čeho žádat.“

Ubohý muž nechal se od dcery zulíbat a pohladil její temné vlasy. Ale promluviti nebyl s to. Matka jí tedy řekla, že jest třeba, aby se opatřilo ve lhůtě nejkratší 30.000 zl. na hotovosti, jinak — — Pavla nedala jí domluviti, kynula hlavou, věděla, co by se stalo jinak. Spěchala do svého hezounkého dívčího pokoje, který se sestrou sdílela.

Když před hodinou vyšla odtamtud, byla ještě jinou osobou, než nyní. Změna byla tak náhlá, tak krutá, že jí působila závrať.

Přehledla jediným pohledem ladné uspořádání toho pokoje, které ji bylo okouzlilo, když loni k jejímu svátku otec ji byl překvapil při návratu jejím s matkou a sestrou ze sv.-Janských lázní.

Jak obdivovala se tenkráte a ještě dnes dopoledne garnituře z blankytného plyše, jak líbil se jí mosaikový stolek před pohovkou a dále toileta atlasem a krajkami obklopená jako oblaky, jež stála u alkovny, zacloněné těžkými perskými koberci, za nimiž bylo viděti dvě dívčí postele, plné krajek. Což usmívala se každý den na vzácné bibeloty na stolcích a konsolách, věci to nevšední ceny. Na květinových stolcích vydávaly sladkou vůni hyacinty v plném rozkvětu. U okna ležel rámec se začatou prací k matčinu svátku. Jak byla šťastna dnes dopoledne, horlivě vyšívajíc! Její jedinou starostí bylo jen, aby tu práci v čas dodělala. A teď? Co bude se dít? Všechny ty věci neměl otec nikdy kupovati. Vyhodil za ně peníze jako plevu pro skvostný úsměv dcerušek. Pavla pravila k sobě, že ani ona, ni ostatní děti nemají práva činiti jemu výčitky. Jen pomoci, pomoci! bylo jejich povinností. Pavla uchvátila svůj nejhorší, již odložený klobouk, navlékla se do pláště. Odhodila s ošklivostí náramky, které ji teď na rukou pálily.

Karla vešla za ní a oblekla se tiše.

„Ty jdeš se mnou?“ tázala se Pavla.

„Ano, Emerich chce jíti také.“

Vydali se všickni tři na tu cestu na „Kalvarii“.

Byl jasný lednový den a příjemný mrazík. Dlažba byla suchá.

Norbertovic bydlili na Václavském náměstí. Byl masopust. V hlavních třídách hemžily se davy veselých procházečů, mezi které jindy den co den se mísívaly touže dobou zajímavé slečny Norbertovy, provázené matkou, která byla posud pěkná paní imposantní postavy. Za těmi třemi dámami, jejichžto obleky vynikaly vždy vybraným vkusem, každý se ohlížel. Vzbouzely všeobecný obdiv. Děvčata byla vyhledávána, zvána do všech plesů a zábav. Matka je tam ráda vodila. Dokud byly malé, nemohla se ani dočkati, až by k tomu byly dosti dospělé. Byla hrda na jejich sličnost a sama se také ráda světu ukazovala. Vedla dům velmi pohostinný a byla mezi svými známými považována za bohatou dědičku a její dcery za dobré partie.

Pavla měla již trojí nabídnutí k sňatku, jež pokaždé zamítla. Neb co scházelo jí doma? Proč byla by pospíchala s vdáváním? Lepších rodičů, než jaké ona měla, na světě nebylo. Načkoli sobě jen zpomněla, vše dali jí, chodila ze zábavy do zábavy a nepřála si nic jiného. Aby se zaopatřila výhodným sňatkem, toho, myslila, že nebude nikdy zapotřebí. Matka ji v té domněnce potvrzovala. Otec tomu neodporoval. Miloval dceru nesmírně a bál se rozloučiti se s ní někdy. On byl poslední, který by ji byl do sňatku honil, nechtělo-li se jí samotné do toho. Měl v hlavě stále ženino velké, docela jisté dědictví, jakkoli pro lakomství a podivínství otčima a tety nebylo lze s nimi vycházeti.

Dívky vyšly s bratrem svým z domu do týchž ulic vesele oživených, kde ještě včera touž dobou se procházely mezi šťastnými z nejšťastnějších.

Podívaly se jedna na druhou. Byly bledé, měly oči od pláče opuchlé. Bratr zkoumal jejich vzezření a řekl: „Prosím vás, jen hleďte, aby nebylo na vás nic znáti. Budeme potkávati známé lidi!“

Děvčata poslechla. Zkoušela se usmívat. Chytly se pod paží. Šly rychle, jen letěly. Na konci Václavského náměstí blíže Můstku neušly přece pozornosti. Zastavilať je známá dáma, paní Deňková, doprovázená jedinou dcerou svojí.

„Kam pak v takovém chvatu?“

„Nějaké kupování, komise pro venek,“ řekla Pavla, nutíc se vypadati jako jindy.

„Kde je matinka, že dnes nejde s vámi? Je tak krásně.“

„Později vyjde také. Přišla návštěva z venkova,“ lhala Pavla a měla při tom srdce ve dví.

Karla táhla ji za rukáv, aby šly dále.

Paní Deňková měla sokolí zrak a tušila hned cosi pudem jí zvláštním. Jakkoli dívky naznačovaly, že pospíchají, nepropouštěla jich:

„Ajhle, pan Emerich,“ podotkla. „Dnes nešel do koleje? Doprovází sestřinky?“

„Ano, ta návštěva i jeho zdržela. Dnes již nepřijde do školy.“

„Milá to asi návštěva. Bezpochyby tetička z Kutné Hory?“

Pavla nedala již odpovědi, poklonila se a spěchala dále se sestrou a s bratrem.

Paní Deňková nevěděla, naznačila-li Pavla poslední úklonou, že to byla opravdu tetička z Kutné Hory, že paní Deňková uhodla? Ale to věděla na jisto, že se něco neobyčejného u Norbertů dělo.

Emerich uhodl tuto myšlénku paní Deňkové a skřípaje zuby proklínal její zvědavost, skrze kterou zlomyslnost číhala, aby čile zachytila kořist.

Dívky nepromluvily, ale cítily totéž a byly ještě více sklíčeny.

Byly rády, když dostaly se do těsných ulic Staroměstských, kde lid přecházel více za různými záležitostmi než pro zábavu. Odcházejíce z Příkopů ohledly se plaše po skvělých výkladech a skladech s plesovými obleky, šperky, krajkami, umělými květinami, se sterými předměty elegance. Cítily jako bodnutí nožem v mladých srdcích.

Již nedbaly na Starém městě, co kdo řekne, jak vypadají, kam spěchají. Neohlížely se, aby nemusily pozdraviti, kdyby známé tváře zahledly. Zatočily se s bratrem ve bludiště uliček, mezi nimiž se kroutí ulice Hlemýžďová.

Tam bydlili jejich nevlastní děd a jeho sestra teta Leni.

Norbertovic děti byly v tomto domě u nich jakživi jednou, když se tam starý párek odstěhoval po smrti jejich babičky, matky paní Norbertové.

Bylo to před pěti roky. Celá rodina šla tam s novoročním přáním, ale při té příležitosti vypukla mezi dcerou, otčimem a tetou tak velká mrzutost, že od té doby nikdo od Norbertů tam více nevkročil, aniž jedni o druhých mívali bližších zpráv.

Teď stály ty tři děti, zatím dospělé, opět před tím prahem, od něhož tehdy byly uprchly jako vyhnanci s plačící matkou, s otcem, jenž se zapřísahal, že sem nikdy více nevkročí, aniž čeho od starých žádati bude.

Opravdu podnikaly děti dnes cestu na „Kalvarii."

II.

Ten rodný dům děda Vyskočila ve Hlemýždí ulici byl malinký jako jesličky. Pokoje byly těsné a nízké, okna malinká, dvéře o jediném křídle tak úzké, že se člověk sotva provlekl a rovněž tak úzká byla chodba. Kuchyně byla pravé šuplátko s kulatým okénkem. Nad vlhkým dvorečkem pět kroků širokým pnuly se dětinsky malé pavláčky o dřevěném zábradlí. Schody podobaly se řebříkům. Do nedávna měl dům šindelovou střechu. Celý domek zdál se hříčkou.

Uvnitř bylo temno a těsno, ale co do čistoty mu rovna nebylo. Slečna Leni jej sama bílila dvakráte do roka, každý rok dávala natírati dvéře. Schody, síň i pavlač byly stále drhnuty a splakovány. Lakomství tety Leni nedosahovalo onoho stupně, kde se šetří i vodou, mýdlem, utíráky a prací. Naopak, v tom vedla pravý přepych.

Otec Lenin a jejích bratří Petra i Pavla byl hrnčířem a mohl se státi mistrem teprv ve starších letech, oženil se s velmi hodným děvčetem

a těmto lidičkám dařilo se tak, že na stará leta si vystavěli tento domek na místě jakési boudy, ve které dříve dílnu měli a bydlili. Jim zdál se býti palácem. Starý Vyskočil byl horal, rodem z Krkonoš, syn chudého dělníka skláře. Domek byl vskutku zbudován v rozměrech Krkonošských chaloupek a v poméru k nim byl zajisté prostranný. Ale jak hospodařili, jak dřeli se ti dva lidé, aby sobě zbudovali toto obydlí pro ně nádherné.

Děti, Leni, Petr a Pavel byli vychováni v tom zápasu o kousek majetku a Leni pochopila ideu toho namahání tak, že jí toliko své žití věnovala a nikdy se neprovdala. Po smrti své matky hospodařila ona otci a bratrům a skrblila, lakotila tak, že jim ztrpčovala život.

Otec i Petr dávali si to od ní líbit a nechali ji vládnout. Pavel byl více do světa. To byl pravý otec paní Norbertové. Bohužel nebyl dlouho živ a její ovdovělá matka pojala Petra za druhého manžela. Po smrti její žila Leni sama s bratrem a vše v domě šlo po její hlavě.

Pavla, Karla a Emerich stoupali pomalu na schody. Zaklepali. Vešli.

Leni seděla s pletením u okna. Petr vstal právě po odpolední dřímotě. Oba vyvalili oči na vcházející návštěvu. Děti nebyly s to promluviti krom pozdravení. Teta Leni zpamatovala se dříve než její bratr a řekla pozdvihujíc brejle nad oči: „To jsou snad Norbertovic děti,“ s přízvukem tak pohrdlivým jako řekne-li se žebrákovi: „Jsi tu zas?“

Pavla sebrala veškerou sílu a odpověděla: „Ano, tetinko, já jsem Pavla. Znáte mne ještě trochu?“ Přistoupila k dědečkovi, aby mu políbila ruku. On vyškubl jí ji a nepodívav se na ostatní, odešel kašlaje a sténaje z pokoje a sešel se schodů dolů. Karla chytila se Emerichovy ruky a oba tlačili se ke dveřím. Emerich obdivoval se Pavlině odvaze. Ona jí posud neztratila. Přistoupila k tetě, která dětem ani posezení nenabídla, ani sama nepovstala, aby jim šla v ústrety, ani jediný pohled jim nevěnovala.

Pavla promluvila směle. Řekla hned předem bez obalu, oč se jedná, jaké neštěstí hrozí rodině. Padla na kolena, prosila, aby se smilovala nad nimi. Uznávala, že snad bývala uražena od rodičů, ale prosila, jestliže bylo tomu tak, jmenem jejich za prominutí. Zapřísahala ji, aby byla andělem strážným všech a líčila jí, s jakou vděčností k ní budou všickni pohlížet.

Bylot nepochopitelno, kde se vzala výmluvnost taková v ubohém, zoufalém děvčeti, jak plynně se vyslovila, jak řekla vše, co říci musila a jak dobře, moudře to propověděla.

Domluvivši zůstala ještě na kolenou a Karla štkala nahlas. Emerich ji objal. Ruce třásly se mu.

Leni nedala ani úžas ani udivení na jevo při prvním odvážném prohození oč se jedná. Když Pavla domluvila, zdálo se chvíli, jako by byla usnula. Karlino hlasité vzlykání ji probudilo a teď promluvila ona:

„Tak teď jsme vám tedy dobří dost. Teď nás znáte? Našli jste nás? Inu, inu, jak vidíte, nedivím se ničemu. Co teď přišlo, viděla jsem přicházeti. Musilo to přijíti. Kde byl by bral váš otec na nesmyslné vaše vydaje? Musil krásti.“

Pavla vyskočila a ucouvla před tetou. Emerich vykřikl: „Je to náš otec!“

Teta Leni vstala také a přeměřila děti ledovým pohledem.

„Já to mám nahradit?“ vykřikla hlasem jako nůž ostrým. „Dědeček má dát své úspory? My dva staří pracovníci máme jíti žebrotou na stará léta, abychom zahálečům z nouze pomohli a novou příležitost k novému plýtvání dali? Nenamítejte nic. Vaše matka nikdy nepracovala. Vaše babička ji tak vychovala a vy jste také na té cestě, kudy matka vás vede. Nejen že zahálíte, ale celý den, ba ještě celou noc přemýšlíte také ještě, co byste chtěly míti příjemného, pěkného, dobrého. Jak užívat. Ano užívat. Pro užívání žijete. Pro nic jiného. Dojdou-li k tomu prostředky, co na tom? Vždyť jsou tu lidé, kteří pracují, strádají, šetří, sobě utrhují, ničeho neužívají. To jsou včely, které snášejí do úlů. A pro koho, na co? Aby úly otevřely zahálečům, darmochlebům, aby jim daly ovoce svého sbírání a střádání. Bože, Bože! Co jsem se namáhala, napracovala po celý život až dosud. Ještě nedávám si pokoje a ničeho si nedopřávám. Každý krejcar desetkrát obracím, než-li jej vydám a vy přicházíte a řeknete jen: Dej, dej, co máš, hoď to do studnice! Zachraň nás!“

Této chvíle vyslovila konečně stará, zlá ta včela, co jí na srdci tížilo, co kdy měla proti své švagrové a neteři, když pichlavými poznámkami je pronásledovala. Mluvila ještě déle.

Zpomněla si, když její bratr Pavel se oženil s bohatou paní, jak se rodině odcizil.

Ale brzo bylo panino jmění to tam. Pavel utratil ho v nových podnicích a stavbách. Když umřel ještě mlád, byla jeho vdova s dceruškou na mizině.

Skromný Petr ujal se toho všeho, spořádal to a nabídl ještě ke všemu vdově svou ruku. Ona ji přijala. Bohužel, Leni podotkla. Neboť pak šlo vše po její hlavě, až Leni po smrti svého otce do toho se vložila a domácnosti se ujala. Bohužel nemohla se jí přece ujati, jak by chtěla. Petr nadržoval své žené a tato dceři. Ah! To vše bylo ničemné. Nikdo nepracoval, nešetřil nežli ona a bratr. A kdyby jí, Leni, nebylo bývalo, byl by Petr přišel na mizinu tak dobře jako před ním Pavel.

To bylo dlouhé povídání. Děti musily ho vyslechnout. Sklopily hlavy. Klekly všecky tři. Leč nevyklečely, nevyprosily nic jiného než to žihadlo, které jim stará včela zasazovala do srdcí tam, kde sídlí láska dětinná, kde to nejvíce bolí. Leni nechala je odejíti. Jak odešly! Chytaly, líbaly její ruce, kterými je odstrkovala. Vyšly tedy ze dveří a na ulici.

Stáli před domem jak omráčeni. Tak zlé nepředstavovali si svoje poslání přece. Ničeho nepořídili a byli poníženi až k zemi. Zdálo se jim, že nelze hlavy pozdvihnouti, natož někomu do očí se podívati. Pavla dokonce myslila, že ani nelze dále žíti. Litovala, že nebyla sama u tety. Kdo ví, co by se bylo stalo teď? Snad nebyla by se nikdy více domů navrátila. Řeka byla blízko. Byla rozvodněna. Táloť před několika dny a posud nebyla voda znova zamrzlá po lehounkých mrazech.

Včera Pavla dívala se na řeku ještě bezstarostně z nábřeží. Bavilo ji dívati se na kalné ledonosné proudy, hrnoucí se divoce ku předu. Teď zamhouřivši oči na chvíli, viděla Vltavu živě před sebou a tu lehkou závrať, kterou jí včera působilo prudké proudění, cítila zas. Ale závrať

byla teď jiného původu, touha neodolatelná po spánku beze snů a bez probuzení.

Pavla byla povahy vášnivé, mírným vychováním, šťastnými až posud poměry mírněné. Ale teď zabouřilo, zavířilo to ode dna té mladé duše. Nicméně vidouc sebe ve středu mezi bratrem a sestrou cítila, že nesmí se oddati té slabosti, jež ji tak přepadávala. Oba hledali u ní rady a snad trochu útěchy.

Karla promluvila nejdříve: „Jak přijdeme domů s takovou vyřízenou?“ Vypukla v usedavý pláč.

Emerich pravil, nabízeje každé sestře jedno rámě: „Pojďme odsud. Vidím, kterak se všech stran na nás se dívají zvědavé oči.“

Opravdu vyšla hokyně z krámku s rukou v kapsáři a kupec vystrčil zvědavou hlavu. V domovní síni u Vyskočilů objevily se sinavé obličeje hrnčířských dělníků.

Emerich a jeho sestry odcházeli rychlými kroky.

„Ale co doma?“ zalkala znova Karla, když měli Hlemýždí ulici za zády.

„To Bůh ví,“ vzdychla Pavla. Byla čtenářkou novin. Znala soudní případy, které ji jindy jako romány bavívaly. Mráz běžel jí po zádech.

Otce, toho idealního otce, jehož zbožňovala, měla si mysliti na lavici obžalovaných nebo mrtvého následkem samovraždy. Tomu šla teď vstříc. Ne, to nebylo lze snésti. Octli se v pusté uličce blízko kostela Haštalského. Pavla zastavila se náhle, vzala bratra i sestru za ruce a s temnou tváří zvolala: „Víte co? Vrátím se ještě jednou sama k tetě a k dědovi. Oni mohou zameziti neštěstí naše. Je to v jejich moci. Jsou naši příbuzní. To by bylo hezké, aby nás nechali v tom. Musejí pomoci. Nepomohou-li, je to zločin horší než jaký spáchal náš nešťastný otec z přílišné lásky k nám všem. Řeknu jim tohle. Nebudu více prositi. Poručím jim jmenem nebožky babičky, aby pomohli . . . Nebudou-li chtít, nevím, co jim udělám . . . Ano, usmrtím se kterýmkoli nožem, čímkoli před nimi, padnu mrtva jim k nohám. To jimi přece snad pohne.“

„Pavlo, Pavlo,“ Emerich ji zapřísahal, „ty nejsi při sobě. Ty šílíš. Pojď domů. Nepustím tě k dědovi a kdybych tě měl násilně domů vléci.“ Držel ji pevně za ruku.

Karla držela ji za druhou ruku plačíc hrozně.

„Jen si dej říci,“ domlouval jí Emerich, když s ním počala zápasiti se zaťatými zuby a jen svou si vedla: „Ano půjdu tam. Promluvím k nim z jiného tonu. Řeknu jim, že jsou zločinci, vrazi nás všech.“

„A zhoršíš tím celé postavení. Po zlém ti dva teprv nepovolí. Půjdu k nim sám zítra hned po ránu. Přes noc si to snad rozmyslí. Teď je to překvapilo a polekalo. Vpadli jsme tam jako hromová rána. Zítra je možná, že budou přístupnější. Nepůjdu od nich, až pomoc slíbí. Přes noc zvyknou aspoň trochu myšlénce, že se musejí rozloučiti se svými milovanými penězi. Pak nahlédnou, že to je jejich povinností. Malou chvíli zdálo se mi, že byla teta přece jen trochu dojata. Proto nech raději jednat mne, Pavlinko, tys učinila těžký začátek a div by tě to o rozum nepřipravilo. Jen uvaž, kdyby si se roznemohla opravdu ke všemu tomu, co se děje.“

Pavla dala se mu odváděti beze slova. Netřeštila více a jeho obavy o její rozum byly zbytečné. Avšak litovala toho a byla by si přála třeštiti, aby unikla okovům jasného vědomí v okamžicích přítomných a příštích.

Emerichovi bylo teprv patnáct roků. Hlas měnil se mu teprv z dětských zvuků v mužné. Lehounké chmýří pokrývalo jeho hoření ret. Byl až posud dětinou, povahy vždy veselé a přece tichý při tom.

Již malinký míval víc rozumu než sestry dosti rozmazlené od rodičů. On nedal se rozmazliti. Překvapoval brzo svou rodinu rozhodným a samostatným úsudkem a pak býval dosti svéhlavým.

Všickni jej zbožňovali a on dovolil si všecky opravovati. Jemu to prošlo. Bylo to roztomilé.

Co chodil do školy, býval zahrabán v knihách a posmíval se sestrám pro jejich strojení a věčné chození do společností. Bývala-li doma společnost, zavíral se do svého pokoje a nedal se vylákati. Sestry, ba i matka dávaly si jeho převahu líbiti a nyní, v tom okamžiku, kde projevil tak zralý úsudek, jakoby měl kdo ví jaké zkušenosti, přitulily se sestry k němu jako k ochranci.

Šly s ním tedy ku předu a on těšil je dále:

„Ostatně, vždyť náš otec byl již upokojen ještě než jsme se nabídli, že sem půjdeme. Řekl, že si nějak jinak pomůže. A on si pomůže. Člověk může vše, co opravdu chce.“

Tuto naivní víru sobě utvořil. Ta byla jeho náboženstvím. Věřil, že silná dobrá vůle přemůže všecko. Vzal si to tak do hlavy. Žil s tímto idealem v mladistvém šťastném snění mezi svými knihami. Nyní, v té kruté zkoušce, uchopil se této víry jako kotvy a držel se jí pevně. Prozatím dosáhl u sester upokojení, utvořil plán, kterak dále jednati a doufal, že to tak půjde.

Právě jel kolem nich fiakr. Emerich na něj zavolal. Kočí zastavil, usmál se a pozdravil vlídně a úslužně. Byl to jejich známý, který je vozíval na výlety a do plesů. Zdálo se, jakoby se divil, kde jeho „panstvo“ tady se vzalo, avšak nedovolil si všetečné otázky a seskočiv s kozlíku otevřel ochotně dvířka. Emerich s bratrskou autoritou nově nabytou strčil sestry do povozu a usadil se k nim. Teď byl teprv ujištěn, že mu Pavla neupláchne nazpět do Hlemýždí ulice.

Byl trochu opojen svým vítězstvím nad Pavlou a to v té míře, že se mu najednou jevila celá situace pouhou hračkou. Nebál se teď ničeho.

Pavla poddala se mu volněji než si myslil, ale nebyla nikterak jeho důvody usvědčena.

Nahlédla jen to, že staři by nepovolili jejím hrozbám, když prosbami se nedali obměkčiti. Uvážila, že by se zmatek zvýšil, kdyby své rozčilení neukrotila. Měla za to, že by byla teta Leni s to dát ji odvézti přímo do blázince po takovém výjevu, jaký zamýšlela. Pavla pamatovala se, kterak o podobném případě něco četla. A pak byla unavena veškerým rozčilením minulých hodin a dala se teď ukolébati pohybem kočáru v jakési příměří bouřících citů. Ach, kéž byl by jel dobrý Bílý, fiakrista totiž, s nimi hodně daleko, kraj světa, kéž by je unesl na vzdálený pustý ostrov.

V té velké útrapě poddávala se s blahem mužné nadvládě mladinkého bratra, tak nenadále vyvinuté. Jen kdyby tomu, več doufal, také věřiti mohla. Ale ona věděla dobře, že otec nebyl nikterak upokojen, že neměl jiného útočiště, že si nemohl pomoci. Rozum otevřel se jí nenadále a s ním úsudek o poměrech a povaze jejích dobrých rodičů. Najednou chápala vše, kterak co přišlo, jakoby jí byl někdo záclonu odhrnul před jevištěm života.

Připamatovala si letem staré výjevy mezi otcem a matkou, kde on zkoušel něčeho jí odepřít, malinké oběti od ní žádati, a ona toho pochopiti nemohla, povoliti nechtěla, načež slabý a příliš dobrý ten muž ještě sám ji těšil, že toho není třeba, že jen myslil, kdyby tomu chtěla, ale že na svém nestojí. To bývalo slabostí a lží, že to není nutné, a nyní bylo právě tak, jen že bylo vše dohnáno ke krajnosti. Pavla tušila s určitostí věštby, že byla tato otcova lež vrcholem lží a slabostí mnoholetých. Nemohla tedy věřiti, že by mohly věci ještě dobře dopadnouti, nevěřila bohužel, že člověk sobě může pomoci ze všeho. O to znala svět již více, než zlatý mladinký ten Emerich.

Nicméně mu neodporovala a nechala platit jeho blouznivý výrok, ve kterém byla tak skvostná útěcha pro její a sestřinu po útěše prahnoucí duši.

Karla byla v tom ohledu méně nešťastna své sestry, že se netýrala myšlenkami a že je v hlavě nepřevalovala. Mělať hojnost slzí, které největší tíži jejího strachu odplavovaly.

Teď, v kočáře, mlčeli všickni tři. Pavla, spínajíc ruce v rukávníku, těžce oddychovala. Jízda domů netrvala než několik minut, ale všecky tři děti prožily v ní kolikero žití.

Bylóť až k neuvěření, co vše táhlo a bouřilo myslí Pavlinou. Zpomněla si mezi jiným na svoje tři nápadníky, kterým s lehkou myslí byla košem dala.

Jeden mezi nimi byl bohatý člověk, a všickni známí Norbertovic divili se, proč rodiče Pavle trochu nedomluvili k této partii, jakých se mnoho nenaskytuje. Pavla divila se tomu nyní také.

Rodiče, zvláště otec měl ji donutiti k tomuto sňatku. Teď nebylo by nesnází, on musil by pomoci. Což kdyby se odhodlala jemu psáti, že odvolává své zamítnutí, že jest hotova státi se jeho ženou? Ona ho nemilovala, byl jí protivným. Ale co záleželo teď na tom? Zdali by otci pomohl? Ano, to byla myšlénka! Avšak kdyby byla měla dříve za to, že ten muž má tolik srdce, nebyla by ho zamítla, byla by ho mohla míti ráda. Leč on byl tvrdý a nelaskavý, přesvědčila se o tom. Měla nyní přece to zkusit, zdali by pro lásku k ní nepřinesl oběť? Měla se odvážiti na zamítnutí teď s jeho strany? Co na tom. Ať by ji potupil. Což nečekalo na rodinu veřejné, mnohem hlubší pohanění? A teď hrnuly se jí ještě jiné myšlenky.

Její matka nehlídala právě úzkostlivě, co čítala, a ona věděla tedy z některých románů, jak draze se platívá krásným padlým ženám za svobodnou lásku. Teď tázala se, bylo-li by zločinem či cností, kdyby za cenu tuto rodinu vyrvala hanbě a otce zachránila samovraždy.

Nerozluštila ovšem tento trudný problem. Zastavila se před tímto ctnostným pokušením hříchu, nevědouc o světě skutečném ničeho, nejméně, jakou cestou se člověk řítí do propasti této bídy.

Zase zalétly myšlénky ještě jinam, v jinou pekelnou propasť. Zpomněla, kterak slyšela, anebo četla o nešťastných rodinách, které se zničily jedním rázem samovraždou, tak že nezbývalo jediného člena, aby ostatní přežil a v neštěstí jejich zbýval.

Kočár projel zatím těmi několika ulicemi, kudy se dostali k domovu. Před týdnem odvážel dívky s otcem a matkou do nějaké zábavy v toiletách elegantních a ony se usmívaly a štěbetaly a těšily se, jak se budou baviti.

Krátký zimní den chýlil se již k soumraku i s veškerou těžkou zkušeností, nenadále spadlou na ty mladé hlavy jako povětroň z neznámých prostorů sletěvší.

Ve skladech už svítili. Na nebi bleďounce sivém zaplály dvě velké bílé hvězdy.

Kočár zastavil u domu. Nikdo by neřekl, co někdy za málo hodin, za několik okamžiků v duši vznikne, vzroste, uzraje, špatným býlím zarůstá, bují, se svrhne anebo znova k dobrému vzrostu se vzchopí.

III.

Děti vstoupily na schody, stály nerozhodny přede dveřmi příbytku toho milého až posud domova. Báli se vejíti. Jak báli se příštích okamžiků, budoucnosti, života!

Na schodišti plyn už svítil. Emerich zazvonil, opakoval si v duchu zásadu, že je člověku možno vše překonati, ze všeho sobě pomoci. Vešel s klidnou tváří. Sestry vrávoraly za ním sklánějíce hlavy, aby služky neviděly, že plakaly.

Matka pospíšila jim naproti do předpokoje a Karla vrhla se jí v náručí, chvějíc se na všech údech.

Vešli do vnitř. Též otec jim šel naproti, též on bral je v náruč a konejšil je. Ah, jak bylo jim teplo a milo u rodičů ve sladkém domově po hrozném výletu k ledovým srdcím. Jaké studené a horoucí peklo zakusili.

Karla i Emerich dali se láskou rodičů vskutku ukonejšiti. Jen Pavla nemohla již více důvěřovati v bezpečí domácí půdy, vydatnost otcovské ochrany. Rodičům nebylo třeba tázati se, jak děti u příbuzných pochodily. Viděli to až příliš dobře a také neočekávali nic jiného, co spolu meškali tu trapnou hodinu, než se děti vrátily.

Teď nebylo viděti na rodičích ani stopy bývalého zoufalství. Norbert, jakmile děti odešly, vzmužil se. V tajnosti duše modlil se a doufal, aby děti něco pořídily. Ale jeho rozum a zkušenost pravily mu, to vše že jest marné. Chtěl určitě, aby se tento pokus učinil, než by vzaly věci svůj nutný neodvratný běh. Avšak náhle se vzmužil a byl úplně připraven na nezdar posledního toho pokusu. Co v jeho mysli se dělo, pocházelo ze smíšeniny podlosti a hrdinství, z velké dobroty a mrzké slabosti.

Jeho svědomí, dlouho již krvácející, zamhouřilo teď oči a otupělo. Byl uvnitř jak omráčen, jakoby byl cit jeho hypnotisován. Šel teď smělými kroky tam, kam démon jeho jej vedl.

Podařilo se mu dokonale ženu upokojiti. Její lehká mysl a nepochopitelná bezstarostnost ulehčily mu to úsilí. Pravil jí, že nic se nemůže státi, že má ještě dosti fondů k disposici, aby si pomohl z okamžitých rozpaků. Pak prosil ji dokonce za odpuštění, že ji a celou rodinu tak znepokojil.

Omlouval se a vysvětloval jí věc takto: „Vidíš, mám již takovou povahu až příliš (!?) poctivou. Beru si k srdci věci, jichžto jiní lidé nedbají. Ale já jsem rád správný. Vždyť mne takového znáš. A tu myslil jsem si, jedná-li se o doplacení částky mně svěřené, která zítra v pokladně býti má, že nic není spravedlivějšího ani správnějšího, než abych se jí domohl tam, kde mám k ní právo, neb čeho žádám od starých, bude přece někdy dědictvím tvým. Proto promluvil jsem o tom s tebou dříve, než bych hledal jiných pramenů. Že jsem byl při tom rozčilen, že jsem dělal, jakoby vše bylo ztraceno, to právě mi odpusť. Byla to přepjatost, vzniklá z té přílišné (!) poctivosti mojí. Ale teď jsem zas utišen. Pořídí-li děti dobře, budu šťasten, toť je jisto, ale nepořídí-li, nebude pranic ztraceno."

Namluvil jí dále, jak a kde se domůže potřebných peněz. Posléze prosil ji, aby už na to nemyslila a jemu celou starost jakožto muži ponechala, což paní Norbertové nade všecho se líbilo. Odpustila mu tedy velkomyslně, že ji tak „zbytečně" byl polekal a svalila se sebe ráda všecku starost.

Ochladila si obličej a oči a zapudila stopy pláče. „Jen, kdyby se už děti vrátily," přála si. Šla do kuchyně nařídit svačinu a večeři a měla péči, aby je trochu vyčastovala za těžké ty chvíle, tak „zbytečně" na ně uvalené.

Tu byla jí ohlášena švadlena, přinášející plesové obleky pro obě slečny, objednané na zítřejší velký ples na Žofíně.

Švadlena byla správná, posloužila ve pravý čas domu, jaký byl Norbertovic.

Zítra byl ten ples. Nikdo u Norbertů toho dne na něj nevzpomněl. Pavla byla předtanečnicí. Slečna Marcella, švadlena, očekávala velkou chválu, že již dnes přinesla šaty. Ale jakby ne? Předtanečnice měly přece přednost. Marcella donesla vlastnoručně šaty do pokoje slečen a rozložila je opatrně po křeslech. Litovala, že slečen nezastihla, byla by tak ráda viděla jejich radost z mistrovských kusů svého umění. Ale starostí nebylo, že by něco dobře nepadlo, anebo se nelíbilo. Marcella vyzývala skoro násilně aspoň obdiv paní matinky. Upozorňovala na přednosti svého díla, na genialní svoje nápady v tom, jak upotřebila zde trochu krajek, jak jinde hodila lehounce hrst květin na atlas a gazový jeho převlek.

Paní Norbertové přece jen nebylo jako jindy. Jakkoli měla za to, že může býti úplně upokojena, přece nemohla jako jindy radostí se rozplývati nad půvabným obalem, určeným, aby zvýšil sličnost jejích dcerušek.

Mžitky dělaly se jí před očima, když se dívala na bleďounce růžové obleky a slyšela v duchu ozvěnu poledního výjevu. Chválila dílo švadleny umělkyně, ale najednou umlkla. Měla jako vidění. Mezi ní a růžovými okleky stál náhle Norbert a klesal zvolna k zemi.

Přejela si rukou oči a posadila se vedle obleků na pohovku. Švadlena pozorovala ji s udivením a tázala se: „Není milostivé paní dobře?“

Ale tu vstoupil jak zavolán pan Norbert sám, jakoby byl tušil, že je ho tu potřeba. Byl v nejskvělejší náladě a jal se vychvalovati do nebe dílo slečny Marcelly, načež ji propustil nadšenou jeho chováním.

Marcella rozhlašovala ještě téhož večera všude, jakkoli pracuje pro nejlepší domy v Praze, že nikde ještě neseznala otce tak laskavého a pána tak dokonalého.

Manželům Norbertovým bylo úlevou, když švadlena odešla; zanechali šatů a vrátili se do salonu, kde se dočkali návratu dětí.

Těmto vysvětlovali vše tímtéž způsobem, jak pan Norbert své choti byl učinil a jeho přičiněním trávila rodina na oko kliduý večer pospolu.

Dívky našly nové obleky ve svém pokoji a namítali, že zítra do plesu zajisté nepůjdou, že by snad bylo dobře švadleně je vrátit. Ale pan Norbert stál na svém, že do plesu půjdou, že bude vše u nich jako jindy. Tomu Pavla se opřela. „Jestliže vyvázneme nějakým způsobem z této krise,“ pravila, „budeme musit žíti skromněji, ba docela jinak než dosud.“

Tím dopálila otce tak, že jej nikdy neviděli tak rozčileného. Byl to strašný záchvat, který se ho zmocnil. Udeřiv na stůl křičel, že si nedá rozkazovati dětmi, načež sklesl do křesla zpola bez sebe, celý zsinalý v obličeji.

Vzkřísil se však brzo a smířil se ibned, podav sám ruku ubohé Pavle. Pak snažil se býti vesel a domlouval dětem, jen aby sobě starostí nedělaly. Nikdo neodporoval mu více. Všickni viděli cosi chorého jak v jeho duchu, tak i na těle. Jednou usnul také náhle uprostřed nějaké věty, kterou pronášel. Ale hned probudil se také opět se smíchem.

Nicméně nemohl přemoci velké unavení a dal své rodině dobrou noc o hodinu dříve než jindy. Políbil ženu a děti po řadě bez zvláštního pohnutí, naopak s úsměvem a žertem na rtech.

Pavla pošeptala matce, že by měla tuto noc u něho spát. On to slyšel a ptal se se smíchem, má-li se zas rozzlobiti jako prve, při čemž oči mu divně plály. Nechali ho tedy. Neměli nad ním moci a on, jak překročil práh svého spacího pokoje, byl v moci hejna furií. „Pošetilče! Šílenče! Co teď? Kam jsi to zaměřil, kam jsi zajel? Jak chceš se dostat ven? Co si počneš? Ty to nevíš. Co bude z nich? To je tvá láska k nim! To připravil jsi jim? Ó, ty komediante, slabochu, bídníče!“

Zastenal temně a pod šviháním těch hadích bičů padl na postel všecek ustrojen.

„Ta hanba, ta hanba! Ty nešťastné děti! Budou mnou pohrdati, mně klnouti. Co jsem? Nejsem ani muž, ani občan, ani otec. Nedovedl jsem rozeznati cestu povinností. Nevěděl jsem, jak mám milovat, jak jednat, jak býti dobrým. Chtěl jsem býti zbožňován v domácnosti, lesknouti se ve společnosti. Mysliti, jednati, pořádati nedovedl jsem.“

Měl takový pocit ochabování v hlavě, že byl přesvědčen, kterak do rána mu sbělí vlasy. Ale co na tom? Žíti už nesměl. Tato noc musila býti jeho poslední. Tím jediným mohl rodině ulehčiti.

Nebál se smrti. Jen povyku a lítosti své rodiny bál se. Tak cítil. Takové dobroty a pevnosti byl schopen ten karakter jinak podlý.

„Bože můj! Uvrhni mne přímo do pekla! Jen ať žena a děti nejsou vtrženy do mého pádu!“

Takové modlitby byl schopen. Vstal, chtěl jíti ke stolu. Ale nemohl a padl zas na postel.

Jeho žena nešla spat. Vkradla se do kabinetu vedle mužovy ložnice a stíhala každý šramot. Slyšela, jak padl na postel, vstal, zas ulehl. Pak nic více. Přec nemohla a nechtěla usnouti. Sedla si tiše na sedadlo vedle samých dveří ložnice. Nejslabší šustnutí uvnitř jí neušlo. Ale on sám nehnul se, ani nezastenal, ani těžce neoddychoval. Kolem domu na náměstí stíhaly se povozy do plesů. Hodina za hodinou odbíjela na kolikerých orlojích a hodinách v bytu.

Již tu byly hodiny jitřní. Na náměstí stichl hluk.

Vedle v ložnici mužově posud nic se nehnulo. Spal klidně.

Konečně vrzla domácí vrata. Dům byl otevřen. Bylo ráno, ovšem za šera. Mlékařky a pekaři začali své obchody.

„Snad je vyhráno, uplynula-li takto šťastně tato nebezpečná noc,“ pomyslila si paní Norbertová a povolila konečně vlastní mdlobě. Položila se na malinkou pohovku, zahalila se plaidem a troufala si usnouti u samého prahu manželovy ložnice.

IV.

Děd Norbertovic dětí viděl je odcházeti ze svého domu, aniž ony jeho viděly. Ohlédl se z dílny za nimi a odvrátil hned zase hlavu. Nemluvil ani slova a hleděl si svého. Dohlížel na práci, tu a tam vložil na ni ruku sám a zůstal jako vždycky do šesti hodin v dílně. Pak přišel nahoru a brzo byla večeře připravena. Posadil se proti sestře za stůl těsně u teplých kamen. Byl o deset roků mladší nežli Leni, ale vypadal starší než ona. Oba byli malí a shrbení. Její obličej byl voskově žlutý, jeho černavě sinavý. Mdlý plamének malé lampy byl jejich osvětlením. Na stole nebylo ubrusu. Byl pokryt voskovaným plátnem. Na něm ležel bochník chleba. Na dvou talířích bylo po jednom syrečku a vedle každého stála sklenice piva. Nikdo nejedl. Petr Vyskočil měl sice nůž v ruce, aby si chleba ukrojil, avšak nekrájel. Vyslechl právě celou historii o tom, co zde Norbertovic děti chtěly.

Také Leni držela nůž v ruce a nekrájela chleba. Petr nemluvil ani slova, ona opakovavši vše, co dětem byla vyčtla a dodavši k tomu ještě mnoho jiného, co ji dávno hnětlo, pálilo a popuzovalo, neříkala už také nic více. Ulevila si důkladně. Vyslovila všecko, vylila všecken dlouho nastřádaný jed, který jí v srdci hlodal a bylo jí volno, jak dávno nebývalo.

Nastala dlouhá přestávka. Petr položil také nůž. Hlava mu sklesla až na ruce, na prsou sepjaté. Chvílemi Leni nožem zacinkala. Najednou řekla:

„Poslouchej, Petře, dej jim to tedy“.

Pak shrbila se ještě více a dívala se úzkostlivě na bratra očekávajíc, co řekne. Její sežloutlý obličej složil se v tisíc vrásek.

Petr pozdvihl k ní hlavy a vydal chrochtavý zvuk. Otřásl se jako podrážděný lev. Leni z toho vyrozuměla, že nehodlá činiti dle rady její. Vzala teď nůž, ukrojila si tenkou skyvičku chleba a začala jísti, těžce žvýkajíc bezzubými dásněmi.

Ale Petrovi třásly se ruce. Sestřina slova zkazila mu zbytek chuti k té skrovničké večeři. Vrtal nožem díry do bochníku a znova chrochtal nesrozumitelná slova. Zvuky byly pořáde divnější. Leni pozdvihla hlavu a naslouchala pozorně této neartikulované mluvě. Rozuměla dobře, co chtěl říci a odpovídala k tomu krátkými, sténavými vzdechy.

Konečně vynořila se z chaotického chrochtání bratrova přece jen srozumitelná slova.

„Dej jim to,“ opakoval po sestře, „dej jim to. Teď najednou říkáš, dej jim to.“

„Jakáž pomoc,“ děla sestra, utírajíc si ústa lemem zástěrky, který pak zase dlaní narovnala. „Jakáž pomoc, když je u nich tak zle, když si zoufají a hrozné věci díti se mají. Pánbůh je potěš.“ Obrátila oči ke stropu a sepjala ruce.

„Teče jim voda do huby,“ zahřměl Petr. „Teď mne našli. Teď dovedou prosit, klečet, pokořují se . . . . Eh, eh, eh . . . . .“

„Nu vidíš,“ Leni mu svědčila, „teď jsi jejich milý otec a dědoušek, jejich útočiště . . . jejich anděl strážný“. . . . Leni zachechtala se ironicky. Nicméně jí lahodilo to slovo. „Anděl strážný.“ Bezděčně si ho v duchu opakovala beze vší ironie. Vyslovila návrh: „Dej jim to“ a divila se, proč to řekla: Zdálo se, jakoby jí to jakási cizí moc byla uložila. Také pravila v duchu sama k sobě: „Říkám to, protože musím, však Petr nesvolí.“

Jindy na rodinu Norbertovu vždy nasazovala Petra a sočila, kdyby byl chtěl dáti dětem dost malý dárek. On byl tak strpčen vším, co se mu kdy dělo a jak mu to Leni stále připamatovávala, že opravdu se opíral rozhodně a pln hněvu jejímu návrhu.

„Nechci o nich už ani slova slyšet,“ rozhodl. „Ať se neopováží přijíti mi ještě jednou na oči. To jim řekni, kdyby ještě jednou přišli fňukat.“

Takto se vysloviv, což ho stálo velkou vnitřní práci, dal se chutě do jídla. Napil se, postavil sklenici a usadil se v kožené, ošťouchané lenošce pohodlně. Neměl již žádných pochybností, ani se už nezlobil. Chvíli nebylo promluveno. Leni také dojedla. Byla velmi spokojena s bratrovým smýšlením a jednáním. Ale Bůh sám ví proč, za chvíli prohodila: „Ale přece.“

„Co přece?“ tázal se bratr znova rozhorlen.

„Nejdou mi z hlavy,“ odpověděla Leni a to bylo pravda.

„Ah, však ti z hlavy vyjdou také. V srdci je bez toho nemáš,“ prohodil Petr a šel si hledat dýmku.

To býval okamžik, kde Leni si podala pletení. Košíček s touto prací i s brejlemi stál vedle ní. Ale ona dnes nesáhla ku práci. Sepjala své malinké, žluté a scvrklé ruce, položila je na stůl a zadívala se do odlesku, který lampa tvořila na voskovaném plátně.

Petr usadil se zas, nacpával dýmku a díval se na ni z pod šedivého hustého obrví, které mu oči stínilo ve způsobě dvou malých stínidel. Bylo to něco neobyčejného, že Leni ihned nepletla, jakmile se najedla.

„Tak co má být?“ řekl.

„To nevím, co má být,“ odpověděla. „Tys utekl, když přišli, bouchl jsi dveřmi, nic nebylo by scházelo, než abych já je byla z domu vyhodila.“

„Mohlas to udělat. Přijdou-li zas, udělej to“.

„Nemohla jsem to udělat. Aspoň vyslechnout musila jsem je přece,“ odpověděla a viděla je v duchu klečící a plačící u svých nohou. Ani jim nedala posaditi se. Nemohla se zbaviti těch vroucích prosebných pohledů obou děvčat. Pořád viděla ty jejich oči. Cítila jejich teplé vroucí polibky na své studené ruce. Cosi jí stoupalo tou rukou k studenému srdci a zas ji to dopadlo, jakoby někdo jiný za ni mluvil a zase řekla: „Petře, dej jim to.“

On nechtěl nadále nic slyšet a ona, ona byla ráda tomu, neb půl srdcem klonila se k nešťastníkům, půl srdce odříkalo se však této měkkosti. Bratr i sestra šli mlčky spát.

Leni nemohla usnouti, nevěděla, co s ní se děje. Nebyla svoje. Ani zamhouřiti očí nemohla, ani hněvat se, spílat, výčitky dělat nemohla. Cosi ji drželo za srdce, táhlo ji za ruku, netrpělo ji na loži. Najednou o půlnoci jako duch objevila se u lože bratrova a řekla: „Petře, dej jim to.“

„Blázníš?“ vyjel ze spaní. „Třicet tisíc zlatých mám hodit z okna. Nevíš už, kterak se to střádalo, co jsme zkusili, čeho jsme si odepírali a posud odepíráme.“

„Ale samovražda, anebo soudní vyšetřování, vězení? Hanba, neštěstí! A je to naše krev. S ní nemůžeme se rozvésti, ani setřásti jí se sebe. Žili jsme spokojeně, co jsme je neviděli. Ale když jim je tak zle? Jedná se o hrozné peníze! My dva z toho budeme míti smrť, Petře, a oni se otřesou, jestliže jim pomůžeme a budou dále hříšně žít. Ale co naplat, Petře? Nedat jim toho, nechat je v tom? Mně je, jakobych se měla zbláznit.“

Petr vstal z postele. Leni byla znova zatopila. Připravila bratrovi trochu horkého punče. Oba klepali se zimou a napili se punče. Dali se spolu do pláče.

„To je můj masopust,“ řekla Leni, choulíc se u kamen ve klubíčko. „Jakživa neseznala jsem ani zábavu, radost, rozkoš, jen práci, namáhání a odříkání. Měla jsem na očích jen to, bychom na stará leta něco měli. To se mi vydařilo. Mým přičiněním, mou pozorností, pod mou ochranou sešlo se trochu jmění. A teď! Ach, Bože! Co teď! Proč musím pořád ty děti vidět? Proč nemohu spát?“

Pomalounku srkala svou skleničku punče, až ji dopila, a hrbila se až k zemi. Plakala a stenala hlasitě. Pak řekla hlasem stísněným: „Já nevím, nevím, co se bude dít. Dělej si, jak chceš. Dala jsem ti na uváženou, co mi přišlo do mé staré, utrápené hlavy. Nutit tě nemohu, abys jim pomohl. Prosit tě nebudu. Toho nezasluhují. Dělej, jak chceš, pravím. Ale ať se pak stane, co stane, doufám, že budu viny prosta, že mi to nebude přičteno k mým hříchům.“

Rozžíhala namáhavě, třesoucíma se rukama sloupek s obrázkem Panny Marie, s nímžto v adventě na rorate chodila. Sirka nechtěla chytit a pak nechtěl hořeti knůtek krátce ustřižený. Ona vzdychala mezitím srdcelomně: „Ach, můj Bože! Rodičko boží! Ty spasiteli ukřižovaný!“

Hlasitě plačíc, vrávorala s hořícím sloupkem do vedlejšího uzounkého pokoje, který byl její ložnicí. Bylo tam studeno jako na ulici.

Skrčila se v posteli pod obrovskou peřinu. Její malý obličej s velkým bílým čepcem zmizel z polovice, tak že jen čouhal její tenký, špičatý nos.

Cítila jakési ulehčení. Dílem ji zahřál punč, jediná pochoutka, které si dopřála v době masopustní. Tuto dobu oslavovala vždy jakž takž, vyčítajíc denně celé své rodině, že nikdy ničeho neužila, hádajíc se s osudem svým, zpomínajíc na veškeré nepříjemnosti svého života.

Punč ji tedy ukonejšil nyní a celkem ji uspokojilo, že celou tu záležitost, která jí svědomí tížila, na svědomí bratrovo strčila.

On ať si teď zodpovídal, co se stane. Ona neměla viny, domlouvala mu, aby pomohl. Že jej dříve dlouholetým štvaním roztrpčila na jeho nevlastní dceru a její celou rodinu, to nepočítala si za provinění, a přece byl z toho následek ten, že nechtěl o nich ani slyšeti, že byl úplně zatvrzen, že jim nemínil pomoci, ani starati se, co z nich bude.

Leni bylo to takhle vhod. Ve svém svědomí neměla si čeho vyčítati a nemusila se obávati bolestné oběti těžce nastřádaného, zbožňovaného jmění.

Tak vypadalo to v srdci této bezúhonné osoby, které nemohl nikdo vyčítati, že by mu byla ukřivdila krejcarem. Její provinění nestíhal žádný soud jako defraudanta, jenž její pomoci se dovolával.

Vyšší intelligence než naše nechať rozhodne, kdo z nich byl lepším, kdo horším. Naším úkolem je, hleděti do těch mysli, a nalezáme-li záchvěvy dobra tam, kde jsme se toho nejméně nadáli, vážiti si jich co skvostných nálezův a zařaditi je v museum drahokamů z hlubin srdcí vážených.

Teta Leni usnula teď pokojně snem spravedlivých, jakoby byla měla opravdu právo k tomuto blaženému klidu. Mělať teď za to, že jest vyhráno, a nedávala již ani pozor, vrátil-li se bratr také na lože. Bylať brzo ve spaní pohroužena.

Ale on zůstal seděti sám u kamen. Měl v hlavě jako žhavé uhlí. Dobře, že tu byla ještě láhev s punčovinou a že šla Leni spat, aniž ji dříve uzavřela. Přihřál si ještě více vody a naléval si sklenici za sklenicí rychle za sebou.

Krev se mu rozpálila. Z počátku neměl jiných pocitů, leda radost, že mohl pustiti také jednou uzdu chtíči po něčem dobrém, kterou jeho

sestra jindy držela jako železnou rukou, což si dával líbiti, jakoby jinak býti nemohlo.

Na nevlastní dceru a její záležitosti ani mysliti nechtěl.

„Eh, co je mi po ní, po nich všech,“ pravil k sobě. „To tak. Dát jim všecko.“ Musil se tomu až zasmáti. Byl to právě nesmysl. Nic jiného v tom neviděl. Jedni aby pracovali, střádali jako včely v úlu, druzí aby měli právo přijíti jménem příbuzenských svazkův a vzíti jim to.

Ne, ne, toho Bůh nemohl žádat. Svědomí? Larifari. A sestra Leni? On prohlížel ji dobře. To byl tak její způsob, dříve nasazovati na lidi a pak za ně orodovat. Ta nemyslila to do opravdy, aby jen tak své jmění vyhodil. Ale, ale, kde pak! Ta se uměla přetvařovat.

Mezitím vléval sobě do žil oheň a sílu vonného nápoje. Mlhy alkoholu stoupaly mu do mozku jak elektrické mračno. Jasné vědomí za ním zašlo a v obraznosti začala matná blyskavice.

Dopil poslední sklenku.

Slyšel vedle v pokojíčku Leni chrápati a byl rád, že posud nevěděla o jeho hýření.

„Teď ulehnu také,“ povídal si polohlasitě. „Budu teď dobře spáti, jako Leni. A tam ti — Norbertovic, ať si pomohou, jak dovedou. Co je mi po nich!“

Chtěl vstáti, ale stůl a na něm světlo kroužilo se. Pokoj se vším nářadím točil se kolem něho. Na stěnách jeho byly zavěšeny podobizny, na které všichni v rodině mnoho peněz byli obětovali k velkému vzteku Leninu, která nechápala účelu podobizen. Ti druzí a jmenovitě nebožtík otec drželi však na ně mnoho.

Tyto podobizny přicházely nyní k Petrovi blíže. Nechtěl-li padnouti, musil se posaditi zas. Ale i při tom byl by málem padl na zem. Jen se chytil lenošky.

„Co se to děje se mnou?“ divil se, nechápaje, že jest opilý. „Proč točí se stěny pokoje? Proč teď visí obrazy jinak než prve, než každý den, sedím-li na tomto místě?“ Nebyl s to se domysliti, že domnělý zázrak záležel v tom, že padaje do křesla, zpola s ním se otočil.

Jak jindy sedával na tomto místě, den co den míval před očima velký obraz Spasitelův, v oleji hrubě provedený, pod nímžto hořela věčná lampička z červeného skla.

Tento obraz měl rád. Měl za to, že mu Kristus Pán s něho stále žehná. Ale teď ho neviděl. Naproti němu visely olejové podobizny jeho nebožtíka bratra a švagrové, která se stala později ženou jeho.

Jindy nezavadil zrakem nikdy o tyto dvě podobizny, které tu visely posud, jak nebožtík otec určil. Leni měla z otcovy památky jakousi hrůzu a netroufala si měniti, co on pořádal. Naopak měla pověru, že by se stalo neštěstí, kdyby někdo na ten pořádek věcí sáhl.

Kristův obraz visel nad postelí, ve které starý otec byl skonal, kde nyní Petr spal. Nad ořechovým prádelníkem mezi okny visela skupina podobizen, mezi nimižto největší byly obrazy Pavla a jeho choti. Byli malováni hned po svatbě, on v modrém kabátě s bílou náprsenkou, s bohatými vlasy, nad čelem kadeřavými, s prsteny a řetězy zlatými, ona

v popelavých hedbávných šatech, s růží za ňadry, s kadeřemi kolem čela, na nichž byl krajkový čepeček s růžovými gazovými pentlemi.

Petr chodil leta koľem těch podobizen a nikdy neutkvěl na nich jeho zrak. Před pokusem vstáti z křesla pravil: „Co je mi po nich!“ a posud ležela mu ta slova na rtech, které je mechanicky opakovaly, jakoby o to se jednalo, naučiti se jim z paměti.

Díval se teď tupě očima jako skleněnýma na obrazy, nevěda, co se děje, a najednou chtěl vykřiknouti: „Co je mi po nich!“ a zkusil udeřiti pěstí na stůl. Ale neměl hlasu, zablabolil a slabá ruka padla mu chabě na klín.

Mezitím upíral oči neodvratně na podobizny. Ty nevisely v tak skvělém osvětlení, aby je byl mohl dobře rozeznávati do všech podrobností, což také se nedalo očekávati od jeho zkaleného zraku. Nicméně jevily se jeho vnitřnímu zření všecky tahy bratrovy, jeho jasné oko, vlídný úsměv a všecko, jakoby žil. Najednou stala se usměvavá tvář bratrova vážnou. Víc a více se mračila. Teď měla výraz hrózivý.

Ale Petr zablabolil znova: „Co je mi po nich.“ A dále mluvil, hledě na podobiznu: „Je to pravda. Nic mi po nich není. Je to tvoje dcera a ne moje. Jsou to tvoji vnuci. Ty jsi se zalichotil tomu děvčeti a ona mne nechtěla ani vidět, když tebe seznala. Kdyby tebe nebylo bývalo, byla by mne měla ráda. Tys mne o ni oloupil. Pak umřel jsi a nechal jsi ji tu v nesnázích. Byl jsem jí dobrým dost nesnáze vyrovnat, smilovala se, přijala mou ruku, ale její srdce jsi mi nevydal. To dala ti s sebou. Ani mi toho neskrývala, že jsem jí protivný. Zbožňovala jen to dítě, tu nezdárnou dceru, neposlušnou, vzdorovitou, nerozumnou. Provdala si ji, jak sama chtěla, mne neptala se za radu, sotva mne žádala za svolení. Zařídila ji jako kněžnu, a paní Norbertová žije jako kněžna. Teď mám dát poslední groš za její lehkovážnost. Kdybych zemřel, ani by nezaplakala. Naopak čeká na mou smrt. Chce dědit po muž. Mne nikdo nelituje. Jsem tu od jakživa, bych jiným sloužil a dával. Tvá žena, když se stala ženou mojí, nezacházela se mnou jinak, leda jako s hodným služebníkem, který se jí zcela obětoval. Její dcera hleděla na mne s vysoka. Když mi žena zemřela, přetrhl jsem spojení s dcerou. Ona nezasluhovala ode mne dobrého oka. A teď, nenadále vpadne mi sem ten celý rod a já mám býti na dále otrokem, mám všecko dát a oni mají býti pány na moje mozoly? Kde vzal se takový zákon? Kdo odváží se mně zde poroučet?“

Slze kanuly mu po lících mezitím, co takto hovořil nesrozumitelně každému, kdo by ho byl poslouchal. Avšak nikdo ho neslyšel. Leni, zahrabaná v peřinách, nedoslýchala, a ostatně spala tvrdě a teď už klidně, co nepokoj vlastního svědomí bratrovi do duše hodila.

Vedl svou ještě dále, ale čím dále, tím nesrozumitelněji a nesouvisleji, a podobizna bratrova bledla a mizela mu s očí, nyní přimhouřených. Zdálo se, že usne ve křesle za stolem. Dřímota opřádala kolem něho jako clonu. Neviděl ničeho, slyšel jen jakési bzučení, hlava mu klesala k prsům.

Ale náhle vzchopil se a zachytil se stolu. Viděl něco, a to jej vzbudilo. Pokojem kráčel pomalu jeho bratr Pavel. Byl to on. Jeho po-

stava štíhlá i statečná, jeho švarná chůze. Obličej měl od něho odvrácený, jeho si nevšímal.

Petr klepal se hrůzou a vystřízlivěl úplně. Přelud zmizel. Petr vstal, chtěl jíti do postele. Ale měl nohy jako přirostlé k zemi.

Sedl zas a zakryl si obličej, aby podobizen více neviděl. Potil se strachem, aby se mu bratr anebo jiný mrtvý opět nezjevil. Chtěl volat Leni, ale i jazyk měl jak ochromený, a ona neslyšela jeho slabého stenání.

Začal se modliti polohlasitě a odříkávaje otčenáš za otčenášem, zpomínal bezděky na svou nebožku ženu.

Viděl ji jako mladé děvče, když o ni se ucházel. Bylať osiřelá a starý Vyskočil byl jejím poručníkem. Ona myslila, že si bude musit vzíti jeho syna Petra. Ale tu přišel Pavel z cest. Byl pěkný, veselý, do světa, a Lizinka naklonila se ovšem jemu. Nepatrný, neohrabaný Petr mu ustoupil, a nikdo nedivil se její volbě, ani jí proto nezazlil. Byla tak krásná, všude oblíbena, milá, a on? Vždyť se znal. Věděl, že nemůže býti milován. Byl by se vpravil ve svůj osud jako málo kdo, kdyby ho jen Leni nebyla pořád popichovala. To jej hnětlo. Musil stále mysliti na to, jak byl odstrčen a povržen.

Sám nevěděl, jak mu bylo, když ho došla zpráva o bratrově náhlé smrti. Sdrtilo jej, že mu tak záviděl tu ženu. Neměl ani stínu myšlénky, postaviti se na jeho místo. Byl ryzím poctivcem až na dně srdce. Měl za to, že Lizinku dávno již nemiluje, že jej pouze hněte její pohrdání, a teď se jí vyhýbal dokonce. Bylo mu líto, že jej s bratrem rozdvojila, a jeho teď oplakával dvojnásobně proto, že poslední dobou k sobě tak byli schladli. Ani Lizinku nešel navštívit po bratrově pohřbu.

Ale za nějaký čas přišel k němu otec s čelem zachmuřeným a pověděl mu, v jakých nespořádaných, nešťastných poměrech Pavel svou vdovu po sobě zůstavil. Vyzval jej, aby s ním uvedl co možná pořádek do toho, a starý otec nešetřil peněžitými obětmi.

Petr vzal to všecko do ruky. Pavel pustil se do velkých podniků, které jej příliš zaváděly. Petr byl pln energie. Něco vedl dále ze započatých prací a druhé podniky zrušil anebo šťastně předal. Dařilo se mu tak, že za rok bylo vše vypořádáno a Lizinka měla zabezpečené živobytí i s dítětem, ovšem v případě, kdyby našla spolehlivého dílovedoucího, který by vše dále vedl, jako Petr to zavedl.

Jak byla tehdy vděčna mladá vdova. Jak bylo to krásné, když mu řekla, že nenajde pod sluncem nikoho, kdo by jí vedl závod jako on, a samo se podalo, že se jí ptal, chtěla-li by ho tedy podržeti u sebe, chtěla-li by, aby jí byl více než dílovedoucím. Náhle mezi modlitbou Petr procítil veškerou slast onoho okamžiku, když se mu dala objati všecka uzardělá a ráda svolila. Stenaje volal teď: „O, kdybys byla kdy pochopila, Lizinko, jak jsem tě měl rád! Ale tys to přece jen nevěděla. Byl jsem ti lhostejný až do smrti. Sotva chvílinku dal jsem se klamati, že bys mi byla nakloněna. Ach, kéž bychom mohli býti znova živi a mládi! Snad bych teď lépe věděl, kterak tvé lásky získat. Vím, že Leni stála mezi námi a tobě bývalo líto, že na ni více jsem dával než-li na tebe. Ale já jsem se chýlil k sestře ze zoufalství, proto že jsem

tvého srdce neměl. Kdybys byla bývala moje z celého srdce, nejen tak z milosti, bylo by vše jiné bývalo.“

Zas modlil se rychle a odměřeně jako stroj, aby dohonil, co těmi myšlénkami zameškal. Ale ty nezkrotitelné myšlénky zas mu utekly ze slov modliteb a on viděl tu řadu roků svého života, nenahraditelně ztracených, kterou se ženou prožil v nesváru denním a beze všeho štěstí. Teď želel těch skvostných roků. Byl by chtěl sevříti v náruč ženu posud v upomínce drahou. Byl by chtěl, ona aby se mu zjevila, a zdálo se mu, že by se nebál toho vidění. Ale ani k tomu neměla jej asi dosti ráda.

Byla teď spojena opět s Pavlem, a jej byla vyslala z onoho světa, by bratra napomenul, aby jejich dceři přispěl ku pomoci v zoufalém jejím postavení.

I to jej bolelo. Jak on věci pojímal, měl tohle za jisté, jak to myslil. Této noci bylo mu, jakoby byla sbourána hráz jindy neproniknutelná mezi smrtí a životem, a v duševním neobyčejném rozčilení svém stál sobě s nebožtíky tváří v tvář. A opět cítil, jak byl odstrčen, potupen, zkrácen.

Nicméně neměl vzdorů proti nim, byl krotký a smuten. Modlil se nyní takořka zuřivě.

Jak se ten celý výjev skončil, nevěděl a nikdy se na to neupamatoval. Viděl však jakýsi zázrak v tom, že probudiv se ráno ještě za šera, shledal se ležeti v posteli. Lampa byla pořádně uhašena, aniž se pamatoval, že on by to byl učinil. Byl přesvědčen, že jej zachránily dalšího zla jeho úsilovné modlitby, a že mezi modlitbami nevědomky byl ulehl.

Při probuzení věděl vše dopodrobna, co s ním se bylo událo, krom tohoto zakončení. Teď bylo mu volno. Měl dobrý sen, a sice o nebožce ženě. Ona tiskla mu ruce dlouho a vřele. Její dlaně byly tak jemné a teplé. Bylo to pravé blaho, a pak sehnula se rychle a jako po smrti Pavlově, když jí z největších nesnází pomohl, políbila mu také ve snu ruku. To jej probudilo.

Vstal rychle. Byl jak o třicet roků mladší. Hodil na sebe šat a přistoupil s lampou v ruce k posteli sestřině, která dnes zaspala. Cítíc jej na blízku, probudila se a pozdvihla s udivením hlavu.

„Poslouchej, Leni,“ řekl. „Já jim to tedy dám. Co mám dělat? Je mi to tak již souzeno.“

(Pokračování.)

Z denníku neznámého člověka.

Napsal **Aug. Eug. Mužík.**

Dvanáct starých, sežloutlých listů. Po obou stranách jsou popsány hustým, drobným písmem. Znalec písma mohl by z fysiognomie jeho uhodnouti snad celou povahu pisatelovu, ba i osudy jeho života, ale já takovým věcem zhola nerozumím. A tak leží ony přede mnou zcela mrtvy a tajemny. Vidím jen písmo trhané, ať dím nepokojné, právě tak, jakoby se kamsi do daleka rozběhnouti chtělo, ale ty divoké zkratky jsou jak okovy, jež je násilím na místě udržeti chtějí. Ony ruší někde i smysl a tím celou illusi, nechávajíce čtenáře mnohé jen tušiti a jemu samému se domýšleti.

Patrně psal zde člověk intelligentní, ale jaksi nedbalý a neklidný, snad z povahy, snad z úmyslu. On svému psaní jistě zcela dobře rozuměl, a to byl asi také jediný jeho účel — j i n ý měl spíše nechápati než-li rozuměti . . . .

Procházeje se kdysi po písčitém břehu žlutavého Labe, kde o několik kroků dále jest již plno nebezpečných výmolův a zlých proudů, které vyvírají z dola a točí se stále kolem sebe, tvoříce tak drobné, ale divoké víry jako hluboké trychtýře, stanul jsem náhle jaksi náhodně. Snad že jsem právě nemohl rozluštiti ihned nějakou tajemnou záhadu života, jimiž je mládí lidské tak bohato.

Mládí — jest ho vůbec ještě na světě? — jaký to podivný, čarovný a hrdinný věk, plný zapírání sebe a obětování se, kdy člověk touží za cenu vlastního pokoje proniknouti každou hádanku, prohlídnouti každou záhadu. Čím jsou tobě, kouzelný ty klíči, všecka tajemství přírody, vzniku, osudu a umírání světa a srdcí? Tobě není nic nemožného. Žádný taj není tak hluboký před tebou, abys se až na dno jeho nemohlo donořiti, aniž jaká otázka tak závratná, abys jí křídly svými nedostihlo. A tak se stává, že uplynou nám chvíle, hodiny, dny v lahodném, opojném přemítání, podobném snům dávných světců na poušti. Jest jakási lahoda v tomto chmurném přemítání, v tomto mučení a užírání své vlastní bytosti, jakou cítili druhdy klášterníci při bičování a trýznění svého těla.

Později člověk nemůže již všeho toho pochopiti — ale rád aspoň vzpomíná, a sesvětačev a sevšedněv sobě, utíká se časem o samotě ještě v ty kouzelné, zašlé a směšné sříceniny vnitřní své svatyně, kam chodíval kdysi před léty, tak často hrd a nadšen, přemýšlet, doufat a se odříkávat . . . .

V takových myšlénkách tluče tehda na procházce té holí do větší hromady písku, jejž řeka časem na břehu nahromadila, vytáhl jsem tak z něho několik starých cárů papíru, šelestícího při každém úderu holí, jakoby to byla opravdu nějaká bytost živá a cítící, která prosí za ulevení. V mé mysli vzbudil tak podivný dojem, jaký působí asi každý sled lidského

života v krajině úplně opuštěné, vrácené zase pouze přírodě a jejímu jednotvárnému, pokojnému běhu.

Sehnuv se pro papíry, poznal jsem na první pohled, že jest to část nějakého zápisníku. Z části byl psán inkoustem, z části jen tužkou. Dlouho jsem se potom musil namáhati, nežli jsem vše do podrobna pročetl. Zvláště poslední část zápisků, tužkou nedbale načrtaná, protivila se zoufale mému nepovolnému snažení, jí porozuměti, a učiniti ji přístupnou prostému rozumu nezasvěcence. Nějaký cizí, neznámý člověk psal as na tyto blánky poslední osudy svého smutného, zničeného života.

Ze všeho je patrno, že autor zápisků před nějakým časem se zde, v těchto místech, rozloučil se světem, a v této řece dokonal své dny. Pátral jsem tedy při návratu svém v domov, ale nikdo nemohl mi poskytnouti sebe menších zpráv... I na četnickou stanici jsem zašel a způsobil tam poptávkou svou horlivý zájem, který prý později, když jsem odejel, skutečně měl v zápětí odhalení samovraždy pisatele denníku.

Začátek zápisků byl dávno utržen. Zničil jej autor sám, či ztratil se časem? Či odpočívá tam také jestě někde pod vrstvami písku?

Zápisky počínají patrně přijetím pisatelovým do advokátní kanceláře za nějakého posledního písaříka. Nepříliš to tučná a lákavá látka pro čtenáře. Ale skládá-li se osud celého národa, celého lidstva z osudů jednotlivců, a je-li výslednicí života jejich, mohou býti i ony, třeba prosty a jednoduchy, přece dosti zajímavy. Zvláště přihlížíme-li spíše k duševnímu jejich životu. A vědomí, že někde vedle nás, ukryt a utajen v šero všednosti a jednotvárnosti massy lidské, žije člověk, který také touží, myslí, cítí a trpí jako my, který má též svůj vlastní svět a osud, určitě vytvářený a svérázný, vědomí takové stojí opět jinému člověku za více, nežli kniha o povšechných událostech a povrchních činech Římanů...

A tak již počněme čísti.

Dne 15. září.

Konečně tedy zachráněn, ba spasen! Místečko chudé, existence skromná, jsem jako ten ptáček, který maje křídla schromená ku každému letu, sotva se drží na drobné rozpuklině skalní zdi, ale přece drží! Dole pod ním hemží se divoké vlny, číhající na svoji kořisť, ale zde nahoře je bezpečno. Časem se i zlepší stav ptáčete — však my se ještě také chytíme s osudem, jen co si trochu odpočinu... Nyní jsem dosud unaven, tak unaven! Nemám síly, a kdyby nebylo se mi v poslední čas naskytlo toto útočiště, jistě bych byl již zhynul... Cítím, že toto úsilí jest posledním mého života. Selže-li nenadále i to, bude všemu konec. Ostatně, nač tolik mudrovati? Díky bohu i za to. Co minulo, to tam a jen blázen hledí s účastenstvím na zašlé údaje. To je tolik, jako bych litoval přeletlé vlny v řece. Staré odkvapí, ale v zápětí jich přicházejí nové a řeka teče dále bez ustání. Ale budu, ptám se s hrůzou, vždycky dosti moudrým, abych oželel, a netoliko oželel, ani více nevzpomínal?... Dvacet zlatých měsíčně, ale stiš se, srdce mé a nezmítej se radostí! Pracuj a zapomeň, zapomeň, zapomeň!

Dne 20. září.

Dni odměny a slávy! Velebím tebe. Můj chlebodárce jest člověk dobrý. Vidí, že chci pracovati a uznává to, a oceňuje to. Dnes ráno přistoupil ke mně, on sám. A řekl mi vlídně, že se činím a že uvidí, co se pro mne dá udělati. „Přidám vám ještě, zůstanete-li takovým, jakým jste nyní.“ Bodejť bych nezůstal! Ještě se polepším a stanu se pilnějším, jakmile jen se do všeho lépe vpravím. Dosud nejsem takové práci zvyklý — ale všecko se podá, musí se podati. A to co nejdříve. Jen kdyby mi ty myšlénky chtěly dáti pokoje ... Přidá mi! Můj rozpočet ztuční. Snad si budu moci koupiti brzy i nové šaty, prádlo a boty!

Dne 25. září.

Dnes jsem se pořádně naobědval, opět jednou po dlouhém čase. Nikdo by nevěřil, jak blahodárně působí takový dobrý oběd na náladu, ba na celou povahu člověka. Nebyl docela beze vtipu, kdo řekl, že po hostině bývá i tyran milostivějším. Já bych byl rozdával tu chvíli království. Pro začátek spokojil jsem se tím, že jsem dal zbývající dva desetníčky chudému starochu, který stává na rohu chodníku, kudy chodívám do naší kanceláře. Můj kollega, starší písař, vypravoval o něm sice, že má někde v okolí chalupu s polnostmi, a že provdávaje nedávno svou dceru, dal jí věnem několik tisíc; ale o kom, ptám se, nevypravují nyní lidé něco špatného? Snad za krátko budou vyčítati i mně, že jsem milionářem.

Ne, moji milí, jsem chuďas, pouhý bídák, jako poslední mezi vámi, který hltá zbytky a drobty, padající dolů do temnoty a prázdnoty chudoby se stolu boháčova, ale mohl jsem kdysi býti opravdu boháčem, kdybych jen byl chtěl. A vědomí to stojí samo za polovici skutečného jmění. Jsem vychován v pohodlí, ba přepychu. Můj otec byl sice chudý jako já nyní, neboť si vzal také chudobnou ženu a nehleděl na praktické vykořistění života jako jeho bratr. To byl jiný muž! Měl své zásady, neklamné, které vedou jistě k blahobytu, třebas bahnem špinavosti a zištnosti.

— Co mi platno, říkával dobrý ten muž, mám-li ruce čisté jako svátosť, jsou-li prázdny. Není lépe, držeti ve špinavých dlaních hrstě zlata? Co z toho, kudy jdou naše cesty, jen vedou-li k bohatství. Totě tolik, jako nejezditi po železnici z obavy, že vede močály a bažinami. Člověk může seděti při tom přece v suchu. — Ó byl to veliký muž ve svém oboru, škoda, že já neměl ani jiskřičky jeho nadání.

Škoda? Ne, tisíckráte ne! Ruce mé jsou mozolny, prázdny, a schromnou snad jedenkráte prací a nedostatkem, ale čisty zůstanou přece. A nelpí na nich ani poskvrny ani prachu z minulosti za nehty. Ale kam dojdu já s takovými zásadami?

— Tvé cesty vedou jen na ulici a na smetiště, řekl mi jednou strýc.

— Ale ne do káznice, strýče.

Tehda se strýc zamyslil zcela vážně a nemluvil týden se mnou. Ba odpustil chuďasu jakémusi veškeré vysoké úroky, když jej byl chuďas na kolenou poprosil.

Jak jsem se tehda styděl. Šel-li jsem okolo lidí, sotva mi na můj pozdrav odpovídali.

— Také jedno kvítko z lichvářovy zahrádky, které roste na útraty jiných, slýchal jsem za sebou.

— Nech jej, řekl jiný, k čemu se obírati takovým člověkem?

Ve mně to vřelo. Kterak byl bych rád skočil k nim, uchopil jich poctivé ruce a řekl: Bratři, křivdu na mně pášete. Nelíbí se Hospodinu, zatracovati bez soudu. Nejsem takový, za jakého mne považujete. Jsem počestný, čistý jako vy, jsem také vašinec — ale věděl jsem, že by mi neuvěřili. Tenkráte nemohl jsem usnouti hroznou bolestí.

Proč trpím nezaslouženě a nevinně? Co jsem já jim učinil? Proč mne tak pronásledují?

Ale vnitřní hlas mi pravil:

— Jsi vinen, jsi zpola vinníkem, neboť bydlíš pod střechou zloděje a jíš jeho chléb.

Ale tenkráte neměl jsem ještě tolik síly, abych se vzdal všeho, hodil vším bohatstvím do té strašné, faunovské, cenící se tváře svého strýce a odešel. Nenapadlo mi to ještě tehda. A kdyby bylo i přišlo na mysl — bylo by to lhostejno.

Byl jsem — kajicně vyznávám — také zamilován, jako bývají všickni mladí lidé... Nyní si to nerad připomínám, ale tehda jsem plýtval city, jako marnotratník je utráceje, jimi hýře jako penězi.

Proč to vše vypravuji sobě sám nyní po létech? Čeho chci tím dosáhnouti? Proč vyhrabuji kosti mrtvých, dávno zničených dnů ze hrobu minulosti? Mohu-liž říci jim opět: ‚Odějte se masem a krví skutečnosti, vstaňte a buďte, žijte a plaňte zase?‘

Ale na jednu chvíli vzpomínám si s hrdostí. Byla to chvíle slavného sebepoznání, chvíle, jakých je málo v životě lidském. Tehdáž nalezl jsem se po dlouhém hledání. Poznal jsem v sobě cíl celého snažení našeho pro pravdu boží a právo lidské. A nález takový má pro každého člověka význam větší než-li objevení Ameriky.

Jedenkráte předstoupil přede mne strýc a usmívaje se zvláště líbezně, řekl:

— Nu vidíš hochu, kterak o tebe pečuji. Činím ti pohodlí. Ani o ženění nenechám tebe se starati: Vybral jsem ti sám. Vše je smluveno, čekají již jen na tvoji návštěvu. Ona se také těší — budete to míti hezké živobytí. Strýc a starý tatík pohnou jen měšci a mladí mohou tančiti...

— Koho mi to chcete dáti? Snad ne dceru toho zloděje?

Strýc se zamračil.

— Jakých to užíváš hned podivných výrazů! Zapomínáš, že i ty sám — kdybys chtěl nazvati tak jeho — musil bys tak říci i o svém strýci — věru, i o sobě samém, neboť cokoli padne na tvého strýce, padne i na tebe... Celé moře vášnivého protestu vzkypělo mi v hrudi.

— Já nejsem z vašeho stáda, milý strýče, řekl jsem klidně, ale jízlivě. Ať je zlodějem kdokoliv, vy i on — nejsem jím dosud já a nikdy nebudu!

— Cos' to řekl, zvolal strýc, rudna hněvem. Odvolej to, odvolej to hned, sice — — — Neodvolám strýče. Ještě jste mne nepoznal? Nevíte, že spíše zemru hlady, než bych páchal vědomě déle nepravosti! Umývám své ruce ze vší špíny vaší a chci raději sousto okoralého, poctivého chleba, než plné mísy jídel, jež by mne pálily v útrobách . . .

— Žebráku! zasípěl strýc. To pravíš mně, který jsem tě vychoval a živil tak dlouho? Nelíbí se ti zde déle? Tedy jdi si a neopovažuj se překročiti práh můj jinak než až se úplně pokoříš. Rozuměl jsi? Táhni!

Odcházel jsem, u dveří jsem se zastavil a řekl pevně:

— S bohem tedy už na vždy!

— Hahaha! smál se strýc za mnou. Však ty se vrátíš rád, až na tě nouze usedne. Znali jsme už jiné a skrotli, a jak skrotli! Přijdeš také brzy a budeš prositi na kolenou!

— Nedopusť bože, modlil jsem se v duchu, aby se vyplnila slova jeho. Uznáš-li, že jsou poctivé skutky mé, a spravedlivá vůle moje, dej mi i síly, abych vykonal, co jsem si umínil. Přetrhni ta pásma lži a podvodu, a nedopusť, aby lidé byli déle okrádáni, rdouseni a vyssáváni jinými, a abych já stal se horším, nežli ti katané, kteří snad ani nevědí, jaké to hříchy páchají.

Od té doby přestal jsem se o strýce starati a nezaslechl jsem o něm ničeho více . . .

Odešel jsem od něho ihned k své lásce. Vše lze nyní pověděti již zkrátka. Jak uslyšela, že jsem nyní chud jako ona, vysmála se mi do očí.

— Co s vámi? řekla. Takových, jakým jste nyní, dostanu na sta. Chtěla jsem býti paní — žebráka nepotřebuji.

Myslil jsem tenkráte, že se buď zblázním, nebo že zavraždím všecky. Ale opanoval jsem se přece. Chtěl jsem zvítěziti nad nimi a dokázati jim, že čistá, nezištná práce chuďasova jest cennější, nežli hromadění hříšného zlata. Chtěl jsem — — kdo ví, co všecko jsem tehda chtěl, ale bylo mi, jakoby mi sám Bůh musil záviděti. A dnes? Po létech? Jaká jest billance má?

Stydno duši. Proč i z nejkrásnější květiny státi se musí hnůj? Kde jsou moji nepřátelé? Žijí dále a těší se bohatství. Lidé na ně ukazují prstem, ale běřou přece rádi odpadky jejich milostí, šeptají si o nich po straně, ale čekají přece na jich pokyn a lapají každý blahosklonný pohled jejich.

A já rozmnožuji jen tu velkou armádu chátry, kteráž trpí, aniž zná účel svého trápení, a umírajíc houfně jako jepice v letním večeru, nepochopí a neuzná ani ceny svého vznešeného, počestného života a ceny své neposkvrněné síly, z níž se rodí svatí tohoto světa . . .

Dne 1. října.

Radostným dojmem roznícen necítím dosud ani hladu ani chladu . . . Co to? Rým — aj věru, rým! Rým po tak dlouhém čase. Ano, událosť taková nadchne člověka. Můj sen se vyplnil. Dvanáct zlatých padesát krejcarů za půl měsíce. Můj chéf dostál slovu, přidal. Tančil bych radostí — tolik peněz najednou, poctivě vydělaných peněz! Na podobnou dobu se již ani nepamatuji . . .

A co více. Druhý písař, starší můj kollega, týž, který nedávno, když jej „starý“ plísnil a mne, mladíka, jemu za vzor stavěl, vztekle po mně očima kroutil, přistoupil sám dnes ke mně, podal mi ruku a gratuloval mi.

Byl bych mu padl hned do náruče — lidé, lidé, jak jste dobří! Křivdil jsem vám, odpusťte mi! Leč nebyla to pouze vina má, proč jste mi podávali stále jen za chléb mých citů kámen urážky a nenávisti? Kollega žádal mne pak, abych mu půjčil ze svých peněz pět zlatých, na týden, pouze na týden. Má doma nemocnou ženu a pět malých dětí — myslil jsem a slyšel také někde, že jest dosud svobodný, ale to tedy nemůže býti. Čeká měsíční příspěvek třiceti zlatých od svého bratra, bohatého statkáře v kraji, a jakmile jej obdrží, vrátí mi peníze mé třeba s úroky, ba půjčí mi také, budu-li chtíti. Mne to sice z počátku překvapilo, ale jak mu to odepříti? Pomůže mi za to zase jindy. Jest to tak dobře na světě, že, jak se říká, ruka ruku myje. Půjčil jsem mu tedy ty peníze, ač bych jich byl sám také tolik potřeboval, ale moje osoba musí v takovém případě počkati. A potom to hrdé vědomí, že mne již také někdo potřebuje, a pocit slasti, že mohu já též někomu dobrodiní prokázati! První vnitřní uznání po tak dlouhém čase, jaký div, že jsem byl neobyčejně vesel!

Dne 6. října.

Podivní lidé, bože můj, ještě se celý chvěji. Či měl jsem přece pravdu tenkrát, když jsem o lidstvu pochyboval?

Dnes ráno přišel k nám do kanceláře jakýsi ubožák. Podle zevnějšku byl to prostý venkovan, bezpochyby rolník neb něco podobného. Snad ještě méně. Šel do pokoje doktorova a my si ho skoro ani nevšimli, neboť takových chuďasů chodívá k nám na tisíce. Za chvíli bylo slyšeti z pokojíka hlasy poněkud silnější. Patrně jednalo se o nějaké splátky. Venkovan prosil doktora úpěnlivě, aby mu počkal . . .

— Pro čtyři zlaté, milostpane!

— Pro čtyři zlaté, odpovídá doktor. Vidíte sám, jaký jest to pakatel a platiti nechcete.

— Nemám milostpane z čeho, nemohu. Všady jest taková bída! Rád bych pracoval, ale dávno již není do čeho uhodit. Pomoc odnikud. Jíst se chce. Což já . . . snesl bych už něco, ale ty děti! . . . Vypůjčiti není si kde, na dluh nechce již nikdo dáti. Počkejte mi jen do jara, pak všecko zaplatím.

— Nemohu vám počkati ani den více, mám tak nařízeno.

— Mám se tedy státi docela žebrákem? zastenal venkovan.

— Co mi po tom, řekl doktor chladně, mám své instrukce. Naučím vás, řádně platiti. Takové vytáčky my známe. Lhůty jste si sám udělal a teď jich dodržeti nechcete. Každý se musí přičinit a uskrovnit. Či myslíte, že mně padá s hůry?

— Pro milosrdenství boží, milostpane, slitujte se! Co se stane z mých dětí?

— Ať jdou žebrat!

— Bůh vám nedá štěstí za ta slova!

— Jakže, chcete ještě vyhrožovat? A teď teprve ne a ne! Slyšíte — do zítřka — ani hodinu déle nečekám, a nezaplatíte-li, dám vám všecko na buben, jako že je Bůh nad námi. A teď už, ani slova více, nemám času, jděte.

Venkovan vyvrávoral z kabinetu doktorova.

Šel okolo mne tak smuten a divoce rozechvěn. Hleděl jsem naň, on toho nepozoroval. Byl jako opilý. Tvář jeho byla ustrašená a vyjevená jako tvář dítěte, jež ví, že bude bito, hrozně bito... Seděl jsem u dveří. Ve dveřích se ještě obrátil a řekl:

„Můj bože, mám tedy zítra zaplatiti. Mizerné čtyři zlaté — ale kde bych je do zítřka vzal. Tolik jsem jindy rozdal žebrákům za týden. Toť už ani spravedlnosti..."

Poslední slova dohučel za dveřmi. Jak rád bych byl skočil za ním a řekl... „Příteli, nezoufejte, ale věřte v Boha a on vám pomůže... Zde máte!..." a vtiskl mu do ruky bídné ty peníze. O zlato, krvavé, řeřavé zlato! Děsný kove, jejž sám ďábel vymyslil a na svět hodil, aby si jím zakoupil vládu nad lidstvem a dušemi křesťanskými.

— Vím, co učiním, řekl jsem si v duchu. Upomenu svého dlužníka. Není to sice hezké, ale také jeho lhůta již minula, a mluvil-li tenkráte pravdu, peníze již má. Jest zde důležitější pohnutka — jedná se tu o blaho a snad životy lidské. V zadu čekají malé děti... A tu nemožno přihlížeti klidně a skládati ruce v klín. Nutno pomoci, a to rychle, chceme-li také, aby nám Bůh jednou pomohl. Kdo chce dojíti milosrdenství, musí sám dříve milosrdným býti. Požádám tedy svého kollegu, potom se zeptám chefa na byt onoho nešťastného dlužníka a přinesu mu spásu. Upomínal jsem tedy zcela zdvořile písaře. Ale to jste měli vidět! Osopil se na mne a odbyl mne zcela krátce, že peněz dosud nemá, a že mohu býti vlastně rád, když on si ode mne vypůjčí. Jak to, holečku? Proč bych měl býti rád? Nechat se okrásti a býti za to vděčen? Totě přece trochu mnoho, zůstal jsem jako zkamenělý. Pak jsem se přece odvážil, mu odporovati a řekl jsem mu zcela suše, že ty peníze musím mít ještě dnes, jinak že to udám chefovi. Právě se otevřely dvéře a chef vešel. Slyšel, oč se jedná a řekl mi chladně:

Tak? Vy půjčujete ještě peníze? Nevěděl jsem, že jich máte tak nazbyt. Ode dneška strhuji vám přidaných pět zlatých. Máte tedy měsíčního platu opět dvacet zlatých a jestli se vám to nelíbí, můžete jíti. Třebas hned. Za jednoho tisíc lepších. Beztoho nezasluhujete ani těch peněz.

Tedy nezasluhuji ani těch! Ale pak mi dává almužnu a trpí mne pouze z milosti u sebe. Ale což nepracuji poctivě a věrně za tu bídnou mzdu? Co chce ode mne více, můj bože, co mu mohu ještě dáti? Mám polykati mlčky jen stále všecky ty urážky a lhostejně přijímati nevděk a ústrky, kde mám právo na uznání a ocenění? Jsem-li já pes, který musí lízati ruku, která jej bičuje a nohu, která jej odkopává? Byl jsem tak pobouřen, měl jsem cosi opisovati, ale písmena míhala se mi před očima, ruka se třásla a péro trhalo papír a dělalo kaňky, jak jsem se jím papíru dotekl. Můj kollega byl vesel, a častoval chéfa jakousi dvojsmyslnou anekdotou. Chéf přestal zuřiti a naslouchal s povděkem blbému,

ničemnému žvastu. Zatím já činil jsem si v duchu řádné kázání, které hojně vydalo a účinkovalo na mne jako ledová sprcha. Mluvil jsem k sobě asi takto:

— Blázne, starý blázne! Ďas ví, kdy nabudeš rozumu. Zkusil jsi již dosti — přijdeš přece jednou již k nějakému poznání? Buď rád, že sedíš v teple, beř život, jaký jest a jak se ti podává. Či byla to nějaká slasť ještě před měsícem? Chceš býti opět vyhozen na ulici, chladnou a hladovou cestu života? Čert pobral tvé fňukavé manýry! Mají se snad tobě k vůli všickni lidé změniti? Jaký jsi to revolucionář, že nechceš již jednou uznati, že jsi jen takový pouhý, bídný, nepotřebný pes! Předhodili ti trochu kostí — hryz je, najez se a nereptej! Za tebe obdrží jich sta. A tvůj vnitřní život, schopnost hlubšího cítění, vnímání a pozorování, co komu do toho? To je veteš, zbytečná, obtížná veteš! Odhoď ji, jako ji odházeli jiní, a buď svobodný, a veselý, jako jsou ti jiní!...

Ach — ach — taková lázeň účinkuje! Svěsil jsem hlavu jako starý kohout a udeřil se kajicně do prsou. Chtěl jsem se kajicně vmísiti také v rozmluvu svých ctěných přátel, pamatoval jsem si také jednu anekdotu, hodně tučnou a vtipnou — ale hlas mi selhával a já raději mlčel. Napadlo mi také, že jest to nečestné, takovým způsobem se zavděčovati. Za to můj kollega zářil úspěchy. Doktor se konečně dosti nasmál, obrátil se ke mně a řekl, jakoby již na vše byl zapomněl:

— Dojděte mi domů, víte snad, kde bydlím, a požádejte mou paní, aby mi poslala nějaké kapesní šátky. Ale ať se mi chováte slušně a zdvořile. Jak máte mou paní osloviti, snad víte...

Což jsem nějaká služka? K tomu přece jsem najat nebyl. Ale šel jsem přece. Běžel jsem rychle, abych byl záhy zpět a nemohl skoro ani dechu popadnouti, když jsem došel k paní doktorové. Zastihl jsem ji v kuchyni, pohříženou v nějaká gastronomická studia. Oznámil jsem jí příčinu svého příchodu a představil se jí jakožto mladší písař. Podívala se na mne tak zvláštním pohledem... Byla dosud mladá, sličná, ale jaksi divně rozháraná, růžovou kazajku měla upjatou až ku krku. Ale když se vrátila z vedlejšího pokoje, se šátky, byly tři knoflíky rozepjaty. Stanula mezi dveřmi a řekla hlasem, neobyčejně měkkým a sladkým:

— Počkejte trochu. Mohl byste si chvílku odpočinouti, snad jste cestou unaven — ale ne, mohl byste jíti dále, do pokoje...

Stál jsem pevně jako turecký voják a řekl chladným a zdvořilým hlasem:

— Děkuji, milostpaní, ale nemohu, milostpán mi nařídil, abych se vrátil co nejdříve!

— Eh, jděte tedy, řekla ona tónem ledově příkrým. Byl to hlas již docela jiné osoby...

Odvrátila se, já se poručil a odcházel. Nohy se mi chvěly jako horečkou. Kdyby mi byla napadla tu chvíli nějaká výmluva, byl bych se vrátil a nechal chéfa a celou kancelář hodně čekati...

Před domem jsem se opanoval, ale dlouho to ještě trvalo, než jsem veškerého ošklivého dojmu zbavil.

Co to? Všímám si ženských — ba zamiluju se snad opět na konec jako nějaký quartán? Jedva jsem se poněkud zahřál pod hadry, jež mně milosrdně udělil osud ze svého pláště, a již chci šilhati po věcech, do jakých mi praničeho není. Ó ne, ne, pomyslil jsem si, musím a budu žíti zcela rozumně a uvaruju se všeho, co by srdce mé znovu do starých, dávno zapomenutých kolejí mohlo uvésti. Chci zapříti a udusiti v sobě vše, co zdouvá a zažchá naše srdce a naši obraznost jako Nero živé své pochodně. Lásko, touho, sladké snění a nerozumné blouznění mladosti, s bohem, s bohem! Jsem sám žebrák — k čemu stojíte vy u mých dveří? Jděte, nemohu vás potřebovati, překážíte mi v kariéře. Ale budu-li stále silnější vás? Budu moci navždy se vám ubrániti?

Dne 7. října.

Řána hromová z čista jasna, dělová puma, vystřelená do zástupu zbožných poutníků ... Takový byl dnešní den. Posud jsem jako ve snách. V prsou jest mi tak neskonale bolno, je konec, konec všemu ... Jediná věc mi toliko ještě zbývá, a ta nesmí mi ujíti ...

A to jsi ty, velká, svatá, spravedlivá smrti, která stojíš při člověku vždy, i tehda, když jej vše jiné opustí. Pak nabýváš ty na něho a on na tebe práva, pak se oba teprve náležitě pochopíte! A já již počínám tebe chápati ...

Vstal jsem ráno jako obyčejně. Ustrojil jsem se, nasnídal a kráčel pak do kanceláře. Klíče od místností má můj kolega, který také chodívá časněji, aby otevřel. Vystupuje po schodech, slyším nahoře hlasy. Byly zmateny a jaksi přestrašeny. Přišel jsem nahoru a viděl svého kollegu, kterak se nahýbá s několika lidmi nad jakýmsi předmětem. Ten předmět, bezvládný a klidný, byl člověk, bledý a zsinalý ... Poznal jsem rolníka ze včerejška ... Kolem krku měl krvavý pruh a na zamodralých rtech trochu pěny jako jíní ... Byl mrtev.

Přišel prý časně ráno sem, dokud byla ještě kancelář zavřena, tak vypravoval domovník, tváře se zcela lhostejně. Nikdo si ho nevšiml a nevěděl ani, že se nalézá někdo nahoře. A tu se pověsil na dvéře kanceláře.

— Pan doktor se asi podiví tomu nadělení, až přijde, pokračoval domovník.

— To se nám ještě nestalo, řekl můj kollega. Darebák je to a nic jiného. Myslil jsi, kdo ví co nám nevyvedeš, viď, ničemo!

A kopl mrtvolu do boku.

Mne to hluboce rozčililo.

— Necháte jej, otroku, zvolal jsem, nemoha se déle udržeti. Jaký jste to bídník, že se ani mrtvých nestydíte! Ovšem na mrtvé máte odvahu. Tenhle se už nebrání. Však já si počkám a kopnu vás také tak, až vás jednou oběsí.

— Zbláznil se ten chlap? zvolal písař v úžasu. Tu to máme — jeden se nám pověsí a druhý zblázní!

— Nejsem blázen, křičel jsem ještě více rozkacen. Ale vy všichni jste ničemové, vy všickni, ty i ty i náš chéf a všickni ostatní ...

— Dám ti jednu po hlavě — zahučel domovník.

— Pojďte jen, máte-li tolik odvahy na živého, jako jste ji měli proti mrtvému! křičel jsem dále. Byl bych se tu chvíli potýkal s celým světem.

— Nechte jej, pane domovníku, napomínal jej písař. Je snad opilý anebo se vskutku zbláznil. Slyšeli jste, co řekl o nás všech i o našem pánu. Povím mu to až přijde a vy to dosvědčíte.

— Povím mu to sám, zvolal jsem pevně.

— Pan doktor jde, ozvaly se hlasy.

Z venčí přihrnul se nový zástup lidí a mezi nimi i náš doktor.

— Co se stalo, co se to zde děje? křičel, dera se po schodech a drže si objemné břicho.

— Tu ten ohava se nám zde pověsil, pane doktore, hlásil poslušně písař.

— Tak! zvolal doktor v úžasu. A kdo to je?

— Což ho neznáte? smál se písař.

— I podívejme se, zvolal doktor s podivením. Ďas jej vzal — jiného si nezasloužil. Ale k čemu právě zde? Zde to přece dělati nemusil.

— Odvezte ho, nechci ho zde míti déle ani okamžik, kázal doktor. A vy jim pomozte, řekl mi hrubě.

— Hahaha! chechtal se písař jako ďábel. Ten? Ten se taky vydařil. Kdybyste byl slyšel, co zde před chvílí vykládal o nás i o vás, pane doktore, dal byste jej taky spíše hned vyvésti s tím mrtvým chlapem.

— A co řekl? zamumlal doktor a jeho malá očka svítila při tom jako oči zlé kočky.

— Že jste vy všickni stokrát větší darebáci nežli ten ubohý, zvolal jsem pokročiv v před. A vy jste příčinou jeho smrti, vy jediný, křičel jsem, blíže se hrozivě doktorovi.

Ještě jsem však nedořekl a již jsem cítil, kterak padám a klopýtám po schodech. Někdo mne chytil a mrštil mnou veškerou silou dolů. Padl jsem až dole na kámen a potáceje se, udeřil jsem hlavou do zábradlí. Pak mi v hlavě zavířilo, oči mi pominuly a já usnul.

Když jsem se opět probudil, a mně se zdálo, že jsem ležel tak dlouho a dlouho, pocítil jsem na hlavě, v obličeji a na hrdle chladné vlhko. To mi lahodilo. Poznal jsem, že na mne lili vodu, a tím mne vzkřísili. U mne stál domovník a podával mi něco.

— Zde vám posýlá pan doktor mzdu za dosavadní čas, a nemáte se opovažovati překročit jeho práh. Hodil mi bankovku do tváře a rychle odešel.

Pomalu, namahavě jsem vstal. Pak ohmatal jsem své údy, zda je všecko celé. Zlomeniny nenalezl jsem žádné. Ale v hlavě mi to dosud hučelo, a nohy bolely velice. A na hoře na vrchu hlavy ozvalo se rázem něco, jako palčivá rána. Hmátl jsem tam a nalezl otevřenou ránu, jako vlasský ořech, z níž řinula se krev jako z rozbité lahvice. Vyndal jsem šátek a přitlačil jej na ráuu. Spozoroval jsem také, že mne za krkem něco hřeje. . . Byla to tekoucí krev. Vrávoraje jako opilý, šel jsem domů. Zde teprve jsem si ránu vymyl a ovázal. Nebylo to ani tak zlé, jak jsem se dříve domníval.

Tak jsem si sedl za stůl a zde dosud jsem. Přede mnou ležely verše, které jsem bezpochyby včera, nevěda ani jak, napsal, vzpomínaje si na ubohého venkovana, jehož osud se tak těsně spřáhl s osudem neznámého člověka, jakým jsem mu byl já.

„Sto robů otročí, rob jeden velí
a bez odmluvy jde s ním zástup celý.
Máť člověk v krvi pokoru a bázeň
a za ctnosť klade nejpodlejší kázeň.

Řek jednou kdos: „Ó lidé, ve porobě
jenž dlíte, buďte všickni rovni sobě,
Bůh nechce, modlou byste jeho ctili!“
A jako zrádce hned jej na kříž vbili.

Prost předsudků a vazeb všechněch, Pane,
kdy člověk tady roveň Tobě, stane?
Snad jindy kdes, snad jinde, tam kdes výše,
vždyť z toho světa není Tvoje říše . . .“

Přečetl jsem to znovu, a zdálo se mi, že se mi ulehčilo. Ale byl jsem to již pouze já, jenž tím mohl úlevy dosíci, a co znamená v celém řádu světa osoba moje? Tolik, co v obrovském pralese protest ptáčka jednoho proti mohutnému vichru, jenž mu nemilosrdně pérka cuchá. Ale za to utrpení mé také není ničím u porovnání s utrpením veškerenstva, tisíce bratří a sester mých. Já cítím pouze trápiti se sám sebe, ale oni cítí svíjeti se a slyší stenati bytosti dražší sebe, své děti, svůj plod, svou krev, a nemohou jim pomoci.

Sáhnuv do kapsy, nahmátnul jsem bankovku. Bezpochyby mi ji tam domovník vstrčil. Byl dosti šlechetný, že si jí sám neponechal. Bezpochyby myslil, že bych se sám později u doktora o plat přihlásil, obával se tudíž prozrazení.

Co s ní? Mám ji spálit, či vrátit se zaslouženým odbytím? Ale tam se mi jen vysmějí a zastrčí ji zcela pokojně do kapsy. Lépe jí někoho obdarovati. Mně jí již nebude potřebí . . . Ale co činit? Tak rychle to nepůjde, třebas chtěl. A co chci učiniti, můj bože? Rád bych umřel. To jest to jediné, co vím. Nech mne, bože, umříti.

Odpoledne.

Rozhodl jsem se, domů — ano domů. Taková mne chytila touha, že bych musil umříti, kdybych ji nemohl splniti. Nevím, odkud se to ve mně vzalo, ale vyskočil jsem jako bleskem zasažen a byl bych touže chvílí zaplakal, zapěl, zajásal. Srdce mi zabušilo, dech zmohutněl a hlava se zatočila sladkou závratí.

Půjdeme domů. Tam na ta luka, tam, kde daleko někde bloudí mladost má v květech chudobného vřesu, kadeřné skráně své jimi ovíjejíc. Ničeho již mi není potřebí. Jen abych došel tam — — pak bude vše dobře. Od světa nechci a neočekávám již ničeho, jsme úplně vyrovnáni. Jsem klidný a mám jediný pocit: pocit divé radosti a palčivé touhy, ale tak lehké a vznětné jako pták, neboť ji splniti mohu. Tak jest mi podivně — sám toho nechápu. Nemám v sobě ani sledu

bázně neb hněvu, a přece vím, co mne tam čeká. Ubohý Hamlete. Ty jsi se bál!

„Leč je jen strach z něčeho po smrti . . .“ Mám já strach? Nikoli. Strachu „z něčeho po smrti“ pro mne není a „v cizí kraje“ nevěřím. Není „neznámého“, není ničeho, neboť není spravedlnosti. A „z mého podnikání vznešeného a vážného“ také, jako Hamletovo bylo, nesejde, zajisté ne! Uteku se beze strachu k tomu „neznámému“ — jaká to rozkoš, spojiti se s něčím naprosto novým a pohleděti tváří v tvář největšímu tajemství! . . . Můj bože, kdy bude konec mému trápení?

Dne 19. října.

Jsem doma. Opět doma. Jaký div — jak zde volno a blaze. Ne, to nejsou slova, jimiž bych mohl vylíčiti celý svůj stav. Tak je onomu ptáčeti, které opustivši chudobný svůj byt na vypuklině skalní, letí do daleké své vlasti. . . . Vznáší se nad rozbouřeným mořem, ale neleká se, neboť padne-li dolů, zahyne přece vlasti na blízku a snad některá milosrdná vlna připlaví je na rodný břeh.

Nejedl jsem od předevčírka. Šel jsem celé dva dny, mimo trochu vody neokusil jsem ničeho, a podivno, posud hladu necítím. Veliká radost zahání hlad — to je známo. Všady jsem byl a vše viděl. Nic se nezměnilo od mých mladých let — vše zůstalo jako v čas mého odchodu. Jenom ještě zmohutnělo a zesílilo a zkrásnělo ku podivu. Či zdá se to tak pouze tomu, kdo to opouští? Těžko srdci opustiti vše. Jest mu, jakoby s těmi drahými předměty srostlo v jedno. Skoro se mi opět zastesklo a znovu žíti zachtělo. Ale jen zde, zde a nikde jinde. A bez lidí, nikdy nikomu na oči!

Leč to je utopie, bláhový sen vzdorovitého dítěte, bolestný a hluboký, ale nemožný. . . .

Co se stalo, leží již daleko za mnou, nyní již před očima mýma není ničeho. Půjdu sám, jako jsem kráčel až dosavad a nikdo se nezeptá, kam se ubírám a kdy se opět vrátím. Aspoň nebudu nucen, někomu odpovídati.

Eh — k čemu ty sentimentálnosti? Je konečně už na čase, zavříti nudnou knihu života. Žil jsem, chtěl jsem něco? Nevím ani sám, zač jsem tady trpěl a zoufal, zač jsem žil a proč umírám nyní? Za právo trpících a pravdu křivdou stíhaných, či jest obojí jen sen a klam? Jest všecko zde pouhým prázdným, ničemným zdáním a nikde z něho není probuzení? Proč žijeme zde a umíráme? Proč staví si hnízdo ptáci a brlohy zvěř? Prý vše to jest článkem ve velikém stroji všehomíra — jsem jím snad také já? Ne — ne — mne nepotřebuje tento svět. Jsem zbytečný, ba co více, jsem na závadu, překážeje jiným. Jím jejich chleb — — ne, ne, již třetí den jsem se ničeho nedotekl. A peníze, které mi zbyly, odevzdal jsem jiným do krejcaru. Byly poctivě vydělány — nebojte se jich, nebudou nikoho páliti na dlani. Ani haléře jsem si neponechal — až přijdu za hranice života a bude li chtíti Charon ode mne můj obol, budu muset bloudit po břehu jeho hezká léta!

Dnes ráno byl jsem u naší řeky, abych si vyhlédl místo . . . Ještě jsem se vrátil. . . .

Přišel jsem tam, kde jsme sedávali s otcem před léty, klidně rybaříce. Jak která rybka spatřila nastražená naše osidla, byla ztracena. Neměla pokoje, až se zahryzla do vnadidla, a my ji vytáhli. Jakou radost míval jsem tehdáž z trápení živého tvora! A přece vím nyní, že já, i vy všickni, jak jsme zde, nejsme ničím více nežli také takovou bídnou, hloupou rybkou na udici osudu.

Zdálo se mi, jakobych tam viděl stín svého otce. Seděl na břehu jako před léty, ponořuje udici do vody ... Jest to přelud choré mysli — vím — ale byl jsem přece neobyčejně dojat ... Takové hallucinace povstávají prý z hladu — mám tedy přece hlad? Ostatně jest to směšné: když jsem přistoupil k svému domnělému otci, nalezl jsem místo něho pouhý vykotlaný starý pařez dávno ztrouchnivělé vrby.

Keře a stromy šuměly a řeka zvučela, pohánějíc své neklidné, nekonečné vlny. Pohleděl jsem na řeku, a i tam — podivno — zdálo se mi, že vidím klidnou, známou hlavu svého otce, kolíbající se na vlnách jako na poduškách.

Tam bude i můj hrob. Bude vlhký dosti ... nikdo nepotřebuje jej smáčeti slzami, bude neznámý světu — nikdo se nad ním neušklíbne. Dochází tužka i papír — kniha života dopsána — patet janua, exi!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Zde zápisky končí.

Rodinné drama.

Román od **Jana Vítovce.**

(Pokračování.)

Svrchovaná zvědavost, jevící se po několik vteřin ve tvářích rodiny Rokosových, změnila se náhle v rovněž tak svrchované sklamání.

Hektická červenost na tváři paní Klementiny ustoupila bledosti a zbyla jen jemná červeň líčidla. Rty její se chvěly a dech zatajil.

„Eliška! — Naše Eliška — — vychovatelkou?!“ zvolala po chvíli přitlumeně, jako by smyslu slov plukovníkových nechápala. Ale hned na to se hrdě vztýčila a s rozhodností amazonky dodala:

„Ne, ne — to není možno!“

„A proč, prosím?“ optal se plukovník, v jehož tváři ani sval se nezachvěl, s týmž klidem, jako byl až dosud mluvil.

Klid ten domácí paní rychleji vzpamatoval, než-li se sama nadála.

„Odpusťte, prosím, pane plukovníku!“ ujala se slova tonem lichotně omlouvavým. „Račte přece věděti, že žijeme v příznivých poměrech, že jsme dosti mohovity, než abychom dceru mé vlastní sestry z domu vyháněly ...“

„Ale což,“ namítl plukovník, „kdyby slečna Eliška sama ničeho nenamítala?“

Slova ta domácí paní v nejvyšší míře popudila.

„Jakže?!“ obrátila se zpurně k Elišce. „Ty bys chtěla?!“ Leč hned na to, jak sluší se na vyškolenou dámu salonní, vzpamatovala se a laskavěji dodala:

„Ne, ne — k neuvěření! Ty bys nás, milá Eliško, chtěla opustiti?“

Ve stydlivě zruměněné tváři Eliščině jevila se nerozhodnost.

Tím rozhodněji ozvala se paní Klementina jako druhá její matka.

„Ne, ne, pane plukovníku!“ obrátila se k tomuto a upřela naň zazelenalé a nyní vášnivě rozjiskřené oči. „I kdyby Eliška chtěla, ba i kdyby na tom stála — — Nemohu, nesmím svoliti . . .“

Další slova pronesla pak trhavě a jaksi ostýchavě, ale přece s takovou duševní převahou, že zdála se býti každá námitka nemožnou.

„V rodině, pane plukovníku,“ pravila, „kde mladý, svobodný pán — jako pan Mansvet — — Krátce — račte uvážiti: Eliščina dobrá pověst . . .“

„A jiné námitky, milostivá paní, nemáte?“ přerušil plukovník zajíkavý proud pronášených protidůvodů.

„Jiné námitky?!“ zadivila se paní Klementina, nespouštějíc zraků svých s očí plukovníkových. „Trvám, že jediný tento důvod dostačí — —“

„V tom případu,“ vpadl živě plukovník, „jest jen jediný prostředek možný.“

„Tedy přece!“ uklouzlo domácí paní, v jejíž tváři zračila se opět dychtivost.

„Nenamítá-li slečna Eliška ničeho,“ začal plukovník vahavě a po krátké pomlčce dodal: „— prosím za svolení, aby se mohla státi mé Anežce druhou matkou — žádám za její ruku.“

Úžas, jejž poslední slova vynutila na tvářích matky i obou dcer, nelze vypsati. Chvíli zůstaly všechny tři jako v ztrnutí.

Náhle matka vyskočila a obrátivši se k Elišce v nejprudším affektu, jako by jí křečovitá bolest srdce svírala, vzkřikla:

„Eliško — ty svoluješ?“

Eliška však beze slova zakryla si oběma rukama tvář.

Adela i Arnoštka vstaly vahavěji než-li matka, ale přece tak nápadně, že si toho všimla i rozčilená matka. Chvatně přistoupily k sestřence a jedna přes druhou se ptala:

„Svoluješ, Eliško? Svoluješ?“

I plukovník vstal a pozoroval Elišku s laskavou dychtivostí.

Nemajíc ani tušení, že jsou zraky všech na ni upřeny, stála Eliška nepohnutě s nachýlenou k prsům hlavou a se zakrytou tváří.

Náhle spustila ruce a zašeptla:

„Svoluji.“

„Oh!“ vydralo se mimoděk z rozvlněných prsou domácí paní. Zároveň couvla, zavrávorala a sklesla na stolici; ale hned se zase vztýčila, napínajíc všechny své síly, by se opanovala.

Eliška pronesši rozhodné slovo, stála se stydlivě sklopenýma očima; zruměněná tvář její jevila nejsladší rozechvění . . . .

Po chvíli plukovník k ní přistoupil a podával jí ruku.

Zdrahavě podala mu svou a on ji políbil. Ostatní stály chvíli v němém úžasu — — — — — — — — — — — — — — — — —

Co bezprostředně následovalo, netřeba zajisté podrobněji líčiti.

Paní Klementina, žena přece jen silná a ve společenských protivenstvích otužilá, vzpamatovala se v několika minutách aspoň tak dalece, že ukrotila démona zhrzené lásky, vlastně ješitnosti, a vzala na sebe škrabošku dobré vůle.

Jiného jí pro okamžik nezbývalo.

Vření v jejím nitru bylo sice doposud prudké, ba byla to bouře, jaké se do sebe vůbec ani nenadála; nicméně řídká energie vůle, kterou se lišila od sobě rovných a podobných, pomohla jí přes nejnebezpečnější úskalí, tak že se aspoň zjevně a nápadně neblamovala.

Oběma dcerám jejím byl plukovník, jak víme, více méně přece jen lhostejný. Ta i ona byla by snad podobného něco jako matka pocítila, kdyby byl na místě plukovníkově požádal za ruku Eliščinu jeho syn Mansvet; ale tak — řekněme to bez obalu: přály sestřence pochybného štěstí po boku obstarožného budoucího manžela s blahým pocitem, že přese všechny výhody přece jen nehrubě závidění hodný osud ten nestihl některou z nich.

Eliška naproti tomu tonula v nejsladším a přece trpkém rozechvění.

Bylo jí, jako by se byla náhle z čiré tmy octla na výsluní, a přece jako by se byla dopustila nepromijítelného hříchu, o jehož možných následcích neodvážila se ani přemítati.

Bylo jí sladce i bolestno zároveň. Zdálo se jí, že musí zajásat, a přece jí podivný, doposud nikdy nepocítěný stud bránil pronésti jen hlásku. Bylo jí, jako by teprve nyní cítila pod nohama pevnou půdu, a přece se jí zdálo, že se chvěje, že ji pojímá závrať a že každým okamžikem může se sřítiti v bezednou propast.

Jen plukovník zachoval závidění hodný klid svůj i v rozhodném tomto okamžiku svého života.

Co byl učinil, stalo se po zralém všech možných následkův uvážení. Bylo to tudíž výsledkem rozumu a nikoli převahou citu, jako bývá nebo má býti, kdykoli jde o sloučení osudů dvou bytostí ku sdílení všech slastí, ale zároveň i trpkostí života.

Byl si úplně vědom, že Eliška nemůže mu nikdy nahraditi ztracenou Marii, bytost, kterou druhdy tak vřele a vroucně miloval, že obraz její vznášel se doposud tak živě před duševním zrakem jeho, jako by před ním stála. On Elišku nemiloval, ba dívka ta, kterou byl doposud ještě nepoznal ani tak dalece, by si mohl s jistotou vyznati, že vyhoví jeho a jeho dítek náklonnostem, nevynutila na něm ani dostatek úcty a vážnosti, která by jej uspokojila — krátce bytost, s kterouž se právě zaslíbil, byla mu doposud ještě skoro cizí.

Avšak upomínka na osudnou katastrofu rodinnou, kdy po smrti Marie zvedl hlavu a pohled jeho setkal se s Eliščiným zaroseným zrakem — prostá tato upomínka a ještě prostší připomenutí si dne

bezprostředně předcházejícího: kdy setkala se Eliška po roce poprvé zase s Anuškou — prostinké tyto dvě upomínky převážily vše a byly skoro jedinými pohnutkami vlastního konečného rozhodnutí.

Bez těchto dvou upomínek, zdá se, že by byl plukovník snad i v nejrozhodnějším okamžiku váhal anebo docela i couvnul.

Byl přesvědčen, že přináší vlastně oběť své Anušce — a přinesl oběť tu s rozvahou a klidem muže, jenž jinak vůbec ani nemůže . . . .

I rozloučil se nyní s rodinou Rokosových zdvořile, s Eliškou srdečně a — odejel — — —

Teprve po jeho odchodu popustila paní Klementina úplně uzdu svému citu, vlastně své rozhořčenosti nad zmařením svých plánů, jimiž byla původně skoro již jista.

Jakých příprav byla k jejich provedení učinila, zůstalo jejím tajemstvím; ale že přípravy ty byly vykonány, že byla osidla nastražena, bylo jisto . . .

A vše zmařila po náhledu paní Klementiny podobná katastrofa jako před rokem . . .

Jaký div, že rozplakala se hněvem i lítostí, že octnuvši se později o samotě, počínala si jako šílená: vzlykala, úpěla, štkala, ba i vlasy si rvala . . .

Proklínala okamžik, kdy šlehla duší její myšlénka, by přijala Elišku do domu. Chtěla ji okamžitě vyhnati, ale hned zase se jí zdálo, že by ji měla odprositi nebo ještě hůře: že by se k ní měla teprve nyní lichotiti, jak toho prospěch její v jiném ohledu nutně vyžadoval.

Rozhořčení, lítost a bolest paní Klementiny ovšem lze úplně pochopiti jen tehdá, když si připomeneme, že byly finance její skutečně již v povážlivé deroutě a že pro nejbližší dobu nevěděla si již skoro ani rady, tím méně pomoci.

Noc, která následovala, paní Klementina probděla jako v horečném blouznění.

Kdežto obě její dcery snily sen polospravedlivých, Eliška pak sen nejsladší, mučily paní Klementinu nejpříšernější přízraky při otevřených očích.

Někdy se jí zdálo, že pokouší se o ni šílenství . . . I obraz mrtvé přítelkyně Marie vyhupoval se před duševním zrakem jejím s nejtrpčí výčitkou v bolestně zkřivené tváři . . .

A přece vše, co předcházelo, co prudkou tuto bouři v duši její rozpoutalo, bylo tak prostinké, přirozené, ba všední, že chladně uvažujícímu člověku se zdá, jako by bylo vůbec naprosto nemožno, by mohlo míti takové následky v zápětí.

Paní Klementina však byla ženou vášnivou, skoro bychom řekli ženskou furií.

Mořem pocitů lítosti, hněvu a bolesti rozvlnil se za nedlouho jemný záchvěv pocitu nevýslovně sladkého, jaký vzbuzuje v rozlíceném člověku první zákmit myšlénky o pomstě . . .

Avšak hned na to šlehla příšerným temnem duše její trpká vzpomínka, že na pomstu přece jen nelze pomysliti z té prosté příčiny, že

nyní — za přispění samé Elišky — bude snad možno srealisovati aspoň původní plán, kterýmž se byla paní Klementina zanášela před rokem...

Teprve tím duševní bouře ochabla a znenáhla se tišila, až nastoupil zase normální stav.

Následujícího dne k polednímu, když opouštěla paní Klementina svou ložnici, jevila sice stopy po rozvášnění a probděné noci, ale byla zase rafinovanou mužatkou s manýrami salonní dámy jako jindy.

* * *

Zatím co byl plukovník Rohan v letohrádku paní Klementiny připravoval a posléze i spůsobil vylíčenou domácí revoluci, odjížděl syn jeho Mansvet, jak víme, po dráze ku Praze a později dále k Pešti.

Mladý a jak z toho, co jsme byli až dosud o něm napověděli, zřejmo, interessantní muž hrál až dosud ve vypravování našem úlohu jen episodní.

A přece to byla povaha, která zasluhuje, aby k ní byla přese všechnu posavadní passivnost její obrácena pozornost.

Víme již, že byl Mansvet co do povahy, názorů, snah i zvyků v mnohém podoben otci; že byl zjevem i chováním pro ženy a dívky idealem mužské dokonalosti, krátce, až dosud známe skoro jen závidění hodné jeho vlastnosti. Že byl málomluvný, snivý a k všedním věcem více méně apathický, činí jej v očích čtenářek zajisté ještě zajímavějším.

A přece vše to nikterak nestačí, abychom si mohli učiniti o povaze Mansvetově aspoň přibližně správný pojem.

Co o něm až dosud víme, jest převahou pouze jeho zevnějšek a nikoli pravá jeho bytost, která byla skoro až psychickým problemem.

Zdravý, silný a houževnatý jeho tělesný organismus již sám o sobě protestuje proti domněnce, že by mohl býti protkán nervy skoro až hystericky citlivými.

Otužilý muž, jenž dovedl dvě, tři noci probdíti, aniž by pocítil unavenosti, jenž uměl, ať již duševně nebo tělesně, pracovati za tři i více nejstatnějších — muž, jenž na koni, v plovárně, v tanci, v šermu a vůbec ve všech gymnastických produkcích neměl skoro soupeřů, lišil se přece jen nápadně od každého, kdo mu byl v tomto vzhledě podoben anebo se s ním právem i měřiti mohl.

Zevnějškem a chováním byl sice mužem v pravém slova toho smyslu, v podstatě však přece jen povahou, kterou podmiňuje soustava sensitivních nervů, tudíž povahou jemnou, nepoměrně vznětlivější, než-li na muže sluší, nebo-li jinými slovy, povahou skoro až ženskou.

A přece zase vynikala povaha ta mnohou vlastností, jakýmiž začasté mnohý vzorný muž nemůže se honositi.

Byltě rozhodný a přímý bez příkrosti — v přesvědčeních svých neoblomný, v studiích a práci vytrvalý — v předsevzetích pevný, odhodlaný a zmužilý, tak že otec právem o něm tvrditi mohl, že dovedl by se chladnokrevně dívati i v ústí revolveru.

Chladnokrevnost ta lišila se od chladnokrevnosti otcovy jen tím, že tvář Mansvetova při prudších hnutích mysli mramorovost tváře otcovy nedostihovala.

Oko bystrého pozorovatele, jakým byl otec, postřehlo v ní začasté záchvěv tak výmluvný, že z pravidla s největší pravděpodobností mohl udati i jeho příčinu, a zřídka kdy se mýlil.

Přes to vše byla tato chladnokrevnost Mansvetova vlastností, které si otec na svém synovi cenil nejvíce. Bylať mu zárukou, že syn i v nejkritičtějších bouřích života, jež kácívají začasté i povahy nejhouževnatější, buď odolá neb aspoň padne jako muž.

Narozen byl Mansvet sice v Debrecíně, když tam otec ležel posádkou, a byl tudíž po zákoně příslušník zálitavský; ale vychován byl v Praze, kde zahájil i ukončil svá studia.

Vyhověv přání praktického otce, oddal se, jak víme, studiu technickému.

Necítil sice k studiu tomu žádné nechuti; přes to zdá se, že vyhovění přání otcovu bylo mu aspoň v jistém vzhledě spíše na škodu než-li na prospěch. Mansvet v odborném studiu nevynikl nad prostřednost, prostě z té příčiny, že neměl k němu nadání.

Snivá povaha a vůbec celá bytost jeho tíhla převahou k životu kontemplativnímu, tudíž spíše k studiu věd spekulativních.

Čilá, ba ohnivá obraznost jeho spíše mu překážela, nežli prospívala, a jisto jest, že v kterémkoli druhu tvořivého umění byl by nepoměrně více vynikl, než-li ve vědách vyžadujících nejpřesnější logiky a všech s logikou spříbuzněných duševních vlastností.

Leč právě toto zabývání se vědami exaktními nezůstalo na rozvoj povahy Mansvetovy bez vlivu prospěšného. Drželoť rovnováhu bujné obraznosti, tak že i v tomto vzhledě mohl býti Mansvet pokládán za muže přímo vzorného.

Citové záchvěvy nebývaly u něho sice časty, ale za to tím vytrvalejší.

Cit jeho neznal přechodů náhlých a eruptivních; stupňovalť se vždy jen znenáhla. Ale dostoupiv kulminační výše, opanoval celou bytost.

Obyčejně zove se tento druh citu hlubokým; v pravdě však jest zcela přirozeným, ale ovšem jen údělem organismů naprosto zdravých a cizím vlivům tak snadno nepodlehajících.

Míra positivních vědomostí, jež si byl mladý tento muž za čas svých studií nastřádal, nebyla malá; ale kromě otce, jenž ji přece jen spíše tušil, než aby byl o ní nabyl nezvratného přesvědčení, neměl o ní nikdo skoro ani potuchy.

Názor jeho v svět byl široký a nezkalený.

Nepojímalť světa po svém a jiných přání, nýbrž výhradně jen dle toho, čím opravdově jest: chaotickým mraveništěm nesčetných individuí, z nichž každé tvoří osobitý celek s vlastními názory, snahami a konečnými cíly, a musí býti pojímáno právě jen tak, jakým jest.

Z té příčiny respektoval také každý názor jiný jakožto výslednici individuelního života a všech vlivů na život ten působivších.

Měl shovční s křehkostmi, vadami a nedostatky, a snažil se ze všech sil ubrániti se nesčetným a začasté přemocným a svůdným vlivům, jež přesně rozumový názor v svět zakalují a tak často v odpornou a hnusnou karikaturu mění.

Přání a snahy jeho nenesly se vysoko. Žádné z jeho přání nebylo nedosažitelno.

Ctižádosti, závisti a celé plejady jiných pacností i necností, jimiž si smrtelníci mnohdy s pravou virtuosností život otravují, hrubě ani neznal. Šlehnul-li občas zásvit podobných příšerných blesků jeho duší, podařilo se až dosud vždy udusiti jej již v zárodku.

Z toho, co jsme právě o povaze Mansvetově napověděli, jest zřejmo, že syn takový musil býti vzornému otci něčím, co nelze skoro ani definovati.

I slovo „idol“ zdá se nám býti nepřípadným, aspoň vzhledem k mužné povaze otcově, které byla veškerá idolaterie odporná.

Milovalť syna svého v pravém a nepředpojatém slova smyslu — jako sama sebe, a syn zase týmž způsobem miloval otce.

Řídká, skoro neuvěřitelná harmonie, panující mezi otcem a synem, má sice ráz naprosto idealní; avšak nám, kterýmž jde o přesné označení poměru mezi otcem a synem, zdá se, že nemáme nejmenšího práva pravdivý charakteristický moment zúmyslně znetvořovati jedině za tou příčinou, by nám snad někdo nemohl vytknouti pravdě nepodobnost.

Ve světě pomyslném i nepomyslném jest doposud mnohé, co nepodařilo se vystihnouti ani duchům nejbystřejším. Záhad tak zvaných psychických bloudí světem taková spousta, že veškerá snaha realismu, rozřešiti je logickou analysou, zůstala pouhým pokusem.

Tajemná sfinga, kterouž jedni duší, jiní výslednicí životních sil zovou, jest doposud hádankou, o jejíž řešení budou se snad ještě příští tisíciletí pouze pokoušeti.

Jediným idealním momentem v povaze ostatně nevymyká se po našem náhledu ani Mansvet, ani jeho otec z ovzduší realnosti.

Otec i syn kotvili celými bytostmi svými přece jen v pomíjející hroudě, ku které jest každý z nás přikován, a do které se po krátké pouti života konečně zase vrátí, by se stal opět tím, čím byl, než-li nabyl vědomí své existence . . .

Přirozenoť, že mladý muž takové povahy zabýval se na cestě ku polnímu cvičení zcela jinými myšlénkami, nežli reservní důstojníci konající tutéž cestu jako on.

Jemu nebylo polní cvičení žádnou torturou, jak se domnívala paní Klementina, aniž bylo pro něho s nějakými výhodami nebo příjemnostmi spojeno. Podroboval se jako rozumný člověk prostě neúprosnému diktatu zákona bez reptání a obrněn nejpevnější vůlí vzdorovati nepoměrně větším nepříjemnostem, nežli s jakými bývá polní cvičení spojeno z pravidla.

Jediné, co by jej snad mohlo hnísti, byla supernace, to jest dočasná ztráta nejdražšího pokladu: téměř naprosto neobmezené svobody, jaké se byl jako málo kdo jiný po celý svůj život těšil.

Nicméně i v tomto ohledu byl obrněn neobyčejnou správností, jaké byl ve všem všudy v životě svém uvykl, a především závidění hodnou svou povahou, která v nezbytnostech nikdy se nebouřila, nýbrž zcela klidně podrobovala všemu, co nebylo lze změniti.

Myšlénky jeho netěkaly tudíž ani kolem táboru, aniž po jakýchkoli zábavách a kratochvílích, jakýmiž důstojnictvo snažívá se zatlačiti démona dlouhé chvíle a nahraditi dočasné vyrušeni z obvyklého života garnisonního.

Bylo mu, jako by odjížděl na jednodenní výlet, z kteréhož se k večeru, nebo druhého dne z rána zase vrátí.

Z počátku tanul mu na mysli poslední výjev, jehož byl svědkem v parku paní Klementiny Rokosové. Osoby, s nimiž se tam byl setkal, mihly se však před duševním jeho zrakem jen přeletmo . . .

V několika okamžicích zmizely do jedné a jenom zajímavá osobnost otcova tanula mu na mysli. Za nedlouho vyhoupla se před duševním zrakem jeho i postava Anuščina. Po nějaký čas jej bavily postavy samy o sobě. Později však začaly se myšlénky jeho zabývati tou neb onou vlastností otcovou neb sestřinou a za nedlouho přemítal vážně a opravdově o vzájemném poměru jejich.

Přirozenoť, že lék, jejž byl otec naznačil jako jedině spásný ku zachránění Anušky, Mansvet v plné míře nejen uznával, nýbrž pokládal za nevyhnutelný.

A čím déle o kritickém již stavu věcí přemítal, tím více nabýval přesvědčení, že každý den otálení jest vlastně nezměrnou ztrátou pro Anušku.

Přál si tudíž upřímně, by otec co možná nejdříve se rozhodnul.

Napadlo mu též, že mohlo by se tak státi za jeho nepřítomnosti a vyznal sám sobě zcela upřímně, že by mu to bylo nejmilejší.

Ovšem mu také tanul na mysli mlhavý jakýsi obraz budoucí Anuščiny a zároveň i jeho nové matky.

Připomenul si také tu neb onu podrobnost, která snad může následovati; ale nechť sebe více se namáhal, představiti si novou svou matku, vždy vyhoupla se před duševním zrakem jeho pouhá silhouetta.

Několikráte napadla mu ta neb ona dáma z rodiny Rokosových, ba i sama Eliška; leč hned zase zmizely jako pouhé fantomy.

Nejdéle setrval v duchu při představě paní Klementiny. Nicméně když uvážil všechny důvody pro i proti, vzdal se i této myšlénky.

Nejistota a nemožnost představiti si novou svou matku nikterak ho však nehnětla.

Naopak — čím déle se záležitostí tou zabýval, tím více jej nejistota bavila, tak že si konečně i přál, aby vůbec potrvala až do jeho návratu . . .

Tak bavil se na cestě až do Prahy, kam přibyl pozdě na večer a odkud po krátké zastávce jel dále.

Snažil se sice i nyní zapřísti se v myšlénky, kterýmiž se byl původně zabýval; ale za nedlouho cítil, že jej přemáhá dřímota. Nejsa zvyklý činiti si v čemkoli zbytečného násilí a jsa v kupé sám — natáhl se na sedadlo a za nedlouho usnul.

Spal s krátkými přestávkami po celou noc, až vlak na místě určení zastavil.

Když se byl v nejbližším hotelu dočasně usídlil a u velitelství ohlásil, uznal za dobré napsati otci list, že šťastně dojel cíle cesty.

Avšak dojmy z noční cesty byly tak všední a on sám přes všechnu otužilost svou celonoční jízdou tak umdlen, že zdálo se mu, jako by byla hlava jeho pustá.

Psal tudíž, co mu právě napadlo. Zpočátku frásovitě, později vřele a srdečně a konečně — nevěda již jak vyplniti poslední stránku listu, zmínil se v stručnosti i o tom, čím se na cestě do Prahy v duchu zabýval a čeho by si vlastně, kdyby se otec skutečně odhodlal ku kroku pro Anušku tak důležitému, přál.

List odeslán — a následujícího dne konal již Mansvet službu vojenskou...

List došel náhodou v témž okamžiku, kdy byl otec dopsal list, v kterém synovi prostě oznamoval, co a jak se bylo sběhlo po jeho odchodu v parku paní Klementiny.

Zakončení synova listu zdálo se mu býti po prvním přelítnutí skoro až dětinské.

Četl je několikráte — vždy pozorněji. Ale prostý, srdečný ton byl tak přirozený, že nemohl jinak, nežli dospěti ku přesvědčení, že tomu skutečně tak, jak syn píše.

Přes to byl na rozpacích, má-li, či nemá-li odeslati list, již napsaný.

V tom mu napadlo, že má snad Mansvet přece jiné, závažnější příčiny, než udává.

A jedině z toho důvodu uznal za vhodné, napsaný list odložiti, napsati a odeslati pouhou odpověď na Mansvetův list a vyčkati několik dní, až co Mansvet poznovu odpoví.

Učiniv tak byl jist, že odpověď synova dojde nejdéle v týdnu.

Zatím konal po svém způsobu zcela klidně přípravy ku svému sňatku a dohodnul se s Eliškou, aby sňatek byl odbýván v den po příjezdu Mansvetově.

Přípravy skončeny v několika dnech; ale odpověď Mansvetova na poslední list otcův nedocházela.

Otec psal po druhé — asi po týdnu po třetí, kdy synovi bez obalu oznamoval, co mu chtěl oznámiti již v prvním listu.

Konečně týden před sňatkem došel z Pešti list cizí rukou psaný, kterýmž správa peštské nemocnice oznamovala, že poručík v záloze Mansvet Rohan ochuravěl zánětem mozkových blan; ale že krisi přestál a již se pozdravuje.

Ve tváři otcově se sice při čtení listu toho ani sval nezachvěl; leč co dělo se v jeho duši, toho lze se snadno domysliti.

Jediné, čím se to manifestovalo, bylo, že nejbližším vlakem, aniž by se byl s někým rozloučil, odejel do Pešti, aby se o stavu synově přesvědčil.

Bylo tomu skutečně, jak bylo psáno.

Mansvet již se pozdravoval.

Otcovy listy nebyly mu vůbec ani dodány a vráceny otci. Zároveň mu dáno na srozuměnou, že povaha synovy choroby vyžaduje svrchovaného klidu, co možná nejpečlivějšího šetření každého jeho přání, vůbec vyvarování každého rozčilení. A proto že bude nejlíp, když po propuštění

z nemocnice odebéře se rekonvalescent do Italie nebo do jižní Francie a stráví tam zcela bezstarostně a ničím nevyrušován několik měsíců.

Otec, učiniv bez odkladu, čeho bylo ke všemu potřebí, zdržel se v Pešti několik dní, až nabyl úplného přesvědčení, že Mansvetův stav v pravdě se lepší.

Na to se vrátil skoro již upokojen.

Přirozenoť, že otec své listy přinesl domů a že sňatek jeho s Eliškou, k němuž byly všechny přípravy vykonány, odbyt beze všeho hluku, ba spíše jako nějaký obřad smuteční.

A téhož dne, kdy Eliška překročila poprvé práh Rohanova letohrádku jako plukovníkova choť, opustil Mansvet v průvodu jediného sluhy nemocnici a odjížděl do Nizzy.

Čím a jak se bavil Mansvet na své cestě a později v Nizze, neliší se v podstatě ničím od zábav podobných rekonvalescentů, při nichž úzkostlivě musí se dbáti o všemožné pohodlí a především o vyvarování jakéhokoli vzrušení mysli.

Občas psával otci a otec zase jemu.

Leč ani v listech synových, tím méně otcových nebylo pranic čeho, co by vzrušilo mysl toho neb onoho.

Nejčastěji psával syn, že cítí vždy více vracející se zdraví, což potěšilo otce; otec pak nejčastěji zvěstoval, že poměry doma v ničem se nezměnily, leda že Anuška počíná býti znenáhla méně divoká, nežli bývala, což potěšilo zase syna.

Za to děla se v letohrádku plukovníkově znenáhla změna závažná a neočekávaná.

Trapná, skoro možno říci pošmurná stísněnosť, která byla po smrti plukovníkovy první choti v letohrádku zavládla a déle celého roku potrvala, po příchodu Eliščině jako by byla zázračnou nějakou mocí rázem zažehnána.

Svěží, mladistvá a láskyhodná mladá matka koná v letohrádku pravé divy.

V několika týdnech jest vše, co bylo v poslední době zanedbáváno neb opomínáno, v nejvzornějším pořádku, jako bylo za nebožky paní.

Mír, klid a spokojenost plíží se nepozorovaně pod krov muže, jenž byl v poslední době tak trpce osudem zkoušen a jenž již pochyboval, že by kdy mohlo býti v lůně jeho rodiny jako bývalo.

Po několika jen dnech macecha — nejlaskavější snad bytost pod sluncem — vládla již v domě neobmezeně jako královna lásky.

(Pokračování.)

Ku sté ročnici revoluce francouzské.

(1789—1889.)

I.

Cíl člověčenstva vysoká je hora,
mrak halí témě její ustavičně.
Ob čas jí skráně zbarví velká Zora,
sny věštců, hvězdy, slétnou se a slíčně
jí tkají věnec do spánků, však mizí
a zase noc . . . blesk rudý štít jí zorá,
či byl to lem tvé, Hospodine, řízy?

A zase tma; u obří paty dole
se míhá lidstvo ve mravenčím shonu,
před ním se táhnou nedozírná pole,
tmou rachot strojů zní, kvil dálných stonů:
Tu lichu orej! zní hlas přísný s hůry,
ten řemen táhni! — Marně hlasem zvonů
zní báj o lepším losu v šeré chmury.

Já nechci! řekne člověk a se vzpřímí,
jho příliš tlačí šíji mou i bedra,
sny věštců tóny zní sem kouzelnými
a velká tíž je klopoty a vedra.
Nuž dolů se vším, co nás tlačí, hněte,
buď naše, přírodo, ty věčně štědrá,
buď náš ty celý, mnohotvárný světe!

Na vrchol hory, básník smělým vzmachem
kam vzletí, mudrc který pracně sleze,
my dostoupíme třeba krve nachem,
tam dovlečem se vlastním po řetěze
a s výše hory Tvůrci v tvář jej vrhnem,
nám tenkrát darmo klást se budou meze;
i staré Fatum s prestolu my strhnem!

Ó vzlety obrovité, touhy svaté!
Ó křídel Ikarových vzmachy skvělé!
Ve zracích Desmoulina blesky vzňaté,
ó hvězdo síly na Dantona čele!
Proč v krvavém jste uhasnuly stínu?
V kvas lidstva kdo vrh první stíny ztmělé,
na oltář bez boha vznes — guilotinu?

Proč ruka, bastillu jež strhla v rumy,
zasáhla drsná v kštici básníkovu,
kde Theokrita spaly sny a dumy?
Proč na konec se přišlo ku hřbitovu,
kde na hrobě všech Satan míchal karty?
Zda to chtěl Robespierre ve svém slovu,
svým štětcem David, zpozděný syn Sparty?

Pták, volnosť, sletěl ovšem v lidské nivy,
leč komu padnul do rukou, ach komu?
Kdo může soud zde vynést spravedlivý?
Král z Tuillerií, bůh byl vyštván z dómu.
Svět chvěl se před Svobodou pouty svírán,
jej i s ní v bitev rachotu a hromu
kdo přišel soudit? — Za tyrana tyran!

A v mrak se opět skrylo hory témě
a dole pachtí se zas člověk v potu
a dějin kroky — věky duní temně
v sta hesel: Vzhůru! V před! a Ku životu!
sta zklamání a ztrát a odříkání,
ten ducha bohem chce mít a ten hmotu;
v ten boj zní řinkot řetězů a lkání.

Sto prošlo let, co krvavá ta zoře
nad světem vzplála! Lesk jejího žehu
v ten maják zaklet, nad bouřící moře
jenž svítí z tvojich, Ameriko! břehů.
Nad Evropou noc leží posud šerá,
však v noc tu maják plá do větrů šlehu!
Nechť matka v poutech, volna aspoň dcera!

Jak vlasatice věky nebem letí,
v tvář země šlehne děsíc všechny tvory:
ó revoluce, pláti po staletí
tvůj odlesk zříme tady v stínu hory!
Přes krev a rumy zdravíme tě s vděkem,
ty kněžko, věštkyně té velké zory,
té příští, kde jen člověk bude rekem.

Tož člověk, z ruky přírody jak vyšel,
ten pravý heros veliký a pilný,
jenž zkazky věků jedním uchem slyšel,
pláč bratří druhým, k soucitu je sdílný,
jenž postaví se hrdě vstříc i smrti,
ku jehož noze, tak je athlet silný,
saň sobectví se stulí, již on zdrtí.

A komu bude pak té krve líto,
jež tekla mořem právě před sto lety,
kdy Smrt pozvedla obrovské své sýto
v něm trůny krušíc jako marné trety,
je zpodsívajíc v stínu guilotiny?
Co počne si, až budou řídit světy
sny Sokratův i Aristidův činy?

Jen hymnou bude zníti ona vřava,
před stoletím jež, orkan, světem letla.
Před sluncem nebe vždycky do krvava
vzplát musí, nežli kolébkou je světla.
To vzplane jistě velké slunce ryzí
a poznáte, zář, v které země zkvětla,
že byla přec jen lemem boží řízy!

II.

Hle člověk! V nové masce problem starý!
Svět patří jemu, kam jen rozpřáhne se,
má v žilách lávu, v očích slunce žáry,
hrom v kroku svém, kam svobodný jen hne se.

On moh by hrdě říci „Sestro!“ zoři,
vše z lůna země moh by vyrvat zlato
a koraly a perly ze dna moři
a z bezdna srdce vše, co velké, svato.

Tak viděl jsem ho státi v ráje branách,
než anděl vznesl meč svůj sedmiplamý,
syn svobody svět obsáh na všech stranách
a velké hvozdy byly jeho chrámy.

Před tváří moře, které věčně sténá,
před tváří země, jež se vlní klasy,
moh božství svoje vzývat beze jmena
a v sobě najít pevný týn své spásy.

A v řvaní živlů moh svůj úsměv pustit
tak plný síly, pohrdání plný;
on moře moh být, v které měly ústit
řek síly, krásy rozpoutané vlny.

Tak velký byl, sám pokud po vesmíru
zrak těkat nechal, orla královského,
však sotva bratra zhledl — konec míru,
boj začal, pramen otevřen zla všeho.

Boj začal dlouhý, s ním Smrt zjevila se
na světa bojišti a řádí posud,
o každou země píď a v každém čase
rve s člověkem se člověk. Strašný osud,

Že sám kde mohl vladařem být, králem,
tam k vůli bratru pouty zvonit musí
a v boji o nadvládu neustálém
sám lidskosti své vínek tříští v kusy;

Že bratrstvím co zval, je prázdnou frází,
jíž nevěří, jsa otrok svého zisku,
pro který věštec sen svůj hvězdný hází
a rolník pot svůj ve sobectví misku.

Co nejsvětější mohlo lidstvu býti,
cit shody bratrské a lásky k sobě,
to lavinou se zhouby na ně řítí,
nad níž se k hvězdám pnou jen pěstě obě.

„Má hrouda je i zrno, jež v ní klíčí!"
— Ne nikoli! je má! zní v odvet jemu.
Můj trůn je s žezlem i můj s Petra klíči,
já k požitku jsem, ty k strádání všemu!

Já Tamerlan jsem, Caesar, Ivan Hrozný,
ty Spartakus, já na kříž vbiju tebe!
Mně Bacchus tlačí v číš požitku hrozny,
mne věčným daří mládím luzná Hebe!

Ty v prachu svíjej se, své trhej svory,
v krev pěsť si rozbij o mých rájů vrata,
mně směšny jsou tvé Byronovské vzdory,
mříž Cayenny tě schvátí rezovatá!

Mám střechy olověné s jihu žehy,
mám doly na rtuť a mám šibenice,
za tvůj dynamit sibiřské mám sněhy
a v areně když nesápou tě lvice,

Mám ostny lítosti a zoufalosti,
mám sprchu illusí tvých o svobodě,
jed samoty, jenž stráví tvoje kosti
a spálí hrdé nadějí tvých lodě!

Nuž svíjej se, ty horší červa v prachu!" —
A nad hroby se dále ďábel chechtá,
na pryčnách žaláře ve krve nachu
Smrt oběti své dále k smrti lechtá.

A venku zpěvák zpívá „Marseillaisu“,
kdos o bratrství nadšeně se chvastá,
a lidstva krev hřmí proudy, teče v jezu,
jak lovem uštvaný chrt smrt ji chlastá.

Ó bratrství! — Dřív zotvírejte mříže!
Ó bratrství! — Dřív pouta s duší, s rukou!
Vás musí Kristus zapřít s výše kříže
a znovu lkát nad ztracenou svou mukou.

Ó bratrství! — Dřív v srdcích rozžhněte je
a svět se obrodí pak v novém ruchu
poslední slokou smírné epopeje:
tou vytouženou revolucí duchů!

III.

Má vlasti, kterou strašný osud hodil
do moře sporů, v srdce všech těch zmatků,
jež Evropě od věků padly v podíl,
jak Tebe nepozdravit, v které měly
i po svobodě ducha povzlet smělý
i k světlu vzruch svou heroickou matku?

Dřív, mnohem dřív proklány tvoje boky,
ty zmírající slyšelas jen z dálky
ty „Marseillaisy“ vítězící sloky,
v nichž svět měl obrodit se v krvi bratrů,
v nichž purpur knížat přikrýti měl chátru
a člověk nový povstat z hromů války.

Na loži smrtelném tys v mdlobě dlela,
svých hrdin postavy jen zřelas v spaní,
jen píseň lidu kol tvé hlavy spěla,
jen tucha žití v snech bludného psance,
u tvojí kolébky duch renaissance
se nedotk ještě Jungmannových skrání.

Však jaký rozdíl nyní o sto roků!
Ty aspoň žiješ, byť i v denním boji,
tribunů slovo stíhá pěvců sloku,
sta srdcí, páží sta se, matko, zvedá
ti vybudovat pevný týn, kam bledá
zášť vrahů nesáhla by dýkou svojí.

Ty žiješ a kdo žije, ať se hlásí,
byť třeba Lazar, ze dna svého rovu,
po chlebu vědění, po maně krásy,

po všem, oč lidstvo, jehož pevným's členem,
se hlásí nářkem, prací, vzdechy, stenem,
byť stokrát zdeptáno v prach, stokrát znovu.

Ty rovněž patříš k čelu oné hory,
kde hvězda spásy míhá se a mizí
Ó věř: i tobě vzplane zážeh Zory,
až v duchu lásky, v hymně míru plesné
si bratr volný bratru v náruč klesne,
i na tě skane odlesk boží řízy!

Jaroslav Vrchlický.

Za pět set kop.

Historická povídka. Napsal **Kolda Malínský**.

I.

Tvrze malých zemanů ku konci století šestnáctného byly vesměs ve stavu velmi bídném. Povstaly skoro všechny za válek husitských a následujícího na to bezkráloví, načež potřebováno jich ještě ve křížových válkách za krále Jiříka a v rozpoutaných časích za krále Dobře a jeho syna. Za nastalého potom míru a pořádku pustly, až ztratily na dobro svou válečnou tvář.

Prejzy, které svrchu kryly zeď, spadaly a jejich místo zaujalo hromové koření, narudlý netřesk, chuďoučká tobolka pastuší aneb hebounký mech; tu a tam nad nizounkou tu pokrývku vyskočila štíhlá břízka se sporou korunkou.

Stavby vnitřní zvetešely, omítka opadala a krov prohníval, na zdupaném někdy nádvoří bujel bodlák a ve světnici zemanské rezivělo zděděné brnění.

Tak vyhlížela i tvrz Kvílická, na které na rozhraní mezi stoletím šestnáctým a sedmnáctým seděl statečný a urozený rytíř pan BurJan Kager ze Štampachu, jakožto na jediném svém majetku.

Byl tedy erbovní chuďas. Celá ves Kvílice čítala i s tvrzí čtrnáct stavení a z těch chrám sv. Víta a přiležící fara podacím patřily Smečenským Martinicům, rozsáhlý pak právě pod tvrzí ležící statek, od staletí zvaný Lahodovský, patřil obci královského města Slaného, tak že i zemanovi zbývalo usedlostí jen deset, jimž pan BurJan říkal „mé desatero".

Byl to mlýn, statek zvaný Šorelovský, dvě chalupy, krčma, škola a čtyry domky, z nichž jedním byla kovárna a v jednom bydlel hrobník a zároveň ponocný. Učitel-kostelník a hrobař-ponocný neodváděli pánovi quoty žádné, mlynář robotu odemlel, krčmářovi-řezníkovi a kováři pán

ještě doplácel, byly tudíž příjmy jeho z poddaných gruntů až pro Bůh skrovny a pan BurJan z nich nezbohatl a na správu tvrze také nezbylo.

Zeman byl vše tak zdědil po otci a prstem nehnul, aby něco opravil nebo zlepšil; jen když se vrat spadl zvětralý, kamenný erb stavitelů tvrze, Hřánů z Harasova, dal na jeho místo přibiti dřevěný erb s krokví a růžemi Štampachovskými.

To bylo vše a pan BurJan byl na svou opravu nemálo hrd; chodil aspoň po celý měsíc až na Plchovskou cestu, aby se přesvědčil, jak se odtamtud jeho erb vyjímá.

Hospodařil na tvrzi sám třetí. Za mladších let zanesla ho bujná krev do Uher a na tvrzi zanechal manželku, kterou nikdy byl nemiloval, s malým synkem, který v otci viděl jen strašidlo, před kterým v pláči i smíchu ustával.

Loučil se tedy pan BurJan se srdcem lehkým a toulal se pak mezi Maďary, až ho k návratu pobídla zpráva o manželčině smrti.

Přivedl si domů divnou družinu. Vyčouhlého chlapa v hrubé haleně a širokých šarovárech, v jehož snědém obličeji s dlouhými kníry blýskaly se veliké černé oči a ženštinu rovněž tmavé pleti a také v kroji cizím. Divili se Kvíličtí vidouce svého dědičného pána takto vraceti se na statek otcovský, ale přivykli tomu, nebo pan BurJan byl pánem dobrým a nemohlo se o něm říci, že by byl býval kdy příčinou vzdechů neb slz svých poddaných. Ve sklípku, který ve tvrzi zastával šatlavu, sedala teď drůbež a kládu, ve které ještě za nebožky paní nejeden poddaný noc proseděl, spálil pan BurJan hned první týden po svém návratu.

Jen syn nemohl novému pořádku zvyknouti a brzo ukázalo se, že trefila kosa na kámen; poněvadž však mladý Ozman ze Štampachu byl již dospělým, byla pomoc.

„Štampach každý musí do Uher,“ rozhodl konečně pan BurJan, „jeden přinese si odtamtud šrám a žebrotu, druhý poklady a česť. Já byl z těch prvních, hleď, abys byl z těch druhých!“

To bylo naučení na cestu a následujícího jara táhl Ozman na Turka. Pan BurJan propustiv hned po svém příchodu všechnu čeleď, zasedl teď na tvrzi jen se svými průvodčími. Michal, jakž slul pánův průvodčí, chopil se hospodářství dosti čiperně a Kvíličtí se brzo s ním spřátelili. Mluvil k nim sice jazykem cizím, ale rozuměli mu, za to s průvodkyní pánovou, která si vzala domácnosť na starosť, bylo dorozumění těžké. Mluvila málo, a i tomu málu nerozuměl nikdo, leda sám pan BurJan. Krčmář, který z poddaných nejčastěji do tvrze docházel, tvrdil, že mluví maďarsky — býval' krčmář za mladých let v Uhřích a chlubíval se, že po maďarsku umí — když však na něm žádali, aby jim pověděl, co černá panna, tak totiž hospodyni pánovu nazývali, praví, vyznal, že jí přece nerozumí a opravil své dřívější tvrzení na tolik, že snad mluví cikánsky.

O poměru těch tří na tvrzi mezi sebou povídaly se historie, ale něčeho gruntovního nevěděl nikdo.

Že pán na černou pannu je z míry laskav, bylo známo a že Michala se jaksi bojí, to prozradili robotníci, největší však podivení spůsobila zpráva krčmářova, který přišed jednou z tvrze, vypravoval, že zastihl Michala, jak pannu udeřil v líc.

Bylo zas o čem mluviti a o robotě osmělil se sedlák Šorel otázati se Michala, je-li černá panna jeho sestrou.

Michal se zamračil, zahučel cos a pak po několik dní měli s ním na robotě kříž — nic mu nebylo vhod. Zařekli se tedy, že víc vyzvídati na něm nebudou a hádali dál. Jedněm byla cikánskou princeznou, jiným obyčejnou poběhlicí, která pánovi učarovala svýma černýma očima a svým úsměvem, který si mužští robotníci tak chválili, až byla pro to ve vsi mrzutosť a rozbroj.

Pán volal ji „Korola“, z čehož soudili, že sluje buď Karla nebo Klára, poněvadž pak nechodila do kostelíčka Kvílického, nýbrž tak jednou ve čtyřech nedělích dojížděla na vozíku na Smečno, hádali, že je religionu římského, ale to již bylo vše, co o ní věděli.

Sama pána se na to zeptati, neosmělil se nikdo. Bylť pan BurJan, jak praveno, v pravdě hodný a dobrý pán, ale svých poddaných se nejraději stranil a jediní, s nimiž se stýkal, byl farář Kvílický Mistr Josua Meridies a sedlák Řehoř Lahoda, který nejsa jeho poddaným, snad lepším se mu býti zdál.

S těmito přátely sedával pan BurJan za soumraku při pěkné pohodě před vraty pod košatými ořechy na povaleném jakéms sloupu kamenném; byla-li nepohoda, sedali na faře. Hovořívali tu o všemožném; o počasí, o vojnách, o kázaní a evangeliu minulé neděle, ale o domácnosť páně BurJanovu opovážil se jen jednou, a to hezky z daleka zavaditi pan Mistr, kterému se tajemný poměr páně k neznámé ženštině nelíbil, ale nepochodil.

Pan BurJan zakroutil sobě kníry až za uši, kašlal chvíli a pak beze slova se zdvihl se sloupu a odešel, načež po celý týden nepřišel na táčky, dav se omluviti suchým loupáním.

„Tam nahoře nic mu suché loupání nepomůže,“ pravil Mistr Josua Lahodovi.

„Miňtež již toho, dvojctihodný pane!“ radil Jahoda, „budeť sám za sebe odpovídati.“

A Mistr dal Říhovi za pravdu a minul toho a to tím spíše, když se byl od Smečenského děkana dověděl, že panna není religionu římského, ale víry řecké, a že není cikánkou, ale z národa Černých Vlachů.

Toto poslední zejména potěšilo pana Mistra, nebo to tížilo jej nejvíc, a na to nejvíc si Říhovi stěžoval, že by se pán neměl plichtiti s tou lájí štercířskou, která ukázala-li se občas kde, byla vždy předmětem nejen hrůzy, ale i svrchované ošklivosti všeho obyvatelstva.

„Jen když to není Cikánka,“ ulehčil pan Mistr před Lahodou svému srdci, a již jinak smýšlel o panu BurJanovi, ba on tajemství své sdělil i osadníkům, neboť tito docházeli k němu na radu, co činiti, ani se štítili požiti čeho na tvrzi, kde ovšem jim oběd upravovala černá panna.

Od té doby robotníkům na tvrzi chutnalo líp a oni chválili pána tím víc, ano jinde nikdo robotníkům nikdy sousta nepodal.

Právě za týden přišel pan BurJan zase, a to hodně brzo na kamennou lávku pod ořechy a brzo za ním přišli oba přátelé. Projevili radosť z uzdravení statečného a urozeného pána a zavedli hovor daleko od tvrze,

ale zase pan BurJan narazil sám. Aby snad ospravedlnil své jednání vůči přátelům, stěžoval si, jak je opuštěn.

„Jako kůl v plotě," končil svou lamentací, ale Mistr nerozpředl hovoru dále o tom.

„Není jinak in hac lacrimosa valle, statečný a urozený pane," pravil; „každý neseme svůj kříž a ten prý není žádnému těžší, nežli by unésti mohl." A pan BurJan víc se nezmiňoval.

A byli tak opuštěni stejně.

Řehoř Lahoda, ztráviv mladá léta ve službě Slanských pánů, teprv po smrti stařičkého otce zasedl na statku již prosivělý.

„Pamatuj, Řehůřku, na slova má," pravil mu otec na smrtelné posteli, „u pánů nedojdeš vděku a špatně se ti odmění, neměls mne jim k vůli opouštěti," ale Říhovi se nechtělo z města na ves, bylť tam tuze zvykl; nebylo však vyhnutí — byl jedináčkem a musil ujmouti otcovskou živnosť. Našli mu nevěstu, pěknou a dobrou, ale ani ta nedovedla připoutati Říhu k rodnému prahu. „Starý kocour těžko přivyká," omlouval se před sebou i před jinými a poznal cenu manželky své, až když ji ztratil; nad hrobem jejím plakal upřímně. Víc se neoženil, ač mu v tom i páni domlouvali a zůstal na statku se starou tchyní a malou dcerkou, jejíž život stál život matčin.

Zatím Madlenka dorostla již v roztomilé děvče a mladistvá její čilosť a dětinné rozmary nahradily Říhovi, čeho sám v mládí neokusil.

Smířil se tak s osudem a život plynul mu teď klidně. Statek měl spořádaný a břemen na něm váznoucích málo.

Dvakráte v roce, o sv. Jiří a o sv. Havle, platil pánům skrovnou quotu a pak byl zase jako svobodník. Jsa ve vsi jediným poddaným Slanským, byl si sám rychtářem i konšelem a měl od vrchnosti své pokoj. Tak jednou ve dvou neb třech letech zajeli k němu dva z rady Slanské jakožto inspectores, aby prohledli stavení a dědiny, jsou-li řádně spravovány; vyjížďka ta však byla jen po starém zvyku a na oko. Říha pány řádně pohostil a oni ho za to v radě pochválili a vystavili za vzor.

Však ještě něco.

V neděli po svatém Vítě bylo v Kvílicích posvícení, a tu dle dávného obyčeje přijížděl pan primas s rodinou na hody.

Od mnoha let býval to pan Jiřík Balas, který, nemaje dítek, přijíždíval jen se svou manželkou. Oba pak byli velikými příznivci lidu a dovedli upřímně plesati s plesajícími. Kvíličtí těšili se na posvícenské nedělní odpůldne, kdy i jejich pán s panem Jiříkem přišli do krčmy a u veselém reji provedli všechny sousedky. Za nimi přicházíval i pan Mistr Josua. Posadil se na humně, kde se tančilo a rovnal párky. Viděl-li, že panna některá zanedbávána, prohledl řadu junáků, zakýval na vyhlednutého, a ten chtěj nechtěj musel provésti zanedbávanou. Nejednou párek panem Mistrem svedený víc se nerozešel a nejeden mladík, vybídnut rodiči, aby si nevěstu našel, odročil volbu až do posvícení.

„Až kterou mi dvojctihodný pán vybere," říkal a nejedni manželé žehnali bystrému oku pana faráře.

I pan BurJan se také jednou lahodně usmíval, když rychtář Kvílický — byl jím mlynář Havel Molitoris — vzav Lahodu kolem krku, přistoupil s ním ke stolu, kde zeman s primasem zasedli a zanotoval:

Jak nás to pán Bůh miloval,
že nám ty hodné pány dal —

a všichni ostatní pak přizvukovati počali, až se krčma otřásala.

Letos ovšem mělo býti jináče. Pan Jiřík musil z prvého místa v radě ustoupiti a primasem byl jmenován pan Matyáš Samuelis, kroječ suken, muž sice staročeské poctivosti, ale hrdý na svůj patrický původ a přísný ve svém úřadě.

Lahoda se s počátku těšil, že snad do Kvílic vyslán bude starý známý, ale mýlil se a již posel, který v sobotu před posvícením pánům konšelům ve Slaném v poctu koláče roznášel, přinesl smutnou zprávu, že přijede pan primas.

Tu ovšem bylo nutno chystati hojně a pečlivě, nebo Lahoda rád se dal viděti.

Dvojctihodná paní, paní Agatha, slíbila, že půjde k Lahodovům strojiti hodů a ještě s večerem vypraven Blažej Cerunda, který jakožto kostelník byl pravou rukou paní Agathy, do města pro potřebné koření a vzácné ingredience.

Lahoda musil ovšem za to pozvati k hodům nejen pana Mistra, ale i jeho obyčejné hosty pány bratry, faráře Dřínovského a Mšeckého, nebo byl by neměl kdo na faře chystati oběd.

Bylť i pan Mistr s manželkou svou na faře osamělа a to v době, kdy bylo mu hledati útěchy. Byl mladíkem právě teprv ordinovaným, když ho sem patron, starý pan Jaroslav Bořita z Martinic, na faru dosadil. Byl tu nyní již dvacet roků a teď teprv bylo mu snášeti hojně příkoří, nebo nový patron, mladý pan Jaroslav Bořita, byl by velmi rád do Kvílic, ač tu Římských nebylo, dosadil faráře katolického; proto týral Mistra Meridia všemožně a k tomu stihla tohoto krutá rána, kterou nemálo na těle i na mysli zmalátněl. Zemřelyť mu v jediném témdni všechny dítky a on ve čtyřech hrobečcích pochoval svou radosť. Div si nezoufal a přece musil ještě těšiti zoufající svou manželku.

Pravdu tedy děl panu BurJanovi, že každý nese svůj kříž.

Tato shoda osudu upevnila úže pouto, které k sobě pojilo ty tři sousedy Kvílické. Madlenu považovali všichni tři za svou a mazlili se s ní všichni tři. Pan Mistr cvičil ji pilně v umění literním a vycvičil ji ve zpěvu, paní Agatha vštěpovala jí vše, v čem se vyznala a ona byla ženou zkušenou, pan BurJan pak, zděděv po manželce plné truhly a skříně pěkného šatstva, bylať nebožka paní Alena parádnicí a nerada brala který šat podruhé, věšel nyní na Madluši, co myslil, že by jí slušelo.

Panně se líbila ta panská strůj, ač Říha s počátku nerad to viděl, nebo i ve vsi působilo to zlou krev a oni říkali Madleně panna z fraucimoru, ale zvykl tomu, ačkoliv závistníci i na něho přenesli svou zášť a spílali mu kozích zemanů a říkali mu Pánek aneb Půlpán.

Z druhé strany, bylo-li třeba bystřejšího dohledu u Lahodů nebo ve tvrzi, zastávala hospodyni paní Agatha, zejména přišli-li hosté, což

u Lahodů bylo nezřídka, ve tvrzi jen tenkrát, přijel-li který Štampach na návštěvu, což nebývalo sice často, ale za to přijíždíval jich obyčejně celý zástup.

Pan BurJan kýval k tomu hlavou. „Po každém teplém dešti přibude hub a Štampachů,“ smával se dodávaje, on že je ze šestnácti, Černčický strýc že jich má třináct a v Paprockého Diadochu že je jich do sta.

Přišel-li kdo jiný, odbyl ho pan BurJan z krátka. Přijel-li pan Jan Chryzostomus Starší Hrabaně z Přerubenic a na Přerubenicích, o němž pan BurJan tvrdil, že má delší jméno nežli statek, který však nikdy neopominul varovati pana BurJana, aby se neplichtil a nepuntoval s chlapy, ať ze vsi ať z města, toho pohostil vždy sušenými švestkami.

Uctění hostí nesvěřil zeman nikdy Korole a ta za jejich návštěvy jako by vždy do země se byla propadla. Ani paní Agatha při takových příležitostech nikdy jí nespatřila a když jednou paní farářka po ní se ptala, že by jí aspoň pomoci mohla, zavrtěl pan BurJan jen hlavou.

„Ona umí jen po uhersku mluvit i vařit,“ vysvětlil jí Michal a ona vidouc, že optání její nebylo vhod, neučinila tak nikdy víc a hleděla si svého.

Jen jednou ještě v hovoru s panem Burjanem, majíc mluviti o Korole, náhle se zarazila.

„Panna či paní?“ vyklouzlo jí mimoděk.

„Snad oboje, snad nic,“ zahučel rytíř, „řekněme válečná kořisť,“ dodal a kvapným krokem se vzdálil.

Paní Agatha byla by se s chutí pleskla přes ústa, ale slovo bylo vyklouzlo a konečně — věděla zase něco víc, než kdo jiný a to by bylo i za plesknuti stálo.

„Snad oboje, snad nic,“ to si opakovala stále a mudrovala o tom, jak by to mohlo být a to tak horlivě, že oběd na dobro připálila.

Pan Mistr se jí vysmál a ona se naň za to hněvala do slunce západu. —

II.

Blížil se den sv. Víta. V Kvílicích pozorovali to, nebo ponocný štěrkem z potoka zavážel nejhlubší výmoly na jediné ulici ve vsi a poroučel jménem pána, aby stavení byla obílena, střechy pošity a dvory umeteny; nejmakavějším však poslem blížícího se posvícení bylo, že kostelník Cerunda cídil na bidle před barákem svým na dvou rohatinkách položeném červené sukno, jímž o posvícení potažena bývala první stolice v kostele, kde sedával pan BurJan a jemu po boku vzácný host, pan Slanský primas s paní manželkou.

Na tohoto druhého těšili se Kvíličtí nemálo, nebo ač pánem jejich nebyl, měl se k nim velmi laskavě. Pan Mistr dostával od něho tolar, kostelník dostal sedmnáčník, ministranti a pulsanti po groši a když vycházel pan primas z chrámu, byl tu již mladé chasy celý zástup a pan Jiří vyňav konopný váček, nabral dvě hrsti měděných peněz a rozhodil je mládeži.

To byl ruch. Pan Jiří se až ohýbal smíchy, ale konec nebýval vždy veselý.

V chumelenici padl mnohý štulec a mnohý honě se po penězích sváteční šat pomazal, neb i porouchal; nejmenším bylo, že ti, kdož nic nepopadli, s pláčem znova panu primasovi do cesty se stavěli a panu Jiřímu nezbývalo, než otevříti míšek znovu, tu však již nikdy nerozhazoval na dračku, ale po penízi rozdílel.

To bylo chvály pana primasa po celé vsi, až mohl býti pan BurJan žárlivým, čehož však nikdy si k srdci nepřipouštěl.

„Já jim dávám na dračku po celý rok,“ odvětil, když mu to bylo nadhozeno, naráželje na to, že v čas nouze našli poddaní jeho cestu do tvrze a pan BurJan přes to, že si často zabručel, s prázdným přece nikoho nepustil, ač měl toho statečku vezdejšího dosti po skrovnu.

Obveselil-li pan primas mládež před kostelem, potěšil dospělé, když jim v krčmě na svůj vrub vystavil věrtel piva, a ještě když se soumrakem ke Kutrovicím odjížděl, znělo za ním „vivat“, co jen mohl doslechnouti.

„Jak bude letos?“ Tu otázku kladli si mladí i staří. Panu Jiřímu byli už skoro zvykli, ale pana Matyáše znali jen z města a tu předem již tvrdili, že bude jinak, nebo nový primas byl tuze hrdým, než aby se snížil k lidu a to k lidu cizopanskému.

A nemýlili se.

Hned příchod byl jiný. Přijíždívalť pan Jiří na voziku vždy sice nově na modro natřeném, ale nikoliv novém a vítajícímu jej zástupu děkoval vždy s úsměvem se ukláněje. Pan Matyáš přijížděl na koči, dědictví to po prvém manželi paní primasky, panu Danieli Gamarytovi z Rovin.

Koč byl veliký jako archa Noemova a rachotil po hrbolaté cestě jako vzdálený hrom.

Pan primas seděl tu po boku paní manželky nehnutě a na uctivé pozdravy venkovanů jen nepatrně hlavou pokynul, tak že se jen fábor na sametovém husárku zahoupl, jinak by byli mohli vítající mysliti, že si jich vůbec nevšímá, což plně platilo o paní primasce, která zabořena jsouc do podušek, ani se neohledla, když u prvého domku Kvílického hřmotné „vivat“ zavznělo. Považovalať se paní Kateřina Gamarytka z Rovin za tuze povznešenou, než aby si hloučku všeliké chasy povšimla.

Jediný z koče děkoval lidu upřímně a to byl mladičký syn páně primasův Pavel, studiosus akademie a jak se vědělo, miláček bezdětného příbuzného a rady nad appelacími doktora Václava Gamaryta z Rovin, v jehož domě v Praze prožil většinu svého mládí.

Na dvoře u Lahodů stál k uvítání Řehoř s Lenkou. Sedlák otevřev koč, pomáhal hostům z povozu a již sehnul svou šedivou hlavu, aby velmožnému pánu políbil ruku. Pan Jiří nikdy tomu nedopustil, ale pan Matyáš ruku nastavil i paní Kateřina a jen Pavel, kterému rovněž poctu učiniti chtěl, ruku odtáhl, podobně i Lence, která následovala příkladu otcova.

Primas rozhledl se po dvoře i po stavení a nic neušlo pátravému jeho zraku. Byl však asi spokojen, nebo ostré rysy obličeje jeho se

poněkud uvolnily a primas již mnohem vlídněji pohledl na poddaného, jenž s hlavou odkrytou a hluboce ukloněn vítal vzácné hosty a zval je přes práh na chléb a sůl.

Paní Kateřina nemálo ohrnula nos, pozorujíc ten nízký vchod do statku, v němž musila se hodně sehnouti, aby o hořejší práh nenarazila vysokým svým kloboukem. Prostorná světnice, kde vše jen se lesklo a třpytilo, upokojila však patrně i paní Kateřinu a ona blahosklonně přijala od stařičké hospodyně medový koláč.

Tu teprv oslovil primas Lahodu. Ptal se na rodinu a po úrodě.

Říha děkoval za optání a podal stručnou zprávu o tom, po čem se velmožný pán tázal.

„Toť tedy tvoje dcera,“ tázal se pán, Lenku s patrným zalíbením pozoruje.

Říha úsměvem přisvědčil a teď i paní Kateřina si jí povšimla, méně děvčete, spíše krásného vyšívání na živůtku a vzácných krajek na fértochu. Říha pozoruje podivný úšklebek panin, honem vysvětloval, že to dar pana BurJana, aby mu snad za pýchu a marnosť vykládáno nebylo.

A v skutku zmizel ten úšklebek z tváře velmožné paní a ona vyptavši se na poměry zemanovy, pochválila práci, ba i uznala, že šat dceři Říhově pěkně sluší.

To mluvila z duše svému synu, který nemohl od panny zraku odtrhnouti a byl by asi chválil mnohem víc, nebo jemu líbilo se na panně všechno od bohatých černých vrkočů až po ty střevíčky, na kterých rděly se hedbávné růže.

Zatím zavzněl zvon zvoucí na maturu a Lahoda provázel panstvo do chrámu.

Pan BurJan podal ruku panu primasovi setkav se s ním před chrámem a paní primasce hluboce se uklonil, načež sám vedl je do chrámu, v jehož vratech vítal je farář Meridies.

Po bohoslužbě odevzdal sice pan Matyáš od dávna obyčejné dary na penězích faráři i druhým při kostele služebníkům, ale chasa před kostelem darmo se stavěla v řadu, pan Matyáš nerozhazoval.

Teprv u oběda primas poněkud rozvázal i paní Kateřina dala se v hovor, nebo paní Agatha vynasnažila se, seč bylo její umění a v hovoru vedla si pansky; bylať Pražankou a mluvila již s většími pány, nežli byli manželé primasovští.

A což když do společnosti přišel Mistr Josua a oba jeho hosté! Bylť pan Quintus Špáda, farář dřínovský, pověstný čipera a dobrá kopa, hledaný společník v dalekém okolí, o němž Mistr Josua nejednou tvrdil, že by rozesmál i zasmušilého krále Jeho Milost. Aby pak společnosti dostalo se i lesku, došel si Lahoda pro pana BurJana, který nemaje hostí, zamyšlen seděl na zábradlí pavlače a Říhy se až lekl, když naň promluvil.

Nedal se dlouho pobízeti a rozveselil se brzo v hovoru s paní Kateřinou, kterou tituloval urozenou paní, tak že se rozkoší rozplývala.

„Ať mne velryba spolkne, bylo-li tu kdy o posvícení tak veselo, jako letos,“ pravil Cerunda, který hostům sloužil, k paní Agatě, ale ta

pokrčila nějak rameny, pozorovalať při všem tom veselí přece patrnou stísněnost mysli hlavně u hospodáře.

Josua a pan BurJan chválili primasovi Lahodu, jakožto výborného hospodáře, ale primas, ač neupíral, že vidí všude pořádek a čistotu, nějak kysele se ku chvále té tvářil a prohodil, že městu z tohoto zboží uprostřed cizího majetku zastrčeného, málo užitku vychází a kdyby jen na něm, primasovi, bylo, že by lecos bylo změněno.

Lahodu jako by poléval ledovou vodou při slovech těch. Pozoroval, že má primas cos za lubem, co asi jemu, Řehořovi, málo by bylo příjemným a když náhodou sešel se s BurJanem na dvoře, vyzvídal, co asi primas slovy těmi mínil, hádaje, že míní mu na statku zvýšiti quotu, aneb jinak přimnožiti břemen poddanských.

Pan BurJan chlácholil jej všemožně, dokazuje, že povinnosti poddaných zapsány jsou na listech a v deskách zemských, těmi že hýbati nemožno, leda po obapolné smlouvě, ale Říhovi zněla slova páně Matyášova stále v uších a přes to, že k úsměvu se nutil, nechtěl se mu podařiti.

Viděl od té chvíle v primasovi svého nepřítele, ale přece jej zarazilo, když hned po nešpořích měl se zase k návratu do města a nečekal do soumraku, jako pan Jiří. Nezdržoval ho však, byloť mu v jeho společnosti nevolno a on pánu Mistrovi vyznal, že tak smutného posvícení na statku nezažil.

„Škoda, že nejsou Kvílice u moře,“ prohodila k sobě paní Agatha, která hovor zaslechla; „byl by Cerunda Jonášem v pravdě,“ dodala, — říkaliť ve vsi Cerundovi „Jonáš“ pro jeho přísloví.

Říha sám vytáhl z přístodůlku koč a zapřáhal koně, ale pan primas zdržel se přece, ovšem bezděky.

Seděl již s paní Kateřinou na měkkých poduškách svého povozu, rozloučiv se s Říhou nastavením zase ruky k políbení a pozvav Mistra Meridia a pana BurJana, až by měli cestu do města, ale Pavla tu nebylo.

Teď teprv napadlo paní Kateřinu, že mladý patricius u stolu se skoro nezdržel; vysvětlila si to ovšem tím, že Pavel nejspíše pohrdl pohostinstvím selským a dávala mu v duchu za pravdu, viníc sama sebe, že mohlo ji napadnouti, aby mladíka ve vznešeném domě Pražském vychovaného vyjížďkou mezi sedláky nezaneprázdňovala.

Vyslovivši domnění, že asi do polí si vyšel, poslala několik poslů na vše strany, aby mladého pána k návratu upomenuli. (Pokračování.)

Václav Živsa.

Hexametrem napsal **Svatopluk Čech**.

(Pokračování.)

V tom se vrací fary pán staršího ve průvodu Živsy,
jejž, potěšiv mroucí, nato cestou z kostela potkal.
Již klenutou na dvůr farní se ubírali brankou,
an kmet, zpátky maní pohleděv, ku brance se vrátil
v pozdravu chodce lapit, jenž kol se právě zamihnul;
rozmluvu zapřeď s ním, pak do dvora dál ho pozývá;
on zdráhá se vejít; než posléz starci po vůli
zvolna za ním kráčí blíž k zástupu na dvoře farním.

Hejnem dívky malé pospíšily starce uvítat,
než ruky pozdvižením on zvyklou poctu zamítl,
kývnuv pouze hlavou jich laskavě v odměnu vůli;
drobná cháska po té tiše brankou ze dvora tíhla.
Václavu on mezitím jmeno věstí hosta nového,
Výhoně, neb znám již staršímu je Čenkova pánu.
Muž to sic obstárlý, leč statné postavy, přímé,
jiskřících se očí, s hustým obrvím, snědolicí,
z řízných tváře tahů duše rázná vážně vyzírá,
pevnou vůli jeví ret silný pod nosem orlím,
obklopený kolkol hustého chmúrami vousu,
mračnem rozčeřeným jenž splývá po hrudi šíré —
řídko jenom tu a tam bělavá v něm nitka se míhá.
Hustěji prokvétá vlas černý stříbra chomáčky,
jenž od lebky lysé — ji sprostil právě klobouku —
se stran obou splývá jak hříva na rámě mohutné.

Před skupinou smeknuv, němě Čenkova panstvo uvítal.

Zasmušilou trochu líc zjasniv, kněz Václavu hlásil:
„Zatvrzelého věkem vedu vám spolčence, Vašíčku;
s ním boje já zanechal, marnou vida námahu každou,
vnitřní hlas nebo vyšší moc jen Šavla obrátí,
s nímž časný zbraně klid jsme ujednali ve styku denním.“

Výhoň mlčky upřel zpytavý tu na Václava pohled,
zpřívětivěl jeho zrak, teď družněji vítaje hosta.

Všechny slovem snažným zvala pod střechu Marta hovorná:
„Dále, prosím, dovnitř! Nevhodno na záspi tu dlíti.
Dosti na tom, že velebník náš jen v zahradě venku
špatně uvítati moh' převzácné z Čenkova hosty,

jen viny vlastní trest, an úklidu věčně se příčí.
Též panu Výhoni jest z chyby těžké kát se konečně:
Rok tomu, soused náš, v té vesnici stále přebývá,
a přec — těžko věřit — dosavad naši jizbu nepoctil,
jež milenou jeho choť jen někdy pohostiti mohla —"

„Pravda to jest," dí kněz. „On vskutku se zřejmě vyhýbá
skromné farce mojí, ač skutkem upřímně ho žádám,
by zde faráře nezřel, než člověka souseda pouze.
Jen mimo dům doposud neb v schůzce mi přáno veřejné
s ním se sejít, shovořit, když nás k sobě náhoda vrtla.
Však dnes, když noha sem ku samému zabloudila práhu,
nutno přestoupiti jej — — Nuž dál! Střecha má zove pány —
parva quidem, stipulis et canna tecta palustri."

„Však na chvilku jenom," pan Živsa pravil; „skoro noc již!"
a vstoupil se synem; s nimi Výhoň zdráhavě bral se.

Chodbou prošli malou, v níž jemné pološero vládlo,
neb již slunce paprsk poslední sem nezalétal
a k tomu okna její se skládala po staru ještě
z šestibokých tabulek, drobných, s olovem všude kolkol,
tak že nejasně jenom z povyrudlých shližely rámů
malby krajin, světců, proti oknům na zdi visící,
všakť asi zář ni plná by jejich nezjasnila soumrak:
znáte ty malby staré, na farách jež vídati leckde,
jež po faráři farář snad po věky mlčky dědíval,
jež — sešlá co veteš snad z kostela vybrakovány —
v posled tamto předou pošmourné mystiky kouzlo.
Leč za to záře dosud po světnici hrála si jasná,
blesk jí slunce sršel v západní okna moderní,
jež ruka pilných žen nad křišťál právě vydrhla.
Vzhled měla vážně milý tato jasná prostora čistá,
v úpravě ozdobné, leč každé nádhery prostá,
útulná, vlídná, přece čímsi prováta tajemným.
Schráň vody posvěcené, ze stříbra to mušle okrouhlá,
u vchodu blízko visí, svěcené k ní zatkli kočičky;
onde klekátko malé; na stolku poblíž mezi okny
ozdobný krucifix ční vedle starého breviře;
cos jako jemný sled po vypáchlé vůni kadidla
zdá se po prostoru vlát; kol na stěny kópie pěkné
mistrů dávnověkých posvátné malby klasické
vkus dobrý zavěsil; proti oknům na stěně přední,
kam svoji záři plnou žár západu právě vysílá,
Kristus velkolepý jak v rajské glórii tyčí
tváře velebné jas, k nebi božské vznášeje prsty,
malby novější plod, pod nímž plane ve zlatě nápis:
Zem' pomine s nebesy, slovo mé však zůstane věčně!

Marta letem tu a tam šukajíc odklízela ještě
kol nepořádky malé, jež nikdo jiný by nepostřeh'.
Hosty zatím žádal domu vládce, by ke stolu sedli,
a tvář lehce opět schmouřiv — zpomenuv to zajisté
na truchlivý obřad, konaný ve mlýně nedávno —
k Václavu obrácen dotazem rozprávku zahájil:
„Doufám, že všude Vás v mé Lidka provedla selance,
že jste ze zahrady též pana Výhoně villu zahlédl,
jež ve prostičkém Velemínských stádu chaloupek
jak mezi vrabci bažant se v panském hávu vypíná.“

Václav přisvědčil zdvořilou k té pochvale frází.
Líce mu temně dosud mrak mutné zádumy stínil;
při jmeně Lidky zrakem po světnici krátce zakroužil —
avšak dívka lepá sem dovnitř s hosty nevešla
a stařušenka také teď rychle opustila jizbu.

Odpověděl Výhoň: „Můj stánek velmi je prostý,
poblíž města tuším leda k úsměvu chodce by vyzval;
ve vsi tu odlehlé, jíž pokrok jedva se dotknul,
uprostřed chatrčí vetchých jest arci palácem.“

„Ovšem, víska naše starosvětskou zůstala zevně,“
přisvědčil mu farář. „Nechť uvnitř, jak všude jinde
lid se měnil, dávný odkládaje návyk i názor,
kroj nechť dávno minul pestrý, mravy zašly otecké:
nezměněnou podnes té zůstala slupka dědinky,
schráň minulosti holá, z níž obsah dávno vyvětral.
Ještě tu prosté jen, starožitné zříti chaloupky,
došky sivými kryté, s temným na štítu kabřincem
neb s lomenic skromných ozdůbkami ve vkusu dávném —
všechno šedé, zvětralé stářím, kol teskně hledící
v čas jinaký a cizí, jenž skon přežilých očekává,
by sled jich vyhladil pro nové tvary po vkusu vlastním.
Však doposud jediný průlom pana Výhoně sídlo
v dávnou prostotu jest, s níž snáší dobře se ovšem
dvůr i malý, sešlý, kdys bydlo chudého zemánka,
náš kostel šedivý, skromná pod šindely farka.“

Starší Živsa pravil: „Nechť cožkoli v rozvaze chladné
vážně namítne rozum, s lítostí vždycky pohlížím,
jak ten svět minulý v povšechnou zkázu se hroutí.
Kroj lidu, mrav dávný již část jen půdy moravské
chrání sobě dosud; nám zůstaly pouze ty chatky,
hustěji ještě tu tam; zde vyřídlé, jinde zanikly.
Mně však stokrát víc ony dřevní stavby se líbí
nežli ty domky nové, jež střízlivy, nudny naprosto,
budky železničních strážců sobě obraly za vzor.

Způsob rozmanitý stavení vesských staročeských
v různých jsem krajinách poznal, kam sudba mě vedla.
V rozkoši na příklad připomínám z Podkrkonošska
vísku nejednu sobě, v níž ráz uchoval se domácí:
Ze dřeva sroubeny tam přítulné stály baráčky,
spodky jejich po krov dvojbarvé krášlily prouhy:
temná barva břeven, nátěr mezi břevny bělostný,
někdy rudé či žluté s bílými se střídaly pásy;
a v čele družných dvé k sobě tisklo se těsně okének
s obložením trámců, jež barvou natřeny různou
a k tomu někde také vykrouženy v okrasy prosté;
někde prkénko malé, v němž srdce vyříznuto pěkně,
zakrývá je na noc; v nich květné vídati hrnce
a květy rozmanité též před nimi jasně se pestří
v ohražené prkenným plůtkem zahrádce miloučké.
Štít široký, vysoký shora zírá vážně i vlídně,
shůry dolů i na příč v pole různá v souměru ladném
lištami rozdělený s pěknými obloučky a zoubky
a v každém poli tom jinakým se obrazcem ukládá
vrstva prken: tu šikem, tam zas vodorovně či kolmo;
i z něho často hledí — však menší ještě — okénka,
otvory vykrojené v podobu trojlístku, srdéčka
mnohdy šeří se v něm, řada sloupců někdy ho krášlí.
V před shora často malá vyčnívá stříška kabřince,
jenž na spodku jeví v pobledlém nápisu prostém,
létopočet stavby, kdo bydliště to sobě zařídil
a k Bohu prosbu, by lid v té chatce milostivě chránil.
Šindel a došky sivé, v nichž leckdy se mech zelenává,
dobře sluší střeše též, jež pokraj šíro převislý
stínivě uklání nad lehkou po straně pavlač,
skromnými zdobenou štihlounkých řezbami sloupců — —
Když bohatý hruše květ svou sněžnou záři ukládá
na krov ten šedivý, k němu réva se družně vypíná,
když zelení zahrad tlupa domků těchto jevívá
stěn svých čisťoučkých pruhy černo- a červenobílé
a z bezu přívětivým vyhlédá párem okének: —
v půvabu svérázném, v samorostlé krásotě prosté
zdaž nelinou v duši nám poëtické kouzlo domácké,
kouzlo, jehož ani sled neovívá stavby novější,
jež k domkům na tratích strážným jsem právě přirovnal?
Zdaž neželí tu chodec, že v zástupu těchto chaloupek
lid se nepestří též v národním úboru pěkném,
písně tu krásy ryzí nezpívá ve plesu dávném?
Zdaž tě žalem neplní myšlénka, že záhy zaniknou
též ony stavby dědů, tyto pěkné zbytky poslední
dob snad trudnějších, v ducha rozhledu obmezenějších,
krásy plnějších však, poetické mysli milejších?!“

„Ó kdyby Marta dobrá byla výklad tento zaslechla!
Což by zatleskala vám!“ dí v úsměvu církve služebník.
„Avšak i já — poněkud — laudator temporis acti.
Leč co činit? Náš vzdech času jistou žertvu nevyrve.
Výminkou naše ves v kraji tom se opozdila valně,
dosti na zevnějšek zachovavši starého si rázu;
avšak záhy mizet druh po druhu jistě tu začnou
vetché štíty chalup neb náhle ulehne požárem
hned jich řádka celá, nebohých pak místo zaujmou
stavby nové v slohu nádražním, jak dobře pravíte,
ač-li nepovznese výš, snad ku Švýcarska selance,
svůdný vzor je poblíž —“ Tu šibalsky na Výhoně pohléď.

Výhoň v jev doposud jen známky nesouhlasu dával,
neklidnou pravicí v černých se probíraje vousech,
někdy hlavou i vrtěl, teď však rozhodně se ozval:
„Přední kouzlo, tuším, jež k vám nejvábněji dýše
ze stavení starších, jest právě zašlosti patina,
odlesk dob minulých, kam duch váš zpátky se chýlí.
Tam poetičnosť jen, — co nové, toť prósa je drsná.
Avšak lidstva pokrok staromilců povzdechu nedbá,
přes minulosti rumy stoupá k metě dále a výše;
svět ni chvíli malou v ztrnulosti nemůže ukřehnout,
věčně ničí přežilé, by novému postoupilo místa. —
Nechť sebe pěknější jsou ze dřeva chýše počestné,
prohledavější věk si volí přece kámen a cihlu
a kryt jistější než předků šindel a došky,
ať je netřesk nebo mech v sebe krasší povlak odívá.“

„Dobrá!“ kněz na to dí. „Ať vládnou kámen a cihla.
Však proto nutno-li jest, by všechna oprchnula krása
s vesnických stavení, neb ve slohu, ozdobě každé
kýs cizokrajný vzor leda nápodobil se otrocky?
Příklad blízko volím: vaše sídlo! Ze dřeva štít má
z části také a pavlač — proč medle jich útvar a řezby
v podklad nevzaly radš národní vzorce domácí?“

(Pokračování.)

Z cyklu básni „Dědova dýmka“

od **Fr. S. Procházky.**

Obláčky dýmu.

Onen kroužek, jenž se vznese
z dýmky tobě nad hlavou,
v mnohém, synku, srovnává se
s hrou snah tvojich měňavou.

Pěkně modrý vzhůru letí,
za ním tvoje myšlénky,
krouží, mění, shlukuje se
v nové drobné prsténky.

Ku každému připjatý jest
jeden ze tvých záměrů,
minulosť i dnešek mizí
v budoucnosti zášeru.

Z dýmu zvolna vyhoupne se
to, co sobě přeješ mít,
třeba jen, bys napjal ruku
a to štěstí sobě chyť.

Teplý krb ztad, při něm žena
směje se ti do očí,
a z koleček zamodralých
řad hlaviček vyskočí.

Nikde bolu, všady úsměv,
dětské hlasy, jásoty
vykouzleny z nenadání
padnou do tvé samoty. —

Chceš být slavný? — Nuže dobrá.
Hle, již kroužek modravý
slávověnec vavřínový
zaplétá ti u hlavy.

Jak si přeješ, tak se kroužky,
mráčky dýmu utváří,
až i úsměv, vzácné ptáče,
sletne tobě do tváří.

Dumáš, bájíš, usmíváš se,
květ se sype do tvých cest —
nenadáš se — dohořelo,
dýmka tvoje prázdna jest.

A tu třeba bez prodlení,
než se nimbus roztratí,
vyklepat a ze zásoby
znova pěkně nacpati. —

Reflexe.

Čas, tuším, onen obr sluje,
co z divných dýmek pokuřuje,
a nic mu lépe nesvědčí,
jak řadu vzácných dýmek chovat,
je poznenáhlu vykuřovat —
to dýmky z pěny člověčí.

A různé bývají pak ceny
ty dýmky z divné lidské pěny,
však stejné vždy jich původy.
Ať stříbrem nebo zlatem kuty,
ať laciný plech na nich žlutý,
vždy z ruky vyjdou náhody.

A nestejná též doutná v lůně
jim vzácných listů chuť a vůně
tu dechem vanouc růžovým
a onde páchnouc ze souvrati
jen bramborovou suchou natí —
než konec vždycky: popel, dým.

Pak popelem je lidské tělo,
když doplálo a dohořelo,
a duše, duše, to je dým,
jenž zvolna, tiše u výš stoupá
a vzpomínkou se chvíli houpá,
než splyne s vzduchem modravým.

Čas nemá času znova plnit,
mu v úděl moře žití vlnit,
a nezná v ruchu pohovy.
Však člověk, z náhody jenž tryskne,
mu s jásáním zas do rtů vtiskne
sám nový čibuk růžový.

A nad střepy, jak velí mravy,
svých dýmek pomníky si staví,
neb pod okap je odmétá
a o dýmu, jenž nikde není,
si v bohabojném utěšení
jen prázdné bajky zaplétá

Duha.

Balón

a jeho význam pro vědy přírodní.

Podává O. Frant. Vaněk.

Jest zajisté triumfem lidského ducha, že dovedeme s největší jistotou vypočísti polohu i místo, jež to neb ono světové těleso zaujme za sto neb i více let v prostoru světovém; ba ještě více: že dovedeme též přesně určiti dráhy i takových těles, kterých dosud nižádný smrtelník nespatřil ani dalekohledem a o jichž jsoucnosti přece není lze pochybovati. Tak dospěl na př. již r. 1846 Le Verrier při pozorování Urana k úsudku, že za tímto pohybuje se ještě jiná planeta; ba stanovil i její hutnosť a určil dobu, kdy musí se objeviti na jistém místě, kde také skutečně dne 23. září t. r. Galle poprvé spatřil Neptuna. Petrs vypočetl dokonce i dráhu tmavého průvodce Siriova, a když tento o 11 let později byl objeven, shledáno, že domyslem určená dráha úplně souhlasí se skutečností. Rovněž jest už vypočtena dráha oběžnice Procyona, ač dosud nikdo hvězdy této nespatřil . . .

Vnikáme vždy dál a dále v nezměrnou říši nebeských těles, a přece jest nám posud záhadou, co nám poměrně jest nejbližší: atmosféra naší zeměkoule s podivuhodnými svými zjevy jest nám dosud hádankou. O velikém tom mechanismu, o ovzduší naší země, víme posud velmi málo. Měnivé zjevy vzdušné říše přičítáme náhodě — jaký to asi blud! Větry a bouře, mlha i mračna, déšť i krupobití, vůbec všechny pohyby atmo-

sférického přílivu i odlivu ovládány jsou nejspíše zákony zrovna tak pevnými, jako jsou zákony, dle nichž kolují a obíhají hvězdy v nekonečnosti všehomíra!

Lze tedy se nadíti, že nadejde i doba, kdy budeme míti skutečnou „meteorologii“, vědu opravdovou, kteráž po boku své starší sestry „astronomie“ bude s to přesně určiti zákony povětrnosti a nebude jen pouze „prorokovati“, jak to činí meteorologie dosavadní. A k této důstojné vědě může asi nejbezpečnější základy položiti vzduchoplavba. Musíme se vznášeti do výše, vysoko nad oblaky, abychom seznali ony veliké proudy a denní odchylky ovzduší zemského, bychom stanoviti mohli klimatickou povahu jednotlivých vrstev vzdušných a zákonnitosť bouří. „Jdi a viz!“ toť jedině bezpečné pravidlo a kategorický imperativ pro badatele! Zkušenosti vzduchoplavbou nasbírané stanou se podkladem a východištěm výzkumů dalších .... Vlastními smysly dlužno pozorovati, co se děje ve vyšších sférách, třeba sbírati fakta, která pro vědu jsou většího významu i ceny, než-li domněnky sebe geniálnější.

Co věděli bychom o velikém moři, kdyby plavci byli ode dávna přestávali na pouhém křižování podél břehů? Ani tušení neměli bychom o velikém onom oběhu světových moří, o mocných proudech, jež žár rovníku pohání ku točnám, odkudž je zase třeskutá zima zpět vede k rovníku, a jimiž právě udržuje se ona zlatá rovnováha živlů, kterouž podmíněno jest vše na zemi. A kdyby nebyl se člověk odvážil až na samo dno mořské, ničeho nevěděli bychom o stavbách koralův a o všech těch divech, jichž poznáním položen teprve základ ke skutečné fysice moře.

Nejinak má se věc s okeánem vzdušným, na jehož dně žije i zápasí člověk. Nestačí zpytovati jen dráhy větrů bezprostředně nad povrchem země, kdež tisíce překážek pozorování mate a ruší. Třeba vniknouti v samy dílny hromu a blesku, větrův a bouří, deště a sněhu, třeba podnikati plavby vzduchem za účely meteorologickými a vůbec vědeckými.

Balón pak jest pravou a jedinou olovnicí v bezměrně rozsáhlém moři vzdušném. Kdežto potápěcí zvon lze ponořiti do hlubin okeánu jen asi na 30 *m*, můžeme balónem vznésti se zajisté až do 12.000 *m* výše a plouti současně rychlostí až závratnou!

Již dne 8. srpna roku 1709* učinil portugalský fysik Don Bartolomeo de Guzman v Lissaboně u přítomnosti krále Don Juana V., jeho švegruše Isabelly brunšvické, choti Karla VI., markýza de Fontes, Francisca Leitona Ferreiry, professora na universitě v Coïmbře, a před tváří četného vybraného obecenstva pokus velezajímavý. Vznesl se totiž v papírovém balóně asi 90 m^3 obsahu majícím a vzpruženém lehkými rákosovými pruty do výše asi 60 *m*. Přístroj narazil však o římsu paláce, protrhl se a klesal ponenáhlu opět k zemi, tak že

* Henry de Graffigny („La Navigation aërienne et les Ballons dirigeables Paris 1888“) uvádí mylně r. 1720, Julien Turgan („Les ballons. Histoire de la locomotion aërienne. Paris 1851“) r. 1736 a Albert Laporte („Les naufrages aëriens. Paris 1882, 94.“) dokonce r. 1786 jako rok pokusu Guzmanova.

Guzman nikterak si neublížil. — Nadšení bylo nesmírné. Guzman opěván v básních* a uděleno mu příjmí „L'Ovoador", t. j. létající muž.

Povzbuzen tímto polovičním zdarem, hotovil se smělý a důmyslný fysik k nové zkoušce; než jako 2 roky před tím fanatická luza zničila Papinovu loď na Fuldě, spatřujíc v ní dílo ďáblovo, byloť i za doby Guzmanovy v Portugalsku dosti nevědomých, nechápavých a obmezených horlivců, kteří viděli v jeho pokusech bezbožné napodobení „ohnivého vozu", jímž prorok Elijahu vstoupil do nebe (II. král. 2, 11) a „nanebevstoupení Krista v oblaku". (Mar. 16, 19; Luk. 24, 51.) Vhodné příležitosti té uchopila se ihned také inkvisice a kázala jej zatknouti a jako čaroděje uvězniti. Nešťastný vzduchoplavec byl by snad skonal na hranici, kdyby se ho nebyl ujal sám král.**

O pokusu geniálního Portugalce šířeny pak zprávy fantastické a namnoze docela nesmyslné. Zejména stotožňován s Guzmanem zcela bezdůvodně brasilský P. Barthélemy Laurençao, jehož projekt podivného létadla v podobě ptáka, jenž uváděn byl v pohyb magnetem a přítažlivostí třeného jantaru, portugalský král odměnil roční pensí 3750 livrů . . . .

Česť vynálezu pravého balónu náleží bratřím Montgolfierům ve Francii,*** kteří o 72 let později v Annonyu vypustili prvý „povětrní svůj míč". Doba byla příhodna a vynikající učenci, jako matematik Meusnier, fysik Charles, nautik Leroy, členové akademie pařížské a dijonské, mezi nimi proslavený Lavoisier, Biot, Cadet, Brisson, Lalande, Proust, Guyton de Morveaux, Bertrand de Virly a j., věnovali ihned všechnu pozornosť svou a všechen důvtip tomuto vynálezu, tak že v krátké době vyskytlo se takové množství duchaplných i zajímavých projektův a myšlének, že za celých dalších více než 100 let do dnešního dne málo jen nových ideí bohatství jejich dovršilo! —

Prof. Charles prvý naplnil balón vodíkem, prvý potřel jej pokostem a opatřil záklopkou, člunem a přítěží. Při plavbě své dne 31. prosince roku 1783 stanovil výši vzletu tlakoměrem a vůbec použil všech prostředkův, umělých příprav a důmyslných pravidel, na nichž umění aeronautické dosud spočívá. —

Dne 27. prosince vytkl pak Lavoisier v pařížské akademii tak podrobný a promyšlený program dalších vzduchoplaveb za účely vědeckými, že tento program dosud jest nám vzorem.

Plavba Charlesova a Robertova z Tuillerií byla velmi zajímavou, a nelze nám jí tedy pominouti mlčením. Líčíť ji Charles sám, jak následuje:

„Nic nevyrovná se v celém mém životě slastnému pocitu, jaký mne projímal, když jsem se byl povznesl nad hroudu zemskou; nebyla to

---

* Na př. v básni „Pinto renascido" od Thomase Brandona.

** Fr. Carvalho: „Memoria que tempor objecto revindicar para a naçao portugueza a gloria da invençao das machinas aërostaticas" v „Lida na sessao litteraria da Academia Real das Sciencas de Lisboa de 20. de Maio de 1840."

*** Etienne Montgolfier vylíčil svůj vynález i své pokusy ve spise svém: „Discours sur l' aërostatique." 1784. a „Les voyageurs aëriens. 1785."

Balón stoupá v dešti.

pouhá jen rozkoš, bylo to samo štěstí! Uniknuv děsným trýzním nenávisti a pomluvy lidské, cítil jsem, že zahanbil jsem všechny své nepřátely, povznes se nad ně nade všechny. Mravnímu pocitu tomu šel v zápětí jiný, ještě daleko živější: bylo to nikdy ještě nevídané, velebné panorama přírody, jež rozestíralo se před námi v celé své nekonečenosti; pod námi zástupové 300.000 diváků; nad námi usmívavá báň nebeská a kolkolem nejmalebnější rozhled do dalekých krajů. Příteli, pravil jsem k Robertovi, jak veliké jest naše štěstí! Nevím, jak soudí o nás země — ale není-liž nebe s námi? Jaká to blaženosť! Jaký úchvatný let! O kéž by tu byl některý z těch, kdož se nám smáli, bych mu říci mohl: Hle, nešťastníče, viz! To vše není přístupno člověku, který staví se proti pokroku věd!" —

Pluli nad předměstím St. Honoré a vyšinou Mousseauxskou; pak uchýlili se a brali se mezi St. Quenem a Asnieresem přes Seinu; dále nade Sanois, Franconville, Eaubonne, Saint-Leu-Taverny, Villiers a ostrovem Adam; Robert sestoupil na rovině u Nesle, asi 9 mil od Paříže, po $3^3/_4$hodinné plavbě, a byl uvítán tu kavalíry, kteří na koních tryskem ujížděli za balónem. Charles vznesl se však na novo, dostihnuv výše asi 3400 *m*, a přistál na zem teprve za 35 minut u lesa opodál Latour-du-Lay. — „Vzlétl jsem," vypravuje sám, „jako pták na svobodu opět puštěný. Za 20 minut byl jsem již ve výši 3000 *m* a země pode mnou se zahalila. Balón, který krátce před odjezdem podobal se bezvládně visící plachtě, nadýmal se pomalu a jaksi pyšně; já pak otevíral jsem občas záklopku, bych rychlosť jeho mírnil. Vznášel jsem se stále výš a výše. Byl příjemný den, ale sotva že uplynulo 10 minut od oné chvíle, kdy od země jsem se vzdálil, ocitl jsem se v chladu zimním. Teploměr, který ukazoval zprvu $7^1/_2{}^0$ C. nad nulou, klesl za tu chvíli až na $6{,}25^0$ C. pod nulou a tlakoměr až na 497 *mm*. Chladno bylo kruté a suché, nikoli však nesnesitelné; ba mohu říci: nebyla mi náhlá změna tato nikterak nepříjemnou; než za nedlouho vypadlo mi péro z tuhnoucí ruky. Přestal jsem stoupati a plul směrem vodorovným. Povstal jsem v člunu, abych pozoroval divadlo, jaké kolkolem se mi jevilo. Žasl jsem, že slunce, jež zlatilo páry z údolí a řek vzhůru stoupající, jedině a pouze pro mne opět vyšlo. Ale po chvíli zmizela zase hvězda a zdálo se mi, jakoby oblaka od země valila se ke mně. Byla zbarvena šedě jako na znamení smutku po zapadlém slunci, a měsíc v soumraku zmírající osvětloval je jen několika mdlými paprsky . . ." *

Následujícího roku (1784) vyšel v Montpellieru prvý spis, pojednávající o vědeckém významu vynálezu Montgolfierova, pod názvem: „Sur les avantages que la Physique et les Arts peuvent rétirer des globes aérostatiques." Autorem jeho byl prof. fysiky abbé B e r t h o l o n, který také 3. ledna 1784 v Montpellieru s dobrým zdarem opakoval s balónem zkoušku, již byl Franklin učinil se svým elektrickým drakem. Také d e S a u s s u r e obdržel na konci drátěného lana, připevněného ku montgolfiéře o 63 m^3, elektrické jiskry značné délky. — Týž fysik nedokázal

* Viz: „Voyages Aëriens par J. Glaisher, C. Flammarion, W. de Fonvielle et G. Tissandier. Paris 1870."

Východ slunce v oblacích.

jenom (kusem žhavého železa), že montgolfiéra vystupuje proto, že horkem stává se vzduch v ní uzavřený specificky lehčím vnějšího, nýbrž zkoumal i teplotu veliké, r. 1784 v Lyoně sestrojené montgolfiéry, 43 *m* vysoké a 35 *m* v největším průměru, i shledal, že po uhasnutí plamene obnášela teplota dole 38°, kdežto u vrchní točny 160° R. Takovému žáru nemůže ovšem sebe lepší látka vzdorovati a není tedy divu, že gigantická tato koule po krátké plavbě na vrchní své části se protrhla a k zemi spadla.

Zajímavým jest též akustický pokus Boultona, přítele Wattova, v témž roce. Týž naplnil malý balón z pokostovaného papíru třaskavým plynem a zapálil jej 6 minut po vypuštění. Ránu, výbuchem způsobenou, bylo slyšeti na 2 angl. míle kolkolem a podobala prý se silnému výstřelu z děla. — Co tehda bylo pouhou fysikální hračkou, toho dalo by se snad v naší době použiti výhodněji. Podobné, v přesně napřed ustanovené době explodující balóny mohly by sloužiti na př. ku měření rychlosti vlnek zvukových shora dolů, k signálům ve válce a snad i jinak ještě prakticky.* — Elektřina vzduchu, zkoušená elektrometrem (se zlatým lístkem) a isolovanými v hlubinu spuštěnými dráty, objevila se vždy kladnou.

Prvou výhradně vědeckou výpravu vzduchem nastoupili však teprve dne 18. července 1803 belgický fysik Robertson a Lhoëst o 9. hod. dopolední z Hamburku a přistáli po 5 a půlhodinné plavbě u Hannoveru. Vykonali tedy cestu vzduchem 19 zeměpisných mil. Největší výška, jíž dostoupili, obnášela 7340 *m*, a tu klesl teploměr Réaumurův na $5^1/_2$ stupně pod nulu, kdežto na povrchu země ukazoval 16 stupňů tepla. — Z pokusů, jež tito dva učenci konali, měl prvý za úkol zkoumati elektřinu buzenou třením. I vyšlo na jevo, že v uvedené výši sklo, síra a pečetní vosk, ač byly silně třeny, jen nepatrně elektrickými se stávaly. Podobně Voltův sloupec, složený ze 60 desek zinkových a stříbrných, působil o $^5/_6$ slaběji. Naproti tomu mohutnělo chvění střelky magnetické, čím výše balón stoupal.

Zajímavější jest noční plavba Testu-Brissyho, dne 18. června r. 1786 podniknutá, která trvala plných 11 hodin a dosud nedoznala napodobení, zůstávajíc svého druhu jedinou. Potrvaltě tento odvážný sok Blanchardův po celé 3 hodiny v bouřných mračnech, jimiž balón jeho brzy byl přitahován, brzy odpuzován. Pozlacené špice jeho korouhve na člunu byly současně ozářeny elektrickým fluidem, kteréž, bylo-li kladné, z nich jako mohutná pochodeň sálalo, a bylo-li záporné, jako světelný chumáč na kovu se jevilo. Testu zvěstuje, že ani sám on, ani jeho balón nedoznal žádné škody, ale že šaty jeho jakož i balón a člun dlouho po síře** zapáchaly.

Jiným pokusem měla se stanoviti síla zvuku. Učenci vypálili chlórečňan sodnatý a výbuch byl mnohem slabší než na zemi. Dále chtěli určiti bod varu v těchto výších, avšak pokus tento zmařil se následkem

* Viz dále projekt generála Rugglesa.

** Zvláštní zápach ozónu zaměňuje se ještě dosud mnohdy se zápachem síry. Viz Julien Turgan: „Les ballons. Histoire de la locomotion aérienne.“ Paris 1851.

Měsíčné kruhy.

roztržitosti Robertsonovy. Jako druhdy J. Newton hodinky do vařící vody vhodil a vejce v ruce podržel, tak i tento učenec položil svůj teploměr místo do vroucí vody do ohně, tak že přístroj okamžitě praskl. Přece však byl s to Robertson ponořiti ruku do vroucí vody, aniž by pocitil bolesti.

Kapka éteru sirnatého proměnila se v páry za 4 vteřiny a působila ostře na čichové nervy, a prospěla takto znamenitě oběma vzduchoplavcům, neboť zapudila jejich ospalosť. Čím výše se totiž stoupá, tím více zmocňuje se člověka ospalosť, která může býti osudnou. Ze dvou ptáků, jež byl Robertson s sebou vzal, jeden zahynul, druhý jevil pak u výši značnou zmalátnělosť, a postaven na pokraj člunu, tloukl křídloma, aniž by se hýbal s místa, a spadl pak dolů jako kámen. Jasné nebe bylo temnošedé barvy a paprsky sluneční působily v nitru člunu jen nepatrné teplo. — „Mezitím, co konali jsme tyto pokusy,“ píše Robertson, „cítili jsme jakousi stísněnosť a všeobecnou zmalátnělosť. Hučení v uších rostlo, čím více klesal tlakoměr pod 34 *cm*. Bolesť, již jsme pociťovali, podobala se bolesti, jakouž míváme, vstrčíme-li hlavu do vody. Prsa naše zdála se rozšířena a bez vlády; tepna má tloukla velmi rychle, méně rychle tepna Lhoëstova; rovněž jako já měl však i on opuchlé pysky a krví zalité oči; všechny žíly byly naběhlé a vystupovaly zase, když jsme je byli prstem stlačili. Krev vstoupla mému průvodčímu tak do hlavy, že stal se mu klobouk příliš úzkým. Posléze zmocnil se nás jakýsi druh fysické a morální apatie, tak že sotva jsme se mohli udržeti při bdění ....“

Balón výtečné práce, čítající pouze 10 *m* v průměru, pocházel z Mendónského ústavu a osvědčil se už v bitvě u Fleuru. Přítěž 78 *kg* spotřebována všechna při sjezdu. Proto rozdělil Robertson veškeré předměty (fys. přístroje, potraviny a pod.) do 3 prázdných pytlův a zavésil je na lanech asi 30 *m* dlouhých, aby náraz zmírnil, což se mu i zdařilo. —

Při druhé, rovněž z Hamburku podniknuté vzduchoplavbě tvrdil Robertson, že prý kyslíku výškou značně ubývá, což ovšem vysvětliti lze nedokonalým tehdejším lučebným rozborem.

O něco později usnesla se akademie věd v Petrohradě, opakovati pokusy výpravy Robertsonovy a dáti mu ku pomoci znamenitého přírodozpytce a lučebníka Zacharova. I podniknuta za tím účelem plavba dne 30. června 1804. Učenci vystoupili o 7. hodině a 45 minut večer z nádvoří kadetní školy v Petrohradě a snesli se přesně za 3 hodiny u Sivorice ve vzdálenosti 15 zeměpisných mil. Ve chvíli odjezdu ukazoval tlakoměr 761 *mm* a Réaumurův teploměr 19 stupňů; v největší výši rovnal se tlak vzduchu 558 *mm* a teplota $4^0\ 5'$, z čehož plyne, že větroplavci dostoupili pouze výše 2.703 *m*. Proto nebyli s to náležitě vystihnouti stav magnetismu a elektřiny; pravdivosť udání Robertsonových byla ovšem touto cestou zdánlivě dotvrzena a pokusy s elektřinou, buzenou třením, se nezdařily, ježto byl vzduch příliš vlhký. (Tím lze si zajisté vysvětliti také pozorování při obou hamburských výpravách, dle něhož prý výškou ubývá proudu galvanického a světelných zjevův elektrických jisker.) Však přes to zporovali přece, že deklinační jehlice nevznášela se ve vodorovné poloze, nýbrž že se její severní polovice odchýlila asi o 10^0.

Větroplavec omdlévá.

Dále se dočítáme, že malý pták jakož i holub, kteří při plavbě této s člunu byli svrženi, spíše spadli, než sletěli. Myšlénku p. Zacharova: zůstati ve výšinách přes noc, nebylo také lze uskutečniti, ježto učenci musili, aby nebyli zahnáni na moře a aby dostihli v 1000 *m* vyšší vrstvu vzduchu, v níž oblaka se brala směrem opačným, obětovati všechnu svou přítěž (2 pytle o 60 *kg* váhy). Aby náraz při sestoupení byl seslaben, zabalil Robertson všechny přístroje do plášťů a pokrývek a zavěsil je asi 20 *m* pod člunem. Tím ovšem nadlehčen byl ve chvíli sestupu balón, kotvice se snadno zachytila a oba učenci přistáli na zemi bez úrazu. *

Hedbávný balón, jehož při výpravě této bylo použito, měl jen 10 *m* v průměru, obsahoval 280m^3 vodíku a stoupal silou 353 *kg*.

Výsledky těchto výprav vzbudily ovšem živý interess, ale také odpor v pařížské akademii věd a Laplace učinil tedy (r. 1804.) návrh, aby novými výpravami v říši éteru prozkoumala se jejich správnosť. Laplace tvrdil, že lze pomocí vzduchoplavby vyšetřiti fysiku atmosféry a zejména sílu magnetismu ve velikých výších a poukazoval zejména na to, že už de Saussure při pokusech svých na Col de Géant pozoroval slábnutí magnetických sil a to o $^1/_5$ na každých 3435 *m*.

Slova Laplaceova nebyla pronesena marně — bylť Chaptal, jeden z nejpřednějších členů akademie, tehdáž právě ministrem vnitra.

I podnikli dne 24. srpna 1804. ** dva mladí mužové vědy, Biot a Gay-Lussac, v 9 hodin 40 minut dopoledne ze zahrady „Conservatoire des Arts et Métiers“ plavbu vzduchem a sestoupili klidně u vesnice Méziville, 18 mil od Paříže o $^1/_2$2 hodině odpolední. — Ve výši 4274·4 *m* pokusili se stanoviti vodorovnou jehlicí magnetickou sílu magnetismu, což vlastně bylo účelem jich výpravy; než stálý (a ovšem nepředvídaný) otáčivý pohyb balónu byl jim v tom na překážku. —

Za to však zdařily se dokonale pokusy s elektřinou buzenou třením a Voltův sloup sestávající z 20ti párů desek, jevil ve výši 2723 *m* týž proud, jako při experimentech ve fysikální síni. Na ptáky, žáby a hmyz nečinil zředěný vzduch žádného dojmu a vypuštěná včela odletěla vesele si bzučíc. Také oba fysikové, ač teploměr ukazoval 10°, necítili žádných nepříjemností a teplo sluneční bylo tak intensivní, že mohli svléknouti rukavice, aby jistěji byli s to ovládati přístroje. Tepna Gay-Lussacova, která měla obyčejně 62 rázy v 1 minutě, zrychlila se na 80; tepna Biotova ze 79 až na 111. Oba dýchali volně a byli dobré i jasné mysli. Ani kořistili z přestávek, kdy ustával rotační pohyb balónu, podařilo se jim v 10 případech pozorovati výchvěje střelky magnetické a sice obnášel

po dobu	35	vteřin	u	výši	2897 *m*	počet	výchvějů	5
„	„ 35	„	„	„	3038 *m*	„	„	5
„	„ 35	„	„	„	3038 *m*	„	„	5
„	„ 35	„	„	„	3038 *m*	„	„	5

* „Rapport fait à l'Academie des sciences de St. Petersbourg par M. Robertson de son voyage aérostatique avec M. Sacharoff. Annales de Chimie. 30. Brumaire an XIII.“

** 29. Fructidoru r. XII.

Balón se roztrhl.

po	dobu	70	vteřin	u	výši	2862 *m*	počet	výchvějů	10
„	„	35	„	„	„	3145 *m*	„	„	5
„	„	35,5	„	„	„	3665 *m*	„	„	5
„	„	68	„	„	„	3589 *m*	„	„	10
„	„	35	„	„	„	3742 *m*	„	„	5
„	„	70	„	„	„	3977 *m*	„	„	10

Z tabulky této soudil Gay-Lussac, že 5 výchvějů trvá průměrně 35 vteřin. Při povrchu zemském pozorován ovšem týž počet výchvějů v každých $35\frac{1}{4}$ vteřiny, než nepatrný tento zlomek $\frac{1}{4}$ vteřiny nepoukazuje prý nižádným způsobem na jakési opozdění výchvějů magnet. jehlice nad výši 1000 *m*. Totéž lze říci o době 68 vt. pro 10 výchvějů, tedy pro 1 vt. 6·8 výchvějů; lze tedy tvrditi, že neubývá do výše 4000 *m* znatelně účinu magnetického a že se i v této výši účin ten řídí dle týchže zákonů, které mají platnosť na zemi. —

U výši 3400 *m* pustili polní jiřici (konopku), kteráž odlétla, ale ihned zase se vrátila a v síti balónové si usedla. Teprve po několika minutách snesla se téměř kolmo k zemi a zmizela v oblacích. — Holubice, jíž dána volnosť, zkoušela nejprve účinek mávání křídly a snesla se pak s rozepjatými perutěmi u velikých a pravidelných spirálách k zemi. Osmdesáte metrů dlouhý, isolovaný, z člunu visící měděný drát spojen byv s elektrometrem ukazoval zápornou električnosť vrstev, jimiž procházel a spolu bylo zjevno, že čím výše tím více vzrůstá elektrické napjetí vzduchu. Zda teploty výši ubývá rovnoměrně čili nic, o tom nenabyli jistých, bezpečných výsledků. Ve výši 4000 *m* zaznamenali 8,4° R., kdežto teploměr hvězdárny pařížské ukazoval současně + 14°. Za to však ubývalo stejnoměrně s výší vlhka. Hygrometr, který ukazoval za odjezdu 80,8° ukazoval ve výši 4000 *m* pouze 30°. —

Bylo tedy žádoucno, zkoušeti dále správnosť těchto výzkumů plavbou do značnější výše. Proto odhodlal se ku plavbě takové Gay-Lussac sám. Dne 16. září 1804.* o 9. hod. 40. min. vznesl se z téhož místa a přistál, prodlev plných 6 hodin v různých výších, 30 zem. mil od Paříže u vesničky Saint Gourjou, 24 *km* severozápadně od Rouenu.

Slovutný francouzský fysik tento opatřil svůj balón dlouhými lany, aby co možná zamezil jeho otáčení se a aby mohl oddati se svému studiu, jehož výsledek byl zcela týž, jako při první plavbě, totiž, že prý magnetická síla se nemění ani v nejvyšších nám dosažitelných výších.

Závěrek tento nebyl však správný; nevědělť se tehdá ještě, že trvání výchvějů magnetické jehlice se řídí dle teploty. Zima, kterouž Gay-Lussac v oněch sférách pocítil, byla zajisté značná a působila na jehlici. Gay-Lussac se tedy mýlil. Nesmíme však jednotlivému badateli za vinu přičítati, co bylo vlastně vadou nedokonalých přístrojů a bludem vědy vůbec; vždyť dosud není otázka tato úplně rozřešena.

Hlavní zásluha vzduchoplavby Gay-Lussacovy spočívá v tom, že zjistila veskrze s t e j n o m ě r n é s l o ž e n í v z d u c h u a ž k u v ý š i 7016 *m*. Gay-Lussac byl první, jemuž bylo dopřáno přinésti dolů ze zázvratné

* Vendémiaire r. XII.

výše této vzduch a podrobiti jej lučebnému rozboru, jehož správnosť potvrdily všechny pokusy později vykonané. — Vzduch oněch sfér obsahoval totiž na 1000 částí 215 dílu kyslíku a tím zdůvodněna domněnka Saussure-a, Bertholleta, Davy-ho a Cavendishe, dle níž vzduch tvoří všude totožnou směs kyslíku a dusíku.

Neméně důležitým jest rozdíl, jaký stanovil Gay-Lussac mezi teplotami bezprostředně nad povrchem země a teplotami ve větších výších. Při jeho odjezdu ukazoval tlakoměr 761 *mm* a Réaumurův teploměr + 27,75°, kdežto v největší jím dosažené výši sloupec rtuťový v tlakoměru se snížil až pod 330 *mm* a sloupec teploměru až ku 9,5° pod nulou. Statečný badatel vznesl se tedy skutečně až do výše 7016 *m* nad hladinou mořskou a zjistil při tom změnu teploty obnášející neméně než 37 stupňů.* —

Ještě malé dobrodružství. Dne 16. září 1804. kolem 3. hodiny odpol. spadla u Rouenu k nemalému užasnutí děvčete, jež opodál ovce páslo, stolice z hrubého dřeva zpracovaná. Vzduch byl čistý, průzračný a přece ničeho nebylo viděti. Odkud spadla stolice ta, ne-li přímo s nebe? Ale nemotorný její tvar! Tak nedovední nejsou snad přec dělníci tam nahoře! Dlouho hádali lidé to i ono, až posléze z novin se dověděli o plavbě Gay-Lussacově a domnělý zázrak vysvětlen způsobem velmi prosaickým. Když totiž učenec tento, jsa nespokojen s výší 7000 *m* ještě výše vystoupiti chtěl, zbavil se, nemaje přítěže, mimo jiné předměty i této stolice. —

Na konci zprávy, jíž podal Gay-Lussac o této své zdařilé výpravě, projevuje přání, aby mu byla poskytnuta možnosť ještě k dalším podobným vědeckým plavbám, a jest s politováním, že přání tomu nebylo zadost učiněno.

Nastalať přestávka neméně než 46 let, než došlo ku nové výpravě v balónu za účely vědeckými. Učiněno sice v jiných státech za týmž účelem několik pokusů, ale tyto minuly se vesměs se zdarem. Kdož nezná Zambeccariho tragický osud? Také plavba Carla Brioschiho, hvězdáře v Neapoli, z Padovy r. 1806 skončila se nepříznivě. Balón se roztrhl, ale utvořiv veliký padák snesl se s Brioschim a Andreolim bez úrazu k zemi.

Rovněž bezvýznamnou jest plavba Comaschi-ho r. 1842 — který o slavnosti sňatku tehdejšího dědičného prince Savojského z Turina se vznesl a Gay-Lussaca překonati chtěl. Tvrdil sice, že pronikl až do výše 9474 *m*, avšak tomu odporuje udaná jím teplota v této výši a pak, i kdyby se byl dostal do této výše, jest žalostno, že nepozoroval na cestě nic jiného než tlakoměr a slepým byl pro vše ostatní.**

V Německu vystoupil dne 16. září 1805 v Berlíně prof. Jungius a vznesl prý se až do výše 6500 *m*. Než omámení a nepříznivé počasí bylo příčinou, že nemohl se oddati studiím. Také jiné pokusy Jungiovy s drem. Zeunem a prof. Bourgnetem podniknuté, nenabyly pro vědu

---

* Gay-Lussac: „Relation d' un voyage Aérostatique. Paris 1805."
** Bonafous v „Compt. Rendus de l'Academie fr. 1842." sv. XIV, 921.

ani nejmenšího významu a nezasluhují tudíž zmínky,* což i sami Němci doznávají.

Že však plavby Gay-Lussaca a jeho výzkumy vzbudily ve světě vědeckém nemalý rozruch, dokazuje r. 1809 v latinském jazyce sepsaná úloha, na niž určila král. společnost v Kodani cenu a jež zněla: „Jakou výhodu může meteorologie a nauka o vlastnostech hořejších vrstev ovzduší míti z dosavadních pokusů? Jakým způsobem možno je opakovati nepatrnějším nákladem a menšími balóny bez osob tak, aby přece bylo lze z nich souditi na zákony elektřiny vrchní atmosféry, množství kyslíku, dusíku a kyseliny uhličité, jaké jest obsaženo v určité výši nad zemí a v určitém objemu vzduchu, jakož i na směr větru u větší výši, na teplotu a jiné podobné poměry?“ **

Není nám známo, zda se kdosi o cenu tuto tehda přihlásil; však přece jest pamětihodno, že už na počátku našeho století vynořila se myšlénka použiti menších volně se vznášejících neb upoutaných balónů k účelům meteorologie a fysiky, myšlénka, jež později se zdarem byla provedena.

Pomlčeti nelze nám také o praktickém návrhu, jejž učinil r. 1828 Arago,*** aby totiž některé krajiny Francie, jenž často krupobitím doznávají značných škod, † chránily se zvláštním systemem zakotvených „electro-subtracteurů“. Měly to býti veliké kovové hroty posázené balóny válcového tvaru s kuželovými konci, které by sloužily ku stálému vyrovnávání zemské elektřiny s elektřinou ovzduší. Tímto způsobem mínil Arago učiniti přítrž přílišnému napjetí elektrickému v mracích a tudíž tvoření se krup.

Projekt ten byl příliš velikolepý a drahý, i nedošel tedy uskutečnění. Za to však počal za týmž účelem stavěti Dupuis-Delcourt společně s Marey-Mongem r. 1843 kulovitý balón z mosazné žesti. Balón tento sice dohotoven po 2 rocích a po nesmírných obtížích i obětech; nedošlo však s ním k pokusu. †† —

Pro vědu jsou z tohoto období pamětihodny pouze dvě plavby amerického vzduchoplavce John Wise-a ††† a sice:

Dne 4. července 1840 vznesly se z Philadelphie za bezvětrna a současně dva balóny, z nichž v jednom se nalezal J. Wise, v druhém Paulin. Oba tyto balóny potrvaly si až do výše 1 angl. míle tak na blízku, že mohli se oba plavci spolu dorozuměti a baviti. Stáltě Paulinův balón jen asi o 15 *m* výše a 9 *m* západněji než balón Wiseův — vzdálenosť to, která ponenáhlu až na 60 *m* vzrostla, načež náhle balón k jihu odletěl. Když Wise vyhodiv část přítěže téměř v téže výši s Paulinem se ocítil, hnán byl proudem na západ: byly tedy v tomto případě

* Viz W. de Fonvielle: „Aventures aériennes. Paris 1876“, str. 211.

** Zachariae: „Geschichte der Luftschwimmkunst. Leipzig 1823.“ str. 64.

*** Annuaire du Bureau des Longitudes“ 1838, 570.

† Tak způsobena krupobitím na př. r. 1788 dne 13. července 1039 obcím škoda 25 miliónů franků.

†† Dupuis-Delcourt: „Nouveau manuel complet d' aérostation. Paris 1850“, ch. XX, 258.

††† John Wise: „A system of aëronautics. Philadelphia 1850.“

dva proudy různého směru těsně nad sebou. — Neméně zajímavou jest plavba, již podnikl J. Wise v srpnu 1846. Bouřlivá mračna zatemnila pojednou obzor a jednotlivé krůpěje počaly padati. Wise hleděl tedy co možná brzy přistáti na povrchu země, což se mu i podařilo při okraji lesa opodál osamělých dvorců. Sotva že však se kotvice zachytila v kořenech mohutného dubu, zašlehl rázem z mokrého lana blesk a po něm zaduněl dosti mocné zahřmění. Není divu, že obyvatelé dvorců spěchali Wiseovi ku pomoci, tím nemálo jsouce poděšeni. Vysvítá z toho, že pokostová koule dutá po případě může se nabiti dosti značným množstvím elektřiny a že nebyla by as každému vzduchoplavci štěstěna tak příznivou, jako časem Testu-Brissyovi. —

Teprve roku 1850 vystoupili lučebník Barral a lékař Bixio podvakráte, aby na novo pozorovali různé, stále ještě nedostatečně známé výjevy a poměry atmosféry. Chtěli zejména seznati zákon, jakýmž ubývá do výše tepla a vlhka; zda lučebné složení vzduchu všude jest totožné; zkoumati, zda světlo mračny odražené a propuštěné jest polarisováno čili nic a p.

Vystoupení to udalo se dne 29. června 1850 ze zahrady pařížské observatoře. Delcourtův balón o 729m^3 naplněn lučebně ryzím vodíkem a učenci zamýšleli vznésti se do výše 11.000 až 12.000 m. Než povážlivě vanoucí vítr protrhl obal na mnoha místech a mezitím, co dělníci se snažili zaceliti trhliny, spustil se notný liják. Příznaky tyto byly věru odstrašující a přece vznesli se Barral a Bixio vzhůru a sice takovou rychlostí, že balón ihned divákům zmizel ve mracích. — Tu očekávala je však nová nehoda. Mocně se napínající balón hrozil totiž roztrhnouti těsnou síť a skláněl se na smělé plavce, chvílemi je úplně pokrývaje, neboť člun visel na lanech příliš krátkých. Situace byla v pravdě nebezpečnou; ale ani na tom nebylo dosti: jeden z obou učenců chtěje uvolniti šňůru vedoucí ku záklopce, protrhl závěs balónu, jenž smýkal se bezprostředně nad jejich hlavami. Okamžitě počal se vyprýšťovati vodík a byl by je málem zadusil. —

Pohled na tlakoměr poučil je, že řítí se ohromnou rychlostí k zemi: balón vskutku praskl! Zrovna nad obručí rozevírala se 2 m dlouhá trhlina. Bylť právě v 11 hodin 7 minut u výši 5395 m. Nezbývalo tedy, než pomýšleti, jak by zachránili svůj život! Rychle sprostili se všeliké přítěže, vyházeli dolů přikrývky, pláště, ba i plstěné boty; pouze od svých fysikálních přístrojů se neodloučili. Však proto přece padali rychlostí hroznou, neboť již o 11. hod. 14. minut sklesli ve vinici u Lagny (Seine a Marne). Dělníci a vinaři přiběhli a viděli, kterak oba nešťastní vzduchoplavci vší silou se drží révových tyčí, aby co možná zamezili zmítání se člunu. Celá plavba trvala tudíž jen 47 minut a slet 7 minut! Jediné pozorování bylo, že u výši 4242 m ukazoval teploměr 7°, kdežto současně na zemi 20° a že světlo mraky reflektované není polarisováno, jak to Arago již dříve tvrdil.* —

* Figuier: „Histoire de principales d' écouvertes. Bruessel 1852. Aérostats" str. 116.

Z výpravy za takovýchto překážek nemohla míti věda ovšem velkého zisku. Proto chystali se Barral a Bixio k opětné plavbě a již o měsíc později, totiž dne 27. července vznesli se v témže osudném Delcourtově balóně ze zahrady observatoře. Z počátku pěkná pohoda změnila se opět v deštivou.

Zajímavý optický zjev se jim ukázal. Mezitím, co se rozestupovala mračna, jež je obestírala od okamžiku odjezdu, uzřeli bílý, bezlesklý sluneční kotouč na obloze ponenáhlu vystupující a zároveň pod sebou na ploše oblačné druhý podobný kotouč, jako by bylo zdvojilo slunce svůj obraz ve hladině vodní. Toto vedlejší slunce bylo ovšem toliko odleskem v oblacích. —

Významnější byla pozorování teploměrná: Gay-Lussac zjistil za své plavby za jasného či lehce zachmuřeného nebe ve výši 7016 *m* teplotu $9^1/_2{}^0$ C. pod nulou. Tutéž teplotu pozorovali však Barral a Bixio, když zahaleni mraky dostoupili výše 6000 *m*. Nad tímto bodem, do výše 6609 *m* střídala se teplota způsobem neobyčejným až u 7049 *m* klesl stodílný teploměr na 39⁰ t. j. o 30 stupňů níže! Udání to nejeví se správným, neboť nikdo před nimi ani po nich nepozoroval v této výši takovouto mimořádnou zimu, ač také jest nám doznati, že dosud neví věda, co vše se vlastně děje v ovzduší zemském. —

Zde zajímavý vyňatek ze zprávy obou učenců.

„Ve výši 757 *m* ukazuje chronometr 4 hodiny, 3 minuty a stodílný teploměr 16 stupňů. Balón, který z prvu pomalu se zvedal, ubírá se nyní směrem k východu. Ale jakmile jsme vyhodili několik kilogramů přítěže, stoupá opět rychleji. Nebe jest zakaleno a jemná mlha šíří se kolem nás, kdežto pod námi ubíhají mračna a zdá se, jakoby se hnala ku Paříži. Cítíme chladný větřík. Mlha houštne stále a zbavuje nás, jsouc jen tu a tam prorvána paprskem slunečním, zcela pohledu na zemi. Kde jsme? V jaké výši jsme se ocítili? Tlakoměr kolísá se mezi 367 až 386 *mm*, teploměr klesl až na 9^0 C. Prostý výpočet poučuje nás, že dostoupili jsme výše mezi 5911 a 5942 *m*.

Balón napjal se dokonale. Také závěs se nadmul a plyn uchází jeho ústím v podobě bělavého hada. Cítíme zřetelně štiplavý jeho zápach. Příval nad míru jemného sněhového jehličí doráží na nás; ozdobné křišťálky kupí se v řasách našeho oděvu a dopadají s praskotem na otevřený před námi zápisník. —

Otevřeli jsme klec, v níž nalezají se dva holubi. Nechce se jim do letu. Svrhli jsme je, rozpínají křídla, opisují daleké, bludné kruhy a mizejí v mlze, jež všechno kolem v neproniknutelné šero halí, že nejsme s to rozeznati ani kotvici, ač přece visí bezprostředně pod námi na laně 50 *m* dlouhém! — O 4. hodině 32. minutě vyhazujeme opět přítěž, abychom se vznesli ještě výše. Nyní konečně rozestupuje se nad námi mrak a my vidíme modrou oblohu nebeskou, jak sklání se k zemi . . .“

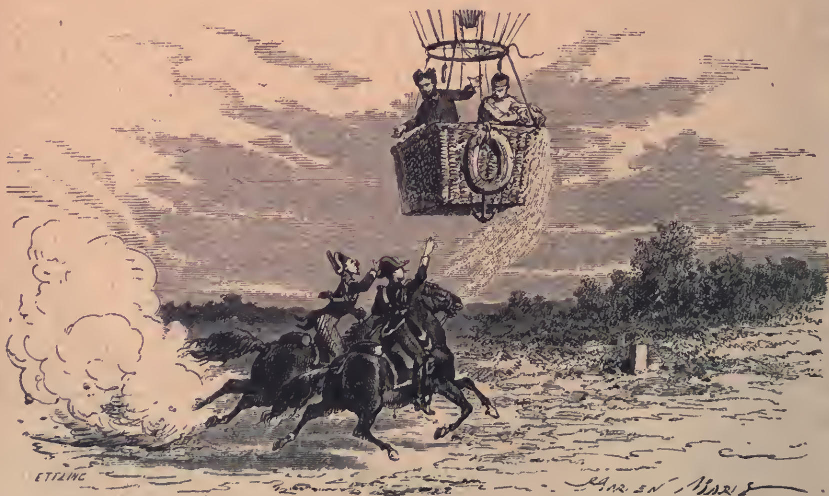
Byli by snad pronikli ještě výše; než dosti značná trhlina na spodní části balónu přiměla je, aby pomýšleli co nejrychleji na návrat. Přistáli šťastně u Paux 69 *klm* od Paříže. — Plavba trvala celkem jen půl druhé hodiny.

Dvě léta po této výpravě, jejíž význam uznal sám Arago, rozhodlo se ředitelstvo observatoře v botanické zahradě Kewské u Londýna, jíž nevyrovná se ani pařížská Jardin de Plantes, aby podniknuta byla nová* řada vědeckých výprav do nejvyšších vrstev atmosféry.

Mr. John Welsh podnikl čtvero plaveb za vedení Charlesa Greena a sice dne 17. srpna (do výše 4000 *m*) a 26. srpna 1852 (do výše 6100 *m*) v průvodu Mr. Nicklina a dne 21. října a dne 10. listopadu téhož roku pouze s Greenem, dostoupiv při poslední výše 6989 *m* a uraziv 23 angl. mil. Při této plavbě obnášelo minimum teploty —23,6°, kdežto při odjezdu balónu „Royal Nassau“ zaznamenáno jest 9° tepla. — Vzorky vzduchu, jež Mr. Welsh při každé své výpravě s sebou přinesl, dotvrdily správnosť mínění Gay-Lussacova. — Teploty neubývalo poměrně ku výši, nýbrž velmi nepravidelně, což rozhodně se tedy nesrovnává ani se zákonem Saussurovým, dle něhož ubývá prý teploty o 1 stupeň na každých 140—150 *m*, ani se zákonem Gay-Lussacovým, dle něhož se tak děje vždy o 174 *m* výše. — Dle pozorování Welshova ubývalo naopak tepla jen ve spodních vrstvách rychleji, než-li u výši od 800 do 1800 *m*, načež opakoval se zase poměr spodních vrstev. Vlhka ubývalo výší jen pomalu a ono zůstávalo i ve značné výši blíže bodu nasycení. Spodní stranou oblaků reflektované světlo nejevilo nižádnou polarisaci.

Mr. Welsh a jeho soudruh cítili ve zředěném vzduchu pouze jakousi obtíž při dýchání a podivuhodné zmalátnění po každé, jakmile jen trochu svaly své namáhali. (Pokračování.)

* Podnikl sice roku 1843 hvězdář Mr. Rush se starším Greenem vědeckou cestu vzduchem, padl však do moře a zápisky jeho přišly na zmar. — Nejsouť právě ostrovy britské pro vzduchoplavby příliš příznivé.

Vaše papíry, pánové!

Cigareta.

Napsal **Jules Claretie.** Přeložil **J. J. Benešovský-Veselý.**

Bylo to v době poslední války karlistské. Celé území Basků, okolí San-Sebastianu, hory kolem Guipuzcoy, vše to čpělo krví a prachem, a po celé měsíce, po dlouhé, dlouhé měsíce. Mohli jste viděti mnoho zčernalých rozvalených zdí po kraji. Že? Nuže, to bývaly statky, obydlí, útulné, šťastné koutečky: nyní jsou to rozvaliny, skorem hřbitovy. Toť vojna.

Bili se, to jste měli vidět! Karlisté na jedné straně, vojáci vlády madridské na druhé. Na těchto cestách vozili houfně mrtvé a raněné, nebohé hochy, kteří cítili, že je s nimi zle a tázali se proč . . . proč . . . Ach, ty občanské války, to je pěkné, ty občanské války! A pomyslí-li člověk, že to snad může započít znovu již zítra, kdož pak to ví? Lidé jsou tak hloupí!

Představte si: jednoho krásného jitra bylo nám řečeno, že král je tu, že don Carlos sem přibude; nuže, toť prostí, staří ohaři se zvedli a naši venkované Baskové sběhli se k pretendentovi a utvořili mu armádu. Šlo jen o to, nosit pěknou uniformu s biretem k uchu, přijít s trubači v čele do vsi, a když ručnice složeny v pyramidy, zpívat a tančit s děvčaty. Šlo ovšem také o to, slyšet hvízdat kule, neboť naši Baskové jsou stateční, žijí z mála a dovedou umírat. Avšak s bohem žně, s bohem sady, celý ty živote chudáků. Bili se den co den, bili se po tři leta. Když nastala ta doba, pane, tu všechny ty cesty, zatarasené a rozryté, obsazeny byly lidmi téže vlasti, kteří nemysleli na nic jiného, než aby se navzájem ubíjeli.

Znáte historii obležení Bilbaa, jež karlisté svírali jako v kleštích. Šlo o to, osvobodit město, ale mezi San-Sebastianem a Bilbaem drželi vojáci dona Carlosa průsmyky, odráželi útoky, poráželi vojenské sbory, jež hnány proti nim s nasazenými bodáky. Velitel karlistů, jenž velel na této straně, nazýval se Zucarraga. Byl to hrdina, pane. Bývalý důstojník armády, poslal však vládě do Madridu nazpět svůj meč, vzkázav: „Dejte jej jinému, nechať bojuje proti mně; ten, který od nynějška ponesu, mám od svého krále.“ Byl třicítiletý, krásný, velký, hrdý. Střežil tyto hory a nepustil je. Posílali proti němu nejlepší vojsko, a každého dne čerstvé sbory. Viděli jsme je, kterak se vraceli, ti nebozí vojáci, schváceni, zdecimováni; jejich důstojníci, nešeni na zkrvavených nosítkách, potřásali hlavami, říkajíce: „Hleďme, k vůli Španělsku zabíjejí Španěly! . . .“

Ten Zucarraga! Pověst jeho vzrůstala každým neúspěchem národního vojska. Říkali: „Toť nový Tomáš Zumalacarregui!“ Však víte, Zumalacarregui, bohatýr někdejší války, za starých časů. Připomínal i svým jmenem toho, jenž činil ze Zucarragy hrdinu románu, byl to generál, jenž se těšil u lidu takové oblibě jako Cid.

Generál, jenž bydlil v Hernani — ano v tom městečku, kdež, jak onehdy vypravovaly noviny, náš slavný spisovatel Hugo strávil svoje dětská léta a jehož jméno si byl zachoval v paměti — generál, jenž hnal svoje nebohé vojáky do průsmyků, jež hájil Zucarraga, byl jako šílený vztekem. Bylť slíbil, že si vynutí průchod, že potře ty chlapy s birety, že prorazí jich šiky až k Bilbau. Ale kde! Po každém nájezdu neúspěch, po každém útoku poloviční porážka. Utýrané vojsko vracelo se těžkým krokem a se sklopenou hlavou, zanechávajíc po cestách mrtvoly, mrtvoly a zase mrtvoly.

Jednoho večera tam na náměstí před obecním domem, hledě na svoje vojáky, kteří zvolna, němě vraceli se vysíleni do svých tábořišť, zatím co v dálce, od hor stále ještě hučela děla Zucarragova, jichž dým viděli jsme vystupovati z údolí podél zarudlých hor, generál Garrido — jehož bílá hlava pokryta byla čapkou, kterou byly prorazily kdysi již kule marokánské — pravil se zaťatými pěstěmi, s okem plným hněvivých blesků:

„Ach, ten Zucarraga! Ten Zucarraga! Ten ničemný Zucarraga! Dal bych vlastní svoji kůži za kůži jeho! A tomu, jenž by jej zabil, celé jmění!“

Byl rozzuřen hněvem, plakal takřka, vida, kterak celé pluky mizely jako sníh na slunci v těchto průsmycích .... Zdálo se mu, že všichni tito stateční hoši, rozsetí po cestách, jsou vlastní jeho děti, jež ztrácel, které mu vraždili ... A kdo? Zucarraga, Baskové Zucarragovi, karlisté!

Starý Garrido ještě nebyl domluvil, když na tomto náměstí, plném vojska, v šeru, před štábem generálovým postavil se velký, hezký hoch a pravil prudce, hledě vojínovi ve tvář:

„Dal byste mi, co bych na vás žádal, kdybych já vám zabil Zucarragu?“

„Kdo jsi ty?“ pravil Garrido.

„Rodák zdejší, Juan Araquil. Člověk, jenž se nebojí smrti, ale jenž přísahal, že musí zbohatnout.“

Generál změřil muže od hlavy až k patě.

„Tys z okolí Guipuzcoy? Proč jsi se nepřipojil k armádě dona Carlosa?“

„Poněvadž je mi lhostejno vše na tom světě, mimo ženštinu, kterou miluji.“

„Je to tvoje nevěsta?“

„Ach, kdyby byla nevěstou! ... Nikoli, je dcerou statkáře, příliš bohatou pro mne; já jsem chudák a potřebuju peněz, abych se mohl oženit.“

Byl dobře znám po kraji, ten Araquil, a my všichni znali jsme jeho historii, jeho lásku k dceři tatíka Chegaraye, řádného rolníka guipuzcoyského, majitele čtyř anebo pěti statků, vystavených na těchto návrších, a majitele sadů, kdež větve jabloní praskaly pod tíhou jablek a dávaly cidr, že byla radost ... Já nikdy neokusil vašeho francouzského cidru, o němž se u vás tolik mluví, ale že se nikterak nevyrovná našemu cidru guipuzcoyskému? ... To není jen moje řeč.

Tatík Chegaray bydlil mezi Hernani a tvrzí Santa Barbara, blíže

San-Sebastianu. Na Pepu, svoji dceru, byl starý Chegaray hrdý jako Andalusan na svoje šperky. Vypínal se, milý statkář, když vedl svoji dcerušku k nešporům anebo do romerií, našich tančíren. V „romeriích“ zasnubují se párky, často aniž by se tázaly rodičů. Ve smíchu, při tanci stává se to velice rychle! Srdce se vzejme a život se zadává navždy.

Tehdáž bydlil v Loyole, nedaleko odtud, v údolí, krásný, velký chlapík, který poletoval kolem hezkých děvčat a jenž, na mou věru, měl všechny vlastnosti, jež se líbí ženským, avšak ani jedinou z těch, jež se líbí rodičům. Byl to onen Araquil, jenž přišel vypravovat o svých tužbách starému generálu Garridovi. Byl veselý, ten hoch, stále ochoten provést nějakou pošetilost, první ve hře míčem, obratný, silný, bojovný, zabíjel býky v improvisovaných „navilladas“ jako nějaký hromotluk aneb espada z řemesla, jsa hotov při první příležitosti dát si pošramotit kůži nebo rozrazit lebku. A k tomu měl postavu jako nějaký král, vzezření kavalíra a bradu stále čerstvě holenou, tělo Herkulovo a ručky ženy. Žil ode dne ke dni, brzy z ceny ze závodů ve hře míčem v Bilbau nebo v Tolose, brzy z vyhrané sázky s torery, s nimiž soupeřil v běhu i v zápasech na nože, že byla radost se podívat. Jednoho dne v San-Sebastianu, když „cuadrilla“ uondaných zápasníků marně se namáhala skolit býka, černé zuřivé to zvíře, poskvrněné sedlou krví, odfrkující z tlamy pěnu a potící se krví, jal se Juan Araquil hvízdat a lidé v cirku, diváci i torerové volali: „Aj hleďme! pojď tedy do arény! do arény!“ Aj, Juan se nikterak nezdráhal, milý pane, povstal, seskočil do arény, vzal espadovi, udivenému či spíše potěšenému, že uvidí toho blázna za chvíli rozpáraného, kord s krátkou rukojetí a rozkročiv se před býkem, změří si jej, směje se mu do očí, a vrazí mu hrot kordu z předu, na pěkné místo, jako by byl učinil Tato nebo Lagartijo, a prásk, prásk, kácí se býk jako beztvarná hmota, kdežto Juan Araquil obrátil se k torerům a stále se ještě směje, praví k nim: „Vidíte, že to jde!“

Ale to není vše. Torerové zuřili, byli šíleni vztekem, slyšíce volání lidu, bravo, kterým pozdravoval Araquila, a hvízdot, jenž bičoval espadu; shlukli se, obklopili Araquila a chtěli, by se zodpovídal ze své smělosti a snad, kdož to ví, provést mu šeredný kousek. Ale to si dali! Araquil rozhledl se po tom kruhu zuřivých lidí. Pak se rozběhl, skočil přes hlavu torerovu, jenž stál před ním, a dostal se na stupně cirku, nechav za sebou prázdný, dosud sevřený kruh, jenž jej měl umačkat, uškrtit. Večer bil se na nože s jedním torerem, jenž mu vrazil svoji navaji přímo do prsou. Juan Araquil pobyl čtrnáct dní na loži, ale po dvou, třech nedělích více nelenošil. Byl hotov skolit ještě jednoho býka a v případu potřeby také jednoho torera k tomu.

Jsou-li naši torerové raněni, není to tak povážlivé, to víte. Kůže jejich se opět sešije, maso opět zacelí. Odnesou je potrhané od rohů býků, myslí se, že jsou mrtvi — křížek na čelo, jistě, requiescat! — a měsíc na to naleznete je zase s kordem anebo banderilou v ruce. Juan Araquil byl uhněten z tohoto těsta! Rány nožem anebo jiné nic mu neublížily. Byl to chlapík ze železa, pravý Bask.

Měl ostatně léky pro své rány, neboť — poněvadž prováděl skoro vše — pracoval také u olejkářův a lidí, kteří vyrábějí z horských bylin

mastě a léky, aby nám pomohli na nohy, je-li nám zle. On si dal dokonce takto zhotovit kapky, nevím, z jakých ošklivých bylin, z květů náprstníku nebo čeho jiného, které nosil na prstě v prsteně, řka, že muž má býti vždy pánem nad svým životem a že někdy není po ruce nůž, aby se tomu učinil konec. Nůž vám mohou vytrhnout, prsten nikoliv — a jediný pohyb palce ke rtům, a jste svobodni. Tak vidíte! — To byl člověk, ten Araquil!

Jednoho dne tento krásný pětadvacítiletý hoch, jenž byl dosud milován, aniž koho miloval, setkal se v tančírně v Loyole v pondělí velikonoční s hezkou dívkou, kterou vyzval k tanci, jako kteroukoli jinou. Byla to Pepa Chegarayova. Taková valčíková melodie pomate poněkud mozek mladým lidem, a guitarrero, toť aspoň mým míněním, jest velkým kouzelníkem lásky. Ani Juan ani Pepa neměli zapomenout na toto první setkání, na tento tanec pod širým nebem, na hudbu provázející úsměvy a zpěvy opojnější než náš cidr.

Od tohoto pondělka velikonočního Juan Araquil, obyčejně tak veselý, stal se plachým, nemluvným, velice zasmušilým, a tatík Tiburcio Chegaray usmíval se ještě méně. Přišla do toho ta čertova láska.

Oh, byla to láska hotová, naprostá, náhlá jako hrom. Bývají takové lásky. Ona snila o něm; on myslel toliko na ni. On také byl smutný jako zahrada bez květin, a láska činila jej zlým jako kousavého psa. Proč? Poněvadž neměl v kapse jediného dura, a Pepa byla bohata, a zejmena proto, že ten necita, tatík Tiburcio, byl pravil ku své dceři, že nikdy, nikdy nedá Pepu člověku, jehož jediným jměním jest jeho míč...

„Ale považte přec," pravil jednoho dne Araquil k tatíku Chegarayovi, „Pepa mne miluje, ona mi to pravila."

„Ona to pravila také mně," na to otec.

„Já ji zbožňuju. Šílím láskou k ní. Usmrtím se, nedáte-li mi ji. Co mám činit, abych ji dostal za ženu?"

„To, co jsem činil já sám," rozhodl statkář. „Pracovat a přinést něco do hospodářství, z čeho by se daly uživit děti. Já jsem se nedřel po celý svůj život, abych hodil svoje peníze a svoji dceru na krk člověku, který se potlouká po tančírnách. Až přijdeš a oznámíš mi, že jsi si nashromáždil malé jměníčko a že dovedeš přispět na stůl svým podílem chleba a soli, dostaneš Pepu, když tě miluje."

„Mnoho-li vám třeba přinést?" tázal se.

„Dva tisíce durů!"

To činí deset tisíc franků na našich penězích.

„Dva tisíce durů!" zvolal Araquil všecek bledý. „Kde by to bylo lze nalézt?"

„Já jich nabyl v zemi!" odpověděl statkář. „Hledej!"

Tiburcio nebyl z těch, kdož promluvše jednou, berou svoje slovo zpět, to ne! Araquilovi nezbývalo než zabít se, jak byl pohrozil starému, nebo zapřáhnouti se do práce, aby sehnal tuto sumu. Pepa, hodná dívka, nebude neposlušna svého otce, ale jsouc velice zamilována do hezkého hocha, odhodlá se přec, aby čekala, až Juan vydělá si žádané věno. Však při svých setkáních úkradkem anebo při svých zábavách před starým neskrývala se Araquilovi, že chová pro něho pocity, jež spojují dvě by-

tosti až do posledního vzdechnutí. A ona mu dokonce přísahala — přísahala na modlitbičky své nebožky matky — že nebude náležet nikomu jinému, leda jemu. Takováto přísaha, daná bytosti tak krásnou jako hvězdička na nebi, jest již schopna dodat odvahy odvážnému hochu. Juan pravil sám k sobě: „Nuž ano, zajisté, dostanu je, těch dva tisíce durů! Nevím, kterak je dostanu, ale dostanu je!“

A co záměrů prošlo jeho mozkem, kterak se namáhal! . . . Byl by si málem rozbil lebku o zeď, když jednoho dne při hře míčem v San Sebastianu prohrál o jediný hod partii proti přeborníku z Tolosy. Sázky byly velmi značné. Počátek byl šťastný. A pro jediný hod — pro jediný hod — byl Araquil poražen a soudruhové z Hernani s ním! Rval si vlasy, bil se v čelo, zuřil vzteky . . .

A on musel mít těch dva tisíce durů, neboť Pepa mu byla pravila:

„Budu náležeti buď vám anebo nikomu, Araquile. Avšak budu poslouchat otce svého za živa a budu mít stále v úctě vůli otcovu, i když zemře.“

Nebohý Juan byl dospěl již tak daleko, že pomýšlel na nějakou dalekou cestu. Bylo mu praveno, že tam v La Platě, v Americe, vystěhovalí Baskové mnohdy vydělávají značné jmění. Ano, pane, zdá se, že ti hráči v míč mohou v Buenos-Ayres nechat celé hrstě zlaťáků. Krásný ten dům, který vidíte vraceje se do San Sebastianu na pravo, náleží jednomu hochu z Hernani, jenž takto si vydělal jmění na jihu Nového světa. Kdyby myšlenka, že bude muset opustit Pepu, že ji více neuvidí, ani z daleka, při mši nebo při nešporách, při zápasu s býky ani u okna, když přecházel kolem statku, nebyla jej odstrašila, Araquil byl by odešel. Ano, odešel. A pak stav se stepním lovcem, zlatokopem, jak by tomu byla chtěla náhoda, byl by hledal, když mu byl starý pravil: „Hledej!“ Byl by učinil lépe, než že tu zůstal.

Zatím válka, poslední válka rozpálila — není jiného slova — tuto zemi a před Bilbaem stalo se to, o čem jsem vám vypravoval. Tedy, abych se vrátil k tomu, general Garrido, rozzuřen spozoroval velkého toho dobrodružného hocha, jenž se postavil před ním, vypověděl mu stručnými slovy svoji historii a zatím co starý vojín z Maroka, poražený karlisty, vraštil čelo, Juan Araquil dodal:

„Má-li život Zucarragův cenu celého jmění, jak pravíte, generále, já je vydělám!“

„Život Zucarragův má větší cenu než jmění,“ odpověděl Garrido. „Má cenu života tisíce mých nebohých dětí. Zucarraga, toť duše odporu, toť klíč Bilbaa, toť věčné zabíjení, toť vše. Nemohu ti dávat rozkazy, nejsi vojákem. Ale učiníš-li, co ohlašuješ, připomeň mi, co jsem ti řekl!“

„Dobrá,“ na to Juan. „Na brzkou shledanou, generále!“

Starý Garrido pokrčil rameny a chvíli tázal se sama sebe, není-li tento člověk špehounem.

Araquil myslel toliko na jedinou věc: život Zucarragův měl cenu jmění! A toto jmění, jímž pohrdal jako syrovou cibulí, bylo mu žádoucím jen proto, že mu mohlo získat Pepu. Vzdálil se z Hernani, zmizel. Nebylo o něm více slyšet po několik dnů. Generál pravil: „Měl jsem

před sebou blázna.“ A činil přípravy k nočnímu útoku, chtěje překvapit Zucarragu a vynutit si průchod potmě, při světle blesků palby.

Zatím Araquil potloukal se kolem zákopů karlistů. V kapse maje nůž, onen nůž, kterým dovedl v případu potřeby házet jako koulí, zarazit jej z dálky do terče, čekal, spal kde se právě hodilo, pod širým nebem a čekal, až se bude moci přiblížit k Zucarragovi a sprostit starého Garridu od náčelníka karlistů. Co mu bylo po životě tohoto velitele povstalců? Válka s děly, jako válka s noži, válka jako válka. Člověk má zajisté právo usmrtit, dává-li v šanc vlastní svůj život. Tím vším omlouval svůj úmysl a vyčkával příležitosti.

Jedné noci, když se byl příliš přiblížil k selskému statku polou rozvalenému, kde spal Zucarraga, zasvištěla kulka hlídky mezi rozvalinami tak blízko kolem něho, že mu utrhla kus masa s levého ucha. On si toho ani nepovšimnul a litoval toliko jediné věci: že hlídka karlistů jej byla spozorovala. Nebýt toho, byl by přelezl přes zeď, skočil k boku Zucarragovu! Teď musí počít znovu.

Nuže, on počne zítra znovu. Avšak toto zítra bylo právě onoho dne, který si byl Garrido zvolil pro svůj noční útok. Juan Araquil, leže ve příkopě schoulen jako divoká zvěř v pelechu, sliboval si tentokrát, že stůj co stůj dostane se až k Zucarragovi, v tutéž chvíli, kdy starý Garrido hnal proti karlistům s útočným sborem. První výstřely na počátku boje naplnily Araquila podivením, následující spůsobily mu radost. Když se bili, musel Zucarraga vyjít, vésti svoje vojáky do ohně. Jestliže Juan se přiblíží až k němu, bude to brzy vykonáno: nůž do srdce, tentokráte nikoli zákeřně, nýbrž v plném boji. Ah! krev Zucarragova měla cenu jmění!... Tatík Chegaray dostane svých dva tisíce durův, on je dostane — a tím hůře pro karlisty!

Bili se statně této noci. Vojáci Garridovi byli rozzuřeni, brali útokem zákopy s nasazenými bodáky a srazili se s karlisty, o nichž se byli domnívali, že je překvapí a kteří byli vzhůru. V temné noci vzájemně se ubíjeli, rdousili. Šavle probodávaly prsa, revolvery roztřišťovaly lebky. Zabíjeli se, aniž se viděli. A Španělé mezi sebou, opakuji vám, není-li to bída!

A trvalo to dlouho. Za svitání byli vojáci armády na ústupu, zase jednou, nebožáci, a co byli ztratili soudruhův, aby se toho dočkali! Útok byl marný. Krvavá noc, jež byla připojila o jednu porážku více k ostatním. Musel jen plakat vzteky ten starý Garrido. Karlisté naopak po celonočním boji pozdravovali ranní červánky výkřiky radosti: „Harri! Harri!“ Pak pojednou vše to umlklo. Přinášeli Zucarragu, nepřemožitelného náčelníka toho, jehož hlas byl této noci slyšán všude, kterak opakoval: „Vzhůru! Nedejme se! Statečně, mé dítky!“ Byl raněn na noze, kost byla prý přeražena. Bylo to před rozvaleným domkem, kdež obyčejně spával. Zajatci armády madridské — karlisté byli jich zajali mnoho této noci — spozorovali tohoto znamenitého, hrdého hocha, bledého jak bílý jeho biret, s černým vousem, obklopeného důstojníky. Zucarraga nemohl se více udržeti na nohou. Drželi jej pod paží. Někteří z jeho vojáků přinesli stoličku a posadili jej na ni s nataženou nohou.

Araquil díval se na to vše.

Byl zajat s vojáky Garridovými a ponechán s nimi v houfu; stráže karlistů střežily jej i ostatní s nabitou puškou v ruce. Jeho nůž, pověstný jeho nůž nebyl mu posloužil. Vida, že je chycen, stižen ve zmatku, obklíčen se zajatci, byl jej odhodil, řka sám k sobě: „Bude to na podruhé!“ A nyní snad bude jeho osudem, že octne se před puškami karlistů, neboť on jediný z těchto zajatců neměl stejnokroje vojenského; pravil si, že teď je konec, konec na vždy, a že Pepa provdá se za jiného nebo zemře svobodna; — a oči jeho, plny zuřivosti, obracely se k této lidské oběti, jež mu ušla, k tomu Zucarragovi, jehož počal nenávidět, nevěda proč — či spíše proto, že Zucarraga byl živ, ale Araquilův život zmařen, Pepa ztracena . . . .

Kolem Zucarragy důstojníci karlističtí kutili plni nepokoje. Někteří klečíce prohlíželi ránu. Jeden z nich volal ranhojiče.

„Ranhojiče! . . . Ranhojiče, valgame Dios! Kde pak je Urrabieta? Kde je?“

Byl to ranhojič oddělení karlistů. Hledali jej všude. Důstojníci počali býti netrpěliví. Zucarraga s úsměvem pravil velmi mírně, pokynuv rukou: „Posečkejme! Urrabieta snad usnul. Měl zajisté tolik práce tuto noc!“

Pojednou přiběhl šikovatel, přistoupil k důstojníkům, se slzami v očích, velice bledý. Byliť nalezli mezi mrtvými Urrabietu, ranhojiče, jenž padl zasáhnut kulí, na tělo Navařana, jehož byl obvazoval. To stalo se v noci, jako vše ostatní. Zbloudilá kule. Ty kusy olova zabíjejí zrovna tak ty, kteří obvazují jako ty, kteří vraždí.

A teď nastalo zděšení mezi karlisty. Rána Zucarragova mohla býti nebezpečna; byla nebezpečna. A není tu ranhojiče, jenž by ji obvázal! Čekat, až budou povoláni lékaři od sousedních sborů, bylo nebezpečno. Zucarraga ztrácel mnoho krve. Jeden z jeho důstojníků přistoupil tudíž k hromadě zajatců a tázal se hlasitě:

„Je mezi vámi ranhojič?“

Vojáci Garridovi pohledli na sebe. Nikoliv, nebylo mezi nimi ranhojiče. Všichni byli vojíny.

„Není tu nikoho, kdo by mohl obvázat ránu?“

„Ano,“ odpověděl na to jeden, „já!“

„Přistup blíže!“

Muž vystoupil z hromady sklíčených nebožáků, z nichž někteří byli raněni. Byl to Araquil.

„Ty nejsi vojákem?“ pravil důstojník.

„Ne.“

„Proč jsi zde?“

„Poněvadž mne sebrali. Já se nebiju. Chtěl jsem do Bilbaa navštívit svoje příbuzné. Pro boj jsem nemohl projít. To je všechno!“

„A znáš se poněkud v lékařství?“

„Nikoliv. Ale dovedu léčit. Jsem tak trochu torerem ve svých prázdných chvílích.“

Důstojník, dosud nedůvěřivý, nechal přistoupit Araquila až k Zucarragovi, jenž pozvedl k hezkému hochu svoje velké černé oči. Náčelník karlistů žádal po té na něm vysvětlení. Araquil vymyslil si celý román;

toužil po tom, aby mohl obejmout svoje staré rodiče uzavřené v Bilbau. Nebylo to jeho vinou, že občanská válka takto odlučuje od sebe členy rodiny. Šel k nim uprostřed střelby, jakoby zázrakem zůstal na živu.

„Tys z kraje Basků. Proč jsi se nepřipojil ku zákonnému pretendentovi?“ tázal se Zucarraga.

„Poněvadž nejsem při nikom.“

Důstojníci karlistů prohlíželi, zkoumali velkého tohoto chlapíka s jakousi pochybností. Odpověď jeho vyvolala mezi nimi reptání. Zucarraga učinil tomu přítrž.

„Každý jest svoboden,“ pravil mírně.

Pak vnořiv jasný svůj pohled do očí Juanových, pravil:

„Pravil jsi, že dovedeš léčit? Mohl bys mi aspoň ulehčit? Snáším veliké bolesti.“

Ukázal mu svou obnaženou nohu, zbrocenou krví pod nohavicí ohrnutou a prosáklou krví.

Araquil svlékl svoji kazajku, roztrhl prudce levý rukáv své košile a na tento improvisovaný obvaz nakapal zvolna, aniž toho kdo pozoroval, skládaje tento kus plátna, několik kapek oné tekutiny, kterou měl na svém prstě, v prstenu, pak všecek bledý učinil dva kroky k Zucarragovi, jenž jej nebyl ani na okamžik spustil s očí.

Ruka Araquilova se nechvěla, držíc ten kus plátna, prosáklý malou žlutou skvrnou. Když poklekl před Zucarragou, aby jej obvázal, pravil jeden z důstojníků k náčelníku karlistů:

„Neznáme toho člověka!“

Zucarraga odpověděl stále s úsměvem:

„Toť pravda. Ale neznáme ani lékaře, ani zpovědníka.“

A nastavil pracně svoji nohu Juan Araquilovi.

„Avšak tato žlutá skvrna?“ tázal se jakýs setník.

„Toť můj prostředek proti ranám při zápasech s býky,“ pravil Juan.

„Tak tedy!“

Velké černé oko Zucarragovo nespustilo se s oka Juanova po celou operaci a jedva že bylo plátno přiloženo na ránu, pravil náčelník karlistů:

„Jest mi již lépe!“

Pak pravil k Juanovi:

„Teď jsi svoboden!“

„Ale generale . . .“ pravil jeden z důstojníků.

Zucarraga povznesl hlavu:

„Toť to nejmenší, pane, abych hodnému tomu hochu prokázal službu za službu.“

A mluvě k Araquilovi doložil:

„Co chceš ještě?“

„Nic,“ na to mladík.

Zucarraga vytáhl z kapsy své bluzy malou schránku na cigarety z manilské kůže a podal ji Juanovi.

„Abys měl památku na mne!“

„Ne!“ pravil Juan.

„Aj, aj!“ a Zucarraga se usmál, „obávám se věru, že nemáš u velké lásce sluhy dona Carlosa. Nechceš ničeho ode mne?“

„Ano, cigaretu.“

Araquil vzal ze schránky papirosu a mechanicky ji prohlížel, otáčeje ji v prstech dříve než ji vstrčil do kapsy, když Zucarraga se ho tázal:

„Jak se jmenuješ?“

„Juan Araquil!“

„Nuže, Araquile, jdi s bohem! A chceš-li vidět svoje rodiče, sečkej, až se vrátíme do Bilbaa. To nebude dlouho trvat! Podej mi ruku!“

Araquil, velice bledý, stisknul ruku, kterou mu podal raněný, oblekl opět svoji kazajku a zpříma, pozdraviv důstojníky, pozdraviv zajaté, odcházel velice klidně, bez kvapu, stále sledován jasným pohledem hrdiny karlistů . . .

Téhož večera přišel do malé hostinské síně v Hernani, jež sloužila za hlavní stan, v průvodu vojáků ku starému Garridovi velký hoch, jenž byl s ním mluvil šest dní před tím na náměstí před obecním domem.

General byl zuřiv, div jej neranila mrtvice, byl nemocen, mluvil o tom, po oné noční porážce, že se zastřelí.

Přijal Araquila jako psa.

„Copak chceš, ty? . . . Kdo mi za to ručí, že jsi nedal zprávu těm ničemným karlistům?“

„Co chci, pane generale? Chci mluvit s vámi . . . pouze s vámi! Ano, samoten.“

A hoch pravil to tónem tak rozhodným, že general tušil, že se stalo cosi důležitého a pokynul důstojníkům, aby jej nechali s mladíkem o samotě.

„Nuže, co jest?“ tázal se pak, když byli samotni, jak si byl Juan přál.

Araquil čekal chvíli než promluvil, jakoby měl vyschlé hrdlo, pak vyrazil ze sebe náhle:

„Pravil jste, generale, že život Zucarragův stojí za celé jmění? . . .?“

A když Garrido neodpovídal, doložil:

„Já se hlásím o to jmění, já je vydělal!“

General pohledl na něho svraštiv obočí, tázaje se, slyší-li dobře, a Araquil stál tu před ním, celý bledý.

„Jak že! vydělal?“ pravil Garrido po chvíli, „nerozumím ti.“

„Je to přece zcela prosté,“ odpověděl Juan. „Zucarraga nebude více velet k útoku na vaše vojáky.“

„Jest mrtev?“

„Musí být mrtev. Neskoná-li dnes večer, zemře zítra.“

Starý Garrido byl velmi pohnut, tvář jeho byla tak bledá, jako jeho knír. Chtěl vědět vše, nerozuměje onomu „zítra“ Araquilovu a mladík mu pověděl vše, kterak byl špehoval náčelníka karlistů, kterak mu chtěl vrazit nůž do srdce a kterak konečně nalil raněnému do rány jedu, který měl uschovaný v prstenu pro sebe.

Generalovi zdálo se, že se musí zadusit, že jej tlačí můra. V bílé jeho hlavě svítily se tmavé oči jeho jako oheň. Odpověděl toliko:

„Tys to učinil, ty? Tys to učinil? Raněnému?“

Tu Juan, mluvě jako šílenec, prohlašoval, že by dovedl ještě jiných věcí, aby dostal Pepu a že když tatík Chegaray žádal dva tisíce durů věna, vzal tyto dva tisíce, kde jich nabyl. Ostatně — generál sám to pravil — on dal zabit a zabíjel dosud a zabíjel stále tolik lidí, a hodných lidí, ten Zucarraga!

„V boji, ovšem!“ pravil Garrido prudce. „V boji!“

Ale to nebyl ani důvod pro Araquila: jediným důvodem toho, co byl učinil, byla jeho náruživost pro Pepu. On ji chtěl mít, Pepu. Za život Zucarragův ji mohl dostat. Dobrá. To bylo vše. Garrido byl slíbil; Araquil se dostavil, hlásil se o svoji pohledávku.

General pravil:

„Je to v pořádku.“

Vyptal se, kde Pepa bydlí, zavolal pobočníka, diktoval mu adresu a ukázav na Araquila doložil:

„Ubytujte toho člověka v hostinci „u slunce.“ A zítra pošlete pro duchovního. Ano, k vůli svatbě! Jděte!“

Juanovi zdál se velice dlouhým čas, který strávil v hostinci změněném ve strážnici. Byla to noc, dlouhá noc, za štěkotu psů v dálce — vytí jich věstilo smrt — a výstřelů tam v dáli, u předních stráží karlistů.

Ráno poněkud zdřímnul, snil o Pepě a ve snu vkládal zlaťáky do hubené ruky starého Chegaraye, věno za osobu živou, cenu za mrtvolu.

Byl již bílý den, když oddělení vojáků pod velením desátníka, přišlo pro Juana. Kdo jej volal? General. Na ostatní otázky Araquilovy desátník neodpovídal. Šli hlavní ulicí města, uličkou se stlačenými domky, nakupenými na sebe, se starožitnými znaky, vytesanými do pískovcových zdí a s cimbuřími modrými neb žlutými, jež se vám před chvílí zdály býti tak krásnými, a konečně zastaveno na náměstí. Bylo znamenité počasí, s pěknou září sluneční usmívající se na červenavé zdi kostela a rozvalené zdivo radnice, zčernalé od požáru. Náměstí bylo plné lidí i vojáků v řadách; blíže stupňů kostela stál všecek bledý Garrido, v parádní uniformě, obklopen svými důstojníky a několik kroků dále krásná jak světice v černém závoji svého svátečního kroje Pepa se starým Chegarayem.

Araquil spatřil vše to jediným pohledem: shromážděné vojsko s nasazenými bodáky, blýštícími se ve slunci, generala, krásnou dívku, a otevřenými dveřmi kostela v pozadí ozářenou kapli, kapli třpytící se světlem a zlatem.

Přivedli jej před Garrida.

Araquil vysílal k Pepě vroucí pohledy a ona svýma černýma očima pod stínem dlouhých brv pozorovala jej s podivným výrazem, a Juanovi se zdálo, že modlitební kniha se zlatou ořízkou, kterou měla v ruce — kniha, na kterou mu byla přísahala, že bude jeho ženou — chvěje se v jejích rukou, pokrytých černými rukavičkami.

Generál pravil:

„Přiveďte kněze!“

Duchovní objevil se na kamenných schodech, jakoby byl čekal rozkazu generálova — duchovní v bílé rochetce, jenž se zastavil na prahu jako socha nehybný — zatím co těžké zvony na zvonici svými hovor-

nými ústy vesele zanotovaly hosana svátečních dnů, veselou píseň svatební a šťastných lidí!

„Tiburcio Chegaraye,“ pravil na to generál, obrátiv se ku starému statkáři, „zde jest Juan Araquil, jenž má věno dvou tisíc durů, které jste žádal, aby dostal vaši dceru. Co slíbil, tomu dostál. Svolujete ku sňatku Juana Araquila s vaší dcerou?“

Starý Chegaray odpověděl drsným hlasem:

„Ano.“

„Juane Araquile,“ pravil Garrido, „chcete si vzíti za manželku Pepu Chegarayovu?“

„Ano,“ pravil Juan vroucím hlasem.

Vložil v toto „ano“ celý svůj život. Duchovní čekal, jsa hotov požehnat sňatku.

„Pepo Chegarayova“, tázal se Garrido, obrátiv se k mladé dívce, „svolujete státi se manželkou Juana Araquila, zde přítomného?“

Pepa učinila dva kroky k Juanovi, pohledla na něho svýma krásnýma černýma očima a odpověděla:

„Ne!“

V davu lidu za vojáky ozval se šumot, zazněl hrozný výkřik úžasu. Vojáci nepohnuti hleděli před se.

„Ne,“ opakovala mladá dívka povznešeným hlasem. „Přísahala jsem, že nebudu náležet jinému, než tobě, a podle své přísahy nebudu náležet nikomu. Ale nebudu ženou skety!“

Juan Araquil díval se na ni vzezřením šílence, vyjevený, bledý jak rochetka duchovního. V dáli, velmi daleko, z hloubí údolí bylo nyní slyšet hlaholící, smutně se ozývající přes kopce zvuk zvonu, zvuk umíráčku, táhlé žalování zvonce, oplakávajícího mrtvé . . . Karlisté zvonili k modlitbě za umírajícího — jed byl dokončil svoje dílo.

A pozvolna, jakoby také ony uctívaly umírajícího, umlkaly zvony v Hernani; zůstaly tam nahoře němé, nechávající pouze mluvit umíráček, vzdálený umíráček . . .

Pak pojednou umíráček sám umlknul a na náměstí plném lidí nastalo ticho, jakoby byl vítr všem těm lidem pošeptal novinu, že tam v dáli všechno skončeno . . .

„Zucarraga zemřel!“ pravil starý Garrido.

Araquil pohledl náruživě na Pepu, prose ji pohledem tím, aby čtla v jeho nitru:

„Bylo to pro tebe! Bylo to pro tebe!“ pravil divoce.

Pepa odvrátila hlavu.

General pravil na to chladně k Juanovi:

„Araquile, co se má stát s vašimi dvěma tisíci dury?“

„S těmi penězy?“

Araquil porozuměl.

„Dejte je chudým. Nechci pro sebe ani kříže na hřbitově.“

A doložil ukázav na oddělení střelců, kteříž jej byli provázeli:

„To je pro mne, není-liž pravda?“

„Araquile, voják se nesmí usmrcovat jedem!“ odpověděl Garrido.

Tu se Juan pokřižoval, poklekl před duchovním a pravil hlasitě: „Bůh mi budiž milostiv!“

Zvony v Hernani nyní také zvonily hodinku jako zvony v kraji pod pahrbkem Santa Barbara.

Juan se zvedl, vzal z kapsy své kazajky cigaretu, cigaretu Zucarragovu a požádal desátníka, aby mu poskytl ohně. Když zapálil cigaretu, dal ji mezi rty, pozdravil posledním pohledem Pepu, jež se hnula, jako by chtěla přiskočit k němu, ale vzpřímila se a zůstala nepohnuta. A velký, hezký hoch usmívaje se smutně povznesl čelo a zmizel obklopen vojáky, kteří s ním odcházeli na pokyn Garridův . . .

V tom se Pepa obrátila chtíc spatřiti jej, uvidět jej ještě jednou: nespozorovala ničeho více v kruhu vzdalujících se pušek tam podle kostela; viděla pouze trochu modravého dýmu, dýmu, jenž vystupoval nad hlavami, ve třpytu bodáků a ztrácel se na jasné obloze . . .

A v chrámě započaly písně a modlitby, zatím co tam u té červenavé zdi ve slunci Juan Araquil odfukoval poslední obláček dýmu své cigarety.

Tu zaslechla Pepa uprostřed hlubokého, hrobového ticha, jež zavládlo na náměstí, v dáli velení a jakoby šramot pušek, jež upravují k výstřelu, pak zalehl dosti zřetelně až k ní povel „Pal!“

Sklesla na kolena, zdrcena, počínajíc hlasitě:

„Otče náš, jenž jsi na nebesích . . .“

Avšak výstřel, jenž následoval, přerušil náhle její modlitbu.

Juan Araquil, stojící dosud u zdi presbyteria, s prsoma zbrocenýma krví, klesl v tu chvíli tváří k zemi.

Když desátník přiblížil se k němu, aby jej dorazil výstřelem do ucha, tu cigareta, kterou Juan držel mezi prsty, vypouštěla dosud proužek modravého dýmu — cigareta Zucarragova — a tento dým přetrval Zucarragu, hrdinu i Araquila, jeho vraha.

Písmeno U.

(Rukopis blázna.)

Napsal **J. U. Tarchetti.**

U! U!

Napsal jsem to písmě děsivé, tu hroznou hlásku? Nakreslil jsem je zřetelně? Narýsoval jsem je v celé jeho důkladnosti, s osudným vzhledem, se dvěma ohyzdnými hroty, s ošklivou křivkou? Naznačil jsem dobře to písmě, jehožto zvuk mne děsí, mne hrůzou plní?

Napsal jsem je, napsal.

Nužε zde je máte:

U

Zde ještě jednou:

U

Pozorujte je bedlivě, hleďte na ně upřeně — nechvějte se, nebledněte — dodejte si odvahy a pohleďněte na ně beze strachu, všimněte si

každé jeho částky, prozkoumejte všecky i ty nejnepatrnější vlastnosti a přemozte hrůzu, kterou ve vás budí ... to *U!* ... to osudné znamení, to ohyzdné písmě, ta děsná hláska.

A viděli jste je nyní? ... Než co pravím? ... Kdo z vás ho neviděl, nepsal, nevyslovoval tisíckráte? Vím to dobře; než přece táži se vás: Kdo z vás je prozkoumal? Kdo je rozebíral, kdo studoval jeho formu, jeho význam, vliv? Kdo učinil je předmětem svých studií, svých zájmů, neunavné své práce? Kdo zabýval se jím v mysli své po všecky dny života svého?

Proto ... nevidíte ve znamení tom, než písmě nepatrné, neškodné zcela; protože zvyk vám je učinil lhostejným, protože vaše apathie nedovolila, abyste důkladněji studovali všecky jeho vlastnosti ... avšak já ... Kdybyste věděli, co jsem já spatřil! ... kdybyste věděli, co doposud spatřuji v té hlásce!

U

A uvažujte je nyní se mnou.

Popatřte na ně bedlivě, popatřte na ně pozorně, chladnokrevně, upřeně.

Nuže, co myslíte?

Ta čára, jež zakřivujíc se tvoří vidlici — ony dva hroty, které nepohnutě na vás patří, které klidně navzájem na sebe pohlížejí — ony dvě čárky, kteréž obě ostří jeho tak neúprosně, hrozně otupují — ten oblouk dole, na němž písmě s chechtotem se kmitá, kolébá a houpá a uvnitř ten černý prostor, to prázduo, to hrozné prázdno, jež zeje mezi oběma čarami, a ztrácí se v nekonečnosti prostoru ...

Než to ještě není nic. Ku předu!

Zdvojnásobte svoji pozornosť; věnujte hlásce té pohled bádavější.

Začněte od jednoho hrotu, jděte po křivce, přibližte se k oblouku, vstupte pod něj, kráčejte opět vzhůru a dospějte ku hrotu protějšímu ...

Co jste viděli?

Dejte pozor!

Kráčejte nyní cestou opačnou. Postupujte podél čáry uvnitř — postupujte s odvahou, statečně — dojděte až na dno, zastavte se, zdržte se zde okamžik, zkoumejte je pozorně; pak vystupte opět až ku hrotu, od něhož jste z počátku byli vyšli ...

Chvějete se, blednete?

To ještě nestačí!

Zdržte se chvíli na dvou čárkách, jež táhnou se přes hroty; jděte od jednoho hrotu ke druhému; pak popatřte na celé to písmě, pohledněte na ně jediným pohledem, prozkoumejte důkladně jeho vzhled, snažte se pochopiti jeho význam ... a povězte mi, nejste-li ohromeni, nejste-li přemoženi, nejste-li zničeni pohledem tím?!?

Ejhle!

Chci vám napsati všecky samohlásky:

a, e, i, o, u.

Vidíte je? Jsou to ony?

a, e, i, o, u.

Nuže?!

Avšak nepostačí pouze viděti je.

Poslyšme nyní jejich zvuk.

A — výraz upřímnosti, nepokrytého srdce, lehkého, avšak milého překvapení.

E — líbeznosť, něžnosť úplně vyjádřená jediným zvukem.

I — jaká radosť! Jaká živá, hluboká rozkoš!

O — jaké překvapení. Jaká upřímnosť prostá sice, leč mužná, spočívá v tom písmenu.

Slyšte nyní *U*. Vyslovte je. Proneste je z hloubí srdce, avšak vyslovte dobře: U! U!! U!!! U!!!!

Nejímá vás hrůza? Nechvějete se při tomto zvuku? Neslyšíte v něm řvaní divoké zvěře, nářek, jenž dere se z úst bolestí sevřených, všecky hlasy přírody trpící a strastmi zmítané? Nepochopujete, že v něm jest cosi pekelného, cosi bezedného, cosi temného?

Bože! jak hrozné to písmě! jak strašlivá to hláska!!

Vylíčím vám svůj život.

Chci, abyste věděli, jakým způsobem písmě to mne strhlo ku zločinu a ohavnému trestu, jehož jsem si nezasloužil. Narodil jsem se s děsným předurčením, jež jako břímě nesnesitelné tížilo mne již od prvého dne života mého: ve jménu mém bylo obsaženo *U*. Tím lze vysvětliti veškeré nehody života mého.

Šest let jsa stár byl jsem poslán do školy.

Jakýmsi pudem, jehožto příčin dosud jsem neznal, nemohl jsem se písmeni tomu naučiti, ba nedovedl jsem ho ani napsati: kdykoli měl jsem čísti hlásky, zastavil jsem se vždycky ke svému neštěstí před *U*; hlas mi selhal, nevylíčitelný strach se mne zmocnil — nemohl jsem hlásky té vysloviti!

Ještě hůře dařilo se mi, když měl jsem ji napsati! Mé ruky, kteráž obratně a jistě psala všecky hlásky ostatní, zmocňovalo se křečovité chvění, když hotovil jsem se napsati tuto. Brzy hroty příliš do sebe sbíhaly, brzy příliš se rozcházely; brzy napsal jsem obyčejné V, brzy Λ hlavou dolů; křivku nedovedl jsem žádným způsobem naznačiti a často podařilo se mi pouze naznačiti hadovitě se prohýbající čáru.

Pan učitel týral mne všemožnými tresty — já býval tím rozhořčen a dal jsem se do pláče.

Když mi bylo dvanácte let, nalezl jsem kdysi na tabulce obrovské *U*, asi takto napsané:

U

Usedl jsem čelem k tabulce obrácen. Hláska ta ležela tu přede mnou a pohlížela na mne upřeně a vyzývavě, jak se mi zdálo. Nevím, jaká to odvaha vznikla náhle v mé duši; zajisté již doba vysvětlení se přiblížila! Toto písmě a já byli jsme nepřátely; přijal jsem vyzvání a opřev hlavu o ruce počal jsem na ně pohlížeti . . . V takovém pozorování strávil jsem několik hodin. Tenkráte pochopil jsem a spatřil všecko, co jsem vám nyní vylíčil, neb aspoň pokusil se nyní vylíčiti, protože vy-

světliti věc tu úplně jest holou nemožností. Uhodl jsem příčinu své nenávisti, svého záští a vypověděl jsem písmeni tomu boj na život a na smrť. —

Kdekoli padl jsem na nějakou knihu kteréhokoli svého spolužáka, ve všech šmahem vyškraboval jsem všecka *U*, jež přišla mi na oči. To však bylo pouze počátkem mé pomsty. Byl jsem ze školy vyloučen.

Později však vrátil jsem se tam opět. Můj učitel jmenoval se Aurelio Tubuni.

Tři *U*! Měl jsem ho proto v nesmírné ošklivosti. Jednou napsal jsem na tabulku: Smrť všem *U*! On vztahoval hrozbu tu na sebe sama a byl jsem opět vyloučen.

Podařilo se mi však ještě jednou se tam dostati. Tenkráte podal jsem, jako práci na zkoušku, návrh ku zničení té hlásky, ku vypuzení jejímu z abecedy.

Nebylo mi porozuměno. Vinili mne z bláznovství. Moji soudruzi, poznavše takto moji nechuť k této hlásce, počali vésti proti mně hrůzný boj. Na všech stranách spatřoval jsem *U*, neboť moji spolužáci psali je všude: po mých knihách, po stěnách, na lavici, na tabulce — moje sešity, mé papíry byly jimi přeplněny, a já nemohl jsem se ubrániti tomu krutému, krvavému pronásledování.

Jednou nalezl jsem ve své tobolce papírek, kde jich byla napsána celá řada asi takovýmto ďábelským způsobem:

U U U U U U U U

Rozzuřil jsem se! Pohled na všecka ta *U*, rozložená takovýmto způsobem, tak děsně po stupních sestupující, pomátl mi rozum. Cítil jsem, kterak mi krev stoupá do hlavy, jak plete se má mysl . . . Běžel jsem do školy a uchopiv jednoho ze svých spolužáků za chřtán, byl bych ho jistě zardousil, kdyby mi ho nebyli vyrvali z rukou.

Toť byla první vina, jíž jsem se dopustil pro tuto hlásku.

Nemohl jsem již ve studiích pokračovati.

Tenkráte začal jsem přemýšleti, uvažovati, pracovati úplně sám. Moje názory děly se nyní způsobem zcela novým, způsobem vznešenějším, samostatnějším: studoval jsem vztah a poměr, jenž vládne mezi lidským osudem a touto neblahou hláskou a poznal jsem všecky jeho příčiny, všecky jeho zákony, celou souvislosť; i napsal jsem po dlouhé, pětileté, velmi namáhavé práci objemný spis, v němž za cíl jsem si položil dokázati, kterak všecky nehody lidské nepochodí odjinud, než z existence písmeny *U* a z té příčiny, že mluvíce i píšíce příliš jí užíváme; dále poukázal jsem na to, jak bylo by možno, vymýtiti ji a vyhnouti se i předejíti nehodám, jimiž nám hrozí.

Nenalezl jsem však prostředků, abych vydal svoji práci. Lidská společnosť nechtěla ode mne léku, jímž mohla se ještě zachrániti.

Jsa dvacet let stár zahořel jsem láskou ku dívce, která moji lásku opětovala. Byla božsky dobrá, božsky krásná: při jediném vzájemném pohledu zamilovali jsme se do sebe.

První mojí otázkou bylo:

— Jak se jmenujete?

— Ulrika!

Ulrika! U! U! To jest děsné! Co měl jsem počíti vůči krutému, nepřetržitému násilí této hlásky? Láska ovládla mne mocnými pouty, ale já vzdal jsem se jí. Opustil jsem Ulriku.

Pokoušel jsem se nalézti lék v jiné lásce. Jiné dívce dal jsem svoje srdce. Uvěřili byste tomu? Později dozvěděl jsem se, že se jmenovala Giulia. I té jsem nechal.

Zamiloval jsem se po třetí. Avšak smutná zkušenosť učinila mne obezřetným: vyzvěděl jsem dříve její jméno, nežli jsem jí věnoval svou lásku. —

Jmenovala se Annetta. Konečně! Hotovili jsme se ku sňatku, všecko bylo připraveno a ustanoveno, když tu prohlížeje její křestní list s hrůzou jsem zpozoroval, že její jméno Annetta bylo pouze důvěrnou zkratkou jména Susanna, Susannetta, a mimo to — ó hrůza! obdržela při křtu ještě pět jmén: Postumila, Uria, Umberta, Giudita a Lucia.

Představte si moje zděšení, když jsem četl ta jména! — Okamžitě roztrhal jsem svatební smlouvu, vyčetl jsem té zrádné osobě její krutou lstivosť a vzdálil jsem se navždy z toho domu. Tenkráte ještě mne nebe zachránilo.

Než běda! Nemohl jsem již milovati, zásoba citu v mém srdci byla vyčerpána tak četnými hroznými pokusy. Náhoda svedla mne s Ulrikou; v duši mé oživily se vzpomínky na první lásku, má vášeň vzplanula plápolem ještě živějším ... Chtěl jsem se ještě vzdáti její lásky, vzdáti štěstí, jež mi s úsměvem z ní kynulo ... než neměl jsem k tomu síly — vzali jsme se.

Okamžikem tím započaly moje strasti.

Bylo mi nesnesitelným, že jméno její obsahuje *U*, nemohl jsem ji jmenovati tím jménem. Moje žena ... moje družka, žena, jíž jsem miloval ... a v jejím jméně bylo *U*! Nestačilo, že já sám měl jsem je ve svém jménu, i ona musila tu hlásku svým jménem rozmnožiti!

Zdálo se mi to svrchovaně nesnesitelným.

Jednou jsem jí řekl:

— Můj drahoušku, pohleď jen, jak hrozné jest to *U*! Vzdej se svého jména, zkrať anebo změň je! zapřisahám tě!

Pohledla na mne s úsměvem a nedala mi ani odpovědi.

Jindy opět děl jsem k ní:

— Ulriko, tvé jméno jest mi nesnesitelným ... způsobuje mi bolesť ... vraždí mne! vzdej se ho!

Moje žena usmívala se ještě, nevděčnice! usmívala se! ...

Jednou v noci zmocnil se mne náhle podivný vztek; měl jsem strašný sen ... Obrovské *U* ulehnuvši na moje prsa objímalo mne svými rameny ohromnými, zprohýbanými ..., tisklo mne ..., tlačilo mne ..., rdousilo mne ... Divoce vyskočil jsem z lůžka; uchopiv tlustou bambusovou hůl, běžel jsem k notáři a pravil jsem mu:

— Pojďte, bez odkladu pojďte se mnou, mám pomoci vaší nejvýše zapotřebí.

Ten bídník se zdráhal. Odvlekl jsem ho s sebou, odvlekl jsem ho k lůžku své choti, která spala.

Probudil jsem ji bez průtahu a děl jsem:

— Ulriko, vzdej se svého jména, změň je. To hrůzné *U* mne zničí.

Moje choť upřeně na mne pohlížejíc mlčela.

— Změň je, opakoval jsem divokým hlasem, vzdej se toho *U*, vzdej se svého ohyzdného jména!! . . .

Pohled mlčící mé choti tkvěl na mně dosud!

Její mlčení, její odpor pomátly mi rozum: vrhl jsem se na ni a ubil jsem ji ranami své hole.

Byl jsem odveden do vězení a předvolán před soud, abych se zodpovídal z násilného toho činu.

Soudcové prohlásivše mne za nevinna, odsoudili mne ku trestu hroznějšímu, ku zajetí v tomto blázinci.

Já a šílenec! Nešťastníci! Šílenec! Že jsem odkryl tajemství jejich osudu! nešťastného jich osudu! že jsem se pokoušel zlepšiti jej? . . . Nevděčníci!

Ano, cítím, že tento nevděk mne zhubí: nechali mne zde samotna, bezbranného! tváří v tvář mému nepříteli, prokletému tomu *U*, jež spatřuji každou chvíli, každý okamžik, ať spím či bdím, na všech předmětech, jež mne obklopují; cítím, že musím podlehnouti.

Budiž!

Nebojím se smrti: hledím ji urychliti jako jediný konec svých strastí.

Byl bych býval šťasten, kdyby se mi bylo podařilo vykonati lidstvu dobrodiní — přemluviti je totiž k tomu, aby vymítilo tuto hlásku; ó kéž by nikdy nebyla existovala, anebo já nepoznal tajemství, které v sobě skrývá.

Ale jinak bylo psáno! Snad moje neštěstí bude lidstvu prospěšným poučením, snad můj příklad je povzbudí, aby mne následovalo.

Kéž by bylo tomu tak!

Kéž by moje smrť předstihla jen o několik dní dobu velikého lidstva vítězství, vítězství to nad *U*, vítězství nad touto děsnou hláskou.

* * *

Nešťastník, jenž napsal tyto řádky, zemřel v milánském blázinci dne 11. září 1865.

Z vlašského přeložil *Duchoslav Panýrek.*

Grillparzer.

Povahopisná i dramatická studie **Jos. V. Friče.**

I.

řese všechny zásady moderní aesthetiky, odporučující výhradně umělecké stanovisko vůči tvorbě básnické a zatracující, dle mého náhledu až přepjatě, všelikou její politickou, národní, ba dokonce i mravní tendenci, myslím, že mi v českém sborníku bude dovoleno, pohlednouti na dramatické, vždy dosti tendenční a našemu národu nehrubě přátelské práce rakouského básníka se stanoviska vlastního, totiž českého.

Svého času — to jest, již před 72 lety — vzbudil tehda 25letý tvůrce pověstné „Pramáti“, kteráž podnítila celou spoustu polemických úvah o hodnotě tak zvané „tragičnosti osudu“, touto svou dramatickou prvotinou tak všeobecnou pozornosť, ba místy i takový obdiv, že byla „Pramáti“ ihned do hlavních evropských jazyků překládána a že mimo Vídeň a Německo také v Londýně, v Turině a Kodani provozována byla a zde onde i kusem repertoirním se stala. Sám Byron byl „Pramáti“ tak dojat, že učinil výrok: „Toto strašně nezvučné, ba co do výslovnosti zhola barbarské jméno Grillparzer zůstane sice pravým monstrem, avšak tomuto monstru bude musit celý vzdělaný svět přivyknouti.“

Jestli-že při kom, nutno zajisté při Františkovi Grillparzerovi poohlednouti se dříve po zvláštních poměrech, v nichž se narodil a vyvíjel, v nichž tvořil a zápasil s censurou (kteréž postupem věku činil až stydné ústupky co se vlastního přesvědčení jeho týče), při čemž dále třeba na osobní jeho, málo sympatickou, staromládenectvím záhy zakyslou ba zkostnatělou povahu stálý zřetel bráti.

Byl synem vídeňského advokáta a doznal tak pedantického vychování, že zdál se býti na byrokrata zrovna praedestinován.

Povyrostl sice v tradicích liberálních, ve Vídni císařem Josefem II. zahájených a za dlouhé vlády císaře Františka I. stíhaných, dostal se však s výhradním svým rakouským patriotismem znenáhla do proudů, všeliké občanské volnosti zhola nepřátelských. Mimo klasická studia, k nimž utíkal se jako pro útěchu z obecného ovzduší politického helotství, zabýval se (pro moderní dramatickou tvorbu dosti osudně) nejraději starší španělskou literaturou, v níž mu dokonce Lope de Vega šel nad Calderona. Tím dostal se pak ovšem celým směrem svým z rakouské tehdejší nehybnosti, do poměrně horší, všeliký básnický vzlet ochromující tísně, podobaje se při tom vězni, jemuž nedostává se zdravého vzduchu a kterýž k tomu ještě dobrovolně se obouvá do železných škorní španělské inkvisice.

A výhradní rakušanství své nezapřel nikdy, ani vůči Německu, ač cítil se tak naskrze Němcem, že soustavnou germanisaci neněmeckých

národů, jejichž ušlechtilejší vlastnosti měly, absorbovány, tvořiti ono zvláštní rakouské němectví, jež mu bylo ideálem, že tuto germanisaci považoval za čiré dobrodiní, jakéž prý se po dobrém či po zlém prokazovati má! Všecko sebe oprávněnější vzpírání se těchto národů proti nespravedlivému a nehumanímu odnárodňování měl za hotový, barbarský vzdor a dal tomuto svému přesvědčení bezohledný výraz v jednom z neurvalých svých epigramů označuje celý postup moderní vzdělanosti jakožto přechod z humanismu skrze národnost k bestialnosti!...

Na venek skromný, byl až k pokrytectví domýšlivý — a mohlo-li se mladému, prvním svým šťastným hodem opojenému básníku „Pramáti" a „Sapphy" odpustit, že měl se za přímého dědice slávy Goethovy a Schillerovy, dotýká se při každém jeho posudku dalšího, bohatého vývoje německé literatury, zvláště prací spisovatelů školy „Mladého Německa" velmi nemile jeho výlučně rakouská, úzkoprsá zášť a řevnivost oproti všemu, co svěžeji a volněji ozvalo se v říši, ať si již na poli pěkné literatury, filosofie, aesthetiky nebo vědy a politiky. Zanevřelť Grillparzer i na sama Schillera proto, že nazval kdesi Rakousko „zemí Faeaků" ačkoli sám nazval svou milovanou Vídeň, nebezpečnou a vysilující „Capuí duchů", ač připadalo mu někdy, že nemá ani vlasť, když v rodné jeho zemi panuje „temno hluboké", v němž prý jen krkavcům a leda ještě sovám je volno, kdež na povrchu prý pouzí špačkové slovo mají, zatím co „v nižinách žáby v mnohaletém bahně svém skřehotají!"

„Kdež tady vzíti nadšení?" ptal se v „černé hodině", když psal r. 1835 do almanachu „Vesta" svoje „Tristitia ex Ponto". „Po čem a pro co lze se u nás nadchnouti?" Dalším rozebíráním trapné té otázky zabředl pak ovšem zase do zoufale kožené prósy, jež se ani jinak než němčinou vyjádřiti nedá, an hloubaje dále, zdali nadšení existuje snad kdesi mimo něj, pokračuje do slova takto: „In mir? und wo und wann? — wärst du das Wir und brauchst ein Was? — nur Was? doch ein Warum?" a takž beze vší gracie dále.

Vyzírá-li z této malé ukázky dostatečná nechuť k životu a zároveň již zkostnatělá pedanterie, jakž lze si vážiti básníka, kterýž o sobě přiznává, že dni života svého ztrávil jen v postupné řadě chytrých záměrů a hloupého jich provádění?!

Ač cítil v sobě povolání k básnictví, nedospěl prý k pravému ustálení (Klärung), anoť co v něm z počátku nedokvasilo, přešlo záhy ve kvasnou hnilobu (faule Gährung!) a jestli že mu mládí otrávilo otroctví, přikvačila prý najednou svoboda pomatená a připravila jej o všechen poklid v stáří.

Avšak ani to ani ono sklamání nepřekáželo mu nikterak, aby podkuřoval na zakázku, v přehnané loyálnosti, osobní příčině stavu všem jasným a šlechetným duchům nesnesitelného, aneb aby zvrátil na sebe hněv nadšené mládeže vyzývavým přivoláváním ozbrojené moci na její ztrestání.

Než přes to všechno vykazuje životní billance největšího, proto že skoro jediného rakouského německého dramatika básníka rozeného, talent mohutný a mnohoslibný, avšak zakrnělý a zkostnatělý nejen nepříznivými okolnostmi, nýbrž i vlastním, rozdrážděným, pokrytecky tajeným sobectvím,

z něhož vypučelo vše kolem odsuzující moroussství, z něhož co chvíli vytryskala surová nesnášenlivost hotového misantropa.

Miloval se přes příliš, aby se byl kdy podal usmiřujícímu s životem pocitu obětavé lásky k sebe půvabnější a rozumnější ženské bytosti. Zůstal přes četné své milostné poměry starým mládencem, proto že prý chtěl zůstati „Ein Ganzes"; leč „auch sie war ganz!" — praví — omlouvaje i vysvětluje těmito nepřeložitelnými slovy svou pedantickou nerozhodnost.

Jeho „odi profanum vulgus" šlo tak daleko, že nejen lid a celou okolní společnost, nýbrž i to své divadelní obecenstvo, pro něž přece psal, zvláště od r. 1838 (kdy propadl s jedinou svou, zajisté podivínskou a nešikovnou veselohrou „Běda tomu, kdo lže!") považoval prostě za nespůsobnou němou tvář, již porovnával s menažerií v Schönbrunu.

Bez této, poněkud sumární a nelítostné, ale pravdivé, z vlastního jeho doznání čerpané charakteristiky, neocenili, neporozuměli bychom snad ani náležitě jeho dramatickým výtvorům.

Doba Grillparzerova plodnějšího tvoření spadá v léta dvacátá i třicátá našeho století. Napotom již umlkl pro veřejnost a psal výhradně pro sebe, nedbaje již o uvedení svých děl na jeviště, až teprve koncem let padesátých ujal se jeho zdařilejších kusů Laube, ale jen s částečně dobrým výsledkem.

Roku 1849 byl Grillparzer pro některé své zpátečnické, příležitostné básně vyznamenán řádem Leopoldovým, a když si založili akademii ve Vídni, jmenován ovšem co jediný takřka značnější básník rakouský jejím členem. Roku 1861 dostal se dokonce ještě jakožto spolehlivá politická nulla do panské sněmovny.

Zemřel pak v lednu r. 1872, dosáhnuv 81. roku věku svého, načež opět Laube vydal u Cotty ve Stuttgartě sebrané jeho spisy, známé již i pohrobní, v 10 svazcích.

* * *

Přistupme nyní dle pořadu k ocenění jeho dramatických děl. Začneme „Pramáti" („Die Ahnfrau") záhy též do českého jazyka nebožtíkem doktorem Janem Špottem na svůj čas dosti slušně přeloženou a v brzku na to ještě švabachem vytistěnou.

Habemus papam! Máme svého vlastního dramatického genia! volali asi Vídeňané, když předvedl jim koncem r. 1818 mladistvý Grillparzer svou první, romanticko-rytířskou tragedii, v čtverstopových trochejích a částečně v rýmech složenou.

„Pramáti" zmizela již z českého repertoiru, snad hlavně proto, že se o modernější a vkusnější její překlad nikdo již nepokusil, pročež nebude od místa, připomeneme-li si v hlavních rysech její děj a význam.

Svého času znali naši herci celá místa z ní nazpaměť.

Jakémusi moravskému vladykovi Borotínovi (v originále Žerotínovi) ukradli obligátní loupežníci jediného dědice Jaromíra v nejútlejším mládí. Zbyla mu jen dcera Berta, kteráž otce na osamělém

hradě bedlivě ošetřuje, což jí ale nevadí, aby si namluvila jinak neznámého hrdinu, kterýž ji byl náhodou život zachránil a jenž vydává se za schudlého rytíře, majícího na dalekém Rýně svůj hrádek. Na osamělém hradě Borotínů straší však bílá paní, rovněž jménem Berta, pramáti, kteráž se byla nevěrou prohřešila, začež musí ještě po smrti pykati, o čemž svědčí dýka v síni předků zavěšená, kterouž byla žárlivým manželem svým, praotcem Borotínů zavražděna, zároveň s kletbou, že nebude míti ani v hrobce pokoje, dokud poslední potomek její nezahyne. Tomuť napřed souzeno, státi se mimoděk zločincem, aby se osud Borotínův — jak předpověděno a usouzeno bylo — dovršil. Kolem hradu uspořádá však zemský hejtman z rozkazu králova náhle honbu na loupežníky a jeden, právě vůdce jich, uteče se k Borotínovi, předstíraje, že sám byl v lese zákeřně přepaden. Tu pak vyjde na jevo, že on je ten rytíř, jehož Berta miluje a starý Borotín, dávno ve strachu, že dle kletby rod jeho vyhyne, pospíší milencům požehnati. Marně dává Jaromír na srozuměnou, že není lásky Bertiny hoden, neboť vykládá se mu to za pouhou skromnost. Jelikož mu však útočiště zabezpečeno, prosí neuprositelnou moc jen o tuto jedinou klidnou noc, napotom že jest ochoten, s osudem zlým dále zápasiti. Ale ta noc stala se mu hroznou. Zjevila se mu pramáti, Bertě úžasně podobná; Jaromír chtěl ji obejmouti, avšak sotva že se jí dotekl, zavrávoral a padl k zemi s tak pronikavým výkřikem, že jím přivolal i ustrašenou svoji Bertu. Tato má jej za churavého. Přichází i otec, a ten slyše o Jaromírově vidění, vykládá si je v ten smysl, že pramáti považuje Jaromíra již za člena rodiny. Ač starý Borotín chystal svou dceru pro muže vznešenějšího, a ačkoli má zlé předtuchy, předce vida, jakou láskou dcera k němu vzplanula, doufá že obrátí se vše k dobrému. Berta podává Jaromíru darem šerpu, již byla proň vyšívala. V tom vrazí však do hradu hejtman, a jme sháněti se po uprchlém vůdci loupežníků. Jaromír jest mu sice trochu podezřelý, avšak zvěsť, že je to Borotínův zeť, rozptyluje prozatím všechno podezření. Na to vypravuje hejtman, jaké hrůzy loupežníci kolem páchali, a když pak starého pána i Jaromíra vyzývá, aby mu sami také proti loupežníkům přispěli, začíná se jich Jaromír jaksi nápadně zastávati. Hejtman stojí na svém, že celý hrad musí důkladně prohledati a Borotín, aby odvrátil od sebe podezření, jakoby sám propůjčoval zločincům útočiště, chápe se meče a následuje hejtmana do lesa. Jaromír, od hejtmanova příchodu všecek rozčilený, dává se pod záminkou, že je churav, do své komnaty odvésti a to v pravý čas, neboť přivolaný zbrojnoš W a l t e r, který Jaromíra osobně zná, prohlíží s hejtmanem všechny ostatní síně hradu. Berta zůstává samotna, přemýšlejíc o trpkostech i šťastné lásky; chvějeť se o otce i o Jaromíra zároveň. V tom padne z venku rána. V úzkostech svých vniká do komnaty svého milence, ale nalezá ji prázdnou a okno její do kořán. Berta soudí, že je Jaromír mrtev, vyběhne a omdlí.

V následujícím t ř e t í m dějství jest Berta ještě sama, hořekujíc nad strastí, jíž doznává srdce o miláčka znepokojené. Tu objeví se Jaromír poraněn. Byltě oknem po lípě dolů seskočil, jakmile zaslechl ve hradě potyčku; obvázal si utrženou ránu šerpou. Berta mu jiným

obvazkem ránu lépe uvazuje a posílá jej do ložnice. V tom však vstoupí vojín, nesa kus utržené šerpy, jež mu byla při pronásledování vůdce loupežníků v rukou zůstala. Vojín opět vypravuje o hrůzách, jež tito spáchali a zahodí přinesený odtržek. Nyní poznává teprv Berta, koho miluje a vítá vrátivšího se Jaromíra slovem: loupežníku! Jaromír přiznává se ke všemu, a spustí s Bertou sáhodlouhý dialog, z něhož povšechně známy jsou fráse: „Ano, jsem to, nešťastnice! Jsem ten, jehož vrahové bratrem zvou, jsem lupič Jaromír! — Či loupežník prázden citu lidského? Katane, co horšího mi zadati můžeš? — Světice, nauč mne svatým býti! — I kdyby nyní zem pode mnou se propadla, moje nebe přec tu zůstane. . . .“ Vysvětluje a zpovídá se na to Bertě úplně, dodávaje, že již před shledání se s ní, zamýšlel vzdáti se krvavého řemesla svého a jakmile ji poznal, že změnil se na dobro. Chce započíti život nový — a nechce-li ho vydat katu, nechť prchne s ním. Hrůzou a upřímnou lítostí svou vymůže si konečně na Bertě dostaveníčko. Ona půjde s ním! Však Jaromír žádá za nějakou zbraň a sáhá, nemaje nic jiného po ruce, po osudné dýce, jež visí na stěně. V tom zjeví se však pramáti. V dýce té, jaksi mu povědomé, zří Jaromír jedinou svou spásu, jeť mu „metéorem“ — tak že marně mu Berta i pramáti brání. Zmocniv se jí, připomíná Bertě slib, že o půlnoci se ku hrobce dostaví, a odchází.

Ve čtvrtém dějství zříme opět zoufalou Bertu, kteréž při bouři a vichru hradní Günther zvěstuje, že pramáti zase obchází, jisté prý to znamení příštího neštěstí a nového zločinu, a vůdci loupežníků že jsou již na stopě. Berta modlí se ve svrchovaných úzkostech k nebi. Wend' es ab! ach wende, wende. Hier erheb' ich meine Hände! — Oder ende, ende, ende!! — Po chvíli zavzní z venčí výkřik pronikavý — čí to byl hlas? Pod lipou, dí vyzírající z oken hradní, leží někdo na zemi. Hejtman vrazí do síně volaje o pomoc, o podušky. Kdo byl tam raněn? Otec! A on? Kdo? . . . Myslím loupežníky! odvětí Berta. Toho pravého jsme ještě nelapili. Dcera si oddychne a děkuje za tu zprávu. Budeť ovšem otce ošetřovat — ale tu zví dále, že otec byl bodnut vrahem, jehož nejvíce hledají a to dýkou! I starý Borotín, jehož přivedou na smrt zraněného, dí hlasem mdlým: Nemýlím-li se a byl-li to on, pak běda tobě, ztracené dítě! Trp — ‚zasténá — umři — poslední Borotínko! Marně vzlíká tato, otec že jí umříť nesmí. Předvedou teď starému jiného chyceného lupiče Boleslava, jenž aby došel milosti, prozradí Borotínovi, že mu kdysi domněle ztraceného syna ukradl, na loupežníka vychoval a ten že žije. Je to tentýž, který zde hledal a nalezl útočiště — Jaromír! Otec byl by za živého syna — třebas tento vzrostl na loupežníka — povděčen, ale že jest tento syn zároveň útočníkem, jenž tedy na vlastního otce ruku pozvedl, jakž prozrazuje i Bertě dýka, vypadší zkrvácena ze šatu dokonávajícího, tu dozná tento, že to ne náhoda, nýbrž kletba rodinná, dle níž nyní osudnou dýkou umříti připadá poslednímu z hříšného rodu Borotínů. I vypustil na to ducha. Však za hejtmanem, jenž vybíhá na to ven, vykonati na otcivrahu pomstu, volá hradní Günther v zápětí, aby pamatoval, kdo že jest Jaromír. Následující monolog nebohé dcery, poznávající, že jest tedy vlastní

sestrou muže, jehož milovala, pro kterého byla před chvílí hotova otce i domov opustiti; že jest nevěstou ženicha, jenž jí otce zavraždil, jest ovšem srdcelomný. Stiská srdce, aby zdusila v něm „škorpióna“ přílišného bolu a otráví se konečně z lahvičky jedu, již byla Jaromírovi, aby v zoufalství k ní nesáhl, dříve odňala.

V pátém dějství ociťujeme se na vrcholu rytířské oné romantiky plné Špiessových a De la Rosových strašidel, bujících tak všeobecně zvláště v středu Evropy ovzduším let desátých a dvacátých našeho věku, že opojila i sebe genialnější básníky, zvláště když jim censura volného slova a vzletu nestrpěla. Sluší arci jen mimochodem k tomu poukázati, že fatalistická myšlénka otcovraždy zračí se na př. i v „Máji“, což svědčí patrně, že „Pramáti“ i na našeho Máchu hluboký dojem učinila.

Jaromír ocítiv se ve zříceninách hradu pod samou kryptou, kdež očekává o půlnoci svou Bertu, rozjímá o tom obšírně, zdali onoho starce probodl právem, v sebeobraně, čili bezprávně. Když mu pak Boleslav po něm slídící objeví, že je Borotín vlastním jeho otcem, blouzní Jaromír v přehnaných tiradách, svalujících všechnu vinu na osud pekelný, proti němuž lidská vůle ničehož nezmůže, o bezvolném svém zločinu, všech nejohyzdnějším, nejnelidštějším, vůči němuž lež, závisť, křivopřísaha, zlořečení Bohu a všecky neřesti jsou čirou hračkou! Ďábla, peklo, vzteklé psy a j. míchá tu v šílenou květomluvu svého zoufalství, až dochází k závěrce, že nebe ani připustit nemůže, aby vlastního otce vlastní syn zabil. Borotín že musí se ještě pozdravit. A sotva to vyřkl, slyší pohrobní zpěvy, nahledne v okno krypty a pozná oběť svou. Otec můj! vrah — jeho syn ... a jsem přece jen člověkem — a vykonal jsem, před čímž by se byl sám ďábel zhrozil! A Berta, jeho milenka rodnou mu tedy sestrou! Však stůj co stůj — musí být jeho! i kdyby nebe všecky své blesky naň sesršelo. Hrozíš se toho, milená? ... Takto vzkřiknuv, skočí oknem do krypty. Však hejtman s žoldnéři jsou již v patách za ním.

Nadchází nejděsnější závěrečná scéna. Jaromír, otcovrah, sháněje se v kryptě po své sestře, již navzdor všemu hodlá unésti a za choť pojati, spatří tam pramáti, Bertě zcela podobnou, na niž v slepé své vášni přes všecko varování doráží. Nevěří, ani když mu pramáti k rakvi mrtvé Berty poukáže — vše to prý pekla mam! — Musí s ním prchnouti, musí býti jeho! Tedy pojď, ztracený! volá mu pramáti konečně vstříc a rozevře mu svou náruč, v niž vrhne se sice Jaromír, však jen aby s děsným výkřikem zpět zavrávoral a sklesl pak bezduch do rakve Bertiny. —

Již dříve opakovaly se mocné údery zvenčí. Dvéře krypty vypáčeny povolily a jimi vniká hejtman s vojíny, kteří však zarazí se vesměs před zjevem pramáti, sklánějící se nad Bertou a líbající Jaromíra, anať dí: Rozluč se se světem v míru, jehož jsi nepoznal. Dokonán výrok nočních osudů, blahoslavena buď, věčná moci — v tichý svůj domov navrací se pramáti. Tato přiklopíc nad dvojí mrtvolou víko, zapadne v hrobku svou. Slídící po Jaromírovi shledají, že přišli pozdě. Hejtman: Ha, nyní jsi konečně náš! — Hradní Günther

pozvednuv rakevní víko, dí v slzách: Mrtev! — Čímž Grillparzrova „Pramáti“ končí.

Nelze upříti, že v tomto prvotním díle vře mnoho původní síly, že oplývá svého času účinnými dramatickými efekty, a že celá práce, místy obrazotvorností až překypující v bujném slohu provedená, přes všecky svoje výstřednosti musila se jeviti jakožto prvotina mnohoslibná, o značném dramatickém talentu svědčící.

Ačkoli spisovatel touto svou „Pramátí“ rázem proslulý, prodlením času povážlivě vystřízlivěl, zůstala mu „Pramáti“ přece nejmilejším jeho děckem. Odmítal vždy všelikou chválu svých pozdějších plodů, spojenou s jakousi omluvou slabých stránek této prvotiny.

I nám sluší přiznati, ač nalezáme zde onde stopy bezvolných snad reminiscencí z Calderona, že Grillparzer nad tuto svou nejpopulárnější „Pramáti“, po níž stvořil jestě dvě, tři velmi souměrné, klassické báje a plnou tepnou vášně života vířící tragedie, jařejšího a původnějšího kusu nenapsal. Při všech pozdějších pracích kladl vždy střízlivější meze vrozené své obrazotvornosti, jsoucí postupem věku pravé dramatické účinnosti vždy více na úkor.

O bakteriích.

Napsal **Fr. Faktor.**

akterie čili poltivky jsou nejmenší organismy říše rostlinné, kteréž spůsobují rozklad organických sloučenin, jež mění ve výživné látky pro rostliny mající chlorofyll. Ony spůsobují nejrozmanitější druhy kvašení, vytvořují různá barviva, vystupují jako parasiti na rostlinách, spůsobují těžká onemocnění vyšších zvířat, ba ohrožují zhoubnými epidemiemi i sama člověka. Některé druhy vyskytují se v několika formách, jež tvoří určitý kruh, avšak nikdy jeden druh bakterií v druhý se nepřeměňuje.

* * *

Jak se vyvinulo učení o bakteriích.

Do mikroskopického světa nahledl poprvé Leeuwenhock r. 1675, poznav a stanoviv jednoduchou lupou kvasnice jakož i některé mikroorganismy přicházející v ústech člověka a hnijících látkách. Následkem tohoto objevení vznikly ihned domněnky, jež vysvětliti se snažily tvoření nejmenších bytostí a jich vztah k nemocem infekčním, považujíce je za původce epidemií a vzduch za jejich obydlí.

V takových mlhavých názorech uplynulo skoro celé století od objevení Leeuwenhockem vykonaných a teprve v letech šedesátých 18. století

vystoupil Spallanzani (r. 1769) proti dosavadnímu tvrzení, že mikroorganismy povstávají z hmoty neorganické a dokázal, že vznikají ze specifických zárodků. Spallanzani seznal již, že vyšší temperatura stačí, aby mikroorganismy zničeny byly. Naplnil láhve roztoky tekutin, jež snadno kvašení podléhají, uzavřel pak nádoby pevně a delší dobu je ve vařící vodě zahříval. Takto usmrtil zárodky obsažené v tekutině a uchránil tuto před rozkladem. Avšak Gay-Lussac pronesl r. 1810 námitku, že v tomto případě rozklad jenom proto nenastává, poněvadž kyslík vzdušný k tekutinám přístupu nemá.

V pokusech Spallanzanim naznačených pokračoval Fr. Schulze. Baňka naplněná tekutinou ucpána zátkou dvakráte vrtanou a do otvorů zasazeny skleněné roury. Tekutina zahřívána delší dobu při varu. Na to upevněn na každou rouru Liebigův kulový přístroj. Jeden naplněn koncentrovanou kyselinou sírovou a druhý hydratem draselnatým. Ssál-li se nyní vzduch na straně, kde byl hydrat alkalický, musil vzduch projíti kyselinou sírovou, než přišel do baňky, a když bylo i sebe více vzduchu prošlo, nenastal přece žádný rozklad v lahvi, poněvadž při bublání vzduchu koncentrovanou kyselinou sírovou organismy zničeny byly.

Pozorování to přimělo Cagnard-Latoura (1828) a Schwanna (1837) k výroku, že kvašení a hnití spůsobí organismy ve vzduchu plovoucí a že tedy není jenom kyslíku vzdušného potřebí, aby se takové změny provedly.

Ve čtvrtém desítiletí našeho století seznány již některé specifické mikroby, jež shledal Bonné v hnisu. Bassi r. 1835 pak určil houby spůsobující nemoc housenek bourcových, muscardine zvanou, a Cagniard-Latour a Schwann na jisto stanovili rostlinnou povahu kvasnic. Tím na novo probuzena myšlénka o contagium animatum, jež bylo příčinou zhoubných nemocí, a které naposled koncem 18. stol. náruživě zastával Plenciz. Ač nedosaženo žádných positivních výsledků, prohlásil přece Henle r. 1840 na základě četných zkušeností se vší určitostí, že některé infekční nemoci souvisí s řečenými organismy, jichž isolování a potomné zkoumání jedinců učení to potvrditi mělo.

Schröder a Dusch (1854) znova věnovali se zkoumání vzduchu, chtíce nabyti přesvědčení, zdali organismy z atmosféry vzduchové hnití a kvašení spůsobují. Prováděli vzduch rourami vyloženými bavlnou a shledali, že v tekutině rozkladu schopné žádná změna nenastala, poněvadž bavlnou mikroorganismy zadrženy byly.

Brzy na to vystoupil Louis Pasteur (1857) s epochalním objevením specifických budičů různých kvašení, hnití, nemocí vína a p. Zřídka kdy ve vědeckém světě spůsobilo nějaké objevení větší převraty, než Pasteurova theorie o kvašení. Pasteur provedl řadu prací v oboru kvašení a dokázal, jakmile nemá vzduch k tekutině kvašení schopné přístupu, že v ní po celá léta kvašení nevznikne. Z pokusů jeho uvésti dlužno následující. Dvě baňky skleněné naplnil Pasteur tekutinou snadno kvašení podléhající. V prvním balonu nesvařená tekutina brzy podlehla rozkladu. U druhé baňky vytaženo hrdlo v kapillarní rouru, jež byla několikráte prohnuta a naposledy obrácena špicí dolů. Byla-li nádoba držána delší dobu ve

varu, kapalina do kvašení nepřišla. Avšak když ohnutá roura se odřízla nebo ulomila, nastalo brzy kvašení tekutiny, důkaz to, že jen vzduch obtěžkaný mikroorganismy kvašení spůsobiti může. Pasteur dokázal též přímo, že ve vzduchu jsou kvasnice a plísně, když filtroval Pařížský vzduch bavlnou střelnou, kterouž pak v alkoholu a etheru rozpustil a zbytek obdržený pak zkoumal.

Proti učení Pasteurovu ozvalo se mnoho odpůrců. Z francouzských badatelů povstal Béchamp a zahájil proti Pasteurovi boj, který do dnešního dne není ukončen. Béchamp zastává totiž nauku o tak zvané generatio spontanea (aequivoca) a tvrdí, že různé rozklady podmíněny jsou jistými formami mikrobů, ale mikroby ty že nejsou ve vzduchu, nýbrž že tvoří se samy z dotyčné hmoty, jež se rozkládá. Z protoplasmatu vznikají dle něho bakterie tím spůsobem, že se utvoří kuličky (Béchamp nazývá je microcimy), jež oživují a hojně se rozmnožují.

V Německu vedl oposici proti Pasteurovi hlavně Liebig. V Annalech Liebigem vydávaných uveřejněn svého času anonymní dopis z Paříže, ve kterémž se tvrdilo, že podařilo se v detailu seznati organismy, které jsou příčinou kvašení. Mají prý podobu mikroskopických destillačních přístrojů, vystřikují alkohol a vypouštějí dioxyd uhlíku. Původcem dopisu toho byl ovšem sám Liebig, s kterým vedl pak Pasteur dlouhé vědecké diskuse, jež spůsobily vydání některých vědeckých pojednání. Liebig trval až do poslední chvíle života svého na tom, že kvašení jest proces čistě chemický a na dotvrzení tohoto svého přesvědčení uváděl rozklad některých vyšších kysličníků kovů kysličníkem vodičitým, při čemž tvoří se nižší oxyd kovu, voda a kyslík. Že není třeba organismů ke spůsobení kvašení a že chemické látky mohou rozklady do nekonečna činiti, hleděl Liebig dokázati tímto příkladem. Působí-li kyselina šťavelová na oxamid za přítomnosti vody, tvoří se vždy amoniak a kyselina oxalová. Malým množstvím kyseliny oxalové dá se mnoho oxamidu v udané produkty přeměniti.

K obraně Pasteurova učení přispělo značně pozorování Lemaireovo, kterýž shledal, že všechno kvašení ihned přestává, jakmile se tekutině přidá něco karbolové kyseliny, z čehož prý plyne, že kvašení živými bytostmi bylo spůsobeno. Na zkušenostech Pasteurových zbudoval r. 1867 Lister methodu o využitkování antiseptické činnosti karbolové kyseliny, jež ničí za určité koncentrace všechen život organický.

Do popisované doby spadají zkoumání Davainovy (1863) o anthraxu, který nalezl již r. 1855 Pollender v krvi krav pošlých snětí slezinnou. Oba praví, že jmenovanou nemoc spůsobují tyčinkovité tvary, vyskytující se nejen v krvi, ale i ve všech orgánech. Proti tomu namítáno, že bacilly tyto jsou pouze nahodilými. Bylo tedy nutno provésti důkaz o totožnosti bakterií nemoc spůsobujících.

Pěstováním bacillů sněti slezinné na tekutých a pevných půdách dostávají se čisté kultury i poznáno, že očkovalo-li se něco z kultury zvířeti, spůsoben uhlák. Že nijakou chemickou látkou nemoc se nevytvoří, dokazuje se tím, že zředí-li se krev injektovaná bacillem anthracis v poměru 1 : 100.000, lze jí nemoc spůsobiti, ano stačí pouze málo bacillů, aby stejného výsledku dosaženo bylo.

Vymoženosti Pasteurovy, práce Davainovy a vynalezení trichin povzbudily na novo činnost badatelů, kteří si byli za úkol vytkli, objasniti vznikání a život nejnižších organismů. Botanik Hallier v letech 1866—67 snažil se dokázati, že mezi houbami, kvasnicemi a bakteriemi panuje genetická souvislosť a že tyto organismy podle substratu, na kterémž bují, v různých formách objevovati se mohou. Tím zavedeno učení o polymorfismu forem, dle něhož kontagie a miasmy jsou tvořeny micrococcy hub i alg a že z micrococců, jež jsou příčinou nejrozmanitějších nemocí, vždy za jistých podmínek dá se vypěstovati houba, které náležejí. Oproti všeobecně uznanému systému Hallierovu prohlásili se de Bary, Hoffman, Rindfleisch a j., dokazujíce, že Hallier pracoval vždy s nejčistšími mikroorganismy, a tím budova Hallierova zvrácena.

Jmenovaní badatelé rozhodli, že jest naprostý rozdíl mezi bakteriemi a houbami. Cohn pak pokusil se o roztřídění bakterií dle různosti forem. Avšak Cohnova systému nechtěl uznati Nägeli, který tvrdil, že neexistuje rozlišování forem, nýbrž že jedna forma bakterií přechází v druhou. Dle něho bylo by tedy možným z koků vypěstovati bacilly a z těch opět spirilly. Také tvrdil Nägeli dále, že není rozdílu mezi bakteriemi saprofytními a pathogenními, nýbrž že táž bakterie jednou působí kvašení mléčné, jindy máselné, dle okolností láčkovitosť vína, brzy opět hnití bílkovin, rozklad močoviny, jindy červené zbarvení škrobovitých látek a též může prý se objeviti týž mikroorganismus jako původce tyfu, cholery a podobných nemocí. Zajímavo jest, jak Nägeli náhled svůj odůvodňuje. Praví: Nechá-li se mléko státi, zkyše, neb nastane kvašení mléčné, podmíněné tyčinkovitými tvary. Svaří-li se však mléko a zůstaví se pak v klidu, vznikne kvašení ammoniakalní, jež také bacilly spůsobily. Dle toho tedy tytéž bakterie, jež v mléce se nalézají, spůsobují dvojí druh kvašení a nemůže tedy býti žádné konstance formy co do účinku, poněvadž bakterie za různých, nahodilých okolností různá kvašení spůsobují. Vývody Nägeliho však nejsou správné, jelikož v uvedených případech máme co činiti po každé s jiným druhem bakterií. Za obyčejných poměrů usadí se v mléce bacilly kvašení mléčného; svaří-li se mléko, tuť bacilly acidi lactici zahynou, ale spóry druhu bacillus butyricus se udrží a zůstaví-li se potom mléko vývoji, začnou spóry klíčiti a vyrostlé bacilly sražený kasein rozkládají v pepton, leucin, tyrosin, amoniak a hořce chutnající látky.

Nägeliho tvrzení, že není žádné konstance (stálosti) forem, nalezlo v posledních letech podporovatele v Zopfovi a Buchnerovi.

Zopf dokazoval, že cladothrix, crenothrix a beggiatoa, kteréž připočteny k bakteriím, jsou toho dokladem, že není žádné konstance formy, poněvadž prý uvedené druhy v různých tvarech se objevují. To spůsobilo sice bouři, ale úsudek není logický. Pleomorfismus vystupuje u některých druhů, neb seznáno, že tvar spirillum (bac. cholerae asiaticae) rozpadá se v články a tvoří bacilly. Jindy opět vedle bacillů vyskytují se kulatá tělíska (bac. subtilis), ale to nejsou koky, nýbrž stadium spór, z nichž se vyvinou tyčinkovité tvary. Faktum jest tedy, že existuje pleomorfismus (mnohotvarnosť) při některých mikroorganismech, ale kruh změn jest pro tu kterou bakterii určitý.

Buchner, stoupenec Nägeli-ho, ohlásil tiskem, že se mu podařilo, převésti bacillus anthracis v úplně neškodnou formu bacilli subtilis a podobně prý opáčně z bac. subtilis vypěstoval pathogenní (nemoc působící) bacillus anthracis. Když však měl Buchner před odborníky tvrzení své dokázati, nepodařilo se mu to provésti a jak Koch dosvědčil, záleželo zdánlivé přetvoření jednoho tvaru v druhý pouze v nečistotě kultur a v ponenáhlém zatlačení jednoho druhu druhým.

Objevením stálých forem při bakteriích nepathogenních a pathogenních nastává dějinný vývoj bakteriologie, která vyšinula se na vědu samostatnou. Odbornými pracemi rozhodnut na dobro dřívější spor o jsoucnosti specifických bakterií, jež spůsobují kvašení, hnití, nemoce. Zdokonalení a ustálení method pro pěstování a barvení bakterií a zlepšení optických nástrojů mělo pak za následek získání mnoho pracovních sil pro bakteriologii, která četnými objevy vysvětluje postupy a proměny, jež v chemii a lékařství se pozorují.

Systematika.

Bakterie počítány nejdříve do zoologie a shledáváme je ve skupině nálevníků, kam je byl vřadil Otto Fr. Müller (1773—86). Podobně Ehrenberg přičítal je k různým rodům nálevníků a ač ujardin mnoho opravil, přece nenalézáme u něho pod názvem Vibronů vše, co nyní ku bakteriím přiděleno jest.

Zásluha o přidělení bakterií do říše rostlinstva a sice k nejnižším řasám patří Pertymu (1852) a pak Ferd. Cohnovi (1853), který je třídil dle zevnější formy ve čtyři skupiny: sfero-, mikro-, desmo- a spiro-bakterie.

Z dalších systémů rozdělovacích jsou ty, jež sestavili Baumgarten a Flügge. Baumgarten rozděluje bakterie v mono- a pleomorfní (jedno- a mnohotvaré). — Dle chování se bakterií k výživným půdám zbudoval system K. Flügge, dle něhož rozpadají se bakterie ve čtyři třídy, v mikrokokky, bacilly, spirilly a takové mikroorganismy, jež se objevují prodlením vývoje v různých tvarech, určitý kruh uzavírajíce, což shledáno při rodu crenothrix, beggiatoa a cladothrix. Každá třída dělí se pak v podřadí, kamž náležejí jednotníci, kteří gelatinu zkapalňují, nebo ji nechávají nezměněnou aneb na ní vůbec nerostou.

Botanikové, hlavně pak van Tieghem a de Bary nesouhlasili s tímto rozdělením a snažili se utvořiti systém bakterií dle jich spůsobu rozmnožování. De Bary navrhl nové rozdělení a üppe pak je dále rozvinul. Rozdělovací systém de Bary-Hüppův rozeznává 2 hlavní skupiny bakterií endosporních a artrosporních, jež opět dále na několik podřadí drobí.

Morfologie a biologie.

Bakterie objevují se v podobě buněk, v nichž jádro nalezeno nebylo, a složeny jsou z membrany (blány) a protoplasmatu.

Membrana jest u různých druhů bakterií rozličného způsobu. U některých upomíná na škrobovou granulosu vyšších rostlin, u jiných pak blíží se složením látkám bílkovitým. Pojme-li membrana v nejzevnějších

vrstvách svých vodu, nastává její nabobtnání a přeměna ve slizkou hmotu zoogloeou zvanou. Jednotlivé bunice jsou uzavřené v zoogloee a nastane-li jich dělení, nedělí se zároveň zoogloea, nýbrž ukládají se v ní noví jedinci, jak to nalézáme nejzřejměji u leuconostoccu.

Protoplasma jeví se co průsvitná, stejnorodá, rosolovitá hmota, jež někdy také v konstituci zrnité vystupuje. Skládá pak se z látek dusíkatých na spůsob bílkoviny (mycoprotein zvané), ze součástky povahy uhlohydratů (barvící se jodem modravě, jak shledáno u bac. butyricus a bac. Pastorianus), ze sloučenin neústrojných a vody. V obsahu buněčném pouze velikou výminkou jest při některých druzích uložen chlorofyll neb jiné barvivo.

Aby složení bakterií stanoviti se mohlo, přičiní se k výživné tekutině kyseliny solné. Po svaření tekutiny srazí se hmota bakterií, načež se filtrací oddělí. V tekutině výživné nesmí ovšem býti bílkovité látky, neboť tyto by se kyselinou též vyloučily. Při analysi hnilobných bakterií nalezl Nencki vody 83·42$^0/_0$ a v sušině bylo bílkovin 84·2$^0/_0$, tuku 6·04, popele 4·72 a nestanoveného zbytku 5·04$^0/_0$.

Tvar bakterií jest buď kulovitý, tyčinkovitý neb spiralní a dle toho máme coccy (čti kokky) č. micrococcy, bacilly a spirilly.

Micrococcy rozmnožují se pouze dělením, při čemž z jednoho individua vznikají dvě. Seřadí-li se pak jedinci v řetízky, zovou se streptococcy. Vystupují-li vždy po dvou jednotnících, přikládá se jim název diplococcy; zobrazují-li shluky, říká se jim staphylococcy.

U bacillů rozeznává se dvojí spůsob rozmnožování: dělením a pak spórami.

Při rozmnožování dělením protáhne se buňka a asi uprostřed jednotníka utvoří membrana přepážku, čímž nastane rozdělení bacilla ve dva jedince, kteří dále žijí a se rozmnožují. Děje-li se dělení stále v jedné řadě, utvoří se nitka bacilla, který tvar označen jménem leptothrix. Při uvedeném spůsobu rozmnožování shledáno, že týž druh v různých formách vystoupiti může ku př. jako spirillum, bacillus nebo coccus. Tím ale zároveň stanoveno, že uvedená jména často různým mikroorganismům přikládaná neznačí samostatné druhy, nýbrž přináležejí určitým stadiím vývoje jednoho a téhož druhu bakterií.

Dělení bacillů může se díti nejen v jednom, ale i ve dvou až třech směrech a tak vznikají tetrady a sarciny.

Ubývá-li výživných látek, rozmnožují se bakterie spórami, což jsou formy mnohem trvanlivější, než jednotníci vegetativní. Spóry mohou dlouhou dobu vydržeti bez výživy, vzdorují zvýšené i snížené teplotě a opatřeny jsou hustší a silně světlo lámající membranou. Z čeho jest složen obsah spór, dosud známo není. Na tvoření spór má vedle udané příčiny, jak se zdá, též vliv temperatura a pak přístup kyslíku, neboť některé bakterie za nedostatku vzduchu žádných spór nevykazují.

Při rozmnožování spórami tvoří se buď endospory nebo arthrospory.

Endospory vznikají následovně. Máme-li buňku bacilla subtilis, zhustí se v ní obsah na jednom konci, kdež lze pozorovati i silnější lom světla. Obklopí-li se zhuštěné protoplasma membranou, nastane brzy roztrhnutí membrany buněčné a poblíž jejího konce vyjde spóra ven.

Arthrospory vznikají tím spůsobem, že ve shluku neb řadě bunic bakteriových jeví některé bunice větší životní činnosť, vynikají většími rozměry a jsou vyplněny hustším a silněji světlo lámajícím protoplasmatem. Kdežto ostatní jedinci zacházejí, zůstávají arthrospory při síle životní a mohou klíčiti.

Při klíčení spór nastává nejprv kalení vnitřního jich obsahu. Pak se počne spóra prodlužovati a z ní povstavá tyčinkovitý tvar, který poznenáhla homogenním protoplasmatem se vyplňuje, načež se membrana spóry protrhne a mladý bacillus se vyprostí.

Spirilly rozmnožují se též dělením a vznikají z nich nová šroubovitá individua.

Při zkoumání bakterií lze pozorovati větší menší jednotníky. Rozdíl ve velikosti závisí pouze na stupni vývoje, neboť menší bakterie zajisté nedávno teprv dělením se utvořily, kdežto bakterie staré, které děliti se mají, vynikají větším vzrůstem, než tomu jest u normalních jedinců. Poměry výživné mají velký vliv na celý zevnějšek bakterií. Za nepříznivých poměrů výživných vznikají nepravidelné tvary, které se podobou mezi sebou značně různí. Avšak přijdou-li takové nepravidelné formy na přiměřenou půdu, nabývají buď charakteristického tvaru dotyčné bakterie aneb vůbec k vývoji ani nedospívají, když jest co činiti s členy mrtvými.

Některé druhy bacillů a spirillů jeví čilé pohybování, jež podmíněno jest bičíky či brvami (ciliemi), kterými mikroorganismy opatřeny jsou. Pro tuto vlastnost počítány bakterie dříve do říše živočišstva.

Jelikož bakterie postrádají chlorofyllu, nemohou si opatřovati uhlík rozkladem dioxydu uhlíku a proto vyžadují jako uhlíkaté výživiny cukru a jemu příbuzných sloučenin, glycerinu, vápenaté soli mastných kyselin (citronové, vinné, jablečné, mléčné, octové atd.). Některých, jinak zhoubně na bakterie působících sloučenin, jsou-li silně zředěny, může se užívati jako výživiny, na př. kyseliny karbolové, salicylové a alkoholu ethylnatého

Dále vyžadují bakterie ku svému vývoji látky dusíkaté, kteréž v plasmatě zažívají a spodobňují. Nejlépe hodí se k tomu účelu rozpustné bílkoviny, peptony, pak amidy a soli amonaté.

K udaným výživinám řadí se ještě sloučeniny minerální a to kyselina fosforečná, sírová a kysličníky kalcia, kalia a hořčíku, jež v podobě solí (fosforečňan draselnatý, síran horečnatý a chlorid vápenatý) se přidávají.

Při výživných látkách nutno přihlížeti k jich koncentraci a reakci. Výživná tekutina má obsahovati dosti vody a roztoky nesmějí býti tudíž příliš koncentrované. Reakce výživné tekutiny jest buď neutralní nebo slabě alkalická. Mnohé bakterie jsou velmi citlivými pro reakci kyselou (jako bac. subtilis), kdežto jiné opět (bac. butyricus) přítomnosť dosti velkého množství kyseliny snésti mohou. Některé bakterie žijí pouze na půdách kyselých (bac. pyocyaneus, bac. aceticus) a těm vadí alkalická reakce, již opět micrococcus ureae v dosti značném stupni snese. Mnohdy objeví se zvláštní chování bakterií k mediu. Bakterie počnou se vyvinovati na výživině alkalické reakce, kterou během vývoje v kyselou změní a pak dále se rozmnožují. (Pokračování.)

V Žiravce.

Národopisný obraz z haličské Rusi.

Nakreslil **František Řehoř.**

(Pokračování.)

Vůz doplňují dvě nízké a krátké drabyny (žebřinky) se širokými mečíky. Hořejší rameno žebřinek lahodí mírným prohnutím. Vůz vołovyj od koňského tím se liší, že místo voje se štelvahou a rozporkami má jinou voj, zvanou vij e, která zapadá přímo do přední osy vozu. Na konci má vyvrtané dva podlouhlé otvory v jisté vzdálenosti od sebe, a těmi prochází kolmá prytyka, t. j. příčka nebo kolík, udržující jařmo volské. Zápřež neřídí se opratěmi a netáhne za váhy, nýbrž jedině přemáhá břemeno tahu svými krky, opřením se o jařmo. Při jízdě jde vozka při hlavách zápřeže, a chce-li ji uhnout, mocí opírá se jí o předky. Jarmo, urobené z lehkého dříví javorového, časem z lipového neb osykového, dá se popsati takto: sestává ze dvou vodorovných, na ruku širokých a spolu rovnoběžných trámečků, jednoho nad a druhého pod volskou šíjí. Trámečky ty jsou spolu spojeny shora zmíněnou prytykou. Hoření trámeček má dva vykrojené zářezy k vůli volské šíji, což živěji dá se znázornit na lidské hlavě: kde jest obočí, byly by ony zářezy, a kde nos, prytyka. Když Rusín zapřahá do jařma, přivede vola za ucho, všoupne mu krk mezi trámečky, načež skrze oba jich konce prostrčí příčku, a tahoun jest zapřažen. Do druhé půlky jařma týmž způsobem zapřahá i vola druhého.

Den se chýlí k úpadku, záře zapadajícího slunce ochlazuje se na kalužích a stepních jezírkách žiraveckých pastvin, na jejichž mělkou hladinu snáší se z nedalekých rybníků přiletující párek divokých kačen. Jimi poplašený pták mihotavým letem a kyhyčením prozrazuje čejku, která za nedlouho usedá při jiném vodním oku dlaňovitého rozměru. V nahořanských lesích zmizevší koule sluneční pro dnes končí pastevní idyllu. Stáda jako na povel shánějí se na cestu. Tlupa stíhá tlupu krokem o mnoho rychlejším, než ráno při výhonu. Počítáme pět isolovaných sborů dobytčích: prvý vchází do vsi, co se poslední na pastvině ještě shání dohromady. Kravičky jdou po paměti, neporušují disciplinu, a jestli si některá dovolí odskočiti, brzy ji ke svým zažene pasák, jichž nad jedním stádem bývá asi pět, co do pohlaví chlapci i děvčátka. Obojí po straně tlupy a za ní jezdívají koňmo, poněvadž, není-li s potahem co dělati, koně honívají se zároveň s hovězinou. Chudobině, jak se po domácku říká skotu, dovolena chůze po vytlapaných dvou, třech pěšinkách s obou stran cesty. Kdo půjdeš po dobytčích proužcích, jež charakterisují cesty přes ulehlé pastviny, nemať si je s pěšinami od lidských noh.

Pastevné hospodářství, jak je vedou v Žiravce, může se prováděti jenom v obcích s pozemky nepříznivě položenými, k tomu neúrodnými

a vlhkými. Poučení specielního podává Žiravka. Má sice asi polovici vší půdy vzdělávané, která obklopuje sevšad ves až ke katastrální hranici obcí vedlejších, avšak na východě k oné hranici lze dojíti teprve za tři čtvrti hodiny. Tak dlouhé jsou záhony a odtud jsou uzounké. Mělo-li by se na nich pravidelně hospodařiti, musily by se především opatřiti cestami, na něž by padla čtvrtina půdy. Dejme tomu, že dva a dva gruntovníci budou užívati jedné cesty, aneb že si budou vypomáhat cestami provisorními, nelze přece tak hned pomýšleti, aby se pastevní pláň ta osívala pšenicí, tudíž aby se hnojila. Tu to vězí! Chlévské mrvy produkuje se tolik, co stačí na udržení plodné síly půdě od nepaměti vzdělávané. Na pastevní pláň se hnoje nedostává, neboť dobytka udržuje se stále týž počet a v hnojivech umělých Rusíni ještě dlouho nebudou tušiti náhradu za hnůj slaměný. Pravda, vykukuje na bližších polohách tu a tam záhon pšenice nebo bramborů na hnoji, což dokazuje, že by celá pláň pšenici roditi mohla a že by pak blahobyt vlastníků těchto pruhů země značně se povznesl, avšak houževnaté lpění na zděděné ekonomii maří pokusy jednotlivců v tom směru. K tomu doklad. Jistý hospodář hnojil po celou zimu daleký záhon na pastevní pláni. Patrně nehodlal na dále pásti společně a s vlastním kusem pastviny mínil naložiti po svém rozumu. Z jara záhon osil. Avšak proti tomu vzepřela se obec a nařídila pásti na jeho pastvině i po zásevu. Hospodář přivedl si z města komissi, ale místo na protivníky na sebe sama, a drahá komisse rozsoudila, že prospěch jednotlivce musí se podřizovati zájmu celé obce.

Čtyři léta pasou na pláni a na jaře pátého roku obracejí polovinu pláně pluhem a osívají ovsem. V tento čas tudy jedoucí cizinec domnívá se pak, že Žiravčané pijou mléko a ovesný chléb přikusují k němu. Daří se na té půli oves či spíše ovsík ještě v následujících třech letech, tak jako se po ta čtyři léta na vedlejší půli pase, s užitkem arci tu i tam skrovným. Čtvery žně uplynuly, krávy stěhují se na strniska a oves na odpočatý a po části zmrvený úhor. Od nepaměti opakuje se tohle střídání na žiravecké pláni. Na jaře vyjede sem s pluhy celá ves, z daleka obrážejí se bílé plátnanky oráčův od černavého rubu vlhké půdy. Ani ne za týden jest pooráno a pozavláčeno. Týž zvyk společné práce zachovává se ve žních. Jeden den vidíme oves na stojatě, ale už z rána druhého dne klesá pod kosami těch, kdož ho byli zaseli. Od božího jara podruhé tolik bělokabátníkův oživuje prázdné prostranství. Každý kosí svůj záhon.

Dlouho si poleží oves, než se zase tolik pilných rukou přihrne ho svázat a složit do půlkopek. Práce jde hravě. Nahrábnuté hrsti dělník srovná zadek dvojím až trojím tepnutím hráběmi, načež přikleknuv jedním kolenem na hrsť a hrábě si opřev hrabicí o své rámě, aby si jich zdvihání se země uspořil, vytáhne z předku hrsti, jakoby z jejího centra, oběma rukama přehršť volných a výstředně čouhajících klasů. Z nich ukroutí po svém zvyku povříslo, načež jím obejme hrsť s vrchu a překulí ji, by povříslo přišlo vezpod. Pak snop zaváže, postaví a očistí, což děje se tím způsobem, že ho oběma dlaněmi v klasech protáhne ve hrot, na který otočí několik stébel nejvýše ze snopu čouhajících, načež hlavičku tu zpět do snopu vrazí, roztroušené klasy sebere nebo ubrábne a nahra-

buje dál. Hotové snopy se staví a v podvečer skládají do půlkopek. Rusíni mají ve zvyku půlkopky stavěti do řady, jednu od druhé co by člověk volně prošel, ač snášení snopů z dálky na jedno místo nekryje úsporu, získanou tím, že se při odvážení obilí s vozem nemusí po strnisku často přejíždět. Na panských lánech má tenhle způsob výhodu, neboť nejen lze sta půlkopek snáze spočítat a mohou se, mají-li na poli zůstati déle, udržovati v evidenci, ale i strnisko mezi nimi může se zavčas zorati, kterážto praxe jeví se nejvýhodnější při žitu, které v půlkopkách dochází, ač-li nepohoda pobyt jeho na záhonech nad to neprodlužuje.

Rusíni všechen živý inventář pasou ze zásady. Komu s touto zásadou nelze prorazit, jede s nenamazaným vozem. Hospodář o tom ví, on to hmotně cítí a také si naříká. V hospodářské existenci rusínského vesničana pastva má nepopíratelný a posud oprávněný význam a na dlouho bezpečnou budoucnost, pročež pokusím se načrtnouti zvykoslovně pastvu hromadní. Předem si však dovolím odskočiti do Mohylan na Žolkěvsko za předběžnou studií. Tam hospodářové ze zvyku ráno přicházejí do krčmy na kalíšek vudečky, k níž si z domova berou kousek chleba zajíst. Přichází sv. Jiří a připomíná hospodářům v krčmě, aby se postarali o „chudobinu“ a o pastuchu. O pasáku či pasácích nastávají pak dlouhé hádky a půtky. S jedné strany chce každý pásti pro sebe, nebo navrhuje se, aby co den jiný a z jiného čísla pásl, tak že by se kolik je čísel v obci, tolik za léto vystřídalo pastuchů. Stranou pro jedincepastuchu i tento návrh se ubíjí — nemajíť prý po sedmi dětech na rok! Časem opravdu nemohou nikoho sehnati, ježto se rok od roku ulehlin poorává a na ždibcích hlídati četné stádo s prospěchem nelze. Z té příčiny touží málokdo po kariéře obecního slouhy, postrádaje v ní klidného pohodlí. Naposledy rozhodují se pro chromého pastuchu od loňska; ten prý má v sobě moc způsobiti, že se dobytek tiše pase. Pokud vybírali Havryla, krávy držívaly hlavy vzhůru a mléka dojily do hojnosti. Mohylanský pastucha dochází na pastvinu k stádu hotovému; až sem musí každý hospodář svému dobytku průhon opatřiti. Stravu si pastucha vychodí po číslech, a kde by mu jí odepřeli, vede si stížnost u vojta, jenž mocí hromadského práva pošle ho k lakotnému zabrati kožich.

V Žiravce letos vládne pastucha loňský, pastuchovi předloňskému se už pásti nechtělo. Vybrali si ho takhle v neděli po poledni, když se byl vojt, jda ze mše, u školy zastavil a na zástup hrnoucí se z cerkve zahlaholil, že dnes po obědě bude se voliti pastucha u hromadského špejcharu, aby se tedy všichni hospodářové tam vynašli. Oni také všichni přišli.

„Třeba tedy, abychom vybrali pastuchu,“ osloví vojt shromážděné sousedy.

„Třeba, třeba! Je už čas, aby šla chudobina na pole!“ přitakají mu hlasy z hromady.

O povinnostech hospodářův oproti pastuchovi se tu nevyjednává, zůstanou prostě dávky za pasení tytéž, jaké byly v loni. Také oponentů zde není. Doba volby padá rok co rok na první neděli povelikonoční, s výminkou, když si jaro pospíšilo. (Pokračování.)

Z uměleckých výstav.

Píše **Beda L. Mrak.**

II.

Jos. V. Myslbek.

d prostřed dubna do polovice června, po celé dva měsíce, ocitúje se v kruhu naší společnosti nový předmět hovoru. Výtvarné umění stává se v tuto dobu roční předmětem širšího zájmu. Ano, jsme dokonce již tak daleko, že je jaksi čestnou povinností navštíviti výstavu výroční v Rudolfinu a nepromíjí se snadno tomu, kdo nestrávil aspoň malou hodinu mezi mnohobarevnými jejími stěnami. Nějaký čas před otevřením výstavy již se o ní mluví. I větší kruhy počíná zajímati, kdo vystaví a co. Jsou tu jména, o něž — dík našim illustrovaným listům — v roce oko tak často zavadí, až si je hlava zapamatuje a o nich chceme věděť, nalezneme-li je též v katalogu výstavy a čím že budou zastoupena. Po několik let se tak děje a zatím (skromní jací jsme) pozorujeme to s potěšením a uspokojením. S tímto zájmem arci nejde dosud soudnost a ocenění krokem stejným a přece je uznání umělce a jeho díla se strany přátel a milovníků umění, se strany společnosti první tribut, kterým jsme talentu povinni a je mu též pružinou ku další snaze a ku novým zápasům, ku nové práci. Toho jsme bohužel ještě daleci. Zpomínám si, že loni byl vystaven v Rudolfinu „Sv. Václav“ J. V. Myslbeka, dílo, jemuž v české plastice vůbec nic po bok se nemůže postaviti, leda zase některé dílo téhož mistra, dílo, jež v plastice moderní bude státi vždy v prvních řadách a hle, výtvor tak vynikající sotva že byl pozorován, doceněn jistě že nebyl. Ovšem umční sochařské skoro nikde netěší se té popularitě jako malba. Jednou pouze stálo v popředí všech umčn výtvarných, jednou jen všechen národ je miloval a k jeho výtvorům s plným porozuměním pohlížel. To bylo v klasickém Řecku. Než, vštípiti lásku, příchylnost, porozumění a soudnost vůči dílu uměleckému nelze rázem. Řetěz správných názorů je nemožno jednoduchou úřadní vyhláškou uvést najednou v platnost. — K tomu je třeba vychovávání, znenáhlého vychovávání, které se vší možnou obezřetností postupuje, svého chovance krok za krokem vede. A dlouho to trvá, nežli obecenstvo tu vrtočivou masu z batolení přivede k řádné, samostatné a uvědomělé chůzi.

Bojím se, že jako loni vůči „sv. Václavu“ neprojeví naše veřejnost oproti vystaveným pracím Josefa V. Myslbeka onu vřelost, ono uznání, onu hlasnou pochvalu, jakou jsme dlužni té velké práci celého života, kterou representuje jeho šestnácte děl. Je to sice jen zlomek vší jeho plodnosti a mnohou práci třeba si znovu vyvolati v paměti, aby řada byla úplná, avšak v tom výběru, jak jej J. V. Myslbek sám učinil,

představuje se nám celý umělec, sám jak socha volně stojící, kterou možno obejíti se všech stran a s každého stanoviska oceniti. Vážná, uzavřená, grandiosní tu stojí „Oddanost“, velebně sedí zde „sv. Josef“, půvabným pohybem vznáší se „Maria Orodovnice“, veliký je v bolesti „Kristus na kříži pnící“, plný vzruchu a vzletu „Lumír“, rozkošně hravý „Amor“, dva štítonoši a několik náčrtů zakončují řadu, obsáhající období plné zralosti mistrovy.

Jaký umělec vystupuje tu před nás? Jaké jsou jeho kvality? Jaké cíle, snahy a jaká vítězství?

Říci, že je J. V. Myslbek prvním českým sochařem, tím nebylo by věru ještě mnoho řečeno a jistě nic, čím by jeho umění bylo karakterisováno. Více již značí, řekneme-li, že jest J. V. Myslbek umělcem celým, od hlavy k patě, umělcem skrz naskrz, který vši svoji duši a vši svoji dovednost vtěluje do svého díla. Ano, vši jeho duši a ves jeho um nalezneme v každé jeho práci a touto absolutností právě nás poutají a jímají, jako zase uchvacují vzácnou energií a mužností podání. Tak cele jeví se Myslbek ve svých výtvorech a s takou důsledností i svědomitostí zároveň, která ničeho si neodpustí a každou podrobnost a každý detail považuje ne za věc vedlejší a mimotnou, ale za součást uměleckého celku, že není v řadě jeho děl jednoho, kde byste postřehli mistra podřimujícího. Nežádá si, abychom ve všem s ním souhlasili; ale i tam, kde cit a směr našeho pojímání s jeho se rozcházejí, nutí nás rázem a povahou svého umění doznati si, že stojíme před výtvorem v pravdě uměleckým. Koncesí při práci nezná, sám sobě a svému umění skládá ze všeho přísné účty, pak ale ovšem má jisté právo nečiniti koncesí obecenstvu. Silné a mužné jest jeho umění. Mužné v naprostém slova smyslu, snad drsné místy, ne všady uhlazené, ale přesvědčivé vždy.

Kdo by hledal mezi jeho výtvory dílo, které by cele a plně vyslovilo nám povahu umění Myslbekova, které by ji osvětlilo se všech stran, vyjadřovalo se všemi jeho přednostmi a možno též že i s jeho nedostatky, v „Oddanosti“, v té soše, která tu stojí jak zosobněný karakter umění Myslbekova, je nalezne. Nejedna práce z ostatních přidá ještě tu a tam rys, doplní některé místo v karakteristice, ale základ zůstává nezměněný.

J. V. Myslbek je český umělec, to dlužno vytknouti předem, zvláště a výslovně, je český v duši a v myšlence, a kde vůli má i v předmětu. Když v mládí jej poutaly zjevy, jako Šárka, Žižka, Záboj a Slavoj a p., když ve vlysu „Vítězný průvod Záboje a Slavoje“ pokusil se v mladém nadšení na českém poli pro české heroy vytvořiti, co Thorwaldsen učinil pro Alexandra Velikého, tím jen klestil sobě cestu a dráhu, připravoval se a kladl základy ku svým čtyřem skupinám pro most Palackého, jež v myšlence, v její hloubce, důmyslnosti, vroucnosti a samostatnosti, mají jen jediného sebe důstojného druha ve výtvarném umění českém: ve „Vlasti“ Mik. Aleše. Nejsou bez vady, aspoň „Lumíra píseň“ — jedna z nich — stojíc na místě svého určení, nevyhovuje zcela požadavkům monumentalnosti, nevykazujíc se všech stran plnou jasnost, zřetelnost a klidnost linií. Ale co do vnitřní podstaty, co do intensity myšlenky

a výrazu, co do určitosti a přesvědčivosti po stránce formální; dále svým velkým poetickým, z hloubi duše váženým citem, jsou jednou z nejkrasších interpretací české báje, na jakou se kdy naše umění výtvarné zmohlo. Kořeny tohoto rysu umění Myslbekova nalezáme v Mánesovi, ale rozdíl mezi oběma jde dále, nežli jaký nutně bývá mezi malířem a sochařem. J. Mánes byl romantik, měkký s lyrickou, truchle znějící strunou v duši, Myslbek ale nejen že přenesl typy Mánesovy v plastiku: pod jeho rukou zmužněly, zmohutněly, měkké jich maso změnilo se v tvrdý kámen. Řadu jich rozmnožují ještě oba štítonoši (muž a žena) na pražském chudobinci, postavy všeobecnějšího rázu, typem hlav veskrze české a týž typus, který již Karolinské malířství založilo, vyznačuje mladistvého sv. Václava co kníže české. V tom jeví se národnost umělcova, tomu nepřiučí jej žádná cizí škola, žádné cizí umění, byť mu třeba poskytlo pomoci ku formalnímu vyjádření ideí a myšlenek z hloubi duše jeho a jeho rodného kmene čerpaných.

Řekl jsem, že umění Myslbekovo je mužné, to v tom smyslu, že v uchopení myšlenky, ve způsobu jejího projevu, v jeho odhodlanosti a ráznosti nic tu není měkkého, nic neurčitého, ale vše s plným náponem sil, jakými ideal celého muže vládne. Pozorujme jen, kterak jeho postavy sedí, stojí a kráčejí, kterak pohyb všeho těla, nohou, paží a trupu je ve své pevnosti výrazný, že by nikdo netroufal si jimi pošinouti. Pozorujme jejich formy a všady nalezneme tvary nejen korektní, ale pevné, ba tvrdé, jakoby se do nich síla duše jejich a mohutnost základní myšlenky byla vlila. Každá hlava Myslbekova je koncentrovaný její výraz. Vážné nadšení pěvce o hrdinách dob přešlých mluví z každého rysu té ostré, jako by sekané, tváře Lumírovy, svatý klid a mír a zase vědomí, žeť pěstounem Spasitelovým, vane z kučeravé hlavy sv. Josefa; slitování, velký soucit a vroucí orodování u Madonny a pravdivě nesmírnou bolest v obličeji Krista právě skonávajícího. Naleznete vzlet a svatou důvěru v hlavě sv. Václava, kde síle výrazu s plným vědomím a plnou rozvahou obětoval umělec tradicionelní sličnost, ducha věštkyně ve tváři Libuše, omam vítězství v „Záboji a Slavoji“ a vše, co zavíráme v pojmu oddanost a čím v oku a ve formě obličeje a uložení a hře jeho svalů se čistě lidsky projevuje, to uzavřel, ne, vtělil Myslbek v tu stareckou již tvář s oholenou lící, rozbrázděnou vráskami a přece ne ještě starobnou a věkem sešlou.

Plastika je umění symbolické. Velká plastika pouze, neboť drobná, genrová přes všechno moderní úsilí je pouze do tří dimensí přenesená malba. Povejvíce omezena na jedinou postavu, musí v té vysloviti a vyjádřiti vše, co básník vlije v řadu slok a co vypráví malíř na ploše obrazu. Ten má k ruce náladu kraje, okolí, barvu a světlo, vzájemný vztah figur a počtem jich není omezen. Sochař má pouze jediný nástroj, jímž může své pomysly, idey, myšlenky vysloviti: lidskou postavu. Její rod a stáří, tvary těla a jeho pohyb a pak oděv, draperie, jsou elementy, jež kombinuje, uvádí ve vztahy, urovnává, tu vyzvédaje, onde podřizuje, až soustředěným účinkem všech vysloví, co duší jeho hýbe. Proto nejen ladnosti forem a linií dbá, ale i jich karakteru a významu. Elementy, jež jsem vyjmenoval, pod rukou sochaře svým zjevem nabývají přímo symbolické

povahy a mluvy, a jeden z nich u Myslbeka zvláště mluví řečí nad jiné význačnou a jasnou: draperie. Jinému bývá jen polem, kde hraje lad linií, u něho nabývá rázu symbolického, hlasu a řeči. Stane se, že J. V. Myslbek snad vás cele nepřesvědčí výrazem hlavy, pohybem těla svých figur, takže tyto dva prvky k vám nemluví dosti zřetelně a určitě — však jejich draperie, uložení a uspořádání roucha, vedení jeho mass a linií, rozvrh světel a stínu na něm vysloví vše, co jinde nedopověděno. Není trvám jediného díla Myslbekova, které by nebylo toho dokladem. Zastavme se před „Oddaností" a sledujme ten velký, důstojný spád řas, ty jejich velké, široké a klidné plochy, tu soustavu jich linií, určitost, výraznost a uvědoměle rozumnou energii jejich forem, vizme vířivý let široce vzduté sukně Lumírovy a skvostnou harmonii roucha sv. Josefa. Kterak tu vše těsně přilehá k idei vtělené a zosobněné v těchto postavách! A při tom všem není sledu po úmyslnosti, po umělém uspořádání, po aranžementu; naopak: vše vystupuje s úplnou pravdivostí a přirozeností, a co při každém pravém umělci dlužno vysoko ceniti, nikde stopy, nikde sledu námahy, pracnosti a práce. Jejich atmosféra naplňuje toliko atelier Myslbekův, zůstávajíc navždy v něm zavřena. Hotové dílo jeho, když vynáší je přes práh, je jedna litina dokonalé přesvědčivosti, že tak a ne jinak vše musilo býti vytvořeno.

Zajisté ne bez úmyslu postavil Myslbek poblíž „Oddanosti" první k ní skicu. Nic více v ní není, než zárodek budoucího díla, první rudimenta, z nichž nenáhlým, ale intensivním a soustředěným kvasem vyrostla konečná definitivní forma. Velká je trať oddělující náčrt od hotové figury a celá je vyplněna podivuhodnou prací, pro laika netušenými zápasy, jaké svádí umělec s materialem, aby se podal k náležitému výrazu myšlenky.

Ještě setrvejme na okamžik při detailu.

Mnozí se zastavují na př. nad tím, že nahé, polozralé děvče personifikující „Píseň" Lumírovu má hlavu šátkem na pokos svázanou. Mohli by též ukázati na převislý cíp šatu na podstavci sv. Josefa, na spuštěné proudy vlasů při hlavě Ukřižovaného, na rozlétlé řasy roucha Mariina, na mnohý hluboký zářez jinde. Pak ale, v takovém souhrnu podobných zjevů naleznou novou stránku umělecké povahy Myslbekovy. Je to zálibné užití drobných malebných efektů. Onen šátek vrhá měkký, dumavý polostín přes obličej dívky, závoj vlasů kryje v hluboké temno bolestiplnou líc Kristovu, jinde zase je to hravý výběžek kovově plastických forem, ale toto zvýšené využitkování světla a stínu k sesílení výrazu děje se, třeba že zasáhalo v říši malebnosti, přece jen na půdě plastiky. Uhlazený klid a mír, jeho vypočítaný efekt, jaký pronikl hlavně německou plastiku vlivem antiky, není karakterem umění Myslbekova. Síla jen v ruchu a činu dochází výrazu co síla, nečinnost a pasivnost jí dovoluje projev pouze formální a místo životných postav zříme před sebou pouhé prázdné atletické tvary. Síla je základem umění Myslbekova a odtud ten vzruch a život, ba čilost a hybnost i — budiž mi dovoleno vysloviti se paradoxně — i v klidu. V tom zároveň je obsažen přídech baroku při postavách Myslbekových, dotýká se jich stín, jež vrhají vzdutá roucha a pohnutá akce plastik z oné periody. A divu není! Co Praha, rodiště umělcovo, v plastice skytá k oživení, zpružení a občerstvení

mysli sochařovy, jsou právě v první řadě díla Brokovova, Braunova a jejich velké plejády.

Zde má své kořeny a příčiny, proč dále díla Myslbekova — všeobecně vzato — ne vždy vykazují monumentalní karakter. Veliká jsou vždy, ale na veřejném širém prostranství, vyzdvižena na vysoký podstavec, jejž obcházíme se všech stran, jen na jednom místě působí celou svojí kovovou váhou. Ještě jinou mez vycítíme ve tvoření Myslbekově. Něhu ženy, měkký půvab jejích forem, jemnost jejího ženského citu, lahodu a lichotnost jejího zjevu umění Myslbekovo nezná. Viděli jsme, že základní tón jeho je síla, energie, mužnost a řeknu mužství; tu jistě není třeba hledati dále příčinu, proč zosobněné ženství vymyká se z jeho moci, proč mění se pod rukou Myslbekovou žena v heroinu, proč i na ni spadá odstín nepřístupnosti a drsnosti.

Nemíním více jíti od díla k dílu a psáti o každém. Co bylo tu právé řečeno, vlastnosti, které jsme vyznačili, vyčetli jsme z nich a není těžko opět je v nich vyhledati a nalézti. Arci nejsou všady zastoupeny stejným dílem, ale v celku a souhrnu jsou přece ve všech sochách a reliefech, jež Myslbek vystavil. Ve všech vystupuje tu zajisté mohutná individualita umělecká, silným a sebevědomým krokem, plným energie a mužnosti. Ty vlastnosti postřehujeme na místech vynikajících, jež dlužno vždy prvně uvésti, jimi vykládáme, vysvětlujeme a odůvodňujeme i ony rysy jeho umění, jež prozrazují jeho limity. I ty jsou proň karakteristické. Je to osobitý zjev umělecký, před nímž stojíme a logický až do krajnosti. Přehledáme-li jeho činnost a podstatu, chápeme, proč jeho tvoření nevykazuje žádných nepředvídaných obratů, žádných neočekávaných překvapení, neboť vzrůst a mohutnění od díla k dílu při umělcích založení a rázu Myslbekova nemůže nikdy překvapiti, poněvadž je členem logického řetězu, kutého z nejtvrdšího železa. Stejně též nepřekvapuje, že síla takového umění podmaňuje si okolí a není asi mezi českými umělci sochaře, jenž by aspoň na čas s plným vědomím i bez něho netvořil pod vlivem Myslbekovým. Podle síly a intensity vlastního nadání, podle rázu a mohutnosti vlastní jejich individuality bylo a jest pak ovoce takového podrobení a podřízení se silnějšímu.

Zní-li komu tento pokus karakteristiky dithyrambicky, nekladiž vinu na bedra autorova, snažilť se pouze slovy vypověděti, co J. V. Myslbek ve svoje díla uzavřel.

Z Národního divadla.

Činohra.

Referuje *α*.

(„Medvěd námluvčím“ od Viktora Krylova. — „Nora“ od Henrika Ibsena. — „Následky prvního manželství“, napsali Labiche a Michel.)

Dne 20 května.

edvěd námluvčím.“ — Jednoaktovkou „Medvěd námluvčím“ otvírá se nám utěšená vyhlídka do domácnosti několika šťastných bytostí. Semen Andrejevič Gribkov a Ivan Andrejevič Gribkov, dva staroušková, žijí společně se svou neteří Jelisavetou Dmitrovnou. Hezounká Lilička jest v domě pravým sluněčkem, které zahřívá paprsky svého rozmaru, veselosti a mladistvé bujnosti podzim života svých strýčků. Však ji tito též zbožňují! Všechno konání a myšlení točí se jen kolem roztomilé neteře, která jest v domácnosti neobmezeným vladařem. Lilička miluje upřímně své strýčky, ale má mimo ně ještě někoho v srdéčku. Ten někdo jest mladý, hezký profesor. Strýčkové nemají o ničem ani zdání. Jak jim vše sděliti? Jelisaveta, čiperná hlavička, vymyslí vhodnou záminku. Přivede Barsova do domu jako zachrance svého života. Vyrval ji z drápů medvěda! Strýčkové jsou hluboce dojati, objímají šlechetného mladíka, předhánějí se v prokazování mu své přízně. Když první pohnutí se utišilo, přešla rozmluva přirozeným způsobem na podrobnosti dobrodružství. Strýčkové jsou výborní lovci a velmi je zajímá hrdinný čin Barsova. Však nyní se vede zamilovanému profesoru zle. Neboť neměl jak živ pušku v ruce a medvěda viděl jen vycpaného. Plete se, podřiká tak, že strýčkové poznají, že celý zápas s medvědem byl jen vymyšlenou historkou. Nyní počne výslech. Lilička musí s barvou ven a vyzná strýčkům konečně své milostné tajemství. Staroušková jsou sice velmi nemile překvapeni, však nemohou své neteři ničeho odepříti a tak se stane z Barsova a Liličky šťastný párek.

„Medvěd námluvčím“ jest rozkošně pracovaný genrový obrázek, plný humoru a vtipně sestavených situací. Postavy jsou s pěknou charakteristikou provedeny, zvláště oba staroušková jsou skvostně kresleni. V nynější letní době, kdy počíná převládati veselohra, jest „Medvěd námluvčím“ vítaným příspěvkem repertoirním.

„Nora“, drama o třech jednáních, napsal Henrik Ibsen. — „Norou“ uvedeno na naše jeviště opět jednou dílo, jež se vyšinuje daleko nad hladinu moderní tvorby dramatické. Norský básník osvědčuje se v této práci, jež počítána všeobecně k jeho nejlepším, jako genialní, samorostlý duch, hluboký myslitel a spisovatel vážného, ušlechtilého směru, jenž si zvolil jediného vůdce na dráze svého tvoření — čisté, velké umění.

Prostředky, jimiž Ibsen pracuje, jsou prosté, jednoduché, nikde ni odlesk pozlátka rafinerie, ni stín úmyslu chtíti působiti na obecenstvo

přehnaně napínavými scénami, vylhaným citem aneb falešným espritem světélkující mluvou. Jediné, čím tak mocně uchvacuje, jest síla genialního tvůrčího ducha, jež vane z celého díla. Za podklad svých prací béře si Ibsen obyčejně otázku ze socialního neb rodinného života a řeší ji originelním, často podivným, však vždy genialním způsobem. Díla jeho jsou mocné protesty proti řádům a zákonům lidské společnosti; té společnosti jež založena na prostřednosti, povrchnosti, egoismu, jež nechápe velkosť ducha, obětavosť a sebezapření a za zločin prohlašuje každé povznešení se nad její zakrsalé, chabé názory. Ovšem nelze upříti, že idea, již Ibsen hájí, bývá někdy čistě theoretická, bez možnosti uvedení v praxi, avšak on zastává své sociální protesty s tak mohutnou silou přesvědčení a s důvody tak mistrně propracovanými, že byť i někdy nepřesvědčil, přece vždy mocně uchvacuje.

Zevnějším rázem „Nora“ jest drama manželské. Osudná událosť zničí rodinné štěstí advokáta Helmera, jenž po osm let byl spokojeně žil se svou chotí Norou a rozerve všechny svazky, jež manžely k sobě poutaly. Následkem toho Nora, opustíc svého chotě a dítky odejde na vždy z domova. Co přivolalo rozpor? Nora se prohřešila proti zákonu — dopustila se podvodu. Vydlužila se peníze a padělala podpis na dlužní úpis. „Pak byla ovšem podvodnicí, jež zasloužila býti potrestána,“ zvoláte maně. „Ne, byla vznešená, šlechetná žena,“ praví autor a jeho geniálnosti se podaří vás průběhem hry o tom skvěle přesvědčiti. Nora se ovšem vydlužila peníze bez vědomí svého manžela, však co ji k tomu dohnalo? Láska velká, obětavá, jež neznala egoismu a nehrozila se žádného nebezpečí. — Helmer byl na smrť nemocen. Jediný prostředek ku zachránění byl pobyt v Italii. Kde nabyti prostředků? Skrovné příjmy Helmerovy nestačily ani na nejnutnější. Však Nora chtěla za každou cenu zachrániti svému manželu život. Nezbývalo jí tudíž, než aby sama zaopatřila potřebnou sumu. Věřitel žádal na úpis podpis jejího otce. Ale ten ležel na smrtelném loži. Jak mohla mu Nora ztrpčiti odchod na věčnosť zjevením vlastní bídy a tísně? Odhodlala se raději sama podepsati. Cítila, že úmysl její byl dobrý, šlechetný a proto jí nenapadlo, že by prostředky, jichž použila k jeho provedení, mohly býti zločinem. Vždyť nechtěla nikomu ublížiti. Odváděla správně stanovené splátky a byla by v brzku zapravila celý dluh. Tyto důvody stačily jejímu svědomí, však nikterak zákonu. Před zákonem byl skutek Nořin zločinem a podobně soudil o něm i vlastní její manžel. Helmer jest muž dle názoru světa dokonalý. Jeho skutky jsou vždy v úplném souhlase se ctí a zákonem, jest vzorným manželem i otcem, celý život stará se a pracuje pro svou rodinu, ženu svou miluje vřele, ale jen tak dlouho, dokud jeho láska nevyžaduje obětí. Však jakmile se doví o skutku Nořině a vidí, že tím ohrožen jeho klid domácí a postavení společenské, nedbá, že žena dopustila se zločinu jen z velké lásky k němu, nevšímá si těžkých starostí, nepokoje a muk duševních, jež snášela po celou dobu, co tajila před ním svůj skutek, nýbrž krutě proti ní vystupuje a chce strhati na vždy pouta, jež je k sobě víží. Kde jest nyní jeho šlechetnosť, jeho láska? První vichr neštěstí odvál je jako uvadlé podzimní listy. Povaha jeho jest příliš povrchní, slabá, egoismem ovládaná, aby mohla projíti neporušená očistou

osudu. Jak vysoko morálně stojí nad ním Nora, která nehrozila se pro lásku svou žádné oběti, ano byla hotova i život položiti, chtíc takto smýti svou vinu, aby ani stín nepadl na česť jejího muže.

Tu šťastná náhoda odvrátí hrozící rámě osudu. Věřitel vrátí Noře úpis a zříká se všech dalších kroků proti ní. A hle, jakmile neštěstí odvráceno, stane se z pana Helmera opět něžný, milující manžel: „— — — já ti vše odpustil. Přísahám ti, že ti odpustím, vždyť dobře vím, že jsi činila vše z lásky ke mně. Tys mne milovala, jak žena musí svého muže milovati. Nedbej hrubých slov, jež jsem k tobě pronesl, učinil jsem to v prvním leknutí, kde jsem se obával, že se vše nad námi sesuje.“ — Jak jest opět velkomyslný, on odpustil! Tím vystupuje nejjasněji jeho nízká, sobecká povaha. Neb kdyby byl Norou opovrhoval pro podvod, jehož se dopustila, a kdyby byl chtěl svazek s ní přerušiti, protože poskvrnila svou česť, byl by setrval na svém úmyslu i když zvěděl, že skutek její nebude míti pro něho žádných zlých následků. Však v očích Helmerových byl skutek Nořin jen tak dlouho zločinem, dokud ohrožoval jeho osobní štěstí a postavení. Nebyla to tedy ošklivosť před zločinem, nebo mravní velkosť a dokonalosť, jež ho popudila proti Noře, nýbrž chabý egoismus. — Nora to cítí a jest zdrcena. Při jeho velkomyslné řeči, když jí odpouští, čeho se dopustila z lásky k němu, stojí nehybně, jako by v sochu proměněna se zrakem ztrnule upřeným v před. Co v té chvíli se děje v jejím srdci? Pohřeb. Pohřbívá na vždy lásku k svému muži, v němž se byla tak krutě mýlila. Neboť soudíc dle vlastní obětavosti a velkomyslnosti, obávala se stále, že Helmer, až zví o jejím skutku, bude chtíti vzíti vinu před světem na sebe. Však jaké sklamání! Nyní teprv poznala, že Helmer není mužem, za něhož jej považovala. Jeho egoismus, slabá, nízká povaha vystoupily před ní pojednou v ostrých rysech. Poznala, že mu byla jen loutkou, s kterou se mazlil a bavil, však že svazek jejich nebyl nikdy — manželstvím. Ne, v tom poměru nelze jí déle žíti! Úmysl její jest pevný a marné všechny prosby Helmerovy. Nora odchází — na vždy. Toto zakončení činí zvláštní dojem. Asi takový, jako by hudební dílo končilo dissonancí. Cítíte sice, že mezi těmi dvěma lidmi jest vše na vždy skončeno, však čekáte přece na konečný akkord, jenž by rozvedl vše v uspokojivou harmonii. Ten rozlaďující dojem činí okolnosť, že Nora, ta velká, obětavá povaha nedostála svým povinnostem. Ovšem k muži ji nepoutal více žádný svazek, ale Nora byla také matkou. Stav tento ukládal jí povinnosti, jichž nevyplnění není ničím omluvitelno. Když se jí Helmer zdrcen táže: „Ty chceš přerušiti svaté povinnosti k nám?“ praví chladně: „Mám teď jiné povinnosti, povinnosti k sobě samotné.“ Není tento náhled též následkem egoismu? Neprozrazuje nyní Nora právě tak málo velkodušnosti a obětavosti vůči svým dítkám, jako ji byl prozradil Helmer vůči ní? Tento rys v povaze Nory seslabuje rozhodně sympatie, jež si byla získala svým předešlým konáním. Kdyby Nora nebyla matkou, byla by vzorem velké, obětavé povahy, však takto nezůstává věrna svým vznešeným názorům. — —

Průběhem kusu vystupuje vždy jasněji básníkův úmysl. Manželské drama jest vlastně mocnou obžalobou, již básník vznáší proti lidské společnosti, která svými nedostatečnými, chabosť a egoismus chránícími

zákony ničí každý vyšší, vznešenější cit. — Postavil proti sobě dva členy lidské společnosti. Jeden jest v úplném souhlase s názory, jež má svět o cti a o povinnostech člověka. Patří k všeobecně uznaným vzorům lidské šlechetnosti a cnosti. Druhý se prohřešil proti zákonu, poskvrnil svou česť a jest v očích světa zločincem. A přece jak vysoko stojí morálně tento nad oním! Zde objevuje se hlavně geniálnosť Ibsenova. On dovede hrdinu svého, dle názoru společnosti klesléného, povznésti na vrchol mravní a duchovní dokonalosti a obrátiti k němu všeobecné sympatie. Jsou sice někteří jeho hrdinové spíše zosobněné důkazy, jež uvádí na obhájení svých sociálních protestů, než postavy chladné skutečnosti, avšak geniálnosť tvůrčího ducha básníkova vlévá jim sílu života.

Co provedení se týče, jsou díla Ibsenova pro divadlo jedním z nejnesnadnějších úkolů. Neboť práce tak samorostlé nemohou ani umělci ani obecenstvo posuzovati dle šablony moderních dramat. Zde nutno vžíti se úplně do ducha básníkova a procítiti celou hloubku jeho uměleckého tvoření. V tom ohledu budiž našemu divadlu všechna česť! Neboť provedení „Nory“ lze nazvati ve všech částech zdařilým. Též naše obecenstvo vyšlo vstříc dílu norského básníka s pravým porozuměním. Doufáme, že správa divadelní nepřestane na této jedné ukázce z vysoce cenných děl Ibsenových.

„Následky prvního manželství“, veselohra o jednom jednání. Napsali Labiche a Michel. — Veselohra „Následky prvního manželství“ jest roztomilou ukázkou neodolatelného humoru francouzského.

Trébuchard, fešný, devětadvacetiletý vdovec, zdědil po první choti mimo velké jmění též jeden méně příjemný odkaz, a sice o deset let starší dcerušku. Slečna Blanche miluje velmi svého papínka, provází ho stále, žádá, aby se s ní bavil, aby jí věnoval všemožnou pozornosť a hledí vůbec vykořistiti co nejvíce svá dětská práva. Tím jej činí ovšem směšným v očích společnosti, a co hlavního, jest mu nepřekonatelnou překážkou při každém zamýšleném sňatku. Neboť žádná dívka nemůže se odhodlati, státi se matkou směšné staré panny. Několikeré zmařené pokusy oženiti se, doženou pana Trébucharda ku lsti. Najde si nevěstu na venku a té chce představiti své nemilé dědictví až po svatbě. Však osud není Trébuchardovi přízniv. Právě když se raduje, že má vše tak chytře navlečeno, objeví se pojednou jeho nastávající tchán i se svou dcerou Klárou v Paříži. Zvěděli již, že pan Trébuchard má po první choti dcerušku a přinesli jí dárky: panenku a perníkového husara! Postavení ubohého Trébucharda je hrozné. Schovává, zapírá svou dceru, ano představuje ji jako svou matku. Však konečně přichází přece pravda na jevo. Klára nechce nyní o sňatku ani slyšeti.

Kritický okamžik vnukne Trébuchardovi šťastnou myšlénku. Nechce-li Klára Blanche za dceru, bude ji chtíti snad za matku. Počne ihned prováděti svůj plán a chytře se mu podaří učiniti ze svého budoucího tchána a ze své dcery párek. Tím stane se možný i jeho sňatek. Pánové Labiche a Michel osvědčili opět v této prácičce, která srší vtipem a jest obdařena neodolatelně komickými situacemi, svou pověsť zábavných a oblíbených spisovatelů veseloherních.

